

aúgen-anona-anon- aimma

Usarufa Bible

Contents

Máátiyu	1
Mááki	73
Arúke	107
Yóáane	183
Apótoro	233
Arómani	304
1 Korítiani	333
2 Korítiani	363
Karétiani	382
Ipítiani	392
Pirípiani	402
Koráátiani	409
1 Tetaróniani	416
2 Tetaróniani	422
1 Tímoti	426
2 Tímoti	434
Tááítati	439
Pírímoni	443
Íbaru	445
Yêmiti	467
1 Pítaa	474
2 Pítaa	483
1 Yóáane	488
2 Yóáane	495
3 Yóáane	496
Yúti	497
Arébárétiani	500

aúgen-anona-anon-aimma

The New Testament in the Usarufa Language of Papua New Guinea

Nupela Testamen na sampela hap Buk Stat long tokples Usarufa

Language: Usarufa

Provided by: Wycliffe Bible Translators

This print-on-demand edition of Scripture is produced and provided at cost by the Digital Bible Society in partnership with the Bible League of Canada, Open Doors International, and other missions and translation agencies. To order additional copies of this or other Bibles, please visit www.dbs.org (USA), www.bibleleague.ca (Canada), and www.opendoors.org (Europe).

Copyright and Permission to Copy

Copyright © 1980 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright © 1980 Wycliffe Bible Translators, Inc. Scripture text used by permission.

PDF, ePub, and MOBI Bible covers and design are copyrighted 2017 by the Digital Bible Society (www.dbs.org).

PDF generated on 2017-08-24 from source files dated 2017-08-24.

b37ad625-6805-5ddf-8b4d-db6c936c770b

ISBN: 978-1-5313-0680-9

Máátiyu

Ítuma yauwéqma tiwiraí-nákóní títoubikoni anáábútááfi yíwîqa

1 maannáma Ítuma yauwéqmataa tiwiraí-nákóní anáábútááe. Ítuma minná Tébitin-annabikene ánibo Tébitima minná Ábaraan-annabikene.

²Ábaraama minná Áátekimma aboáé. ánibo Áátekima Yáakobomma aboáé. ánibo Yáakoboma Yútaamma weni ábâqawaayugaraq yeqtí yiboáé.

³Yútaama Pérêtiyaa Téraati yiboámíye. ánibo yinóama Táamae. ánibo Pérêtima Étaronimma aboáé. ánibo Étaronima Aráamma aboáé.

⁴ánibo Aráama Aammínataamma aboáé. ánibo Aammínataama Náátonimma aboáé. ánibo Náátonima Tárámonimma aboáé.

⁵ánibo Tárámonima Bóátima aboáé. anóama Aréaabe. ánibo Bóátima Óbétimma aboáé. ánibo anóama Arútie. ánibo Óbétima Yétimma aboáé. ⁶ánibo Yétima Tébitimma aboáé. Tébiti kínima máqte-marukaq yabíkái-kawaanare.

ánibo Tébitima Tórómónimma aboáé. anóama naayóbáqa Yúrááaama ánaakoma máqe-uraimanibo Tébiti moyámmá yabítiráine. ⁷ánibo Tórómónima Aréábóamma aboáé.

ánibo Aréábóama Abááiyamma aboáé. ánibo Abááiyaa Étaamma aboáé. ⁸ánibo Étaama Yeótabatimma aboáé. ánibo Yeótabatima Yóraamma aboáé.

ánibo Yóraama Utááamma aboáé. ⁹ánibo Utááia Yótáamma aboáé. ánibo Yótáama Éaatimma aboáé. ánibo Yótáama Étékááiyamma aboáé.

¹⁰ánibo Étékááiya Manáátaamma aboáé. ánibo Manáátaa Émonimma aboáé. ánibo Émonima Yótááiaamma aboáé. ¹¹ánibo Yótááiaama Yekóniyaa aboágaraq ábâqawaayugaraq yeqtí yiboábóana

mi-kánáábíma Ítíráaeo-wayukama Bébírôniq móma ánná urááe.

¹²yemá Bébírôniq móma ánná owana Yekóniyaa Téyaatiomma aboámá máqe-uraiye. Téyaatio Térúbabeomma aboáé. ¹³ánibo

Térúbabema Áábiutimma aboáé. ánibo Áábiutima Irááiakimma aboáé. ánibo Irááiakima Étomma aboáé. ¹⁴ánibo Étoma Tétokimma aboáé.

ánibo Tétokima Ékimma aboáé. ánibo Ékima Éríútimma aboáé. ¹⁵ánibo Éríútima Éríetaamma aboáé. ánibo Éríetaama Máátaanimma aboáé. ánibo Máátaanima Yáakobomma aboáé.

¹⁶ánibo Yáakoboma Yótêbimma aboáé. ánibo Yótêbima Máriaamma awaikóe. ánibo Máriaama Ítumma marákáraiye. miráitata yemá Metáíya yauwéqmataa tiwiraí-naré téta áwîqa kéyaae.

¹⁷miráitata Ábaraani máqten-anna-wayukama mamé yewana aqtóráqá Tébitikaq iráamma tiyááka umá kaayaqté-kaayaqte-yiboama máqe-uraae. ánibo máqtemma

Tébitin-anna-wayukama máeta mi-kánáaráqá Bébírôniqa ánnáma mó-uraama minnáma tiyááka umá kaayaqté-kaayaqte-yiboae. ánibo yemá Bébírôniq ánnáma mó-uraa-kanaarake

Metáíya Ítuma mikáq páaq-uraimma minnágaraq mamá máqtemma tiyááka umá kaayaqté-kaayaqte-yiboae.

Máriaama Ítumma marákáraiye.

¹⁸Ítuma yauwéqma tiwiraí-nákóní wataama páaq-uraimma mirá-uraiye. anóama Máriaae. yemá Yótêbiqtaba mayaíkáae téta aúyarakaraane.

miráitata yenákámá mórabi íma uréire urááye. miráitata aónaama Áánúqtuni Aokaq-Áágómá Máriaakaq awaamérîq itanábóana ámûkarariq uráíye. ¹⁹awaikómá Yótêbi wemá íraqôn-ayanakaraqnapoana ánaakoma

Máriaama abarokáq timá agaeráq

akaí-ááqá íma ítaraiye. miráitana wemmá aúpáq kaayonébáké waqtuwánéna aúyánámmá ítaraiye. ²⁰Yótêbima minnáyaba aúyánámmá itáíq-itaiq kéitana uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma kainapáq iréna mi-káqtó-nákómá maará-tiraiye: “Yótêbio, Tébitin-annabike-nako, emá enánáakoma Máriaama mayaíyábá ikatíqa íuwo. itaao. min-íyápómá áyáqnobaqo máin-iyapoma minná Áánúqtuni Aokaq-Áágómá ámikaiye. ²¹wemá inaamaí-íyápómá marakániye. miráinaama wení áwíqa Ítue té áwíqa yamámiyo. min-áwíkoní áaimma minná. wemá wení aarawaamá otaa-qtátáápi máapoana yemmá yiwirániye.

²²maami-máqté-qtátááqá pááq imá minnáma uyátárai-nakoma amuné-wáyúkátí yóyaukaq téna maamin-áíkmá arammá iyáino tiráine. ²³ítáaro. mórama aúgen-inikoma ámûkarariq kéena iyápóma inaamaímá marakániye. miráinata wení áwíqa Imáánuerie téta áwíqa yamáminoe. min-áwíkoní áaikoma mirá-uraiye. ‘Áánúqtuma ketáátê máíye.’” téna naayóbáqá Áánúqtuni amuné-nákómá tiráine.

²⁴ánibo Yótêbima aú waguré máqena itó-urena uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma timáminiq uráíye. miráitana Yótêbima wení ánáakoma mamá íráqòniq umá ákariye. ²⁵miráimanibo Yótêbima Máriaate íma naté náuraayana inaamaímá marákáraiye. min-íyápógóni áwíqa Ítue téna Yótêbima yamá ámikaiye.

Ítumma marákárainé.

2Érôtima anó-kinimma mái-kanaaraqa Máriaama Ítumma Béqteremubaqa Yúria-marupaq marákáraiye. ánibo min-íyápómá marákátuwaitata anaaékaqa wiyóqtábá

ítaraa-kayukama aabaúmá utaipáké Yérútáarebaq iréta maará-tiraae: ²“aúgen-iyapoma pááq imá Ítiráaeo-wayukati kínimma mánin-iyapoma náakaraq máíyo? ketáámá wení wiyókómá aúge-kinimma pááq itana awaaméqá immá aabaú utaipáké aónatuweqtaaboataa ketáá wekák nunamummá timákanataa kéyune.” téta tiráae. ³Érôtima kínima min-áímmá ítátuwena wemá áaqa karáíye. máqtemma Yérútáare-wayukagaraq iyánáaq uráae. ⁴Érôtima máqtemma anón-i-wayukama mamá káikuyikena uyáta-maqma anó-monoq-wayukagaraq áikuyikarena aammá aúmatan-aimma yirááti-wayukaboana wemá ítama aónaraiye: “Metáíya yauwéqma waayúkama yiwiránîn-naqa náakaraq Áánúqtuni amuné-wáyúkámá tiráamma pááq ínyô?” téna ítama yimónaraiye. ⁵miráitata yemá timá-ameta:

“maakáq Béqteremubaqa Yúria-marupare.” téta timá ámikaae. naayóbáqá Áánúqtuni amuné-wáyúkámá maará téta aúbabi agatááne:

⁶“keráwáqá Béqteremu-wayukao, Yútaa-wayukati marabáqá máamma paá-marukaqa íma máae. keráwáqtí márúpake anómma yabíkáinaqa pááq íniye.

miráínana wemá ketí Ítiráaeo-wayukaraq yabiíniye.”

téna naayóbáqá tiráine. ⁷miráitana Érôtima aabaú utai-náúkápaké wiyóqtábá ítaraa-kayukama yaákarena aúpáq yááyaraiye. ánibo wemá miráitana mi-káyúkáráq ita-ita umá káonena: “mi-kíyóqá pááq-urai-kanaarakemma náaraq-uma-kanaawaq yáuraiyo?” téna ítama yimónaraiye. ⁸yimónatuwena Érôtima mi-káyúkámá timáyíkáitata Béqteremubaqa kégowana tiráíye: “keráwáqá uréraq min-íyápóyábá abáá-uma arútáaro. ánibo keráwáqá

aónamareqa ketôpaq yauwéqma má-tima-timero. miráinaq kegáráq uréq wemmá omáqá aónanune.” téna tiráiyé. ⁹ánibo yemá kínin-aama ítátuweta kóuraae. aapaqá kéowana maami wiyóqá aabaúmá utaipáké aónaraa-waigoma mi-káyúkátí áqnáabaq wéqéna min-íyápómá máikaq ko máqe-uraiye. ¹⁰wiyóqá káonaawana íyagma íraqóniq uráiyé. ¹¹miráitata min-náúpáq uyábéketa min-íyápógáráq anóama Máriaakaraq aónatuweta yemá awátúeta yiraayutaúmmá ayéta min-íyápógómmá omáqá aónaraae. ánibo yemá yeqtí kápiq-unamma ótúreta yimuqá marakéta yaímma-yataaqa ámikaama mónekaraq íraqôn-akuqa i-kánámá íraqôn-akuqa i-mátáwékáráq ámikaae.

¹²áaqibo kainapáqá Áánúqtuma mi-káyúkámá timá-yimena Érótimopaqa yauwéqma íoro téna timá yímikaiye. miráitata yemá óq-apake yaútúmeta yetí naaópaq kóuraae.

Yótèbigaraq ánáakogaraq yenákátí iyápógaraq Íqtìbibaq kóuraae.

¹³wiyóqtábá ítaraa-kayukama yeqtí naaópaq kówana uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma Yótèbinopaq kainapáq kukéna timá ámikaiye: “emá itóé iyápógaraq anóakaraq yiwíqme péqmare Íqtìbibaq kóaa. Érótima iyápó abáá-uma ikamínénaboana abáá kéibo mibáq Íqtìbibaq márenaq keqnáámmá kemá timáménaa ‘kóaa’.” téna timá ámikaiye. ¹⁴ánibo Yótèbima mikáké páátákáá itó-uma min-íyápógáráq anóakaraq yiwíqmena min-nókáámá Íqtìbibaq kóuraiye. ¹⁵Yótèbima Íqtìbibaq máqe-urai-kanaaraq Érótima pukái-kanaabima Íqtìbibake yeqtí máapaqa kóuraae. miráitana uyátárai-nakoma amuné-wáyúkátí yóyaukaq tiráimma áraimma pááq uráiyé. maará-tiraine: “ketáanikoma

Íqtìbibake yíkáae téq wemmá ááyaraune.” téna agamatán-áúbábí tiráine.

Érótima titata yemá netuqyaa-nóiyápómá yíkamma pukáane.

¹⁶ánibo íbèqa Érótima ítaraiye wiyóqtábá ítaraa-kayukama aabaú utaipáké ye-káyúkámá Érótimma amaníqá makááe. miráitana Érótima anómma áyamma umáguraiye. wemá yaímma-wayukama timá yíkáitata Béquteremubaqa yaímma waaqókáq-márúpákégáráq inaamaí-íyápóráq áiqma yíkakaama miráuma pááqya-noiyapoma kaayarábi móra-karitimaatima yáurai-noiyapoma áiqma yíkakaae. minnáyababoata yíkakaae. wiyóqtábá ítaraa-kayukama Érótimma timá ámikaamma áqnáabaqa wiyóqá aónaawana kaayaq-kárítímáátímá yáuraine.

¹⁷miráitana naayóbáqá móra-aimma Áánúqtuma tiráimma móra amuné-náqá Yérémaaiiani óyaukaq tiráimma áraimma pááq uráiyé. maará-tiraine:

¹⁸“Aráámaa-marupake móra-aimma ítaawana min-áikómá anón-ibiqá yaréta

Arétéroma wení iyápóyaba ibiqá kéyarainatama aarawaamá íma kanaaráq mamá áyáqa paru ínóe.

máqtemma wení iyápóma pukurááwan-aboana ibiqá kéyarainata aarawaamá wenáyaqa íma mamá paru ínóe.”

téna Yérémaíya naayóbáqá tiráine.

Yótèbigaraq ánáakogaraq yenákátí iyápógaraq yauwéqmeta iráae.

¹⁹anaaeakaqa Érótima pukitana Íqtìbibaq uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma kainapáq Yótèbinopaq kukáiyé. ²⁰mi-káqtó-nákómá maará-tiraiye: “emá itóé iyápógaraq anóakaraq

yiwiqme Ítiráeobaq yauwéqme kóaa. wemá min-iyápómá ikamínéna i-náqá áqa pukuráiyé.” téna tiráiyé. ²¹ miráitana Yótêbima iyápógaraq anóakaraq yiwiqména Ítiráeoa-marabaq yauwéqme kóuráiyé.

²² miráimanibo wemá ítáimma Áákéreaatima Érótni áanikoma aboání náápaamma mayéna anónnáma kínimma Yúria-wayukabi máqe-uraipoana Yótêbima min-áúlkápáq wiyábá ikatíq uráiyé. miráimanibo móra kainapáqá Áánúqtuma Yótêbimma amáama amikaitana Káárirí-aukapaq yiwiqména kóuráiyé. ²³ wemá móra-maruqa Náátárêtibare te-márúpáq ko máqe-uráiyé. miráitana naayóbáqá Áánúqtuni amuné-wáyúkámá agatáan-aikoma áraimma páaq uráiyé. maará-tiraane: “yemá Náátárêtibake-nare téta tinoé.” téta Metáiyáqtaba tirááne.

Yóaanema nommá perai-nákómá watáama tiráiyé.

3 mi-kánáaráqá Yóaanema nommá péqyikai-naqa páaq uráiyé. ániibo wemá Yúriabaq kaqmáapaq máena watáama tiráiyé. ² wemá maará-tiráiyé: “keráwáqá tirummá waéráaro. Áánúqtuma yabíkái-kanaama waaqókáq kéiyé.” téna tiráiyé. ³ maamin-náqá Yóaanéqtaba naayóbáqá Áánúqtuma amuné-náqá Áítáiyán óyaukaq tiráine. minnáma maará-tiraine: “waayúkama íma máa-kaqmaapaqa móra-nakoma anókaq ááyama kéiyé. ‘uyátárai-nakoni aammá yokaa oro.’” téna Áítáiya naayóbáqá yirummá waeraiyábá tiráine. ⁴ Yóaanema móra oótiraa-kamma káámogoni áyáuraq wáqtôma tarôq umátamma itokéna aúkáapi purumakaakóní áúraq tarôq umátan-amurannama umátokaine. ániibo wemá karaanóbáké yaatárugaraq uwon

ámúkaráq néwaine. ⁵ mi-kánáábímá yaímma-wayukama Yérútáábake Yúriabaq-wayukama yaímma Yótaa-nokoni waaqókáké-káyúkágáráq Yóaanenopaq irááe. ⁶ miráitana yemá yeqtí kúmiq-yataaqtaba wemmá timá ámwana Yóaanema Yótaa-nopi nommá péqyikaráiyé.

⁷ Yóaanema aónaimma ne-tuqyaammá Pérati-wayukagaraq Táátúti-wayukagaraq nommá peránátaae téta yewana wemá tiráiyé: “keráwáqá iraakabayaakón áráakawaqa mááe. náawaq titaráq keráwáqá Áánúqtuni áyamma anaaékaq ínítqabama kanaaráq péqmare kóino? ⁸ keráwáqtí kúmiq-yataapike tirummá waékáunataae téraq keqtáámá tiráátero. ⁹ Áánúqtuma maamin-óqtánápó mamá kanaaráq Áabaraani iyápóma aúqyikanipoaq ‘Áabaraama ketáái tináábúóé.’ ítero. mirá tiyakakemma táí-meyamma ímayanoé. kemá keráwáqá kétima-timune. ¹⁰ yaagóní áaipima Áánúqtuni kummá yáúkáiyé. miráipoana máqte-tagoma arammá íma iyáinatama ayáama kunnápó áaipike agáutuweta irabí agatúwáánikaa umá agatuwánóe. ¹¹ kemá Yóaanema nonnápó keráwáqá kébetikaune. mirá éqa ketáái tirummá waeráunataae téq kétiraateqtaae. miráimanibo móra-naqa tinaae yínîn-nakoni akoqnáágoma ketí akoqnáama uyátáraiye. kemá íma kanaaráq umaataráunaboaq wení aítuq-anaama múte mayánúne. awaaméqá keráwáqtí kúmiq-yataapike waeraígáae téq kemá nopí t́karauna-manibo wemá keráwáqá Áánúqtuni Aokaq-Áágópí tikániye. náayubi yeqtí kúmiq-yataapike íwaeraiyanama yemmá irabí yíkarainana iragómá yeqtí kúmiq-yataaqa kamá kautíniye. ¹² wení ayáápipmma yáumma matokéna wítima kugébatuwaniye. miráumatuwena wení wítí-naupaqa wítima mamá áíkuiniye.

miráimanibo wítigoni átima iramá káiq-kaiq umá kain-írábí agatuwániye.” téna Yóáane Áánûqtuma kugébama agatuwáníqtaba tiráiyé.

Yóáanema Ítumma nommá pérakaraiye.

¹³mi-kánáaráqá Ítuma Kááririmaruqa yuwéna Yótaa-nopaq uráiyé. Ítuma Yóáanenopaq uréna Yóáanema wenayáápike nommá pétikaikaae téna uráiyé. ¹⁴miráitana Yóáanema aúyánámmá ítáimma íma kanaaráq umaatarénaboana Ítumma nommá pérakane kéena tiráiyé: “kanaaráq emá kemmá nommá pétikanone. nôraq itaawáq ketôpaqa kéyeno?” titana ¹⁵Ítuma yawéqma tiráiyé: “ibáqyuwao. mi-kánáaráqá miráráá óyáae. miráoyanama máqte-qtataaqa Áánûqtuma akáinaiq óyúye.” mirá titana Yóáanema Ítun áama waréna wemmá nommá pérakaraiye.

¹⁶Ítumma nommá pérakatuwaitana páátákáá nopiké yuwéna aabayámmá ígitana aónaimma Áánûqtuni Aágoma kukáimma miráuma móra-numama máagoraa umá kukéna Ítukaqa ku máqe-uraiye. ¹⁷ánibo móra-aikoma Áánûqtunopake tiráiyé: “maannáma ketáanikoe. kemá weqtábá ôriq umá kêtikaiye. ketí tiyakoma weqtábá íraqóniq kéiyé.” téna tiráiyé.

Tááqtaama Ítumma makáqma aónaraiye.

4mi-kánáaráqá Aágoma Ítumma awíqmena waayúkama íma máa-kaqmaapaq Tááqtaama makáqma aónaikaee téna uráiyé. ²miráitana Ítuma kaayaqté-kaayaqte-tiyaaka-wagaagaraq kaayaqté-kaayaqte-tiyaaka-nokaakaraq aáwaqa íma yaráiyé. miráitana anaaékaqa Ítumma áama yaráiyé. ³Ítumma makáqma aónai-naqa Tááq-

taama waaqókáq-amakaq iréna tiráiyé: “emá Áánûqtuni áanikomo máemoema emá tinata maaráin-oqtakoma waéqma yammá auráino.” téna áama yaitana naíkáae téna tiráiyé. ⁴miráimanibo Ítuma yawéqma tiráiyé: “ímiye. Áánûqtun-aama agamatá-kánnáágómá maará kétéiyé.

‘aáwakoma wenamá waayúkagomma matúq-matuq umá mái-auwaraimma íaminiye. ímiye. máqten-aimma Áánûqtun óyaupike yínna-aikake

waayúkama matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayánóe.’ mirá kétéiyé.” téna ⁵Ítuma mirá-timatuwaitana Tááqtaama Ítumma awíqmena aokaq-márúqá Yérútáárebaq uréna anó-monoq-nakoni ámúraq mó-ito-umakaraiye. ⁶ánibo Tááqtaama Ítumma timá ámikaiye: “emá Áánûqtuni áanikomo máema kanaaráq maakáké yaúme memapí metenanamá móra-yataakoma ayáámá íyakaniye. Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá mirá kétéiyé.

‘Áánûqtuma wení kaqtó-wayukama timá-yiminata emmá iyáánapo yáqtokaiyana móra-oqtakoma enaítaupimma íataraniye.’

mirá kétéiyé.” téna Tááqtaama tiráiyé. ⁷Ítuma Tááqtaamma yawéqma timá ámikaiye: “áaqibo Áánûqtuni agamatá-kánnáágógáráq maará kétéiyé. ‘uyátárai-nakomma íma makáqma aónaao. wemá minná ení Áánûqtue.’ máqtemma keqtááyábá mirá kétéiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

⁸Tááqtaama mikáké Ítumma awíqmena mórama uyátárain-anuraq utáiyé. ánibo Tááqtaama wemá máqte-qtataaqa yabíkái-qtataaqa káraatena wení maa-marábín-íraqó-qtátáákáráq aráátiraiye. ⁹miráitana Tááqtaama Ítumma timá ámikaiye:

“emá araayutaúmmá ayé kekáq nunamummá timá tíkénaqa kanaaráq maami-máqté-qtátááqá emmá aménúne.” téna Tááqtaama tiráiyé.¹⁰ Ítuma wemmá timá ámikaiye: “Tááqtaao, emá paábaq kóaa. Áánûqtuni watáa agamatá-kánnáágómá kétéye. ‘emá uyátárai-nakokaq nunamummá tiyo.

minná wemá ení Áánûqtue. wenamáa wení mayaimá mayaa.’ máqtemma keqtááyábá mirá kétéye.” téna Ítuma tiráiyé.

¹¹ miráitana Tááqtaama Ítumma ayuwéna kóuraiye. ániibo yaímma Áánûqtuni kaqtó-wayukama Ítumma aayáqtáá-kanaama aáwaqa íma naráitataboata yemá ya áwáqnaa urááe.

Ítuma Kááribaq áaimma átama mayaimá matáiyé.

¹² Ítuma ítáimma Érôtimma Yóaanema aabi mayákáitataboata wemmá ánná-naupaq ákáraae-aimma ítátuwena mikáké Kááribi-marupaq uráiyé. ¹³ ániibo mikáké Náátárétibaq yuwéna Káperanabaqa ko máqe-uráiyé. Káperanabaqa Kááribi-nokaayukoni áwábaq Yáakoboni áanikoratama Tébirunigaraq Náábataarigaraq yeqtí min-áúkápáq wáiyé. ¹⁴ miráitana móra-aimma Áánûqtuma amuné-náqá Áítáiyani óyaukaq tiráimma áraimma pááq uráiyé. maará-tiraiye:

¹⁵ “Tébirunini-marukaq-wayukao, Náábataarini-marukaq-wayukao, únókááyúkóni áwábaq uréna Yótááni-nomma aqtátuwena maami Yéqtaao-wayukama mibáq kémae.

yeqtí Kááribi-marukaa-marure.

¹⁶ yema kumayuq-yátáápí kémaeta anón-omma kamá tágaimma aónaraae. aarawaamá yemá puí-yátáákóni amakaq máiyana

yekáqá ómmá táganiye.”

téna Ááitáia agamatá-kánnáábí tiráine. ¹⁷ mi-kánáaráqá Ítuma áaimma átama átê-wataama Áánûqtuqtaba tiráiyé. wemá maará-tiraiye: “Áánûqtuma yabíkái-kanaama waaqókáq kéibo keráwáqá tirummá waéráaro.” téna tiráiyé.

kaayaqté-kaayaqte-wayukama Ítun anaaé wáráa-kayukama yááyaraiye.

¹⁸ Ítuma Kááribi-nokaayukon-awabaq uréire kéena wemá kaayaq-wátámá yimónaraiye. Tááimoniqtabama óq-awiqa Pítaae téta kéyaae. ábákoma Áánarue. yenákámá aati-aatimá nokaayúpiké kúqônnapo noyááqqa yamá kéyabiteye. ¹⁹ Ítuma yenákámá timá yímkaiye: “kenákámá ketinaae wáráakao. miráiya kemá waayúkama yabitimáe ketôpaqa í-ááimma tiráátenune.” téna tiráiyé. ²⁰ ániibo yenákámá páátákáá noyááqqa yáqtorai-kuqomma yuwéta Ítun anaaé wakááye.

²¹ wemá keqnáámmá kómare kéwena káqomma yewátámá Yémitima Yéberimma áanikogaraq Yémitima ábákoma Yóánekararaq ko yimónaraiye. yenákámá únópi-káárebí yetibomá Yéberigaraq yenákámá máeta kúqómma mamá aruta-aruta urááe. ániibo Ítuma mi-kááyáq-nákámá yááyaraiye. ²² páátákáá min-nákámá únópi-kááregáráq yiboákáráq kéyuweta Ítun anaaé wakááye.

netuqyaa-káyúkábí Ítuma mayaí matáiyé.

²³ wemá máqtemma Kááribi-aukapaq uréire kéena Ítuma mibáq yeqtí monoq-náúpáq yiráátiraiye. ániibo Áánûqtuma yabíkái-waigoni átê-wataama kétima-yimena máqtemma karí-wáyúkámá mamá kátobamayikena máqte-qtataakoma aarawaamá mamá

táíq i-qtátááqá mamá arútáyikaraiye.
²⁴Îtuni wataágoma máqtemma
 Tíríaaq-aukapaq uráíye. miráitata
 máqtemma ókon-oko-kari-wayukama
 yíqa ôriq umá i-káyúkámá táí-aagoma
 yirunóbáqá máí-kayukama waayúkama
 iyáátánaa yúma aráákagurai-kayukama
 máqtemma yiwíqme irááe.
 mi-káyúkámá yiwíqme yewana
 Îtuma mamá arútáyikaraiye. ²⁵ánibo
 netuqyaa-káyúkámá Kááriribakemma
 Tekááporitiq-aukapakemma Yérútááre-
 bakema ópakemma Yútaabakekaraq
 Yótaa-nopaq uráin-aukapakema
 netuqyaamma Îtun anaaé waqmé urááe.

**Îtuma anuraq wataáma
 timá yímikaiye.**

5 Îtuma aónaimma netuqyaa-
 káyúkámá kéyeqtaba anuraq utáíye.
 wemá mikáq maraq máitata wení
 iyápó-annama wenôpaq irááe. ²ánibo
 Îtuma mi-káyúkámá watáa timá-yimena
 tiráíye:

³“mi-káyúkámá Áánûqtuma
 áwáqnaa ínîqtaba kéeta wemá
 yabíkáí-marupaqa mánoqtababoata
 yemá yimuqá kémaraae.

⁴mi-káyúkámá ibiqá kéyareta
 máe-kayukama Áánûqtuma yetí
 íyaqa mamá paru ínîqtababoata
 yemá yimuqá kémaraae.

⁵mi-káyúkámá yeqtí yíwíqa márúte
 yuwéta yíwíqa íma múte
 yaúyô-kayukama Áánûqtuma
 timá akoqnáá urái-qtataaqa yemá
 mayánôqtababoata yemá yimuqá
 kémaraae.

⁶mi-káyúkámá Áánûqtuma
 ákáí-qtataariq ónáae te-káyúkámá
 yemmá Áánûqtuma ógíqma
 yimínîqtababoata yemá yimuqá
 kémaraae.

⁷mi-káyúkámá káqo-kayukayaba
 paru-yátááqá yimíya-kayukama
 Áánûqtuma yemmá paru-yátááqá

yimínîqtababoata yemá yimuqá
 kémaraae.

⁸mi-káyúkámá íyaqnoabaqá íraqôniq
 kéí-kayukama Áánûqtumma yemá
 aónainoqtababoata yemá yimuqá
 kémaraae.

⁹waayúka aúkáapimma mi-káyúkámá
 mamá kaayoné-í-ááímmá tarôq kéo-
 kayukama Áánûqtuma ‘ketí iyápó-
 annae.’ téna timá-yikaniqtababoata
 yemá yimuqá kémaraae.

¹⁰mi-káyúkámá Áánûqtuni arupú-
 amma kéwareta miráiyakake mamá
 táíq umáyikaiyatama Áánûqtuma
 yabíkáí-maruqa minná yeqtí
 márûqa wániqtababoata yemá
 yimuqá kémaraae.

¹¹yemá aónáiyama keráwáqá ketinaae
 kéwaraiyata keráwáqá táí-aimma
 timá-tiketa waqmá paábataa éta
 kaaqaari-túbí maréta keráwákáq
 kéqokeriq kéowaqa keráwáqá timuqá
 maqmé kéuyoe. ¹²miraráá umá
 yemá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá
 áqnáabaqa waqmá táíq umáyíkáawata
 móra-mora urááne. keráwáqtí
 tíyakoma íraqôniq kéinaraq timuqá
 máráaro taákaq máráaro. keráwáqtí
 anó-meyamma Áánûqtuni márûpaqa
 wáíye.

waayúkama úráá kamá tágama mááe.

¹³keráwáqá miráuma maa-marábí-
 káyúkátí úráá kamá mááe. miráimanibo
 úgóní akoqnáama paábaq kóinataama
 nóraq onanataáwáq keqnáammá umá
 káníyô? mirán umá máqte-qtataapimma
 kanaarác íinipoata waayúkama paábaq
 mamá yúwáawana aarawaatí yítaukoma
 yamá yatámínikaa umá Áánûqtu
 móraiq íniye. ¹⁴keráwáqá miráuma
 maa-marábí-káyúkátí ókáá kamá mááe.
 móra-maruqa anuraq wáinna-maruqa
 íma aúyoqma wániye. ¹⁵móraiq umá
 waayúkama ómmá kúraqma móra
 tawegóní aménáápáqá íma kémaraae.

ímiye. yemá paá ómmá kúraqma abarokáq makáawana ókómá kamá tágaitata naaúpaqo máe-kayukama kanaaráq aónainoe. ¹⁶ miráráá umá tágáaro. keráwáqtí tágama-yataakoma aarawaatí yúrakaqa ókáá kamá kétagainata máqte-kayukama káoneta keráwáqtí íráqôn-aaimma káoneta Áánûqtuma keqtibomá wení márûkaqa mái-nakoni áwîqa múte yaúyoro.

Áánûqtuni aammá aúmatan-aimma

¹⁷ Mótetini aammá aúmatan-aikaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yágararaq kemá Ítuma mamá paábaq yuwániye ítero. ímiye. minnáyaba kemá paábaq matuwánááq íkukaunamanibo kemá paá maamin-áímmá maqma ánatanaa kukáune. ¹⁸ kemá áraimma kétima-timune. maa-marágógáráq Áánûqtuni márûpakaraq ánatani-kanaaraqa pááqyamma agamatán-áínábi Áánûqtuni aammá aúmata-kanaabimma wáina-yataaqa móra íma aúyoraniye. máqtemma aammá aúmatan-aimma paá wáinana máqte-qtataaqa pááq umá ánataniye. ¹⁹ miráinana móra-nakoma maami aammá aúmatan-aipike móra pááqyan-aimma mamá paábaq yuwéna káqo-nakomma 'mirá-uwo' téna aráátina-nakoma min-nákóní áwîqa Áánûqtu yabíkái-marupaqa pááqya-qtataakaa umá wániye. ániibo móra-nakoma ámáan-aimma waréna waayúkati yúyánámmá mamá itó éna 'ámáan-aimma wáraaro' ténama wení áwîqa Áánûqtu yabíkái-marupaqa anón-awîqa wániye. ²⁰ kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqtí arupú-aaikoma ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq yeqtí arupú-aaiikoqtaba téta íma uyátainaq keráwáqá kanaaráq Áánûqtu yabíkái-marupaqa íma uyáberanoe.

áyamma í-ááímmá

²¹ Mótetini áimma títaubikotaa matáan-aimma keráwáqá itaraae. minná 'keráwáqá waayúka íma yíkamma púyoro.' ániibo móra-nakoma waayúka yíkamma puyénama min-nákómá kanaaráq aamá ítama yainái-áipí mániye. ²² miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. náawabi móra-nakoma áyamma umákenama wemá aabi maéna ítama yainái-yátáápi maíno. ániibo náawabi móra-nakomma áyoqa ayéna timá táíq umákenama wemá áqnáabaq anó-monoq-wayukayopaq ítama yainái-áímmá ya itaíno. ániibo min-nákómá káqomma Áánûqturaa umá ítama yainénama min-nákómá kanaaráq iramá káíq-kaiq umá kain-írábí wíniye. ²³ miráínaa emá Áánûqtukaq amí-yátááqá mamé íré aúyánámmá iténa móra-nakoma emmá timámi-aimma waínana Áánûqtukaq ²⁴ amí-yátááqá paá amí-yááréráq mó make páátákáá aamá mó timá móra-tuyanakaq máráaro. mikáké yawwéqma ireraq Áánûqtukaq keráwáqtí amí-yátááqá mó áméro.

²⁵ móra-nakoma emmá aamá timákanena ínaka kenákámá aapaqá kéwekama páátákáá emá mamá móra-tiyakaq wetê máráakao. ímo miráinanama wemá aamá ítama yainái-nákókáq awíqme mó-akainana aamá ítama yainái-nákómá i-wáyúkátí iyáápi akáinana i-wáyúkámá emmá ánná-naupaq akaiyábáe. ²⁶ kemá keráwáqá kétima-timune. emá nôrabi uráinna-anonnama máqtemma yawwéqma íamema emá kanaaráq ánná-naupakema íma kumá yaúbanone.

kumari-ááímmá

²⁷ naayóbáqá pááq-urain-aimma ítaraane. minná 'kumari-ááímmá ítaroq oro.' ²⁸ miráimanibo kemá Ítuma

maará téq keráwáqá kétima-timune. móra-nakoma móra-inimma aónáinana arunóbáqá weqtábá ákáin-nakoma minná wenamááriq wení arunóbáqá mirán-ááikómá mamá min-ínikáq kumari-ááímmá tarôq kéiyé. ²⁹ ániibo ítáaro. keráwáqti móra-turakoma keráwáqá mamá kúmiq-yataapi kétiyuwainaqá kanaaráq mi-túrámámá kubíqma paábaq yúwáaro. keráwáqti móra-tugoma íma wáinata keráwáqti máqte-tugoma mamá iramá káiq-kaiq inírábí ítiyuwanoe. ³⁰ ániibo keráwáqti móra-tiyaakoma keráwáqá mamá kúmiq-yataapi kétiyuwainaqá kanaaráq keráwáqá mi-tíyáámmá kárama paábaq yúwáaro. keráwáqti móra-aukapaq-tuma íma wáinatama iramá káiq-kaiq-irabima máqte-tugoma íwiniye.

aaraukáqá mamá yatai-ááímmá

³¹ naayóbáqá Mótetini maarán-áikáráq pááq uráine. minná ‘móra-nakoma ánáakomma ayuwénama kanaaráq wemá móra-wannaama agamá kámena áqa maa káyuwaune tíno.’ ³² miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. móra-nakoma ánáakomma kumari-ááímmá ítaroq uráinna-inimma ayuwénama min-nákómá ánáakomma mamá kúmiq-yataapi káyuwaimma maará-uraiye. min-ínikómá keqnáámmá waamá mayénama kumari-ááímmá tarôq kéitana min-nákógárq kumari-ááímmá tarôq kéiyé. miráitata yenákámá Áánûqtun-aurakaq kumari-ááímmá tarôq kéoye.

árain-aimma tí-ááíné.

³³ káqon-aimma ketáái títaubikoma titaq ítaraama maará-uraiye. ‘keráwáqá timá akoqnáá umákaiyan-aimma íma aratínomanibo keráwáqá móra-yataaqtaba áraine téq timá

akoqnáá ínéqa kanaaráq keráwáqá tíya-qtataakoni anaáé waréraq uyátárai-nakoni aúrakaq áraimma tero.’ ³⁴ ááqibo kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá yanaammá awaaméqá umátuweq áraine ítero. keráwáqá Áánûqtuni márûkon-awiqa yaananatáá akoqnáá umátikaikaae ítero. Áánûqtuni márûpaqa wení abíqtátárakémá aamá kétima-timiye. ³⁵ ániibo keráwáqá móra-yataaqtaba maa-márágóní áwíqa yaananatáá akoqnáá umátikaikaae ítero. ímiye. maa-márámá Áánûqtuni pááqyan-abiqtataraa kéitana wemá áitauqa maqmá arage kéiyé. ániibo keráwáqá Yérútááre-marukon-awiqa maqmá móra-yataaqtabama yánátaae ítero. ímiye. Yérútááre-maruqa minná anó-kinima uyátárai-nakoni márûre. ³⁶ Áánûqtun-aurakaq tiqnókáq maqmá tenanatáá akoqnáá umátikaikaae téq ítero. keráwáqá kenamááriq keráwáqti tiqnótáuma mamá abutá tiqnótáúwábi kaatáu-tiqnotauma kanaaráq íma mamá auránoe. ³⁷ miráimanibo keráwáqá maará tero. ‘owé. mirá-onune. ímiye. ímira-onune.’ tero. ókaraq aamá waayúkama awáágí-aimma minná Tááqtaanopake pááq kéiyé.

tái-aaikoni anónnáma amí-yatááqá

³⁸ keráwáqá naayón-áímmá iráimma ítaraane. ‘enaúramma kubíqtuwaiyainama anónnáma kubíqtuwao.’ ániibo ‘enáwáyaamma ikámma óqtuwainama anónnáma wenáwáyaamma ikámma óqtuwao.’ ³⁹ miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. móra-nakoma táí-yataariqo kéumatikainaqá wemmá yawéqma awekémá íkuyakaaro. ímiye. móra-nakoma mórabaq táápáamo kéyuwituwainaqá kanaaráré kéteraq mórabaq-taapaama amíyana mibákárq yuwítuwaino. ⁴⁰ ániibo móra-nakoma

keráwáqá aamá matikéna keráwáqtí kúberai-unamma títoaama mayánéna ínaqa kanaaráqíbo anó-tiotaagaraq áméro. ⁴¹ áníbo móra-nakoma akoqnáá éna keráwáqtê aammá uréire éna ummaamá mayánáae tínaqa kanaaráqíbo mamá ayáqtáaq-amma uréire oro. ⁴² áníbo móra-nakoma keráwáqtábá móra-yataaqa ‘tímero’ tín-naqa kanaaráqíbo keráwáqá paá móra-yataaqa áméro. áníbo móra-nakoma téna atábáama umátikeq móra-yataaqa keráwáqá timénáae tín-naqa kanaaráqíbo keráwáqá tinaaémma íumakaaro.

namuro-wáyúkámá tirummá yímero.

⁴³ keráwáqá maan-áímmá naayóbáqá iráimma ítaraane. ‘yaímma-wayukama keráwáqtí waaqókák máiya-kayukama tirummá yiméraq kaayoné kéumayikeraq keráwáqtí namuro-wáyúkama tíyamma umáyikáaro.’ ⁴⁴ miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá keráwáqtí namuro-wáyúkagáráq tirummá yiméraq Áánûqtukaq nunamupí itáiyana keráwákák táí-aaimma tarôq kéiya-kayukagaraq yíwáqnaa éna mamá paá umáyikaniye. ⁴⁵ miráinaq Áánûqtuma wení márûpaq máí-nakoni iyápóma auránoe. Áánûqtuma wení aabaúmá mamá íráqô-kayukaraqa táí-wayukagaraq yeqtí yímûraaq aaqá kégamayikaiye. móraiq umá Áánûqtuma arupú-wayukarakaraq mamá íma arupú kéo-kayukarakaraq aaqá yumá paru kéumayikaiye. ⁴⁶ áníbo keráwáqá timuqá kémaqyikaa-kayukama yenamáa yemmá tirummá yimíyanama minnáyaba Áánûqtu meyámmá ítiminiye. aqá táákíti-moneqa moyámmá máyáa-kayukagaraq mirá kéoe. ⁴⁷ áníbo keráwáqá

keráwáqtí tîbâqawaaraa-kayukama yenamáa miráó-maaraa kétimayikeqa nói-qtataakakenaq uyátano? aqá yemá Áánûqtuni aamá íma ítáa-kayukagaraq mirá kéoe. ⁴⁸ miráinaq máqte-qtataaqtabama keráwáqtí túyánápímmá aati-aatimá arupú umá máero. miráuma keqtibomá Áánûqtuma wení márûpaqa aati-aatimá kateko umá máinikaa umá keráwákáráq múttûq katekoíq umá páaq umá ánatagoro.” téna Ítuma timá yímikaiye.

waayúkama áwáqnaa í-ááímmá

6 óq-aimma Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqá atéráaro. keráwáqá Áánûqtukaq móra-yataariq ínéqa íma abarokák mirá kéiyata máqte-kayukama kanaaráq timónanoe. keráwáqá waayúkayopake anó-meyaqtaba abáá kéiyanama áníbo keráwáqá mirá éqa keráwáqá móra-meyamma Áánûqtuma keqtibomá wení márûpaq máin-nakoma keráwáqá anó-meyamma ítiminiye.

² áníbo keráwáqá móra-yataaqa áwáyoq-wayuka yimétaa yíwáqnaa ónáae téqa móra-naqa timákaiyana áqnáabaq kéwena anókaq ááyama ítíno. miráuma kaaqaari-wáyúkámá yeqtí monoq-náúpákáráq aapakáráq yemá mirán-ááímmá tarôq kéoe. yemá miráuma waabá-káyúkámá yeqtí yíwíqa múte yauwígáae téta mirá kéoe. kemá áraimma kétima-timune. mirá-káyúkámá yeqtí meyámmá minná áqa wáiyé. káqomma anaaékaq íma mayánóe. ³ áníbo keráwáqá mórana áwáyoq-wayukama yíwáqnaa íné kéeqa kanaaráq aúpáq aúyoqma mirá-oro. ⁴ minnáyaba keráwáqtí túma íma mamá úyoro. áníbo keqtibomá Áánûqtuma aúpáq wái-qtataariq ommá káonaipoana wemá mi-wágóní íráqô-meyamma timíniye.

nunamummá tí-ááímmá

⁵keráwáqá nunamummô kéteqa miráuma kaayaq-yóyáúkáráq-wáyúkáráá íoro. yeráwáqá itó-ureta nunamummá yeqtí monoq-náúpáqá tínétabi aapataáákaraqa miráuma waayúkama yimónaigaae téta miráoniq íoro. kemá keráwáqá áráimma kétima-timune. yemá mirá-káyúkámá yeqtí meyámmá áqa mataáae. káqomma íma mayánóe. ⁶miráimanibo keráwáqá nunamummô ténéqa keráwáqtí naaúpaq utéra oqtamá umá aúyaqmakeraq keqtibomá Áánûqtukaq nunamummá aúpáq aúyoqma tero. ánibo keqtibomá aúpáqá wái-qtataariq ónnama paá káonaipoana keráwáqá íráqô-meyamma timíniye.

⁷keráwáqá nunamummô kéteqa netuq-áímmá Áánûqtun áama íma itáa-kayukama teníkáá umá ítero. yemá yeqtí yúyáná pímmá miráuma netuq-áítáá tenana ‘Áánûqtuma ketáái táama itániye.’ ⁸téta mirá kétémanibo keráwáqá yeqtí yáaimma íma wáráaro. keqtibomá Áánûqtuma máqte-qtataaqa aqtóráríq o-qtátááqtábámá áqa ítaraiye. keráwáqá wekáqá íma móra-yataaqtaba ítaraawana wenókáá káonaiye. ⁹keráwáqá maará téraq nunamummá tero.

‘keqtibotááo, emá yabíkáana-marukaq máanama enáwíkoma aokaq waíno. ¹⁰ení yabi í-yátááqá maabáq kumíno. ení márûkaqa enaúyánámmá wáráanikaa umá maa-márábíkáráqá enaúyánámmá waránátaae.

¹¹íbêqa aáwaqtaba únnataama máqte-tupaama timiyo.

ketáái otaa-qtátááqá mamá

¹²paábaq kéyuwe awikátuwaao. miráuma otaa-qtátááqá umátikáa-kayukama yeqtí otaa-qtátááqá

paábaq mamá kéyuwetaa tiwikátukaunataae.

¹³emá keqtáá anómma makáqma aónai-yataaqa íma mamé. yéwaq Tááqtaaqtabama yabíqma akoqnáátaa umátikaa.’

¹⁴áre. itáaro. keráwáqá káqo-yuti otaammá táí-yataaqa mamá paá umáyikaiyanama keráwákáráq keqtibomá Áánûqtuma wení márûpaq máena keráwáqtí otaammá táí-yataaqa mamá paá umátikaniye. ¹⁵miráimanibo keráwáqá káqo-kayukati táí-otaa-qtataaqa íma mamá paá umáyikaiyanama kanaaráq keqtibomá Áánûqtuma wení márûpaq máena keráwáqtí táí-otaa-qtataaqa íma mamá paá umátikaniye.

Áánûqtuqtaba ité aáwaqa awetái-aaimma

¹⁶ánibo keráwáqá aáwaqa awetá-ureq kanaaráq nunamummá ténéqa kaaqaari-wáyúkámá oníkáá umá táí-toiqa íma máráaro. yemá miráuma táí-yoiqa máráa-kayukama minná waayúkama yimónaamma yemá aáwaqa awetá-uraae. kemá áraimma kétima-timune. yemá yeqtí meyámmá áqa mataáae. ókaraq meyámmá ímayanoe. ¹⁷miráimanibo keráwáqá nunamummá tínópoaq aáwaqa awetá éqa kanaaráq keráwáqá tiqnópi tóiqqa yotuwéraq tiqnótáuma mamá yaeq-yaeq oro. ¹⁸miráinatama keráwáqá aáwaqa awetá-uraamma waayúkama íaonainoe. keqtibomá Áánûqtuma wenamá wemá aónaniye. ánibo wemá móra-yataaqa aúpáq tarôq-o-qtataaqa káonaipoana keráwáqá meyámma timíniye.

íráqô-qtataaqa mamá áíkui-aaimma

¹⁹keráwáqá íráqô-qtataaqa maa-márábímmá íma mamá áíkuyoro. maa-márábímmá kawanogómá kénaitana karogaro-nómmá káugitana

máqte-qtataaqa mamá táiq kéitana moyá-káyúkámá kurumá yawítireta moyámmá kémayaae. ²⁰ miráimanibo keráwáqá keráwáqtí íráqô-qtataaqa Áánûqtunopake mamá álkuyoro. maami-qtátááqá kawanogómá íkénaitana karogaro-nómmá máqte-qtataaqa ikáugitana moyá-káyúkámá kurumá yawítireta moyámmá íkémayaae. ²¹ keráwáqtí íráqô-qtataaqa kúmín-aukapaqa min-áúkápáqtábá aati-aatimá keráwáqá túyánámmá itéq mayánóe.

aúgoni ómmá

²² arukóni aúrakoma aúgoni óné. ániibo aúrakoma íráqôniq umá aónama kárutainanama ókómá máqtemma tirunóbáqá uyáberaniye. ²³ ániibo keráwáqtí túrakoma táiq ínanama máqtemma keqtúraqa kumayuqá aurániye. miráinana min-ókómá keráwáqtí tirunóbáq wáin-okoma miráuma kumayukáá káurena mi-kúmáyúkómá mamá anómma aurániye.

móra-nakoma kaayaq-káwáá-nákáqá mayaimá ímayaino

²⁴ móra-nakoma kanaarác kaayaq-ánó-nákórátátí mayaimá móra-awaataq ímayaino. áno bo wemá móra-nakomma ítama táiq kéumakena móra-nakomma aati-aatimá yabíqma arútáyakaniye. ímo miráinanama móra-waigoqtaba kákainana móra-waigoqtabama íakaniye. keráwáqa mimórá táoqa Áánûqtukaq túyánámmá íma maréq mónekaqa túyánámmá íma kanaarác maránóe.

netuq-áuyánámmá itai-ááímmá

²⁵ miráitaq keráwáqá kétima-timune. keráwáqá keráwáqtí mónenapo meyanîq ínóbo aáwaqtababi noqtábábi kéeqa mirá-i-qtataaqa

mayánôqtaba taíbaq-tuyanamma íma ítáaro. aúwaraikoma minná nonábi aáwakomma uyátá-maqma anómma kateko-yátáaré. unáákáqtôyataba taíbaq-tuyanamma ítáaro. miráitana aúgoma minná unáákáqtôgomma uyátá-maqma wáíye. ²⁶ keráwáqá numamá aónaaro. yemá ánáyumma íkeubeta yemá aáwaqa mamá aáwaq-naupaq íkémaraae. miráimanibo keqtibomá Áánûqtuma wení márûpake numagómmá aáwaqa keyimiye. keráwáqá numagómmá íyaq uyátáraao? aáwaqa íyaq kétimiyo? ²⁷ keráwáqtí aúkáapikema náawaq taíbaq-auyanamma maqmá akoqnáá umá iténa aqtó-kánáámá arúbama wení aúwarai-kanaaraqa wíníyô?

²⁸ ániibo keráwáqá nôraq itarác unáákáqtôyabama netuq-túyánámmá kéitaa? keráwáqá túyánámmá ítama arútáaro. yaayúqnóbáqá wái-kiraati-yataakoma náaraq umábi kéuwibo aónaaro. yemá kammáa ígáaeta unáákáqtôma yenamáárîq íkáraataae. ²⁹ miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. naayóbáqá Tórómónima kíniyoana wení íráqôn-otamma pááqyamma íma makáimanibo wemá íma íráqôn-unakaqtoma umátorena yaayúqnóbáké-kiráátí-yátáákóráá umá kéumatoraae. ³⁰ owé. íbêqa námama yópí wái-qtataaqa aabáyaama yemá káráma irabí yuwánóe. ániibo mirá-karáá-qtátááqá minná Áánûqtuma ókon-okomma móqá amáyikaraiye. miráinaq keráwáqá aarawaamá wemá íyaq uyátá-maqma unáákáqtôma umátikaniyo? netuq-túyánámmá maami-qtátááqtabá kéitawanama keráwáqtí itáiq-itaiq umá yabi-í-yátáákómá pááqyamma wáíye. ³¹ miráinaq keráwáqá netuq-túyánámmá íma itéra 'nóin-aawaraq nánúnataabiyo? nóin-nonaq nánúnataabiyo? ítero. ³² ímiye.

máqtemma mi-qtátááqá Áánûqtun áama íma ítáa-kayukama mirá-qtátáákóní anaaé kéwaraae. miráimanibo keqtiбомá Áánûqtuma wení márûpaq máena keráwáqá nói-qtataaqtatabi ommá Áánûqtuma káonaiye. ³³ miráimanibo keráwáqá túyánámmá ítama arútátuweraq Áánûqtuma yabfíkái-qtataakoma máqte-qtataaqtaba uyátá-maqma tikaíno. ániбо keráwáqá wemá tiniq kéiyanaа anaaékaqa maamin-óq-yátááqá keráwáqá timíniye. ³⁴ miráinaq keráwáqá aabáyaayabama íma túyánámmá ítáaro. aabáyaа-kanaagoma wenamááriq mi-kánaáyabá taíbaq-ummaama wániye. móra-mora-kanaagoni ummaamá wé paá mi-kánaágónáé.” téna Ítuma tiráiyе.

**móra-nakomma aamá ítama
yainai-nákóráá umá aamá
ítama yainai-ááímmá**

7 Ítuma óq-aimma timá yímikaiye: “keráwáqá yainai-wáyúkáráá umá káqo-kayukama íma mamá yawááq-umayikaaro. anónnáma keráwáqá mamá yawááq-umatikanoe. ² ániбо keráwáqá káqo-kayukama ítama yainaiyatama móraiқ umá keráwáqá ítama yainaiyaniq umá keráwáqá ítama yainánoe. ³ nòraq itaráq keráwáqti aanábógómá pááqyamma otaa-qtátááriq kéowaqa keráwáqá anómma uyátá-maqma otaa-qtátááriq kéoo? aanábógóní pááqyan-otaa-qtataaqa yaagetáraа umá wenuárapí wáimanibo keráwáqti anón-otaa-qtataaqa mútúq-yaraа umá túrakaq yawááq uráiyе. ⁴ miráitaq keráwáqá tigaemá íyaq kéitaraq aanábógóqtábá maará kétimameo? ‘aanábô, enaúrapí táí-yataaq wáimma matuwánáae.’ téra kéteo? ⁵ kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkááo, áqnáabaq kenamááriq túrapimma anó-qtataaqa wáimma paábaq

matuwéro. anaaékaqa aanábógóní aúrapí wái-qtataaqa kanaaráq aónama aruté matuwaaо.

⁶ keráwáqá móra íraqômma aokaq-yátááqá áwáábiqa kéta iyákáá-kayukama íma yíméro. ániбо keráwáqá Áánûqtuni áama íraqô-pateturaa umá mamá pógomma íma yíméro. mi-pátétúmá pógoma yítauqnapo yamá mapátuweta waéqma túpuinoe.

akoqnáá umá nunamummá tí-náqá

⁷ móra-nakoma akáinana mayánénama ítama aónaino. akáinana aónanenama abáá íno. oqtamá iyakaiyaba akáinanama oqtaráq paké-pake tíno. ⁸ miráinata máqte-kayukama Áánûqtukaq nunamupí ítama aónétama yemá wekáké mayánoe. máqte-kayukama móra-yataaqtaba Áánûqtumma abáá kéetama wemmá paá aónanoe. ániбо máqte-kayukama nunamupí téta Áánûqtunopaq ónátae tíyanama wemá yemmá iyuwáinata uyáberanoe. ⁹ keráwápíké móra-nakoni áanikoma aboáqtábá téna ‘yammá timiyo’ tñnanama aboámá óqtamma mayamíníyô? ímiye. ¹⁰ ániбо iyápógoma aboáqtábá ‘noyááqa timiyo’ tñnanama aboámá táí-iraakabayaamma amíníyô? minnágaraq ímiye. ¹¹ miráitaq keráwáqá táí-wayukama kanaaráq kéitaamanibo keráwáqti iyápógoma íraqô-qtataaqa yimíyábá kéitaae. uyátá-maqma móraiқ umá keqtiбомá Áánûqtuma wení márûpaq máin-nakoma wení iyápó-annama wekáq ítama aónaayuma íraqô-qtataaqa yimíyábá kéitaiye.

¹² waayúkama nòrabi umátikaigaae tina-yátááriq kéumakaiyaama miráuma yekáráq móraiқ umáyikaaо. maamin-náma mákama Mótetini ámáan-aikaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq tiráa-waigoni máqten-aaine.

**matúq-matuq umá
mái-auwarain-amma**

¹³ keráwáqá pááqyan-amma wáráaro. áíta-marupaq uráin-aama anónapoana oyaaq uráitata netuqyaa-káyúkámá aarawaamá min-ámmá kéwaraabo min-ámmá íwáráaro. ¹⁴ káqon-amma matúq-matuq umá máí-auwaraimma mayái-márúpáq uráin-akoma pááqyamma wáipoata yaímma arekáq-wayukama min-ámmá kammáa kaéta kéwaraae.

**ketáámá kaaqaari-ámúné-wáyúkátí
yáaqa ikaténátaae.**

¹⁵ kaaqaari-ámúné-wáyúkáyábámá atéráaro. yemá yirunóbáqá abáaq-iyákáá umá máapoata tipí-típigoni aúwaratima atáá-umaeta aúpáq-yááikaráq keráwáqtôpaq kéye. ¹⁶ keráwáqá nôrabi iya-qtataaqa mikáq yeqtí yáaimma aónanoe. áwáábiq-annagoma íráqôn-aramma íkéiyaiye. ¹⁷ mórai q umá íráqô-tagoma íráqôn-aramma kéiyaiye. ániibo táí-yagoma táí-aramma kéiyaiye. ¹⁸ íráqô-tagoma táí-aramma kanaaráq íma iyániye. ániibo táí-yagoma íráqôn-aramma kanaaráq íma iyániye. waayúkagaraq mórai q urááe. ¹⁹ máqte-tagoma íráqôn-aramma íma iyaí-tagomma minná ayáama irabí kéiyaabotuwaee. ²⁰ miráinaq keráwáqá aónaaro. kaaqaari-ámúné-wáyúkábíké keráwáqá árimma yeqtí táí-yaaimma yimónainoe. táí-wayukama yirunóbáké íráqôn-aramma kanaaráq íma iyániye.

²¹ máqte-kayukama ‘uyátárai-nako, uyátárai-nako,’ mirá kétepoaq Áánúqtuma yabíkái-marupaqa íyaberanoe. ímiye. paá náayubi ketibomá Áánúqtuma wení márúpaq máin-nakoni anaee warétama kanaaráq Áánúqtuma yabíkái-marupaqa

uyáberanoe. ²² mikáq anó-kanaamo páaq ínna-kanaaraqa aarawaamá maará téta timá-timinoo. ‘uyátárai-nako, uyátárai-nako, enáwíkaqtaa ketáámá amuné kúme uréire éwaunataae. enáwíkaqtaa ketáámá táí-aagomma waayúka yúbikema mamá paábaq yuwéwaunataae. ániibo enáwíkaqta ketáá netuqyaan-áwááméq-yátáaríqa uráunataae.’ téta mirá tíyaqa ²³ ániibo mi táoqa kemá yemmá abarokáq maará-tima-yimenune. ‘kemá keráwáqtí túrakaqa íaonewaunamiye. keráwáqá táí-wayukaao, paábataa kóoro’ tenúne.” téna Ítuma tiráiyee.

naammá í-ááikarátaé.

²⁴ waéqma itái-áímmá Ítuma tiráiyee: “kanaaráq móra-nakoma maamin-áímmá iténa waráina-nakoma wemá miráuma áá-íté-wainapoana wení naammá óqtan-amuraaq kéumaraiye. ²⁵ ániibo aaqá yuréna nommá aúgtana anón-uwaama yoréna mirái-qtataakoma min-námmá awétáraiye. miráimanibo min-námmá íma kuturáiyee. min-námmá óqtakaq wáitanaboana yáqtoqma akoqnáá uráiyee. ²⁶ miráimanibo móra-nakoma ketáama kéitenamanibo ímo warénama minná wemá miráuma áíbôqnaaboq inápóana wemá wení naammá kegéba-amuraaq naammá kéiyee. ²⁷ ániibo aaqá yitana nommá augéna uwáama anómma yokáiyee. ániibo mirái-qtataakoma min-námmá awétátuwaitana min-námmá kuturáiyee. ‘pau’ titana anómma mútúq yawítiguraiye.” téna ²⁸ Ítuma maamin-áímmá timá ánatatuwaitata máqte-kayukama Ítun-aayaba iyánáaq éta yáaqa ôriq umá karáiyee. ²⁹ miráimanibo aamá yirááti-wayukaraa umá íma timá yímikaiibo Ítuma akoqnáama náapaamma matokái-nakoraa umá aamá kétima-yimena yiráátiraiye.

**mórama kárú-naqa
Ítuma mamá érákaraiye.**

8 Ítuma anubakémmá yuwéna kúmítata netuqyaammá aarawaamá ókaraq anaaé waqmé kukááe. ² mikáqá móra-naqa kárúyamma ákái-nakoma amakaq irena araayutaúmmá ayéna tiráiyé: “uyátaráana-nako, kanaaráq emmá akáinaama emá kemmá mamá éqtikanone.” titana ³ Ítuma ayáamma árúqmarena tiráiyé: “kemmá kétékaitaq miráona kéune. emmá érákaino.” titana mi-kárú-karígómá ê mikáq ánataguraiye. ⁴ ániibo Ítuma mi-kárú-náqá timá ámikaiye: “emá atéqma arutaa. móra-nakomma timámenabo ímiye. emá uré enaúma anó-monoq-wayukama mó-yiraate naayóbáqá Mótetima tiráiniq umá Áánûqtukaq amí-yátááqá mó-amiyo. miráinata waayúkama aónéta ení karímá mikáq ánatagiye téta tero.” téna Ítuma timá ámikaiye.

**ááiq-i-wayukati kawáá-nákóni
mayái-náqá Ítuma mamá érákaraiye.**

⁵ Ítuma Kápérana-marupaq uyábéráitana anón ááiq-i-naqa Arómani-marupake Ítunopaq irena inaa téna timá ámikaiye: ⁶ “ummaataráana-nako, ketí mayái-náqá karímá mayéna naaúpaq waguréna máiyé. ayáátákoma pukitana áíqá ôriq umá kéiyé.” titana ⁷ Ítuma yawéqma timá ámikaiye: “wemmá kemá ko mamá érankanune.” téna tiráiyé. ⁸ miráitana ááiq-i-kawaa-nakoma yawéqma timá ámikaiye: “ummaataráana-nako, kemá íráqôn-naqa íma máupo emá kanaaráq ketí naaúpaqa íma uyáberaao. emá paá aamá tinana ketí mayái-náqá atóbáino. ⁹ kegáráqá ketí anó-naapaamma wáiyé. kemá mórama tiyáaka ááiq-i-wayukati kawáá-náqá máune. miráitaq kegáráqá anó-kayukati yiménáápáqá máunata

yemá yabítikaraae. ketí timénáápáq máa-kayukama kemá timá-yimeq móra-naqtaba ‘emá waa’ túnanama wemá kanaaráq kéwiye. ániibo kemá káqo-waqtaba téq ‘emá maabáq iyo’ túnanama wemá kanaaráq kéiyé. miráitaq kemá ketí mayái-nákóqtábá ‘maa-máyáímá mayaa’ túnanama wemá paá kémayaiye.” téna titana ¹⁰ Ítuma min-áímmá ítátuwena iyánáaq uráiyé. ániibo wení anaaé wáraa-kayukama maará téna Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqá áraimma kétima-timune. mórama Aánûqtuni waayúkabike Ítiráeobake-naqa maan-nákómá maaráuma arummá tímínikaa-naqa íaonaraune. ¹¹ ániibo kemá keráwáqá kétima-timune. netuqyaa-káyúkámá aabaú utaipáké íyata yaímma aabaú kupéráipake íyata uréta Áabaraagaraq Ááítekigaraq Yáakobogaraq mórabí yagaroqtamá Áánûqtu yabíkái-marupaq máeta aáwaqa nánóe. ¹² miráimanibo Ítiráeowayukama Áánûqtuma wemá yabíkái-marupaqa yeqtí yítaubikoma máamanibo yaímma Ítiráeowayukama marabí máa-yuma yemá máápaq anó-kumayuqnoqaq máeta ibiqá yaréta yíwáyaamma akégúnanoe.” téna Ítuma tiráiyé. ¹³ ániibo Ítuma ááiq-kawaa-naqa timá ámikaiye: “emá íbêqa kóaa. emá arummá timénaboana mirá ónaiq umá mi-qtátááqá páaq íniye.” téna Ítuma tiráiyé. ániibo ê mi-kágáámá mi-karí-náqá wení karígómá ayúwáitana atóbaraiye.

**Pítaamma ánáakomma anóamma
Ítuma mamá atóbamakaraiye.**

¹⁴ mikáké Ítuma Pitaani naaúpaq uyábékéna aónaimma Pítaamma ánáakomma anóamma kokoqyámma ákáitana atípáaraq waguré máitana Ítuma aónaraiye. ¹⁵ ániibo Ítuma ayáákaq yáqtóráitana kokoqyámma

érákáraiye. ániibo min-íníková
itó-urena Ítuni aáwaqa mamá yokaa
umákaraiye.

**netuqyaa-káři-wáyúkámá Ítuma
mamá atóbamayikaraiye.**

¹⁶ énaikaq taíbaq-wayukama
taí-aagoma mái-kayukama yiwíqmeta
Ítunopaq irááe. ániibo Ítuma paá
aamá kítitana mi-káyúkábíkémá
waátá aágoma iyuwéna kóuraiye.
ániibo Ítuma máqte-kari-wayukama
mamá atóbamayikaraiye. ¹⁷ miráitana
móra-aimma naayóbáqá Áánúqtuma
móra amuné-náqá Áítáiyaaŋ óyaukaq
páaq íniye tiráimma minná páaq kítitana
min-áíková maará-tiraiye: “wemá
wenamáářiŋ ketáái karímá mamá
paábaq kéyuwena ókon-okomma ketáái
tiyáátama ikui-yataaqa matukáiyé.”
téna agamatán-áúbágo tiráiyé.

Ítun anaaé warané i-náqá

¹⁸ netuqyaa-káyúkama Ítuma
ikúyakaraawana yimónawaaena
wení iyápó-annama timá yímikaiye:
“nokaayúkómmá meranábápáq méwíy-
ataao.” ¹⁹ titana mórama ámaán-aimma
yirááti-nakoma iréna Ítumma timá
ámikaiye: “yirááti-nako, emá náakarabi
wíné inabáqá kegáráq waqmé ónúne.”
téna tiráiyé. ²⁰ Ítuma yawéqma timá
ámikaiye: “abáaq-íyákáwáková yeqtí
ánáamma maínarunobaq wáitana
numaráwáková ánáamma wáimanibo
Waayúkagoni Áráaqa kemá Ítuma
kemá wagéqa tiqnómmá maqmá arage
ónúna-namma íma wáiyé.” téna Ítuma
timá ámikaiye. miráitana Ítuni anaaé
waráina-waigoma wení naammá
móraiŋ umá wániyo? ²¹ ániibo káqomma
móra iyápó-annabike-nako Ítumma
timá ámikaiye: “ummaataráana-nako,
kemá kanaarác awé uráanana ketibomá
puínaŋ mó-uqtamakatuwerabiyo?”
mirá titana ²² Ítuma timá ámikaiye:

“ibáqyuwaa. yemá pukáa-kayukama
yenamááriŋ matúq-matuŋ umá
mái-auwaraiŋtaba pukáiya-kayukama
mamá aráaq-yuma kanaarác
uqtamáyikanoe. emá paá ketinaae ya
waraao.” téna tiráiyé.

**Ítuma anón-uwaagoqtaba
titana áráwáá uráiyé.**

²³ mikáké Ítuma únópi-káárébi
úitata wení iyápó-annama anaae
wakááe. ²⁴ anómma únóniyámá
mi-nókááyúpímmá kemetena
únóniyágómá únópi-káárémá yawáaq
inena uráiyé. miráimanibo Ítuma
paá waguréna máqe-uraiye. ²⁵ ániibo
yemá Ítumma ko awáútureta tirááe:
“uyátárai-nako, emá keqtáá tíwáqnaa
uwo. ketáámá yubékonataa kéune.”
téta tewana ²⁶ Ítuma timá yímikaiye:
“nóraq itaráq ikatíŋa kéoo? keráwáqtí
itáíŋ-itaiŋ umá yabi-í-yátáaqá
páaqyamiye.” timátuwena Ítuma
itó-urena uwáágokaraq nokókarác
yiwáágúraiye. ániibo uwáágoma
mó-áráwáá itana nokómá ókaraq íma
noniyámá metaráiyé. ²⁷ minnáyabi
iyápó-annama netuŋ-yúyanámmá
kítiteta tirááe: “maaminnáma
nóikaa-nare ténaŋ máitanawaŋ
uwáágogaraq nokógáráqá wenáama
kéwaraayo?” téta tirááe.

**kaayaŋ-nákábíké Ítuma
taí-aama matukáiyé.**

²⁸ Ítuma yeté nokaayúkómmá
meranábápáq Káátarini-wayukati
marabáŋ atamá uráiyé. ániibo
kaayaŋ-nákámá taí-aagoma
yenákábi mái-nakorata Ítumma ya
aónaraaye. yenákámá pukáa-kayukati
mararaapáqá máátíŋ-máatipaŋ máqeta
irááye. yenákámá anómma abáaqá
amáguraayataboata waayúkama
min-ákáqá íma uréire urááe. ²⁹ ániibo
min-nákórátámá anókaŋ ááyama wááqa

kéyeta tirááye: “Áánûqtuni áaniko, emá kekárátámá nôraq umátikaneq kéono? kanaamá íma pááq-uraitaa keqtáámá tíqa í-yátááqá má-timinetaa kéono?” téta tirááye. ³⁰mórama pó-annama nékaq máeta aúma narááe. ³¹ánibo táí-aagoma Ítukaq inaa téta tirááe: “kanaaráq emá keqtáámô tíkamma waréma emá kanaaráq timátíkénataa ketáámá mera-pó-ánnátí yirunóbátáá kobéráano.” téta tirááe. ³²ánibo wemá mi-tái-áágómmá timá yímikaiye: “keráwáqá kóoro.” téna Ítuma titata yemá mi-kááyáq-nákámá iyuwéta pó-annati yirunóbáq uyábékaae. mi-pó-ánnámá máqtepaq péqmareta mórama áitabaq metamá kukááe. ánibo yemá nokaayúpítáá metaréta nommá nawíketa máqtepaq pukááe.

³³ánibo pó-kawaa-wayukama péqmareta kóuraae. yemá anó-marupaq koyaréta yemá máqtemma min-áímmá tébakaq-wayukama timá yímikaae. miráitata kaayaq-nákábímá táí-aagoma pááq i kátáama tirááye. ³⁴ánibo min-ánó-márúpáké-káyúkámá netuqá iréta Ítuqtaba ya abáá-uraae. yemá Ítumma ya aónatuweta weqtábá mi-márábákémmá yuwéna káqo-marabaq kóikaae téta inaa tirááe.

mórama aí-ayaamma táíq umági-naqa Ítuma mamá érákáráye.

9 Ítuma únópí-káárébí yeté nokaayúkómmá meran-ábápáq yauwéqma uréta Ítuni márúpaq koyaráe. ²mibáq yaímma-wayukama móra-kari-naqa Ítunopaqa awíqmeta iráama mi-kári-nákóní ayáátákoma pukuráitana kúkutaaraq waguráitata yaagumé irááe. ánibo Ítuma mi-káyúkámá yimónaimma wekáq itáíq-itaiq kéowanaboana Ítuma mi-kári-nákómmá timá ámikaiye: “iyápógo, enáyakoma kaayoné íno. ení kúmiq-yataaqa kemá

paábaq kématuwaune.” téna Ítuma titata ³yaímma ámaán-aimma yirááti-wayukama yeqtí yúyánánóbáqá “maan-nákómá Áánûqtumma aamá káwaagiye.” téta tirááe. ⁴miráitana mi-káyúkátí yúyánánóbáqá Ítuma yimónatuwena wemá tirááye: “keráwáqá nôraq itaráq keráwáqti túyánánóbáqá ítama táíq kéoo? ⁵nóin-aikowaq ketí náapaamma yiráátiniyo? ánibo kemá téqa ‘ení kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwaúne’ mirá túnawaq íma oyaaqá kéi aqá ánibo ‘emá itó-uma uréire uwo’ túnna-waigoma minná íma oyaaqá éna ummaa kéyáye. ⁶Waayúkagoni Áráaqa náapaamma maa-márábímmá kanaaráq kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwániqtaba yiráátenune.” téna tirááye. miráitana Ítuma ayáátámma puki-nákómmá timá ámikaiye: “emá itó-ure ení kúkutaama mamé ení naaópaq kóaa.” téna tirááye. ⁷miráitana mi-kári-nákómá itó-uma wení naaópaq kóuraaye. ⁸ánibo aarawaamá miráimma aónéta ikatíq ôriq urááe. yeráwáqá aónaraae. Áánûqtuma mirán-ákóqnáámá ámikaiqtababoana yemá Áánûqtun-awíqa múte yaútaae.

Ítuma Máátiyumma ááyaraiye.

⁹Ítuma mibáké kéwena aónaimma móra-naqa táákiti-moneqa mayáí-náúpáq máqe-uraimma min-nákóní áwíqa Máátiyuma mi-kátáámá agatái-nare. ánibo Ítuma Máátiyumma timá ámikaiye: “emá ketinaae ya waraao.” titana wemá itó-uma Ítun anaáe wakááye.

¹⁰anaáekaqa Ítuma naaúpaq máena aáwaqa kénaitata netuqyaa-káyúkámá táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq káqomma karere-káyúkágáráq ‘paátataare’ timá yíkáa-kayukagaraq Ítunopaq irááe. yemá Ítugaraq wení iyápó-annagaraq umá máeta aáwaqa

naráae. ¹¹yemá Pérati-wayukama miráomma aónawaeta yemá Ítuni iyápó-annama maará téta ítama aónaraae: “nôraq itanawáq keráwáqtí yirááti-nakoma kúmiq-wayukagaraq táákiti-moneqa máyáa-kayukatema aáwaqa kénaiyo?” téta ítama aónaraae. ¹²Ítuma min-áímmá ítatuwena wemá maará téna aúpáq-áímmá tiráiyee: “waayúkama karímá ímo máyáa-kayukama tótáa-wayukayopaq íma kéoe. ímiye. paá karí-wáyúkámá tótáa-wayukayopaqa kéoe. ¹³keráwáqá uréraq Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábíkén-áímmá ko ítáaro. ‘naí-wámmá ikáma kekáq timíyábá kemá íkétikaibo kaayoné-yátááqtábá kemmá kétikaiye.’ téna agamatá-kánnáágómá kétéiye.” téna Ítu timátuwena tiráiyee: “arupú-wáyúkámúne tíya-kayukama yááyanaaq íkukaune. ímiye. kemá paá kúmiq-wayukayaba yááyanaa kukáune.” téna Ítuma tiráiyee.

aáwaqa awetái-aaimma

¹⁴mi-kánáaráqá Yóáanema nommá perai-nákóní iyápó-annama Ítunopaq iréta tiráae: “nôraq itataawáq ketáágáráq Pérati-wayukagaraqa nunamummô ténátaama aáwaqa awetá kéunataa ení iyápó-annama nunamummá tí-kánáaráqá aáwaqa íma awetá kéoo?” ¹⁵téta mirá tewana Ítuma timá yímikaiye: “móra-nakoma aaramá mayané kéenama omákáqá paá wení aanábó-wáyúkáté máenama kanaaráq áyakoma táíq ínáyô? íma aokariq kéiyee. anaaékaqa mi aaramô mayané i-náqá paábaq matuwaíyanama min-nákómá ókaraq wení aanábó-wáyúkátéma íma mániye. miráuma aaramá mayánéna i-nákóráá umá mi-kánáámá ínaqa kemá kónatama íyakoma táíq íniipoata yemá aáwaqa awetá-inoe.

¹⁶ítáaro. móra-nakoma wení naayó-kúbérái-únámmá yakákitanama aúge-tabaraaberake maqma aráátaimma íma aokariq kéiyee. miráinanama mi-tábáráábégómá keqnáámmá naayó-kúbérái-únámmá yakáqma anó-kariq umáginiye. ¹⁷keqnáámmá ítáaro. móra-nakoma naayó-mémégóní aúwarati-unapima wááéni-nomma aúgema íma áítewae kéiyee. miráitata yemá aúge-kaeni-nomma naayó-mémé-áúwárátíbí áíqtowanama íma aokariq kéiyee. miráitana méme aúwaratigoma yarákinana wááéni-nomma marabí aqtíma kugúbaginiye. miráimanibo áá ítaraa-kayukama aúge-memegoni aúwaratibi wááéni-nomma aqtímaraawana mákama íráqòniq umá paá kéwaiye.” téna Ítuma tiráiyee. aúge-qtataakoma waéqma naayón-ááímmá íauraniye.

móra-inikoma Ítuni wáqtóraq yáqtokaiye.

¹⁸téna Ítuma maamin-áímmá kétima-yimikaq mórana anó-kawaa-naqa Ítun-amaqaq iréna araayutaúmmá ayéna timá ámikaiye: “ketiyáámûmma paá íbêq pukuráiyee. ániibo emá kanaaráq iré ayáamma aneq mó márénana atóbama yawéqma paá maíno.” téna anó-kawaa-nako tiráiyee. ¹⁹ániibo Ítuma itó-uma mi-káwáá-nákóní anaaé waqmé kéwitata wení iyápó-annama mórai q umá wakáae.

²⁰uréire kéowana móra-inimma mikáqá máqe-uraimma máqte-tupaama inaaútamma ákáitana inaaupaqaq tiyááka umá kaayaq-káritímáátímá máqe-uraiye. min-íníkomá Ítuni anaaépaq amakaq iréna Ítuni wáqtôgoni aqtóraq ayáamma yama yáqtokaiye. ²¹min-íníkomá wenamááriq wení aúyánánóbáqá maará-tiraiye: “Ítuni wáqtóraq tiyáámo ánekuyonanama túnobaq kanaaráq umátikaniye.” téna

ánékukaiye. ²²Îtuma waéqma wemma aónatuwena tiráiyē: “ketiyáámuko, enáyakoma kaayoné íno. ení itáíq-itaiq umá yabi-í-yátáákómá emmá miráuma mamá érákáráiyē. mi táoqa min-íníkóní karímá ánataguráiyē.

²³Îtuma mi-káwáá-nákóní naaúpaq irena waayúkama ibiq-ímá kététa aamá anón-aimma kétéwana yimónaraiye. ²⁴ánibo Îtuma tiráiyē: “keráwáqá maí abátíkáaro. pááqyan-inaaruma íma pukáiyē. wemá paá aúmá waguráiyē.” téna Îtuma mirá-tiraimma áraimma pukuráitataboata mi-káyúkama wíráa umákaraae. ²⁵ánibo yemá aarawaamá waqmá paábaq yúwáawana Îtuma mi-náúpáq uténa pukáin-inaarugoni ayáákaq yáqtorena ayáátóráitana itó-uráiyē. ²⁶mi kátáagoma min-áúkápáq máqte-marabaq wéyáwé uráiyē.

**Îtuma kaayaqá yúgaroq-nakaraq
aamá íti-nakaraq mamá
atóbamayikaraiye.**

²⁷Îtuma mi-márúqá yuwéna kóuráiyē. ánibo kaayaqá yúramma karoparái-nakorata Îtun anaaé waqmé kéweta anókaq ááyama tirááiyē: “áe, naayóbáqá ketáái kínima Tébitin-annabike-nako, emá kekárátá arummá umátikaao.” ²⁸téyana Îtuma naaúpaq uyábéráitata yúrammo karopági-nakama wenópaq utááiyē. Îtuma min-nákámá timá yímikáiyē: “kenákámá itáíq-itaiq kéoyaqtaba kemá kenákámá kanaaráq mamá atóbatikanuno?” téna ítáitata yenákámá Îtumma yawwéqma timá ámikaayē: “owé. uyátaráana-nako.” téta tirááiyē. ²⁹ánibo Îtuma min-nákátí yúrapi ayáamma kánekuayēna tiráiyē: “kenákámá itáíq-itaiq óya-qtataaqtaba kemá kanaaráq miráona-yataakoma pááq íno.” téna Îtuma timá yímikáiyē. ³⁰ánibo yenákátí yúrakoma tágaráiyē.

Îtuma akoqnáá-aimma timá-yimena min-nákáyábá tiráiyē: “atéráakao. móra-nakoma maamináyabama itáinabotekao.” téna tiráiyē. ³¹áaqibo min-nákámá máápaq yaúbareta máqtemma min-áúkápáq-márábáqá Îtuni watáama timáeta uréire urááiyē.

³²yenákámá kóiyē kéeta yaímma-wayukama móra-naqa táí-aagoma wepí máinapoana aamá ítitata wemma yemá awíqmeta yewana Îtunopaq iráiyē. ³³ánibo Îtuma táí-aagomma matúwáitana min-nákómá aamá áaimma átama tiráiyē. minnáyaba aarawaamá iyánáaq uréta netuq-yúyánámmá kététa tirááē: “naayóbáqá maakáqá Ítráaeobaqa maamirá-qtátááqá íma pááq uráine.” téta tirááē. ³⁴miráimanibo yaímma Pérati-wayukama maará-tiraaē: “wemá táí-aagoni kawáá-nákómá wemma akoqnááama ámikaitana wemá táí-aagomma kanaaráq kématuwaiyē.” téta tirááē.

**aarawaayábá Îtuma
arummá kéumayikáiyē.**

³⁵Îtuma anó-marupakaraq pááqya-marupakaraq uréire kéena wemá monoq-náúpáqá kéyiraatena Áánúqtuma yabíkái-qtataaqtaba átê-wataama kétima-yimena máqte-karimo máyáa-kayukama mamá atóbamayikaraiye. ³⁶wemá aónaimma netuqyaammá aarawaamá yimónatuwena arummá umáyíkaraiye. miráuma taíbaq-yuyanamma itéta ‘náawaq tíwáqnaa ínáyô? náakaraq ónúnataabiyo?’ téta miráuma tipi-típigoma yeqtí kawáá-náqá íma máitata oníkáá urááē. ³⁷miráitana Îtuma wení iyápó-annama aúpáq-áímmá timá yímikáiyē: “netuqyaammá aáwaqa yópímmá wáimanibo mamá áikuyaba íma netuqyaammá mayái-wáyúkámá mááē. ³⁸miráinaq

keráwáqá Áánûqtukaq nunamumma kêtiana wemá yókóní aboámá yaímma mayái-wáyúkama timáyikainata weni waayúkama ko mamá áikuyoro.” téna Ítuma timá yímikaiye.

**tiyááka umá títaupake kaayaqá
iyápó-annati yíwîqa**

10 Ítuma tiyááka umá kaayaq-iyápó-ánná-wáyúkámá yááyamaena iréna yemmá akoqnáama yiména táí-aagoma kématuweta máqte-karima mamá paá kéeta yúgoni ummaa-yátááqá mamá paá ígáae téna yímikaiye. ²tiyááka umá kaayaq-iyápó-ánnátí yíwîqa maará-uraiye. áqnáabaq-nakoni áwîqa Tááímonie káqon-awîqa Pítaae. áñibo ábâkoma Áánarue. áñibo Yêmitima Yéberimma ánikoboana ábâkoma Yóáane. ³áñibo Píripima Paatáaromiyue. áñibo Tó máátie. Máátiyuma mi-kátáámá agatái-nare. wemá táákiti-moneqa mayái-naré. áñibo Yêmitima Áápiatimma ánikoe. áñibo Tááqtiatie. ⁴áñibo móra-Taaimonima ítápéniti (indipendens) karuwaaq-naré. áñibo Yúqtaati Itikááriotie. wemá Ítumma awîqma namuro-wáyúkátí iyáápi makái-nare.

**Ítuma tiyááka umá
kaayaq-wáyúkámá awaaméqá
umáyikena yiwíkai-kayukama
mayaímá yímikaiye.**

⁵Ítuma tiyááka umá kaayaq-wáyúkámá timáyíkáitata kówana yímáamma yiména maará-tiraiye. “keráwáqá Yéqtaaeo-apaq káqon-anna-wayukabaqa íoro. Táméria-marupaqa ókaraq íma uyáberanomanibo ⁶keráwáqá Ítiráaeo-tipi-tipi-annama máapaq oro. yemá Áánûqtuqtaba yeráwáqtí aamma yukááe. ⁷keráwáqá uréraq aamá maará téraq mó tero: “Áánûqtuma yabíkái-kanaama

waaqókáq kéiyé. ⁸miráinaraq keráwáqá karí-wáyúkámá mamá kátobamayikera pukáiya-kayukama mamá itómayikera kárú-wayukama mamá kátobamayikera táí-aagomma mamá paábaq kéyuwera oro. keráwáqá móra-yataaqa ketópake mayáiyama minná keráwáqá paá yímero. miráinaraq keráwáqá maami-qtátááqá yemmá yiméraq keráwáqá íma meyámmá máyáaro. ⁹keráwáqtí unáápímmá móneqa íma áitumaera uréire oro. ¹⁰mónekaraq anó-moneq-awîqa yáíya-qtataakaraq ariroq-únápi áiti-unamma íma mamé uréire éra kaayaq-tíyótáámá íma kúberera títauq-anaamma íma kúberera yáumma amé uréire í-yátámá íma matóráaro. ímiye. mayáimá mayaína-nakomma kanaarác weni aáwaqa áméro.

¹¹móra anó-maruparabi pááqya-marupaq uyábereqa kanaarác keráwáqá aónaiyana mi-márúkákémmá móra-nakoma arupú éna weni naaúpaqa máqeraq mi-márúqá yuwé kóine kéeqa ayuwé yero. ¹²áñibo keráwáqá móra-naupaqa uyábereqa mi-náúpáq-wáyúkámá miráo-maarao-aimma téraq ‘kaayoné-yátááqá keráwáqtópaq waíno’ timá yikáaro. ¹³áñibo mi-náúpáq-wáyúkámá keráwáqtábá yeté máigaae téta tíyaqa keráwáqtí kaayoné-yátáákómá yeqtópaq wínímanibo yemá keráwáqtábá máigaae téta íma tíyaqa keráwáqtí kaayoné-yátáákómá yuwéqma keráwáqtópaq íno. ¹⁴móra-nakoma keráwáqa tiwíqmena ímo wéna keráwáqtí táama íma itaínaqa áñibo keráwáqá mi-márúrabi min-námmá íbáqyuwera keráwáqtí tibíkáké káitóma popoq umátuwe kóoro. ¹⁵kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. aarawaamá ítama Áánûqtuni yaináí-kánáárácá Komóraa-marukake táí-wayukagaraq

Tótôma-marukake táí-wayukati
anónnáma táí-meyamma wáipoata
miráumarara mi-márúkáq-wáyúkámá
yeqti táí-meyamma pááq íniye.

**ókon-okomma
ummaa-yátááq pááq íniye.**

¹⁶ Ítáaro. kemá keráwáqá miráuma
tipi-típi áráakaa umá taáqa íwái-kama
áwáábiq-iyakaa-kayukati aúkáapi
timátikaunaq kéoe. miráinarraq
keráwáqá miráuma irakabayaakóráá
umá yáakarera atéqma wiqmé kéweraq
móra-yataariq ínéqa túyánámmá
ítama arútátuwero. mimórá táoqa
keráwáqá móra-numama máagoraa
umá kaayoné umá máero. ¹⁷ keráwáqá
waayúkayabama atéqma arútáaro.
yemá yeqti káánítôre-wayukaraq aamá
ítama yainéta ánnáma timéta keráwáqá
yeqti monoq-náúpáqá tebùqa timéta
ínóe. ¹⁸ ketíwíqa márúte yuwánéra
kéowaa téta keráwáqá tiwíqmeta
kínima anó-kamaani-wayukati yúraqaq
wínóe. miráinaq keráwáqá aamá
kétima-yimeqa Yéqtaeao-wayukagaraq
Ítiráeao-annabike-kayukagaraq
Ánúqtuni átê-wataama timá-yiminoe.
¹⁹ yemá keráwáqá tiwíqma aamá
ítama yaináiyaga keráwáqá ikatíq
íeraq 'ketáámá nóine ténúnô?
ketáámá nóin-ainaq yawuwéqma
timá-yimenunataabiyo' ítero. kíq-taoqa
aamó tínón-aimma timínimma
²⁰ kenamá keráwáqá aamá ítinoe.
ímiye. keqti bomá Ánúqtuni Aágoma
keráwáqti tóyaukaq aamá tíniye.

²¹ mi-kánááráqá móra-nakoma
ábâkomma awíqmena yaímma-
wayukati iyáápi mó-marainata ikámma
puínóe. ániibo aboámá ánikomma
mórai q umá waayúkati iyáápi
mó-marainata ikámma puínóe. ániibo
iyápóma yinóboyuma komarummá
íyataboata namuro-wáyúkámá
yíkamma puínóe. ²² keqtábábóata

yaímma-wayukama keráwáqá ítama
táíq umátikanoe. minná móra-nakoma
akoqnáá umá máqena aqtó-kánááráqó
wénama min-nákómmá Ánúqtuma
yawuwéqma awiraínana wemá
Ánúqtuna mániye. ²³ ániibo yemá
keráwáqá móra-marukaq táí-aaimma
tarôq umátikaiyaqa kanaaraq mikákémá
péqmarera káqo-marukaq oro. kemá
árimma kétima-timune. keráwáqá
máqtemma Ítiráeao-marupaqa íma
mayáimá mamá ánataraiaqtaba
Waayúkagoni Áráaga kemá kumónúne.

²⁴ tugaru-iyápógómá weni
arááti-naqa íma kéuyataitana
paá-mayaima máyáa-kayukama yeqti
kawáá-wáyúkámá íma kéuyataae.
²⁵ mórama tugaru-iyápógómá weni
arááti-naqa maínama minná kanaa
íniye. ániibo paá-mayai-nakoma weni
kawáá-náqá uyátá-maqma anómma
maínama minnágaraqa kanaa íniye.
kemá keráwáqti kawáá-náqá kemmá
táíq kéumatikaapoata keráwáqá
anómma táíq umátikanoe. ketíwíqa
Píétebue téta tíwíqa yaráamanibo
kemmá táí-tiwíqa kéyetama keráwáqá
náayuwabi ketí iyápó-annati tíwíqa
uyátá-maqma anómma táí-tiwíqa
yánoe.

**waayúkama Ánúqtuqtaba
ikatíqa oro.**

²⁶ miráinaq waayúkayaba keráwáqá
íma ikatíqa oro. máqte-qtataaqa aúpáq
wái-qtataakoma anaáékaqa abarokáq
íniye. máqte-qtataaqa ánáákuma
wáina-yataaqanibo anaáékaqa
waayúkama aónainoe. ²⁷ kemá Ítuma
aamá kumayuqnóbáqô timá-timunama
minná wágáama timá yíméro. ániibo
aamá yaákareq táá pikemo ítáama
minná keráwáqá netuqyaa-káyúkátí
yúraqaq itó-urera aamá timá yíméro.
²⁸ waayúkama keráwáqti túma tíkamma
uqtánô-kayukayaba íma ikatíqa

oro. keráwáqtí tirun-íyápómá íma tíkamma uqtánóe. ímiye. Áánûqtuqtaba ikátéro. keráwáqtí túgaraq tirun-íyápógáráq mákama kanaaráq Tááqtaani márúqa aítanobaq Áánûqtu kanaaráq tíkama aúyotuwaniqtaba Áánûqtuqtaba ikátéro. ²⁹keráwáqá kaayaq-númámá tarukíqa mónéqa kímera-toeyaarake kanaaráq meyaníq ínoe. ánibo keqtibomá Áánûqtuma íakainanama kanaaráq móra miráuma pááqya-numama marabímmá íkuminiye. ³⁰ánibo keráwáre keráwáqtí tiqnótáuma máqtepaq Áánûqtuma yoráútukaiye. ³¹miránaq keráwáqá íma ikatíq oro. netuqá pááqya-numagoni meyámmá uyátáraapoana keráwáqá Áánûqtuma yabíqtíkaraíye.

Ítuni áwíqa yai-ááímmá

³²móra-nakoma náawabi abarokák timá tágena wemá kennaé téna máqte-kayukati yúrikaq tínna-nakomma ketê-garaq ketibomá Áánûqtun aúrikaq wení márúpaq wemmá mórai q umákanune. ³³ánibo móra-nakoma kemmá máqte-kayukati yúrikaq anaaemma umátikainaq kegáráq wemmá ketibon aúrikaq wení márúpaq tinaaemma umákanune.

Ítuma mamá

yainai-tókóru-yákáráq kukáíye.

³⁴maa-márábí kaayoné-yátááqá mamá maa-márábí-káyúkáyábá íma mamé kukáune. mirá túyánámmá íma itáaro. kemá paá waayúkama yainai-tókóru-yámmá ketáama íwáraa-kayukagaraq ketáama wáraa-kayukagaraq aúkáapike mamá yainanááq mamé kukáune. ³⁵áaiqa áanikokaraq yeqtibogáráq íyata ánibo ayáámukokaraq yinóakaraq íyata ánibo anáábukokaraq aítaakogaraq í-ááímmá átaraune. ³⁶waagóní we-áánínábóbí anómma uyátá-maqma namuromá aúqma mánoe.

³⁷ánibo móra-nakoma anóayaa aboáyábá arummá uyátá-maqma yiménama wemá kennámá auráiyábá íma umaataráíye. mórai q umá móra-nakoma áanikoyaa ayáámukoyaba arummá uyátá-maqma yiménama wemá kennámá auráiyábá íma umaataráíye. ³⁸ánibo móra-nakoma wení kaapaq-yámá íma maména ketinaae íma waréna puínéna yokaa íenama wemmá kennámá auráiyábá íma umaataráíye. ³⁹móra-nakoma maamin-áúwaráímmá yáqtoqma akoqnáá énama wení matúq-matuq umá mái-auwaraimma aúyorainimanibo móra-nakoma keqtábá puyénama wemá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayániye.

móra-nakoma

íráqô-meyamma kémayáíye.

⁴⁰móra-nakoma náawabi keráwáqá mamá íráqôni q umátikenama wemá kekáráq mamá íráqôni q kéumatikáíye. ánibo móra-nakoma náawabi kekáráq mamá íráqôni q umátíkái-nakoma wemmá Áánûqtuma timátíkarai-naqa mamá íráqôni q kéumakáíye. ⁴¹máqtemma náayuwabi Áánûqtuma timáyíkarai-kayukama mamá íráqôni q kéumaketama Áánûqtuma timákaraiqtaba mirá kéumakaapoata yemá timákarai-nakoni íráqô-meyamma yáika q umá mayánóe. ánibo náayuwabi aónáiyamma mórama arupú-naqa ínata yeqtí yúyánánóbáqá téta 'arupú-naqa áwáqnaa ónáátae téta min-náqá awíqmeta yeqtí naaú wétama yemá miráuma arupú-nakoni íráqô-meyamma yáika q umá mayánóe. ⁴²taáka q máráaro. móra-nakoma náawabi paá-nakomma ketinaae wáraa-kayukabike áwáqnaa ónáae téna paá yaugiq-nómmá aqtíma wemmá aménama kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. anaaékaqa min-nákóní

íráqô-meyamma áraimma mayániye.” téna Ítuma wení iyápó-annamma timáyíkaraiye.

Yóáanema yaímma iyápó-annama Ítunopaq timáyíkaraiye.

11 Ítuma wení tiyááka umá kaayaq-íyápó-ánnámá mayaímá mayánón-aimma miráuma timá yímikaiye. aamá timá ánatatuwaitata yemá mi-márúqá yuwéta min-áúkápáq-márúpáq uréta Ítuma aarawaamá kényiraatena aamá timá yímikaiye.

²Yóáanema nommá perai-nákómá ánná-naupaq máena yauwéqma yiwirai-nákóní mayáiyábá ítaraiye. miráitana Yóáanema yaímma wení iyápó-annabike timáyíkáitata Ítunopaq urááe. ³ánibo yemá Ítunopaq uréta ítama aónaraae: “emá maamin-nátábáwáq Yóáanema anaaékaq móra-naqa yíniye tiráinaraq máa káqo-natabataaq awé ónúntabiyo?” tewana ⁴Ítuma yauwéqma tiráiyé: “keráwáqá uréraq Yóáanemma máqten-aimma itéq máqte-qtataaqa aónaamma mó-timamero. ⁵minnâ yúramma koroparái-kayukama yúramma káonaawata yítauqa táíq urái-kayukama yítauq-uramma yamá uréire kéoe. ánibo kárúyamma yíkái-kayukama kátobaawata yaáqa atíragurai-kayukama aamá kéitaae. ánibo pukáa-kayukama kéitowata áwáyoq-wayukama Áánûqtuni átê-wataama aúgen-aimma kéitaawata kéoe. ⁶ánibo móra-nakoma arummá kétémina keqtábá kaayaq-áuyánámmá íma itai-waigoma wemá amuqá maraíno.” téna Ítuma tiráiyé.

⁷Yóáaneni iyápó-annama kówana Ítuma Yóáaneqtaba taíbaq aarawaamá timá yímikaiye: “naayóbáqá waayúka íma máa-kaqmaapaq keráwáqá urááama nói-qtataaraq ko aónanaraq uráánabiyo? keráwáqá móra-naqa

kaayaq-áuyánákáráq ókáráákáá uwáágoma yaropamátúwáimma aónanaraq uráánabiyo? ímiye. ⁸keráwáqá nói-qtataaraq aónanaraq uráánabiyo? aqá móra-nakoma íráqôn-unakaqtoma makáitaraq aónanaraq uráánabiyo? ímiye. yemá íráqôn-unakaqtomo máraa-kayukama yemá anó-kini-kayukati naaúpaq kémaae. ⁹miráimanibo nóraq ítaráq urááô? móra Áánûqtuni amuné-naráq aónanaraq urááô? owé. kemá keráwáqá kétéma-timune. minnâ amuné-nápóana wemá yaímma Áánûqtuni káqon-amune-wayukama uyátaraiye. ¹⁰Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí Áánûqtuma áanikomma maará téna timá ámikaiye. ‘ketááyabamo tñin-naqa timákáanana ení áqnábariq umá wíniye. wemá ení aammá awiyéna yokaa umákaniye.’

téna Yóáaneqtaba agamatá-kánáábí tiráine téna kétéye. ¹¹kemá áraimma kétéma-timune. máqtemma maa-márábí-káyúkábíké Yóáane uyátá-maqma mú mikáqá anómma máimanibo Áánûqtuma yabíni-kanaaraq móra paá-naqa mánin-nakoma wemá Yóáanemma uyátaraiye. ¹²Yóáanema nommá perai-nákóní kanaaráké áaimma átarena yéqéna íbêqa Áánûqtuma yabíkáin-aukapaq uyáberanoqtaba anón-aiiqa kéoe. akoqnáá umá iraráá-káyúkámá Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa yáqtoqma akoqnáá uréta mayánéta kéoe. ¹³máqtemma Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq Mótetini ámaán-aikaraq yemá Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba watáama mamá pááq umáeta Yóáaneni-kanaaraq irááe. ¹⁴ánibo keráwáqá itánáae téqa kanaaráq itáaro. Yóáane wemá Iráiyaraa-naqiye. min-náqá anaaékaq yíniye téta amuné

kútaa-naqiye. ¹⁵keráwáqá taáqa wáinaqa maamin-áímmá ítáaro!

¹⁶nóinnae téraq íbêq-wayukayabama aamá ténúnô? yemá miráuma pááqya-noiyaporaá umá márûq aúkáapi máeta yemá káqo-noiyapoma yááyama maará téta kéte. ¹⁷ketáámá keráwáqtábtáá káoyamma kéyunataa keráwáqá imá íkeyaae. ketáámá yirummá í-ímá kêtunataamanibo keráwáqá ibiqá íma kéyaraae.' óqa tíkái-qtataaqa íma pááq kéiye. ¹⁸Yóáne iráimma wemá aáwaqa íma néna wááéni-nomma íma naráitata yemá weqtábá 'aífbôq-nare' téta tiráae. ¹⁹kemá Waayúkagoni Áráaqa iréq aáwaqa néq nommá néq únnayabama yemá maará kéte. 'aónaaro. wemá aáwaqa ôriq umá netuqyaa naínápóana wemá wááéni-nomma netuqyaa kénaiye. 'paátataare' timá yíkáyuma táákíti-moneqa máyáa-kayukagaraq kúmiq-wayukagaraq wemá yeqtí aanábómíye.' ááqibo anaaékaqa minnáyaba Áánûqtuni itai-yátáákómá aónainoe." téna Ítuma tiráiyé.

yaímma-marupaq yirummá íma waérráa-kayukama anómma tirunô.

²⁰yaímma-marupaqa Ítuma awaaméq-yátááriqa netuqyaapaq immá íma yirummá waékáae. miráitana mi-kánááráqá Ítuma aamá yiwáágéna ²¹maará-tiraiye: "Tiyórátiniq-wayukao, náaraq-tai-yataaraq keráwápímmá pááq íníyô! Beqtáirapaq-wayukao, náaraq-tai-yataaraq keráwákáq pááq íníyô! anón-awaameq-yataariqa kemá keráwáqtí márûkaq únnaiq umá Tááyanabakaraq Tááíranapakaraq énama kanaaráq naayóbáqá Tááyanabaq-wayukagaraq Tááíranapaq-wayukagaraq yeqtí kúmiq-yataapike waeráunatae téta tiráá-tiraapoata yemá unáákáréq on-unapi yenamááriq áítumatuweta káin ayáátóbí máeta

yáaqa kaitata yirummá waékáae. ²²miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. yirummá íwaekaapoata anaaékaqa keráwáqtí anónnáma táí-meyakoma yaináí-kánááráqá miráuma Tááyanabaq-wayukagaraq Tááíranapaq-wayukagaraq uyátá-maqma anómma pááq íniye. ²³ánibo keráwáqá Kápéranabaq-wayukao, keráwáqá Áánûqtuni márûpaqa tiwíqma yaúmema uwínóe téra kéteo? keráwáqá iramá káiq-kaiq umá kain írábí kumínóe. minná kemá keráwáqtí márûpaq anón-awaameq-yataariq únnaiq umá Tótômabaq-marukaqa awaaméq-yátááriq énama kanaaráq íbêqa Tótômabake táí-wayukama paá máneta oné. ²⁴miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. anaaékaqa aarawaamá ítama yaináí-kánááráqá Áánûqtuma wení paru-yátááqá keráwáqá uyátá-maqma Tótômabaq-wayukama yimíniye." téna Ítuma tiráiyé.

keráwáqá ketôpaq iréra aagaí-yátááqá ya máyáaro.

²⁵mi-kánááráqá Ítuma maará-tiraiye: "ketiboó, emá yabíkáana-marupakaraq maa-márágáráq uyátáráana-nakoe. emá aamá íma ítaraa-kayukama auyánápi wáin-aaimma aamá kéyiraatenamanibo ítaraa-kayukayopakemma mamá káuy-oraane. minnáyataba kemá 'tíkáiye' kétune. ²⁶owé. ketiboó, emá ákáiniq kéone.

²⁷ketibomá Áánûqtuma máqte-qtataaqa ketiyáápitaa makáiyé. ánibo móra-nakoma min-íyápómá íaonaraiye. aboámá wenamá min-íyápómá aónaraiye. ánibo móra-nakoma aboámmá Áánûqtumma íaonaraiye. kemá wení áanikoma kenamá aónaraune. ááqibo wení áanikoma ákáinama yaímma-wayukama aboání áaimma kéyiraatiye.

²⁸ keráwáqá tíbô kégaitaq ummaa-yátááqá kémayaa-yuma ketôpaq íyaraq kemá keráwáqá aagai-yátááqá tíméno. ²⁹ kemá kaayoné kéeq ánibo ketúma íma mamé kéuyune. miráinaq keráwáqá keráwáqtí ummaamá ketê yaagumá mayéraq kepíké itai-yátááqá ítareq agánoe. ³⁰ ketê yaaguyabí-yamma oyaq kéinaq ummaa-yátááqá keráwápi maráana-waigoma oyaq íniye.” mirá téna Ítuma tiráiyé.

Tabaatiráq mayaímá mayaíyábá aammá aúkain-aimma

12 anaáekaq móra-Tabaatiraqa Ítuma wíti-yokoni aúkáapi uréire uráiyé. ánibo wení iyápo-annama yááyaba éta yemá wítigoni arammá putáqma narááe.

² ánibo Pérati-wayukama minná aónatuweta Ítuma timá ámikaae: “aónaao. maamirán-ááimmô tarôq kéeq mayaímá kémayaamma Tabaatiráqá aammá aúmakaae.” ³ téta tewana Ítuma yawéqma timá yímikaiye: “keráwáqá Tébitima miráurain-aimma íyaq yoráútao? naayóbáqá Tébitigaraq wení waayúkagaraq yááyaba uráátaba kétune. ⁴ yemá monoq-náúpqq utéta yammá Ánúqtukaq amí-yááréráq wáimma uyátá-maqma anó-monoq-nakoma yímitata narááne. mi-támmá anó-monoq-wayukama kanaaráq nánópoata paá-wayukama naíyábá aammá aúkkaiye. ⁵ anó-monoq-wayukama yeqtí mayaímá anó-monoq-naupaqa Tabaatiráqá yemá aammá aúmakaama yawítiraamanibo minná íma otaa-qtátááríq urááe. maami aammá aúmatan-aimma wannaabíkémá íyaq ítaraanabiyo? Ánúqtun-aurakaqa Tabaatiráqá aammá aúmatan-aimma íma yawítiraae. ⁶ kemá keráwáqá kétima-timune. maannámo mái-waigoma anó-monoq-namma uyátáraiye. ⁷ keráwáqá Ánúqtuni

agamátá-kánnáábíkén-áímmá ítareqa táwí-aimma téq otaamá íkuineq oné. maami agamatá-kánnáábíkén-áíkkómá maará kėtiye. ‘nai-wámmá timíyábá íketikaimanibo kaayoné-yátááqtabá kétikaiye.’ téna Ánúqtuma tiráiyé. aammá aúmatan-aimma íyawitiraa-kayukama íma mamá yawááq-umayikaaro. ⁸ Waayúkagoni Áráaqa Tabaatigóni uyátárai-napoana ketí iyápo-annama Tabaatiráqá mamá naráamma kanaaráq íye.

Tabaatiráqá táíq uráin-ayaakaraq-naqa Ítuma mamá íráqôniq umákaraiye.

⁹ Ítuma min-áúkkápáqá yuwéna yeqtí monoq-náúpqq uráiyé. ¹⁰ móra-naqa mibáqá máqe-uraimma ayáákoma aayámmá káguraiye. yaímma-wayukama Ítumma aabi mayakánétaboata wemmá ítama aónaraae: “Tabaatiráqá mayaímá kémayeta karí-wáyúkamá mamá atóbama-yikanunataabiyo?” téta ítama aónaraae. ¹¹ ánibo Ítuma yawéqma timá yímikaiye: “keráwápiké móra-nakoma tipi-típima makáitana mi-típí-típígómá Tabaatiráqá móra-maiqnobaq kumábékitanama kanaaráq min-nákkómá íyaq paábaq múte kéyabitimatuwaiyo? owé. ¹² ánibo móra-nakoma tipi-típima uyátáraiye. miráipoata ketáái ámán-aikoma kanaaráre tiráipoataa Tabaatiráqá waayúkama yíwáqnaa ónúntaae.” téna Ítuma tiráiyé. ¹³ miráitana Ítuma min-áyáámmá aayá-kagurai-naqa timá ámikaiye: “ayáámma mamá arutaa.” téna titana min-nákkómá ayááma mamá arupú itana ayáákoma keqnáámmá mamá íráqôniq umá móra-aukapaq-ayaakaa uráiyé. ¹⁴ miráimanibo Pérati-wayukama Tabaatiráq Ítuma karí-náqá mamá atóbamakaitaba aónawaeta

Tabaatiráqá mayaiyá kémayaiyaa téta yemá móra-aukapaq áikuteta Ítumma ikamí-áímmá téite urááe.

Ítuma Áánûqtuni mayaináq-úráné.

¹⁵ miráimanibo Ítuma min-áímmó temá ítátuwenaboana Ítuma mi-márúqá yuwéna kóuraiye. miráitata netuqyaa-káyúkámá Ítun anaaé kéwaraawana máqtemma karí-wáyúkámá mamá atóbamayikaraiye. ¹⁶ akoqnáá umá Ítuma timá yímikaiye: “keqtábá íma mamá abarokáq umátikáaro.” téna tiráiyé. ¹⁷ miráitana Áánûqtuma móra-amune-naqa Áítáiyani óyaukaq naayóbáqá tiráimma íbêqa abarokáq kéiyé. miráitana tiráin-aikoma maará-tiraiye:

¹⁸ “maannáma ketí mayai-náqíye. kemá wemmá awaaméqá umákaraune. weqtábá kékikaitaq timuqá kémaraane. kemá ketí Aágomma wekáq máraanana wemá ketí yaináí-áímmá Yéqtaaeo-wayukama timá-yiminiye.

¹⁹ wemá aamá íyiwaagena anókaq aamá ítiniye.

wemá aapaq uréire kéena anókaq aamá ítiniye.

²⁰ móra-nakoma áyaqnobaqa ummaa kéyainanama yawenáina-waigoma okaráákáá umá íma akáginiiye.

ánibo móra-nakomma ummaa-yátááqá wáina-waigoma pááqyamma ókómá putinánéna inkáá umá íma márúte yuwánóe.

wemá paá watáama kétinana yaináí-yátáákómá arupú umá pááq íniye.

²¹ Yéqtaaeo-wayukama wekáq yirummá améta awé ínóe.”

téna agamatá-kánnáágómá kéliye.

“Ítuma Píétebukaraq mayai kémayaiye” téta tirááe.

²² mi-kánáaráqá yemá móra-naqa awíqmeta Ítukaq iráama min-nákómá táí-aagoma wepí máipoana aúramma

karopágitana óyaukogaraqa aúyaku-raiye. ánibo min-náqá Ítuma mamá atóbamakaitana aamá tiréna aúramma aónarena uráiyé. ²³ minnáyaba netuqyaa-káyúkámá aónama iyánáaq éta tirááe: “maannáma Tébitimma áanikowabi Metáíya íyabiyo?”

téta ²⁴ tewata Péрати-wayukama min-áímmá ítátuweta tirááe: “tái-aagoni uyátárai-naqa Píétebuma Ítumma akoqnááma ámikaipoana táí-aagomma kématuwaiye.” ²⁵ téta kétéwana Ítuma yeqtí yúyánámmá iténa tiráiyé:

“móra-marukaq-wayukama yatákaaq umá kaayaq-ánnáiq uréta ááiqa íyana mi-márúkómá táíq umáginiiye. ánibo móra-marukaq-annawabi móra-naupaq-annama keqnáámmá yálkaaq umá kaayaq-ánnáiq umá ááiqa íyana naammá yawítginikaa umáginoe. ²⁶ mórai q umá Tááqtaama yabíkái-qtataaqa yálkaaq uréta ááiqa íyanama páátákáá wemá yabi-í-yátáákómá naammá yawítginikaa umáginoe. ²⁷ ánibo keráwáqá maará kétee Píétebuma tíwáqnaa itaq táí-aagomma kématuwaupo timá tíméro. náawaq keráwáqtí tinaaé wáraa-kayukama yíwáqnaa itatawáq táí-aagomma kématuwaao?

miráinata tinaaé wáraa-kayukama keqtáámá kétiraatemma keráwáqtí táama áraimma íma wáiyé. ²⁸ itáaro. Áánûqtuni Aágoma tíwáqnaa kéritapoaq kemá táí-aagomma kématuwaune. miráitana keráwáqá kétiraatimma Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa áqa keráwákáq pááq umá wáiyé.

²⁹ náaraq umáwaq móra-nakoma newáqyáá-nakoni naaúpaqa uyábékéna wení máqte-qtataaqa mayániyô? wemmá mi-néwáqyáá-náqá ánnáma kúyakuwéname wemá kanaaraq newáqyáá-nakoma Tááqtaani naaúpakema máqte-qtataaqa mayániye.

³⁰móra-naqa ketí aanábóráá umá íma mái-nakoma wemá minná ketí namuro-náqíye. móra-nakoma náawabi íma tíwáqnaa éna waayúkama aítma yorupénama wemá waqmá paábataa kéumatuwaiye. ³¹miráitaq kemá keráwáqá kétima-timune. waayúkama máqten-akayaama tiréta kúmiq-yataariq uréta kéo-qtataaqa Áánûqtuma máqtepaq mamá paá umáyikena awikátuwaniye. miráimanibo móra náawabi Áánûqtuni Aokaq-Áágómmá táí-aimma timákainanama mirá-kúmiq-yátááqá Áánûqtuma íma mamá awikátuwaniye. ³²Waayúkagoni Áráaqa móra-nakoma timá táiq umákainanama wení kúmiq-yataaqa Áánûqtuma mamá paá umákena awikátuwaniye. miráimanibo móra-nakoma Áánûqtuni Aokaq-Áágóqtábá 'Píetibuni aánapo kématuwaiye' timákaiyanama mirá-kúmiq-yátááqá Áánûqtuma íma mamá paá umákena awikátuwaniye. íbêq-kanaarakaraq anaaéka-kanaarakaraq wemá íma mirá-iniye.

tái-yagoma táí-aramma itáiyé.

³³yaagómá íráqô-tama wáinanama arakógáráqá íráqôn-aramma iyániye. ániibo táí-yama wáinanama arakógáráq táí-aramma iyániye. keráwáqá aónamma nói-qtataakowabi mamá pááq kéimma káonaae nói-qtataakoni áainabi minná abarokáq kéiyé. ³⁴keráwáqá irakabayaakóni áráakawaro, keráwáqá táí-wayukama máamanibo náaraq umáwaq íráqôn-aimma tínô? aamá kéqokeq-aimma tin-nákómá wení óyaupima mimórá-áuyánámmá arunóbákáráq ógikaiye. ³⁵móra íráqôn-nakoma wemá netuqyaa íráqôn-auyanamma arunóbáqá wáiyé. miráitana wemá íráqôn-aaimma mamá pááq kéiyé. ániibo táí-nakoma wení táí-auyanamma netuqyaa wáiyé.

miráitana wemá táí-aaimma mamá pááq kéiyé.

³⁶miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. minná máqte-maqten-aimma aarawaamá kétemma anaaékaqa ítama yaináí-kánááráqá Áánûqtuma ítama aónéna yainániye. ³⁷keráwáqtí táarake Áánûqtuma keráwáqá ítama yainéna taáqa íma wáiyuwe otaammá kutáayuwe téna ítama yainániye.

yaímma-wayukama anón-awaameq-yataaqa aónaineta tirááe.

³⁸mi-kánááráqá yaímma ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq yaímma Pérati-wayukagaraq Ítumma timá ámikaae: "yirááti-nako, emá móra anón-awaameq-yataariq inataa aónatuwetaa ketáámá ekáq tirutáá améno." téta tirááe. ³⁹miráitana Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: "tái-ini-naukaqa Áánûqtuqtaba íma ítaraan-ini-naukaqa anón-awaameq-yataaqtaba ítama káonaae. miráimanibo kemá móra anón-awaameq-yataaqa íyiraatenune. Áánûqtuni amuné-náqá Yónaani anón-awaameq-yataaqa wenamá yiráátenune." téna Ítuma tiráiyé. ⁴⁰naayóbáqá Yónaama anó-noyaakoni áyáqnoabaqa kaumo-wágáágáráq kaumo-nókáámmá máqte-uraiye. miráumaraa Waayúkagoni Áráakoma maranóbáq kaumo-nókáákáráq kaumo-wágáágáráq mániye." téna Ítuma wemá puyéna maranóbáq mániqtaba tiráiyé. ⁴¹ókaraq Ítuma tiráiyé: "anaaékaqa Áánûqtuma aarawaamá yainániye. mi-kánááráqá Nínibeq-wayukama ítama yaináí-yátáápí itó-ureta keráwáqtí táí-taiqtaba táí-tubi maránóe. minná Nínibeq-wayukama Yónaama tin-áímmá itéta yemá kúmiq-yataapike waékáae. maakáq mórama máí-waigoma wemá Yónaamma uyátáraunaqanibo keráwáqá tirummá íma kéwaeraae.

⁴² Áánûqtuma waayúkama ítama yainání-kanaaraq anómma yabíkáin-inikoma kúinima aabaú kupérai-waigoni kaapaq-áúkápaké anómma yabíkáin-inikoma iréna ítama yainai-yátáapí itó-urena keráwáqá táí-tubi marániye. mi-kúinímá maa-márágóní aqtórâq naayóbâqá máqe-urena Tórómónima wení itai-yátáákóní áaimma titana kúinima itánáae téna minnýaba iráine. miráimanibo maannámo máin-nakoma minná wemá Tórómónimma uyátaraiye.” téna wetábá wenamááriq ítuma tiráiyé.

waátâgoma yauwéqma iráiyé.

⁴³ ítuma maará téna tiráiyé: “móra-nakoma táí-aagoma ayúwáitanama wemá kokoq-márábâq uréire kéena móra-aukapaq aagánî-maruqta abáá kéiyé. aagánî-maruqa íaonename ⁴⁴ min-áágómá wenaúyánápímmá kétiye. ‘kemá yauwéqma naayóbâqô kémauna-naupaq ko mánune.’ téna kétiye. mirá-timatuwena ko aónaimma min-námmá paá-namma wáitata kuyútuketa íráqôniq umá arútama wáitatananibo kuyúqma agaro umákaae. ⁴⁵ miráitana wemá kâqomma abapaké kaayaqá táí-aagomma ko yiwkaima táí-aaimma uyátá-maqma ókaraq tarôq ínena itata yemá mi-tái-áágómá min-nákôtê iréta yemá min-náúpâqá uyábéqma mááe. naayóbâqá min-nákómá uyátá-maqma anómma táíq umá máqe uráiniq umá íbêqa máiyé. maa-kánáárâqá máa-kayukabima mórâiq umá miráuma táí-aaimma páâq íniye.” téna ítuma tiráiyé.

ítuma anóagaraq wení ábâqawaayugarare.

⁴⁶ ítuma aarawaamá watáa kétima-yimitana anóagaraq ábâqawaayuma

iréta máâpaq ya itó-uma máqe-uráae. yemá ítute watáa-wataa tînéta urááe. ⁴⁷ ániibo móra-nakoma ítumma timá ámikaiye: “itaa. enanógarâq enábâqawaayuma máâpaq ya awé uréta etê watáa-wataa tînéta kéoe.” téna ítumma timá ámikaiye. ⁴⁸ miráitana ítuma yauwéqma min-nâqá timá ámikaiye: “ketinógarâq ketíbâqawaagaraq yeqtábá kéteno?” timátuwena ⁴⁹ ítuma wení iyápó-annama ayáánapo awaaméqá umátuwena tiráiyé: “aónaaro. maannáma ketinógarâq ketíbâqawaayue. ⁵⁰ náayuwabi ketibomá Áánûqtuma wení márûpaq mái-nakoni aúyánámmá waráiyayuma minná yemá ketíbâqawaama maéta ketúmma maéta ketinóma mááe.” téna ítuma tiráiyé.

móra-nakoma yópi ánýumma yukái-waigoni wáeqma itai-áiné.

13 mi-kánáárâqá ítuma min-námmá yuwéna máâpaq yaúbaraimma wemá nokaayúkóní áwabaq máena yiráatiraiye. ² ániibo netuqyaa-káyúkámá amakaq ya áíkutaee. miráitana ítuma móra-unopi-kaarebi uyáqtama máitata aarawaamá únón áwabaq itó-uma máqe-uráae. ³ ániibo ítuma netuq-ááimmá téna wáeqma itai-áímmá téna wáeqma itai-áípi maqmá timá yímikaimma wemá maará-tiraiye: “ítáaro. móra-nakoma ánýumma yópi móyukaiye. ⁴ min-nákómá ánýumma mó yúwáitana yaímma aapi kuturáiyé. miráitana numagómá ya áíqnatukaiye. ⁵ yaímma-anayukoma óqtamma wáin-aukapaq kuturáimma netuq-márámá íma wáqe-uráiyé. maragómá íma anómma ummaatamá wáitanaboana námama páátákáá utamá anómma aúkáiye. ⁶ ániibo aaqá kégaitana aúgen-anuqa aayámmá kamágéna íma wáqe-uráiyé. ⁷ yaímma

áwáábiq-annagoni ááipi kuturáiyē. ááqibo áwáábiq-annagoma mamá yawááq-umatukaiye. ⁸ yaímma-anayumma íráqô-marabi kuturéna arammá itáiyē. yaímma-anayumma tiyááka naikamá-tiyaakama miráuma (100) arammá íyáitana yaímma-aramma abapaké móra-tiyaaka-aramma (60) íyáitana yaímma-aramma kaumo-tiyááka-árammá (30) íyáitana urááe. ⁹ móra-nakoma ááqa wáinanama itaíno.

Îtun-aaimma waéqma itai-áipí aamá tiráiyē.

¹⁰ wení iyápó-annama Îtunopaq iréta timá ámikaae: “nôraq itaawáq waéqma itai-áipímmá aamá kétima-yimeno?” téta Îtumma ítama aónaraae. ¹¹ Îtuma yawéqma timá yímikaiye: “Áánûqtuma yabíkái-qtataakoni aúpáq-áikón áaimma Áánûqtuma keráwáqá tirááti-matukaiye. miráimanibo maa-káyúkámá ímiye.” téna tiráiyē. ¹² minná mórama Áánûqtunopake watáama matáina-waigoma min-ámúrááq móragaraq mayániye. miráinana wemá netuqyaa-qtátááqá kanaaráq marániye. ániibo móra-nakoma Áánûqtunopake pááqya-qtataaqa makáinanama minnámo matoráina-yataaqa paá aúyokiniye. ¹³ waéqma itai-áímmá maamináyaba kemá kétune. maa-káyúkátí yúrakoma káonamanibo íkáonaae. ániibo yaákoma aamá kéitaimanibo íma ítama arutéta yúyánámmá kéitaae. ¹⁴ maami-nóinínáúkáqtábá naayóbáqá Áánûqtun-aama amuné-náqá Áítáiyama árainmma pááq íniye téna maará-tiraine. ‘keráwáqá aamá itánómanibo áaimmma íma itánoe.

keráwáqá túramma aónainomanibo móra-yataaqa íaonainoe.

¹⁵ maami-káyúkátí iyakoma akoqnáá umáгурaitataboata yaákoma

aamá itaiyábá yíbôgaitata yemá yúramma karoparáae.

miráitana yúrakoma móra-yataaqa íma káonaitana yaákoma móra-yataaqtaba íma kéitaitataboata yúyánámmá íma kéitaae.

yemá ketôpaqa íma ko yáútúmeta mamá íráqôniq umá tikaao téta íkéye.’

téna agamatán-áúbábí Áítáiyama tiráine. ¹⁶ Îtuma ókaraq tiráiyē: “miráimanibo keráwáqá íráqôniq umá máae. keráwáqtí túrakoma móra-yataaqa káonaiye. ániibo keráwáqtí taákoma ketáama kéitaiye. ¹⁷ kemá Îtuma keráwáqá árainmma kétima-timune. naayóbáqá netuqyaammá Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq netuqyaammá wení arupú-wayukagaraq íbêqa keráwáqa aónaan-awaameq-yataaqa aónaiyaba ôriq umá yíkárainanibo yemá íma aónaraane. ániibo yemá íbêqo ítáan-aaimma itaiyábá ôriq umá yíkárainanibo íma ítaraane.

ánáyukoni waéqma itai-áikóní áaimma

¹⁸ móra-nakoma yópi ánáyumma yuqmé yáútúrai-waigoni aúpáq-áímmá ítáaro. ¹⁹ máqte-kayukama Áánûqtuma yabíkái-qtataakoni watáama kéitetamanibo minnáyaba yúyánámmá íma ítáama yemá ánáyukaa aapi kuturáitana numagómá ááqmena kóuraiye. mórai q umá Áánûqtuma wení watáama íyáqnobaq uqmáráimma Tááqtaama iréna páátákáá paábaq kématuwaiye. ²⁰ yaímma-anayumma óqta-marabi kuturáimma yemá miráuma páátákáá aamá mayéta yimuqá makáane. ²¹ miráimanibo ánûqa íma wáitanaboana pááqya-kanaama kémaiye. anaaékaqa Áánûqtun-aayaba makatí-kánáámá kéyitata yemá páátákáá aamá kéyuwaae. ²² ániibo yaímma-anayumma áwáábiq-annagaraapimo kukáimma miráuma

waayúkama aamá kéitamanibo maa-márábín-aúwaráíqtábá moneqa mayáiyábá yeqtí yúyánápímmá anómma aúráitata Áánûqtun áama mamá keyawaaq-umatuweta yemá arammá íyáinikaa ikéoe. ²³ áaqibo yaímma-anayumma íraqô-marabimo kukáimma miráuma waayúkama Áánûqtun áama itéta waqamá yúyánámmá kéitaae. yirunóbáqá arammá miráuma mákatiyaakatiyaakama (100) íyáawata yaímma miráuma abapaké móra-tiyaakama (60) íyáawata yaímma kaumo-tíyáákámá (30) arammá kéyaae.” téna Ítuma timá yímikaiye.

yópi táí-namama karútai-waigoni waéqma itái-áímmá

²⁴ Ítuma káqomma waéqma itái-áímmá timá-yimena tiráiyee: “Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma móra-nakoma íraqôn-anayumma wení yópi yúwáinikaa uráiyee. ²⁵ miráimanibo aarawaamá yúmô kéwagowanama min-nákóní namuro-nákómá nokáámma íréna karaa-qtatáákóní ayummá wítigoni aúkápimma má-yuqmarena kóuráiyee. ²⁶ anaaékaqa mi wítigoma utaréna arammá iyánáae téna aónaimma karaa-qtatáákáráq mipí wáqe-uráiyee. ²⁷ ániibo mayái-wáyúkámá yókóní aanábóráq uréta yemá timá ámikaae. ‘anó-nako, emá ení yópi má íraqôn-anayumma yukááne. ániibo nôraq itanawáq námagaraamma karútaiyo?’ téta tewana ²⁸ ániibo wemá timá yímikaiye. ‘móra-namuro-wayukama mirá-uraae.’ téna titata mayái-wáyúkámá timá ámikaae. ‘ketáámá námagaraamma ko yubónúnataabiyo?’ téta ítama aónaraae. ²⁹ miráitana yón-áánábó-nákómá yauwéqma timá yímikaiye. ‘ímiye. námama yubíyapaq wítigaraq yayútuwaabo. ³⁰ keráwáqá paá

yuwaíyata mákama wáeta naí-kánááráq úyotao. ániibo naí-kánááráq uínaqa mi-máyáíráq-wáyúkámá maará téq timá-yimenune. ‘keráwáqá námagaraanokaa yúqma atáá-uma irabí agayaíq umáráaro. miráimanibo wítigomma paá mamá ketí aáwaq-naupataa umátíkáaro.’ téna tiráiyee.” téna Ítuma waéqma itái-áípi timá yímikaiye.

paáqyan-anayukaraq yítigaraq yenákatí waéqma itái-áímmá

³¹ Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma márû mikáq paáqyan-anayukaa (máqtaqti) uráiyee. ³² miráitana waayúkama min-ánáyúmmá mamá yeqtí yópi uqmakáawana utamá máqtemma uqmakáa-qtataakoma uyátá-maqma anómma auréna yaagóráá uráiyee. Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma anómma auréna íniye. miráitana mi-tágóní amataqá numaráwákómá ánáamma má-uráiyee.

³³ keqnáámmá Ítuma káqomma waéqma itái-áímmá timá-yimena tiráiyee: “Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma yíqtiraa uráiyee. móra-inikoma maami yíqtima maténa anó-taapepi makéna yakaráq yíqtigaraq waékáiyee. ániibo anaaékaqa yakómá itóqma anómma aúkáiyee.” téna Ítuma tiráiyee. mórama yakaráq waéqma agayaíyana itoraí-kánámá yíqtiboana Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miraráá kéiyee.

Ítuma watáama tiráimma waéqma itái-áípin áátuqma nôraq itanabi tiráiyee.

³⁴ Ítuma máqten-aimma aarawaamá timá yímikaimma waéqma itái-áípin áátuqma timá yímikaiye. móra-aimma abarokáq ítima-yimikaiye. ímiye. wemá paá waéqma itái-áípin áátuqma tiráiyee. ³⁵ miráitana móra Áánûqtuni amuné-

nákómá nóinabi naayóbáqá tiráimma íbêqa áraimma pááq kéiyé. naayóbáqá maará-tiraine:

“kemá tóyauqa ógaakeq aamá waéqma itái-áímmá tenúne.

maa-márámá paá kéitana aúpáq aúy-oqma wáqe-urai-qtataaqtaba kemá timá-yimenune.”

téna Áítáiya naayóbáqá tiráine.

**tái-namagaraama wítibi
karútai-waigoni waéqma
itái-áíkkóni áaimma**

³⁶ Ítuma aarawaamá mikáq iyuwéna naaúpaq uráiyé. wení iyápó-annama Ítunopaq iréta tirááe: “tái-namama yópímô karútai-waigoni waéqma itái-áímmá keqtáá áaimma timá tímînaqtaa ítáano.” téta tirááe. ³⁷ Ítuma maará téna tiráiyé: “maamin-nákómá íráqôn-anayumma yúwáimma minná kemá Waayúkagoni Áráaqiyé. ³⁸ ánibo yómmá minná máqte-marure. íráqôn-anayumma minná miráuma Áánûqtumo yabíq yíkarai-kayukae. ánibo tái-namagaraamma minná miráuma Tááqtaani waayúkae. ³⁹ mi-námúró-nákómá tái-namagaraamma yúwáimma minná Tááqtaae. aáwaqa yópíké ábu káinata mayánô-kanaama minná anaaékaqa maa-márámá ánatani-kanaaraqa ketí kaqtó-wayukama Áánûqtunopake mirá-inoe. ⁴⁰ ánibo yemá tái-namagaraamma yúqma áíkkumareta máqtepaq irabí agatuwánómma minná miráráá umá anaaékaqa maa-márámô ánataniq-taoqa mirá-inoe. ⁴¹ Waayúkagoni Áráakoma ketí kaqtó-wayukama timáyikaanata kemá yabíkáuna-yataapike náayubi káqo-yuma kúmiq-yataapi mamá keyikaa-kayukagaraq ókaraq tái-aaimma tarôq kéo-kayukagaraq yiwíqma áíkkuinoe. ⁴² ánibo Waayúkagoni Áráakoni kaqtó-wayukama Áánûqtunopake mi-káyúkámá mamá

anón-irabi yuwánóe. min-írabí yemá máeta anón-ibiqa yaréta yíwayaamma akégûnanoe.

⁴³ mi-kánáaráqá Áánûqtuni arupú-wayukama yeqtibomá Áánûqtuma yabíkáin-aukapaqa tágama aakáá kánóe. móra-nakoma aáqa wáinanama maamin-áímmá ítama arutaíno.” téna Ítuma tiráiyé.

**móra-nakoma moneqa
yawáanakaraq marabíké
matái-waigoni waéqma itái-áímmá**

⁴⁴ Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma anó-moneqa yawáanakaraq móra-yopi aúpáq makáánikaa kéiyé. ánibo móra-nakoma mi-mónéq-yáwáámmá abatátuwena wemá yawwéqma yawááq-umarena amuqá ôriq umá kémarena wemá máqtemma makái-qtataaqa mamá káqo-kayukaraq maráitata yemá meyánîq urááe. miráitana wemá yawwéqma uréna mi-tópí moneqa wáitanaboana ko meyánîq uráiyé.

**anó-moneq-awíqa yaa-púyákkóni
waéqma itái-áímmá**

⁴⁵ móragaraq Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma íráqô-puyaqa móra-nakoma anó-moneq-awíqa yéna áíqma áíkkuinikaa kéiyé. ⁴⁶ wemá aónaimma móra íráqô-puyaqa wáitana abatátuwena wení máqte-qtataaqa yaímma-wayukabaq mó keyimena meyánîq uráiyé. ánibo wemá minnârake moneqa maména mi-púyáqá ko meyánîq uráiyé. mórariq umá Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma máqtemma íráqô-qtataaqtaba ákkái-qtataakomma uyátaráiyé.

kúqôkkoni waéqma itái-áímmá

⁴⁷ móragarare. Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma nokaayúpí kúqômma yukéta noyááqa yáqtóráánikaa kéiyé.

⁴⁸noyáákoma kúqômma ógikitata yemá áwábaq mi-kúqómmá yabiti máeta kéye. ániibo yemá áwábaq má-maketa íráqô-noyaaqa áiqma ókaq kémareta táiq i-nóyááqá áiqma paábataa kéyuwaae. ⁴⁹anaaékaqa maa-márágóní aqtó-kánáaráqá miraráá umá mórai q ínóe. Áánûq-tunopake kaqtó-wayukama kukéta íráqô-kayukabimo táí-wayukamo maíyamma kunáiqma ⁵⁰anón-irabitaa yuwánóe. min-írábimmá mi-káyúkámá máeta anón-ibiqa yaréta yíwáamma akégúnanoe.” téna Ítuma tiráíye.

**móra-nakoma íráqô-qtataaqa
naayókáráq aúgekaráq makáíye.**

⁵¹Ítuma maará téna ítama yimónaraiye: “keráwáqá maami-máqtén-áikóní áaimma kéitao?” téna titata yemá tirááe: “owé.” tewana Ítuma timá yímikaiye: ⁵²“miráitata máqtemma ámáan-aimma yirááti-wayukama Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtabama ítaraapoata yemá miráuma kaayaqá naakóní anábóráá umá máitata wepíké aúgemma itaí-áikáráq naayón-ítaí-áikáráq matukááe.” téna Ítuma tiráíye.

**Náátárêtiq-wayukama Ítumma
anaaemma umákaraae.**

⁵³Ítuma waéqma itaí-áímmá timá ánatatuwena mi-márúqá yuwéna wení ⁵⁴márúpaq kóurena Áánûqtun-aama yeqtí yirááti-naupaq ákuyikarena Ítuma timá yímikaiye. miráitata mi-káyúkámá karámareta tirááe: “maan-nákómá awaameq-yátáárábi itaí-yátááqá náakakenaq matáíyô? ⁵⁵maamin-náqá íyaq naammá-í-nákóní áanikowabiyo? Máríaama anóa íyaq máíyo? ániibo Yêmitima Yótêbima Tááimonima Yúqtaatima máqtemma yemá wení ábâqawaayue. ⁵⁶máqtemma anaanoámá áúkoma ketáátê mááe.

ániibo maamirái-qtataaqa náakakenaq matáíyô?” ⁵⁷yemá mirá-timatuwena Ítumma ítama táíq umákaraae. miráimanibo wemá timá yímikaiye. “Áánûqtuni amuné-nákóní áwíqa máqte-marupaqa wáimanibo wení naa márûpakaraq wenánnábikáráqá wení áwíqa anómma íma wáíye.” téna Ítuma tiráíye. ⁵⁸mirá-timatuwena wenáama íma ítáawanaboana mi-márúkáqá tafbaq anón-awaameq-yataariqa íuraiye.

**Yóáanema nommá
perai-náqá pukuráíye.**

14 mi-kánáaráqá anó-kinima Érótima Ítuni watáama ítaraiye. ²miráitana Érótima wení kámááni-wayukama maará téna timá yíkaraiye: “min-náqá nommá perai-náqá Yóáanemiye. wemá pukáipike yauwéqma itó-uraiye. miráitana anómma akoqnáama wenayáápike pááq kéíye.” téna Érótima tiráíye.

³miráitana Érótima titata wení ááiq-i-wayukama Yóáanemma yáqto-qma téni-annanapo atáá-umatuwena ánná-naupaq ákáraae. Erótiatima Píripimma ánáakokake miráuraimma Píripima Érótimma ábâkoboana Érótima awekémá kuyéna ánáakomma yabítiráíne. ⁴naayóbáqá Yóáanema Érótimma maará téna timá ámikaine: “min-ínímô mayáánama íarutaiye.” ⁵téna titana Érótima áyáqtaba umátuwena Yóáanemma ikamínéna uráimanibo aarawaatí yáaqa ikátaiye. aarawaamá Yóáaneqtaba ‘Áánûqtuni amuné-náqíye’ tewanabóana ikatíq uráíye.

⁶móra-taoqa Érótimma marákáraa-kanaama pááq itata waayúkama áikutaae. miráitana mi-káyúkátí yúrikaq Erótiatima ayáámukoma imá yaráíye. ániibo min-ímô yaiqtábá

Érôtima ôriq umá amuqá maréna
⁷ min-ínáárúgómmá maará téna Érôtima
 áraimma Áánûqtun aúrakaq timá
 akoqnáá umákaraiye: “emá keqtábá
 móra-yataaqa ‘timiyo’ tinna-yátááqá
 paá aménúne.” téna Érôtima tiráiyé.
⁸ min-ínáárúgómmá anóama mirá
 té tiyó téna anóama timá-amitana
 maará-tiraiye: “emá Yóáanema
 nommá peraf-nákómmá ko ikámma
 aqnómmá aráqma móra-taapepi maré
 maakáq má timiyo.” téna tiráiyé.
⁹ Erótiati mirá titana mi-kínímá
 Érôtini áyakoma ummaa yáguraiye.
 miráimanibo wení akoqnáá-aimma
 máqte-kayukama áíkuma máeta
 ítaraawanaboana Érôtima tiráiyé:
 “mi-qtátááqá áméro.” téna tiráiyé.
¹⁰ timátuwena wení ááiq-i-wayukama
 timáyíkáitata ánná-naupaqa uréta
 nommá peraf-náqá Yóáanemma
 ko ikámma ánûaramma aráqma
¹¹ aqnómmá mamá móra-taapepi
 matuwéta mamé iréta min-ínáárúmá
 má ámikaae. miráitana min-áqnómmá
 anóama máipaqa mamé itana anóama
 téna áraimma Yóáanema ‘pukiye’
 tiráiyé. ¹² ániibo Yóáaneni iyápo-annama
 iréta Yóáaneni arááq-auma mamá
 uqtarááe. uqtamákátuwetama Ítumma
 mó-tima-amikaae.

**Ítuma miráuma netuqyaa-káyúkámá
 (5,000) aáwaqa yímikaiye.**

¹³ Ítuma min-áímmá ítátuwena
 mi-márúqá yuwéna móra-unopi-kaarebi
 waayúkama íma máa-kaqmaa-
 karaanobaq wenamáa kóuraiye.
 miráimanibo aarawaamá min-áímmá
 ítátuweta yeqtí márûqa yuwéta
 marabí Ítun anaáe waqméta urááe.
¹⁴ anaáékaqa Ítuma áwábaq ko máena
 netuqyaa-káyúkámá yimónaimma
 arummá ôriq umágitana kaayoné umá
 yíkátuwena karí-wáyúkámá mamá
 atóbamayikaraiye.

¹⁵ énaikaqa Ítuni iyápó-annama
 marabí iréta tirááe: “aaqá kéekiye.
 maan-áúkápáqá waayúkama íma
 máán-aukapaqibo timá yíkénata kóoro.
 yemá máqte-marupaqa uréire kéeta
 aáwaqa abáá-uma máyáaro.” téta
 tirááe. ¹⁶ mirá tewana Ítuma timá
 yímikaiye: “nóraqa ínatawaqa kóino?
 kenamááriq keráwáqá aáwaqa yíméro.”
 téna Ítuma tiráiyé. ¹⁷ ániibo wení
 iyápó-annama timá ámikaae: “ketáámá
 netuq-ááwáqá íma matokáunataae.
 paá móra-tiyaapaq-yakaraq kaayaqá
 kátútai-noyaaqa matokáunataae.”
 téta tirááe. ¹⁸ ániibo Ítuma tiráiyé:
 “kínna mamé ketópaq yero.” téna
 tiráiyé. ¹⁹ ániibo máqte-kayukama
 aápékaq ‘maraq máero’ timátuwena
 móra-tiyaapaq-yamma kémayena
 kaayaq-nóyááqá kémayena uréna
 Áánûqtunopaqa múte káonena
 Áánûqtukaqa ‘tíkáiye’ tiráiyé.
 mirá-timatuwena yammá mapákena
 iyápó-annama yímikaiye. miráitata
 iyápó-annama matéta aarawaamá
 yímíqme urááe. ²⁰ ániibo máqtemma
 min-ááwáqá naawana yímûqa yaráiyé.
 yaímma aqtó-átó-ááwáqá áíqma tiyááka
 umá kaayaq-kámáágúq-únámmá
 áíturaae. ²¹ waayúkama aáwaqa
 naráamma miráuma netuq-wáyúkámá
 (5,000) narááe. aara iyápógaraqa íma
 yoráutaae.

**nokaayúkóni ámûraaqa
 Ítuma uráiyé.**

²² íbêqa Ítuma wení iyápó-annama
 maará téna timá yímikaiye: “áqnáabaq
 únópi-káárebí utéra nokaayúpi
 atátuweraq meran-ábápáq kéwiyaraq
 kemá waayúkama timá yíkáanata
 ‘koíyaro.” téna Ítuma timá yímikaiye.
²³ ániibo Ítuma aarawaamá timá
 yíkáitata kówana wenamáa anubaq
 nunamummá tínéna utáiyé. énaikaqa
 wenamáa anubaqá máqe-uraiye. ²⁴ wení

iyápó-annamo kóon-unopi-kaaregoma nokaayúkóní aúkáapi kóitana uwáama anómma yokéna nokómá kárááto kéena únópí-káárémá awéqtaraiye. ²⁵aaqá iraránéna aabayaamá máráimma Ítuma nokaayúkóní ámúraaqa maréna wení iyápó-annayopaq iráiyé. ²⁶nonánánaakaq Ítuma maré kéyitata iyápó-annama aónatuweta ikatíq òriq urááe. miráitata yemá tirááe: “waátáma kéiyé.” kéteta yemá ikatíqqa òriq umá kéeta wááqqa yurááe. ²⁷ánibo Ítuma paátákáá yááyama tiráiyé: “keráwáqtí tíyakoma kaayoné kéinaq máero. kemá Ítuma kéyune. keráwáqá-ikatíqqa íoro.” téna Ítuma tiráiyé. ²⁸Pítaama maará téna yawéqma tiráiyé: “uyátárána-nako, emô kéyema emá kemmá tááyenaq enôpaq nonánánaakaq ono.” téna tiráiyé. ²⁹ánibo Ítuma tiráiyé: “maabáq iyo.” titana mikáké Pítaama únópí-káárémá yuwéna nonánánaakaq Ítunopaq uráiyé. ³⁰miráimanibo Pítaama anón-uwaama yóráiqtaba áaqa ikaténa nonnóbáq kumá yubékine uráiyé. miráitana Pítaama wááqqa kéyena tiráiyé: “uyátárána-nako, tíwáqnaa uwo!” téna Pítaama tiráiyé. ³¹Ítuma paátákáá Pítaamma káyaatoq-mayena tiráiyé: “epímmá itáíq-itaiq i-yátááqá pááqyamma wáiyé. nòraq itaawáq kaayaq-áuyánámmá kéitaano?” téna Ítuma Pítaamma ítama aónaraiye. ³²mirá-timatuwaitata yenákmá únópí-káárébi uyámetaayana uwáágoma mikáq yukáiyé. ³³ánibo únópí-káárébi máe-kayukama Ítuni anón-akoqnaama aónatuweta tirááe: “árainé. emá Áánûqtun-aanikoma máane.” téna tirááe.

Kénnéáaretibaqa Ítuma taibaq karí-wáyúkámá mamá írâqôniq umáyíkaraiye.

³⁴yemá nokaayúmmá aqtátuweta Kénnéáaretiq-marabaq urááe. ³⁵min-áúkápáq-wáyúkámá maanná Ítue téta ítaraae. ániibo mi-márúkóní waaqókáq máqte-kayukabaq aamá yúwáawana wéyáwé itata karí-wáyúkámá yiwíqmeta Ítunopataa irááe. ³⁶yemá Ítumma inaa téta iyuwáinata karí-wáyúkámá Ítuni paá wáqtôraq ánekuiyana ániibo máqtemma karí-wáyúkámá Ítuni wáqtôraqo ánekuyo-kayukati karígómá ánatagitata máqtemma kanaarâq atóbéqé urááe.

Áánûqtuni aammá aúmatan-aikoma ketáái títaubikoni watáama uyátaraiye.

15 mi-kánáárâqá yaímma Péрати-wayukagaraqa aammá aúmatan-aimma yiráati-wayukagaraqa yemá Yérútaáre-maruqa yuwéna Ítunopaq iréta maará-tiraae: ²“nòraq itatawáq ení iyápó-annama ketáái tináábútáama tímikaan-aaimma íma kéwaraao? aáwaqo nánétama iyáamma íma tete kéoe.” ³tewana Ítuma yawéqma timá yímikaiye: “nòraq itarâq keráwáqá keráwáqtí táaimma kéwareraq Áánûqtuni ámaan-aimma íma kéwaraao? ⁴Áánûqtuma maará-tiraiye. ‘emá enanó-enaboni aménáápáq máao. ániibo móra-nakoma anóanabi aboámmá timá táíq umákainaama min-náqá ikamíyana puíno.’ téna tiráine. ⁵miráimanibo keráwáqá maará kéte. ‘móra-nakoma mónerabi móra-yataaqa makénama anóbomma áwáqnaa kéimanibo ‘maannáma monoq-náupáqtábáe.’ kétenama ⁶anóboamma ayuwaíno. mirán-ááímmá tarôq kéeq Áánûqtun-aama márúte kéyuweq keráwáqtí

táama múte kéyauyoe. ⁷keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkáo, Áánûqtuni amuné-náqá Áítáíya Áánûqtuqtaba áraimma naayóbáqá maará-tiraine.

⁸maan-ánná-ínínáúkáqá paá amegaa-yóyáúkáké tíwîqa múte kéyauy-omanibo íyaqnoabaq keqtábá íma kéyikaiye.

⁹yeqtábá Áánûqtuma maará-tiraine. ketí ámáan-aimma íkéwaraabo paá waayúkati ámáan-aimma kéwaretaboata keqtábámá paá oyaq-yúyánámmá kéítaae.’ téna Áítáíya tiráine.” téna Ítuma timá yímikaiye.

waayúkama mamá táíqo i-qtátáaré.

¹⁰mi-kánááráqá Ítuma aarawaamá yááyamae iréna iyáamma tete onáíqtábá timá yímikaiye: “keráwáqá iteraq túyánámmá ítama arútáaro. ¹¹óyauqnoabaq pérai-qtataakoma waayúkagomma mamá táíq íkéumakaiye. ímiye. ániibo túyánápike páaq i-qtátáákómá waayúkama mamá táíq kéumakaiye.

¹²mi táoqa Ítuni iyápó-annama iréta tiráae: “Pérati-wayukama min-áímmá itéta ôriq umá íyaqtaba kéoe. minnáyabama emá ítaraano?” téta Ítumma ítama aónaraae.

¹³Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “ketibomá mái-marupaqa wemá yabíkái-qtataaqa yokaa umá wáíye. mi tópímá máqte-qtataaqa wenamááriq íuqmakaina-yataaqa áainakaraq yayútuwaniye.” téna tiráíye.

¹⁴Ítuma ókaraq tiráíye: “keráwáqá iyuwáiyata máero. Pérati-wayukama yúramma karoparáakaa-kayukama aammá yirááti-wayukae. aúramma karoparáipoana káqo-nakomma aúramma karoparái-nakomma aammá aráátínata wenarááte-wenaraate iyamma íaoneta maipí metáyóye.” téna

Ítuma tiraíye. ¹⁵Pítaama Ítumma timá ámikaiye: “waayúkama íma mamá táíq in-áíkoní waéqma itái-áímmá waéqma abarokáq tinataa ítáano.” téna Pítaama tiraíye. ¹⁶ániibo Ítuma tiraíye: “keráwáqá miráuma káqo-yuma aamá íma ítama arútáa-yuraa kéoe. keráwáqá íyaq kéítaao? ¹⁷máqte-qtataakoma tóyaupike kumábékena tíyapi kumitana tíyakoma mamá márúte ayá-máipímá kéyuwaiye. ¹⁸áaqíbo óyaupike paábaq yaúbagima mi-qtátááqá túyánápikekáráq tirunóbákékáráq kéuyena mi-qtátáákómá keráwáqá mamá táwîqa kéíye. ¹⁹móra-nakoma áyáqnobake úi-qtataaqa mirá-uraiye. táí-auyanamma iténa waayúka ikámma puyena aaraukáqá mamá yataéna kumari-ááímmá mamá páaq éna moyámmá mayéna kaaqaari-áúbí maréna akáyáámá téna kéíye. ²⁰máqtemma mirái-qtataakoma waayúkama kanaaráq mamá táwîqa íniye. áaqíbo móra-nakoma ayáamma íma tete éna aáwaqa ánékuqma naimmá minnágoma waayúkamá Áánûqtun aúrakaq mamá táwîqa íkéíye.” téna Ítuma tiraíye.

Kéinanai-inikoma áraimma Ítukaq arummá ámikaiye.

²¹mi-kánááráqá Ítuma maami-márúqá yuwéna Tááya-marupakaraq Tááirana-marupakaraq uráíye. ²²ániibo móra Yéqtaaeo-inimma Kéinabake-poana min-áúkápáq máin-inikoma iréna ááyama tiraíye: “umaataráána-nako, emá Tébitin-annabike íniye tiráan-nako, kemmá emá arummá umátikaa. ketiyáámukomma táí-aagoma mamá táíq kéumakaiye.” téna min-íníkkómá tiraíye. ²³miráitana Ítuma móra-aimma yauwéqma íma timá ámikaiye. ániibo wení iyápó-annama Ítumma timá ámikaae: “maan-íníkkómá aamá kárame kéyena tinaaétaa waqmé kéíye. emá

timákénana ‘kóino’.” ²⁴téta tewana Ítuma yawéqma tiráiyé: “Ítiráaeobake tipí-típi-anna-wayukama aúyokoqtabae téna Áánûqtuma timátíkáitaq kemá yenamáa yeráwáqtábá kukáune.” téna Ítuma tiráiyé. ²⁵ánibo min-íníková íréna Ítuni aítaupi araayutaúmma ayéna tiráiyé: “umaataráana-nako, kemá tíwáqnaa uwo.” téna tiráiyé. ²⁶ánibo Áánûqtun áama Ítiráaeo-wayukabi wáin-aiqtaba Ítuma yawéqma tiráiyé: “iyápógoni aáwaqa iyákovámmá aménúnama minná íma arutániye.” téna tiráiyé. ²⁷ánibo min-íníková tiráiyé: “umaataráana-nako, emá áraimma kétenamanibo aáwaqa aqtó-átómá anó-nakoni yaareráké marabí kutimma iyáková kénnae.” téna tiráiyé. ²⁸min-íníková mirá-timatuwaitana Ítuma yawéqma tiráiyé: “aaragô, emá arumma anómma timéne. nói-qtatabi ákái-qtataaqa pááq umáminiye.” téna titana é mi táoqa ayáámukoni karígómá ánataguraiye.

**netuqyaa-kári-wáyúkámá Ítuma
mamá atóbamayikaraiye.**

²⁹Íbêqa Ítuma mi-márúqá yuwéna Kááiriri-nokaayukoni waaqókáq uréna anuraq ko máqe-uraiye. ³⁰ánibo netuqyaan-ánná-wáyúkámá ya ikúyakaraae. yemá máqte-kari-wayukama yítauqa táíq uráimma yúramma karoparáimma iyááqtámma kaékáimma yóyauqa aráápaguraimma yaímma-kari-wayukagaraqa Ítunopataa yiwíqmeta irááe. yemá mi-káyúkámá Ítun aítaupitaa máguyikaraae. ánibo Ítuma mamá atóbamayikaraiye. ³¹miráitata aarawaamá iyánaaq éta yemá aónaamma yóyauqa aráápagurai-kayukama aamá kétéwata iyáátámma kaékái-kayukama arupú kéowata yítauqa táíq urái-kayukama aammá uréire kéowata yúramma

karoparái-kayukama yúramma káonaawata urááe. miráitataboata mi-káyúkámá Ítiráaeo-wayukati Áánûqtun-awíqa múte yaútaae.

**Ítuma miráuma netuqyaa-káyúkámá
(4,000) aáwaqa yímikaiye.**

³²Ítuma wení iyápó-annama yááyamae íréna tiráiyé: “maa-káyúkáyábá ôriq umá tirummá kéumayikaune. kaumo-yúpáámá ketê máqe-uraawanaboana yeqí aáwaqa íma wáiyé. yemá yáayaba kéiyanakaraq íma timáyíkáanata kóinoe. aapaqá yáayaba éta yúnááímmá iyábááé.” téna Ítuma tiráiyé. ³³ánibo wení iyápó-annama timá ámikaae: “maan-áúkápáqá waayúkama íma mááe. ketáámá náakakenaq netuq-aáwáqá mamátaawaq maami-nétúq-wáyúkámá yiménúnataabiyo?” ³⁴tewana Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqá náaraq umá yanaq makááó?” titata yemá tirááe: “ketáámá abapaké kaayaq-yámmá maréta yaímma arekáq umá-noyaaqa makáunataae.” téna tirááe. ³⁵ánibo Ítuma mi-káyúkámá timáyíkáitata yemá marabí maraq máqe-uraae. ³⁶ánibo Ítuma maami abapaké kaayaq-yámmá kémayena noyááqa kémaye uréna Áánûqtukaq ‘tíkáiye’ timátuwena mapákana iyápó-annama yímítata yemá matéta mi-káyúkámá yímíqme urááe. ³⁷máqte-kayukama namá kanaaráq umátuweta yimuqá makááe. yaímma aqtómá wáimma abapaké kaayaq-kámáágúq-únámmá áíqturaae. ³⁸aáwaqo naa-káyúkámá miráuma netuqyaa-káyúkáé (4,000). ánibo aarawáá iyápóma íyorautaae.

³⁹ánibo Ítuma mi-káyúkámá timáyíkáitata kówana únópi-káarébí wemá uténa wení iyápó-annagaraq Máágataaniq-aukapaq-marabaq kóuraae.

**“anón-awaameq-yataaqa
aonanae” téta tirááe.**

16 Pérati-wayukagaraq Táátúti-wayukagaraq Ítunopaq iréta makáqma aónaineta urááe. Ítuma móra anón-awaameq-yataariq ínataa aónanataae téta tiráámanibo ²Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “énaikaqa keráwáqá maará kéte. ‘aabayákómá karogarommá káuraitaqa íráqô-kanaama wániye.’ kétee. ³ánibo aabáyaanapimma keráwáqá maará kéte. ‘konnákómá abúkitana aabayákómá karogarommá káuraipoana uwáama keyorena aaqá yíniye.’ kétee. minná áraine. aabayákóni awaaméqá keráwáqá aónama keyainaae. miráimanibo íbêqa maa-kánáágómá keqtábá awaaméqá immá íaonama keyainaae. ⁴íbêq-wayukama keráwáqá táí-noini-naukare. Áánûqtumma íaonaraa-kayukaraa-kayukae. kemmá anón-awaameq-yataaqtaba ítama káonaamanibo kemá móra awaaméq-yátáárfiq onaq íaonainoe. keráwáqá paá Yónaani awaaméq-yátááqá mayánoe.” téna mórai q umá pukáipike itó-íniqtaba timátuwena Ítuma kóuraiye.

**Pérati-wayukagaraq
Táátúti-wayukati yíqtigoni
waéqma itai-áímmá**

⁵yemá iyápó-annama nokaayúmmá aqtátuweta kéwetamanibo yaímma yammá yiwikátuweta íma mayéta irááe. ⁶ánibo Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqá atéráaro! keráwáqá Pérati-wayukagaraq Táátúti-wayukati yammá itoraí-kánámá yíqtiyaba atéqma arútáaro.” téna Ítuma tiráíye. ⁷ánibo yeyíáá wataá-wataa téta: “ketáámá yammá íma mamé iráunataae. miráitanaboana kétiye.” téta iyápó-annama tirááe. ⁸Ítuma itarenaboana tiráíye: “nôraq itaráq

keyíáama netuq-túyánámmá itéraq ketáámá yammá íyaq makáunataabiyo kéteo? keráwáqtí itáíq-itai q umá mái-yataaqa pááqyamma wáíye. ⁹kemá móra-tiyaapaq-yamma mapamúnata netuqyaa-káyúkámá (5,000) naráaqtabama íyaq túyánámmá kéítaao? náaraq umá kamaaguq-unanaq áíqturaanabiyo? ¹⁰ánibo abapaké kaayaq-yámmá mapamúnata netuqyaa-káyúkáma (4,000) narááe. miráuma áíkuteta nátúwááwaq aqtó-átó-ááwáqá áíqma náaraq umá kamaaguq-unanaq áíqturaanabiyo? ¹¹nôraq itaráq keráwáqá íma kéítaao? kemá yaqtabá íma timá tímikaune. keráwáqá Pérati-wayukagaraq Táátútiq-wayukagaraqti yíqtiyaba atéráaro.” ¹²téna Ítuma móragaraq tiráíye. miráitata iyápó-annama mikáq ítaraae. Ítuma yakaráq waéqma agayaí-yíqtiyábá íkétiye. ímiye. wemá paá Pérati-wayukagaraq Táátútiq-wayukati yááyaba ‘atéráaro!’ téna tiráíye.

**Pítaama Ítuqtaba “yauwéqmataa
tiwiraí-naré” téna abarokáq tiráíye.**

¹³Ítuma Tétaría Píripai-aukapaq uréna mi-kánááráqá wení iyápó-annama ítama yimónéna tiráíye: “aarawaamá nóinae tétawaq Waayúkgoni Áráakoqtaba áwíqa keyaao?” téna ítama yimónaraiye. ¹⁴ánibo iyápó-annama tirááe: “yaímma-wayukama téta ‘Yóáanema nommá perai-naré’ kétéwata yaímma-wayukama téta ‘wemá Iráíyae.’ kétéwata yaímma-wayukama téta ‘wemá Yérémaíyama káqomma Áánûqtuni amuné-naré’ kéte.” téna tirááe. ¹⁵ánibo Ítuma iyápó-annama ítama yimónaraiye: “kenamáárfiq keráwáqá keqtábámá náawae téraq tíwíqa keyaao?” téna Ítuma ítama yimónaraiye. ¹⁶Tááímoni Pítaama yaúwéqma tiráíye: “emá yauwéqma

yiwiraí-náqá Metáiyae Áánûqtuma matúq-matuq umá máin-nakoni áanimone.” téna Tááímoni Pítaama tiráiyé. ¹⁷ minnáyaba Ítuma yauwéqma tiráiyé: “Tááímonio, Yóáaneni áaniko amuqá maraao. mórama maa-márábí-nákómá íma maamin-áímmá timá ámikaiye. ímiye. ketibomá wení márûpaq mái-nakoma wenamá maaminnáma emmá aráátiraiye. ¹⁸ kemá kétima-amune. emá Pítaamone. ení áwíkoní áaimma óqtamone. miráuma akoqnáá-oqtan-amuraaq naammá umaráanikaa umá enápó kemá ke-ánná-wáyúkámá áaimma átama mamá áikuyikanune. ániibo puí-yátáákómá ketí waayúkama íyataniye. ¹⁹ kemá emmá Áánûqtuni márûpaq uyáberai-naapaamma kámune. kíma matokéna uyábéráinikaa umá kanaaráq uínóne. nóinawabi té emá máqten-amaan-aimma té ‘mirá íoro. maará íoro.’ tinna-ámáán-áímmá minnágaraq Áánûqtuni márûpaqa paá wániye. ániibo ení ámáán-aimma ‘miráoro-maaraoro.’ tinna-ámáán-áímmá móraiq umá Áánûqtuni márûpakaraq paá wániye. ²⁰ ániibo Ítuma wení iyápó-annayaba akoqnáá-aimma timá-yimena: “keqtábá ‘Metáíya yauwéqma tiwiráí-naré’ ítero.” téna Ítuma timá yímikaiye.

Ítuma téna “pukéq itó-onune.” téna tiráiyé.

²¹ mi-kánáaráké Ítuma áaimma átarena wení iyápó-annama abarokáq timá yíkaraiye: “kemá Yérútáárebaq ónáae. mibáq uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq kawáá-wáyúkágáráq ámáán-aimma yirááti-wayukagaraq yemá mirá umátikaiya-waigoma kemmá anómma tíqa íniye. yemá kemmá tíkamma puínomanibo kaumo-yúpáámá yauwéqma itó-ureq tú

amá mánune.” téna tiráiyé. ²² ániibo Pítaama Ítuma áwábaq awíqme uréna káwaagena tiráiyé: “uyátaráana-nako, emá ímira-uwo. mi-qtátááqá íma páaq íno.” téna Pítaa tiráimanibo ²³ Ítuma waéqma Pítaamma timá ámikaiye: “Tááqtaao, emá tinaaeqpaq yáwaaol emá ketúyánámmá mamá táíq-íné kéone. emá Áánûqtuni aúyánámmá íma kéitaane. emá paá waayúkati yúyánámmá kéitaane.” téna Ítuma tiráiyé.

²⁴ mikáké Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “móra-nakoma ketinaae waránáae ténama wemá wení aúyánákóní akai-yátááqá paábaq márúte yuwéna wení kaapaq-yámá maména puínéna yokaa énama tinaae waráino. ²⁵ ániibo móra-nakoma wení maamin-áúwaráímmá yáqtoqma akoqnáá énama wení matúq-matuq umá mái-auwaraimma aúyokiniye. ááqibo móra-nakoma wení aúwaraimma keqtábáé téna puyénama wemá uyátá-maqma íraqôn-auwaraimma abatániye. ²⁶ móra-nakoma

maa-márábíké máqte-qtataqtaba aúyánámmá itánímanibo wení matúq-matuq umá mái-auwaraimma aúyokinanama mi-máqté-qtátáákómá náaraq umáq áwáqnaa ínyó? ániibo wení aúwaraimma nói-meyakakenaq yauwéqma meyaníq ínyó?

²⁷ Waayúkagoni Áráaqa kemá ketiboní akoqnáá-tagama-yataakaraq kumónúnama ketí kaqtó-wayukate Áánûqtunopake kumónúnatae. mi-kánáaráqá kemá aarawaatí máqten-aaiqtaba meyámmá yiménúne. ²⁸ kemá áraimma kétima-timune. yaímma-wayukama maannámo máa-kayukama íma pukéta paá máeta aónaraiyana Waayúkagoni Áráaqa anó-kinimma aúqma máena kumíniye.” téna Ítuma tiráiyé.

**Îtuni aúgoma mamá
waéqma aokarîq uráiyee.**

17 abapaké móra-kanaama yátamakitana Îtuma Pítaamma káwirena Yêmitiyaa mi-kátamá Yóáanete yiwíqmayaitata mórama uyátárain-anuraq utááe. yenamáa mibáq máqe-uraae. ²ánibo Îtuni aúgoma yúrakaq mamá waéqma aokarîq uráiyee. miráitana wení óikoma tágama aakáá kégaitana wení wáqtô-goma wayámmá kamá ókáá karáiyee. ³ánibo Mótetiyya Íráiyama Áánúqtuni márúpake kumáeta Îtute watáá-wataa kétéyata yemá aónaraae. ⁴Pítaama minnáma aónatuwena Îtumma timá ámikaiye: “uyátaráana-nako, ketáámá maakáq máunataama íraqône. emmá akáinaqa kanaarâq kemá kaumomá kogonaagó-namma maakáq ónúne. mórama ení naané mórama Mótetini naané mórama Íráiyani naané téq miráuma ónúne.” téna Pítaama tiráiyee. ⁵mirá kétena máiqtaba mórama aakáá kaikónnákómá kumma yawáaq umáyikaraiye. ánibo móra-aikoma mi-kónnápiké maará-tiraiye: “maannáma ketáanikoma tikáin-iyapoe. wení áaiqtabama ôriq umá kêtikaiye. keráwáqá wenáama ítáaro.” téna aagómá mi-kónnápiké tiráiyee. ⁶ánibo iyápó-annama min-áímmá ítátuweta ikatíq kéetaboata yemá yóipake marabi yiqá agurááe. ⁷miráitana Îtuma yimakaq iréna yineq kánekuyena timá yímikaiye: “keráwáqá itó-oro. keráwáqá ikatíq íoro.” téna tiráiyee. ⁸ánibo yemá itó-uma aónamma káqo-wamma íma aónaraabo paá Îtumma wenamá aónaraae.

⁹min-ánúmá yuwéta kégumowana aapaqá Îtuma akoqnáá umá timá-yimena tiráiyee: “keráwáqá maami-qtátáaqá aónamma móra-nakomma íma timámera

yukáiyana Waayúkagon-Araaqa kemá pukéq itó-onna kanaarâq wino.” téna Îtuma timá yímikaiye. ¹⁰ánibo yemá iyápó-annama Îtumma ítama aónéta tirááe: “nôraq itatawâq ámáan-aimma yirááti-wayukama Íráiyaqtaba Metáiyani áqnáabaq yíno kéte?” téta tirááe. ¹¹ánibo Îtuma yawuéqma timá yímikaiye: “owé. áraine. Íráiyama iréna máqte-qtataaq mamá yokaa íniye. ¹²miráimanibo kemá kétima-timune. Íráiyaraa-naqa áqa iráitata waayúkama wemmá íaonama arútaraae. ímiye. yemá paá yeqtí yikaí-yátáákáké yúyánámmá kéwaretá táí-aaimma ókon-okomma tarôq umákaraae. miraráá umá Waayúkagoni Áráaqa kemmá min-áwáátárîq umátikanoe.” téna Îtuma tiráiyee. ¹³mirá-timatuwaitata Îtuma nommá perai-náqá Yóóaneqtaba kétéyaa téta wení iyápó-annama ítaraae.

**Îtuma móra-iyapoma táí-aagoma
arunóbáqá máin-iyapoma
mamá atóbamakaraiye.**

¹⁴Îtuma wení iyápó-annagaraq yemá netuqyaa-káyúkábí yawuéqma koyamá kéowana móra-nakoma Îtunopaq iréna arayutaúmmá ayéna tiráiyee: ¹⁵“uyataráana-nako, emá ketáanikomma arummá umákaao. wemmá augááyamma kákaiye. netuqyaa-kánáámá wemá irabí kégaugena nopí kemetagena kéiyee. ¹⁶ánibo kemá min-íyápómá awíqme ení iyápó-annayopaq únnama íma mamé érákáawaniq urááe.” téna tiráiyee. ¹⁷Îtuma yawuéqma timá ámikaiye: “keráwáqá min-ánná-wáyúkámá itáiq-itaiq í-yáqtáaqá íma wáitana keráwáqtí tíyakoma íma kárutaiye. náaraq umá kanaawaq kemá keráwáqtéma máunaq Áánúqtuni akoqnáama matááô? náaraq umá kanaawaq kemá keráwáqtí ummaamá

mayánúnô? keráwáqá min-iyápómá awíqmera maakáq ketôpaq yero.” téna Ítuma tiráiyé. ¹⁸miráitana Ítuma mi-tái-áágómmá awáágítana min-iyápógómmá ayúwáitana ê kí-taoq wení karígómá ánatamakariye.

¹⁹ánibo iyápó-annama Ítunopaq aúpáq iréta timá ámikaae: “nôraq itataawáq ketáámá maami-tái-áágómmá kanaaráq íma kéwaqtuwaunataabiyo?” téta tewana ²⁰Ítuma yauwéqma timá-yimena tiráiyé: “keráwáqti itáiq-itaiq umá arummá timí-yátááqá pááqyapoaq keráwáqá kanaaráq ímira-inoe. kemá áraimma kétima-timune. karáwáqti itáiq-itaiq umá arummá timí-yátááqá pááqyapoaq keráwáqá kanaaráq ímira-inoe. kemá áraimma kétima-timune. keráwáqti itáiq-itaiq umá arummá timí-yátáákómá miráuma pááqyan-anayukoraa kéinaqa kanaaráq keráwáqá maan-ánúgómmá timákeraq ‘emá itó-uma merapaq wao’ tíyana kanaaráq wíniye. keráwáqá káqomma máqteniq inómanibo ²¹mirá-tái-áágómmá matuwáiyaba paá nunamukaráq aáwaqa awetaígaraq yenamáa kanaaráq wániye.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma “puyéq itó-onune” téna móragaraq tiráiyé.

²²Káariri-marupaq uréire kéeta Ítuma iyápó-annama timá-yimena tiráiyé: “yemá Waayúkagon-Araaqa kemmá namuro-wáyúkati iyáapi áaimma átama maránóe. ²³miráiyata tókamiyaq puyéq kaumo-kánáámá maéq itó-onune.” téna titata iyápó-annati íyakoma ummaa yáguraiye.

Ítuma anó-monoq-nakoni táákiti-moneqa yukáiyé.

²⁴Ítuma wení iyápó-annagaraq anaaékaqa yemá Káperanabaq koyaawana anó-monoq-naupaqtaba

táákiti-moneqa máyáa-kayukama Pítaanopaq iréta maará téta timá ámikaae: “keráwáqti tiráati-nakoma anó-monoq-naupaqtabama táákiti-moneqa kéyuwaiyo?” téta ítama aónaawana Pítaama yauwéqma tiráiyé: ²⁵“owé.” téna tiráiyé. ánibo Pítaama naaúpaq uyábéráitana áqnáabaq Ítuma Pítaamma ítama aónainoqtaba aamá timátuwena Pítaamma ítama aónariye: “Tááímonio, emá nóine té kéteno? maa-márábi-kíní-káyúkaráqá meyámmá táákiti-moneqa náayuwaq kámeo? maa-máraráké-káyúkawábi óq-marabake-kayukabikena kémayaa?” téna Ítuma ítama aónariye. ²⁶Pítaama tiráiyé: “óq-marabake-kayukabikene.” téna tiráiyé. ánibo Ítuma timá ámikaiye: “miráitana maa-máraráké-káyúkámá táákiti-moneqa íma kéyuwaamanibo ²⁷Áánúqtuni iyápóboaqta táákiti-moneqa íma kanaaráq yiménúnataamanibo ketáámá maami-káyúkámá mamá íyamma íumayikanatae. miráinaq emá nokaayúpáq uré noyááqa mó-yaa. áqnáabaq yenna-nóyáákómmá óyauqa ógaarennama min-nóbáqá móneqa wániye. mi-mónéqá mayéma táákiti mayaf-wáyúkámá anó-monoq-naupaqa etê kerátái táákitima mó yimiyo.” téna Ítuma tiráiyé.

Áánúqtuma yabíkái-marupaqa anómma náawaq máiyó?

18 mi-kánááráqá iyápó-annama Ítunopaq iréta tiráae: “Áánúqtu yabíkái-marupaqa náawaq tébakaqa uyátá-maqma anómma máiyó?” téta tiráae. ²Ítuma móra pááqyan-iyapoma awíqme iréna yeqti aúkáapi má itó-umakaraiye. ³ánibo Ítuma tiráiyé: “kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. keráwáqá íma waéqma pááqyan-iyaporaá éqa keráwáqá íma Áánúqtu yabíkái-marupaqa uyáberanoe.

árainma ímiye. ⁴móra-nakoma we-naúma íma mamé uyéna maan-íyápóráá umá pááqyan-awiqa mayénama min-nákómá káqo-yuma uyátá-maqma Áánûqtu yabíkái-marupaqa mániye. ⁵áníbo móra-nakoma ketíwíkaq maarán-íyápómá áwáqnaa énama kemmá mórai q umá tíwáqnaa kéiye.

**tái-aaikoma móra-nakoni arumma
amí-yátááqá mamá táiq kéiye.**

⁶maami pááqyan-iyapoma náayubi kekáq yirumma tímiya-noiyapobike móra-nakoma ketôpakemma mamá paábaq waéq-yikenama min-nákómmá móra anón-oqtamma min-nákóní ánûwarapi kúmarena anó-nokoni aúkáapi iyaabótuwanimma minná pááqya-qtataare. Áánûqtuni táí-meyamma uyátá-maqma anómma mayániye. ⁷maa-marábi-káyúkámá ketôpake yuwéta waéqma koíya-kayukama anaaékaqa táwíq umáginomanibo miráuma táí-aaimma pááq kéiye. áaqibo móra-nakoma ketôpake káqo-yuma mamá paábaq waéq-yikenama wemá uyátá-maqma anómma táwíq umáginíye.

⁸keráwáqtí tiyáákwabi títaukoma keráwáqá mamá kéwaerena kúmiq-yataapi mamá kétékainaqá tiyáánaa títauqa aráqma paábaq yúwáaro. minná keráwáqá keráwáqtí tiyáánaa títauqa paá wárainana kúmiq-yataapi tiwíqme kéwinatama anaaékaqa keráwáqá iramá káiq-kaiq éna íma putínái-írábí iyaabótuwanoe. ⁹áníbo túrakoma mamá waéqma kúmiq-yataapi kétékainaqá kubíqma paábaq yúwáaro. kímora-turamma wáinaqa kanaaráq matúq-matuq umá máí-auwaraimma mayáínóbo kaayaq-túrámma wáinatama keráwáqá yaúma iramá káiq-kaiq-irabi iyaabótuwanoe.” téna Ítuma timátuwena.

**tipi-típima aúyokurai-waigoni
waéqma itái-áiné.**

¹⁰⁻¹⁴ókaraq tiráiyé: “keráwáqá atéráaro. pááqya-noiyapoyabama kemmá itáiq-itaiq umá paátataare téq íma keráwáqtí aúkáapikemma móra-tuyanamma Ítáaro. kemá keráwáqá kétima-timune. ketibomá Áánûqtunopaqa móra-mora-yuma yeqtí kaqtó-wayukama aati-aatimá paá mááe. minná ketibomá maami-nóíyápóbíké mórama aúyoraiyaba íkákaiye. Waayúkagon-Araakoma waayúkama Áánûqtunopaken-amma yuwéta aúyokuraa-kayukama yauwéqma yiwiránéna kukáiyé. keráwáqá nóine téraq kéitaa? móra-nakoma miráuma taíbaq tipi-tipima (100) makáinana móra-tipi-tipima aúyokinanama íyaq abáá-iniyo? owé. miráuma abapaké kaayaqté-kaayaqte-tiyaakagaraq móra-tiyaama naikamá kaayaqté-kaayaqte (99)-tipi-tipima iyuwaínata anubaq máiyana móramo aúyoki-waigoqtaba ko abáá-iniye. kemá árainma keráwáqá kétima-timune. mi aúyoki-tipi-tipima abatátuwena awirénama mimórámô aúyokitana awírái-waigoni amuqá anómma marániye. ániibo (99) tipi-típima íma aúyokoyuti yimuqá íma kémarainiq umá amuqá marániye. miraráá umá ketibomá Áánûqtuma wení márûpaq máin-nakoma maa pááqya-noiyapoti aúkáapike mórama aúyoraiyaba íma kákaiye.

**tíbâqawaama kúmiq-yataariq
kéiyaqa mamá arupú
umáyikai-aaine.**

¹⁵ítáaro. enábâkoraa-nakoma emmá kúmiq-yataariq kéumakainaama kanaaráq emá uréyaq kenákámá kenammáa maéka wení kúmiq-yataaqá aráátiyo. ániibo wemá enáama itáinnama miráuma enábâkoraa-naqa

yauwéqma awiránóne. ¹⁶ ááqibo wemá enáama íma itáinaama emá kaayarábi móra-naqa awiqma yagaroqtamá okao. miráuma 'kaayarábi kaumo-wáyúkámá kanaaráq mimórá-áikáq aamá tínóe.' téna Áánûqtuni agamatá-kánnáábí kéticoana min-áikómá akoqnáá umá wániye. ¹⁷ miráimanibo wemá yeqti yáama ímo itáinaama kanaaráq monoq-náupáq álkuiya-kayukabi mó-tero. ániibo monoq-náú álkuyo-kayukati yáama itáiyábágáráq íakainaama minná wemá aamá íitainapoana monoq-náú álkuyo-kayukayopaq íuwininiq umákáaro.

¹⁸ kemá áraimma keráwáqá kéticoana-timune. máqte-qtataaqa maa-márábimô aúyaq-maraiyaq-qtataaqa Áánûqtuma wení márûpaqa aúyaq-maraniye. ániibo máqte-qtataaqa maa-márábimô timáyikaiya-qtataaqa Áánûqtuma wení márûpaqa timátikaniye.

¹⁹ kemá ókaraq keráwáqá áraimma kéticoana-timune. yenákámá kaayaq-nákórátámá keráwáqti aúkáapikema kenákámá mimórá-túyánákáq maréka nunamummá tiyamma kanaaráq ketibomá Áánûqtuma wení márûpaqa máin-nakoma yenákámá yimíniye. ²⁰ taákaq máráaro! paá kaayaq-nákówábi kaumo-nákómá ketíwíqtaba áikuma maiyaqa kanaaráq kemá yeqti aúkáapi mánune." téna Ítuma akoqnáá-aimma tiráiyé.

**móra mayái-nákómá wení
aqtábáama íma yauwéqma
kéyimi-waigoni waéqma itái-áímmá**

²¹ mi-kánááráqá Pítaama Ítunopaq iréna timá-amena tiráiyé: "uyátárai-nako. náaraq umábaraq ketíbákoma kúmiq-yataariq umátikainaqa kemá wení kúmiq-yataaqa mamá paábaq matuwéq tiwikátuwanuno? abapaké kaayaparábiyo?" téna Pítaama tiráiyé. ²² Ítu maará téna yauwéqma timá

ámikaiye: "abapaké mórabaqa ímiye. miráuma abapaké kaayaq-wáyúká aiyayaa-tiyaaka umá abapaké kaayapáq (77) wení kúmiq-yataaqa paábaq matuwéq awikátuwao. ²³ miráinana Áánûqtuma yabikái-kayukama miráráá kéoe. kíniraa umá wení mayái-wáyúkátê aqtábáama mamá arupú ínóe. ²⁴ wemá aqtábáama áaimma átama mamá arupú kéitata yemá móra-naqa awíqmeta wenôpaq irááe. min-nákóni aqtábáama ámikaamma miráuma netuqyaammá táwibaq-moneqa (10 tausen kina) aqtábáama wái-nare. ²⁵ miráitana wení móneqa íma wáipoana anónnáma kanaaráq amíniye. miráitana kínima téna maami-nákáráq ánáakokaraq wení iyápógaraq wení máqte-qtataakaraq waayúkaraq maráiyata meyánîq kéiyaraq mirá-mónéqá mamá anónnáma aqtábáaraq kínimma áméro tiráiyé. ²⁶ miráitana mi-máyái-nákómá kínini aítaupi araayutaúmmá ayéna maará téna inaa tiráiyé. 'arummá umátike tiwé urénaro. kemá ení máqten-aqtabaaraq anónnáma ámíqma ánatanune.' téna tínana ²⁷ min-nákóni anó-nakoma arummá umákema wení aqtábáaraq ayuwaítana anónnáma íma ámikaiye.

²⁸ ániibo mi-máyái-nákómá máápaq yaúbarena aónaimma móra-mayai-naqa tiyáákama (100 kina) aqtábáama ámikai-nare. minnáqá ánúwarapi yáqtoqma akoqnáá umátokena tiráiyé. 'aqtábáama ámikaunaraqtaba páátákáá anónnáma timiyo.' téna tiráiyé. ²⁹ miráitana min-nákómá wetê mórabi mayaímá mayáaya-nakoma wekáq araayutaúmmá aténa maará téna inaa tiráiyé. 'emá arummá umátike tiwé urénaro. kemá ení aqtábáaraq anónná aménúne.' téna tiráimanibo ³⁰ wemmá paá íákaraiye. min-náqá ána/-naupaq mó ákaraimma wemá ánná-naupaq máena wení aqtábáama

meyáníq umá ánataniye tiráiyē. ³¹ ániḃo káqo-mayai-wayukama miráin-aaimma aónatuweta íyaqnoḃaq ítama táíq umátuweta yemá yeqtí anó-nakaq uréta miráin-aimma mó timá abarokákq urááē. ³² miráitana anó-nakoma mi-máyái-náqá anón-aqtabaama wái-naqa ááyarena maará téna timá ámikaiye. ‘emá táí-mayai-naqone. áqnáabaqa kekákq ibiqá yaráánaq kemá ení máqten-aqtabaama yuqmá paátataakaa uráune. ³³ kemá emmá tirummá umákaraune. emá nōraq itaawáq ení móra-mayai-nakomma arummá íkéumakaano?’ téna tiráiyē. ³⁴ ániḃo wení anó-nakoma áyamma itana min-náqá i-wáyúkátí iyáápi máráitata i-wáyúkámá ánnábi ákáawana máena kammáa káena wení aqtábááma anónná yawéqma aminiye.” téna Ítuma mi-kátáámá ³⁵ timátuwena tiráiyē: “keráwáqtí tiyaqnoḃaqa máqtemma túbáqawaaraa-kayukati kúmiq-yataaqa íma mamá paábaq kéyuwaapoana ketibomá Áánûqtuma wení márûpaq máin-nakoma móraiḃ umá keráwáqtí kúmiq-yataaqa íma mamá paábaq matuwéna awikátuwaniye.” téna Ítuma tiráiyē.

**aaraukáqá mamá
yataí-ááíqtábá Ítuma tiráiyē.**

19 Ítuma mi-máqtén-áímmá timá ánatatuwena Kááiriri-marupa yuwéna Yúria-marupaḃ yawéqma Yótáa-nokomma móra-aukapaḃ uráiyē. ² netuqyaa-káyúkámá anaáē waqmé kéowana min-áúkápáqá karí-wáyúkámá Ítuma mamá atóbamayikariye.

³ yaímma Pérati-wayukama Ítunopaḃ iréta wemmá makáqma aónaraae. yemá maará-tiraaē: “ámáan-aikoni aúraḃaqa máqte-kayukama yínááqqa waqtuwai-ááímmá kanaarácq yínááqqa waqtuwánô?” ⁴ téta tewana Ítuma yawéqma tiráiyē: “keráwáqá maamin-

áímmá íyaq yoráútao? maará-tiraine. naayóbáqá Áánûqtuma máqte-qtataaqa tarôq uráine. naayóbáqá aaragárácq waagarácq tarôq uráine. ⁵ tarôq umá yikátuwena maará-tiraiye. ‘miráinana waagómá anóaboamma ayuwéna ánáakote yagaroqtamá maéta yenákámá móra-yuma aúqma máyoyē.’ téna Áánûqtuma tiráine. ⁶ miráitata yenákámá íma kaayaq-wáyúkaráá umá mááye. ímiye. yenákámá miráuma mi-mórá-yúmá aúqma mááye. miráinata Áánûqtuma yarúyikarainnama íma yataétao.” téna Ítuma tiráiyē. ⁷ ániḃo Pérati-wayukama Ítumma timá-ameta tirááē: “nōraq itanawáq Mótetima ámáan-aimma timénataa waagómá aaraukáqá yataí-áúbámá agamá ‘aaragómmá ámítuwe waqtuwaaó’ tiráiyô?” téta itama aónaraae. ⁸ ániḃo Ítuma timá yímikaiye: “minná tirunóbáqá akoqnáá kéeq keráwáqá aamá arátéwana Mótetima keráwáqti aammá awiyéna ‘aaramá waqtúwáaro’ tiráine. miráimanibo naayóbáqqa maramá áaimma átarai-kanaaraqa mirán-ámmá íma wáqe-uraine. ⁹ kemá maará téq keráwáqtábá kétune. móra-nakoni ánáakoma kumari-ááímmá íma tarôq kéinana awaikómá paábaq kéwatuwena káqon-inimmo mayainama min-nákómá kumari-ááímmá tarôq kéiyē.” téna Ítuma tiráiyē.

¹⁰ ániḃo Ítuni iyápó-annama Ítumma timá ámikaaē: “miráinatama aaramá íma mayánóma minná uyátá-maqma kanaarácq íyē.” téta wení iyápó-annama tirááē. ¹¹ tewana Ítuma maará-tima-yimikaiye: “máqte-noininaukaqa maamin-áímmá kanaarácq íma mayánómanibo yaímma-wayukaraq Áánûqtu yímikaiye. ¹² ítáaro. yaímma-wayukama aaramá íma kanaarácq mayánómma minná yaímma-wayukama yeqtí yúgoma aúyakurainatama kanaarácq

iyápóma íma maqyikánómma yeqtí yinóama mirápáq maqyikáraipoatabi waayúkama yikáma kareremá aúqyíkaraipoata aaramá íma kanaaráq mayánóe. ániibo yaímma-wayukama aaramá íma máyáamma miráuma yeqtí yúyánákáráq yirukaráq máqte-qtataaqa Áánûqtumma kámetaboata yemá aaramá íkémayaae. miráineqa keráwáqá kanaaráq mirá-inoe. maaminnámo tiraatíyan-aimma máyáaro!” téna Ítu tiráiyé.

**Ítuma pááqya-noiyapoma wení
kaayoné-yátááqá yímikaiye.**

¹³mi-kánááráqá yaímma-wayukama pááqya-noiyapoma yiwíqmeta Ítunopaq irááe. wemá yineq ayáámma yínêkuyena nunamummá tíkáae téta irááe. miráimanibo Ítuni iyápó-annama aamá yiwááguraae. ¹⁴ániibo Ítuma tiráiyé: “keráwáqá pááqya-noiyapoma iyuwaíyata ketôpaq yero. keráwáqá íma yáqtoq-yikaaro. Áánûqtu yabíkáí-marupaq máí-wayukama mirá-nóiyápótí márûqiye.” téna tiráiyé. ¹⁵mirá-timatuwena ayáámma pááqya-noiyapoti yineq árúqmakaiye. miráumatuwena Ítuma min-áúkápáqá yuwéna kóuraiye.

**maabu-nákóma
netuq-ótámmá makáiyé.**

¹⁶móra-nakoma Ítunopaq iréna tiráiyé: “yirááti-nako, kemá náaraq umáwaq íráqôn-aaimma tarôq éraq aati-aatimá matúq-matuq umá máí-auwaraimma mayánúnô?” téna ítama aónaraiye. ¹⁷ániibo Ítuma timá ámikaiye: “nôraq itaawáq íráqô-qtataaqtabama kemmá ítama káonaano? aúyánánóbáqá arútama itaao. kímora-naqa wenamá íráqô-naqiye. ániibo emá aúwaraimma mayánéma kanaaráq emá máqten-amaan-aimma waraa.” téna tiráiyé.

¹⁸ániibo min-nákómá Ítuma timá ámikaiye: “nóin-amaan-ainabiyo?” téna tiráiyé. Ítuma tiráiyé: “ámáan-aikoma maará-uraiye. waayúkama íma ikámma puyuwo. aaraukáqá íma mamá yataiyó. moyámmá íma mayaa. káqo-wamma kaaqaarimá ítimakaa. ¹⁹emá enanó-enaboni aménáápáq mááo. enamááríq arummá amé kaayoné ónaiq umá náawabi enamaké maína-naqa arummá amé kaayoné umákaa.” téna tiráiyé. ²⁰ániibo mí-mábú-nákómá Ítuma timá ámikaiye: “mí-máqtén-ámáán-áímmá kemá kéwaraune. kemá nói-qtataaqtatabawaq aqtórárfíqa kéuno?” téna ítama aónaraiye. ²¹Ítuma yauwéqma timá ámikaiye: “emá kanaaráq umá ánatanaae téma emá uré ení máqte-qtataaqa waayúkaraq marénata meyaníq kéiya minnárake móneqa maté áwáyoq-wayukama yímituwema Áánûqtuni márûpaqa íráqô-qtataaqa maránóne. emá ketinaae ya-waraao.” téna Ítuma tiráiyé. ²²mí-mábú-nákómá min-áímmá itáá ena áyákoma ummaa kéyaipaq kóuraiye. miráimma wemá taíbaq-yataaqa makáiqtababoana mirá-uraiye.

²³ániibo Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. móneqa netuqyaa makái-nakoma Áánûqtu yabíkáí-marupaq uyáberaniqtabama kammáa kámagiye. ²⁴kemá keráwáqá ókaraq kétima-timune. móra-wamma káámoma oótiraa-kakoma wáqtó aráátai-waigoni aapimmá peránénama kammáa ainikáá umá móneqa netuqyaa makái-nakoma Áánûqtu yabíkáí-marupaq uyáberaniqtaba anómma uyátá-maqma kammáa kámagiye.” téna Ítuma tiráiyé. ²⁵yemá iyápó-annama maamin-áímmá ítátuweta iyánáaq urááe. yé maará-tiraae: “miráinana náawaq Áánûqtuni-marupaq wemá

kanaaraq uínýô?” téta tirááe. ²⁶ ániibo Ítuma yúrapí karákéna timá yímikaiye: “waayúkama kanaaraq mirá íinoe. Áánûqtu wenamá máqte-qtataariq kanaaraq íniye.” téna

²⁷ Ítuma mirá-timatuwaitana Pítaama yauwéqma tiráiyé: “éqtukenaro. ketáámá máqte-qtataaqa yuqmá ánatetaa enanaae ya kéwaraunataae. miráinataa ketáámá nói-qtataaraq mayánúnaabiyo?” téna Pítaama tiráiyé. ²⁸ ániibo Ítuma timá ámikaiye: “kemá áraimma keráwáqá kétimatumune. anaaékaqa máqte-qtataakoma aúgeniq íni-kanaaraqa kemá Waayúka-agoni Áráaqa akoqnáama mayéqa kínin-abitataraq mánune. mi-kánááráqá keráwáqá tiyááka umá kaayaqá ketinaae mó kéwaraiya-kayukama tiyááka umá kaayaq-ábítátáráq mánoe. keráwáqá Ítiráeobake tiyááka úma kaayaq-ánná-wáyúkámá mamá yainánoe. ²⁹ máqte-kayukama ketíwíqtaba itéta yeqtí naammá yuwéta yíbâqawaanabi yímanaatoinabi yinóanabi yiboánabi iyápóabi yeqtí yónabi yukáiya-kayukama yemá ókaraq netuqyaammá matéta íráqô-qtataaqa anónnáma yiméta yemá aati-aatimá matúq-matuq umá máí-auwaraimma mayánoe. ³⁰ áaqibo netuqyaa-káyúkámá maa-márábí uyátá-maqma anómma máiya-kayukama anaaékaqa aqtóráqá iyata ániibo netuqyaa-káyúkámá íbêqa anaaékaqo kéiya-kayukama Áánûqtuni-marupaq uyátá-maqma anómma máno-kayukama wínóe.” téna Ítuma tiráiyé.

wááéni-yopi mayaímá mayaí-wáyúkámá

20 Ítuma óq-aimma tiráiyé: “Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa mirá-uraiye. móra-nakoma anó-marama makáinikaa uráiyé. ániibo aabáyaanapimma min-nákómá

uréna wení wááéni-yopi mayaímá mayaí-wáyúkámá ko yiwíkaiye. ² min-nákómá yaímma-mayai-wayukate aamá téite umátuweta móra-iyakaq maréta mayaírákémá ‘tiyááka-tiyaaka umá móneqa (1 kína) mayánúnaatae’ tirááe. ániibo mirá-timatuweta wááéni-yopitaa mi-máyái-wáyúkámá timáyíkaraiye. ³ miráuma aabaúgómmá aabayaaraq uyáwitana (9 kíróki) kawáá-nákómá ko aónaimma yaímma paá-wayukama paá itó-uma máákéti-marupitaa mááwana yimónaraiye. ⁴ ániibo min-nákómá mi-káyúkámá timá yímikaiye: “kanaaraq keráwákáráq wááéni-yopi mayaímá ko kémayaiyaq meyámmá arútâma timénúne.” ⁵ titata yemá urááe. móraiq umá wágááwabi énaikaqa (miráuma 12 kírókigaraq 3 kírókigaraq) wemá uráiyé. ⁶ ániibo énaikaq (aabaúgómmá 5 kíróki) keqnáammá ko aónaimma yaímma-wayukama paá itó-uma mááwana min-nákómá timá yímikaiye: “nóraq itaráq íbêq-wagaama paámá itó-uma mááo?” ⁷ téna titata mi-káyúkámá timá ámikaae: “móra-nakoma móra-mayaima íma kétimitaqtatae.” téta tirááe. ániibo min-nákómá timá yímikaiye: “keráwákáráq wááéni-yopi mayaímá ko máyáaro.” téna tiráiyé.

⁸ aabaúgómmá énaikariq itana wááéni-yokoni aboámá wení mayaíráq-kawáá-náqá timá ámikaiye: “emá mayaíráq-wáyúkámá yááyare meyámmá yimiyo. emá anaaékaq mayaí ya matáiya-kayukarake áaimma átâma meyámmá yímike áqnáabaq-wayukaraq wao.” téna tiráiyé. ⁹ ániibo énaikaqa (5 kíróki) mayaímá áaimma átâma máyáa-kayukagaraq iréta meyámmá móneqa tiyááka-tiyaaka umá matááe. ¹⁰ áqnáabaq áaimma átâma mayaímá matáá-kayukama iréta ‘ketáámá anó-moneqa mayánúnaatae’ téta yúyánápí tirááe. miráimanibo ímiye.

yegaráq meyámmá tiyááka-tiyaaka umá mórai q umá matááe. ¹¹yemá miráuma meyámmá maméta yókóní aboámmá awáágúraae. ¹²yemá mirá-tiraae: “mi-káyúkámá yinaaémo mayái máyáa-kayukama yemá pááqya-kanaama mayái matááe. miráuraawaa emá yemmá mórai q umá ketáái meyákáá umá keyimene. ániibo ketáámá ayáqtáá-kanaama anó-naqa kaikáq ummaa-máyáímá kémayetaa aaqá káutaune.” téta tirááe. ¹³mirá-timatuwaawana yókóní aboámá yeqtí aúkáapike móra-nakomma timá ámikaiye: “ketí aanábó-nákô, emmá íma mamá táiq umákaraune. meyámmá móneqa tiyáákama mayáanayaba íyaq aamá timá móra-tiyakaq makáúyô? ¹⁴máqtemma keráwáqá paá mamé kóoro! kemá meyámmá keráwáqá timúnna-meyakaa umá mórai q umá tinaaémo íya-kayukama meyámmá yiménúne. ¹⁵nôraq inábiyo? ketí móneqnapo nôrabi ónááqa paá miráonu íyabiyo? kemá yemmá iráqô-qtataariq kéumayikaunaraq minnáyaba kárún-aaimma kéteo?” téna yókóní aboámá tiráíye. ¹⁶miráuma anaaéka qo iráa-kayukama anó-nakoma uyátá-maqma anómma yímikaiye. áqnáaba qo iráa-kayukama anó-nakoma yemmá márú mikákáá pááqyamma yímikaiye. miráitaq kemá kétune. anaaéka q iráíya-kayukama áqnáaba q wiyata ániibo áqnáaba q iráíya-kayukama aqtóurákáq wínóe.” téna Ítuma tiráíye.

**Ítuma kaumobáq téna
“puyéq itó-onune” tiráíye.**

¹⁷Ítuma Yérútááreba q uwíné kéena wení tiyááka umá kaayaq-íyápó-ánnámá yiwíq-mayaitata wetê kóuraae. ániibo yemá aapaq kéweta Ítuma maará téna timá yímikaiye: ¹⁸“ítáaro. íbêqa ketáá Yérútááreba q uyónúnatae. mikáqá

kemmá Waayúkagoni Áráaqa yemá uyátá-maqma anó-monoq-wayukagara q ámaan-aimma yirááti-wayukagara q yeqtí iyáápi maráiyata yemá aabi matikéta tíkamma puí-áímmá téite éta yawááq-umatikanoe. ¹⁹mirá éta yemá kemmá káqon-anna-wayukama Yéqtaaeo-wayukama yimíyata akáyáámmá timátiketa tebûqa timéta kaapaq-yátáq tíkamma ítikanoe. miráiyaq pukéq kaumo-kánáámá ánatainaq pukáanabike itó-uma paá mánune.” téna Ítuma tiráíye.

**Yêmitiyaa Yóáanema
anómma mayéta urááye.**

²⁰Yéberima ánikokaratama yinóama yiwíqmena Ítunopa q iráíye. min-íní kómá Ítuni aítaupi araayutaúmmá aténa móra-yataa q taba Ítuka q akoqnáá umá ítama aónaraiye. ²¹Ítuma timá ámikaiye: “emmá nóiqtabaq kákaiyo?” téna ítáitana min-íní kómá wemmá timá ámikaiye: “emá anaaéka q anó-kinimma máinona-kanaara q ketí maa-kááyáq-íyápógórátámá enamaka q mááyoye. té minnáyaba akoqnáá umá timá-timiyo.” ²²mirá téna timátúwáitana Ítuma yawuwéqma maará-tiraiye: “emá akoqnáá umá ítama aónáána-yataa q tabama ítaraane. káápuma awaaméqá tú-tiqa éna ummaa ôri q umá yáni-kaapubikema kanaará q náyóyô?” téna titata yenákámá yawuwéqma tiráíye: “mipíké kerátá kanaará q nayúye.” téta tiráíye. ²³ániibo Ítuma kaayaq-nákámá timá yímikaiye: “árainé. kenákámá ketí káápubike aíqa í-yátááqá nayóye. miráimanibo náawa q kanaará q ketimaka q mániyo? maamin-áímmá kennámá íma wáíye. ímiye. min-ábíqtátámá yaímma-wayukayaba ketibomá Áánúqtuma yokaa umáyíkaraiye.” téna Ítuma tiráíye.

²⁴ iyápó-annabike tiyáaka-wayukama min-áímmá ítátuweta kaayaq-wátámá Yêmitiyaa Yóáanema yiwáágúraae. ²⁵ ániibo Ítuma iyápó-annama máqtemma yááyarena timá yímikayiye: “keráwáqá káonaawata waayúkati kîni-kayukama yemmá mamá márúte yuwéta anómma máeta keyabiqyikaae. ániibo yemá anó-kayukama akoqnáá umá aarawaayábá yeqtáama itaígáae kéte. ²⁶ miráimanibo mirán-ááímmá keráwápipimmá íma waíno. ímiye. keráwáqtí aúkáapike móra-nakoma anómma uyátá-maqma mánaae ténama wemá kanaarâq mayái-nákáá umá máena keráwáqá tíwáqnaa íno. ²⁷ móra-nakoma keráwáqtí áqnáabaq-naqa mánaae ténama wemá kanaarâq paá keráwáqtí kaqtó-nakaa umá maíno. ²⁸ kemá Waayúkaqoni Áráakoma mórai qéune. kemmá waayúkama mamá tíwáqnaa ígáae téq íkukaune. ímiye. kemá yekâq mayaímá mayéq yíwáqnaa kéeq netuqyaa-káyúkámá ketúnapo yemmá meyaníq umá yawwéqma yiwiránáá kukáune.” téna Ítuma tiráíye.

kaayaqá yúramma karoparái-nakama Ítuma mamá atóbamayikaraiye.

²⁹ yemá Yérikoqa yuwéta kóuraae. ániibo taíbaq-wayukama Ítun anaaé wakááe. ³⁰ kaayaqá yúramma karoparái-nakorata aanáwábaq máeta Ítuqtaba kéíye-aimma ítátuweta yenákámá ááyama tiráíye: “umaataráána-nako, emá Tébitin-annabike-nako, kekárátámá arummá umátikaa.” téta tiráíye. ³¹ ániibo aarawaamá ‘páátí máákao’ téta tirááe. miráimanibo yenákámá uyátá-maqma anókaq ááyama tiráíye: “umaataráána-nako, Tébitin-annabike-nako, kekárátá arummá umátikaa.” téta tiráíye. ³² ániibo Ítuma mikâq kepáqurena min-nákámá yááyama

tiráíye: “kenákámá nôraq umátikaikaae téka kéteyo?” téna tiráíye. ³³ ániibo min-nákórátá Ítumma timá ámikaaye: “umaataráána-nako, emá kerátái túramma mamá kabári-tikaikaae téka kétuye.” téta tiráíye. ³⁴ ániibo Ítuma min-nákámá arummá umáyikena min-nákátí yúrapi ayáánapo yínékuitana é mikâq yúramma aónaraaye. miráitata yenákámá Ítun anaaé waqméta uráíye.

Ítuma anó-kiniraa umá Yérútáare-marupaq uyábékaiye.

21 yemá Yérútáarebaq waaqókâq íréta Béqtápégibaq yayátuweta Óribêti-anuraq irááe. miráitana Ítuma wení iyápó-annabike kaayaqá timáyikena áqnáabaq ² timá yímikayiye: “kenákámá pááqya-marupaq uréka mikâq aónaakao. mikâqá mórama oótiraa-kamma áráakaraq ánnáma kú-yakaraae. miráinaka ánná ayútuweka awíqme ketôpaq yekao. ³ ániibo móra-nakoma kenákáyábá móra-aimmo tínakama maará-tima-amekoo. ‘anó-nakoma maamin-oótíráákáqtábá kéíye.’ mirá tíyanama wemá páátákáá timínaka awíqma íyóye.” téna Ítuma tiráíye.

⁴ mi-qtátááqá áraimma pááq imá naayóbáqá Áánûqtuni watáama Tékaráiyama amuné-nákómá anaaékaq pááq íniye téna maará-tiraine:

⁵ “keráwáqá aarawaamá Yérútáarebaq áíkuyo-kayukama maará téra timá yíméro. aónaaro. keráwáqtí kín-imma keráwáqtôpaq kéimanibo wemá kaayoné-ááímmá tarôq kéena oótiraa-kakoni ámûraaq máena kéíye. ótamma mayái-ótíráá-kákóní áráakon ámûraaq máena kéíye.”

téna tiráiniq uráíye.

⁶ maami kaayaq-iyápó-ánnábiké-nákórátámá Ítuma timá yímíniq áqnáabaq mó-ureta ⁷ yenákámá

oótiraa-kamma anóakaraq árakaraq awíqmeta iréta yeqtí kúberai-unamma ayúqma ámúraaq abákáraae. ániibo Ítuma min-ótírää-kákóní ámúraaq uyáqtama máqe-uraiye. ⁸ netuqyaammá aarawaamá yeqtí kúberai-unamma ayúqma aapitáá wíqmaketa miráuma éwaoniq umá omáqá kémayeta yáimma-wayukama kóbé-tágóní amamá ánagaraq ayáama aapitáá wíqmakaae. ⁹ ániibo aarawaamá áqnáabaq o-káyúkágárq anaaé o-káyúkágárqá maará téta ááyama tirááe:

“otáánaa, yauwéqmetaa tiwiraí-nákò, Tébitin áráako, Áánúqtuma íraqóniq umákaino. maan-nákómá uyátarai-nakoni áwíkaq kéíye. otáánaa yanaa uyátarai-naqiye.”
téta tirááe.

¹⁰ Ítuma Yérútáarebaq uyáberaitata mi-márúpáké-káyúkámá máqtemma iyánáaq umáreta anókaq tirááe: “maan-náqá náawabiyo?” téta tirááe. ¹¹ ániibo aarawaamá aakaq uréire o-káyúkámá tirááe: “wemá Áánúqtuni amuné-náqá Ítue Náátárétibaq Kááriribake-nare.” téta tirááe.

anó-monoq-naupaq máqte-qtataaqa meyámmá márää-kayukama Ítuma waqtukáíye.

¹² Ítuma anó-monoq-naupaq uyábékana mi-káyúkámá meyáníq kéowana waqtukáíye. wemá mónéqa makéta waerémáa-taaregaraq numamá makéta maraq máeta meyáníq émáan-abiqtatagaraq máqtepaq ayáú-tááyáú umá pípéban umátukaiye. ¹³ Ítuma miráumatuwena timá yímikaiye: “Áánúqtuni watáa agamatán-áikómá maará kétéye. ‘ketí naakóqtábámá nunamummá tí-náné tinoé.’ miráimanibo keráwáqá mamá moyá-káyúkátí aúpáq-márúkáá kéoe.” téna Ítuma tiráíye.

¹⁴ Ítuma anó-monoq-naupaq máitata yáimma-wayukama yúramma karopágitana yimúqtámmá akúgitata máe-kayukama wenôpaq yewana mamá atóbamayikaraiye. ¹⁵ miráimanibo uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq yemá Ítuma anón-awaameq-yataariq immá káoneta anó-monoq-naupake iyápóma anókaq ááyama téta “otáánaa Tébitin áráakoe.” téta temmá ítátuweta íyaqa ítama táíq kéeta ¹⁶ Ítumma timá ámikaae: “maamin-áimmô téta enáwíqqa múte yaúyomma áraq kéitaano?” téta ítama aónaraae. ániibo Ítuma yemmá timá yímikaiye: “owé. kéitaune. keráwáqá maarán-áimmá Tébitima ibí naayóbáqá maará-tiraimma íyaq yoráútaao? ‘Áánúqtuo, emá pááqya-noiyapogaraq náákaqo máraiya-noiyapogaraq yeqtí yóyaupike ení áwíqqa múte yaúma kánataae.’ téna ibí tiráíne.” téna Ítuma tiráíye. ¹⁷ ániibo Ítuma iyuwéna márúpaq yaúbarena mi-nókáámmá Béqutanibaq ko máqe-uraiye.

Ítuma aamá titana píki arakaráq-yámá aayákaraiye.

¹⁸ aabáyaanapimma nokáápaq yaúbatuwena Ítuma yauwéqma márúpaq itana áama yaráíye. ¹⁹ ániibo Ítuma móra píki-yama aakaq aónatuwena ááípaq uráíye. ániibo mórana naí-yátááqá arammá íaonaraiye. ímiye. áná-aatuqma wáqe-uraiye. mi-píki-yágómmá maará-tima-amikaiye: “ókaraq arammá íma iyao. áraimma ímiye.” titana páátákáá maami-píki-yágómmá aayá-kaguraiye. ²⁰ iyápó-annama minnáma aónatuweta iyánáaq urááe. miráitata yemá tirááe: “nôraq itanawáq píki-yagoma páátákáá aayámmá kégagiyo?” téta tirááe. ²¹ ániibo Ítuma yauwéqma timá

yímkaiye. kemá áraimma keráwáqá kétéma-timune. keráwáqá tirummá timéq kaayaq-tíyáqá íma wáinanama kanaarq keráwáqá kemá píki-yaraq únaikaa ínoe. keráwáqá mimórá maami-qtátááríq íinoe. ímiye. keráwáqá téq maan-ánúgóqtábá ‘emá meqtátuwe únópi kumuwo’ tíyanama kanaarq mirá-iniye. ²² ániibo keráwáqá tirummá ámiqma itáiq-itaiq kéeq nunummá téq máqte-qtataaqa mayánáae tíya-qtataaqa paá mayánóe.” téna Ítuma tiráiyé.

**“náawaq náapaamma ámikaiyo?”
téta Ítumma ítama aónaraae.**

²³ Ítuma yauwéqma anó-monoq-naupaq uréna aarawaamá yiráátiraiye. ániibo uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq anó-kawaa-wayukagaraq Ítunopaq iréta tiráae: “emá nói-naapaanaq yokéyaq maami-máyáímá kémayaano? náawaq maami-náápáámmá ámikaiyo?” téta tiráae. ²⁴ ániibo Ítuma yeqtáaraq yauwéqma maará-tiraiye: “kegáráqá kemá keráwákáq móra-yataaqtaba ítama aónanaa kéune. keráwáqá yauwéqma ketáaraqo tíyaqa kanaarq keráwáqá kemá timá-timenune kemá nói-naapaanaq yokéraq maami-máyáímá kémayauno. ²⁵ timá tíméro. Yóáanema nommá waayúkama péqyikaraimma náakakena mi-náápáámmá matáiyô?” mi-qtátááqá Áánúqtunopake-qtataarabi paá waayúkati minnawabiyo?” téna tiráiyé. yemá min-áímmá ítátuweta yeíyáa aamá maará-tiraae: “ketáá téqtaa minná Áánúqtunopake-qtataare tenanatóámá maará ténataa timá-timiniye. ‘nôraq itaráq keráwáqá wekáká íma itáiq-itaiq kéó?’ téna tíniye.” téta tiráae. ²⁶ ániibo ketáá téqtaa minná ‘paá waayúkgon-amiye.’ téqtaama aarawaatí yáaqa ikaténúnatae.

minnáma yemá ‘Yóáaneqtaba Áánúqtuni amuné-naré.’ téta kété.” téta tiráae. ²⁷ miráitata yemá Ítun áaraq yauwéqma maará-tiraae: “ketáá íaonoraunatae.” téta tiráae. ániibo Ítuma yauwéqma timá yímkaiye: “kegáráqá íma timá-timenunama kemá nói-naapaanabi matokéq maami-máyáímá kémayaune.” téna tiráiyé.

**móra-nakoma kaayaq-íyápómá
yíkarai-waigoni waéqma itái-áíné.**

²⁸ Ítuma tiráiyé: “miráimanibo keráwáqá nóinae kéteo? móra-nakoma kaayaq-íyápómá yíkaraiye. ániibo min-nákómá áqnáabaq-iyapogonopaq uréna timá ámikaiye. ‘ketáaniko, íbêqa emá uré wááéni-yopi mayáímá ko mayaa.’ tiráiyé. ²⁹ ániibo min-íyápógómá yauwéqma tiráiyé. ‘ítíkáiye.’ timátuwena anaaékaqa aúyánámmá waéqma itáa ena uráiyé. ³⁰ ániibo keqnáámmá yiboámá uréna móra-aanikokaka mimórá-áímmá mó-tiraiye. ániibo min-íyápógómá yauwéqma tiráiyé. ‘owé. ketiboó.’ mirá-timatuwena íuraiye. ³¹ min-íyápórátábíkémá náawaq yiboání aúyánámmá wakáiyô?” titata yemá “áqnáaekeo.” téta tiráae. ókaraq Ítuma timá yímkaiye: “kemá keráwáqá áraimma kétéma-timune. táákiti-moneqo máyáa-kayukagaraq kumari-nóínkárq yirummá kéwaer-aapoata keráwáqtí túbáqá áqnáabaq Áánúqtuma yabíkái-qtataaqa mayánóe. ³² minná Yóáane nommá perái-náqá keráwákáq iréna arupú-amma má tiráátiraimanibo minnáyaba keráwáqá wenáama íma ítaraae. ááqibo táákiti-moneqa mayái-wáyúkágárq kumari-nóínkárq wenáama ítaraae. keráwáqá minnáma aónaraamanibo túyánámmá waéqma itáa eq wenáama íma ítaraae.” téna Ítuma tiráiyé.

**tái-wayukama wááeni-yokaq
yabiyé-waigoni waéqma itai-áiné.**

³³káqomma waéqma itai-áímmá Ítuma tiráiyé: “ítáaro. móra waéqma itai-áímmá tenúne. móra-nakoma wení anó-marama wáitana wááeni-yomma yoqmaréna kurumá umá ikúmakiye. ániibo arunóbáqá wááeni-nomma kai-táápékóní maiqá uqmaréna ayáqtáaq-namma wení yókáq kawáá-ínámmá umákaiye. miráitana mi-tókkóní aboámá wení yómmá yaímma-wayukati iyáápi maréna ‘kawáá oro.’ tiráiyé. ániibo mirá-timatuwena móra-aukapaq marabaq ayáqtáaq-amma kóuráiyé. ³⁴anaaékaqa wááeni-yokoma ábú kai-kánáaráqá wení mayái-wáyúkámá timá ykáitata wááeni-yopima mayáimô máyáa-kayukayopaq urááe. wení wááeni-yopike yaímma mamá maráiyata mamé ígáae téna timá ykáitata urááe. ³⁵mi-tókkáqô mayái máyáa-kayukama yiwíketa móra-naqa yáánápô ikaméta móra-naqa ikámówana púitata móra-waigomma óqtatannapo ikámma waréta urááe. ³⁶mi-tókkóní aboámá óqa mayái-wáyúkámá timáyíkáitata irááe. áqnáabaqa pááqya-kayukama timá ykáitata iráábo íbêqa netuqyaakáá timá ykáitata irááe. ániibo wááeni-yopima mayái máyáa-kayukama keqnáámmá áqnáabaqo uráániq umá yíkaráae. ³⁷anaaékaqa mi-tókkóní aboámá maará-tiráiyé. ‘yemá kanaaráq ketí iyápogon áama itánóe.’ téna timátuwena wenáanikomma timákáitana mi-káyúkáyópáq uráiyé. ³⁸miráimanibo wááeni-yokaq mayáimá máyáa-kayukama áanikomma aónatuweta yeyáá maará-tiráae. ‘maan-nákómá wemá aboání máqte-qtataaqa mayániye. mayáiyataao. maamin-náqá ikámónanataa puínataa wení yómmá mayánúnatae.’ téta tirááe.

³⁹miráitata min-íyápómá yáqtoketa mi-tópké márúte waqma paábaq yukéta ikámówana pukáiyé.

⁴⁰ániibo keráwáqá nóinaeq kéteo? anaaékaqa wááeni-yokoni aboámá irena wááeni-yopimo mayái máyáa-kayukabima nóraq má-umayikaniyo?” téna Ítuma tiráiyé. ⁴¹ániibo yemá timá ámikaae: “wemá mi-tái-wáyúkámá arááq yíkkamma uqtátuwena wááeni-yomma mamá káqon-anna-wayukama yimínata kawáá uréta arammá ábúma kaikánáaráqá yemá ábúma kaínatama aanábógómmá yaímma mamá amínoe.” téta tirááe. ⁴²ániibo Ítuma timá yímikáiyé: “keráwáqá naayóbáq Tébitima Áánúqtuni watáama agamatá-kánáábí tirái-kannaama íyaq yoráúma ítaraao? maará-tiraine.

‘maamin-óqtámmá naammá í-máyái-wáyúkámá paábaq matúwáama íbêqa naakóní áwáámoyakaqa anómma akoqnáá-oqtamma wáiyé. uyátárai-nakoma maami-qtátááqá mamá pááq-umaraitataa ketáá aónáúnataama íraqóniq kéiyé.’

téna agamatá-kánáábímmá kétiye. ⁴³miráitaq kemá keráwáqá kétima-timune. Áánúqtuma yabíkái-qtataaqa mi-kánáámá kánatagitana móra-anna-wayukama maami-kánááyábá íraqón-aramma mamá pááq kéiya-kayukama yimíniye. ⁴⁴móra-nakoma min-óqtákóní ámúraaqo metaína-nakoma wemá yubámma púbúyaginiye. minnágoma móra-nakoni ámúraaqo kumína-waigoma min-nákómmá ígáíq umá obamá aúqtuwaniye.” téna Ítuma tiráiyé.

⁴⁵uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq Péрати-wayukagaraq Ítuma waéqma itai-áímmá timmá itáamma Ítuma yepí maqmá kétitataboata ítaraae. ⁴⁶yemá ítátuweta

Îtumma yáqtoraneta ommánibo yemá aarawaatí yáaqa ikátaae. aarawaamá téta Ítuqtaba ‘Áánûqtuni amuné-náqíye’ tewataboata ikatíq urááe.

**aaramá iyakaíráq anón-aawakoni
waéqma itaí-áímmá**

22 Îtuma keqnáámmá waéqma itaí-áímmá tiráíye: ²“Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma móra-kinini áaikoraa uráíye. kínimma áanikoma aaramá mayánéna itana kínima anón-aawaqa yokaa uráíye. ³naayóbáqá yaímma min-ááwákáqó yíno-kayukama timá yíkaraine. ániibo aáwaqa naí-kánááráqá kínima wení mayáí-wáyúkámá timáyíkáitata uréta naayóbáqô timáyíkarai-kayukama ko yááyama yiwiránéta iráámanibo mi-káyúkámá iyábá íma yíkaraiye. ⁴keqnáámmá káqo-mayai-wayukama timáyíkátuwena tiráíye. ‘keráwáqá uréra kemá yááyarauna-wayukama maará téraq mó-tima-yimero. aáwaqa yokaa umátukaune. awai-púrúamáákkáámmá kéikameq ainógararaq naí-wámmá ikámakaune. ániibo máqte-qtataaqa yokaa umátukaune. keráwáqá aaramá iyakaí-ááwákáq yero.’ téna tiráíye. ⁵ááqíbo mayáí-wáyúkámá uréta min-áímmá mó-tima-yimemanibo mi-káyúkámá min-áíkkáq itaíyábá yíbô kaitata wéyáwé umáguraae. móra-nakoma wení yópáq kóitana móra-waigoma wení mayaíráq kóuraiye. ⁶yaímma-wayukama kínima timáyíkáitata o-máyáí-wáyúkámá yáqtoketa táíq kéumayiketa yíkamowata pukááe. ⁷miráitana kínima wení áái-q-i-wayukama timáyíkáitata uréta mayáí-wáyúkámá yíkamma púyó-kayukama ko yíkamma ánatatukaae. miráumatuweta yeqtí márûqa iramá agamá kaútukaae. ⁸miráitana kínima wení mayáí-wáyúkámá timá yímikaiye. ‘aaramá iyakaí-ááwáqá yokaa

umákaunataamanibo waayúkama yááyana-wayukama kanaaráq íuraapoata íyinoe. ⁹miráinaq keráwáqá anón-akaq uréire kéera waayúkama yimónáíya-kayukama yááyama yiwíqmera aaramá iyakaí-ááwákáq yero.’ ¹⁰téna kínima timátúwáitata mayáí-wáyúkámá máqten-apaq wéyáwé uréta aarawaamá yimónaa-kayukama táíq uráa-kayukagaraq íráqôníq uráa-kayukagaraq mamá yoruparáe. ániibo aaramá iyakaí-náúpáqá tafbaq-wayukama ya ógikaae.

¹¹aarawaamá maraq ya máewana kínima uténa yimónaraiye. móra-naqa aónaimma aaramá iyakaí-kánááráq íráqôn-unakaqtoma íumatokaitana aónaraiye. ¹²ániibo kínima min-náqá timá ámikaiye. ‘ketí aanábó-nákô, nôraq itaawáq emá aaramá iyakaí-kánááráq-únákáqtôma íma umátore paá maan-náúpáqá utáánô?’ titana min-nákómá aamá ítiraiye. ¹³miráitana kínima wení mayáí-wáyúkámá maará téna timá yímikaiye. ‘keráwáqá maamin-náqá yáqtoqma aiyayaakaq atáa-umatuwera máápaq márú iyaabótuwaiyana mibáq kumayuqnóbáq maíno. kumayuqnóbáq waayúkama wááqa kéyeta yíwáyaamma akégúnanoe.’ ¹⁴ítaaro. Áánûqtuma máqte-kayukama kéyaayaimanibo wemá móra-mora-waigomma aónama awaaméqá kéumaraipoana wemá Áánûqtuma yabíkái-marupaqa uyáberaniye.” téna Îtuma tiráíye.

**“Títaamma táákiti-moneqa
amiyo” téta ítama aónaraae.**

¹⁵Pérati-wayukama aamá ko téite umá tirááe. “ketáámá nóin-ainaq tenanatááwáq Îtumma wenáagoma íarutainataawaq yáqtoranunataabiyo?” téta tirááe. ¹⁶ániibo yemá yaímma yeqtí iyápó-annagaraq Êrôtini waayúkagaraq timáyíkáawata Îtunopaq uréta

tirááe: “yirááti-nako, emá áraimma téna-naqone. ketáámá káonaunatae. ániibo emá árain-aikake aarawaamá Áánûqtuni áaimma keyiraatene. emá móra-nakoma mirá-maara uwo tináíqtábámá aúyánámmá íma kéitaane. ímiye. emá máqte-kayukama mimórá-áín áátuqma kétima-yimene. ¹⁷ miráínaa emá keqtáá timá-timiyo. emá nóine kéteno? kanaaráq táákiti-moneqa uyátá-maqma anó-nakoma Títaamma aménúnataabiyo?” téta tirááe. ¹⁸ miráimanibo Ítuma yeqtí táí-yaaimma aónatuwena tiráíye: “keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkáé. nôraq itaráq kemmá makáqma kaónaao? ¹⁹ keráwáqá mórama táákiti-moneqa tiráátero.” mirá titata yemá móra-moneqa mamá aráátiraae. ²⁰ ániibo Ítuma yemmá ítama aónaraiye: “maami-mónékáqá amammá waéna áwîqa waéna uráimma minná náawanabiyo?” téna tiráíye. ²¹ ániibo yemá tirááe: “Títaannae.” téta tirááe. ániibo Ítuma timá yímikaiye: “miráuma Títaannama kanaaráq Títaamma áméro. ániibo Áánûqtunna Áánûqtumma áméro.” téna tiráíye. ²² yemá min-áímmá ítátuweta iyánáaq urááe. ániibo yemá Ítumma ayuwéta kóuraae.

waayúkama pukéta itó-oqtaba yemá Ítumma ítama aónaraae.

²³ mi táoqa Táátûti-wayukama Ítunopaq irááe. yemá min-ánná-wáyúkámá téta pukáa-kayukama íma kéito-owe téwaone. yemá Táátûti-wayukama iréta Ítumma ítama aónaraae. ²⁴ yemá maará-tiraae: “yirááti-nako, Móteti maará-tiraine. ‘móra-nakoma wení iyápóma íma marákéna pukínanama kanaaráq ábâkoma ánáakomma maténa iyápóma akaínana awaaóní anónnáma mániye.’ tiráimanibo ²⁵ naayóbáqá abapaké

kaayaq-wátánónáámá keqtáábí máqe-uraane. ániibo áqnáekoma móra-inimma mamaré máqena pukuráimanibo mórama iyápóma íma marákáraiye. miráitana ábâkoma awaaóní ánáaqa mayákaraine. ²⁶ ábâkoma mórai q umá iyápóma íma marákáraiye. miráuma pukitana káqomma yíbâkoma mayákareta pukupuku umá ánataguraae. ²⁷ máqtemma miráumma puqmá ánatagoana anaaékaq min-ínikógáráq pukuráíye. ²⁸ ániibo emá kétene pukáíya-kayukama itó-ino-kanaaraqa min-ínikómá abapaké kaayaq-wátánónáábímá náawani ánáaraq mániyo? emá aónaraane. máqtemma min-ínímmá matááne.” téta tirááe.

²⁹ ániibo Ítuma yawéqma yemmá timá-yimena tiráíye: “keráwáqá Áánûqtuni watáá agamatá-kánnáábímmá íyaq aónaraao? ániibo keráwáqá Áánûqtuni akoqnáágaraqa íyaq aónaraao? miráitaq keráwáqá yobonaabo-áímmá kéte. ³⁰ pukáa-kayukama itó-i-kanaaraqa aaramá íma mayéta aaraukárîq í-wátáámá ítinoe. ímiye. yemá paá Áánûqtuni márûpake kaqtó-wayukaraa umá mánoe. ³¹ miráimanibo pukáapike itó-inon-aimma keráwáqá ítama aónanaae. maamin-áímmá Áánûqtuma naayóbáqá timá tímikaimma íyaq ítaraao? Áánûqtuma maará-tiraine. ³² ‘naayóbáqá ibêkaraqa kemá Áabaraani Áánûqtue. wení áráaqa Ááitekima Yáakoboma kemá yeqtí Áánûqtumune.’ miráuma matúq-matuq umá máí-auwaraiqtaba pukáíya-kayukama yeqtí Áánûqtuma íma máíye. ímiye. wemá minná waayúkama pukáamanibo paá matúq-matuq umá yúwaraa-kayukati Áánûqtue.” téna tiráíye. ³³ aarawaamá min-áímmá ítátuweta Ítun áyaba iyánáaq urááe.

Áánûqtuni áqnáabaq-amaan-aine.

³⁴ min-áíqtábámá Ítuma Táátûti-wayukati yóyauqa mamá aúyaqyikaraiye. ániibo yemá Pérati-wayukama minná itáá eta wenamakaq ya áíkutaæ. ³⁵ ániibo mi-káyúkátí aúkáapimma mórama ámáan-aimma Ítarai-naqa máena Ítuma makáqma aónéna maará téna ítama aónaraiye: ³⁶ “yirááti-nako, nóin-amaan-aikowaq káqon-amaan-aimma uyátá-maqma anómma wáiyô?” téna ítama aónaraiye. ³⁷ ániibo Ítuma timá ámikaiye: “uyátárai-naqtaba tikaíno. Áánûqtumma máqte-tugaraq máqten-aaikaraq máqte-tuyanakaraq áméro. ³⁸ maamin-ámáán-áímmá minná uyátá-maqma anómma katekoé. ³⁹ ániibo anaaékaq-amaan-aikoma mórai q uráiyé. minnágoma mirá-uraiye. ‘kenamááriq keráwáqtábá tikaíniq umá mórai q umá móra náayubi keqtimakaq maíyayuyaba tikaínaq kaayoné umáyíkáaro.’ ⁴⁰ maami-kááyáq-ámáán-áíkmá Mótetini ámáan-aikaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáagaraqa yeqtí yáaimma ábokaa umá wáiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma Pérati-wayukaraq “Metáiyama yauwéqma tiwirái-naré” téna ítama aónaraiye.

⁴¹ yemá Pérati-wayukama paá áíkumareta máawana Ítuma maará téna ítama yimónaraiye: ⁴² “Metáiyaqtabama keráwáqá nóine kéteo? wé náawani iyápó-annabikene kéteo?” titata ániibo yé timá ámikaae: “Tébitini iyápó-annabike-nakoe.” téta tirááe. ⁴³ mikáké Ítuma timá yímikaiye: “kanaaráqíbo nôraq itanawáq Aokaq-Áágómá titana Tébitimma anaaékaq yínîn-nakoqtaba ‘uyátárai-nakoe’ tiráiyô naayóbáqá Tébiti maará-tiráine.

⁴⁴ ketí uyátárai-nakomma uyátárai-nakoma maará téna timá ámikaiye. emá ketiyáánurapaq maraq márenaq anaaékaqa kemá ení namuro-wáyúkámá enaítauq aménáápáq yikánúne. téna tiráine.

⁴⁵ Tébitima wenamááriq ‘uyátárai-nako’ tiráimanibo Tébitima naayóbáqá pukuráine. ániibo náaraq itanawáq wemá Tébitin-annabikema anaaékaq kanaaráq yínfyô?” téna Ítuma tiráiyé. ⁴⁶ móra-nakoma maamin-áíkáqá Ítumma íma timá ámikaiye. ániibo mi-kánáaráqá yemá áaimma átáma Ítuni áaqa ikatéta anaaékaqa móra-aimma íma Ítukaqa ítama aónaraæ.

yirááti-wayukagaraq

Pérati-wayukagaraqa yeqtí yáaimma

23 anaaékaqa Ítuma aarawaagáráq wení iyápó-annagaraq watáama timá-yimena ² maará-tiraiye: “aammá aúmatan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraqa Mótetini ámáan-aimma Ítaraa-kayukæe. ³ miráitata máqten-aimma yemá timá tímemma keráwáqá ítama arutéraq anaaé waránómanibo yemá oníkaa íoro. yemá netuq-áímmá kététemanibo yemá min-áímmá íma anaaé kéwaraæ. ⁴ yeqtí watáarake yemá anón-ataanamma atáá-uma waayúkati yíbúkaq káqyiketamanibo yemá móra iyáamma ánékuqma waayúkama yíwáqnaa umá yiráátéta ummaa-yátááqá mayáiyábá íma kéitaae. ⁵ yemá máqte-qtataariq ommá minná waabá-káyúkámá timónaigaae téta mirá kéoe. waayúkama yeqtí íráqôn-aaimma aónaamma Áánûqtuni watáama agatuwéta yúwáayakaq káqtoraae. ayáqtáaq-waqtoma marabí yuyu umá kéitoraae. ⁶ yemá omáq-óní aáwakoni-amakaq íráqô-kannaaraqa maíyaba keyikaitata yirááti-naupaqa

yenamáa aokaq-ábíqtátáráq máiyaba kéyikaiye. ⁷ waabá-káyúkátí aúkápimma yeqtábá ‘anó-nako’ ‘yirááti-nako’ téta t́yábá òriq umá kéyikaiye. ⁸ miráimanibo waayúkama keráwáqtábá ‘yirááti-nare’ ítero. ímiye. kímora-nakoma keráwáqtí tirááti-naqa maínaq keráwáqá paá ábâqawaaraa umá máero. Péрати-wayukama mirá kéoe. ⁹ ááqibo móra maa-márábíké anó-nakoqtaba ‘ketiboé’ ítero. ímiye. paá kímora-naqa Áánûqtuma keqtibobóana wení márûpaq máiyé. ¹⁰ ánibo keráwáqtábámá ‘áqnáabaq-nare’ ítero. ímiye. keráwáqtí áqnáabaq-naqa kímora máimma Metáíya yauwéqmataa tiwiraí-naré. ¹¹ miráimanibo keráwáqtí aúkápíke anó-nakoma paá keráwáqtí mayái-náqá maíno. ¹² móra-nakoma wení áwîqa múte yauwína-nakoma anaaékaqa wení áwíkoma pááqyamma wániye. ánibo móra-nakoma wení áwîqa mamé kumína-nakoma wemá anaaékaqa anón-awîqa mayániye.

yirááti-wayukama táí-aaimma tarôq oqtábá Ítuma timá yímikaiye.

¹³ keráwáqá ámáan-aaimma yirááti-wayukagaraq Péрати-wayukagaraq keráwáqá atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáraré. aarawaatí yóípimma Áánûqtuma yabíkái-qtataakomma oqtamá káuyaraae. keráwáqá kenamááriq íma kémayaae. ánibo aarawaamá mayánéta kéomma minná keráwáqá íma iyúwááwata kémayaae.

¹⁴ keráwáqá ámáan-aaimma yirááti-wayukagaraq Péрати-wayukagaraq keráwáqá atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáraré. ketoq-nóinítí naammá kémayeq waabá-káyúkátí yaákaqa keráwáqá ayáqtááq-nunamumma kéte. miráipoaq keráwáqá áraimma anómma táí-meyamma mayánóe.

¹⁵ keráwáqá ámáan-aaimma yirááti-wayukagaraq Péрати-wayukama keráwáqá atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáraré. keráwáqá únópínábi paá-marabaqa uréire kéeq móra-naqa awíqma keráwáqtí iyápó-annama káurakaae. miráimanibo keráwáqá wemmá uyátá-maqma táí-aapi mamá kákaae. min-nákómá keráwáqtí iyápó-annama aúkuraipoaqa wemmá keráwáqá mamá iramá káiq-kaiq inírábí-wí-náqá káurakaamma miráuma keráwákáá kéoe.

¹⁶ keráwáqá túramma karoparáitaq káqo-yuma aammá yiráátine kéo-kayukama atéráaro. keráwáqá árain-aaimma timá akoqnáá kéomanibo íkewaraae. keráwáqá maará téq kéyiraate. miráráá umá móra-nakoma aokaq-nákóní áwîqa yéna yanaané téna akoqnáá íma immá ‘paátataaqiye’ kétémanibo móra-nakoma áwáárara kai-qtátááqá aokaq-náúpáqtábá téna yanaan-áímmá timá akoqnáá ínna-nakoma kanaaráq tiníq íno. ¹⁷ keráwáqá aíbôqnaaboq umá túramma karopáгурai-kayukae. nói-qtataaraq uyátá-maqma anómma wáiyó? aokaq-náúpáké áwáárara kai-qtátááqá anó-monoq-naupaqa áwáárara kai-qtátááqá mamá aokaríq immá minná uyátá-maqma anónabiyo? ¹⁸ ánibo keráwáqá maará téq kéyiraate. móra-nakoma Áánûqtukaq amí-yátááqá amí-yáárégóní áwîqa yamá yanaané téna akoqnáá ínnama paátataare. miráimanibo amí-yátááqá amí-yááréráq wáinanama téna áwîqa yamá yanaa akoqnáá ínna-waigoma kanaaráq tinaiq íno. ¹⁹ keráwáqá túgaroqa mááe. nói-qtataaraq anómma wáiyó? Áánûqtukaq amí-yátááqá uyátá-maqma anómma wái amí-yááréráq aokaq-náúpáq wái-taaregoaq uyátá-maqma minná anónabiyo? ²⁰ miráitana móra-nakoma Áánûqtukaq amí-yááréyábá yanaa

áwîqa yamá akoqnáá éna áraîne
ténama wemá yaarerákáráq
máqte-qtataaqa wái-qtataakaraq
wenáama mamá akoqnáá kéiyé.
²¹ ániibo móra-nakoma aokaq-nákóní
áwîqa yanaa yamá áraîne téna akoqnáá
énama anó-monoq-nakaraq aanábómá
Áánûqtutabagaraq wenáama timá
akoqnáá kéiyé. ²² ániibo móra-nakoma
Áánûqtuni márûpare téna áwîqa
yátuvena yanaané téna árain-aimma
timá akoqnáá immá minná Áánûqtuni
abíqtátágaráq min-náqá abíqtátáráqô
mái-nakokaraq wenáama timá akoqnáá
kéiyé. keráwáqá túyánámmá kéite
paátataare te-qtátáákómá minná
akoqnáá-yataaqiyé.

²³ keráwáqá ámáan-aimma
yirááti-wayukagaraq Péрати-
wayukagaraq keráwáqá atéráaro!
keráwáqá kaayaq-tóyáúkáraré.
máqte-qtataaqa yópíkén-ááwáqá
tjyáákabike yaímma móra-aukapaqa
Áánûqtukaq kámemanibo keráwáqá
anón-amaan-aimma máqtepaq yukáama
miráuma uyátá-maqma anómma anó-
kayukarakaraq pááqya-kayukarakaraq
arupú-aain-aikaraq kaayoné-áikáráq
itáíq-itaiq umá arummá amí-áikáráq
íkéwaraae. maamin-ámáán-áímmá íma
yuwaínópoaq máqten-amaan-aimma
paá waráínoe. ²⁴ keráwáqá túramma
karoparáitaq káqo-yuma aammá
yiráátineq kéoe. keráwáqá waatimmá
nawíkaiyaba ítíkaiitaq aáwapike
kugétama kéyuwaamanibo pógoma
keráwáqti aáwapi uréire immá
íkaonaae.” téna waéqma itái-áípi
tiráiyé.

²⁵ keráwáqá ámáan-aimma yirááti-
wayukagaraq Péрати-wayukagaraq
keráwáqá atéráaro! keráwáqá
kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkáé. keráwáqá
nommá naí-náwígónábi aáwaqa
ikánai-taapekomma amegaa-áúráq
tete oníkáá umá íráqôniq kéowata

kétimonaamanibo keráwáqti tirunóbáqá
ááiqa í-yátáákáráq auyababa umá
mayái-yátááqá keráwápímmá
ógikaiye. ²⁶ keráwáqá Péрати-wayukao,
keráwáqá túramma karoparái-kayukae.
áqnáabaq-yataaqa keráwáqti
tirunóbákémá miráuma nommá
naí-náwíbikékáá umá araátamma tete
íyana amegaa-áúgógáráq íráqôniq íno.

²⁷ keráwáqá ámáan-aimma
yirááti-wayukagaraq Péрати-
wayukagaraq atéráaro! keráwáqá
kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkámá mááe.
keráwáqá miráuma pukáa-kayukati
aúge-mararaakaa urái-kayukamoe.
amegaa-áúráq íráqôniq umá wáipoata
waayúkama aónainobo arunóbáqá
pukáa-kayukati iyáátákaraq kabiramá
táwígóniq i-qtátááqá ógikaiye.
²⁸ keráwákáráq móraiq urááe.
waayúkama keráwáqti amegaa-túráq
káoneta keráwáqá arupú-wayukawaq
máawaa kétémanibo keráwáqti
tirunóbáqá kaaqaari-tí-ááímmá waéna
ámáan-aimma aratí-ááímmá ógikaiye.

yirááti-wayukama táí-meyamma mayánóqtaba Ítuma tiráiyé.

²⁹ keráwáqá ámáan-aimma
yirááti-wayukagaraq Péрати-
wayukagaraq atéráaro! keráwáqá
kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkámá
mááe. Áánûqtuni amuné-wáyúkámá
naayóbáq pukáa-kayukayaba
íráqô-mararaamma tarôq kéumayikeqa
arupú-wayukati-mararaakaaq íráqôniq
umá wíráatima kéumayikaae. ³⁰ ániibo
keráwáqá maará kéte. ‘ketáámá
naayóbáqá tináábútáama máqe
uráá-kanaaraqo máqe uráunarakaa
kanaaraq ketáámá íma yíwáqnaa
onatatáá amuné-wáyúkámá yíkamma
puíneta oné.’ téq ³¹ min-áímmô kétéma
minná keráwáqá keráwáqti táaimma
abarokáq umá kétéma keráwáqá
Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamma

utaí-ánnábíké-káyúkámóe. ³²kanaaráq keráwáqtí tináábútááti yáaimma áaimma átáma paá miráuma ánataaro. ³³keráwáqá irakabayaakáráq irakabayaakóni áráakaware. Áánûqtuma ítama yainéna Tááqtaani-marupaq iramá kái-q-kaiq in-áúkápáq yawááq umátikaniye. náaraq umáwaq péqmare kóiyana ítama yaináí-yátáákómá íma yáqtoraniyo? ímiye. keráwáqá íma péqmareq kóinoe. ³⁴miráinaq keráwáqá ítáaro. kemá Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq aamá ítaraakayukagaraq yirááti-wayukagaraq timáyíkáánata keráwáqtôpaq wínóe. yeqtí aúkáapikema yaímma-wayukama keráwáqá yíkamiyata képuিয়াq yaímma-wayukama kaapaq-yátáq yíkamma kéiyikeq yaímma-wayukama keráwáqtí yirááti-naupaqa tebûqa yimínóe. ániyo mirágêq yemmá móra-marukake waqmá káqo-marupaq iyuwánóe. ³⁵miráinana arupú-wayukama maa-márábí máraiya yíkamma pukáiya-kayukati anónnáma máqtemma minná keráwápi wániye. owé. arupú-naqa Éboma pukáikake yéqéna Tékaráiyama Berekáiyani áanikomma anó-monoq-naupaqa Áánûqtukaq amí-yááregáráq waayúkama máirakaraq aúkáapi ikákaane. aúkáapi ikámówana pukáimma mi-wágóni anónnáma keráwápi aráapama wániye. ³⁶kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. máqtemma mi-wágóni anónnáma maannáma íbêqo máa-kayukama táí-meyamma mayánóe.

Ítuma Yérutáárebaq ibiqá yakáiyé.

³⁷keráwáqá Yérutáárebaq-wayukao. keráwáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamma kébuyeq keráwáqtôpaq Áánûqtuma mayáí-wáyúkámá timáyíkái-kayukama óqtatanapo kéyikamoe. netuqyaa-kánáámá

keráwáqá mamá kokórigoma áráakawaqa aáyanobataa áikuinikaa umá áikutikanaae téq túnnamanibo keráwáqá minnáyaba íma kétikaiye. ³⁸keráwáqá ítáaro. íbêqa keráwáqtí márûqa yuwéq paábaq kóiyana paá-maruqa wániye. ³⁹owé. kemá maará téq keráwáqá kétima-timune. keráwáqá ókaraq kemmá ítimoneq anaaékaqa maará tínoe. ‘maan-náqá uyátárai-nakoni áwíkaq i-náqá Áánûqtuo, wemmá íraqôniq umákaao. téq tínoe. mi táoqa ókaraq kemmá timónanoe.’ téna Ítuma tiráiyé.

“anó-monoq-namma táíq íniye” téna Ítuma tiráiyé.

24 Ítuma anó-monoq-naupake yuwéna kóitata wení iyápó-annama wenôpaq irááe. yemá Ítumma yaímma anó-monoq-namma aráátineta uráámanibo ²Ítuma yawuwéqma timá-yimena tiráiyé: “keráwáqá maami-máqté-qtátááqá aónaraao? kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. yemá káqomma móra-oqtamma íma yuwaíyana maan-óqtákóni ámûraaqa káqon-oqtamma wániye. namuro-wáyúkámá maamin-óqtámmá máqtepaq yubámma paábaq yuwánóe.” téna Ítuma tiráiyé.

netuqyaan-úmmáá-yátááqá páaq ínîqtaba Ítuma tiráiyé.

³Óríbêti-anuraq máitata wení iyápó-annama yenamáa Ítunopaq iréta tirááe: “emá keqtáa timá-timiyo. min-óqtámmá paábaq yubámma yuwánô-kanaama nói-kanaararaq mi-qtátááqá páaq ínîyô? nóin-awaameraq áqnáabaqa páaq ínataa ketáa káonetaa emá yawuwéqma kéguminana maa-márámá ánatanena kéiyé tenúnataabiyo?” téta wení iyápó-annama tirááe.

⁴Ítuma yawuwéqma yemmá timá-yimena tiráiyé: “keráwáqá

atéráaro. móra-nakoma keráwáqá kaaqaari-áímmá timá-timena makatínéna íniye. ⁵ netuqyaa-káyúkámá iréta ketíwíkaq iréta maará tínoe. ‘kemá Metáiyama yauwéqma yiwirai-náqúne’ kététa aarawaamá kaaqaari-áímmá timá-yimeta yemmá makatínoe. ⁶ ániibo keráwáqá ááiqa éta aamá karaíyamma itéq ááiqa kéiyaq uwáá-aimma itánóe. keráwáqá atéráaro! minnáyabama íma iyánáaqa oro. mirá-qtátááqá pááq ínimanibo aqtó-kánáámá íma wániye. ⁷ móra-anna-wayukama káqon-anna-wayukama ááiqa umáyikanoe. miráiyata móra-kinini waayúkama móra-kinini waayúkate ááiqa ínóe. yaímma-aukapaqa waayúkama anómma yáayaba kéiyata anómma márúma yorániye. ⁸ mi-maqté-qtátáákómá miráuma aaragómá iyápó marakánéna itana áqnaabaq aíqa inkáá íniye.

⁹ mi-kánááráqá keráwáqá tíq í-yátááqá timéta ummaa-yátááqá timéta tíkamma utánóe. miráiyata ketíwíqa keráwápí wáipoata máqtemma aarawaamá ítama táíq umátikainoe. minná ketíwíqa keráwápí wáipoata mirá-inoe. ¹⁰ ániibo mi-kánááráqá netuqyaa-káyúkámá itáíq-itaiq umá arummá amí-yátááqá yuwéta yíbbáqawaamma mamá namuro-wáyúkátí iyáápi maréta yegáráqá namuroíq umáyiketa ítama táíq umáyikanoe. ¹¹ ániibo kaaqaari-ámúné-wáyúkámá netuqyaa pááq uréta taígani-kayukama makatínoe. ¹² táí-aaikoma anómma pááq kéinata taíbaq-wayukama kaayoné-yátááqá yuqmá ántanoe. ¹³ miráimanibo móra-nakoma akoqnáá umá máqena aqtó-kánááráq kekáq auyánámmá iténa kémainana wemmá Áánúqtuma yauwéqma awirániye. ¹⁴ máqte-marabaqa Áánúqtuma yabíkáí-qtataakoni aúgemma

átê-wataama abarokáq timáeta wéyáwé umátuwaiyata máqten-anna-wayukama kéitaiyana mi táoqa aqtó-kánáámá pááq íniye.

anómma táí-yataaqa pááq íniye.

¹⁵ ániibo anómma táíq í-yátááqá aokaq-márúkák itó-urainaq aónainomma naayóbáqá Áánúqtuni amuné-náqá Táánioma tirái-qtataaqa áraimma pááq íniye. náawabi maamin-áímmá yorauténama wemá auyánámmá ítama arutaíno. ¹⁶ maami-kánááráqá aarawaamá Yúriabaq máruiya-kayukama péqmareta anubaq kóoro. ¹⁷ ániibo móra-nakoma márúkaq yaúbama máqe-ina-waigoma óqa íma wení naaúpaq uyábékéna táítawaa-yataaqa mayaíno. ¹⁸ ániibo móra-nakoma yópáq máqe-ina-nakoma íma yauwéqma uténa wení kúberai-unamma mayaíno. ¹⁹ mi-kánááráqá yímûkaraq-noinimma iyápóma náamma keyime-noinikaraqa tirunó. ²⁰ keráwáqá mi-kánááráqá nunamummá téqa yaugi-kánáárárábi Tabaatiráqá táaqa kaínaq íma pékinoe. ²¹ mi-kánááráqá uyátá-maqma anómma ummaa-yátááqá pááq íniye. naayóbáqá aúge-marama pááq-uraikaqa yéqéna íbêkaraq mirán-úmmáá-yátááqá íma pááq uráine. ániibo anaaékakaraqa mirán-úmmáá-yátááqá móragaraq íma wániye. ²² Áánúqtuma mi-kánáámá íma mamá awaararíq ínatama máqtemma aarawaamá auyokinnoe. miráimanibo Áánúqtuma aarawaamá awaaméqá umáyíkärenaboana auyánámmá ítaraiye. miráitana Áánúqtuma maami-kánáámá mamá awaararíq kéiyé.

²³ mi-kánááráqá móra-nakoma téna “aónaaro. Metáiyama yauwéqma tiwirai-náqá maa máiyé. merapaq máiyé” tínaqa keráwáqá min-áímmá íma itáaro. ²⁴ ániibo

yaímma kaaqaari-Métáiyágáráq kaagaari-ámúné-wáyúkámá itó éta anón-awaameq-yataaqa tarôq éta ókon-okomma mayaímá mayánóe. yemá mirá étama Áánûqtuma yiwíkai-kayukama wenôpake makatéta paábaq waqmá tiyuwánóe. ²⁵ítáaro. maaminnáma pááq ínîqtaba keráwáqá timá tímikaune.

²⁶miráinata yemá téta “aónaaro. Metáiyama waayúka íma máa-kaqmaapaq máíye.” tíyaqa keráwáqá min-áúkápáqá íoro. áníbo yemá téta “aónaaro. wemá maabáq aúpáq máíye.” tíyaqa yeqtáama íma ítáaro. ²⁷aabayákáq aabáyuraa yoqména yáútíníkaa umá páátákáá kemá Waayúkagon Áráaqa kumónúne.

²⁸pukáa-kayukati arááq-yuma wáipaqa akikígómá ya áíkuiniye.

anaaeékaq Waayúkagoni Áráaqa Ítuma kumíniye.

²⁹mi-kánáágóni ummaa-yátááqá ánataginana páátákáá aabaúgoma mamá kumayuqá káurainana wíyomma wíyokoma íma kamá kétagainana aabayákákémá yaímma wiyóqá yaráqmena kumínatama tébakaq aabayákáqá wáíya-qtataakoma yaráqma pípéban umáginóe. ³⁰mi-kánáaráqá Waayúkagon Áráakoni awaaméqá aabayákáq pááq kéinana maa-márábín-ánná-wáyúkámá yáaqa kégainata ibiqá kéyareta waayúkagoni Áráaqa Áánûqtunopake konnákóni ámûraaq kéguminata aónainomma akoqnáágaraq tágama-yataakararaq kumíniye. ³¹áníbo weróq-anabike anókaq yúgayaiyana anómma áama anó-kaapaukaa kétinata wení kaqtó-wayukama Áánûqtunopake timáyikainata wetábá awaaméqá umáyíkaraina-wayukama mamá áíkuinoe. áníbo yemá máqte-maragoni aqtóbáké yiwiránóe.

yaamá minná kanaamá aónama yainai-yáé.

³²keráwáqá píki arakararaq-yaráq aónaaro. amagómá anommá wáitana aúgen-anama kéyaitaq keráwáqá káonaae íbêqa íraqôn-abayaqa téna aaqá kánéna kéíye. ³³miráara umá anaaékaqa máqte-qtataaqa pááq ínimma keráwáqá mikáq aónainoe. áaimma átama Waayúkagoni Áráaqa kumíní-kanaagoma waaqókáq wáíye. ³⁴keráwáqá kemá áraimma kétima-timune. maamin-ánnámá íma pukáiyana maami-máqte-qtátááqá pááq íniye. ³⁵aabaya-márúkáráq maragáráqá ánatanimanibo ketáama íma ánataniye.” téna Ítuma tiráíye.

móra-nakoma nóin-aabauwabi kanaamá íma kéitaiye.

³⁶Ítuma óq-aimma tiráíye: “móra-nakoma mi-kánááyábámá íma kéitaiye. Áánûqtuni márûpake kaqtó-wayukagaraqa Áánûqtuni áanikogaraq íma kéitaae. aboámá Áánûqtu wenamá minnáyabama kéitaiye. ³⁷naayóbáqá Nóaani kanaaráqá táí-aaimma tarôq uráamma mórai q umá mirán-ááímmá Waayúkagon Áráaqa yawéqma kumíní-kanaaraqa tarôq ínoe. ³⁸naayóbáqá anó-nomma íautaiqaqa yemá anón-aawaqa néta aíbôq-nomma néta aaramá mayéta aaraukáríq í-wátáámá téta miráuqte kéuyowana Nóaama wení únópi-káarébí uyábékaiye. ³⁹yemá minnáyaba yúyánámmá íma itéta paá miráuma máawana anó-nomma auténa máqtemma aarawaamá yawááq-umatukaiye. Waayúkagon-Araaqa yawéqma kumíní-kanaaraqa mirá-inoe. ⁴⁰mi-kánáaráqá kaayaq-nákámá yópi máqe-íya-nakoratama Áánûqtuma móra-naqa awiréna móra-naqa

ayuwániye. ⁴¹ mórariq umá kaayaq-ínikórátá yammá anémáiyapikema Áánûqtuma móra-inimma káwirena móra-inimma mikáq ayuwániye. ⁴² miráinaq keráwáqá atéráaro! keráwáqtí anómma uyátárai-naqa kumínî-kanaama íma kéitaae. ⁴³ keráwáqá maamináyaba túyánámmá ítáaro. naakóní aanábó-nákómá itáinama moyá-náqá nói-kanaararabi yíné ínanama wemá íma aúma waínimanibo wemá paá itó-uma máena wení naakáqá yabíqtuwena mániye. ⁴⁴ Waayúkagoni Áráaqa móra-kanaaraq íma kumíniye tíya-kanaaraq kumíniye. miráinaq keráwákáráq yokaa oro.

**tái-mayai-nakaraq
írâqô-mayai-nakoratai
waéqma itái-áímmá**

⁴⁵ móra-mayai-nakoma íráqón-ayuanamma wáitana wení mayaíráqá yabíqma kárutaitanaboana anó-kawaa-nakoma min-nákóqtábá wení yaímma mayaí-wáyúkágáráq yabíkéna wení kanaaráq aáwaqa yimíkaae tíniye. ⁴⁶ anaaékaqa wení anón-nakoma yawwéqma íréna min-náqá aónáinama naayóbáqô timá ámikainaiqo énama kanaaráq mi-máyái-nákómá amuqá ôriq umá maráiniye. ⁴⁷ kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. mi-máyái-nákómmá wení anón-nakoma téna “emá ketí máqte-qtataakaq anómma yabíqma mááo.” téna timákaniye. ⁴⁸ miráimanibo mi-tái-máyái-nákómá wení áyaqnobaqa téna ‘ketí anón-nakoma páátákáá yawweréna íyiniye.’ kétena ⁴⁹ wení móra-mayai-wayukama áaimma átáma kényikamena anón-aawaqa kénena aíbôq-nomma naa-káyúkátê aíbôq-nomma kénena neginaagí kéena ⁵⁰ mi-máyái-nákómá wení anón-nakoma yíniye téna aúyánámmá íma ítáina-kanaaraq yíniye. ⁵¹ miráitana

mi-máyái-nákóní anón-naqa íréna min-nákómmá mamá táiq umá kátuwena mamá kaayaq-yóyáúkáráq-wáyúkátê táí-meyamma mayániye. miráitana wemá min-áúkápáqá máena wáaqa yéna áwayaamma akégúnaniye.” téna Ítuma tiráiyé.

**tiyáaka-noinaaruti
waéqma itái-áímmá**

25 Ítuma óqa waéqma itái-áímmá tiráiyé: “maami-kánáaráqá Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma kumína-kanaama miráuma tiyáákaa-noinaaruraa uráiyé. móra-naqa íbêqa aaramá máyái-nakoma yínéna miráitata min-nóináárúmá yeqtí-ómmá kúraqme uréta aapaké min-náqá ko awíqme yínéta urááe. ² ániibo móra-tiyaapaq-noinaaruma aíbôqnaaboq owata móra-tiyaapaq-noinaaruma áá itéta yúyánámmá íráqôniq umá ítaraae. ³ aíbôqnaaboq o-nóináárúmá ómmá kúrarai-yataaqa mamé yemánibo matawé-nokaraq íma maméta irááe. ⁴ miráimanibo yúyánámmô ítáa-noinaaruma yemá yeqtí áráamubima matawé-nokaraq aqtíma matoréta irááe. ⁵ minnámo aaramá máyái-naqa paátákáámá íma itana máqte-noinaaruti yúrakoma yúgábaaq itata yúmá wagurááe.

⁶ nokáán-aukaama móra-nakoma ááyama tiráiyé. ‘aaramô mayaí-náqá áqa iyé. ániibo keráwáqá aapaké ko awíqmera yero.’ téna tiráiyé. ⁷ min-nóináárúmá máqtepaq itó-ureta yeqtí ómmá mamá yokaa urááe. ⁸ ániibo yemá aíbôqnaaboq o-nóináárúmá aa ítaraa-noinaaruma timá yímikaae. ‘keráwáqá matawé-nomma yaímma tíméro. ketáái ókómá putíkinena kéiyé’. téta tirááe. ⁹ ániibo aa ítaraa-noinaaruma yawwéqma timá yímikaae. ‘ímiye. maami-mátawé-nókómá keqtáágáráq keráwákáráqá íma umaatátikaniqtaae.

keráwáqá kanaaráq títúwaapaq uréna meyáníq oro.’ téta tirááe. ¹⁰ánibo min-nóináarúma títúwaapake meyáníq ínéta kóuraawana aaramô máyái-naqa iráíye. miráitata yokaa umáreta mágeo-noinaaruma min-nákógáráq anón-aawaq yokaa umáráa-naupaq uyábékuraae. miráowana oqtagómá aúyakuraiye.

¹¹anaaeqaqá tébakaq-noinaaruma iréta tirááe. ‘uyátárai-nako, uyátárai-nako, emá keqtáá oqtamá ítikaao.’ téta tirááe. ¹²miráitana uyátárai-nakoma tiráíye. ‘kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. kemá keráwáqá ítimonaraune.’ téna tiráíye. ¹³miráinaq keráwáqá atéráaro! nói-kanaawabi nóin-aabaurarabiyo keráwáqá íma kéitaae.” téna Ítuma waéqma itaí-áipí tiráíye.

mayai-wáyúkama amuq-yáúgáráq máyáa-waigoni waéqma itaí-áiné.

¹⁴káqomma waéqma itaí-áímmá Ítuma tiráíye: “móra-nakoma óq-aukapaq ayáqtáaq-amma wínéna iníkáá kéena miráitana min-nákómá wení mayai-wáyúkámá yááyarena wení máqte-qtataaqa iyáápi makáíye. ¹⁵min-nákómá móra-mora-mayai-wayukati yáainaa akoqnáama aónawaena wení móneqa yáátáá umá yímikáíye. ánibo móra-waigomma miráuma netuqyaa-mónéqá (5,000) aména móra-waigomma miráuma netuqyaa-mónéqá (2,000) aména móra-waigomma miráuma netuqyaammá (1,000) aména uráíye. miráuma yímiqtuwena wemá kóuráíye. ¹⁶miráumatuwena kóitatama netuqyaa-mónéqô (5,000) máyái-nakoma páátákáá uréna minnárake moneq-mayaima maténa amuq-yáúmá miráuma káqomma ámúraaq netuqyaa-mónéqá (5,000) matáíye. ¹⁷ánibo móra-nakoma netuqyaa-mónéqô (2,000) máyái-

nakoma wegáráq amuq-yáúmá miráuma mi-mónékáké mayaimá maténa káqomma netuqyaa-mónéqá amuq-yáúmá (2,000) ámúraaq matáíye. ¹⁸miráitana móra-waigoma netuqyaa-mónéqá (1,000) matái-nakoma marabí maiqá mó-ukena wení anó-nakoni moneqa aúpáq utamákaráíye.

¹⁹ayáqtáá-kanaama kóitana anaaéqaqá mi-máyái-nóiyápóti anó-naqa yauwéqma iráíye. miráitana wemá naayóbáqá moneqa yímikáí-kayukate watáama tímá arutánéna uráíye. ²⁰ánibo min-nákómá moneqa miráuma netuqyaa-mónéqá (5,000) matái-nakoma iréna wení moneqa (5,000) amuq-yáúgáráq (5,000) mamé iréna tiráíye. ‘uyátárai-nako, emá netuqyaa-mónéqá miráuma (5,000) tímikaanamiye. aónaao. íbêqa minnárake mayaimá matéq amuq-yáúmá káqomma 5,000 matáune.’ téna tiráíye. ²¹wení anó-nakoma tímá ámikáíye. ‘emá amúna-yataaqa yabíqma akoqnáá kée íráqô-mayai-naqa máane. maa pááqyaa-qtataakaraq yabíqma akoqnáá uráánaboq kemá emmá anó-qtataaqtaba yabi íkáae téq kawáámá kémayamune. maabáq iyo. emá ení anó-nakote amuqá kémare iyo.’ téna tiráíye. ²²keqnáammá káqo-nakoma netuqyaa-mónéqá (2,000) matái-nakogaraq iréna tiráíye. ‘uyátaráana-nako, emá naayóbáqá netuqyaa-mónéqá (2,000) tímikaanae. aónaao. íbêqa minnárake moneq-mayaima matéq amuq-yáúmá káqomma 2,000 matáune.’ téna tiráíye. ²³ánibo wení anó-nakoma tiráíye. ‘emmá amúna-yataaqa yabíqma akoqnáá kée íráqô-mayai-naqa máane. maa pááqya-qtataakaraq yabíqma akoqnáá uráánaboq kemá emmá anó-qtataaqtaba yabi íkáae téq kawáámá kémayamune. maabáq iyo. emá ení anó-nakote

amuqá maqmé iyo.’ téna tiráiyé.
²⁴ánibo móra-naqa netuqyaa-mónéqá
 (1,000) matái-nakoma wegáráq iréna
 maará-tiraiye. ‘uyátárána-nako, kemá
 emmá aónaraune. iragayá-náqône.
 káqo-nakoma yómmá yoqmáráimma
 ábû kaí-kánááráqá kémayaane. ániibo
 káqo-nakoma móra-aukapaq-marabima
 ányumma uqmáráipikemma arammá
 kégutone. ²⁵miráitana kemmá táaqa
 kaitaq ení móneqa maranóbáq
 utamákaune. aónaao. ennámá
 maa waíbo mayaa.’ téna tiráiyé.
²⁶miráimanibo wení anó-nakoma
 maará téna timá ámikaiye. ‘emá
 táí-mayai-naqone. emá ayáátamma
 íguyona-naqone. áraimma timónaraane
 káqo-wama yómmá yoqmáráipike
 aáwaqa kémayeq káqo-nakoma
 móra-aukapaq-marabi ányumma
 yuqmáráipike arammá kégutone.
 mirá kéuno?’ ²⁷kanaaráqíbo nôraq
 itaawáq ketí móneqa móneq-naupaq
 íma tíkaraano? miráitaq kemá
 yauwéqma iréq ketí mónekaraq yaímma
 amuq-yáúgáráqá matáune. ²⁸kanaaráq
 íbêqa keráwáqá maami-mónéqá 1,000
 yabíma maan-nákómá móneqa 10,000
 makái-nakomma áméro. ²⁹minná
 máqte-kayukama matokáiya-kayukama
 min-ámúráq ókaraq yimínata
 mayánóe. miráimanibo móra-nakoma
 pááqya-qtataaqo matokáina-nakomma
 wenópake yabímayaniye. ³⁰ániibo
 maami-tái-máyái-náqá waqmá máápaq
 kumayuqnóbáq yúwáaro. miráinata
 min-áúkápáqá wááqa anómma yéta
 yíwayaamma akégúnainoe.’ téna
 anó-nakoma tiráiyé.” téna Ítuma maami
 waéqma itaí-áipí tiráiyé.

**Waayúkagoni Áraaqa Ítuma
 máqten-anna-wayukama
 mamá yainániye.**

³¹ókaraq Ítuma tiráiyé: “anaaékaqa
 Waayúkagoni Áraaqa wení tágama-

yataakaraq kínima máena kumínata
 máqtemma wení kaqtó-wayukagaraq
 Áánûqtunopake kumínómma
 mi-kánááráqá anón-akoqnaagaraq
 wemá yabíkáin-abiqtataraq mániye.
³²ániibo máqten-anna-wayukama
 aúbáq ya álkuinoe. wemá yaímma
 kaayaq-ánnáíq umáyikena miráuma
 tipi-típi-kawaa-nakoma tipi-típima
 yaímma merapaq akéna mémema
 maabáq akéna infkáá íniye. ³³wemá
 tipi-típi-annama áíqma ayáánurapaq
 yikéna méme-annama áíqma
 ayáánepaq yikániye. ³⁴miráinana
 Waayúkagoni Áraaqa anó-kinimma
 máena ayáánurapaqo maíya-kayukama
 maará téna timá-yiminiye. ‘yero.
 ketibommá ákái-kayukao, keráwáqti
 waaroqá ketibonópake ya máyáaro.
 naayóbáqá maa-márámá aúgemma pááq
 kéitana ketibomá keráwáqti márûqa
 tarôq umá yokaa umátíkátuwena
 keráwáqá aúyatikaraine. ³⁵naayóbáqá
 kemá táayaba kéunaq keráwáqá
 aáwaqa tímikaane. kemmá nonáá
 tíkáitaq nommá tímikaane. kemá
 káqo-marupake-napoaq keráwáqá
 tiwíqme keráwáqti naaópaq urááne.
³⁶kemá wáqtôma íma itokáunaq
 wáqtôma tímikaane. kemmá
 karímá tíkáitaq mamá íraqôniq
 umátíkaraane. kemá ánná-naupaq
 máunaq ya timónaranne.’ ³⁷miráinata
 yemá arupú-wayukama maará téta
 Waayúkagon-Araakomma yauwéqma
 timá áminoe. ‘uyátárána-nako, emá
 nói-kanaararaq ááyabama kéonataawaq
 aáwaqa ámikaunataabiyo?’
 nói-kanaararaq nonáá ákáitataa nommá
 ámikaunataabiyo?’ ³⁸minnáyaba ítama
 aónainoe. ‘nói-kanaararaq ketáámá
 aónaunataama emá káqo-marupake-
 napoataa ketáámá awíqmetaa
 ketáái-naupaqa iráunataabiyo?
 ániibo nói-kanaararaq ení wáqtôma
 íma itokáánataa ketáámá wáqtôma

ámikaunataabiyo? ³⁹nói-kanaararaq ketáámá emmá aónáunataama emmá karímá ákarai ánná-naupaqa máanataa ketáámá ko aónaraunataabiyo?’ téta ítama aónainoe. ⁴⁰ánibo anó-kinima máena maara téna yemmá timá-yiminiye. ‘kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. keráwáqá mórama ketinaae wáráa-kayukabike márû mikákáá umá maína-nakomma mirá-umayikaraamma minná kemmá mórai q umátikaraae.’

⁴¹miráinana mikáké wemá téna ayáánepaq maíya-kayukama timá-yiminiye. ‘ketópake paábaq kóoro. Áánúqtuma keráwáqá yawáaq-umatukaiye. keráwáqá yuwéraq iramá aati-aatimá káiq-kai q inirábí oro. min-íráma ketibomá Áánúqtuma Tááqtaagaraq wení kaqtó-wayukagaraq yokaa umáyíkaraine. ⁴²naayóbáqá kemá táayaba kéunaqa aáwaqa íma tímikaane. kemmá nonáá kétikaitaq máunaqa nommá íma tímikaane. ⁴³kemá káqo-marupake-napoq kemmá íma tiwíqme keráwáqtí naaúpaqa urááne. ketí wáqtóma íma wáitaqa keráwáqá kemmá wáqtóma íma tímikaane. kemmá karímá tíkáitaq ánná-naupaq máunaq keráwáqá íma ya timónaraane.’ ⁴⁴miráinata yegáráqá maará téta yauwéqma tínoe. ‘uyátáráana-nako, nói-kanaararaq ketáámá emmá aónáunaataa emá áayaba éabi nonáá ákáitaawabi emá káqo-marupake-narabi emá wáqtóma íma makéyabi emmá karímá ákáitaawabi emá ánná-naupaq máanataawaq ketááma emmá íma mamá íráqôníq umá káraunataabiyo?’ téta tínoe. ⁴⁵ánibo kínima yauwéqma maará téna timá-yiminiye. ‘kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. keráwáqá móra ketinaae wáráa-kayukabike márû mikákáá umá maína-nakomma miráuma yíkáiyaba

íma yíwáqnaa ónúne tiráamma minná kemmá mórai q umátikaraae.’ ⁴⁶miráinata min-ánná-wáyúkámá táí-meyamma ko mayánómma minná yíqa í-yátááqá watúq-watuq umá wánibo arupú-wayukama matúq-matuq umá mái-auwaraimma ummayéta aati-aatimá matúq-matuq umá mánoe.” téna ítuma tiráiyé.

**anó-kayukama aamá téite umá
ítumma ikámma puínéta uráae.**

26 Ítuma maami-máqtén-áímmá timá ánatatuwena mi-kánáaráqá wení iyápó-annama maará téna timá yímikaiye: ²“kaayaq-kánáámá yáwínana kótámaki-aawaqa naí-kánáámá páaq íniye. maanná kéitaae. ánibo yemá kemmá Waayúkagoni Áráaqa waayúkati iyáápi maráiyata kaapaq-yátáq tíkaminoe.” téna tiráiyé.

³mi-kánáaráqá uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq Ítiráaeobake anó-kayukagaraq mú mikákáá anó-monoq-nakoni naaúpaq álkutaamma min-nákóní áwíqa Kááyapatie. ⁴ánibo yemá kaaqaari-áímmá téite umá wááyáímmá téta Ítumma aupaq yáqtoqma ikamínôn-aimma tiráae. ⁵miráráá umá yemá tiráae: “ayúma maqmá naíyan-onitaakaqa mirá-qtátááríqa íonunataae. aarawaamá ááiq-yataaqa mamá páaq iyábae.” téta tiráae.

**aaragómá átê-akuq matawemma
ítuni aqnópi atiyakaraiye.**

⁶Béqtanibaqa Tááímonima kárû-naqa wení karímá ánataguraitana wení naaúpaqa Ítuma máqe-uraiye. ⁷ánibo móra-inikoma Ítunopaq iráimma mórama íráqôn-oqta-motorebima anó-moneq-awiqa yaan-átê-ákúq-mátáwémmá mamá iráiyé. Ítuma yaareráq máitana min-íníkomá átê-kuyumma i-mátáwémmá

Îtun aqnópi atiyakaraiye. ⁸yemá iyápó-annama miráimma aónatuweta itama táiq uráae. miráitata yemá maará-tiraae: “nóraq itanawáq maamin-ákúq-mátáwémmá áyókima kéiyó? ⁹maamin-áté-ákúq-mátáwémmá waayúkama kéyimetaa anó-moneqa matéeta áwáyoq-wayukama nóraq itataa ikéyimunataabiyo?” téta tiráae. ¹⁰Îtuma yeqtáama itarenaboana maará-tima-yimikaiye: “nóraq itaráq maan-íníkkómá itama ummaamá kéyamakaa? wemá kemmá íráqô-qtataariq umátíkaraiye. ¹¹aati-aatimá áwáyoq-wayukama keráwáqtê mánomanibo kemá aati-aatimá keráwáqtê íma mánune. ¹²maan-íníkkómá átê-akuq-matawemma ke tineq aqtítikaimma wemá miráuma kemmá uqtamátikanokaqtaba yokaa kéumatikaiye. ¹³kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. máqten-aukapaq-marabaqa maamin-áté-wátáamá abarokáq timáeta wéyáwé kéete maamin-íníkkómá maami-qtátááriqo íqtábá yúyánámmá itánóe.” téna Îtuma tiráiyé.

**Yúqtaatima Îtumma mamá
anó-kayukati iyáapi yimínéna
timá akoqnáá uráiyé.**

¹⁴mi-kánáaráqá tiyááka umá abapaké kaayaq-iyápó-ánnábíké móra-waigoni áwíqa Yúqtaati Itikáarioti wemá uyátá-maqma anó-monoq-wayukayopaq uráiyé. ¹⁵ánibo wemá maará mó tiráiyé: “keráwáqá nói-qtataaraq timínóqtabawaq kemá Îtumma awíqma keráwáqtí tiyáapimma maránúnô?” téna tiráiyé. ánibo yemá móneqa miráuma kaumo-yátámá (30) ámikaae. ¹⁶mi-kánáaráké áaimma átarena móra-kanaaraqa Îtumma mamá namuro-wáyúkátí iyáapimmo maráníqtaba abáá-uraiye.

**Îtuma kótámaki-aawaqa weni
iyápó-annate naráiyé.**

¹⁷áqnáabaq-yupaama kótámaki-kanaaraqa yammá íma itoraí-ómákáqá iyápó-annama Îtunopaq íréta tiráae: “náakaraq mamá yokaa kéumakaanataawaq kótámaki-aawaqa naínónô?” téta tiráae. ¹⁸ánibo Îtuma tiráiyé: “keráwáqá anó-marupaq uyábékeraq móra-nakokaqa maará-tero. ‘yirááti-nakoma téna ketí kanaamá waaqókáriq kéiyé. miráipoaq ketí iyápó-annate kótámaki-aawaqa ení-naupaq nánáá kéune.’ tiyé téraq mó-tima-amero.” téna tiráiyé. ¹⁹ánibo Îtuma tiníq umá iyápó-annama kótámaki-aawaqa yokaa uráae.

²⁰ánibo énaikaqa Îtuma weni tiyááka umá kaayaq-iyápó-ánnaté aáwaqa nai-yááreráq máqe-uraae. ²¹yemá aáwaqa kéneta máawana Îtuma tiráiyé: “kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. keráwápké móra-nakoma kemmá mamá namuro-wáyúkábí marániye.” téna Îtuma tiráiyé. ²²ánibo yemá netuq-yúyánámmá ítaraae. káqowa-kaqowama wenita-wenita éta Îtumma timá ámikaae: “uyátáráana-nako, keyábiyo?” kétimma “keyábiyo?” kétimma uráae. ²³miráimanibo Îtuma yawwéqma tiráiyé: “min-nákómá aáwaq-tapepi ayáamma ketê ánékuina-naqa minná wemá kemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáapi marániye. ²⁴owé. minná Waayúkagoni Áráaqa ‘puíniye’ téna Áánúqtuni agamatá-kánnáágómá tiráiniq íniye. miráimanibo min-nákómá wemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáapi marání-nakoni táí-meyamma ôriq umá wániye. wemmá anóama íráqóniq umá íma marákáraitanaboana kemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáapi maráinata tükaminoe.” téna Îtuma tiráiyé. ²⁵Yúqtaatima namuro-wáyúkátí iyáapi

Îtumma maránín-nakoma maará-tiraiye: “yirááti-nako, keábiyo?” titana Îtuma tiráiyē: “emá enamááriq kéténe.” téna Îtuma tiráiyē.

Îtuma iyápó-anna weni ákaq-aawaqa yímikaiye.

²⁶ yemá aáwaqa kéneta máawana Îtuma yammá maténa Áánûqtukaq “tíkáiye” timátuwena mapámma iyápó-annama yímikaiye. ániibo wemá tiráiyē: “keráwáqá mamá naaro. maaminnáma ketúmiye.” téna tiráiyē. ²⁷ ániibo móra-nawibike wááéni-nomma maténa Áánûqtukaq “tíkáiye” timátuwena káyimena tiráiyē: “keráwáqá máqtemma maaminná naaro. ²⁸ maannáma ketí naaebóaq timá akoqnáá ínoe. taíbaq aarawaatí kúmiqa mamá paá íkáae téq maami-nááémá aqtí énana kumíniye. ²⁹ keráwáqá kemá kétima-timune. íbêkaraqa anaaékakaraq maa-marábimmá wááéni-nomma ínanune. ketibomá Áánûqtu yabíkáí-marupaqa keráwákáráq móragaraq kegárátáá nommá nanúnataae.” téna tiráiyē. ³⁰ yemá móra imá timátuweta yemá máápaq kumá yaúbareta Óríbêti-anubaq urááe.

Îtuma téna Pítaaqtaba “anaaéma umátikaniye” tiráiyē.

³¹ Îtuma weni iyápó-annamma timá yímikaiye: “keráwáqá íbêq-nokaamma kenamáa tiyuwéq peréqé winóe. miráuma Áánûqtuni watáama agamatán-áíkomá téna ‘kemá tipi-típi-kawaa-naqa ikámónata tipi-típi áráakawaqa pípéban umáginoe’ mirá téna ágámátán-áíkomá kéténe. ³² miráimanibo kemmá pukáanabike keqnáammá itó-umatikainaq Kááiriri-marupaq keráwáqtí áqnáabaq ónúne.” téna tiráiyē. ³³ Pítaama yawwéqma tiráiyē: “máqte-kayukama emmá ayuwéta kóíyaqa kemá emmá

íayuwane.” téna Pítaama tiráiyē. ³⁴ Îtuma Pítaamma timá ámikaiye: “kemá áraimma kétimamune. íbêq-nokaamma kokórigoma áama íma tiráinaa emá kaumobáq ketíwíqtabama íaonaraune té wakaránóne.” téna Îtuma tiráiyē. ³⁵ Pítaama Îtumma timá ámikaiye: “kekáráq tíkaminomma enáwíqa íma aúpáq yuwánune. áraimma ímiye.” téna titata máqtemma weni iyápó-annama mimórá áín áátuqma tirááe.

Îtuma Keqtêmani-yopaq nunamummá mó-tiraiye.

³⁶ mikáké Îtuma weni iyápó-annate Keqtêmanibaq urááe. mibáq weni iyápó-annama Îtuma timá yímikaiye: “keráwáqá maakáq yayááikaq maraq máiyaraq kemá mérépáq uréq nunamummá mó-teno.” téna tiráiyē. ³⁷ ániibo Îtuma Pítaakaraq Yéberini kaayaq-iyápórátágáráq yiwíqmeta urááe. Îtumma mibáq áyakoma anómma ummaa káyaitana áúnobaqa anón-ummaa yágitana ³⁸ timá yímikaiye: “ketíyakoma anómma ummaa káyagiye. miráuma kemá puyónúnaiq kéiyē. keráwáqá maakáq máera kawáá urááiyaro.” téna Îtuma tiráiyē. ³⁹ wemá pááqyamma abákáq uréna marabí aipaké aguréna nunamummá téna tiráiyē: “ô ketiboó, emmá akaínaama kanaaráq káápuma tíqa ínimma paábaq matuwaa. miráimanibo kemmá tókái-qtataaq íma waraao. ímiye. emá enamááriq enaúyánammá waraao.” téna tiráiyē.

⁴⁰ ániibo Îtuma weni iyápó-annayopaq yawwéqma iréna aónaimma yúmá wagurááe. wemá Pítaamma awáuturana timá ámikaiye: “nôraq íyô? keráwáqá keqtábá pááqya-kanaama kanaaráq íma yabíqma máéwaniraq kéoo? ⁴¹ keráwáqá yabíqma arútárerana nunamummá tero. keráwáqá makáqma

aónai-yataakoma keráwápí pááq iyábámíye. áraine. keráwáqtí aágoma keráwáqtábá kákaimanibo keráwáqtí tógoma akoqnáama íma wáitanaboana íkakaiye.” téna tiráiyé.

⁴² Ítuma yauwéqma anaaékaqa uréna móragaraq nunamummá téna tiráiyé: “ketiboó, maami-káápúgómá tú-tiqa iyábá ketópake kanaaráq íma mamá tiyúwénana kóinaama emá enamááriq ení áuyánámmá waraao.” téna Ítuma tiráiyé. ⁴³ ániibo keqnáámmá yauwéqma yaónaimma yúmá waguréta máqe-uraae. yúrakoma íma kanaaráq karáqma aónaawaniq urááe.

⁴⁴ ániibo Ítuma iyápó-annama iyuwéna keqnáámmá kaumobáq uréna nunamummá tiráiyé. mi-núnámúmmá wágáabaqo tináíkáq keqnáámmá tiráiyé. ⁴⁵ anaaékaq wení iyápó-annayopaq iréna timá yímikaiye: “keráwáqá keqnáámmá waguréraq káágaao? aónaaro. kanaamá pááq-umaguraipoata kemmá Waayúkagoni Áráaqa mamá kúmiq-wayukati akoqnáabi maránóe. ⁴⁶ keráwáqá itó iyataa kóono. aónaaro. kemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápi immo maránó-kayukama áqa irááe.” téna Ítuma tiráiyé.

Yúqtaatima Ítumma mamá namuro-wáyúkátí iyáápi makáiyé.

⁴⁷ Ítuma aamá kétinakaraq Yúqtaatima tiyááka umá kaayaq-ánná-wáyúkábíké wemá iráiyé. netuqyaa-káyúkámá tokóru-yakaa-puma mótúq-yamma maméta irááe. uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq Ítiráaeo-anna-wayukati anó-kayukagaraq timáyíkáawata irááe. ⁴⁸ ániibo min-nákómá Ítumma mamá namuro-wáyúkátí iyáápi immo maránín-nakoma móra awaaméq-áímmá téna tiráine: “kema móra-naqa ámóqnaannama minná Ítue.

keráwáqá wemmá yaqtóráaro.” téna Yúqtaatima timátu wena ⁴⁹ máqtemma yagáikuyowana páátákáá Ítunopaq Yúqtaatima iréna tiráiyé: “yirááti-nako, kaayoné-yátááqá eté waíno.” téna mirá-timatu wena Ítumma ámóqnaraiye. ⁵⁰ Ítuma timá ámikaiye: “ketí aanábógô, nôrabi ónáae ténaiqa páátákáá mirá uwo.” téna titata yemá waaqókáq iréta iyáamma ánékuqma Ítumma yáqtoqma akoqnáá urááe. ⁵¹ móra-naqa Ítute yagaroqtamá máqe-nakoma ayáamma yúwáitana kúmitana wení tokóru-yakaa-puma matáiyé. mú mikákáá anó-monoq-nakoni kaqtó-nakomma ikámma aáqa yakátúwáitana marabí kuturáiyé. ⁵² miráimanibo Ítuma min-náqá timá ámikaiye: “ení tokóru-yakaa-puma wení amáákaq maraao. máqte-kayukama tokóru-yakaa-punapo ááiqa iyamma káqo-kayukama tokóru-yakaa-punapo yemmá yíkamma puínoe. ⁵³ aqá kemá ketibommá ááyaanana netuqyaammá kaqtó-wayukama Áánûqtunopake tiyááka umá kaayaq-ánnámá áái-q-i-wayukama uyátá-maqmagaraq timínímma minnýaba páátákáá íyaq Ítaraano? ⁵⁴ miráimanibo kemá miráonanama Áánûqtuni agamatán-áílkómá náaraq umáwaaq arammá iyáníyô? Áánûqtuni watáama agamatán-áílkómá maami-qtátááqá pááq íniqtaba kétiye.” téna Ítuma tiráiyé.

⁵⁵ é mi táoqa Ítuma mi-káyúkámá timá yímikaiye: “keráwáqá kemmá moyá-nákáá umá ya kéyatoreq tokóru-yakaraq mótúq-yakaraq maméraq tibá umáeraq kéyeo? máqte-kanaaraqa kemá anó-monoq-naupaqa máeq aarawaamá kéyiraatunaqa miráuma kemmá íma yáqtokaamiye. ⁵⁶ miráimanibo Áánûqtuni amuné-wáyúkámá maami-máqte-qtátááqábá Áánûqtuni agamatá-kánnáabi keqtábá agatáamma íbêqa pááq kéoe.” téna Ítuma tiráiyé.

ánibo máqtemma wení iyápó-annama Ítumma ayuwéta wéyáwé umágoraae.

**yemá káánítôre-wayukati
yúbáq Ítumma ítama yáikaae.**

⁵⁷ Ítumma yaqtórâa-kayukama wemmá awíqmeta mú mikákáá anó-monoq-naqa Kááyapatikaq wení naaúpaq urááe. ánibo ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq anó-kayukagaraq mibáq álkumareta máqe-uraae. ⁵⁸ Pítaama Ítumma anaaé waqména wimánibo wemá nékaq ko máqe-uraiye. mú mikákáá anó-monoq-nakoni naakóní kurunóbáq wemá uyábékéna i-wáyúkáté máqe-urena mi-qtátááqô pááq immá aónanaae téna máqe-uraiye. ⁵⁹ uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq máqtemma káánítôre-wayukagaraq kaaqaari-áúbí maráiyata Ítumma ikámma puínôqtaba abáá-uraae. ⁶⁰ netuqyaa-káyúkámá iréta Ítumma kaaqaari-áúbí má-makaamanibo yemá móra ikámma puínôn-aaimma íabaa-uraae. anaaékaq kaayaq-nakórátámá iréta ⁶¹ yenákmá maará-tiraaye: “maan-nákómá maará-tiraiye. ‘kemá kanaarâq Áánûqtuni anó-monoq-namma yawítítukeq kaumo-yúpáámá kóinaq keqnáámmá kanaarâq umá ánatantune.’ téna Ítuma tiráiyé.” téta min-nákórátámá tirááye.

⁶² ánibo mú mikákáá anó-monoq-nakoma itó-urena Ítumma timá ámikaiye: “maamin-áímmá enaúbimo máraátabama nóine kéteno?” téna tiráimanibo ⁶³ Ítuma aamá ítiraiye. ánibo mú mikákáá anó-monoq-nakoma Ítumma móragaraq timá ámikaiye: “kemá emmá Áánûqtu matúq-matuq umá mái-Aanuqtun áwíkaq ítama káonaune. emá yawéqma yiwirái-náqá Metáiyama Áánûqtuni ánikowaq máanaa emá keqtáá timá-timiyo.” téna tiráiyé. ⁶⁴ Ítuma timá ámikaiye: “emá ténnama mi*** emíye. miráimanibo

kemá keráwáqá kétima-timune. íbêkaraq anaaékakaraqa Waayúkagoni Áráaqa akoqnáá-Aanuqtuni amakaq máenaq keráwáqá aónainoe. ánibo wemá Áánûqtuni márûpake konnákáq máena kumíniye.” téna Ítuma yawéqma tiráiyé. ⁶⁵ mirá-timatuwaitana mú mikákáá anó-monoq-nakoma áyámma ôriq umá itanabóana wenamááriq wení wáqtôma yakáqnáákáq umátuwena tiráiyé: “Áánûqtumma áyôqa káyaiye tiráiyé. óqa káqo-kayukama íma yiwíráanatataa wení áayabama má-tinoe. ímiye. wemá Áánûqtumma áyôqa ayéna timá táiq umákáitaq keráwáqá íbêq kéitaae. ⁶⁶ keráwáqá nói-tuyananaq kéitaa?” téna titata yemá tirááe: “wepímmá otaa-qtátááqá wáipoana paá puíkáae.” téta tirááe. ⁶⁷ ánibo mikáké Ítuni óipi wiráátima kéwiraketa ikákaae. yaímma-wayukama Ítumma aápáaraq kéyeta ⁶⁸ tirááe: “Metáiyao, amuné-áímmá keqtáá timá-timiyo. emmá náawaq kéikamiyo?” téta aábê-aimma tirááe.

**Pítaama téna “Ítumma
íaonaraune” tiráiyé.**

⁶⁹ Pítaama máápaq máqe-uraimma wemá naakóní kurugóní arunóbáq máqe-uraimma mórama mayai-ínímmá wenamakaq iréna tiráiyé: “emá egáráq Ítuma Kááriribake-nakotema máqe-uraane.” téna tiráiyé. ⁷⁰ miráimanibo Pítaama máqte-kayukati yúraaq wakaréna maará-tiraiye: “keráwáqá mamin-áímmô temmá kemá íma ítaraune.” téna tiráiyé. ⁷¹ mirá-timatuwena oqtabí kumá yaúbama ko itó-uraiye. ánibo káqomma mayai-íníkmá Pítaamma aónatuwena waaqókáqô máe-kayukama maará téna timá yímkaiye: “maan-nákómá Ítuma Náátárêtibake-nakote máqe-uraine.” téna tiráiyé. ⁷² keqnáámmá Pítaama

wakaréna tiráiyé: “áráinurane. Áánûqtuni aúraqaíyē. kemá maan-náqá íma aónaraune.” téna tiráiyē. ⁷³anaaékaqa pááqya-kanaama yaímma-wayukama waaqókák itó-uma máe-kayukama Pítaamma maará téta má-tima-amikaae: “árainē. emá Kááriribake-naqone. emá aamá téna-waigoma emmá mamá abarokák kákaiyē.” téta tirááe. ⁷⁴ánibo íbêqa Pítaama aamá akoqnáá umá téna tiráiyē: “árainurane. kaaqaari-áímmá kétenanama Áánûqtuma kemmá tókaminiyē. kemá maan-náqá íma aónaraune. árainemma ímiyē.” téna timátúwáitana kokórigoma áama tiráiyē. ⁷⁵ánibo Ítuma tiráiniq itana Pítaama yauwéqma aúyánámmá ítaraiyē. Ítuma téna “kokórigoma áama íma tiráínaa keqtábá íaonaraune té kaumobáq tínóne.” téna tiráine. miráitana Pítaama máápaq yaúbarena ibiqá yakáiyē.

yemá Ítumma awíqmeta Pááiratíkaq urááe.

27 aaqá irákitata máqtemma uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq Ítiráeobake anó-kayukagaraq Ítumma ikámma puínéta waayaímmá tirááe. ²yemá Ítumma ánnáma atáá-umatuweta awíqmeta anó-kamaani-naqa Pááiratimma mó ámikaae.

Yúqtaatima pukuráiyē.

³Yúqtaati wemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápi immo makái-nakoma Ítumma aónaimma yemá aamá timá uyáteta anón-ummaa-yataaqa mayámikaae. miráitana Yúqtaatima aúyánámmá waéqma itáá ena mónēqa kaumo-yátámá maména uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq anó-kayukayopaqa yauwéqma iráiyē. ⁴miráitana wemá tiráiyē: “kemá

kúmiq-yataariq uráune. mórama otaa-qtátááqá íma wái-naqa mamá keráwáqtí tiyáápi makáunaboana puíniyē.” téna tiráiyē. ánibo yemá tirááe: “minná ketáái otaammá íma wáiyē. emá enamáa ení otaammíyē.” téta tirááe. ⁵ánibo Yúqtaatima mi-mónéqá anó-monoq-naupaq mó kéiyaabotu wena máápaq wenamááriq ánnáma amáguraiyē.

⁶yemá uyátá-maqma anó-monoq-wayukama mi-mónéqá matéta tirááe: “maami-mónéqá waayúkama ikámma uqtaí-méyámíyē. maami-mónéqá anó-monoq-naupake-monekaraqa mórabi íma maránúnatae. keráwáqtí aúmatan-aimma mirá kétiyē.” téta tirááe. ⁷ánibo yemá móra-aimma téite umátuweta mi-mónéqnapó tawemá tarôq í-nákóní maramá meyáníq urááe. káqo-mapake-kayukati máátiq-máatiq-marama tarôq umáyikaraae. ⁸miráitana min-áúkápáq-márágóní áwíqa “naae-maráe.” téta áwíqa yaráawata min-áwíqá íbêqa paá wáiyē.

⁹miráitana naayóbáqá Áánûqtuma amuné-náqá Yéremáiyani óyaukaq tiráimma árainemma pááq uráimma maará-tiraine. “yemá kaumo-tiyááká-mónéqá matááe. yemá Ítiráeowayukama awaaméqá maréta maamin-náqá meyáníq í-méyáné tirááe. ¹⁰ánibo maami-mónéqnapó tawemá tarôq í-nákóní maramá meyáníq urááe. miráuma uyátárai-nakoma timá tímikainíq ínóe.” téna Yéremáiyama tiráine.

Pááiratima Ítumma ítama aónaraiyē.

¹¹yemá Ítumma mamá anó-kamaani-nakoni aúbáq itó-umakaraae. ánibo wemá Ítumma maará téna ítama aónaraiyē: “emá Ítiráeowayukati anó-kininaq máano?” titana Ítuma tiráiyē: “emá ténnama minná emíyē.” téna tiráiyē. ¹²Ítuma

paá otaa-qtátááríqa íurenaboana uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq anó-kayukagaraq yeqtí yáaraqa Ítuma móra-aimma yauwéqma ítiraiye. ¹³ miráitana Pááíratima Ítumma timá ámikaiye: “aqá emá máqte-qtataaqtaba aamá timákaan-aimma íyaq ítaraano?” téna tiráíye. ¹⁴ ániibo Ítuma Pááíratimma móra yauwéqma aamá íma timá ámitana anó-kamaani-nakoma iyánáaq uráíye.

Pááíratima Ítumma ikámma kaapaq-yátáq íyakanooqtaba tiráíye.

¹⁵ máqte-karitimaatiraq ayú maqnaí-kánááráqá anó-kamaani-nakoma móra-mora-naqa ánná-naupake ayúbakewaine. aarawaamá yenamááríq ‘min-náqá ayuwaa’ tewana Pááíratima minnámo te-náqá ayúwáitana wéwaine. ¹⁶ ániibo mi-kánááráqá mórama táí-naqa áwîqa Baráábatie ánná-naupaqa máqe-uráíye. ¹⁷ aarawaamá áikuyowana Pááíratima timá yímikaiye: “kemá náawanaq ayúwáananawaq keráwáqtôpaqa wíkáae téraq keráwáqá kéteo? kemá Baráábatinaq ayuwánú Ítumma yauwéqma tiwiráí-naré te-naráq ayuwánúnô?” téna ítama yimónaraiye. ¹⁸ Pááíratima Ítáimma yemá áyoqa káyetaboata Ítumma íyamma umáketa aabi mayákaraae.

¹⁹ Pááíratima aamá ítama yaináí-ábíqtátáráq máitana ánáakoma maará téna aamá yúwáitana iráíye: “maamin-árúptí-nákómmá móra-yataariq íumakaa. nokáamma wekáq mórama kaimmá aónatuweq anómma ítama ummaa kéyaune.” téna tiráíye.

²⁰ yemá anó-monoq-wayukagaraq anó-kayukagaraq aarawaamá íyaqa timá utaéta Pááíratima ááyama tíyana “Baráábatimma ánnábike káyuweta Ítumma ikámma púyoro.” téna tirááe. ²¹ ániibo anó-kamaani-nakoma

ókaraq maará-tiraiye: “maa-kááyaq-nákábíkémá náawanaq ayúwáananawaq keráwáqtôpaqa wíkáae kéteo?” téna ítama aónaitata yemá “Baráábatine.” tirááe. ²² Pááíratima timá yímikaiye: “miráinaqa Ítumma yauwéqma yiwiráí-naré ten-náqá kemá náaraq ónúno?” titata máqte-kayukama téta: “ikámma kaapaq-yátáq íyakaao.” téna tirááe. ²³ ániibo Pááíratima tiráíye: “nóraq inábiyo? wemá nóin-otaanaq kutáíyô?” titata yemá ókaraq ááyama tirááe: “kaapaq-yátáq ikámma íyakaaro.” téna tirááe. ²⁴ Pááíratima mikáq ítaraiye. wenáagoma íma kanaaráq itana anón-aiiqa íneta urááe. miráitana máqte-kayukati yúrakaq nommá maténa ayáamma tete uráíye. miráumatuwena tiráíye: “kepímmá maan-náqá ikámma puí-ánónnámá íma wáíye. keráwáqtí minnáe.” téna Pááíratima tiráíye. ²⁵ ániibo máqtemma aarawaamá yauwéqma tirááe: “mi-wágóní anónnáma keqtáábí yéna ketáái iyápóbi yíniye.” téna tirááe. ²⁶ miráitana Pááíratima Baráábatimma ayúwáitana yeqtôpaq uráíye. ániibo wemá Ítumma tebûqa ámíqtuwena ááiq-i-wayukama ikámma kaapaq-yátáq íyakaigaae tena iyáápi yímikaiye.

ááiq-i-wayukama Ítumma akáyáámmá timákaraae.

²⁷ anó-kamaani-nakoni ááiq-i-wayukama Ítumma awíqmeta kámááni-naupaq utéta min-ánná-ááiq-i-wayúkámá máqtemma Ítun-amakaaq yaikútaae. ²⁸ ániibo yemá wení unáákáqtôma ayútuketa mórama karogaron-únákáqtómá umáketa “anó-kinine” teta awaaméqá umákaraae. ²⁹ kínini náapaakaraq kámokaa umá mórama áwáábíq-annarake atoyumá kámoqa tarôq umátuweta aqnókáq kúberakaraae. ániibo kínini náapaakaraq yataraa umá yemá móra-yatama

ayáánurapaq-ayaapi yorákaraae. ániibo yemá Ítun-amakaq yiraayutaúmma áyéta akáyáámma timáketa tirááe: “Ítiráaeo-wayukati kínio wení mái-auwaraimma ayáqtáákaq maíno.” téta aati-aatimá kíniqtaba téwaon-aimma tirááe. ³⁰ ániibo yemá wiráátima kéwiraketa mi-tátámá yabíteta aqnókáq ikákaae. ³¹ ááiq-i-wayukama akáyáámma timá kátuweta minnámo umákáan-unakaqtooma káyutuweta wení unáákáqtóma ayúqtúwáámma mamá umákaraae. mikáké kaapaq-yátáq ikámma aráápaneta awíqme kóuraae.

yemá Ítumma ikámma kaapaq-yátáq arááparaae.

³² yemá kéweta aapaqá aónaamma mórama Tairínibake-naqa áwîqa Tááimonimma aónaraae. ániibo min-nákóqtábá Ítuni kaapaq-yámá mayaíkáae téta wakúyakaraae. ³³ yemá móra-marukaq iráamma mi-márúkóní áwîqa Íbaru-aipimma Kórakóta-anue. min-áwílkóní áaimma mirá-uraiye. aqnón-ayaata-marupare ³⁴ aíqa íma ikáae tétaoata yemá wááeni-nomma ikaa-q-yátáákáráq awígíyoq umáráa-nomma Ítumma naíkáae téta ámíkaamanibo Ítuma namá aónawaena íma naráiyee.

³⁵ ániibo yemá Ítumma kaapaq-yátáq níri amá íyakatuweta Ítuni unáákáqtóraq aábemma yamá náawabi uyátainna-waigoma mayániye tirááe. ³⁶ ániibo yemá mi-márúkáq máeta Ítumma yabíqtuweta máqe-uraae. ³⁷ naayóbáqá Ítuni aqnókáqá aamá ítama kéyaineta tiráan-aimma agatáámma yemá maará téta agatááe: “maannáma Ítue Ítiráaeo-wayukati kínie.” téta agatááe. ³⁸ Ítuni amakaqá kaayaqá ááiq-nakaraq moyá-nákáráq níri amá íyikaraae. mórama Ítuni ayáánurapaq íyaketa mórama ayáánepaq íyaketa urááe.

³⁹ ániibo aarawaamá aakaqá kótayata kéeta timá yawááq-umaketa yemá yiqnótáq yumátuweta tirááe: ⁴⁰ “emá anó-monoq-namma yawítítuke kaumo-yúpáámá keqnáámma umá ánatainaqopo enamááriq íbêqa emmá áwáqnaa uwo. emá Áánûqtuni áanikomo máema kanaaráq kaapaq-yátáké yuwé marabí kumuwo.” téta tirááe. ⁴¹ uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq anó-kayukagaraq aábê-aimma téta maará-tiraae: ⁴² “wemá káqo-kayukama yíwáqnaa éwaimanibo wemá wenamááriq íma kanaaráq áwáqnaa kéiyee.” wemá íyaq Ítiráaeo-wayukati kíniyabiyo? kanaaráq wemá kaapaq-yáraké yuwéna marabí kumínataa ketáá itéqtaa tirummá ámeno. ⁴³ wemá Áánûqtukaq arummá kámena tiráiyee: “kemá Áánûqtumma áanikomune.” tiráibo kanaaráq Áánûqtumma akáinanama áwáqnaa íno.” téta tirááe. ⁴⁴ kaayaq-nákámá ááiq-nakaraq moyá-nákáráq wení kaapaq-yágóní amakaq íyikaa-nakorata yenákágáráq móraiq umá Ítumma timá yawááq-umakaraaye.

Ítuma pukáiyee.

⁴⁵ aabaúgómá aáwaqa naí-kánáá itana máqte-marabaqa aaqá ékurena wáitana aabaúgómá kaumotá uráiyee. ⁴⁶ ániibo aabaúgómá kaumotá ínena kéitana Ítuma anókaq ááyama wááqa yená tiráiyee: “eri, eri, aréma taabaakatááni?” téna Íbaru-aipi mirá-tiraimma minná maará-tiraiye: “ketí Áánûqtuo, ketí Áánûqtuo, nôraq itaawáq kemmá tiyuwáánô?” téna tiráiyee. ⁴⁷ miráimanibo yaímma-wayukama waaqókáq itó-uma máe-kayukama yemá min-áímmô timmá ítátuweta tirááe: “maan-nákómá Iráiyamma kááyaiye.” téta tirááe. ⁴⁸ ániibo mi-káyúkábíké móra-nakoma páátákáá aináámma

yáákátana ikaaḡ-wááéni-nópi yamá atímma óqtátábi apirátuwena Ítuqtaba naíkáae téna ámikaiye. ⁴⁹ miráimanibo yaímma-wayukama tirááe: “awé uráiyata aónatuwetaao. Áánûqtuni amuné-náqá Iráiyama pukáipike ya áwáqnaa ínî iyabiyo?” téta tirááe. ⁵⁰ Ítuma anókaḡ ááyama keqnáámmá wááqna yumátuwena arun-iyápómá yúwáitana kóitana pukáiyé.

⁵¹ é mi táoqa anó-tabaraabegoma anó-monoḡ naupaḡ ikáqnûqtuwena wáqeimma yakáqma yanaapáq-áqtóbáké napaḡ-áqtóbáq kukéna mamá kaayaḡ-áqtóiq uráiyé. mirá kéitana márûma kéyitana anón-oqtamma kíqtiḡitana ⁵² máátiḡ-máatikoma yawákitana taíbaḡ Áánûqtuni waayúkama naayóbáqá pukuráa-kayukama yeqti yúgaraḡ itó-uraae. ⁵³ yemá máátiḡ-máatipakemmma yuwéta anaaékaḡa Ítuma pukáipike itó-uma kóitata yemá aokaḡ-márúqá Yérútáárebaḡ anó-marukaḡ úyówata netuqyaa-káyúkámá pukáa-kayukama yimónaraae.

⁵⁴ ááiq-i-wayukati kawáá-nákáráq ááiq-i-wayukama mikáq máeta Ítumma kawáá umátuweta máqeo-kayukama márûma yimmá aónéta máqte-qtataaḡa pááq-imma káoneta yáaqtaba kéeta yemá maará-tiraae: “árainé. maan-náqá Áánûqtuni áanikoma maéwaine.” téta tirááe. ⁵⁵ taíbaḡ aaramá mikáq máqeo-noinimma Ítumma anaaé waqméta Káárirî-maruḡa yuwéta ya áwáqnaa ínéta irááe. yemá mi-nóinímmá nékaka itó-uma máeta karáqtuwe máqeo-uraae. ⁵⁶ mi-nóinífi aúkáapike móra-inimma Máriaa Máátarinie. mórama minná Máriaama Yêmitiyaa Yótêbiti yinóae. ániḡo mórama kaayaḡ-iyápórátáti yinóama Yéberimma áanikoratae.

yemá Ítuni arááq-auma mamá óqtakoni muríanóbáq makááe.

⁵⁷ énaikaḡ mórama netuqyaa-mónéqá makái-naqa Aarimatéabake iráimma wení áwíqna Yótêbima iráiyé. wegáráqá Ítuni iyápó-annama máqeo-urainé. ⁵⁸ wemá Ítuni arááq-auma mayáníqtaba Pááíratikaḡ ya ítaraiye. miráitana Pááíratima ááiq-i-wayukayaba titana Ítuni arááq-auma Yótêbimma ámikaae. ⁵⁹ ániḡo Yótêbima Ítuni arááq-auma maténa wayámmá aúge-tabaraaberake múqmúma útúyakatuwena ⁶⁰ Ítuni arááq-auma maména óqtama wení mayái-wáyúkátê wenamáárfiq wetábá aúgemma kubáumakai-maiḡi mó uqtamákena anón-oqtamma waéqma ótaḡ aúyaqmarena kóuraiye. ⁶¹ Máriaa Máátarinigaraḡ káqo-Mariaagaraḡ yenákámá maraḡ máeta muríámmá wáin-aukapaḡ yóiqna umátuweta máqeo-uraae.

ááiq-i-wayukama máátiḡ-máatikaḡ yabituwe máqeo-uraae.

⁶² aabáyaama Tabaatiráq yokaa í-yátááqá ánatagitata uyátá-maqma anó-monoḡ-wayukagaraḡ Péraḡi-wayukagaraḡ Pááíratinopaḡ koma áíkteta ⁶³ maará-tiraae: “anó-nako, Ítuma kaaqaari-nákómá paámô máenama maará-tiraine. ‘kaumo-kánáámá ánataginaḡ pukáánabike yauwéqma itó-onune.’ téna tiráimma paá taákaḡ wáiqtaae. ⁶⁴ miráinaa emá ááiq-i-wayukama tímá yíminata mi-máátiḡ-máátiḡkónî ótaḡa yabíkaiyana kaumo-kánáámá yáwíno. miráinata wení iyápó-annama kanaaráḡ íureta arááq-auma moyámmá matéta máqte-kayukama tímá-yimeta ‘Ítuma pukáipike itó-uma kóuraiye.’ téta kaaqaari-áímmá tímá-yimiyabae. ániḡo anaaékaḡ kaaqaari-áíkmá áqnáabaḡ kaaqaari-áímmá uyátaiyabae.”

téta tirááe. ⁶⁵Pááiratima timá yímikaiye: “keráwáqá yaímma kawáá ínó-kayukama yíwíkeraq mi-múriámmá ko aúyaqma akoqnáá umá keráwáqá teníq umaráaro.” téna tiráíye. ⁶⁶miráitata yemá uréta mi-múriákóní ótaqa anón-oqtanapo káwéqa yamá akoqnáá umáreta awaaméqá umáketa yaímma ááiq-i-wayukama kawáá umáyikaraae.

Ítuma yawuwéqma itó-uraiye.

28 Tabaatimá ánatagitana Tó-taagoni áqnáabaq-kanaabimma Máriaa Máatarinigaraq káqo-Mariaa yenákáma muriákóní ótaq aónayeta irááye. ²páátákáá é mikáq anó-maruma yokáíye. uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma Áánúqtunopake kukéna anón-oqtamma kunaukáqma waéqmarena ámúraaq máqe-uraiye. ³ókoma tágama konnákómá tágainikaa umá tágaitana wení wáqtôgoma wayámmá karáíye. ⁴yemá ááiq-i-wayukama áaqa ikatéta anómma iyánáaq umá aqteqte umáreta waayúkama pukáa-kayukaraa umáguraae.

⁵mi-káqtó-nákómá kaayaq-ínkámá maará timá yímikaiye: “kenákámá ikatíq íokao. Ítumma ikámma kaapaq-yátáq aráápamaretaa-nakoqtaba ya abáá kéoyaq kemá káonaune. ⁶wemá maapímmá íma máibo wemá itó-umaguraiye. miráuma wemá naayóbáqá tiráiniq uráíye. Ítuma waguré máqe-urai-marukaqa kenákámá iréka ya aónatuweka ⁷páátákáá uréka wení iyápó-annama Ítuqtaba pukáipike itó-umaguraiye téka mó-tima-yimekao. ‘ítáákao. Ítuma Kááiriri-marupaq áqnáabaq kéwipoaq keráwáqá min-áúkápáq wemmá aónainoe!’ timá-timuna-aimma taákaq maráákao.” téna kaqtó-nakoma tiráíye. ⁸ánibo min-ínkórátá ikatíq kéetamanibo anómma yimuqá maqméta páátákáá

máátíq-maatipakemma yuwéta Ítuni iyápó-annama timá-yimineta uyaaté kóuraaye.

⁹aapaqá Ítuma páátákáá abarokáq uréna yimónatuwena tiráíye: “kaayoné-yátááqá kenákátê waíno.” téna tiráíye. ánibo min-ínkórátá Ítuni amakaq uréta aítaukaq yáqtoketa wenáwíqa múte yaútaaye. ¹⁰Ítuma min-ínkórátámá timá-yimena tiráíye: “kenákámá ikatíqa íokao. kenákámá uréka tíbâqawaayuma mó-tima-yimiyata Kááiriribaq oro. yemá mibáq kemmá timónanoe.” téna Ítuma tiráíye.

ááiq-i-wayukati yáama

¹¹kaayaq-ínkámá aapaq kéoyaqtaba yaímma ááiq-i-wayukama máátíq-máatikaq yabíqtuwe máqeo-kayukama anó-marupaq uréta máqte-qtataaqo páaq-itaba anó-monoq-wayukama mó-tima-yimikaae. ¹²ánibo anó-monoq-wayukama anó-kayukate áíkuteta móra-aimma timá ítaraae. minná yemá móneqa nétuqyaa ááiq-i-wayukama kéyimeta ¹³tirááe: “keráwáqá maará-tero. ‘wení iyápó-annama nokáa iréta arááq-auma moyámmá tútáá waguráunayaba maméta kóuraae.’ tero. ¹⁴anó-kamaani-nakoma maamin-áímmô itaínataama kanaarq ketáá yaímma-aimma timá yiménataa keráwáqá aamá íma mayánóe.” téta uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq anó-kayukagaraqa tirááe. ¹⁵miráitata ááiq-i-wayukama mi-mónéqá maméta minnámo teníq urááe. ítáaro. min-áílkómá máqtemma Íbaru-aukapaq wéyáwé itata ítaraapoata íbêkaraqa mimórá-áímmá paá kéte.

Ítuma wení iyápó-anna-wayukati yúrikaq iráíye.

¹⁶yemá tiyááka umá móra-iyapo-annama Kááiriri-anuraq uréta Ítuma

“mibáq oro.” téna tiráin-anuraq urááe. ¹⁷yemá Ítumma aónatuweta Ítuni áwîqa múte yaútaamanibo yaímma-iyapo-annama kaayaq-yúyánámmá ítaraae. ¹⁸ánibo Ítuma waaqókáq iréna watáama timá-yimena tiráiyé: “Áánûqtuma kemmá máqte-naapaamma wení márûpakaraq maa-márábíkáráq tímikaiye. ¹⁹miráinaq keráwáqá uréraq máqten-anna-wayukama ko mamá ketí iyápó-annaiq umáyíkáaro.

ánibo ketiboní áwîkakaraq áanikoma ketí tíwîkakaraq Áánûqtuni Aokaq-Áágóní áwîkakaraq nommá péqyikaaro. ²⁰keráwáqá naayóbáqá máqte-qtataaqtaba timá tímikaunaiq umá kéitera q wáraaro. kemá keráwáqtê máqte-tupaama máraanana maa-kánaágóní aqtóráq wíniye.” téna Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye.

Mááki

Yóáane nommá perai-náqá timá yímikaiye.

1 Ítu Káríqto, Áánûqtuni áanikoma, wení átê-wataagoni áaimma mirá-imiye: ² weqtábámá Áánûqtu timákaraitana Áítáiya Áánûqtuni wataá-wataanaqa miráuma agatáiyé:

“aónaao. kemá ketí wataá-wataanaqa timá áménana enaúbáqá kéena wemá ení aammá yokaa-yokaa umákaniye.

³ kaqmáapaqa móra-nakoma wataá-wataa timá kabámarena kétiye,

‘uyátárai-nakoni aammá yokaa-yokaa umákaaro!

wení aammá mamá arupú oro!”

titana agatáiyé. ⁴ agatáinapoana Yóáane nommá perai-náqá kaqmáapaqa iréna tiráiyé: “keráwáqtí áaimma waéqmáráaro! waéqma nommá péráaro! pétikaina keráwáqtí kúmiq-yaqtaaqa kebó-yáqtáákáráqá paábaq yúwáaro! paá yuwénama atóbagenana ánataginiye.” titata ⁵ máqte-kayukama Yúria-marupakekaraq Yérútáárebakekaraq Yóáane

máipaqa kóuraae. kóureta abarokáq tirááe: “ketáái áaimma táigoma uréna kúmikoma uréna kebógómá uráitataa ketáámá aíbôqnaaboq urétaa táigoma uráunataae. urétaa maa-wái-táigóqtábámá mútûqa tinaaépaqa kémaraunatae.” tewana Yóáane nommá péqyikarena Yótaa-nopi péqyikaraiye. ⁶ ááqibo Yóáane oótiraa-kakoni aúwaratima áyaugaraqa kúberena mi-kákóni áwîqa káámoma aúwarati-amurannama umátokena yaatáruraa-kamma uwon ámûkaraqa nêwaimiye. ⁷ ááqibo wemá abarokáq tiráiyé: “tinaaépaqa uyátárai-nakoma

kéiyé. ketí mú mikáq-náqá kemá wení maqnémá maqnégánópóaqa wení aítauq-anaa-annae íma kanaaráq uwaénúnamiye. ⁸ kemá paá nokáráqá kébetikaunana wemá aágogaraqa pétikaniye. Áánûqtuni Aokaq-Áágómíye.” téna tiráiyé.

Ítuma nommá péqtuwe wení kanaa ínayaba maqmá aónaraiye.

⁹ mi-kánáámá Ítuma iréna Náátárêtibake anón-awîqa Kááriribaqa iráitana Yóáane nommá pérakarena Yótaa-nopi pérakaraiye. ¹⁰ pérakaitana Ítuma nopíké kéuwitana káonaitana wíyómma abayámmá kéigitana aágoma máaraa kukéna Ítuni aúraqa atáitana aónaraiye. ¹¹ wíyôkake aagómá tiráiyé: “emá ketáanikoma máane. eqtábámá timuqá kémaraakaune.” titana ¹² aágoma páátákáá Ítuma kaqmáapaqa waqtukáiyé. ¹³ waqtukáitana kaqmáapaqa móra-wiyomma tiyááka-yupaama (40) máqe-uraiye. máqe-uraitana webó-wámmá Tááqtaama Ítuni kanaa inayaba maqmá aónaraitana wemá abááq-wákáráqá máqe-uraitata Áánûqtuni kaqtó-wayukama áwáqnaa urááe.

Ítuma noyááqamaa o-káyúkámá yááyaraiye.

¹⁴ ááqibo Yóáane kaarabúti matáitana Ítuma Kááriribaqa iréna Áánûqtuni átê-wataama abarokáq timá yímikena tiráiyé: ¹⁵ “Áánûqtuni kawáá kéi-kanaama íbêqa keyabita wenôpaqa kéiyé. keyabita keráwáqá kúmiq-yaqtaaqa kebó-yáqtáákáráqá yuqmá ánataaro. táigon-aaimma kúmiq-aaimma kebó-ááímmá waéqmáráaro. Áánûqtuni átê-wataama arunóbáqá arupú umá ítáaro. áyakoma tágaino!” timáqtuwena ¹⁶ Kááririnokayukoni agínaupaqa uréire kéena kaayaq-nákómá yimónaraitata noyááq

abááóya-nakoratama yíwíqa awaómá Tááimoni ábâkoma Áánaru Ítuma yimónaraitata kúqônapo noyááqtabama abáá kéoye. ¹⁷kéoyana Ítuma tiráiyē: “kenákámá tinaaépaqa yekaa. ketí wataá-wataa timá yímiyata waayúkama itéa ketinaaépaqa yínobo! miráuma waayúka-amaa ínákámá auráyóye.” ¹⁸titata yenákámá páátákáá kúqómma kéyuwetarata Ítuni anaáépaqa urááye. ¹⁹uyéq éna waaqókákáq uréire kéena kaayaq-wátámá yimónaraitata yíwíqa Yēmitiyaa Yóááne iboán áwíqa Yébere. yemá nópí-káárébí kúqómma yarákuraitata amuqá keyoraae. ²⁰kéowana Ítuma yimónaqtuwena yááyaraiye. yááyaqtuwaitata páátákáá Ítute kóureta Yébere yenákáti iboámá wení káágóbégaraga nópí-káárébí iyúwáawata máqe-uraae.

kuti-áágógaráq-nákómá

²¹máqe-uraawata Ítute kóureta Kápéranabaqa iréta Tabaatiráqá aapinaa-náúpáqá pékaae. pékaawana Ítuma aapinaammá timá yímikaiye. ²²timá yímikaitana wení aapinaaqtábámá waayúkama yáaqa karáiyē. wemá abarokákáq akoqnáággogaraqa keyiraa téna timá yímikaitata ááqibo aapinaa-káyúkámá aapinaammá akoqnáággogaraqa ítiraawana wemá aapinaa-káyúkáráá ítima-yimikena wemá uyátárai-nakoraa náápaa wái-nakoraa umá timá yímikaitata waayúkama yáaqa karáiyē. ²³ááqibo aapinaa-náúpáqá móra-nakoma kuti-áágógaráqá máitana kuti-áágómá arunóbáqá wáqe-urena ²⁴aamá kabámarena tiráiyē: “Ítuo! é Náátárētibake-nakoe. keqtááyábá nōraq kéono? emá arááq tükamine iráánō? eqtábámá kéitauna emá Áánúqtuni-nakoe. áitaa í-yátááqá íma wái-nakoe. aokaq-náqá máane.” titana ²⁵Ítuma áá awááqurena

tiráiyē: “páátí mááo! wení arunóbáké yáubaa!” titana ²⁶kuti-áágómá min-nákóní aúma kaepú-kaapun uréna wááqa yuréna yáubaraiye. ²⁷yáubaguraitata waayúkama yáaqa karéta tirááē: “nóinabiyo? wé abarokákáq kuti-áágóqtábámá aamá káwaagena akoqnáá umá timá ámitana kaqtó umá yáubaguraiye. nóin-aainabiyo? aúgenabiyo?” tiréta ²⁸Ítuqtabama wataá-wataa tíq-tíq urááwana mi-kátáámá páátákáá máqte-Kááririri-marupaqa kóuraiye.

Ítuma taíbaq-karima kátobamayikaiye.

²⁹urááwana aapinaa-náúpáké yáubarena Tááimoniyaa Áánaruni naaúpaqa Yēmítigaraqa Yóáanegaraqa pékaae. ³⁰pékaitana Tááímonini ánáakoni anóama karímá kákaitana kokoq yámma kákaitata yemá wení karíyábámá Ítumma ya timá ámíkaawana ³¹wemá iréna ayáákaqa yáqtoqma awáuturaitana kokoq yámma érákáitana wemá aáwaqa agamá yímikaiye. ³²karáákáq kúmitana abaúmá pékuraitata waayúkama máqte-kari-kakai-kayukama kuti-áágó wái-kayukagaraqa yíwíqmeta Ítunopaqa irááē. ³³iréta naa márúpake máqte-kayukama oqtaráqá áíkutaawana ³⁴Ítu káqo-kaqo-karima atóbamayikaitata netuqyaa-káyúkátí karímá atóbaguraawana kuti-áágómá netuqyaa-káyúkátí irunóbáké waqtukáitata kuti-áágómá Ítuni áaimma ítáraawana kuti-áágótábá wemá timá yímikaiye: “páátí mááo! waayúkamá ítima-yimero!” titata páátí máqe-ureta aamá ítiraae.

Ítuma Kááriribaqa abarokákáq tiráiyē.

³⁵ááqibo nokáá-nokaapaqa aaqá ítágaraitana Ítuma wenamáá itó-urena yáubarena nunamummá

mó titata ááqibo ³⁶Tááímoni wení aanábó-wáyúkágáráqá wenanaaeapaqa wakéta abáá kéeta ³⁷káoneta tirááe: “máqte-kayukama eqtábámá abáá kéoe.” tewana ³⁸Îtuma tiráíye: “káqo-marukaqa kónunatae. abarokáqá maa-kátáá-wátáá keqnáámmá ko timá-yimenune. miráunaboqa kukáune.” téna ³⁹máqte-Kaariri-marukaqa uréire uréna yetí aapinaa-náúpátáá aapinammá abarokáqá timá yímikena kuti-ááqómá waayúkati irunóbáké waqtukáíye.

Îtuma kárú-yamma atóbamakaiye.

⁴⁰ááqibo kárú-naqa Îtunopaqa iréna araayukaqá yó peréna egaa aréna tiráíye: “é akáinaama tú kégayubikarima kanaaráq atóbatikanone.” titana ⁴¹Îtuma arummá kéitana ayáámma árúqtuwena ánekukuqa uréna tiráíye: “tíkáíye. atóbagaao!” titana ⁴²páátákáá atóbaguraiye. karímá érákáitana ⁴³Îtuma akoqnáá umá timá ámikaiye: “kóaa! ⁴⁴waayúkama ítima-yimiyo! monoq-nákómá ení aúwaratimma ko aráátiyo. érákái-qtataaqa Móteti timá yímikai-qtataaqa awaameq náámeq-yaqtaaqa márû-amiyo! áminatama waayúkama aónáiyana ení karímá érákainata itánoe.” ⁴⁵titana kóurena kaqtó íurena máqte-kama tíq-tiq umá timá yímikaitana Îtuma naa márúkaqa abarokáqá íma kanaaráq uráimiye. íurena kaqamáapaqa máitata waabámmá máqte-marupake wé máipaqa yó-yo urááe.

Îtuma aú aráákagurai-nakoma atóbamakaraiye.

2 páaqya-kagaama púítana Îtuma Káperanabaqa yauweré uráitata waayúkama timá aúgen-augen umátukaapoata ítáraawana naaúpaqa máqe-uraiye. ²máqe-uraitata taíbaq-wayukama yó-yo éta áikutaawana

naaúpaqa titipáá uráitana máápaq oqtarákáráqá titipáá uráíye. wáátima áikutaawana Îtuma watáá-wataa abarokáq timá aapinaammá timá yímitata ³aú aráákagurai-nakogaraqa kéyeta kaayaqté-kaayaqte-wayukama yaagu yaqméta irááe. ⁴iréta waaqókáqá kanaaráqá íma yeweta taíbaq-wayukama oqtaráqá mááwana miráinapoata waaqókáqá íma yéta oaráqá óqtakaan-oaraqa yaagu yaqméta utéta óqtakaan-oama Îtuni yanaa yawátááwana kúkutaaraqa aú aráákagurai-nakoma kéwaitata wemmá oaráké kúkutaagaraqa ánnáraqa yuwáka-yuwaka kéowana kukáíye. ⁵kukáitana Îtuma oaráq máa-kayukama káonaitata irunóbáqá ôriq umá tágama itááwana yetí irunóbáqá itaígómá iténa tiráíye: “ketáaniko, eni kúmiq-yaqtaaqa kebó-yáqtaákáráqá paábaq kémarauana ánataguraiye.” titata ⁶ááqibo aapinaa-káyúkámá máeta yúyánánóbáqá itéta ⁷maarúma yúyánámmá ítáraae: “nôraq itana mirá kétéyo? tiráinapoana wemmá Áánûqtun áwíqa táíq umá yamá káraapaiye. paá-wayukama kúmiq-yaqtaaqa timá áminanama íma atóbaginana íma ánataginibo Áánûqtu wenamá kanaaráq timá áminiye.” ⁸ítáawana Îtuma yetí yúyánámmá ítarena tiráíye: “nôraq itaráq keráwáqtí táyánánóbáqá miráuma kéitaa? ⁹ááqibo min-áú-áraákágurái-nákóqtábámá kemá ‘ení kúmiq-yaqtaaqa atóbagiye’ túnana oyaaq kéíyo? ááqibo ‘itó-uma kúkutaagaraqa uréire uwo’ túnana waq oyaaq kéíyo? nóine tenanawáq mú oyaaq ínfyô? ¹⁰ááqibo ké Waayúka-Araakoma maéq kúmiq-yaqtaaqa marabí kanaaráq atóbamakanaa onata itáíyaqa anón-awaameq umá tiráátenata itánoe.” ¹¹téna aú aráákagurai-nakoqtabama timá ámikaiye: “ké kétimamune. itóaa ení kúkutaama aqmé naaópaqa kóaa!”

titana ¹²itó éna kúkutaama yáumena páátákáá kóuraitata máqtekoma aónaawana yemmá yáaqa kaitata Áánúqtuni áwîqa múte yaúteta tirááe: “mirái-qtataaqa íaonewaunataae.” téta tirááe.

Îtuma Aríbaemma ááyaraiye.

¹³tewana Îtuma nokaayúkóní agínaupaqa móragaraqa kóuraitata waabámmá yewana aapinaammá timá yímikaiye. ¹⁴timá yímiqtuwena uréire kéena móra óqtamma mayái-nákómá káonaitana áwîqa Aríbae. Áápiateni áanikoma kéena opíqtiraqa máqe-uraitana Îtuma ááyaraiye: “tinaaépaqa iyol!” titana Aríbae itó éna wenanaaépaqa kóuraiye. ¹⁵kó éta Aríbaeni naaúpaqa irááwana Îtuma wení iyápó-annagaraqa aáwaqa kénaawata óqtamma mayái-wáyúkámá netuqyaa kúmikaraq-wayu-kagaraqa Îtuni anaaépaqa kégoeta yaímma yaareráqá Îtugaraqa wení iyápó-annagaraqa máqe-uraae. ¹⁶máqe-uraawata apinaa-káyúkámá Péрати-wayukagaraqa káoneta tirááe: “nôraq itaná wemá óqtamma moyá-káyúkágáráqá kúmikaraq-wayukagaraqa aáwaqa kénaiyo?” tewana ¹⁷Îtuma iténa tiráaiye: “karí íwái-kayukama tótaanakoqtabama keyikaitana karí-nákómá wenamá tótaanakoqtabama kákaiye. ááqibo keqnáámmá kemá kúmiq-yaqtaaqa íwái-kayukama íkááyaune. kúmiq-yaqtaaqa wái-kayukama kááyeqa keyune.” téna tiráaiye.

aáwaqa íkénai-kanaayatabama

¹⁸ááqibo móra-taoqa Yóáane nommá perai-nákóní iyápó-annae Péрати-wayukati iyápó-annagaraqa aáwaqa íkénai-kanaama máitata íkénaawata waayúkama Îtunopaqa iréta ítama aónaraae: “Yóáaneni iyápó-annama Péрати-wayukati iyápó-annagaraqa

aáwaqa íkénaawata nôraq itata eni iyápó-annama paá kénaao?” tewana ¹⁹Îtuma yawwéqma tiráaiye: “aaramá mayánî-nakoma paá kémainatama wení namuq-wáyúkámá aáwaqa íyaq nanó? ímiye. kénaae. ²⁰káqo-taoqa íma máinanama irummá kéitana aáwaqa íkénai-kanaama ínata ínanoe. ²¹ááqibo waayúkama aúge-kannaagaraqa naayón-únákáqtógáráqá íma arááqtata kéiye. yakákuraipaqa arááqtata ínanama móragaraqa yarákínana aammá mú mikáqá yaráqma anómma aurániye. ²²keqnáámmá waayúkama aúgen-uqtekaa-aran-nomma naayón-áúwárátí-ánáápí íma atíme kéiye. aúgen-uqtekaa-aran-nomma miráuma atíme ínanama nommá naayón-ánáámmá yarákínana atígena káqnáginiye. káqnágínana ánáamma táíq umáginiye. miráipoana aúgen-anaapi aúge-nomma ati íno.” téna tiráaiye.

Tabaatiyábámá

²³ááqibo móra-Tabaatiraqa Îtuma yópáqá uréna wení iyápó-annate kénaeta arammá kéguqtowata ²⁴Péрати-wayukama tirááe: “aónaao! nôraq itaráq Tabaatiráqá ímira í-yátááríqa kéoo?” tewana ²⁵Îtu tiráaiye: “íyaq ítaraao? aúbabi Tébitiqtabama agamatámmá íyaq yoráútaao? ááqibo wemá áa keyainana wení waayúkagaraqa yáa keyaitana ²⁶Áánúqtuni naaúpaqa pékena Áánúqtuni yammá naráaiye. Abíaqtara mú mikákáá anó-monoq-naqa máqe-uraitana Tébiti miráuma aammá aúkai-qtamma kénena wení waayúkama yímítata narááe. ááqibo mi-qtámmá monoq-nákómá wenamáa kanaaráqá kénaiye.” téna ²⁷⁻²⁸Îtu tiráaiye: “Tabaatiráqá aagai-kánááe aagamá waayúkama áwáqnaa íyábá wáibo waayúkama Tabaatigóní aammá aúmakain-aimma kawáá-íyábá íma

wáiyē. miráuma ké Waayúka-Araakoma Tabaatiyábá uyátárai-nakoma máune.” téna tiráiyē.

ayáán ayákagurai-nakoma

3 móragaraqa aapinaa-náupáqá pékaitana móra-nakoma wení ayáamma ayákagitana máqe-uráiyē. ² ayákaguraitata waayúkama Ítuqtabama yúamma karáqtuwe máqe-uraawana ááqibo Ítuma Tabaatiráqá ayáamma atóbamakainatama aamá amínetae. ³ Ítuma ayáán ayákagurai-naqa timá ámikaiyē: “maabáqá iyo!” téna ⁴ waayúkayabama ítama yimónaraiyē: “ááqibo Tabaatiráqá áwâqnaa ínama kanaarárábiyo? táígoni ínama kanaarárábiyo? karímá atóbamakainama kanaarárábiyo? arááq ikamíníma kanaarárábiyo?” titata yemá páátí máeta íma abarokáq umá timá ámikaae. ⁵ Ítiraawana Ítuma áyamma kéitana karáqma yimónaima yeráwáqá weganokanoqtábá yirunóbáqtábámá Ítuma arummá kéitana ayáán ayákagurai-naqa timá ámikaiyē: “ayáamma arúqtuwaa!” titana arúqtuwaitana atóbagurena kanaaráqá uráiyē. ⁶ uráitata Péra-ti-wayukama naaupake yáubareta páátákáá Éró-tini-wayukagaraqa áikuteta Ítumma arááq ikamínô-kataama tíq-tiq urááe.

waabámmá non agínaupaqa máqe-uraae.

⁷ ááqibo Ítuma wení iyápó-annagaraqa Káá-riri-nokaayukaqa kéowata waabámmá yetinaaépaqa wakááe. ⁸ Káá-ri-bake Yú-ri-bake Yérútáárebake Iruméabake Yó-ta-nokoma meran-ábápáké Tááyabake Táá-iranapake taíbaq-wayukama irááe. máqte-qtataariq Ítuma kéi-qtataaqa itéta yó-yo umá irááe. ⁹ waabámmá taíbaq áikumaraawana

non agínaupaqa titipáá uráitana Ítuma iyápó-annayabama timá yímikaiyē: “nó-pí-kááré yokaa-yokaa umátikaaro.” téna miráinata waabámmá íma wemmá yatamínóe. ¹⁰ netuqyaa-ká-ri-wáyúkámá atóbamayikaraitata máqte kari káyikai-kayukama kutéta ánekukuqa íneta urááe. ¹¹ ááqibo kuti-áá-gómá yirunóbáq máeta Ítumma káoneta yáaqa karáipoata marabí wenôpaqa kuméta aabarokáq tirááe: “emá Áánúqtuni áanikoma máane.” tewana ¹² áá yiwáá-gurena “pááti mááro!” titata wenáaiqtabama ítima-yiminewana tiráiyē.

Ítuma wení iyápó-annamma awaaméqá yááyariyē.

¹³ ááqaanibo wemá anubaqá uténa yaímma-wayuka aúkáapikena wenôpaqa irááe. ¹⁴ tíqtaupake kaayaq-wáyúkámá yááyarena tiráiyē: “tiké mánoe. ké timá tímènaq wataá-wataa aabarokáqá mó-tinoe. ¹⁵ kuti-áá-gómá waayúkati yirunóbáke kanaaráq waqtuwánóe.” téna minnáyaba yááyariyē. ¹⁶ yááyai-kayukati yíwíqa maaráuma wáiyē. Tááímoni aúgen-awíqa ámikena Pítáa téna yaráiyē. ¹⁷ Yèmitiyaa Yóáane Yébereni áanikoratama yenákámá káqon-awíqa yímikena Póáánèti yaráitana maan-áwí-kóní áaimma wíyôn-aagon-araaqa miráuma aráámáómá aúkáiyē. ¹⁸ Áánaru ááyarena Píripi ááyarena Paatááromiyu ááyarena Mááqtiyu ááyarena Tó-mááti ááyarena Yèmiti Áápiateni áanikoma ááyarena Tááqtiate ááyarena Tááímoni kámáániyaba wataá-wataa tin-náqá ááyarena ¹⁹ Yúqtaati-Itikáárioti ááyaraitana wemá kutaruríq-í-náqá aúkáiyē. yááyarena ²⁰ Ítuma naaópaqa yauweré kóuraiyē.

**waayúkama Ítuqtabama kététa
“webó-áágómá máíye” tirááe.**

kóuraitata waabámmá móra-
garaqa áíkutaawanaboana Ítuma
iyápó-annagaraqa aáwaqa kanaaráq
ínaraamiye. ²¹ínaraawata Ítuni
noganéq-wáyúkámá itéta tirááe:
“wemá a ún-ááímmá kéíye.” téta iréta
áwíqme ínéta irááe. ²²Yérútáárebake
aapinaa-káyúkámá tirááe: “wení
aúnobaqa webó-áágómá Tááqtaani
aágoma máíye.” tirááwata tébakaqa
tirááe: “kuti-áágóní aboágáráqá wemá
maqné-kúttí-áágómá kéwaqtuwaiye.”
tewata ²³Ítuma waayúkama yááyarena
tiráíye: “náaraq umá webó-wámá
wenamáárríq kanaaráq kéwaqtuwaiyo?
²⁴ááqibo móra-marukoma yáíkkaaqa
umáqtuwainata tébákáq-tebakaq ááíqa
íyana mi-márúkóní waayúkama paá íma
mánibo ánataginoe. ²⁵miráuma ááqibo
keqnáámmá waayúka-annama yáíkkaaqa
umáqtuwainata tébákáq-tebakaq ááíqa
íyana min-ánnámá paá íma mánobo
ánataginoe. ²⁶keqnáámmá Tááqtaama
wenamáárríq kéwaqtuwena wegáráq
íma paá maéna arááq-auma aurániye.
²⁷waayúkama imaamu-nákóní
naaúpaqa wení oótamma moyámmá
mayánéna íma kanaaráq perániye.
áqnáabaqa naakóní aboámá yáqtoqma
ánnáma ámíqtuwena moyámmá
kanaaráq mayániye. ²⁸árainmma
kétima-timune. taákaqa máráaro!
máqtemma kúmiq-yataakoma
máqtemma kebó-yátáákómá
máqten-awíqa yamá aráápain-aimma
paábaq maráinana atóbaginiye.
²⁹ááqibo waayúkama Áánûqtuni
Aokaq-Áágótábámá áwíqa yamá
aráápainanama kí-kumiq-yaqtaaq
paábaq ímarainana íma atóbaginibo
paá wániye. min-nákóní negígómá paá
wáinana máqte-kanaama aákaq yoqmá
aónaniye.” téna tiráíye. ³⁰ááqibo

weqtábámá “kuti-áágómá arunóbáqá
wáíye” aapinaa-káyúkámá tiráápoana
Ítuma mi-wáéqmá-ítái-áípi tiráíye.

Ítuni anóama ábâkoutaagaraqa

³¹anóama ábâkoutaagaraqa iréta naa
mátûpaqa máeta wemmá ááyaraae.
³²yááyaawata waayúkama yaayoru-
pamá wenaúkápáqá maraq máeta timá
ámikaae: “enanóama ábâkoutaagaraqa
máápaq máeta kááyaae.” tewana
³³Ítuma tiráíye: “ketinó náawabiyo?
ketíbâkoutaa náayubiyo?” téna
³⁴maraq máe-kayukama karáqma
kéyimonena tiráíye: “aónaaro!
ketinóma ketíbâkoutaagaraqa maa
mááe. ááqibo ³⁵Áánûqtuni kaqtó
kéina-nakoma wé ketíbâqa ketímanaqa
ketinóma miyé.” téna tiráíye.

**ayummá ubín-nákóní
waéqma itái-áímmá**

4 aapinaammá non agínaupaqa
móragaraqa timá yímitata
ôriq umá aaraukáqá yorupamá
áíkutaawana wemá nópí-káárebí nopí
ko máitata waayúkama yorupamá
agínaupaqa maraq máqe-uraae.
²ááqibo Ítuma wení iyápó-annama
netuqyaa-kátáámá timá yímikaiye.
waéqma itái-áímmá taíganimma timá
yímikena wení aapinaapí tiráíye:
³“ítáaro! móra-nakoma ubín-nákómá
ayummá iyaabítaqa ínnapoana
kóurena ⁴ayummá iyaabítaqa itana
tébakaq-ayumma aapi kuqturáitata
numagómá yama narááe. ⁵yaímma-
ayumma óqta-marabi kuqturáitana
pááqya-marama wáitanaboana
páátákáá utáitana ⁶ááqibo ánûqa
íma wáitana aabaúmá utáitana
aayákaguraiye. ⁷yaímma-ayumma
námagaraan aúkaapi kuqturáitana
námama ôriq uráitana karaan aúkáapi
titipáá umá wáenaboana ayummá
aayákaguraitana arammá íma itáíye.

⁸tébakaq-ayumma íráqô-mararaqa kuqturáitana arammá ôriq umá itáiyē.” tēna tiráiyē: ⁹“ááqibo aáqa wái-nakoma itaíno!”

nôraq umábi waéqma itaígómá

¹⁰ááqibo wemá iyápô-annagaraqa yaímma-wayukagaraqa paá máeta Ítumma wení iyápô-annama waéqma itaí-áíqtábá ítama aónaraae. Ítama aónaawana tiráiyē: ¹¹“keráwáqá kenamáa Áánûqtuni márûqtabama waéqma itaí-áípi ítánéqa itánóe. ááqibo tébakaq-wayukama paá-waayukama íma arútama itánóe. waéqma itaí-áípi íma kéitaawana ¹²Áánûqtu yeqtábá mirá-tiraiyē:

‘yemá yúrapike káonetamanibo yirunapó íkáonaae. aónáiq-aonaiq kéeta íaonanoē. itaíq-itaiq kéeta íma itánóe. ááqibo yaákake íma itétama yirukógáráqá íma itáiyana íyakoma íma tágaginiyē. ítaiyakakaatati kúmiq-yataapikema kebó-yátáápikekáráqá waeráné oné.

waekáiyakakaatati yetí kúmiq-yataaqa kebó-yátáákáráqá paábaq maréq atóbamayikanaa únnae.” tēna tiráiyē.

Ítuma ayummá ubín-nákóni aúpáq-wátáágón áaimma tímá yímikaiyē.

¹³yemmá Ítuma ítama aónaraiyē: “wágáábaq tiráuna waéqma itaí-áímmá íyaq kéitaa? ááqibo íma itéqa náaraq umáwaq máqtemma waéqma itaí-áímmá itánó? íma itéqa íma itánóe.” tēna tiráiyē: “maami waéqma itaí-áíkní áaimma miráuma wáiyē. ¹⁴ayummá ubín-nákómá Áánûqtuni wátáama ayukáa iyaabítaa kéiyē. ¹⁵kéitana aakáa-káyúkámá Áánûqtuni wátáama kéitaawana ááqibo webó-wámá

Tááqtaama numagóráa páátákáa yirunóbáké Áánûqtuni wátáama moyámmá kémayaiyē. ¹⁶ááqibo óqta-mararaa-kayukama Áánûqtuni wátáama itéta yirukaké yáqtoqma yimuqá maréta kéitaae. ¹⁷kéiteta ááqibo kogonaagó umá máqe-ureta uwáyu matéta pááqya-kanaama kéyaqtoraaawata waayúkama Áánûqtuni wátáayaba yíkamowatama páátákáa Áánûqtuni wátáayabama yíbô kégaitata yinaaemma kéumayikaae. ¹⁸tébakaq-wayukama náma-mararaa máeta Áánûqtuni wátáama kéiteta ¹⁹ááqibo yópáq-yátááqtabámá maqné-yátááqtabámá yúyánámmá kéitaapoata óqamma oótakaraqa kéyikaipoata kéqoqeq-yaqtaaqqa kéyikaipoata yirunóbáqá titipáa kéitana Áánûqtuni wátáama kááyakaitana arammá yirukaqá íma itáiyē. ²⁰ááqibo káqo-kayukama íráqô-mararaa mááwana Áánûqtuni wátáama kéitaawana yirukaké yáqtokaawana íráqôn-aramma yirukaqá ôriq umá itáiyē.” tēna tiráiyē.

iramá kúraqma táganiyē.

²¹móra-nakoma iramá kúraqma aúpáqá kémaraiyo? ímiyē. abarokáqá kémaraitana kégaiyē. ²²keqnáámmá máqtemma aúpáqá wái-qtataaqa abarokáqá aurániyē. máqtemma kumayupí wái-qtataaqaq ómmá kamá yupayo ínata aónanoē. ²³aáqa wáina-nakoma itaíno!” tēna tiráiyē: ²⁴“máqtemma itaígómá arupú umá itáaro! náaraq umá-yataarabi améqa mimórá-yátááqá mayánóe. mú mikákáa umá mayánóe. ²⁵ááqibo móra-nakoma taíbaq-yataaqa wáinanama keqnáámmá taíbaqa mayániyē. ááqibo móra-nakoma íma wáinanama ímaya inana wení kéqoqeq-yataaqa káqo-wama mayániyē.” tēna tiráiyē.

**kéitorain-ayukoni
waéqma itai-áímmá**

²⁶ Ítu óq-aimma tiráiyē: “Áánúqtuma kawáá kéi-maruqa nóikaa-maruraq wáiyō? maaráuma wáiyē. ááqibo móra-nakoma ayummá yópáqá iyaabítaaqa uréna ayúkóní óq-mayaima íkemayaiyē. ²⁷ nokáámma waguréna wágááma itó-uma uréire kéena ayummá paá kéitorena anómma kéumitana maan-nákómá íma ítaraiyē. náaraq umá pááq kéiyō? ²⁸ maragómá wenamááriq áwáqnaa itana karaa-qtatááqá kéitorena arammá kéiyēna émma áqnáabaqa árúma kéutena anaaékaqa anómma aurániyē. áqnáabaqa pááqyamma kéutena mú mikáq kéuyēna anómma múkáurena arámma kéiyaiyē. ²⁹ naí-kánaámá arammá ábuma kamágitana kégaraiyē.” téna tiráiyē.

**pááqyan-ayukoni
waéqma itai-áímmá**

³⁰ Óq-aimma tiráiyē: “Áánúqtuma kawáá kéi-maruqa nóikaa-maruqa wáiyō? minnáyaba waéqma itai-áímmá nóine ténúnó? ³¹ maará kéiyē. pááqyan-ayumma marabí ukáitana ³² anaaékaqa anómma yaaráá umá itoráinata anón-amama yáinata numamá iréta ánáamma amaraqá kéoe. Áánúqtuma kawáá kéi-maruqa miraráá kéena wenôpaqa mirá kéiyē.” ³³ téna wemá abarokáq timá yímikēna maami waéqma itai-áímmá taíbaqa timá yímikaitata ááqibo waayúkama itáawanama wemá timá yímikaiyē. ³⁴ ááqibo paá waéqma itai-áípi timá yímikēna ááqibo káqoyu yiyuwéna wení iyápó-annagaraqa máápaq-urena waéqma itai-áíkoní áaimma abarokáq timá yímikaiyē.

**Ítuma timá ámitana
uwáágoma ántaraiyē.**

³⁵ aabaúmá karáákáq kúmitana Ítuma tiráiyē: “meran-ábápáq-ágínáupáqá kó-onataae!” titata ³⁶ yaayorupamá paá máqe-uraawata waabáqtábá naaúpaqa kóoro timátuweta iyápó-annagaraq Ítugaraqa nópi-káarébí péketa wekáráq awíqmeta kóuraae. káqomma óq-nopi-kaarema yeráwáqtē urááe. kégowana ³⁷ yaugikómá anón-uwaama kéyoraitana karááqtoqa ôriq umá kéitana káärenobaqa nokómá ôriq umá ya kéogiraitana ááqibo ³⁸ Ítuma nópi-káregóní ayárepaqa kunúraqa aú waguráitata awáuturēta tirááe: “tiráátinako, képuynataama arummá íyaq kéiyō?” tewana ³⁹ itó-urena nokóqtábámá tiráiyē: “paá mááo!” titana uwáágoma ánatagēna paá yaákare wáqe-uraiyē. wáqe-uraitana ⁴⁰ Ítuma tiráiyē: “nôraq itanáq táaqa karáiyō? nôraq itaráq tirunóbáqá íkéitaaō? íyaq tágaguraiyō?” titana ⁴¹ yáaqa paá kégaitata tirááe: “maan-nákómá náawabiyo? wemá timá yímikaitata uwáágoma nokógáráq kaqtó urááye.” téta tirááe.

**Ítuma kuti-áágómmá waqtukéna
waagómmá atóbamakariyē.**

5 nokaayúkóní meran-ábápáq-ágínáupáqá iréta Kerátínēti-marukaqa irááe. ² irááwana Ítuma nópi-káarébíké yáubaraitana móra-nakoma máátíq-máatiq-murianobake yáubarena min-nákómá kuti-áágógáráqá máqe-urena aíboqnaaboqa uréna ³ máátíq-máatiqpaqa kéwaitata waayúkama kanaaráqá ánnáma íkégutomiye. ⁴ ááqibo waayúkama akoqnáá-annagaraqa kútówana wemá paá yarákéna máqten-annama wemá akoqnáá mú mikákáámmá

máqe-urena máqte-kayukama wemá imaamumá mú mikákáámmá máqe-uraitata waayúkama wemmá íma kanaaráqá yáqtoqma áyabaa kéomiye. ⁵wágáaraqá nokáákaraqá wemá anubaqá muriánóbáqá uréire kéena wááqa kéyena óqtanapo wenamááriq kégaraiye. ⁶ááqibo wemá ayáqtáákake Ítumma káonena kabe-kabe umá uréna arayukaqá yó peréna ⁷akoqnáa-aagaraqa tiráiyé: “Ítu, emá Áánûqtuni áanikoma máane. Áánûqtu wemá mú mikákáá utái-manikoma máiyé. kemmá nóna umátikainono? ketí anónnáma ítimiyo! ítikamuwo!” ⁸miráuma kítitana Ítuma tiráiyé: “kuti-áágô, wenaúnobake yáubaa! ⁹enáwîqa náawabiyo?” titana “netuqyaa máunaboataa ketíwîqa Waabámáunatae.” téna ¹⁰tiráiyé: “maakáqá mánataa máunatae. káqo-marabaqa kóiyaba íkétikaitae ítaa timátikao!” titana ¹¹taíbaq-poma anuraqá kénaawana ¹²wemá tiráiyé: “timá tíminataa mi-pógóni íyaqnoabaqa pékonunatae.” titana ¹³Ítuma tiráiyé: “pékoro!” titata yáubareta pógoni íyaqnoabaqa pékaawata máqte-pogoma tiyáápa-wayuka áiyayaa-poma (2,000-poma) aítabaqa péketa nopí péketa pukurááe. pukurááwata ¹⁴pórawaqtí yiboámá kaba-kabe umá kóureta máqte-kayukama timá yímikaawata waayúkama aón irááe. ¹⁵Ítunopaqa irááwana kuti-áágómá naayóbáqá wepí máqe-urai-nakoma unáákáqtôgaraqa maraq máqe-uraitana aákoma kanaaráqá uráitata káonaawana yemá yáaqa kégaiye. ¹⁶ko aónatuweta ye-káyúkámá kuti-áágógáráq-nákóqtábámá pógoqtabama timá yímikaawata ¹⁷Ítumma timá ámikaae: “ketáái timáápake kóaa!” tewana ¹⁸Ítuma nópí-káárébi kéberaitata kuti-áágógáráq máqe-urai-nakoma tiráiyé: “eté

kóonaare.” titana ¹⁹Ítu tiráiyé: “ímiye. enamáapaqa ení waayúkagaraqa yauweré kóaa! uyátárai-nakoma emmá umákai-qtataaqtaba timá yímiyo! wemá íráqôniq úmákaitaba timá yímiyo!” titana ²⁰kóurena tiyááka-naa-marupaqa uréire uréna Ítu nórabi umákaiqtabama timá yímikaitana máqtemma ítaraawana yáaqa karáiyé.

**pukuráin-inaaruma
awáutumakarena aaragóni
naae-kárimá atóbamakaraiye.**

²¹ááqibo Ítuma móragaraqa meran-ábápáq-ágínáupáqá iráitata waayúkama yaayorupamá nokaayúkóni agínaupaqa wenôpaqa áikutaee. ²²áikutaawana móra-nakoma Yááírati aapinaan-nááópáké anó-naqa iréna Ítumma káonenama arupi yawaguréna ²³tiráiyé: “ketiyáámûkoma kékukiye. emá ayáánaipo ánêkukuqa inanamá érákainana atóbena paá mániye. miráuma yínónô?” titana ²⁴wegáráqá kóuraiye. waayúkama ôriq umá yaayorupamá wenaanaépaqa wakéta wekáqá áikutaawana ²⁵móra-inikoma naaegárimá títaupake kaayaq-káritímáátíráqá ákaraitana ²⁶netuqyaa-tótáá-wáyúkámá óqtamma áwáqnaa iyábá yímimanibo karímá íma érákaitana paá mayáiq-mayaiq umá kémayaitanaboana wení óqtamma ánataguraiye. ²⁷ááqibo wemá Ítuqtabama itárena yaayoruparáá-kayukagaraqa ya máena aúyánánóbáqá ítaraiye: ²⁸“Ítuni unáákáqtómma ánêkukuqa onanamá ketí karímá étikaniye.” téna wení unáákáqtómma ánêkukuqa uráitana ²⁹naaegómá páátákáá káqnáguraitana wenaúnobaqa wení karímá atóbaguraiye téna ítaraiye. ³⁰Ítuni imaamugómá kóuraitana itarena tiráiyé: “náawa ketí unáákáqtôraqa ánêkukuqa uráiyó?” titata ³¹wení iyápó-anna-wayukama

tirááe: “yaayorupamá áfkutaawa yimónarema nôraq itaa tirááno? ‘náawa ánekukuqa uráiyó?” tewana ³² Ítuma paá abáá-urena ánekukuq-nakoma aónane ínana ³³ aaragómá karímá atóbamakaraitana ítáimma karáitana aqtete kéena aúbáq arupi yawuwaguréna máqte-qaqtaaqaa Ítuma timá ámikaitana Ítu tiráiyee: ³⁴ “ketiyáámûko, ení áyaka timí-yátáákómá arunóbáqá ítaraanaboana ení karímá érakaraiye. kanaaráqá kóaa! ení karímá ánatagiye.” ³⁵ kítitata waayúkama Yááíratini naaópake iréta timá ámikaae: “enayáámûkoma pukuráiyee. aúba-naqtaba ibáqyuwaaó téq timá ámiyo.” tewana ³⁶ Ítuma yetí wataáama ibáqyukena tiráiyee: “áaqa ígáino! áyako tágagino! arummá amíno!” ³⁷ téna tébakaq-wayukayabama tiráiyee: “máaro! tinaaépaqa íma yeró!” titata Pítaa Yêmitigaraqa Yóáanegaraqa wenanaaépaqa kóuraae. ³⁸ kóureta aapinaa-nááópake anó-nakoni naaópaaq irááwata waayúkama wááqa kéowana aónaraitata anókaqa ibiqá kéyaraae. ³⁹ naaúpaqa pékena tiráiyee: “nôraq owata wááqa kéyoo? nôraq owata ibiqá yaráánabiyo? iyápóma íma pukuréna paá aú waguráiyee.” titata ⁴⁰ waayúkama kaaqaari kéténe téta wíraama urááwana tiráiyee: “máápaqa yáubaaro!” téna iyápógoni aboágáráqá anóagaraqa Pítaagaraqa Yêmitigaraqa Yóáanegaraqa inaarúgómá wayákáa uréta ⁴¹ wení ayáákaqa yáqtokena tiráiyee: “tarítá kúmi!” maa-kátáágóní áaimma miráuma kétiye: “inaarúgô, ké kétupo itóaa!” ⁴² titana itó-urena uréire uráiyee. anómma aúkurainaboana (12-karitimaaatima) uréire uráitata waayúkama paátákáa yáaqa ôriq umá karáitata ⁴³ Ítu akoqnáa umá tiráiyee: “waayúkama ítima-yimero.” téna timá yímikaiye: “maan-ínáárúmá aáwaqa amiyo!” téna tiráiyee.

Náátárêtibaqa waayúkama Ítuqtabama yinaaéma umákaraae.

6 mikáké kóurena wenamáápaqa iráitata wení iyápó-annae wenanaae wakááe. ² ááqibo Tabaatiráqá aapinaan-náúpáqá wemá aapinaammá kétima-yimitata netuqyaa-káyúkámá ítáawana yáaqa kaitata tirááe: “maan-nákómá náakakenaq maan-áápináámmá matáiyó? nóikaan-itaigoma ámitanaq matáiyó? náaraq umáwaq anón-awaameqa wenayáánao kémaiyaio? ³ wemá káámûqtaa-naqiye. Máriaani áanikoe. wenábâkon áwîqa Yêmiti Yótetí Yúqtaati Tááímonigaraq wáiyee. wenáukoyaama ketáágáráqá kémaae.” téta weqtábámá áá awááguraawana ⁴ Ítuma tiráiyee: “Áánûqtuni wataá-wataa-nakon áwîqa máqte-mapaqa anómma uwíniye. ááqibo wenamáápaqa wení wáátigogaraqa wenánnágáráq kíkaqa anómma íma kéuwiye.” ⁵ téna mikáqá wemá anón-awaameqa kanaaráqá íma maténa ááqibo pááqya-kari-wayukama ánekukena yetí karímá atóbamayikaiye. ⁶ ááqibo waayúkati yíyako íma tágaguraawana yeráwáqá irummá íma ítaraapoana Ítuma karáitaiye.

Ítuma wení iyápó-anna-wayukama timáyíkáitata kóuraae.

anaaékaq káqo-kaqo-marupaqa aapinaammá ko kétima-yimiye. ⁷ wení iyápó-annama títaupake kaayaqá yááyaraitata kaaya-kaaya umá kówana timáyíkaraiye. kuti-áágómmá kanaaráqá waqtuwaígáae téna imaamumá yímikena ⁸ tiráiyee: “koéqa taíbaq ímáýaaro! paá yáumma mamé kóoro! kamááma unáámmá óqtamma íma mayéra paá kóoro! ⁹ maqné-áítáúq-ánáámá kanaaráq éra ááqibo kímora kúberai-unaakoqtoma kúberaaro!” téna ¹⁰ timá yímikaiye:

“móra-naupaqa peréqa mi-márúkáqá maéq mi-nááúpáqá wáero. ¹¹ ááqibo móra-marukaqa waayúkama íma agoyáá umátiketa keráwáqtí wátáama íma itétama mi-márágóní kaitôgomma títaupike ayúmóro. ayúqtuwaiyanama yetí negi-yáqtááqá paá wániye.” ¹² titata kóureta abarokáqá tirááe: “waayúkao, keráwáqtí kebó-yátáápíké waerááro!” téta ¹³ taíbaq-kuti-aagoma waqtukéta netuqyaa-kárrí-wáyúkama matawékaraqa péketa atóbamayikaraae.

Yóáane nommá perái-nákómá náarabi umá pukáimiye.

¹⁴ maannáayaba Éróti anómma yabíkái-nakoma ítaraiye. Ítuni áwíqa anómma utáitana ítaraiye. yaímma-wayukama tirááe: “Yóáane nommá perái-nákómá pukuráipike itó-urena imaamugarágá kéíye.” tewata ¹⁵ yaímma-wayukama tirááe: “Íráiyamiye.” tewata tébakaqa tirááe: “naayó-kátáá-wátáá-nákáánákómá wemá watáá-wataa-naqa máíye.” tewana ¹⁶ Éróti ítarena tiráíye: “Yóáanema kemá aqnómmá arákáunana wemá keqnáámmá itó-uraiye.” ¹⁷ téna áaqa ítarena aanibo wemá wení waayúkama Yóáaneqtabama naayóbáqá timáyímkaitata uréta Yóáanemma yáqtoqma kaarabútibi ánnáma kútaane. miráipoana Yóáane kaarabúti matáíye. Éróti ábâkoma Píripini ánâakoma Erótiati Éróti yabitimá moyámmá matáitana minnáyaba ¹⁸ Yóáane naayóbáqá tiráíye: “enâbâkoni ánâakoma yabitimá mayáánabo! ímayaa!” ¹⁹ miráipoana Erótiatini áyámma itana Yóáanema ikámma puínéna kéíye. ááqibo íma kanaaráqá ikamíniye. ²⁰ Éróti Yóáaneqtabama áaqa kégaitana Yóáaneni kateko-ááítábámá ítaraitana aokaq-naré téna ítaraiipoana Éróti kawáá umákaraiye. Yóáaneni watáá ítaraimma áaqa kégaitana

amukaráq maqmá kéitaiye. ²¹ mi táoqa Éróti wení marákárai-kanaayaqa óniqa kauténa wení maqné-wáyúkáyábámá mú mikáq anó-kayukayabama Kááriribake anó-kayukayabama kaumá yímikaitana ²² Erótiatini ayáámúkoma íma yamáykaitana Éróti amuqá marakéna tiráíye: ²³ “emá akáinaama ítama timónaao! ítama timónenaqa aménúne. kemá yabíkáuna-yataaqtaba tínaqa aúkáapike aráqma mórabaq aménúne.” téna tiráíye: “máqtemma ítama timónenai-yataaqa aménúne.” titana ²⁴ wemá yáubarena anóama ítama aónaraiye: “nóiqtabawaq timiyó ténúnô?” titana anóama yauwéqma tiráíye: “Yóáane nommá perái-nákóní aqnóné.” titana ²⁵ ayáámúkoma páátákáá kóéna Éróti máipaqa iréna ítama aónena tiráíye: “Yóáane nommá perái-nákóní aqnómmá táápepi timíyábá kêtikaiye.” titana ²⁶ Éróti arummá ôriq umá kéitana ááqibo namuq-wáyúkátí yúbáq wenáama tiráinapoana íma kaaqaarí téna ²⁷ páátákáá wení kawáá-náqá timá ámikaiye: “aqnómmá ko mamé iyo!” téna timákáitana kóurena kaarabútibike aqnómmá ko aráqmena ²⁸ táápepi mamé iréna inaarúgómmá má ámikaitana inaarúgómmá anóamma ámikaiye. ²⁹ miráitata Yóáaneni iyápó-annama ítátuweta iréta arááq-auma ya matéta máátiq-máatiq-muriapi mó-uqtamakaraae. miráuma Éróti áákaqa makéna Ítuqtabama tiráíye: “Yóáane pukáipike itó-uraiye.” téna tiráíye.

Ítuma taíbaq-wayukama ááwaqa yímitata narááe.

³⁰ Ítuni iyápó-annama wenôpaqa yauweréta máqteniq aráátababi máqten-aimma timá yímikaataba timá ámikaae. ³¹ ááqibo taíbaq-wayukama kényewata Ítuma wení iyápó-annagaraqa

aáwaqa íma kanaaráq naráámiye. íma narááwana Ítuma iyápó-annama timá yímikaiye: “kenamáataa káqopaqa ayáqtáákaqa ónúntae. keráwáqá aagaq-naagáq téq mikáq aagaínoe.” titata ³²nópi-káárebí yenamáa Ítugaraq kaqmáapaqa kóuraae. ³³áaqibo kéowata taíbaq-wayukama yimónareta yeqtábámá ítareta máqte-marupake marabí yó-yo umá yetí áqnáabaqa kaqmáapaqa irááe. ³⁴Ítuma nópi-káárebíké marabí kukénama netuqyaa-wáábámmá keyimonena arummá umayíkaraiye. yetí yabi-í-náqá íma máitata tipi-típiraa umá mááwana miráuma yimónarena netuqyaan-áapínáámmá kétima-yimiye. ³⁵aaqá ékitata wení iyápó-annama iréta tirááe: “aaqá kéekibo kaqmáápapoana ³⁶emá timá yíminata kó éta aáwaqa naa márúpake ko meyámmá máyáaro.” téta tewana ³⁷Ítu tiráiyee: “keráwáqá aáwaqa yímero!” titata yemá ítama aónaraae: “nóinapi aáwaqa meyámmá mayánunataabiyo? kaayaq-tiyááká-wáyúká áfyayaan-oqtakoma (200-kína) íumaataraiye.” tewana ³⁸Ítuma tiráiyee: “yammá nōraq umá wáiyoo? ko aónaaro!” titata aónatuweta timá ámikaae: “morá-tiyaapaq-yamma kaayaq-nóyáákáráqá wááe.” ³⁹tewana Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “máqte-kayukama áápēpaakaqa maraq máero téra timá yímero!” titata ⁴⁰araamá máqe-uraae. yaímma-wayukama tiyááka-wayuka áfyayaakaraqa (100) maraq mááwata yaímma-wayukama kaayaq-áiyáyáákáráqá tiyáákagaraqa (50) máqe-uraae. ⁴¹mááwana Ítuma móra-tiyaapaq-yakaraq kaayaq-nóyáákáráqá maténa wíyōkaqa karáqma káonena amuqá makéna nunamupí “tíkáiye” tiráiyee. tiréna yammá kíqtíraaq umá wení iyápó-annama yímikaitata yemá

waayúkama yímikaae. kéqnáámmá kaayaq-nóyááqá yáíkaaq umá yímikaiye. ⁴²yakaráq noyáákaraq yímikaitata máqte-kayukama nátuweta yímūqa yaitata ⁴³wení iyápó-annama yuqáan-aqto-atoma aíquma aqíturaawata títaupake kaayaq-únámmá ógiqma aqíturaae. ⁴⁴yagaroqtamá naa-káyúkámá títaupake kaayaq-wáyúkámá naikamá tiyááka áfyayaa-kayukama narááe (5,000).

Ítuma non ánanaakaqa náuraiye.

⁴⁵natúwáawana Ítuma páátákáá wení iyápó-annama timá yímikaiye: “nópi-káárebí Beqtáirapaqa meran-ábápáq-ágináupáqá áqnáabaqa kóoro! kemá anaaékaqa yénúne.” téna waabá-káyúkámá timá yímikaiye: “kóoro!” téna tiráiyee. ⁴⁶timátuwena anuraqá nunamummá mú tiráiyee. ⁴⁷enáinobaqa iyápó-anna-wayukama nópi-káárebí nokaayúkóni aúkáapimma mááwana Ítuma wenamáa iyuwéna marabí máqe-uráiyee. ⁴⁸uwáágoma ôriq umá keyoraitata wení iyápó-annama nópi-káárebí íma kanaaráq kéowana Ítuma yimónarena nokáá-nokaamma non ánanaakaqa yeqtōpaqa keyena yátamakitata káonaawana ⁴⁹⁻⁵⁰yáaqa kégaitata ikatíqa kéeta yúyánánóbáqá “waátáe!” tirááe. yurááwana Ítuma páátákáá tiráiyee: “ké keyune. táaqa ígáino!” téna ⁵¹nópi-káárebí yeté pékaitana uwáágoma yoqmá ánataguráiyee. iyápó-annama yáaqa ôriq umákaitata yúyánákó taítawaa kéiyee. ⁵²yakaq awaaméqá in-ááímmá íkéitaawana yetí yáakoma ummaamá ôriq uráiyee.

Ítuma Kénnétaaretibaqa karímá atóbamayikaraiye.

⁵³nokaayúkóni meran-ábápáq-ágináupáqá iréta mararáqá Kénnétaaretibaqa yáá amakéta

nópi-káárémá ánnáraqa kútaae.
⁵⁴nópi-káárébi ké yáubaraawata
 waayúkama páátákáá Ítumma káoneta
 ítaraae. ⁵⁵ítareta máqte-marukaqa
 uréta karí-wáyúkámá kúkutaaraqa
 maréta maméta Ítu máipaqa irááe.
⁵⁶máqte-mapaqa Ítuma uréire uráipaqa
 naa-márúkaqa yópáqá máqtepaqa
 waayúkama yetí karí-wáyúkámá
 meyámmá kémayai-marukaqa mamé
 iréta egaa aéta tirááe: “ayúwénata ení
 wáqtôraqa karí-wáyúkámá ánekuyoro!”
 tewata máqtemma ánekuyowana yetí
 karímá éqyikaitata atóbaguraae.

aítaubikoni aapinaammá

7 Péрати-wayukama yaímma
 aamá aúmakaan-aimma
 ítaraa-kayukagaraq Yérútáábake
 iréta Ítunopaqa áikutaae. ²yaímma
 Ítuni iyápó-annama iyáámma íma tete
 éta aáwaqa kέναawata yimónaraae.
³ááqibo Péрати-wayukagaraqa
 máqtemma Ítiráaeo-wayukagaraqa
 yetí yítaubikoma timáyímikaawata
 iyáámma íma kateko umá tete étama
 aáwaqa ínewaomiye. ⁴keqnáámmá
 aáwaqa meyámmá matéta íma tete
 étama ínewaomiye. yítaubikoma
 taíbaq aammá aúikai-kataama
 yímikaawata yemá mirá kéoe. táápeqa
 tete iyábá nawimmá tete iyábá
 taawemá tete iyábá kéqoqeq-yaqtaaq
 tete iyábá miráuma tete kéoe.
⁵miráitata Péрати-wayukama aamá
 aúmatan-aimma yirááti-kayukagaraqa
 Ítumma ítama aónaraae: “nôraq itata
 ení iyápó-annama ketáái-títaubikoni
 aamá íkeiteta iyáá-paigaraqa kέναao?”
 tewana Ítu yawéqma tiráiyee: ⁶“Áítáíya
 keráwáqtábámá áraimma tiráitaq
 kaaqaari-wáyúkámá mááe. naayóbáqá
 wemá miráuma agatáiyee.
 Áánúqtu kétiye.
 ‘maa-káyúkámá paá yóyaukake tíwîqa
 múte kéyauyoe.

yetí yirummá ketôpaqa íma kémaraae.
⁷aamá aúmatan-aimma waayúkama ye
 túyánápi ké kétiraatewaq yeráwáqá
 Áánúqtuni aamá aúmatan-aikaa
 kéitaae.

miráipoana ketíwîqa múte
 yawíyawaigoma yíwáqnaa
 kanaaráq íniye.”

téna agatáitata ⁸Ítuma tiráiyee:
 “keráwáqá Áánúqtuni aammá
 aúikai-qtataaq keráwáqtí tinaaépaqa
 yuwéq wáátigoni maníqá paá yáqtoqme
 kéoe.” téna tiráiyee: ⁹“keráwáqtí
 maníkoní watáama yáqtoqme
 kéeta Áánúqtuni watáama yuwéta
 íkeitaae. ¹⁰naayóbáqá Móteti tiráiyee.
 ‘enabommá enanókararaq kaayoné umá
 yíwîqa múte yauyuwo! kaqtó umá
 yabíqyikao! ááqibo móra-nakoma
 wenaboqtábámá wenanoqtabama
 táí-aimma tíanama arááqa ikamínana
 puíniye.’ tiráitaq ¹¹ááqibo keráwáqá
 kétee. ‘móra-nakoma wenaboqtábábi
 wenanoqtabama timá-yimena
 ‘kemá íma kanaaráq timénúne.
 timúna-yataaq tíwaqnaa-yaqtaaq
 kóbaanie. Íbaru-aipi kóbaani
 wenáaimma mirá wáiyee Áánúqtunnae.’
 mirá ténama ¹²aboámmá íma
 yíwáqnaa íniye. ¹³keráwáqá Áánúqtuni
 watáama kéyuweq keráwáqtí aamá
 aúmakaan-aikaraq kéyuwaae. maami
 wái-qtátááríqa taíbaqa kéoe.” téna
 tiráiyee.

waayúkama táíq umá aamá kárate-qtataaq

¹⁴Ítuma waabámmá wenôpaqa
 yááyarena timá yímikena tiráiyee:
 “ítáaro! ¹⁵máqte-qtataaq arunóbáqá
 koínama íma kanaaráq táíq éna
 ááqibo arunóbáké yáubatuwena
 yáwína-yataakoma minnáma táíq
 kéiyee. ¹⁶taáqa wáinaaqa ítáaro!”
 tiréna ¹⁷waabá-káyúkáyôpake kóurena
 naaúpaqa pékaitata wení iyápó-annama

ítama aónaraae: “maa-kátáágón áaimma nóinabiyo?” tewana yawuwéqma tiráiyē: ¹⁸ “tébakaq íma ítáane umá íyaq keráwáqá ítaraao? ¹⁹ ááqibo máqtemma kégumibo paá áyapi kégumena miráipoana ayábopike kéyutugiye.” miráuma Ítuma tiráiyē: “máqtemma naí-yáqtááqá kanaarácq nánoc.” ²⁰ móragaraqa tiráiyē: “arunóbáké yáubagurai-qtataaqa waayúkama táiq umá kéyiraatiye. ²¹ aúpácq arunóbáké táí-auyanamma iténa kebó-yátáákáriq kéena moyámmá kémayena waayúkama kéikamena ²² aaramá moyámmá yabitimmá kémayena aúrananna káena taíbaq-kumiq-yaqtaaqa wáitana kaaqaari kétena negígómá kéena kéwakarena áwíqa yama aráápēna táí-weganokanoqa kéen ²³ maami-kútí-yátáákómá waayúkagoni arunóbáké kéyaubena waayúkama táiq umá káraatiye.” téna tiráiyē.

aaragóni arupi itaígómá

²⁴ Ítuma kóurena Tááya-marukaqa iréna móra-naupaqa pékena wemá máitata yemá aónaiyaba ikákaiye. ááqibo aúpácq íma kanaarácq máqe-uraiye. ²⁵ móra-inikoni ayáámúkoma kuti-áágógáráqá máitana min anóama Ítuqtabama ítarena páátákáá wenópaqa iréna Ítuni aítaupi aípaq aguráiyē. ²⁶ min-ínikómá íma naaóq-inimibo wemá Pinítia Tíríabake iréna mibáqá wenanóama marákáraitana mibáké iréna Ítuqtabama egaa aráiyē: “ketiyáámúkoni arupiké kuti-áágómá waqtuwaa!” titana Ítuma tiráiyē: ²⁷ “ááqibo áqnáabaqa naaópaq-iyapogotaa aáwaqa yímiketae. iyápógoni aáwaqa mamá iyákómá amíyábá minnáma íma íráqó-qtataaquiye.” téna tiráiyē min-ínikómá tiráiyē: ²⁸ “téna. ááqibo iyán áráaqa yaare-aménáápácq

maéta iyápógoni aáwaqa araaqtáma ábúpuma kénaae.” titana ²⁹ Ítuma tiráiyē: “kateko-áímmá tiráánaboana kuti-áágómá enayáámúkoni arupiké yáubagina ení naaópaqa kóaa!” titana ³⁰ weni naaópaqa kóurena ayáámúkoma aónaraitana wemá waí-yááréráqá kanaarácq máitana kuti-áágómá arupiké yáubama ánatama kóuraiye.

Ítuma aíbôq-nakoma atóbamakariye.

³¹ Ítuma Tááya-marupake Tááíranabaqa kóurena Tááíran-abake Kááririnokaayukaqa iréna Tekááporitipake tiyááka-marupakene iráiyē. ³² iráitata tébakaq-wayukama aíbôq-naqa awíqme Ítunopaqa irááwana wemá aamá ikéitena íma arupú umá kítitata egaamá arááe: “ayáánapo ánekúinanama atóbamakaniye.” tewana ³³ Ítuma wegáráqá waabápiké áwíqme kóurena ayáán-amama min-aíbôq-nákóni áárarapi makéna wiráátima wikéna amáábíraq ánekukena ³⁴ wiyôkaqa aónarena karagikáráqá yumákáraiye: “yarótáyakaa!” wemá Áárámê-aipike tiréna “íbaqta” tiráiyē. min-áílkón áaimma aáqa yarótáyakao. ³⁵ tiráitana páátákáá min-nákóni ááramma yarótáguraitana óyauqa oyaaq uráitana wemá aamá kanaarácq kétiye. ³⁶ miráitana Ítuma akoqnáá umá timá yímikaiye: “atóbamakaiqtabama ítima-yimero!” titata máqtemma abarokáqá anókaqa timá yímikaiye. timá yímikaitata ³⁷ máqte-kayukama itáawanama yáaqa karáiyē. yáaqa ôriq umá karáitata tirááe: “wemá máqte-qtataaqa katekoíq kéiyē. aíbôqnaaboq-nakoma timá ámikaitana aamá kéitena kanaarácq kétiye.” téta tirááe.

Îtuma móragaraqa taíbaq-wayukama aáwaqa yímikaitata narááe.

8 pááqyamma anaaékaqa káqomma waabámmá anómma álkutaae. álkutaawana yetí aáwaqa ánataguraitana Îtuma wení iyápó-annama yááyarena tiráiyee: ²“maa-káyúkáyábámá tirummá kéumayikaunaboata ketê kaumo-yúpáámá máqe-ureta aáwaqa íkénawaqa ³kemá timá yíménatama naaópaqa! kóétama ayáqtáákqa kéyepoqa aáwaqa íma yíménatama yúnááímmá ínóe.” titata ⁴wení iyápó-annama tirááe: “kááyûq-mapaqibo taíbaq waqmé o-káyúkámá náakakena miráuma-aawaqa taíbaq mamá yiménúnataabiyo?” tewana ⁵Îtu tiráiyee: “ení yammá nôraq-umabiyo?” titata “abapaké kaayaré.” téta yauwéqma ⁶tewana Îtuma “maraq máaro!” timá yímituwena mi-qtámmá abapaké kaayaqá maténa nunamupí Áánûqtuqtabama amuqá makéna “tíkáiyee” tiréna kíqtúraqa uréna wení iyápó-annama yímikaitata waabámmá yímikaae. ⁷keqnáámmá noyááqa yakaráqá maténa nunamupí “tíkáiyee” tiréna iyápó-annama yímikena timá yímikáiyee: “yímero!” titata yímikaae. yímikaawata ⁸máqtemma nátúwáawana yímûqa yaráiyee. taíbaq-wayukama títaupake kaayaq-wáyúká-áiyáyáámmá (4,000) nátúwáawata ⁹iyápó-annama ábûpuma araaqtáma abapaké kaayaq-únápí aíqturaawana Îtuma timá yímikáiyee: “naaópaqa kóoro!” ¹⁰timátuwena nópí-káárébí iyápó-annagaraqa péketa Táámánûtaa-marupaqa kóuraae.

Pérati-wayukama awaaméq-yátááqtábá ítama aónaraae.

¹¹tébakaqa Pérati-wayukama utéta aagaren áimma kététa ítama aóna-aona

urááe: “wíyôkakena-awaameqa tiráátiyo!” tewana ¹²Îtuma karagíqa kéyena tiráiyee: “nôraq itata íbêq-wayukama aati-aatimá ‘awaaméqá timiyo!’ kéteo? ké kêtune awaaméqá íma yiráátéq íyimenune.” téna ¹³yeqtópake yiyuwé kóurena nópí-káárébí móragaraqa pékena yanaapáq agínááupáqá kóuraiye.

Pérati-wayukagaraq Êrôtini yammá itoraí-yáqtááqá

¹⁴⁻¹⁵Îtuni iyápó-annama aáwaqa yiwikáqtuweta yewana kímora-yamma nópí-káárébí wáqe-uraitana Îtu tiráiyee: “keráwáqá Pérati-waayukati yammá itoraí-yátáákáraq Êrôtini yammá itoraí-yáqtááqtábámá aónama kawáá oro!” titata ¹⁶minnáyaba watáá-wataa yé-íyáá tirááe: “nôraq itanáq mirá kététyo? yammá íma wáitana mirá kététye.” tewana Îtu yetí watáayabama ítarena ¹⁷tiráiyee: “nôraq itaráq yammá íma wáíqtabama watáá-wataa kéteo? íyaq ítaraao? póraanabono? aíbôqnaaboq kéoo? ¹⁸túramma wáimma íyaq káonaa? tááraramma wáimma íyaq kéitaa? íyaq taákaqa makááo? ¹⁹kemá móra-tiyaapaq-yamma taíbaq-waayukama kíqtí-giti umáyíkarauo nôraq umá unáápímmá tébakaq aqtó-ááwáqá aíturaao?” titata “títaupake kaayaré.” téta yauwéqma tirááe: ²⁰“ááqibo abapaké kaayaq-yámmá kíqtí-giti umáyíkarauata nôraq umá unáápi abûpuma aíqturaao?” titata “títaupake kaayaré.” téta yauwéqma tirááe. tewana ²¹Îtuma ítama yimónaraiye: “paá íyaq arútama ítaraanabiyo?” téna tiráiyee.

Îtuma aúramma karopágurái-nakoma Béqtáirabaqa atóbamakaiye.

²²Béqtáirabaqa iráawata mikáqá tébakaq-wayukama aúramma karopágurái-nakoma áwîqme Îtunopaqa

iréta egaa arááe: “emá ánekuinanama atóbamakanieye.” téwana ²³Ítuma ayáákaqa yáqtoqma yabitimá márûpake áwîqme kóurena aúrapi wiráátima wíqmakéna ayáánaipo ánêkukena ítama aónaraiye: “ára káonaano?” titana ²⁴min-nákómá káonena tiráiyeye: “kemá waayúkama yaaráá umá uréire kéowaq káonaune.” titana ²⁵Ítuma móragaraqa aúraqa ayáámma makáitana íbêqa min-nákómá akoqnáá umá aónaraitana aúramma atóbamakarainana máqte-qtataaqa káonaitama ²⁶Ítuma timá ámikaiye: “ení naaópaqa kóé! mi-márúpáké yéna márûpaqa móragaraqa íma yauweré iyo!” téna tiráiyeye.

Pítaa Ítuni áaimma abarokáq kétiye.

²⁷ááqibo Ítuma wení iyápó-annagaraqa Tétaría Píripai-marupaqa kégoweta Ítuma ítama yimónaraiye: “timá tíméro! waayúkama keqtábámá nóinae kéteo! náawabuno?” titata yauwéqma tirááe: ²⁸“yaímma kétee emá Yóáane nommá péraakarai-nakoe kétéwata yaímma emá Iráíya máane téta kétee. tébakaqa emá Áánûqtuni watáá-wataa-nakomone kétee.” tewana Ítuma ítama yimónaraiye: ²⁹“keráwáqá nóine kéteo? náawabuno?” titana Pítaa yauwéqma tiráiyeye: “emá Áánûqtuni aúyánámmá Metáíya máane.” titana ³⁰Ítu timá yímikaiye: “keqtábámá waayúkama ítima-yimero!” téna tiráiyeye.

Ítuma wemá aíqa íyábágáráq wemá puínîtabagaraq timá yímikaiye.

³¹Ítuma mirá-timatuwena wení iyápó-annama miráuma kéyiraatena timá yímikaiye: “ké Waayúka-Araaqa máune. taíbaq-yataaqtabama tíqa íniye. ketáái anó-kayukama uyátáráa-monoq-wayukagaraqa aapinaa-káyúkágáráqá anaaéma umátiketa tíkamiyaqa pukónúne. púyónana kaumo-yúpáámá

ánataginana tiwáutinaqa paá mánune.” ³²miráuma abarokáq titana Pítaa ítátuwena Ítumma áwîqme nékaqa mó áá awáágitana ³³ááqibo Ítu wení iyápó-annama yimónarena Pítaamma áá awááguraiye: “emá webó-náqá máane. ketinaaépaq yáwaa! enaúyánámmá paá waayúkagoni aúyánámíye. íma Áánûqtuni aúyánámíbo!” ³⁴timátuwena wemá wení iyápó-annama waabákáráqá wenôpaqa yááyaraiye. yááyarena timá yímikaiye: “ááqibo móra-nakoma akáínana tinaaépaqa yínénama wemá wení akáígómá awikátuwena yuwáino! wenáuma mamé uwí-yátááqtbá kéyuwenawaq wení máárípuma múte kémayena tinaaé mamé yíno! ³⁵móra-nakoma paá mánaae ténama wení paá mái-yataaqa aúyoraniye. ááqibo móra-nakoma keqtábámá puyéna ketí átê-wataayabama puyénama wení paá mái-yataaqa mayániye. ³⁶ááqibo móra-nakoma máqtemma mararáq wái-qtataaqa matokáinanama wení paá mái-yataaqa aúyokinanama nôraq íníyô? ³⁷nóinapo wení paá mái-yataaqa móragaraqa meyáníq íníyô? ³⁸ketí watáayabama íbêqa kebó-yúpááráqá keqtábá agaemá inaqa ké Waayúka-Araaqa maéqa weqtábámá kemá yéna-taoqa ketiboní tágagi-yataakaraqa wení aokaq-káqtó-wáyúkágáráq yéqa mikáq kemá tigaemá umákanune.” téna Ítuma **9** tiráiyeye: “taákaqa máráaro! tébakaqa maakáq itó-uma paá máa-kayukama íma puíyana Áánûtuma kawáá kéi-kanaama akoqnáágaraqa yínata aónéta puínoe.” téna Ítuma tiráiyeye.

Ítuma káqowaraa aúkéna tágauraiye.

²abapaké móra-wagaama pukitana Ítuma Pítaagaraqa Yêmitigaraqa Yóáanekaraqa yíwîqmena anón-anuraqa utéta yenamáa máneta urááe. mikáqá

Îtumma káonaawana wemá káqowaraa aúkitata ³wení unáákáqtôma waéqma tágagurena mú mikákáá wayámmá aúkitataa waayúkama tete umátúwáakakaatati íma miráuma wayákayana umá tágagine iné. ⁴mirá umátuweta Iráíya Mótetigaraqa Ítugaraqa wataá-wataa kétéwata yimónaraawana ⁵Pítaa tiráíye: “yirááti-nako, maakáq mánunataama iráqóniq kéinataa kaumo-námmá tarôq onúnataama mórama ennáé. mórama Mótetinnae. mórama Iráíyanna tarôq onúnatae.” titana ⁶yáaqa karátata Pítaa tínîn-aimma íma ítaraiipoana mirá-tiraiye. ⁷ááqibo konnámá kukéna yemmá yawááq uráitana aagómá konnánóbáké tiráíye: “tíkái-ketaanikoma máíye. máinaraq wenáama ítáaro!” ⁸yemá yúrapike abáá uréta Îtumma wenamá aónaraae. ⁹anuraké kukááwana Ítuma timá yímikaiye: “káqo-kayukama aónaraawaigoqtabama ítima-yimero! ááqibo kemá Waayúka-Araaqa pukuráipike awaútinana itoínaqa mikáq kanaaráq timá yímero!” titata ¹⁰wenáama ítareta kaqtó uréta ááqibo maannáyaba wataá-wataa tirááe: “pukuráipike awaúturaigoma nóin-aainabiyo!” téta ¹¹Îtumma ítama aónaraae: “aapinaa-káyúkámá kétee ‘Iráíya áqnáabaqa yíniye.’ nôraq itatáq mirá kéteo!” titana ¹²Îtuma yawéqma tiráíye: “Iráíya áqnáabaqa kéyena máqte-qtataaqa yokaa-yokaa kéíye. ááqibo nôraq itana Waayúka-Araaqtabama Áánûqtuni agamatán-áipí mirá kétiyo? ‘wemá anón-aiqa mayáinatama waayúkama wemmá ayúqma ánatainoe.’” ¹³titaqá kemá kétima-timune. Iráíya wágáabaqa iráinapoata waayúkama weqtábámá Áánûqtuni agamatán-áipí tiráiniq uréta máqte-qtataariq ónaae yíkái-qtataariq wekáq urááe.” téna Ítuma tiráíye.

Îtuma kuti-áágóráq-iyápómá atóbamakaiye.

¹⁴kukéta tébakaq iyápó-annaraqa irááwata anómma waabá-káyúkámá yeqtôpaqa áikutaawata yimónaraae. aapinaa-káyúkámá Ítuni iyápó-annagaraqa aagaren áimma kétéwata ¹⁵waabámmá Ítumma káoneta iyánáaq umáreta uyaaté uréta agoyáá umákaraae. ¹⁶Îtu wení iyápó-annama ítama yimónaraiye: “nóiqtabama yegáráqá aagaren áimma kéteo?” titana ¹⁷waabápké móra-nakoma tiráíye: “yirááti-nako, ketáanikoma enôpaqa áwíqme uráunana wení arupi kuti-áágómá máitana aamá íketitana ¹⁸kuti-áágómá yáqtoqma marabí kéyuwaitana wemá áwaayaamma agíkíqa kéitana óyaukaqa agaregómá ôriq kétena arááteru-teru kéíye. kemá ení iyápó-annama ítama aónaraune. ‘kuti-áágómá arupiké waqtuwánô téq itáunata kanaaráq íma waqtukááe.” titana ¹⁹Îtu tiráíye: “íma itáa-araakotaama mááe. nôraq umá yupaawaq keráwáqté mánuno? keráwáqtí ítai-yataakoma tíbô kégaitaqa nôraq umá yupaawaq miráuma ónúno? iyápóma áwíqme kekáqá yero!” titata ²⁰iyápóma áwíqme irááwana Ítuma máitana kuti-áágómá wemmá aónarena iyápóma yáqtoqma marabí yukáitana aúgoma kaipú-kaapu uráitana óyaukake agaremá arááteru-teru uráíye. ²¹Îtu wenaboámmá ítama aónaraiye: “nôraq umá yupaawaq wegáráqá máqe-uraiyo?” titana aboámá yawéqma tiráíye: “pááqyan-iyapoma máikakene. ²²taíbaq-kanaama irabí yukéna nopí yukéna arááqa ikámíta ááqibo emá arummá umátikaa! emá kanaaráq énnaraq tíwáqnaa uwo!” titana ²³Îtu tiráíye: “náawabi keqtábá arupi ítama aruténama máqte-qtataaqa

kanaaráq íniye.” titana ²⁴ aboámá ibiqá yaréna tiráiyé: “kemá tirupi kéitaupo ketí itaígómá pááqyamma itaígóqtábámá tíwáqnaa uwo!” titana ²⁵ Ítuma waabámmá yimónaraitata ya áikutaawana kuti-áágóqtábámá abarokáqá akoqnáá umá tiráiyé: “afbōqnaaboq kuti-áágó, kemá timá ámenaa iyápógoni arunóbáké yaúba-gaa! yaúbarema móragaraqa arunóbáq íperaao!” titana ²⁶ wááqa yumátuwena iyápóma marabí yukáitana aúgoma kaipú-kaapu uráitana yaúbaguraiye. yaúbaraitana iyápóma pukurénaraa máqe-uraitata waayúkama tirááe: “pukuráiyé!” tewana ²⁷ Ítuma ayáámma yáqtoqma awaútitana itó-uraiye. ²⁸ Ítuma naaúpaqa pékuraitata wení iyápó-annama aúpáq ítama aónaraae: “nōraq itatáá ketáámá íma kanaaráq waqtukáunataabiyo?” tewana ²⁹ tiráiyé: “nunamunápó maa-wáín-áágómá kanaaráq waqtuwáinoe. káqo-qtataaqnapo kanaaráq waqtuwáinoe.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma móragaraqa wení pukígóqtábámá tiráiyé.

³⁰ mikáké kóureta Kááriribaqa kégowata waayúkama itánéowana Ítuma itaíyábá íkákaipoana wení iyápó-annama kétima-yimena tiráiyé: ³¹ “Waayúka-Araaqa yáqtoqma áwíqma yimíyatama ikamíyana puyéna kaumo-yúpáámá ánataginana itó-iniye.” titata ³² wemá tin-áikón áaimma íma ítareta ikaqtíq uréta ítama íma aónaraae.

náawa mú mikákáá anó-nakoma máiyó?

³³ Káperanabaqa iréta naaúpaqa maéta máawana Ítuma ítama yimónaraiye: “nóiqtabama aakaqá uréire uréta watáá-wataa tirááo?” titata

³⁴ timá abarokáqá íma tirááe. aakaqá uréire umá maéta yemá aagaren áimma tiráápoata náawabi áqnáaenariq iyábá aagaren áimma tiréta timá abarokáqá íma tirááwana ³⁵ Ítuma maraq maéna títaupake kaayaq-iyápó-ánnágómá yááyarena tiráiyé: “ítáaro! áqnáabataba akáina-nakoma aqtóbáq maíno! máqtekoní maqnémá aurafno!” tiréna ³⁶ iyápóma áwíqma yetúbáqá ákarena áyabaa uréna tiráiyé: ³⁷ “móra-nakoma kebóana maaráá-iyápómá yabírakenaraa kemmá yabítikane íniye. yabítikanenaraa kenamáa íma yabítikanibo timátíkarai-naqa yabíra Kane íniye.” téna tiráiyé.

namurommá íma maénama aanábómá máiyé.

³⁸ Yóáane Ítumma timá ámikaiye: “yirááti-nako, móra-nakoma enáwíqqa tiráinapoana kuti-áágómá waqtukáitataa ketáámá aónaretaa timá ámikaunatae ‘éqaa! ímira-uwo!’ tirétaa ení iyápó-annabike íma ketááté íma máitataaboataa mirá-tiraunatae.” tewana ³⁹ Ítu tiráiyé: “ímira timá áméro! ‘éqaa!’ ítero! ááqibo ketíwíqqa yánninapoana akoqnáá-yataaqa umá inéna min-nákómá keqtábámá táí-aimma íma kanaaráq tíniye. ⁴⁰ ááqibo íma namuroíq kéumatikenataama wemá aanábó máena íniye. ⁴¹ ááqibo keráwáqá Ítu Káríqtoni iyápóma máapoana móra-nakoma keqtababóana pááqya-qtataaqa miráumaraa nommá nawááena timénama wení íráqô-qtakaakoni anónnámma mayániye.” téna tiráiyé.

Ítun anaé waraí-yátááqá mamá taítawaa kéiyé.

⁴² Ítu tiráiyé: “móra-nakoma ketáama ítarain-iyapoma kaaqaari-ááímmá aráátínanama min-iyápógómá ketáama yuwáinanama anón-oqtamma

kaaqaari-nákóni ánúwarakaqa atáá-ataa umá nopí óqtakaraqa yuwáiyana pékena nomma nawíkama pukínanama minná kateko umá ini ááqibo iyápoma tinaaépaqa yuwáné inanama mú mikákáá táigoma iniye. ⁴³ ááqibo tiyáákoma táigo-qtataariqo kéinaqa keráwáqá tinaaépaq yuwáineqa tiyáákoma aráráaro! áánibo kímora-ayaakaraqa mú mikákáá íraqómma keráwáqá tágagurai-marukaqa wínóe. kaayaq-áyáákáráqá márú mikákáá táigoma keráwáqá puí-márúkáqá ⁴⁴ irabí wínóe. ⁴⁵⁻⁴⁶ ááqibo áitaukoma táí-apima áwíqmena kéwinaama tinaaépaq yuwánéqa títauqa aráráaro! kímora-aitaukaraqa mú mikákáá íraqómma tágarurapaqa yínéqa kaayaq-áítáúkáráqá márú mikákáá táigoma ina puíbáqá wínóe. ⁴⁷ ááqibo túrakoma kúmiq-yataariqo kéinaqa tinaaépaq yuwánéqa túramma kubíqtúwáaro! Áánúqtuni kurubáqá kímora-aurakaraqa mú mikákáá íraqómma yínéqa kaayaq-áúrákáráqá márú mikákáá táigoma inaq puíbáqá irabí wínóe. ⁴⁸ puí-márúkáqá marikómá íma ánataniye. ⁴⁹ umá irabí agatuwáinana anaaékaq yaímma íraqó-qtataaqa paá wániye. móraiq umá ketáá maqmá aóna-aona onanatáá yaímma íraqó-qtataaqa paá wániye. ⁵⁰ ááqibo umá ikaaq kétena aáwakaraqa átê kéinana ááqibo ikaaqá íma tnanama nóinapo móragaraqa átê iníyô? miráuma tirupí umá-úráá-qtátááqá wáinaqa máqte-kayukagaraqa aarawaamá paá máaro!” téna tiráiyé.

ánáakoma ayuwaíyábámá
Ítuma timá yímikaiye.

10 mibáqá kóurena Yúria-marupaqa kóurena Yótaa-nomma atamá kóuraitata waabámmá móragaraqa áikutaawana wemá keqnáámmá

aapinaammá timá yímikaitata ² tébakaq Péрати-wayukama wenôpaqa iréta yoqmá aónaneta ítama aónaraae: “ketáái monoq wataábi yaaguyabí-áípi awaaikómá wenánáakoma kanaarác ayuwániyô?” tewana ³ Ítu ítama aónarena tiráiyé: “Móteti nóineq timá tímikaiyo?” titata ⁴ yé tirááe: “Móteti tiráiyé. ‘akáinama awaaikómá ayúkai-kanaamma agayéná ánáakoma kanaarác ayuwániye.” tewana ⁵ Ítu tiráiyé: “kaúbîq uráápoana Móteti miráuma timá tímikena agatáitana ⁶ áqnáabaqa Áánúqtu ímira-uráiyé. Áánúqtu áqnáabaqa awaaikógáráqá ánáakogaraqa tarôq uráiyé. ⁷ ááqibo waagómá anóama aboámá iyuwéna ánáakote iyikááyata kónanaratama ⁸ mi-káyákómá kímora-auma auráyóye. kaayakómá íma paá maéta kímoragoma aúgemma mániye. ⁹ ááqibo Áánúqtu mi-móraráq makáinata waayúkama íma yataínoe.” titata ¹⁰ naaúpaqa wení iyápó-annama maannáyaba ítama aónaraawana ¹¹ wemá tiráiyé: “ánáakoma ayúwái-nakoma káqon-inimma mayánénama wemá morímá yamákárena moyámmá mayéna ánáakoma agaemá amíniye. ¹² keqnáámmá awaaikó ayúkain-inimma wemá káqokanokoma mayánénama wemá morímá yamákárena moyámmá kémayaiye.” téna tiráiyé.

Ítuma páaqya-noiyaporawaqa
atimuqá timá yikaraiye.

¹³ ááqibo páaqya-noiyaporawaqa yiwíqme Ítunopaqa ánekuku ikáae téta irááwata Ítuni iyápó-annama áá yiwááguraawana ¹⁴ Ítuma aónaimma áyámma uráitana tiráiyé: “paá máaro! iyápoma ketôpaqa kanaarác kéyee. áá íma yiwáágoro! Áánúqtuma kawáá kéi-maruqa miraráá umá iyápógoni márúqa wáiyé. ¹⁵ túwááyakaq máráaro! Áánúqtuni wataáama iyápóraa umá

arupi kéitai-nakoma Áánûqtuma kawáá kéi-marukaqa kóiniye. miráumaraa íkéitenama íma kóine iné.” téna ¹⁶ iyápóma yirákena iyóbaruqma uréire kéena tiráiyé: “eqtábámá íraqòniq umákaniye.” mirá téna íraqòn-aimma timá yíkaraiye. atimuqá ámikaiye.

anó-nakoma

¹⁷ kégoitana móra-nakoma uyááténa Ítunopaqa marabí araayutaúmá aténa ítama aónaraiye: “íraqò-yiraati-nako, nóin-iraqo-qtataariraq éraq kemá íma ánatagena tágagigoma mayánááq únabiyo?” titana ¹⁸ Ítu tiráiyé: “nòraq itaa keqtábámá íraqòne tiráano? kímora-iraqokoma máena Áánûqtu wenamá íraqòmma máena kéiyé. ¹⁹ emá máqtemma yaaguyabí-áímmá ítaraane. aaramá moyámmá morímá yamákanabo! íyamakaa! waayúka ikámma puyónabo! íikamuwo! moyámmá mayáanabo! ímayaa! kaaqaari-áímmá ténabo! ítiyo! wakaráanabo! íwakaraao! aboámá anóagaraqa kaayonéma umá yíwíqa múte yauyuwo. kaqtó umá yabíqyikaa!” titana ²⁰ anó-nako tiráiyé: “yirááti-nako, maa yaaguyabí-yátááqá máqtemma iyápó máqe uráuna-kanaarake íbêkaraqa kaqtó kéune.” titana ²¹ Ítu aónaraitana wenaúyánámmá wenôpaqa kóuraitana tiráiyé: “kímora-yataaqa íarutaiye. ení máqte-qtataaqa oótamma íma wái-kayukama yimiyo. yiména Áánûqtugaraq ení oótamma taíbaqa anómma aurániye. yímituwe tinaaépaq iyo!” titana ²² mi-kátááyábá arummá ôriq uráitana wení oótamma taíbaq wáinapoana karagíqá yumáena kóuraiye. ²³ kóuraitana Ítuma karáqme uré karáqme iré kéena wení iyápó-annama timá yímikaiye: “anó-nakoma taíbaq oótamma makáina-nakoma Áánûqtuni-marupaqa umaagáráqá

kóiniye.” titata ²⁴ iyápó-annama wení wataáyatabama yáaqa karáitana Ítuma móragaraqa tiráiyé: ²⁵ “oótiraa-kakoma (káámo) waigóní-aapi péránéna iníkáámá oóta-nakoma Áánûqtuni márûpaq uínénama kamáa ániye.” titana ²⁶ yáaqa ôriq kégaitata tirááe: “náawa kanaarq perányó?” tewana ²⁷ Ítuma karáqma káonena tiráiyé: “áaqibo umaa-yátááqá waayúkama íma kanaarqá ínana Áánûqtu kanaarq íniye.” titana ²⁸ Pítáa tiráiyé: “ketáámá máqte-qtataaqa yukétaa enanaaépaqa kéyunatae.” titana ²⁹ tiráiyé: “áaqibo kétima-timune áaqibo keqtábámá maan áté-wataayabama móra-nakoma naaópaqa yuwánénama awaaómmá ábâkogaraqa yuwánénama anaanoámá aúkogaraqa yuwánénama aboámá anóagaraqa yuwánénama áanikoma ayáámûkogaraqa yuwánénama yókáráq yuqma ánatatuwenama ³⁰ móragaraq-moragaraqa mayániye. taíbaq mayánéna íbêq-kanaama naammá taíbaq mayéna awaaútááma ábâkotaagaraq taíbaq mayéna anaanoútááma aúkoutaagaraqa taíbaq mayéna anóautaama taíbaq mayánéna aíkaraqa mayániye. mayéna anaáéka-kanaama íma ánatagena tágagigoma mayániye. ³¹ íbêq-ano-kayukama maqnmá ínana íbêq-maqne-wayukama uyátaneta yínóe.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma móragaraqa wení puiyábámá tiráiyé.

³² aapaqá máeta Yúrútáárebaq kégowana Ítuma áqnáabaqa kégoitana wení iyápó-annama yáaqa kégaitata wenanaaépaqa kégowata tébakaq-wayukama yinaaépaqa kéyewana yáaqa ôriq umá karáiyé. Ítuma móragaraqa wení iyápó-annama wenôpaqa yáárena máqtemma yínê-qtataaqa timá yímikaiye:

³³ “aónaaro! Yérútáárebaqa kéuy-onatama mikáqá monoq-wáyúkámá aapina-káyúkágáráqá Waayúka-Araaqa yáqtoqma ánnáma amínéta aa íitai-wayukama yimíyata ³⁴ weqtábámá makatéta wirááti wekáqá wituwéta ikamíq-ikamíq umá ikamíyana puyéna kaumo-yúpáámá ánataginana itó-uma paá mániye.” téna tiráiyé.

Yêmitiyaa Yóáaneti ítama aónaigoma

³⁵ Yêmiti Yóáanegaraqa Yéberen ánikoma wenôpaqa iréta ítama aónaraaye: “yirááti-nako, móra-yataaqa ítama aónayaa kekárátá mirá-umatikanono?” téyana tiráiyé: ³⁶ “tikái-yátááqá nôraq umátikanuno?” titata ³⁷ tiráiyé: “emá ení tágagi-marupaqa yénaka kerátámá enaukápáqá maraq máyaakae. meran-áúkáqáqá maan-aukapaqa anó-kayukati yibíqtátáráq maraq máyaakae.” teyana ³⁸ tiráiyé: “ítama aónáaya-qtataaqa kenákámá íma ítaraaye. kemá naúna-yataaqa kanaaráq náyóyô? kemá peraúna-yataaqa peráyóyô?” titata ³⁹ tiráiyé: “kanaaráqá mirá-oyuye.” téyana tiráiyé: “keqnáámmá kínnamo naúna-yataaqa náyóye. kínnamo peraúna-yataaqa peráyóye. ⁴⁰ ááqibo ketukápáqá kemá íma kanaaráqá ‘maraq máékao!’ tenúne. Ánúqtu wenamá maannáyaba tniye.” titata ⁴¹ tébakaq iyápó-anna-wayukama ítaraawana Yêmitiqtabama Yóáaneqtabama iyámma uráitata ⁴² Ítu yááyarena tiráiyé: “aa íitai-wayukagoni áaimma keráwáqá ítaraae. yetí uyátárai-kayukama kawáá-wáyúkágáráqá náapaakaraqa imaamugáráq-áimmá kétepoaq ⁴³ keráwáqá ímira-inoe. uyátaiyaba kákainanama tébakaqa yíwâqnaa íno! ⁴⁴ mú mikákáá áqnáemma mánae téna kákainanama máqtekoni maqnémá maíno! ⁴⁵ Waayúka-Araaqa wemmá

áwáqnaa iyábá íma kukáibo máqtekoma yíwâqnaa umá wenamááríq uyéna yawéqma meyáníq inéna kukáiyé.” téna tiráiyé.

Ítuma Páátáméati aúramma karopágurai-naqa atóbamakaraiye.

⁴⁶ Yérikobaqa irááwana Ítuma wení iyápó-annagaraqa anó-kaabakaraqa Yérikobake kégowana móra aúra karopágurai-naqa Páátáméati Timéyati ánikoma pari-páriakoni áwábaqa maéna óqtataba inaa-inaa kétitana ⁴⁷ Náátárêtibake Ítuma kéyataitana ítarena akoqnáá umá ááyama tiráiyé: “Ítuo! Tébitini ánikoo! keqtábámá arummá umátikaa!” titana ⁴⁸ taíbaq-wayukama áá awáágureta “páátí máao!” kétéwana mú mikákáá akoqnáá umá tiráiyé: “Tébitini ánikoo! arummá umátikaa!” titana ⁴⁹ Ítuma paá máena tiráiyé: “ááyaaro!” titata aúra karopágurai-nakoma ááyareta tirááe: “áaqa ígáino! kááyaina itóao!” tewana ⁵⁰ unáákáqtôma ámuraake kabe-kabe umá káyutuwana itó-uma Ítunopaqa iráitana ⁵¹ Ítuma ítama aónaraiye: “akaígómá nôraq umá umákanuno?” titana tiráiyé: “tikái-tiraati-nako! keqnáámmá túrama aónanaare.” titana ⁵² “kóao!” téna tiráiyé: “enarupi ítaraiwaigoma atóbamakaraiye.” titana páátákáá kanaaráq káonena Ítuni anaáepaqa pari-páriakaqa kóuraiye.

Ítuma Yérútáárebaqa pékaitata kaayonémá urááe.

11 ááqibo Yérútáárebaq waaqókáqá iréta Órbêti-anuraqa Bêqtápégibaqa Bêqtanibaqa irááwana Ítuma kaayaq-iyápó-ánná-wáyúkáyátábámá timá yímikaiye: ² “kenákámá mi-márúpáqá kóokao! uréka oóti-araaqa aónéka waayúkama íma ayááqme uréire uráiyamma

min-árááqá ayúqma áwîqme yekaa!
³ ááqibo móra-waigoma aónéna 'nôraq kéoyo?' tînakama mirá-tima-amekao. uyátarai-nakoma kákaipoana páátákáá yauwéqma uwáyu amíniye." titata
⁴ yenákáamá kóureta oóti-araaqa abarokáqá ánnáraqa aónareta káyuboyata
⁵ tébakaq-wayukama ítama yimónaraae: "nôraq kéoyo? nôraq itaka min-árááqá káyuboy?" tewata
⁶ Ítuma timá yímikain-aimma yauwéqma timá abarokáqá tirááyata "kanaarapaq íye" tirááe.
⁷ oóti-araaqa Ítunopaqa áwîqme iréta yetí unáákáqtôma oóti-araaq-amuraaqa akéta Ítuma ámúraaqa kéuyataitata
⁸ tébakaq-wayukama unáákáqtôma aakaqá ákaraamma mú mikákáá anómma yabíkái-naqa kéitata mirá éwaoniq umá mirá-uraae. tébakaqa yaayamamá ánagaraqa akáteta aakaqá ákaraawana wemá yínitaba mirá-umakaraae.
⁹ ááqibo aakaqá áqnáabaq o-káyúkágáráq anaaé ye-káyúkágáráq kabámareta tirááe: "atóbatikai-naqa otáána yi-nákóqtábámá anón-uyatarai-nakon áwîkaq kéyenana Áánûqtu amuqá kémarakaiye.
¹⁰ Tébiti ketibotáámá wení kawáá kéi-maruqa uyátarai-nakon áwîkaq wení yabi-í-yátááqá Áánûqtuo, wemmá íraqônîq umákaao! ya-matiyuwaa!" mirá-timatuwaawana
¹¹ Ítuma Yérútáárebaq utáiyie. anó-monoq-naupaqa pékena karáqme uré karáqme iré kéena máqte-qtataaqa aónaimanibo aa ékitana yáubama Béqutanibaqa wení iyápó-annagaraqa kóuraae.

**Ítuma arammá íma
wái-qtagama áá awááguraiye.**

¹² aaq iraráimma Béqutanibake yauwaré kéyewana Ítumma áa-yaitana
¹³ kopaakáá-qtámá taíbaq-anagaraqa ayáqtáákaqa aónarena waaqókáqá uréna araqtábámá aónarena ááqibo

abáá-abaa immá uráitana arammá íkéiyai-kanaaboana paá ánáma wáqe-uraiye.
¹⁴ Ítuma yaayamagómmá timá ámikaiye: "ekáqá yaa-yarammá íma iyáino! waayúkama móragaraqa ení arammá íma nánoe!" titata wení iyápó-annama ítaraae.

Ítuma anó-monoq-naupaqa pékaiye.

¹⁵ Yérútáárebaqa irááwana Ítuma anó-monoq-naupaqa kurubáqá pékaitata mibáq meyámmá kémayaawata meyámmá kémaraawana yemá Ítuma kurunóbáké waqtukéna óqtamma waékáa-kayukati yaaremá waéqtukena wáqwaimma kémayaa-kayukati yibíqtátámá waéqtukaiye.
¹⁶ máqte-kayukama íma iyúwáitata oótama aqméta anó-monoq-namatupaqa kótawe-yatawe urááe.
¹⁷ mikáq yiráá téna tínoe: "Áánûqtuni agamatán-áipí agataiyel 'ketí naaúpaqa máqte-kayukati nunamu-námmá téq ááqibo ketí naaúpaqa moyá-káyúkagoní naakáá ke máqtemma káuqmaraae.'" titata
¹⁸ uyátarai-monoq-wayukama aapinaa-káyúkágáráqá ítareta Ítuma ikamíyábá téite urááe. ááqibo waabámmá máqtemma wení aapinaaqtábámá yáaqa karáinapoana yáaqa karáiyie.
¹⁹ ááqibo énaikaqa Ítuma Yérútáárebake kóuraiye.

kopaakáá-qtágóní wátáagoni áaimma

²⁰ aaq iraráimma aakaqá uréire kéeta kopaakáá-qtámá aónaraawana mútúqa aayákagurena ánúpake aayákaguraitana
²¹ Pítaa aákaqa mákena tiráiyie: "yirááti-nako! aónaa! emá áá awááguraana-yama aayákaguraiye." titaana
²² Ítu tiráiyie: "ítaao! arupi Áánûqtuqtabama yáqtoqma akoqnáá uráánama
²³ maan-ánúyábámá náawabi tíniye. 'anugô, itó-uma únópí pékaao!' tíyanama arupi káqon-auyanamma íma wáinama wenáimma pááq ínîn-aikoma

mirá-umakaniye. ²⁴miráinaqa kemá timá-timenune. kerawáqá tirummá améq móra-yataaqtabama nunamupí ítama aónáiyana máqtemma ítama aónaa-qtataaqa mayánóe. ²⁵ááqibo nunamummá kėtiyanama káqo-yama táígo-qtataariq kéumatikaiyaqa tiyámma kéinaqa tiyámma paábaq yúwéraq! tirummá umákáaro! miráuma keqtibomá Áánûqtu kerawáqtí kúmiq-yataaqa paá umátikaniye. ²⁶íma káqo-yuti kúmiq-yataaqa paá umákaiyanama kerawáqtí kúmiq-yataaqa keqtibomá Áánûqtu íma mamá paá umátikaniye.” téna Ítuma tiráiyé.

**Ítuma wení náápaaqtabama
timá yímikaiye.**

²⁷Yérútáárebaqa yauweréta irááe. Ítuma anó-monoq-naupaqa uréire kéitata uyátárai-monoq-wayukama aapinaa-káyúkágáráqá anó-kayukagaraqa wenôpaqa iréta ²⁸ítama aónaraae: “nói-naapaakaraqa maa-qtátáárfqa kéono? náawa mi-náápáámmá ámikaiyo?” tewana ²⁹Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “mórai q umá kemá móra-yaqtaaqa kímorama ítama timónaanaqa yauwéqma abarokáqá timá-timiyaya kemá nói-naapaakararaq keyunopoaq timá-timenune. ³⁰timá tímero! Yóáne nói-naapaakaraqa nommá péqyikaraiyo? náawa mi-náápáámmá ámikaiyo. Áánûqtu ámikaiyo? waayúkama ámikaa?” titata ³¹yenamáárfq aamá kégareta tirááe: “nóine tenúnataabiyo? ááqibo Áánûqtu ámikaiye tenanatóámá wemá tniye. ‘nôraq itata wenáama tirupi íma ítaraao?’ tínataa ³²ááqibo ‘waayúkama ámikaae’ tenanatóámá waayúkama íyako táfq kénata yé máqtemma Yóáneqtabama yirummá amétama tínoe. ‘wemá Áánûqtuni

watáá-wataa-naqa aúkaiye.” mirá waayúkayaba téta yáaqa kaitata ³³ítumma timá ámikaae: “íma ítaraunatae.” tewana Ítu tiráiyé: “mórai q umá kemá ketí náápaaqtabama ítima-yimenune.” téna tiráiyé.

**uqtékáán-áráqtókóni kawáá-nákóni
waéqma itái-áímmá**

12 timátuwena waéqma itái-áímmá timá yímikaiye: “móra-nakoma yómmá uqtékáán-áráqtómmá yoq-makéna kurumá umá ikútena arammá igáriq í-máíqá ukéna yawáákaa-namma tarôq umákéna yabi-í-wáyúkámá yabi-ígáae téna yímikaiye. yímituwena óq-marupaqa kóuraitana ²arammá ábûma kaitana kuqtí-kánááráqá wemá wení maqné-kánókómá timákáitana tébakaq-aramma yabi-í-wáyúkáraké mamé kóuraiye. ³kóuraitata yabi-í-wáyúkámá maqné-nákómá yáqtoqma ikámma waqtúwáawana yauweréna arammá ímayena paá kóuraiye. ⁴ááqibo yókóni aboámá káqo-maqne-nakomma uréna mó-timaanikitana iráitata yabi-í-wáyúkámá aqnókáq kéikameta timákaawana kóuraitana ááqibo ⁵yókóni aboámá káqo-maqne-nakomma timákáitana kóurena iráitata yemá arááqa ikámôwana pukáiyé. miráuma keqnáámmá káqomma timá ámikaitata kóuraawata tébakaqa yikákaawata pukááe. ⁶ááqibo yókóni aboámá kímora-aanikoma márainanama aboámá auyánámmá ítarena ‘yemá ketáanikomma íma ikamínóe’ téna ítarena wemá írêkaqa wenáanikoma timá ámikaitana kóurena iráitata ⁷yabi-í-wáyúkámá tirááe: ‘minná yókóni aboáni áanikoma ínataama ikámónanataa puínataa ketáámá yómmá mayánúntae.’ téta ⁸ikámôwana púitata arááq-auma yónaaumepaqa yaúma iyaabótukaae. ⁹ááqibo yókóni aboámá nôraq

íníyô? wemá yabi-í-wáyúkámá yíkaminata pukíyana wemá káqomma yabi-í-wáyúkámá yómmá yimínye.” ááqibo téna ¹⁰ Ítuma mirá-timatuwena ítama yimónaraiye: “Áánûqtuni agamatán-áipí íyaq yoráutaa? mirá kétiye.

‘óqtakaraqa naammá taróq urááwana móra-oqtamma taróq kéo-kayukama maqné téta ayúkaawana mi-máqné-óqtákómmá mú mikákáá uyátárain-oqtamma aúkáitana

¹¹ maanná anón-uyatarai-nakonopake kéitataa káonaunataama ketúrakaq áté kéiyé.”

titata ¹² anó-kayukama waéqma itaígóní áaimma ítareta yeqtábámá tiráitata ánnáma amíyataba maqmá aónaraamanibo waabáqtábámá yáaqa kégaitata paá ayuwéta kóuraae.

óqtamma amíyaqtabama ítama aónaraae.

¹³ tébakaq Péra-ti-wayukama Érôtini waayúkagaraqa timáyímikaawata Ítumma wenáayaba waakápi akánéta irááe. ¹⁴ wenôpaqa iréta timá ámikaae: “yirááti-nako, emá kateko umá máanaqtaa ítaraunataama emá waayúkayatabama áaqa íkégaitaa Áánûqtuni aammá áraimma káraatiye. ááqibo waayúkama káqo-yuyaba yúyánámmá itánôqtaba emá paá abarokáq umá áraimma kétene. miráuma kéyenataa ketáámá ítama káonaunatae.

‘Arómani-kamaani-nakomma óqtamma kanaaráq aménúnataabiyo?” tewana ¹⁵ aménúnataabi íyaq aménúnataabiyo?” téta tirááe. Ítuma yeqtí yáaimma ítarena tiráiyé: “nôraq itaráq waakápi mó-tikaneraq kéoo? móra-oqtamma mamé íyaraq kemá aónaano.” titata ¹⁶ maméta má ámikaawana ítama aónaraiye: “óqtakaqa náawani amammá áwíkaraqa wáiyô?” titata

yauwéqma tirááe: “mú mikákáá anó-kamaani-nakonae.” tewana ¹⁷ Ítuma tiráiyé: “kámááni-nakon-nama kámááni-nakomma áméro! ááqibo Áánûqtun-nama Áánûqtumma áméro!” titata weqtábámá yáaqa karáiyé.

pukuráipike itó-uiniqtabama tiráiyé.

¹⁸ tébakaqa Táátúti-wayukama Ítunopaqa iréta mi-káyúkámá yúyánánóbáqá tirááe: “waayúkama pukuráipike íma kéitoe.” téta Ítumma ítama aónareta tirááe: ¹⁹ “yirááti-nako, Móteti aúbama agamatífkarena tiráiyé. ‘ááqibo móra-nakoma puínanama wenánaakoma paá máena iyápóma ímo máinanama min-nákóní ábákoma ánáakoma mayáino! awaaóqtábámá iyápóma marakaáno!’ ááqiye téna ²⁰ móra-taoqa abapaké kaayaq-wátámá máqe-uraae. máqe-uraawana

áqnáabaqa yiwaaómá aaramá maténa iyápóma ímarakena pukuráiyé. ²¹ pukuráitana ábákoma min-ínímmá mayákarena iyápóma ímarakena pukitana wenanaaéken-aoma keqnáámmá ánáakoma maténa iyápóma ímarakena pukuráiyé.

²² tébakaq-watama keqnááníq urááe. ye-wátámá máqtemma min-ínímmá mayákareta iyápóma íma marakéta pukurááe. ááqibo pukowana írêqa min-íníkmá pukuráiyé. ²³ pukuráiyapike itó-i-kanaama min-ínímmá náawani ánáako aurániyo? yé abapaké kaayaq-wátámá matááe!” tewana

²⁴ Ítu yawwéqma tiráiyé: “keráwáqá íarutain-aimma kétee. monoq-áúbámá íkéteta Áánûqtuni akoqnáágoma íma ítaraae. ²⁵ ááqibo pukuráipike itó-iyamma Áánûqtuni kaqtó-wayuka auránoe. awaíkmá ánáakoma mórabi íma mánoe. paá aokaq-aokaq mánoe. ²⁶ ááqibo pukuráipike itó-iyabama Mótetini aúbabi íyaq yoráutaa? wemá abamá móra-yaa-wannama kaipáq

máitana Áánûqtu timá ámikaiye. ‘kema Áabaraama Ááitekima Yáakobouyaati manikómá máune.’ téna ²⁷ wemá íma pukurái-kayukagoni maníkómá máibo wemá paá mái-kayukagoni maníkómá máíye. keráwáqá arábaguraa.” téna Ítuma tiráíye.

mú mikákáá yaaguyabí-áímmá

²⁸ móra-aapinaa-nakoma máena mi-kátáá-wataa ítarena Ítuni kateko-áímmá abarokáq timá ítaraíye. iténa ítama aónaraiye: “nóin-aare-aimma mú mikákáámmá yaaguyabí-áínábiyo?” titana ²⁹ Ítu tiráíye: “minnáma Ítíraaeo-wayukaa! ítáaro! Áánûqtu ketáái manikómá wenamá anómma utái-nakoma máíye. ³⁰ Áánûqtu keráwáqti maníkóqtábámá tikaíno! wenôpaqa túyánámmá koíno! tirupikékáráqá taákogaraqa akoqnáágoraraqa máqtekaraqa we-qtábámá tuyánámmá itaíyana tikaíno! maanná áqnáaen-aare-aimma ³¹ ááqibo keqnáámmá mórama kétiye. keráwáqti waaqókáq-nákómá keqtábáráá umá tikaíno!’ mi-kááyáq-ámáán-áikárátámá mú mikákáámmá wáitana maannáratati mú mikákáámmá yaaguyabí-áímmá íma wáíye.” titana ³² aapinaa-nákómá tiráíye: “yirááti-nako, téna emá áraimma kéténe. Áánûqtu wenamá anómma utái-manikoma káqo-manikoma íma máitana wenamá máíye. ³³ máinana wenôpaqa aúyánámmá kóinana arupikékáráqá aágogaraqa akoqnáágoraraqa akáina ení waaqókáq-nákóqtábámá enamááríq akáiniq umá minnáyaba Áánûqtu ôriq umá amuqá kémaraíye. kéqokeq-wamma mamá irabí agamá Áánûqtuma ámínanama maanná maqné-yátáápóana maaminnáyaba Áánûqtu pááqyan amuqá kémaraíye.” titana ³⁴ Ítuma wení kateko-áíqtábámá ítarena tiráíye: “emá Áánûqtuma kawáá

kéi-marukaqa waaqókáqá máane.” titana máqte-kayukama yáqa karáitata móragaraqa íma ítama aónaraae.

Metáíyaqtabama ítama aónaraiye.

³⁵ monoq-náúpáqá aapinaammá kétena Ítuma ítama aónaraiye: “náaraq umá aapinaa-káyúkámá Metáíyaqtabama kéteo ‘wemá Tébitini áanikoe’? kétéwana ³⁶ ááqibo Áánuqtuni Aágoma timá ámikaitana Tébiti tiráíye!

‘anómma utái-nakoma ketí utái-nakokaq timá ámikaiye ketukápáqá maraq máao!

maínaq ení namurommá enaítaukaqa akánúne.’

³⁷ keqnáámmá Tébiti ‘utái-nakoe’ téna yaráinapoana náaraq umá Metáíya Tébitini áanikoabiyo?” téna tiráíye. waabámmá yimuqá kémareta ítaraae.

aapinaa-kááyúkáyáqtáb* kékén-áímmá kétiye.**

waabámmá anómma áíkuteta Ítun-aama ítátuweta yimuqá marákaraae. ³⁸ ááqibo wemá timá yímikaiye: “aapinaa-kááyúkáyáqtábámá yabíqma akoqnáá oro! yemá ayáqtááq-unaakaqtogaraqa uréire íyábá keyikainata meyanîq í-márúpáqá kaayonéma umáykaayaba keyikainata ³⁹ aapinaa-náúpáqá mú mikákáá íraqôn-abiqtatamma kémayeta ónikaqa mú mikákáá íraqôpaqa kémayeta ⁴⁰ keqtoq-nóinítí naammá moyámmá kémayeta ayáqtááq-nunamumma awaaméq-núnámúmmá kététa yeqti anónnáma mú mikákáá anómma yíkaraqa íniye.” téna tiráíye.

keqtoq-íníkóní ámikai-qaqtaaqá

⁴¹ monoq-náúpáqá Ítuma óqtakoni yawáakaqa maraq máqe-uraitata waayúkama yeqti ámikaan-oqtamma yawáápi kémaraawana karáqma

aónaraiye. taíbaq-wayukama
 taíbaq-oqtamma wái-kayukama
 taíbaq-oqtamma yawáápi makááwana
⁴² ááqibo móra-keqtoq-inikoma
 iréna kímora karogaron-óqtamá
 yawáápi makáitana ⁴³ Ítuma wení
 iyápó-annama timá yímikaiye:
 “aónaaro! kín-inima oótamma íma
 wáin-inimma keqtoq-ínkómá wemá
 mú mikákáá anómma ámikaitata
⁴⁴ tébakaq-wayukama taíbaq-otapike
 ámikaawana wemá íma wáipike
 mútúqa ámikena máqte-qaqtaqa
 ámikena nóikararaq paámá mániyo?”
 téna tiráiyé.

anó-monoq-namma

yawítiginiqtaba timá yímikaiye.

13 Ítuma anó-monoq-naupake
 kéyaubaitana mórama iyápó-
 annabike-nakoma tiráiyé: “yirááti-nako,
 aónaaro! anó-monoq-namma naakómá
 mú mikákáá íraqòniq kéitana
 naan-óqtákáráqá íraqòniq kéiyé.” titana
² Ítu tiráiyé: “naammá máqtemma
 káonaano? maan-ánón-námmá
 yawítiginana máqten-oqtakoma
 yawítíma okaq-okaqa iyaabógínana
 kaayaq-kaayaq umá íma paá wániye.”
 téna tiráiyé.

táigo-kanaama aíkaraqa yíniye.

³ Ítuma Óríbèti-anuraqa maraq
 máena anó-monoq-naopaqa karáqma
 káonaitata Pítaa Yèmitigaraqa
 Yóáanegaraqa Áánarugaraqa
 yenamáa wetè máeta ítama aónaraae:
⁴ “nói-taoraq mi-kánáámá pááq ínáyô?
 nóin-awaameqyataaraq pááq ínáyô?
 minnáyaba timá timiyo!” tewana
⁵ Ítuma yawéqma tiráiyé: “yabíqma
 akoqnáá oro. káqowama ubaayammá
 umátikainabo! ⁶ taíbaq-wayukama iréta
 ubaayammá umátikanoe. miráinata
 ketíwíkaq iréta tínoe. ‘wémúne’ téta
 kaaqaari tínoe. ⁷ miráinaq uwáá-aimma

ááiqtabama itéqa waaqókáqá ááiqá
 éta nékaq ááiqá éta íyan-aimma
 itáíyanama táaqa ígáino! mirán-ááiqá
 yínîmanibo mi-kánáámá maramá
 ánatai-kanaama íma pááq uráiyé.
⁸ móra-marukaq-wayukama itó-uma
 káqo-marukaq-wayukama ááiqá
 kéumayikaiyata móra-marukaq
 anó-nakoni waayúkama itó-uma
 káqo-nakoni waayúkama kéyikamiyata
 yaímma-aukapaqa márfuma kéyinaana
 yáa kéyainana mirá-qtátáákómá yíqa
 éna aaragómá iyápó marakánéna
 iníkáá íniye. ⁹ yabíqma akoqnáá oro!
 keráwáqá koti-áímmá timátiketa
 ánnama timéta tebúqa timínoe.
 aapinaa-náúpáqá tíkameta ókaq-okaq
 tíkameta keráwáqá anó-kayukayopaq
 mú mikákáá anó-kayukayopakaraq
 ketíwíkkake yúbáqá itó-umatikayaqa
 ketí átê-watama timá yíménata
 mirá-inoe. ¹⁰ áqnáabaqa máqte-
 marupaq-wayukama átê-wataama
 waayúka abarokáq timá-yimínoe.
¹¹ ááqibo ánnáma timí-kánáámá
 ‘nóin-ainaq ténúnô?’ ítero! anaáékaqa
 keqtúyánápkén-áímmá ítero! áama
 tí-kánáámá timá-timin-aimma tero!
 ketááq maqma ítinobo Áánúqtuni
 Aágoma timá-timina-aimma tínóe.
¹² mi-kánáámá yiwaaómá yíbákoma
 yíkamigaae téta yiboámá yeqí
 iyápóma kutaruríq ínóe. iyápóma
 yetinóboyuma kutaruríq ínopoata
 yetinóboyuma yíkaminoe. ¹³ miráiyata
 ketíwíqtababoata keráwáqá
 tíyamma ôriq umátikanoe. ááqibo
 ánatagini-kanaama ketíwíkaq akoqnáá
 umá yáqtoraiya-kayukama paá
 atóbamayikaniye.” téna tiráiyé.

mú mikákáá anómma kabirai-yátááqá

¹⁴ óq-aimma tiráiyé: “kabiramá
 táiguyun ínna-yataakoma pááq ínanama
 yawítíniye. aónáiyana mibáq íma

wainabaq anubaq uyaatéra kóoro!” téna ááqibo aúbama yorautíya-kayukama itáaro! tiráiyé: “aammá aúkaipaqa máinata máqtemma Yúriabaq máiya-kayukama uyaatéta anubaq kóoro! ¹⁵ ááqibo móra-nakoma naan-ámútáqá maína-nakoma íma naaúpaqa ku péqma táitawaa-yataaqa mayéna paá kóino. ¹⁶ ááqibo móra-nákoma yópáqá máinama íma naaópaqa yauwéqma unáákáqtôma ko mayéna paá kóino! ¹⁷ mi-túpáaráqá ámúkarraq-inimma iyápóma náámma kámina-inikaraqa anómma aíg-yaqtaaqa mayáfyana yirummá ôriq íniye. ¹⁸ ááqibo yaugiq kái-kanaama wáinatama yíqa anómma íné ínatama nunamupí íbêqa ítama aónaaro! ‘Áánûqtuo, mi-qtátááqá yaugiq-kánáábí ímira-uwo!” tíyana márfú mikákáá íniye. ¹⁹ ááqibo mi-táigó-kánáámá mú mikákáá táigoma ínama ááqibo naayóbáqá Áánûqtu máqte-qtataaqa tarôq urái-kanaarake íbêkaraqa íma mirá-uraiye. keqnáammá móragaraqa íma mirá-kánáámá aurániye. ²⁰ ááqibo mi-kánáámá íma ánataginaratata máqte-kayukama íma paá máne oné. miráitana Áánûqtu maa-kánááyábámá pááqya-kanaama iyo téna timákárena wení awaaméq-wáyúkáytabámá timáyíkaraiye.” téna tiráiyé. ²¹ Ítuma timá yímikaiye: “ááqibo mi-tái-kánáámá ínana móra-nakoma timá-ámena ‘Metáiyama maabáqá máibo aónaao! mibáqá máiyé.’ tínaama íma arupi itaao! ²² tafbaq kaaqaari-Metáiyá kaaqaari-wátáá-wáyúkágáráqá auréta awaaméqá aráátineta Áánûqtuni waayúkama ubaayammá umáyiketaraa ínóe. miráuma kanaarác ínéta ínóe. ²³ ááqibo karáqtuwe paá máaro! kemá áqnáabaqa kétima-timune. itáaro!” téna tiráiyé. ²⁴ Ítuma óq-aimma tiráiyé:

Waayúka-Araakoma kumínî-kanaayabama

“ááqibo táigo-kanaama aígá urái-kanaama ánatatuwena aabaúmá kumayuqá aukéna wíyómma móragaraqa íma tágaginana ²⁵ wiyóqa wíyópake kutínana wíyôkoni akoqnáá-goma popoq umáginíye. ²⁶ umáqtuwena Waayúka-Araakoma konnákáqá kuména anón-akoqnaagaraqa tágagigogaraqa kumíníye. ²⁷ kukéta Áánûqtuni kaqtó-wayukama timá-yiminata múqtûq maragóní aqtóbáké iyata Áánûqtuma awaaméqá umáyíkarai-kayukama yiwíqme yínoe. ²⁸ yaagómá aapinaammá yiráátinata itáaro! ááqibo yaayamamá yaa ánagaraqa yáinatama miráini-kanaama ítaraae. ²⁹ mórariq uma maa-wái-qtáqtááqá auráinatama kemá kumónúna-kanaama waaqókárîq íniye. ³⁰ ááqibo taákaq máráaro! íbêqa paá máa-kayukama tébakaqa íma puíyana maa-wái-qtátááqá máqtemma auránóe. ³¹ wíyôkaraqa maragáráqá ánataginamanibo ketáama íma ánatagíniye.” téna Ítuma tiráiyé.

mi-kánáágóní aabaúmá máqte-kayukama nói-kanaaraqa yíníyô téta íkéitaae.

³² Ítuma timá yímikaiye: “ááqibo aabaúmá nôraq umá mi-kánáámá íníyô? nói-kagaama íníyô? máqte-kamma máqte-kayukagaraqa Áánûqtuni kaqtó-wayukama áanikogaraqa íkéitaae. aboámá wenamá kéitaiye. ³³ mi kumínî-kanaama mi-kágáámá íma ítaraabo yabíqma akoqnáá oro! ³⁴ miráaraa umá wáiyé! móra-nakoma naaópake aammá kóinena wení maqne-wáyúkámá yeqtí iyáánikaraqa iyuwéna kóitata yemá yabikááe. ááqibo wemá oqtaráq yabikái-nakoqtabama timá ámikaiye. ‘kawáá uwo! karáqtuwe mááo!’ téna tiráiyé. ³⁵ keráwáqá

keqnáámmá karáqtuwe máaro! naakóni aboámá nõi-tupaawaq yíníyô? énaikaraq yíníyô? aabáyaanapimma nokáán-aukaanaq yíníyô? iráqma tágaina-kanaararaq yíníyô? íma ítaraapoana ³⁶páátákáá yínibo wagobo! ³⁷ké kétima-timune. keqnáámmá máqte-kayukayabama kétima-yimune ‘karáqtuwe máaro!’ téná tiráíye.

Ítumma ikamínôn-aimma tirááe.

14 kaayaq-yúpáámá paá wáinana kótámaki-oniqa íma ítóraitan-onikaraqa yínata uyátárai-monoq-wayukama aapinaa-káyúkágáráqá Ítumma aúpáq yáqtoqma arááqa ikaméta náaraq umákainoqtababi abáá kéoe. ²abáá kéeta tirááe: “óniqa kauqi-kánáámá miráonatataama waayúkama ááiqa ínópoataa mi-kánáámá íma kanaaráq ónúntatae.” téta tirááe.

Ítumma Béqtanibaqa matawékararaq pérakaraiye.

³Ítuma Tááímoni kárú-nakoni naaúpaqa Béqtanibaqa nammáqá ya máitata aáwaqa kénawana móra-inimma uyábékéna anón-oqtanawíqa yaan-ákúq-mátáwékáráqá óqta-motorema yubáqtukéna Ítuni aqnókáqá atíma pérakaraitata ⁴tébakaq-wayukama iyámma ôriq umá uráitata tirááe: “nôraq itana min-áté-ákúq-nómmá paá atíma pérakaraiyo? kaumo-tíyááká-tíyááká-óqtámmá (300) wáíye. nôraq itana min-áté-ákúq-nómmá íma kéyimenawaq meyámmá matáíyo? ⁵ááqibo meyámmá matáikakaatati mi-méyámmá oótamma íma wái-kayukama kanaaráq yiminé iné.” téta áá awááguraawana ⁶Ítuma timá yímikaiye: “wemmá ayúwáaro! nôraq itaráq áá awááguraao? wemá keqtábámá íráqôniq uráíye. ⁷awáyoq-wayukama keráwáqté máqte-kanaama

paá mánobo! tikáinama aati-aatimá yíwáqnaa kanaaráq ínoe. ááqibo kemá keráwákáráqá máqte-kanaama íma paá mánune. ⁸wemá kanaa uráíye. wemá áqnáabaqa ketúraqa átê-akuq-nokaraqa puyónúna-kanaayaba pétikaraiye. ⁹ítáaro! máqtepaqa ketí átê-wataama abarokáq timá yímikai-marukaqa wení íbêq mirái-waigoma abarokáq timá-yimiyana wenáwíqa íma awikáínoe.” téná Ítuma tiráíye.

Yúqtaati Itikáarioti Ítuqtabama namuro-wáyúkámá timá yímikaiye.

¹⁰titana Yúqtaati Itakáarioti iyápó-aanabike-nakoma uyátárai-monoq-wayukayopaqa kóurena tiráíye: “kemá tíwáqnaa onaq Ítumma yáqtoqma áwíqme ínóe.” ¹¹titata yimuqá ôriq umá makéta meyámmá amínéta tirááe. tewana Yúqtaatima aúyánámmá iténa “nõi-tupaama Ítumma oyaa umá yiráátenuno?” téná ítama táíq uréna kanaayábá abáá-abaa kéíye.

Ítuma kótámaki-oniqa wení iyápó-annagaraqa naráíye.

¹²yammá itoraí-óníq-kánáaráqá áqnáae-wagaabaqa kótáma-ki-kanaaraqa tipi-típi-araaqa ikákaawata Ítuni iyápó-annama ítama aónaraae: “náakaraqa ení kótámaki-oniqa ko kauma akánúnataabiyo?” tewana ¹³Ítuma iyápó-annabike kaayaq-wáyúkámá mayái-áímmá timáyímikéna tiráíye: “naa márúkaqa peráiyana móra-nakoma nommá yaqména kéyinaka wenanaaépaqa okaao. ¹⁴naammá peráinaka min-náákóni aboámá timá ámekao ‘tirááti-nakoma kétéye ketí naaúpaqa ketí iyápó-annagaraqa kótámaki-oniqa naí-námmá náakarabiyo?’ timáqtuwena ¹⁵wemá anón-amuraaq-namma tiráá-tiniye. máqte-qtataqa yokaa-yokaa

umátikarainaka mikáqá kótámaki-oniqa kaumá tíkáakaao!” timáqtuweta¹⁶ kóureta naa márûkaqa péketa máqtemma Ítu timá yími-qtataaqa paá aónareta kótámaki-oniqa kaumakááye.¹⁷ énaikaqa Ítu wení iyápó-annagaraqa iráitata¹⁸ yaareráqá aáwaqa kénaawana Ítu tiráiyé: “keráwápíké móra-nakoma ítama táíq umátikanena wemá kemmá kutaruríq íniye. aáwaqa ketê náina-nakoma mirá-iniye.” titana¹⁹ yirummá ôriq kéitata móra-mora-yuma ítama aónariye: “keábiyo?” titana káqomma “keábiyo?” titana²⁰ Ítu yawéqma tiráiyé: “eé títaupake kaayapíké móra-nakoma mimórá-táápépíké kegáráqá aáwaqa kénai-nakoe.”²¹ agamátán-áípi Waayúka-Araakoni aamá tiráiniq umá miráuma ínana ááqibo kutaruríq í-nákóní anónnáma mú mikákááné. min-nákómá íma marákaraikakaatati mú mikákáá íráqôniq íne iné.” téna Ítuma tiráiyé.

írêq-oniqa kénaae.

²² aáwaqa kénaawana Ítuma yammá maténa nunamupí amuqá makéna “tíkáiyé” timátuwena yímikena tiráiyé: “máýáaro! ketúmiye.” téna²³ wááéni-nomma káápubi maténa nunamupí amuqá makéna “tíkáiyé” timátuwena yímikaitata máqtemma nátukaawana²⁴ Ítu timá yímikaiye: “maannáma ketí naaegómíye. taíbaq-wayukayabama atíma kéguminana ónipi nokáá umáyikanena kaayóqá kémayikaiye.”²⁵ kemá kétima-timune. aran-nómmá móragaraqa ínanupo! ínanaaqa káqo-taoqa Áánûqtuni kawáá kái-marukaqa káqomma nánúne.” timátuwaitata²⁶ imá tiréta yúbareta Óribêti-anubaqa kóuraae.

Pítaama wakákáin-aimma Ítuma timá yímikaiye.

²⁷ Ítu timá yímikaiye: “keé keráwáqá máqtemma íbêq-nokaamma táaqa káinaqa tiyuwé kóinoe. Áánûqtuni agamatán-áípi kítiye! ‘kemá tipi-típi yabi-í-náqá ikámónata tipi-típima ókaq-okaq kóinoe.’ tiráinapoata tiyuwéta kóinoe.”²⁸ kemá tiwáutu-matuwainaqá itó-uma kenókáámá Kááriribaqa ónúne.” tiráitana²⁹ Pítaa tiráiyé: “ááqibo máqtemma tébakaq-wayukama ayuwéta kóiyaya kemá íma ayuwéqa kónune.” titana³⁰ Ítu tiráiyé: “íbêq-nokaamma kokóregoma áama íma kaayapáq tínaama emá kaumo táoqa keqtábámá tínóne. ‘min-nákómmá kemá íaonareqa íkéitaune.’” titana³¹ Pítaa akoqnáá umá tiráiyé: “ímiye! kemá puí-kánáaráqá etê puyónúne. imá ayuwéqa kónune.” titata máqtemma miráráá umá tirááe.

Ítuma Kéqtêmani-yopaqa nunamummá tiráiyé.

³² Kéqtêmani-yopaqa irááwana Ítu tiráiyé: “maakáq máraiyo! nunamummá tenáá úne.” tiréna³³ Pítaa Yêmitigaraqa Yóáanegaraqa yíwíqmena kéyana áaqa kaitana táíq umá yáumetaraitana arummá ôriq umá kéitana³⁴ tiráiyé: “tirummá ôriq umá kéitaqa túyánámmá kéitaqa pukónúne. máraiyo! waagobo! karáqtuwe máaro!” titata³⁵ waaqókáqá marabí aipaq aguréna aíqa mayánénaboana nunamummá tiráiyé: ³⁶ “apááô! ketiboó! máqte-qtataaqa kanaaráq kéena maa-qtátááqá paábaq-matikaao! ááqibo ení akaígómá wárááo. ketí tikaígómá íwaraao.” téna³⁷ yawwéré immá yú wagurááwana aónariye. Pítaaqtabama tiráiyé: “Tááímonio! aú waguráánô? kímora-abauma íma kanaaráq karáqtuwe máqe-uraano?

³⁸ karáqtuwe mááo! nunamummá tiyo! íma karáqtuwe máiya íma nunamummá tiráánaboq Tááqtaan áama itánóne. aágoma kaqtó kéimanibo tógoma aqnúmmá kéena tógáibaa kéiyé.” téna tiráiyé. ³⁹ móragaraqa keqnáammá nunamummá timátuwena ⁴⁰ yauwéréna immá keqnáammá yúgáibaa òriq kéitata íma kanaaráq karáqtuwe máqe urétaapoata yú wagurááwana aónaraiye. wemmá yauwécma timá ámínon-aimma íma ítaraae. ⁴¹ wemá kaumobáq yauwaré iréna tiráiyé: “waguréqa paá wago! áágaaniye. íbèqa aabaímá umágaraiye, Waayúkagon-Araaqa kemmá kutaruríq i-nákómá kúmiq-wayukati iyáápi kémariye. ⁴² itó-uma kónunatiabo! aónaaro! kutaruríq umátíkarai-nakoma kéiyé.” téna tiráiyé.

Ítumma ánnáma ámikkae.

⁴³ kítitana páátákáá Yúqtaati iyápó-annabike-nakoma iráitata wegáráqá waabámmá yáákáráqá waqtáákáráqá iréta uyátárai-monoq-wayukabike aapinaa-káyúkábiké anónuqma-wayukabikekaraq irááe. ⁴⁴ kutaruríq i-nákómá awaaméqá yímikena tiráiyé: “kemá ámóqnaana-nakomma yáqtoqma ánnáma áméro! áwíqmeta yaákare kóoro!” tiráiyé. ⁴⁵ Yúqtaati iréna páátákáá Ítunopaqa kéena kaayonébáké ámóqnaraitata ⁴⁶ yáqtoqma ánnáma ámiketa akoqnáá umá yáqtokaae. ⁴⁷ áaqibo móra-nakoma maéna yáámmá maténa mú mikáq anó-monoq-nakoni maqné-nákóní ááramma agáuqtukaiye. ááqaanibo téna ⁴⁸ Ítuma tiráiyé: “nòraq itaráq maaráuma yáákáráq waqtáákáráq yáqtoraneraq kéyeo? kemá íma moyán-arááq-náqá maéqa ⁴⁹ máqte-tupaaraqa keráwákáráqá anó-monoq-naupaqa maéqa aapinaammá abarokáq tiráunaqa kemmá íma yáqtoqma

ánnáma ítikikaae. áaqibo Áánúqtuni agamatán-áímmá áraimma auráino!” titata ⁵⁰ máqtemma iyápó-anna-wayukama ayuwéta péqmare kóuraae. ⁵¹ áaqibo móra-maabugoma wáqtó itokáikaraq Ítun-annaepaqa kégoitata yáqtorakaraawana ⁵² wemá wáqtóma ayúqtukena unáákáqtóma aneqá íma wáikaraqa awaapáá uyaaténa kóuraiye.

Ítiráaeo anó-kayukama Ítumma aítaa umá aónaraae.

⁵³ áaqibo yemá Ítumma awíqmeta mú mikákáá anó-monoq-nakoni naaúpaqa irááwata mikáqá máqtemma uyátárai-monoq-wayukama anó-kayukagaraqa aapinaa-káyúkágáráqá áíkutaawana ⁵⁴ áaqibo Pítáa Ítun-anaepaqa ayáqtáápike wakéna mú mikákáá anó-monoq-nakoni naamátúpaqa pékena kawáá-wáyúkágáráqá iraráqá maraq máena kégaanitata ⁵⁵ áaqibo uyátárai-monoq-wayukama máqtemma káánítòre-wayukagaraqa Ítumma ikamínéta aítaa umá abáá kéomanibo íma máqe-uraiye. ⁵⁶ taíbaq-wayukama kaaqaari-áímmá Ítuqtabama timákáreta áaqibo mimórá-wátáámá íma kététa káqo-kaqon-aimma netuqyaa tirááe. ⁵⁷ áaqibo tébakaq-wayukama itó-uma kaaqaari-áípi tirááe: ⁵⁸ “wemá tiráitata ítaraawana tiráiyé: “maamin-ánó-mónóq-námmá waayúkama taròq uráá-namma kemá yauwítíyuwaiyaqa kaumo-wágáábí aúgemma taròq ónááq únnae waayúkama íma taròq kéiya-namma taròq ónúne.” tirááwana ⁵⁹ yeqtí watáagoma íma móraiq uráiyé. ⁶⁰ mú mikákáá anó-monoq-nakoma yeqtí aúkáapimma itó-urena Ítumma aítaa umá aónarena tiráiyé: “wení watáayaba yauwécma íma kanaaráq timá abarokáq tinónô?” titana ⁶¹ Ítuma páátí máqe-urena aamá ítiraitana mú mikákáá anó-monoq-nakoma móragaraqa ítama aónaraiye:

“emá Metáiyabono? mú mikákáá uyátárai-manikoni áanikobono?” tiráitana Ítuma yauwéqma tiráiyē: ⁶²“máune.” téna “Waayúka-Araakoma Áánúqtuni ayáánurapaqa maraq máena wíyokoni konnákáq kumínata aónanoe.” téna tiráiyē. ⁶³mú mikákáá anó-monoq-nakoma áyámma uráitana unáákáqtómma yuráqtukena tiráiyē: “nôraq itatáá káqo-kataama itánéeta kéunataabiyo? ⁶⁴wenamááriqa kaaqaari-áímmá tiqtábámá nôi-tuyanaaq kéitaa?” titata máqtemma yauwéqma tirááē: “wemá mú mikákáá táíq uréna puíno.” tewata ⁶⁵tébakaqa Ítumma wirááti wirákáreta aúramma yawááq-ureta ikamíq-ikamíq kéeta tirááē: “náawa ikákaiyo?” tirááwata kawáá-wááyúkámá áwíqmeta iyáán-arunapo ikákáae.

Pítaa Ítuqtabama “wemmá íaonareq ikéitaune” téna tiráiyē.

⁶⁶Pítaa naamátûpaqa paá máitana móra-inaaruma mú mikákáá anó-monoq-nakoni maqné-ínáárúgómá ⁶⁷Pítaamma iraráqá aónarena wemmá karáqma káonena tiráiyē: “emá Ítuma Náátárétibake-nakote máqe-uraane.” titana ⁶⁸Pítaa tiráiyē: “ímiye. enáama ikéiteqa íma ítaraune.” téna oqtaráq kóuraitana kokóregoma áama tiráiyē. ⁶⁹anaaékaqa min-ínáárúgómá móragaraqa káonena móra-nakoma amakaq mái-nakomma timá ámikaiye: “wemá min-nákóní iyápómiye.” titana Pítaa ⁷⁰“ímiye.” tiráiyē. ááqibo pááqyamma anaaékaqa mikáq máa-kayukama Pítaamma timá ámikaaē: “Kááiribake-nakoma máeboa emá iyápó-annabike mórabi máane.” tewana ⁷¹Pítaa timá akoqnáá uréna tiráiyē: “ááqibo kemá kaaqaari kétunaraa Áánuqtu tíkamine iné. min-nákómá íaonareq ikéitaune!” titana ⁷²kokóregoma móragaraqa áama

tiráitana Pítaa Ítuma tiráin-aikoma aákaq itana ítaraiye: “kokóregoma áama kaayapáq íma tíráinaama emá kaumo táoqa keqtábámá wemmá ikéitaune tínóne.” tiráin-aimma Pítaama yauwéqma aúyánámmá ítaraiye. ániibo ibiqá ôriq umá yakáiyē.

Ítuma aítaa umá aónaraae.

15 aabáyaanapimma nokáápaqa uyátárai-monoq-wayukama anó-kayukagaraqa aapinaa-kááyúkágáráqá káánítôre-wayukagaraqa watáá-wataa timátuweta Ítumma yáqtoqma ánná kúmeta anó-kamaani-nakonopaqa mó ámikaawana min-ánó-nákóní áwíq Pááíratima ááqibo téna ²Pááíratí Ítumma aítaa umá aónarena tiráiyē: “emá Ítiráaeo-wayukati mú mikákáá anómma yabíkáánabono?” titana Ítuma yauwéqma tiráiyē: “téne.” titata ³uyátárai-monoq-wayukama weqtábámá tirááē: “wemá taíbaq-taigo-qtataariq uráiyē.” tewana ⁴Pááíratí móragaraqa ítama aónariye: “yauwéqma íyaq timá-yiminono? eqtábámá taíbaq-taigon-aimma kétee.” titana ⁵Ítuma páátí máena móragaraqa yauwéqma ítima-amitana Pááíratima ítama iyánáaq uráiyē.

Ítumma arááq ikamínéta tirááē.

⁶ááqibo kótámaki-onikaqa aati-aatimá Pááíratima móra ánná-naupaqa mái-nakoma ayuwéwaimiye. wáátigoma awaaméqá maréta tewana Pááíratima ayúwáitana ánná-naupake kanaaráq ayúbákáitana kó éwaimiye. ⁷ááqibo mi táoqa kaarabútibi móra-nakoma áwíq Baráábatima máqe-urena anón-aiiqa wemá taíbaq-wayúkagaraqa uréna wemá móra-nakomma arááq ikámítana pukitana kaarabútibi máqe-uráiyē. ⁸ááqibo waabámmá áikuteta Pááíratí ánná-naupake ayúwái-nakoqtabama

ítama aónaraae. aónaraawana
⁹Pááirati ítama yimónaraiye:
 “Ítiráaeo-wayukati mú mikákáá
 anómma yabíkái-naqa ayúbakanuno?”
 téna ¹⁰uyátárai-monoq-wayukati
 yáaimma ítareta paá yirunóbáqá
 kárún-aimma kététaboata Ítumma
 ánnáma ye ámikaae. miráuma ítarena
 tiráitata ¹¹uyátárai-monoq-wayukama
 waabámmá timá yímikaae:
 “Baráábatiqtaba kétikaiqtae tero!”
 miráitata waabámmá timá yímikaae:
 “Baráábatimma ayúqmataa timiyo!”
 tewata keqnáámmá ¹²Pááirati
 móragaraqa timá yímikaiye: “ááqibo
 Ítiráaeo-wayukati mú mikákáá
 anó-nakoqtabama nôraq ónúno?”
 titata ¹³waabámmá kabámareta
 tirááe: “yaaraqá nírigaraqa ikámíyana
 puíno?” tewana ¹⁴Pááirati ítama
 yimónaraiye: “nóin-otaaniraq uréna
 nói-taigoniraq uráinabiyo?” titata mú
 mikákáá anókaq kabámareta tirááe:
 “yaaraqá nírigaraqa ikámíyana puíno!”
 tewana ¹⁵Pááirati waabá-káyúkátí
 yimuqá máráinapoana Baráábatimma
 ayúbakaraiye. miráumatuwena Ítumma
 i-wáyúkámá yímikena timá yímikaiye:
 “akoqnáá-annanapo ikámoro!
 ikáqtuwera yaaraqá nírigaraqa
 ikámíyana puíno!” téna Pááirati tiráiyé.

i-wáyúkámá Ítuqtabama ámiyoq-naayog urááe.

¹⁶timátuweta i-wáyúkámá
 Ítumma áwíqmeta kámááni-nakoni
 naamátúpaqa iréta tébakaq-i-wayukama
 yááyareta ¹⁷tokô-kaqtoma mú
 mikákáá anó-nakoni wáqtôraa-katoma
 matéta áwáábiq-annama matéta mú
 mikákáá anó-nakoni kámokaa-kamoqa
 atoyumá tarôq uréta Ítuni aqnókáqá
 abákareta ¹⁸paá awaaméqá umá
 kaaqaarigó kaayoné umákareta tirááe:
 “Ítiráaeo-wayukati mú mikákáá
 anó-nakoni áwíqpa múte yaúyoro! wemá

anó-kanaama ayáqtáákaqa paá maíno!”
 téta ¹⁹oótátánápó aqnókáq kéikameta
 kaáqá kémareta yiraayutaúmá ayéta
 kaayoné umáketa ²⁰ámiyoq-naayog éta
 tokô-kaqtoma yukéta wení wáqtôma
 móragaraqa umáketa áwíqmeta yaaraqá
 nírigaraqa ikamínô-marupaq kóuraae.

Ítumma yaaráqá nírigaraqa aráápama ikákaae.

²¹kégoeta móra-nakomma
 yáqtokaamma wenáwíqpa Tááimoni
 Tááirínipake-nare. Érékáánarayaa
 Árúbatiti yiboámá wemá yópáké
 kéitata yemá Ítuni kaapaq-yámá
 ámiketa timákaawana aqména
 kóuraiye. ²²Ítumma áwíqmeta
 móra-anuraqa iréta min-ánúgóní
 áwíqpa Kórákóta-anue. áwíkoni áaimma
 aqnón-ayaatapare. ²³mibáqá iréta
 wááéni-nomma yaagóní anókáráq
 waéqma ámikaawana ínaraitata
 yaaraqá nírigaraqa aráápama ikákaae.
²⁴ikáqtuweta wení unáákáqtôma
 yáíkkaaq umá uréta aábê yaréta
 unáákáqtôma móra-mora umá matááe.
²⁵ááqibo nírima ikákaan-abauma (9.00
 kiroki) aabáyaanapimma aabaúmá
 kéuitata ikákaae. ²⁶yaaraqá aúbama
 wení táigoqtabama agáyáan-aikoma
 tiráiyé: “Ítiráaeo-wayukati mú
 mikákáá anómma yabíkái-nare.”
 titata ²⁷ááqibo wegáráqá kaayaqá
 moyánákrátámá yíkkaketa Ítuni
 aukápáq mórama ayáánurapaq maréta
 mórama ayáánuropaq maréta urááe.
²⁸ááqibo miráuma monoq-áúbábí
 naayóbáqá agamátán-áílkómá tiráiniq
 umá íbêqa áraimma mirá kéiyé:
 “wemmá otaa-káyúkábí makááe.” téna
 tiráine. ²⁹yaaraqá máitata waayúkama
 kótayata kéeta iyáátaq-iyaaq yumá
 ámiyoq-naayog kéeta aamá káwaageta
 tirááe: “enamáárfiq anó-monoq-namma
 yawítíyuwe kí-kaumo-yupaama
 móragaraqa keqnáámmá tarôq ínáq óne

³⁰ ááqibo yaaraké enamáárfiq kumuwo! enamáárfiq kuméma ípuinone.” tewata ³¹ keqnáámmá uyátárai-monoq-wayukama aapinaa-káyúkágáráqá ámiyoq-naayoq kéeta tirááe: “wemá káqo-yuma yíwâqnaa uráitata íma pukáábo wenamáárfiq íma kanaaráq áwâqnaa éna miráipoana puñiye. ³² ááqibo Metáiyama máikakaatati Ítiráaeo-wayukati mú mikákáá anó-nakoma yaaraké kumínataa aónétaa mikáq itánúnatae.” tewata keqnáámmá wegáráqá yíkakaa-nakorata ámiyoq-naayoq-aimma timákaraaye.

Ítuma pukáiyee.

³³ ááqibo wágáama aabaúma aúkáapi uyáwitana kumayuqá aúqma máqte-maruqa yawááquraiye. ³⁴ aabaúma kaumoráq kégumitana Ítuma kabámarena anókaq wááqa kéyena tiráiyee: “Érói, Érói, aráama tebakátáni?” téna wenábike mirá kétiye: “ketí Áánûqtuo, ketí Áánûqtuo, nõraq itaa tiyúkáano?” titata ³⁵ tébakaqa máqeo-kayukama ítaretá tirááe: “ítáaro! wemá Iráiyamma kááyaiye.” tewana ³⁶ móra-nakoma uyaaté íréna parubaru-wánnáámá ikaa-q-nókaráqá yátaraq makéna Ítumma ámitana náttúwáitana min-nákómá tiráiyee: “éqtukaiyanao! Iráiyama yaaraké yamatuwáinana kumínaayaba aónaaro!” titana ³⁷ Ítuma anókaq wááqa yumátuwena pukuráiyee. ³⁸ pukitana ááqibo anó-monoq-naupaqa oqtaráq tabaraáberaa-kannaama abí kúmakaama wenamáárfiq aúkáapike kabááqma yakákuraiye. ³⁹ ááiq-i-wayukati kawáá-nákómá máitana Ítu aúbáqá itó-uma máitana Ítuma wááqa yumátuwena pukitana aónatuwena wemá tiráiyee: “árainee. min-nákómá Áánûqtuni áaniko máqe-uraiye!” téna tiráiyee. ⁴⁰ ááqibo aaranaamá mikáqá nékaq máeta káoneta Tárõmeyaa

Máriaa Máatariniyaa Máriaa maqné Yêmitiyaa Yótéti anóaratama máqe-ureta ⁴¹ Kááriribaqa yemá Ítuni anaaé waqmé kéweta áwâqnaa urááe. taíbaq-kaqon-noinima Ítugaraqa Yérutáárebaq uráán-noinima mibáq nékaq máqe-uraae.

Ítuma uqtamákaraae.

⁴² ááqibo aabaúma karaakáq kúmitana Tabaatiráqá yokaa-yokaa-í-yúpáámá wáitanaboana Yótébi Aarimatéabake-nakoma íréna wemá káánítõre uyátárai-naqa maéna Áánûqtuni kawáá kéi-kanaayabama awé kéiyee. ⁴³ mimórá-nákómá Pááíratinopaqa ikatíq íma uréna Ítuni arááq-auyabama ítama aónaraiye: “timínónó?” tímica mó-uqtamakaano.” titana ⁴⁴ Pááíratí aúyánámmá ítarena “árainaq pukuráinabiyo?” téna i-wáyúkátí kawáá-nákómá ááyarena ítama aónarena tiráiyee: “ara pukáiyoo?” titana kawáá-nákómá timá ámikaiye: “owé pukáiyee.” téna ⁴⁵ Pááíratí iyánáaq umárena ítátuvena Yótébimma timá ámikaiye: “kanaaráqiyee. arááq-auma mayaa.” titana ⁴⁶ Yótébi kateko-wánnáámá meyáníq umá maténa yaaraké aúma maténa wannaabí atáá-umakena óqtanobaqa maipí uqtamákena anón-oqtamma muríákóní ótaqa makéna yawááq-uraiye. mirá umáqtuwaitata ⁴⁷ Máriaa Máatariniyaa Máriaa Yótétini anóagaraqa máeta uqtamákaraiapaqa aónaraaye.

pukáipike itó-uraitabama

16 Tabaatimá ánatagitata Máriaa Máatariniyaa Máriaa Yêmitini anóama Tárõmegaraq átê-kuyumma i-qtáqtááqá meyámmá maqméeta Ítumma pérakaneta matááe. ² Tóqtaaraqa iráqma tágagikaqa uqtamákarapaqa kóureta ³ kégoeta wataá-wataa tiréta “náawa oqtaráké

óqtamma mamá páabaq “aukátikani-taabiyo?”⁴ anón-oqta-poana ummaa yánitata tirááe. kététa ko aónamma óqtamma páabaq aukákuraitata aónaraae.⁵ miráitata muríyánóbáqá péketa aónááyama móra-mabugoma wayán-únákáqtôgaraqa mibáqá maraq máqe-uraitana aónaraawana yáaqa ôriq umá karáitana min-nákómá tiráiyee.⁶ “táaqa ígáino! Ítuma Náátárêtibake-nakomma kaapaq-yátáráq ikámaraa-nakomma abáá kéoyamma wemá pukáipike itó-urena íma máiyee. uqtamá káraapaqa aónaaro!⁷ ááqibo wení iyápó-anna ko timá yímero! Pítaagaraqa timá áminata timá yímero! ‘Ítuma we-nókáámmá Kááriribaqa kégoitata mibáqá aónanowana keqnáámmá wemá keráwáqá miráuma timá tímikaiye.” téna tiráiyee.⁸ aanibo yemá yáubareta muríyápáké uyaaté kóureta ikatéyana yáaqa karáitapoata páátí máqe-ureta máqte-kayukama íma timá yímikaae.

Ítuma Máriaa Máátarininopaqa iráitana aónaraiye.

⁹Ítuma pukuráipike itó-umatuwena Tóqtaa-abayaanapimma nokáápaqa wemá áqnáabaqa Máriaa Máátarininopaqa iráiyee. naayóbáqá min-ínkóní arunóbáké abapaké kaayaq-kúttí-áágómá Ítuma waqtukáiyee. ááqibo iráitana aónarena¹⁰ Ítuni aanábómá ibiqá kéyaraawana ko timá yímikaiye Ítuma paá máitana aónarena¹¹ timá yímiqtuwena kéiteta wenáama irunóbáqá íma ítaraae.

iyápó-annabike kaayaq-nákórátá Ítuma aónaraaye.

¹²anaaeqaqa waéqma káqon-nakaa umá kaayaq-nákórátá yeqtôpaqa irái-

tata karaa-márúkáqá kégowana iráitata aónareta¹³ yauwaréta tébakaqa timá yímikaawata kanaaráq íma ítaraae.

iyápó-annama Ítuma aónaraae.

¹⁴ákaqa Ítuma wení iyápó-annama yeqtôpaqa iráitata ye títaupake móra-anna-wayukama aáwaqa kénaawana Ítuma iréna áá yiwááguraiye. yemá irupí íkêiteta káúbíq uréta wemá pukáipike itó-itata aónaraa-kayukama temmá íkêitaawanaboana áá yiwááguraiye.¹⁵ wemá timá yímikaiye: “máqte-marukaqa kóoro! máqte-kayukama maan-áté-wátáámá mó-tima-yímero!¹⁶ máqtemma yirupi kéitaa-kayukama nommá peráiyaaqa atóbamayikanune. íkeitaa-kayukama yawááq-umayikanune.¹⁷ aamá kéitaiya-kayukama maamin-áwááméq-yátááqá mayéta ketíwíkake kuti-áágómá waqtuwánoe. aúgen-aimma mayénama aúgen-aikaraq tínana¹⁸ puí-íráákábáyáámá yáqtoraiyana ípuinana uwaatagááq-yátááqá nainama ípuinana karí-wáyúkámá ánekuiyanama karímá éqyikainata atóbaginoe.” téna tiráiyee.

Áánûqtuma kawáá kéi-marukaq Ítuma utáiyee.

¹⁹timátuwena áwíkaitana Áánûqtuni kawáá kéi-marukaq uténa Áánûqtuni aukápáqá maráq máqe-uraitata²⁰ wení iyápó-annama máqtepaqa ko timá yímikaae. abarokáq timá yímikaawata uyátárai-nakoma yegaráq yíwâqnaa uréna yé tiráama áraimma kéitana uyátárai-nakoma awaaméqá yímikaiye.

Arúke

Arúkema maami-kátáámá Tíópiratinopaq agatáíye.

1 Tíópiratio, naayóbáqá netuq-wáyúkámá iyááté-íyááté umá ketáái aúkáapi Áánûqtuma máqte-qtataaqa tarôq urái-kataama agatáane. ²yemá mi-qtátááqá yúrapike aónaraa-kayukati yáama naayóbákáráq aati-aatigáráq wakáane. yemá mi-káyúkámá Áánûqtun áaraqa wení mayái-wáyúkámá máeta yemá maami-kátáámá keqtáá timá tímikaataae. ³anó-nako, miráitaq kegáráq kemá maami-kátáámá agamá enôpaq yuwánáae téq kêtune. maami-máqte-qtátááqtabámá áaimma ítátukaune. íbêqa kemá arupú umá agatáunamanibo miráuma áqnáabaq-kanaarake iráinikaa uráíye. ⁴miráinaa emá ítama arutánóne min-áímmá emmá aráátíyamma minná áraine.

Áánûqtuni kaqtó-nakoma Yóaanema páaq íniqtaba Tékáráiyamma timá ámikaiye.

⁵Érôtima Yúria-marukaq kínima mái-kanaaraqa mórama monoq-náqá máqe uráimma min-nákóní áwíqa Tékáráiyae. wemá Ábááíyan-annabike monoq náqíye. ánáakoma Éronin-annabikemma min-íníkon awíqa Irítabetie. ⁶yenákámá Áánûqtuni aúrakaqa íraqôniq uráíye. yenákámá máqten-amaan-aimma waréta uyátarai-nakoni áama kéwaraayan-aboana yepímmá otaa-qtátááqá íma wáqe-uráíye. ⁷miráimanibo yenákámá mórama iyápóma íma ákáraaye. Irítabetima iyápóma íma kanaaráq marákáitata yenákámá araaqna anónuqma kamáguraaye.

⁸Tékáráíyan-anna-wayukama mayairátáá owana Tékáráiyama Áánûqtuni aúbáq monoq-máyáímá matáíye. ⁹anó-monoq-wayukati yáaimma waraíkáae téta Tékáráiyamma awaaméqá umáketa weqtábá uyátarai-nakoni aokaq-náúpáqá uténa átê-kuyumma i-qtátááqá agamá ákúq íkáae.

¹⁰agamá ákúq-umumma í-kánáaráqá mi táoqa taíbaq Íbaru-wayukama máapaq áikuteta nunamummá kéteta máqe-uraae. ¹¹ánibo Tékáráiyama aónaimma uyátarai-nakoni kaqtó-nakoma agamá ákúq iyáárégóni ayáanurapaq ító-uma máqe-uráíye. ¹²Tékáráiyama kaqtó-naqa aónatuwena iyánáaq umárena ikatíq uráimanibo ¹³kaqtó-nakoma Tékáráiyamma timá ámikaiye: “Tékáráíyao, emá ikatíq íuwo. Áánûqtuma ení nunamummá ítátukaiye. enánáakoma Irítabetima iyápóma inaamaímá marakániye. ánibo emá min-íyápógóni áwíqa Yóáane té yamámiyo. ¹⁴enáyakoma íraqôniq umá wáinaa amuqá maránóne. netuqyaa-káyúkámá wemá páaq í-nayaba yimuqá maránóe. ¹⁵uyátarai-nakoni aúrakaqa anón-awíqa wániye. ánibo wemá wááeni-nokaraq akoqnáá-nokaraq íma nániye. ánibo wemá anóni áyaqnobaqo márainanama Áánûqtuni Aokaq-Áágómá wepímmá ógiraniye. ¹⁶wemá taíbaq Íbaru-wayukama mamá yirummá waeráiyana yeqtí uyátarai-naqa Áánûqtunopataa yauwéqma yíwíqme íniye. ¹⁷wemá Áánûqtuni watáagaraq mamá wéna wení akoqnáama maména Iráiyaraa umá mamá wínimma Áánûqtuni naayóbáq-ámúné-nákáá umá mániye. wemá anóboyugaraq yeqtí yíráabitigaraq yíwíqmena mórabi máá áíkuiniye. Áánûqtuni aammá íma wáráíya-kayukama yeqtí yúyánámmá mamá waeráinata yemá keqnáámmá

mamá yokaa umáyíkarainana Ítuma kumíniye.”

¹⁸Tékáráiyama kaqtó-nakomma maará téna timá ámikaiye: “kemá náaraq ínaraq maamin-áímmá áraíne téq itánúnô? kemá anónuqma kamágúnana ketínáakogaraq araaqná kamáguraiye.” téna Tékáráiyama tiráiyé. ¹⁹ánibo kaqtó-nakoma yauwéqma tiráiyé: “kemá Kébariomune. Áánûqtunopaq itó-uma kémaune. maamin-íraqón-áímmá wemá timátíkáitaq emmá timáména kukáunamanibo ²⁰ketáama íma itáánaboana óyáukoma aráápaginaa aamá íma tínónaboana wéqéna aamá túnnayataakoma pááq ínaraq wíniye.” téna kaqtó-nakoma tiráiyé.

²¹aarawaamá paá Tékáráiyani awé uréta netuq-yúyánámmá ítaraae. ‘aokaq-náúpáqá nói-qtataaraq pááq uráitanawaq átáyaaqa minnóbáqá máiyó?’ téta tirááe. ²²anaaékaqa Tékáráiyama máápaq yaúbarena aarawaamá aamá íma timá yíméwaniq uráiyé. miráitana paá ayáánapo awaaméqá umá watáama timá yímikaibo óyáuqa aúyauraiye. yemá ítaraae Tékáráiyama móra óq-yataaqa aokaq-náúpáqá aónaitana óyaukoma aúyauraiye.

²³anaaékaqa Tékáráiyani mayái-kánáámá ánatagitana wení naaópaqa yauwéqma kóuraiye. ²⁴anaaékaq ánáakoma Irítabetima araaqnágoma ámûkarariq urénaboana aúpáq máitana móra-tiyaapaq-wiyomma yáuraiye. ²⁵Irítabeti wenáuyánápímmá maará téna tiráiyé: “uyátarai-nakoma kaayoné umátikena aarawaatí yúraaq tigae iyábá mamá paá kéumatikaiye.” téna tiráimanibo móra-inikoma iyápóma íma kanaaraq ákáin-inikomma Íbaru-wayukama wemmá timá agaeráq kákáae.

Áánûqtuni kaqtó-nakoma Ítuma pááq íniye téna Máriaamma timá ámikaiye.

²⁶abapaké móra-wiyokaqa Áánûqtuma kaqtó-naqa Kébariomma timákáitana móra-maruqa Kááriribaq kukáimma áwíqa Náátárêtibare. ²⁷mórama inaarúmá áwíqa Máriaa móra-nakoma mayániye téta ataa makáan-inikonopaq kukáiyé. minnámo aúyarakaraa-nakon áwíqa Yótêbie. min-náqá Tébitin-annabikene. ²⁸kaqtó-naqa Áánûqtunopake Kéberiomma min-ínkónôpaq uréna tiráiyé: “kaayoné-yátááqá etê waíno. Áánûqtuma etê máena íraqô-qtataariq kéumakaiye.” téna tiráiyé. ²⁹Máriaama min-áímmá ítátuwaitana aúyánákómá ummaa yáguraiye. ánibo áyáqnoabaqa maará téna aúyánámmá ítaraiye: “maaminnáma nóin-ainabiyo?” téna tiráiyé. ³⁰ánibo kaqtó-nakoma timá ámikaiye: “Máriaao, emá ikatíqa íuwo. Áánûqtuni áyákoma emmá íraqôniq kéumakaiye. ³¹itaa. emá ámûkarariq uré iyápóma inaamaí marakaínónama emá áwíqa Ítue té yamámiyo. ³²wemá anó-naqa mániye. mú mikákáá anó-naqa Áánûqtuma wení áanikoe téta áwíqa yánóe. áítaubikoma Tébitiraa umá anó-kinima wemmá uyátarai-nakoma Áánûqtuma tarôq umákaniye. ³³wemá Yáakobon-anna-wayukati anó-kinima aati-aatimá mániye. miráinana wemá yabíkái-qtataaqa íma ánataniye.” téna Áánûqtuni kaqtó-nakoma tiráiyé.

³⁴Máriaama kaqtó-nakomma maará téna timá ámikaiye: “mi-qtátááqá náaraq umáwaq pááq íniyo? kemá móra-naqa íma matáune.” téna Máriaama tiráiyé. ³⁵ánibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma yauwéqma timá ámikaiye: “Áánûqtuni Aokaq-Áágómá enámûraaq kumínana Áánûqtuni

uyáta-maqma akoqnáá-yataakoma ekáq pááq íniye. miráinata min-áókáq-iyápómá anaaékaq emá marákénatama maará téta áwîqa yánóe ‘Áánûqtuni áanikoe.’ tínóe.³⁶ itaao. enanógaaoma Irítabetima araaqná kamágimanibo áyáqnoabaq iyápóma inaamaímá matokáíye. naayóbáqá téta ‘wemá iyápóma kanaaráq íakaniye.’ tiráámanibo íbêqa ámûkaraq máitana abapaké móra-wiyomma kóíye.³⁷ Áánûqtuma kanaaráq máqte-qtataariq íniye.

³⁸ ániibo Máriaama tiráíye: “kemá uyátárai-nakoni mayái-ínímúne. kanaaráq Áánûqtuma kemmá emá ténnaiq umátikaniye.” téna titana Áánûqtuni kaqtó-nakoma mikáké ayuwéna kóuraiye.

Máriaama Irítabetima ko aónaraiye.

³⁹ mi-kánáaráqá Máriaama páátákáá itó-uma Yúriabaq móra-maruqa anuáráaq-mapaq uráíye.⁴⁰ ániibo wemá Tékaráiyani naaúpaq uréna Irítabetimma áwátiraiye.⁴¹ Irítabetima Máriaama áwátin-aimma ítátuwena iyápóma Irítabetini áyaqnoabaq máin-iyapogoma kanageq uráíye. Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Irítabetimma ógikaitanaboana⁴² anókaq ááyama tiráíye: “máqte-noiniti aúkáapikemma emmá Áánûqtuma awaaméqá umákena awíkaita min-iyápómá marákánónama wemmá Áánûqtuma awaaméqá umákena awíkaiye!⁴³ kemá nôraq uráunanawaq ketí uyátárai-nakoni anóama ketópaqa iráíyô?⁴⁴ taákoma emá tíwátennama kéitaitana tíyáqnoabaq iyápóma mái-waigoma amuqá maréna kanageq uráíye.⁴⁵ uyátarai-nakoni watáama emmá timá ámikain-aimma áraimma pááq íniqtaba itáíq-itaiq ínónabo emá amuqá kémaraane.” téna Irítabetima mirá tiráíye.

Máriaani imá

⁴⁶ maamin-ímá Máriaama maará tiráíye:

“kemá ketirupikémmá uyátárai-nakon áwîqa

múte kéyauyune.

⁴⁷ Áánûqtuma wemá kemmá mamá paá kéumatikaiye.

weqtábábóana tirun-iyápógómá amuqá kémaraíye.

⁴⁸ kemá paá wení mayái ínímánibo

wemá keqtábá aákaq matokáíye.

⁴⁹ kekáqá anó-qtataaqa uyátá-maqma tarôq uráipoata

máqte-marabi-kayukama

maa-kánáaráké

yemá keqtábámá téta

‘Áánûqtuma awaaméqá umákena awíkaiye.’

téta tínóe.

Áánûqtuma wenáwíkoma aokaríq kéíye.

⁵⁰ yemá náayubi weqtábá ikatîqa móra-wayukati-kanaagaraq

káqo-kayukati kanaayábágáráq

kéo-kayukama yemmá

wemá arummá kéumayikaiye.

⁵¹ wemá wení akoqnáá-ayaamma arúqtuwena

waayúkama yetí yúma mamé kéuyeta

mirá onaae teq-qtátáákaráq

wemá mamá pípèban umátuwaniye.

⁵² kateko-yáínáí-nákáá umá

kíni-kayukama yetí akoqnááagaraq náápaakaraq-yibiqtatama

mamá paábaq yukéna

káqomma paá-wayukama

yemmá múte yaútaiye.

⁵³ ániibo yáayaba kéo-kayukama

wemá mamá íráqô-qtataaqnapo.

maqma ógikaimanibo

taíbaq-otamma makáa-kayukama

yetí iyáápima móra-yataaqa íma yiména timá yíkaraiye.⁵⁴ ketáái títaubikokaq

wemá timá

akoqnáá umákaimma

Áánûqtu paá matokáine.
 Ítiráaeoma wení kaqtó-nakoma
 naayóbáqá
 áwáqnaa uréna
⁵⁵ Áabaraakaraq wenánnágáráq
 arummá umáyikena minnýaba
 aati-aatimá aúyánámmá ítame utáine.”
 téna Máriaama ibí tiráiyé. ⁵⁶ Máriaama
 Irítabetite kaumo-wíyómmá máqena
 anaaékaqa wenamáapaq yauwéqma
 kóuraiye.

Irítabetima Yóáanemma marákáraiye.

⁵⁷ Irítabetima iyápó marakání-
 kanaama yáwitana iyápóma
 inaamaí marákáraiye.

⁵⁸ Irítabetin-anna-wayukagaraq
 móra-marukaq-wayukagaraq
 uyátárai-nakoma Irítabetimma nôrabi
 umákái-qtataaqtaba ítátuweta yimuqá
 marákáraae.

⁵⁹ Áánûqtuni waayúkati yáaimma
 waréta abapaké kaumo-kánáaráqá
 min-íyápógóní áuma karánéta urááe.
 min-íyápógóní áwíqa aboán áwíkaq
 ‘Tékáráiyae’ téta áwíqa yamámineta
 uráámanibo ⁶⁰ min-íyápógóní anóama
 téna “ímiye.” tiráiyé. “ketáámá
 Yóáane téta áwíqa yamámenunatae.”
 téna tiráiyé. ⁶¹ ániibo waayúkama
 tirááe: “mórama maamirán-áwíqá
 enawaammá íma wáiyé.” téta tirááe.
⁶² mirá-timatuweta Tekáráiyama íma
 kanaarq aamá titatabóata yemá
 awaaméqá iyáánaipo umátuweta
 aboámmá ítama aónaraae. ‘nóin-awiraq
 maamin-íyápógómmá yamáminono?’
 téta tirááe. ⁶³ ániibo Tékáráiyama
 aúba agayaí-yátááqá ítama maténa
 maará téna agatáiyé: “min-íyápógóní
 áwíqa Yóáane.” titata yemá iyánaaq
 urááe. ⁶⁴ ániibo é mikáq Tékáráiyama
 aamá keqnáámá áaimma átama
 kétena Áánûqtuni áwíqa múte
 yáutaiye. ⁶⁵ miráitata máqtemma

wení móra-marukaq-wayukama ikatíq
 urááe. ániibo mi máqte-qtataaqo páaq
 i-wáígóní watáagoma Yúriabaqa
 anuáráaq-marupakaraq wéyáwé uráiyé.
⁶⁶ máqte-kayukama maami-kátáámá
 ítáa-kayukama íyaqnoabaqa
 netuq-yúyánámmá itéta maará-tiraae:
 “anaaeékaqa maan-íyápógómá náaraq
 umáwaq mániyo?” téta tirááe. ániibo
 uyátárai-nakoni akoqnáama wepí
 wáitataboata máqte-kayukama ítaraae.

Tékáráiyani imá

⁶⁷ min-íyápógóní aboámá
 Tékáráiyama Áánûqtuni Aokaq-Áágómá
 ógikaitanaboana amunémá kuténa
 tiráiyé:

⁶⁸ “ketáámá anómma uyátárai-naqa
 Íbaru-wayukati Áánûqtuma
 wenáwíqa múte yauyónátae.

wemá wení waayúkama yíwáqnaa kéena
 mamá paá kéumayikaiye.

⁶⁹ móra-nakoma akoqnáá umá
 ketáái kúmiq-yataaqá mamá
 paábaq yuwánéna kukáiyé.

min-náqá wemá Áánûqtuni kaqtó-naqa
 Tébitin-annabike náqiye.
 naayóbáqá

⁷⁰ Áánûqtuni aokaq-ámúné-wáyúkátí
 yáanaipo

minnýaba Áánûqtu mirá-tiraine.

⁷¹ ketáái namuro-wáyúkágáráq
 yaímma íyamma umátíkáa-kayukagaraq
 yetí akoqnáábikema keqtáámá mamá
 paábaq tiyuwánitae.

téna timá akoqnáá uráine.

⁷² ketáái títaubikoqtaba arummá
 umáyikena

wení anón-anon-aimma timá
 yarúmakaqtabama

‘aákaq maranúne’ téna Áánûqtuma
 tiráine.

⁷³⁻⁷⁴ ketáái namuro-wáyúkábíkémámá
 mamá

paá umátikenataa túawaaq
 tuqmá mái-aimma akoqnáá umá

ketáái tíbaubikomma Áabaraamma timá ámikaiye.

wemá paá tiyúwáitaqtaa wení mayáíma kémayetaa

ketáámá weqtábá ikatíqa íma éta tirummá kámunanataa

⁷⁵ wemá ketáái kateko-ámmá awítikaraitaqtaa

wenáurakaqa arupú umátaa

ketáái túwarauna-kanaaraqtaama kémaunatae.

⁷⁶ ániibo emá ketí pááqyan-iyapoma eqtábámá

‘mú mikákáá anón-naqa

Áánúqtuma wení amuné-naré’ téta tínoe.

anómma uyátárai-nakoni aakaqá

emá áqnáabaq kéoe.

wení aammá mamá yokaa kéumake

⁷⁷ wení waayúkama timá yíminata

náayuwabi uyátárai-nakoma

yetí kúmiq-yataaqa mamá

paábaq kéyuwena awikátuwainayuma

yemá yetí kúmiq-yataapikemma atóbanoe.

⁷⁸ ketáái Áánúqtuma keqtáámá

arummá kéumatikenata kaayoné kéiyee.

wemá keqtáyábá atóbaigae téna miráurái-waigoma aabaúmá

utaréna

kamá tágainikaa umá

⁷⁹ ketááráqá Áánúqtuni márúpake

ómmá kamá kétagaiye.

náayuwabi íbêqa puí-yátáákóní

amakaq máawana

Áánúqtuni márúpake ókómá

kamá kétagainata

yemá kanaarác káoneta

kaayoné-ákác kanaarác uréire ínoe.”

téna Tékaráiyama tiráiyee.

⁸⁰ anaáekaqa min-íyápógómá

anómma aúkitana wení aúgaraq

arun-íyápógárác akoqnáá urááye.

ániibo Yóáanema waayúkama íma

máa-kaqmaapaq máqena abarokác

Ítiráaeo-wayukati yúrakaq pááq umá iráiyee.

Máriaama Ítumma marákariye.

2 mi-kánááráqá Títáa Ogáátatima móra ámáan-aimma maréna máqte-kayukama yorau téta yíwíqa agayaíkaae tiráiyee. ² minnáma áqnáaba-kanaama yíwíqa matáámma

mi-kánááráqá Kiríniatima anó-kamaani-naqa Tíriabaqa máqe-uráiyee. ³ miráitata máqtemma aarawaamá yeqtí márûpaq wéyáwé uréta yíwíqa mayánéta urááe.

⁴ Yótêbima Tébitini móra-annabike móra-naaemiye. miráitana Yótêbima Náátárêtibake Káárirí-maruqa

yuwéna Yúriabaq Tébitini márûqa Béqtaremubaqa uráiyee. ⁵ ánáakoma

Máriaama ámûkaraq máitata wetê kóuraaye. ⁶ yenákámá mi-márúpáq

paá máayana Máriaama iyápó akání-kanaama pááq uráiyee. ⁷ ániibo

purumakaakóní naúpaqa Máriaama áqnáabaq-iyapoma

inaamaímá marákátuwena tabarááberake múqmútuwena

purumakaakóní aáwaq-ketibi ákariye. minná waayúkama

ópake ya wái-námmá netuq-wáyúkámá ógikuraawanaboana

yenákátí waíyóya-namma íma wáqe-uráiyee.

kaqtó-wayukama

tipi-típi-kawaa-wayukama

timá yímikaae.

⁸ mi-náúkápáqá yaímma tipí-típi-kawaa-wayukama anó-marukoni

áwábaq máeta nokáámma yeqtí tipí-típiraq kawáá umátuweta

máqe-uraae. ⁹ ániibo mórama uyátárai-nakoni

kaqtó-naqa yeqtópaq kúmitana uyátárai-nakoni

tágama-yataakoma yekáqá tágaitata yemá ikatíq uráámanibo ¹⁰ kaqtó-nakoma

timá yímikaiye: “keráwáqá ikatíqa íoro. ítáaro. kemá keráwáqtópaq

átê-wataama maméq kéyunaboana wemá mamá máqte-kayukabima yimuqá marániye. ¹¹mi-nókáámmá Tébitini márúkaqa móra-inikoma iyápóma marákáriye. minnáma yauwéqma keráwáqá tiwiráí-naré. wemá Káríqtoma uyátárai-nare. ¹²ánibo keráwáqá min-íyápómá aónanon-awaameqa maará íniye. minná keráwáqá aónáiyama min-íyápómá tabaráábebi múqmúyakaawana purumakaakóní aáwaq-taapepi waguréna máíye.” téna tiráíye.

¹³kaqtó-nakoma mirá-timatuwaitata páátákáá tafbaq kaqtó-wayukama Áánûqtunopake pááq uréta wágáábaq máqei kaqtó-nakote ku máqe-uraae. ánibo yemá Áánûqtuni áwîqa múte yauyéta ibí maará-tiraae:

¹⁴“Áánûqtuma mú mikákáá uyáta-maqma anó-naapaakaraq wenáwîqa anókaq múte yaúyoro. ánibo maa-márábí-káyúkáyábá Áánûqtuma amuqá kémaqyikaipoana kaayoné-yátááqá yeráwátê waíno.”

téna tirááe.

kawáá-wáyúkámá Ítumma ko aónaraae.

¹⁵yemá kaqtó-wayukama iyuwéta yauwéqma Áánûqtuni márúpaq kówata tipi-típi-kawaa-wayukama maará-tiraae: “uyátárai-nakoma timá tími-qtataaqa pááq i-qtátááqá Béquaremubaq uréta aónanunatae.” téna tirááe. ¹⁶mirá-timatuweta yemá páátákáá kóuraae. ánibo yemá ko aónaamma Máriaayaa Yótêbima máayana iyápóma purumakaakóní aáwaq-taapepi waguré máqe-uraiye. ¹⁷ánibo yemá min-íyápómá ko aónatuweta yemá Áánûqtuni kaqtó-nakoma min-íyápópáyábá timá yímín-aimma tirááe. ¹⁸tipi-típi-kawaa-wayukama ten-áímmá máqtemma

náayuwabi ítáa-kayukama yemá minnáyaba yúyánámmá ítaraae. ¹⁹yúyánámmá ítaraamanibo Máriaama máqtemmo ten-áímmá ítama arunóbátáá maréna netuq-áúyánámmá ítama aákaq maréna máqe-uraiye. ²⁰anaaékaqa tipi-típi-kawaa-wayukama yauwéqma kóureta máqtemma íteta aónaa-qtataaqtaba Áánûqtun áwîqa ibí múte yaútaae. kaqtó-nakoma timá yími-qtataaqa miráuma pááq uráíye.

yemá Ítumma áwîqa yamámikaae.

²¹anaaékaqa abapaké kaumo-kánáámá yáwitata min-íyápógóní áuma kégaréta áwîqa ‘Ítue’ téta yamá ámikaae. Ítuma íma pááq uréna anóni áyáqnoaq máitana kaqtó-nakoma min-áwîqá yaráíne.

Tímioniyaa Áánaama Ítumma anó-monoq-naupaq aónaraaye.

²²anóakaraq wení iyápógaraq mamá íraqòniq umá aúgen-augen í-kánáámá ánatagitata miráuma Mótetini ámáan-aikoma tiráiniq umátuweta anóayaa aboámá Yérútáárebaq min-íyápómá uyátárai-nakomma amíyéta awíqmeta urááye. ²³uyátárai-nakoni ámáan-aipima agamatán-áikómá mirá-uraiye: “áqnáabaq-iyapoma inaamaímá marakéqa minná máqtemma uyátárai-nakomma anóayaa aboámá ámetao.” téna ámáan-aikoma tiráíne. ²⁴yenákágáráqá anó-monoq-nakomma amí-yátááqá amíyéta urááyamma miráuma uyátárai-nakoni ámáan-aikoma maará-tiraine: “kaayaqá anómma máaraa-numawabi káqomma kaayaqá ápôq-numaratama mamé yíno.” téna ámáan-aiko tiráíne.

²⁵ánibo móra-naqa Yérútáárebaq máqe-uraimma áwîqa Tímionie. wemá arupú-napoana Áánûqtaba áaqa kéikatenapoana wemá Ítúráaeo-wayukama atóba iyaba awé

urái-naqiye. Áánûqtuni Aokaq-Áágómá wetê máena ²⁶min-Áágómá wemmá timá akoqnáá umá ámikaiye: “Metáiyama uyátárai-nakoma timákáanana wíniye téna timá akoqnáá uráuna-naqa ení puínóna-kanaama íma páaq uráina wemmá aónainone.” téna tiráine. ²⁷miráitana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Tímionimma timákáitana anó-monoq-naupaqa uyábékaiye. ániibo Ítumma anóyaa aboámá awíqmeta ámáan-aikoma ti-qtátááriq íyéta óyana ²⁸Tímionima Ítumma awíqtokena Áánûqtuni áwîqa múte kéyauyena maará-tiraiye: ²⁹“uyátárai-nako, emá timá akoqnáá umákaana-aimma paá matokétaa íbêqa kemmá ení kaqtó-naqa tiyúwénaq kemá timuqá kémareq púyono. ³⁰ketí túrapike atóbamatikai-yataaq ³¹máqte-marabi-kayukayopaq emá mamá yokaa óna-naqa íbêqa kemá káonaune. ³²uyátárai-nako, maami atóbamatikai-naqa emá mamá yokaa ónama ókóráá kamá tágama Yéqtaaeo-wayukayaba ení aammá kéyiraatena ení-wayukama Ítiráaeo-wayukama anón-awíqa kéyimiye.” téna Tímioni tiráiyé. ³³Ítumma aboáyáá anóama Tímionima tin-áíqtábá iyánaaq uráaye. ³⁴ániibo Tímionima yemmá íraqóniq kéumayikena min-íyápógóní anóama Máriaamma maará téna timá ámikaiye: “taíbaq Ítiráaeo-wayukayaba yíkama ánatanoqtabagaraq paá yiwiréta ínôqtabagaraq Áánûqtuma maamin-íyápómá awaaméqá umákena awíkaiye. wemá Áánûqtuni awaaméqá mánipoata taíbaq-wayukama wemmá áyóqa ayéta ³⁵aúpáq-yúyánámmá abarokáq páaq íniye. ániibo mórama

tokóru-yakaa-pugoma aru-qtátááqá ení ámáabopi agaibániye.” téna Tímionima Máriaamma timá ámikaiye.

³⁶mórama Áánûqtuni amuné-ínímmá máqe-uraimma áwîqa Áánaae. wemá araaqnáe. naayóbáqá waamá maténa abapaké kaayaq-káritímáátímá awaikóté máqe-uraiye. ³⁷anaaeékaqa awaikómá pukitana ketoqá paá máqe-uraiye. ániibo abapaké kaumogaráq kaayaqté-kaayaqte-karitimaatima yáuraiye. miráitana min-árááqnágómá anó-monoq-naupaqa íma awikátuwena wéwaine. wemá aáwaqa aweté-urena nunamummá kétena Áánûqtuni áwîqa wágáagaraq nokáákaraqa múte yauyéwaine. ³⁸mi-kánáaráqá Áánaagaraq waaqókáq iréna Áánûqtukaq ‘tíkáiye’ tiráiyé. anaaékaq mi-káyúkámá Yérútáárebaq awé uráiyana yauwéqma yiwiráníqtaba yemmá min-íyápópýábá timá yímikaiye.

Yótêbima Náátárêtibaq yauwéqma uráiyé.

³⁹yemá máqte-qtataaq ⁴⁰uyátárai-nakoni ámáan-aikoma tiráiniq umá ánatatuweta kanaaraq yauwéqma Kááriribaq yeqtí naaópaqa Náátárêtibaqa kóuraae. ⁴⁰mikáqá min-íyápógómá anómma auréna akoqnáá ínena uráiyé. wemá itaí-yátááqá wepímmá ógikaitana wemmá Áánûqtuma amuqá marákáraiye.

Ítuma yuwaaqñógoma anó-monoq-naupaq uráiyé.

⁴¹Ítumma anóyaa aboámá aati-aati-káritímáátíraraq Yérútáárebaq utéta aokaq-kánáámá kótámaki-kanaae te-kánáámá aónéwaoyane. ⁴²Ítuma yuwaaqñógoma wení karitimaatimá tiyááka umá kaayapóana wegáraq aokaq-kánáágóní áaimma waréta Yérútáárebaq utááe. ⁴³anaaeékaqa kótámaki-kanaama ánatagitata

yauwéqma kóuraamanibo min-íyápómá Ítuma paá Yérútáarebaq máqe-uráiyé. áníbo anóayaa aboámá paá Yérútáarebaq Ítuma máiqtabama íaonaraaye. ⁴⁴anóayaa aboámá téta káqo-kayukate uréire kéiyaa téta tirááye. miráitata anóayaa aboámá móra-wagaama uréire umá yeqtí aanábóyóparabi móra-marukaq-wayukayopaqa abáá urááye. ⁴⁵anóayaa aboámá abáá óyamanibo íaonaraaye. miráitata Yérútáarebaq yauwéqma uréta Ítumma abáá urááye. ⁴⁶yenákámá abáá kéoyana kaumo-kánáámá yáwitata anaaékaqa aónáayamma anó-monoq-naupaqa yiráátí-wayukati aúkáapi máqe-uráiyé. áníbo Ítuma aamá temmá kéitena yemmá anónnáma yauwéqma yekáráq ítama aónaraiye. ⁴⁷Ítun áama kéiteta yemá Ítuni itai-yátááqtabámá wemmá aamá itáawana yauwéqma tin-áitábágáráq ítama iyánáaq urááe. ⁴⁸áníbo anóayaa aboámá Ítumma aónatuweta anómma iyánáaq urááye. anóama Ítumma timá ámikaiye: “ketáaniko, emá nòraq itaawáq kekárátámá mirá kéumatikaano? enabotê kekárátámá anómma umaayágitaka kerátámá eqtábá abáámá kéuye.” téna Ítumma anóama tiráiyé. ⁴⁹miráimanibo Ítuma yauwéqma maará téna timá yímikaiye: “kenákámá nòraq itakawáq keqtábámá tibáá kéoyo? aqá kemá ketiboní naaúpaqo mánunayabama kenákámá íyaq ítaraayo?” téna Ítuma tiráiyé. ⁵⁰áaqíbo Ítuma min-áímmá tiqtábámá anóayaa aboámá áaimma íma ítama arútaraye.

⁵¹áníbo Ítuma anóayaa aboátê kóureta Náátárètíbaq uréta aati-aatimá Ítuma anóayaa aboátí yáama wakáiyé. wenanóama aákaq íní-qtataaqa aúyánápí matokáiyé. ⁵²áníbo Ítuma anómma aúkitana wení itai-yátáákógáráq wenáúgogaraq

íraqòniq urááye. Áánûqtugaraq maa-márábíké-káyúkágáráq aónamma íraqòniq uráiyé.

nommá Peraí-náqá Yóáanema aamá tiráiyé.

3 Títaama Táíbíriati tiyááka umá móra-tiyaapaq-karitimaatimo kéimma Pótíátí Pááíratima Yúria-wayukati anó-kamaani-naqa máqe-uráiyé. áníbo mi-kánááráqá Érótima anó-kinima Kááiribaq máqe-uráiyé. áníbo ábákoma Píripima Itúria-marupakaraq Térékónáitíbakaraq anó-kawaama máqe-uráiyé. Aráiténiamma anó-kawaa-naqa Áábiriniq-marukaq máqe-uráiyé. ²mú mikákáá anó-monoq-nakarataama Áánatiyaa Kááyapatima máqe-uraaye. mi-káyúkámá kawáámá máawana áraimma mi-kánááráqá Yóáanema Tékaráiyama áanikoma waayúkama íma máa-kaqmaapaqa máitana Áánûqtuni aagómá Yóáanenopaq iráiyé. ³miráitana Yóáanema máqtemma Yótaa-nomma wáin-aukapaq uréna aarawaamá yirummá mamá waeréta nommá perafiyana Áánûqtuma yeqtí kúmiq-yataaqa mamá paá umáyikaikae téna watáama mó timá yímikaiye. ⁴Áánûqtuni watáama amuné-náqá Áítáiyama naayóbáqá agatáima maará téna wáiyé:

“waayúkama íma máa-kaqmaa-
karaanobaqa

móra-nakoma ááyama kétiye.

‘uyátárai-nakoni aammá yokaa oro.

aammá mamá arupú oro.

⁵aammá kubáutainabi maqmá ógiraaro.

anumá uyátaina-maruqa mamá

márûte áráwáá oro.

kaé káina-amma mamá arupú oro.

aumáraamaq uráina-amma mamá
arutáá oro.

⁶máqte-marabi-kayukama Áánûqtuma
mamá

atóbamayikani-arupu-yataaqa
aónanoe.”

téna Áítáiyama naayóbáqá agatáine.

⁷netuqyaa-káyúkámá Yóáaneqtaba nommá pétikaikaae téta yewana Yóáanema tiráiyé: “keráwáqá táí-iraakabayaakoni áráakawaqoe. náawaq titaráq anaaékaqa áyamma í-yátááqá pááq ínî-waigomma kanaaráq kótámatuweraq péqmare kónaae téraq kéoo? ⁸keráwáqí kúmiq-yataapike tirummá abarokáq waerá íno-qtataariq oro. keráwáqá keqtúyánápkémmá ‘Áabaraama ketibotááé.’ ítero. téq áaimma átáma ítero. kemá keráwáqá kétima-timune. Áánûqtuma kanaaráq maamiráin-oqtamma mamá Áabaraani iyápó-annama aúrakaniye. ⁹Áánûqtuni kukómá yaagóní ánûpi yokaa umá wáiyé. ítáaro. máqte-tagoma íarutama arammá iyaínatama kanaaráq mi-támá ayáama irabí agatuwánóe.” téna Yóáanema timá tága-yimikaiye.

¹⁰Yóáanema mirá-timatuwaitata yaímma-wayukama ítama aónaraae: “ketáámá náaraq ónúnataabiyo?” téta ítama aónaraae. ¹¹ánibo Yóáanema maará téna yawéqma timá yímikaiye: “móra-nakoma kaayaqá kúberai-unamma makénama kanaaráq kúberai-unamma ímo makáína-nakomma mórama amíno. ánibo móra-nakoma taíbaq-aawaqo wáinanama mamá mórariq íno.” téna tiráiyé. ¹²yaímma táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq nommá perainéta iréta tirááe: “yirááti-nako, ketáámá náaraq ónúnataabiyo?” téta Yóáanemma ítama aónaraae. ¹³ánibo Yóáanema timá yímikaiye: “móneqa ókaraq uyátá-maqma íma máyáaro.” téna Yóáanema tiráiyé. ¹⁴miráitata yaímma ááiq-i-wayukagaraq Yóáanemma ítama aónaraae: “ketáágáráqá náaraq

ónúnataabiyo?” téta tirááe. ánibo Yóáanema timá yímikaiye: “keráwáqí náapaatabama túma íma mamé uyéraq waayúkati móneqa íma máyáaro. keráwáqá otaa-káyúkámá íma mamá yawááq-umayikeraq móneqa máyáaro. keráwáqí meyámmá kanaaráq umá máyáaro.” téna tiráiyé.

¹⁵aarawaatí yúyánákómá itó-uma akoqnáá itata yemá íyáqnobaq maará téta yúyánámmá kóita-yaita urááe: “Yóáanema Metáiyama yawéqmataa tiwiráí-nárábí íyabiyo?” téta tirááe. ¹⁶miráitana Yóáanema yawéqma timá yímikaiye: “kemá nopí nommá péqtikanune. anaaékaqa móra-naqa yínimma wení akoqnáágoma ketí akoqnááma uyátáraiye. kemá íma íráqô-naqa máunaboq kemá kanaaráq wení aítauq-anaamma íma ayubónúne. wemá iragáráq Áánûqtuni Aokaq-Áágókáráq keráwáqá nommá pétikaniye. ¹⁷wemá wení yáunapo wítima agáqtuwaniye. miráumatuwena wení wítí-naupaq wítima áikuinimanibo táíq innama warárima aati-aatimá káíq-kaiq in-írábí agatuwániye.” téna tiráiyé.

¹⁸Yóáanema yaímma káqon-aikaraq timá yúyánámmá mamá itó kéena miráí-waigoma aarawaabímmá Metáíyaqtaba átê-wataama tiráiyé.

Érôtima Yóáanemma ánnama ámikaiye.

¹⁹miráimanibo Yóáanema Érôtimma awááguraiye. yeqí anó-kamaani-naqanibo Érôtima Erótiatikaq otaa-qtátááríq éna ábâkoni ánáaqa kéyabitena yaímma táí-aaimma tarôq uráiyé. ²⁰miráitana Érôtima máqten-otaa-qtataariq kéenama ókaraq uyátá-maqma anón-otaamma kuyéna Yóáanemma ánná-naupaq ákaraiye.

**Yóáanema Ítumma
nommá pérakaraiye.**

²¹ aarawaamá nommá kéberaawana Ítugaraq nommá pékaiye. ániibo Ítuma nommá pétuwena nunamummá kétena máitana Áánûqtuni márûpaq agaro uráiyē. ²² Áánûqtuni Aokaq-Áágómá máaraa umá Ítukaq kukáiyē. ániibo Áánûqtunopake móra-aikoma ááyama maará-tiraiye: “emá ketáanimone. eqtábámá kemá timuqá ôriq umá kémarauē. ketiyakoma eqtábámá kanaa kéiyē.” téna aagómá Áánûqtuni márûpake ááyama tiráiyē.

Ítun áítaubikoni yíwíre.

²³ Ítuma wení mayaímá áaimma átáma matáima wení karitimaatimá miráuma kaumo-tíyáákámá uráiyē. aarawaamá téta Ítuma Yótêbimma áanikowabiyaa téta tirááe.

²⁴ Yótêbima Érimma áanikoe.

Érima Máátáátimma áanikoe.

Máátáátima Aríbaemma áanikoe.

Aríbaema Mérekimma áanikoe.

Mérekima Yáánaimma áanikoe.

²⁵ Yáánaima Yótêbimma áanikoe.

Yótêbima Matáátiatimma áanikoe.

Matáátiatima Émotimma áanikoe.

Émotima Néamumma áanikoe.

Néamuma Étarimma áanikoe.

Étarima Náágaemma áanikoe.

²⁶ Náágaema Máátimma áanikoe.

Máátima Matáátiatimma áanikoe.

Matáátiatima Tímíenimma áanikoe.

Tímíenima Yótekimma áanikoe.

Yótekima Yóramma áanikoe.

²⁷ Yórama Yóáánaanimma áanikoe.

Yóáánaanima Arétamma áanikoe.

Arétama Terúbabeomma áanikoe.

Terúbabeoma Téyaatiomma áanikoe.

Téyaatioma Nérimma áanikoe.

²⁸ Nérima Mérekimma áanikoe.

Mérekima Áárimma áanikoe.

Áárima Kóutaamma áanikoe.

Kóutaama Éramaraamma áanikoe.

²⁹ Éramaraama Éramma áanikoe.

Érama Yótuamma áanikoe.

Yótuama Eriétamma áanikoe.

Eriétama Yóraamma áanikoe.

Yóraama Máátáátimma áanikoe.

³⁰ Máátáátima Aríbaemma áanikoe.

Aríbaema Tímionimma áanikoe.

Tímionima Yútaamma áanikoe.

Yútaama Yótêbimma áanikoe.

Yótêbima Yónamumma áanikoe.

Yónamuma Irááiakimma áanikoe.

³¹ Irááiakima Mériamma áanikoe.

Mériama Ménnamma áanikoe.

Ménnama Mátáatamma áanikoe.

Mátáatama Nétaanimma áanikoe.

Nétaanima Tébitimma áanikoe.

³² Tébitima Yétimma áanikoe.

Yétima Óbétimma áanikoe.

Óbétima Póáatimma áanikoe.

Póáatima Tárámonimma áanikoe.

Tárámonima Náátonimma áanikoe.

³³ Náátonima Aammínataamma áanikoe.

Aammínnataama Ááraminimma áanikoe.

Ááraminima Ááranimma áanikoe.

Ááranima Étaronimma áanikoe.

Étaronima Pérêtimma áanikoe.

Pérêtima Yútaamma áanikoe.

³⁴ Yútaama Yáakobomma áanikoe.

Yáakoboma Ááftekimma áanikoe.

Ááftekima Áabaraamma áanikoe.

Áabaraama Téraamma áanikoe.

Téraama Néomma áanikoe.

³⁵ Néoma Térúkimma áanikoe.

Térúkima Aréumma áanikoe.

Aréuma Apéregimma áanikoe.

Apéregima Ébérimma áanikoe.

Ébérima Tíraamma áanikoe.

³⁶ Tíraama Kénaanimma áanikoe.

Kénaanima Áárápáqáarimma áanikoe.

Áárápáqáarima Têmimma áanikoe.

Têmima Nóaamma áanikoe.

Nóaama Aráámekimma áanikoe.

³⁷ Aráamekima Metúteramma áanikoe.

Metúterama Énòkemma áanikoe.

Énòkima Yérarimma áanikoe.

Yérarima Maaérierimma áanikoe.

Maaérierima Kénaanimma áanikoe.

³⁸ Kénaanima Énotimma áanikoe.

Énotima Tétimma áanikoe.

Tétima Áátaamma áanikoe.

ánibo Áátaama Áánûqtumma áanikoe.

Tááqtaama Ítumma makáqma aónaraiye.

4 Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Ítupimma ógikaitana Ítuma Yótaanopike yuwéna Aokaq-Áágómá wemmá awíqmena waayúkama íma máakaqmaapaq kóuraiye. ² mibáqá Ítuma kaayaqté-kaayaqte-tiyaaka-kanaama máitana Tááqtaama wemmá makáqma aónaraiye. ániibo mi-kánáárqá Ítuma aáwaqa íma naráitanaboana anaaékaqa máqte-kanaama ánatagitana Ítumma áama yaráiyé.

³ ániibo Tááqtaama Ítumma timá ámikaiye: “emá Áánûqtuni áanikomo máema kanaarácq maan-óqtákóqtábá tinana waéqma yammá mamá aurao.” téna Tááqtaama mirá-timatuwaitana

⁴ Ítuma yauwéqma Tááqtaamma timá ámikaiye: “Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá téna ‘yakómá wenamáa matúq-matuq umá paá mái-auwaraimma íma amíniye.” téna Ítuma tiráiyé.

⁵ ániibo Tááqtaama Ítumma awíqmena móra-anuma uyátárain-anuraq uténa páátákáá Ítumma máqtemma maa-márábí-márúqá aráátimatuwena

⁶ Ítumma timá ámikaiye: “máqtemma maamin-ákóqnáámá anó-awikaraq emmá aménúne. máqtemma maami-qtátááqá kennáboaq ániibo mora náawanabi aménááqa kanaarácq

aménúne. ⁷ ániibo emá kekácq araayutaúmmá ayé ketíwíqa múte yaúwínaqa maaminnáma máqtemma emmá aménúne.” téna Tááqtaama tiráimanibo ⁸ Ítuma yauwéqma Tááqtaamma timá ámikaiye: “Áánûqtuni watáama agamatán-áikómá maará kétiye. ‘emá uyátárai-nakokaq nunamummá té wenáwíqa múte kéyauye ení Áánûqtuma wenamáa wení mayáimá mayaao.” téna Ítuma tiráiyé.

⁹ mikáké Tááqtaama Ítumma awíqmena Yérútáárebaq anó-monoq-nakoni amutaq múma ákárena tiráiyé: “emá Áánûqtuni áanikoma máema kanaarácq emá maakáké yaúme méma marabí metaa.

¹⁰ Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá maará-tiraiye. ‘Áánûqtuma tínata wení kaqtó-wayukama emmá kawáá umákanoe.

¹¹ ániibo yemá emmá yeqí iyáápi yáqtokaiyana mórama óqtakoma aítaupimma íma atarániye.’ Áánûqtuni watáama agamatán-áipí kétiye.” téna Tááqtaama tiráiyé.

¹² Ítuma yauwéqma Tááqtaamma timámena tiráiyé: “aamá maaráuma wáiyé. ‘uyátárai-naqa ení Áánûqtumma íma makáqma aónaao.” téna Ítuma yauwéqma tiráiyé.

¹³ ániibo Tááqtaama máqte-qtataariq umá Ítumma makáqma aónawaaena óq-taoqtaba awé uráiyé.

Ítuma Kááririmarupaq áaimma átama mayáimá matáiyé.

¹⁴ anaaékaqa mirá-umatuwaitana Áánûqtuni Aokaq-Áágóní akoqnáaraq Ítuma yauwéqma Kááririmarupaq iráiyé. ániibo Ítuni watáagoma máqtemma min-áúkápácq wéyáwé uráiyé.

¹⁵ aarawaatí monoq-náúpácq kéyiraatena aamá timá yímitata máqte-kayukama wenáwíqa múte yaútaae.

Náátárêtibaq-wayukama

Îtumma anaáemma umákaraae.

¹⁶Îtuma Náátárêtibaq uráiyē. naayóbáqá Îtuma pááqyan-iyapoma máenama mi-márúkáká máqe-uraipoana anómma aúráiqaq uráiyē. ániibo Tabaatiráqá Îtuma monoq-náúpáq uyábékēna aati-aatimá mirá éwainiq uráiyē. Îtuma itó-urena Áánûqtuni watáama yorautínēna uráiyē. ¹⁷ániibo yemá amuné-náqá Áítáiyani agamatá-kánnáámá Îtumma mayámíkaae. wemá aúba-wannaama agátarena agamatán-áíkkómá maará-tiraimma aónaraiye:

¹⁸“uyátárai-nakoni Aokaq-Áágómá kekák máiyē.

wemá kemmá awaaméqá umátikēna áwáyoq-wayukabi ‘Metáiyaqtaba átē-wataama mó tiyo.’ tiráiyē.

ánnábi máa-kayukama yemmá watáama timá-yimeq paábaq ayúqyikanunayaba timátíkaraiye.

yúramma karoparáina-wayuka yúramma káonaiyata náayubi ummaa-yátááqá kémayaayuma mamá ayúqyikanunayaba uyátárai-nakoma timátíkaraiye.

¹⁹minnámo pááq íni-kanaaraq uyátárai-nakoma wení waayúkama yauwécma mamá atóbamayikani-kanaayaba abarokák timá-yimiyo timátíkaraiye.”

téna naayóbáqá Áánûqtuni amuné-náqá Áítáiya agatáiyē.

²⁰Îtuma aúba-wannaama aráapatuwēna yauwécma kawáá-náqá ámituwēna wemá yiráátinēna maraq máqe-uraiye. ániibo máqtemma monoq-náúpáq máe-kayukama Îtumma wenamá wemmá aayoq urááē. ²¹ániibo Îtuma mikák áaimma átáma aamá timá yímikaiye. maará-tiraiye: “Áánûqtuni

watáama agamatá-kánnáágómá íbēqa yorautúnama abarokák kéiyē.” téna tiráiyē. ²²mirá téna timátúwáitata yemá Îtuni áwíqa múte yauyéta Îtuma íráqôn-aimma tiqtábá yemá netuq-yúyánámmá ítéta iyánaaq urááē. miráimanibo yemá tirááē: “nôraq kéiyō? maan-náqá Yótēbini áráaqa íyaq máraniyō?” téta tirááē. ²³ániibo Îtuma maará téna timá yímikaiye: “árainē. keráwáqá keqtábá maará tínoē. ‘tótaa-nako, enamááríq téq ónaiq umá mirá uwo, emá mirán-ááímmá Kápéranabaqa tarôq ónama minná ketáámá ítaraunataama emá mórai q umá maakáqá ení márúkakaraq mirá-uwo.’ téq keráwáqá tínomanibo ²⁴kemá keráwáqá árainemma kétima-timune. waayúkama yeqtí márúkake móra amuné-nákón áama íma kéitaane. ²⁵kemá árainuramma keráwáqá kétima-timune. Íráiyani kanaaráqá taíbaq keqtoq-nóínímmá Ítíráeobaq máawata mi-kánááráqá aabayámmá aúyakitana kaumo-kárítímáátígáráq móra-tiyaamma-naikama móra-wiyomma aaqá íma yuráiyē. ániibo máqten-aukapaqa anómma yáayaba urááē. ²⁶miráimanibo mórama Ítíráeobake-kayukayopaqa Íráiyama yíwáqnaa íyábá íuraine. ímiye. Áánûqtuma Íráiyamma Térabatibaq timákáitana Tááíranapaq-marupa q móra-inimma awaikkómá pukitana ketoqá máin-inikonopaq uráimiye. ²⁷miráitana Áánûqtuni amuné-náqá Iráitaani kanaarákáráqá netuqyaammá kárú-wayukama Ítíráeobaq máqe-uraamanibo min-áúkkááímmá íma móra-nakomma íráqóniq uráine. ímiye. Néimenima Tíriabake-nakoma wenamáa wení karígómá atóbamakaraine.” téna Îtuma Yéqtaaeo-inikoqtaba tiráiyē. ²⁸máqte-kayukama monoq-náúpáq máe-kayukama min-áímmá ítáama

yeqtábá titatabóata anómma íyaqtaba urááe. ²⁹páátákáá yemá Ítumma yabitimá máápaq yukááe. yeqtí mi-márúqá móra-anuraq awíqmeta min-ánúgóní ámûrake áaimma átáma awéqtátuwana uráamanibo ³⁰wení kanaamá íma pááq uráitanaboana yeqtí aúkápíke Ítuma yúqtúyuwena kóuráye.

**Ítuma móra-nakopíke
tái-aagomma watukáíye.**

³¹Ítuma Káperanabaq Káárii-marupaq kukéna Tabaatiráqá aarawaamá yiráátiráye. ³²ánibo yemá Ítun áagaama tewata tébakaq-wayukama iyánáaq urááe. minnáma Ítun áagoma akoqnáama wáitataboatae. ³³monoq-náúpáqá móra-naqa máqe-uraimma wepímmá tái-aagoma máqe-uráye. min-nákómá anókaq ááyama tiráíye: ³⁴“Náátárêtibake-naqa Ítuo, emá nóinawaq mayánéq ketááyôpaqa iráánô? keqtáámá mamá táiq umátikanetaawaq iráánô? kemá eqtábámá kéitaune. emá Áánûqtuni aokaq-náqóne.” téna tái-aagoma wepí mái-nakoma tiráíye. ³⁵miráitana Ítuma tái-aagomma awáágéna tiráíye: “emá paátí mááo. min-nákónôpakemma yuwé kóaa.” téna tiráíye. ánibo mi-tái-áágómá min-náqá yaúma waayúka aúkápí iyaabóma marabí yubámmarena min-náqá ayuwéna íma mamá táiq umákaráye. ³⁶minnáyaba máqte-kayukama iyánáaq urááe. ánibo yeíyáá maará-tiraae: “maaminnáma nóikaan-ainabiyo? miráuma náapaakaraq akoqnáágaraq wái-nakoma tái-aagoqtaba watáama tináíkáán-áímmá kêtítata tái-aagoma waayúkama iyuwéta kégoe.” téta tirááe. ³⁷miráitana Ítuma tarôq i-qtátááqtábámá watáagoma min-áúkápáqá máqte-marupaq wéyáwé uráíye.

**Pítaamma aítáako-araaqnama Ítuma
mamá iráqôniq umákaráye.**

³⁸Ítuma mi-mónóq-námmá yuwéna itó-uma Tááimonini naaúpaq uyábékáye. Tááimonimma aítáako-araaqnagoma kokoq yamma karímá ákaráye. ánibo Ítuqtaba áwáqnaa íkáae téta ááyaraae. ³⁹miráipoana Ítuma min-arááqngóní amakaq ko itó-urena mi-kárigómá awááguráye. ánibo mi-kókóq yákoma ayúkáye. miráitana min-arááqngómá páátákáá mikáq itó-urena yeqtí aáwaqa yokaa umáyíkaráye.

**Ítuma netuqyaa-káyúkámá
mamá atóbamayíkaráye.**

⁴⁰aabaúma kuperané kéitana Tabaaqtimá ánatagitana waayúkama yeqtí aanábómá ókon-oko-karima máyáa-kayukama Ítunopataa yiwíqmeta irááe. ánibo Ítuma máqte-kayukama móra-mora-yuma yemmá yínêkuyena keqnáámmá mamá atóbamayíkaráye. ⁴¹tái-aagoma máqte-kayukama iyuwéta kóuraae. ánibo mi-tái-áágómá maará téta ááyama tirááe: “emá Áánûqtumma áanikomone.” téta tirááe. mirá-tiraamanibo Ítuma Metáíya máenaboana yiwáágéna íma iyúwáitata aamá tirááe.

**Ítuma Yúria-marupaq Áánûqtuni
átê-wataama kétena yiráátiráye.**

⁴²aabáyaanapimma nokáápaq yaúbatuwena mi-márúqá yuwéna móra-aukapaqa waayúkama íma máa-kaqmaapaqa nunamummá tñéna kóuráye. ánibo aarawaamá aónatuweta wenôpaq urááe. ánibo Ítuma iyuwéna kóiyabae téta yáqtotoq uráámanibo ⁴³Ítuma timá yímikáye: “kemá Áánûqtuma yabíkái-maruptaba átê-wataama kétima-timeq káqo-marupakaraq mó

timá-yimenaq kéune. Áánûqtuma maaminnáyaba timátíkaraiye.” téna Ítuma timá yímikaiye. ⁴⁴ánibo Ítuma Yúríá-wayukati monoq-náúpáq wataáma timá yímikaiye.

Ítuma titana Pítaama netuqyaa-nóyááqá yaráíye.

5 móra-taoqa Kénétáaretiqa nokaayúkóní kegébabaqa Ítuma itó-uma máitata taíbaq-wayukama Áánûqtuni wataáma itánéta ikúma yageq-yageq urááe. ²Ítuma aónaimma kaayaqá páaqyamma únópi-káárérátá únókóní áwabaq wáitana aónaraiye. ánibo noyááqa yaí-wáyúkámá únópi-káárémá yuwéta kúqõmma tete urááe. ³Ítuma móra-unopi-kaarebi uyátárimma minná Tááímoni Pítaani únópi-kááré. ánibo Ítuma Tááímoniqtaba ‘únópi-káárémá páaqyamma awétáme nékakaa mó maraa’ tiráíye. ánibo Ítuma únópi-káárébi uyátáma máena aarawaamá wataáma timá yímikaiye.

⁴miráumatuwena Ítuma wataáma timá yímituwena anaáekaqa Tááímonimma timá ámikaiye: “únópi-káárémá yabitimáe non-aúkáapi uré kúqõmma yúwénana kumínaa noyááqa yaao.” téna Ítuma Tááímoniqtaba tiráíye. ⁵Tááímonima yawéqma tiráíye: “íbêq-nokaamma ketáá máqtemma kamáa káetaa noyááqamaa únataamanibo mórama noyááqa íma yaráunataae. miráimanibo emá ténaboq kemá kúqõmma yúwáanana kumíniye.” téna tiráíye. ⁶yemá miráumatuweta taíbaq netuqyaa-nóyááqá aúyaqma yáqtóráawana kúqõmma ummaa yamá yararáné uráíye. ⁷miráitata yemá yaímma yeqtí aanábómá móra-unopi-kaarebi máe-kayukama tíwáqnaa ígáae téta yááyaraae. ánibo yemá iréta noyááqa mamá kaayaq-únópi-káárégómá maqmá

ógikaae. ánibo mi-kááyáq-únópi-káárégórátamá ummaa yamá únópi kumá yuberáyéta urááye. ⁸Tááímoni Pítaama miráimma aónatuwena Ítuni aítaupi araayutaúmmá aténa maará-tiráíye: “uyátárai-nako, emá kemmá tiyuwé kóaa. kemá kúmiq-naqune.” téna tiráíye. ⁹Tááímonima aónaimma máqtemma maami-nóyááqá yáqtóráataba aónawaena ikatíq uráíye. ánibo yaímma-wayukama weté máqeo-kayukagaraq ikatíq urááe. ¹⁰kaayaqá Yéberimma áanikoratama Yêmitiyaa Yóáanema yenákámá Tááímonimma ábárawaaoboata yenákágáráqá iyánaaq urááye. ánibo Ítuma Tááímonimma maará téna timá ámikaiye: “emá ikatíq íuwo. anaáekaqa emá waayúkama yáqtorainone.” téna Ítuma tiráíye. ¹¹mikáké yemá únópi-káárémá yabitimá áwabaq má kémareta yemá máqte-qtataaqá kéyuweta Ítuni anaáe wakááe.

mórama kárú-naqa Ítuma mamá atóbamakaraiye.

¹²Ítuma móra-marukaq máitana móra-naqa máqe-uraimma kárú-karigoma áúnobaq ógikai-nare. min-nákómá Ítumma aónatuwena óipake araayutaúmmá aténa nunamupí maará téna tiráíye: “uyátárai-nako, kanaarác emmá akáinaama ketí karímá kanaarác mamá atóbamatikanone.” téna kárú-nakoma tiráíye. ¹³Ítuma ayáamma árútukena ánêkuyena tiráíye: “kemmá tíkáiye. emá atóbagaao.” téna Ítuma tiráíye. páátákáá é mikáq kárú-karigoma ánatamakaraiye. ¹⁴ánibo Ítuma akoqnáa-aimma timá-amena tiráíye: “móra-nakomma íma timá-amiyo. ímiye. emá uré anó-monoq-nakomma enáúma mó-araate Áánûqtukaq naí-wámmá mó agamá ákúq uwo. miráuma Mótetimo tiráiniq uwo. miráinata

waayúkama mikáq aónaaro ení karímá ánatagiye.” téta tínóe téna Ítuma tiráiyé. ¹⁵ miráitana Ítuma máqten-awaameq-yataariq ináikómá ókaraq wéyáwé uráiyé. miráitata netuqyaa-káyúkámá Ítun áama yama kéitaawana karímá mamá atóbamayikaraiye. ¹⁶ miráimanibo anaaékaqa aati-aatimá Ítuma waayúka íma máa-kaqmaapaq uréna nunamummá mó téwae kéiyé.

**móra-naqa áí-ayamma táiq i-náqá
Ítuma mamá atóbamakaraiye.**

¹⁷ móra-taoqa Ítuma máena aarawaamá kéyiraatitata yaímma Péрати-wayukagaraq ámáan-aimma yiráati-wayukagaraq maraq máqe-uraae. yemá máqten-aukapaqa Kááriribakemma Yúribakemma Yérútáárebakekaraq yama áikutaee. ániibo uyátarai-nakoni akoqnáágoma karí-wáyúkámá mamá atóbaikaae téna Ítupi wáqe-uraiye. ¹⁸ ániibo yaímma-wayukama móra-naqa kúkutaaraq yaaguyaqméta irááe. min-nákóní ayááqtákoma aráákaguraiye. yemá min-náqá yaagumé naaúpaq utéta Ítun-amakaq maránéta urááe. ¹⁹ aarawaamá taíbaq aammá aúyakowata karí-náqá maméta Ítunopaq uínón-amma íma wáqe-uraiye. miráitata yemá naaúpaq utéta naanamubiké mú-kapotaraae. ániibo mi-karí-náqá kúkutaaraq wayákareta aarawaatí aúkáapi múte yaagumá Ítuni aúbáq makááe. ²⁰ Ítuma yeqtí yirummá améta yikaí-yátááqá aónawaaena tiráiyé: “ketí aanábógô, kemá ení kúmiq-yataaqa paábaq matukáune.” téna Ítuma tiráiyé. ²¹ yemá ámáan-aimma yiráati-wayukagaraq Péрати-wayukagaraq yeiyáá netuq-áímmá téta maará-tiraae: “maamin-náqá náawawaq wemá Áánúqtumma maamin-ákáyáámmá kétimakaiyo? móra-nakoma íma

umaataráipoana kanaaráq íma kúmiq-yataaqa matuwániye. wé minná Áánúqtu wenamáa wení mayáímiye.” téta tirááe. ²² Ítuma mi-káyúkátí yúyánápímmá aónatuwenaboana wemá yawwéqma timá yímikaiye: “keráwáqá nōraq itaráq tíyaqnoabaq táí-tuyanamma móite-maite kéoo? ²³ nōin-ainaq tenúnô? ‘ení kúmiq-yataaqa mamá paá umátukaune’ ténú kemá téq ‘emá itó-uma kóaa’ tenúnô? ²⁴ miránaq keráwáqá itaígáae téq kétune. maa-márábímmá Waayúkagoni Áráaqa náapaamma matokáipoana wemá kanaaráq kúmiq-yataaqa mamá paá íniye.” téna Ítuma wenamáárlq wetábá tiráiyé. miráitana min-ayááqtámô aráákagi-nakoqtaba Ítuma maará téna tiráiyé: “kemá emmá kétimamune. emá itó é ení kúkutaa-yagaraq mamé ení naaúpaq kóaa.” téna Ítuma tiráiyé. ²⁵ miráitana min-ayááqtámmô aráákagi-nakoma aarawaatí yúrikaq páátákáá itó-uraiye. ániibo kúkutaa-yama waguréna máqeimma yawátámena wení naaúpaq kégoena Áánúqtuni áwíqa múte yaútaiye. ²⁶ ániibo máqte-kayukama iyánaaq urááe. yemá Áánúqtuni áwíqa múte kéyauyeta yeqtí iyakoma iyánaaq kéitata maará-tiraae: “íbbēqa ketáámá óq-yataaqa kateko-yátááqá aónáunataae.” téta tirááe.

Ítuma Aríbaemma ááyaraiye.

²⁷ anaaékaqa Ítuma kéwana aónaimma móra-naqa táákiti-moneqa máyái-nakoma táákiti-moneq mayái-opitipaq máitana aónaraiye. min-nákóní áwíqa Aríbae. ániibo Ítuma min-náqá timá ámikaiye: “emá ketinaae ya waraa.” téna tiráiyé. ²⁸ ániibo Aríbaema máqte-qtataaqa mipí kéyuwena Ítun anaae wakáiyé. ²⁹ Aríbaema Ítumma anón-aawaqa wení-naupaqa agayákáitata yaímma

táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq yaímma káqo-kayukagaraq Aríbaeyaa Ítute máeta aáwaqa narááe. ³⁰ áñibo Péрати-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Ítuni iyápó-anna-wayukayaba netuq-áímmá téta maará-tiraae: “nôraq itaráq keráwáqá táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq kúmiq-wayukagaraqa aáwaqa kénnao?” téta yemá tirááe. ³¹ áñibo Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “waayúkama karímá íma matáa-kayukama tótaa-nakonopaqa íma kéoe. ímiye. paá karí-wáyúkámá tótaa-nakonopaqa kéoe. ³² kemá arupú-wayukama yirummá waeráigáae téq íma kukáune. ímiye. kemá kúmiq-wayukama yemá yirummá waeraigáae téq kukáune.” téna Ítuma tiráíye.

aáwaqa aammá auní-ááímmá

³³ móra-taoqa yaímma-wayukama yemá Ítumma maará téta timá ámikaae: “yemá Yóaaneni iyápó-annama aáwaqa awetá-ureta taíbaq-kanaama nunamummá tirááe. áñibo yemá Péрати-wayukati iyápó-annagaraqa móraiq kéoe. miráimanibo ení iyápó-annama paá nommá néta aáwaqa néta kéoe.” téta tirááe. ³⁴ Ítuma yauwéqma tiráíye: “mórama keráwáqtí aanábó-nákómá keráwáqtê maéna aaramá mayánéna kéinaq aáwaqa keráwáqá awetá-ino? ímiye. ³⁵ miráinana anaaékaqa min-ínimô mayáné i-náqá mamá paábaq yuwáiyana ókaraqa wení aanábó-wáyúkátêma íma mániye. mi-kánáaráqá kanaaraq keráwáqá aáwaqa awetá-inoe.” téna Ítuma tiráimma waéqma itaí-áípi téna wenamááriq wetábá ‘aaramá mayáné iníkáá-náqúne’ téna tiráíye.

³⁶ Ítuma mórama waéqma itaí-áíkaráq maará téna timá yímikaiye: “móra-nakoma wení

naayómmá aqtábáa-kuberai-unamma yakákitanama aúgen-aqtorake yakáqma naayón-áqtábáa-únákáqá íma káraataiye. ímiye. íma aokariq kéíye. mirá énama aúgemma kúberai-unamma mamá táíq umáginana aúgen-unakoma paá wáinana naayón-únákómá paábaq áikiniye. ³⁷ móraiq umá móra-nakoma mémegoni naayón-áúwárátíbi íma aúgema wááénima yaqmá káitiye. naayón-áúwárátíbi áítinanama aúgemma wááéni-nokoma naayón-áúwárátímá kabááqtuwena marabí atíginiye. miráinana méme áúwaratigogaraqa táíq umáginíye. ³⁸ ímiye. íma aokariq íniye. mémegoni aúgen-auwaratibi aúge-waeni-nomma áítino. ³⁹ áñibo móra-nakoma naayó-kááéni-nómmá nátuwenama aúge-waeni-noqtabama íma kákaiye. wemá maará téna kétiye. ‘naayó-kááéni-nómmá minná íráqône kétiye.’” téna Ítuma waéqma itaí-áípi wení aúge-kataayaba tiráíye.

Tabaatiráq mayaímá mayaíyábá aammá aúkain-aimma.

6 móra-Tabaatiraqa wíti-yokoni aúkáapi Ítuma wení iyápó-annate uréire uráíye. áñibo wení iyápó-annama yaímma wítigoni arammá nánéna matéta wítima iyáákaq makéta kategátúbatuweta narááe. ² minnáyaba yaímma Péрати-wayukama tirááe: “Tabaatiráqá aammá áúmakaae. keráwáqá minná nôraq itaráq mirá kéoo?” téta tirááe. ³ Ítuma yauwéqma timá-yimena tiráíye: “Tébitima naayóbáqá tiráin-aimma íyaq yoráútaao? Tébitigaraq wení waayúkate yáamo yarái-kanaaraqtaba kétune. ⁴ Tébitima Áánûqtuni aokaq-náúpáq uténa Áánûqtuni aúbáq yammá waíma matáine. mi-támmá paá-wayukama naíyábáq aammá áúkaapoata anó-monoq-wayukama kanaaraq nánóe.

miráimanibo Tébitima mi-támmá mamá kénena wení waayúkama yímítata naráane. keráwáqá min-áímmá íyaq yóráútaanabiyo?” téna Ítuma kétenama ókaraq ⁵timá yímikaiye: “Waayúkagoni Áráaqa Tabaatigóní uyátarái-naqiye.” téna Ítuma wenamáárfiq wetábá tiráiyé.

ayáámma táíq urái-naqa Tabaatiráqá Ítuma mamá atóbaraiye.

⁶káqo-Tabaatiraq Ítuma monoq-náúpáq uténa aarawaamá watáama timá yímikaiye. ániibo móra-naqa máqe-uraimma ayáánurapaq-ayaakoma aayákagena táíq umáguraiye. ⁷ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Péрати-wayukagaraq Ítumma aatómaq urááe. yemá Ítuqtaba téta “Tabaatiráqá karí-wáyúkámá mamá atóbaniyopoataa aónanunatae.” téta aatómaq urááe. mirá kéeta Ítumma aabi mayakánón-aqtaba abáá urááe. ⁸miráitana Ítuma wenamáárfiq mi-káyúkátí yúyánánóbáqá ítátuwenaboana téna ayáámmo aayákagi-nakoqtaba aúkáapi “yúbáq unitóao” titana min-nákómá ító-uraiye. ⁹⁻¹⁰ániibo Ítuma máqte-kayukati yúrapí karáqme kéyautena min-náqá timá ámikaiye: “ayááma arupú uwo.” téna tiráiyé. ániibo min-nákómá ayáámma árutuwaimma ayáákoma arupú umáguraiye. miráitana Ítuma ítama yímónaraiye: “kemá keráwáqá ítama aónanaa kéune. Tabaatiráqá ketáámá íraqôn-aainaq tarôq ónúnataabi táí-aainaq tarôq ónúnataabiyo? waayúkama yíwáqnaa onatatáá paá máno-kayukama ketáá mamá táwíq umáyikanunataabiyo?” téna Ítuma tiráiyé. ¹¹miráimanibo yemá anómma íyaqtaba urááe. mirá kéeta yeíyáá maará-tiraae: “ketáámá Ítuqtaba nôraqtaawaq umákanunataabiyo?” téta tirááe.

Ítuma tiyááka umá kaayaq-wáyúkámá awaaméqá umáyíkaraiye.

¹²mi-kánááráqá Ítuma nunamummá tínéna anubaq utáiyé. mi-nókáámmá Ítuma Áánúqtukaq nunamummá tíq-tíq kéítana aaqá irákáiyé. ¹³aabaúmmá utáitana aabáyaanapimma Ítuma wení iyápó-annama yááyaitata yewana tiyááka umá kaayaq-wáyúkámá awaaméqá umáyíkatuwena yíwíqqa awaaméqá umátike tiwiráune tiráiyé. ¹⁴móra-nakoni áwíqqa Tááímoniboana Pítaae téna áwíqqa yamá ámikaiye. ániibo Áánaruma Tááímonimma ábâkoe. ániibo Yêmitiyaa Yóáane. ániibo Píripiyaa Paatááromiyue. ¹⁵ániibo Máátiyuyaa Tómáátie. ániibo Yêmitima Áápiatimma áanikoe. ániibo Tááímonin áwíqqa karuwaaq-naré. ¹⁶ániibo Yúqtaatima Yêmitimma áanikoe. ániibo Yúqtaatima Itikááriotima anaaékaq Ítumma namuroíq umákáa-kayukati iyáápi kutaruríq uráíne.

netuqyaa-káyákábí Ítuma mayaímá matáíne.

¹⁷⁻¹⁸mi-káyúkámá iréta watáama kéítaawana Ítuma karímá mamá atóbamayikaraiye. aarawaabí waátáma táí-aagoma mái-kayukama Ítuma mamá íraqôniq umáyíkaraiye. ániibo Ítuma yeráwáqté kukéna wení taíbaq-iyapo-anna-wayukate móra-arubaq kunitó-uma máqe-uraae. netuqyaamá aarawaamá Yúriabakema Yérútáárebakema únón áwábaqa waaqókáq Tááyabakema Tááíranapaqa taíbaq-wayukagaraq mikáq máqe-uraae. ¹⁹ániibo taíbaq-wayukama Ítuma iyáánapo ánekuiyana Ítuni akoqnáágoma mi-káyúkámá mamá íraqôniq umáyikaniye.

Îtuma amuq-yataáqtbámá tiráiyē.

²⁰ Îtuma wení iyápó-annama keyímo-
nena tiráiyē:

“keráwáqá áwáyoqa máiyayuma timuqá
máráaro.

keráwáqá matúq-matuq umá
mái-auwaraimma

keráwáqti minnáe.

²¹ keráwáqá íbêqa táayaba keyíayuma
annaékaqa ógiranoe.

keráwáqá íbêqa ibiqá keyaraayuma
keqnáammá wíráa ínóe.

²² ítáaro. Waayúkagoni Áráakoqtaba
waayúkama keráwáqá íyamma

umátiketa tiwétátuweta aamá
timá pááqyaniq umátikanoe.

yemá mirámô keyíyaqa keráwáqá timuqá
maraínoe.

²³ timuqá kémareraq iráá
yamá yaúmēta-meta umá timuqá

máráaro. keráwáqti anó-meyamma
Áánûqtuma wemô máipaq maqtokáiyē.

mi-káyúkámá keráwáqá mamá táiq
kéumatikaamma naayóbáqá yeqti

yítaubikoma miráuma mórai q umá
Áánûqtuni watáama yirááti-wayukama

mamá táiq umáyíkaraane.

²⁴ keráwáqá náayuwabi taíbaq ótamma
kémaraawanama keráwáqti

túwaraikoma
íbêqa oyaaq kéimanibo anaaékaqa

anómma táí-yataakoma keráwákáq
yíniye.

²⁵ keráwáqá náayuwabi tímûqa yayiúma
annaékaqa táayaba ínóe.

íbêqa náayuwabi wíráa keyíayuma
annaékaqa ibiqá yaránóe.

²⁶ máqte-kayukama keráwáqtbá
írâqôn-aimma kētiyama atéráaro.

naayóbáqá yeqti yítaubikoma
miráuma kaaqaari-ámúnē-wáyúkámá

mimórâ-yátááriq umáyíkaraane.

**namuro-wáyúkáyábá
tirummá yímero.**

²⁷ óq-aimma Îtuma wení
iyápó-annama timá yímikáiyē: “kemá

keráwáqá kētima-timune. móra
náayubi ketáama itéqa keráwáqti

namuro-wáyúkámá tirummá yímero.
náayubi keráwáqá íyamma umátikáiyē

kayukama mamá íráqôniq umáyíkáaro.
²⁸ náayubi keráwáqá uwaatagááriq

umátikaneta íya-kayukama keráwáqá
yemmá mamá íráqôniq umáyíkáaro.

ánibo keráwáqá akáyáámmá timá
tiwáágiya-kayukama nunamummá

timáyíkáaro. ²⁹ móra-nakoma
táápáára qo yumá tikaminaqa kanaarâq

mórabaq-tapaama yimíyata tīkamoro.
ánibo móra-nakoma keráwáqti

kúberai-unamma mamayaínaqa
ókaraq keráwáqti wáqtôma áméro.

³⁰ máqtemma nói-qtababi ítama
káonaiyaqa itáiyā-qtataaqa paá

yímero. ánibo móra-nakoma keráwáqti
nói-qtataarabi maiyaíyaqa kanaarâq

‘yauwéqma timiyo’ téraq ítimakaaro.
³¹ keráwáqá miráiyaniq umá káqo-yuma

mirá-umayikaaro. keráwáqá íráqôniq
ónáae teníq umátikáiyā q yemá íyaniq

umá íráqôniq umáyíkáaro.
³² tirummá yímē-kayukama yenamāa

keráwáqá yirummá timíyaqa Áánûqtuni
írâqô-meyamma nóiqtabaq mayánēraq

kéoo? paá kúmiq-wayukagaraq
yirummá yímē-kayukama yemmá

yirummá keyime. ³³ mórai q umá
waayúkama keráwáqá íráqôniq

umátikáiyayuma keráwáqá yenamāa
írâqôniq umáyikeqa Áánûqtuni

anónnáma meyámmá tīkái-qtataaqa
nói-qtataaqtaba abáá kéoo?

kúmiq-wayukagaraq mirá kéoo. ³⁴ ánibo
keráwáqá móra-yataaqa waayúkarâq

inaatimá matêqa anaaékaqa yauwéqma
yiménúnatae téqa Áánûqtuni anónnáma

meyámmá tīkái-qtataaqa nóiqtaba

abáá kéoo? kúmiq-wayukagaraq kúmiq-wayukaraq inaatimá kémayeta anaaékaqa yauwéqma mimórá-yátááqá paá kéyime. ³⁵ ímiye. keráwáqá keráwáqtí namuro-wáyúkámá tirummá yímera q mamá íráqòniq umáyíkáaro. keráwáqá waayúkama móra-yataaqtaba inaatíya-qtataaqa paá yímikera anaaékaqa yauwéqma mayáiyábá íabaa oro. keráwáqá miráiyanaama anaaékaqa keráwáqtí anó-meyamma waínaq Áánûqtuma mú mikákáá anómma uyátárai-nakoni áanimaqa mánoe. táí-wayukagaraq Áánûqtukaq ‘tíkáiyé’ íte-kayukagaraqa Áánûqtuma paru-yátáákáráq kéyabiyikaiye. ³⁶ miráipoana keráwáqá waayúkayabama paru-yátááqá yímero. keqtibomá Áánûqtuma waayúkama paru-yátááqá yímíniq umá mórai q umá keráwáqá yemmá keráwáqtí paru-yátááqá yímero.

waayúkama aónama yainái-nákóráá umá aónama yainái-ááímmá

³⁷ keráwáqtí yainái-yátááqnápómá káqo-kayukama íma mamá kéyainaiyana Áánûqtuma keráwáqá íma mamá yaináino. káqó-nakoqtabama waabáqtí yúrikaqa ‘wemá íma árútáyiniq kéiyé’ ítero. min-áímmá tíyamma keráwáqá wemmá mamá yawááq kéumakaae. káqó-yuma íma yawááq kéumayikaiyanama Áánûqtuma keráwáqá íma mamá yawááq umátikaniye. keráwáqá waayúkati kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwé tiwikátuwaiyanama Áánûqtuma keráwáqtí kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwéna awikátuwaniye. ³⁸ káqo-kayukama yimíyanama paá Áánûqtuma keráwáqá timíniye. keráwáqá ógiqma-awaataq mayánoe. kópiqa unáápí aguyumá káíqtowana ógiqmena kugúbainikaa umá mórai q umá yauwéqma ókaraq matéq kanaaráq

umá mayánoe. mimórá-áwáátáq káqo-kayukama yímemma Áánûqtuma min-áwáátáq keráwáqá timíniye.”

³⁹ Ítuma káqomma mórama waéqma itái-áikáráq timá-yimena tiráiyé: “mórama aammá íma aónarai-nakoma káqomma aammá íma aónarai-naqa aammá íma kanaaráq aráátiniye. mórai q umá mórama aúgaroq-naqa káqomma aúgaroq-naqa íma kanaaráq awirániye. yenákámá yúgaropoata máka-nakama áitanobaq metáyóye. ⁴⁰ ánibo mórama itái-yátááqá máyái-nakoma wení itái-yátááqá aráati-nakomma íma kéuyataiye. máqtemma mayái-wáyúkámá itái-yátááqá ítama ánatetama yeqtí yiráati-wayukaraa aúránoe. ⁴¹ keráwáqá nôraq itaráq keqtíbâkoni pááqyamma otaa-qtátáátáqbámá aúrapi araatakaa umá túyánámmá kéitaamanibo keráwáqá anómma otaa-qtátáátáqbámá aúrapi mútûq-yaraa umá túyánámmá íma kéitaa? ⁴² nôraq itaráq keráwáqtí tíbâkoqtabama maará kéteo. ‘ketíbâko, enaúrapike araata-qtataaqa mamá paábaq yuwaa’ kéteo keráwáqtí túrapimma mútûq-yama waímma íyaq káonaao? ureqáráaq-wayukaa, áqnáabaqa keráwáqtí túrapike mútûq-yama paábaq matuwéraq mikáké keráwáqá kanaaráq aónama arútáreq keráwáqtí tíbâkoni aúrapike araatámma kanaaráq paábaq matuwánóe.

tái-yagoma táí-aramma kéiyaiye.

⁴³ Ítuma káqomma waéqma itái-áímmá tiráiyé: “íráqò-tagoma táí-aramma íma kéiyaiye. mórai q umá táí-yagoma íráqòn-aramma íma kéiyaiye. ⁴⁴ waayúkama yaagóní aranókáá aónatuweta mikáq íráqò-tawabi táí-yawabiyo téta káonaae. ánibo píki-yagoni arammá waayúkama áwáabiq-annarakema íma arammá

kégutoe. ánibo áwáábiq-annarakema wááeni-aramma íma kégutoe. ⁴⁵ miráuma íráqô-nakoma taíbaq íráqôn-aimma áyáqnobake mamá pááq kéimanibo táí-nakomma táí-aimma áyáqnobake mamá pááq kéiye. mirán-áúyánámmá áyáqnoabaq ógikaitana óyaupike mamá abarokáq téwae kéiye.” téna Ítuma tiráiyee.

kayaq-áúyánákáq naammá i-ááímmá

⁴⁶ móragaraq waéqma itaí-áímmá Ítuma tiráiyee: “nôraq itaráq keqtábámá ‘uyátárai-nako, uyátárai-nako,’ kéteqanibo ketáama íma kéwaraao? ⁴⁷ móra-nakoma ketôpaq yéna ketáama iténa waráina-waigomma kemá wenáaimma abarokáq tiráátenune. ⁴⁸ minná min-nákómá miráuma móra-nakoma naammá ínéna iníkáá uráiyee. min-nákómá maiqá uqmá mémánóbáq yuwéna maranóbáq anón-oqtakoni ámûraaq umá akoqnáá umákaiye. anón-oqtakoni ámûraaq akoqnáá-namma tarôq uráiyee. anaaékaqa anómma aaqá yuréna anón-nomma auténa min-námmá awétárainanibo akoqnáá umákaitan-aboana íma yawítiraiye. ⁴⁹ ááqibo móra-nakoma ketáama iténa íma wáráimma miraráá umá móra-nakoma paá-mararaq yón-agamoqnakaa-namma umá itó-umakaraiye. anaaékaqa nommá auténa min-námmá páátákáá yawítítuwaitana ‘pau’ titana yubákuraiye.” téna Ítuma waéqma itaí-áímmá tiráiyee.

ááiq-i-nakoni mayái-náqá Ítuma mamá atóbamakaraiye.

7 Ítuma min-áímmá aarawaamá timá yímíqma ánatatuwena Kápéranabaq koyaráiyee. ² Arómani ááiq-i-wayukati kawáá-náqá máqe-uraimma wemá mórama mayái-náqá ákaraiye. mi-káwáá-nákómá wení mayái-nákóqtábá

ôriq umá ákáinapoana mi-máyái-nákómá anó-karima mayéna puíné uráiyee. ³ ánibo ááiq-i-kawaa-nakoma Ítuqtaba máiyee-aimma ítátuwena yaímma Íbaru-wayukati anó-kayukama timáyikena Ítuma mó timá-amiyana ketí mayái-náqá ya mamá atóbáino tiráiyee. ⁴ miráitataboata mi-káyúkámá Ítunopaq íréta anegáq-naagaq kéeta akoqnáá umá ítama aónaraae: “wemá íráqô-napoa áwáqnaa ínónama íráqômiye ⁵ wemá keqtáá Íbaru-wayukama kaayonétaa umátikái-nare. wemá wenamááriq monoq-námmá umátikaraitaae.” téta tewana ⁶ Ítuma mi-káyúkátê yagaroqtamá uráiyee. naakóni waaqókáq itana ááiq-i-wayukati kawáá-nákómá yaímma aanábó-wáyúkámá watáama timá yímitata Ítunopaq uréta maará-tiraae: “uyátáraana-nako, emá kammáa íaao. kemá umaatamá íma kanaaráq uráunaboaa ketí naaúma íma yínóne. ⁷ ánibo kegáráqá túyánámmá itáunama íma íráqô-naqa máunaboaaq enôpaqa íma ónúne. miráinaa emá paá aamá tinana ketí mayái-náqá keqnáámmá atóbáino. ⁸ kegáráqá anómma náápaamma matokái-nakoni aménáápáq máunana mayáimá mayaaao titaq kémayaune. ánibo kegáráqá ááiq-i-wayukama yíkáraunata ketiménáápáq mááe. ánibo kemá móra-nakomma ‘emá kóaa’ túnanama kanaaráq kéwiye. ánibo móra-waigoqtaba téq ‘emá maabáq iyo’ túnanama kanaaráq wemá kéiye. ketí mayái-nákóqtábá ‘emá maa-máyáimá mayaaao’ túnanama kanaaráq mi-máyáimá kémayaiye.” téna titata má-tima-amikaae. ⁹ Ítuma min-áíqtábá iyánaaq umátuwena taíbaq-wayukama anaaé waqméta ye-káyúkámá waeréna maará téna timá yímikaiye: “kemá keráwáqá kétima-timune. Ítiráaeo-wayukati aúkápimma mórama maamirá-náqá

itáiq-itaiq umá arummá tímî-naqa íma aónaraune.” téna Ítuma tiráiyé.¹⁰ áñibo ááiq-i-kawaa-nakoma tímáyíkáitata ye-káyúkámá yauwéqma naaópaq uréta aónamma mi-máyái-náqá atóbaguraitata aónaraae.

Nénibake maabu-náqá Ítuma mamá atóbamakaraiye.

¹¹ pááqya-kanaama anaaékaqa Ítuma móra-marupaq uráimma mi-márúkón áwíqa Nénibare iyápó-annagaraq taíbaq-wayukagaraq Ítute urááe.¹² mibáqá mi-márúkóní oqtaráq waaqókáq owata mórama pukái-naqa maméta irááe. mi pukái-nakoni anóama kímora-iyapoma wenamá ákáraine. áñibo awaikógaráqá naayóbáq pukuráine. taíbaq mi-márúpáké aaramá waamá min-íníqótê irááe.¹³ uyátárai-nakoma min-ínímmá aónaimma arummá ôriq umágitana min-íníqóqtábá ‘ibiqá íma yaraao’ téna Ítuma tiráiyé.¹⁴ áñibo Ítuma waaqókáq uréna pukái-nakoni kúkutaa-yataq ayáamma anékuitata waayúkama pukái-naqo mamé ye-káyúkámá itó-uma máqe-uraae. Ítuma maará-tiraiye: “maabugô, kemá emmá kétimamune. emá itóaao.” téna titana¹⁵ mi puki-nákómá itó-uma máena aamá áaimma átama tiráiyé. miráitana Ítuma mi-mábúmá anóamma awíqma ámikaiye.¹⁶ miráitata máqtemma aarawaamá ikatíq éta Áánúqtuni áwíqa múte yauyéta maará-tiraae: “ketáái aúkáapimma mórama Áánúqtuni anómma amuné-náqá pááq kéiyé.” téta ókaraq maará-tiraae: “Áánúqtuma wení waayúkama yíwáqnaa ínena iráiyé.” téta tirááe.¹⁷ maamin-áíqómá Íqtuqtaba máqtemma Yúria-aukapaq uréire kéena máqten-aukapaq wéyáwé uráiyé.

Yóáanema Ítunopaq kaayaq-iyápó-ánnámá tímáyíkaraiye.

¹⁸ máqtemma maami-qtátááqtábámá Yóáaneni iyápó-annama Yóáanemma mó tímá ámikaae.¹⁹ áñibo Yóáanema wení kaayaq-iyápó-ánnámá yááyarena maará mó-tekao téna tímáyíkáitata uyátárai-nakonopaq uréta maará mó-tiraaye: “naayóbáqá téta móra-naqa yíniye tiráa-naraq iráá káqo-nakoqtaba awé ónúntaabiyo?” téta tirááe.²⁰ mi-kááyáq-nákórátámá Ítunopaq iréta maará-tiraaye: “Yóáanema nommá perai-nákómá kekárátámá enópaq tímátíkáitaka yúyana maará-tiye. eqtabá anaaékaq yíniye tiráa-naraq iráá káqo-nakoqtaba awé ónúntaabiyo?” téna tiyé téta Ítumma tímá ámikaaye.²¹ mi-kánááráqá taíbaq ókon-okomma karímá matáa-kayukama Ítu mamá atóbamayikaraiye. mi-káyúkábíkémá netuqá waátama táí-aagomma watukáiyé. taíbaq yúgaroq-wayukama mamá yúramma karáq yíkaraiye.²² Ítuma min-nákátí yáaraq maará téna yauwéqma tiráiyé: “kenákámá máqte-qtataaqa káoneka itááya-qtataaqtabama Yóáanemma mó-tima-amekao. yúgaroq-wayukama yúramma káonaawata yítuqa akúgurai-kayukama aammá uréire kéoe. kárú-wayukama mamá íraqôniq kéowata yaáqa atíragurai-kayukama aamá kéitaae. pukáa-kayukama itó kéowata áwáyoq-wayukama Áánúqtuni átê-wataama kéitaae.²³ itáiq-itaiq umá yirummá tímê-kayukama keqtabá íma ité-maqne kéetaboata yimuqá kémaraae.

²⁴ kaayaq-nákámá Yóáaneni áamo mamé yéya-nakama kóyana aarawaamá Yóáaneqtabama Ítuma maará-tiraiye: “naayóbáqá waayúkama íma máa-kaqmaapaq uráamma keráwáqá nóinawaq aónaneraq

uráanabiyo? aqá mórama ómmá uwáama yoqmá awétátuwainaq aónaneraq uráanabiyo? ²⁵keráwáqá nói-qtataaraq aónaneraq uráanabiyo? aqá móra-nakoma íráqôn-unakaqtowaq mamaré máitaraq ko aónaraao? yemá íráqôn-unakaqtoma umátoreta yineqá íráqô-qtataaqa mamáráa-kayukama yemá anó-kayukati naaúpaq kémae. ²⁶miráimanibo keráwáqá nóninawaq aónaneraq uráanabiyo? keráwáqá móra amuné-náráq aónaneraq uráanabiyo? owé. kemá keráwáqá kétima-timune. Yóáanema wemá káqon-amune-wayukama yemmá uyátaraiye. ²⁷min-náqá Yóáaneqtaba Áánúqtuni agamatán-áúbá-wánnáábímá maará-tiraine: “kemá ketáama mamé kumíní-naqa timákáanana áqnáabaq keráwáqti túbáq wíniye. Áánúqtuma agamatán-áúbábí téna wemá ení aammá awírakaniye.” téna kėtiye. ²⁸kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune: “Yóáanema máqtemma maa-márábí máa-kayukama uyátaraimanibo Áánúqtu yabíkái-aukapaqa márú mikákáá kumáta-maqma mái-nakoma Yóáanemma uyátaraiye.” téna Ítuma tiráiyé.

²⁹Ítuma mirá-tin-aimma máqtemma aarawaagáráq táákíti-moneqa mayái-wáyúkágáráq ítaraae. yemá Áánúqtuni áaikoma arupú uráitata yemmá Yóáane nommá péqyikaraimanibo ³⁰Pérati-wayukagaraq ámán-aimma yiráati-wayukagaraq Yóáanen ayáápikeka nommá íma pékaae. miráitana yemmá Áánúqtuma íráqôn-amma yiráatimma yinaaeema umámikaae.

³¹ánibo Ítuma maará-tiráiyé: “maami-kánááráqá nói-kayukawaq mááe téraq awaaméqá ónúndó? yemá nóikaa-kayukawaq mááo? máqte-qtataaqa yemá íma yimuqá kémaraae. ³²yemá miráuma iyápóma

márûpi áikuteta káqo-noiyapoyaba maará-tiraae.

‘ketáamá keráwáqtabá káoyamma kéyunataa keráwáqá ímá íma kéyaae. ketáamá ibiq-ímá kétunataa keráwáqá ibiqá íma kéyaraae.’

³³ánibo Yóáanema nommá perái-náqá íráimma wemá aáwaqa aweté éna wááéni-nomma íma néna uráiyé. miráuraitaq keráwáqá ‘aíboq-nare’ téq tirááe. ³⁴íbêqa Waayúkagoni Áráaqa kukéna aáwaqa néna nommá néna iqtábámá keráwáqá ‘aónaaro. maan-nákómá aáwaqa ôriq umá néna wááéni-nomma ôriq umá kénaiye. wemá táákíti-moneqa máyáa-kayukagaraq kúmiq-wayukagaraq yetí aanábóé.’ keráwáqá téq tirááe. ³⁵miráimanibo waayúkama maará téta kéte. yemá itái-yátáákóní áráabitiaq mááo? ímiye. itái-yátáákóní áráabitimo máetama móra-nakoni áaikoma árain-aaimma wáinatama yemá ‘árain-aine’ téta itánoe.” téna Ítuma tiráiyé.

**mórama kumari áráaq-inikoma
Ítumma aítaukaq
ákûq-matawemma pérakaraiye.**

³⁶móra Pérati-nakoma ááyama awíqmena wetê aáwaqa má-naraaye. ánibo Ítuma mi-Pérátí-nákóní naaúpaq uréna aáwaqa nánéna maraq máqe-uraiye. ³⁷mórama kúmiq-inimma mi-márúkáqá máena itáimma Ítuma mi-Pérátí-nákóní naaúpaq máena aáwaqa kénaiye-aimma ítaraiye. miráitana mi-kúmiq-íníkkómá mórama íráqôn-oqta-motorebima átê-akuq-matawemma wáitana mamé iráiyé. ³⁸ánibo min-íníkkómá Ítuni anaaépaq aítaupi ya itó-uma máena ibiqá yakáiyé. ánibo kumari-íníkkóní aqnugómá Ítuni aítaukaqtaa yaráqme kúmitana min-íníkkómá wen-aqnótáurake aqnumá Ítuni

aítaukaqo kukáimma ayúnakatuwena wemá Ítuni aítaukoma kámoqna ákúq-matawemma pérakaraiye. ³⁹mi-Pérátí-nákómá wení naaúpaqa Ítumma awíqme i-nákómá miráí-qtataaqa aónatuwena maará téna aúyánámmá Ítaraiye: “maamin-náqá áraimma Áánûqtuni amuné-náqô máenama kanaarâq maamin-íníkmá Ítumma ánekuiqtabama kéitena wenáiqtabama itáníyô? maamin-ínímmá wé kumari-ínímiye.” téna Pérati-nakoma aúyánámmá Ítaraiye. ⁴⁰miráimanibo Ítuma min-nákóní aúyánámmá iténa yauwéqma maará-tima-amikaiye: “Tááímonio, kemá móra-aimma yokáunaboq timá ámenaae.” titana ániibo Tááímoni tiráiyé: “yirááti-nako, enaúyánámmá tiyo.” tiráiyé. ⁴¹“itaa, kaayaq-nákórátámá mórama moneqa makái-nakonopake inaatimá moneqa matááyamma móra-nakoma taíbaq-moneqa (500) máyaitana káqo-nakoma móra-tiyaapaq-yatama (50) matáiyé. ⁴²min-nákórátámá yenákátí aqtábááma yauwéqma íma kanaarâq ámewaniq óyana min-nákómá yenákátí aqtábááma paá awikamá-yikena iyúkaiye. ániibo yenákábíkémá náawawaq moneqa makái-nakoqtabama wemmá uyátá-maqma akáníyô?” téna Ítuma tiráiyé. ⁴³Tááímonima yauwéqma maará-tiraiye: “minnámo anón-aqtabaama mamá paá i-nákówábiyaa kétune.” téna titana Ítuma timá ámikaiye: “arupú umá aúyánámmá itááne.” téna Ítuma timátuwena ⁴⁴min-íníkmá kewaerena Tááímonimma timá ámikaiye: “emá maan-ínímmá káonaano? kemá ení-naaupaq yúnaa emá ketáái áaimma waré títauqa tete í-nómmá íma tímikaanamanibo maan-íníkmá aúran-anokake títauqa tete umátikarena wení aqnótáurake ayúmna kokoq umátikaraiye. ⁴⁵emá kemmá íma

tímôqnama tótó umátikaraanamanibo kemá wágáabaqo ya máqe-unarake áaima átarena maamin-íníkmá ketítaukomma tímôqnemaimma paá kétimoqnaiye. ⁴⁶emá matawémma ketiqnópímá ketáá éwaunaiq umá íma atíma pétikaraanamanibo wemá átê-kuyumma i-mátáwékáké títauqa kébetikaiye. ⁴⁷miráitaq kemá emmá kétimamune. maamin-íníkmá wení taíbaq-kumiq-yataakomma paá tiwikamákeqa káyuwaunanaboana keqtábá uyátá-maqma arummá kétimiye. ániibo Áánûqtuma móra-nakoni kúmiq-yataaqa arekâq umá matuwáinanama min-nákómá pááqyamma arummá kámiye.” téna Ítuma timátuwena ⁴⁸min-íníkmá timá ámikaiye: “kemá ení kúmiq-yataaqa mamá paábaq kématuweq kétiwikatuwaune.” téna Ítuma tiráiyé. ⁴⁹waayúkama aáwaqa naí-yááréráqá Ítugaraq máqeo-kayukama yeíyáá aamá maará téta kóté-yaté urááe: “maamin-náqá náawaq máena kúmiq-yataaqa mamá paábaq kéyuwena káwikatuwaiyo?” téta tirááe. ⁵⁰ááqibo Ítuma min-íníkmá timá ámikaiye: “emá itáiq-itaiq umá yáqtorana-yataakoma emmá kúmiq-yataapike yauwéqma káwiraiye. kaayoné-yátáápí waao.” téna Ítuma tiráiyé.

yaímna-noinimma Ítuni anaae waqméta uréire urááe.

8 anaáe kaqa Ítuma anó-marupakaraq pááqya-marupakaraq uréire kéena wataáma Áánûqtuma yabíkái-marukoni átê-wataama aarawaamá timá yímikaiye. ániibo yemá tiyááka umá kaayaq-íyápó-ánnámá Ítuni anaáe waqmé uréire urááe. ²ániibo yaímna-noinimma naayóbáqá Ítuma waátáma táí-aagomma kewaqtuwena karímá mamá paá kéumayikena urái-

noinikaraq Ítuni anaaé waqmé uréire urááe. móra-inimma Máriaa Mááatarini naayóbáqá min-íníkópíkéma abapaké kaayaqá waátáma táí-aagomma Ítuma matukáine. ³Tútaama kíni Éróhini naaúpaqa kawáá-nákómá wenánáakoni áwíqqa Yóánaama min-íníkókáráq Tútáánakaraq taíbaq káqo-noinikaraq Ítugaraq wení iyápó-annagaraq yeqtí ótataba áwâqnaa urááe.

**móra-nakoma yópi
ánayumma yukáine.**

⁴mórá-mora-marupake taíbaq aarawaamá ya yorupágowata Ítunopaq irááe. ánibo Ítuma móra waéqma itaí-áímmá timá-yimena tiráiyee; ⁵“móra-nakoma ánayumma yópi mó-yukaiye. mó yúwáitana yaímma-anayukoma aapi kuqturáiyee. ánibo min-ánáyúmmá waayúkama yítuqqa yamá kéyatamowana numagómá áiqma nátukaiye. ⁶ánibo yaímma-anayumma óqta-marabi kuqturáiyee. mikáké áruma utaráimanibo óqta-maraboana maragóni anomma íma wáitana ánayumma aayámmá kamáguráiyee. ⁷yaímma-anayumma áwáábiq-anna-karaakoni ááipi kuqturáiyee. ánibo áwáábiq-anna-karaakogaraq karúma ánayumma mamá táíq umátukaiye. ⁸tébakaq-anayumma íráqô-marabi ku karútena mórá-mora-waigoma taíbaq-aramma (100) itáiyee.” téna Ítuma tiráiyee. óq-aimma arúbama tiráiyee: “keráwáqá taáqqa wáinaqqa maamin-áímmá itáaro.” téna Ítuma tiráiyee.

**Ítuma waéqma itaí-áímmá
ti-wáígóni áaimma**

⁹yemá Ítuni iyápó-annama waéqma itaí-áíkkóni áaiqtaba Ítumma ítama aónaraae. ¹⁰ánibo Ítuma maará-tiráiyee: “Áánúqtuma wenamááríq wemá yabíkkái-marukoni aúpáq-áíkkón

áaimma keráwáqá tiráátiráiyee. miráimanibo yaímma-wayukama waéqma itaí-áímmá itánóe. miráinata yúramma aónanomanibo móra-yataaqa íma aónainoe. ánibo yemá aamá itánómanibo mi-wágóni áaimma íma itánóe.

**ánayukoni waéqma
itaí-áíkkóni áaimma**

¹¹maami waéqma itaí-áíkkóni áaimma maará-uráiyee. maamin-ánáyúmmá minná Áánúqtun áamiye. ¹²yaímma-anayumma aapimó kuqturáimma miráuma waayúkama aamá itáamanibo anaaékaqa Tááqtaama íréna mi-káyúkátí íyáqnobake mamá paábaq kéyuwaiye. Tááqtaama téna yemá min-áímmá itaíq-itaiq kéiyana Áánúqtuma yawéqma yiwiráinabo téna Tááqtaama min-áímmá kématuwaiye. ¹³yaímma-anayumma óqta-marabimo kuqturáimma miráuma waayúkama aamá itéta yimuqá makáane. miráuraamanibo min-áíkkómá íma ánúqqa yamá marabímá kukáiyee. yemá pááqqa-kanaabi itaíq-itaiq kéowana mórama maqma aónai-yataakoma makáqma yimónaitatama páátákáá Áánúqtun-aagoma paábaq kégoiye. ¹⁴mi yaímma-anayumma áwáábiq-anna-karaakoni áainobaqo kukáimma miráuma waayúkama aamá itátuweta aammá kéowana ókon-okomma ummaa-yátááqá mónerabi maa-márábímá amuqá maraí-yátáákkómá yúyánammá mamá yawááq kéumatuwaiye. miráitana yeqtí arammá íma arútama kéiyaiye. ímiye. arammá paá aayámmá kégamagiye. ¹⁵miráimanibo ánayumma íráqô-mararaqo kuqti-wáíggómá miráuma waayúkama aamá itéta yáqtoqma akoqnáá urááe. miráo-kayukati íyakoma arupú éna íráqôníq umá akoqnáá

uréta arammá íyáinikaa umá arammá kéíyaae.

**ómmá tawegóní aménáápáq
aúyoqma makááe.**

¹⁶ waayúkama ómmá kúraqmareta tawegóní aménáápáqá atípáá aménáánóbákáráqá íma káuyoq-maraae. ímiye. yemá ómmá kúraqma yanaa yaareráq makáawata waayúkama mi-náúpáqô kéuyetama yemá min-ómmá aónanoe. ¹⁷ máqte-qtataaqa aúpáq wái-qtataakoma anaaékaqa abarokáq íniye. máqte-qtataaqa waayúkama aúpáq makáíya-qtataakoma anaaékaqa abarokáq ínata waayúkama aónanoe. ¹⁸ keráwáqá atéqma arutéqa keráwáqá aamá ítama arutánóe. ániibo móra-nakoma móra-yataaqa matokáinanama Áánûqtu min-nákómá ókaraq amínímanibo káqo-nakoma móra-yataaqa íma matokáinanama kanaarác min-nákómá téna pááqya-qtataaqa matokáúnáa tinnama minná Áánûqtu matuwániye.” téna Ítuma waéqma itái-áímmá tiráíye.

**Ítumma anóagaraq Ítumma
ábâqawaayugarare.**

¹⁹ mi-kánáaráqá Ítumma anóagaraq Ítuni ábâqawaayugaraq Ítunopaq irááe. iráamanibo taíbaq-wayukama iyáá umágowata yemá Ítunopaga kanaarác íma úyôwaniq urááe. ²⁰ yaímma-wayukama Ítumma maará téta timá ámikaae: “enanógaraq enábâqawaayugaraq máápaq enawé kéeta emmá aónaneta kéoe.” téta tirááe. ²¹ ániibo Ítuma yawéqma maará-tiraiye: “aaramá waamá náayubi Áánûqtun áama itéta anaaé waráiyayuma minná yemá ketinógaraq ketíbâqawaayue.” téna Ítuma tiráíye.

**Ítuma anón-uwaama
mamá karagébaraiye.**

²² móra-taoqa Ítuma wení iyápó-annate únópi-káárébi uyátarena timá yímikaiye: “nokaayúkómmá meran-ábápáq wíyataao.” téna tiráíye. mirá titata yemá únópi-káárébi kóuraae. ²³ únópi-káárégómá uyaaténa kégoitana Ítuma aúwaguraiye. ániibo anón-uwaagoma nokaayúpímá ôriq umá kéyoraitana nokómá únópi-káárébi má kéogiraitata yemá únópi kumá yubékineta urááe. ²⁴ ániibo yemá Ítumma ko awátuteta tirááe: “kawáá-nákô, kawaa-nákô, ketáá keyubekunatae.” téta tirááe. ániibo Ítuma itó-urena uwááama yóráiwaigokaraq únón-íyámá metaikárác yiwááguraiye. ániibo anón-uwaagogaraq únón-íyágógárác kégaragebaitana nokómá waráa íuraiye. ²⁵ wení iyápó-annama Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqtí itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa náakaraq wáíyo?” titata yemá ikatíq éta iyánáaq urááe. ániibo yeiyáá maará-tiraae: “maamin-náqá náawabiyo? wemá uwáágokaraq nokókarác yiwáágítata wenáama kéwaraaye.” téta tirááe.

**aíbôq-nakopike Ítuma waátáma
tái-aagomma watukáíye.**

²⁶ anaaékaqa yemá Kerátínêti-marupaq irááe. Kááiriri-maruqa nokaayúkómmá meran-ábápáq wáitana maan-ábápáqá mi-márúqá wáqe-uraiye. ²⁷ Ítuma únópi-káárémá yuwéna mi-márúkác witana mórama mi-márúkáké-náqá mikác iráíye. átáyaa-kanaama yáuraimma wáqtôma aneqá íma itokáíye. min-nákómá naaóqa íma maéwaimibo paá pukuráa-kayukati maiqnóbáqá maéwaine. ²⁸⁻²⁹ taíbaq-yupaama waátáma tái-aagoma wemmá yáqtoqma akoqnáa

uráiyē. aati-aatimá waayúkama kawáá umákáreta ánnánapo ayáákaraa aítaukaqa ánná atáá umákewaone. miráimanibo min-nákómá ánnáma paá yaráqtúwaitana mi-tái-áágómá waqmá waayúka íma máa-kaqmaapaq ayuwéwaine. miráitana min-nákómá Ítumma aónatuwena wááqa kéyena Ítuni aítaupi waaqókák marabí aipaq aguréna anókaq ááyama maará-tiraiye: “Ítuo, mú mikákáá anómma uyátárain-Aanuqtuma áanikoma kemmá nòraq umátikane kéono? tíqa í-yátááqá ítimiyo.” mi-káátágómá mirá téna inaa-inaa tiráiyē. ³⁰ ániibo Ítuma min-nákómámá maará téna ítama aónaraiye: “enáwíqa náawabono?” téna Ítuma titana ániibo wé tiráiyē: “ááiq i-wayukamune.” téna yawuwéqma tiráiyē. netuqyaamá tái-aagoma min-nákóní arunóbáq péqma máeta ³¹ Ítukaq inaa-inaa téta ‘abeyúmmá íma wái-maiqnobaqa mibáqá Áánúqtuma keqtáá tái-meyamma timíniqtaaibo ítiyuwaikaae’ tirááe.

³² mi-márúkóní waaqókákáq pááqyan-anubaq netuqyaa-pó ánnámá aúmá naté utááe. miráitana mi-káátámá Ítukaq inaa-inaa téta yemmá iyuwáinata pó-annabi ko peránááe tewana Ítuma iyúwáitata kóuraae. ³³ ániibo mi-tái-áágómá min-nákópíkémámá ayuwéta pó-anabitaa uyábékaae. péqmareta áitanobaq metaráamma anó-nokaayupi metaréta nommá nawíketa máqtemma pukááe.

³⁴ miráitana pógoni kawáá-wáyúkámá mirái-qtataaqa aónatuweta yemá péqmareta uréta anó-maruparabi máqte-naukapaqa mó-tima-yimikaae. ³⁵ miráitana aarawaamá nòrabi o-qtátááqá ko aónaraae. ániibo mikáké Ítunopaq uréta waátama wepí máqe-urai-nakomma ya aónamma wáqtóma kéiyena aúyánákómá tágaitana wemá Ítuni aítaupi waaqókákáq

máitana aónatuweta aarawaamá ikatíq urááe. ³⁶ ániibo waayúkama mi-qtátááqô aónaa-kayukama náayuwabi aónayuma yemá min-nákómá atóbain-aimma tébakaq-wayukama timá yímikaae. ³⁷ ániibo Kerátínêti-aukapaq-wayukama Ítumma maará téta timá ámikaae: “emá keqtáá tiyuwé kóaa.” téta tirááe. yemá ôriq umá ikatíq kéetaboata mirá-tiraae. miráitana Ítuma únópí-káárébí uyákébereta wení iyápó-annagaraq yawuwéqma kóuraae. ³⁸ min-náqá tái-aagoma ayúwái-nakoma Ítukaq inaa-inaa téna tiráiyē: “kemá eté ónááq kéune.” téna tiráiyē. miráimanibo Ítuma yawuwéqma kétimakena timá ámikaiye: ³⁹ “emá ení márúpaq yawuwéqma uré Áánúqtuma mi-qtátááríqo umákáiqtabama watáama mó tiyo.” téna Ítuma min-náqá timá ámikaiye. miráitana min-nákómá kóurena wení márúpaqa uréna máqte-qtataariqa Ítumo miráumakai-qtataaqtabama máqte-kayukama mó-tima-yimikaiye.

Ítuma kawáá-nákóní ayáámúkomma yawuwéqma kátobamakena mórana Ítuni wáqtôraq ayáámma ánékuin-inimma mamá atóbamakaraiye.

⁴⁰ Ítuma yawuwéqma naaópaq itata aarawaamá awé umá máqe-uraapoata anómma yimuqá marákáraae. ⁴¹⁻⁴² ániibo móra-naqa pááq uráimma min-nákóní áwíqa Yááíratie. wemá móra monoq-náu-káwáá-náqiyē. miráitana min-nákómá Ítuni aítaupi aipaq agéna kímora-ayaamukoma miráuma tiyááka umá títaupake kaayáq-kárítímáátímá uráin-inaaruma pukáitanaboana wemá Ítukaq inaatitana wení naaúpaq uráiyē. ⁴³ Ítuma kó-mare kéwitata taíbaq-wayukama yageq-yageq urááe. ániibo móra-inimma mikákáq máqe-uraimma min-íníkkómámá inaautámma ákáitana tiyááka umá

kaayaq-kárítimáátimá máqe-uraiye. miráitana móra-nakoma mi-kárimá íma kanaaraq atóbamakaraiye. ⁴⁴ min-íníkomá Ítuni anaaépake iréna amakaq Ítuni kúberai-unakoni aqtóraq ayáamma ánekukaiye. miráitana páátákáá min-ínááú-kárigómá ánatamakaitana ókaraqa karímá íma ákaraíye. ⁴⁵ ániibo Ítuma ítama aónaraiye: “náawaq tineqá ayáamma ánekukaiyo?” téna tiráíye. yaímma-wayukama téta ‘kemá ímiye’ kétimma ‘kemá ímiye’ kétimma urááe. ániibo Pítaama maará-tiraiye: “kawáá-nákô, tafbaq-wayukama itó-uma emmá ikúyakaraae.” téna Pítaama titana ⁴⁶ Ítuma tiráíye: “móra-waigoma tineq ayáamma ánekukaiye. miráitaq kemá túnobaq maqmá aónáunama ketí akoqnáama yaímma tiyuwéna kóuraiye.” téna Ítuma tiráíye. ⁴⁷ min-íníkomá mi-qtátááq káonenama aúpáq íyukaiye. miráitana wemá iyánáaq umárena Ítuni amakaq araayutaúmmá má atena mikáq máqte-kayukati yúrikaq Ítun-aneq ayáamma noiqtatabi ánékuin-aaimma má kétena wení karígómá páátákáá ánataguraiye.” téna tiráíye. ⁴⁸ ániibo Ítuma maará-tima-amikaiye: “ketiyáámûko, emá arummá itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataakoma ení karímá mamá ánatamakaiye. kaayoné-yátáápi waa.” téna Ítuma tiráíye.

⁴⁹ aamá kétena máitana mi-mónóq-náúké-káwáá-nákóní mayái-náqá Yááíratikaq iréna timá ámikaiye: “enayáámûkoma áqa pukuráíye. minnáyaba yirááti-nakomma ummaamá íamiyo.” téna min-nákómá tiráíye. ⁵⁰ ááqibo Ítuma min-áímmá ítátuwena yauwéqma timá-amena tiráíye: “emá ikatíq íuwo. emá paá itáíq-itaiq inanamá ení iyápóma atóbéna itó-íniye.” téna Ítuma tiráíye. ⁵¹ ániibo Ítuma mi-káwáá-nákóní naaúpaq

uyéna aarawaamá íma iyúwáitata min-náúpáq ítutaae. ímiye. Ítuma Pítaamma káwirena Yóáanemma káwirena Yémitimma káwirena min-ínáárúgóní anóboamma kéyiwirena umá kúra umá yiwíqmena Ítuma utáíye. ⁵² ániibo máqte-kayukama min-íyápóyábá ibiqá kéyareta máqe-uraae. miráimanibo Ítuma mi-káyúkámá timá yímikaiye: “keráwáqá ibiqá íma yaráaro. min-íyápómá íma pukáíye. wemá paá aúwaguraiye.” téna Ítuma tiráíye. ⁵³ ániibo mi-káyúkámá Ítumma akáyáámmá timáketa yemá ítaraae min-íyápómá pukuráitataboata wíráa urááe. ⁵⁴ miráimanibo Ítuma min-ínáárúgóní ayáakaq múte káyaqtoarena tiráíye: “inaarúo, itóaa.” téna Ítuma tiráíye. ⁵⁵ ániibo min-ínáárúgóní aágoma yauwéqma itana páátákáá itó-itana Ítuma yeráwáqtábá ‘aáwaqa áméro’ tiráíye. ⁵⁶ ániibo min-ínáárúgóní anóyaa aboáma anómma iyánáaq uráayamanibo Ítuma akoqnáa-aimma timá-yimena ‘maami-qtátááqtábámá keráwáqá móra-waigomma íma timá áméro’ tiráíye.

**tiyáaka umá kaayaq-wáyúkama
Ítuma awaaméqá umáyikena
yiwíkai-kayukama timáyíkaraiye.**

9 Ítuma tiyáaka umá kaayaq-íyápó-ánnámá yáayama yorupamá yíkarena Ítuma akoqnáágaraq náápaaakaraq yímikaimma yemá waátáma mútúq táí-aagomma waqtukéta ókon-oko-karima mamá atóbamayikareta ígáae téna yímikaiye. ² mikáké mi-káyúkámá uréta Áánúqtuma yabíkái-kayukayaba mó kététa karí-wáyúkámá mamá atóbamayikaigaae téna Ítuma timáyíkaraiye. ³ ániibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá máqte-qtataaqa ímáýaaro. yaúmna amé uréire í-yátááqá íma mayéra kápiq-unamma íma mayéra

naí-yátáákáráq monekaraqa íma mamé uréire oro. kúberai-unamma kaayaqá íma mamé oro. ⁴ánibo keráwáqá móra-naupaq uyábereqa paá min-náúpáq máéro. ⁵ánibo mi-káyúkámá yeqtí-naupaq ímo tiwíqme wíyaqa keráwáqá timá tága-yimeraq tibíkáké obamá popoq umátuweraq kóeraq yauwéqma ókaraq íma oro.” téna Ítuma tiráíye. ⁶miráitana iyápó-annama máqte-marupaqa yemá kóureta átê-wataama Áánûqtuqtaba kêtima-yimeta kari-wáyúkámá mamá atóbamayikaraae.

Érôtima Ítuni watáama ítaraiye.

⁷kíni Érôtima Ítuma máqte-qtataariq i-wáigóni watáama ítátuwaitana aúyánákómá mibáq kóuraiye. yaímma-wayukama téta ‘Yóáanema pukáipike itó-uraiye.’ téta tirááe. ⁸káqo-kayukama tirááe: “Iráiyama pááq iyé tirááe.” ánibo tébakaq-wayukama tirááe: “mórama naayón-ámúné-náqá yauwéqma pukáipike itó-uraiye.” téta tirááe. ⁹miráitana Érôtima maará-tiraiye: “kemá Yóáaneni aqnómmá arátukaunamanibo min-náqá náawaq máítaraq kemá weqtábá mirán-áímmá kétauno?” timátuwena mikáké Ítumma aúrapi aónane uráíye.

Ítuma taíbaq-wayukama (5,000) aáwaqa yímikaiye.

¹⁰Ítuma awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama yauwéqma iréta máqte-qtataariq on-ááímmá Ítukaq má-tima-amikaae. ánibo Ítuma yiwíkai-kayukama mibáq yiwíqmeta yenamáa móra-marupaq Beqtáirapaq urááe. ¹¹anaaékaqa taíganimma aarawaamá aónaraa-kayukama Ítun anaaé waqméta urááe. ánibo Ítuma keyimonena amuqá maqyíkatuwena yemá Áánûqtuma yabíkái-kayukayaba watáama timá yímikaiye. ánibo

mikákémá kari-wáyúkámá mamá atóbamayikaraiye.

¹²aabaúgómá kuperánéna kaitata kaayaq-ánná-wáyúkámá Ítunopaq iréta tirááe: “emá maa-káyúkámá timáyíkénata yaímma-maruparaa meraráipaqa wéyáwé umá watéta aáwaqa abáá-uma naaro. maan-áúkápqô máunataama waayúkama íma máa-kaqmaapare.” téta tirááe. ¹³miráimanibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá kenamááríq maami-káyúkámá aáwaqa yímero.” téna Ítuma tiráíye. ánibo yemá tirááe: “ketáámá netuq-ááwáqá íma makáunataae. móra-tiyaapaq-yakaraq kaayaq-nóyáákáráq makáunataae. ketáámá maami-káyúkátí aáwaqa ko meyáníq ónúnataabiyo?” téta ítama aónaraae. ¹⁴miráuma taíbaq-wayukama (5,000) máqte-uraae. ánibo Ítuma wení iyápó-annama maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá timá-yimiyata yemá álkuma móra-tiyaapaq-tiyaaka-tiyaaka umá álkuma máéro.” téna tiráíye. ¹⁵miráuma iyápó-annama mi-káyúkámá timá yímewata teníq umá aarawaamá álkuma máqte-uraae. ¹⁶miráitana Ítuma móra-tiyaapaq-yamma kémayena kaayaqá kátútai-noyaakaraq maténa Áánûqtukaq aúramma múte káonena ‘tíkáiye’ tiráíye. ánibo mi-nóyáákáráq yakaráq mapámma wení iyápó-annama yímítata yemá mamá aarawaamá yímikaae. ¹⁷ánibo máqte-kayukama namá kanaaráq owata iyápó-annama aqtó-áqtó-ááwáqá áiqma tiyááka umá kaayaq-únámmá áíqturaae.

Pítaama abarokáq téna ‘Ítuma Metáíyae’ tiráíye.

¹⁸móra-taoqa Ítuma wenamáa nunamummá kétena máítata wení iyápó-annama Ítute máqte-uraae. ánibo Ítuma iyápó-annama ítama yimónaraiye: “aarawaamá keqtábá náawae kéteo?” téna tiráíye. ¹⁹ánibo

iyápó-annama yauwéqma tirááe: “yaímma-wayukama eqtábá Yóáanema nommá perai-naré kéte. ániibo yaímma-wayukama téta Iráíyae kéte. ániibo tébakaq-wayukama téta naayóbáq móra amuné-náqá pukáimma itó-uráiyé kéte.” téta tewana ²⁰ Ítuma yauwéqma tiráiyé: “keráwáqá kenamááriq keqtábámá náawae téraq kéte?” téna Ítáitana Pítaama yauwéqma tiráiyé: “emá Áánûqtuni Metáiyama yauwéqma tiwirai-náqóne.” téna tiráiyé.

Ítuma téna ‘pukéq yauwéqma itó-onune’ tiráiyé.

²¹ mirá-timatuwaitana Ítuma akoqnáá umá téna káqo-kayukama maamin-áímmá íma timá yíméro téna iyápó-annama aammá áunikaariye. ²² Ítuma móragaraq timá yímikaariye: “Waayúkagoni Áráaqa aíqa í-yátááqá mayáínata anó-kayukagaraq anó-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq yemá yinaaeemma umáketa ikamíyana pukéna kaumo-kánáámá ánatainana keqnáámmá itó-iniye.” téna Ítuma wenamááriq wetábá tiráiyé.

²³ ániibo Ítuma wení iyápó-annama máqtemma maará téna timá yímikaariye: “náawabi ketinaae waránáae ténama wemá wenamááriq wetábá awiká-tuwena wení kaapaq-yámá maména aati-aatimá mamé wínna-nakoma tinaae waráino. ²⁴ náawabi wení aúwaraiqtaba aúyánámmá iténa yáqtoqma akoqnáá ínna-waigoma wení aúwaraimma aúyoranimanibo náawabi keqtábá aúwaraimma yuwénama wení matúq-matuq umá mái-auwaraimma paá yáqtoraniye. ²⁵ Ítáaro. móra-nakoma wetábá máqte-qtataaqa maa-marábíké kémayenamanibo matúq-matuq umá mái-auwaraimma ímáiyáimma

wení oótakoma nôro umákaniyo? ²⁶ ániibo móra-nakoma keqtábágaraq yiráátén-aiqtabagaraq agaeyábá énama Waayúkagoni Áráakoma wemá wetábá wení tágama-yataakaraq aboámá Áánûqtuni tágama-yataakaraq wení aokaq-káqtó-wáyúkágaraq kumínna-yupaama min-nákóqtábámá agaeyábá umákaniye. ²⁷ kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. yaímma-wayukama maanámo itó-uma máa-kayukama íma pukéna Áánûqtuma yabíkái-kayukama aónainoe.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítun áúgoma mamá aokariq uráiyé.

²⁸ min-áímmá timátuwena anaaékaqa miráuma abapaké kaumo-kánáámá yáwitana Ítuma Pítaama káwirena Yóáanema káwirena Yêmitima káwirena umáena anubaq nunamummá ténéna yiwíqme utáiyé. ²⁹ nunamummá kétena máitana Ítun óikoma mamá aokariq kaitana wení wáqtógoma wayámmá auréna miráuma ókáá kamá tágaraiye. ³⁰ ániibo kaayaq-nákórátá Ítute watáama tirááye. min-nákámá Mótetiyya Iráíyae. ³¹ yenákámá tágama-yataakaraq kukéna máqte-qtataariq éna Ítuma Yérútáarebaq puíníqtaba watáama tirááe. ³² Pítaagaraq kaayaq-nákátí yúrakoma yúgáibaaq itata yú wagínéna urááe. miráimanibo yemá waguréta máqeta anaaékaq itó-uma máeta Ítuni tágama-yataakaraq Mótetiyya Iráiyati tágama-yataaqa aónaraane. ³³ Mótetiyya Iráiyama Ítumma ayuwéta kóiyé. kéoyana Pítaama Ítumma maará-tima-amikaariye: “kawáá-nákô, ketáámá maakáq máunataama minná íraqóne. ketáámá kaumo-námmá ónúnataae. móra-namma ení naané. móra-namma Mótetini naané. ániibo móra-namma Iráiyana naané.” téna Pítaama tiráiyé. ániibo Pítaama íma ítama arútárenaboana min-áímmá

tiráiye. ³⁴Pítaama min-áímmá kétena máiqtaba móra-konnakoma yawááq-umayikaitata yemá yáaqtaba urááe. ³⁵ánibo móra-aikoma maará téna mi-kónnápíké tiráiyé: “maannáma ketáanine. kemá wemmá awaaméqá umákaraune. keráwáqá wenáama itáaro.” téna min-áíkmómá tiráiyé. ³⁶min-áíkmómá mirá-timatuwaitata yemá aónaamma Ítuma wenamá máqe-uraiye. ánibo yemá yóyau kawaa urááe. mi-kánááráqá mi-qtátááqô aónaaqtabama móra-nakomma íma timá ámikaae.

**móra-iyapogopimma
waátáma máin-iyapoma Ítu
mamá atóbamakaraiye.**

³⁷aabáyaama min-ánúmá yuwéta kúmówana taíbaq-wayukama Ítumma aapaké kun aónaraae. ³⁸ánibo mi-káyúkábikémmá móra-nakoma anókaq wááqa yumátuwena maará-tiraiye: “yirááti-nako, kemá inaa kétune. emá ketáanikomma aónaao. kemá wemmá wenamá kímora-iyapoma ákáraune. ³⁹ánibo mórama táí-aagoma min-íyápómá yáqtoqma akoqnáa uráitana páátákáa wááqa kéitana mamá aíbôriq kúumakaitana óyaupikema wayán-ágáregómá ôriq kéiyé. mi-tái-áágómá áú-aiqa aména íma yuwéna kégoiyé. ⁴⁰kemá ení iyápó-annayaba mi-káátágómá matuwaígaáe téq inaa túnnamanibo yemá kanaaráq íma kématuwaae.” téna Ítumma timá ámikaiye. ⁴¹Ítuma yawéqma tiráiyé: “keráwáqá aarawaamá maa-kánááráq-wáyúkámá itáíq-itaiq íkéowanaboana keráwáqtí tíyakoma táíq éna íkárutaiye. kemá náaraq umá kanaawaq keráwáqtéma máeraq keráwáqtí ummaamá mayánúnô? mirá-timatuwena min-nákómmá timá ámikaiye: “ení iyápóma awíqme maabáq iyo.” téna Ítuma tiráiyé.

⁴²min-íyápómá aapaqá kéiqtaba mi-tái-áágómá min-íyápómá mamá awéqtáma iyaabótukaiye. miráitana Ítuma waátáma aamá awáágútuwena min-íyápómá mamá atóbama aboámmá ámikaiye. ⁴³minnáyaba máqte-kayukama Áánúqtuni anón-akoqnaama aónatuweta iyánáaq urááe.

Ítuma puíníqtaba kaumobáq tiráiyé.

ánibo mi-káyúkámá Ítuma máqteni q i-qtátááqtabá netuq-yúyánámmá kéitaawana Ítuma wení iyápó-annama maará téna timá yímikaiye: ⁴⁴“keráwáqá maan-áímmô túnnama taákau makéra ítama arútáaro. pááqya-kanaabima anaaékaqa Waayúkagoni Áráaqa waayúkati iyáápi maránóe.” téna Ítuma tiráiyé. ⁴⁵miráimanibo iyápó-annama min-áímmá íma itaraae. min-áíkmóní áaikoma yepímmá aúyokuraitataboata íma ítama arútáraae. miráitata yemá ikatíq éta Ítumma min-áíkmóní áaiqtabama íma ítama aónaraae.

náawaq anómma máiyó?

⁴⁶yemá iyápó-annama itó-uma ánateta aamá téite éta náawaq anómma uyátá-maqma máiyó tirááe. ⁴⁷ánibo mirá-yúyánámmá iyápó-annati iyáqnoaq wáitana pááqyan-iyapoma awíqmena má-ito-umakaraiye. ⁴⁸ánibo Ítuma maará téna timá yímikaiye: “móra-nakoma ketíwíkaq maa-pááqyán-íyápómá áwáqnaa énama minná kemmá tíwáqnaa íniye. ánibo móra-nakoma kemmá tíwáqnaa énama minná kemmá timátíkáitaq yúnna-waigomma Áánúqtuma áwáqnaa kéiyé. máqtemma keráwáqtí aúkáapikemma móra-nakoma miráuma pááqyan-iyapora a umá maénama wemá uyátá-maqma anó-naqa mániye.” téna Ítuma tiráiyé.

**móra-nako keráwáqá íma
namuroíq umátikai-naqa
minná keráwáqtí aanábóé.**

⁴⁹ Yóáanema yauwéqma tiráiyé: “kawáá-nákô, ketáá móra-naqa aónáúnataama enáwíkake táí-aagomma kématuwaiye. miráimanibo wemá ketáá tinaaemma íma kéwaraipoataa ketáá aammá áunakaraunatae.” téna Yóáane tiráiyé. ⁵⁰ miráitana Ítuma timá ámikaiye: “keráwáqá min-nákómmá íma aammá áunakaaro. móra-nakoma keráwáqá namuroíq íumatikenama wemá minná keráwáqtí aanábómíye.” téna Ítuma tiráiyé.

**yaímma Taméria-wayukama mááqa
aúyaketa Ítumma paábaq watukááé.**

⁵¹ Áánûqtuma Ítumma awíqmena wenôpaq uwíní-kanaama waaqókáq uráiyé. miráitana Ítuma Yérútáárebaq ónáae téna mimórá aúyánámmá ítama yarútaiye. ⁵² ániibo Ítuma yaímma-wayukama timáyíkáitata aamá maméta áqnáabaq urááé. aamá maméta kó-kayukama Taméria-wayukati pááqya-marupaq uyábéketa Ítumma yokaa umákaneta urááé. ⁵³ miráimanibo mi-márúkáq-wáyúkámá Ítumma awíqmeta yeqtí naaúpaq uwíyábá íma yíkaraiye. yemá ítaraae. Yérútáárebaq yeqtí namuro-wáyúkámá máápaq witatabóata Ítumma íawikaae. ⁵⁴ kaayaq-íyápó-ánnámá Yêmitiyaa Yóáanema min-ááímmá yenákámá aónatuweta Ítumma maará-tima-amikaaye: “uyátarai-nako, ketáá Áánûqtnopake iramá ááyaananataa mi-káyúkámá kun agamá kautíníyô?” téta tirááye. ⁵⁵ miráimanibo Ítuma waeréna min-nákámá min-ááíqtábá yiwááguraiye. ⁵⁶ ániibo yemá mikáké ôq-marupaq urááé.

**móra-nakoma Ítun
anaae warané i-naré.**

⁵⁷ yemá aapaq maré kéowana móra-nakoma Ítumma maará-tima-amikaiye: “máqte-marupaq wíné innabáqá kegáráq anaae waqmé ónúne.” téna tiráiyé. ⁵⁸ ániibo Ítuma wemmá makáqma aónanena timá ámikaiye: “abááq-íyákómá muríanóbáq kémaitana numagómá ánáamma umárena kéwaimanibo Waayúkgoni Áráaqa waénúna-namma íma wáiyé.” téna tiráiyé.

⁵⁹ ániibo Ítuma káqo-nakokaraq timá ámikaiye: “emá ketinaae waraao.” téna titana min-nákómá maará-tiraiye: “kanaarácq tiyúwénaq ketibomá ko mamá uqtamá kátuwerabiyo?” téna tiráiyé. ⁶⁰ ániibo Ítuma timá ámikaiye: “ibáqyuwaa. yemá keqtábá íma itéta pukáa-kayukaraa-kayukama iyúwénata pukáíya-kayukama uqtamáyíkáaro. ániibo emá uré Áánûqtuma yabíkái-kayukayaba átê-wataama mó-tima-yimiyo.” téna Ítuma tiráiyé.

⁶¹ ániibo keqnáámmá móra-nakoma tiráiyé: “uyátáraana-nako, kemá enanaae waránáá kéunamanibo emá kanaarácq tiyúwénaq ketí waayúkama tiyáama mó yímíqma máéro timá yíkátuwero.” téna tiráiyé. ⁶² ániibo Ítuma maará-tima-amikaiye: “waayúkama náayubi Áánûqtuni aakaq áaimma átama wínéna kéimanibo aati-aatimá anaapepaq naayón-ááíqtábá waéqma káonaipoana Áánûqtuma yabíkái-kayukabimma kanaarácq íuwiiniye.” téna Ítuma tiráiyé.

**Ítuma abapaké
kaayaq-tiyááká-wáyúkámá
timáyíkaraiye.**

10 anaáékaqa uyátarai-nakoma abapaké kaayaq-tiyááká-wáyúkámá

ókaraq awaaméqá umáyikena kaayaq kaayaq umá timá yíkáitata áqnáabaq urááe. áñibo máqtemma anó-maruparabi pááqya-marupaqa Ítuma winé i-márúpáq timáyikáitata kówana anaaékaq Ítuma winíqtaba uráíye. ²áñibo Ítuma mi-káyúkámá maará-tima-yimikaiye: “taíbaq aáwakoraa umá yópí ábuma karáimanibo taíbaq-mayai-wayukama íma mááe. miráinaq keráwáqá yókóní aboákáq nunamummá tíyana wemá Áánûqtuma yaímma mayai-wáyúkámá timáyikainata wení aáwakaa ko mamá ákuyikaino. ³keráwáqá kóoro. áñibo ítáaro. akikérá umá máa-kayukati aúkáapi kaayoné-wámmá kokóri-araakaa umá timá-tikaunaq kégoe. ⁴keráwáqá aapaqá yaímma-yataaqa títauq-anamma kápiq-unamma moneqa íma mamé oro. áñibo keráwáqá aapaqá íma aagamá waayúkate watáama tero. ⁵móra-naupaqa uyábereq áqnáabaqa maará-tero. ‘maan-náúpáq-wáyúkábímmá kaayoné-yátááqá waíno.’ téra tero. ⁶áñibo móra-nakoni áyákoma kaayoné ínna-naqa min-náúpáq máinaqa minnámo kaayoné-yátááqá waíno tíyan-aikoma min-nákópí yuwáiyanaq ko waíno. ááqibo móra-nakoma ímo mirá énama kaayoné-yátááqá waíno tíyan-aikoma yawéqma keráwátôpaq yíno. ⁷keráwáqá mimóránáúpáq áátuma máéro. áñibo min-náúpáq máiyata yemá aáwaqa timéta nommá timéta íyamma naaro. mayairáq-nákómá kanaarâq wení meyámmá mayániye. miráinaq keráwáqá óq-naupaqa móra-mora umá íoro. ⁸áñibo keráwáqá mera-márúkáq uyáberaiyata mi-márúkáq-wáyúkámá yeqtí naaúpaq tiwíqme wíyaqa kanaarâq uréraq yemô timíyan-aawaqa naaro. ⁹áñibo mi-márúkáq karí-wáyúkámá mamá kátobamayikeraq mirá kéeqa yemmá

maará téraq timá yíméro. ‘Áánûqtuma yabítikani-waigoma keráwáqtí waaqókáq maíye.’ timá yíméro. ¹⁰áñibo keráwáqá móra-marukaq wíyata mi-márúkáq-wáyúkámá yeqtí naaúpaq íma tiwíqme wíyaqa kanaarâq keráwáqá mi-márúkóní aakaq ko itó-uma máera maará-tero. ¹¹‘keráwáqtí maa-márúkáké kaítôgoma ketáái tibíkáq aráápaimanibo ketáámá popoq umátuwaunanataa keráwáqtôpaq yawéqma wiyé. atéréaro. Áánûqtuma yainá-kánáágómá keráwáqtí táí-meyakaraq waaqókáq kéíye.’ tero. ¹²kemá keráwáqá kétima-timune. mi-márúkómá keráwáqá íma tiwiráiya-marukoma Tótôma-marukoma uyátá-maqma anómma táí-aimma wánipoana aqtó-kánáárâqá Áánûqtuma Tótôma-marukomma paru umáyikena íma tiwiráiya-marukomma íma paru umáyikaniye.” téna Ítuma tiráíye.

**yaímma-marupaq-wayukama
yirummá íma
waeráa-kayukati tiruno.**

¹³Ítuma óq-aimma tiráíye: “keráwáqá Ítiráaeo-marupaq-wayukao, ítáaro. Tiyórátini-wayukao, keráwákáq táí-yataaqa anómma pááq íniye. Beqtáira-wayukao, keráwákáq táí-yataaqa anómma pááq íniye. áñibo kemá keráwáqtí márúkaq awaaméq-yátááriq únnaiq umá móra-nakoma Tááíranapaq Tááyabakaraq awaaméq-yátááriq énama kanaarâq naayóbáq yemá unáá káréqomma wáqtôraa yáútuma itoréta kanabí máeta yirummá waeráune téta yiráátiraae. ¹⁴aarawaamá mamá yainánéna ínna-kanaaraqa Tááyabaq-wayukagaraq Tááíranapaq-wayukagaraq yemmá anónnáma táí-meyamma Áánûqtuma yiminímanibo keráwákáq uyátá-maqma anómma anónnáma táí-meyamma timíniye. ¹⁵áñibo keráwáqá

Kápéranabaq-wayukao, keráwáqá múte yaúmeq Áánûqtukaq uwínô? miráinomani bo keráwáqá paá Tááqtaani márûpaqa iyaabótuwanoe.” téna min-áímmá Ítu tiráiyé.

¹⁶ Ítuma wení iyápó-annama maará-tima-yimikaiye: “móra-nakoma keráwáqti táama itáina-nakoma minná ketáama kéitaiye. áni bo móra-nakoma keráwáqá anaaémma umátikenama minná kemmá anaaémma umátikaniye. áni bo móra-nakoma anaaémma umátikenama min-nákómá kemmá timátikáitaq yúnna-naqa Áánûqtumma anaaémma kéumakaiye.” téna Ítuma tiráiyé.

**Ítuni abapaké
kaayaq-tíyááká-wáyúkámá
yauwéqma irááe.**

¹⁷ anaaékaqa abapaké kaayaq-tíyááká-wáyúkámá Ítuma timáyikaraimma yauwéqma iréta yimuqá ôriq umá kémareta maará-tiraae: “uyátáraana-nako, ketáá enáwîqa yaúnanataa táí-aagoma waayúkabike paábaq yá-uraae.” téta Ítumma timá ámikaae. ¹⁸ áni bo Ítuma timá yímikaiye: ‘kemá Áánûqtuni márûpake Tááqtaama aabáyúraa yoqména páátákáá kuqtitaq aónaraune. ¹⁹ itáaro. kemá keráwáqá akoqnáama tímikaunaboq keráwáqá kanaarâq irakabayaakógárâq áwáábîq-uwabaikokaraq títauqnapo yamá káraapeq Tááqtaani akoqnáama uyátánoe. áni bo móra-yataakoma kanaarâq íma mamá keráwáqá táíq umátikaniye. ²⁰ miráimanibo keráwáqá táí-aagoma keráwáqti táama itáiqtabama timuqá íma maránómanibo Áánûqtuma máipaq keráwáqti tíwîqa kágamarai bo minnáyaba timuqá máraaro.” téna Ítuma tiráiyé.

**Ítuma amuqá maréna Áánûqtuma
aboákâq ‘tikáiyé’ tiráiyé.**

²¹ mi-kánáárâqá Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Ítun áyâqno baq mamá amuq-yatááqá páâq itana Ítuma maará-tiraiye: “ketiboó, ení márûpaq-wayukagaraq maa-márâbí-káyúkâgárâq uyátârai-nare. kemá minnáyaba ‘tikáiyé’ kêtune. emá maami-qtátááqá itái-yátááqá itéta ‘aamá ítaraunatae’ kété-kayukabima mamá áuyoyike aamá íma itéta paá-wayukama kéyiraatene. owé. ketiboó, ení akaí-yátáákómá mirá-uraiye.

²² ketibomá máqte-qtataaqa ketiyáápitaa makáiyé. áni bo móra-nakoma kemmá ánikomma íma timónaraibo ketibomá wenamá kemmá ánikomma kétimonaiye. mórai q umá móra-nakoma ketibommá Áánûqtumma íma aónaraibo ániko kemá kenamá káonaune. áni bo waayúkama náayuwabi ánikoma kemá yiráátenaaq únna-wayukama yegárâq ketibommá Áánûqtumma káonaae.” téna Ítuma tiráiyé.

²³ yemá iyápó-annama yenámáa Ítute máawana yeqtôpaq waeréna Ítuma maará-tiraiye: “náayuwabi keráwáqá aónaa-qtataaqtaba yemá yimuqá kémaraae. ²⁴ kemá keráwáqá kétima-timune. naayóbâqá taíbaq amuné-wáyúkâwâbi taíbaq kîni-kayukama keráwáqá íbêqa aónaa-qtataaqa aónanaae temánibo yemá kanaarâq íaonaraae. áni bo keráwáqá íbêqa itáan-aimma itánáae temánibo yemá íma itaraae.” téna Ítuma tiráiyé.

**Tamériabake-nakoma
namuro-nákómá
arummá umákaraiye.**

²⁵ mikáké mórana amáan-aimma yirááti-nakoma itó-urena Ítumma

makáqma aónanena uráiyē. ániibo wé Ítumma timá ámikaiye: “yirááti-nako, kemá náaraq éraq matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayánúnô?” téna ámáan-aimma yirááti-nakoma tiráiyē. ²⁶ ániibo Ítuma yauwéqma timá ámikaiye: “nóinae ténawaq Áánúqtuni watáama agamatán-áikómá kétéyo? emá náaraq umá kéyorautono?” ²⁷ titana min-nákó yauwéqma tiráiyē: “mútúq arummá káme ení akoqnáágaraq arun-iyápógógaráq máqtemma aúyánákáráq ení uyátárai-nakomma Áánúqtumma weqtábá akaíno. ániibo enamááríq eqtábá ákáiniq umá enamakaq náawabi maína-waigoqtaba akaíno.” téna agamatán-áikómá tiráiyē. ²⁸ ániibo Ítuma timá ámikaiye: “emá áraimma arupú umá téne. emá miráuma ténaiq emá kanaaráq matúq-matuq umá mánone.” téna Ítuma tiráiyē.

²⁹ miráimanibo mi ámáan-aimmo yirááti-nakoma wenamááríq wenáwîqa mamá íraqônîq iyábá ákáítana timá ámikaiye: “ániibo ketimakaqô mái-naqa minná náawabiyo?” téna tiráiyē. ³⁰ ániibo Ítuma maará téna yauwéqma tiráiyē: “móra-nakoma Yérútáárebake yuwéna Yérikobaq kukáiyē. ániibo moyá-káyúkámá aapaq aónatuweta máqte-qtataaqa yabímayeta ikámma taítawaa umákaraae. yemá miráumatuweta kóuraae. anaaékaqa min-náqá aapi máena wemá puíné uráiyē. ³¹ ániibo mi-kánááráqá móra monoq-káwáá-nákómá min-ámmá waqmé kukáiyē. Táméria-naqa aónawaena yuwéna kótámaqtuwena aan áwábake kóuraiye. ³² mórariq umá móra Aríbae-annabike-nakogaraq min-ápáq iréna min-náqá ya aónatuwena kótámaqtuwena aan áwábaq maréna kóuraiye. ³³ miráimanibo Támériabake móra-naqa ikámaraa-nakoni namuro-nákómá min-ápáq maréna min-náqá máikaq iráiyē. ániibo wemmá

aónaimma áyáqnoabaqa aruqtabá umákaraiye. ³⁴ ániibo amakaq uréna matawékaraq wááéni-nokaraq atíma náopi atáá-umakatuwena min-náqá mûte yaúma wení ótiraa-kakoni ámûraaq abímmá ayákaraiye. ániibo awíqmena min-náqá waabá-káyúkámá kówate-yawate o-náúpq mó ákarena yabírákaraiye. ³⁵ ániibo min-náúpq wamarááyakake aabáyaanapimma mi kówate-yawate-nakoni aboámmá móneqa móra-wayukama ámíqtuwena maará-tiraiye: “emá maa-nákókáq yabíqma arútárenana yaímma ení móneqa maami-nákókáqô kói-naqa kemá yauwéqma yéqa yaímma-meyamma yauwéqma aménúne.” téna tiráine. ³⁶ íbêqa emá náaraq téq aúyánámmá kéitaano? kaumo-wáyúkámá maréta yewana moyá-káyúkámá ikámaraa-nakomma náawaq amakaq máitana áwáqnaa iníkáámá uráiyô?” téna Ítuma tiráiyē. ³⁷ ániibo ámáan-aimma yirááti-nakoma maará-tiraiye: “min-nákómá arummá itana áwáqnaa i-naré.” titana Ítuma timá ámikaiye: “emá uré min-nákómá iníq uwo.” téna namuro-wáyúkáyábágaráq wemmá Ítuma timá ámikaiye.

Máátaayaa Máriaae.

³⁸ yemá maré owana Ítuma wení iyápó-annate móra-marupaq uyábékaae. móra-inikoni áwîqa Máátaae. wemá Ítumma awíqmena wení naaúpaq uráiyē. ³⁹ Máátaani áúkoma wení áwîqa Máriaae. ániibo Máriaama iréna uyátárai-naqa Ítuni aítaupi maraq ya máena Ítun áama ítaraiye. ⁴⁰ miráimanibo Máátaama uri-uri kéena aáwaqa mamá yokaa kéitana aúyánákómá wéyáwé uráiyē. miráitana Máátaama Ítunopaq uréna maará-tiraiye: “uyátáraana-nako, ketúkoma kenamáa tiyúwáitaq

máeq aáwaqa mamá yokaa kéune. minnáyabama emá íyaq aúyánámmá kéítaano? emá Máriaamma timá ámínana wemá ya tíwáqnaa íno.” téna Máátaama tiráiyé. ⁴¹ miráitana uyátárai-naqa Ítuma Máátaamma maará-tima-amikaiye: “Máátaao, emá netuq-áúyánámmá kéite máqte-qtataaqtaba ummaa kéyaane. ⁴² miráimanibo móra-yataaqtaba íma wáitana abáá kéiyé. ániibo Máriaama íráqô-qtataaqa mayánéna kéiyé. Máriaanopake íráqô-qtataaqa íma paábaq matuwániye.” téna Ítuma tiráiyé.

nunamummá tí-ááímmá

11 Ítuma móra-aukapaq nuna-mummá kétena máqe-uraiye. ániibo anaaékaqa nunamummá timá ánatatuwaitana mórama wení iyápó-annabike-nakoma maará-tima-amikaiye: “uyátáraana-nako, nunamummá tí-ááímmá keqtáá timá tiráátíyo. miráuma naayóbáqá Yóóanema wení iyápó-annama timá yiráátiraine.” téna tiráiyé. ² ániibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá nunamummá ténéqa maará tero. keqtibotááo, emá yabíkáánna-marukaq máanana enáwílkoma aokaq wáiyé. emá yabíkáánna-yataaqa maabáq kumíno. ení márúkaqa enaúyánámmá wáráanikaa umá maa-marábikaráqá enaúyánámmá waránátaae. ³ íbêqa aáwaqtaba únnataama máqte-tupaama timiyo. ⁴ ketáái otaa-qtátááqá mamá paábaq kéyuwe awikátuwaao. miráuma otaa-qtátááríq umátíkáa-kayukama yeqtí otaa-qtátááqá paábaq mamá kéyuwetaa tiwikátukaunataae.

emá keqtáá anómma makáqma aónai-yataaqa íma mamé iyo.”

téna Ítuma wení iyápó-annama nunamummá timá yiráátiraiye. ⁵ ániibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “ániibo keráwáqtí aúkáapike móra-nakoma wení aanábómá máinaboana min-nákómá nokáamma uréna wení aanábógómmá maará téna mó-tima-amikaiye. ‘ketí aanábógô, kemmá aáwaqa timiyo. ⁶ ketí aanábó-nákómá ayáqtááqá-amma uréire éqéna ketôpaq yimmá aáwaqa aménúna-yataaqa íma makáune.’ téna tiráiyé. ⁷ ániibo naaúpaqo máitana yaqtabá ko ítái-nakoma maará téna yauwéqma tiráiyé. ‘kemmá ummaa-yátááqá ítime ítiwautuwo. oqtamá aúyakuraitana ketí iyápó-annagarataa túmá waguráunataae. kemá íma itó-ureq móra-yataaqa aménúne.’ téna tiráiyé. ⁸ ániibo nôraq uráiyô? min-nákómá wení aanábóé téna íma itó-urena aáwaqa íaminiye. kemá kétéma-timune. emmá agaemá íma ínaaboaá ókaraq itaa-ittaa inanamá wemá itó éna máqte-qtataaqtaba ónna-yataaqa emmá amíniye. ⁹ ániibo kemá keráwáqá kétéma-timune. keráwáqá Áánûqtukaq nunamummá tíyana Áánûqtuma móra-yataaqa keráwáqá timíno. keráwáqá móra-yataaqtaba abáá kéeqa kanaaráq aónainoe. oqtaráq pagé-page tíyanama Áánûqtuma oqtamá ítikaniye. ¹⁰ máqte-kayukama Áánûqtukaq nunamummá tétama yemá mayáinoe. móra-nakoma nóiqtababi abáá énama wemá aónaniye. ániibo náawabi oqtaráq pagé-page tíanama Áánûqtuma oqtamá íyakaniye. ¹¹ keráwáqtí aúkáapikema móra-nakoni áanikoma aboáqtábá ‘noyááqa timiyo’ tíanama aboámá kanaaráq irakabayaammá amíniyô? ¹² ániibo áanikoma aboáqtábá ‘kokóri-amuqa timiyo’ tinnayaba kanaaráq aboámá

áwáábiq-wamma uwabaaimmá
 amíníyô? minnágaraqa ímiye.
¹³ ániibo keráwáqá táí-wayukamanobo
 íráqô-qtataaqa keráwáqtí iyápóma
 yimí-áímmá káonaae. miráinataa
 ketáá minnáyabataa káonaunataae.
 ketibotáá Áánûqtuma wení márûpaq
 máin-nakomma wekákq nunamupí
 itaíyanama yemmá wení Aokaq-Áámá
 yimíniye.” téna Ítuma tiráíye.

**yemá téta ‘Ítuma Piétebugaraq
 mayaímá kémayaiye’ tirááe.**

¹⁴ móra-nakoma aamá íma téna
 máin-nakopike Ítuma táí-aama
 waqtukáíye. ániibo mi-káátámá paábaq
 kóitana óyauqo aúyaki-nakoma aamá
 áaimma átama tiráíye. miráitata
 aarawaamá taíbaq iyánáaq urááe.
¹⁵ ááqibo yaímma-wayukama
 maará-tiraae: “Piétebuma táí-aagoni
 kawáá-nápóana Tááqtaani akoqnáárake
 Ítuma waátama kématuwaiye.” téta
 tirááe. ¹⁶ ániibo yaímma-wayukama
 Ítumma makákqma aónaineta Ítuqtaba
 mórama anón-awaameq-yataariq ínataa
 aónaano tirááe. ¹⁷ miráimanibo Ítuma
 mi-káyúkátí yúyánámmá aónatuwena
 maará téna mi-káyúkámá timá
 yímikaiye: “móra-marukaq-wayukama
 yaíkaaq uréta ááíqa íyana mi-márúqá
 íma íráqóniq umá paá wániye.
 móra-anna-wayukama yaíkaaq
 uréta wenikamé-wenikame étama
 min-ánná-wáyúkámá íma íráqóniq umá
 paá mánoe. ¹⁸ keráwáqá téq keqtábá
 Piétebuni akoqnáárake táí-aagomma
 kématuwaane kétéwaq minnáyaba
 kétune. ániibo Tááqtaani waayúkama
 yaíkaaq umá kaayaq-ánnáíq uréta ááíqa
 íyanama Tááqtaani akoqnáámá íma
 wániye. ¹⁹ móra-nakoma Tááqtaani ako-
 qnáánapo táí-aagomma íma kanaaráq
 kématuwaiye. Ítiráaeo-wayukao,
 áraimma Piétebuma tíwáqnaa kái-naqo
 waátama kématuwaanana kanaaráq

náawaq keráwáqtí iyápóma yíwáqnaa
 ínatawaq yemá táí-aama matuwánô?
 miráinata keráwáqtí iyápóma
 iyuwáiyata min-áímmá árainabi íabiyo
 téta ítama aónaaro. ²⁰ miráimanibo
 Áánûqtuni akoqnáárake táí-aama
 kématuwaunaboana minnáyaba
 Áánûqtuma yabíkai-waigoma
 keráwákáq áqa iráíye.

²¹ ítáaro. Tááqtaama mórama
 akoqnáá-nakorraa umá iyebó umátorena
 wení naaóq yabítuwena máinanama
 kanaaráq wení máqte-qtataaqa paá
 wániye. ²² miráimanibo káqomma
 uyátá-maqma akoqnáá-nakoma írena
 min-nákótê ááíqa umá uyátenama
 min-nákóní tokóruyakaa-puma wení
 iyebómá máqtepaq min-nákómá
 aúyánámmá itáíq-itaiq i-qtátááqá
 maténa máqte-qtataaqa yaímma
 káqo-kayukama yimíniye.

²³ ítáaro. móra-nakoma ketí
 aanábómá ímo maénama minná wemá
 ketí namuro-náqíye. móra-nakoma keté
 íma mamá áíkuyenama wemá ketí
 waayúkama mamá waqmé wéyáwé
 kéumatuwaiye.” téna Ítuma tiráíye.

waátama yauwéqma iráíye.

²⁴ óqa waéqma itaí-áímmá Ítuma
 timá yímikaiye: “ániibo táí-aagoma
 móra-nakopike yuwéna paábaqo
 kégowenama kokoq-márábáq kóurena
 aagamá máni-maruqtaba abáá kéíye.
 mi-tái-áágómá máni-maruqa ímo
 aónénama wé maará kétéíye. ‘kemá
 yauwéqma maéwauna-naupaq
 ko mánune.’ téna kétéíye. ²⁵ ániibo
 mirá-timatuwena yauwéqma ko
 aónaimma naayóbáqô maéwai-namma
 kuyúqtuketa yokaa umákaae. ²⁶ miráí-
 tana mi-tái-áágómá uréna káqomma
 abapaké kaayaqá uyátá-maqma
 táí-aama ko yiwíkена min-nákópí
 ya máqe-uraae. ániibo naayóbáqá
 min-nákómá táíq umá máqe-uraipoana

íbêqa wemá uyátá-maqma anómma táíq umáguraiye.” téna Ítuma tiráiyé.

amuqá maraí-yátááqá mayai-ááiné.

²⁷ Ítuma min-áímmá ti-kánáaráqá taíbaq aarawaamá máqe-uraae. ániibo móra-inimma mi-káyúkátí aúkáapi máin-inikoma maará téna ááyama tiráiyé: “móra-inikoma naayóbáqá marákáraitaa wení náama naráána-inikoma ké itaúnama wemá amuqá kémaraíye.” téna min-ínkómá tiráimanibo ²⁸ Ítuma maará-tiraiye: “mirá íma téaq maará tiyo. Áánúqtun áama itéta anaaé waraíya-kayukama yemá yimuqá kémaraae.” téna Ítuma tiráiyé.

**yaímma-wayukama
'anómma awaaméq-yátááqá
aónanaae' téta tirááe.**

²⁹ taíbaq-wayukama ayú yagégyu-owana Ítuma maará-tima-yimikaiye: “íbêqa maa-kánáaráq-wáyúkámá táí-wayukamoe. yeráwáqá móra anómma awaaméq-yátááqá aónanaae kéte. miráimanibo kemá móra anómma awaaméq-yátááqá íma yiráátenunamanibo kímora Yónaama anómma awaaméq-yátááqá yiráátenune. ³⁰ naayóbáqá Yónaama Áánúqtuni awaaméqá máena Nínibeq-wayukabi timá tágayimikai-qtataaqa pááq uráine. móraiq umá Waayúkagoni Áráaqa Áánúqtuni awaaméqá íbêq-wayukabima pááq uráiyé. ³¹ anaaékaqa Áánúqtuma aarawaamá mamá keyainainana móra-inikoma kaapaq-áúkápáké (kúínima) itó-uma iréna íbêq-anna-wayukati táí-aaimma mamá pááq íniye. min-ínkómá maa-márágóní aqtóráké wemá iréna Tórómónima wení itaí-yátáákóní áaiqtaba timmá ya itaraimanibo keráwáqá íbêq-kanaama ikeitaae. maakáqá Tórómónimma uyátáni-naqa maa maíye. ³² Áánúqtuma

aarawaamá yainánéna ínna-kanaaraqa Nínibeq-wayukama itó éta keráwáqí kúmiq-yataaqtabama awaaméqá ínoe. ániibo Nínibeq-wayukama Yónaama aamá timmá itéta yirummá waékáae. miráimanibo íbêqa Yónaamma uyátáni-naqa maa maíye.” téna Ítuma tiráiyé.

áúgoni ómmá

³³ waéqma itaí-áímmá Ítuma tiráiyé: “waayúkama ómmá kúraqma yaaregóní aménáápárábi tawegóní aménáápáqá íma kémaraae. ímiye. yemá ómmá kúraqma abarokáq yaareráqá makáawata waayúkama min-náúpáqô kéyetama ómmá kamá tágaimma káonaae. ³⁴ túramma keráwáqí túgoni óné. ániibo túrakoma íráqóniq uráinanama keráwáqí máqte-tuyanamma táganiye. ániibo túrakoma táíq umágínanama keráwáqí máqte-tuyanamma kumayuqá aurániye. ³⁵ miráinaq keráwáqá yabíqma arútáaro. keráwápímô tágain-okoma kumayuqá auráinabo ³⁶ keráwáqí máqte-tuyanamma tágama wáinana móra-aukapaq-turapimma íma kumayuqá auráinanama kanaarq miráuma ókómá tirunóbáké kamá tágainikaa umá táganiye.” téna Ítuma tiráiyé.

**Pérati-wayukagaraq
yirááti-wayukagaraq
tái-aaimma tarôq urááe.**

³⁷ Ítuma min-áímmá timátúwáitana móra Pérati-nakoma Ítumma ááyama awíqmena wení naaúpaqa aáwaqa nainéna uráiyé. miráitana Ítuma aáwaqa naí-yááréráq ko máqe-uraiye. ³⁸ ániibo mi-Pérátí-nákómá aónaimma Ítuma áqnáabaq ayáamma íma tete éna paá aáwaqa mamá kénaiqtaba aónawaena Pérati-nakoma iyánáaq uráiyé. ³⁹ miráitana uyátárai-nakoma

Îtuma timá ámikaiye: “keráwáqá Pérati-wayukama keráwáqtí tirunóbáqá miráuma káápuwabi táápekoni amegaa-áúráqá tete umá íráqôniq umátúwáanikaa uráíye. ániibo keráwáqtí tirunóbáqá táí-aaikoma ógikaiye. ⁴⁰ keráwáqá áíbôq-wayukae. móra-nakoma Áánûqtuma amegaa-áúrákárq arunóbákárqá íyaq tarôq kéiyô? ⁴¹ ániibo keráwáqtí táápepi wái-qtataaqá yáayaba o-káyúkámá yimíyana mikáké máqte-qtataakoma tirunóbáqá íráqôniq umátikaniye. ⁴² keráwáqá máqtemma anónabi pááqyan-aawapikema yoráuma tiyáákabike kímora mamá Áánûqtumma kámemanibo aammá kárabaae. Áánûqtuma tirummá amí-ámmá yukááe. mi-kááyáq-yátááqá waránómma Áánûqtumma tirummá améq ámáan-aimma wáráaro. ⁴³ keráwáqá Pérati-wayukao, atéráaro. keráwáqá monoq-náúpáq aarawaatí yúbáq máiyaba ôriq umá kêtikaitana waayúkama áíkuiyakaq ‘anón-nare’ téq miráó-maarao timá-tikaiyaba ôriq umá kêtikaiye. ⁴⁴ keráwáqá atéráaro. keráwáqá miráuma pukáa-kayukama uqtamáyíkáraa-mararaama aúpáq maranóbáq wáitata waayúkama yúramma íma aónéta ámûraaq yítauqa yamáe uréire oníkáá-káyúkámá keráwáqá Pérati-wayukama mááe.” téna Îtuma tiráíye.

⁴⁵ mórama ámáan-aimma yirááti-nakoma Îtun áaraq yauwéqma téna maará-tiraiye: “yirááti-nako, emá mirá té ketáágárq timá táwíq kúematikaane.” téna tiráíye. ⁴⁶ ániibo Îtuma maará-tiraiye: “keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukao, atéráaro. keráwáqtí ummaa-ámáán-áímmá aarawaatí yimûraaqá mûte kémaraawata yemá mûte mayánôqtabama kammáa kámagoe. miráítaq keráwáqá móra tiyáánapo íma ánékuqma min-

úmmáa-yátááqá mûte mayánóniq éq yíwáqnaa kéoe. ⁴⁷ keráwáqá atéráaro. keráwáqtí títaubikoma naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamowaq keráwáqá mi-káyúkáyábá mararaakaqá íráqô-kuruma umá kéíkuyikaae. ⁴⁸ keráwáqtí títaubikoma naayóbáqá nórabi uráá-qtataaqtaba paá mimórá túyánammá kéítaae. Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamma uqtamá yíkatuweq yeqtí mararaakaq íráqô-kuruma umáyíkaraae. ⁴⁹ miráitana Áánûqtuma íráqómma itaí-yátáápké maará téna tiráíne: “ketí amuné-wáyúkámá kemá awaaméqá umáyikeq timáyikanune. yaímma mamá táíq umáyiketa yaímma yíkamma puínóe. ⁵⁰⁻⁵¹ miráiyata íbêq-kanaaraq-wayukama yeqtí yítaubikoni anónnáma táí-meyamma mayánóe. áqnáabaq-kanaarake aqtó-kánáárqá Êboyaa Tékaráíyaama yíkakaane. Tékaráíyamma anó-monoq-naupaqa Áánûqtukaq amí-yáárégárq waayúkama máirakaraq aúkáapimma ikákaane. ketí amuné-wáyúkámá yíkaka-kayukayaba íbêq-kanaaraq-wayukama yemá anómma táí-meyamma mayánóe. ⁵² keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukama keráwáqá atéráaro. aamá ítama arutaf-óqtáraké kíma matokáamanibo íuyaberaamma aammá aúyakaawata káqo-yuma uyáberanaae temmá keráwáqá aammá káuyaraae.” téna Îtuma tiráíye. ⁵³ Îtuma min-námmá yuwéna máápaq kumá yaúbaitata ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq Îtun-aubi maránôqtaba kammáa amáguraae. ániibo yemá máqten-aimma ítama aónaineta makáqma aónaraae. ⁵⁴ miráitata yemá Îtumma kawáá umátuweta máeta móra-aimma tínata Îtuni áúbi maréta aamá ítama yainánéta urááe.

kaaqaari-ááíqtábámá atéqma máero.

12 netuqyaa taíbaq-wayukama titipáá umá waayúkama ámûraaq-amuraaq éta yaímma yatámówaniq umá álkuma máqe-uraae. ániibo mi-kánááráqá Ítuma wení iyápó-annama áqnáabaq maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá Péra-ti-wayukati pááqya-qtataakoma (yíqti) anómma auraiyábá atéráaro. Péra-ti-wayukati kaaqaari-yááíqtábá kemá kétune. ²máqte-qtataaqa aúpáq aúyoqma wáinna-yataakoma anaaékaqa abarokáq pááq íniye. máqte-qtataaqa yawááq umá wáinna-yataaqa anaaékaqa waayúkama aónainoe. ³miráinaq keráwáqá máqten-aimma nokáa kumayupí máeq tíyan-aimma wágááma tínoe. ániibo keráwáqá máqten-aimma yaákareq timú-timun-aimma naaúpake tíyan-aimma máápaq máeta ááyama tínoe.

waayúkagoma kímora-yataaqtaba áaqa ikatíno.

⁴ketí aanábó-wáyúkáo, kemá Ítuma keráwáqá maará téq kétima-timune. keráwáqti amegaa-túmá waayúkama tíkamma kanaarác puínóqtabama ikatíqa íoro. anaaékaqa mi-káyúkámá ókaraq móra-yataariqa kanaarác íumatikanoe. ⁵keráwáqá áaqa ikatínô-waigomma kemá tiráatenune. minnámô Áánûqtumma áaqa keráwáqá ikatéro. wemá wení náapaamma wáipoana anaaékaqa waayúkama iramá káíq-kaiq-irabi yaúma iyaabótuwaniye. owé. kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune. wenáaqa ikatéro.

⁶keráwáqá káonnae. waayúkama móra-tiyaapaq-numama karogaro-mónéqá kaayakáké meyaníq kéoe. miráimanibo mórama pááqya-numagoqtabama Áánûqtuma íma awimmá kégamakaiye. ⁷keráwáqtabá

Áánûqtu máqte-qtataaqa kawáá kéenapoana keráwáqti tiqnótuma wemá yoráutukaiye. keráwáqá ikatíqa íoro. keráwáqá taíbaq pááqya-numagoni meyámmá uyátá-makuraae.

Ítun-awíqa yai-ááímmá

⁸ániibo kemá keráwáqá kétima-timune. móra-nakoma aarawaatí yúraaq ketíwíqa yéna ‘emá kennáé’ tínna-waigomma waayúkagoni Áráakoma Áánûqtuni kaqtó-wayukati yúraaq wemmá mórai q umákanune. ⁹ániibo móra-nakoma aarawaatí yúraaq keqtábá ‘kemá íma wenámúne’ téna mi wakaráinna-nakomma waayúkagoni Áráakoma weqtábá mórai q umá Áánûqtuni kaqtó-wayukati yúraaq wemmá wakarakaníye.

¹⁰Waayúkagoni Áráaqa móra-nakoma timá táíq umákainanama Áánûqtuma mi-kúmiq-yátááqá paábaq matuwéna awikátuwanimanibo wení Aokaq-Áágóqtábá móra-nakoma timá táíq énama min-nákóni kúmiq-yataaqa Áánûqtuma íma paábaq matuwéna awikátuwaniye.

¹¹taákaq máraáaro. yemá keráwáqá ketinaae waráiyataba tiwíqmeta Íbaru-monoq-nauparabi kámááni-wayukati yúrakarabi anómma náapaakaraq matokáiya-kayukati yúraaqo tiwíqme wíyaqa keráwáqá ikatíqa íma éraq ‘ketáámá nóine ténúnataabiyo’ téq ítero. ¹²Áánûqtuni Aokaq-Áágómá é mi-kánáábí tiráa tínna-aimma tínoe.” téna Ítuma tiráíye.

móneqa netuqyaa makái-nakoma aíbóqnaaboq urái-waigoni waéqma itaí-áímmá

¹³mi taíbaq-wayukabike móra-nakoma Ítumma maará-tima-amikaiye: “yirááti-nako, emá ketiwaammá timá ámínana ketiborátái oótamma ketáá tímikaimma yaíkkaa q umá kemmá

timíno.” téna tiráiyé. ¹⁴ áníbo Ítuma min-nákómma maará-tima-amikaiye: “nôraq íyo? náawaq keráwáqtí táama ítama yaináí-náqá kemmá awaaméqá umátíkaraí keráwáqtí oótamma mamá yaináí-náqá awaaméqá umátíkaraiyo?” téna Ítuma tiráiyé. ¹⁵ áníbo Ítuma maará-tima-yimena tiráiyé: “keráwáqá atéráaro. atéqma keráwáqá máeraq móra-yataaqtabama íma túran-anna-aaro. keráwáqtí árain-auwaraimma maa-márábín-ótámmá nôraq umá-yataarabi makáána-waigoqtabae téna íma wáiyé. ¹⁶ áníbo Ítuma mórama waéqma itaí-áímmá maará téna timá yimikaiye: “mórama móneqa taíbaq makái-nakoni yópímmá taíbaq-aawaqa áyóki uráiyé. ¹⁷ wemá aúyánánóbáqá maará-tiraiye. ‘íbbéqa kemá náaraq ónúno? ketí máqten-aawaqa mamá maránúnama anón-namma íma wáiyé’ téna ¹⁸ aúyánánóbáqá timátuwena ‘kemá maará-onune’ tiráiyé. ‘kemá ketí naammá yawítíma anón-namma umákeq min-náupáqá ketí aáwaqa wítíma kémareq ketí íráqô-qtataaqa min-náupátáá mamá maránúne.’ téna aúyánámmá ítaraiye. ¹⁹ áníbo kemá keti-makómmá maará téq timá ámenune. ‘timakô, taíbaq ení íráqô-qtataaqa taíbaq wáena netuqyaan-áúqá yáwiye. áníbo emá íbbéqa aagamá mááo. emá aáwaqa né nommá né kée amuq-yatáápí mááo.’ téna aúyánánóbáq tiráiyé. ²⁰ miráimanibo Áánúqtuma maará-tima-aminiye: ‘emá aíbôq-naqone. emá íbbéqa-nokaa puínóne. áníbo máqte-qtataaqa yokaa umáraanama minná náawaq mayáníyo?’ téna tíniye. ²¹ miraráá umá waayúkama yeqtí máqte-qtataaqa yetábá maqmá ayúmá kéguyomanibo Áánúqtuni aúraqaqa áwáyoq-wayukama mááé.” téna Ítuma waéqma itaí-áímmá tiráiyé.

taíbaq-auyanamma itaí-áímmá

²² Ítuma wení iyápó-annama maará-tima-yimikaiye: “miráitaq kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá keráwáqtí tú-araiqtabama netuq-túyánámmá íma iteraq ketáámá nóinawaq nánúnataabiyo? ítero. áníbo keráwáqá keráwáqtí túyabama netuq-túyánámmá iteraq ketáái túraqa nóinawaq yawááq-onunataabiyo? ítero. ²³ túwaraimma minná aáwaqa íma wáiyé. áníbo keráwáqtí túma minná íma unáákáqtóma wáiyé. ²⁴ keráwáqá numagóqtábámá túyánámmá ítama aónaaro. yemá yómmá yoréta ánáyumma íma kéubetaboata aáwaq-naupaqa íma mamá káikuyoe. yeqtí aáwaq-namma íma waéna máqte-qtataaqa maránô-namma íma wáimanibo Áánúqtuma aáwaqa kényimiye. keráwáqá aarawaamá numagómmá umaatamá uyátáraae. ²⁵ keráwáqtí aúkáapike náawaq netuq-áúyánámmá iténama kanaarácq wení pááqya-kanaama mamá ayátáákakaa umá paá mániyo? ²⁶ netuq-túyánámmá itéq keráwáqá móra pááqya-qtataariq íma ínómanibo nôraq itaráq keráwáqá yaímma-yataaqtabama netuq-túyánámmá kéitaa? ²⁷ keráwáqá wírááti-yataaqa yópi wái-qtataakaq túyánámmá itáaro. yemá mayaimá íma mayéta wáqtóma íma tarôq kéoe. miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá kéitaae. naayóbáqá Tóromónima miráuma íráqô-qtataaqa taíbaq makáimanibo maami-kirááti-yátáákáá umá íráqô-qtataaqa íma makáine. ²⁸ wé íbbéqa námá-karaa-qtataaqa yópi wáitata aabáyaama káráma irabí kágotuwaae. áníbo mirá-námá-karáa-qtátáqá minná Áánúqtuma yaqnamma kényabiqyikaiye. miráinaq keráwáqá mikácq aónainoe. Áánúqtuma miraráá umá keráwákárácq

yabítikaniye. keráwáqá keráwáqtí itáiq-itaiq umá mái-yataaqa pááqyamiye. ²⁹ miráinaq keráwáqá 'nóin-aawaraq nánúnataabi nói-nonaq nánúnataabiyo' téqa netuq-túyánámmá íma itáaro. ³⁰ maa-márábímmá aamá íma itai-wáyúkámá mi-máqté-qtátááqá mayaínòqtaba abáá kéoe. miráimanibo keqtibomá Áánùqtuma keráwáqá nóiqtataarabi mayánéq ommá wemá kéitaiye. ³¹ keráwáqtí túyánámmá Áánùqtuni aúyánákáq mórabi maréra kéitaiyana Áánùqtuma mirái-qtataaqa keráwáqá timíno.

Áánùqtuni márùpaqa íráqô-qtataaqa mamá áíkui-aaimma

³² ketí pááqya-tipi-tipi-anna-wayukao, ikatíqa íoro. keqtibomá Áánùqtuma wé keráwáqá yabíqtikanena kéíye. ³³ keráwáqtí oótanaa máqte-qtataaqa waayúkarag maráiyata meyaníq kéíyaq minnárake móneqa matéria áwáyoq-wayukama yíwáqnaa éra yíméro. ánibo móneq-unamma íma yararéna akoqnáá umá wái-unaqtaba abáá oro. ánibo Áánùqtunopaga íráqô-qtataaqa íma aúyokena paá wáni-qtataaqa mamá keráwáqá áíkuyoro. ánibo Áánùqtunopaga mórama moyá-káyúkámá waaqókáqá íma kanaarág kéuyowana táí-wakoma íma máqte-qtataaqa namá táíqa kéumatuwaiye. ³⁴ keráwáqtí íráqô-qtataaqa wái-marupaqa keráwáqtí tíyakogaraq mi-márúpáq wániye.

mayai-wáyúkámá yokaa o-wáígóní watáama

³⁵ yokaa umá máero. keráwáqtí wáqtôma awaarakáq umá itéraq tímûrannama umá kárutera ómmá kúraqma yokaa umá máero. ³⁶ keráwáqá miráuma yeqtí kawáá-nákómá aaramá íyáan-omaq-aawapaq kóuraitata mayai-wáyúkámá awé urááwana yawéqma

iníkáá oro. ánibo mi-kawáá-nákómá oqtaráqá mamá pagé-page tínatama páátákáá oqtamá iyakanoe. ³⁷ ánibo kawáá-nákómá wení mayai-wáyúkámá ya yimónáinnama yúmá íwaguraiyana yimónáinnatama mi-máyái-wáyúkámá yimuqá maránóe. kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. mi-kánáaráqá uyátárai-nakoma yeqtí kaqtô-nakoraa íniye. uyátárai-nakoma wenamáárlíq wení wáqtôma awaarakárlíq umá itokéna wení ámûrannama uréna wenamáárlíq tímáyikainata aáwaqa nai-yááreráq maraq máíyanama wenamáárlíq aáwaqa márú-yimíniye. ³⁸ uyátárai-nakoma nokáan-aukaamma íréna ya yimónáinnama mi-máyái-wáyúkámá yokaa umá máqe-uretama yimuqá ôrlíq umá maránóe. ³⁹ keráwáqá maa-qtátááqtabá túyánámmá ítama arútáaro. naakóní aboámá áqnáabaqa 'moyá-káyúkámá yínóe' téna kanaarág íma iyuwáinata naammá yawítíyuweta uyáberanoe. ⁴⁰ keráwákáráqá yokaa umá máero. keráwáqá túyánámmá itéq Waayúkagoni Áráaqa íma kumíniye tíya-kanaabi kumíniye." téna Ítuma tiráíye.

tái-mayai-nakaraq íráqô-mayai-nakogaraq yenákátí waéqma itai-áímmaá

⁴¹ ánibo Pítaama maará-tiraiye: "uyátárai-nako, maami waéqma itai-áímmaá kenamáá ketááwáq kétima-time máqte-kayukayabagararabiyo?" téna Ítumma ítama aónaraiye. ⁴² ánibo uyátárai-nakoma Ítu tiráíye: "náawaq aamá iténa akoqnáá umá yabíkái-kawaa-naqa máíyo? minnámo wemá wení mayairáqá kawáá umá arútáraitana wení kawáá-nákómá mayai-wáyúkáráq yabíqma máikae téna awaaméqá umákáitana wení kanaarág aáwaqa kéyimiye. ⁴³ anaáékaqa wení uyátárai-naqa yawéqma

yéna aónáinnama naayóbáqá timá ámikainaiqa wení mayaí-nákómá énama kanaarácq mi-máyái-nákómá amuqá marániye. ⁴⁴kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. wení anón-nakoma wení máqte-qtataakaqa mín-nákómmá kawáá umákaniye. ⁴⁵miráinamanibo mi-máyái-nákómá maará téna aúyánámmá áyáqnoabaqa itániye. ‘ketí uyátarai-nakoma íma páátákáá yawéqma yíniye.’ mirá-timatuwena mikáké áaimma átarena mayaí-wáyúkawábi mayaí-nóinímmá tebúqa keyimena anón-aawaqa kénena aíbôq-nomma naréna aíbôqnaaboq kéenama ⁴⁶mi-kawáá-nákómá wení anón-nakoqtabama íma awé éna neginaagí ínna-kanaabi anón-nakoma yawéqma kumíniye. wení kawáá-nákómá timá ámíniq íma itanabóana anó-nakoma wemmá yawáácq umákena karatábáyáá kutukáiyé.

⁴⁷mórama mayaí-nákómá wení kawáá-nákóní áaimma aónatukenamanibo mi-máyái-nákómá máqte-qtataaqa íma yokaa éna anó-nakoni aúyánámmá íma kéwaraiipoana wení uyátarai-nakoma ôriq umá tebúqa kámena táíq umákaniye. ⁴⁸ááqibo mi-máyái-nákómá wení anón-nakoni aúyánámmá íma iténa tinnaiq ínanama wení uyátarai-nakoma yaákarena tebúqa kámena táíq umákaniye. waayúkama taíbaq-yataaqa uyátarai-nakonopake matáiya-kayukama yemá keqnáámmá taíbaq-yataaqa yawéqma amínoe. ániibo aarawaamá taíbaq-yataaqa uyátá-maqma anómma matétama kanaarácq uyátá-maqma anómma yawéqma áméro.

**Îtuni mayaígómá aarawaamá
mamá yaíkaaq íniye.**

⁴⁹kemá maa-márábí-káyúkábíké táí-yataaqa agamá kautónaq kukáunana

min-írágómá áaimma ataíkáae téq kemá kétune. ⁵⁰kemá kímora-yataaqa keqtábá páácq ínimanibo minnýaba ketíyakoma ôriq umá ummaa kéyaiye. ⁵¹keqtábámá maa-márábí kaayoné-yátáácqá mamé kukáiyé kéteo? ímiye. kemá maa-márábí aarawaamá mamá yataénáácq kukáune. ⁵²ániibo íbêkaraq anaaékakaraqa móra-tiyaapaq-wayukama móra-naupaqa máqe-íya-kayukama yaíkaaq umá ketíwíqtaba kaayaq-ánnáácq ínoe. kaumo-yúmá kaayaq-waígómmá namuroíq umáyikaiyata kaayaq-wáimá kaumo-yúmá namuroíq umáyikanoe. ⁵³yemá yaíkaaq umágéta aboámá áanikomma namuroíq umákainana áanikoma aboámmá namuroíq umákaniye. ániibo anóama ayáámúkomma namuroíq umákainana ayáámúkoma anóamma namuroíq umákaniye. ániibo móra-nakoni anóama min-nákóní ánáakomma namuroíq umákainana min-íníkmá awaaíkmá anóamma namuroíq umákaniye.” téna Îtuma tiráiyé.

**móra-yataaqa páácq
íni-waigoni kanaamá**

⁵⁴Îtuma aarawaayábágarácq maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá abutá konnámá utaitaq aónatuweq páátákáá keráwáqá maará kéte. ‘aaqá yínéna iyé’ tewanamá áraimma aaqá kéiyé. ⁵⁵ániibo keráwáqá itáawana anómma uwáama yóráitaq keráwáqá maará kéte. ‘íbêqa aaqá kániye’ tewana áraimma mirá-teniq kéiyé. ⁵⁶keráwáqá túyánámmá íma wáiq-kayukae. maa-márábín-áwáámékárácq aabayákácq-áwáámékárácq aónama kárutaamanibo nôraq itarácq íbêqa maa-kánáárácq-áwááméqá íma aónama kárutaaq?”

**aamá ítama yainánéna ínna-waigote
aamá timá arupú okao.**

⁵⁷ nòraq itarác keráwáqá kenamááriq túyánámmá ítama arutéq arupú-aaimma mamá keyainao? ⁵⁸ móra-nakoma emmá aabi mayakéna aamá ítama yainánéna i-nákótéma yagaroqtamá urékama kanaarác kenákámá aapaq kéweka aamá timá arútáakao. móraiq umá Áánúqtuma emmá aabi mayakéna aamá ítama yainánéna kéinaama páátákáá wetéma yagaroqtamá urékama aamá timá arútáakao. wemá emmá yabitimáena aamá ítama yaináí-wáyúkátí iyáápi mó-marainata aamá ítama yaináí-wáyúkámá i-wáyúkátí iyáápi mamá maráiyata i-wáyúkámá mamá ánná-naupaq tikaíyábámiye. ⁵⁹ kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá kanaarác í-uraapoq ánná-naupakemma íma páátákáámá paábaqa yáwinoe. ánná-naupaq máyana keráwáqí kanaamá ánataniye.” téna Ítuma waéqma itaí-áipí yaináí-kánááyábá tiráiyé.

**móra-nakoma arummá íma
waeraína-nakoma pukíniye.**

13 mi-kánáaráqá yaímma-wayukama máeta Ítumma timámeta yaímma Káárirí-wayukayaba Áánúqtukaq agamá amí-yátááriq kéumakenama Pááiratima wení waayúkama ykakaiye mirá téta tirááe. ² ániibo Ítuma yauwéqma maará-timayimikaiye: “keráwáqá túyánámmá ítáamma maami-Káárirí-wáyúkámá káqo-Kaaririq-wayukama uyátá-maqma kúmiq-wayukaboata ummaa-yátááqá máí-waigoni áaine téraq keráwáqá kéteo? ³ áraimma kétima-timune. ímiye. ániibo keráwáqá tirummá ímo waeréqa keráwákárác máqtemma móraiq umá puínóe. ⁴ naayóbáqá

tiyááka umá abapaké kaumo-wáyúkámá Táéróabaqa ayáqtááq-nakoma yawítimena yíkamitata pukáama minná yeqtí otaa-qtátáákómá káqo-kayukama Yérútáárebaq máa-kayukati otaa-qtátááq uyátáraiye téraq túyánámmá kéitaa? ⁵ kemá keráwáqá kétima-timune. áraimma ímiye. ániibo keráwáqá tirummá ímo waeréqá keráwákárác móraiq umá miráuma pukínóe.” téna Ítuma tiráiyé.

**yaagómá arammá íma iyáí-waigoni
waéqma itaí-áímmá**

⁶ Ítuma móra waéqma itaí-áímmá maará téna tiráiyé: “móra-nakoma wení yópi píki-yama uqmakéna anaaékaqa arammá kutínéna iráimanibo mórama arammá íma itáitana aónaraiye. ⁷ miráitana min-nákómá maará téna mayáí-nákómmá timá ámikaiye. ‘itaa. kaumo-áúqá yáwitaq maami-píkí-yágóní arammá kutónáae téq yúnnamanibo arammá íma itáiyé. miráinaa emá ayáatuwaao. paáyaba maragóní anommá namá kánataiyé.’ tínana ⁸ ániibo mi-tókác-máyáí-nákómá wení anón-nakomma maará téna timá ámikaiye. ‘umaataráana-nako, íbêqa maan-áúqá yúwénana matáainaao. áaipikemma maramá agáúme keyauteq purumaakaakóní ayámá abákama agamoqá má kumaránúne. ⁹ yanaapác-áúqá arammá iyánímanibo arammá ímo iyáinaama ayáatuwanone.” téna mi-máyáí-nákómá tiráiyé. téna Ítuma waéqma itaí-áipí tiráiyé.

**Tabaatiráqá Ítuma móra-inimma
mamá atóbaraiye.**

¹⁰ Tabaatiráqá mórama yirááti-naupaq Ítuma aarawaamá watáama timá yimikaiye. ¹¹ ániibo móra-inimma máqe-uraimma wepímmá waátáma min-ínkóní arunóbác máena karíma ámikaimma tiyááka umá

abapaké kaumo-áúqá máqe-uraiye. miráitana min-íníknóní arótááukoma yawékuraitana itó-uma arupú íowaniq uráiyé. ¹² Ítuma min-ínímmá aónatuwena ááyamae iréna maará-tima-amikaiye: “aaragô, kemá ení karímá mamá paá umákaune.” téna tiráiyé. ¹³ ániibo min-íníknómá Ítumma kaayaq-áyáánápó wemmá ánekuitana páátákáá min-íníknómá itó-uma arupú umáguráiyé. miráitana min-íníknómá Áánûqtun-awiqa múte yaútaiye. ¹⁴ Tabaatiráq Ítuma karí-ínímmá mamá atóbamakaitaba monoq-náúpqá-káwáá-nákómá Ítumma áyamma umákaráiyé. miráitana kawáá-nákómá maará téna aarawaamá timá yímikáiyé: “abapaké móra-kanaama mayái mayánô-kanaama wáiyé. ániibo móra-nakoqtaba karímá mamá paá íkáae téqa keráwáqá kanaarq mayái-kánáábí yero. mi-qtátááqtbámá Tabaatiráqá íma yero.” téna tiráiyé. ¹⁵ ániibo Ítuma yawéqma min-nákómmá maará téna timá ámikáiyé: “keráwáqá túyánámmá íma wái-kayukae. Tabaatiráqá keráwáqá maará-máyáímá kémayae. keráwáqtí purumaakaakóní naaúpaq uréq purumakaanábi oótiraa-kamma nommá naígáae téq yiwíqme kéoe. ¹⁶⁻¹⁷ miráimanibo maan-ínímmá Áabaraan-annabiken-inimiye. Tááqtaama tiyááka umá abapaké kaumo-kárítímáátímá ánná umákáitana máqe-uraine. miráinaq Tabaatiráqá ánnámo kúyakaraamma kemá ayúbakanune.” téna Ítuma tiráiyé. Ítuma mirá-timatuwaitata wení namuro-wáyúkámá yigaeyáábá urááe. ániibo máqte-kayukama Ítuma íraqôníq i-qtátááqtábá yimuqá makááe.

**pááqyan-anayukaraq
(máqtaqti) anómma
aurái-yátáákáráq (yíqtiqaraq)
yeqtí waéqma itaí-áímmá**

¹⁸ Ítuma ókaraq maará-tiraiye: “Áánûqtuma yabíkái-qtataaq nói-qtataakaanaq umá wáiyó? kemá minnáyabama nóikaraq awaaméqá umá ténúnô? ¹⁹ wemá miráuma pááqyan-anayukaa (máqtaqti) uráiyé. móra-nakoma min-ánáyúmmá maténa wení yópi uqmakáiyé. ániibo anaaékaqa anómma auréna yaaráá uráitana numagómá amataqá máqe-uráae.” téna Ítuma tiráiyé.

²⁰ ókaraq Ítuma maará-tiraiye: “Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtabama kemá nói-qtataakaraq maqma ténúnô? ²¹ wemá miráuma anómma aurái-yátááré. móra-inikoma mi anómma aurái-yátááqá (yíqtiqta) maténa anó-tapepi makéna yammá tarôq í-kánágáráq makéna waékáiyé. ániibo anaaékaqa mi-kánágómá máqtepaq itóqma anómma aúkáiyé.” téna Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma pááqya-kayukarake áaimma átarena anaaékaqa taíbaq-wayukama yiwirániye. Ítuma téna tiráiyé.

pááqyan-oqtama

²² Ítuma yaímma anó-maruparaa pááqya-marupaqa uréire uráiyé. wemá aarawaamá kéyiraatena watáama timá yímíqmena Yérútáárebaq wíne uráiyé. ²³ ániibo móra-nakoma Ítumma maará-tima-amikaiye: “umaataráána-nako, Áánûqtuma keqtáá máqtemma yawéqma íyaq tiwirániyô?” téna tiráiyé. miráimanibo Ítuma maará téna timá yímikáiyé: ²⁴ “ímiye. keráwáqá tiyáátamma kuyéqa pááqyan-oqtabi ko péráaro. kemá keráwáqá kétima-timune. taíbaq-wayukama pááqyan-oqtabimma

uyáberanomanibo ímiye. yemá kanaaráq íuraae.

²⁵ anaaékaqa naakóní aboámá itó éna oqtamá umá aúyatuwaniye. ániibo keráwáqá máápaq ya itó-uma máeq oqtaráq kéikameq maará téq ááyama tínoe: “umaataráána-nako, emá keqtáá oqtamá ítikaao.” tíyana wemá yawuéqma keráwáqá maará timá-timinye: “keráwáqá náakakenaq irááó kemá minná faonaraune.” téna tíniye. ²⁶ ániibo keráwáqá maará timá áminoe: “ketáámá eté anón-aawaqa nétaa nommá nétaa kéunaataa emá ketáái aapi itó-uma máe keqtáá tiráátewaonamiye.” téq tínoe. ²⁷ miráinana naakóní aanábónákómá maará tíniye: “keráwáqá náakake-kayukawaq mááo minná kemá keráwáqá íma timónaraune. otaa-káyúkámá máabo nékaq máero.” téna tíniye. ²⁸ keráwáqá aónáiyata Áabaraama Ááitekima Yáakoboma máqtemma amuné-wáyúkámá Áánúqtuma yabíkái-marupaq máinomanibo keráwáqá kenamááriq máápaq mánoe. mibáq máeq anómma ibiqá yaráiyana tíwáyaakake kóqá iyániye. ²⁹ taíbaq aarawaamá aabaú utaipáké íyata aabaú kupéráipake uyéta íya-kayukagaraq téba-tebaq-aukapake íya-kayukagaraq Áánúqtuma yabíkái-marupaq umáeta aáwaga náinoe. ³⁰ ániibo yaímma-wayukama íbêqa írêqa kéye-kayukama maa-márábí pááqyan-iwiqa wáipoata áqnáabaq wínoe. ániibo íbêqa yaímma-wayukama áqnáabaqo kéo-kayukama maa-márábí anón-iwiqa wáipoata írêqa yínoe.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma Yérútáárebaq-wayukayaba ibiqá yakáiyé.

³¹ é mi-kánáábí yaímma Pérati-wayukama iréta Ítumma maará-tima-amikaae: “emá maa-márúqá

yuwé káqon-aukapaq kóaa. Érótima emmá ikámma puínéna kéiyé.” téta tirááe. ³² ániibo Ítuma yemmá maará timá yímikaiye: “keráwáqá uréraq Érótima min-ábáaq-íyákómmá maará mó-tima-amero. ‘ítaao. íbêkaraq aabáyaagaraq kemá tái-aagomma matuwéq kemá karí-wáyúkámá mamá atóbamayikanune. anaaékaq kaumo-kánáaráq ketí mayáímá mamá ánantanune.’ ³³ íbêrabi aabáyaagaraq ayukágaraq Érótimi márúpakemma kemá yuwéq kónaa kéune. yemá óq-marupaqa Áánúqtuni amuné-wáyúkámá íma yíkamma puyónáae kéte. ímiye. yemá paá Yérútáárebaq-wayukama aatuma amuné-wáyúkámá yíkamma puyónáae kéte.” téna yemmá íyóqa atáiyé.

³⁴ Ítuma ókaraq timá yímikaiye: “Yérútááre-wayukaa, Yérútááre-wayukaa, keráwáqá Áánúqtuni amuné-wáyúkámá yíkamma kébuyeq Áánúqtuma keráwáqtôpaq timáyíkáitata ye-káyúkátí yímúraapaq óqtatamma kéiyaabotuwaee. taíbaq-kanaama kemá keráwáqá áiqma miráuma kokóregoma áráaqa áiqma aayan aménáápáq ákáinikaa umá keráwáqá áiqma tikánáae téq kétunamanibo minnáyabama keráwáqá íma kétikaiye. ³⁵ miráitana Áánúqtuma keráwáqí waaqókákémá tiyúkaiye. kemá keráwáqá kétima-timune. kemmá ókaraq ítimonaiya-kanaaraqa maará tínoe. ‘maan-náqá uyátárai-nakoni náapaakaraq i-náqá kéiyé. Áánúqtuo, íraqóniq umákaao.’” tínoe téna Ítuma tiráiyé.

móra-naqa áiyayaamma itórái-naqa Ítuma mamá atóbaraiye.

14 móra-Tabaatiraqa Pérati-wayukati anón-nakote Ítuma aáwaga ko-man naráiyé. ániibo yemá Ítumma kawáá-umatuweta

máqe-uraae. ²móra-naqo áyayaamma itórái-naqa Ítun-amakaq iráíye. ³Ítuma min-náqá ónawaaena ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq maará téna ítama aónaraiye: “ámáan-aikoma téna Tabaatiráqá kari-wáyúkámá mamá atóbamayikanunataabi íyabiyo?” téna ítama aónaraiye. ⁴miráitata yemá ókaraq aamá Ítiraae. miráitana Ítuma min-náqá mamá atóbamakatuwena timákáitana kóuraiye. ⁵ánibo Ítuma yemmá maará-tima-yimikaiye: “keráwáqtí aúkáapike móra-nakoni iyápógowabi purumaakaakómá maiq-nópímá kuturáinanama Tabaatiráqo íyaq múte atínakaniyo?” téna tiráíye. ⁶yemá min-áíkáqá kanaaráq yawuéqma Ítiraae.

**móra-nakoma íma
aúma mamé uwínoe.**

⁷Ítuma yimónaimma anón-aawakaq ye-káyúkámá kateko-ábíqtátáráq máiyaba urááe. miráitana Ítuma móra waéqma itaí-áímmá timá-yimena maará-tiráíye: ⁸“móra-nakoma aaramá iyaí-ómáq-ááwákáq ááyainaa wina-nákómá kateko-ábíqtátáráqá íma maraqá mááo. minnámo ááyai-nakoma enáwíqa uyátá-maqma anón-awíqa wáinna-nakomma kateko-ábíqtátáráqá akáné ínayaba enókáá kateko-ábíqtátáráqá mánone. ⁹ánibo enókáá kateko-ábíqtátáráqó márenana minnámo ááyaina-nakoma maará téna ‘emá maa-kátékó-ábíqtátámá maan-nákómmá ámínana wemá maíno’ tíniye. ánibo mikáq emmá anómma agae-yátááqá pááq ínaa emá agaeyáábá umátuwe áwánobaq yinaaépaq kumánone. ¹⁰miráinana móra-nakoma aaramá iyaí-ómáq-ááwákáq ááyainaa kéwema áwánobaq yinaaépaq ko maraq mááo. emá miráinanama minnámo ááyaitaa yénna-nakoma aónawaaena

maará téna má-tima-aminiye. ‘keti aanábógô, emá maakáq uyátá-maqma íráqôn-abiqtataraq ummááo.’ tíniye. mirá tínaama máqte-kayukama eté máeta aáwaqa naíya-kayukati yúrikaq ení anón-awíqa uwíniye. ¹¹taákaq máraaro. móra-nakoma wéní áwíqa mamé uwína-nakoma Áánûqtuma wenáwíqa márúte yuwániye. ániibo móra-nakoma wenáwíqa márúte yuwaína-nakoma Áánûqtuma wenáwíqa múte yaúma méyákáq akániye.” téna Ítuma tiráíye.

**waayúkama ááyama
aáwaqa amí-ááímmá**

¹²ánibo min-nákómá aaramá iyaí-ómáq-ááwákáqó ááyaitana i-nákómmá Ítuma maará timá ámikaiye: “emá móra-aawaqo mamá yokaa kéema ení aanábó-wáyúkáwábi enábâqawaanabi ení móra-annawabi ení móra-marukaq-wayukama taíbaq-moneqa makáiya-kayukama íma yááyama aáwaqa yimiyo. miráinata emmá ááyaiya yeqtí naaú winata ení aáwakaq anónnáma yawuéqma amíyábáé. ¹³ímo miráinaama emá anón-aawaqo yokaa kéema kanaaráq áwáyoq-wayukama yúgoma táíq uráinna-wayukawabi yítauqa táíq uráiya-kayukawabi yúgaroq-wayukama yááyama aáwaqa yimiyo. ¹⁴yemá mirá-káyúkámá ení aáwakoni anónnáma íma kanaaráq yawuéqma amínoe. anaaékaqa arupú-wayukama pukáapike itó íya-kanaaraqa Áánûqtuma ení aáwakoni anónnáma yawuéqma amíniye.” téna Ítuma tiráíye.

anón-aawakoni waéqma itaí-áímmá

¹⁵mi-káyúkátí aúkáapike móra-nakoma Ítute máena aáwaqa némái-nakoma min-áímmá ítátuwena Ítunma maará-tima-amikaiye: “yemá Áánûqtuma yabíkái-marupaq máeta

aáwaqa nainô-kayukama yimuqá òriq umá kémaraae.” téna tiráiyé. ¹⁶ miráitana Ítuma min-nákómmá maará téna timá ámikaiye: “móra-nakoma anón-aawaqa mamá yokaa ínena uráiyé. ániibo wemá taíbaq-wayukama min-áawákáq yígáae téna yááyaraiye. ¹⁷ aáwaqa naí-kánáámá páaq itana naayóbáqô yááyarai-kayukama wení mayái-wáyúkámá titata ko yááyaraae. min-nákómmá maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá yero. máqte-qtataaqa yokaa umáguráiyé.” téna tiráiyé. ¹⁸ miráitata máqte-kayukamo yááyai-kayukama itó-uma ánáteta móra-morama ‘ítaa ónúne’ tirááe. móra-nakoma maará-tima-amikaiye. ‘kemá móra-yomma meyaníq umátukaunaboq mi-tómmá ko aónanune. timuqá marakáunaboq ení aáwakaq íonune.’ tiráiyé. ¹⁹ ániibo káqo-nakoma maará-tima-amikaiye. ‘kemá tiyááka-purumakaamma meyaníq umákaunaboq kemá ko maqmá aónanune. kemá timuqá marakáunaboq íonune.’ tiráiyé. ²⁰ ániibo káqo-nakoma maará-tiráiyé. ‘kemá íbêq aaramá matáune. miráipoaq kemá kanaarác íonune.’ tiráiyé. ²¹ miráitana mikáké mi-máyái-nákómá yawéqma uréna wení anón-nakomma máqte-qtataaqtabama mó-tima-amikaiye. ániibo naaúpaq anón-nakoma áyámma umátuwena wení mayái-nákómmá maará-tima-amikaiye. ‘emá uré maa-márúkóní anón-aparabi pááqyan-apaqa uréire kée áwáyoq-wayukama yúma táíq uráinna-wayukama yúramma karopágurainna-wayukama yítaukarerema uráá-kayukagaraq máqtemma yiwíqme ketí naaúpaqa iyo.’ téna tiráiyé. ²² anaaékaqa mi-máyái-nákóma maará-tiráiyé. ‘uyátárai-nako, kemá enáama waréq máqte-kayukama yiwíqme iráunamanibo yaímma-abiqtatama

paá wáiyé.’ téna tiráiyé. ²³ ániibo anó-nakoma wení mayái-nákómmá maará-tima-amikaiye. ‘emá máqtemma anónapaq uré yókóní kuruwánapakaraq uré yópímá máiya-kayukama aapaqô uréire kéiya-kayukagaraq yabitimáe iyo. ketí naakómá ógiraikaae. ²⁴ kemá emmá kétima-amune. kemá máqte-kayukamo yááyarauna-wayukama ketí naaúkemma aáwaqa íma nánóe.’ téna tñiyé.” téna Ítuma maami waéqma itai-áipí tiráiyé.

**mórama Ítun anaaé waránáae
tínna-waigoma aúyánámmá
ítama arútáyuwena waraíno.**

²⁵ taíbaq aarawaamá Ítun anaaé waqmé kéowana Ítuma ko waeréna maará-tima-yimikaiye: ²⁶ “móra-nakoma ketôpaq yínénama aboámmá anóamma ánáakomma wení aánikoma ábâkomma ámánaakomma kemmá uyátá-maqma yeráwáqtábá akáinanama wemá kanaarác ketí iyápó-annabi íma mániye. ²⁷ náawabi wení kaapaq-yámá maména tinaae íwaraina-nakoma wemá ketí iyápó-annabi kanaarác íma mániye. ²⁸ nòraq íyô? keráwáqtí aúkáapike móra-nakoma mórama ayáqtáaq-namma umáe yanaa uwínénama kanaarác min-nákómá áqnáabaqa máena min-námmô íní-waigoni meyáqtábá aúyánámmá kéitaiye. wemá min-nákómá ‘kanaarác tíwáqnaa ínaq maamin-námmá umá ánananune’ téna aúyánámmá kéitaiyo? ²⁹ ániibo min-nákómá áqnáabaq aúyánámmá ímo ítama aruténama anaaékaqa paá yaímma tarôq umárena min-námmá íma páátákáá umá ánananena iné. ániibo máqte-kayukama min-námmô káonetama akáyáámmá timákaneta oné. ³⁰ yemá maará-tinoe. ‘maan-nákómá naamma ínena áaimma átámaraimanibo páátákáá í umá kánataiyé.’ tñóe. ³¹ itáaro.

móra-kinima káqo-kinite ááiqa mó-inenamanibo áqnáabaq-yataaqa máena aúyánámmá ítama kárutaiye. mi-kínímá wení ááiqa-i-wayukama (10,000) yíkáitana ánibo káqo-kinima wení ááiqa-i-wayukagaraq (20,000) yagaroqtamá yiwíqme iráíye. miráítana áqnáabaq-yataaqa mi-kínímá aúyánámmá ítaraíye. uyátá-maqma taíbaq-aiiq-i-wayukagaraq yiwíqmena i-kínímmá ikámma watuwání íyabiyo? ³²wemá yeráwátê kanaaráq ááiqa íma owáníq urénama wení namuro-wáyúkámá nékaq máraiyaqtaba yaímma-wayukama timáyikainata uréta yááyama wataáma timá móraraq maréta ááiqa mamá kaayoné ínoe. ³³mórai q umá keráwáqtí aúkáapike móra-nakoma wení máqte-qtataakomma anaaemma í umámenama kanaaráq wemá íma ketí iyápó-annabi mániye.

úmá íma kégaiye.

³⁴úmá íráqô-qtataare. miráimanibo úmá ímo kainataama náaraq onanatááwáq átêma ínyô? ³⁵mirán-úmá maragómmá íma íráqôniq umákanipoata yópímmá agamoq-yátáákáráq íma kémaraae. yemá paábaqtaa keyuwaae. aamá itaí taáqa wáinaqa aamá ítáaro.” téna Ítuma tiráíye. úgómá átê ínkáá umá keráwáqá karuwaaq umá máero.

tipi-típima aúyokura-waigoni waéqma itaí-áímmá

15 táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq kúmiq-wayukagaraq Ítuni amakaq iréta watáama timmá ítaraae. ²ánibo Pérati-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq náru-narun-aimma téta maará-tiraae: “maan-nákómá kúmiq-wayukate yagaroqtamá aanábóiq umá uréire kéena yetê aáwaqa kénaiye.” téta tirááe. ³miráitana Ítuma

maará téna waéqma itaí-áímmá timá yímikaiye: ⁴“keráwáqtí aúkáapike móra-nakoma taíbaq tipi-típima (100) ákárainabike kímora-tipi-tipima aúyokinanama kanaaráq tipi-típigomma aboámá máqtepaq iyuwáinata móra-aukapaq máeta kénaiyana minnámo kímorama aúyoki-waigoqtabama abáa íniye. ánibo min-nákómá abáa éqéna awirániye. ⁵ánibo mi-típí-típímá awirénama kanaaráq múte áíqtaabi ákátuwena awíqme kóiniye. ⁶naaópaq awíqme wénama wení aanábó-wáyúkámá keyaayena wení móra-marukaq-wayukagaraq yááyainata yama áíkuinoe, ánibo wemá maará-tima-yiminiye. ‘keráwáqá ketê timuqá máráaro. ketí móra-tipi-tipima aúyokuraitaq abáa éqé awiráune.’ téna mirá-tiniye. ⁷kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune. mórai q umá Áánûqtuni márûpaqa taíbaq arupú uráa-kayukama yirukómá íráqôniq umáguraitababoata ókaraq íma yirummá waeránômanibo kímora-nakoma kúmiqnapoana arummá waeráinatama Áánûqtuni márûpaq weqtábá anón-amuq-yataaqa mamá páaq íniye.

móneqa aúyokurai-waigoni waéqma itaí-áímmá

⁸móra-inikoma móneqa tiyáákama makáinabike kímorama aúyokurainanama min-íníkmá wení naaúpaq ómmá kúraqme uténa araatámma kuyútukena aónama arútatuwena abáa éqéna mayániye. ⁹min-íníkmá mi-mónéqá maménama kanaaráq wení aanábó-wáyúkágáráq wení móra-naoq-wayukagaraq yááyainata ya áíkuinoe. ánibo maará-tima-yiminiye. ‘keráwáqá kegáráq timuqá maráiyataao. mórama ketí móneqa aúyokuraimanibo kemá abáa éqé mayaúne.’ téna tîniye. ¹⁰kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune. mórama kúmiq-nakoma

arummá waéráitatama móraiq umá Áánûqtuni kaqtó-wayukama yimuqá maránóe.” téna Ítuma waéqma itaí-áípi tiráiyé.

móra-mabugoma aboámmá ayuwéna kóurái-waigoni waéqma itaí-áímmá

¹¹ Ítuma Ítiráaeo-wayukama náru-narun-aimma te-káyúkáyábá maará-tiraiye: “móra-nakoma kaayaqá inaamaí-íyápórátá ylkaraiye. ¹² ánibo maqné-íyápógómá aboáqtábá maará-tiraiye. ‘ketiboó, emá móneqa yaíkaa q umá kekárátámá timiyo. kanaaráq kemá mayánúna-yataakomma yaímma kemmá timiyo.’ tiráiyé. ánibo aboámá wení máqte-qtataaqa yaíkaa q umá yímikaiye. ¹³ ayáqtáá kanaama íma kóuraitana maqné-íyápógómá wení máqte-qtataaqa yokaa kéipike mórama ayáqtááq-marupa q ko máqe-uraiye. wemá mi-márúpáqá ko máena aweké-ááímmá tarôq éna wení móneqa yuqmá áyóki umátukaiye. ¹⁴ miráitana min-íyápógómá wení máqte-qtataaqa yuqmá ánatatuwaitana anaaékaqa áama yaí-yátááqá mi-márábímmá pááq uráiyé. ánibo min-íyápógómá móra-yataaqa íma makáiyé. ¹⁵ miráitana mórama maa-márábí-nákókáq mayaímá ko matáiyé. ánibo min-nákómá min-íyápómá timákáitana wení pó-kawaa umátuwe máqe-uraiye. ¹⁶ aáwaraa máqte-qtataaqa íma ámikaiye. máqtemma pó-annama aáwakoni átima kánaawana min-íyápógómá min-ááwákóní átima nánáae téna aúyánámmá ítaraiye. ¹⁷ miráitana mikáq mi-mábúgóní aúyánákómá tágaitana maará-tiraiye. ‘ketiboní máqtemma mayaí-wáyúkámá taíbaq-aawaqa áyóki uráitata kánaae. miráitaq kemá maakáqá máeq táayabama kéune. ¹⁸ íbáqyuwaa. kemá ketibonôpaq kónune. ánibo kemá uréq ketibommá maará téq

mó-tima-amenune. ketiboó, kemá Áánûqtun aúrakaraqa enaúrakakaraqa kúmiq-yataariq uráune. ¹⁹ íbêqa kemá íma íraqô-naqa máunaboa emá keqtábá ketí iyápóe íma tínóne. emá kemmá miráuma móra-mayai-nakaa umátikaa. ténúne téna mi-mábúgómá tiráiyé. ²⁰ ánibo wemá itó-uma aboánôpaq uráiyé. miráitana mi-mábúgómá nékaq kéwiqtaba aboámá aónaraiye. ánibo aboání áyakoma arummá ôriq umáitana aboámá uyaate uréna áanikomma ko áyábaa uréna ámóqnaraiye. ²¹ ánibo áanikoma maará téna aboámmá timá ámikaiye. ‘ketiboó, kemá Áánûqtuni aúrakakaraqa enaúrakakaraqa kúmiq-yataariq uráune. kemá íma íraqô-naqa máunaboa emá kanaaráq ketí iyápóe ítinone.’ tiráiyé. ²² aboámá wení mayaí-wáyúkámá maará timá yímikaiye. ‘keráwáqá uréra q ketí kateko-áyáqtááq-wáqtómá páátákáá mamé má kéiyakera q ayáápi karaqa waatammá umákáaro. ánibo aítauq-anaakara q mamé má-umakaaro. ²³ keráwáqá naatéq-púrúmákáámmá ikáme íyataa aáwaqa agamá kénetaa timuqá marakánúnatae. ²⁴ ketáanimma pukuráimanibo íbêqa keqnáámmá aúwaraiye. wemá aúyokuraimanibo ketáámá yawéqma awiráunatae.’ tiráiyé. ánibo mikáké áaimma átama yimuqá makááe.

²⁵ ááqibo áqnáaen-iyapogoma yópáq máqe-uraiye. anaaékaqa yawéqma naaópaq min-áqnááén-íyápógómá naamátûpaq kéyena ítáimma kaapaúmma kététa imá yarááe. ²⁶ ánibo wemá móra-mayai-naqa ááyarena naaúpaqa nôraq kéó?’ téna ítama aónaraiye. ²⁷ mayaí-nákómá maará téna timá ámikaiye. ‘enábákoma yawéqma iráitana enabomá móra naatéq-púrúmákáámmá ikákaiye. wemá wení áanikomma yawéqma

awíkaimma paá íráqôniq umá máitana awíkaiye.’ téna timá ámikaiye. ²⁸miráimanibo áqnáaen-iyapogoma áyamma umágitana naaúpaqa íutaibo máápaq máqe-uraiye. aboámá máápaq kumá yaúbarena íráqôn-aimma timá ámikaiye. ²⁹miráitana aboámmá maará téna timá ámikaiye. ‘taíbaq-karitimaatima ení mayaímá miráuma mayái-nákóráá umá paá-mayaima kémayaune. móra-kanaabima ení ámáan-aimma íma káratune. miráita emá paá pááqyan-omaqa íma timénaq ketí aanábó-wáyúkate timuráamuq íkémaraune. ímiye. ³⁰miráimanibo enáanikoma ení máqte-qtataaqa kumari-nóinítí yúraq yuqmá ánataraiye. ániibo wemá miráumatuwena yauwéqma itaa weqtábá aúyánámmá ité naatéq-púrúmákáámmá ikamóne.” téna tiráiyé. ³¹aboámá maará téna yauwéqma timá ámikaiye. ‘ketáaniko, aati-aatimá etê kerátámá móraraq kémauye. ániibo ketí máqte-qtataaqa minná ennámiye. ³²íbêqa kerátámá tíyakoma íráqôni kéinaka timuqá maráyáae. enábákoma pukuráimanibo yauwéqma paá máiyé. aúyokuraimanibo íbêqa ketáámá wemmá aónaraunatae.’ téna aboáma tiráiyé.” téna waéqma itái-áipí Ítuma tiráiyé.

mayái-kawáá-nákómá táí-mayaima máyái-waigoni waéqma itái-áímmá

16 Ítuma wení iyápó-annama maará téna timá yímikaiye: “mórama móneqa ôriq umá makái-nakoma wení kawáá-náqá ákaraiye. ániibo yaímma-wayukama móneqa ôriq umá makái-nakokaq iréta kawáá-nákóqtábá kaaqaari-áúbí maréta maará téta makákáae. ‘ení mayáírâq-kawáá-nákómá máqte-qtataaqa mamá móramara umátúwáiyé.’ tirááe. ²ániibo min-nákómá mayáírâq-kawáá-náqá

ááyaitana mikáq itana maará-tima-amikaiye. ‘enáama itaúnama náaraq uráánô? emá ketí máqte-qtataaqa enayáápimo wái-qtataaqtabama wannaabí agamé má-timiyo. emá ókaraq íma kawáá-náqá mánone.’ tiráiyé. ³mi-kawáá-nákómá áyáqnoabaqa maará téna aúyánámmá ítama tiráiyé. ‘kemá náaraq ónúno? ketí anón-nakoma kawáá-máyáírâkémá íbêqa watuwánaena iyé. ketí akoqnáama íma wáipoaq kanaarâq yómmá íma yoránúne. káqo-kayukayaba aáwaqa tíméro téq inaa tennamá tigae íniye. ⁴miráimanibo kemá móra-yataaqtaba túyánámmá itáunaboqaq mi-qtátááriqo onatamá ketí anón-nakoma kawáá-máyáírâkémá waqtuwáinatama waayúkama mamá aanábóíq onatamá yemá tiwíqmeta yeqtí naaúpaq wínóe.’ tiráiyé. ⁵mi-kawáá-nákómá móra-mora-mayai-wayukama anón-nakoma anónnáma yímikayukama yááyaitata irááe. móra-nakoma áqnáabaq itana kawáá-nákómá ítama aónaraiye. ‘epímmá ketí anón-nakoni anónnáma náaraq umáq wáiyó?’ téna ítama aónaraiye. ⁶ániibo min-nákómá tiráiyé. ‘tíyááka-tiyaakae (100).’ tiráiyé. ániibo kawáá-nákómá maará-tima-amikaiye. ‘emá maa-kánnáámá maté ení atábááyabama páátákáá maraq máe paá móra-tiyaapaq-tiyaakama (50) agayaa.’ tiráiyé. ⁷anaaékaqa móra-naqa itana kawáá-nákómá ítama aónaraiye. ‘ení atábáama náaraq umáwabiyo?’ téna ítama aónaraiye. ániibo min-nákómá téna miráuma tíyááka-tiyaakama (100) matáune.’ tiráiyé. ániibo kawáá-nákómá maará-tima-amikaiye. ‘emá ení anónnáma maa-kánnáámá maté abapaké kaumo-tíyáákámá (80) agayaa.’ tiráiyé. ⁸mi-tái-kawáá-nákómá wenamááriq wenáúgoma áwáqnaa uréna wení anón-nakoma

áwîqa múte yaútaiye. miráuma aamá ítarai-nakoraama uréna wení anón-naqa makákaiye. maa-marábí-káyúkámá yeíyáá maamirá-káyúkátê mayaímá kémayeta mirán-ááímmá komarumá éta Áánûqtuni waayúkama ópí uréire o-káyúkámá kéuyataae.

⁹kemá Ítuma keráwáqá kétéma-timune. keráwáqá maa-marábí-mónéqnapó áwáyoq-wayukama yiméraq mamá aanáboiq oro. ániibo anaaékaqa mónéqa mayai-kánáámá ánatainanama keráwáqá Áánûqtuma tiwíqmena aati-aatimá matúq-matuq í-márúkákq mú-tikaniye. ¹⁰ániibo móra-nakoma páaqya-qtataaqa kawáá umá arútái-nakoma kanaaráq anó-qtataakaraq yabíqma kárutaiye. ¹¹maa-marábí-mónéqá íma yabíqma arutáianama náawaq kanaaráq umá Áánûqtuni óq-yataaqa kawáá ínô? ¹²ániibo emá káqowani minnáma íma yabíqma arúténanama náawaq emmá ennáma amíníyô? ¹³móra-mayai-nakoma kaayaq-káwáánákákq mayaímá íma kanaaráq mayániye. ániibo móra-nakomma ítama táíq kéumakena káqomma ítama íráqôniq umákaniye. kaayaq-káwáánákákq itáíq-itaiq umá íma kanaaráq mánoe.” téna Ítuma tiráiyé.

**ámáan-aikaraq Áánûqtuma
yabíkái-marukarare.**

¹⁴Pérati-wayukama mónéqtabama ôriq umá kéyikaitataboata Ítumma aábê-aimma timá ákaraae. ¹⁵ániibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá waabá-káyúkátí yúrikaqa kateko-ááímmá tarôq kéiyata yemá keráwáqtí tíwîqa mamé uíkáae kétémanibo Áánûqtuma keráwáqtí týyaqnoabaqa káonaiye. mi-qtátááqá waayúkati yúrikaq anó-qtataaqa wáimanibo Áánûqtuni aúrakaqa paátataakaa kéiyé.

¹⁶Áánûqtuma naayóbáqá Áabaraamma timá ámikaiye. wení aráábitima netuqyaamá abarokákq umá mánoe. titata minnáyaba aati-aatimá yeráwáqá naí-wámmá Áánûqtukaq ámikaataba Mótetigaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq agatááe. Áánûqtuma wení aúyánápímmá minná Yóáaneni kanááyábá wáqe-uraiye. ániibo Yóáaneni kanaaráké yéqéna íbêqa átê-wataagoma Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba máqte-marabaqa wéyáwé uráitata máqte-kayukama kéyikaitataboata mayánéta inaamu kéguyoe. ¹⁷ítáaro. aabayákáráq maa-marágáráq ánatani-waigoma ummaamá kéyaimanibo mórama ámáan-aikoni páaqyan-aqtoma ánatani-waigoma ummaa uyátá-maqma kéyiyé.

**aaraukáká mamá
yataí-ááíqtábá Ítuma tiráiyé.**

¹⁸máqte-kayukama yínáaqa kéyuweta káqon-inimmo kémayaamma yemá aaraukáká mamá kéyataae. móra-nakoma naayóbáqá awaikómá ayúkain-inimma máyái-nakoma aaraukáká-ámáámmá mamá kéyawaaqiye.

**mónéqa ôriq umá
makái-nakaraq Aráátaratie.**

¹⁹naayóbáqá mórama mónéqa ôriq umá makái-naqa máena aati-aatimá kateko-únákáqtómá kúbekena anó-moneq-awiqa yaan-únákáqtó áátuma umátokaiye. ániibo aati-aatimá kateko-ááwáq áátuma mamé má-naraiye. ²⁰ániibo min-nákóní oqtaráqá naakóní waaqókákq mórama áwáyoq-naqa máqe-uraimma min-nákóní áwîqa Aráátaratie. min-nákóní áúraqa náomma kerémmá karái-nare. ²¹min-áwáyoq-nákómá oqtaráqá máqe-uraimma mónéqa

òriq umá makái-nakoni yaaregóní aménáápáq aqtó-ááwáqá kuqtínama áiqma namá tímûtanaae téna éwaine. ániibo iyákómá íréna min-nákóní aneke náomma umánaraae. ²² anaáékaqa min-áwáyóq-náqá púitata Áánûqtuni kaqtó-wayukama yaaguméta mó ákááwana Áabaraate yagaroqtamá máqe-uraiye. ániibo mi móneqa òriq umá makái-nakogaraq púitata maméta mó uqtamákaraae. ²³ ániibo móneqa makái-nakoma áítanobaq máena aíq-irayaba òriq uráiyé. ániibo min-nákómá múte aónaimma Áabaraama nékaq máitana Arááataratima amakaq máqe-uraiye. ²⁴ móneqa makái-nakoma maará téna ááyama tiráiyé. ‘ketibomá Áabaraao! emá keqtábá arummá umátike Arááataratimma timákénana ayáánaubiqá nopí márú yamátuwena timáábíraq maráinana yatí umátikaino. timáábíraq iramá kégaitana òriq uma tíqa kéiyé.’ tiráiyé. ²⁵ miráitana Áabaraama maará-tiraiye. ‘ketáaniko,’ aákaq maraao. naayóbáqá emá paámó máema íraqô-qtataaqa matáánamanibo Arááataratima ananna-yátááqá mayéwaine. íbêqa maa-márúkáqá Arááataratimma áyákoma íraqôniq kéitana amuq-yatáápi máitaa emá aíqa í-yátáápi máane. ²⁶ óq-yataare. ketáágáráq keráwákáráqti aúkáapimma Áánûqtuma móra non-ómá áitaba uqmá kubáumakaiye. miráipoata maabáqó máa-kayukama maami non-ómá aqtátuweta keráwáqtôpaq ónáae temánibo yemá kanaaráq íuraae. ániibo yaímma-wayukama min-ábápáqá máa-kayukama non-ómá íma kanaaráq aqtátuweta ketáá máunabaqa yínoe.’ téna Áabaraama tiráiyé. ²⁷ ániibo móneqa makái-nakoma maará-tiraiye. ‘miráinaa ketiboó, kemá emmá ítama káonaune. emá Arááataratimma timákénana ketiboní naaúpaq wíno. ²⁸ mibáq kemá

móra-tiyaapaq ketibátiwaayuma yíkarane. ániibo Arááataratima akoqnáa-aimma yepímmá móma tíno. yegáráq maa áwáábíq-marupaq íréta yíqa í-yátááqá mayaíyábáé.’ tiráiyé. ²⁹ miráitana Áabaraama maará-tiraiye. yemá Mótetini watáagaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáagaraq ítaraamiye. iyúwénata yemá min-áímmá waqmá ítáaro.’ téna Áabaraama tiráiyé. ³⁰ ániibo móneqa makái-nakoma maará-tiraiye. ‘ímiye. ketibomá Áabaraao, wé minná kanaaráq íniye. miráimanibo mórama pukáinabike itó-uma yetôpaqo wínatama yemá kanaaráq yirummá waeránóe.’ tiráimanibo ³¹ Áabaraama maará téna timá ámikaiye. ‘yemá Mótetin-aagaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáagaraq ímo ítaretama kanaaráq móra-nakoma pukáinabike yawéwqma itó ínatama minnágaraq yirummá íma waeréta íma ítánoe.’ téna Áabaraama tiráiyé.” téna Ítuma maamin-áímmá waéqma itaí-áipi tiráiyé.

**tái-aaikoma waayúkagoni
aúyánámmá ítama arummá
ami-yátááqá mamá
táiq kéumatuwaiye.**

17 Ítuma maará téna wení iyápó-annama timá yímikaiye: “yaímma-yataakoma pááq énama aarawaamá mamá kúmiq-yataapi yuwánimanibo náawabi yemmá mamá kúmiq-yataapi iyuwáina-waigomma weqtábá táí-meyamma anaáékaqa wániye. ² keráwáqti aúkáapike móra-nakoma káqo-nakomma mamá kúmiq-yataapi ayuwáne kéinaqa kanaaráq áqnáabaq min-nákómmá anón-oqtamma matéraq ánûwarapi ánná kútuweraq nopí yuwaíyana íma táí-aaimma mamá pááq íniye. ³ keráwáqá atéqma arútáaro.

enábâkoma kúmiq-yataariqo kéinaama emá wemmá aá awáágúo. ániibo wemá arummá waeraínaama emá wení kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwé awikamákaao. ⁴wemá emmá mimórá táoqa abapaké kaayapáq otaa-qtátááriq umákena abapaké kaayapáq enôpaqa yéna wemá maará téna ‘kemá tirummá waeráune’ tínaama kanaarâq wení kúmiq-yataaqa aati-aatimá mamá paábaq yuwé awikátuwaa.” téna Ítuma tiráiyé.

**arummá amé itáiq-itaiq
umá yabi-í-ááímmá**

⁵awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama uyátárai-naqa Ítumma maará téta timá ámikkae: “emá ketáái itáiq-itaiq umá yabi-í-yátááqá mamá uyátá-maqma anókariq umátikaao.” téta tirááe. ⁶ániibo uyátárai-nakoma yawéqma maará-tiraiye: “keráwáqti itáiq-itaiq umá yabi-í-yátááqá paá pááqyan-anayukaa umá wáinaqa kanaarâq keráwáqá mi-tágómmá maará-tima-aminoe. ‘emá áaipike enamááriq agíqme únópí koma karuyuwó.’ tíyanama paá keráwáqti táama warániye.

mayái-nákóní áaimma

⁷ítáaro. keráwáqti aúkáapike móra-nakoma móra mayái-náqá meyámmá íma aména paá-mayai-naqa ákaraitana yómmá keyorenawabi tipi-típi kawaa umátuwe máqena anaaékaqa naaúpaq yawéqma ínana wení kawáá-nákómá téna ‘emá páátákáá maraq yamáe aáwaqa naao.’ téna tíníyô? ⁸ímiye. wé maará-tima-aminiye. ‘emá ketí aáwaqa yokaa umátikare emá ámúranna umá arútare ketí aáwaqa ikámme má-timiyo. kenókáá aáwaraa nommá nátúwánaa emá anaaékaq aáwaraa nommá nánóne.’ téna tíniye. ⁹ániibo meyámá íma mayéna

kaayóq-nákóqtábá wení kawáá-nákómá aamá wáráiqtaba ‘tíkáiyé’ tíníyô? ímiye. ¹⁰miráinaq keráwákáráqá ‘Áánúqtuma máqte-mayaiyaba ti-qtátááqá mamá ánatatuweqa kanaarâq keráwáqá maará tero. ‘ketáámá paá-mayai-wayukamunataae. ketáá paá ketáái mayáimá mamá ánatarauatae’ tero.” téna Ítuma tiráiyé.

**tiyááka-karu-wayukama Ítuma
mamá atóbamayikaraiye.**

¹¹Ítuma Yérútáárebaq urái-nakomma waqména kéwena Kááiriri-aukaapikaraq Táméria-aukaapikaraq uráiyé. ¹²móra-marukaq witata tiyááka-karu-wayukama aapaq Ítumma ya aónaraae. ániibo yemá nékaq ya itó-ureta ¹³anókaq ááyama tirááe: “Ítuma kawáá-nákô, emá keqtáá arummá umátikaao.” téta tirááe. ¹⁴Ítuma yemmá yimónawaaena maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá uréraq anó-monoq-wayukaraq keráwáqti túma mó-yiraatero.” téna Ítuma timá yímikaiye. ániibo mi-kárú-wáyúkámá aapaq kéowana yeqti yúgoma íraqôniq umáguraiye. ¹⁵tiyááka-karu-wayukati aúkáapike mórama Táméria-nakoma aónaimma wení aúgoma íraqôniq umágitana yawéqma Ítunopaq uréna anókaq ááyama Áánúqtuni áwíqa múte yaútaiye. ¹⁶mi-kárú-nákómá Ítuni aúbáq óipake marabí aténa ‘tíkáiyé’ téna tiráiyé. Támériabake Yéqtaaeo-nare. ¹⁷Ítuma minnáma aónatuwena maará-tiraiye: “tiyááka-karu-wayukama atóbamayikaraunamanibo abapaké kaayaqté-kaayaqte Ítiráaeo-wayukama náakaraq mááo? ¹⁸káqo-kayukama iréta Áánúqtun-awíqa íyaq múte yauyô? maamin-náqá wenamáa káqo-mapake-nakoma wenamáawaq Áánúqtuni áwíqa múte yauwíyô?” téna Ítuma tiráiyé. ¹⁹ániibo Ítuma min-náqá maará-tima-amikaiye: “emá itó-uma

kóaa. keqnáámmá ení itáíq-itaiq umá yáqtoraa-na-yataakoma emmá mamá atóbamakaraiye.” téna Ítuma tiráiyé.

**Áánûqtuma yabí
íni-kanaama kumíniye.**

²⁰ Péрати-wayukama Ítuma maará téta ítama aónaraae: “Áánûqtuma yabíkái-maruqa nói-kanaararaq kumíníyô?” téta tewana Ítuma yawewéqma maará-tima-yimikaiye: “Áánûqtuma yabí íni-kanaama kumínatama aarawaamá yúrapikema íma aónainoe. ²¹ aónaaro. Áánûqtuma yabíkái-naqa maa máiyé aqá mera máiyé.’ téta máqtemma ítinoo. ímiye. Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa keráwáqti aúkáapi wáiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

²² ániibo wení iyápó-annama maará téna timá yimikaiye: “anaaékaqa móra-kanaama páaq ínaqa keráwáqá ibiqá yaréq maará-tinoo. ‘móra-kanaama Waayúkagoni Áráakoni-kanaama ókaraq páátáká páaq ínaq aónanae tínômanibo íma aónainoe.’ ²³ yaímma-wayukama maará téta keráwáqá timá-timinoe. ‘merapaq aónaaro. maabáq aónaaro.’ tínômanibo keráwáqá íma min-áímmá wáráaro. ²⁴ aabáyúma yoqma ikáqmena aabayákáqá maan-áúkápáké móra-aukapaq wéyáwé iníkáá umá Waayúkagoni Áráaqa kumíní-kanaararaq mórai q umá miráitata máqtemma aónanoe. ²⁵ miráimanibo áqnáabaq-yataaqa Waayúkagoni Áráakoma aíqa í-yátááqá taíbaq mamayáinata íbêq-kanaararaq-wayukama awéqtáma yuwánoe. ²⁶ naayóbáqá Nóaani kanaaráqá uráinikaa umá Waayúkagoni Áráaqa wení kanaaráqá mórai q íniye. ²⁷ Nóaani kanaaráqá yemá anón-aawaqa néta aíbôq-nomma néta aaramá mayéta kéowana Nóaama únópí-káárénóbáq uyábékuraiye. ániibo mikáqá anón-nomma auténa máqtemma

aarawaamá yawááq-umatukaiye. ²⁸ keqnáámmá Arótini kanaarákáráqá mórai q urááne. yemá yokaa íeta anón-aawaqa néta aíbôq-nomma néta máqte-qtataaqa meyáníq éta máqte-qtataaqa káqo-kayukama kéyimeta meyámmá mayéta yómmá yoréta yemá naammá éta urááe. ²⁹ ániibo Arótima Tótômabaq yuwéna ópaq kóitana é mi táoq iragógáráq abááq-írágómá aabayápáké aaqá yumáena kumínikaa umáe kukéna aarawaamá máqtepaq kamá kaútukaiye. ³⁰ mórai q umá Waayúkagoni Áráaqa abarokáq kumíní-kanaararaq miráiniye.

³¹ mi-kánááráqá móra-nakoma márûpaq yaúbama máinana wení ótamma naaúpaq wáinnama kanaaráq naaúpaq uyábékéna wení ótamma ímayaino. mórai q umá móra-nakoma yópáqô máqe-inna-nakoma yawewéqma naaópaqa íwíno. ³² keráwáqá Arótimma ánáákoqtabama túyánámmá itáaro. (naayóbáqá Áánûqtuma Tótômabaq Komóraabakaraq yawítima iramá agatuwáné kéena Arótiqtaba téna ‘ení aara-iyápómá yiwíqme péqmare paábaq kóaa. ániibo yuwé inna-márúpáqá ókaraq waéqma íaonaa.’ titata kégopike Arótimma ánáakoma anaaépaq waéqma aónénaboana mikáq óqtamma aúkéna pukáine.) ³³ náawabi wení paá máí-auwaraiqtaba akáinna-nakoma wení aúwaraimma aúyokiniye. ániibo náawabi wení aúwaraimma yuwénama kanaaráq wení aúwaraimma mayániye. ³⁴ kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune. mi-nókáámmá kaayaq-nákórátá yagaroqtamá waguráiyapike Áánûqtuma móra-naqa awíqmayena káqo-naqa mikáq ayuwániye. ³⁵ ániibo kaayaq-íníkorátá aáwaqa kágayaiyapikemma Áánûqtuma móra-inimma káwirena káqon-inimma ayuwániye. ³⁶ ániibo kaayaq-nákórátá

yópí mǎraiypikemma móra-naqa Áánûqtuma káwirena káqo-naqa mikáq ayuwániye.” téna Ítuma tiráiyé. ³⁷miráitata yemá Ítuni iyápó-annama min-áímmá itáa eta maará-tiraae: “uyátarai-nako, mi-qtátááqá náakaraq pááq ínáyô?” téta tewana Ítuma maará téna yawéwqma tiráiyé: “pukáa-kayukati arááq-yuma wáin-aukapaqa akikígómá yagáikuyoe.” téna atékéraq min-áwááméqtábá aónama arútáaro. Ítuma tiráiyé.

**aaragómá aamá ítama
yaináí-nákóqtábá tíwáqnaa
íkáae téna ááyarai-waigoni
waéqma itái-áímmá**

18 Ítuma wení iyápó-annama móra waéqma itái-aímmá timá yíménata aati-aatimá íma yiwikéta nunamummá tíq-tiq kéyana Áánûqtuma yemmá yawéwqma timá-yiminiye. ²Ítuma maará-tiraiye: “móra-marukaqa aamá ítama yaináí-náqá máqe-uraiye. áníbo min-nákómá Áánûqtun áaqa íma ikaténa waayúkayabagaraqa íma ikatíq uráiyé. ³áníbo móra keqtoq-ínímmá mimórá-márúkáká máqe-uraiye. aati-aatimá min-íníkkómá aamá ítama yaináí-nákókáká íréna maará má-tiraiye. ‘ketí namuro-wáyúkámá kemmá mamá táíq kéumatikaae. emá kemmá tíwáqnaa umá aamá ítama yainaa.’ téna tiráiyé. ⁴áqnáabaqa aamá ítama yaináí-nákómá min-ínímmá íma áwáqnaa uráimanibo anaaékaqa maará téna aúyánánóbáqá tiráiyé. ‘kemá Áánûqtuni áaqa íma ikatíq waayúkati yáakaraqqa íma kéikatunamanibo ⁵maami keqtoq-íníkkómá kemmá ummaa-yátááqá kétémpoq áwáqnaa umá aamá ítama yainánúne. aati-aatimá yúwáanana yóyo kéinana tíbô ka-íyábábóaq áwáqnaa ónúne.’ téna aúyánánóbáqá tiráiyé. ⁶áníbo uyátarai-nakoma ókaraq maará-tiraiye: “keráwáqá

maami ítama yaináí-tái-nákóní áama ítáaro. ⁷min-áímmá waayúkaraq íma yabíqma arútái-kawaa-nakoni watáae. miráimanibo aarawaamá Áánûqtuma wetábá awaaméqá umáyíkái-kayukama aati-aati-nókáánábi aati-aati-wágáámá Áánûqtuqtaaba ibiqá yaraíyanama wemá áráwáábakena yíwáqnaa íní iyabiyó? ⁸owé. keráwáqá kétéma-timune. Áánûqtuma yeráwáqá páátákáá yíwáqnaa íniye. ááqíbo anaaékaqa Waayúkagoni Áráaqa kumíní-kanaaraqa maa-márábí-káyúkámá yirummá améta itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataakaraq máíyanawaq yimónaniyo?” téna keráwáqti tirummá mamá akoqnáá iyábá Ítuma tiráiyé.

**Pérati-nakaraq táákiti-moneqa
mayáí-nákóní waéqma itái-áímmá**

⁹yaímma-wayukama téta ‘ketáámá arupú-wayukama máunataamibo káqo-kayukama paá-wayukama mááe’ téta yúyánámmá kéitaae. máqtemma mi-káyúkátí waéqma itái-áímmá Ítuma tiráiyé: ¹⁰“kaayaq-nákórátámá nunamummá tíyéta anó-monoq-naupaq utááye. móra-naqa Pératibake-nare. káqo-naqa táákiti-moneqa máyái-nare. ¹¹áníbo Pérati-nakoma itó-urena aúyánánóbáqá maará téna nuna-mummá tiráiyé. ‘Áánûqtuo, kemá káqo-kayukaraa umá íma máepoq kemá ekáq ‘tíkáiyé’ kéténe. yemá moyámmá kémayeta táí-aímma taròq kéeta aarukáqá mamá kéyataae. miráimanibo kemá yemó oníqa íkéune. áníbo kemá maan-náqá táákiti-moneqa máyái-nakaa umá íma máeq ekáq ‘tíkáiyé’ kéténe. ¹²máqte-totaaraqa kaayaq táoqa aáwaqa aweté kéeq máqte-qtataaqo mayáunnama yoraúma tiyáákabike akáma emmá mórama kámune.’ téna tiráiyé. ¹³miráimanibo táákiti-moneqa mayáí-nákómá nékaq ya itó-urena

Áánûqtunopaq íma múte aónaraiye. wemá paá awaútena maará-tiraiye. ‘Áánûqtuo, kemá kúmiq-naqune. emá arummá umátikaa.’ téna tiráiyé. ¹⁴kemá keráwáqá kétima-timune. táákíti-moneqo mayái-nákómmá wení naaópaq yauwéqmena wimmá Áánûqtun-aurakaqa arupú-naqa máqe-uraimanibo Pérati-nakoma Áánûqtun-aurakaq íma arupú umá máqe-uraiye. Ítáaro. náawabi wetáábá wení áwíqa múte yauwínna-nakomma Áánûqtuma mamá márúte yuwániye. náawabi wetáábá wení áwíqa márúte yuwaína-nakoni áwíqa Áánûqtuma múte yauwíniye.” téna Ítuma tiráiyé.

**pááqya-noiyapoma Ítuma
íráqôniq umáyíkaraiye.**

¹⁵yaímma-wayukama yemá pááqya-noiyapoma yiwíqmeta Ítunopaq irááe. yemá téta Ítuqtaba min-nóiyápórâq ayáánaipo yínêkuikaae tirááe. miráimanibo Ítuni iyápó-annama minná aónawaaeta mi-káyúkámá aamá yiwááguarae. ¹⁶ánibo Ítuma iyápórawaqa yááyama amakaq irena maará-tiraiye: “keráwáqá iyuwáiyata iyápóma ketópaq íyaraq íma yaqtóráaro. Áánûqtuma yabíkáí-marupaqa miráuma iyápóraa-kayukati minnáe. ¹⁷kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. iyápógomma aboámá aati-aatimá áwáqnaa kéipoana miraráá umá móra-nakoma pááqyan-iyaporaá íma aurénama Áánûqtuma yabíkáí-marupaqa íma uyáberaniye. áraimma ímiye.” téna Ítuma tiráiyé.

**anó-nakoma
máqte-qtataaqa makáine.**

¹⁸móra anó-nakoma Ítumma maará téna ítama aónaraiye: “íráqô-yiraati-nako, kemá náaraq umáwaq aati-aatimá matúq-matuq

umá máí-auwaraimma mayánúnô?” téna ítama aónaraiye. ¹⁹ánibo Ítuma maará téna tiráiyé: “nôraq itaawáq keqtábámá íráqô-nako kéteno? Áánûqtu wenamáa íráqôniq kéiyé. ²⁰emá ámáan-aimma ítaraane. aaraukáqá íma yataiyo. waayúkama íma ikámma puyuwu. moyámmá íma mayaa. káqon-nakomma kaaqaarimá ítimakaa. emá enanó-enaboni aménáápáq mááo.” téna Ítuma titana ²¹anón-nakoma maará-tiraiye: “naayóbáqá kemá iyápóma máqe-uraunarake áaimma átáma min-ámáan-áímmá máqtemma anaaé wakáunamiye.” téna tiráiyé. ²²Ítuma min-áímmá itáá ena maará-tima-amikaiye: “emá móra-yataaqtaba aqtóráríq urááne. ení máqte-qtataaqa waayúkama yímínata meyáníq kéiyaa mi-mónéqá mamá *wáyoq-wayukama yaímma yimiyo. emá miráumatuwena Áánûqtuni-marupaq kateko-yátááqá maránóne. ánibo emá miráumatuwe ketinaae waraao.” téna Ítuma timá ámikaiye. ²³miráitana min-ánó-nákómá min-áímmá itáá ena áyákoma ummaa yáguraiye. wemá móneqa ôriq umá makáinapoana wení móneqtaba ítama ummaa yaráiyé.

²⁴min-náqá aónawaaena Ítuma maará-tiraiye: “waayúkama tafbaq-yataaqa makáa-kayukama Áánûqtu yabíkáí-marupaq uwínóqtabama kammáa kámagoe. ²⁵káámoma oótiraakakoma waigóní aapi peránénama kammáa ainíkáá umá miráuma móneqa tafbaq makái-nakoma Áánûqtu yabíkáí-marupaq uíníqtaba kammáa kámagiye.” téna Ítuma tiráiyé. ²⁶waayúkama min-áímmá itáá eta maará-tiraae: “miráinanama kanaarâq náawawaq matúq-matuq umá máí-auwaraimma mayáníyô?” téna tirááe. ²⁷ánibo Ítuma maará-tiraiye: “waayúkama móra-yataariqa kanaarâq

íma ínômanibo Áánûqtu kanaaráq miráininiye.” téna Ítuma tiráiyé.

²⁸Pítaama maará-tiraiye: “ítaao. ketáámá ketáái márûkaraq ketáái ótakaraqa yuwétaa enanaae kéwaraunataae.” téna titana ²⁹Ítuma maará-tima-yimikaiye: “kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. máqte-kayukama Áánûqtuma yabíkáí-qtataqtaba naammá yuwéta aaramá ábâqawaamma aboámmá anóamma iyápóma yuwaíyanama ³⁰kanaaráq Áánûqtuma íbêqa maa-kánááráqá uyátá-maqma taíbaq yawwéqma yimíniye. ániibo anaaéka-kanaama páaq ínatama yemá matúq-matuq umá máí-auwaraimma mayánoe.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma ókaraq wemá puyéna yawwéqma itó-iniqtaba kétéye.

³¹Ítuma wení tiyáaka uréna títaupake kaayaq-nóiyápómá yiwíqma yíkarena maará-tima-yimikaiye: “ítáaro. íbêqa ketáámá Yérútáarebaq uyónúnatae. ániibo naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá Waayúkagoni Áráakoqtaba agatáan-aikoma áraimma páaq éna arammá iyániye. ³²yemá wemmá mamá Yéqtaeao-wayukati iyáápi maránoe. ániibo yemá wemmá aábê-aimma timáketa áyoqa ayéta wirááti wirakánoe. ³³ániibo yemá tebûqa améta ikámma utánómanibo kaumo-kánááráqá itó-iniye.” téna Ítuma tiráiyé. ³⁴miráimanibo wení iyápó-annama Ítuma min-áímmô timmá íma ítama arútaratae. Ítiráaeo-wayukati kínimma aónaigae téna timánibo min-áíkoní áaimma aúyokuraitataboata íma ítama tágarae.

móra aúgaroq-naqa Ítuma mamá atóbamakaiye.

³⁵Ítuma Yérikobaq waaqókáq úítana mórana aúgaroq-nakoma aakóní

áwábaq máena móneqtaba aarawaamá yááyama ita-ita uráiyé. ³⁶min-áúgárorq-nákómá itáimma taíbaq-wayukama kéyewana itátuwena maará téna yaímma-wayukaraq ítama aónaraiye: “yemá nòraq kéoo?” téna tiráiyé. ³⁷ániibo yemá maará-tima-amikaae: “Ítuma Náátárêtibake-naqa kéiyé.” téna tirááe. ³⁸ániibo min-áúgárorq-nákómá maará téna ááyama tiráiyé: “Ítuo, emá Tébitimma áanikomopo emá kemmá arummá umátikaa.” téna tiráiyé. ³⁹áqnáabaq ye-káyúkámá maará téna aamá awááguraa: “emá paátí mááo.” téna tirááe. miráimanibo min-aúgárorq-nákómá ókaraq ááyama maará-tiraiye: “emá Tébitimma áanikomopo kemmá arummá umátikaa.” téna tiráiyé. ⁴⁰ániibo Ítuma waaqókáq ya itó-urena mará-tima-yimikaiye: “keráwáqá min-náqá ketôpaq awíqme yero.” téna tiráiyé. min-áúgárorq-náqá waaqókáq itana Ítuma maará téna ítama aónaraiye: ⁴¹“kemá emmá nòraq umákanuno?” téna tiráiyé. ániibo min-áúgárorq-nákómá maará-tiraiye: “uyátaraana-nako, kemá keqnáámmá túramma aónanaae téq kétune.” téna titana ⁴²Ítuma maará téna timá ámikaiye: “karáqma aónaao. ení itáíq-itaiq umá yabi-í-yátáákómá emmá mamá atóbamakaiye.” téna Ítuma tiráiyé. ⁴³miráitana páátákáá min-nákóní aúrakoma íraqôníq umágítana aúramma aónarena Ítun anaaé kéwarena Áánûqtuni áwíqqa múte yaútaiye. ániibo aarawaamá minnáraq aónawaeta Áánûqtuni áwíqqa múte yaútae.

Takíatini watáama

19 Ítuma Yérikobaq uyábékaimma ²mikáq móra-naqa máqe-uraimma min-nákóní áwíqqa Takíatie. wemá táákíti-moneqa mayaf-wáyúkátí

kawáá-nápóana móneqa taíbaq makáiyē. ³ánibo Takíatima Ítumma aónainena uráimanibo wemá awaaraq-nápóana taíbaq-wayukabikema kanaaráq Ítumma íma aónaraiye. ⁴ánibo Takíatima taíbaq-wayukati yúbáq uyaaté uréna móra-yaraq uyátárena Ítumma aónainena uráiyē. ánibo wemá 'Ítuma maan-ákák íniye' téna aúyánámmá ítaraiye. ⁵Ítuma min-áúkápq íréna múte aónatuwena maará-tiraiye: "Takíatio, emá páátákáá marabí kumuwo. íbêqa kemá ení naaúpaq mánune." téna Ítuma tiráiyē. ⁶miráitana Takíatima páátákáá kukéna amuqá kémaraipike Ítumma awíqmena wení naaúpaqa kóuraiye. ⁷ánibo máqte-kayukama minnáma aónatuweta aamá awáágéta maará-tiraae: "Ítuma móra kúmiq-nakoni naaúpaqa ko kéwaiye." téta tiráamanibo ⁸Takíatima itó-urena uyátárai-nakomma maará-tima-amikaiye: "uyátáraana-nako, emá itaao. íbêqa máqte-qtataaqa yaíkaa quréq áwáyoq-wayukama yiménúne. ánibo kemá móra-nakomma kaaqaarigóniq umákéq wení máqte-qtataaqa moyámmô matáana-yataaqa kanaaráq yawwéqma kaayaqté-kaayaqté-kanaaráq aménúne." téna tiráiyē. ⁹miráitana Ítuma maará-tima-amikaiye: "íbêqa maan-náúpáké-káyúkámá Áánúqtu yawwéqma kéyiwiraiye. maan-nákógáráqá Áabaraan-annabikemanibo íbêqa arummá waeráiyē. ¹⁰minná Waayúkagoni Áráaqa íréna aúyokuraa-kayukama yibáá umá yawwéqma yiwiránáae téna uráiyē." téna Ítuma tiráiyē.

**tiyáaka-wayukama meyámmá
matáa-waigoni waéqma itai-áiné.**

¹¹yemá min-áímmá ítátuwaawana Ítuma móra waéqma itai-áímmá timá yímikaiye. Yérútáarebaq waaqókák yitatabóata Áánúqtuma yabíkáin-aimma

íbêqa abarokák ínitana kétiye téta yúyánámmá ítaraae. ¹²ánibo Ítuma maará-tiraiye: "mórama anó-nakoma móra ayáqtáaq-mapaq kínimma tarôq umákane owana kóuraiye. anaaékaqa min-nákómá yawwéqma yíniye. ¹³íurena min-ánó-nákómá wení tiyáaka-mayai-wayukama yiwíkēna móneqa tiyáaka-wayukama yímika-yímika uráiyē. maará-tima-yímikaiye. 'keráwáqá maami-mónéqnápó mayáimá mamá amuq-yáúmá kémayaiyaq yawwéqma yeno.' téna tiráiyē. ¹⁴miráitana wení márúkaq-wayukama yaímma íyamma umákaraae. miráitana wemá kóitata yaímma-wayukama timáyíkáawata anaaé waqmé urááe. ánibo yemá maará mó-tiraae. 'maamin-nákómá ketáái kínimma máiyaba íkétikaitaae.' téta tirááe.

¹⁵min-nákómmá kínimma tarôq umákáawana máqena anaaékaqa yawwéqma iráiyē. ánibo wé maará-tiraiye. 'naayóbáqá móneqa yímikaunna-wayukama yááyaiyata yero. móra-mora-yuma náaraq umáq amuq-yáúmá matááwáa aónanaae.' téna tiráiyē. ¹⁶áqnáabaq-nakoma íréna maará-tiraiye. 'uyátáraana-nako, ema tiyáaka-wayukama tímikaanna-monekake matéq mayáimá kémaye q amuq-yáúmá (200) matáune.' téna tiráiyē. ¹⁷ánibo kínima maará-tiraiye. 'emá íráqô-mayai-napoa emá kateko-máyáimá matááne. emá pááqya-qtataakaraqa kawáá umá kárutaanaboaq íbêqa kemá emmá náápaamma kámunaboa tiyáaka-ano-marukaqa yabi ínóne.' téna tiráiyē. ¹⁸anaae kaq móra-nakoma íréna maará-tiraiye. 'uyátáraana-nako, kemá ení tiyáaka-wayukarake mayáimá matéq amuq-yáúmá (100) matáune.' téna tiráiyē. ¹⁹ánibo kínima maará-tiraiye. 'móra-tiyaapaq anó-marukaq-kawaama yabi iyo.'

téna tiráiyé. ²⁰káqo-mayai-nakoma iréna maará-tiraiye. ‘uyátáraana-nako, ení moneqa tiyáaka-wayukama maa wáiyé. kemá móra-wannaabi atáá-umatuweq ákaraune. ²¹kemá emmá aónáunama emá iragayá-náqá máane. móra-nakoma márái-qtataaqa emá paá kémaye. káqo-nakoma yómmá yoqmáráipikemma aáwaqa paá kémayaane. miráitaq kemá enáaqa kéikatune.’ téna tiráiyé. ²²ánibo kínima mi-máyái-nákómmá maará-tima-amikaiye. ‘emá táí-mayai-naqone. enáarake kemá emmá aabi mayakánúne. áraimma kétimonaane. kemá iragayá-náqá máepoqa káqo-nakoma márái-qtataaqa kémaye q káqo-nakoma yómmá yoqmáráipikemma aáwaqa paá kémayaane. miráwáq kéuno? ²³ánibo nôraq itaawáq ketí moneqa moneq-naupaqa íma tíkáraanaq yawwéqma yéqa amuq-yáúgáráqá íma mayáúnô?’ téna tiráiyé. ²⁴mi-kínímá waaqókáq itó-uma máe-kayukama maará-tima-yimikaiye. ‘keráwáqá min-nákóní ayáápike tiyáaka-wayukama yabíma taíbaq matokái-nakomma áméro.’ téna tiráiyé. ²⁵ánibo yemá maará-tima-amikaae. ‘uyátáraana-nako, wemá áqa taíbaq (200) matokáiyé.’ téta tewana ²⁶mi-kínímá maará-tiraiye. ‘kemá keráwáqá kétima-timune. máqte-kayukama taíbaq matokáiyayuma yemmá ókaraq yiménúne. miráimanibo móra-nakoma pááqyamma matokáinna-nakomma wení pááqya-qtataaqa ayáápike yabítuwanune. ²⁷ánibo ketí anmuro-wáyúkámá keqtábá téta ketáái kínimma máiyaba ‘íkétikaitaae’ tiráá-kayukama yiwíqme maakáq iréra ketúrakaq yíkamma púyoro.’ téna kínima tiráiyé.” téna Ítuma waéqma itaí-áímmá tiráiyé.

Ítuma Yérútáárebaq anó-kiniraa umá uráiyé.

²⁸Ítuma min-áímmá timá ánatatuwena áqnáabaq kéwena Yérútáárebaq uráin-amma arááyamaena uráiyé. ²⁹ánibo Ítuma Bétápégibaqa waaqókákáráq Bétqanibaqa waaqókákáráq iráimma min-ánúmá áwíqa Óríbèti-anuraq iréna wení iyápó-annabike kaayaqá timáyíkáitata áqnáabaq uráiyé. ³⁰Ítuma maará téna min-nákámá timá yímikaiye: “kenákámá mera-márúpáq uréka mórama naatéqá oótiraa-kamma ánnaraq kúyakaraabo aónaakao. naayóbáqá min-ótíráá-kákóní ámúraaqa íma ayááqmeta uréire uráámibo ánná ayútuweka awíqme yekao. ³¹ánibo móra-nakoma kenákámá ítama aónéna ‘nôraq itakawáq min-ótíráá-kámmá ánná káyuboyo?’ tínakama kanaaraq kenákámá yawwéqma maará tekao. ‘uyátárai-nakoma maamináyaba itakaé tekao.’ téna Ítuma timá yímikaiye. ³²Ítuma kaayaq-nákámá timá yíkáitata yenákámá kóureta timá yíminiq umá mi-qtátááqá wáitata aónaraaye. ³³yenákámá uréta naatéqá oótiraa-kamma ánnáma káyuboyata min-ótíráá-kákóní aanábó-nákómá iréna maará-tima-yimikaiye. ‘nôraq itakawáq naatéqá oótiraa-kamma ánnáma káyuboyo?’ téna titata ³⁴yenákámá maará-tiraaye. ‘uyátárai-nakoma maamináyaba itakaé.’ téta timátuweta ³⁵naatéqá oótiraa-kamma awíqmeta Ítunopaq iréta min-ótíráá-kákóní ámúraaq wáqtôma abákáreta Ítumma min-ámúrááq ákáawana máqe-uraiye. ³⁶ámúraaq máena kéwitata aarawaamá yeqtí unáákáqtôma maméta aapitáá wíqmakaae. ³⁷Ítuma Yérútáárebaq waaqókáq Óríbèti-anubake kukáin-apataaq iréta máqtemma wení iyápó-annama

anómma yimuqá makááe. Ítuma máqten-awaameq-yataariq itata káoneta minnáyaba anókaq ááyama Áánûqtuni áwíqa múte yaútaae. ³⁸ yemá maará téta ááyama tirááe: “anó-kinima uyátarai-nakoni áwíkaq kéitana Áánûqtuma íráqôniq kéumakaiye. kaayoné-yátááqá Áánûqtuni márûpaq wáinaq Áánûqtukaq anómma tágama-yataaq wáiyé.” téta tirááe.

³⁹ ániibo yaímma Pérati-wayukama mi-táíbaq-wáyúkánóbáq máqeokake Ítumma maará téta timá ámikaae: “yirááti-nako, emá ení iyápó-annama ‘paátí máero’ timá yimiyo.” téta tirááe. ⁴⁰ ániibo Ítuma maará téna yauwéqma timá yímikaiye: “kemá keráwáqá kétima-timune. paátí máiyanaama kanaarác óqtakoma aamá ááyama tínoe.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma Yérútáárebaq máa-kayukayaba ibiqá yakáiyé.

⁴¹ Ítuma Yérútáárebaq waaqókácq iréna márûqa káonena ibiqá yakáiyé. ⁴² Ítuma maará-tiraiye: “ketáama kaayoné-yátááqtabá keráwáqá itaígáae téq túnnamanibo keráwáqá íma ítaraane. keráwáqti taákoma kanaarác íkéitaiye. ⁴³ keráwáqá ítáaro. anaaékaqa móra-kanaama páácq ínatama keráwáqti namuro-wáyúkámá iréta tíqa umá ikútiketa máqten-aukapaqa ikúma aúyatikanoe. ⁴⁴ keráwákárácq keráwáqti waayúkagaraq máqtepaq tíkamma ánatatuwanoe. yemá mórama keráwáqá íma tiyuwaíyaq paámá mánoe. íbêqa Áánûqtuma keráwáqá mamá atóbamatikani-kanaayabama túyánámmá íma itaapoata namuro-wáyúkámá keráwáqá máqtepaq tíkameqe yuwánóe.” téna Ítuma tiráiyé.

anó-monoq-naupaq máqte-qtataaq makéta meyámmá máyáa-kayukama Ítuma yíkamma wakáiyé.

⁴⁵ Ítuma anó-monoq-naupaq uténa Áánûqtukaq amí-wámmá maméta meyáníq o-káyúkámá áaimma átama yíkamma paábataa waqtukáiyé. ⁴⁶ Ítuma maará téna mi-káyúkámá timá yímikaiye: “Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá maará-tiraiye. ‘ketí naakómá paá nunamummá tí-námmá waíno.’ tiráine. mirá-tiraimanibo keráwáqá mamá moyá-káyúkátí-aúpácq-nakáá kéumatuwaae.” téna tiráiyé.

⁴⁷ aati-aatimá Ítuma anó-monoq-naupaq keyiraatena timá yímikaiye. ániibo uyátarai-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq aarawaatí anó-kayukagaraq Ítumma ikámma puínón-aqtaba abáá-uraae. ⁴⁸ miráimanibo máqte-kayukama Ítun áama itáyábá ôriq umá yíkáitataboata anó-kayukama ikamínón-amma íma abáá-uraae.

yemá Ítuqtaba ‘náawaq náapaamma ámikaiyo’ téta ítama aónaraae.

20 móra-taoqa Ítuma anó-monoq-naupaq watáama aarawaamá kétima-yimena átê-wataagaraq Áánûqtutabagaraq timá yímikaiye. ániibo uyátarai-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq anó-kayukagaraqa Ítunopaq irááe. ² yemá maará téta Ítumma timá ámikaae: “emá keqtáá timá-timiyo. emá nói-naapaanaq matokéyaq maami-máyáímá kémayaano? náawaq maami-náápáámmá ámikaiyo?” téta ítama aónaraae. ³ ániibo Ítuma maará téna yauwéqma timá yímikaiye: “kegárácq keráwákácq móra-aiqtaba ítama aónanaaq kéune. keráwáqá kemmá timá tíméro. minná ⁴ Yóáanema

nommá péqyikai-qtataaqa minná Áánúqtunawabi waayútagonawabiyo?” téna tiráiyé. ⁵ánibo yeíyáá aamá kóté-yáté kéeta maará-tiraaé: “ketáá maará téqtaa minnáma ‘Áánúqtunae.’ tenanataámá Ítuma maará-tiniye. keráwáqá nõraq itaráq itáíq-itaiq umá tirummá íma kámeo túniye. ⁶ánibo ketáá téqtaa minnáma paá ‘waayúkati minnáe.’ tenatataámá máqte-kayukama keqtáá óqtatanapotaa tókaminotaae. ánibo yemá Yóáaneqtaba Áánúqtuni amuné-naré téta kéitaapoata óqtatanapo tókaminotaae.” téta tirááe. ⁷miráitata yemá maará téta Ítun-aaraq yauwéqma tirááe: “Yóáanema nommá pérái-qtataaqa náakakenaq iráiyô minná ketáá íaonaraunataae.” téta tirááe. ⁸ánibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “mórai q umá kegáráqá keráwáqá íma timá-timenune kemá nói-naapaanaq matokérabi mi-máyáímá kémayaune.” téna Ítuma tiráiyé.

tái-wayukama wááeni ara-tókáq yabiye-waigoni waéqma itái-áiné.

⁹Ítuma mirá-timatuwena aarawaamá móra waéqma itái-áímmá timá yimikaimma maará-tiraiye: “móra-nakoma wááeni ara-tómmá yoqmakáiyé. ánibo min-nákómá wááeni-aramma uqmá yaímma-wayukati iyáápi mi-tómmá maréna min-nákómá káqo-marabaq ko máqte-uraiye. ¹⁰anaaékaqa wááeni-aramma ábuma-kaitana arammá kutí-kánáaráqá móra-naqa timákáitana wááeni ara-tókáqô yabíkáa-kayukayopaq uráiyé. anón-nakoma téna min-nákómmá yaímma mi-tópikén-ááwáqá amígáae téna timákáitana uráiyé. ánibo wááeni ara-tókáq yabíkáa-kayukama mi timákáitana i-náqá ikámma waqtúwáawana aáwaqa íma mayéna paá kóuraiye. ¹¹keqnáámmá anó-

nakoma káqo-mayai-naqa timákáitana uráiyé. miráitata wekáráq ikámma waqtúwáawana aáwaqa íma mayéna paá yauwéqme kóuraiye. ¹²ánibo keqnáámmá mikáq móra-mayai-naqa timákáitana uráiyé. miráitata keqnáámmá ikámma yaúma paábaq iyaabótukaae. ¹³miráitana wááeni ara-tókóni aboámá maará-tiraiye. ‘kemá náaraq ónúnd? ketáanikoqtaba ôriq umá tókáin-iyapoma minná timákáanana wíniye. ánibo yemá min-íyápógón áama itánóe.’ tiráiyé. ¹⁴miráitata wááeni ara-tókáqô mayái máyaa-kayukama aónaamma anó-nakoni áanikoma kéiqtaba yeíyáá maará-tiraae. ‘maan-nákómá anaáékaqa aboání máqte-qtataaqa mayániye. mayáyataao. maamin-náqá ikámma puyónatae. miráinataa maami-tómmá ketáá mayánúnatae.’ tirááe. ¹⁵ánibo mi-káyúkámá anó-nakoni áanikomma wááeni ara-tókóni áwábaq márúte yukéta ikámówana pukáiyé. ítáaro.

wááeni ara-tókóni aboámá mi-káyúkámá náaraq umáyikaniyo? ¹⁶yókóni aboámá irena wááeni ara-tókáqô mayái máyáa-kayukama yíkamma puyéna wááeni ara-tómmá mamá káqo-kayukama yimíniye.” téna Ítuma tiráiyé. ánibo waayúkama min-áímmá itáá eta maará-tiraae: “wemá miráinabo áraimma ímiraino.” téta tirááe. ¹⁷miráitana Ítuma mi-káyúkámá yimónawaaena maará-tiraiye: “Áánúqtuni watáama agamatá-kánnáábímmá wáin-aikoma nóin-aainaq wáiyó? ‘maamin-óqtámmá mayái-wáyúkámá paábaq matúwáan-oqtakoma íbêqa naakóni akoqnáá-abokaa kéiyé.’ ¹⁸maqte-kayukama maamin-óqtákóni ámúraaqo kuqtétama yemá ikámma púbuyaginoe. ánibo maamin-óqtákómá móra-nakoni ámúraaqo kuqténama min-nákómmá ikámma púbúyama

obamá aúqtuwaniye.” téna Ítuma tiráíye. ¹⁹ánibo ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq anó-monoq-wayukagaraqa yemá ítáamma Ítuma yeqtí yúbi maréna waéqma itaí-áímmá tiráíye. miráitata é mi táoq Ítumma yáqtoraneta urááe. miráitata aarawatí yáaqa ikatéta Ítumma íma yáqtokaae.

Ítuqtaba táákiti-moneqa Títaamma amíkáae téta ítama aónaraae.

²⁰ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq uyátarai-monoq-wayukagaraq Ítumma aatomáq urááe. kuqtaruríq o-káyúkámá arupú-wayukaraa umá kaaqaari-áímmá timátuweta Ítumma wenáarake yáqtoqma anó-kamaani-wayukati iyáápi maréta aamá ítama yainánéta urááe. ²¹ánibo yemá maará téta ítama aónaraae. ‘yirááti-nako, ketáá kéitaunataae. enáagoma arupú kéitaaboa aarawaamá arupú-aimma kétima-yimene. anó-kayukati anón-iwiqtabama íma ikatíq kéemanibo aarawaamá Áánûqtuni áaimma keyiraate árain-aimma kétima-yimene. ²²emá nóine téq aúyánámmá kéitaano? Títaamma” Arómani anó-kawaa-naqa táákiti-moneqa aménúnataabi iyabiyo?” téta Ítumma ítama aónaraae. ²³miráimanibo Ítuma mi-kaaqaari-áímmô temmá ítaraiye. miráitana maará-tima-yimikaiye: ²⁴móra-moneqa tiráátero. maannáma amakarácq áwíkarácq waímma náawabiyo?” téna tiráíye. ánibo yemá maará-tima-amikaae: “Títaani amané.” téta tirááe. ²⁵ánnibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “móra-yataaqa Títaannamo wárainaq kanaanárq Títaamma áméro. ánibo Áánûqtuni móra-yataaqo wáinaqa kanaanárq Áánûqtumma áméro.” téna Ítuma tiráíye. ²⁶miráitata Ítun áarakemma aarawatí yúbáqá Ítumma íma yáqtóráawaniq urááe. Ítuma

min-áímmá yauwéqma timá yímiqtaba yemá taíbaq-yuyanamma ítáá eta aamá íma téta paatí máqe-uraae.

waayúkama pukéna itóiyaba Ítumma ítama aónaraae.

²⁷yaímma Táátûti-annabike-kayukama Ítunopaq irááe. yemá Táátûti-wayukama téta pukáa-kayukama íma itó-inoe. téwaone. ²⁸ánibo yemá maará téta Ítumma ítama aónaraae: “yirááti-nako, Mótetima naayóbáqá maamin-ámáán-áímmá agatáine. ‘móra-nakoma aaramá makáinna-naqa iyápóma íakena pukínanama kanaanárq ábákoma min-ínímmá maténa awaaóní anónnáma móra-iyapoma marakániye.’ tiráine. ²⁹itaa. mórana ye wátánónáámá miráuma abapaké kaayaqá máqe-uraae. áqnáekoma móra aaramá maténa iyápóma íma marakéna pukuráíye. ³⁰anaaeáq abákoma min-ínímmá matáíye. ³¹anaaeáqqa mamá mikácq-ábákómá keqnáán-ínímmá maténa móraiq umá pukuráíye. ánibo keqnáámmá móraiq umá abapaké móra-watanonaama mimórá-ínímmá matéta iyápóma íma marakéta máqtemma pukurááe. ³²miráitana min-íníkgárácq pukuráíye. ³³ánibo pukáa-kayukama itó-i-kanaanaraq min-íníkoma náawani ánáaraq mániyo? abapaké kaayaq-wátánónáámá min-ínímmá matááne.” téta Ítumma ítama aónaraae. ³⁴minnáyaba Ítuma maará-tima-yimikaiye: “aaragárácq waagarácq íbêqa maa-kánáárácq mamá aaraukácq káuraae. ³⁵anaaeáqqa aarawaamá pukáiyapike Áánûqtuma itó-oro tínata itó étama yemá ókaraq aaraukácq íma auránoe. ³⁶ókaraq íma puínoe. yemá miráuma kaqtó-wáyúkáráá umá maéta íma kanaanárq puínoe. Áánûqtuma pukáiyapike mamá itó-umayikanipoata

yemá Áánûqtuni áráabitie. ³⁷ ániibo Mótetigaraqa keqtáá tirááténataa pukáa-kayukama pukáiyapike itó-inoe téna tiráátiraitaae. pááqya-tabikemma iramô karái-waigoni watáagoma maará-tiraiye. ‘uyátarai-naqa minná Áabaraani Áánûqtugaraq Ááítekini Áánûqtugaraq Yáakoboni Áánûqtue.’ ³⁸ Mótetima wení anáábútáama pukowana maamin-áímmá Ítaraine. miráitana Áánûqtuma íma pukáa-kayukati Áánûqtuma máíye. ímiye. wemá minná paá yú aréta máa-kayukati Áánûqtue. wení aúrakaqa máqte-kayukama paá yú aréta mááe.” téna Ítuma tiráíye. ³⁹ Ítuma mirá-timatuwaitata yaímma ámáan-aimma yirááti-wayukama maará téta yauwéqma tirááe: “yirááti-nako, emá íráqôn-aimma téne.” téta tirááe. ⁴⁰ ániibo yemá ikatîq éta ókaraq Ítumma íma ítama aónaraae.

**yauwéqma yiwirai-náqá Metáiyama
náawabiyo téna Ítuma
Pérati-wayukaraq ítama káonaiye.**

⁴¹ Ítuma Pérati-wayukama makáqma aónéna maará-tima-yimikaiye: “nôraq itatawáq yemá Metáiyama Tébitimma áanikoe kéteo? ⁴² naayóbáqá agamatán-áúbábí Tébitima maará-tiraine. ‘uyátarai-nakoma ketí uyátarai-nakomma maará téna timá ámikaine. emá ketiyáán-urapaq márenaraq ⁴³ anaaékaqa kemá ení namuro-wáyúkámá mamá ení aítauq aménáápáq yíkáanata wínoe.’ téna Tébitima agamatá-kánnáábí mirá-tiraine. ⁴⁴ Tébitima wenamááríq wemá ketí uyátarai-nare tiráímanibo náaraq umá Metáiyama Tébitini áanikoma máíyo?” téna Ítuma tiráíye.

**ámáan-aimma
yirááti-wayukati yáaimma**

⁴⁵ máqtemma aarawaamá máeta Ítun áama Ítaraae. ániibo Ítuma maará téna wení iyápó-annama timá yímikaiye: ⁴⁶ “keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukayabama atéráaro. yemá ayáqtááq-unakaqtoma umáreta uréire iyábá òriq umá kényikaiye. yemá téta waayúka álkuiyakaqa uyátarai-nare téta aarawaamá miráó-maarao timá-tikaigaae téta kéte. ániibo yemá monoq-náúpáqá aarawaatí yúbáq aokaq-ábíqtátámá yokaa umáyikaiyata anón-aawaqo nai-kánááráqá kateko-ábíqtátáráq maétaa aáwaqa nánátaae kéte. ⁴⁷ ketoq-nóínímmá yetí naammá íma meyáníq ínôwataboata máqtepaq kémayeta yemá kaaqaari téta ayáqtááq-nunamumma kéte. aamá ítama yainái-kánááráqá yemá anómma táí-meyamma mayánoe.” téna Ítuma tiráíye.

**keqtoq-íníkmá Áánûqtukaq amuqá
marakéna moneqa ámikaiye.**

21 Ítuma aónama kényautena aónaimma moneqa òriq umá makáa-kayukama Áánûqtukaq yimuqá marakéta moneqa maraí-yáwáápí moneqa má-makaae. ² ániibo Ítuma aónaimma mórana keqtoq-ínímmá awaikómá pukuráin-inikoma kaayaqá pááqya-monekarata moneq-yawaapi mó-makaiye. ³ Ítuma maará-tiraiye: “kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. maa-kéqtóq-íníkmá awaikómá pukuráin-inipoana wemá anó-moneqa yuwéna yaímma-wayukama uyátáíye. ⁴ máqtemma maa-káyúkámá yemá taíbaq-moneqa makétaboata yaímma Áánûqtukaq yimuqá marakéta káme. miráímanibo maan-íníkmá íma taíbaq-moneqa makénaboana wemá máqtemma máyuwena aáwaqa meyáníq

umá nání-moneqa íma matokáíye.” téna Ítuma tiráíye.

“anó-monoq-namma táíq umáginíye.” téna Ítuma tiráíye.

⁵yaímma-wayukama anó-monoq-naqtaba íraqôn-oqtakake min-námmá umáreta máqte-qtataaqa Áánûqtukaq yimuqá marakéta ámêqtaba tewana Ítuma maará-tiraiye: ⁶“máqtemma maami-qtátááqá íbêqo aónamma móra-kanaama pááq ínatama keráwáqtí namuro-wáyúkámá íma móra-oqtamma yuwáiyana káqon-oqtakoni ámûraaqa wániye. máqtepaq yawítítuwaiyana marabí kumíníye.” téna Ítuma tiráíye.

“taíbaq ummaa-yátááqá pááq íniye.” téna Ítuma tiráíye.

⁷yemá Ítumma maará téta ítama aónaraae: “yirááti-nako, náa-kanaararaq mi-qtátááqá pááq íníyô? áqnáabaqa nóin-awaameraq pááq ínataa aónétaa mi-qtátááqá pááq íné iyé ténúnataabiyo?” téta tirááe.

⁸ánibo Ítuma maará-tiraiye: “keráwáqá yabíqma arútaaro. yemá keráwáqá kaaqaari téta makátébo. taíbaq-wayukama ketíwíkaq íréta maará-tínoe. ‘kemá wemúne. maami-kánáámá íbêqa pááq kéíye.’ tínômanibo keráwáqá íma yinaaemma ko wáráaro. ⁹anaaékaqa webómá kéeta anón-aiíqa kéoe tíyan-aimma itánômanibo kanaarác íma ikatíqa oro. mirái-qtataaqa áqnáabaq pááq ínimanibo aqtó-kánáámá páátákáámmá íma pááq íniye.” téna Ítuma tiráíye. ¹⁰móragaraq Ítuma maará-timayimikáíye: “móra-anna-wayukama káqon-anna-wayukama itó-uma ááiqa umáyikanoe. ánibo móra-kinini waayúkama itó-uma káqo-kinini wayúkate ááiqa ínoe. ¹¹ánibo maa-márábímmá anómma márúma kéyinana yaímma-aukapaq-marabaqa

aáwaqa ánataginata yáayaba kéeta anó-karima mayánoe. ánibo taíbaq anómma táí-yataaqa aabayákáqá anón-awaameq-yataaqa pááq kéinana kéqokeq-yataaqa pááq ínna-waigoma keráwáqá mamá táaqa kamátikaniye.

¹²miráímanibo mirái-qtataaqa íma pááq uráinayaba yemá keráwáqá yáqtoketa mamá táíq umátiketa monoq-náúpác mamá tíkareta aamá ítama yainéta mamá ánná-naupaq tikánoe. yemá téta ketíwíqtaba mamá káni-kayukararabi kámááni-wayukaraq tiwíqmeta wínoe. ¹³ánibo mirá íya-waigoma keráwáqá mamá keqtábá kámááni-wayukama timá-yimínoe. ¹⁴miráinaq keráwáqá mi-kánáárácá átê-wataama Áánûqtutaba kanaarác timá-yimínoe. ¹⁵kemá kenamááríq arupú-aimma túyánákác mamaráanana itaí-yátááqá timíníye. ánibo minnámo timá tíménna-aimma keráwáqtí namuro-wáyúkámá kanaarác íaratínoe. ¹⁶keqtibomá keqtínóma keráwáqtí móra-naaegoma keráwáqtí tibâqawaayuma keráwáqtí aanábómá mamá keráwáqtí namuro-wáyúkátí iyáápi mamá tikáiyata keráwáqá tókamma keráwápikémá yaímma puínoe. ¹⁷kekákéné téta máqte-kayukama keráwáqá tiwáágínomanibo ¹⁸keráwáqtí tiqnótáugoma mórama íma múkíniye. íma tókamma puínoe. ¹⁹keráwáqá akoqnáá umá kéyaqtoraapoata keráwáqtí túwaraimma paá mánoe.

**“Yérútááre-maruqa táíq íniye.”
téna Ítuma tiráíye.**

²⁰miráímanibo anaaékaqa keráwáqá aónáiyata ááiqa-i-wayukama Yérútááre-maruqa yaikutíyaqa keráwáqá kanaarác mikác aónéq márúqa mamá táíq í-kánáámá pááq iyé tínoe. ²¹mi-kánáárácá Yúríia-marupaqa máráiya-kayukama péqmareta anubaq

kóoro. ániibo yaímma-wayukama Yérútááre-marupaqo máiia-kayukama mi-márúqá yuwéraq ôpaq kóoro. ániibo márúkoni aaumépaqo máiia-kayukama ókaraq yauwéqma mi-márúpáqá íma úyoro. ²² maami-kánáámá anónnáma táí-meyamma mayái-kánáábóana máqten-aimma Áánûqtuni watáama agamatá-kánáábímá wáin-aikoma abarokáq pááq éna arammá iyániye. ²³ mi-kánááráqá aaramá yímûkaraq máa-noinikaraq iyápóma náamma kéyime-noinikaraqa tirunô. anómma ummaa-yátááqá maa-márábímmá pááq ínatama mi-kánááráq Ítiráeo-wayukama Áánûqtuma áyamma umáyikaniye. ²⁴ yaímma-wayukama tokóru-yakaa-punapo yemá yíkamma képujeta yaímma-wayukama namuro-wáyúkámá yemmá ánnáma yímituweta Yéqtaeao-wayukati aúkáapi mó-yikanoe. ániibo káqo-kayukati yítaukoma Yérútááre-maruqa yamá igáríq kéiyana mi-káyúkátí kanaamá ánataniye.

anaaékaqa Waayúkagoni Áráaqa Ítuma kumíniye.

²⁵ ókon-okomma awaaméq-yátááqá aabaúrárábi wiyokakaraq wiyókákáráqá pááq íniye. ániibo maa-márábímmá únókómá anó-iyama kémetainata máqten-anna-wayukati iyákoma táíq kéinata ikatíq ínoe. ²⁶ maa-márábí máqte-qtataaqa pááq inéna ínayaba taíbaq-yuyanamma kéiteta ikatíq kéiyana yúgabaaq ínata kekaaq ínoe. aabayákákémmá wiyókómá kanageq ínipoata yeqtí aakakémá yaráqme wéyáwé ínoe. ²⁷ mi-qtátááqá pááq ínata kónaiyana Waayúkagoni Áráaqa móra-konnakaq kumínimma anómma akoqnáágaraq tágama-yataakaraq kumíniye. ²⁸ anaaékaqa mi-qtátááqá áaimma átáma pááq ínaqa mi-kánááráqá keráwáqá itó-ureq

múte aónaaro. Áánûqtuma yauwéqma tiwirání-kanaama íbêqa waaqókáq wáiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

piki-yagoma-kanaama pááq íni-waigoni awaaméq yámiye.

²⁹ móra waéqma itai-áímmá Ítuma maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá warímukaraq káqo-tagaraq aónaaro. ³⁰ aónáawana aúgen-anama amúmma máráitaqa ‘íbêqa yó-kánáámá iyé’ téq káonaae. ³¹ mórai q umá keráwáqá aónáiyana mi-qtátááqá pááq ínaqa kanaarq keráwáqá aónanoe. Áánûqtuma yabíkai-maruqa waaqókáq áaimma átáma yínéna kéiyé.

³² kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. aarawaamá maa-kánááráqá íma pukáiyata máqtemma mi-qtátááqá Yérútáárebaq pááq ínoe. ³³ aabayákáráq maa-márágáráq ánatanimanibo ketáagoma íma ánataniye.

yemá iyápó-annama atéráaro.

³⁴ miráimanibo keráwáqá atéráaro. keráwáqá paá túraq wáni-qtataaqtaba taíbaq-tuyanamma ítáabo. íma netuqá omáq-ááwákáqá wááéni-nokaraq íma nánómanibo mirá-qtátáákómá mamá yawááq-umatikainanama kanaarq uyátárai-nakoni kumíní-kanaagoma páátákáá keráwáqá yáqtoraniye. ³⁵ mirá-kánáámá maa-márábí máiia-kayukaraq waakákora a umá pááq íniye. ³⁶ aati-aatimá keráwáqá kawáá umátuwe máero. miráinaq keráwáqá mirái-qtataaqa pááq ínna-waigomma kótanoqtabama Áánûqtukaq nunamummá tíq-tiq kéiyana akoqnááma tímíno. Waayúkagoni Áráakoni aúbáq kanaarq itó-ínoe.” téna Ítuma tiráiyé.

³⁷ máqte-kanaaraqa Ítuma anó-monoq-naupaq aarawaamá kéyiraatena nokáámma Óribêti-anuraq aúmá ko kéwaine. ³⁸ ániibo aarawaamá

nokáapaq itó-uma Ítunopaq iréta wení watáama anó-monoq-naupaq yama itéwaone.

Yúqtaatima timá akoqnáá éna anó-kayukaraq 'Ítumma awíqma yiménúne' tiráiyé.

22 aokaq-kánáámá yammá paá irabí agamá naí-kánáámá áwíqa kótámaki-kanaama pááq inéna uráiyé. ²uyátárai-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Ítumma ikamínónaqtaba abáá-uraamanibo aarawaatí yáaqa ikátaae. ³ánibo Tááq-taama Yúqtaatini áyáqnoabaq pékaima óq-awiqa Itikááriotie. wemá tiyááka umá abapaké kaayaq-iyápó-ánnábikéné. ⁴ánibo wemá Yúqtaatima uréna uyátárai-monoq-wayukagaraq anó-monoq-naupake kawáá-wáyúkagáráq watáama téna Ítumma mamá yeqtí iyáápi maránín-aimma mó-tiraiye. ⁵miráitata yemá yimuqá kémareta yaímma-moneqa Yúqtaatimma amínón-aimma téite urááe. ⁶ánibo yeqtí yáaraq Yúqtaatima kanaararé timátuwena Ítumma awíqma iyáápi maránín-aqtaba abáá-uraiye. taíbaq aarawaamá Ítute íma yagaróqtamá máiyana-awaatare téna awé uráiyé.

iyápó-annabike kaayaq-nákórátá kótámaki-aawaqa yokaa urááye

⁷aokaq-kánáámá yammá paá irabí agamá naí-kánáámá pááq uráiyé. mi-kánááráqá mórana tipi-típi-naateqa ikaméwaone. ⁸miráitana Ítuma Pí-taayaa Yóáanemma timáyíkáitata óyana maará-tima-yimikaiye: “kenákámá uréka kótámaki-kanaaraq-aawaqa móma yokaa íyataa naano.” téna tiráiyé. ⁹ánibo yenákámá maará-tiraaye: “kerátámá náakaraq aawaq mó-yokaa óyúyô?” téta tirááye. ¹⁰ánibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “ítáakao. kenákámá anó-marupaqa Yérútáárebaq

uyáberaiyana móra-nakoma anó-tawebi nommá yaqména kéinarake aapaqá kenákámá timónái-nakama kenákámá min-nákóní anaaé waqmé wíyana wemá ko peráinna-naupaq ko pérááakao. ¹¹min naakóní aboámmá maará téka timá ámekao: “yirááti-nakoma eqtábá maará-tiye. ‘ketí iyápó-annate kótámaki-aawaqa nánúnnaama umá aráqmata-namma náanaq wáiyó? tiyé téka timá ámekao.’ ¹²mirá tíyana yanaa móra amá aráqmatama anón-namma aáwaqa naí-yáárégáráq abíqtátágáráq wái-namma tiráátino. miráinaka kenákámá min-náupáq kótámaki-aawaqa mamá yokaa okao.” téna Ítuma tiráiyé. ¹³ánibo min-nákámá uréta Ítuma tiniq umá aónatuweta yenákámá kótámaki-aawaqa yokaa urááye.

Ítuma wení iyápó-annama írêq-kanaaraq aawaqa yimikaiye.

¹⁴kanaamá pááq umágitata Ítuma wení iyápó-annagaraq yaareráq máqe-uraae. ¹⁵ánibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “kemmá keráwáqtábá ôriq umá tíkáiipoaq kótámaki-aawaqa áqnáabaq keráwátê nátuweq anaaékaqa tíqa í-yátááqá mayánúne. ¹⁶kemá keráwáqá kétima-timune. kemá kótámaki-aawaqa ókaraq íma nanúnamanibo kótámaki-kanaagoni awaaméqá pááq ínna-yupaama Áánúqtuma yabíkái-marupaqa ókaraq nánúne.” téna Ítuma tiráiyé. ¹⁷ánibo Ítuma móra-kaapuma maténa Áánúqtukaq ‘tíkáiye’ timátuwena maará-tiraiye: “keráwáqá maaminnáma matéraq yaímma timakaq oro. ¹⁸kemá keráwáqá kétima-timune. wááéni-nomma ókaraq íma nánúnamanibo Áánúqtuma yabíkái-qtataakoma pááq íni-kanaaraq wááéni-nomma ókaraq nánúne.” téna Ítuma tiráiyé. ¹⁹ánibo keqnáammá Ítuma yammá maténa Áánúqtukaq

‘tíkaiye’ timátuwena mapámma yímítuwena Ítuma maará-tiraiye: “maannáma ketúmiye. keráwáqtábáé téq kétimune. keráwáqá mirá kéeraq keqtábá túyánámma ítáaro.” téna Ítuma tiráiyé. ²⁰anaaékaqa yemá nátuweta keqnáámma wááéni-nokaraq káápuma maténa maará-tiraiye: “maa-káápúma Áánûqtuni aúgemma anón-anon-aimma timá kéyarutikaitana ketí naenápó mamá káraapaiye. miráitana ketí naagómá keráwáqtábá kátigiye.

²¹miráimanibo aónaaro. paá-tubi maránî-nakoma ketê aáwaqa naí-yááréráq máiyé. ²²owé. Waayúkaqoni Áraaqa naayóbáqá Áánûqtuma timákárain-amma waránéna kéiyé. miráimanibo min-nákóma kemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápimmo maránî-nakoma anómma táí-meyamma wemá mayániye.” téna Ítuma tiráiyé. ²³Ítuma mirá-timatuwaitata iyápó-annama yeyíyáá wenita-wenita kéeta “náawaq mirán-ááímmá tarôq ínáyô?” tirááe.

**iyápó-annama aamá
téite kéeta ‘náawaq
áqnáabaq-naqa máiyó?’ tirááe.**

²⁴ánibo iyápó-annama móra aamá téite kéeta náawabi yeqtí aúkápimma uyátá-maqma anómma máiyé téta téite kéowana ²⁵Ítuma maará-tima-yimikaiye: “káqon-anna-wayukati anó-kinimma wení akoqnáarake waayúkama yabíqyíkarena maami uyátáaraa-kayukama ‘waayúkati aanábóé’ téta yenamááriq yetábá kéte. ²⁶miráinaq keráwátê mórai q íuraiye. ímiye. keráwáqtí aúkápimma uyátá-maqma anó-nakoma paá-nakoraa umá maíno. áqnáabariq umá maínna-nakoma wemá paá kaayóq-nákáá umá maíno. ²⁷náawaq uyátá-maqma anómma

máiyó? aáwaqa naíráqô máí-narabi mayái-nákómá aáwaqa ikámmena máma ámínarabiyo? min-náqá aáwaqa naíráqô maraq máí-nakoma wemíye. miráimanibo kemá keráwáqtí aúkáapi kaayóq-nákóráá umá máune.

²⁸taíbaq-kanaama kekáq táí-yataakoma páaq kéitaq keráwáqá ketê máqe uréq kemmá íma tiyúkaane. ²⁹ketibomá Áánûqtuma wé yabíkái-maruqtaba náapaamma kemmá tímikainiq umá keráwáqá mórai q umá kétimune. ³⁰annaékaqa kemá yabíkáuna-marupaqa aáwaqa naí-yááréráq máeq aáwaqa néq nommá néq ínoe. ánibo keráwáqá náapaakaraq-abitataraq maéq Ítíráeobake tiyááka umá kaayaq-ánná-wáyúkátí aamá ítama yaináí-wáyúkámá mánoe.” téna Ítuma tiráiyé.

**Ítuma téna Pítaaqtaba ‘anaaémma
umátikaniye’ tiráiyé.**

³¹Pítaamma Ítuma timá ámikaiye: “Tááímonio, Tááímonio, emá itaa. Tááqtaama keráwáqá makaténa ítama aónéna itana Áánûqtuma ‘mirá-uwo’ timá ámikaiye. ³²kemá Áánûqtukaq nunamummá tiráunaboana áwáqnaa ínana ení itáiq-itaiq-yataakoma íma puíniye. anaaékaqa emá yawwéqma kekáq yéma kanaarác enabáqáwaayuma mamá akoqnáá umáyikaao.” téna Ítuma tiráiyé. ³³ánibo Pítaama maará-tima-amikaiye: “uyátáraana-nako, kemá etê ánná-naupa q onáae téq yokaa kéune. kemá etê puyónáae téq yokaa kéune.” téna Pítaama Ítumma timá ámikaiye. ³⁴ánibo Ítuma maará-tiraiye: “Pítaao, kemá emmá kétimamune. íbêq-nokaamma kokórigoma áama ítirainaa emá té ‘kemá Ítumma íaonaraune’ té kaumbóaq tinóne.” téna Ítuma tiráiyé.

**kápi-unakaraq anón-unakaraq
tokóru-yakaa-pugaraq yeqtí wataáma**

³⁵ maa-márábíké ummaa-yátááqá yeráwákáq pááq ínitanapoana Ítuma maará-tima-yimikaiye: “naayóbáqá kemá móra-aukapaq keráwáqá timátikaunaq uráamma keráwáqá kápi-unamma anó-unamma títtauq-anaakaraqa íma mamé uráamma mi-kánáaráqá móra-yataaqtabama uráanabi íyabiyo?” téna ítama aónaraiye. ániyo yemá yawéqma maará-tiraae: “ímiye.” téta tiráae. ³⁶ miráitana Ítuma maará téna timá yimikaiye: “íbéqa móra-nakoma kápi-unamma makénama paá mayaíno. anón-unamma makénama paá mayaíno. ániyo móra-nakoma tokóru-yakaa-puma ímo makénama wení kúberai-unamma mamá waayúkama keyimena minnárake móneqa maténa mórama tokóru-yakaa-puma mayaíno. ³⁷ Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá keqtábá maará kėtiye. ‘otaa-káyúkábí ákaraae.’ tiráiniq umá maamin-áikómá kekáqô pááq ína-yaqtaaqtabama áraimma pááq éna arammá iyáino. owé. máqten-aimma keqtábá timá agatáan-aikoma íbéqa arammá iyáné iyé.” téna Ítuma tiráiyé. ³⁸ ániyo yemá maará-tiraae: “uyátáraana-nako, emá aónaao. ketáámá tokóru-yakaa-puma kaayaqá matokáunatae.” téta tiráae. ániyo Ítuma yawéqma maará-tima-yimikaiye: “kínna kanaaráqíye.” téna tiráiyé.

**Ítuma Keqtêmani-yopaqa
nunamummá kėtiye.**

³⁹ Ítuma máápaq kumá yaúbarena aati-aatimá mirá éwainiq umá Óríbêti-anuraq uráiyé. ániyo wení iyápó-annama anaáé waqmé uráae. ⁴⁰ min-áúkápáq iréna Ítuma wení iyápó-annama maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá Áánûqtukaq nunamummá

kétiyana keráwáqá makáqma aónai-yataakoma keráwáqá íma makáqma aónáino.” téna tiráiyé. ⁴¹ mikáké Ítuma mirá-timatuwena wení iyápó-annama iyuwéna pááqyamma abákákáá uráiyé. mibáq araayutaúmmá aténa nunamummá téna maará-tiraiye. ⁴² “ketiboó, emmá akáinaama kemmá tíqa í-yátááqá káápubikema ketôpake paábaq matuwaa. ááqibo ketí túyánámmá íma waréaq enaíyánámmá waraao.” téna Ítuma nunamupí tiráiyé. ⁴³ ániyo mórama Áánûqtunopake kaqtó-naqa kukéna Ítumma mamá akoqnáá umákaraiye. ⁴⁴ Ítuma áúnobaq maqmá aónaimma ôriq umá ummaa yamágitana nunamummá akoqnáá umá kêtítana áúnobakemma imutigómá naaegóráá nommá auména marabí kuqturáiyé.

⁴⁵ nunamummá timátuwena itó-uma wení iyápó-annama máápaq uráiyé. ániyo uréna aónaimma yemá yú waguráawana yimónaraiye. yeráwáqtí iyákoma ummaa yamágitataboata yúmá waguráae. ⁴⁶ ániyo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “nôraq itaráq keráwáqá túmá wagurááó? keráwáqá itó-urera keráwáqá makáqma aónai-yataakoma makáqma aónaiyaba Áánûqtukaq nunamummá tero.” téna Ítuma tiráiyé.

**Yúqtaatima Ítumma mamá
namuro-wáyúkátí iyáápi makáiyé.**

⁴⁷ Ítuma aamá kétena máitata tafbaq-wayukama Yúqtaatini anaáé iráae. min-náqá Yúqtaati wemá minná tiyááka umá kaayaq-iyápó-ánnábíkénápóana wemá Ítuni-amakaq iréna ámôqnanena uráiyé. ⁴⁸ miráimanibo Ítuma maará-tima-amikaiye: “Yúqtaatio, Waayúkagoni Áráaqa paá-aubi maré á/môqñane kéono?” téna Ítuma tiráiyé. ⁴⁹ iyápó-annama Ítute máqeo-kayukama mi-qtátááqá áaimma

átáma pááq iné immá aónatuweta maará-tiraae: “uyátáraana-nako, tokóru-yakaa-purake maami-káyúkámá yíkamonunataabiyo?” téta tirááe. ⁵⁰ánibo iyápó-annati aúkáapike móra-nakoma uyátárai-monoq-nakoni mayái-náqá ikákéna ayáánurapake aáq áaipike agátukaimanibo ⁵¹Ítuma minná aónatuwena maará-tiraiye: “ímira uwo.” téna tiráiyé. ánibo Ítuma min-nákóní aákaq ayáámma ánékuitana min-áárárákómá keqnáámmá íraqôniq uráiyé.

⁵²uyátárai-monoq-wayukayabagaraq anó-monoq-naupaq-kawaa-wayukayabagaraq anó-kayukayabagaraq iréta Ítumma yáqtorane o-káyúkáyábá Ítuma maará-tiraiye: “keráwáqá tokóru-yakaa-pugaraq yaákárq umá mamé iréq kemmá otaan-árq yákéikuto?” téna Ítuma tiráiyé. ⁵³máqte-kanaama kemá keráwáqtê anó-monoq-naupaq máqe uráunamanibo kemmá íma tínékukaane. miráimanibo maamin-áwáátqá minná keráwákarq kumayuq-yátáákóní akoqnáágarq pááq iyé.” téna Ítuma tiráiyé.

Pítaama téna ‘kemá Ítumma íaonaraune’ tiráiyé.

⁵⁴Ítuma mirá-timatuwaitata yáqtoqma awíqmeta kóuraae. yemá Ítumma awíqmeta mú mikákáá anó-monoq-nakoni naaúpaq urááe. ánibo Pítaama anaae waqména uréna nékaq ko máqe-uraiye. ⁵⁵kurumá umá yáútúmakaapapoana naamátúpaq iramá agamaréta yaímma-wayukama máawana Pítaama mibáq ya máqe-uraiye. ⁵⁶móra-inikoma aónaimma Pítaama iraráq máitana min-ínímmá mayái ínípóana Pítaamma káonena maará-tiraiye: “maa-nákógárq Ítute máqe-uraiye.” téna tiráiyé. ⁵⁷miráitana Pítaama ‘ímiye’ tiráiyé: “maan-ínílkô,

kemá Ítumma íaonaraune.” téna tiráiyé. ⁵⁸anaaékaqa pááqya-kanaama matáaena káqo-nakoma Pítaamma káonena maará-tiraiye: “egaráqá emá Ítun-annabikemone.” téna tiráiyé. miráitana Pítaama maará-tiraiye: “maan-nákô, kemá ímiye.” téna tiráiyé. ⁵⁹anaaékaqa pááqyamma aayáqtáá-kanaama yáwitana móra-nakoma akoqnáá-aimma téna maará-tiraiye: “árainé. maan-nákómá Ítute máqe-uraine. wemá Kááribake-naqiye.” téna tiráiyé. ⁶⁰ánibo Pítaama maará-tiraiye: “maan-nákô, minnámô ténnama kemá íma káonaune.” téna Pítaama kétitana páátákáá kokórigoma áama tiráiyé. ⁶¹ánibo uyátárai-naqa Ítuma waéqma Pítaamma aónaraiye. naayóbáqá wemá maará téna Pítaaqtaba tiráine. ‘mi-nókáámmá kokórigoma áama íma tiráinaa kaumobáq té keqtábá íaonaraune tinóne.’ tiráin-aimma Pítaama yauwéqma aúyánámmá ítaraiye. ⁶²ánibo Pítaama máápaq kumá yaúborena ibiqá ôriq umá yakáiyé.

yemá Ítumma wíráa kéumaketa ikákaae.

⁶³Ítumma yáqtóráa-kayukama aábê-aimma kétimaketa ikákaae. ⁶⁴yemá tabaráábenapo Ítuni aúrapi yawááq-umakareta maará téta ítama aónaraae: “emá amuné kutuwo. emmá náawa kéikamiyo?” téta tirááe. ⁶⁵ókaraq-okaraq umá táí-aimma timá awáágoraae.

káánítôre-wayukati yúraaq Ítuni aamá ítama yaíkaae.

⁶⁶aaqá utamákaitata Ítráaeobake anó-kayukagaraq ámaán-aimma yiráati-wayukagaraq uyátárai-monoq-wayukagaraq mórabi áikuteta yemá Ítumma awíqmeta yeqtí káánítôre-wayukaraq uréta maará-tiraae:

67 “emá keqtáá timá-timiyo. emá Metáiyabono?” téta Ítumma ítama aónaraae. ániibo Ítuma maará-tiraiye: “kemá keráwáqá timá tíménaqa íma ítama arutéq tirummá timínoe. 68 ániibo kemá keráwákáq yaímma-aimma ítama aónanaqa keráwáqá ketáaraqa íma yauwéqma tínoe. 69 miráimanibo íbêkaraq anaaékakaraqa aati-aatimá Waayúkagoni Áráaqa máqten-akoqnaagaraqa Áánúqtuni ayáánurapaq maraq mániye.” téna Ítuma tiráiyé. 70 máqtemma maará-tiraae: “miráitaa emá enamááríq Áánúqtumma áanikowabono?” téta Ítumma ítama aónaraae. ániibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá mi kête. minná kemúne.” téna Ítuma tiráiyé. 71 ániibo yemá maará-tiraae: “ketáámá ókaraqa nóin-ainaq itánátaawaq kéuno? wenóyaupike min-áímmá titaqtaa áqa ítátuwaunataae.” téta tirááe.

Pááíratini aúrakaq Ítumma aamá ítama yaíkaae.

23 miráitata máqtemma itó-uma ánateta Ítumma awíqmeta Pááíratikaq urááe. 2 yemá áaimma átama aamá ítama yainéta maará-tiraae: “ketáá maan-náqá aónáunataama ke-ánná-wáyúkábímmá túyánátáá mamá táítawaa kéiyé. táákiti-moneqa Títaamma amíyábá aammá káutikaitaae. ániibo wenamááríq wetábá téna ‘kemá Metáiyama kínimune kéiyé.’ téta tirááe. 3 ániibo Pááíratima Ítumma maará téna ítama aónaraiye: “emá Ítiráaeo-wayukati kíninabono?” téna tiráiyé. ániibo Ítuma maará téna yauwéqma timá ámikaiye: “emá enamááríq mi kéténe.” téna tiráiyé. 4 miráitana Pááíratima uyátarai-monoq-wayukagaraq aarawaamá maará-tima-yimikaiye: “maan-nákóní otaa-qtátááqá íma

káonaune.” téna tiráiyé. 5 áaqibo yemá akoqnáá umá maará-tiraae: “wemá aarawaamá watáama kétima-yimitata Yúria-aukapaq-wayukama yaíkaaq uréta ááiqa urááe. Kááiriri-aukapake áaimma átarena mirán-ááímmá taróq umáena maa iráiyé.” téta tirááe.

yemá Érótimi aúrakaq Ítumma aamá ítama yaíkaae.

6 Pááíratima min-áímmá itáá ena maará téna yemá ítama aónaraiye: “maan-náqá Kááiriribake-narabiyo?” téna Pááíratima tiráiyé. 7 ániibo Pááíratima ítaraimma Ítuma min-áúkápáqá Érótima yabíkáin-aukapakenapoana Ítumma timákáitana Érótinopaq uráiyé. mi-kánáaráqá Érótima Yérútáárebaq máqe-uraine. 8 Érótima Ítumma aónatuwena amuqá ôriq umá kémarena naayóbáqá wemá Ítun áama ítátuwena ‘wemá aónanaae’ tiráine. Érótima téna Ítuqtaba móra awaaméq-yátááríq ínaq aónanaae tiráiyé. 9 miráitana Érótima máqte-qtataqtaba Ítukaq ítama aónaraiye. miráimanibo Ítuma íma móra-aimma yauwéqma Érótimma timá ámikaiye. 10 uyátarai-monoq-wayukagaraq ámaan-aimma yirááti-wayukagaraq Ítuni amakaq ya itó-ureta akoqnáá umá Ítumma aamá timákaraae. 11 ániibo Érótigaraq wení áái-q-i-wayukagaraq Ítumma mamá aábê-aimma timáketa ánnánaiq kéumaketa yemá mórama íraqô-kaqtoma matéta Ítumma iyákátuweta Pááíratinopaq timákáawana yauwéqma uráiyé. 12 naayóbáqá Érótima Pááíratite namuroíq urááyane. ániibo íbêqa maan-áwáátáqá min-nákámá aanábómá aúkááye.

Ítuma Pááíratini aúbáq itó-uraiye.

13 Pááíratima uyátarai-monoq-wayukama kawáá-wáyúkámá aarawaamá yááyaitata ya áikutaae.

¹⁴ ániibo Pááíratima maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá maan-náqá ketôpaq awíqme iréq maará kéte ‘aarawaatí yúyánámmá mamá táíq kéíye.’ kéte ániibo min-áíqtábá keráwáqtí túrakaq wemmá ítama aónaraune. ániibo ítáaro. keráwáqá aamá ítama yaináa-waigoni áaimma maami-nákópikémmá otaa-qtátááqá íma káonaune. ¹⁵ Érótigaraqa miráuma otaa-qtátááqá íma aónariye. miráitana wemá ketôpaq timákáitana yauwéqma iráíye. ítáaro. maan-nákómá móra-yataariq íuraipoataa íma ikámma puyónúnataae. ¹⁶ miráinaq kemá tebúqa ámituweq timákáanana wíniye. ¹⁷ miráimanibo mórama maarán-ááímmá wáíye. máqtemma kótámaki-aawaqa naí-kánááráqá Pááíratima móra ánnábike-naqa ayúbákainana kóiniye. ¹⁸ ániibo máqtemma aarawaagáráq yemá maará téta anókaq ááyama tirááe: “min-náqá ikámínana képuinaa Baráábatima ayúbákénana ketôpaqtaa yíno.” téta ááyama tirááe. ¹⁹ Baráábatima móra-marukaq kámááni-wayukate ááíqa umátuwena móra-naqa ikámítana púitata ánná-naupaq ákáraane. ²⁰ ániibo Pááíratima ókaraq mi-káyúkámá aamá timá yímikaiye. wemá Ítumma ayúwáanana kóikaae tiráimanibo ²¹ yemá maará téta ááyama tirááe: “kaapaq-yátáq ikámma aráápao. kaapaq-yátáq ikámma aráápao.” téta ókaraq-okaraq umá tirááe. ²² ániibo kaumobáq Pááíratima timá yímikaiye: “nôraq inábiyo? maamin-nákómá nóin-otaanaq kutáíyô? mórama otaa-qtátááqá wepímmá íma káonaunaboataa íma ikámma puyónúnatae. miráinaq kemá tebúqa ámituweq ayúwáanana kóiniye.” téna Pááíratima tiráíye. ²³ miráimanibo yemá uyátá-maqma akoqnáa anókaq ááyama téta ‘kaapaq-yátáq ikámma

íyakaao.’ tirááe. ániibo yeqtí yáagoma Pááíratin áama uyátáraiye. ²⁴ miráitana Pááíratima aamá ókaraq íma téna yeráwáqá teníq uráíye. ²⁵ min-nákómá kámááni-wayukate ááíqa umátuwena móra-naqa ikámítana púitata ánnáma ámíkkaa-naqa yauwéqma awiránáae téta aarawaamá tewana Pááíratima ayúwáitana yetôpaq uráíye. ániibo aarawaatí yúyánámmá waréna Pááíratima Ítumma yeqtí iyáápi makáíye.

kaapaq-yátáq Ítumma ikámma itaae.

²⁶ yemá Ítumma awíqmeta kówana móra-naqa Tááimonimma Tairínibake-naqa yáqtokaamma min-nákómá íbêq wení naaópake iréna anó-marupaq wínéna kéitata yemá min-nákóní ábúkaq kaapaq-yámá abákáawana aqména Ítuni anaaé waqmé uráíye.

²⁷ taíbaq-wayukama Ítuni anaaé waqmé kéowata taíbaq-noinimma ibiqá kéyareta yiruqtábá umákaraae. ²⁸ miráitana Ítuma waeréna maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá Yérútáábake-noinine. keráwáqá keqtábámá ibiqá íma yaráaro. paá keráwáqtábábi keráwáqtí iyápóyaba ibiqá yaráaro. ²⁹ ítáaro. anaaékaqa mi-kánáámá páaq ínatama keráwáqtí iyápóyaba ibiqá yaráíya-kanaaraqa maará tínoe.

‘aaramá íma kanaaráq iyápóma ákáráiyamma anaamoq-nóinímmá iyápóma náamma ímo kámiya-noinimma

yemá yimuqá maránóe tiráíne.’

³⁰ mi-kánááráqá anugóqtábá maará tínoe. ‘keráwáqá kítímera tímúraataa yama yawáaq oro’ tínoe. ániibo páaqyan-anugoqtaba maará-tínoe. ‘keráwáqá keqtáa yawáaq oro’ tínoe. ³¹ íbêqa kemá íráqô-tagoma anommá wáinna-yagoqtabama

mirá éqa keráwáqá aayámma kamáguraina-yagoqtabama anaaékaqa náaraq ínô?” téna Ítuma mirá-tiraiye.

³²yemá káqo-nakarataragaraq otaamá kuyóyanakaboata yiwíqmeta uráae. mi-kááyáq-nákárátágáráq

Ítukaraq móra mi-kááyáq-nákárátágáráq

³³yemá móra-marukaq uráamanibo mi-márúkóni áwíqa aqnón-ayaaqtapare.

mi-márúkáq Ítumma ikámma

kaapaq-yátáq íyakarae. ániibo yemá

otaa-nákárátágáráq yíkamma kaapaq-

yátáq ítaae. móra-waigomma Ítuni

ayáánurapaq ikámma iyéta káqomma

ayáánepaq ikámma íyaketa uráae.

³⁴ániibo Ítuma maará-tiraiye: “ketiboó,

emá yeqtí kúmiq-yataaqa mamá paábaq

yuwé awikátuwaa. maami-qtátááriq

o-wáígoni áaimma yemá íaonarae.”

téna Ítuma tiráiyé. ániibo yemá

aábêma yaréta Ítuni unáákáqtôma

yáátáá uráae. ³⁵aarawaamá itó-uma

máeta karáqtuwe máqe-urae. ániibo

kawáá-wáyúkámá Ítumma akáyáámma

timáketa maará-tiraae: “wemá

káqo-kayukama yíwáqnaa éwaimanibo

wemá Metáiyamo máenama kanaaráq

wemá wenamááriq áwáqnaa íno.”

téta tiraae. ³⁶ááiq-i-wayukagaraq

Ítumma aábê-aimma timákarae. yemá

waaqókáq iréta ikaaq-wááení-nómma

aminéta ³⁷maará-tiraae: “árainma

emá Ítiráaeo-wayukati anó-kinimma

máema kanaaráq enamááriq áwáqnaa

uwo.” téta tiráae. ³⁸aqnókáq

agamáráa-waigoma maará-tiraiye:

“maan-náqá Ítiráaeo-wayukati anómma

yabíkái-nare.”

³⁹mi-kááyáq-nákámô yíkamma

ímaraa-nakaratabike móra-nakoma

maará téna Ítumma áyoqa atáiyé:

“Metáiyawabono? kanaaráq emá

enamááriq áwáqnaa kée kekárátágáráq

tíwáqnaa uwo.” téna tiráiyé.

⁴⁰miráitana káqomma móra-nakoma

min-áimma ítátuwena maará téna

awááguraiye: “emá wetê mórai

umá ummaa-yátááqá kémayaane.

emá Áánûqtuni áaqa íya kéikatenó?

⁴¹kerátáti anónnáma ummaatamá

mayáuye. miráimanibo maan-nákómá

Ítuma otaa-qtátááriq íuraiye.” téna

tiráiyé. ⁴²min-nákómá keqnáámma

Ítumma timá ámikaiye: “Ítuo,

anaaeékaqa emá anó-kinimmo auréma

mi-kánááráqá emá keqtábá auyánámma

itao.” téna tiráiyé. ⁴³ániibo Ítuma

yauwéqma timá ámikaiye: “kemá

árainma kétimamune. íbêqa emá

Áánûqtuma yabíbái-marupaqa

ketimakaq mánone.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma pukuráiyé.

⁴⁴íbêqa aabaúgómá aúkámakaa

kéitana aabaúmá pékitana

máqte-marabaqa kumayuqá aúqma

wáqe-itana aabaúgómá kaumoráq

kumáwéna énáikariq uráiyé.

⁴⁵ániibo Áánûqtunopaga aamma

aúmareta oqtaráq anó-tabaraabema

anó-monoq-naupaq abíkumaraamma

aúkáapike yakáqma kaayaq-átóiq

uráiyé. ⁴⁶ániibo Ítuma anókaq maará

téna ááyama tiráiyé: “ketiboó, kemá ketí

taáma enayáápi kémaraune.” kétena

Ítuma pukáiyé. ⁴⁷ááiq-i-wayukati

kawáá-nákómá mi-qtátááqá páaq

immá aónawaaena Áánûqtuni áwíqa

múte yauyéna maará-tiraiye: “árainé.

maan-náqá arupú-nare.” téna tiráiyé.

⁴⁸máqte-kayukama yagutéta omáqá

aónémáa-kayukama mi-qtátááqó

páaq immá aónatuweta yiruqtábá

kéeta yaákaq keyabiteta naaúpaq

kóurae. ⁴⁹máqtemma Ítuni aanábó-

wáyúkágáráq yaímma-noinimma

Kááriribake iréta Ítuni anaaé waqmé

ye-nóinikáráq yemá nékaq ya itó-uma

máeta máqte-qtataaqa páaq immá

aónarae.

**yemá Ítuni arááq-auma óqtakoni
muriánóbáq makááe.**

⁵⁰móra-naqa máqe-uraimma áwîqa Yótêbie. wemá Ítíráaeo-wayukati móra-maruqa Aarimaatéabake-nare. wemá Íráqõmma arupú-napoana káánítõre-naqiye. ⁵¹miráitana wemá káqo-kaanitore-wayukati yúyánámmá íma warénamanibo Áánúqtuma yabíkái-kanaama awé éwaine. ⁵²miráitana min-nákómá Pááíratikaq uréna Ítuni arááq-auma mayánítqaba ítama aónaraiye. ⁵³miráitana min-nákómá arááq-auma maména kukéna wayá-tábaráábénápó múqmútuwena móra-oqta-murianobaqa mó-utamakaraiye. mi-múriánóbáqá anmón-oqtamma kubaútuweta tarõq urááe. áníbo naayóbáqá móra-naqa íma uqtamákárapine. ⁵⁴minnáma aokaq-kánáágóní kótámaki-aawaqa yokaa kéiyana Tabaatimá pááq inéna uráiyé.

⁵⁵Kááribake iréta Ítute ye-nóinímmá yemá Yótêbimma anaaé waqmé uréta mi-múriánóbáqá aónaraae. áníbo Yótêbima náaraq umáwaq Ítuni arááq-auma uqtamákaníyo téta minnágaraq ko aónaraae. ⁵⁶yemá aónatuweta yeqtí-naaopaq yauwéqma kóureta átê-akuqa i-mátáwémmá Ítuni arááq-auraq pérakaneta mamá yokaa urááe. áníbo ámán-aikoma tiráiniq umá Tabaatiráqá paá aagaráae.

**Ítuma yauwéqma
pukáípike itó-uraiye.**

24Tótaaraqa nokáapaq yaúbatuweta aaranaammá Ítumma uqtamákaraa-murianobaqa urááe. yemá áqnáabaqa átê-akuqa i-mátáwémmá yokaa umaráapoata maméta urááe. ²yemá aónaamma óqtamma muriákóní ótaq aúyaqmaraan-oqtamma paábaq aukátukaae. ³ánibo yemá

mi-múriánóbáqá kumábéketa aónaamanibo uyátárai-naqa Ítuni arááq-auma íaonaraae. ⁴yemá minnáyaba taíbaq-yuyanamma kéitaawana páátákáá kaayaq-nákórátá yimakaq itó-uraayamma yeqtí unáákáqtõrakemma aakáá kamá tágaraiye. ⁵mi-nóinímmá ikatíq éta awaúteba yúramma marabí aónarae. miráitata mi-kááyáq-nákórátá maarátima-yimikaaye: “pukáa-kayukati aúkáapimma nõraq itaráq paá mái-nakoqta abáá kéoo? ⁶wemá maakáqá íma máibo wemá yauwéqma itó-umaguraiye. naayóbáqá Ítuma Kááribaq máena keráwáqá tímá tímikain-aimma túyánámmá itáaro. ⁷wemá téna ‘yemá Waayúkagoni Áráaqa kúmiq-wayukati iyáápi mamá yikáiyata yemá ikámma kaapaq-yátáq ímaraiyana kaumo-kánáámá ánatainanama itó-iniye.’ tiráine.” téta tirááye. ⁸naayóbáqá Ítuma mirá-tiraiyoata yúyánámmá itátuweta ⁹yemá muriánóbáké yuwéta yauwéqma kóuraae. áníbo mi-qtátááqá aónatuwe yeqtábámá tiyááka umá títaupake móra-iyapo-annagaraq yaímma paá-wayukagaraq mó-tima-yimikaae. ¹⁰Maríaa Máátarini Yóánaama Maríaa Yêmitimma anóama min-nóinímmá yemá máqe-uraae. min-nóiníkáráq káqo-noinimma yeté máqeokake yemá Ítuma awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama mó-tima-yimikaae. ¹¹miráitata Ítuma awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama téta paá aaramá uwáá-aimma kéte tiráamanibo min-áíqtábámá íma itáíq-itaiq umá yirummá yímikaae. ¹²miráitanamanibo Pítaama itó-uma muriánóbáqá aónanena uyaaténa uréna ko awaúteba kúreq umá aónaimma paá tabaráábe-waqtoma múqmúyakaama wáqe-uraiye. áníbo Pítaama yauwéqma

naaúpaq ko máena minnýaba
taíbaq-auyanamma ítaraiye.

**kaayaq-nákórátá Eméati-apaq
Ítumma aónaraaye.**

¹³mi táoq yeqtí aúkaápike
kaayaq-nákórátá maréta móra
páaqya-maruqa Eméati uráíye.
min-ákómá Yérútáárebaqa yuwéna
Eméatibaq uráimma ayáqtááqa (11
km) ayátáákakaane. ¹⁴yenákámá
kéweta aapaqá mi-qtátááqô páaq iqtábá
téite umáeta uráíye. ¹⁵yenákámá
aapaq kéweta wenita-wenita utéta
kéoyana Ítuma wenamáárfq yimakaq
iréna yenákátê yagaróqtamá uráíye.
¹⁶miráimanibo Ítue téta yenákámá
kanaarq íaonaraaye. ¹⁷ánibo Ítuma
min-nákámá maará-tima-yimikaiye:
“kenákámá nói-qtataaqtatabawaq
aamá téite umáekawaq aapaqá
kéoyo?” téna ítama aónaraiye. Ítuma
mirá-timatuwaitata min-nákórátátí
íyakoma ummaa yamágitana yóikoma
waemmá amáguraiye. ¹⁸ánibo
móra-nakoni áwîqa Karíopaatie.
wemá yauwéqma maará-tiraiye:
“taíbaqa ópaken-opake-kayukama
Yérútáárebaqa máamanibo emá enamáa
maami-qtátááqá Yérútáárebaq íbêqa
páaq i-qtátááqá íyaq aónaraano?”
téna tiráíye. ¹⁹mirá-timatuwaitana
Ítuma maará téna min-nákámá
ítama aónaraiye: “nói-qtataarabiyo?”
téna titata yenákámá maará-tima-
amikaaye: “mi-qtátááqá Ítuma
Náátárétibake-nakokaq páaq uráíye.
wemá Áánûqtuni amunénápóana
wemá Áánûqtuni aúrakarabi aarawaatí
yúrakaga akoqnáa-aimma tiréna
akoqnáa-mayaima maténa kéíye.
²⁰ánibo ketáái uyátárai-monoq-
wayukawabi anó-kawaa-wayukama
yemá kámááni-wayukati iyáápi mamá
ákáraae. ánibo kámááni-wayukama
ikámôwana púitata yemá kaapaq-yátáq

níri amá íyakaraae. ²¹miráimanibo
naayóbáqá maará téqtaa tiruqtáa
ámikaunae. wemá maamin-nákómá
yauwéqma Ítiráaeo-wayukama
tiwiránénataa tiráine. ánibo
móra-aikaraq wáíye. máqtemma
mi-qtátááqá páaq urái-waigoma minná
íbêqa kaumo-kánaáráqá páaq kéíye.
²²ánibo íbêqa keqtáábíkê yaímma-
noinimma Ítuni anaaé waráa-noinimma
yaímma-aimma timá tíméwataa iyánáaq
kéunataae. aabáyaanapimma nokáapaq
yaúbatuweta muríanóbáqá uréta
²³Ítuni aráaq-auma íaonaraae. ánibo
yemá yauwéqma iréta maará-tiraae:
“ketáa yaímma Áánûqtunopake
kaqtó-wayukama yimónáunataa
kaqtó-wayukama maará-tiraae. ‘Ítuma
paá máíye tirááe.’ téta tiráíye. ²⁴ánibo
keqtáábíkê yaímma-wayukamma
muríanóbáqá uréta aónamma aaramô
teníq umá paá wáqtôma aónaraae.
yemá wemmá Ítumma íaonaraae.” téta
tiráíye.

²⁵ánibo Ítuma maará téna min-
nákámá timá yimikaiye: “kenákámá
íma túyánámmá kéitaaye. naayóbáqá
Áánûqtuni amuné-wáyúkámá
máqten-aimma tiráa-waigomma
tirummá amíyábámá kenákátí tíyakoma
yaáka-yaaka kéíye. ²⁶minná yauwéqma
tiwirái-náqá Metáiyama áqnáabaqa
áíqa í-yátááqá maména anaáekaga
wení tágama-yataaqa mayáníqtabama
íyaq kenákámá ítaraayo?” téna
Ítuma tiráíye. ²⁷mikákê áaimma
átarena Mótetini watáagaraq yaímma
Áánûqtuni amuné-wáyúkátí watáama
Ítuma timá yimikaiye. máqtemma
agamatá-kánnáágómá wemá Ítuqtaba
tiráimma máqtepaq áaimma timá
yimikaiye.

²⁸óya-marupaq mi-káúmómá
uráámanibo Ítuma miráuma
abákákáá wínéna uráíye. ²⁹miráitata
kaayaq-nákámá Ítumma timá yáqtoresa

maará-tiraaye: “emá kerátátê mááo. aabaúmá kumáberane ipóana pááqya-kanaabi aaqá enániye.” téta tirááye. ³⁰anaaeékaqa aáwaqa nánéta owana Ítuma yenákátê maraq máqe-uraiye. ániibo Ítuma yammá maténa Áánûqtukaq ‘tíkáíye’ timátuwena mapámma min-nákámá yímikaiye. ³¹Ítuma mirá-umatuwaitana min-nákátí yúrakoma tágamagitata Ítumma aónaraaye. ániibo Ítuma páátákáá aúyokena náakarabi kóitata min-nákámá íaonaraaye. ³²ániibo maará-tiraaye: “kerátámá aapaq kényuyana wemá watáama kétéma-timenarata agamatá-kánnáábikén-áímmá áaimma titaka kétauyana kerátái tíyakoratama íraqòniq uráíye.” téta tirááye.

³³mirá-timatuweta é mi táoq itó-uma Yérútáárebaq urááye. ániibo yenákámá tiyááka umá títaupake móra-iyapo-annagaraq yaímma yeqtí aanábó-wáyúkágáráq áíkuma máawata yimónaraaye. ³⁴mi-káyúkámá maará-tima-yimikaae: “árainé. uyátárai-nakoma yauwéqma itó-umaguraiye. Tááímonima wemmá aónatukaiye.” téta timá yímikaae. ³⁵miráitata min-nákámá máqte-qtataaqa aapaqô pááq itata aónááya-waigoni watáama téta wemá Ítuma yammá kítíma yímitata kéneta mikáké wemmá aónááyan-aimma tirááye.

iyápó-annama Ítumma aónaraae.

³⁶yemá min-áímmá kététa máawana Ítuma yeqtí aúkáapi itó-uraiye. ³⁷miráitata yemá iyánáaq umáreta waátáwaq káonaunaa téta ikatíq urááe. ³⁸ániibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá nôraq itaráq kégarateo? keráwáqá nôraq itaráq kaumo kááyaq-tuyanamma kéítaao? ³⁹keráwáqá tiyáánaa títauqa aónaaro. kemá Ítuma máune. tiyááma yuwaíyana

ínaq maqamá aónaaro. kemmá túwaa tiyáátámma wáiniq umá waátágomma áúwaa ayáátámma íma wániye.” ⁴⁰Ítuma mirá-timatuwena ayáánaa aíttauqa níri-abuma yiráátiraiye. ⁴¹yemá ‘árainé’ téta yimuqá kémaretamanio yirummá íma améta yemá netuq-yúyánámmá kéitaawana Ítuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá yaímma-aawaqa maakááó?” téna ítama yimónaraiye. ⁴²ániibo yemá noyááqa agamáráamma áméwana ⁴³Ítuma mi-nóyááqá mamá naitata mikáq aónaraae.

⁴⁴ániibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “kemá naayóbáq keráwáqê máeq keráwáqá timá tímíqma ánatarauae. naayóbáqá Mótetini ámáan-aipinabi yaímma Áánûqtuni amuné-wáyúkátí agamatá-kánnáábímá Tébitigaraqa keqtábá tiráama minná máqten-aimmo tiráa-waigoma arammá iyáino.” téna Ítuma tiráíye. ⁴⁵ániibo Ítuma iyápó-annati yúyánámmá mamá tágamayikaitata yemá Áánûqtuni agamatán-áúbámá yoráuma aónaraae. ⁴⁶ókarraq Ítuma maará-tima-yimikaiye: “Áánûqtuni watáama agamatá kánnáágómá maará-tiráíye. ‘Metáiyama yauwéqma yiwiráí-nákómá aíqa í-yátááqá mayéna pukáinabike kaumo-kánááráqá yauwéqma itó-iniye.’ ⁴⁷ániibo áwíqtabama máqten-anna-wayukabi kétéyata yemá yirummá waeraíyana Áánûqtuma yeqtí kúmiq-yataaqa mamá paábaq matuwéna awikamáyikaniye. maamin-áímmá Yérútáárebake áaimma átáma téraq ⁴⁸keráwáqá aónaraa-qtataaqtabama min-áímmá timá yíméro. ⁴⁹ítáaro. naayóbáqá ketibomá Áánûqtuma akoqnáá umá tiráí-qtataaqa keráwákáq kenamááríq timákáanana kumíniye. ááqibo keráwáqá mi-márúkáq máiyana

Áánûqtuni akoqnáágoma keráwáqtôpaq kumíno.” téna Ítuma tiráíye.

**Áánûqtuma Ítumma awíqmena
wení márûpaq utáíye.**

⁵⁰ Ítuma wení iyápó-annama yiwíqmena Béqtanibaq uráíye. wení ayáámma múte yaútena wení

iyápó-annaraq waaroqá yímikaiye. ⁵¹ wemá Ítuma waaroqá keyimitana Áánûqtuma Ítumma awíqmena wení márûpaq utáíye. ⁵² miráítata yemá Yérútáárebaq yauwéqma uréta yimuqá makááe. ⁵³ ánibo taíbaq-kanaama yemá anó-monoq-naupaq máeta Áánûqtuni áwîqa múte yaútae.

Yóáane

Aagómá máiiye.

1 maramá tarôq íma urái-tupaama Aagómá mi-kánááráqá máqe-uraitana Aagómá Áánûqtute maa-kááyáqá máqe-uraaye.

²Aagómá Áánûqtugaraq máqe-uraayana Aagómá Áánûqtuma mimórámá máqe-uraiye.

maramá tarôq íma urái-kanaama

³Aanapó máqte-qtataqa abarokák aúkáiye.

wenamáárfiq máqte-qtataqa abarokák íaukaiye.

⁴Aagómá áyaqnobake wemá kékokeq-wamma aúwaraimma yímikaiye.

miráipoata paá mááe.

kékokeq-karui-yataaqa tarôq uráiye.

miráipoana paá wáiiye.

Aagómá wenáyaqnoabaqa aúwaraimma wáqe-uraitana min-áúwáraímmá waayúkagoni arunóbáqá ómmá tágama wáqe-uraiye.

⁵maan-ómmá kumayupí tágagiye.

kumayupí tágagitana maan-ómmá mú mikákáá akoqnáá-kumayuqa wáiiye.

⁶Áánûqtu móra-nakoma timákáraitana tágai-yataaqtaba timá yímikaiye. Áánûqtuni watáá-wataa-naqa wemá máqe-uraiye. maa-nákónáwíqa Yóáane téta ááyaraae. ⁷maan-nákómá tágai-nakoqtabama timá-yiminena iráiiye. iráitata wenáarake máqte-kayukama yirummá amínoe. ááqibo maamin-áitábá iráiiye. ⁸Yóáane tágainaqa wemá íma máiiye. paá tágagi-aimma mamé iráiiye. ⁹árai-tagainaqa mararáq yínana máqte-kayukaraqa tágaginiye. maannáyaba Áánûqtuni áraimma tágai-yataaqtaba téna tiráiiye.

¹⁰mararáqá Aagómá máqe-uraitana Aanapó maramá Áánûqtu tarôq

uráimma aarawaamá Aamá kéiteta íma ítaraae.

¹¹Aagómá wení waayúkaraq iráimma mi-káyúká weqtábámá íawikaae.

¹²miráimanibo yaímma óq-wayuka weqtábámá kéyikainata

Áánûqtu yemmá náapaamma yímikaitata wení iyápó aúkáae.

maan-iyápó-ánnámá Áánûqtuni wenáwíkaq kéitaae. ¹³yeráwáqá maqíkaraimma naaerákén-iyápóráá

íma ákáraimibo Áánûqtu maqíkaraiye.

waayúkati yimuq-yatááqnápó íma ákáraimibo Áánûqtu maqíkaraiye.

aarawaabíké íma marákáraitana Áánûqtu wenamáárfiq wení

iyápó-annama maqíkaraiye.

¹⁴Aagómá waékáimiye.

Aagómá aúma wemá pááq uráiiye.

mararáq kukéna watáiiye.

ketááráqá kukéna watáiiye.

mirái-nakoma wení tágama-yataaqa Yóáane netuqyaa-káyúkágáráq

aónaraae.

Áánûqtuni kímora áanikoni tágama-yataaqa aónaraae.

Aagómá aúgaraq-naqa wení tágama-yataaqa aboánôpake

akoqnáá matáiiye. maaminná

tágama-yataaqa kaayoné-í-yátááqá

ógikaima ôriq umá wáitana

ááqibo maami-káayoné-í-yátááqá

aati-aatimá paá wáiiye.

¹⁵Yóáane wetábá mirá téna wenáá-wenaa tiráiiye: “Aagómá aúgaraq

yínítabama mirá téq kemá Yóáane timá tímikaune. Aagómá naayóbágá

máqe-uraimma maramá tarôq íma urái-kanaama máqe-uraiye. miráipoaq

wenáaimma yaaguyaqmé kéyune. ááqibo íbêq-kanaayataba Aagómá

aúgaraq-naqa tinaaépaq kéinnama aanibo tágagiyabama min-náqá

tinaaépaq íma kéiiye. tágagiyabama uyátárai-naqa ketúbáqá máiiye.” téna

Yóáane tiráiiye.

¹⁶ min-áúgáráq-náqá
 arunábáqá kaayoné-yátááqá ógikaiye.
 kaayoné-yátááqá ógikaipike ketáá
 matáunatae.
 ayúgutaipike ketáá matáunatae.
 wení kaayoné-yátááqá ókaraq-okaraq
 umá ketáá kétimitae.
 naayón-ámáán-áímmá yuwéna
 Áánûqtuma aúgen-amaan-aimma
 timá waéqma akoqnáá uráiyé.
¹⁷ Áánûqtuma Móteti aammá aúmkaain-
 aikaraa aammá yawítíqtukain-aikaraqa
 ámikaitana káqo-qtataaqa kaayoné umá
 aati-aatimá wái-yataaqa Ítuma mamé
 iráiyé. ¹⁸ móra-nakoma Áánûqtuma íma
 aónéwaimiye. Áánûqtu wemá wenamáa
 wení áanikoma máiyé. wenamáa
 kímora áanikoma ákáin-iyapoma
 aati-aatimá amakaq máitana áanikoma
 wenaboáqtábámá paá tiráátiraiye.

Yóáane nommá perái-nákómá nóinabi timá yímikaiye.

¹⁹ aanibo Yóáanenopaqa anó-
 monoq-wayukama Aríbaeti-annagaraq
 Yérútááre-wayukama timáyikaraae.
 Yérútáárebake yaímma-wayukati
 yíwíqa Aríbaeti-annama monoq-
 káwáá-wáyúkámá máqe-uraae.
 Yóáanenopaqa kukéta ítama aónaraae:
 “emá náawabono?” téta tirááe.
²⁰ Yóáane wemá paá tiráiyé: “kemá
 Metáíya íma máune.” téna tiráiyé.
²¹ móragaraq Aríbaeti-annama
 Yérútáárebake ítama aónaraae:
 “ááqibo emá paá náawabono? Irááiya
 máano?” téta ítaraae. Yóáane tiráiyé:
 “ímiye” tiráiyé. Aríbaeti-annama
 móragaraqa ítama aónaraae: “emá
 Áánûqtuni amuné-náqá máano?”
 téta ítaraae. Yóáane timá yímikaiye:
 “aaqáo” tiráiyé. ²² Aríbaeti-annama
 ááqaanibo ítama aónaraae: “timá
 timiyo! é náawabono? timá tímicaata
 ketáá timátíkkaa-kayukata mó
 timá-yimenunatae. etábámá enamááríq

nóinae kéteno?” téta ítama aónaraae.
²³ wé Yóáane wetábá téna Áítáiyani
 watáama yauwéqma timá yímikaiye:
 “kemá paá aagómá kaqmáápaqa
 máune. ketáagoma pááqya-kanaama
 abarokáq kétaayaiye. uyátárai-nakoni
 aammá kaqmáápaqa mó tarôq oro!
 min-ánón-ámmá arupú oro!” mirá téna
 timá yímikaiye ²⁴ Pérati-wayukayopake
 óq-wayukama iréta móragaraq ítama
 aónaraae: ²⁵ “emá tirááne ‘kemá
 Metáíya íma máune. íma Írááiya máune.
 íma Áánûqtuni amuné-náqá máune.’
 té emá timá tímikaanatae. ááqibo
 nôraq itaaq nommá kébeqyikaano?”
 tewana ²⁶ Yóáane timá yímikaiye: “paá
 nokáráqá kébeqyikaune. maa taibaq-
 wayukati aúkáapimma móra-naqa
 máitata yeráwáqá íma ítaraamanibo
 wemá ²⁷ uyátárai-nakoma tinaaépaqa
 kéitaq ketí mú mikáq-náqá kemá
 wení maqné-náqá maqnégánópóaqa
 wení aítauq-anaan-annama íma
 kanaarácq uwaénúnamiye.” téna
 Yóáane Béqutanibaqa timá yímikaiye.
²⁸ miráuraitana Yótaa-non-abapaqa
 mikáqá Yóáane nommá péqyikewaipaqa
 pááq uráiyé.

Áánûqtuni tipi-típi-araaqa

²⁹ miráuma aabáyaama Yóáanen-
 opaqa Ítuma kéitana Yóáane Ítumma
 aónarena maará téna abarokáq
 tiráiyé: “aónaaro! maannáma
 Áánûqtuni tipi-típi áráakaa-naqa máiyé.
 wemá maa-márábí-kúmíq-yátááqá
 kebó-yátáákárácq mamá matuwánéna
 kukáiyé.” ³⁰ wetábámá keráwáqá timá
 tímikaune: “tinaaépaq uyátárai-nakoma
 kéitana ketí mú mikáq-náqá kemá
 naayóbáqá pááq uráune wemá
 máqe-urainana miráipoana wemmá
 yaaguyaqmá káyune.” téna Yóáane
 tiráiyé. ³¹ Yóáane óqa tiráiyé:
 “áqnáabaqa kemá kenamááríqa
 íaonaraune.wemá náawabiyo?

nóiqtaba kemá iráúnábô? nommá má kébeqyikaunaboata áaqibo miráuma Ítiráaeo-wayukama wemmá aónanoe. ³²Yóáane ókaraq tiráiyē: “kemá Áánûqtuni Aágoma kégumita aónaraune máaraa kukéna Aágoma wekáqá ku máqe-uráiyē. ³³aanibo kemá kenamááríqqa wemmá íma ítaunamanibo kemô nokáráqá péqyikao téna timátíkái-nakoma mémá-kánáábímá timá tímikáiyē. ‘emá aónenanamo Áánûqtuni Aágoma kumínama móra-nakoni aúraqa ku máinama anaáeqaqa min-nákómá Áánûqtuni Aágogaraqa pérakaniyē.’ tena ³⁴kemá kenamááríq aónareq tiráune. ‘min-náqá Áánûqtuni mú mikákáá-náqá máiyē.’” téna Yóáane tiráiyē.

Ítuma wení áqnáae-noiyapoma

³⁵aabáyaama Yóáane wenanaae waráaya-nakarata maéta ³⁶áanibo Ítuma paá ureíre kéitata aónarae. Yóáane abarokáq tiráiyē: “aónaakao! maannáma Áánûqtuni tipi-típi-araare.” téna tiráiyē. ³⁷kaayaq-nákórátá yegárágá ítaarayapoata Ítumma anaáe ³⁸waqmé kéoyana Ítuma waéqma yimónaraaye. maa-kááyáqá Ítuma ítama aónaraiyē: “kenákámá nóiqtaba abáá kéoyo?” téna yenáká timá yímikáiyē. aanibo yenákámá tiráiyē: “Aráábae, náakaraq kéwaeno? teta (Aráábae wenáaimma yiráati-naqa máiyē.) ³⁹Ítuma tiráiyē: “keté iréka yaónaakao!” téna tiráiyē. miráimanibo yenáká iréta Ítugaraqa mi-nókáámá máqe-uraaye aabaúmá énaikaqa waaqókáqá kaayaqte-kaayaqte (4.00 kiroki) inéna uráiyē. ⁴⁰yenákábíké móra-nakoma wemá Yóáane ítaipoana Ítuma anaáema wakáiyē wenáwíre Ááanu Tááimoni Pítáa wenábâkoe. ⁴¹Ááanu páátákáá awaaómmá Tááimoni ko aónatuwena

timá ámikáiyē téna “Metáiya kerátámá aónaraue” (Metáiya wenáaimma Áánûqtunopake mú mikákáá mái-naqa). ⁴²Tááimoni Ááanu áwíqmena Ítukaqa uráiyē. Ítuma wemmá aónarena tiráiyē: “emá Tááimonio, Yóáanen áaniko, ení aúgen-awíqa Tépati wániyē.” téna tiráiyē. áaqibo paá Pítáa min-áwíqá ááyanunatae. Tépati wenáaimma “óqtamma” wáiyē. ⁴³aabáyaama Kááiriri-marupaqa Ítuma uínéna kéena kóuráiyē. Pírípima aónarena timá ámikáiyē: “ketinaae waraao!” ⁴⁴Pírípi Beqtáirapake kéiyē. mimórá-márúkáqá Ááanuruyaa Pítáa yeqtí márúkare. ⁴⁵anaáeqaqa Pírípi Natáániomma aónarena timá ámikáiyē: “móra-nakoma Móteti Áánûqtuni amuné-nákáráq naayóbáq wetábá agatáae mimórá-nákómá aónaraunatae. wemá Ítuma Yótêbi wení áanikoma Náátárêtibake máiyē.” Pírípi téna tiráiyē. ⁴⁶Natáánio íkéitamma maará wemá tiráiyē: “Náátárêtibakenabiyo? aaqáo! mikáké íráqô-qtataaqa paá íma kéimiye.” téna tiráiyē. Pírípi timá ámikáiyē: “enamááríq iré aónaao!” téna tiráiyē. ⁴⁷Ítunopaga Natáánio kéena Ítuma káonaiyē.wemmá káonena Ítuma abarokáqá tiráiyē: “aónaaro! maan-nákómá Ítiráaeobake-nakoma máena wení agaemá íma wáiyē.” téna Ítuma Natáánioqtabama mirá-tiraiyē. ⁴⁸Natáánio ítama aónaraiyē: “ketábámá náaraq umá ketí áaimma ítaaraano?” téna tiráiyē. áaqibo Ítuma tiráiyē: “Pírípi emmá íma ááyaraítaq yaa áménaapaqa máanaq túyánápí aónaraunamiyē.” téna tiráiyē. (mi-tágón-áwíqa “píki”). ⁴⁹aanibo Natáánio timá ámikena: “Aráábae, emá Áánûqtuni áanikoma máane. Ítiráaeo-mararaqa máqte-qtataakaqa anómma máane.” kétena tiráiyē. ⁵⁰Ítuma yawéqma tiráiyē: “emá píki yaa áménaapaqa máanaqa aónaraune

maará téqo túnnama minnáyabama kétima-timeno? múte anó-qtataqa anaaékaq ôriq umá aónanoe.” Ítuma mirá téna ⁵¹ óq-aimma tiráiyé: “árainé. keráwáqá abaayámmá yawákínaqa abo Áánúqtuni márúpake wení kaqtó-wayukama wíyokakaa-kama taígani mú mikáq-náqá Waayúkagon-Araakaq wenôpaqa kuké ute íyaq aónanoe.” téna tiráiyé.

Ítuni áqnáaen-awaameqa

2 kaumo-yúpáámá ánatagitata móra-innima iyakánéta Káárirí-marukaq kéoe. pááqya márúkon-awiqa Kéinabare. Ítuma wenanóama mibáq máqe-uráiyé. ² Ítuma wení iyápó-annagaraqa min-íníkoní waayúkagaraq awaíkoní waayúkagaraqa yááyaawata ya aónaraae. ³ wááéni-nomma ánatanena itana Ítuma anóama timá ámikaiyé: “wááéni-nomma ánataguráiyé.” wenanóama titana ⁴ Ítuma yawuwéqma tiráiyé: “aaragô! etábámá ketábámá nóinabiyo? ketí kanaamá íma pááq uráiyé.” téna tiráiyé. ⁵⁻⁶ wenanóama aáwaqa mamé kéye-kayukama maará téna timá yímikaiyé: “timá-timinaiqa-oro!” téna Ítuqtabama tiráiyé. abapaké móra óqta-tawema wáqe-uraae. Ítráaeo-wayukati nommá perai-ámmá yawítúkain-aiqtabama miráipoana min-óqtá-tawémá mibáq wáqe-uraae. móra-mora óqta-tawebima móraiq-moraiq umá waaqókákáá kaayaqté-kaayaqte káápaa-tawebima yaqmá ógiqma wáiyé (113 aríta). ⁷ Ítuma tiráiyé: “mirá-oro! mi-táwérápí nommá yáboro!” wemá téna tiráiyé. aáwaqa mamé kéye-kayukama nommá yaqmá ógiqma ótaqa makááe. ⁸ Ítuma óq-aimma tiráiyé: “íbêqa yaímma yaqmá aáwakaq-kawaa-naqa mó ámêro!” téna titana mirá-uraae. ⁹ aáwakaq-kawaa-nakoma wemá namá

aónaraitana naréna wááeni-none téna ítaraiyé. ááqibo náakakenabiyo téna íma ítaraiyé. aanibo aáwaqa mamé kéye-kayukama yemá ítaraae. iyakánéta on-íníkoní awaíkomá aáwakaq yabíkái-naqa ááyarena ¹⁰ timá ámikaiyé: “máqte-kayukama íráqô-waaeni-nomma áqnáabaq-taoqa yímituwaitana anaaékaqa yeráwáqá aáwaqa kénaawata paá-waaeni yimínoe. ááqibo emá íráqô-waaeni-nomma maráánama íbêqa keyimene.” téna tiráiyé. ¹¹ maa-qtátááqô Ítuma miráuraimma nommá wááeni-nomma aúkáitana kéena maannáma Ítuni áqnáabaq-awaameqa Kéinabaqa Káárirí-marukaqa mirá-uráiyé. Ítuma wení iyápó-annama Ítuni tágama-yataaqa aónareta wemmá yirummá ámikaae.

Ítuma Káperanabaqa kóiyé.

¹² anaaékaqa mirá-umaqtuwaawata Ítuma wenanóagaraq wenábâkogaraq wení iyápó-annagaraqa Káperanabaqa urááe. mibáq pááqya-kanaama ko máqe-uraae.

anó-monoq-naupake (tépo) Ítuma táigo-qtataqtabama kuyúqtukaiyé.

¹³ ayú maqnánó-kanaama awaaraq kéitata min-áyú maqnánéta owana wenáwíqa kótámakini-kanaama (páátoba) miráipoana Ítuma Yérútááre-baqa utáiyé. ¹⁴ anó-monoq-naupaqa waayúkama yetí purumakaamá tipi-típima máama meyámmá maránéta iráawana Ítuma aónaraiyé. óq-wayukama maraq máeta óqtama waékáae. ¹⁵ kéwaeraawana Ítuma ánnama maténa pú yoqmá tebúqa yímiqma waqtúwáitata pípéban umáqtukaiyé. monoq-naupáké máqtemma purumakaakaráqá tipi-típigaraqa pípéban umáguraae. óqtama waékáa-kayukati yaaremá

waéqtukaitana yeqtí moneqa kugúbaguraiye. ¹⁶ ááqaanibo máama meyámmámáráá-kayukama Ítuma timá yímikaiye: “maéqé páapaq kóoro!” téna wemá tiráiyé: “ketiboní naammá íma mamá meyá-námmá aúráaro!” téna Ítuma timá yímikaiye. ¹⁷ Áánûqtutaba agatáinabi wení iyápo-annama yeráwáqá yúyánákáqá makááe. minnáma agatáimma mirá kétiye: “ení monoq-náútábámá tirupi irá kamáguraiye.” téna agatáimma minná yúyánákáqá makááe. ¹⁸ anó-monoq-naupaqa kuyúqtúwáitaba Ítiráaeo-wayukama Ítumma ítama aónaraae: “nóin-awaameraq umá tiráátinonataabiyo? náápaamma matokéaq mirá kéono? náápaamma náawa ámikaiyo? tiráátiyo!” téta ítama aónaraae. ¹⁹ Ítuma yawéqma tiráiyé: “keráwáqô, yawítútuwaiyaqa maa-mónóq-námá kaumo-yúpáá maéqa kemá móragaraqa múte itó-umaranune.” téna tiráiyé. ²⁰ Ítiráaeo-wayukama wenáama íma itareta maará téta tirááe: “kanaaráq ayáqtáá-kanaama maa-mónóq-námmá umá múte itó-uyakaraae. kaayaqté-kaayaqte-wayukati yíyiaamma naaikamá abapaké móra aúqa urááe (46 karitimaatimá). ááqibo miráinama kanaaráq kaumo-yúpáámá enamáa múte itó-umaranono?”. Ítiráaeo-wayukama téta tirááe. ²¹ áánibo anó-monoq-naqtaba Ítuma tiráiyábô wenaúyataba tiráiyé. ²² anaaékaqa Ítuma pukáipikemo itó-urai-taoqa wení iyápo-annama wenáama yúyánákáqá makéta Áánûqtuqtaba agatáin-aikaraqa Ítun-aagaraqa áráitabaae téta tirááe.

Ítuma waayúkati yáaimma kéitaiye.

²³ keqnáámmá kótai-kanaama itana Ítuma Yérútáarebaqa máqe-uraitata taíbaq-wayukama wení awaaméqá aónaraapoana wenáwíkaqa yirummá

ámikaae. ²⁴ Ítuma wenamáárîq yaímma-wayukati táí-yaaiqtabama ítaraipoana yemmá wenáaiqtabama yaákarena yiráátiraiye. ²⁵ máqte-kayukati yirupimmá káonaipoana waayúkati yáaiqtabama káqowama wemmá kanaaráq ítimaminiye.

Ítuyaa Níkótímati

3 ááqibo Pérati-wayukabikemma anó-nakoma Níkótímati ² Ítunopaqa nokáámma wemá iréna timá ámikaiye: “Aráábaeo, emá timá-yiminaqa Áánûqtunopake máane. minná ketáá kéitaunatae. Áánûqtu eté ímo máráinaama emá íma anómma uyáqtárain-awaameqa kanaaráq ínóne.” téna Níkótímati tiráiyé. ³ Ítuma wenáaraqa yawéqma tiráiyé: “kemá áraimma kétima-amune. móra-nakoma íma móragaraq marakáinama wemá Áánûqtuni márûqa íaonaniye.” Ítuma mirá téna tiráiyé. ⁴ Níkótímati Ítumma timá ámikaiye: “wemá náaraq umáwaq waayúkago ááyaqnobakemma yawéqma marakániyo? wenanóni ááyaqnoaba móragaraq ku peráinana ámûkarariq umá máena móragaraq marakániyô?” téna Níkótímati Ítumma ítama aónaraiye. ⁵ Ítuma móragaraq tiráiyé: “kemá áraimma kétima-amune. móra-nakoma íma Áánûqtuni márûpaqa wemá uyáberenamoenama wemmá nokaráq Áánûqtuni Aágogaraq marakániye. ⁶ aúgoma aúgomma ákáraitana Aágoma aágomma ákáraimiye. ⁷ íma karatiyo! kemó timámunayatabama keráwáqá móragaraq matikáino! ⁸ uwáágoma uwáá yoqmá wemá náabarabi ónááe tipáqá kéuiye. wenáama kéitaane. ááqibo náakakena kéuiyo? náakaraq kéiyó té íma káonaane. mimóraráá waayúkama Áánûqtuni Aágoma kemaqyikaiye.” téna Ítuma tiráiyé. ⁹ Níkótímati ítama aónaraiye: “náaraq

umá maami-qtátáákómá pááq ínáyô?”
 téna Níkótímati ítama aónaraiye.
¹⁰ Ítuma yawéqma tiráiyē: “Ítíráēo-
 wayukati anó timá-yimi-naqa máanana
 ááqibo maami-qtátáákóqtábámá
 íyaq ítaraano?” Ítuma óq-wataama
 tiráiyē: ¹¹ “kemá áraimma kétima-
 amune. ketáá kéitauna-yataaqtaba
 kétunanataa káonauna-yataaqtabataa
 kétima-yimunatae. ááqibo keráwáqá
 ketái táaraqa taáqa íma kémaraae.
¹² ímo itéq oweqa maa-márábi-
 qtátááqtábá timá-timunama
 Áánûqtuni márûpaq-yataaqtabama
 timá-timunama náaraq umá itánô?
¹³ ááqibo áraimma móra-nakoma
 Áánûqtuni márûpaqa aati-aatimá
 íma utáiyē. paá kímora-nakoma
 Áánûqtuni márûpake kukáimma
 wenáwîqa Waayúkagon-Araaqune
 kemá. ¹⁴ kaqmáápaqa káápa-augaraq-
 irakabayaamma Móteti tarôq
 uráimma múte yaútaiye. waayúkama
 irakabayaamá káonaawana yemmá
 Áánûqtu yíwáqnaa uráiyē. móraiq
 umá Waayúkagon-Araaq múte
 yaúteta kaapaq-yátáqá ikámakaae.
 waayúkama wemmá káonaawanama
 yemmá Áánûqtu yíwáqnaa kéiyē.
 miraráá umá Waayúkagon-Araaq múte
 yawínoe. ¹⁵ miráipoata yeráwáqá
 Áánûqtuni áanikoma yirummá
 amétama yemmá káqon-auwaraimma
 yímikaiye. ¹⁶ owé. Áánûqtu
 máqte-marabi-kayukayatabama
 amáabopike ákaraiipoana wení kímora
 áanikoma yímikaiye. yeráwáqá
 wenáanikoma yirummá amétama
 yeráwáqá Áánûqtuni ayáápike íma
 aúyoretama ípuinoe. wenáanikoma
 aúgen-auwaraimma yimínama
 máqte-kanaama yeráwáqá paá mánoe.
 yirun-íyápómá matúq-matuq umá
 mánoe. ¹⁷ Áánûqtu wenáanikoma
 aarawaamá yawááq umáikaiyabae
 téna íkukaiye. paá aarawaamá

atóbamaikaiyaba timákáitana
 kukáiyē. ¹⁸ móra-mora-nakoma
 arummô amínanama Áánûqtu
 wemmá íma yawááq kéumakaiye.
 ááqibo móra-mora-nakoma íbêqa
 arummô ímo kámitanama Áánûqtu
 wemmá íbêqa yawááq kéumakaiye.
 miráipoana wemmá kímora Áánûqtuni
 áanikon-awikaqa arummá íkamitanama
 min-nákómá íkákaitana Áánûqtu
 wemmá yawááq kéumakaiye. ¹⁹ íbêqa
 Áánûqtu maannáyabama yawááq
 kéumaikaiye. ómmá anómma marabí
 tágaguraiye. ááqibo waayúkama
 kumayuq-yátááqtábá keyikaitata ómmá
 yupayo umá tágaiqtaba íkeyikaiye.
 yeráwáqti yáaimma táigoni kéopoana
 ómmá yupayo iqtábá íkeyikaiye.
²⁰ móra-mora-nakoma táigo-qtataaqa
 kéenama ómmá yupayo iqtábá íkákaiye.
 wení mayáígómá abarokáq yínipoana
 ómmá yupayo ikáqá waaqókáq
 íkuminiye. ²¹ móra-mora-nakoma
 áraimma íráqô-qtataaqa kéenama
 ómmá kamá yupayo ikáqá yíniye.
 Áánûqtun anaaé kéwaraiipoana wení
 mayáígómá ókáá kamá tágaginana
 wemá yupayo iqtábá áaqa íkegaiye.”
 téna Ítuma tiráiyē. ²² anaaékaq
 Ítugaraq wení iyápó-annagaraq
 maréta Yúríá-marukaq ko mááwana
 pááqya-kanaama mááwana mibáqá
 nommá péqyikaraae. ²³ Ínonibaq
 waaqókáqá Téiramapaq taíbaq nommá
 wáqe-uraitata Yóáane mibáq nommá
 kébeqyikaiye. waayúkama nommá
 peráiyábá keyikaipoata wekáqá
 yíq-yíq kéoe. ²⁴ Yóáane ánná-naupaqa
 íákaraabo. ²⁵ maakáqá Ínonibaq
 Yóáane wení iyápó-annama Ítírááēo-
 wayukagaraqa nóbîq-naabiq-aimma
 kétee. Ítírááēo-wayukati nommá
 perái-ámmá yawíqtítukain-aiqtabama
 téta nóbîq-naabiq-aimma kétee.
²⁶ Yóáanen-opaqa iréta tirááē:
 “Aráábaeo, min-nákómá egáráq

Yótaa-non-abapaqa mimórá-nákómá wetábámá tímikaanatae.kanaaráqá wemá íbêqa nommá kéberakaipoana máqte-kayukama wenôpaqa yageg-yageg kéoe. ²⁷Yóóane maaráá téna yauwéqma tiráiyé: “máqte-qtataaqa wení márûpake Áánûqtu ámikaipoana móra-nakoma kéqokeq-yataaqa paá íma mayáníbo.” Yóóane téna tiráiyé: ²⁸“keráwáqá kenamááríq tiníq umá kemá timá tímikaune. kemá Metáíya íma máune. paá timákai-naqa wenáaraqa áqnáabaq téqa tiráune. wágáábaqa maannáma timá tímikaune. ²⁹ítáaro! móra-nakoma ánáakoma kémayaitana yenáká yimuqá kémaraaye. maannáyaba min-nákóní ábárawaoma awé kéena káonena wegáráqá amuqá kémarakaiye. miráráá umá Ítuqtaba týyaqnoabaqa ógikaipike timuqá kemaqtuwaune. ³⁰wenáwíkoma íbêqa uíno ááqibo ketíwíkoma paá kumíkáae. ³¹móra-nakoma yanaaké kéena wenáaimma máqte-qtataaqtabama yanaamá wáiyé. káqo-nakoma marabíké kéena wemá paá marabí-qtátááqtábámá kétéye. móra-nakoma Áánûqtuni márûpakemo kéyename ³²aónarena ítarai-qtataaqtaba Áánûqtuni márûpaqa wemá kétéye. ááqibo keráwáqá wenáaraqa taákaq íkemaraae. ³³waayúkama wenáaraqa yáqtoqma akoqnáá urétama yíyaqnoabaqa mirá kétéé. ‘Áánûqtu árai-naqa máiyé.’ yíyaqnoabaqa maami-káyúkámá mirá téta kétéé. ³⁴móra-nakoma Áánûqtu timákaraitana wemá Áánûqtuni watáama kétéye. Áánûqtuni Aágogaraqa wenááyaqnobaq aati-aatimá ógíqma wáiyé. ³⁵aboámá wenáanikoma kaayoné umákena máqte-qtataaqa wení akoqnáaraq ámikaiye. ³⁶móra náawawaq Áánûqtuni áanikoqtabama arummá aménama áanikoma wemmá aúgen-auwaraimma amíniye. móra

náawawaq áanikoqtabama kaúbîq kéena aúgen-auwaraimma íaonaniye. wekáqá Áánûqtuni áyámma umá watúq-watuq umá wániye.” Ítuma téna tiráiyé.

Ítuma Yúríabake kóiyé.

4 ¹⁻³Yóóane netuqyaan-íyápó-ánnámá nommá péqyikaraiye. ááqibo Ítuma mú mikáq netuqyaan-íyápó-ánnámá nommá péqyikaraiye. Péрати-wayukama minná ítaraapoana Ítuma Yúríabake itátuwena kóuraiye. Ítuma nommá íma péqyikaraiye. paá wení iyápó-annama yenamááríq waayúkama nommá péqyikaraae. Ítuma Kááriribaqa móragaraq yauweré uráiyé.

Ítuma Táméria-inikote wataá-wataa kétéye.

⁴Ítuma Táméria-marukaqa aúkáapi kótama-kuraiye. ⁵móra márûqa Táméria-wayukati márûkaqa iráiyé. páaqya márûkon-awiqa Tékemabaq waaqókáq mi-márúqá Yáakoboma wenáanikoma Yótêbi ámikaiye. ⁶mibáq nááyóbáqá Yáakoboni nommá yabí-máíqá wáqe-uraima íbêqa paá wáiyé. aanibo Ítumma ábô-kaitana nommá yabí-máíkáqá ya máqe-uraiye. aáwaqa nai-kánáámá waaqókáq kéitata ⁷⁻⁸wení iyápó-annama aáwaqa ko meyaníq ínéta kóuraae. móra-inikoma Támériabake nommá yabínéna iráiyé. Ítuma timá ámikaiye: “nommá tíminaq naano!” téna tiráiyé. ⁹ááqibo maamin-íníkmá yauwéqma tiráiyé: “emá Ítirááéo-naqopo kemá Táméria-inimune. nôraq itaawáq kekáqá noqtábámá kéteno?” mirá téna timá ámikaiye. ¹⁰anaaeákaqa Ítuma maará tiráiyé: “ááqibo emá Áánûqtunopake ámî-qtataaqtabama kéitaanama ekáqá náawabi noqtábámá ítama káonaiye emá kekáqá íténaq akoqnáá umá máí-nomma améno.”

Îtuma mirá téna timá ámikaiye.
¹¹Táméria-inikoma yauwéqma tiráiyē: “anóko, maa-nómmá yabí-máiqá mémá-nóbáqá wáiyē. ááqibo ení tawemá íma wáiyē. náakakenaq maami kúmi-nomma yabínónô?
¹²ketáái títaubikoma Yáakoboma mú mikáq anó-naqa amé méqa kéono? wemá maami-nómmá yabí-máiqá tímikaiqtaae. wemá áanimaakaraqa wení tipi-típigaraqa mipíkē narááe.” min-íníkmá mirá téna tiráiyē. ¹³Îtuma waéqma itaí-áímmá wemmá timá ámikaiye: “máqtemmo maamipíkē-nómmá naíyama óqa noqtábá yikániye. ¹⁴máqtemma kemó yíména-nomma akoqnáá umá mái-nomma nétama anaaékaq ókaraq noqtábá íyikaniye. ááqibo kemó nommá amúnama arunóbáqá metiráá yubáma kumíniye. maami-métímá yubáma piri-piri téna kumíniye. máqtemma matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayétama matúq-matuq umá mái-yataaqa mataápoana arunóbáqá ummaa íyaniye.” mirá téna tiráiyē. ¹⁵maamin-íníkmá timá ámikaiye: “anóko, mirá-nómmá timiyo! anaaékaq noqtábá ítikainaqa keqnáámmá maakáqá noqtábámá yauweré íyenune.” wemá téna tiráiyē. ¹⁶Îtuma yauwéqma timá ámikaiye: “enawaikómá ko ááyama timá amítuwe yauweré yekao.” Îtuma mirá-tiraiye. ¹⁷maamin-íníkmá tiráiyē: “ketiwaikómá íma máiyē.” Îtuma akoqnáá umá tiráiyē: “áraine. enawaikómá íma máiyē kéténe. ¹⁸árainmma kétune. emá móra-tiyaapaq-naqa mataánamiye. áánibo íbêqa mayáána minná enawaiqá íma máiyē. áraiqtabama paá yaímma emá kéténe. tébakaq kenamá tiráune.” téna Îtuma tiráiyē. maamin-íníkmá yauwéqma timá ámikaiye: ¹⁹“uyátaráana-nako! Áánúqtuni amuné-náqá máane.

maannâ aónanaa únnae. ²⁰itaa!
ketáái títaubikoma maan-ánúráqá nunamummá Áánúqtukaqa tirááe. ááqibo emá ení waayúkagaraq miráuma kétee. “Yérútáarebaq mibáqá nunamummá mó tero!” téna wemá tiráiyē. ²¹Îtuma minnáyaba óq-aimma tiráiyē: “aaragô, itaa! óq-kanaama yínaamoema mi-kánááyábá íma anuraqá íma Yérútáarebaq nunamummá tinóne. ²²emá ení waayúkagaraq nunamuqtábámá íkéitaae. paá-wataama kétee. atóbamayikai-yataaqa Ítiráaeo-wayukarake kéipoana nunamummá-tí-yátááqtábá arupú umá ketáá kéitaunatae. ²³mi-kánámá yíniye. árainmma mi-kánámá íbêqa wáiyē. waayúkama árai-nunamuqtabama yeráwáqá mútúq yirummá améta Áánúqtuni árain-aikaraqa nunamummá ketibotáá Áánúqtukaqa tínoe. owé. ketibotáá Áánúqtu yeráwáqá mútúq yirummá améta Áánúqtuni árain-aikaraqa téta mirá-káyúkábá Áánúqtuma kákaiye. ²⁴Áánúqtu wenamááríq aágoma máipoana waayúkati yirunóbáqá aágoma Áánúqtu wenamáa maqikáné iné. Áánúqtu aágoma máinapoana máqtemma yetí aágogaraq wekáqá nunamummá tínobo. aágogaraq tétama mútúq yirummá ámiketa Áánúqtuni árain-aikaraq nunamummá tínobo.” téna Îtuma tiráiyē. ²⁵maamin-íníkmá timá ámikaiye: “Metáiya (Káríqto) kumínayaba kéitaune. wemá kuména máqte-qtataaqa kéitaipoana máqte-qtataatabama timá-timinitae.” téna tiráiyē. ²⁶Îtuma abarokáq timá ámikaiye: “kemá kétima-amune minná kemúne.” téna tiráiyē. ²⁷mikáqá wení iyápó-annama irááe. iréta Îtuma maamin-íníkotê wataá-wataa kítitata wení iyápó-annama ya káoneta yaaqtaba urááe. yeráwápiké móra-nakoma íma ítama aónaraiye:

“nóiqtaba kákaiyo?” téna “nôraq itaa wetê wataá kéteno?” mirá téna móra-nakoma ítiraiye. ²⁸ miráitana min-íníkmá no-táwémá mikáq yuwéna anó-marupaqa uréna mibáq waayúkama timá yímikaiye: ²⁹ “iréra! móra-nakoma ya aónaaro! wemá máqte-qtataariq naayóbákáráq íbêkaraq kéuna-yataaqtaba wemá timá tímikaiye. wemá Metáiyawabiyo?” min-íníkmá téna tiráiyé. ³⁰ ááqibo waayúkama anó-marupake yuwéta Ítunopaqa kéowata ³¹ mi-kánááráqá wení iyápó-annama waku-waku tirááe: “Aráábaeo, pááqyamibo paá naao!” téta tirááe. ³² ááqibo Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “ketí kaawéqá wáitaq abo keráwáqá maannáyaba íkeitaae.” Ítunopaqa kéowata ³³ mi-kánááráqá wení iyápó-annama wemmá kéitaimma wemmá kéitaimma urááe: “móra-nakoma aáwaqa maméta irááó?” wemmá kéitaimma wemmá kéitaimma urááe. ³⁴ Ítuma miráráá téna timá yímikaiye: “ketí aáwaqa miráuma wáiyé. kemá timátíkarai-nakoni aúyanámmá waránááre waqmá mayaímá tímikaimma mamá ánatanaare.” téna Ítuma tiráiyé. Támériabake-kayukama kéowana Ítuma yimónarena óqa waéqma itaí-áímmá tiráiyé: ³⁵ “keráwáqá tiráama miráuma kétee. ‘kaayaqté-kaayaqte-wiyokoni mi-kánáágóní arupimmá yómmá anagánoe.’ abo kétune tú maréra! yómmá aónaaro! yókómá íbêqa anagégaiye. ³⁶ íbêqa arammá kúqtín-nakoma wení ápêqa kémayaitana arammá watúq-watuq umá wánin-aramma kútúma ayúgutaiye. miráumaraa úbî-nakogaraq arammá kúqtín-nakogaraq yimuqá maráyóye. ³⁷ tiráama áraine ‘móra-nakoma arammá ánayumma kéubitana káqo-nakoma arammá kútúma ayúgutaiye.’ ³⁸ ááqibo keráwáqá

arammá kútúma ayúma kúyoro téqa timá tíkaraune. ááqibo min-áráqtábámá keráwáqá íma uqmakéqa íma kawáá urááe. káqo-yuma maamin-árákáqtábá ôriq umá mayaímá matááwaqa ááqibo keráwáqá paá ya ayúéguyoe.” téna Ítuma tiráiyé. Ítuma mi-kátáagóní áaimma abarokáq ítiraiye. mirá-uraiye. ánayumma wení watáama wáiyé. waayúkama yókáá mááe. móra-nakoma Ítuni watáama waayúkati yirupi kéubitana anaaékaq káqo-nakoma wení iyápó-annabike íraqôn-aaimma arakáá waayúkati yirupiké aónaniye.

³⁹ maamin-íníkmá watáaboana netuqyaa Táméria-wayukama anó-marupake Ítuqtabama yirupi kéitaae. min-íníkmá tiráiyé: “wemá timá tímikaiye kemá máqte-qtataariq naayóbákáráq íbêkaraq kéuna-yataaqtaba wemá timá tímikaiye.” téna máqtemma min-íníkmá timá yímikaiye. ⁴⁰ miráipoana maami Táméria-wayukama Ítunopaqa kégumeta inaa-inaa tirááe: “ketáátê ya mááo!” téta tirááe. kaayaq-yúpáámá yéráwátê máqe-uraimma wení watáama tiráitata ⁴¹ óq-wayukama netuqyaamá yirummá ámikaae. ⁴² anaaékaqa maamin-íníkmómá yemá timá ámikaae: “áqnáabaq emá ténayababoaqtaa Ítuqtabama tirummá ámikaunatae. íbêqa ketáá kenamááríq ítaraunatae. tirupi kéitaunatae maan-nákómá áraine wemá máqtemma yirummá amiya-kayukama yeqí atóbamaqyikai-naqa máiyé.” mirá téta tirááe.

⁴³ kaayaq-yúpáámá ánatagitana wemá iyuwéna Kááriribaqa kégoena ⁴⁴ Ítuma wenamááríq tiráiyé: “Áánúqtuni amuné-nákómá wenamáápaqa íma anón-awiqa wáiyé.” téna tiraiye. ⁴⁵ Kááriribaqa itata mibáq-wáyúkámá wemmá yiqtábá yimuráámuq marákáraae. yeráwáqá yenamááríq ayú maqnánó-kanaabimma

Yérútáárebaq máqe-uraawana máqte-qtataariq kéi-qtataariq mibáq immá aónaraae. ⁴⁶anaaeékaq Ítuma môragaraq Kéinabaqa Kááririribaqa yauweré iráíye. mibáq áqnáabaqa nommá waéqma wááéni-nomma aúkáiye. móra-ano-naqa Káperanabake wenáanikoma karímá ákaraiye. ⁴⁷Ítuma Yúríabake Kááririribaqa yináímmá ítátuwena miráipoana Ítunopaqa min-ánó-nákómá ko tiráíye: “ketáanima puiné kéibo. iré mamá atóbamakao!” téna min-ánókómá timá ámikaiye. ⁴⁸maaráá Ítuma tiráíye: “paá kéqoqeq-awaameqa íaonareq keráwáqá tirummá íaminoe.” téna Ítuma tiráíye. ⁴⁹anó-nakoma mibáq tiráíye: “anoko! ketí iyápómá puínabo kuké aónaao!” téna tiráíye. ⁵⁰Ítuma timá ámikaiye: “kóaa! ení áanikoma paá mániye.” téna tiráíye. miráuma min-ánó-nákómá Ítun áama ítama arupi maréna Ítunopake kóuraiye. ⁵¹min-ánókómá kégumitata wení kaqtó-wayukama aapaq wenaitaátán uréta timá ámikaae: “ení iyápóma íbêqa paá máíye.” téna tirááe. ⁵²min-íyápógóní aboámá ítama aónaraiye: “nóin-aabauma wení kokoq yámma ánatayakaraiyo?” téna ítama aónaraiye. kaqtó-wayukama minnáma yauwéqma tirááe: “aabaúmá yotéqma móraitana kokoq yámma ánatamakaraiye.” téna tirááe. ⁵³min-ábáúmá mimórá-kánááráq Ítuma timá ámikaiye: “enáanikoma paá mániye.” téna aboámá aákaq makáíye. aboágáráq máqten-araabanogaraq ábâqawaagaraqa yirupi kéitaae. ⁵⁴áqnáabaq-awaameq-yataaqa Kéinabaq wááéni-nokaq uráíye. ááqibo Yúríabake yuwéna Ítuma Kááririribaq mikáq keqnáámmá mi káqon-awaameqa uráíye.

Tabaati-yúpaáyábámá

5 anaaékaq Ítiráaeo-wayukati óq-oniqtabama Ítuma Yérútáárebaq utáíye. ²Yérútáárebaq mibáq nokaayúkáqá wenáwíqa Batétara waaqókáq tipi-típigoni oqtaráqá wáíye. mi-nókááyún áwáabaqa móra-tiyaapaq púgágíq-nama wáqe-uraiye. ³mi púgágíq-naupaqa tafbaq-wayukama yipaq atááe. yaímma yúrama karoparáíye. yaímma yítauqa arúkeq-arukeqa urááe. yaímma yítauqa yabitimáguraiye. tébakaq-wayukama yíyiyaa-kareremma urááe. nommá karááqto ínayabae téta awé urááe. áqnáabaq náawabi nommá karááqto ipí kukáitana wení áiyayaakoma akoqnáá íniye téta waayúkama yúyánápí ítaraae. ⁴yúyánápíké tiráama kaqtó-wamma Áánûqtunopake móra-mora-taoqa nommá waéqma uréire uráíye. ⁵abo mórama karí-náqá kaumo-tíyáákágáráq abapaké kaumo aúqá (38 karitimaatimá) karí maéna máqe-uraiye. ⁶Ítuma auyánámmá ítaraiye min-nákómá karímá naayóbáq matáíye. ááqibo mibáq min-náqá aipaq atáitana aónatuwena Ítuma ítama aónaraiye: “emá atóbaiyaba kákaiyo?” téna Ítuma ítama aónaitana ⁷karí-nákómá yauwéqma tiráíye: “anón-nako! yaímma-wayukama kemmá íma tiyáátoqma nokayúpímmá nommá karááqto ipímmá tikéwae íkéoe. kenamááríq mi-nópímô kumónae téqo kéunama káqo-yu yenókáá ketí aammá kunaúyakewae kéoe.” téna tiráíye. ⁸Ítuma timá ámikaiye: “itóaa! itó éyaq ení yuwaiqá yawátama mamé minnágaraq uréire uwo!” téna akoqnáá umá tiráíye. ⁹paátákáá min-nákómá kátobakena wení yuwaikáráq yawátamena kóuraiye. aanibo mi-túpáámá Taabati-yúpáámá aagaí-yúpáámá wáqe-uraiye.

¹⁰ miráipoana Ítiráaeo anó-monoq-wayukama timá amíqmeta urááe: “íbêq-yupaama Tabaati-yúpááraré. emá ení yuwaikáráq íma mamé uréire uwo aagai-yúpááraré!” téta timá ámikaae. ¹¹ wemá timá arútá-yimikaiye: “mamá atóbatikai-nakoma ení yuwaiqá yawátama mamé waao titaq mamé kéyune.” téna timá yímkaiye. ¹² anó-monoq-wayukama Ítuma aónarae: “min-nákómá timákáitaa mamé yénama náawabiyo?” téta ítama aónarae. ¹³ áaqibo atóbai-nakoma íma ítama arútaraiye Ítuqtabama náawabiyo téna Ítuma taígani-kayukabike péqma yútúgitana atóbai-nakoma íaonaraiye. Ítuqtabama íma ítaraiye wé náawabiyo. ¹⁴ anaaékaq min atóbamakai-nakoma Ítiráaeo-wayukati anó-monoq-naopaqa Ítuma aónatuwena timá ámikaiye: “aákaq maraao! emá kátobaane. móragaraq ení kebó-yátááqá kúmiq-yataaqa íma uwo! íbêqa pááqya-karima matááne. anaaékaq anópi wíyátábámá yabíqma arutaa!” téna Ítuma timá ámikaiye. ¹⁵ min atóbai-nakoma yuwéna Ítiráaeo anó-monoq-wayukama timá yímkaiye: “min-nákómá wenamááríq kemmá atóbamatikaraiye.” téna Ítuqtabama timá yímkaiye. ¹⁶ karí kátobamayikena mirá-qtátááríq Ítuma kénapoana Tabaati-yúpááráqá anó-monoq-wayukama wemmá áaimma átama waqma ikamíneta abáá-uraae. ¹⁷ áaqibo Ítuma yawwéqma timá yímkaiye: “ketiboó, íbêqa mayaí kémayaitaqa miráipoana mayaímá mimóráíq umá kémayaune.” téna tiráiyé. ¹⁸ min-áíqtábá Ítiráaeo anó-monoq-wayukama ókaraq-okaraq umá wemmá abáá-uma uréire urááe. Tabaatiráqá aammá aúmakaan-aimma araténa Áánúqtutaba “kenamáa ketiboé” téna tiráiyé. min-áíkmá mamá wekáráq Áánúqtukaraq mórai

uráitata anó-monoq-wayukama abáá-uma ikamíneta urááe. ¹⁹ Ítuma maannáyaba yawwéqma tiráiyé: “kemá túyánámmá ítama kateko umá keráwáqá kétima-timune. áanikoma wenamáa wenamááríq máqte-qtataaqa íma íné imíye. paá aboámá kái-qtataaqa káonena minnáma áanikoma mimóráíq káiye. ²⁰ aboámá áanikomma òriq umá weqtábámá amuqá kémarakaiipoana kákaitana aboámá máqte-qtataariq kái-qtataaqtabama áanikomma káraatiye. ²¹ aboámá pukáipike kátobamakaitana paá áanikomma pukáipike mimórá miráuma kátobamakaiye. miráuma mórai q umá aúwaraimma aboámá ámikaitana paá áanikoma mórai q umá aúwaraimma mórá náawanabi ákái-naqa ámikaiye. ²² ítáaro! aboámá máqte-kayukama yawááq íma umáyikaniye. ímiye! áanikoma yawááq-umayikai-aiqtaba wemmá ayuwáinana tíniye. ²³ miráipoana wé náayuwabi áanikoqtabama áwíqqa múte kéyuyowana miráuma mórai q umá aboán áwíkka kéuwiye. náayuwabi áanikon-awiqa múte íkéyuyowana miráuma mórai q umá aboámá wemmá timákái-naqa wenáwíkka íkéuwiye. ²⁴ kemá túyánámmá ítama òriq umá kateko umá keráwáqá kétima-timune. náawabi ketáama iténama kemmá timátíkarai-naqa arummá aménama aúgen-auwaraimma matúq-matuq umá mái-yataaqa kémayaiye. wemá íma yawáá kéena ímiye! arummá amína-nakoma áqnáabaq arun-íyápómá pukáipike itó-urena matúq-matuq umá paá mániye. ²⁵ kemá túyánámmá ítama òriq umá kateko umá keráwáqá kétima-timune. mi-kánáámá yínatama áraine. mi táoqa áaimma kátenama mibáq yirun-íyápómá pukuráá-kayukama Áánúqtuni áanikon-aama itétama náayu-naayubi yirummá amétama yeráwáqá matúq-matuq

umá paá mánoe.” Ítuma téna tiráiyē. óq-wataama timá yímikaiye: ²⁶ “árainē. ketibomá Áánûqtu wenamááríq aúwarai-qtataaqa áqnáabaq pááq-urainapoana miráuma mórai q umá kemá áanikoma aúwarai-qtataaqa mórai q umá tirunóbáqá wáiyē. ²⁷ kemá Waayúka-Araakoma máunaboana ketibomá kemmá áanikoma akoqnáa-yataaqa tímikaitaq waayúkama mamá yainánúne. ²⁸ maannáyaba íma iyánáaq uwo! ááqibo mi-kánáámá yínatama yúma pukuráa-kayukama maiqnóbáq máetama áama itánópoata ²⁹ muríanóbákénábi maiqnóbákémá utátuweta úinoe. máqte-kayukama itó-inoe. yaímma íráqô-qtataariqo uráa-kayukama paá matúq-matuq umá mánoe. tébakaq-wayukama táigo-qtataariqo uráa-kayukama yawááq-uma-ikanune. ³⁰ kenamáa kenamááríq máqte-qtataaqa íma onááq únnae. kemá tókái-qtataariqa íkeune. ááqibo tímátíkái-nakoni ákái-qtataariqa kéune. miráipoana paá kéiteq ítama keyainaunana ketí yaináuna-yataakoma arupú kéiyē.” téna tiráiyē. ³¹ Ítuma óq-aimma tiráiyē: “keráwáqá kemmá kenamááríq árainmmo timá tímēnaqa tirummá íaminobo paá kaayaq-wáigóbi kaumo-wáigómô timá-timiyaatama mikáq itánúnatae. ³² ááqibo óq-nakoma ketibomá wemá ketáaiqtabama árainmma keráwáqá kétéma-timitaq wenáama árain-aimma kététaqtaaq ketáa kéitaunatae. kenamáa ketábámá íketune. ³³ keráwáqá Yóáane nommá perai-nákónôpaqa taíbaq-wayukama tímáykariyē. mi-káyúkámá Yóáanema ítama aónaraawana wemá arupú umá yawéqma tiráiyē. ³⁴ paá-wayukama Yóáane máqe-urapoana wenáayabama kemá túyánámmá íkéitaune. maamin-áimmô túnnama keráwáqá tíwâqnaa umá atóbamatikaiyabae téq íketune. ³⁵ Yóáane wemá ókáá kamá

tágaraitaq pááqya-kanaama keráwáqá min-ópí timuqá kémaraae. ³⁶ Yóáane ketáaiqtabama akoqnáa umá ítaraiyē. ááqibo óq-yataakoma ketí mayaímá mú mikáq akoqnáa umá keqtábámá kétee. mayaímá mamá ánataao téna ketibomá tímikaitaq maami-máiyáimmô mayáunama árainmma ketibó timá tókaraítáq káonaae. ketibomá mayaao téna tímátíkáitaq íraune. ³⁷ aanibo ketibomá tímátíkáimma wenamááríq káqo-yu ketáaiqtaba timá yímikaiyē. ³⁸ wenáama aati-aatimá íkéiteqa wenóikaqa aati-aatimá íkaoneqa kemmá tímátíkaráí-nakaq tirummá íkamepoaqa keráwáqá ketiboní aagómá watúq-watuq umá tirupi íma wáiyē. ³⁹ Áánûqtun áama agamatán-áipí ketáaiqtaba kétiyē. keráwáqá anó-monoq-wayukamo maamin agamatán-aimma abáa-abaa kéeqa áaimma íkeitaabo wataáama paá key-orautopoqa min-aúgén-áúwáráimmá mayánúne téq túyánámmá kéitaae. ááqibo paá keyorautopoana keráwáqá min-aúgén-áúwáráimmá íma yíniyē. ⁴⁰ ókaraq-okaraq timá yímíkaimanibo máqtemma keráwáqá ketôpaqa íréq maamin-áúwáráimmá mayáitááqá íma kéitaae. ⁴¹ kemá íma keráwáqtábámá ketíwíqa múte yaúyóro téqa íketune. ⁴² minná keráwáqtí táaimma káoneqa Áánûqtuni akai-yátááqá tirupi íma wáiyē. ⁴³ ketiboní náapaakaraq mamé keyune. ááqibo keráwáqá kemmá íkétiwiraae. móra-nakoma paá wení náapaakaraq mamé yínaqa keráwáqá wemmá awiránóe. ⁴⁴ keráwákáán uráa-kayukama náaraq umáwaq tirummá kanaaráq tímínô? kanaaráq ítiminoe. keráwáqá yiyuwáiyata keráwáqtí tíwíqa wenámí-kenamin umá múte yaúyóro. ⁴⁵ kemá keráwáqá ketibon-áúbáqá túbi marániyē ítero. Móteti tirummá umátikena tíwâqnaa íniyē téq túyánámmá kéitaa Móteti

wenamáa keráwáqtí túbi marániye. ⁴⁶keráwáqá Mótetima tirummô kámeqa kemmá tirummá timínoe. ááqibo wení aúbabi keqtábámá agatáíye. ⁴⁷agatáímma tirummô íkámeqa náaraq umáwaq ketáama tirummá aminéq onábiyo?” téna Ítuma tiráíye.

6 anaékaq Ítuma anó-nokayukon áwíqa Kááriribaqa nopí-káárébí meran-ábápáq uráíye. ²ááqibo Ítuma kégoitata karí atóbamayikain-awaameqa aónawaeta taíbaq-wayukama anaé wakááe. miráitata ³Ítuma anuraqá wení iyápó-annagaraq umáqe-uraae. ⁴Ítiráaeo-wayukati kótámaki-kanaama waaqókáriq uráíye. ⁵Ítuma múte aónaimma taígani-kayukama wenôpaqa kéyewana káonena Píripiqtaba timá ámikaiye: “náakakena taíbaq-awaaqa meyaníq umátaawaq maami-káyúkámá yiménúnataabiyo?” téna Ítuma Píripimma ítama aónaraiye. ⁶Ítuma wemô miráini-qtataaqa ítareboana paá Píripimma kumá yumá ítarena ⁷Píripí yawéqma Ítumma timá ámikaiye: “abapaké kaayaq-wíyókón arupi óqta-mayaima mamátaa móra-mora-nakoma móra-mutaaqa yíní-kaaweqa yiménúnatae.” téna yawéqma tiráíye. ⁸Ítuni iyápó-annabike móra-waigon-awíqa Áánaru Tááimoni Pítaan ábâkoma Ítumma timá ámikaiye: ⁹“móra-iyapogoma móra-tiyaapaq-yakaraq kaayaqá káqtútai-noyaakaraqa matokáíye” téna “ááqibo kágínagoma íma maami-máqte-káyúkábímmá kanaarâq íniye.” téna Áánaru tiráíye. ¹⁰tiyáapaq-tiyaapaq-tiyaakagaraq-wayukama (5,000) máqe-uraawana íráqôn-aapeqa netuqyaa wáitana wení iyápó-annama timá yímikaiye: “máqte-kayukama tíyata maraq máero.” téna tiráíye. ¹¹ááqibo Ítuma yammá maténa “Áánúqtuo, maan-ááwáqô timénayabataa timuqá kémarakaune”

timátuvena mikáq-mikaq umá yímíqme uréna keqnáámmá káqtútai-noyaaqa maténa mikáq-mikaq umá yímíqme uráíye. ¹²yeráwáqá kanaarâq umá mi-kááwéqá mamá yáawana wení iyápó-annama timá yímikaiye: “aqtó-átómá aítma aíkuyoro yaímma páabaq íyúwáaro.” téna tiráíye. ¹³waayúkama móra-tiyaapaq-yamma nátuweta aqtó-átómá tiyáaka uréna títaupake kaayaq-kámáágúq-únámá aítuma ógiqmakaae. ¹⁴waayúkama min-ánón-áwááméqá immá káoneta tirááe: “árainé. maan-nákómá Áánúqtuni amuné-náqá marabí ku máíye.” téna tirááe. ¹⁵Ítuma mi-qtátáátábámô kéitenama anuraqá páátákáá wenamá utáíye. wemmá awíqmeta koma yeráwáqtí anón-naqa tarôq umá máena yabíqyikaikaae téna kétéwana Ítuma ítátuvena páátákáá yiyuwéna anuraq utáíye. ¹⁶Ítuma anuraq máitana aaqá enánéna yúmárán immá wení iyápó-annama yenamáa Káárirí-nokayukaq kukááe. ¹⁷nopí-káárébí utéta aqtamá Káperanabaq wínéta urááe. Ítuma paá anuraq máena yeráwáqtôpaqa íiraiqtaba aaqá ékáíye. ¹⁸akoqnáá-uwaa kéyoraitana nokómmá ôriq umá karááqto uráíye. ¹⁹ayau-yatáráké non aúkáapi warárituqme kéyeta nopí-káárébíké Ítuma non ámúraaqa yetôpaq kéitata aónaraae. yeráwáqá ikatíq urááe. ²⁰ááqibo Ítuma timá yímikaiye: “kemíbo ikatíq íoro!” téna tiráíye. ²¹yeráwáqá Ítumma nopí-káárébí auwiránéta urááe. kéowana ááqibo páátákáá yeqtí nopí-káárégómá min-ábápáq wínéta opáqá áqa irááe. ²²íbêqa iyápó-annama yuwéta nópi-káárébmô kéowatama taígani-kayukama yimónaraae. óq-aabayaannapimma yeráwáqá mi-káyúkámá aónaraamma kímora nopí-káárábímmá iyápó-annama

yenamáa máeta kóuraae. ²³ Ítuma móra-tiyaapaq-yakaraq kaayaq-nóyáákáráq yímikai-marukaqa waaqókáq Tálbíriati mibáké káqo-nopi-kaarema irááe. ²⁴ maa-táígní-káyúkámá Ítugaraq wení iyápó-annagaraq aónamma íma máawata miráitata yeráwáqá Káperanabaqa nopí-káárébí maréta Ítumma abáá ineta urááe.

Ítuma tirukóni-aawaqtabama wataá-wataa kétiye.

²⁵ “aanibo yeráwáqô Ítummo káonetama nokómmá meran-ábápáq máitata ítama aónaraae: “Aráábaeo, náa-taoraq maamibáqá yénnabiyo?” téta Ítumma ítama aónaraae. ²⁶ Ítuma yawéqma tiráiyee: “árainma kétima-timune. keqtábámô tibáá kéomma kemô anón-awaameq-yataariq únnayataba íma tibáá kéobo áaqibo kemô tímúna-kaaweqa namá tímúqa yaitaq ókaraq kaawéqá timíkáae téqa tibáá kéoe.

kemá keráwáqtí aáwaqune.

²⁷ keráwáqá wáqena kabiránin-aawakoni mayaímá íma máyáaro. máqte-kabirani-qtataakoma íma mamá túbáqá máráaro! keráwáqá aáwakoma watúq-watuq umá wánin-aawakoma kétikaiyo. kemá Waayúkagon-Araaqa ketôpaq ketibomá Áánúqtu wenáwíqa ikámakaipoana mirán-ááwáqá watúq-watuq umá wánin-aawaqa tíménúne.” téna Ítuma tiráiyee. ²⁸ Ítumo kaawéqtábámô tímá waayúkama íma ítama arútareta yeráwáqá Ítumma ítama aónaraae: “náaraq umátaawaq Áánúqtuni mayaímá wení amuq-yatááqá kanaarác mayanúnataabiyo?” mi-káyúkámá mirá téta Ítumma ítama aónaraae. ²⁹ Ítuma yawéqma tiráiyee: “maami-máyáímá Áánúqtuni mayaíyé. keráwáqtábá tímákáitana kúminakaq tirummá áméro.” téna

Ítuma tiráiyee. ³⁰ waayúkama tímá ámikaae: “nóin-anon-awaameqa inataawác ketáámá emmá tiruqtáá aménúnataabiyo? ení mayaímá nóinabiyo? ³¹ ketáái títaubikoma kokoq-márúkác karaaqtatááqá íma wáikaq Áánúqtuni aúbabimma miráuma maannáe. ‘aáwaqa wíyópake wemá yimíq-yimíq uráiyee.” Áánúqtuni aúbabi mirá téna kétiye. ³² miráitana Ítuma mi-káyúkámá tímá yímikaiye: “árainma kétima-timune. maamin-ááwáqá wíyópake Móteti wemá íyímikaiye. áaqibo Áánúqtunopake árai-kaaweqa ketibó íbêqa keráwáqá kétimiye. ³³ aáwaqa Áánúqtunopake yuwéna maa-márábí kuména maa-márábí-káyúkámá aaramá waamá wemá yeráwáqtí yirun-íyápógóni kaawéqá keyimiye.” téna Ítuma tiráiyee. ³⁴ waayúkama inaa-inaa tirááe: “anóko, maamirá-kááwéqá aati-aati étaa keqtáámá timíkáae.” téta tirááe. ³⁵ Ítuma tímá arúta yímikaiye: “kemá kenamááríq matúq-matuq umá mái-aawaqune. náawabi-naawabi ketôpaqo yénama íma áa yániye. náawa-naawabi kemmá arummô tíménama íma non-áá akániye. ³⁶ kemá keráwáqá kétima-timune. kemmá kétimoneqanibo íma keráwáqá kemmá tirummá ketime. ³⁷ máqtemma ketibomá tími-qtataaqa ketôpaqta yínoe. náawabi-naawabi ketôpaqa yínaqa wemmá íma watuwánúne. ³⁸ ketúyánákác tikáinaiq íonaq Áánúqtunopake kukáupo paá wemô tímátíkái-nakoni aúyánákác kuké-mayaune. ³⁹ tímátíkái-nakoma wení aúyánámmá miráuma wáiyee. máqte-qtataaqa tímímma móra íyuwanunaboqa áaqibo ánatai-yupaama máqtemma tími-qtataaqa múte itó-umayikanune. ⁴⁰ ketibon-aúyánákó mirá kéiyee. máqtekomo kemmá ketáanima káoneq tirummô ketimeqa

aúgen-auwaraimma matúq-matuq umá paá mái-yataaqa íbêqa áaimma átáma kéimma ántai-yupaama yemmá múte itó-umayikanune.” téna Ítuma tiráiyé.⁴¹ Ítuma tiráipoana “kemá Áánûqtunopake árai-kaaweqa máune.” téna titata Ítiráaeo anó-monoq-wayukama timú-timun-aimma kótéyáté urááe.⁴² maan-áimmá tíq-tiq umá tirááe: “maaminná Ítuma Yótêbin áanikobiyo? wenaboámá wenanóagaraqa ketáámá ítaraunataabiyo? nôraq itana ‘Áánûqtunopake kukáune’ kétéyo?” mi-káyúkámá téta tirááe.⁴³ Ítuma yetí yúyánámmá ítátuvena timá yímikaiye: “keráwáqá íma náru-narun-aimma tero!” téna tiráiyé.⁴⁴ óq-aimma Ítuma tiráiyé: “ketibomá timátíkái-nakoma wemô móra-nakoma ketôpaq yabiti máena yíniye. ááqibo ketibomá móra-nakoma íyabiti máena wemmá ketôpaq íma yíné iné. náawabi ketôpaq yin-náqá ántai-yupaama wemmá múte itó-umakanune.⁴⁵ Áánûqtuni wannaabí Áánûqtu wení amuné-wáyúkámá agatááe. máqte-kayukama Áánûqtu yiráátiniye. minnáyaba yemá náayubi ketibon áama itétama náayubi yemmô yirááti-qtataaqa ítama arutétama yeráwáqá ketôpaq kéeye.⁴⁶ móra-nakoma ketibommá íaonaraane. kímora-naqa Áánûqtunopake kúmín-nakoma wenamá ketibommá aónaraiye.⁴⁷⁻⁴⁸ áraimma kétima-timune. náawabi arummá kétimenama aati-aatimá matúq-matuq umá kémaiye. kemá matúq-matuq umá mái-aawaqune.⁴⁹ keráwáqtí títaubikotaa kaqmáapaqa yímikain-aawakon áwîqa máánna Áánûqtunopake kúmitata nátuweta pukurááe.⁵⁰ náawabi maakáq-ááwáqá Áánûqtunopake kúmin-aawaqa nénama wemá ípuiniye.⁵¹ kemá kenamáárríq Áánûqtunopake kukáunama aati-aatí paá mái-aawaqune. náawabi

maamin-ááwáqá nénama aati-aatí paá matúq-matuq umá mániye. min-ááwáqá timúnnama minná ketúmiye. maa-márábí-káyúkáyábáé téq kukáune. ááqibo ketúma yiménúnaboata yemá aúgen-auwaraimma mayánóe.” téna Ítuma tiráiyé.⁵² maami-qtátááqtábá anó-monoq-wayukama aamá móté-máté umá tirááe: “náaraq umá wenaúma timínataaq nanúno?” téta tirááe.⁵³ ááqibo Ítuma timá yímikaiye: “ítama arutáaro! Waayúkagon-Araakon aúma íma néqa wení naaegaráqá íma néqa aúwaraimma keráwáqá paá íma mayáinoe.⁵⁴ náayu-naayubi ketúma néta ketí naaemá néta íya-kayukama aati-aatimá matúq-matuq umá mánopoata ántai-yupaa máqtemma ketúma náiyáqa yemmá múte itó-umayikanune.⁵⁵ ketúma kateko-ááwáqá wáitana ketí naaemá áraimma náiyátááqá wáiyé.⁵⁶ náawa-naawabi ketúmo néna ketí naaemô néna ína-waigomma wení aágoma tirunóbáqá mánipoaqa ketaágoma wenarunóbáqá mániye.⁵⁷ máqten-auwaraimma ketibomá timátíkái-nakoma wenaúyánákáríq kéena miráuma móraiíq umá ketiboní paá mái-yataaqa keté wáiyé. miráipoana móra-nakoma ketúma nénama arunóbáqá ketí mái-yataaqa mayániye.⁵⁸ maamin-ááwáqá Áánûqtunopake kukáiyé. títaubikotaa kaqmáapaqa nátuweta pukurááe. mirán-ááwáqá íma wáiyé. ááqibo náawabi maamirán-ááwáqá nénama matúq-matuq umá mániye.”⁵⁹ Ítuma Káperanabaqa monoq-náupáqá kéyiraatena mirá téna timá yímikaiye.

Ítuma paá matúq-matuq umá mái-wataagoni áaimma matokáiyé.

⁶⁰ ááqibo yaímma wení iyápó-annama maamin-áimmá kéiteta yé tirááe: “maamin-áimmá ummaamá kéyaiye. náawa kanaaráqá itáné inábiyo?” téta

tirááe. ⁶¹ Ítuma wenáúyánánóbáqá wení iyápó-annamo aamô káráán-aimma Ítaraiye. miráitana wé timá yímikaiye: “maamin-áikómmá túyánámmá ítama yuwánéraq kéoo?” téna Ítuma timá yímikaiye. óq-aimma Ítuma tiráiyé: ⁶² “áaqibo keráwáqá aónáíyanamo Waayúkgon-Araaqa naayóbáqô maéwai-marupaqa uínaqa nóraq íno? ⁶³ Áánúqtuni aágoma mái-yataaqa waayúkama yetôpaq kéyimiye. áaqibo túgotaa íma tíváqnaa íné íné. maamin-áímmá keráwáqá timá tímikaunama Áánúqtuni mái-yataakaraq wení aágogaraq paá máiyé. ⁶⁴ aanibo keráwáqti aúkáapimma yaímma-wayukama yirummá íma kétéme.” téna Ítuma óq-aimma tiráiyé: ⁶⁵ “miráipoaq timá tímikaune minná ketibomá móra-naqa íma timákainena ínanama wemá ketôpaqa íma yíné íné.” téna Ítuma tiráiyé. naayóbáqá Ítuma aónatukaiye yaímma-wayukama íma yirummá kámeta anaaéma íkéwareta kéo-kayukama áaqibo wemá webómô agayakánín-naqa wemmá aónaraiye. ⁶⁶ maamin-áímmá ánatagitata taíbaq Ítuni iyápó-annabike ayuwéta yauwéqma kóuraae. áaqibo kó éta íma wetéma ókaraqa uréire urááe. ⁶⁷ miráitana Ítuma min-ánnámá tiyááka naikamá kaayaq-wáyúkámá áqnáábaq yááyarena timá yímikaiye: “keráwákáráqá tiyuwéra kégo?” téna Ítuma tiráiyé. ⁶⁸ Tááímoni Pítáa maará téna timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, náawanoparaq ónúnataabiyo? aati-aatimá paá matúq-matuq umá mái-aimma ení áama matokááne. ⁶⁹ áaqibo ketáámá tirummá ámikaunatae. enamáa emá Áánúqtuni katekomá aokaq-náqá máanataa ketáá kéitaunatae.” téna Pítáa tiráiyé. ⁷⁰ Ítuma ye táaraqa yauwéqma timá yímikena tiráiyé:

“nóraq inábiyo? kemá kenamáárîq keráwáqá tiyááka umá kaayaqá ketúyánákó kéticaipoaq matáunama móra-naqa Tááqtaan-aagogaraq máiyé.” téna tiráin-naqa ⁷¹ wemá Yúqtaati aboámá Tááímoni Itikáarioti wemá wenamáa tiyáákagaraqa kaayaq-iyápó-ánnáíkémmá wemá anaáekaq namuro-wáyúkábí Ítumma awíqmena wíniye.

Ítuni ábâqawaama wenáaraqa íkéítaae.

7 anaáekaq Ítuma Káariri aúkáapi márûtaba-marutaba uréire uwána uráiyé. Ítiráaeo anó-monoq-wayukama Ítumma ikamínéta owana Yúríabaq íuraiye. ² áaqibo Ítiráaeo-wayukati ayú maqnáno-kanaama áwîqqa pórábónakaa-naupaq ayú maqnarááe mi-kánáámá waaqókárîq itanabóana ³ wení ábâqawaama timá ámikaae: “ení iyápó-annama mibáq emô mayána-mayaima aónanobo maa-márúqá yuwé Yúríabaqa wao. ⁴ móra-nakoma wé máqte-kayukama wemô náawabiyo téta wemmá aónaineta íyanama wé íma aúpáqá mirá íniye. áaqibo maami-qtátáárîqô ínéma máqte-kayukati yúrikaq itó-ure mirá kénata emmá aónaaro.” téta timá ámikaae. ⁵ áraíne. wenábâqawaayugaraqa íma yirummá améta anaaemma íwakaae. ⁶ Ítuma timá yímikaiye: “ketí kanaamá íma páaq uráiyé. áaqibo máqte-kanaama minná keráwáqti kanaamiye. ⁷ maa-márábí-káyúkámá keráwáqá íma webó kágatikaae. áaqibo kemá yeqti táigonîq on-ááímmá timá abarokáq kéunataboata kemmá webó kágatikaae. ⁸ keráwáqá kenamáárîq ayú maqnáíbbáq ko aónaaro. ketí kanaamá íma páaq uráipoaq kemá ígo-aonanune.” ⁹ maamin-áímmá ánatagitana Káariribaq wemá máqe-uráiyé.

Ítuma ayú maqnaamá ko aónaraiye.

¹⁰ ááqibo áqnáabaqa ábâqawaayuma ayú maqnábáq kówana wemá anaaékaq aúpáq utáiyē. miráipoana waayúkama wemma íaonanoē. ¹¹ máqtemma Ítiráaeo-wayukama ayú maqnaapí weqtábá abáá urááē: “náakarāq min-náqá máiyō?” téta ítama aónaraē. ¹² waayúka-aukaapimma yaímma-wayukama wé kanaa-naré kétéwata yaímma-wayukama wé kaaqaari-naré kétéwata miráuma nóbíq-naabiq-aimma tirááē. ¹³ ááqibo waayúkama anó-monoq-wayukati yáaqa kéikatetaboata móra-nakoma íma abarokáq umá aá tiráiyē.

¹⁴ ayú maqnaa-kánáámá ánatanena aúkāa-makaariqa itana Ítuma anó-monoq-naupaqa uténa aarawaamá keyiraatena kétima-yimiye. ¹⁵ Ítiráaeo-wayukama yúyánámmá ítama netuqnaatúq kéeta tirááē: “náaraq umáwaq maamin-nákómá aúbabimma aónarenaawaq aúbama keyorautiyo? wemá naayóbáqá íma tugarú tiráiyē.” téta tirááē. ¹⁶ miráitana Ítuma yawwéqma timá yímikaiye: “kemō kétiraatunnama íma ketópake íkeiye. paá timátíkái-nakonopake kéiyē. ¹⁷ náawabi timátíkái-nakoni aúyánámmá itaínana wemá kemō aráátúnnayataba ítama aruténama Áánúqtunopakena kukáiyō ketááq maqmawa kéténo téna ítama arutániye. ¹⁸ náawabi wenáúyánápikén-áímmō ténama aanábógó wenáwíqa múte yawwínéna tiniye. ááqibo náawabi timátíkái-nakon áamo ténama wení watáama árain-aine. aanibo watáama kaaqaari-áímmá arunóbáqá íma wáiyē. ¹⁹ naayóbáq Móteti aammá aúmakain-aimma íyaq tímikainabiyo? ááqibo móra-nakoma keráwápikémá íma maamin-áímmá yáqtoqma akoqnáá uráiyē. nōraq itaráq kemmá

tíkaminera tibáá kéoo?” téna Ítuma tiráiyē. ²⁰ aarawaamá yawwéqma tirááē: “epímmá kuti-áágómá wáiyē. náayūq emmá ikamínéta kéowaawaq aíbôqnaaboq-aaikon-aimma kéteno?” téta tirááē. ²¹ Ítuma yawwéqma tiráiyē: “Tabaati-yúpááráqá kemá móra anón-awaameqa únnayaba keráwáqá káoneq iyánáaqa kéoe. ²² maamináyaba Mótetima áumo karaí-ááímmá tímikaine. áraine. min-ááímmá íma Mótetikaqa pááq uráiyē. wé tináábútáá títaubikokaqa pááq uráiyē. miráimanibo keráwáqá Tabaati-yúpááráqá pááqyan-iyapogon aúma karéwaone. ²³⁻²⁴ keráwáqá Mótetini aammá aúkain-aaimma íráqônīq umá waqmá itánúnatae kétéo. keráwáqá Tabaati-yúpárááqô iyápótí yúmo karéwaomano. aónaaro! Tabaati-yúpááráqá kemá móra-naqa mútūq atúbamakaraune. ááqibo nōraq itaráq keráwáqá týamma kéumatikaaō? keráwáqá íma túrakakemma aónama yaínááro. máqte-qtataakon-aaimma arútárainā-yataaqtāba ítama yaínááro.” téna Ítuma tiráiyē.

yé tirááē: “maan-náqá Káriqtowabiyo?”

²⁵ ááqibo yaímma Yérútáárebake-noinin-aukaqa tirááē: “wé maamin-nárāq ikamínéta kéoo? ²⁶ ááqibo aónaaro! wemá abarokáq aamá kétiye. ááqibo yé íma móra-aimma kétimakaē. áraine. máqtemma anó-kayukama yé itaraē wé Metáiyabiyo? ²⁷ miráimanibo ketáá wemó yi-márúqá aónaraunatae. ááqibo Metáiyamo inaqtaama móra-nakoma íma wemō kúmi-maruqa íaonaraiye.” téta tirááē. ²⁸ Ítuma monoq-náúpáqá máena waayúkama keyiraatena timá yímikaiye. wemá ááyataa umá tiráiyē: “keráwáqá kemmá kétimoneraq kemō yúnna-maruqa

aónaraune kéteo? miráimanibo kemá kenamááriqa ke-túyánákáqá íkukaune. áraine. timátíkái-nakon aúyánápíké timátíkáitaqa kukáune. wenáaimma áraine. miráimanibo keráwáqá wemmá íaonaraae. ²⁹ ké kemá wemmá aónaraune. kemá wetê máqe-uraune. ááqibo wetê máunana wé timátíkáitaqa kukáune.” téna tiráiyé. ³⁰ miráitata yé wemmá ánná aminéta urááe. miráimanibo wení kanaamá íma pááq uráiyé. miráitana móra-nakoma íma aneqá ayáámma ánekukaiye. ímiye. ³¹ taígani-kayukama aúkáapikemma yaímma-wayukama yirummá améta tirááe: “Metáíya yénama óq-anon-awaameqa mú mikáq anón-awaameqa ínáyô?” téta tirááe.

yaímma i-wáyúkámá timáyíkááwata Ítuma ánnáma ínéta urááe.

³² Ítuqtabama waayúkama netuqnaatúq-aimma karáán-aimma Péрати-wayukama ítátuweta uyátárai-monoq-wayukagaraqa Péрати-wayukaqaraqa i-wáyúkámá timáyíkááwata Ítumma ánná aminéta urááe. ³³ Ítuma tiráiyé: “kemá keráwátê pááqya-kanaama mánunaboaq kemá timátíkái-nakonopaqa kónune. ³⁴ ááqibo keráwáqá kemmá tibáá kéomanibo keráwáqá kemmá íkétimonaae. keráwáqá kenamááriq kemá máuna-marupaqa íma kanaarq uínoe.” téna Ítuma tiráiyé. ³⁵ miráitata yé Ítiráaeo-wayukama ye-íyáá aayó-aayo kététa tirááe: “wé náakaraq kóinaqtaa íaonanunataabiyo? wemá Karíki-marupaq íyaq uráíyô? káqomma Ítiráaeo-wayukama mibáq máapoana kémaena mibáq Karíki-wayukama timá yiráátiniyo? ³⁶ wé kétéye. ‘keráwáqá kemmá kétébaaoe. miráimanibo keráwáqá íkétimonaae’ ááqibo ‘keráwáqá kemô máuna-marukaqa íma kanaarq uínoe.’ téna kétéye.

maamin-áílkón áaimma nóinabiyo?” téta tirááe.

akoqnáá umá mái-nomma

³⁷ ánatainna-taoqa mú mikáq anó-taoqa ayú maqnaapí Ítuma itó éna waéqma itaí-áímmá ááyataa umá anón-aimma tiráiyé: “móra náawa-naawabi non-áámô akaína-naqa ayuwáíyanawaq ketôpaq yíno kéyenawaq wemá náino. ³⁸ Áánûqtuni áa agamatán-áúbábí kétéye. ‘arunóbáké matúq-matuq umá mái-noko metiráá yubátuwena kumíniye’ mirá kétéye.” téna tiráiyé. ³⁹ maamin-áímma Ítuma Áánûqtun-aagotaba kétéye. máqtemma náayubi wenáaraqo itétama Áánûqtuni aáma mayánoe. Ítuma pukáipike íma itó-uraipoana mi táoqa Áánûqtuni aáma íma yímikaiye.

⁴⁰ yaímma-wayukama min-áímmá kététa mamá tirááe: “wé maamin-náqá áraimma Áánûqtuni amuné-náqíye.” téta tirááe. ⁴¹ yaímma-yu tirááe: “wemá áraimma Metáíyae” kétéwata ááqibo yaímma-yuma “ímiye” kétéwata “Metáíyaraatati wé miráuma Káárirri-marupake íyine iné.” téta ⁴² “íyaq Áánûqtuni áa agamatán-áúbábí Metáíyaqtaba tiráinabiyo? móra-aaniko Tébitin-annabike Béqtaremubaqa Tébitini pááqya-marupake kétéye.” téta tirááe. ⁴³ ááqibo miráitata Ítuqtabae téta máqtemma aaraukáqá mamá yáíkaa q urááe. ⁴⁴ yaímma-wayukama aneq yáqtoraineta kéetamanibo ááqibo móra-nakoma íma wenaneqá ko yáqtokaiye.

⁴⁵ miráitana anó-monoq-naupake i-wáyúkámá yawéqma yewata uyátárai-monoq-wayukagaraq Péрати-wayukagaraq min-í-wáyúkámá ítama yimónaraae: “nóraq itaráq keráwáqá wemmá íawiqme irááo?” téta ítama yimónaraae. ⁴⁶ i-wáyúká yawéqma tirááe: “móra-nakoma

maan-nákó tiníq umá íketimiye.” téta tirááe. ⁴⁷Pérati-wayukama yetábámá mirá téta timá yímikaae: “wemá keráwákáráq tímioq-naayoq kéiyó? ⁴⁸keráwáqá aónaraawaqtaawaq móra ketáábíké uyátárai-monoq-wayukabi Pérati-wayukabikemma yirummá ámikaa iyabiyo? ⁴⁹ímiye! paá maami-káyúkámá aá íma ítaraa-kayukama Áánûqtuni áa Móteti agatáimma íma kéitaae. Áánûqtu yawááq-umayikaniye.” téta timá yímikaae. ⁵⁰ááqibo yeráwápfké móra-nakon-awiqa Níkótímati wemá naayóbáq Ítunopaq ko aónaraiye wemá timá yímikaiye: ⁵¹“ketáái Ítíráaeo-wayukati aammá aúkain-aikoma móra-nakomma íma ketáá yawááq-umakaraanataa wemô naayóbáqô nôrabi uráina-yataaqtaba tínataa itánatae.” téna Níkótímati tiráiyé. ⁵²yeráwáqá yawuégma tirááe: “egaráq Kááriribakenabono? emá Áánûqtuni aúba-wannaabin-aimma yorautíq-yorautiq umá aónaao! mipí móra Áánûqtuni amuné-náqá íma Kááririmarupake íma pááq íniye.” téta tirááe.

aaraukáqá mamá kéyataiye.

8 máqte-kayukama yeqtí naaópataa wéyáwé umágoana Ítuma Órfbêti-anuraq utáiyé. ²aabáyaanapimma nokáápaq anó-monoq-nama kuru aúkánobaq wáipaq móragaraq yawuégma kéuwitata máqtemma wenôpaqa iráawana maraq máena aarawaamá kéyiraatena timá yímikaiye. ³móra-inikoma máqtemma aá itaí-wáyúkágáráq Pérati-wayukagaraq min-ínímmá awíqmeta irááe. min-íníkmá aaraukáqá mamá kéyainaitataboata yetúbáq aúkáapi mú itó-umakaraae. ⁴yé Ítuma timá ámiketa tirááe: “tirááti-nakotao, maan-íníkmá kiyaamoríqa kéena

aaraukáqá mamá kéyainaibo wemmá aónaaro! ⁵aammá aúmakain-aipimma Móteti mirá téna timá tímikaitae. mirámô íyan-ininaukaqa óqtatanapo ikámóro téna timá tímikaitae. emá é nóina kéteno?” téta tirááe. ⁶yé mirá téta wemmá makáqma aónaraae. yeráwáqá móra-aimma abáá-uma aá timákanetaboata mirá-tiraae. miráitana Ítuma aítaubitaukaq máqe-urena ayáánaubiqnapo marabí aúbama agatáiyé. ⁷yemá ókaraq-okaraq umá itaa-ittaa urááe. aanibo wé itó-urena timá yímikaiye: “waayúka-aukaapikemmo móra-nakoma kúmiq-yataaqa kebó-yátááqá otaammá kuí-qtataaqa íma wárainanama áqnáabaqa móra-oqtatama min-íníkmá aneqá iyaabóma ikamíno.” téna tiráiyé. ⁸ááqibo keqnáammá aítaubitaukaq máqe-urena ayáánaubiqnapo mararáqá aúbama agatáiyé. ⁹yé miráuma ítátuweta máqtemma máapaqtaa móra-mora yáubaguraae. máqtemma anó-kayukama áqnáabaqa kówata yinaaémma tébakaq-wayukama yáubaguraae. ááqibo Ítumma wenamá ayuwéta kóuraae. kówana wenamá min-íníkgáráq máqe-uraiye. wemá Ítun aúbáq itó-uma máitana ¹⁰Ítuma itó-urena min-íníkmá timá ámikaiye: “maan-íníkmô, yé náakaraq mááo? móra-nakoma enôpaqa íyaq óqtatamma iyaabótukaiyo?” téna tiráiyé. ¹¹min-íníkmá tiráiyé: “anó-nako, móra íma máiyé.” téna tiráiyé. ááqibo Ítuma timá ámikaiye: “kegaráqá íma yawááq kéumakaune. emá kóaa. kóure anaaékaq íma móragaraq kebó-yátááqá uwol!” Ítuma maamin-íníkmá timá ámikaiye.

Ítuma maa-márábín-óné.

¹²anaaékaqa Ítuma keqnáammá tiráiyé: “kemá maa-márábín-ómmúne. náawabi ketinaaémo warénama

wemá matúq-matuq umá mái-omma kémayena kumayuqnóbáq aati-aatimá íma uréire íniye.” téna tiráíye. ¹³Pérati-wayukama wemmá timá ámikaae: “emmá enamáárlq timá waéqme uréire kéone. emô téna-yataaqa íma áraimiye.” téta tirááe. ¹⁴Ítuma yauwéqma tiráíye: “kemá kenamáárlq ketáayaba tennamá áraine. káqo-nakomo máena ketáayaba tinnama árain-aimma tniye. kemá náakakenabi iréq náakarabi kemá ónúnama kéitaune. miráipoana ketáama árain-aimma wáíye. ááqibo náakakenabi iréq náakarabi kemá ónúnama keráwáqá íkéitaae. ¹⁵keráwáqá maa-márábí-káyúkámá paá maa-márábín-ááíqtábámá ítama keyainaabo kemá mórai q umá móra-nakoma íma yawááq kéumakaune. ¹⁶kemá íma kenamáa máune. timátíkái-nakoma minnâ ketibomá ketimakaq máíye. miráipoana kemô móra-yataaqa keyainaunama árain-aimma keyainaune. ¹⁷Ítiráaeo-wayukati aammá aúkain-aipimma kétéye. kaayaq-nákórátámô móra-aimmo tnyamma minnâ yenákámô nóinabi tnyamma árain-aíne. mirá téna kétéye. ¹⁸kemá kenamáárlq ketábá kêtunama ketibomá timátíkái-nakoma ketábágárlq kétéye.” téna Ítuma tiráíye. ¹⁹yeráwáqá ítama aónaraae: “enabomá náakarabiyo?” téta ítama aónaraae. Ítuma yauwéqma tiráíye: “minnámo kemmô kétimonaama minnâ ketiboé. ááqibo kemmô kétimoneqa minnâ ketibo aónainoe.” téna tiráíye. ²⁰Ítuma maamin-áímmá anó-monoq-naupaqa keyiraatena waaqókáq Áánúqtuma yimuqá marakéta áme-moneqa wáinaukapaqa timá yímikaiye. wení kanaamá íma iráipoata móra-nakoma íma ánná ámikaiye.

keráwáqá kemô kóunabaqa íma kanaarác uínoe.

²¹miráitana keqnáámmá Ítuma timá yímikaiye: “kemá kégoun- aboaqa keráwáqá kemmá tibáá inomanibo keráwáqá keráwáqtl kúmiq-yataapikaraq kebó-yátááplkárác uínoe. kemá kónabaqa keráwáqá kenamáárlq íma kanaarác uínoe.” téna Ítuma tiráíye. ²²miráitata máqtemma Ítiráaeo-wayukama tirááe: “minnâ wenamáárlqa íyaq ikámma puínéna kéíyo? nôraq inábiyo wé tiráíye ‘kemó kóúna-marupaqa keráwáqá íma kanaarác uínoe?’” téta tirááe. ²³ááqibo Ítuma óq-aimma timá yímikaiye: “keráwáqá napakémíbo kemá yanaapákémúne. keráwáqá minnâ maa-márábí-káyúkámóbo kemá maa-márábíké-náqá íma máune. ²⁴miráitaq keráwáqá timá tímíqma ánatarauene. keráwáqá keráwáqtl kúmiq-yataapikaraq kebó-yátááplkárác puínoe. keráwáqá tirummô tímíyaqa náawabi MÁUNE. kegárlq Áánúqtute mórabí máune. árainma keráwáqá keráwáqtl kúmiq-yataapikaraq kebó-yátááplkárác puínoe.” téna Ítuma tiráíye. ²⁵yé timá ámikaae: “ááqibo é náawabono?” téwana Ítuma timá yímikaiye: “minnâ áqnáabaqa kemá nóine térabi timá tímikaune. ²⁶netuqyaan-áímmá keráwáqtlbá kenamáárlq timá keráwáqá yawááq-umatikanaa únnae. ááqibo óq-aimma tenúne. máqten-aimma kemá marabí-káyúkámá kétima-yimunama mútúqa timátíkái-nakoma wenôpake ítánama wemá aati-aatimá árainma kétéye.” téna Ítuma tiráíye. ²⁷aboáqtlbá kétitata yemá íitaraae. ²⁸miráitana Ítuma timá yímikaiye: “anaaeákaqa kemá Waayúkagon-Araakokaqa kaapaq-yátáqá múte yauyéqa mikáqá kemmá náawabi MÁUNE tímónanoe.

máqte-qtataariqo kéunama kenamáa kenamáárrîq íkeune. ímiye. kemá maami árain-aimmo túnnama ketibomá kêtiraatena timá tûmin-aimma kêtune. ²⁹maaminámo timátíkái-nakoma wemá ketê máíye. máqte-qtataariq únnayaba wemá amuqá kématikaipoana wemá kemmá ítiyuwaitaq kenamáa íureire kéune.” téna Ítuma tiráíye. ³⁰wemá aamô kêtitama taíbaq-wayukama wemmá yirummá ámikaæ.

Ítuyaa Áabaraama

³¹móragaraq Ítuma Ítiráæo-wayuka wemmô yirummá ámê-kayukayaba tiráíye: “keráwáqô ketáabimmo máeqa árainma keráwáqá ketí iyápó-annama máæ. ³²keráwáqô ketáabimmo máeqa keráwáqá máqten-arai-qtataaqa aónéqa árain-aaimma ítaraunama keráwáqá ánnábike ayútikaiyaqa kóinoe.” téna Ítuma timá yímikaiye. ³³mirá téta yemá timá ámikaæ: “ketáámá Áabaraan-annabike-kayukataa máunatae. óq-wayukama keqtáámá íyaqtorewaone. ‘keráwáqá ánnábike ayútikaiyaqa kóinoe’ nôraq itaawáq kéteno?” téta tiráæ. ³⁴Ítuma yawewéqma tiráíye: “árain-aimma kêtima-timune. kúmiq-yataariq i-nákómá otaammá kuína-nakokaraqa minná otaammá kuína-yataakoma wemmá yáqtoqma ánná kámiye. ³⁵yáqtorai-nakoma ábâqawaan aúkâapimma íma máíye. ááqibo paá ánikoma ábâqawaan aúkâapimma wemá aati-aatimá máíye. ³⁶otaammá kuína-yataakoma keráwáqô yáqtorainaqa kemá ánikoma aati-aatimá ketibotê kémaunaboqa kemô yabítuwanaqa kóinoe. miráipoana áraine móra-nakogaraq móra-yataakaraq keráwáqá íma kanaaráq yáqtoraniye. ³⁷kemá ítaraune. Áabaraan-annama máæ. ááqibo kemô timátimuna-yataaqa íma kémaiyeq kemmá tîkamino-kanaayaba abáá

kéoe. ³⁸ketibonôpaq wái-qtataaqtaba aónareqa kêtima-timune. nóinainabi ketibonôpakemo ítáama miráino.” téna Ítuma tiráíye. ³⁹Ítiráæo-wayukama miráuma tiráæ: “ketibotáá Áabaraama máíye.” téta tiráæ. Ítuma yawewéqma tiráíye: “Áabaraan-annama máeq oweqa wemô mayaímá máyáinikaa umá mayaíné oné. ⁴⁰kemá árain-aimma Áánûqtunopake ítama timá tîmikaunaboqa keráwáqá kemmá tîkamineqa tibáá kéoe. Áabaraama mirá íuraiye. ⁴¹keráwáqá Tááqtaama keqtiboní mayaímá kémayaabo!” téna Ítuma kêtitata waayúkama agaren áaimma tiráæ: “aguyáan-iyaporaa íma máunatae. Áánûqtu wenamá ketibotáá máíye.” téta mi-káyúkámá tiráæ. ⁴²Ítuma timá yímikaiye: “Áánûqtuqtaba ketiboé téq oweqa kemmá túyánámmá timíné oné. kemá Áánûqtunopake iréqa íbêqa maami máunaboqa kemmá túyánámmá timíné oné. kemá íma ketúyánápíkémá kukáupo Áánûqtu timátíkáitaq kukáune. ⁴³nôraq itaráq ketáama íma ítama kárutao? ketáama íkétikaipoaqa keráwáqá íma kanaaráq ítama kárutaae. ⁴⁴keqtibomá Tááqtaama máítaq ákái-qtataariq kéoe. Tááqtaama naayóbáqá áqnáabaqa káqo-nakomma ikákaiye. aboámá máíye. wepímmá árain-aaimma íma wáitanaboana wemá aati-aatimá árain-aikon-anaema íkéwaraiye. wemô kaaqaari-áímmô kétena wenábike mirá téwaine. maami-kááqáári-nákómá kaaqaarimô kétenama kaaqaari-áíkkón aboámá máíye. ⁴⁵ááqibo kemá árainma kêtima-timunaqanibo kemmá íma keráwáqá tirummá kêtíme. ⁴⁶kanaaráq móra-waigoma keqtábá kúmiq-yataariq kéone tíníyô? kemô árainmo kêtima-timunaqa nôraq itaráq ketáama íkéitao? ⁴⁷náawabi Áánûqtuni iyápóma máenama wemá Áánûqtuni

áama kéitaiye. keráwáqá íma Áánûqtuni iyápó máepoaqa íma wenáaraq kéitaae.” téna Ítuma tiráíye. ⁴⁸Ítiráaeo anó-monoq-wayukama yauwéqma tirááe: “emá Táméria-napoa kuti-áágón áaraan-aimma kéteno? ketáamá árain-aimma kétunataabiyo?” téta anó-monoq-wayukama tirááe. ⁴⁹Ítuma yauwéqma tiráíye: “kuti-áágómá tirunóbáqá íma máíye. ááqibo ketibon áwíqa múte kéyayune. áánibo keráwáqá ketíwíqa múte yauwínôqtaba kammáa kámagoe. ⁵⁰⁻⁵¹kemá ketíwíqa íma múte yauyónáá kéune. ááqibo móra-nakoma ketíwíqa múte yauwínéna kéena wemá mamá kéyainikaiye. árainmma keráwáqá kétima-timune. móra-nakomo ketáama warénama wemá aati-aatimá ípuiniye.” téna Ítuma tiráíye. ⁵²anó-monoq-wayukama miráuma tirááe: “árain-uramma íbêqa ítáunatae. epímmá kuti-áágómá arunóbáqá wáíye. Áabaraama pukuráitata Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq pukurááe. ááqibo emá kétene ‘móra-nakoma ketáamo warénama ípuiniye.’ ⁵³⁻⁵⁴nôraq inábiyo? ketibotáá Áabaraamma pukitaa mú mikákáán-ánómmá emá máano? Áabaraama pukuráíye. Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq máqtemma pukurááe. emá náawana káureq kéteno?” téta tirááe. Ítuma yauwéqma tiráíye: “kemô ketíwíqo múte yauyéqa minná ketíwíqa paátataaqiye. móra-nakomo ketíwíqo múte yauyénama minná ketibomíye. keráwáqô temmá minná keráwáqtí ítóe. ⁵⁵keráwáqá wemmá íaonaraabo kemá wemmá aónaraune. kemá téqa wemmá íma aónaraune tennamá keráwákáá ónúne. kaaqaari-náqá mánune. owé. kemá wemmá aónareqa wenáama matokéq mirá kéone. ⁵⁶keqtítaubikoma Áabaraama kemá kukáuna-kanaama aónanipoana

Áánûqtu aráátiraipoana ôriq umá amuqá makáíye. káonena amuqá makáíye.” téna Ítuma tiráíye. ⁵⁷Ítiráaeo anó-monoq-wayukama timá ámikaae: “emá íma móra-tiyaapaq-tiyaaka-auqa uráápo emá Áabaraamma náaraq umá aónaraano?” téta tirááe. ⁵⁸Ítuma yauwéqma timá yímikáiye: “naayóbáq Áabaraamo íma máikaqa kemá kenókáá náawabi máqe-uraunama MÁUNE.” téna Ítuma timá yímikáiye. ⁵⁹miráitata yemá óqtatamma múte matéta Ítumma iyaabóma ikamínéna urááe. ááqibo wemá aúpáq péqmarena anó-monoq-naupake yaákarena aa íwáimma yaúbaguraiye.

aúgaroq-nakoni watáama

9 Ítuma uréire kéena mórama aúgaroq-naqa aónaraiye. wemá naayóbáqá anóama kémarakaitanama aúramma karopáguraiye. ²⁻³máqtemma Ítuni iyápó-annama wemmá ítama aónaraae: “Aráábaeo, náawaq kúmiq-yataariq itanawáq anóama aúgaroq-iyapoma marákárainabiyo? maamin-nákóáq kúmiq-yataariqa urái anóaboawaq kúmiq-yataariqa uráíyô?” téta ítama aónaraae. ááqibo Ítuma maará téna timá yímikáiye: “maamin-nákóní kúmiq-yataakoma íma wemmá mamá aúgaroq-naqa aúkáiye. wenanóboyuti kúmiq-yataakoma íma wemmá mamá aúgaroq-naqa aúkáiibo mi-wágón áaimma miráuma íma wáíye. ímiye. maami-qtátááqá Áánûqtuni maiyáíógómá abarokáq maan-nákókáq pááq íniye. ⁴íbêqa aabaúmá wáinagaraq timátíkái-nakoni mayaímá máyáanatao. miráipoana aaqô enáinanama móra-nakoma mayaímá íyaonena kanaarác imayaniye. ⁵kemá maa-márábímô máunama kemá maa-márábín-ómmúne.” mirá téna Ítuma timátuwena ⁶Ítuma mararác wirááti wiqmakéna maramá

abákátēna wirááti-maragaraq mamá yogarí-karaariq umátuwēna Ítuma yomá tarôq uráiyē. tarôq umátuwēna Ítuma mi-tónápó min-nákóní aúináakaq pérakatuwēna ⁷miráitana Ítuma wemmá timá ámikaiye: “emá Táéróa-nokaayupi nommá koberaao.” téna tiráiyē. maamin-áwíqá waéqma yarááe “timákáawana kóuraiye”. miráitana wemá uréna nommá kobékaiye. nommá pétuwēna mikáké aúramma karáqma aónamaēna yauwéqma iráiyē.

⁸ááqibo máqtemma wení márúpaq-wayukagaraqa wemmá káonaa-kayukagaraq naayóbáqá wemá aáwaqtaba aarawaamá ítama yimónéwaine téta yé tirááe: “nôraq inábiyo? aqá maamin-nákómá maraqô máēna waayúkaraqa áa kéyaitana aáwaqtabama itaa-ittaa éwainabiyo?” tewata ⁹yaímma-wayukama tirááe: “owé. wemá maamin-náqíyē.” téta tirááe. ááqibo yaímma-wayukama tirááe: “ímiye. wemá paá miráuma móraiq urái-naqiye.” tewana aanibo aanábógó wé tiráiyē: “minná áraimma kemúne.” téna tiráiyē. ¹⁰yé timá ámikaae: “nôraq itanawáq aúramma kabárikaiyo?” tewana ¹¹wé yauwéqma timá yímikaiye: “min-náqá Ítue téta áwíqá kéyaae. wemá yomá tarôq umátuwēna túnáakaq tótaa umátífkátuwēna wé timá tímikēna tiráiyē ‘emá Tááéróa-nokaayupi nommá koberaao’ téna titaqá ááqibo kemá nommá kogéberaunana túrakoma íráqôniq kéítaq kéqokeq-yataaqa íbêqa káonaune.” téna titata ¹²yé timá ámikaae: “min-náqá náakaraq máiyō?” tewana maará téna wemá tiráiyē: “kemá paá íaonaraune.” téna yauwéqma tiráiyē. ¹³maamin-náqá naayóbáqá aúramma karopáguraimiye yemá Pérati-wayukaraq awíqmeta urááe. ¹⁴mi-túpáámá Ítuma yomá

tarôq umátuwēna aúgaroq-naqa mamá aúramma tágayakaraiye mi táoqa Tabaati-yúpááraré. ¹⁵mikák Pérati-wayukama ítama aónaraae: “enaúrakoma náaraq umá íráqôniq uráiyō?” tewana wé timá yímikaiye: “wemá túnáakaq yomá pétikaitaq nommá kobéqtuwe íbêqa kanaaráq káonaune.” téna timá yímikaiye. ¹⁶miráipoana yaímma Pérati-wayukama tirááe: “Tabaati-yúpáámá íma kawáá kéipoana maamin-nákómá Áánûqtunopake íraiye.” téta tirááe. káqo-Perati-wayukama tirááe: “wemó kúmiq-araaq-naqa máēnamoēnama wemá náaraq umáwaq anón-awaameqa kanaaráq iné inábiyo?” téta timátuweta yaikaaq umá kaayaq-ánnáe urááe. ¹⁷miráitana min-nákómá keqnáammá ítama aónaraae: “enaúramma wemá kékabarirakaitaa wetábámá nóineq tinóno?” téta ítama aónaraae. wé tiráiyē: “wemá Áánûqtuni amuné-náqíyē.” téna yauwéqma tiráiyē. ¹⁸ááqibo wemá naayóbáqá aúgaroq-naqa marákáaramanibo íbêqa kanaaráq káonaitata anó-monoq-wayukama minnáyaba yirummá íkámētaboata anóboyuma yááyareta ítama yimónaraae: ¹⁹“maaminná keqtáaninabiyo? árainaq kenákámá aúgaroq-naqa marákáaraayanabiyo? owé. kéteyamanibo náaraq umáwaq íbêqa wemá aúramma kanaaráq káonaiyo?” téta ítama yimónaraae. ²⁰anóboyuma yauwéqma timá yímikaaye: “ketáanikorataboaka aónarauyama anóama aúgaroqa marákáaraimiye. ²¹ááqibo wé náaraq umá aúramma kanaaráq káonaiyo? kerátá íma ítarauye. náawa aúramma mamá kabárirakaraiyo? kerátámá íaonarauye. wemmá ítama aónaaro! wemá anópoana wenamááríq aamá timá-timiniye.” téta tirááye. ²²wenanóboyuma Ífráaeo anó-monoq-

wayukayataba yáaqa kéikatetaboata mirá-tiraaye. anó-monoq-wayukama yeráwáqá wágáábaq timá akoqnáá umákaae: “móra-nakoma Ítuqtaba Metáiyae tínna-naqa monoq-náupáké watuwánúnatae.”²³ minnýababoata wenanóboyuma tirááye: “wemá anómibo wekák ítama aónaaro.” téta tirááye.

²⁴ miráitata kaayaq táoqa keqnáámmá maamin-nákómá naayóbáqá anóama kémarakaitanama aúramma karopáguraimiye wemmá Pérati-wayukama ááyareta yé timá ámikaae: “emá Áánûqtun-awíqa múte yauyuwo! ketáá káonaunatae maamin-náqá Ítuma kúmiq-yataariq i-náqíye.” téta tirááe.²⁵ minnýabo min-nákómá yauwéqma tirááye: “wemá kúmiq-yataariq inárábi íyabiyo kemá íma ítaraune. kemá móra-yataaqa áraimma kéitaune. kemá naayóbáqá túgaroq-naqa máqe-uraunamibo íbêqa kanaaráq káonaune.” téna wé timá yímikaiye.²⁶ yé ókaraq-okaraq itaa-ittaa umá ítama aónaraae: “wemá emmá nòraq umákáraiyo? wemá náaraq umá aúramma kabárirakaraiyo?” téta ítama aónaraae.²⁷ yauwéqma wé timá yímikaiye: “kemá keráwáqá timá tímikaunaqanibo íma kéitaae. nòraq itaráq keráwáqá keqnáámmá itánéra kéoo? áqa keráwákáraráq kékaitaraq wení iyápó-annama auránéra kéoo?” téna yauwéqma tirááye.²⁸ yé wemmá aá awáágureta tirááe: “emáaq wení iyápó-annama mááne. áaqíbo ké ketáá Mótetini iyápó-annataa máunatae.²⁹ Áánûqtuma Mótetima aamá ámikaiye minnýaba kéitaunatae. miráimanibo min-náqá náakakena irááyo? ketáá íaonaraunatae.” téta tirááe.³⁰ min-nákómá yauwéqma timá yímikaiye: “keráwáqá anó-kayukamanobo wé náakakena kéíyo íaonaraunatae téq kétee. aanibo wemá wenamááríq

ketúramma mamá kabáritikariye.” téna tirááye.³¹ yé timá ámikaae: “túyánámmá kéitaunatae. Áánûqtuma kúmiq-wayukati yáama íma kéitaibo paá wenaúyánámô ítama kaqtó umá máyáa-kayukama yetáama Áánûqtu kéitaye.³² maa-márámô taróq uráikanaarake íbêq-kanaarakaraq aúramma karoparáin-iyapoma marákáitana móra-nakoma íma kabárirakewaine. móra-nakoma íma kanaaráq mirá-iniye.³³ maamin-náqá Áánûqtunopake írenama wemá anón-awaameqa kanaaráq íniye.” téna wé tirááye.³⁴ yé akoqnáá umá tirááe: “nónabiyo! emá kúmiq-yataapi paá marákáara íbêqa ketáá kétiraa-tennataabiyo?” téta yé timátuweta min-náqá yabitimátukaae.

³⁵ Ítuma min-náqá yabitimátúwáanaimma ítátuwena yaónatuwena tirááye: “emá Waayúka-Araakomma arummá káme íyabiyo?” téna ítama aónaraiye.³⁶ min-nákómá yauwéqma tirááye: “anóko, wemá náawabiyo? timá tíminaq wemmá tirummá áméno.” téna tirááye.³⁷ Ítuma timá ámikaiye: “wemmá aónatukaane. minná íbêqa eté wataá-wataa kéteq máune.” téna Ítuma timá ámikaiye.³⁸ uyátáraana-nako, kemá emmá tirummá kámune.” timátuwena Ítukaqa araayutáummá aténa nunamupí Ítun-awíqa múte kéyauyena timá ámikaiye.³⁹ miráitana Ítuma tirááye: “maa-márábí kemá árain-aiqtaba kaaqaari-ááíqtábá yainaiyábá kukáune. miráitata íkaonaa-kayukama kanaaráq aónanoe. áaqíbo káonaa-kayukama yúgaroq-wayukama auránóe.” téna Ítuma waéqma itaí-áímmá tirááye.⁴⁰ yaímma Pérati-wayukama wenamakaq máeta timá ámikaae: “kekáráqtáá túramma kégaropaiye. íyaq kéteno?” téta timá ámikaae.⁴¹ Ítuma yauwéqma tirááye: “keráwáqô paá túgaroqo máeq oweqa keráwáqá íma

kúmiq-yataakaraqá íineq oné. ááqibo íbêqa keráwáqá ‘kanaarâq káonaunatae’ téq kétee. miráipoana keráwáqtí kúmiq-yataaqa paá wáíye.” téna Ítuma tiráíye.

**tipi-típigoni kurubí
waéqma itaí-áímmá**

10 Ítuma mirá tiráíye: “áramma kétima-timune. náawabi móra-nakoma tipi-típigoni kurubí oqtabákémá íuyenamo óq-akupakemmo uyénama maami uyábéráina-naqa moyá-náqá máíye. ²móra-nakoma oqtabákémô uyábéráina-naqa wemá tipi-típi-kawaa-nare. ³kawáábóana oqtaráq yabí-nakoma oqtamá kéiyakaiye. miráitata tipi-típima yeqtí kawáá-nákón áama kéítaae. wení tipi-típima yíwíq-yiwiqa yátuwena mi-kánóqá máápaq áqnáabaq kóitata anaaé waqmé kégumoe. ⁴wení tipi-típima yiwíqma márúte yuwéna wemá áqnáabaq kégumitata wenáama kéitetaboata tipi-típi-annama anaaé wakááe. ⁵káqo-wan anaaé íkewaraae. káqo-wan áama íiteta wenáaq ikátéta peréqé wínoe.” téna Ítuma tiráíye. ⁶waéqma itaí-áímmá Ítuma timá yímimanibo yeráwáqá nóin-aainabiyo téta íma ítama arútaraae.

oqtayábámá Ítuma kétiye.

⁷ááqibo Ítuma keqnáámmá timá yímikaiye: “áramma kétima-timune. kemá tipi-típigoni oqtamúne. ⁸máqtemma áqnáabaqa ye-káyúkámá yeráwáqá moyámmá mayái-wáyúkáe. ááqibo tipi-típigoma íma yetáama kéítaae. ⁹kemá oqtamúne. náawabi oqtaráq wéna arummá tiména kurunóbâq uyáberaina wemmá kawáá umákanune. wemá uyábekena yaúbagure umá uréire kéena aáwaqtaba abáá umá mayániye. ¹⁰moyá-nákómá moyámmá kémayena kéikamena

kéqokeq-yataaqa mamá táíq inéna kéíye. kemá yúnnama minná yeráwáqá matúq-matuq umá mái-auwaraimma óqiqma yiménáae téq iráune.” téna tiráíye.

tipi-típigoni kawáá-náqá máune.

¹¹óq-aimma Ítuma tiráíye: “kemá íráqô-tipi-tipi-kawaa-naqupo ketiyáánaubiqa aóna-mayaaro. íráqô-tipi-tipi-kawaa-nakoma wemá tipi-típi-annayabae téna puíniye. ¹²móra-nakoma paá meyáqtábá mayaímá kémayena wemá kawaa-náqá íma máena tipi-típima íma yabíqma kárutaiye. áwáábíq-iyammo ínanama wemá iyuwéna péqmare kóinana áwáábíq-iyakoma tipi-típima yúpuqma pípéban éqé keyuwaiye. ¹³wemá paá móneqtaba mayaímá kémayena tipi-típi-yatabama íma arummá kéumayikaiye. ¹⁴kemá tipi-típigoni íráqô-kawaa-naqune. ketí tipi-típi-annama keyimonaunata kemmá kétimonaae. ¹⁵mórai q umá ketibomá kemmá kétimonaitaq kemá wemmá káonaune. aanibo maami-típí-típí-ánnáyábáé téq ketí aúwaraimma yetôpaqa keyimune. ¹⁶ketí óq-tipi-tipima íma maami-tíqnóbákémíbo minnágaraq kemá áqnáabaq kéweq yíwíqme onata ketáama itánoe. miráiyata kímora tipi-típi-annama máiyana kímora-kawaa-nakoma yabíqyikaniye. ¹⁷ketí aúwaraimma keyimune. minnágon-aiqtaba ketibomá keqtábámá kákaiye. miráinaq anaaékaq ketí aúwaraimma yawwéqma mayánúne. ¹⁸móra-nakoma ketí aúwaraimma íma kanaarâq matuwániye ímiye. kenamáárîq ketí aúwaraimma keyimune. kemá ketí akoqnáárake ketí aúwaraimma kanaarâq yukéq ketí akoqnáárake kanaarâq yawwéqma mayánúne. maamin-áímmá ketibonôpake

matáune.” téna Ítuma tiráiyē. ¹⁹Ítiráaeo anó-monoq-wayukama maamin-áíqtábá keqnáámmá yaíkaaq umá kaayaq-ánnáíq urááe. ²⁰netuqyaa-káyúkámá tirááe: “kuti-áágómá wepímmá máitana wemá aíbôqnaaboq kéiyē. nôraq itaráq wenáama kéitaa?” téta tirááe. ²¹yaímma-wayukama tirááe: “maamin-áímmá íma aíbôq-nakon-aamiye. móra kuti-wákómá aúgaroq-nakoni aúramma mamá íyaq kanaaráq kabáírakaniyo?” téta tirááe.

Ítiráaeo anó-monoq-wayukama Ítumma namuroíq umákáraae.

²²anaaeáq Yérútáarebaqa ayú maqnaí-kánáámá pááq uráiyē. mi-kánáámá naayóbáqá monoq-námmá yimuráamuq kémareta monoq-nákóní oqtamá ítaae. mi-kánáámá yaugi-kánáámíyē. ²³Ítuma anó-monoq-naupaqa yítaubikoma Tóromóni-oqtaraqa uréire kéitata ²⁴Ítiráaeo anó-monoq-wayukama amakaq yagutéta timá ámikaae: “emá Metáiyamo máema kanaaráq timá abarokáq umá-timinonatae. náaraq umá-taoraq awé ónúnataabiyo?” téta timá ámikaae. ²⁵Ítuma maará téna yauwéqma tiráiyē: “kemá timá tímíqma ánatatukaun-aqanibo keráwáqá íma tirummá tímikaae. máqte-mayaima ketibon áwíkaqa kémayaunama ketáaiqtaba kětiraatiye. ²⁶miráimanibo keráwáqá íma ketí tipi-típi-annama máepoqa íma tirummá ketime. ²⁷máqtemma ketí tipi-típi-annama ketáama kéitaawaqa kemá yemmá kéimonaunata ketinaaeáma kéwaraae. ²⁸kemá matúq-matuq umá paá mái-auwaraimma kéyimune. miráipoata yemá íma aúyokinoe. móra-nakoma ketiyáápkema yemmá íma yabítuwaniye. ²⁹nói-qtataarabi ketibomô tímimma minná mú mikáq anókaapoana móra-nakoma

ketibon ayáápkema yemmá kanaaráq iyabítuwaniye. ³⁰ketiboté kegáráq kerátámá kímoramuye.” téna Ítuma tiráiyē. ³¹Ítiráaeo anó-monoq-wayukama keqnáámmá óqtatama mamá ikamínétamo kéowanama ³²Ítuma timá yímikaiye: “netuqyaammá íráqô-mayaima ketibonôpake tiráátiraune. keráwáqá nói-mayaiyabawaq óqtatamma iyaabóma tákaminera kéoo?” téna Ítuma tiráiyē. ³³anó-monoq-wayukama yauwéqma timá ámikaae: “ketáámá íma móra íráqô-mayaiyabata óqtatanapo ikamónátaa kéunatae. ímiye. emá Áánúqtuma áyóqa káyaanatae. emá paá-naqanopo ‘kemá Áánúqtumune’ kéténaqtae.” téta tirááe. ³⁴Ítuma yauwéqma tiráiyē: “‘tiráune keráwáqá Áánúqturaa-moe.’ miráuma agamatámmá keráwáqtí aammá aúmatan-aipimma íyaq agatáiyô? ³⁵wannaabímmá Áánúqtu yemmá timá yímikena mera-káyúkáyábámá Áánúqturaane. téna yeqtábá tiráine. Áánúqtuni wataáama agamatá kátáámá aati-aatimá wení akoqnáama íma kanaaráq aúyoraniye. ³⁶ketibomá móra-aukapaq kětikena maa-marábí timátíkaraiye. miráipoana ‘kemá Áánúqtun ánikomune’ túnnama keráwáqá keqtábámá áyóqa káyaiye kéteo? ³⁷ketiboní mayaimá ímo kémayaanaqa kanaaráqibo ketáaraqa tirummá ítíméro. ³⁸áaqibo ketiboní mayaimá kémayaanaqa keráwáqá ketáaraqa íma tirummá ketimeq oweqa kemá mayaimá mayáunaraq káonera mi-máyáíógómá tirummá kámara anaaékaq ítama arutánoe minná ketibomá tirunóbáqá máitaqa kemá wenarunóbáqá máune.” téna Ítuma timá yímikaiye. ³⁹miráitata móragaraq yáqtoqma ánná amíneta ománibo wemá iyáápike akarupátuwena kóuraiye.

⁴⁰keqnáámmá Ítuma yauwéqma uréna Yótaa-nomma atátuwe uréna naayóbáqá Yóáane nommá péyqikewaipaqa mibáq ko máqe-uráiyé. ⁴¹mibáq máitatama wenôpaqa aarawaamá netuqyaa irááe. iréta tirááe: “Yóáane íma móra-awaameq-yataariqa uráímanibo máqten-aiqtaba maami-nákótábá Ítuqtaba timá áraimma tiráiyé.” téta tirááe. ⁴²áaqibo mibáqá netuqyaa-káyúkámá Ítumma yirummá ámikaae.

Aráatarati pukuráiyé.

11 áaqibo móra-naqa karímá matáiyé. minákón-áwîqa Aráataratie. wemá Béqtanibake Máriaa wenaúko Máátaa yeqtí márûpake kukáiyé. ²wemá mi Máriaa ákûq-nomma Ítun-aitaukaq pérakarena aqnótáunapo áyúnakarain-inikoma ayóbíyoma Aráatarati karímá matáiyé. ³miráitata kaayaq-ánáánómá aamá yuwaáyana Ítunopaqa win-áikómá mirá-tiraiye: “uyátáraana-nako emá maannáqtábá akái-naqa karíma kémayáiyé.” téna tiráiyé. ⁴Ítuma min-áímmá ítátuwena tiráiyé: “wení karímá puí-kárimá íma wáiyé. paá Áánûqtuni tágama-yataaqa mamá pááq ínena kéipoana minná Waayúkgon-Araakon-awiqa múte yauwínoe.” téna Ítuma tiráiyé. ⁵Ítuma Máátaaqtabama wenaúkoqtabama Aráataratiqtabagaraqa Ítuma ôriq umá yeqtábáma kákaiye. ⁶aanibo wemá Aráatarati karí máyáiyé-aimma iténa wé kaayaq táoqa ókaraq mibáq máqe-marupaq paá máqe-uráiyé.

⁷anaaékaqa wení iyápó-annama timá yímikaiye: “yauwéqma Yúriabaqa kónatae.” titata ⁸wení iyápó-annama timá ámikaae: “Aráábaeo, íbêqa Ítiráaeo-wayukama óqtatanapo emmá ikamínéta kéoe. áaqibo emá keqnáá-márúpáráq yauwéqma ónáae

téq kéteno?” tewana ⁹Ítuni-kanaama awaararîq kéitanaboana yauwéqma tiráiyé: “íyaq tiyááka umá kaayaq-ábáúmá aaqá kamátágaraiyo? áaqibo waayúkgoma wágáama uréire kéenama maa-márábín-ókómá tágaraitana káonaipoana íma áftauqa yurarániye. ¹⁰miráímanibo waayúkgoma nokáámmo uréire kéetama ómmá yirunóbáqá íma tágaraitanapoata yítauqa yuraránoe.” téna tiráiyé. ¹¹mirá-timatuwena anaaékaqa Ítuma timá yímikaiye: “ketáái aanábómá Aráatarati waguráiyé. áaqibo kemá ko itó-umakanune.” téna tiráiyé. ¹²máqtemma iyápó-annama timá ámikaae: “uyátáraana-nako, aanibo wemá aú wagurénama keqnáámmá paá mániye.” téta tirááe. ¹³Ítuma Aráatarati pukáiqtaba kítitata áaqibo wení iyápó-annama paá waguráitana ketíyaa téta yé tirááe. ¹⁴miráitana ‘Aráatarati pukuráiyé’ téna Ítuma abarokáq umá timá yímikaiye: ¹⁵“áaqibo kemá keráwáqtábá túyánámmá kéiteqa timuqá kémaraune. kemá mi táoqa íma wetê máqe-uraune. miráinaqa keráwáqá mikáqá tirummá timínoe. íbêqa wenôpaqa ónátae.” téna tiráiyé. ¹⁶Tómáati wenáwíkon áaimma ábárawaoma wemá máqten-noiyapo-annayaba timá yímikaiye: “mewíyataa wegáráq ko púyonataao!” Tómáati téna tiráiyé.

¹⁷áaqibo Ítuma uráiyé. wemá uréna ítaraiye Aráatarati kaayaqté-kaayaqte-yupaama muriánóbáqá (máátítq-máatinobaq) máqe-uráiyé. ¹⁸Yerútáárebaqa waaqókáq Béqtanibaqa (3 km) wáiyé. miráuma íma ayáqtáákaqa wáiyé. paá awarakáqiyé. ¹⁹áaqibo Ítiráaeobakemma netuqyaa-nóinínáúkáká Máátaayaa Máriaanopaqa irááe. yetiyóbímo púiqtabama yenákátí yíyaqa mamá íráqôniq ínéta irááe. ²⁰Máátaama Ítumo in-áímmá ítátuwena

aapaq ko aónaraiye. miráitana Máriaa paá yaákarena naaúpaqa máqe-uraiye. ²¹ ááqibo Máátaa Ítuma timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, maakáqô máanaraka ketiyóbíma ípuinena iné. ²² íbêkaraqa kemá káonaune. aanibo emá nóiqtababi Áánûqtukaqo íténanama emmá paá amíniye.” téna Máátaa tiráiyé. ²³ Ítuma timá ámikaiye: “enayóbíma paá kanaarâq itó-iniye.” téna tiráiyé. ²⁴ Máátaa timá ámikaiye: “kemá íturaune. ántai-yupaaraqa mi-túpáamá máqtemma aarawaamá keíto-iyana wemá itó-iniye.” téna Máátaa tiráiyé. ²⁵ Ítuma timá ámikaiye: “pukáipike itói-aaimma paá mái-auwaraikaraqa kemúne. náawabi kemmá arummá tiména wemá puínamanibo wemá paá itó-uma mániye. ²⁶ máqte-kayukama paá máetamo kekâq yirummó timíyamma yeráwâqâ aati-aatimá ípuinoe. Máátaao, emá minnáyaba aúyánámmá kéitaano?” téna Ítuma tiráiyé. ²⁷ ááqibo Máátaa Ítumma timá ámikaiye: “owé, uyátáraana-nako, kemá ekâqâ tirummá ámíqtukaune. emá Metáiyama máane. eqtâbâ Áánûqtun-aanikoma maa-márâbímmá kumíniye téta naayóbâqâ amuné-wáyúkâmá tiráne.” téna Máátaa timá ámikaiye.

Ítuma ibiqâ yakáiyé.

²⁸ Máátaa mirá-timatuwena aúkoma Máriaa ko ááyaraiye. ko ááyama áwâbaq uréna yaákarena timú-timun-aipike timá ámikaiye: “yiráati-naqa ya máena emmá kááyaiye.” téna timá ámikaiye. ²⁹ Máriaa maamin-áímmô kéitenama páátákâá itó-uma Ítunopaqa uráiyé. ³⁰ Ítuma márûpaqa íma utáibo paá wágâábaqa Máátaa aónaipaqa máqe-uraiye. ³¹ máqtemma Ítíráae-wayukama Máriaagaraqa naaúpaqa máeta wenáyaqa mamá íráqônîq émâa-kayukama aónaamma

wemá iyánaaq umárena páátákâá máapaq yaúbagitata yemá anaaé waqméta kukááe. wemá pukái-nakoma muríánóbâq móyukaapaq ibiqâ márú-yaranenawaq kéiyaa téta waqmé kukááe. ³² Máriaa Ítu máipaqa írenama Ítumma káonena aítaupi aipaqa aténa timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, emá maakáqô máanarakaatati ketiyóbíma ípuine iné.” téna tiráiyé. ³³ Ítuma aónaaimma min-ínkómâ ibiqâ kéyaraitana Ítíráae-wayukama yimónaaimma yegárâq ibiqâ kéyaraawana arummá ôriq umâgitana karagíqâ wenarúnóbâqâ yuráiyé.

³⁴ Ítuma timá yímikaiye: “keráwâqâ náakaraq wemmá ákáraao?” téna titata yé timá ámikaae: “uyátáraana-nako, iré ya aónaao.” téta tirááe. ³⁵ Ítuma ibiqâ yaránéna kéiyé. ³⁶ miráipoata Ítíráae-wayukama tirááe: “aónaaro. weqtâbâ ôriq éna kákaitanaboana ibiqâ kéyaraiye.” téta tirááe. ³⁷ ááqibo yaímma-wayukama tirááe: “wemá aúgaroq-nakon-auramma kabárirakaraiye. kanaarâq wemá óq-yataariq umákainana Aráátarati ípuiniyo?” téta tirááe. ³⁸ Ítuma keqnáámmá arummá ôriq kéitana min-nâqâ muríánóbâq móyukaapaq iráiyé. muríánôtaqa óqtanapo ayá yumâkaawana wáqe-uraiye. ³⁹ Ítuma tiráiyé: “keráwâqâ min-óqtámâ paábaq matúwáaro.” titana Máátaa puki-nákóní amánaakoma timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, wemá pukitana kaayaqté-kaayaqte-yupaama kouraiye. miráipoana íbêqa táí-akuqa kéiyé.” téna Máátaa tiráiyé. ⁴⁰ ááqibo Ítuma timá ámikaiye: “emá arummá timéma Áánûqtuni tágama-yataaqa aónanone íyaq timá ámikauno?” téna Ítuma tiráiyé. ⁴¹ maamin-óqtámâ aukáqtúwáawana Ítuma yanaa múte káonena tiráiyé: “ketiboó, ketáama

itáánayaba timuqá kémaraakaune.
⁴²árainé. kemá aónaraune. aati-aatié
 emá ketáama kéitaane. ááqibo
 máqtemma aarawaamá maakáqá
 itó-uraapoata itaígáae téq kétune.
 yeráwáqá emá timátíkaraane téta
 mikáq emmá yirummá amínoe téq
 kétune.” téna Ítuma tiráíye. ⁴³mirá-
 timatuwenama wemá anón-aiq timá
 ááyaraiye: “Aráátaratio! yaúbatuwe
 kumuwo!” téna Ítuma ááyaraiye.
⁴⁴pukái-nakoma yaúbatuwena
 kukáíye. wenayáamma mórabi maqmá
 atáá-umakareta ánná-tabaraabenapo
 wenaítaukaq atáá-uma mórabi maqmá
 mórai q umá wenaqnókáqá keqnáámmá
 óq-tabaraabenapo útúyakaarae. Ítuma
 timá yímikaiye: “wemmá uwáqtuweraq
 ayuwáíyana kóino.” téna Ítuma tiráíye.

anó-monoq-wayukama Ítumma ikamínéta waayaímmá tirááe.

⁴⁵minnáyaba taíganimma
 Ítiráaeo-wayukama Máriaamma
 aónaineta ye-káyúkámá Ítuma
 nórabi i-qtátááqá káoneta yirummá
 ámikaae. ⁴⁶yaímma-wayukama
 uyaatéta Pérti-wayukaraq uréta
 Ítuma nói-qtataarirabi immá mó-tima-
 yimikaae. ⁴⁷aanibo Pérti-wayukagaraq
 anó-monoq-kawaa-wayukagaraq
 káánítóre-wayukama ya áíkuteta
 káánítóre áwíqá Táánítarani maará téta
 tirááe: “ketáámá náaraq ónúntaabiyo?
 wé maamin-nákómá netuqyaa anón-
 awameq-yataariqa kéíye. ⁴⁸ááqibo
 ketáá ayúwáananataa miráúqtenamo
 uínatama máqte-kayukama wekáq
 yirummá kámiyatama Árómani-
 wayukama ketáái anó-monoq-namma
 ketáái waayúkagaraq yama mayáinoe.”
 téta tirááe. ⁴⁹yepíké móra-nakon-awíqá
 Kááyapati wemá maa-káritímáátíráqá
 mú mikákáá anó-monoq-nakoma
 máena wé timá yímikaiye: “keráwáqá
 íma maami-qtátááqá aónaraae!

⁵⁰maamináyaba keráwáqá íyaq
 túyánámmá kéitaaó? maanná
 móra-naqo puyéna máqtemma
 aarawaamá yíwáqnaa ínemma minná
 kanaaráqíye. móra-naqa puínatama
 máqte-kayukama íauyoranoe.” téna
 tiráíye. ⁵¹árainma wenááq-maqma
 ítiraiye. ímiye. wemá mú mikákáá
 anó-monoq-naqa maa-káritímáátíráqá
 máqe-uraiye. miráinana Ítuma
 puyéna Ítiráaeo-wayukama yíwáqnaa
 íniye téna amunémá kégutena
 tiráíye. ⁵²ááqibo íma paá ketáái
 wayúkayataba yíwáqnaa ínena pukáíye.
 ímiye. Áánúqtuni-iyapo-annama
 máqte-naukapaqo máa-kayukama
 mamá mórabi áikuyikanena puíniye.
⁵³aanibo miráitata mi táoqa Ítumma
 ikamínéta waayaímmá timáeta uréire
 urááe. ⁵⁴miráitana Ítuma móragaraqá
 íma Ítiráaeo-aukaapimma uréire uráíye.
 wemá mi-márúqá yuwéna kaqmáápaqá
 uréire uráíye. kaqmáápaq waaqókáq
 móra-marukon-awíqá Ípama mibáqá
 wení iyápó-annate máqe-uraiye.

⁵⁵íbèqa Ítiráaeo-wayukati
 kótamaki-kanaama awaaraq
 kéitataboata áwábake taígani-kayuka
 maréta Yérútáárebaq múma yirummá
 maqmá tágaiyaqtaba utááe. ⁵⁶yeráwáqá
 Ítuqtaba arútama aónaqteta kéuyoata
 anó-monoq-namatupaqa máe-kayukama
 aamá timá wenamí-kenamin urááe: “é
 náaran-auyananaq kéitaano? kaawéqá
 naíbáq íyaq yíniyo?” téta wemmá
 kétaimma wemmá kétaimma urááe.
⁵⁷missing?

Máriaa Ítun-aitaukaq akúq-matawema pérakaraiye.

12 abapaké móra-kanaama awaaraq
 kéitana kótamaki-kanaama
 páaq ínena uráíye. Ítuma Béqutanibaq
 uráíye. mi-márúkáq Aráátaratima
 pukáipike mamá itó-umakaraiye.
²mikáq yeráwáqá kaawéqá amínéta

urááe. Máátaa aáwaqa kéikamitana Arááatarati yaareráqá Ítugaraq máqe-uráie. ³Máaría anón-oqtanawíqa yaan-ákúq-mátáwémá maténa Ítun-aitaukaqa atímma pérakarena Ítun-aituqa wenaqnotáurake ayúnakaraiye. miráitana átê-kuyukoma mi-náúpáqá òriq uráie. ⁴wení iyápó-annabike móra-naqa Yúqtaati Itikáarioti wemá Ítumma mamá namuro-wáyúkátí iyáápimma anaaékaq maránéna wé Yúqtaati tiráie: ⁵“nóraq itataawáq maamin-ákúq-mátáwémá íma kéyimetaa meyámmá matáunataabiyo? mipímmá kaumo-tíyááká-tíyááká-óqtámmá (300) wáie. áaqibo meyámmá matáunarakaatati mi-meyámmá áwáyoq-wayukataa kanaarq yiménaqtaa únnae.” Yúqtaati téna tiráie. ⁶áwáyoq-wayukama yimíyátábá ítiraiibo paá moyánápóana wemá moyámmá mamá wenamáárríq moyámmá mayáinayaba tiráie. wemá mónékaq yabíkéna wenamáárríq máyáinapoana wemá tiráie. ⁷miráitana Ítuma tiráie: “wemmá min-íníkkómmá ayuwáaro. minná maqtokéna kemmá uqta mátikaino-kanaaraqtaba kémaqtoraiye. ⁸áwáyoq-wayukama keráwáqtê aati-aatimá mánobo kemá keráwáqtê aati-aatimá íma mánune.

**anó-monoq-wayukama
Arááataratimma ikamínéta
waayáimma tirááe.**

⁹taíbaq Ítiráaeo-wayukama Ítuma Béqtani-marupaqa máin-aimma itátuweta yeráwáqá mibáq urááe. yeráwáqá uráámanibo Ítuqtabae téta íuraabo Arááataratimma aónainetae. Ítumo náawanabi pukáipike mamá itó-umakaimma aónaineta urááe. ¹⁰miráitata anó-monoq-kawaa-wayukama ¹¹Arááataratiqtabae téta taíbaq Ítiráaeo-wayukama

anó-monoq-wayukama iyuwéta yirummá Ítumma ámikaae.

**Ítuma Yérútáárebaq anómma
uyátárai-nakoraan umá uráie.**

¹²óq-taoqa netuqyaa aarawaamá kótámaki-kanaaraq ayú maqnáiyama aónaneta ya máeta ítaraae. miráuma Ítuma Yérútáárebaq ínéna kéie-aimma itátuweta ¹³yeráwáqá kóbékáátágóni amamá akáteta utín-utin umá aapaké awiránéta urááe. wáaqa yumáe kéweta tirááe: “atóbatikai-nako, ótáánao, yéna-nakoqtabama anómma uyátárai-nakon-awikaq kéyenana Áánûqtu amuqá kémarakaiye. Ítiráaeo-wayukati mú mikáq anómma yabíqyikai-naqa (kíni) Áánûqtu weqtábá amuqá kémarakaiye.” téta tirááe. ¹⁴Ítuma móra naatéq-ótiráákákóni ámûraaq máena kéie. Áánûqtun-aama agamatá-kátáágó tiráiniq umá kéie. mirá kétiye: ¹⁵“Tááíoni-maruko, áaqa ígáino! aónaaro. keráwáqtí mú mikáq anómma yabíqyikai-naqa kéie. naatéq-ótiráákákóni ámûraaq máena kéie.” Áánûqtuni agamatá-kátáágó téna kétiye. ¹⁶maamin-áimma Áánûqtuni agamatá-kánnáágó tiráimma áqnáabaq Ítuni iyápó-annama íma ítaraae. aanibo anaaékaqa Ítumma pukáipike Áánûqtuma tágama-yataapi mamá atóbamakaitata mikáq yeráwáqá yúyánákáq maréta tirááe. Áánûqtuni agamatá-kánnáágó tiráimma yaákaq urááe.

¹⁷taíbaq Ítute máqeo-kayukama Ítuma Arááataratimma ááyaitana utátuwena úin-aimma tímá abarokáq kéiteta nòrabi i-náikaráq tirááe. ¹⁸taíbaq óq-wayukama maami anón-awaameqa in-áimma ítaraapoata yeráwáqá aapaq yaónaineta irááe. ¹⁹minnýaba Pérati-wayukama yeíyáá téite urááe: “káonao? ketáataa íma itánoe. aónaaro! máqtemma

maa-márábí-káyúkámá wenanaae kéwaraae.” téta Péрати-wayukama tirááe.

**yaímma Karíki-wayukama
Ítumma aónaneta abáá-uraae.**

²⁰ yaímma Karíki-wayukama maréta Yérútáárebaqa aapinaammá tíaqtaba ayú maqnaapí utááe. ²¹ yeráwáqá Píripikaq urááe. wemá Beqtáirapake Kááiriri-marupaq irááie. wemmá yeráwáqá ítama aónanaqtaa: “anóko, ketáámá Ítumma aónanaqtaa káyunataae.” téta tirááe. ²² miráitana Píripi maréna Áánarukaq kéwena timá ámitata keqnáammá mákanakama marétarata Ítukaq kéwetarata mó-tima-amikaaye. ²³ Ítuma yawéqma tirááie: “mi-kánáámá íbêqa káyitata kemá Waayúkagon-Araakoma anómma tágama-yataaqa káme. ²⁴ kemá áraimma kétima-timune. mórama wíti-yumma marabí íkumena ípuinama kímora pááqyan-ayumma wenamá wániye. minná wemá puínamanibo taíganimma uta-uta umá ôriq umá arammá iyániye. ²⁵ móra-nakoma wení aúwaraiqtaba ôriq umá akáinanama wemá wení aúwaraiqtaba páátataakaa íniye. móra-nakoma wení aúwaraiqtaba maa-márábí mái-yataaqtaba íakainanama anaaékaq matúq-matuq umá aati-aatimá mái-auwaraimma maqtorániye. ²⁶ náawa-naawabi kekáqô mayaímô mayanénama ketinaae waraíno! kemá máuna-marukaqa ketí mayaímá matikái-náqá mániye. ketí mayaímá matikáina-nakoma ketibomá wenáwîqa múte yawwíniye.” téna tirááie. Ítuma óq-aimma tirááie: ²⁷ “íbêqa tíaqkoma ummaa káyáie. ááqibo nóineq tenúno? ‘ketiboó, ketí ánatagina-kanaama íma yúwénana kumíno tenúno?’ ímiye. minnáyaba paá kukáune. ²⁸ ketiboó, tágama-yataaqa enáwîkaq akoqnáá umá mamá

maa-márábí-káyúkámá yiráátinonama enáwîqa anómma uyátá-maqma mimórá mái-waigonamiye.” téna Ítuma mirá-timatuwaitana aagómá wíyôpake kukéna tirááie: “kemá tágama-yataaga ketíwîkaq mamá múte yaútaunnama móragaraq múte yawuónúne.” téna maamin-áikómá tirááie. ²⁹ waayúkama máqeo-kayukama min-áímmá ítátuweta tirááe: “wíyonaa kétiye.” téta kétéwata yaímma-wayukama tirááe: “Áánúqtunopakekako kétiye.” téta mi-káyúká tirááe. ³⁰ Ítuma yawéqma tirááie: “aagómá wíyôpake keqtábá ítiraibo keráwáqtábá itaígáae téna tirááie. ³¹ íbêqa máqtemma maa-márábí-káyúkámá Áánúqtu káyainaiye. maa-mará áaikoni anó-naqa Tááqtaama íbêqa ikámma waqtuwániye. ³² aanibo kemá maa-márábíkémô múte itó éqa máqtemma yiwíqma ketôpaqtaa ónúne.” téna Ítuma tirááie. ³³ wemá min-áímmô tiráimma minná náaraq umá puíníyo minnáyataba yiráá téna tirááie. ³⁴ ááqibo aarawaamá yawéqma tirááe: “miráuma aammá aúmakaan-aipitaa ítaraunataa miráuma Metáíya paá matúq-matuq umá mániye. nôraq itaawáq Waayúkagon-Araakokaq múte yawwínoe kéteno? náawawaq Waayúkagon-Araakoma máíyo?” téta ítama aónaraae. ³⁵ mirá téna Ítuma timá yímikáie: “pááqya-kanaabi ómmá keráwáqtê mániye. keráwáqá ómmá wáinagaraq ókáqá íma máíyanama keráwáqá kumayukómá yawááq-umatikaniye. móra-nakoma kumayuqnóbáqá uréire ína-nakoma ‘náakaraq kéi náakaraq kéwiyo’ téna wemá kanaarq íkáonaiye. ³⁶ ómmá wáinaq ókómmá tirummá áméro! miráinaq keráwáqá ókón áráaqa mánoe.” téna Ítuma tirááie. Ítuma min-áímmá timátuwenama yemmá iyuwéna aúpáq kóuráie.

**netuqyaa Ítiráao-wayukama
Ítuma yirummá íamikaae.**

³⁷ Ítuma netuqyaa anón-awaameqa yetúrakaqa imánibo yeráwáqá paá íma Ítuma yirummá ámikaae. ³⁸ netuqyaa-káyúkámá Ítuma yirummá íamikaapoata Áítáíya Áánûqtuni amuné-náqá wenáama áraíne téna keyiraatiye. Áítáíya naayóbáqá tiráíne: “uyátáraana-nako, náawaq ketáái táaraqa ítaraiyo? náawakaraq uyátarai-nakoma wení akoqnáama aráátitanawaq kanaarq aónaraiyo?” téna Áítáíya tiráíye. ³⁹ maami-qtátáátábóata yeráwáqá kanaarq yirummá íma káme miráipoana Áítáíya tiráíne: ⁴⁰ “Áánûqtu yeráwáqtí yúramma mamá karopamáyikena yúyánámmá mamá óqtakaa umátukaiye. miráitata yé íma yúramma káoneta yúyánámmá íma kéítaae. yeqtí yúrakakema íkáonaapoata yúyánámmá íma ítama káruteta kéopoata íma ketópaqa waéqma íyaqa yemmá mamá atóbamayikanune.” téna Áítáíya naayóbáqá tiráíne. ⁴¹ Áítáíya uyátáraana-nakoni tágama-yataaqa aónaraiyoana weqtábá wenáaimma tiráíye.

⁴² áaqibo netuqyaa-káyúkámá yaímma Táánítarani-kaanitori-wayukagaraq wemmá yirummá ámikaamanibo Pérati-wayukati yáaqa kéikatetaboata yeráwáqá yirummá áme-kayukama íma abarokáq umá tirááe. abarokáqô tíyatama monoq-náúpáké paábaq waqtuwánoe. ⁴³ yenamááríq yeráwáqtábá yetíwíqa múte yauwígáae kététemanibo Áánûqtuni tágama-yataaqtabama abarokáq umá íketee. ⁴⁴ áaqibo Ítuma yááyama tiráíye: “náawabi arummá kétimonenama kenamá kekáqá íma arummá kétimibo ketibomá timátíkái-nakokaraq arummá kámiye. ⁴⁵ náawabi

kemmá kétimonenama wemmá ketibomá timátíkái-naqa káonaiye. ⁴⁶ kemá maa-márábí-ómmá kukáune. miráipoana náawabi kekáqá arummá timénama wemá íma kumayupímmá mániye. ⁴⁷ móra-nakoma ketáama kéitena ketáama íkémayainama kemá kenamááríq wemmá íma yawááq-umakanune. aanibo maa-márábí yawááq-umayikanaaq íkukaune. ímiye. kemá aarawaamá yááyabo umáyikanaaq kukáune. ⁴⁸ náawabi kemmá anaaéma umátikenama ketáama ímayenama íbêqa yaináí-yátááqá wemmá keyainaiye. minnámo ánatai-yupaama máqtemma túnna-aikoma wemmá mamá yawááq-umatikanoe. ⁴⁹ kemá ke-túyánápkén-áímmá íkétune. ímiye. ketibomá timátíkái-nakoma wenamááríq timá tímin-aimma kêtun-aboqa máqten-aimma kétima-timune. ⁵⁰ áaqibo kemá ítaraune. ketiboní watáama aati-aatimá matúq-matuq umá máí-auwaraimma mamá paá kéíye. miráitaqa máqten-aimma túnnama minná ketibó timá tímin-aimma kétune.” téna Ítuma tiráíye.

**Ítuma wení iyápó-annati
yítauqa tete uráíye.**

13 kótámaki-kanaama waagókáríq kéitana Ítuma maa-márábíké yuwéna aboánôpaqa uíní-kanaama yimmá ítaraiye. maa-márábí máena wení aanábó-wáyúkáyábá ôríq umá kákaitana yeqtábá yikáíq-yikaiq umáe kéuyena wení puíni-kanaaraq uráíye.

² Tááqtaama Yúqtaatin auyánámmá waéqma Ítuni kutaruríq webó-náqá aúrakaraiye. áaqibo aáwaqa kénaawana ³ Ítuma ítaraiye máqte-qtataaqa Áánûqtuma wenayáápi ámikaitanaboana wemá Áánûqtunopake kukáunaboqa yauweré uyónúne téna auyánámmá ítaraiye. ⁴ aanibo Ítuma aáwaqa

nai-yááreráq máqeikake itó-urena wení ámúraake aqtorai-wáqtómá ayúqma mikáq kéyuwena óíqa ayumí-wánáámá (táúrima) maténa ámúrana uráíye. ⁵káqomma wemá nommá táápepi atímakena wení iyápó-annati yítauqa tete umáyíkarena ayumí-wánáánápó yítauqa ayúnikanena uráíye.

⁶áqnáabaqa Tááimoni Pítaakaq yítana Pítáa tiráíye: “uyátáraana-nako, ketítauraq tete umátikane kéono?” téna Pítáa ítama aónaitana ⁷ítuma yauwéqma tiráíye: “íbêqa emá íaonaraanaiq ónáa kéune. ááqibo anaaékaqa emá aónanone.” téna Ítuma tiráíye. ⁸Pítáa akoqnáa-aimma abarokáq tiráíye: “emá íma ketítauqa tete ínóne.” téna titana Ítuma yauwéqma tiráíye: “ááqibo kemô enaítuqa ímo tete onaamá emá íma ókaraq ketí iyápó-annama mánone.” téna Ítuma tiráíye. ⁹Pítáa timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, ketítauqa wenamáa ítete é mútúq tiyáánaa tiqnókaráq tete umátikaa!” téna Pítáa timá ámikaiye. ¹⁰Ítuma mikáq tiráíye: “móra-nakoma máqten-aubakaraqo nommá pétukenama íma óqa peránibo paá wenaítuqa tete íno. mútúq keráwáqtí túgogaraq tirunóbáqá íráqóniq uráibo kímora-nakone.” téna Ítuma timá yímikaiye. ¹¹móra-naqa waéqma kutaruríq webómá aukái-naqa Ítuma aónatukaipoana tiráíye: “kímora-nakone.”

¹²Ítuma wení iyápó-annati yítauqa tete umáyíkatuwena wení ámúraaq aqtorai-wáqtómá mamá aqména yauwéqma yaareráq umáena tiráíye: “kemô umátikauna-yataaqtaba ítama kárutao? ¹³keráwáqá keqtábá yirááti-nare kéte ‘uyátáraana-nako’ kéte kéoma minná áraine. miráipoana minná kemúne. ¹⁴ááqibo kemá keráwáqtí títuqo tete umátikaunama kemá yirááti-naqa uyátárauna-nakoma tete

kéumatikaune. mórai q umá keráwápké káqowa-kaqowan-aituqa tete ínôqtaba ketiyáánaubíqa aóna-mayaaro. wenaítuq-wenaituqa tete íné oné. ¹⁵íbêqa keráwáqá umá tiráá túnnaiq kemá nórabi umátikaunayaba mimóráiq umá keráwáqá íné oné. ¹⁶éqtukena timámeno áraine. móra mayaímá máyái-nakoma aati-aatimá wení mayaímá mayákái-nakomma íma uyátá-maqma anómma kémaiye. móra-nakoma watáama mamé i-nákómá timákáitana yi-nákómmá íma uyátá-maqma anómma kémaiye. ¹⁷keráwáqá ítama arútama miráeq oweqa mikáq timuqá maránoe. ¹⁸kemá nóinabi íma máqtemma keráwáqtábá ketí iyápó-annama máqtemma ye táaimma káoneq yiwíkaunama taíbaq-wayukabike yíwíkeq Áánûqtuni agamatá-kátáámá áraine téq kéyiraatune. min-ágámátá-kátáágó kétiye. ‘móra-nakoma ketí aáwaqa ketê nai-nákómá wenaítagegunapo múte yaáqma tímúraaq yániye.’” téna Áánûqtuni watáa agamatán-áikómá mirá kétiye. Ítuma óq-aimma tiráíye: ¹⁹“mi-qtátááqá pááq íné kéitaq íbêqa aamá kétima-timune. mi-qtátááqá pááq ínaqa keráwáqá mikáq tirummá amínomma minná náawabi MÁUNE. ²⁰akoqnáá umá kétima-timune. kemá timákauna-naqa náawabi awirénama kekáráq kétéwiraiye. náawabi kemmá tiwirénama timátíkarai-nakokaraq káwiraiye.” téna ²¹min-áímmá Ítuma timátuwena amakó ôriq umá ummaa yágítana wé tiráíye: “áraimma kétima-timune. keráwápké móra-nakoma kemmá mamá namuro-wáyúkábí tikániye.” téna Ítuma tiráíye. ²²wení iyápó-annama wenaúrapi-kenaurapi káoneta yúyánápí náawaqtaba kétiyo téta íaonaraae. ²³iyápó-annabike móra-naqtaba Ítuma ôriq umá ákái-naqa Ítun-amakaq

yaareráqá máena aíttaaraqa agebamá máqe-uráye. ²⁴ miráitana Tááimoni Pítáa aqnótáq yumátuwena ‘náawaqtaba kétéyaa wekáq itaao’ téna awaaméqá umá timá ámikaiye. ²⁵ Ítun-aíqtaabi agebaréna tiráiyé: “uyátáraana-nako, náawaqtaba kéteno?” téna ítama aónaitana ²⁶ Ítuma yauwéqma tiráiyé: “kemá yammá aáwaq-anopí yamá atímma áménama minnáqíye.” téna Ítuma timátuwena yammá aáwaq-anopí yamá atíkkena Yúqtaati Tááimoni Itikááriotini ánikoma ámikaiye. ²⁷ mikáq Yúqtaati min-áawáqá mamáyáitana Tááqtaama wepí yabékitana Ítuma timá ámikaiye: “nôrabi ínema páátákáá mirá-uwo!” téna tiráiyé. ²⁸ máqtemma yaareráqá máe-kayukabike móra-nakoma Yúqtaatima nóin-ainabi timá ámin-aimma íma ítama arútaraiye. ²⁹ Yúqtaati mone-ketima matóráiqtaba kétéyaa téta yaímma-wayukama tirááe: “kótámaki-kanaaraq-yataaraq meyaníq uwo kétéi kéqokeq-yataaraq áwáyoq-wayukama yimiyówaq” kétéyaa téta tirááe. ³⁰ Yúqtaati min-aáwáqá kémayenama máápaqa kumayupí yáubaguráiyé.

aúgen-amaan-aimma

³¹ Yúqtaati ayuwéna kóitana Ítuma tiráiyé: “íbêqa Waayúkagon-Araakoni tágama-yataaqa mamá abarokáq kéumakena Áánúqtuni tágama-yataaqa Waayúkagon-Araakokaq kéumakaiye. ³² Waayúkagon-Araakoma Áánúqtuni tágama-yataaqa abarokáq mamé ínana wení tágama-yataaqa Áánúqtu waéqma wenamááríq wepí páátákáá abarokáq mamé íniye. ³³ ketí pááqyan-iyáqo! kemá keráwáqtê pááqya-kanaama mánune. keráwáqá tibáá-inoe. ááqibo keqnáammá Ítiráaeo-wayukamma timá yímikaunaiq umá kemá kétéma-timune. keráwáqá kenamááríq kemá kóunabaqa

íma kanaaráq uínoe. ³⁴ íbêq-kanaayaba kemá aúgen-amaan-aimma kétéimune. kemá keráwáqtábá tíkáiniq umá keráwáqá mórai q umá weqtábá kákaina weqtábá kákaina umá máero. miráuma keráwákáráq káqowaqtaba kákaina káqowaqtaba kákaina tíkáiniq únnaiq umá máero. ³⁵ akaí-yátááqá keiyáátaa wenámí-kenamin umá maíyata ketí iyápó-annae téta máqte-kayukama aónainoe.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma tiráiyé Pítáama anaaéma umátikaniye.

³⁶ Tááimoni Pítáa tiráiyé: “uyátáraana-nako, náakaraq kéono?” téna wé timátuwaitana Ítuma yauwéqma tiráiyé: “kemá kouína-marupaqa íbêqa emá íma kanaaráq tinaaéma waráínóne. ááqibo anaaékaq ketinaaéma waráínóne.” téna Ítuma tiráiyé. ³⁷ Pítáa timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, nôraq ínaraq enanaaéma íbêqa kanaaráq íwaranuno? kemá eqtábáé téq áqa puyónúne.” téna Pítáa titana ³⁸ Ítuma yauwéqma tiráiyé: “emá keqtábáé téaq áqa puíné kéono? kemá akoqnáá umá kétéma-amune. kokóregoma áa tiné kéinaa emá keqtábá kaumobáqá ‘wemmá íaonaraune’ té wakaránóne.” téna Ítuma Pítamma timá ámikaiye.

aboánôpaqa uí-ámmá Ítumiye.

14 Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “íma yuwáiyana tíyako ummaa yaíno. miráinaq Áánúqtukaq tirummá kámera q ááqibo kekákáráq tirummá tíméro. ² ketiboní naaúpaqa taígani-maqa wáiyé. ímo wárainaq kemá keráwáqtábá wágáabaq timátikanaa únnae. kemá kóureqa keráwáqtí márúqa ko tarôq umá óqtaa umátikanune. ³ kemó kówéqa keráwáqtí márúqa ko tarôq umá óqtaa umátíkátuweq kemá yauwéqma

iréq kenamáárríq yatiwiranúne. kemá máuna-marupaqa keráwákáráq mánoe. ⁴kemá ónááqo únna-maruqtaba aammá keráwáqá kéitaae.” téna Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye. ⁵Tómááti timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, náakaraq kóinono minná ketáá íaonaraunatae? náaraq umátaawaq maamin-ámmá kanaaráq aónanunataabiyo?” téna Tómááti timá ámikaiye. ⁶Ítuma yawéqma tiráiyee: “kemá kenamáárríq ketibonôpaq wíámúne. kemá áraimma tí-ááímúne. kemá aati-aatimá paá matúq-matuq umá mái-aaimune. móra-nakoma ketibonôpaqa kéyena káqon-amma íma mamá awi íniye. ímiye. kemá kenamáamune. ⁷kemmô kétimoneqa ketibokáráqá káonaae. íbêqake wemmá aónatukeqa wemmá keqtúrapike aónaraae.” téna Ítuma yawéqma tiráiyee. ⁸Píripí timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, emá enaboqtáá tiráátinana keqtáá kanaaráq íno.” téna Píripí timá ámikaiye. ⁹Ítuma yawéqma tiráiyee: “Píripao, kemá ayáqtáá-kanaama keráwáqtê máqe-uraune. emá íyaq kemmá timónaraano? náawabi kétimonenama ketibokáráqá káonaiye. nôraq itaawáq ‘enaboqtáá tiráátiyo’ kéteno? ¹⁰kemá ketibopí máunana wemá ketibomá kepí máiyee. minnáyaba íyaq kekáqá arummá kétimeno? aamô timá-timunama íma ketáaq-maqma kêtune. ketibomá kepí máena wení mayáimá kémayaiye. ¹¹keráwáqá maan-áikáqá tirummá áméro. kemá ketibopí máunana ketibomá kepí máiyee. ááqibo ímo miráinaqa kemá máqtemma anón-awaameq-yataariq únna aónaraabo minnáyaba kekáq tirummá tíméro. ¹²kemá áraimma kétima-timune. móra-nakoma arummá timénama móraiq umá anón-awaameq-yataariq íniye. kemá ketibonôpaq

uyátá-maqma anón-awaameq-yataariq íniye. ¹³aanibo máqte-qtataaqtabama ketíwíkaqa nunamupí itáíyaqa kemá paá mirá-onune. miráonana ketiboní tágama-yataakoma kemá ánikokaqa yíniye. ¹⁴ááqibo ketíwíkaqa nunamupí móra-yataariq uwó tíyaqa kemá paá mirá-onune.” téna Ítuma tiráiyee.

Áánûqtuni Aokaq-Áágómá kumíniye.

¹⁵Ítuma óq-aimma tiráiyee: “keráwáqô, keqtábá tikáinaqa ketí ámáan-aimma taákaq matokéra mirá-inoe. ¹⁶ketibommá ítama aónaanana wemá káqomma tíwâqnaa í-náqá wení Aokaq-Áágómá timákainana keráwáqtê ku matúq-matuq umá mániye. ¹⁷Aágoma wení árain-aikoni áaimma máiyee. maa-márábí-káyúkámá wemmá íkaoneta íkéteta kéopoata wemmá íma kanaaráq awiránóe. wemá keráwáqtê máipoana keráwápí mániye. ááqibo keráwáqá kenamáárríq wemmá káonaae. ¹⁸miráinaq kemá ítiyuwanaq keráwáqá kenamáa anóbo íma máin-iyapogoraan umá íma mánobo kemá yawéqma keráwáqtôpaq yenúne. ¹⁹páaqya-kanaabi maa-márábí-káyúkámá kemmá móragaraq ítimonainobo kemmá matúq-matuq umá mái-auwaraimma matokáunaboq keráwákáráq miráuma mayáinopoaq miráinaqa kemmá timónanoe. ²⁰mi-kánáámô yínaqa keráwáqá itánoe. minná kemá ketibopí máunaq aanibo keráwáqá kepí máápoaq kemá keráwápí máune. ²¹náawabi ketí aúgen-amaan-aimma aákaq matokéna mirá énama wemá keqtábá ôriq umá kákaiye. keqtábámô ôriq umá akáina-nakoma ketibomá weqtábá ôriq umá akániye. kegáráq ketí tikaí-yátáaqá aménúnaboq kemá kenamáárríq ketáaimma arááatenune.” téna Ítuma tiráiyee. ²²Ítuma óq-Yuqtaatimma timá ámikaiye íma Yúqtaati Itikááriotimibo:

“uyátáraana-nako, náaraq umáwaq enáaimma keqtáá kětiraatetaa maa-márábí-káyúkámá íma yiráátenune kéteno?” téna Yúqtaati tiráiyé. ²³ Ítuma yauwéqma tiráiyé: “náawabi keqtábá akáinanama kemá túnna-aimma aákaq matokéna mirá-iniyé. ketibomá weqtábá akáinakama ketibotê kegáráq wenôpaq iréka wetê kerátá ya matúq-matuq umá máyuye. ²⁴ náawabi íma keqtábá akáinanama kemá túnna-aimma íma aákaq matokéna miráinipoaq wemmá ketáaimma íaraatenune. aamô kéitaamma íma kennáé. ááqibo min-áimmá ketibó timátíkarai-nakonopake kéiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma puínéna ákaq-aimma kétiye.

²⁵ wení iyápó-anamma Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqtê máeqa maami-qtátááqá timá tímikaune. ²⁶ Áánûqtuni Aokaq-Áámá tíwáqnaa í-náqá ketibomá ketíwíkaq timákainana kégumena wemá máqte-qtataaqa kětiraatena wemá tímikauna-aimma túyánákáq mamá marániye. ²⁷ kaayoné-yátááqá keráwáqtê yuwáune. ketí kaayone-yátááqá keráwáqá kětimune. maa-márábí-káyúkámá mirá-kááyóné-yátááqá iyokaa-qtataaqa kětimune. íma yuwáiyana tíyako ummaa káyainaraq íma ikatíqa oro! ²⁸ keráwáqá ítaaraawaq timá tímikaune. minná ‘kemá koureqa yauwéqma keráwáqtôpaq yenúne.’ keqtábá tikáinaqa timuqá maránóe. kemá ketibonôpaqa kégounama ketibomá kemmá uyátá-maqma máiyé. ²⁹ íbêqa mi-qtátááqá íma pááq iné kéitaq paá aamá kětima-timune. mi-qtátááqá pááq ínaqa mikáq tirummá timínoe. ³⁰ kemá íma keráwáqtê ayaqtáá-kanaama watáá-wataa tenúne. maa-márágón áai-nakoma (Tááqtaama) kéimanibo wení akoqnáá-yataaqa kemmá íma

kanaaráq uyátá-maqma yokáiyé. wení akoqnáarakemma kemmá ánná ítiminiye. ³¹ maa-márábí-káyúkámá timónainoe. minná ketiboqtábá ôriq umá kětikaitaq wemá máqten-aimma timá tímímma taákaq yokéq mirá kéune. itó-oro! maa-márúkáké yuwéqtaa kónatae.” téna Ítuma tiráiyé.

ánnágon-aboma Ítumiye.

15 Ítuma wenamááriq ánnágon áaimma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “kemá árain-annagon ábô máunana ketibomá yókón aboámíye. ² amagómá arammá íma iyáitanama akáma kéiyaabotuwaiye. ááqibo arakaráq-ámámá ayááma tágatukena amumá yaákarena aráka-araka égé yuwáitana anaaékaq óq-aupaqa arammá iyániqtaba mirá kéiyé. ³ ketáa timá tímikaunaboqaq íbêqa keráwáqá aúgen-augen urááe. ⁴ kemá keráwápímmô máunaiq umá keráwáqá kepímmá mórai q umá máero. amagómá ábôraqa íaraaparenama wemá arammá íma iyániye. miráinaqa keráwákárq kekáq íma máeqa keráwáqá arammá íma iyánoe. ⁵ kemá ánnágon-abomune. keráwáqá ánnágon-amamoe. miráipoana náawabi kepí máinaqa kemá wepí máenana wemá arammá netuqyaa iyániye. ááqibo kekáké yuwéq ókaqo maéqa keráwáqá móra-yataariqa kanaaráq íma ínoe. ⁶ móra-nakoma kepí ímo maínanama wemá amamó ayááma iyaabótúwáanikaa umá yuwáiyana aayákaginata máqtemma aúqma irabí agatuwánoe. ⁷ keráwáqá kepí maíyanama ketáagoma keráwápí maínaqa keráwáqá kemmá kenamááriq nunamupí máqte-qtataaqtataba itáiyá-qtataakoma mamá pááq umátiminoe. ⁸ keráwáqá taíganin-aramma iyéqo ketí iyápó-annamo auráiyana ketiboní tágama-yataakoma múte yauwíniye. ⁹ ketibomá keqtábá ôriq

umá kákaitaqa móraiq umá kemmá keráwáqtábá òriq umá kétikaiye. ketí tikaí-yátáákón aúkáapi máero. ¹⁰kemá ketiboní ámáan-aimma taákaq matokéq miráuraunaboaq kemá wení akaí-yátáápi máune. móraiq umá keráwáqô ketí ámáan-aimma taákaq matokéq miráiyama ketí tikaí-yátáápi máinoe. ¹¹kemá timá tímikaune. minná ketí timuq-yatááqá keráwáqá mayánoe. ketí timuq-yatááqá keráwápi ógiqma mániye. ¹²maaminnáma ketí ámáan-aimmibo. keqtábá tíkáiniq umá weqtábá kákaina weqtábá kákaina umá máero. ¹³mú mikáq anómma akai-yátááqá íma wáiyee. minná móra-nakoma ákáina-wayukayabae téna puíniye. káqo-nakoni akái-yátáákómá íma uyátá-maqma wáiyee. ¹⁴kemá ámáan-aimma túnna-yataariq owéqa keráwáqá tíkái-kayukamoe. ¹⁵mayái-nákómá wemá mayaímô ámî-nakomma nôrabi i-qtátááqá íma kéitaiye. miráipoana kemá íma keráwáqtábá ókaraq 'ketí mayai-wáyúkáé' téqa tenúne. máqte-qtataaqa ketibonôpake itáuna-yataaqa keráwáqá timá tímikaunaboaq keráwáqtábá íbêqa 'kemmá tíkái-kayukae' kétune. ¹⁶keráwáqá íma kemmá máqte-kayukabike tíkáimma íma tiwíkaabo kemá kenamáárîq keráwáqá máqte-kayukabike tíkáimma tiwíkaune. kemá mi-máyáírâq keráwáqá timátikaraunaboaq keráwáqá koma matúq-matuq umá mái-aramma ko iyáiq-iyaiq umá máraiyana ketibomá keráwáqá nói-qtataaqtatabi ketíwíkaq itaíyanama wemá timíniye. ¹⁷keráwáqá maami-qtátáárîqa oro! weqtábá kákaina weqtábá kákaina umá máero." téna Ítuma tiráiyee.

**máqtemma maa-márábí-káyúkámá
Ítumma wení iyápó-annagaraq
íyamma kéumayikaae.**

¹⁸óq-aimma Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: "maa-márábí-káyúkámá keráwáqtábá ítikaiyaqa minnáma taákaq máráaro! áqnáabaq keqtábá íyikaitata anaaékaq keráwáqtábá íkéyikaiye. ¹⁹keráwáqá maa-márágóní waayúkamo máraiy-atama yemá keráwáqtábá yikániye. ááqibo kemá keráwáqá maa-márábíké tíkáimma tiwíkaunapoana íbêqa maa-márágóní waayúkama íma mááe. miráipoana yemá keráwáqá íyamma kéumatikaae. ²⁰timá-timuna-aimma taákaq máráaro! 'móra mayaímá máyái-nakoma aati-aatimá wení mayaímá mayákái-nakomma íma uyátá-maqma anómma kémaiye.' miráipoana yeráwáqô kemmá tíkamma kéwaretama keráwákárâq tíkamma waránóe. yemá ketáamo kéiteta mirá étamo-etama yemá keráwáqtí táagaraq kéiteta mirá-inoe. ²¹yemá timátikáin-nakomma íaonaraapoata ketíwíqtabae téta maami-qtátáárîq umátikanoe. ²²kemá ímo iréqo aamá timá yímenatama yeqtí yigae-yátááqá íwane imánibo íbêqa yeqtí kúmiq-yataaqa íma kanaarâq aúpâq yuwánóe. ²³náawabi kemmá áyámma umátikaina-nakoma móraiq umá wemmá ketibokárâq áyámma kéumakaiye. ²⁴kemá anón-awaameqa káqo-kayukama ikéoniq umá kenamáa yiráátiraunaboata yeqtí yigae-yátááqá íma wániye. ááqibo íbêqa yeráwáqá aónaretamanibo kemmá ketibokárâq paá íyámma kéumatikaakarataae. ²⁵ááqibo yeráqwátí agamatá-kánnáábí áraimma yíniye. 'yeráwáqá paáyaba kemmá íyámma umátikaraae.' ²⁶akoqnáá umá tíwáqnaa ínîn-naqa árain-aain-Aagoma ketibonôpake

timákáanana kumínama ketí árain-aaimma má tínaq keráwáqá itánoe. ²⁷ketê keráwáqá áqnábake mamé iráapoq keráwákáráq keqtábá árain-aimma tínoe.” téna Ítuma wení iyápó-annama timá yímkaiye.

16 Ítuma ókaraq íyamma umáyikanoqtaba téna tiráiyee: “keráwáqá kemmá tirummô timí-yátááqá íyuwaigae téq maa-qtátááqtabá timá tímikaune. ²keráwáqá monoq-náúpáké waqtuwánóe. áraine. mi-kánáámá yínanama keráwáqô tíkamiya-kayukama ‘Áánûqtuni mayaimá kémayaunatae’ téta tínoe. ³ketibokáráq kekáráq ítimonaraapoata mi-qtátááqáq umátikanoe. ⁴ááqibo timá tímikaune. mi-kánáámá yínaqa timá tímítukaiqtaae téq mikáq túyánámmá ítama taákaq ínoe.” téna Ítuma tiráiyee.

Áánûqtuni Aokaq-Áámá kumíniye.

óq-aimma Ítuma tiráiyee: “áqnáabaqa keráwáqtê máqe-uraunaboq keráwáqá maami-qtátááqá íma timá tímikaune. ⁵ááqibo íbêqa timátikáitaq kukáuna-nakonopaqa koune. miráitana keráwápké móra-nakoma ‘náakaraq kégono’ téna íma ítama kétimonaiye. ⁶kemá maamin-áímmá kétunana keráwáqtí tíyakoma ummaa kéyaiye. ⁷paá árain-aimma kétima-timune. kemá kónanama íraqôniq umátikaniye. íma kónanama keráwáqtôpaqa Tíwáqnaa Í-náqá íyiniye. ááqibo kemá kowéqa Tíwáqnaa Í-náqá timákáanana keráwáqtôpaqa kumíniye. kumínama ⁸waayúkagoni kúmiq-yataaqtaba wemá yainániye. kateko-yátáákón áaimma má téna yainaf-yátáákón áaimma má téna íniye. ⁹Tíwáqnaa Í-náqá yénama miráuma kaumo-yátááqtabá tíniye. minná áqnáabaq yeráwáqá íma kemmá yirummá kétimepoata maami-kúmiq-yátáákóní táígon-aiiqtabama wemá yiráátiniye.

¹⁰ketibonôpaqa kouñaboq ókaraq ítimonanoana kateko-ááíqtábá wemá tiráátiniye. ¹¹maa-márágón áai-nakoma (Tááqtaama) yawááq-umatukaipoana yainaf-yátáákón áaiqtaba Tíwáqnaa Í-náqá tiráátiniye. ¹²kemá taígani-qtataaqtaba timá timenaa únmananibo íbêqa maamin-áíló keráwáqá mamá ummaa yamátikaniye. ¹³wemá yénama Árain-aain-Aagoma máipoana wemá máqtemma árain-aain-aimma má téna taákaq mamá tikániye. wenamááqíq wenááq-maqma ítinibo paá ítáin-aimma tínana anaaékaq pááq ínî-qtataaqtaba timá-timiniye. ¹⁴nóin-ainabi ketô-pakemmo kéitenama timá-timinipoana ketí tágama-yataaqa wemá múte yawwíniye. ¹⁵máqtemma ketibomá matokái-qtataaqa minná kennámiye. miráipoq kemá timá tímikaune. ‘nóin-ainabi keráwáqá timá-timinama ketôpake kémayaiye.’” mirá téna Ítuma tiráiyee. iyápó-annama yiru-qtatáákómá anaaékaq waéqma yimuq-yatááqá aurániye. ¹⁶Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “pááqya-kanaabimma keráwáqá kemmá ítimonainoe. ááqibo pááqya-kanaabimma móragaraq kemmá timónainoe.” téna Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye. ¹⁷maannáyaba yaímma wení iyápó-annama ye íyáá tirááe: “wenáaimma nóiqtaba kétéyo? wemá kétima-timiqtaae. ‘pááqya-kanaabimma kemmá ítimonainoe.’ ááqibo ‘pááqya-kanaabimma móragaraq kemmá timónainoe.’ wemá ókaraq tiráiyee. ‘ketibonôpaq kouñaboq kétéye.’” téta ¹⁸wení iyápó-annama tirááe: “nôraq téna ‘pááqya-kanaabine’ kétéyo?” téta yeráwáqá kaumo kááyaq-yuyanamma ítaraae. wení iyápó-annama ókaraq tirááe: “nóin-aiiqtaba kétéyo? ketáá íma ítama kárutaunatae.” téta tirááe. ¹⁹Ítuma aónaraimma yeráwáqá wemmá ítama aónaineta kéowana

timá yímikaiye: “keráwáqá kaumo kááyaq-tuyanamma kéiteq kemmá ítama timónaineraq kéoo? kemô túnnama ‘pááqya-kanaabimma móragaraq kemmá timónainoe’ maaminnáyataboq keráwáqá wemmá kéitaimma wemmá kéitaimma kéoo?” téna Ítuma timá yímikaiye. ²⁰ óq-aimma Ítuma tiráiyee: “áraitimma kétima-timune. keráwáqá ibiqá kéyareq keráwáqá mi-kánáárq ketoqá máiyana miráiyata mimórá táoqa maa-márábi-káyúkámá yimuq-yatáápí mánoe. keráwáqá tirumá inomanibo anaaékaq tiru-qtatáákómá waéqma timuq-yatáápí mánoe. ²¹ aaragómá iyápómo akáínéna kéenama wení kanaamá kéitanaboana wemá arummá ôriq kéiyee. ááqibo anaaékaq iyápóma marákátuwenama amuqá kémarena wení aíqo éwai-qtataaqa wemá káwikatuwaiye. ²² miráitaq íbêqa keráwáqá tirummá kéoe. ááqibo móragaraq keráwáqá kétimonaanana keráwáqtí tiyakoma kanaa íniye. keráwáqtí timuq-yatááqá náawabi móra-nakoma keráwápíké ímatuwaniye. ²³ mi táoqo pááq ínaqa keráwáqá móra-yataaqtaba íma kekáq itánóe. áraitimma kétima-timune. keráwáqá móra-yataaqa ketibokáq itáiyana ketíwíkaq wemá timíniye. ²⁴ naayóbákárq móra-yataaqa ketíwíkaq íma ítama aónarae. íbêqa ítama aónéra kéqoqey-yataaqa kémayaiyana keráwáqtí timuq-yatáákómá ógiqma wániye. ²⁵ maami-qtátááqá taíganimma waéqma itaí-áipí timá tímikaune. mi táoqa yínaqa íma waéqma itaí-áipí timá-timenupo paá ketiboqtábámá abarokáq timá-timenune. ²⁶⁻²⁷ ketibomá wenamááríq keráwáqtábábá kákaipoana mi táoqa keráwáqá ketíwíkaq itáiyaaq ketibokáq ‘ítatikanune’ téq kétune. keráwáqá keqtábámá tíkáitababoq kemá ketibonôpake kukáunaq tirummá

tímikaapoana minnáyaba ketibomá keráwáqtábá kákaiye. ²⁸⁻²⁹ kemá ketibommá ayuwéq maa-márábi kukéq íbêqa keráwáqá tiyuwéq ketibonôpaq yauweré kégone.” Ítuma mirá téna titata wení iyápó-annama timá ámikaae: “mi aónaao! íbêqa waéqma itaí-áimmá íkétepo paá abarokáq kétene. ³⁰ íbêqa ketáá káonaunatae. minná emá máqte-qtataaqtaba ítareboaa náawabi móra-nakoma paá íma awé kéonana emmá ítama káonaiye. minnáyabataa ‘Ááníqtunopake kukááne’ téqtaa ekáq tirummá kámunatae.” téta wení iyápó-annama tewana ³¹ Ítuma yauwéqma tiráiyee: “íbêqa keráwáqá árainaq kéwareraq tirummá kétimeyo? ³² itáaro! mi-kánáámá kéyena íbêqa yábaaq kéipoaq keráwáqá móra-mora umágíyaaq kenamáa mánune. ááqibo kenamáa íma mánupo ketibó keté máiyee. ³³ kaayoné-yátááqá mayaígáae téq maami-qtátááqá timá tímikaune. maa-márábímmá tú-tiq-yataapi máinomanibo akoqnáá umá máero! maa-márábi-qtátáákón áaikoma kemá uyátamakuraune.

Ítuma tágama-yataaqtaba nunamummá kétiye.

17 Ítuma maará-timatuwena yanaa wíyôpaq aúramma káonena tiráiyee: “ketiboó, íbêqa kanaamá pááq umáguraiye. tágama-yataaqa enáanikokaq múte kéyauwinana tágama-yataaqa ekáq áanikoma kanaarq múte yauwíniye. ² miráipoaa emá náápaamma máqte-kayukati anómma ámitukaane. ááqibo wemá yemmá tiména-wayukama matúq-matuq umá mái-auwaraimma kanaarq yimíniye.” téna Ítuma tiráiyee. ³ matúq-matuq umá mái-auwaraimma miráuma wáiyee. móra-nakoma ekárq kemá Ítu Káriqtokaraq káonaiye. emá enámáa

árai-manikoe. ááqibo Ítu Káríqtomma emá tímakaanana kukáiyee. ⁴Ítuma óq-aimma nunamupí tiráiyee: “mayái mayaaó té tiména-mayaima mamá ánatatukaune. minnýababoaq ení tágama-yataaqa maa-márábí-káyúkámá kéyiraatune. ⁵ketiboó, naayóbáqá maa-márámá íma pááq uráitaq kemá eté máeqa anó-tagama-yataaqa egaráq kegáráq matokáuyane. ááqibo mirá-tágámá-yátááqá íbêqa keqnáámmá timiyo. ⁶maa-márábí-káyúkámá tímikaana-wayukama enáwikon áaimma yiráátiraune. naayóbáqá ení waayúkama máqe-uraamanibo kemmá tímikaanata enáaraq kéiteta mirá-uraae. ⁷íbêqa yemá ítama kárutaae. minná máqte-qtataaqa keté wáimma timénaq matokáunama enôpake iráiyee. ⁸irááti-yataaqa timá tímikaanama yeráwáqá timá yímitukaunata yeráwáqá matááe. naayóbáqá eté máqe-uraune. enôpake yúnaa enamááriq timátikaraanata minnýaba árainma ítama arútaraanata yirummá tímikaae.

Ítuma yirummá ámê-kayukayaba nunamummá kétimayikaiye.

⁹kemmá yirummá tímê-kayukayaba nunamummá kétimayikaune. kemá íma maa-márábí-káyúkáyábá nunamummá kétune. yemá árainma enabóata paá tímikaana-wayukayaba nunamummá kétimayikaune. ¹⁰máqtemma kemá matokáunama ennámiye. móraiq umá máqtemma emá yokááná-yataaqa kennámiye. tíména-wayukama yirummá timéta ketí tágama-yataaqa múte yaútaae. ¹¹íbêqa kemá íma maa-márábí máune. enôpaqa kéyunatama yeráwáqá maa-márábí mááe. mú mikáq aokaq-kétíboó, emá enáwikoni akoqnáaraq tímikaanana enáwipi tímikaana-wayukama kawáá umá yabíqyikaa. miráinaka

kerátámá úyaniq umá miráuma yeráwáqá kímoraiq ígáae téq kétune. ¹²kemá yeráwáqtê máeqa enáwikoni akoqnáaraq tímikaanaq maamin-ákóqnááraké yemmá yabíqyikaraune. kemá yabíqyikaraunaboata máqtemma emá tímikaana-wayukabike mórama enayáapike íyukaune. paá kímora-nakoma aúyokurena Áánúqtuni agamatá-kánnáágmá tiráiniq umá árainma iráiyee. ¹³íbêqa enôpaq kéyunamanibo maa-márábí paá máeqa maa-qtátááqtábá kétunaboata timuq-yatááqá yirupi kémayaiyanama yimuq-yatááqá ógiqma wániye. ¹⁴enáama yímikaunatamanibo maa-márágóni waayúkama kekáá umá íma máápoata yeráwáqá maa-márágóni waayúkama yemmá íyamma umáyikaraae. ¹⁵timénna-wayukama eqtábá ‘maa-márábíkemmá íma yiwíqma paábaq yuwaa’ téq íkéitaupo paá Táí-nakoqtaba kawáá umá ‘íráqôniq umáyikaa’ téq ítama káonaune. ¹⁶kemá íma maa-márábí-náqá máunata yeráwáqá móraiq umá maa-márábí-káyúkámá íma mááe. ¹⁷yeráwáqá aokaq-aokaq umá árain-aain-aipi mamá yikaa. enáagoma árain-aain-aimma wáiyee. ¹⁸kemmá maa-márábímmô timátikaráanaiq umá yeráwáqá móraiq umá maa-márábí timáyikaraune. ¹⁹keráwáqtábááé téq kenamááriq mamá aokaq-aokaq kéune. miráipoata yeráwákáráq mamá aokaq-aokaq umá árain-aain-aipi kanaaraq mánoe.” mirá téna Ítuma nunamupí tiráiyee.

Ítuma wení iyápó-annati yáamo itáa-kayukayaba nunamummá kétimayikaiye.

²⁰Ítuma ókaraq nunamummá tiráiyee: “yenamáa yeráwáqtábá íma maaminúnámúmmá kétimayikaupo ááqibo yeráwáqtí yáamo itáa-kayukayabagaraq

kétimayimenata yirummá amínoe. ²¹emá ketiboó, kepí maénaq kemá epí máunaiq umá yeráwáqá mimóráiq umá kímora-nakoraa umá kerátábí máigaae téq kétune. ²²kemmá tímikaana-tagama-yataaqa yímikaun-aboata yeráwáqá kímora-nakoraa umá kerátámá máuyaniq umá mánoe. ²³kemá yepí máunaa emá kepí máane. miráuma komaé-yamae umá mórabi íráqôn-aiiqtaba ánatatuwenata máigaae téq kétune. máiyata maa-marábí-káyúkámá aónanoe. minná emá timátikarema keqtábá ‘ákarainiq umá’ yeráwáqtábá ‘ákaraine’ téta tínoe. ²⁴ketiboó, emá yeráwáqá kemmá tímíqtukaanaq yeráwáqá kemá máennabaq máigaae téq kétune. tágama-yataaqa emô tímikaanama maa-marámá íma páaq uráitaama emá keqtábá ôriq umá ákaraine. miráinata yeráwáqá ketí tágama-yataaqa yimónanaae téq kéune. ²⁵kateko-kétíbóo, maa-marábí-káyúkámá emmá íma aónaraabo kemá emmá aónaraune. maami-káyúkámá ‘é timátikaraane’ téta íbêqa kétimonaae. ²⁶enáwíkon áaimma yiráátiraune. ókaraq-okaraq yiráátimaeq onúne téq miráuma keqtábá tíkái-qtataaqa yokáánama yeráwápi maínaq kegáráq yeráwápi mánnune.” Ítuma mirá téna nunamupí tiráiyie.

Yúqtaati Ítumma namuro-wáyúkátí iyáápi kéyimiye.

18 Ítuma mirá-timatuwena wení iyápó-annate Kítaroni-kokubi ko atátuweta mórama yópi máqtemma utááe. ²Ítuma netuqyaa-túpáa wení iyápó-annate mi-tómmá wáipaq wéwainapoana Yúqtaati namuro-wáyúkátí iyáápinmmo Ítumma ma ayuwái-nákómá wemá naayóbáqá mi-qtómmá aónaraine. ³áaqibo Yúqtaati áaiq-wayukama

iyiwíqmena i-wáyúkágáráq uyátáaraa-monoq-wayukabikekaraq Péрати-wayukabikegaraq yiwíqmena iráiyie. áaiq-yataakaraq maméta ókáráq kúraqma mamé irááe.

⁴Ítuma máqte-qtataaqa wenaneq páaq ínimma aónaraiye. miráitana wemá waaqókáq uréna timá yímikaiye: “keráwáqá náawaqtaba abáa inera kéoo?” téna ítama aónaitata yemá tirááe: ⁵“ketáámá Ítumma Náátárêtibake-nakoqtabataa kábaa-unnatae.” tewana Ítuma tiráiyie: “kemúne.” téna tiráiyie. Yúqtaati namuro-wáyúkátí iyáápi Ítumma mayuwái-nákómá yeráwáqtê itó-uma máqte-uraiye. ⁶Ítuma “kemúne” kétitata yemá abákaq-abakaq umááe kéweta yinaaeáake marabí ko wagéqé urááe. ⁷keqnáámmá Ítuma ítama yimónaraiye: “keráwáqá náawaqtaba abáa inera kéoo?” téna titata yemá tirááe: “Ítuma Náátárêtibakene.” téta móragaraq tirááe. ⁸Ítuma maará téna yawwéqma timá yímikaiye: “kemá timá tímítukaune. minná kemíye. áaqibo kenamá kemmá kêtibaaeqa iyuwáiyata tébakaqa kóoro.” téna timá yímikaiye. ⁹Ítuma naayóbáq tiráiyie: “máqtemma emá tímikaana-wayukabike mórama enayáápike iyuwaunana pukuráiyie.” téna tiráimma min-áikómá íbêqa kímora-nakoma Yúqtaatikaq áraimma páaq kéiyie.

¹⁰mikáq Tááímoni Pítaa yáákáa-qtátáaqá yabítiréna mú mikáq anó-monoq-nakoni mayái-nákómmá ikámma aaq aqtómá káratukaiye. maami-máyái-nákón áwíqqa Máarakatie. ¹¹áaqibo Ítuma Pítaamma timá ámikaiye: “mi-táákáa-qtátáaqá yawwéqma ánaanobaqa maraa. ketibomá tímikai-kaapubike tú-tiq-yataaqa íyaq mayánúnô?” Ítuma mirá téna Pítaamma timá ámikaiye. ¹²minnáiyataba áaiq-wayukagaraq

i-wáyúkágáráq Ítumma yáqtoqma ánná atáá urááe.

**Ítumma Áánatini aúbáq
ítama káonaae.**

¹³ áqnaabaq Ítumma awíqmeta Áánatikaq urááe. Áánati wemá Kááyapatimma ánáakon aboáé. mú mikákáá anó-monoq-naqa mi-kárítimáátíráqá máqe-uraiye. ¹⁴ taákaq máráaro! Kááyapati wemá naayóbáq tiráine: “móra-naqo puyéna máqtemma aarawaamá yíwáqnaa ínimmá minná kanaaráqíye. móra-naqa puínatama máqte-kayukama íauyoranoe.” téna Kááyapati naayóbáq tiráiyé.

¹⁵ Tááímoni Pítaayaa iyápó-annabike móra-waigote Ítumma anaaé waqméta urááye. yenákábíké móra-waigomma mú mikákáá anó-monoq-nakoma aónama arútaraimiye. yenákábíké keqnáá-nákómá Ítugaraq anó-nakoni naaúpaqa utááye. ¹⁶ ááqibo Pítaa máápaq oqtaráq itó-uma máqe-uraiye. miráitana móra-waigoma mú mikákáá anó-monoq-nakoma aónama arútarai-nakoma yauwéqma kukéna oqtaráq yabíkáin-inikoma márúmma timá ámituwena Pítaama awíqmeta uyábekaaye. ¹⁷ oqtaráq yabíkáin-inikoma Pítaamma timá ámikaiye: “egáráq min-nákóní iyápó-annawabono?” téna titana Pítaa yauwéqma tiráiyé: “kemá ímiye.” téna tiráiyé. ¹⁸ yauqíq itata máqtemma mayái-wáyúkágáráq i-wáyúkágáráq iramá agamaréta iraráq itó-uma máawana aanibo Pítaa yeráwáqté ya itó-uma máena iramá káánuraiye. ¹⁹ mú mikákáá anó-monoq-nakoma Ítumma wení yirááti-yataaqtababi wení iyápó-annayataba ítama aónaraiye. ²⁰ Ítuma yauwéqma maará téna timá ámikaiye: “abarokáq umá máqtemma maa-márábí-káyúkámá timá

yímikaune. aati-aatimá monoq-náúpáqá anó-monoq-nama wái-marupi máqtemma Ítiráaeo-wayukama ya aikuyo-marupimma timá yímikaune. ketáayataba aupaq-áímmá ítiraune. ²¹ nôraq itaa kekáqá ítama káonaano? timá-yimunata ítaraa-kayukama ítama yimónaao. kemá túnna-aimma yeráwáqá ítaranoe.” téna Ítuma yauwéqma timá ámikaiye. ²²⁻²³ mirá-tin-aiqtaba móra-i-nakoma óyauga yuráqtuwena wemá akoqnáá umá tiráiyé: “miráumawaq mú mikákáá anó-monoq-nakokaq timáminono?” téna titana Ítuma yauwéqma timá ámikaiye: “otaammá kuí-aímmô tiráán-aama máqte-kayukama timá yíminata ítáaro. ááqibo árain-aimmo kétun-aama nôraq itaawáq kékikamono?” téna Ítuma timá ámikaiye. ²⁴ miráitana Ítumma ánná atáá-umakaamma paá wáinakaraq Kááyapati mú mikákáá anó-monoq-nakaq Áánati timákáitana uráiyé. ²⁵ mimórá táoqa Tááímoni Pítaa iraráqá itó-uma máena kégaanitata ítama aónaraae: “egáráq wení iyápó-annabikenabono?” tewana Pítaa yauwéqma tiráiyé: “kemá ímiye.” téna wakákáiyé. ²⁶ móra-mayai-nakoma wemá Pítaa aárarammo káratukain-annabiken-nakoma Pítaamma ítama aónaraiye: “egáráqá Ítutema yópímmá máanaraq aónaraunabiyo?” téna ítama aónaitana ²⁷ Pítaa móragaraq wakaréna mimórá táoqa “ímiye” titana mikáq kokóregoma áa tiráiyé.

Ítuma Pááíratini aúbáq kéitoiye.

²⁸ aaqá iraráitata Kááyapatinopake Ítumma awíqmeta anó-kamaani-nakoni naaópaqa urááe. kámááni-nakoni naaúpaqa íma uyábékaae. uyáberetama kótámaki-kanaaraq-aawaqa kanaaráq ínanoe. ²⁹ miráipoana Pááíratini kumá yaúbama yeráwáqtôpaq kukéna tiráiyé: “nóiqtabawaq keráwáqá wenaúbimma

kémaraao?” Pááíratí ítama yimónaitata³⁰ yeráwáqá yauwéqma ten-áikómá maará-tiraae: “wemá íma otaammô kúí-nakaa íma enôpaqtaa awíqme má ayuwánáá únnatae.” téta tirááe.³¹ ááqibo Pááíratí timá yímikaiye: “keráwáqá kenamááííq mamá Ítiráaeo-wayukati aammá aúmakaan-aipi wemmá yáínáaro!” Pááíratí téna titata Ítiráaeo anó-monoq-wayukama tirááe: “móra-nakoma ikamíyábámá ketáái mayaimá íma wáíye.” téta tirááe.³² naayóbáqá Ítuma náaraq umá puyónúnô tiráina-aikoma áraimma pááq inéna kéíye.³³ Pááíratí kámááni-naupaqa yauwéqma uyábékéna Ítumma ááyarena ítaraiye: “emá Ítiráaeo-wayukati mú mikákáá anómma yabíkáána-naraq (kíni) máano?” téna ítama aónaitana³⁴ Ítuma yauwéqma tiráíye: “keqtábámá enamááííraq enááq-maqma ítama káonaa waayúka naayóbáráq timá ámikaan-ainaq ítama káonaano?” téna Ítuma tiráíye.³⁵ Pááíratí yauwéqma Ítumma timá ámikaiye: “kemá Ítiráaeo-narabuno? ení waayúkagaraq uyátáraa-monoq-wayukagaraq emmá awíqmeta má tímikaae. emá nóraq uráánatabiyo?” téna Pááíratí Ítumma ítama aónaitana³⁶ Ítuma yauwéqma tiráíye: “ketí márúqa maa-márágónnámá íma wáíye. ketí márúqa maa-márágónnámô wáikakaa ketinaaemma wáraa-kayukama ááíqa éta íma kemmá tiwíqma anó-monoq-wayukati iyáápi maráné oné. ímiye. ááqibo ketí márúqa maa-márágónnámá íma wáíye.” téna Ítuma tiráíye.³⁷ Pááíratí tiráíye: “emá anómma yabíkáána-narabono?” téna ítama aónaitana Ítuma yauwéqma tiráíye: “emá keqtábá anómma yabíkáána-nare kéténe. ketinóma matíkáitaq maa-márábí kukáunama árain-aain-aimma ténááq kukáune.

máqtemma árain-aain-annama ketáaraq kéítaae.” téna Ítuma tiráíye.³⁸ minnáyaba Pááíratí yauwéqma tiráíye: “aanibo árain-aain-aimma nóinabiyo?” téna Pááíratí tiráíye.

mirá-timatuwena Pááíratí keqnáámmá kumá yaúbama anó-monoq-wayukayopaq kukéna tiráíye: “kemá otaammá kutáín-aaimma wepímmá íkáonaune.³⁹ taákaq máráaro. keráwáqá móra-aaimma yokáapoq móra-naqa ayúwáanana kótámaki-kanaaraq wíniye. miráinaq ‘Ítiráaeo-wayukati anómma yabíkái-naqa’ ayúqtikanuno?” téna Pááíratí tiráíye.⁴⁰ mikáq yeráwáqá anókaq timá ámikaae: “wemá ímiye. ketáá Baráábatiqtaba kétékaiqtaae.” téta áayaqtaa umá tirááe. Baráábati wemá otaammá kumá waayúka ikákéna moyámmá maténa i-náqíye.

19 miráitana Pááíratí timá yíkáitata Ítumma tebúqa ámikaae.² ááíq-wayukama áwáábíq-annama kárama atoyumá aqnókáq kámokaa umá kuyákareta tokô-kaqtoma maténa anómma yabíkái-nakokaa umá aneq abákaraae.³ yemá ókaraq-okaraq umá iréta tirááe: “Ítiráaeo-wayukati anómma yabíkái-nakoqtaba’ máqtemma miráono-maraaono téra tíyaqtaao.” téta timátuweta wemmá óyauqa yurákááe.

⁴ keqnáámmá Pááíratí kumá yaúbarena timá yímikaiye: “aónaaro! otaa-qtátááqá wepímmá íma káonaunaboq wemmá awíqma márúte máapaq keráwáqtôpaq kumónúne.” téna Pááíratí timá yímikaiye.⁵ Ítuma áwáábíq-annagaraq tokô-kaqtogaraq umátokainakaraq kumá kéyaubaitanama Pááíratí timá yímikaiye: “aónaaro! maan-náqá wemíye.” téna timá yímikaiye.⁶ uyátáraa-monoq-wayukagaraq anó-monoq-naupaken-i-wayukagaraq wemmá káonetama anókaq áayaqtaa

umá tirááe: “wemmá kaapaq-yátáq ikámma aráápa maraaol! wemmá kaapaq-yátáq ikámma aráápa maraaol!” téta tewana Pááírati timá yímikaiye: “keráwáqá kenamááriq wemmá awíkera kaapaq-yátáq ikámma aráápa máráaro! kemá aónáúnama íma otaammá kutáíye.” téna Pááírati titata ⁷ Ítiráaeo anó-monoq-wayukama yawuwéqma timá ámikaae: “wemá ‘Áánûqtun áanikomune’ tiráipoana minnáyaba ketáái aammá aúmatan-aikoma maan-náqá puíno kétéíye.” téta timá ámikaae. ⁸ ááqibo Pááírati min-áímmá ítáimma wemmá ókaqma-aaqa kamáguráíye.

⁹ Pááírati yawuwéqma kámááni-naupaqa uténa Ítumma ítama aónaraiye: “emá náakakena iráánô?” téna ítáitana Ítuma aamá ítiraiye. ¹⁰ Pááírati timá ámikaiye: “nôraq itaawáq íma ketáaraq yawuwéqma kéteno? ketí akoqnáárake emmá kanaaráq ayúkeq kétéi akoqnáárake emmá kaapaq-yátáq ikámma aráápa-yakanune. íyaq minná káonaano?” téna titana ¹¹ Ítuma yawuwéqma timá ámikaiye: “Áánûqtu ení akoqnáá-yataaqa ámikaiipoaa ení akoqnáárake kemmá kanaaráq mirá-umatikanone. miráipoana kemmá tiwíqmena enayáápi má márái-nakopi wái-kumiq-yataakoma ení kumiq-yataaqa uyátá-maqma wáíye.” téna Ítuma yawuwéqma timá ámikaiye.

¹² min-áímmá ítátuwna Pááírati Ítumma ayuwáinana kóinin-aiqtaba abáá kéitata Ítiráaeo anó-monoq-wayukama anókaq ááyaqtaa umá tirááe: “emá ayúwénana kóinaama Títaama” Arómani mú mikáq anó-naqa wení ‘aanábómá’ íma mánone. móra-nakoma wenamááriq anómma yabíkái-nakon amé mékaan énama wemá Títaani webó-náqá mániye.” téta tirááe. ¹³ Pááírati yeráwáqô ten-áímmá ítátuwna Ítumma awíqma

yaináí-nákóní abíqtaráq óqtamma maréq-uraapimma Ítiráaeo-wayukati yáabimma Káábatae tekáq Pááírati maraq máqe-uráíye. ¹⁴ taákaq máráaro. mi táoqa kótámaki-kanaaraq máqte-qtataaqa mamá óqtaa í-yúpáámiye. miráuma abaúgómá aúkáa-makaaq ítana (12:00) Pááírati timá yímikaiye: “aónaaro! keráwáqti anómma yabíkái-naqa maannámiye.” téna Pááírati tiráíye. ¹⁵ min-áímmá ítátuwna waayúkama ááyaqtaa umá tirááe: “nékaq akaao! nékaq akaao! wemmá kaapaq-yátáq ikámma aráápa maraaol!” téta tewana Pááírati akáyáámá timá wíráabe umákene timá yímikaiye: “nóinabiyo! keráwáqti anómma yabíkái-naqa kemá kaapaq-yátáq ikámma aráápa-makanuno?” téna titata uyátáraa-monoq-wayukama yawuwéqma tirááe: “Títaama wenamáa ketáái anómma yabíkáimiye.” téta tirááe. ¹⁶ ááqibo miráitana Pááírati Ítumma yeqtiyáápi maréna kaapaq-yátáq ikámma aráápa-maraigaae téna yímikaiye.

Ítumma kaapaq-yátáq ikámma aráápa-makaae.

miráitata Ítumma awíqme yewana ¹⁷ wenamááriq kaapaq-yámá aqména uráíye. ááqibo móra-anugon-awíqa “áqnón-ayaatane” ten-ánúráq kóuráíye. Ítiráaeo-wayukati yáabimma Kórákótá-anue. ¹⁸ mibáq Ítumma kaapaq-yátáq ikámma níri amá aráápa-makaraae. káqomma kaayaq-nákárátámá téba-tebaq kaayaq-káápáq-yátáq yíkamma níri amá aráápaq-mayiketa Ítumma aúkáapi ikámma kaapaq-yátáq aráápa-makaraae.

¹⁹ Pááírati móra-aubama agamá kaapaq-yátáq aráápa-makaiye. min-áúbágómá mirá-tiraiye: “Ítuma Náátárétibakene Ítiráaeo-wayukati anómma yabíkái-nare.” wemá

mirá téna agatáiyē. ²⁰ min-áúkápaq
 Ítumma kaapaq-yátáq ikámma
 aráapa-makaraae. waaqókákq
 anó-marukapoata taígani-kayukama
 min-áúbámá yoráútaae. Pááíratí
 Ítíráaeo-wayukati yáabikaraq”
 Arómani-aipikaraq Karíki-aipikaraq
 agatáiyē. ²¹ miráitata uyátáaa-
 monoq-wayukama Pááíratimma
 timá ámikaae: “Ítíráaeo-wayukati
 anómma yabíkái-nare’ té íagayaa!
 emá maará té agayaa. ‘maan-nákómá
 Ítíráaeo-wayukati anómma yabíkáuna-
 naqune tiráiyē’ té agayaa!” téta
 tewana ²² Pááíratí yawéqma tiráiyē:
 “kemá agamaráuna-aubama minná
 agamakáune.” téna tiráiyē.

²³ ááiq-i-wayukama Ítumma
 kaapaq-yátáq ikámma níri amá aráapa-
 makatuwetama wení unáákáqtóma
 mamá yakáqma kaayaqté-kaayaqte-
 aqtoiq umáketa móra-mora umá yáátáá
 umátaae. wení aneke-káqtókáráq
 matáamma íma arááqtama-qtamma
 meyakáké kumátamakuraine. ²⁴ wení
 aneke-káqtóyátábámá ááiq-i-wayukama
 ye íyáá téite urááe: “maaminná
 íma yakaráiyaqtaao! minnáraq
 aábêma kéyaananatanaa móra
 uyátainna-nakoma mayániye.” téta
 aábê yarááe. naayóbáq Áánúqtuni
 agamatá-kánnáábí tiráine. minná
 “ketí unáákáqtóma mamá yátáá
 umáyeta ketí unáákáqtóraq aábê
 yamá móra uyátainna-nako
 mayániye.”

téna tiráiniq ááiq-i-wayukama mirá-
 uraae.

²⁵ ááqibo Ítuni kaapaq-yátágoní
 waaqókákqá wenanóagaraq wenanóani
 aúkogaraq wenáwíqqa Máriaa Káropatin
 ánáako Máriaa Máátarinigaraq
 itó-uma máqe-uraae. ²⁶ Ítuma
 wenanóakaraq wení iyápó-annabike
 ôriq umá ákái-nakaraq mikákq
 itó-uma mááyana yimónatuwena

wenanóamma timá ámikaiye: “aaragô,
 enáanima maamiye.” téna Ítuma wení
 iyápó-annabike móra ákái-nakoqta
 timátuvena ²⁷ wení iyápó-annabike
 ákái-nakomma timá ámikaiye:
 “enanóma maamiye.” téna titana
 mikáké min-íyápó-ánnábíké-nákómá
 Ítuni anóama awíqmena mó
 yabírákaraiye.

²⁸ íbêqa aónaimma máqte-mayaima
 wenaboámá ámikai-mayaima mamá
 ánatagitana Ítuma tiráiyē: “kemmá
 nonáá kétikaiye.” téna tiráiyē.
 mirá kétimatuwenama máqtemma
 Áánúqtuni agamatán-áíkómá pááq
 íniye tiráiniq umá ánatagitana
 áraimma mirá-uraiye. ²⁹ tawebímmá
 wááéni-nokaraq waaqókákq
 wáqe-uraiye. aináákáá-qtátááqnpó
 wááeni-nopi yamá atímma yátábi
 apiramá múte mamá Ítun óyaukaq
 makááe. ³⁰ wááéni-nomma yaímma
 nátuwena mirá téna tiráiyē: “maaminná
 ánatagiye.” mirá-timatuwena aqnómmá
 mamá awáutena pukuráiyē.

Ítumma kéuqtaae.

³¹ mi táoqa kótámaki-kanaaraq
 máqte-qtataaqa mamá óqtaa
 í-yúpáárápóata Ítíráaeo anó-monoq-
 wayukama “arááq-yuma íma
 kaapaq-yátáq wáikaae” téta tirááe.
 aabáyaama Taabati-yúpáábóata
 anón-aawaqa naí-yúpáárápóata
 “yuma kaapaq-yátáráq íma
 wáikaae” téta tirááe. miráipoata
 min-Ítírááéó-wáyúkámá Pááíratimma
 ko ítama aónaraae: “yítauqa ko
 akáma yuma mamá mó yúwáaro téaq
 timáyikaa.” téta tirááe. ³² Pááíratí
 ááiq-i-wayukama timáyíkáitata iréta
 Ítute yíkamo-nakoratati yítauqa
 ya akátaae. ³³ ááqibo Ítukaq iréta
 aónaamma wemá pukuráitataboata
 wenaítauqa íma akátaae. ³⁴ aanibo
 ááiq-i-wayukabike móra-nakoma wení

waqtáánápó Ítun arautapí atáqtúwáitana mikáqá nokaráq naagáráq aumé kukáiyé. ³⁵ minnáma kemmá timónai-nakoma watáa tiráimma min-áímmô timá minná áraimma tiráiyé. kemmá timónai-nakoma wenamááríq aónaraimma minná áraíne. miráinaq mikáq keráwáqá tirummá aminoe. ³⁶ Áánúqtuni agamatá-kánnáábí tiráiyé:

“Íma móra wenayááqtáma akatínoe.”
Áánúqtuni agamatá-kánnáábí tiráimma minná áraimma kéyipóana mi-qtátááqá pááq uráiyé. ³⁷ káqomma Áánúqtuni agamatá-kátáágómá kétiye:
“waayúkama agaibamáráa-naqa aónainoe.”

min-áíkkómá mirá téna tiráiyé.

³⁸ anaaékaq Yótêbi Aarimatéabake-nakoma wenamááríq Pááíratikaq Ítun aúma mamé mó uqtamákaínayaba ítama aónaraiye. Yótêbi Ítun anaaé wárái-naqanibo wemá Ítiráaeo anó-monoq-wayukati yáaqa kéikatenaboana aúpáq mirá-uraiye. Pááíratima kanaaráq mayániye téna titana Yótêbi Ítun-auma mamé kóuraiye. ³⁹ Níkótímaatigaraq Ítumma ko aónainena nokáámma urái-nakoma wemá káwekaa-qtataakaraqa óq-yarake kugáqmatakaraqa mákama fráqôn-akuq-yataaqa ko maména uráiyé. taíganipoana miráuma óqtakoraan-ummaa (34 kg) yaráiyé. ⁴⁰ miráitata máqtemma Ítiráaeo-wayukati yáaimma pukáa-kayukama kéuqtaani umá Ítumma uqtamákaíyeta urááye. yenákkámá Ítun-auma matétarata paru-baru-wáqtóraké máqte-qtataaqa mamé i-qtátááqánpógáráq múqmúma útúyuweta ákúq-matawekaraq umá uqtamákaíyaqtaba mamá óqtaa urááye. ⁴¹ Ítuma pukái-marukaqa mipímmá yómmá wáqe-uraiye. mi-qtópímmá móra aúgen-oqtapi muríámmá waayúkama uqtamáyikaima

wáqe-uraiye. min-óqtá-muríápímmá naayóbáqá móra-naqa íma uqtaráápíne. ⁴² Ítiráaeo-wayukati máqte-qtataaqa óqtaa í-yúpáá pááq iné kéitataboata Ítumma min-óqtá-muríápímmá mó uqtamákaráaeye.

Ítumma uqtamákaráa-muriakare.

20 áqnáabaq-yupaama Tótaaraqa maí-nókáápáqá paá íma aaqá iráqma tágaraitana Máriaa Máátarini Ítumma uqtamákaráa-muriamma waípaq iráiyé. ya aónaimma murían ótaken-oqtama paábaq matukááe. ² miráitana wemá uyaaténa yauwéqma Tááímoni Pítaayaa min-íyápó-ánnábíké Ítuma ôriq éna ákái-nakonopaq uréna timá yímikáiyé: “yeráwáqá uyátarainakomma uqtamákaráa-murianobake mamá náakarabi ketáa íaonaunabaqtaa wemmá ákaráae.” téna timá yímikáiyé.

³ Pítaayaa káqon-iyapo-annabike Ítuma ôriq éna ákái-nakote mikáq yuwéta uqtamákaráa-muriamma waípaq urááye. ⁴ yenákkámá mórai-q-morai-q umá uyaatéyamanibo káqon-iyapo-annabike Yóáane wemá Pítaamma kótamaqtuwena uqtamákaráa-muriakaaq wenókáá iráiyé. ⁵ awaútena kúreq umá aónaimma Ítumma útúyakaq-qtataaqa paá mibáq wáqe-uraitana aónaimanibo íma kumábékuraiye. ⁶ anaaékaq Pítaa iréna uqtamákaráa-murianobaq íma ko awé uráibo páátákáá kumábékuraiye. wemá útúyakaq-qtataaqa aónaimma mibáq wáqe-uraitana ⁷ aqnókáqó útúyakaq-qtataakoma íma tébakaqa útúyakaq-qtataakote wáqe-uraiibo aokaq wenamááríq útúma wáqe-uraiye. ⁸ Pítaan anaaépaq keqnáámmá wenókáámmô yin-íyápó-ánnábíké-nákómá mi-muríanóbáqá kumábékéna “Ítuma pukáipike itó-uma kóuraiye” téna wemá arummá ámikáiyé. ⁹ taákaq máráaro. yeráwáqá mi táoqa

íma ítama arútaraae. Áánûqtuni agamatá-kánnáágó téna “wemá pukáinabike itó-iniye” tiráine. ¹⁰miráitata yenákamá yauwéqma naaópaq kóuraaye.

¹¹pááqya-kanaabi anaaékaq Máriaa muriánôtaq itó-uma máena ibiqá yakáiyee. paá ibiqá kéyarena wemá awaútena uqtamákaraa-murianobaq kúreq umá aónaimma ¹²kaayaqá Áánûqtunopake kaqtó-nakoratama wayánúná káqtô mamarétarata Ítuni aúma wáqe-uraikaq máqe-uraaye. aqnómmá wáqe-uraikaq móra-naqa maraq máiten káqo-nakoma aítuqo wáqe-uraikaq maraq maéta urááye. ¹³Áánûqtunopake-nakabike móra-nako tiráiyee: “aaragô, nôraq itaawáq ibiqá kéyaraano?” téna ítama aónaitana min-íníkmá yauwéqma tiráiyee: “yeráwáqá ketí uyátárai-nakomma maméta náabarabi wemmá mó-yukaawaq íkáonaune.” téna timá ámikaiye.

¹⁴mirá-timatuwena Máriaa waéqma aónaimma Ítuma mikáq itó-uma máqe-uraiye. miráimanibo wemá íma Ítue téna aónaraiye. ¹⁵Ítuma wemmá ítama aónaraiye: “aaragô, nôraq itaawáq emá ibiqá kéyaraano? náawaqtabawaq emá abáá kéono?” téna Ítuma ítama aónaitana Máriaa yó-káwáá-nákó kétéyaa téna aúyánámmá ítátuwena wemá Ítumma yauwéqma timá ámikaiye: “anóko, emá wenaúmo mamé mó-yukema náakarabiyaa tiráatinaq wemmá ko máyáano.” téna min-íníko timá ámikaiye. ¹⁶Ítuma wemmá timá ámikaiye: “Máriaao!” titana waéqma Ítumma káonena timá ámikaiye: “Aráábuni!” wenáaimma “tirááti-naqa tíkáinare” téna timá ámikaiye. ¹⁷Ítuma Máriaamma timá ámikaiye: “kemá ketibonôpaq paá íutaupo kemmá íyaqtoraa! ááqibo ketibâqawaanopaq

uréaq mó-tima-yimiyo. ‘kemá ketibogaráq keráwáqá keqtibogaráq ketí Áánûqtuma keráwáqtí Áánûqtuma máipaq kéuyune.’” téna Ítuma timá ámikaiye. ¹⁸Máriaa Máátarinima Ítuni iyápó-annama mó-tima-yimikaiye: “kemá uyátárai-nakomma aónaraune!” téna timátuwena wemá Ítuma timámin-aimma timá yímikaiye.

Ítumma wení iyápó-annama aónaraae.

¹⁹mimórá-Tótáágóni áqnáabaq-yupaaraq aabaúma kupékinobaqa Ítuni iyápó-annama anó-monoq-wayukayaba yáaqa ikatétaboata máqeo-marukoni oq-tamá umá aúyaqma akoqnáá umákaae. akoqnáá umákaamanibo Ítuma yúbáq ya itó-urena mirááo téna tiráiyee; “kaayoné-yátááqá karáwáqtê waíno.” téna ²⁰timátuwena wenayáákaraq arautakáraq yirááténa itata wení iyápó-annama yeqtí uyátárai-nakoma aónéta ôriq umá yimuqá makááe. ²¹keqnáámmá Ítuma timá yímikaiye: “kaayoné-yátááqá keráwáqtê waíno. ketibomá kemmá maa-marábímô timátíkarainiq umá keráwáqá móraiq umá maa-marábí kétéimakaune.” téna ²²⁻²³mirá-timatuwena yetôpaq aáma kéyimena tiráiyee: “Aokaq-Áámá máyáaro. keráwáqô waayúkati kúmiq-yataaqa iyaabótuweqa ókaraq taákaq ímaraiyanama miráinata yeráwáqtí kúmiq-yataaqa áraimma íma wániye. ááqibo yeqtí kúmiq-yataaqa keráwáqá yáqtoqtoraiyatama yeráwáqtí kúmiq-yataaqa áraimma paá wániye.” téna Ítuma tiráiyee.

²⁴Ítuni iyápó-annabike móra-naqa Tóamáti wenáwíkon áaimma “ábárawaaoma” tébakaqtema íma máitana Ítuma mikáq iráiyee. ²⁵miráitata tébakaq-noiyapo-annama ókaraq-okaraq timá ámikaae: “uyátárai-nakoma aónatukaunatae.” téta tewana

Tómááti maará téna yauwéqma timá yímikaiye: “ayáápinma níri-abuma íaoneq níri-apinna tiyáánaubiqá íguyeq tiyáámma wataán-ápímmá íguyeq éqa íma tirummá aménúne.” téna Tómááti timá yímikaiye. ²⁶ ááqibo abapaké kaumo-yúpáámá ánatagitana Ítuni iyápó-annama keqnáámmá naaúpaqa mááwana Tómááti mikáq yetê máqe-uraiye. máqten-oqtama umá akoqnáá-umareta mááwana Ítuma yetúbáq ya itó-urena tiráiyé: “kaayoné-yátááqá keráwátê waíno.” téna timátuwena ²⁷ Tómáátimma timá ámikaiye: “ayáánaubiqá arúqma yúwénana ínaa tiyáámma aónaao. ayáámma arúqma yúwénana ínaa tirautapí kuyuwo. íbêkakemma arummá íámî-nakaan íyé arummá timiyo.” téna Ítuma Tómáátimma timá ámikaiye. ²⁸ Tómááti yauwéqma tiráiyé: “ketí uyátáraana-nakoma ketí Áánúqtumone!” téna Tómááti titana ²⁹ Ítuma timá ámikaiye: “kemmá kétimoneboaa arummá kétimene. kemmá ítimonaa-kayukama yirummá kétimeta yimuq-yatáápí mánoe.” téna Ítuma tiráiyé.

Yóáne agatái-kannaagon-aaimma

³⁰ Ítuma netuqyaa anón-awaameq-yataaqa wení iyápó-annati yúraqaq imánibo máqtemma maa-kánnáábímmá íagataune. ³¹ ááqibo Ítuma minná “Metáiyae. Áánúqtun Áanikoe.” téq keráwáqá tirummá kámeqa wenáwíkkake matúq-matuq umá mái-auwaraimma kanaaráq mayánóe. miráipoaq maamin-áímmá agataúne.

Ítuma pukáipike itó-uma

kéitata wení iyápó-annama

Táábíriati-nokayukaq aónaraae.

21 anaaékaq Táíbíriati-nokayukaq Ítuma wenamaaríq keqnáámmá ókaraq yiráátiraiye. maaminná

náabarabi uráine. ² Tááímoni Pítaa Tómááti wenáwíkon áaimma “ábárawaaoma” Natáánio Kéinabaq Kááriri-marupakene Yéberí áanikoratagaraq káqomma kaayaqá Ítuni iyápó-annabike-karatagaraq máqtemma komáé-yamae umá máqe-uraae. ³ Tááímoni Pítaa tébakaqa timá yímikaiye: “kemá noyááq-amaataq kégoune.” téna titata tébakaqa tirááe: “ketáágáráqtáá etê ónúnatae.” téta timámíqtuweta yeráwáqá máqtemma kóureta nopí-káárébí ko uyáqtama máeta uráamanibo yeráwáqá mi-nókáámmá íma móra-noyaaqa yáqtokaae. ⁴ aabáyaanapimma aabaú utáné kéitana Ítuma mikáq non áwábaq itó-uma máqe-uraimanibo wení iyápó-annama “Ítue” téta íaonaraae. ⁵ Ítuma yááyama timá yímikaiye: “iyáqô, yaímma-noyaaqa nanúna-yataaqtaa keráwáqá íyaq yáqtokaa?” téna titata yeráwáqá tirááe: “ímiye.” téta yauwéqma tewana ⁶ Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqtí kúqômma nopí-káárégómá tiyáánuran-aukapaq yukéraq aónaaro. keráwáqá yaímma-noyaaqa yabítínoe.” téna titata yeráwáqá mi-kúqómmá yukéta yabitemmá noyáákoma ógikaitataboata íma kanaaráq yabítirááe. ⁷ Pítaa aneq-wáqtómá itokéna émáipoana Ítuni iyápó-annabike móra-naqtaba ákái-nakoma karámarena Pítaamma timá ámikaiye: “uyátárai-nakoe!” téna titana Pítaa ítátuwena wení óq-waqtoma mamá yatánáátá umá kéiyaipe nokaayúpi yáumeq-tagurena nokótáaqa yumáena Ítuma máipaq uráiyé. ⁸ miráitata tébakaq-iyapo-annama nopí-káárébí iréta noyááqá ôriq éna ógikai-kuqomma yabítirááe. yeráwáqá non áwábakemma nékaqa ímiye (91 míta). paá waaqókápóana Ítuma non áwábake kanaaráq yááyama timá yímikaiye.

⁹yeráwáqá paábaq ya aqtaréta aónaamma ira ámúraaqa noyáákaraq yakarác wáqe-uraaye. ¹⁰ááqibo Ítuma timá yímikaiye: “yaímma-noyaaqa yáqtoraiyama mamé yero.” téna titana ¹¹Tááímoni Pítaa nopí-káárébí uréna taíbaq (153) anó-noyaaqnatomma mi-kúqópímmá ógikaimma yabitimá áwábaq móte yukáimanibo mi-kúqómmá íyarakuraiye.

¹²Ítuma timá yímikaiye: “aabáyaanapin-aawaqa yama nátuwero!” téna titata yeráwáqá aónaraae. wemá uyátárai-nare. tétaboata yúyánánóbáqá móra wení iyápó-annabike-nakoma íma “emá náawabono?” téna ítama íaonaraiye. ¹³Ítuma iréna yammá máamá yímikaiye. miráuma keqnáámmá noyáákaraq yímikaiye.

¹⁴maaminnáma kaumobáq Ítuma pukáipike itó-urena wení iyápó-annama wenamááríq yiráátiraiye.

Ítuyaa Pítaama

¹⁵aabáyaanapin-aawaqa nátuwetama Ítuma Tááímoni Pítaamma timá ámikaiye: “Tááímonio, Yóóanen áaniko, áqnaabaq maami-qtátááqtábámá mú mikákáán umá keqtábá kákaiyo?” téna ítama aónaitana Pítaa yawéqma timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, emá káonaane. kemá ení aanábóbóana ôriq éna kétikaiye.” téna titana Ítuma timá ámikaiye: “miráínaa ketí máqte-tipi-tipi-araaqa aáwaqa yimiyo.” téna Ítuma tiráiyé.

¹⁶keqnáámmá kaayapác Ítuma Pítaamma timá ámikaiye: “Tááímonio, Yóóanen áaniko, kemmá emá ákái-naraq máuno?” téna ítama aónaitana Pítaa yawéqma timá ámikaiye: “owé. uyátáraana-nako, emá káonaane. kemá ení aanábóbóana ôriq éna kétikaiye.” téna titana Ítuma timá ámikaiye: “miráí-

naa ketí tipi-típiraq yabíqma arutaa.” téna Ítuma tiráiyé.

¹⁷kaumobáq Ítuma Pítaamma ítama aónaraiye: “Tááímonio, Yóóanen áaniko, ketí aanábó máano? téna Ítuma kaumobáq ítama aónaitanaboana Pítaamma arummá ôriq kéiyé. miráitana Pítaa timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, máqte-qtataaqtaba káonaane. emá áraimma káonaane. kemá ení aanábóbóana ôriq éna kétikaiye.” Pítaa téna timá ámitana Ítuma yawéqma tiráiyé: “miráínaama ketí tipi-típima aáwaqa yimiyo. ¹⁸kemá áraimma kétima-amune. emá maabumô máema ení ámúrannama umááe. náakarabi ónááe ténabaq paá urááne. ááqibo anónuqma kéma kaapaq ayáámma áruqtuwe márenata yeráwáqá miráuma-katuweta ámúrannama umá katuweta emá ‘íonaae’ tinnamánibo yeráwáqá náakarabi emmá awíqmeta wínoe.” téna Ítuma Pítaamma timá ámikaiye. ¹⁹Ítuma min-áípí Pítaama náarabi umá puíniqtaba tiráiyé. miráinana Áánúqtuni tágama-yataaqa múte yawwíniye. maamin-áímmá timátuwena Ítuma Pítaamma timá ámikaiye: “tinaae waraao.” téna Ítuma tiráiyé.

²⁰Pítaama waéqma káqomma móra iyápó-annabike Ítuma ôriq éna ákái-naqa náawabi kaawéqá naapí Ítumma áiqtaabi agebaréna tiráiyé: “uyátáraana-nako, náawawaq emmá namuro-wáyúkátí iyáápi marái-náqá máiyó?” téna ítama aónarai-naqa yinaae waqmé kéiyé. ²¹Pítaama aónatuwenama Ítumma timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, wemmá nôraq inábiyo?” téna Pítaa Ítumma ítama aónaitana ²²Ítuma yawéqma tiráiyé: “ááqibo paá máraining mi-kánáárác kemá yenúnama minná ení mayáiyábiyo? ení mayáimá paá ketinaae waraao.” téna Ítuma timá

ámikaiye. ²³ miráipoata timá uréire máqtemma yirummá ámê-kayukabi urááe. maamin-íyápó-ánnábíké-náqá “íma puíniye” téta timá uréire urááe. ááqibo Ítuma íma weqtábá puíniye téna timá ámikaibo wemá tiráíye: “paá márainaq mi-kánááráq kemá yenúnama minná ení mayáiyábiyo?” téna tiráíye.

aqtóraráe.

²⁴ iyápó-annabike-naqa mimórá
maami-qtátááqtábá aónaraipoana

agatáíye. wemô tiráimma árain-aain-aimma Ítaraunatae.

²⁵ paá taígani-qtataaqa Ítuma uráimanibo móra-moramo agamaráíyanama mútûq maa-márábímmá min-áúbágómá titipáá ínata yeráwáqá íma kanaarác íráqôniq umá maránoe.

nôrabi urááqtaba (Apótoro)

*timáyikarai-wayukama
nôrabi urááqtaba*

**Ítuma aáma tíménune téna
árain-aimma tiráiyé.**

1 Tíopiratio, naayóbáqá maami-kánnáábímmá watáama agatáunama minná Ítuma mi-qtátááqá tarôq uréna aarawaamá yiráátirai-qtataaqtaba agatáune. ²naayóbáké áaimma átárena íbêq-kanaaraqa Ítuma wenamááríq awaaméqá umáyikena timáyikarai-kayukama yiwíkена aamá áúmatan-aimma keyiraatiye. wemá mayaímá mamá ánataigae téna Áánûqtuni Aokaq-Áágóní akoqnáaraq timá yímikaiye. mikáké Áánûqtuma Ítumma awíqmena Áánûqtuma yabíkái-marupaqa utáiyé. ³naayóbáqá Ítuma wenamááríq aú-aiqa maténa pukáipoana anaaékaqa netuq-kánáámá wemá iyápó-annaraq wenaúma má-yiraatiraiye. miráuma kaayaq-wáyúká ái-ayaa-kanaama (40 kanaama) Ítuma yetôpaqa uréna Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba timá yímikaiye. ⁴mirá téna Ítuma yeráwáqtê aáwaqa náí-yááréráq maraq máena timá yímikaiye. keráwáqá Yérútáárebaq íma yuwéraq kóoro. keráwáqá paá yaákareq aboámá ‘tíménúne’ téna timá akoqnáá tiráine. naayóbáqá Ítuma maará-tiraine: “kemá timá tímikaunna-yataaqaba awé oro. ⁵Yóáane wemá aarawaamá nommá péqyikaraimanibo anaaékaqa pááqya-kanaabimma nommá peránómma Aokaq-Áágómá péqtikaniye.” téna Ítuma tiráine. ⁶ánibo mi-kánááráqa iyápó-annama mórabi áíkuma máqe-uraae. yeráwáqá maará téta Ítuma ítama aónaraae: “uyátáraana-nako, íbêqa emá

káámááni yabíkáanna-yataaqa yauwéqma ketáámá Ítiráaeo-wayukama yimínónô?” téta yemá tirááe. ⁷ánibo wemá yauwéqma yeráwáqá timá yímikaiye: “maami-qtátááqá keráwáqtí minná íma wáipoaq mi-kánááwábi mi-túpááyábámá itánóe. ímiye. ketibomá aúyánápí kéitana wenamáa mi-qtátááqtabámá kéitaiye. ⁸miráimanibo anaaékaqa Áánûqtuni Aokaq-Áágómá keráwáqtê kumáinaq keráwáqá akoqnáama mayánoe. ánibo keráwáqá ketáama maméq Yérútááre-bakaraq Yúriabakaraq Támériabakaraq máqten-aukapaq-marabaqa mamé wéyáwé umá ínóe.

Ítuma aboání márûpaq utáiyé.

⁹Ítuma wemá maamin-áímmá timá ánatatuwaitata wení iyápó-annama aónraawana aboání márûpaq Ítuma utáiyé.mórama waayá-kónnákómá awíqmena utáiyé. miráitata móra-konnakoma awíqmena kóitata yeráwáqá ókaraq wemmá íma aónaraae. ¹⁰Ítuma aboání márûpaq kóitata yeráwáqá paá karáqtuwe máawana yeráwáqtí yimakaqá kaayaq-nákárátá itó-uma máqe-uraaye. yenákámá wayán-únákáqtóma umátoketa maará téta tirááye: ¹¹“keráwáqá Káárirí-wayukama nôraq itaráq itó-uma máeraq aabayápáqá karáqtuweraq mááo? maami Ítuma káonaawana Áánûqtuma wení márûpaq yauwéqma awíráitana kóiniq umá anaaéqa wemá miraráá umá yauwéqmena kumínaq aónanoe.” téta yenákámá tirááye.

**iyápó-annama yeráwáqá
téta ‘Yúqtaatini mayáiráqá
móra-nakoma mayániye’ tirááe.**

¹²miráitata yemá Óríbêti-anuraq máqeta yuwéta Yérútáárebaq waaqókáq uréire urááe. ¹³ánibo yemá uréta naayóbáqá máqe-uraan-namma

yanaammá aráqmata-naupaq máqtemma máqe-uraae. min-iyápó-ánnámá mibáq máqe uráa-yuti yíwíqa Pítaae. Yóáane. Yêmitie. Áánarue. Píripie. Tóamáatie. Paatááromiyue. Máátiyue.ánibo Yêmitima Áápiatimma áanikoe. ánibo Tááímonima káámááni-ayubike karuwaaq-naré. Yúqtaatima Yêmitimma áanikoe. mirá-uraiye. ¹⁴maami-káyúkámá yemá máqtemma móra-iyakaq maréta nunamummá tíq-tiq uráae. ánibo yaímma aaranaammá Máriaama Ítuma anóama wení ábâqawaaraayugaraq máqtemma nunamummá tiráae. ¹⁵mi-kánááráqá Pítaama itó-urena máqtemma wení ábâqawaaraayuma Ítun anaaé wáráa-kayukati yúrikaq móra-aimma tiráiyie. mi-káyúkámá miráuma netuqyaammá (120) máqe-uraae. ¹⁶Pítaama maará-tiraiye: “keráwáqá ketíbâqawaayuo, itáaro.naayóbáqá móra-aimma maará téna Aokaq-Áágómá Tébitini óyaukaq tiráine. maamin-nákómá Yúqtaatima aammá yiráátiqtata Ítumma yáqtokaae. min-áímmá Yúqtaatitaba arammá iyaíno. tiráimma íbêqa abarokáq kéiyie. ¹⁷Yúqtaatima ketáátê yagaroqtamá máqe-uraimma wemá maami-máyáímá matáiyie.” téna Pítaama mirá-tiraiye. ¹⁸maamin-nákómmá Yúqtaatima naayóbáqá wenamááríq wení otaa-mónéqnapó maramá meyaníq uráine. min-áúkápáqá wenamááríq ikákuraine. ko yutákítana yarákéna áyaqa kugúbagitana pukuráine. ¹⁹minnýaba máqtemma Yérútáarebaq máa-kayukama itaraane. miráitata min-áúkápáqábámá yeqtí yábikemma Aaketáama miráuma ‘naae-márábáré’ kéte. ²⁰ánibo Pítaama maará-tiraiye: “maamin-áímmá Táámupi agatáin-aikoma maará kétiye. ‘wení naammá paá-namma wániye. móra-nakoma íma min-áúpáqá maíno.’ téna kétiye.

ánibo ókaraq Táámuni wannaabí téna ‘káqo-nakoma ayuwáiyana wení mayaímá mayaíno.’ téna kétiye. ²¹miráinataa íbêqa ketáámá móra-naqa uyátárai-naqa Ítute uréire uráiya-kayukabike aónama awiránúnatae. ²²naayóbáqá Yóáanema áaimma átarena nómma waayúkama péqyikaraike Ítuma mayaímá áaimma átama maténa aqtórâq itana Áánûqtuma yauwéqma wení márûpaq awíqmena úitata aónaraiya-kayukabike móra-naqa awiránúnatae. miráinana Ítuma pukáipike itó-urai-waigoni ketáátê watáama tíniye.” tená Pítaama tiráiyie. ²³Pítaama mirá-timatuwaitata yemá kaayaq-náqá yiwíkaae. móra-waigon-awíqa Yótêbi Yátatie. wení káqon-awíqa Patáábatie.morá-nakon áwíqa Máátáiyatie. ²⁴miráitata yeráwáqá nunamummá maará tétá tiráae: “uyátárai-nako, emá máqte-kayukati íyaqnoabaqa kanaarâq káonaane. maa-kááyáq-nákábíkémá náawanaq awiránónáa keqtáámá tiráátiyo. ²⁵miráinana min-nákómá Yúqtaatini mayaíráq mayániye. wemá mórama ení iyápó-annabi mániye. ánibo Yúqtaatima maami-máyáímá yuwéna puí-márúpâq kói-nakoni mayaíráq mayániye.” téta nunamupí tiráae. ²⁶mi máka-nakoratama kanaarâq mi-máyáímá máyáawaniq urááyataboata yemá nunamummá kététa yátama maqmá akátémma Áanûqtuma mi-tátámá mamá Máátáiyatinopaq makáiyie. mikáké Máátáiyatima wemá uyátáitata wemmá awíqma tiyááka umá móra timáyíkáan-annate yagaroqtamá ákáraae.

Aánûqtunopake

Aokaq-Áágómá kukáiyie.

2 Ítuma pukéna itó-urai-kanaarake áaimma átarena kaayaq-

wáyúkágáráq tiyááka-kanaaraq
 (áwíqa Péqtekoti-omaqa) yeráwáqá
 móra-naupaq yama áikutaae. áni¹bo
²anókaq áama ayéna akoqnáa
 uwáágoraa umá Áánúqtunopake
 kukéna maraq máa-naupaqa ógikaiye.
³áni³bo irautakáa-qtátááqá aónaraae.
 mi-qtátáákómá yabí-tábí umá
 móra-mora-yuti yiqnókáq kukáiyé.
⁴áni⁴bo Áánúqtuni Aokaq-Áágómá yepí
 máqtemma ógiqure uráiyé. mi táoqa
 yeráwáqa áaimma átáma óq-aipike
 Aokaq-Áágómá yímitata tirááe.

⁵mi-kánááráqá yáimma
 Yérútáárebaq yamáa-kayukama
 yemá monoq-wáyúkábóata yemá
 máqte-marabake-kayukae. ⁶maamin
 akoqnáa-uwaagoraan-aimma timá
 abarokáq itata máqtemma aarawaamá
 mórabita áikutaae. miráitata yemá
 máqtemma móra-mora-yuma
 iyápó-annama yimónaamma óq-ain
 oq-aipike aamá kétéwata ópake ya
 máe-kayukama yeqtáábike aamá
 kétéwataboata yimurere urááe.
⁷áni⁷bo yemá máqtemma iyánáaq
 umá kánateta yúyánámmá òriq umá
 itéta tirááe: “yemá maami-káyúkámá
 máqtemma aamó te-káyúkámá
 Kááiriri-marupake-kayukamoe. ⁸náaraq
 iyô? ketáá móra-mora-yutaama
 ketáái táabikenaq kéitaunatabiyo?”
 téta tirááe. ⁹ketáá máqtemma
 miráuma Páátíya-wayukama
 Mariya-wayukama Írama-wayukama
 Metapotémia-wayukama Yúria-
 wayukama Kaaparótia-wayukama
 Pááqtati-wayukama Étia-wayukama
¹⁰Parítiya-wayukama Paapíriya-
 wayukama Íqtíbi-wayukama
 Aríbiya-wayukama Tairíni-marupaq
 waaqókáre Aróma-wayukama
 Íbarugaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq
 Karíti-wayukama Arébiya-wayukama
 itáunataama ¹¹ketáámá káqo-
 kaqo-marupake yemmá máqtemma

ketáái táabike watáama Áánúqtuni
 anó-qtataatriq iqtábá kéte.
¹²máqte-kayukama iyánáaq umá
 ánataramanibo móra-nakoma
 mi-qtátáákón áaimma íma kanaaraq
 timá yímikaiye. yemá yeíyáa maará téta
 tirááe: “maami-qtátááqá nói-qtataakoni
 áainabiyo?” téta tiráamanibo
¹³yáimma-wayukama akáyáámmá téta
 maará-tiraae: “yemá taíbaq-aipike téta
 taíbaq aúgemma wááéni-nomma naréta
 neginaagí kéoe.” téta tirááe.

Pítaama watáama tiráiyé.

¹⁴miráimanibo Pítaama tiyááka umá
 móra-iyapo-annate itó-uma máena
 anókaq ááyama máqte-kayukama
 watáa timá-yimena tiráiyé: “keráwáqá
 Ítiráaeo-wayukao, Yérútáárebaqa
 máa-kayukama ketáama itéraq
 maami-wágóni áaimma keráwáqá ítama
 arútáaro. ¹⁵keráwáqá túyánámmá
 itáama keqtááyábá ‘aíbôq-nomma
 naréta neginaagí kéoe’ téq kétémanibo
 íbêqa paá aabayaaraq (9 kirokiraq)
 kéuyawiye. ¹⁶miráimanibo maami-
 qtátááqtbá naayóbáqá Áánúqtuni
 amuné-náqá Yóéroma maará-tiraine.
¹⁷Áánúqtu tiráine.
 ‘aqtó-kánáámá waaqókáríq kéinaqa ketí
 Aágoni akoqnáama yúwáanana
 máqtemma aarawaabí kumíniye.
 miráinata keqtáanimaarabi
 keqtiáámúmaaqa amuné-áímmá
 tínoe.
 keráwáqtí awaayatí-wayukama
 yúramma karákéta kainapákáa
 umá aónaiyata keráwáqtí
 anónuqma-wayukama kaimmá
 aónanoe.
¹⁸mi-kánááráqá ketí mayaí-mákónábi
 mayaí-íníkkómá ketí Aágoni ako-
 qnáama yíménata yeráwáqá amuné-
 áímmá tínoe.
¹⁹kemá aabayákáqá awaaméq-yátááqá
 yiráátéq aménáápáqá maa-

márábímmá awaaméq-yátááqá
yiráátenune.

naaegógáráq iragáráq úmukaraq wánoe.

²⁰uyátárai-nakoni anó-kanaama
íma pááq uráinana aabaúgómá
kumayuqá auráinana wiyokoma
mamá naaemá aurániye.

²¹mi-kánááráqá náayubi uyátárai-
nakon áwíkaq yaíya-kayukama
Áánûqtuma yeráwáqá yauwéqma
yiwiráinata yemá wenná mánoe.’

téna Áánûqtuni amuné-nákómá Yóero
mirá-tiraine.” téna Pítaama tiráíye.

²²Pítaama ókaraq tiráíye: “keráwáqá
Ítiráaeo-wayukao, maamin-áímmá
ítáaro. Ítuma Náátárêtibake-nakoqta
aamá timá-timena kéune. ²³wemá
keráwáqtí aúkáapi máitanama
Áánûqtuma wepí taígani awaaméq-
yátáákáráq amuné-áikáráq tarôq
itaq keráwáqá kenamáárríq aónarae.
naayóbáqá Áánûqtuma wenamáárríq
aúyánámmá ítarena maamin-náqá
Ítumma keráwáqtí tiyáápi-karaq
maréna keráwáqá áamáam-aimma
arátê-kayukama iyáápi tímitaq
wemmá kaapaq-yátáq ikámôwana
pukáíye. ²⁴miráimanibo Áánûqtuma
min-náqá yauwéqma pukáípike múte
itó-umakaraiye. ániibo wemmá aú-aíq
éna puí-yátáápike mamá paábaq
ayúkaiye. miráuma puí-yátáákómá
min-náqá íma kanaaráq yáqtokaiye.
²⁵Tébitima min-nákóqtábá pukáípike
itó-iniqtaba maará téna tiráíne.

‘kemá máqte-tupaama uyátárai-nakoma
ketí túbáq aati-aatimá máetaq
aónaraunaboana wemá ketimakáq
máipoana kemmá móra-yataakoma
íma tiweqtániye.

minnýaba timuqá ôriq umá
kémarauana

²⁶ketáagoma amuq-yatáákáráq
tóyaupikemma anókaq ááyama
kétíye.

²⁷emá íma ketí tirun-íyápómá yúwé-
nana puí-márúpáq wíniye.

ítaraunboana ketí túgogaraq aagániye.
minná kemá ení Aokaq-náqá íma
ayúwénana kabiraíno.

²⁸matúq-matuq umá mái-apaq wí-ámmá
kemmá tiráátiraanama kemá kété
máeboaa kepímmá timuq-yatááqá
ógitikaraane.’

téna ketináábútáá Tébitima tiráíne.

²⁹ketfbâqawaaraayuo, ketináábútáámá
Tébitima púitata uqtamákaraane. wení
mararaamá ketáátê íbêqa paá wáíye.

³⁰miráimanibo Tébitima Áánûqtuni
amuné-náqá máenaboana kéitaitana
Áánûqtuma árain-aimma akoqnáá umá
maará-tiraine. mórama ‘enánábiké-
nákómá ení márûqa yabíkái-yataaqa
mayániye’ téna Áánûqtuma Ítuqta
Tébitimma timá ámikaiye. ³¹naayóbáqá
Áánûqtuma nôrabi ínena i-qtátááqá
Tébitima aónatuwena Ítuma pukéna
itó-iniqtaba tiráíne. Ítu Káríqtoma
wemá min-nákóqtábá Áánûqtu íma
ayúwáitana puí-márúpáqá máena
wení aúgoma íma kabiraráíye. ímiye.

³²Ítuma pukáípike Áánûqtuma
mamá itó-umakaraiye. miráitaqtaa
ketáámá aónareqtaa kétunatae.
³³Íbêqa wemá Áánûqtuni márûpaq
uténa Áánûqtuni Aokaq-Áágómá
mayéna aboání aayáánurapaq máíye.
ániibo naayóbáqá Áánûqtuma téna
‘Aokaq-Áámá aménúne’ téna tiráiniq
umá íbêqa aboámá Aokaq-Áámá
keqtáábí atítikaraitaq íbêqa keráwáqá
káonaae. ³⁴Tébitima Áánûqtuni
márûpaqa Áánûqtuni aayáánurapaq
ímamanimanibo wemá maará téna
tiráíne.

‘uyátárai-nakoma ketí uyátárai-
nakoqta maará-tiraine.
emá ketiyáánurapaq maraq mááo.
³⁵ániibo anaaékaqa kemá ení
namuro-wáyúkámá mamá ení
aítauq aménáápáq yikánúne.’

téna Tébitima tiráine. maamin-áimmá téna anaaékaq Áánûqtuma Ítuni namuro-wáyúkámá yítábí mayuwániqtaba amuné-áipí tiráie. ³⁶ miráinataa ketáámá máqtemma Ítiráaeo-anna-wayukama maaminnáyabama ketáámá ítama arutánátae.maamin-náqá Ítumma keráwáqá kaapaq-yátáq ikámôwana pukáimma minná Áánûqtuma wemmá mamá anómma uyátárai-naqa Metáiyamma aúrâkaraiye.” téna Pítaama tiráie.

**aarawaamá taíbaq yirummá
waeréta monoq-nómmá pékaae.**

³⁷ yemá maamin-áimmá itáawana min-áikóma yeqtí íyaqa atákáie. yeráwáqá Pítaakaraq yaímma iyápó-annama maará téta timá yímikaae: “ketíbâtiwaayuo, ketáái túnabaro íbêqa ketáámá náaraq ónúnataabiyo?” téta tiráae. ³⁸ Pítáa maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá máqtemma móra-mora-wayukama tirummá waeréraq monoq-nómmá Ítu Káríqton áwîkaq kéberaiyanawaq keráwáqti kúmiqa mamá paá umátikaino. keráwáqá mirá kéiyanawaq Áánûqtuma wení Aokaq-Áámá timíniye. ³⁹ naayóbáqá Áánûqtuma maami-qtátááqá keráwákárâq keráwáqti iyápógaraq yaímma nékaq máiya-kayukagaraq ‘timénúne’ téna timá akoqnáá uráine. owé. Áánûqtuma ketáái uyátárai-nakoma ‘timénúne’ ténaboana máqtemma yááyarai-kayukama Aokaq-Áámá yimíniye.” téna Pítaama tiráie. ⁴⁰ ánibo Pítaama aayáqtáákaq watáama akoqnáá umá maará tiraiye: “keráwáqá atéráaro! keráwáqá íma arupú o-káyúkátí táí-aaikake nékaq mááero. yetí táí-meyamma anómma aurániye.” téna Pítaama tiráie. ⁴¹ miráitata máqte-kayukama Pítáan

áama itáa-kayukama monoq-nómmá pékaae. mi táoqa taígani-kayukama yirummá waékáamma (miráuma 3,000) mórabi yorupamá yoráutaiye.

**aúgemma Ítun aamá
ítáa-kayukati íráqôn-aaine.**

⁴² mi-káyúkámá íráqôniq umá timáyíkáan-annati yáama kéiteta yíbâqawaayuma yíwáqnaa éta yeráwáqtê mórapike aáwaqa kéneta nunamummá tiráae. ⁴³ miráitana Áánûqtuma taíbaq-awaameq-yataaqa iyápó-annabi tarôq uráitataboata máqte-kayukama ikatíq uráae.

⁴⁴ máqte-kayukama Ítu Káríqtokaq itáiq-itaiq uráá-kayukagaraq mórabi máqe-uraae. ánibo yemá yeqtí máqte-qtataaqtabama mórabi maqmá yaikáae. ⁴⁵ miráitata yemá yeqtí máqte-qtataaqa waayúkarâq márâawata meyaníq kéowata moneqa matáae. mi-mónékáké yeqtí waayúkama móra-mora-yuma nóiqtababi o-qtátááqá meyaníq uráae.

⁴⁶ máqte-tupaama yemá máqtemma mórabi anó-monoq-naupaq uráamanibo yemá óq-naun oq-nauke Ítuma naayóbáqá yímikainikaa umá yammá wááeni-nokaraq mórabike naráae.yeráwáqá yimuqá kémareta máqtemma yímikaae. ⁴⁷ máqte-kanaaraq yemá Áánûqtun áwîqa múte keyauyowana káqo-kayukama yeqtí yáaimma yimónéta ‘íráqôniq kéoe’ tiráae. máqte-kanaabimma uyátárai-nakoma yauwéqma yiwírâi-kayukama ókaraq-okaraq yoráutaiye.

**mórama aítuqa táiq
urái-naqa íráqôniq uráie.**

3 móra-taoqa Pítaayaa Yóáanema anó-monoq-naupaq nunamummô téqo-kanaa énaikaq (3 kiroki) kéitata utááye. ² ánibo móra-naqa aítuqa

táiq urái-naqa mikáq awíqmeta utááe. min-náqá anóama miráuraimma marákárainae. máqte-tupaama anó-monoq-nakoni oqtaráqá aati-aatimá máitata min-óqtáyábá 'íraqôn-auramma aónaiye' téta tirááe. máqte-kayukama yemá wemmá káonaawana máqte-kanaaraqa móneqtaba waayúkaraq inaa-inaa tiráíye. ³ánibo maamin-nákómá Pítaayaa Yóáanemma yumónaimma anó-monoq-naupaqa uyáberaiyeta kéoyana min-nákómá oqtaráq máena yenákáráq yaímma-yataaqa timígáae téna ítama aónaraiye. ⁴Pítaama mi kárú-nakomma aúrapi karáqma akoqnáá kéitana Yóáanegaraqa miráuma aúrapi karákáitana Pítaama maará téna tiráíye: "emá kekárátá timónaao." téna tiráíye. ⁵ánibo "móra-yataaqa yenákámá timíyéta kéoye" téna wemá waéqma yenákátí yúrapi karákáíye. ⁶miráimanibo Pítaama maará téna tiráíye: "kemá móneqa íma matokáunnamanibo kemá móra-yataaqa matokáunnama kanaarác emmá aménúne. minná Náátárétipake-naqa Ítu Káríqton áwíkaq emá itó-uma aammá waao." téna timá ámikaiye. ⁷min-nákóní ayáákaq yáqtoqma itó-umakaitana páátákáá min-nákóní áiyayaakoma arupú umágéna akoqnáá uráíye. ⁸ánibo min-nákómá yaúmetameta kéena uréire éna yenákátí yinaae waqména anó-monoq-naupaqa uténa wemá yaúmetameta kéena Áánúqtun áwíqa múte yaútaiye. ⁹ánibo máqtemma aarawaamá min-náqá káonaawana uréire kéitata yemá Áánúqtun áwíqa múte yaútaae. ¹⁰miráitata aarawaamá min-nákómá anó-monoq-nakoni íraqôn-oqtaraqa máena máqte-kayukaraq móneqtaba inaa-inaa téwai-nakoma aarawaamá íbêqa káonaawana

atóbamagitata aónama iyánáaq kéeta taíbaq-yuyanamma ítaraae.

Pítaama anó-monoq-naupaqa watáama tiráíye.

¹¹maami aítuqa táiq urái-nakoma Pítaayaa Yóáaneti iyáákaq toto umá aarawaamá anó-monoq-namma 'Tóromónini naamátûpare' tenn-áúkápaq uyaatéta yama álkutaae. ¹²Pítaa mi-káyúkámá keyimonena maará téna watáama timá yímikaiye: "keráwáqá nôraq itaráq maami-qtátááqtábámá netuqyaa-túyánámmá kéitaa? nôraq itaráq kerátátí túrapimma kégararaao? keráwáqá túyánámmá ítáama kerátámá kerátátí akoqnáágaraq aokaq-ááíkákenáq maamin-náqá mamá itó-umakarauyo? áraimma ímiye. ¹³keráwáqá Ítiráaeo-wayukao, Áabaraagaraq Ááítekigaraq Yáakoboma yeráwáqá ketáái títaubikotaai Áánúqtuma wení mayái-íyápógón áwíqa múte yaútaimma Ítue. wemá min-nákómmá keráwáqá awíqma ááíq-wayukati iyáápi maráawana anó-kawaa-nakoma Pááíratima aónaimma otaa-qtátááqá íma wáitanaboana yauwéqma paá timákanena uráimanibo ímiye. keráwáqá wemmá tinaaéma umákaraane. ¹⁴miráita keráwáqá wemá arupú éna Aokaq-náqá íraqôníq umá yainai-náqá aabi mayákaraae. keráwáqá waayúkama ikámma puí-náqá ayúkaamanibo ¹⁵aúwaraikoni áai-naqa wemmá ikákaae. miráimanibo Áánúqtuma wemmá pukáipike mamá itó-umakaraitaka yauwéqma kerátámá minnáyaba wení watáama timáe uréire kéuye. ¹⁶miráitaka kerátámá weqtábá itáiq-itaiq kéuye. miráitana Ítun áwíkaqa maamin-náqá mamá akoqnáá kéumakaitaq keráwáqá wemmá káoneq ítama kárutaae. Ítuma wenamááríq kerátátí itáiq-itaiq í-yátááqá

kétimitaka maami itai-yákáákómá maan-nákókáqá keráwáqtí túraqaq íráqôn-akoqnaa-yataaqa abarokáq kéíye.

¹⁷ áraíne. ketífbâtiwaayuo, kemá itáunnama maami-qtátááqá keráwákáráq keráwáqtí anó-kayukagaraq Ítu Káríqtomma íma ítama arútarepoaq keráwáqá mirá-uraane. ¹⁸ miráimanibo naayóbáqá Áánûqtuma maará téna wení amuné-wáyúkátí yóyaukaq tiráíne. ketí timákai-naqa Káríqtoma aíqa í-yátááqá mayániye.’ tirááne. keráwáqá mirá kéowanaibeqa min-ááímmá abarokáq kéítana naayóbáqá Áánûqtuma tiráin-aikoma arammá kéiyaiye. ¹⁹ miráínaq túyánámmá waéqma itéraq tirummá waeraíyana Áánûqtuma keráwáqtí kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwéna awikátuwaniye. ²⁰ miráíyanama Áánûqtuma keráwáqá aúgen-akoqnaama tiména Ítumma Káríqtoma timákainana kerawaqtôpaq kuminímma Áánûqtuma naayóbáq Ítumma awaaméqá umákaraine. ²¹ íbêqa wemá Áánûqtuni márúpaq máena Áánûqtuma máqte-qtataaqa keqnáámmá mamá aúgeniq íní-kanaayaba awé ínímma miráuma naayóbáqá Áánûqtuma wení aokaq-ámúné-wáyúkátí yóyaukaq tiráíne. ²² Móteti maará-tiraine. ‘Áánûqtuma uyátárai-nakoma keráwáqtí tîbâqawaayupike mórama amuné-náqá kekáá umá mamá timíniye. keráwáqá wenáama anaaé waqmá kéiteraqaq keráwáqtábá tînna-yataakoni anaaé wáráaro. ²³ náayuwabi min-ámúné-nákón áama íma itáíyanama Áánûqtuma yeráwáqá yíkaminata puínoe. miráínata yemá ókaraq Ítiráaeo-wayukate móragaraq íma mánoe.’ téna Mótetima tiráíne. ²⁴ naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá maamin-áímmá tiráamma Táamuyogaraq yaímma

anaaékaqa abarokáq uráa-kayukagaraq yeráwáqá maamin-áímmá tiráamma íbêq-kanaaraqa wáiqtaba tirááne. ²⁵ keráwáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkátí iyápó-annama máae. keráwáqtí tináábútáabi Áánûqtuma aamá timá yarúmakai-qtataaqa matáa-kayukae. Áánûqtu maará téna Áabaraamma timá ámikaine. ‘ení iyápógokake máqtemma maa-márábí-káyúkámá kemá yemmá íráqôniq umáyikanune.’ tiráíne. ²⁶ Áánûqtuma áqnáabaq wení iyápóma Ítumma timákaitana keráwáqá mamá íráqôniq kéomatikena keráwáqtí táí-aaipeke mamá waétikanena iráíne.” téna Pítaama tiráíye.

Pítaayaa Yóáanema ánná yímikaae.

4 Pítaayaa Yóáanema yenákámá máqte-kayukabi watáama kéteyaqtaba anó-monoq-wayukagaraq monoq-náúpq-káwáá-nákáráq Tááqtúti-wayukagaraq mikáq irááe. ² ániibo anó-monoq-wayukama maamin-nákámá aarawaamá watáama kétima-yimeta ‘Ítu Káríqtoma pukáipike itó-urai-waigoni watáama kétima-yimeta yaímma pukáa-kayukama itó-inoe’ téta tiráíye. ³ miráitata yemá maamin-nákámá yáqtoqma ánná yiméta íbêqa énaikariq itata aabáyaamma aamá ítama yainánúnatae’ téta yiwíqmeta urááe. ⁴ miráimanibo netuqyaa-káyúkámá aaramá waamá yenákátí Ítuqtaba téyan-aimma itéta yirummá waékáamma yemá netuqyaa-káyúkáe (miráuma 5,000).

yenákámá káánítôre-wayukati yúrakaq aamá ítama yaíkaae.

⁵ aabáyaamma anó-kayukagaraq anó-monoq-wayukagaraq yaímma ámaan-aimma yiráati-wayukagaraq máqtemma Yérútáarebaq áikutaae. ⁶ ániibo máqtemma anó-monoq-

wayukagaraq Áanatima Kááyápatima Yóáanegaraq Érékáánara yeráwákáráq yeqtí móra-annagaraq yeráwáqá mórabita Yérútáárebaq áikutaee. ⁷ mi-kááyáq-íyápórátámá yemá yeqtí yúbáq mamá itó-umayikareta yemá maará téta ítama aónaraae: “kenákámá náawan áwíkarabi akoqnáárraraq maami-qtátááqá tarôq kéoyo?” téta tirááe. ⁸ ániibo Aokaq-Ááógómá Pítaani arupimmá ógiraitana wemá maará téna tiráíye: “keráwáqá Ítiráaeo-wayukati anómma kawáá-wáyúkágáráq waayúkati áaimma kawáá uráa-kayukagaraq keráwáqô, ⁹ kekárátá ítama aónéq ‘naayóbáqá maamin-náqá aítuqa táiq uráimanibo nôraq itanawáq aítukoma íráqôniq uráíyo’ téq keráwáqá kétémanibo ¹⁰ keráwáqá káonaiyata máqtemma Ítiráaeo-wayukama aónaaro. maamin-náqá wemá keráwáqti túbáq itó-uma mái-nakoma Ítu Káríqtoma Náátárêtibake-nakoni áwíkaq atóbama íráqôniq kéíye. min-náqá keráwáqá kaapaq-yátáq ikámôwana púitana Áánûqtuma wemmá yauwéqma itó-umakaraiye. ¹¹ maamin-náqá Ítuqtaba Áánûqtuni watáama agamatá-kánnááógómá maará kétiye. ‘keráwáqá mayái-wáyúkámá naammá inéq maamin-óqtáqtábá táí-oqtane téq tiráámanibo akoqnáá uráitata naakóní áwáá moyakaq makéta káqon-oqtamma min-ámúráq kémaraae. íbêqa maamin-óqtákómá akoqnáá-oqtama káuraiye.’ kétiye. ¹² máqte-marabaqa Áánûqtuma íma káqon-awikaq keqtáámô yauwéqma tiwirániqtaama tiráátiraae. paá Ítun áwíkarapi akoqnáárraraq tímikaiye. ¹³ ániibo káánítôre-wayukama yemá Pítaayaa Yóáanema yimónaamma yenákámá íma ikatíqa éta akoqnáá umá watáama tiráíye. miráitata monoq-káánítôré-wáyúkámá yenákámá

yimónaamma naayóbáqá íma aúba-namma pékaaye. yenákámá paá Ítugaraq yagaroqtamá uréire uréta yaákaq urááe. ¹⁴ miráitata yemá aónaamma minnámo aítuqa táiq uráimma mamá íráqôniq umákaayan-nakoma yenákátê itó-uma yagaroqtamá máitata aónawaeta káánítôre-wayukama yemá tñón-aimma íma wáitata ókaraq íma watáama tirááe. ¹⁵ miráitata yemá min-nákámá timáyikaayata min-námmá yuwéta máapaq yaúbama mááyata yemá naaúpaqa watáama yeíyáá téite urááe: ¹⁶ “ketáámá maamin-nákámá nôraq umáikanunataabiyo? yenákámá móra-awaameq-yataaqa tarôq óyata máqtemma Yérútáárebaq-ininaukaqa yemá aónama ánataraapoata ketáámá minná kanaarácq íma mamá aúyoranunatae. ¹⁷ miráimanibo maamin-áílkómá móragaraq anóniq umá máqte-kayukabi wéyáwé ínîpoaqtaa ketáá yenákámá yiwíkeqtaa ókaraq Ítuni áwíqa íma káqo-kayukama timá yíméro téqtaa akoqnáá-aimma timá-yimenunatae.” téta yemá tirááe. ¹⁸ ániibo yeráwáqá maamin-nákámá yiwíketa akoqnáá-aimma téta “kenákámá móragaraq maamin-náqá Ítun áwíkaqa káqo-kayukama íma timá yímekao.” téta tirááe. ¹⁹ miráimanibo Pítaayaa Yóáanema yenákámá maará téta tirááye: “kerátámá Áánûqtun aúrikaqa arupú-aainaq tarôq óyú keráwáqti táawaq itáyúyo? keráwáqá kenamááríq yainái-wáyúkaráá umá máeqa timá tíméro. ²⁰ kerátámá maami kateko-yátááqá káoneka ítarauy-atabama íma kanaarácq paátí máyubo abarokácq timá-yimeyuye.” téta Pítaayaa Yóáanema tirááye. ²¹ máqtemma anó-monoq-wayukama akoqnáá umá iragárácq-áímmá téta maamin-nákámá timáyikayata kóuraaye. miráitata yeráwáqá máqte-kayukati yáaqa ikatíq

urááe. ániibo anó-monoq-wayukama maamim-nákamá ánná yimínônaqtaba abáá uwaeta ibáqyukaee. máqte-kayukama maami-qtátááqá tarôq kéoyata káoneta yemá Áánûqtun áwîqa múte yaútaae. ²² ániibo aítauqa táíq uráimma mamá íráqôniq umákaraaya-nakoni-karitimaatima uyátá-maqma kaayaq-wáyúká áiyayaamma (40 karitimaatima) máqe-uraiye.

monoq-wáyúkámá akoqnáá umá nunamummá tirááe.

²³ iyuwáiyatama yauwéqma yenákátí aanábó-wáyúkámá máapaq uréta anó-monoq-wayukama ten-áimma máma timá-yimikaaye. ²⁴ ániibo yemá maamin-áimma kéiteta yeráwáqá móra-iyakaq maréta nunamummá maará téta tirááe: “anó-nako, enamááríq wíyôkaraq maragáráq únókáráq tarôq kée máqte-qtataaqa arunóbáqá wáimma tarôq urááne. ²⁵ naayóbáqá ení Aokaq-Áágómá ketáái títaubikomma ení mayái-náqá Tébitimma maará téna timá ámikaiye. ‘nôraq itatawáq Yéqtaaeo-wayukama íma íbaru-wayukama íyamma yeráwáqá kéitatawaq nôraq itatawáq waayúkama aamá íma ítaraa-kayukaraa umá kéitao? ²⁶ maa-márábí yabíkái-kayukama (kíni) yeráwáqá yokaa umá ánateta anó-kayukama mamá áikuyeta Áánûqtumma wení Metáiyakaraq namuroíq umákaraae.’ téna Aokaq-Áágómá Tébitini ibí tiráiyee.

yemá nunamupí téite kéoe.

²⁷ áraain-uraane. kíniima Érótigaraq anó-kamaami-naqa Pááqtati Pááíratigaraq yaímma Yéqtaaeo-wayukagaraqa Ítiráaeo-wayukate yeráwáqá yagaroqtaréta máqtemma Ítumma ení Metáiyama namuroíq umákaraae. ²⁸ miráimanibo yemá

áikuteta emá túyánápíké timá akoqnáá uráán-aimma abarokáq mamá pááq urááe. ²⁹ uyátaráana-nako, íbêqa emá itaao.maamin-áíqtába yeráwáqá akoqnáá-aimma téta iragáráq-áimma kéte. ení watáama abarokáq ikatíq íma éqtaa timá yiménúnayabataama tíwáqnaa uwo. ³⁰ ení ayáamma múte yaúte waayúkama mamá atóbamayikeaq enamááríq ení Aokaq-náqá Ítumma wenáwíkaqa anón-awaameq-yataakaraq kateko-yátááríq uwo.” téta nunamupí tirááe. ³¹ miráitana yeráwáqá áikuma máqeo-nakoma waráá-waraa kéitana yeráwápímma Aokaq-Áágómá ógikaiye. miráipoata yeráwáqá ókaraq íma ikatíqa éta yeráwáqá akoqnáá umá Áánûqtuni watáama abarokáq áaimma átáma timá yímikaae.

yirummá ámê-kayukama máqtemma móra-iyakaq makááe.

³² máqtemma Ítukaq yirummá ámê-kayukama móra-iyakaq maréta móra-nakoma íma móra-yataaqtabama ‘ken-náe’ téna tiráibo máqte-qtataaqa minná ‘máqte-kayukati minnáe’ téta yeráwáqá tirááe.

³³ ániibo timáyíkarai-wayukama yeráwáqá Ítuma pukéna itó-urain-aimma téta wení akoqnáá-yataaqtabagaraq tirááe.miráitana máqtemma Áánûqtuma wení íráqô-yataa yímikaiye.

³⁴ ániibo yeráwápíkemma móra-nakoma íma aáwaqtabama áama yaráiyee. miráitana máqtemma yeráwáqtí marawábi naammá waayúkaraq maráawata meyáníq urááe. minnárake móneqa matéta timáyíkarai-wayukama yímikaae. ³⁵ ániibo timáyíkarai-wayukama yemá móneqa matéta aqtóráníq o-qtátááqá íma makáá-kayukama yaímma yímikaae.

³⁶ítáaro. móra-naqa máqe-uraimma wenáwíqa Yótêbie. wemá Aríbae-annabike abarokáq uráimanibo timáyíkarai-wayukama weqtábá Páánabati téta tirááe. min-áwíkon áaimma umá yíqtaiq í-aráaré'.
³⁷wení maramá Táíparatibaq wáitana waayúkaráq márátata meyaníq urááe. minnárake moneqa maténa timáyíkarai-wayukama má yímikaiye.

Áánánáiyatiyaa Tapáírae.

5 móra-naqa máqe-uraimma min-nákón áwíqa Áánánáiyatie. ániibo ánáakon áwíqa Tapáírae. miráitana Áánánáiyatima wení yaímma-yataakaraq maragáráq yaímma-wayukaraq maráyata meyaníq ígáae tirááye. ²miráitana Áánánáiyatima mikáké moneqa maténa yaímma wetábá aúpáq máráimma ánáakogaraq aónaraiye. tébakaq-moneqa iyápó-annati yítaupi má-makaiye. ³ániibo Pítaama maará téna tiráiyee: “Áánánáiyatio, nôraq itaawáq emá Tááqtaamma ayuwáá-nanawaq ení áyaqnoabaqa ógiraitaa emá Aokaq-Áágómmá kaaqaari-áímmá timá ayuwé mi-máraráké enamááriq yaímma-moneqa aúpáq makáánô?
⁴maami-márámá ení maramá íyaq wáqe-uraiyo? anaaékaqa maami-márámá meyaníq kéowana móragaraq ení maramá íma wáqe-uraimanibo moneqa maténa ennámíbo monekaraq arupú íma urááne. nôraq itaawáq mirán-áímmá tarôq uráano? emá morá-wayukama íma kaaqaari-áímmá timákáraapo Áánúqtuma kaaqaari timákáraane.” téna Pítaama tiráiyee.
⁵ániibo Áánánáiyatima maamin-áímmá kéitena marabí yutákéna pukuráiyee. miráitata min-áímmá itáa-kayukama ôriq umá yáaqtaba urááe. ⁶miráitata yaímma awaayatí-wáyúkámá wení aráaq-auma tabaráábe wáqtôbi

múqmúmeta mó-uqtamakaraae. ⁷anaaékaqa aabaúgómá kaumotá kéitana Áánánáiyatimma ánáakoma nói-qtarabi abarokáq immá íma ítarena min-náupáqá utáiyee. ⁸ániibo Pítaama maará téna: “Tapáírao, timá-timiyo. mararákémá moneqa káginnawaq enawaikótéma matááyô?” téna Pítaa titana Áánánáiyatimma ánáakoma maará-tiraiye: “owé. kínnamiye.” téna tiráiyee. ⁹ániibo Pítaama maará téna timá ámikaiye: “nôraq itakawáq kenákámá aamá timá móraraq marékawaq uyátarai-nakomi Aágómmá kémakateyo? emá itaao. enawaikómmá maaméta mó-uqtamakatuweta ye-káyúkámá yemá waaqókáq oqtaráq máanapoata yemá ekáráq maméta mó-uqtanoe.” téna tiráiyee. ¹⁰miráitana Tapáírama wemá min-áímmá kéitena páátákáá marabí yutákéna pukuráitata awaayatí-wáyúkámá min-náupáq utéa aónaamma Tapáírama pukuráitata yemá min-ínímmá maméta awaikómmá uqtamákáraa-waigoni waaqókáq mó-uqtamakaraae. ¹¹miráitata máqtemma yirummá ámê-kayukama káikuyogaraq yaímma-waayukagaraq maamin-áímma kéiteta yeráwáqá yáaq ôriq umá karáiyee.

ókon-okomma awaaméq-yátááqá abarokáq uráiyee.

¹²timáyíkarai-wayukama aarawaatí aúkáapimma netuqyaamá awaaméq-yátááqá ókon-okomma tarôq urááe. miráitata máqtemma itáiq-itaiq kéo-kayukama yeráwáqá móra-iyakaq maréta Tórómónini naamátúpare téta áwíqa yaakáq ya áíkutaee. ¹³yaímma káqo-kayukagaraqa yemá ikatéta íma yeráwáqtê yagaroqtamá máqe-uraae. miráimanibo yemá aarawaamá maami-káyúkátí arupú-yaaimma aónaraae. ¹⁴taíbaq-wayukama uyátarai-naqa Ítukaq itáiq-itaiq kéeta

yeráwáqtê yagaroqtamá mórabi yorupamá yoráutaae. ¹⁵ miráitata máqtemma aarawaamá karí-wáyúkámá yíwíqmeta aakaq mó yíkaraae. miráinana Pítaama aakaq uréire kéinana amakómá mi-karí-wáyúkámá yúgeqtaaq íniye. ¹⁶ yaímma aarawaamá máqte-marupakemma Yérútááre-marukoni waaqókáq-wáyúkágáráq yemá yama álkutaae. mi-káyúkámá yemá karí-wáyúkágáráq yaímma táí-aagoma yeráwápí mái-kayugaraq yíwíqmeta irááe. miráitata máqtemma mi-karí-wáyúkámá atóbageqe urááe.

**Áánûqtuni kaqtó-nakoma
iyápó-annama ánnábike
paábaq iyúkaiye.**

¹⁷ miráitata anó-monoq-wayukagaraq yaímma yeráwáqtê yagaroqtamá máa-kayukama yemá Táátútiq-wayukaboata tímáyíkarai-wayukama anómma íyamma umáyíkaraae. ¹⁸ miráitata anó-monoq-wayukama yemá íyamma itata tímáyíkarai-wayukama kárún-aaimma tímáyiketa yáqtoqma ánná-naupaq otaa-káyúkágáráq yagaroqtamá yíkáawata máqe-uraae.

¹⁹ miráimanibo nokáámma uyátárai-nakonopake kaqtó-nakoma ánná-naupake oqtamá ítuwena máápaq yiwíqma márúte kéiyuwena maará-tiraiye: ²⁰ “keráwáqá anó-monoq-naupaq uréraq maami máqtemma aúgen aúwarai-waigoni áaiqtaba ítáamma abarokáq máqte-kayukama mó timá yíméro.” téna uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma Áánûqtunopake iréna tiráiyé. ²¹ yemá iyápó-annama maamin-áímmô kéitetama aabáyaanapaq yaúbama iréta anó-monoq-naupaq watáama máqte-kayukama má timá yímikaae. ániibo anó-monoq-wayukagaraq yaímma yeráwáqtê yagaroqtamá máa-kayukagaraq káánítôre-wayukagaraq

yaímma Ítiráaeobake anó-kayukagaraq yeráwáqá mórabi álkutaae. miráitata yemá ánná-naupaq aamá yuwéta iyápó-annama yíwíqme yero.” téta tirááe. ²² miráitata yaímma i-wáyúkámá ánná-naupaq uréta aónaamma min-náúpáqá iyápó-annama íma máqe-uraae. miráitata yemá yauwéqmeta anó-monoq-wayukaraq uréta maará-tiraae: ²³ “ketáámá ánná-nakoni oqtamá aónáunataama akoqnáá umá aúyaqmaketa ánná-wayukaraq yabi-í-wáyúkámá yemá máqten-oqtaraq yabíqtuweta máqe-uraae. miráitaqtaa ketáámá min-nákóní oqtamá íma aónáunataama min-náúpáqá móra-naqa íma máqe-uraiye.” téta tirááe. ²⁴ ániibo i-wáyúkati monoq-káwáá-nákógáráq wayúkati yaímma anó-monoq-wayukagaraq yemá maamin-áímmá ítátuweta yeráwáqá netuq-yúyánámmá kéiteta maará téta tirááe: “mi-qtátááqá náaraq umá páaq uráiyó?” téta tirááe. ²⁵ miráitana móra-nakoma yeqtópaq iréna timá yímikaiye: “ítáaro. maami-káyúkámá keráwáqá ánná-naupaq yíkáa-kayukama yeráwáqá anó-monoq-naupaq máeta máqte-kayukama watáama kétima-yime.” téna wemá tiráiyé. ²⁶ miráitata yaímma i-wáyúkágáráq yeqtí anó-kawaa-nakogaraq yeráwáqá anó-monoq-naupaq uréta iyápó-annama yíwíqmeta iráamanibo íma yíkakaae. ímiye. yemá máqte-kayukati yáaqa kéikatetaboata yeráwáqá tíkaminootaae téta ikatíq urááe.

**iyápó-annama káánítôre-wayukati
yúrakaq aamá tíyábá
íma ikatíqa urááe.**

²⁷⁻²⁸ miráitata i-wáyúkámá iyápó-annama yíwíqmeta káánítôre-wayukati aúkáapi máma yíkaraawata anó-monoq-makoma maará téna timá yímikaiye: “ketáámá akoqnáá-aimma

téqtaa keráwáqtábámá 'Ítun áwîqa íma yamá máqte-kayukama timá yíméro' téqtaa ketáámá tiráunatae. miráimanibo keráwáqtí watáagoma Yérútááre-marupaq máa-kayukabimma wéyáwé umá anóniq kéitaq keráwáqá keqtááyábá maamin-náqá Ítumma ikámôwana pukáíye téq keqtááyábá kaaqaari-túbí kémaraae." téna tiráíye. ²⁹ miráimanibo Pítaagaraq yaímma timáiyíkarai-wayukama yemá maará-tiraae: "ketáámá Áánûqtun áama waránúnatae. maa-marábí-káyúkátí yáama íma waránúnatae. ³⁰ keráwáqá Ítumma kaapaq-yátáq ikámma puyôwana ketibotáámá Áánûqtu mamá itó-umakaraiye. ³¹ Áánûqtuma Ítuma kun áwíqmena wení márûpaqa wení waaqókáq múma akáitana wétê máíye. miráitana wemá keqtáámá kétiwirai-naqa áqnábariq umátikenataa wemá ketáái anómma máena Ítiráaeo-wayukagaraq ketáái táí-aaipike mamá waétikenaqtaa kúmiqataapike mamá paá kéumatikaitaae. ³² maami-qtátááqtábá ketáámá Aokaq-Áágógáráq aónaraunatae. aarawaamá Áánûqtun-aimma waráa-kayukama wení Aokaq-Áámá kéyimiye. ³³ maamin-áímmá kéitaawana íyámma ôriq itata yíkama puyónúnatae tirááe.

'iyápó-annama kaayoné umáyíkáaro' téna Kaméirioma tiráíye.

³⁴ móra-naqa Kaméirioma anó-monoq-naqa káánítôre-wayukati yúrapaq itó-uraiye. miráitana Kaméirioma wemá naayóbáqá ámáan-aimma yirááténa timá yímikaipoana máqte-kayukama wenáwîqa múte yaútaae. ánibo Kaméirio tiráíye: "iyápó-annama paá máápaq iyuwáiyata kóoro." téna ³⁵ káánítôre-wayukama timá yímikaiye: "Ítiráaeo-wayukao, keráwáqá maami-káyúkámá nôrawabi umáyikanae téqa túyánámmá ítama

arútáaro. ³⁶ Tiútatiqtabama táakaq máráaro. wemá tiráíye. 'kemá akoqnáá-naqa máune' téna titata netuqyaa-káyúkámá (400) wenanaae kéwaraawata yeqtí namuro-wáyúkámá Tiútatima ikámôwana képuiqtaba wení máqte-kayukama yuwéta pípéban umá péqmare kóuraane. ³⁷ anaaékaqa kámááni-wayukama máqte-kayukati yíwîqa agataí-kánááráq káqo-nakoma Yúqtaati Kááiriri-marupake-nakoma wemá miráuma 'akoqnáá-naqune' téna titata taíbaq-wayukama wenanaae wakáamanibo wemmá ikámôwana képuiqtaba wení waayúkama pípéban umá péqmareta kóuraae. ³⁸ miráitanaq kemá keráwáqá kétima-timune. maami-káyúkámá paá iyuwáiyataq mááero. yeqtáaraqa taíbaq-wayukama wáraamma paá waayúkagon-ama wáinanama paá ánataginiye. ³⁹ miráimanibo yeqtáama Áánûqtunopake kukáinama keráwáqá íma kanaarq aúyaqikanoe. aúyikanego éq oeqa Áánûqtuni namuró aúráabo." téna Kaméirioma tiráíye.

iyápó-annama Ítun áwîkaq otaammá kéguykaawataboata yeráwáqá yimuqá makááe.

⁴⁰ miráitana anó-monoq-wayukama yemmá tebûqa yímíqtuweta ókaraq 'Ítun áama íma máqte-kayukama timá yíméro' timátuweta timáiyíkarai-wayukama timá yíkáawata kóuraae. ⁴¹ Kaméirioma wenáama waráiyata yeráwáqá káánítôre-wayukama iyuwéta kégoeta yeqtí yú-aiqa í-yátááqá Ítun áwíkake maétaboata yemá íma yiruqtabá urááe. ímiye. Áánûqtuma yemmá Ítun áwíkake yú-aiqa í-yátááqá mayaígáae téna yíwíkaiqtaba yemá yimuqá makááe. ⁴² miráitana máqte-tupaama anó-monoq-nauparabi waayúkati-naupaqa aarawaamá mamá áikuyikareta Ítuma keqtáá yawuwéqma

tiwiránîn-nakoni átê-wataama íma yuwéta paá timá yímikaae.

**abapaké kaayaq-wáyúkámá
yiwíráawata urááe.**

6 mi-túpáámá Ítun anaaé wáráa-kayukama netuqyaa abarokáa urááe. miráitata yaímma min Ítiráaeo-wayukama Karíki-aimma ítaraa-kayukama Íbaru-aimma ítaraa-kayukaraq maará-tiraae: “máqte-tupaama keráwáqá Karíki-wayukati keqtoq-nóinímmá umaatamá aáwaqa íma yíméwata kémayaae.” téta tirááe. ²miráitata Ítuni tiyááka umá timáyfkarai-wayukama máqtemma Ítun anaaé wáráa-kayukama yááreta yeráwáqá maará-tiraae: “ketáámá Áánúqtuni mayaímá yuwéqtaa aáwaqa yaímma yímíqmetaa uréire onatáámá íarutaniye. ³miráinaq tíbâtiwaayuo, abapaké kaayaq-wáyúkámá yiwíráaro. yemá ketoq-nóinímmá aáwaqa kanaarác yimínoe. keráwápíkémhá aabapaké kaayaq-wáyúkámá aaraukáqtí yúrakaqa yepímmá Áánúqtuni Aokaq-Áágógarác itái-yátáákógárác ógikaina-wayukama yiwíráaro. yemmá yetí mayaímá ketáámá yiménúnatae. ⁴miráinata ketáámá kenamááriqtaa nunamummá kététaa aarawaamá Áánúqtun áama yiráátenuatae.” téta tirááe. ⁵ánibo máqte-kayukama min-áíqtábá yimuqá makááe. miráitata yemá mórabi áikuteta abapaké kaayaqá yiwíkaae. móra-naqa Tíbeni wemá akoqnáá umá Áánúqtukaq itáíq-itaiq kéitana wepímmá Aokaq-Áágómá ógikai-nakagaraq Píripikaraq Parókaratikaraq Níkaanogaraq Tímonigaraq Paaménatikaraq mórama káqon-annabike-naqa Níkorautie. Níkorautima wemá Áátíoki márúpakemma Yéqtaaeo-naqa áqnáabaqa máqe-uraimanibo anaaékaqa wemá mórama Íbaru-naqa yama aúqma

máqe-uraiye. ⁶miráitata yemá maami abapaké kaayaq-wáyúkámá mamá iyápó-annati yúbác itó-umayikareta iyáama yínékuyeta nunamummá timá yíkaraae. ⁷miráitana Áánúqtun áagoma wéyáwé kéitana taíbaq-wayukama Yérútááre-aukapaqa iyápó-annagaraq yorupamá yoráutaae. yaímma anó-monoq-wayukagaraq min-áímmá kéiteta Ítun anaaé áaimma átáma wakááe.

**yaímma Íbaru-wayukama
Tíbenimma aabi mayákaraae.**

⁸Tíbenimma Áánúqtuni íráqô-qtataakaraq akoqnáágarác ógikaitana máqte-kayukati yúrakaqa taígani awaaméq-yátáákáqá ôriq uma tarôq uráíye. ⁹miráimanibo yaímma-wayukama Tíbenimma aamá káwaageta namuroíq umákaraae. yeráwáqá Íbaru-wayukama Arómani-wayukati paá-mayaima mayéwao-kayukama máqe-uraane. yemá Tairínibakekaraq Érékánarabakekaraq Tirítibakekaraq Étiabakekarare. yemá Tíbenimma aamá timákaraamanibo wemá yeqtí itái-yátááqá uyátáraitana Aokaq-Áágómá aamá tínín-aimma aráátitana tiráíye. miráitata paá-mayai-wayukati monoq-náúké-káyúkámá yemá Tíbenimma íma uyátáawaniq urááe. ¹⁰miráimanibo Tíbenimma Áánúqtuni Aokaq-Áágómá akoqnáá umá itái-yátááqá kámitataboata wenáaraqa yemá kanaarác íma uyátáraae. ¹¹miráitata mi-mónóq-wáyúkámá yeráwáqá yaímma-wayukama aúpác yiwíráawata maará téta kaaqaari-áímmá tirááe: “ketáá kéitaunanataa wemá Mótetikaraq Áánúqtun áwíkarác timá táwíq uráíye.” téta yeráwáqá tirááe. ¹²ánibo yeráwáqá mirá téta aarawaagárác anó-monoq-wayukagaraq ámaan-aimma yirááti-wayukagaraq íyaqa timá ataráawata yeráwáqá

Tíbenimma yáqtoqma awíqmeta káánítôre-wayukati yúrikaq urááe. ¹³miráitata mi-mónóq-wáyúkámá yeráwáqá Tíbenimma kaaqaari-ábí maránô-kayukama maará-tiraae: “aati-aatimá maan-nákómá maan aokaq-námá ámáan-aiqtabagaraq timá táíq kéiyee. ¹⁴ketáá kéitaunana wemá maará-tiraiye. Ítuma Náátárêtabake-nakoma maan anó-monoq-naopaqa mamá táíq umátuwena Móteti naayóbáqá ámáan-aimma tímikaitaama mamá waéqma tawíq íniye.” téna tiráiyee.” téta yemá kaaqaari-áímmá tirááe. ¹⁵miráitata káánítôre-wayukama yeráwáqá máqtemma Tíbenini óipi aónaamma Áánûqtunopake kaqtó-nakoni óikoraa uráiyee.

Tíbenima káánítôre-wayukati yúrikaq watáama tiráiyee.

7 ániibo uyátá-maqma anó-monoq-nakoma Tíbenimma ítama aónaraiye: “árainaq maamin-áímmá emá tiráánô?” téna tiráiyee. ²ániibo Tíbenima yauwéqma tiráiyee: “ketíbâqawaayugaraq ketibóutaagaraq keráwáqá ítáaro. naayóbáqá ketináábútáámá Áabaraama Éraamuqa íurena paá Métápótémia mái-kanaaraqa tágama-yataaqa wáin-Aanuqtuma wekáq kukáine. ³mi-kánááráqá Áánûqtuma Áabaraamma maará timá ámikaiye. ‘ení maragáráq ení waayúkagaraq iyuwé móra-aukapaq aúge-marama aráátенаaq únnabaq wao’ téna Áánûqtuma tiráiyee. ⁴miráitana Áabaraama wemá Káátía-maruqa yuwéna móra-maruqa Éraamubaq ko máqe-uraiye. ániibo anaaékaq Áabaraamma aboámá pukitana Áánûqtuma wemá timákáitana maami íbêqa keráwáqô máa-mararaq timákáitana iráine. ⁵mi-kánááráqá Áánûqtuma Áabaraamma íma móra-marama ákaq wemmá ámikaine.

ímiye. miráimanibo Áánûqtu wemá aamá timá akoqnáá éna téna Áabaraaqtaba ‘anaaékaqa maami-márámá matoké ení iyápó-annagaraq téna Áánûqtuma tiráine. miráimanibo mi-kánááráqá Áabaraama wemá iyápóma íma maqýkaraitana Áánûqtuma akoqnáá-aimma tiráine. ⁶Áánûqtu maará téna Áabaraamma timá ámikaine. ‘anaaékaqa ení iyápó-annama káqo-kayukati marabí mánoe. ániibo mi-káyúkámá yeráwáqá yiwíqma paá-mayaima kaayóq-wáyúkámá aúqyiketa miráuma netuqyaa-kárítímáátígóní (400) aúkáapi mamá táwíq umáyikanoe. ⁷miráimanibo ení iyápó-annama anaaékaqa paá-mayaima kaayóqá mamá yíme-kayukama ánnáma yíménata yeráwáqá mi-nóiyápómá mi-márúqá yuwéta kóinoe. miráinata yemá maami-máráráq kekáq nunamummá má-tinoe.’ téna Áánûqtu tiráine. ⁸ániibo Áánûqtuma aamá timá yarúmarena mórama aúma karáí-áwááméqá Áabaraamma ámikaiye. miráitana anaaékaqa Áabaraama móra-iyapoma Ááítekimma marákátuwena abapaké kaumo-kánááráqá aúma kárátaimma minná Áánûqtuni awaaméré. miráitana Ááítekima Yáakobomma aboaé. ániibo Yáakoboma tiyááka umá kaayaq-ánnátí yiboámá ketáái títaubikomma yúma kárátaine.

⁹miráitata títaupake kaayaq-ánnátí yiboámá yeqtíbákoma Yótêbimma kárún-aimma timáketa káqo-kayukama awíqma kéyimeta meyámmá matááe. miráitata Íqtíbibake-kayukama yemá Yótêbimma awíqmeta Íqtíbibaqá kóuraamanibo Ááûqtuma paá wetê máqe-uraiye. ¹⁰Áánûqtuma Yótêbimma áwáqnaa kéena máqtemma wení ummaa-yátáápike mamá paá kéumakena kaayoné-yátáákáráq íráqôn-ayunama kínima Péron aúbáq

ámikaiye. miráitana Íqtîbibaqa kînima Péroma Yótêbimma kawáá-yátááqá mayaména wení naaúparabi máqtemma Íqtîbibaq-wayukaraq kawáá umákaraiye. ¹¹anaaékaqa mórama anómma aayawaa-kánáámá abarokáq itana Íqtîbi-aukapakaraq Kéinani-aukapakaraq anómma yáyaba urááe. miráitata ketítaubikotaama yeráwáqá aáwaqa kanaaráq íma naawánîq urááe. ¹²miráimanibo Yáakoboma Íqtîbi-marabaq aáwaqa wáiyé ten-áímmá ítátuwena wenaráábitima ketáái títaubikoqtaama áqnábariq umá meyánîq íneta kukáane. ¹³ánibo anaaékaqa yeráwáqá ókaraq yawéqmeta Íqtîbi-marupaq kúmôwana Yótêbima wení awaaútááma timá yímikaiye. ‘kemá keqtîbâkoma Yótêbimune.’ téna kêtima-yimitana Íqtîbi-marupake-kinima Péromma timá-amena ‘ketiwaaútááe’ téna wegárâq Yótêbini yimónaraiye. ¹⁴miráitana Yótêbimma aboámá Yáakobonopaq aamá yuwéna máqtemma awaaútááti aara iyápóma miráuma abapaké kaayaq-tíyáákágárâq móra-tiraapaq-wayukama (75) Íqtîbibaq kumígáae téna yááyaraiye. ¹⁵miráitana Yáakoboma mi-tínáábútáágárâq Íqtîbibaq kumáeta anaaékaqa mibâq pukurááne. ¹⁶miráitata Yáakoboma aara iyápógaraq Íqtîbibaq kumáeta yemá anaaékaqa mibâq pukurááe. mi-káyúkátí aráâq-yuma maméta Tékemabaq mó uqtamáyîkaraane. mi-márámá naayóbáqá Aabaraama Émorini ánnábike mónéqa yuwéna meyánîq uráí-marama Tékemabaq mó uqtamáyîkaraae.

¹⁷ánibo naayóbáqá Ánúqtuma nôrabi ínîqtaba Ábaraamma timá ámikaimma mi-kánáámá íbêqa waaqókâq uráiyé. Ítíráaeo-wayukama Íqtîbi-marabaqa netuqyaa-káyúkámá abarokáq umá máqe-uraae. ¹⁸ánibo

Íqtîbi-marabaqa mórama aúge-kinimma abarokáq uréna wemá Yótêbimma wenaúyánámmá íamikaiye. ¹⁹miráitana min-nákómá ketáái tináábútááma makaténa kaaqaari-áímmá kêtima-yimena anón-ummaa-yataaqa mayiména yeráwáqti pááqyan-iyapoma karaanóbâq yuwáiyana puígáae téna tiráiyé. ²⁰mimórâ-kánáárâqá Mótetimma anóama marákáraiye. miráitana min-iyápómá íraqôn-iyapoboana Ánútumma ôriq umá ákaraiye. miráitana Mótetimma anóyaa aboámá kaumo-wíyókóní arupimmá yeqti naaúpaq ákáreta kawáá umáketa anóama náamma ámikaiye. ²¹ánibo anaaékaqa Mótetimma awíqmeta karaanóbâq mó ayúwáawana máitana kînima Péromma ayáámûkoma Mótetimma awíqma wení iyápóraa umá awíqme iréna awítaiye. ²²ánibo Mótetima Íqtîbi-marupaq máitata yiráati-wayukama wemmá íraqô-qtataaqa aráátewana wemá itaf-yátááqá kémayena akoqnáá-aimma kétena wení mayairákárâqá akoqnáá-naqa máqe-uraiye.

²³ánibo Mótetima anómma auréna miráuma kaayaq-wáyúkâ áiyayaa-karitimaatima maéna (40)wení Ítíráaeo-wayukama ko yimónanena uráiyé. ²⁴miráitana Mótetima aónaimma mórama Íqtîbi-marupake-nakoma Ítíráaeo-naqa yáqtoqma ikákaiye. miráitana Mótetima Ítíráaeo-nakomma áwáqnaa umá Íqtîbi-marupake-naqa ikámma pukáiyé. ²⁵Mótetima aúyánámmá ítáimma wení waayúkama téta Ánúqtuma wemmá akoqnááma amínana yawéqma tiwiránítaae téta yúyánámmá itánóáa téna Móteti timánibo Ítíráaeo-wayukama yemá íma yúyámámmá ítaraae. ²⁶móra-aabayaanaapimma Mótetima aónaimma kaayaqá Ítíráaeo-nakoratama ááiqqa kéoyana

Mótetima min-nákámá mamá paá umáyikanaae téna maará-tiraiye. 'ááíqa íma okao. kenákámá kewátámóbo nōraq itakawáq ááíqa kéoyo?' téna Mótetima tiráíye. ²⁷ miráimanibo mi ááíqa i-nákómá Mótetimma taábaq káweqtatuwena maará-tiraiye. 'emá ketáái anómma mááe aamá ítama yainaf-náqá emmá náawaq tarôq umákarauyo? ²⁸ enaimma emmá Íqtíbibeke-naqa ikámma puyétaanaiq umá íbêqa emá kemmá tíkamma puíneq kéono?' téna min-nákómá tiráíye. ²⁹ miráitana Mótetima min-áímmá kéitenama péqmarena káqon-aukapaq Mírria-marabaq ko máqe-uráiye. mibáq wemá aaramá maténa iyápo kaayaqá inaamaí maqyíkariye.

³⁰ ánibo miráuma kaayaq-wáyúká áíyayaa-karitimaatima (40) yáwitana mi-kánáaráqá Áánûqtunopake kaqtó-nakoma Mótetinopaq waayúkama íma máa-kaqmaapaq paaq uráimma Tááínai-anugoni waaqókáq páaqya-tabike iramá karáíye. ³¹ miráitana Mótetima min-írámá káonena wemá netuq-áuyánámmá ítátuwena wemá min-írágóni waaqókáq uréna aónanaae téna uráíye. ánibo Áánûqtuma abarokáq maará-tiraiye. ³² 'kemá Áánûqtue. enanáábútááti uyátárai-nakoma kemá Áabaraama Ááitekigaraq Yáakobogaraq yeqtí uyátárai-naqune.' téna Áánûqtuma tiráíye. miráitana Mótetima ikatíq éna aqtete kéena ókaraq min-írágómmá íma aónaraiye. ³³ ánibo Áánûqtu maará téna Mótetimma timá ámikaiye. 'emá aítuq-anaamma ayúqtuwao. mi-máraráqá emá aítuqa yáánama kemá máunaboana aokaq márámíye. ³⁴ ketí-wayukama Íqtíbibaq kemá aónáunnama mamá táwíq kéumayikaawaq kemá yeráwáqtí íbíq-áímmá kéíteq íbêqa yemá yíwáqnaa ónáá kéune. miráinaa emá

íbêqa itóaa. kemá Íqtíbi-marabaq emmá timákáanaa wínóne.' téna Áánûqtuma Mótetimma timá ámikaiye. ³⁵ miráimanibo naayóbáqá Mótetima Ítiráaeo-wayukama taábaq awéqtátuweta maará-tiraane. 'náawaq eqtábámá anómma mááe aamá ítama yainao téna timákaraiyo?' téta tiráa-nakomma íbêqa Áánûqtuma anó-kawaa-naqa aúrákáitana Ítiráaeo-wayukama yauwéqma yiwiraf-nákáá umá timákáitana uráíye. páaqya-tabike iramá karáimma móra kaqtó-nakoma Áánûqtunopake Mótetimma akoqnáama ámikaiye. ³⁶ miráitana Mótetima Íqtíbibeke waayúkama yiwíqmena karogaron-únópikáráqá waayúka íma máa-kaqmaapakaraqa miráuma kaayaqté-kaayaqte-wayuka áíyayaa-karitimaatima (40) yeqtí aúkáapimmma ókon-okomma anón-awaameq-yataaqa tarôq uráíye. ³⁷ ánibo mi Mótetima wemá Ítiráaeo-wayukama maará timá yímikaine. 'Áánûqtuma keráwáqtí ánnábike móra-naqa amuné-náqá aúrakanimma Áánûqtu kemmá timátikarainiq umá timákaniye.' tiráíye. ³⁸ naayóbáqá Mótetima waayúkama íma máa-kaqmaa-marabaqa yaímma-wayukagaraq álkumareta máqe-uraane. wemá ketáái títaubiketetaa máitana kaqtó-nakoma Tááínai-anupike watáama timá ámikaine. wemá Áánûqtun áama matáimma min-áímmá aúwarain-aipoana ketáái títaubikomma tímikaiqtaama íbêqa ketáámá kémayau-natae. ³⁹ miráimanibo mi-kánáaráqá ketáái títaubikoma yeráwáqá Mótetin áama íwakaabo yemá Mótetimma paábaq káweqtatuweta Íqtíbibaq wínóqtaba yúyánámmá ítaraane. ⁴⁰ miráitana yemá Mótetimma ábákoma Éronikaq maará-tiraane. 'Éronio, emá móra-yataaqa tarôq umákenana mi-qtátáákómá ketáái Áánûqturaa umá ketáái túbáq kéwinaqtaa ketáámá

minnáraq itáiq-itaiq ónúnatae. ketáái anó-nakoma Mótetima náakaraq kóuraiyo? Íkéitaunatae.’ téta tiráae.⁴¹ ániibo mi-kánaáráqá yemá mórana purumakaakón áráaqa tarôq umáketa yeráwáqá yaímma naí-wámma ikámma yeqtí kaaqaari-yátáákáq agamá ákúq umákaraae. maami-púrúumákáákón áráaqa yeráwáqtí iyáápike tarôq umaráakaq yimuqá marakéta nunamummá mi-qtátáákáq tiráae.⁴² miráitana Áánûqtuma mi-káyúkámá yeráwáqá anaáemma umayikáitata yeráwáqá máqtemma aabáyákáq wái-qtataaqa aabaúrúqá wíyokaqa wiyókáqá yekáq nunamummá tiráae. miráitana Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí tiráiyé. ‘keráwáqá Ítiráaeo-anna-wayukama keráwáqá Mótetigaraq yagaroqtamá miráuma kaayaq-wáyúká áiyayaa-karitimaatigoni (40) arupimmá waayúkama íma máa-kaqmaapaq-marabaqa keráwáqá naí-wámma ikámma agamá ákúq uráámma minná kekáráq mirá-uraanabiyo? ímiye. Ítiráaeo-wayukao, keráwáqá kaayáqté-kayaaqte-wayuka áiyayaa-karitimaatigoni arupimmá kaqmáapaqa naí-wámma ikámma agamá ákúq uráámma minná kekáq ímira-uraane.

kaaqaari-Áánûqtúráá-náqá Móroki wení tabarááberake-namma keráwáqá yaagumá matááne.

⁴³keráwáqá wiyókóní amammá tarôq umákeq minnágónáwíqa Arébaana óq-yataakaraq tarôq umákeq yekáq nunamummá tiráánaboq Bébírôni-bake nékaq óq-mapaq timátíkáanaq kóinoe.’

wení amuné-wáyúkámá agatáá-kannaabimma Áánûqtu mirá-tiraine.⁴⁴ ániibo naayóbáqá ketáái títaubikotaama waayúkama íma máa-kaqmaapaqa máqe uráá-kanaaraq

tabaráábe-nama Áánûqtunopakaraq wáqe-uraine. miráitana naayóbáqá Áánûtuma Mótetiqtaba maami-námma ‘miráuma uwo’ téna aráátitana Mótetima mirán-námma tarôq uráine.⁴⁵ anaáekaqa ketáái títaubikotaama maami-tábaráábé-námma yeráwáqá yaaguyaqméta Yótuatae kéweta káqo-kayukati maramá ketáái tináábútáati yúrikaq Áánûqtuma mi-káyúkámá watukáine. mi-márámá yíkamma kéweta yeráwáqtí maramá matááne. mi-kánaáráqá tabarááberake umáta-monoq-namma maméta iráamma íbêqa paá wáqena Tébitini kanaaraq iráiyé.⁴⁶ ániibo Áánûqtuma Tébitiqtaba ákáitana Tébitima ‘Yáakobon-annagoni monoq-námma yetí uyátárai-nakoqtaba mórana umákanune’ téna nunamupí ítama aónaraiye.⁴⁷ miráimanibo Tébitimma áanikoma Tórómónima mi-námma Áánûqtuni monoq-námma tarôq uráine.⁴⁸ miráimanibo mú mikákáá anómma uyátárai-naqa Áánûqtuma waayúkama umaráapi-namma íma kémaiye. wemá miráuma Áánûqtuni amuné-nákómá Áítáiya maará-tiraine.⁴⁹ ‘uyátárai-nakoma maará-tiraiye. ketí márúpaq aabayápáqá ketí yabíkáitibiqtatae.

ániibo maa-márámá ketí títauqa maqmá arage kéune.

keráwáqá náaraq nanaq kemmá kanaaraq umátikano?

kemá náa-marukaraq máeraq aagánúnô?

⁵⁰maami-máqté-qtátááqá ketiyáákoma íyaq tarôq uráiyó?’

téna Áánûqtu tiráine. Áánûqtuni amuné-nákómá Áítáiya agatáine.⁵¹ keráwáqá aamá ítama yagu-yagu kée. keráwáqtí týyaqnoarabi túyánánóbáqá aamá íma itái-wáyúkáé. keráwáqá aati-aatimá Aokaq-Áágómmá kárate. keráwáqá mórai q umá keráwáqtí

tináábútááraa kéoe. ⁵²áraitma naayóbáqá ketítaubikotaama nóin-amune-wayukawaq naayóbáqá máawatawaq keráwáqtí tináábútááma íma mamá táíq umáyikaráanabiyo? áraitma mórana ímiye. anaaékaqa arupú-naqa yínin-nakoni watáama te-káyúkámá yíkakaane. ániibo íbêqa wemá mamá namuro-wáyúkátí iyáápi máráawata keráwáqá wemá ikámôwana pukáiyee. ⁵³miráitaq keráwáqá Áánûqtuni ámáam-aimma wení kaqtó-wayukati iyáápike matáa-manibo anaaémma ímo kéwaraae.” téna Tíbenima ayáqtáaq-aimma tiráiyee.

Tíbenimma óqtatannapo ikámôwana pukáiyee.

⁵⁴ániibo anó-monoq-wayukagaraq káánítôre-wayukagaraq yeráwáqá Tíbenini watáama kéiteta yemá íyamma itata yíwáyaa kaabu-kaabun urááe. ⁵⁵miráimanibo Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Tíbenipimma ógikaitana wemá Áánûqtuni márûpaq múte aónaimma Áánûqtuni táqama-yataaqa káonena Ítuma Áánûqtuni amakaq ayáánurapaq itó-uma máitana aónaraiye. ⁵⁶ániibo Tíbenima maará-tiraiye: “aónaaro! íbêqa kemá Áánûqtuni márûqa agaro umágitaq aónáunnama Waayúkagon Áráaqa Áánûqtuni ayáánurapaq itó-uma máiyee.” téna Tíbenima tiráiyee. ⁵⁷mirá titata mi máqte-kayukama yeráwáqtí yaákaq káuyareta yemá anókaq ááyama tirááe. mikáké Tíbenimma yemá waqméta mórabi uyaaté urááe. ⁵⁸ániibo yemá Tíbenimma anó-marukoni áwábaq awíqmeta mó ákáreta óqtatannapo ikákaae. áqnáabaqa káánítôre-yurakaq wenáúbimmo maráa-kayukama yemá yeráwáqtí kúberai-unamma ayúqma mórana awaayatí-nákóní amakaq makáámma min-nákón áwíqa Tóroe. ⁵⁹ániibo yemá Tíbenimma óqtatannapo kéikamowana

Tíbenima maará téna nunamummá tiráiyee: “uyátáraana-naqa Ítuo, emá ketí taáma mayaa.” téna tiráiyee. ⁶⁰miráitana wemá araayutaúmmá aténa anókaq ááyama maará tiráiyee: “uyátáraana-nako, emá maami-káyúkátí kúmiq-yataakoni anónnáma íma yimiyo.” Tíbenima mirá kétena wemá pukuráiyee.

Ítun áama ítáa-kayukama Tóroma mamá táíq umáyikaraiye.

8 Tíbenimma ikámma púyôqtabama Tóron áyakoma kanaa uráiyee. ániibo mi-kánáárq-wáyúkámá Yérútáarebaq máeta Ítun anaaé wáráa-kayukama mamá táíq umáyikaraae. miráitata yeráwáqá péqmareta Yúria-marupakaraq Táméria-marupakaraq kóurrae. ániibo máqtemma Ítuni iyápó-annama mikáq Yérútáarebaq máqe-urrae. ²yaímma-wayukama Áánûqtun áaimma íraqòniq umá wáráa-kayukama Tíbenini aráaq-auma maméta mó kéuqtamaketa yemá òriq umá anómma ibiqá yakááe. ³ániibo Tóroma Ítun anaaé wáráa-kayukama yíkamena uréire kéena yeráwáqtí naaúpake mórabi iyáákaq aaramá waamá yáqtoqma yiwíqmena ánná-naupaq mamá yíkaraiye. ⁴miráitata Ítun anaaé wáráa-kayukama yaímma péqmareta káqo-marabaq wéyáwé uréta mi-káyúkábímmá yemá átê-wataama Ítuqtaba timá yímikaae. ⁵ániibo Píripima Táméria-wayukati márûpaq kukéna Áánûqtuma timákarai-nakoma Ítuqtaba watáama timá yímikaiye. ⁶⁻⁷miráitata netuqyaa-káyúkámá Píripin áama itéta awaaméq-yátááriq immá káoneta taíbaq-wayukabikemma táí-aagoma ógikai-kayukabikema táí-aagoma anókaq wááqa kéyeta iyuwéta kóurrae. ániibo taíbaq-wayukama yítuqa táwíq urái-kayukagaraq

iyáátamma akátai-kayukagaraqa wemá mamá atóbamayikaraiye. minnáyaba wení waaqókáq ya áikuteta wataáama ítaraae. ⁸ miráitana Táméria-marabaqa mááe-kayukabimma anómma yimuq-yatááqá pááq uráiyee. ⁹ mi Táméria-marukaqa móra-naqa máqe-uraimma min-nákón áwíqa Tááímonie. wemá máqte-qtataariq kéena awéqa kétena wemá téna “kemá máqte-kayukati anómma máune.” téna kéititata ¹⁰ akoqnáá umá kéiteta máqte-kayukama anó-kayukagaraq paá-wayukagaraq weqtábámá “anó-naqiye. maamin-náqá Áánûqtu timákaitana akoqnááqaraq kukáiyee.” téta yemá tirááe. ¹¹ ániibo yemá akoqnáá umá ayáqtáá-kanaama wenáama kéiteta máqten awaaméq-yátááqá tarôq kéitataboata yeráwáqá wenáama ítaraae. ¹² miraimanibo Píripima iréna átê-wataama Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtabagaraq Ítuma keqtáá yawuwéqma tiwiránîn-nakoni áwíqtabagaraq má-tiraiye. miráitata mi-kánaáráqá aarawaamá min-áímmá itáíq-itaiq éta monoq-nómmá pékaae. ¹³ ániibo Tááímonigaraq awéqa téwai-nakoma wegáráq maamin-áímmá kéitaitana Píripima wemmá monoq-nómmá pérakaraiye. miráitana Tááímonima Píripite máqe-uraiye. wemá aónaimma Píripima uyátá-maqma anón-awaameq-yataaqa tarôq kéitana wemá káonena iyánáaq uráiyee.

¹⁴ ániibo Ítuni timáyfkarai-wayukama Yérútááre-marupaq máeta yeráwáqá itáama yaímma Táméria-marupake-kayukama yemá íraqôniq umá Áánûqtun áama ítaraae. miráitata yemá kaayaq-nákámá Pítaayaa Yóáanema timáyikaayata Táméria-wayukayopaq kóuraaye. ¹⁵ miráitata yenákámá Táméria-marupaq uréta Ítukaq yirummá ámê-kayukama Áánûqtuni

Aokaq-Áámá yeráwáqá mayaígáae téta yenákámá nunamummá tirááye. ¹⁶ miráitata yeráwáqá paá Ítun áwíkaq monoq-nómmá kéberaawana Aokaq-Áágómá yeráwápímmá íma kukáiyee. ¹⁷ ániibo Pítaayaa Yóáanema yenákámá mi-káyúkáráq iyáámma makéta nunamummá kéteyata mi-káyúkámá Aokaq-Áámá matááe.

¹⁸ miráitana Tááímonima Pítaayaa Yóáanema yimónaimma yenákámá máqte-kayukaraq iyáámma kánekuuyoyata mi-káyúkámá yemá Aokaq-Áámá matááe. miráitana Tááímonima yaímma moneqa maména yenákáyôpaq iréna maará-tiraiye: ¹⁹ “kenákámá maamin-ákóqnáámá kekáráq tímêkao. miráinaq kemá móra-nakoni aneq tiyáámma ánekuyonana wemá Aokaq-Áámá miráuma mayábute.” téna Tááímonima tiráiyee. ²⁰ miráimanibo Pítaama wemmá maará timá ámikaiye: “ibáqyuwao. Áánûqtuma maamin-námo amínna-yataaqa ení monekake meyaníq inanamá ení monekogaraq egáráq puí-márúpáq kókaao. ²¹ enáyakoma Áánûqtuni aúrakaaq íma kárutaiipoana ketáái mayaímá kanaarácq íma yainánóne. ²² ániibo emá íbêqa maa mirái-qtataakoma anaaémma umakátuwe arummá waeraao. miráumatuwe Áánûqtukaq nunamummá kétinanawaq wemá mi-tái-áuyánámmá mamá paábaq yuwéna awikátuwaniye. ²³ áraimma kemá ení áyaqnoqbaq aónáunnama enáyapimma aúrananna aí-yátááqá ógikaitana kúmiq-yataakoma emmá yáqtoqma akoqnáá kéiyee.” téna Pítaa Tááímonimma timá ámikaiye. ²⁴ ániibo Tááímonima Pítaamma maará téna timá ámikaiye: “kenákámá uyátárai-nakokaq nunamummá kétéyanawaq maamin-áímmá timá-timeya-qtataakoma kemmá íma

mamá táwîq íno.” téna Tááímoni tiráíye.

²⁵ miráitata Pítaayaa Yóáanema yenákámá akoqnáa-aimma téta naayóbáqá Ítuma timá yímikain-aimma timá yímiqtuweta yenákámá yauwéqma Yérútáárebaq utááye. ániibo aapaqá yenákámá kéuyeta taíbaq Táméria-marukaq-wayukabimma uyátárai-nakoni átê-wataama tirááye.

Píripima Ítíopiabake-nakomma átê-wataama Ítuqtaba timá ámikaiye.

²⁶ mórama uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma iréna Píripimma timá ámikaiye: “Píripio, emá itó-uma kaapaq ákák uréaq Yérútáárebake Káátaq uráin-akaq wao.” téna tiráíye. min-ákómá waayúkama íma máa-kaqmaapaq uráíye. ²⁷ ániibo Píripima páátákáá wení oótamma yokaa kéena min-ápák maréna uráíye. ániibo min-ákáká Ítíopiabake-naqa aónaraiye. wemá anó-kawaa-naqa Ítíopia-wayukaraq yabíkáin-inikoma Káánetini mayáima matáíye. miráitana máqtemma Káánetini mónekaq kawáá uráíye. ²⁸ min-nákómá wení naaópaq yauwéqma wení oóti ayárepi kéwena Áítáíyanama agatái-kannaama yoráutaiye. ²⁹ miráitana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Píripimma timá ámikaiye: “emá páátákáá uyaaté uré oótigoma ayáemma kúma yabitimáena wi-wáigóní waaqókák wao.” téna tiráíye. ³⁰ ániibo Píripima uyaaténa waaqókák uréna ítáimma maamin-nákómá Áánûqtuni watáama naayóbáqá Áítáíya agatái-kannaama yoráutiye. miráitana Píripima maará téna min-náqá ítama aónaraiye: “maamin-áimma emá yorautónama áaimma ítama kárutaano?” téna tiráíye. ³¹ ániibo min-nákómá yauwéqma maará-tiraiye: “móra-nakoma maamin-áikóní áaimma kemmá

kanaaráq ímo tirááti-naqa kemá náaraq umáwaq áaimma ítama arutánúnô?” téna tiráíye. miráitana Píripimma maará timá ámikaiye: “emá kanaaráq ketê uyáqtama máinaka kóyo.” téna tiráíye. ³² miráitana min-nákómá Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí yoráútín-aikoma maará-tiraiye:

“yemá wemma awíqme iréta tipi-típi áráaqa ikamínéta oníkáá umá kaay-oné uráitata min-náqá awíqmeta irááe.

maamin-nákómá aamá íma téna miráuma tipi-típi áráakoni áyáuma karanéta kéowana áama íma tiníkáá uráíye.

³³ miráitata yemá wemmá mamá márúte yuwéta wenáama yainaiyábá íma ítama arútaraae.

wenaúwaraimma paábaq matúwáapoana náawaq wení iyápóyataba tίνiyo?”

téna Áítáíya agatái-kannaagoma tiráíye. ³⁴ ániibo mi-kawáá-nákómá Píripimma maará téna ítama aónaraiye: “timá-timiyo. náawaqtabawaq

amuné-nákómá náawaqtabaq tiráíyô? wetábák tirái káqo-nakoqtabaq tiráíyô?” téna tiráíye. ³⁵ ániibo

máqtemma maamin-áikómá Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí tiráimma minná átê-wataama Ítuqtaba Píripima timá ámikaiye. ³⁶ ániibo yenákámá

aapaqá mirá titeta wéqéta móra-nomma wáikaq urááye. mi-kawáá-nákómá maará téna Píripimma timá ámikaiye:

“aónaa! nommá maa wáíye. nói-qtataakowaq ketí aammá káuyaraitaraq kemá kanaaráq

monoq-nómmá íma kéberauno?” téna tiráíye. ³⁷ ániibo Píripima tiráíye: “emá kanaaráq enarukaké Ítuqtaba

itáiq-itaiq emá kanaaráq nommá peránóne.” téna tiráíye. miráitana min-nákómá yauwéqma tiráíye: “kemá

tirummá amúnama Ítu Káriqtoma

Áánûqtumma áanikoe.” téna tiráiyē. ³⁸ áñibo mi-káwáá-nákómá mirá titana oóti ayárekoma mikáq máqe-uráiyē. áñibo Píripiyaa mi-káwáá-nákómá nopí kukéta Píripima wemmá nommá pérakaraiyē. ³⁹ nommá pérakatuweta nopíkē yuwéta kéuyoyana páátákáá uyátárai-nakoni Aágoma Píripimma awíqmena kóuráiyē. miráitana mi-káwáá-nákómá Píripimma ókaraq íma aónena wemá min-ápáq maréna wení naaópaq kégoena óriq umá amuqá maqména kóuráiyē. ⁴⁰ áñibo Píripima wemá móra-marukaq iráimma mi-márúkón áwîqa Ááqtáátiq iráiyē. min-aúkápáq wemá uréire kéena átê-wataama Ítuqtaba waayúkama timá yímikáiyē. anaaékaqa Tétária-marukaq koyaráiyē.

Tóroma arummá waeréna Ítun áama ítaraiyē.

9 Tóroma akoqnáa-aimma téna Ítuma uyátárai-nakoni anaaé wáraa-kayukama yíkamma puínéna uráiyē. miráitana wemá mú mikákáá anó-monoq-makonopaq uréna mó titana ² aúba-wannaabi Ítiráaeo monoq-wáyúkámá Tamáátikati-marupaq áíkuma máa-kayukayopaq agatáimma maará-uráiyē: “móra-nakowabi aaragómá Ítun aammá kéwaretá min-áimmá kéwaraiya-kayukama yeráwáqá yiwíqmena Yérútáare-marupaq máma ánnáma umáyikaniyē.” téna tiráiyē.

³ miráitana Tóroma wemá maréna Tamáátikati-marukoni waaqókáq kéwitana páátákáá aabayápáké móra ókómá wenôpaq kamá yupayo uráiyē. ⁴ áñibo Tóroma marabí yutákurena kéitaitana aabayápíkē móra aagómá maará téna tiráiyē: “Tóro, Tóro, emá nôraq itaawáq kemmá mamá táiq kéumatikaano?” téna tiráiyē. ⁵ áñibo Tóroma maará-tiraiyē: “uyátáraana-nako, emá náawabono?” téna titana

wemá tiráiyē: “kemá Ítue. emá kemmá mamá táwîq kéone. ⁶ miráimanibo emá itó-ure anó-marupaq uyuwo. anaaékaqa emá nôrabi ínónayaba móra-nakoma wataáma timá-aminiyē.” téna aagómá tiráiyē. ⁷ miráitana yaímma Tórote yagaroqtamá o-káyúkámá yeráwáqá itó-uma máeta aamá íma tirááe. áñibo wataáma kétitata yeráwáqá Ítaraamanibo mi kátáámo ti-náqá íaonaraae. ⁸ áñibo Tóroma itó-urena aúramma kararáimanibo wenáurakoma kumayuqá aúkaiyē. miráitana yaímma-wayukama wemmá ayáátoqmeta Tamáátikati-marupaq urááe. ⁹ áñibo kaumo-yúpáámá Tóroni aúrakoma kumayuqá aúkáitana mi-kánáaráqá wemá aáwárábi nommá íma naráiyē.

¹⁰ áñibo Tamáátikati-marupaqa móra Ítun anaaé wáraa-naqa máqe-uraimma min-nákómá áwîqa Áánánáiyatie. wemá Ítukaq itáíq-itaiq kéitana aúramma karákéna kaikáá umá aónaitana uyátárai-nakoma Ítuma tiráiyē: “Áánánáiyatio.” titana áñibo Áánánáiyatima tiráiyē: “uyátaráana-nako, kemá maa máune.” téna tiráiyē. ¹¹ áñibo uyátárai-nakoma Ítuma maará téna timá ámikáiyē: “emá itó-uma arupú-apare téta ten-ápáq wao. Yúqtaatini-naupaqa uré mórama Táátiti-marupake-naqa máena nunamummá kétébo aónao. min-nákón áwîqa Tóroe. ¹² áñibo min-nákómá maaráuma kaikáá umá aónáitana móra-nakoma wenôpaq íréna ayáamma ánekuitana wenaúrakoma yauwéqma íraqóniq itana káonaiyē. min-nákóní áwîqa Áánánáiyatie.” téna uyátárai-nakoma tiráiyē. ¹³ áñibo Áánánáiyati maará téna yauwéqma tiráiyē: “uyátaráana-nako, taíbaq-wayukama téta min-nákoqtábámá yemá máqtemma Áánûqtuni aokaq-wáyúkámá Yérútáare-marupake kéyikamena mamá táwîq

umáyíkaraiye. téta tirááe. ¹⁴ miráitata wemá anó-monoq-wayukarake náápaamma matáipoana áwíqa múte yaútai-kayukama yáqtoqma yiwíqmena ánná-naupaq mó-yikaniye.” téna Áánánáiyatima tiráíye. ¹⁵ miráimanibo uyátárai-nakoma Ítuma tiráíye: “emá paá wao. min-náqá ketí mayai-náqíye. kemá wemmá awíkaunaboana anaaékaqa wemá ketí mayaímá kémayena ketáama káqo-kayukagaraq yeráwákáq yabíkáa-kayukawabi Yéqtaaeo-wayukagaraq keráwáqá Ítiráaeo-anna wayukagaraq mó timá-timiniye. ¹⁶ miráinaq kenamááríq wemmá ketíwíkake aú-aiqa ummaa-yátáákáráq mayánîq-qtataaqtaba timá-amenune.” téna Ítuma tiráíye.

¹⁷ miráitana Áánánáiyatima uréna naaúpaq uyábékema Tóromma ayáamma ánekuyena maará téna tiráíye: “ketíbákoma Tóro, uyátárai-naqa Ítuma aapaqá wenamááríq ekáq abarokáq i-nákómá kemmá timátikaitaq enôpaq keyune. miráinaa emá keqnáámmá aúramma káonenanama Aokaq-Áágómá epímmá ógiraniye.” téna tiráíye. ¹⁸ páátákáá Tóroni aúrapike kumayuq-yátáákómá akakó aukákitanaraa mikáké wení aúrakoma tágagitana máqte-qtataaqa aónaraiye. miráitana wemá mikáq itó-uma monoq-nómmá pékaiye.

¹⁹ anaaékaqa Tóroma aáwaqa kénaitana wenaúgoma akoqnáá uráíye. miráitana wemá yaímma-kanaama Ítumma wáráa-annate yagaroqtamá Tamáátika-tiq máqe-uraiye.

**Tóroma Tamáátikati-marupaq
máa-kayukama Ítun
áama timá yímikaiye.**

²⁰ Tóroma páátákáá Ítiráaeo-wayukati anó-monoq-naupaq uréire kéena Ítuni watáama kétima-yimena ‘maamin-náqá Ítuma Áánûqtuni áanikoe’ téna timá

yímikaiye. ²¹ miráimanibo máqte-kayukama wenáama itéta iyánáaq umáreta tirááe: “maamin-náqá wemá Yérútááre-marupaq máeta Ítun-awiqa múte yaútai-kayukama yíkamma ánatatuwewaine. miráumatuwena íbêqa wemá maabáq Tamáátikati-marupaq iráipoana wemá ánnábi yiwíqmenata Yérútáárebaq anó-monoq-wayukaraq wínímma wemá maamin-náqíye.” téta tirááe.

²² miráimanibo Tóroma akoqnáá umá iragáráq-áímmá téna Ítuma keqtáái kúmiq-yataapike kétéwirenataa-naqa wenamáa akoqnáá-naqa máíye’ téna kétitata Tamáátikatiq máa-kayukama yemá iyánáaq umáreta aamá íma tirááe.

²³ ániibo taíbaq-kanaama yáwitata móra-taoqa Ítiráaeo-wayukama mórabi áikuteta aamá téite éta Tóromma ikamí-áímmá tirááe. ²⁴ miráimanibo Tóroma wemmá ikamínón-aimma temmá ítaraiye. miráitata Ítiráaeo-wayukama Tamáátikati-marukaqa kurugóni oqtaráqá wágááwabi nokáámma Tóroma kumínnayabae téta yeráwáqá yabíqtuwe máqe-uraae. ²⁵ móra-nokaamma Tóroni aanábó-wáyúkámá yemá ayáqtáaq-annama matéta kámááguq-unakaq kú-mareta mipí Tóromma awíratuweta ánnáraq yabitimá yuwáka-yuwaka kéowana Tóroma kurugóni aumépaq metátuwena kóuraiye.

Tóroma Yérútáárebaq máqe-uraiye.

²⁶ anaaékaqa Tóroma Yérútááre-marupaq uréna Ítumma wáráa-annate yagaroqtamá máiyaba ákáraimanibo wenáaqa ikatéta ‘maamin-náqá wemá áraimma íma Ítuni wáráa-annabikene’ téta yemá tirááe. ²⁷ miráitana móra-naqa áwíqa Páánabatima Tóromma áwáqnaa umá awíqmena timáyíkarai-wayukaraq uréna Tóroni watáama kétima-yimena Tóroma

Tamáátikati-marupaq kéwitana aapaqá Ítuma wemmá watáama timá ámitana wemá Tamáátikati-marupaq Ítuni watáama timá yímikain-aimma timá tága-yimikaiye. ²⁸ miráitana mikáké Tóroma Ítumma wáraa-annate máqten-aukapaq uréire kéena wemá ikatíqa íma éna Ítuma uyátárai-nakoqtaba wení watáama timá yímikaiye. ²⁹ ániibo wemá mirá kéena yaímma Ítiráaeo-wayukama Karíki-aimma ítaraa-kayukati yúyánammá mamá iráqôniq inéna kéitata yemá wemmá ikamínônaqtaba abáá urááe. ³⁰ miráitata yaímma Ítuqtaba wenábâqawaaraayuma yeráwáqá min-áímmá ítátuweta Tóromma awíqmeta Tétáriaq mó ayúwáawana mikáké wemá wení márúpaq Táátiti-marabaq kouraiye.

³¹ miráitana mi-kánáaráqá máqtemma Ítun áama kéitaa-kayukama Yúriabarabi Kááriribarabi Támériabakaraqa máa-kayukama yemá iráqôniq umá máqe-uraae. ááiq-yataaqa íma wáitata yeráwáqá iráqôniq umá máeta Ítun aamá ítaraae. miráitata yemá uyátárai-nakoni aménáápáq máawana Aokaq-Áágómá yepímmá mamá akoqnáá kéitana taíbaq-wayukama móra-iyakaq Ítun anaé wakááe.

Pítaama Aríra-marupakaraq Yáapa-marupakaraq itó-umakaraiye.

³² Pítaama máqten-aukapaq uréire kéena Áánûqtun áama itáíq-itaiq kéo-kayukama keyimonena móra-taoqa wemá Aríra-marabaq máeta Áánûqtuni aokaq-wáyúkámá yimónanena uráiyeye. ³³ ániibo mi-márúkáká móra-naqa máqe-uraimma min-nákóní áwîqa Iníatie. wení aúgoma akoqnááma íma wáitana abapaké kaumo-kárítimáátimá aammá íma kanaaráq uréire éna atípáaraq waguréna matúq-matuq uráiyeye. ³⁴ ániibo Pítaama min-nákóqtábá

tiráiyeye: “Iníatio, íbêqa emmá Ítuma Káríqtoma emmá mamá kátobamakaiye. emá itó-urewaq ení atípáama mamá arutaa.” téna Pítaa tiráiyeye. mirá titana min-nákómá páátákáá itó-uraiye. ³⁵ miráitata yaímma aarawaamá Aríra-marabaq-wayukagaraq yaímma Téroni-marabaq máa-kayukagaraq yeráwáqá aónaamma maamin-náqá uréire kéitata máqte-kayukama yirummá waeréta uyátárai-nakoma Ítun anaé wakááe.

Pítaama Táábitaamma mamá itó-umakaraiye.

³⁶ móra-maruqa Yáapare. mi-márúkáká móra-inimma máqe-uraimma min-ínikón áwîqa Táábitaae. ániibo káqon-awíqa Karíki-aipimma Tókatie téta áwîqa yarááe. min-ínikómá Ítuqtaba itáíq-itaiq kéena wemá káqo-kayukama ôriq umá aáwaqa keyimena máqte-qtataaqa yíwáqnaa uráiyeye. ³⁷ mi-kánáaráqá min-ínikómá karímá mayéna púitata yaímmanoinimma wení arááq-auma matéta nopí tete umátuweta móra-naupaq yanáá makááe. ³⁸ ániibo Yáapa-maruqa Aríra-marukoni waaqókáká wáitataboata yaímma Ítun áama itáíq-itaiq kéo-kayukama yeráwáqá itáamma maamin-náqá Pítaama Aríra-marupaq máiyeye tirááe. miráitata yemá páátákáá kaayaq-nákámá timáyikáawata yenákámá Pítaamma ko awíqmeta irááye. ³⁹ ániibo Pítaama páátákáá yokaa kéena yenákátê yagaroqtamá uráiyeye. mi-náúpáq itata yemá awíqmeta yanáá-náúpáq utááe. miráitata yaímma keqtoq-nóinímmá naayóbáqá Táábitaama aúwaraikaqa tarôq umá yímikain-unakaqtoma matokéta yeráwáqá ibiqá keyareta Pítaamma aráátiraae. ⁴⁰ ániibo Pítaama máqtemma aarawaamá timáyikáitata máápaq kówana wemá araayutaúmmá aténa

nunamummá timátuwená waéqma maamin-íníkoní aráaq-auma káonena tiráiyé: “Táábitaao, emá itóaa.” téna tiráiyé. áníbo min-íníkomá aúramma káonena wemá Pítaamma aónatuwená itó-uma máqe-uráiyé. ⁴¹ miráitana Pítaama min-ínímmá áwáqnaa umá ayáátoqmena keqtoq-nóinímmá Áánúqtuni óq-aokaq-wayukama yááyarena Tókátimma yímikáiyé. ⁴² miráitana min-áíkomá máqtemma Yáapa-aukapaq wéyáwé itata tafbaq-wayukama Ítun áama akoqnáá umá itáíq-itaiq urááe. ⁴³ áníbo Pítaama tafbaq-kanaama Yáapa-marabaq máena móra-naqa áwíqa Tááímonini naaúpaq watúq-watuq uráiyé. áníbo min-náqá Tááímonima purumakaakóní aúwaratiraq unáákáqtóyaba yokaa kéema wení mayáiyé.

**Áánúqtunopake
kaqtó-nakoma Koníriatimma
watáama timá ámikáiyé.**

10 móra-naqa Tétaría-marupaq máqe-uraimma min-nákón áwíqa Koníriatie. Koníriatima mórama Arómuq-marukaq tiyááka-wayuka áiyayaan-aaiq-i-wayukati anómma máena yeráwákáq yabíkáitata yeráwáqtbámá Ítariq ánnáe téta tirááe. ² áníbo maami-Yéqtááéó-náqá Koníriatima wení móra-naoq-wayukagaraq Áánúqtun áama kéitena máqtemma áwáyoq-wayukama yíwáqnaa kéena aati-aatimá wemá Áánúqtukaq nunamummá tíq-tíq uráiyé. ³ áníbo móra-taoqa énaikaqa miráuma aabaúgómá karáákáq kumáwitana wemá kaikáá umá tágama aónaitana Áánúqtuni kaqtó-nakoma wenôpaq iréna tiráiyé: “Koníriatio.” téna tiráiyé. ⁴ áníbo Koníriati maamin-náqá káonena áaqa kégaitana wená tiráiyé: “umaataráána-nako, nóitabawaq kéteno?” téna wemá tiráiyé. áníbo

Áánúqtuni kaqtó-nakoma tiráiyé: “Áánúqtuma ení nunamummá kéitena óqtamma íma makáa-kayukama yíwáqnaa kéonana minnáyaba Áánúqtu kéitáiyé. ⁵ íbêqa emá yaímma-wayukama timáyíknatawaaq Yáapa-marupaq uréta móra-nakoni áwíqa Tááímonie. káqon-awíqa Pítaae. wemmá awíqmeta yero. ⁶ min-náqá Tááímoni Pítaa wemá móra káqo-Taaimonima purumakaakóní aúwaratiraq unáákáqtóma yokaa kée-nakoni naaúpaq únókóní áwabaq máiyé.” téna tiráiyé. ⁷⁻⁸ áníbo Áánúqtuni kaqtó-nakoma Koníriatimma mirá timámíqtuwená kóuraiye. Koníriatima wení naaúpaqa kaayaqá mayáimá kémayaaya-nakaratagaraq káqomma móra-naqa áaiq-i-wayukabike Áánúqtun áama itáíq-itaiq i-nákáráq mi-káúmómá timáyikaitata yeráwáqá Yáapa-marupaq urááe. ⁹ óq-aabayanapimma yemá maréta Yáapa-marukoni waaqókáq kéowana min-náqá Pítaama naakóní ámúraaq aagai-márúkáq umáena nunamummá kétitana wágáama aabaúgómá aáwaqa naí-kánáá uráiyé. ¹⁰ miráitana Pítaamma áama yaitana aáwaqa nánéna itata yemá aáwaqa yokaa kéowana Pítaama móra-yataaqa kaikáá umá aónaraiye. ¹¹ kaikáá umá aabayákómá agaró umágitana mórama miráuma anó-tabaraaberaaqtataakoni kaayaqte-kaayaqte-aqtoraq móra-yataakoma yáqtokaitana marabí kukáitana aónaraiye. ¹² miráitana mi-tábaráábégóní arupimmá máqtemma abáaq-wái-wáammá irakabayaanábi numagáráqá mipímmá ógikáiyé. ¹³ mórama aagómá maará téna Pítaama timá ámikáiyé: “Pítaao, emá iré maami-kámmá ikámma naao.” téna tiráiyé. ¹⁴ miráimanibo Pítaama tiráiyé: “aaqáo ímiye. uyátáraana-nako, maami-kámmá ketáái aúmatan-aiqtaba Ítiráaeo-wayukama

ketáá íma kénaunatae.” téna tiráíye.
¹⁵ ókaraq aagómá keqnáámmá
 tiráíye; “emá ‘aaqáo táí-yataare’ ítiyo.
 Áánûqtuma mi-kámmá naf-yátáaré
 téna tarôq uráinaama emá aammá
 aúmatan-aaware té ítiyo.” téna tiráíye.
¹⁶ ániibo maami-qtátáákómá kaumobáq
 abarokáq uréna yawéqma aabayápáq
 kóuraiye.

¹⁷ ániibo Pítaa wemá máena
 maami-qtátááqá kaikáá umá aónai-
 qtataaqtabama tafbaq-auyanamma
 ítaraiye. miráitata maami-káyúkámá
 Koníriati timáyikáitata ye-káyúkámá
 yeráwáqá yaímma-wayukama
 ítama aónaawata Tááímonini
 naammá yiráátewata yeráwáqá
 Tááímonini márûq-kurugoni oqtaráq
 ko máqe-uraae. ¹⁸ ániibo yeráwáqá
 anókaq ááyama ítama aónaraae:
 “móra-naqa áwíqa Tááímoni Pítaama
 keráwáqtê máíyo?” téta yeráwáqá
 tirááe. ¹⁹ miráimanibo Pítaa wemá
 paá máena maami-qtátááqá kaikáá
 umá aónai-qtataaqtaba aúyánámmá
 kéitaitana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá
 tiráíye: “Pítaao, kaumo-wáyúkámá
 emmá abáá kéoe. ²⁰ emá itó-urewaq
 yokaa uré kégume yeráwáqtê waao.
 emá íma netuq-áúyánámmá itaao.
 maami-káyúkámá kemá timáyikaunata
 irááe.” téna Áánûqtuni Aokaq-Áágómá
 tiráíye. ²¹ ániibo Pítaa wemá kukéna
 timá yímikaiye: “keráwáqá abáá-o-naqa
 minná kemíbo nôraq itaráq keráwáqá
 ketôpaqa kéyeo?” téna Pítaa tiráíye.
²² ániibo yeráwáqá tirááe: “móra-naqa
 Arómuq-marupake áái-q-i-wayukati
 anómma kawáá-nákómá Koníriati
 wemá timátikaitata keyunatae.
 ániibo maamin-náqá Koníriati wemá
 Áánûqtun áama itáíq-itaiq kéitata
 weqtabá Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá
 yimuqá kémaraae. miráitana mórama
 Áánûqtuni kaqtó-nakoma eqtábá timá

ámitana wemá enóyaupiken-aimma
 itánéna kéíye.” téta yeráwáqá tirááe.

²³ miráitana Pítaama mi-káyúkámá
 yiwíqma yíkáitata wetê watúwáawana
 aabáyaa-aabayaanaapimma Pítaagaraq
 yaímma Yáapa-marupaq Áánûqtun
 áama itáíq-itaiq kéo-kayukagaraq
 mi-káyúkátê yagaroqtamá kóuraae.
²⁴ ániibo aapaqá móra-nokaamma
 ko watuwéta óq-aabayaanaapimma
 yeráwáqá Tétária-marukaq ko
 yarááe. miráitana Koníriatima wení
 aanábó-wáyúkátê yiwíqma wení
 naaúpaq áikuteta yiwé urááe. ²⁵ ániibo
 Pítaa Koníriatini naaúpaq uyáberanena
 kéitana Koníriatima awáutena amuqá
 makáíye. ²⁶ miráimanibo Pítaama
 Koníriatimma mamá itó-umakatuwena
 tiráíye: “Koníriatio, emá itóaa.
 kemá kegáráqá emô ónnaiq umá
 maa-marábí-náqúne.” téna Pítaama
 tiráíye. ²⁷ ániibo Pítaama wetê
 watáama titéta mi-náúpaq uténa
 aónaimma netuqyaa-káyúkámá
 áikuma mi-náúpaqá máqe-uraawana
 aónaraiye. ²⁸ ániibo Pítaa maará téna
 mi-káyúkámá timá yímikaiye: “ketáámá
 Ítiráaeo-wayukama íma káqo-kayukate
 yagaroqtamá kémayunataama
 keráwáqá ítaraae. miráimanibo
 Áánûqtuma kemmá timá-timena
 ‘móra-nakoqtaba táí-naqiye ítiyo’
 téna Áánûqtu tiráíye. ²⁹ miráitaiq
 kemá íma keráwáqtí táama aratéq
 ‘aaqáo’ ítiraunamanibo kemá paá
 keráwáqtí táama itéq keráwáqtôpaq
 iráune. ániibo íbêqa keráwáqá ítama
 káonaune. keráwáqá nôraq itaráq
 kemmá táayaawaraq keráwáqtôpaq
 iráúnô?” téna Pítaa tiráíye.

³⁰ ániibo Koníriatima tiráíye:
 “kekáq móra-yataaqa páaq uráimma
 íbêqa kaumo-kánáámá keyawiye.
 mi táoqa nunamummá-tí-kánáaráqá
 aabaúgómá karáákáq kégumitaiq
 ketí naaúpaq máeq nunamummá

kétunana páátákáá móra-nakoma ketimakaq yama itó-uraiye. ániibo min-nákóní unáákáqtôrakemma tágama wayá-tábáráábéráá uráiyē. ³¹ miráitana min-nákómá maará-tiraiye. ‘Koníriatio, Áánûqtuma ení nunamummá kéitena emá óqtamma íma makáa-kayukama yíwáqnaa kéonana minnýaba Áánûqtuma kéitaiye. ³² miráinaa emá íbêqa yaímma-wayukama timáyíkénatawaq Yáapa-marupaq uré móra-nakoni áwíqa Tááímonie. káqon-awíqa Pítaae. ániibo min-nákómá káqo-Taaímonite purumakaakóní aúwaratiraq yokaa kée-nakoni naaúpaq únókóní áwábaq máiyē.’ téna min-nákómá tiráiyē. ³³ miráitaq kemá páátákáá yaímma-wayukama timáyikaunata emmá koma awíráawaa íráqôniq umá kéyenaqtaa ketáámá yagaroqtamá áíkuma Áánûqtun aúrakaaqa uyátárai-nakoma emmá watáama timámîn-aimma keqtáá timá tímînaqtaa itánúnatae.” téna Koníriati tiráiyē.

**Koníriatini naaúpaqa
Pítaama watáama tiráiyē.**

³⁴ Pítaama áaimma átáma watáama tiráiyē: “árainma kemá káonaune. waayúkama máqten-aukapake yemmá máqtemma Áánûqtuma mimóráiq kéumayikaiye. ³⁵ máqte-kayukama náayuwabi Áánûqtun-aaqa ikatéta wenaúrakaqa arupú-aimma tarôq oyúmá yemmá Áánûqtu kéyiwiraiye. ³⁶ Áánûqtuni átê-wataama yukáimma minná Ítu Káríqtoma kítitana keqtáámá kaayoné-yátááq kétimiqtaama máqte-marabi-kayukati anómma uyátárai-nare. maamin-áímmá áqa keráwáqá ítaraane. ³⁷ Yóáanema áaimma átáma wení watáama kétena Kááiriri-marupaq nommá péqyikarena Ítuma wení watáama tiráin-aikoma máqtemma Yúria-aukapaq wéyáwé

uráiyē. ³⁸ Ítuma Náátárêtibake-naqa wekáq Áánûqtuma wení Aokaq-Áágáráq wení náápaakaraq ámikaiye. Áánûqtuma wetê máitanaboana máqten-aukapaq uréire kéena waayúkama Tááqtaani aménáápáq máa-kayukama mamá íráqôniq umáyíkaraiye. maamin-áíqtábágaráq keráwáqá ítaraae. ³⁹ miráitaqtaa ketáámá máqtemma Ítíráaeo-wayukabimma máqten-aukapakaraq Yérútáárebakaraq Ítuma máqte-qtataariq uráíqtaba kétima-yimunatae. yeráwáqá Ítumma kaapaq-yátáq ikámôwana pukáiyē. ⁴⁰ miráimanibo min-náqá pukáipike kaumo-kánáámá yáwitana Áánûqtuma wemmá mamá abarokáq itó-umakaraiye. ⁴¹ máqtemma Ítíráaeo-wayukama wemmá íma aónaraae. ímiye. wemá pukáipike itó-itaqtaa ketáámá wení watáama timáetaa uréire ónúna-wayukataama Áánûqtuma keqtáá awaaméqá umátikenataa tiwíkai-kayukama wemmá káoneqtaa wetê aáwaqa naráunatae. ⁴² miráitana wemá akoqnáá-aimma téna ‘maamin-áímmá máqte-kayukama maará téraq mó timá-yimero’ tiráiyē. ‘Áánûqtu Ítumma náápaamma aména yúareta paá máiya-kayukagaraq pukáa-kayukagaraq wemá yetí yainá-náqá máiyē tero’ tiráiyē. ⁴³ miráitana naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá agatáan-aikoma maará-uraiye. ‘máqtemma náayuwabi wekáq itáiq-itaiq íya-kayukama wení akoqnáan-awikake yeráwáqtí kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwéna Áánûqtuma awikátuwaniye.’ téna agatááne.” téna Pítaama tiráiyē.

**íma Ítíráaeo-wayukamibo
káqo-kayukama Áánûqtuni
Aokaq-Áámá matááe.**

⁴⁴ Pítaa wemá maamin-áímmá máena kítitana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá

maamin-áímmá ítáa-kayukabi
 kukáíye. ⁴⁵miráitata yaímma
 Ítiráaeo-wayukama Ítuma yiwíkai-
 kayukama Pítaagaraq yagaroqtamá
 Yáapa-marupake iráa-kayukama
 yeráwáqá maami-qtátááqá káoneta
 maará-tiraae: “maami-káyúkámá
 yeráwáqá íma Ítiráaeo-wayukama
 máamanibo Áánûqtuma Aokaq-Áámá
 paá keyimiye.” téta yeráwáqá tiráae.
⁴⁶miráitata yeráwáqá ítáamma
 maami-káyúkámá óq-ain oq-aipike
 aamá kétena Áánûqtun-awiqa múte
 kéyauyowana Pítaa wemá tiráíye:
⁴⁷“ketááráá yemá Aokaq-Áámá
 kémayaapoata nommá peraiyábámá
 náawaq kanaarác yemmá aammá
 aúnikaniyo? ⁴⁸keráwáqá yokaa kéeraq
 Ítun-awikaq monoq-nómmá péráaro.”
 kítitata yemá Pítaamma yáqtóráawana
 yeráwáqté yaímma-kanaama
 yagaroqtamá máqe-uráíye.

Pítaani mayaígón áaimma
Yerútáarebaq Ítun áama
ítáa-kayukaraq timá yímikaae.

11 ániibo yaímma Yéqtaaeo-
 wayukama Áánûqtun áama
 máyáan-aimma máqtemma timáyíkarai-
 wayukama yeqtíbâqawaayugaraq
 Yúríabaq máe-yuma mi-kátáámá
 ítaraae. ²miráimanibo yaímma
 Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá yúma
 karéta Ítuni anaaé wáráa-kayukati
 awaaméqá matáa-kayukama
 yeráwáqá akoqnáá-aimma téta
 Pítaamma awáágúraae. ³ániibo
 yeráwáqá maará téta tiráae: “emá
 Yéqtaaeo-wayukama íma ketáágárác
 yagaroqtamá máe-kayukati naaúpaqa
 máqe-uraannama yemá yúma
 kárataa-kayukate aáwaqa naráane.
⁴miráitana Pítaa wemá áaimma
 átáma nôrawabi urái-qtataaqtaba
 kétima-yimena maará téna tiráíye:

⁵“kema Yáapa-marupaq
 máeq nunamummá kéteq móra-
 yataaqa kaikáá umá aónáunana
 aabayámmá agaro kéitana mórama
 tabarááberaa-qatataakoma wení
 kaayaqté-kaayaqte-aqtoraq móra-
 yataakoma yáqtokaitana marabí
 ketimakaq kukáíye. ⁶miráitac kemá
 mi-tábaráábébí aónáunama tafbaq waí-
 wáámmá iraakabayaakáá-kákógárác
 abáác-númágógárác mipí ógikáíye.
⁷miráitana móra-aikoma maará téna
 tiráíye. ‘Pítaao, emá maami-kámmá
 yaímma ikámma agamá naao.’ téna
 tiráimanibo ⁸kemá maará-tiraune.
 ‘aaqáo ímiye. uyátáraana-nako,
 aúmatan-aiqtaba íarutai-kamma kemá
 aati-aatimá íma kánaune.’ téq tiráune.
⁹ániibo móragaraq aabayápáké móra
 watáagoma tiráíye. ‘emá íma aaqáo
 táí-yataare ítiyo. maami-kámmá
 Áánûqtuma naí-yátáaré téna tarôq
 uráinaama aammá aúmatan-aaware
 té ítiyo.’ tiráíye. ¹⁰miráitana
 maami-qtátáákómá kaumobác
 páác uréna maami-tábaráábégómá
 yauwéqma aabayápác utáíye. ¹¹ániibo
 kaumo-wáyúkámá Tétaría-marupake
 Koníriatima timáyíkáitata ye-káyúkámá
 yeráwáqá naammá kéwauna-nakoni
 waaqókác ya máqe-uraae. ¹²miráitana
 Áánûqtuni Aokaq-Áágómá tiráíye.
 ‘emá Ítiráaeo-wayukati yáaiqtaba
 aúyánámmá íma ité paá yeráwáqté
 waa.’ titaq kéunata yaímma
 tíbâqawaayuma miráuma abapaké
 móra-wayukama yeráwáqá keté
 yagaroqtamá yewaqtáa Koníriatini
 naaúpaq Tétaría-marabaq uráunatae.
¹³ániibo Koníriati wemá tiráíye
 naayóbácá Áánûqtuni kaqtó-nakoma
 wení naaúpaq iréna timá ámikáíye.
 ‘yaímma-wayukama timáyíkénatawaq
 yeráwáqá Yáapa-marupaq urétawaq
 móra-naqa wení áwîq-uramma
 Tááímoni Pítaa wemmá koma awíqmeta

yero. ¹⁴ maamin-náqá Pítaa wemá iréna wení wataáama kétena Áánûqtuma emmá ení móra-naoq-wayukama yauwéqma tiwiránîn-aimma máma timá-timiniye.’ téna Áánûqtuni kaqtó-nakoma tiráiyé. Koníriatimma wemá timá ámikaiye. ¹⁵ miráitaq kemá áaimma átáma Áánûqtun áama tén-ááqá mikáq Áánûqtuni Aokaq-Áágómá yekáq kukáimma miráuma áqnáabaqa keqtááráq kukáiniq uráiyé. ¹⁶ miráitaq kemá uyátárai-nakoma tiráin-aimma taákaq uráune. ‘Yóáanema wemá no-núrápí péqtikaraipoana anaaékaqa keráwáqá Aokaq-Áágómá péqtikaniye.’ téna wemá tiráiyé. ¹⁷ miráitaqtaa naayóbáqá ketáámá Ítuma keqtáa yauwéqma tiwiránîn-nakoqtaba itáiq-itaiq kéunanata akoqnááma tímikainiqtaa umá maamin-ákóqnáámá Áánûqtu yeráwáqá yímikaiye. miráitaq kemá paá-naqa máeq yetí aammá íma aúkaune. maami-qtátááqtábá Áánûqtuma íma timá yáqtorakanune.” téna Pítaama tiráiyé. ¹⁸ ánibo mi-káyúkámá Pítaama tin-áímmá kéiteta yeráwáqá Áánûqtuma yimuqá kémaraketa maará-tiraae: “árimma íbêqa Áánûqtuma Yéqtaaeo-wayukabima aammá awíqyikaitata yeráwáqá táí-yataakoma yinaaeáriq éta matúq-matuq máí-auwaraima mayánóe.” téta yeráwáqá tirááe.

Áátioki-marabaq áikuta-kayukama íráqô-mayai matááe.

¹⁹ naayóbáqá Tíbenimma ikámôwana pukái-kanaaraqa yaímma-wayukama Ítun áama kéwáreta wataáama Áánûqtuqtaba kéita-kayukama yíkamineta owata yeráwáqá péqmareta yaímma-wayukama Pinítiabakaraq Tááiparati-marabakaraq Áátioki-marabakaraq urááe. miráimanibo yeráwáqá Ítiráaeo-wayukaraq yenamáa áiqma Áánûqtun áama

timá yímikaae. ²⁰ ánibo yaímma átê-wataama Ítuqtaba ítaraa-kayukama péqmareta Tááiparikaraq Tairíniq uráa-kayukama yeráwáqá Áátioki-marabaq uréta átê-wataama Ítuqtaba káqon-anna-wayukagaraq timá yímikaae. ²¹ miráitana Áánûqtuma wení akoqnáama keyimitata taígani Yéqtaaeo-kayukama táí-yaaimma yuwéta Ítuni anaaé kéwáreta uyátárai-nakon-aama ítaraae.

²² miráitana maamin-áíkkómá Yéqtaaeo-wayukayaba máqtemma Yérutááre-aukapaq wéyáwé itaqtaa yeráwáqá kéiteta Páánabatimma Áátioki-marabaq timákáawana uráiyé. ²³ Páánabati wemá Áátioki-marukaq uréna maami-káyúkámá Áánûqtuma íráqôniq umáyímikai-kayukama keyimonena wemá amuqá kémarena maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá máqtemma móra-tuyanakaq maeraq uyátárai-nakoma Ítuni anaaé waqma wenáama ítáaro.” téna tiráiyé. ²⁴ miráitana Páánabati wemá íráqôniq umá itáiq-itaiq kéitana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá wepí ógikaitana mi-kánááráqá taíbaq-wayukama yirummá kámata uyátárai-nakoma Ítukaq itáiq-itaiq urááe.

²⁵ ánibo Páánabati Táátiti-marabaq Tóromma abáá-inena uráiyé. ²⁶ miráitana Páánabati wemá Tóromma awíqmeta yenákámá yauwéqma Áátioki-marabaq móra-karitimaatima ko máqe-uraaye. ánibo yenákámá Ítumma wáraa-kayukama móra-iyakaq taiganimma kétima-yimeyata kéitaa-kayukayabama áqnáabariq umá “Káríqton-annae” téta yiwíqá yarááe. ²⁷ mi-kánááráqá yaímma Áánûqtuni amuné-wáyúkámá Yérutáárebakemma Áátioki-marabaq kukááe. ²⁸ miráitana yaímma Áánûqtuni amuné-wáyúkábíkémamá móra-naqa áwíqqa Áágabaati wemmá

Aokaq-Áágómá timá ámitana tiráiyē: “máqte-marabaqa aáwaqa íma wáinata anómma aayawaamá yánóe.” téna tiráiyē. (ánibo móra-naqa áwíqa Karótiati wemá anó-kawaa-naqa máena Arómuq yabíkái-kanaaraqa maamin-ááyawáámá pááq uráiyē.)²⁹ miráitata yaímma Áátioki-marabaq Ítukaq itáíq-itaiq kéo-kayukama yeráwáqá Yúríabaq yeráwáqtí yfbáqawaayuma yimínéta urááe.³⁰ miráumatuweta mi-yímí-yátááqá Páánabatiyaa Tóroti iyáápi marááyata maméta Yúríabaq anó-monoq-wayukaraq urááye.

**Érôtima Yēmitimma ikámma
képuyena Pítaamma
ánná umákaraiye.**

12 mi-kánááráqá kínima
Érôtima yaímma Ítumma
wáráa-kayukama móra-iyakaq
yíkamitata pukááe.² miráitana
Érôtima wení ááiq-i-wayukama
timáyíkáitata yeráwáqá Yēmitima
Yóáanemma ábákomma yáqtoqma
tokóru-yakaa-punapo ikámōwana
pukáiyē.³ miráitata Yúría-wayukama
yemá minná káoneta yeráwáqá
yimuqá kémaraawana Érôtima óqa
wení ááiq-i-wayukama timáyíkáitata
yemá Pítaamma yáqtokaae. ánibo
mi-kánááráqá wemá mirá kēitata
Yúríabaq-wayukama yammá íma
iqtorai-kánááráqá yeráwáqtí kótámaki-
kanaaraqa anón-aawaqa agamá
nai-kánááráqá mirá urááe.⁴ miráitata
mi-kánááráqá yeráwáqá Pítaamma
yáqtoqma ánná-naupaq ákátuwena
kaayaqté-kaayaqtē ááiq-i-wayukati
iyáápi máráitata kawáá urááe. mi
kaayaqté-kaayaqtē-anna-i-wayukama
miráuma kaayaqté-kaayaqtē-i-
wayukama yiwíqma-yiwíqma urááe.
miráitana Érôtima aúyánámmá
ítaraiye: “maami Ítíráaeo-wayukati
kótámaki-kanaama ánatainatama

Pítaamma awíqma máqte-kayukati
yúbáq aamá ítama yainánúne.” téna
Érôtima tiráiyē.⁵ miráitana Pítaama
ánná-naupaq ákaraae. miráimanibo
Ítumma wáráa-kayukama móra-iyakaq
yeráwáqá akoqnáá umá nunamummá
téta Áánútuqtaba áwáqnaa íkáae téta
tirááe.

**Áánúqtuni kaqtó-nakoma
ánná-naupake Pítaamma
paábaq mamá ayúbákaraiye.**

⁶ Érôtima Pítaamma aabi mayakánéna
i-nókáámmá Pítaama kaayaq í-nákátí
aúkáapi aúmá watáiyē. yemá
Pítaamma kaayaqá akoqnáá-annanapo
(téini-annarake) kúyakaraae. miráitata
yaímma-i-wayukama ánná-nakoni
oqtaráq yabíqtuweta máqē-uraae.
⁷ páátákáá mórama uyátárai-nakoni
kaqtó-nakoma Áánúqtunopake
kúmítana mi-náupáqá wení tágama-
yataakoma ókóráá kamá tágaraiye.
ánibo mi-káqtó-nákómá Pítaani ábúkaq
ikámma awáutúrena tiráiyē: “emá
páátákáá itóaa.” téna kētitana Pítaani
ayáápike kaayaq-ánnágórátá yaráqmeta
kukurááye.⁸ ánibo Áánúqtuni
kaqtó-nakoma tiráiyē: “Pítaao, emá
páátákáá ení aítauq-anaamma kégubere
ení ámúrannama mamá uwo.” tená timá
ámitana Pítaama miráumatuwaitana
Áánúqtuni kaqtó-nakoma tiráiyē: “ení
kúberai-unamma kémaye ketinaae
waraao.” téna tiráiyē.⁹ miráitana
Pítaama mi-námmá yuwéna Áánúqtuni
kaqtó-nakoni anaaé waqména
uráiyē. Pítaama íma ítama aruténa
kaináq káonaunaa timmá abarokáq
kéwena aónaraiye.¹⁰ ánibo yenákámá
maréta kaayaq-óqtáráq yabíqtuweta
máen-i-wayukama kumátámaqtuweta
uyátá-maqma akoqnáá-oqtaraq
kumóyana akoqnáá umá aúyaqmakaan-
oqtagoma wenamááríq íguraiye.
miráitata yenákámá móra-apaq urááye.

maré kéoyana mikáké Áánûqtuni kaqtó-nakoma páátákáá Pítaamma ayuwéna kóuraiye.

¹¹ miráitana Pítaama wemá mikáq ítáimma kaimmá íma aónarenaboana wé tiráiyé: “árainma íbêqa Áánûqtuma wení kaqtó-naqa timákáitana wemá Êrôtini ayáápikekaraq Ítiráaeo-wayukama nôrawabi ónáae teq-qtátáápkémmá kemmá mamá paá umátikaiye.” téna Pítaama tiráiyé.

¹² ániibo Pítaama maami-qtátááqtábá aúyánámmá ítama ánatatuwena wemá móra-inimma Máriaama Yóáanema káqon-awíqa Mááki wení anóni naaúpaq uráiyé. ániibo min-náúpáqá taíbaq-wayukama áíkuma máeta nunamummá kététa máqe-uráae.

¹³ ániibo Pítaama oqtaráq pagé-page kétéitana mórama mayái-ínímmá Aróta wemá Máriaamma áwáqnaa umá mayáimá kémayain-inikoma oqtamá íyakanena uráiyé. ¹⁴ ániibo min-íníkmá wemá Pítaan-aama kéitena wemá amuqá ôriq umá kémarena wemá min-óqtámá íma íyakaraiye. wemá paá yauwéqma naaúpaq uyaaté uréna máqte-kayukama timá-yimena tiráiyé: “maamin-náqá Pítaama máápaq ya máiyé.” téna tiráiyé.

¹⁵ ániibo mi-káyúkámá yeráwáqá máqtemma tirááe: “negi-íní-móne. emá kaaqaari kéténe.” téta yeráwáqá kétéwana min-íníkmá akoqnáá umá árain-aimma kétéitata yemá ókaraq tirááe: “Pítaani amakómá ya marániye.” téta tirááe.

¹⁶ miráimanibo Pítaama oqtaráq paá máena pagé-page tiráiyé. miráitata yemá oqtamá íteta Pítaamma aónatuweta yemá iyánáaq urááe.

¹⁷ ániibo Pítaama wení ayáámma múte káruraitata yemá káoneta aamá móragaraq íma tirááe. miráitana Pítaama wemmá ánná-naupake uyátarai-naqa Áánûqtuni kaqtó-nakoma mamá paábaq ayúwáin-aimma

kétima-yimena tiraiye: “keráwáqá maamin-áimma Yêmitigaraq tébakaq kétébâqawaayuma timá yíméro.” téna wemá timátuwena iyuwéna móra-aukapaq kóuraiye.

¹⁸ anaaékaqa aabáyaanapimma i-wáyúkámá anómma ikatíq kéeta yeráwáqá maará-tiraae: “Pítaama náakaraq máiyó?” téta yemá tirááe. ¹⁹ miráitana Êrótima yaímma-wayukama timáyíkáitata Pítaamma abáá-omanibo yemá íma wemmá aónaraae. miráitana áái-q-i-wayukama yeráwáqá máqtemma Pítaakaq kawáá umátuwe máqeon-i-wayukama yíkamiyaba Êrótima tiráiyé.

miráitana anaaékaqa Êrótima wemá Tétaría-marabaq ko máqe-uráiyé.

Êrótima pukuráiyé.

²⁰ Êrótima Tááyabaq-wayukagaraq Tááíranapaq-wayukagaraq aamá yiwáágúraiye. miráitata mi-káyúkámá yeráwáqá mórabí yorupamá Êrótimma aónaneta urááe. ániibo áqnáabaqa yeráwáqá kínima Êrôtini naaúpaq yabíkái-kawaa-nakon áwíqa Paráátatae. wekáq min-áimma yemá timáméwana wemá Êrótimma timá ámitana anón-anon-aimma mamá paá umákaraiye. miráimanibo yeráwáqí aáwáqa Êrótimma yabíkáin-aukapaq meyaníq kétéapoata mirá-uráae.

²¹ móra-kanaama maréna Êrótima kínin-unakaqtoma umátorena wení kínin-abiqtataraq máena máqte-kayukama akoqnáá-aimma timá yímikaiye. ²² miráitana máqte-kayukama yemá anókaq ááyama tirááe: “maamin-náqá wemá waayúkagoraan-aimma íma kétéibo Áánûqturaan-aimma kétéiyé.” téta yemá anókaq ááyama tirááe.

²³ miráimanibo min-áimma ítarena wemá Áánûqtukaq íma yaagumá káonaitanaboana páátákáá mórama uyátarai-nakoni

kaqtó-nakoma Áánûqtunopake kukéna Érótimma ikákaiye. miráitana Érótima pukáitana marikómá naráae.

²⁴ miraimanibo Áánûqtun áagoma akoqnáa umá máqte-marabaq wéyáwé umá anóniq uráiyé.

²⁵ ániibo Páánabaatiyaa Tóroma yenákátí mayaímá Yérútaáre-marupaq mamá ánatatuweta yenákámá Yóáanema káqon-awiqa Máákima awíqmeta yenákáqtê Áátioki-marabaq yawwécqma kóuraaye.

**Páánabatiyaa Tórama timáyíkáawata
Áánûtuqtaba waayúkarag
mó-tima-yimikaaye.**

13 Áátioki-marukaqa Ítun-aama itáa-kayukama áikutaee. yepímmá yaímma Áánûqtuni yirááqti-wayukama amuné-wáyúkagáráq máqe-uraamma yeráwáqti yíwîqa Páánabatie. Tímionie. wení káqon-awiqa Abuqtákóé. káqomma Arútiama Tairíni-marukake-nakaraq Máánéoma Érótini ábârawaaogaraq Tórogarare. ² mi-kánáaráqá Ítun-anna-wáyúkámá yemá aáwaqa awetá-ureta nunamummá tiráae. ániibo Áánûqtuni Aokaq-Áágómá tiráiyé: “keráwáqá Páánabatiyaa Tóroma aokaq timáyikaiyata mayaígáae téq yááyaraa-mayaima mayáatao.” téna tiráiyé. ³ yemá aáwaqa awéta-ureta maamin-nákámá Páánabatiyaa Tóroti yineq iyáamma keyinekuyeta nunamummá timáyikaayata mi-máyáiráq kóuraaye. Páánabatiyaa Tóroma Táíparatiq átê-wataama tiráiyé.

⁴ ániibo min-nákámá Áánûqtuni Aokaq-Áágómá timáyíkáitata Terútia-marabaq kukáaye. mikákémmá únópí-káarébí utéta móra-maruqa Táíparati únókóni kebóqyáa-marupaq uráaye. ⁵ ániibo yenákámá maréta Tááramibaq Táíparati-marupaq uréta Ítiráaeo-wayukatí monoq-náupáq Áánûqtuni átê-wataama mó-tima-

yimikaaye. miráitana Yóáane Máákima mayaímá mataíye.

⁶ miráitana yeráwáqá Táíparati-marupaq uréire umátuweta Páábotiq uráae. ániibo mi-márúkákáqá mórama Ítiráaeo-annabike-naqa máena awéqa téna máqteniq i-nákómá wenáwîqa Baa-Ítue. wení káqon-awiqa Karíki-aipimma Érimatie. ⁷ miráitana Érimatima wemá anó-kamaani-naqa áwîqa Téglá-Póruma wení aanábó-náqíye. ániibo min-ánó-káwáá-náqá Téglá-Póruma wemá aá Ítarai-naqíye. Áánûqtun áama itánénaboana Páánabatiyaa Tóroma wení naaúpaq yááyaitata yenákámá iráaye. ⁸ miráimanibo maamin awéqa tîn-náqá Érimatima wenáaiyabama íma yíkaraiye. miráitana Érimatima anó-kawaa-nakoni aúyánámmá mamá táwîq kéonana maami-kááyáq-nákátí watáama íma ítama arutáikae téna mirá-uraiye. ⁹ ániibo Tóroqtabama yaímma-taoqa Póroma téta tiráae. miráitana wepímmá Aokaq-Áágómá ógikaitana wemá maamin-náqá Érimatini aúrapí karákéna tiráiyé: ¹⁰ “emá Tááqtaan-araaqa máane. emá máqtemma íráqô-qtataakoma mamá táwîq kée. namuro-náqá máane. emá táí-yataariq é epímmá makatí-ááímmá ógikaiye. kaaqaari-áímmá kéte uyátárai-nakoni aammá mamá táwîq kéone. ¹¹ íbêqa uyátárai-nakoma emmá ikamíniye. enaúramma kumayuqá auráina móragaraq máqte-qtataaqa yaímma-kanaaraqa íma aónanone.” téna Póroma kítitana páátákáá konnákóráá-qtátáákómá Érimatini aúramma yawáaq-umatuwaitana wemá aammá íaonena paábaq uréire kéena waayúkama ayááaq yáqtoketa aamá aráati-wayukayaba yibáa uráiyé. ¹² miráitana anó-kawaa-nakoma maami-qtátááqá Érimatini aúramma karopágítana káonena uyátárai-nakoni

akoqnáayaba iyánaaq umárena Ítuqtaba itáiq-itaiq uráiyē.

Páanabatiyaa Póroma
Áátioki-aukapaqa Patíria-marabaq
mayaimá matááye.

¹³ ániibo Pógoraq yaímma wení aanábó-wáyúkagáráq yeráwáqá Pááboti-maruqa yuwéta únópi-káárébi maréta Pégaabaq Paapíriya-marabaq urááe. miráitana mikáké Yóáane Máákima wemá iyuwéna yauwéqma Yérútáárebaq kóuraiye. ¹⁴ miráitata yeráwáqá Pégaabaq yuwéta Áátioki-marabaq Patíriabaq urááe. ániibo Tabaati-yúpáámá yeráwáqá Ítiráaeo-wayukati monoq-náupáq uréta yeráwáqtē yagaroqtamá maraq máqe-uraae. ¹⁵ ániibo anó-monoq-wayukama yeráwáqá agamatá-kánnáábiké Mótetini ámáan-aikaraq yaímma Áánúqtuni amuné-wáyúkámá agatáan-aikaraq yeráwáqá yoráuma ítátuweta anaaékaqa anó-monoq-wayukama yeráwáqá aamá yúwáawana Póroyaa Páanabatikaq kéyitata yeráwáqá maará-tiraae; “ketíbâqawaayuo, keráwáqá yaímma íraqôniq í-áímmá matokéqa keráwáqá maami-káyúkámá timá yíméro.” téta tirááe. ¹⁶ ániibo Póro wemá itó-uma ayáamma múte keyauyena tiráiyē:

“keráwáqá Ítiráaeo-anna-wayukao, yaímma káqo-kayukama Yéqtaaeo-wayukama Áánúqtukaq nunamummá kéte-kayukama keráwáqá ítáaro. ¹⁷ wenamá Áánúqtukaq Ítiráaeo-wayukama nunamummá tirááne. wemá ketáái títaubikomma yiwíkaine. wemá pááq umáyíkaraitataboata Ítiráaeo-wayukama Íqtíbibaqa máetama akoqnáá umá pááq urááe. ániibo wení anón-akoqnaanapo Íqtíbibake yemmá yiwíkaine. ¹⁸ ániibo yeráwáqá kaaqmáapaqa waayúka íma máa-marabaqa kaayaq-wáyúká áiyayaa tiyááka-karitimaatigoni (40) arupimmá

Áánúqtuma íraqôniq umá yíwáqnaa uráiyē. ¹⁹ min-áúkápáqá Kéinabaqa abapaké kaayaqá anó-marukaq máa-kayukama Áánúqtuma mamá táwíq umáyikena yíkamma ánatatuwena yeráwáqtí maramá Áánúqtu mamá Ítiráaeo-wayukama yímikaine. ²⁰ ániibo mi-márábáqá Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá netuqyaamá taígani-karitimaatima (450) máqe-uraae. anaaékaqa yainái-wáyúkámá yíkaraawata yeqtí kawáá-wáyúkámá máqeta mórama Áánúqtuni amuné-náqá Táámuyoni kanaarác iráiyē. ²¹ ániibo mi-kánáaráqá Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá mórama yeráwáqtí anó-kawaa-naqa (kínima) máikaae téta Áánúqtuma ítama aónaawana Áánúqtu wemá móra-naqa Tóroma Kítimma ánikomma awíqma yímikaitana wemá yeráwákáqá kaayaq-wáyúká áiyayaa tiyááka-karitimaatigoni (40) arupimmá yeráwákáq yabíkáiye. ²² ániibo Áánuqtuma min-náqá Tóroma kéwatuwena wení anónnáma móra-naqa áwíqa Tébitima Yétimma ánikomma awíqma Ítiráaeo-wayukati yabí-í-náqá (kínima) tarôq umákaraiye. Tébitiqtaba maará téna waayúkama timá yímikaiye. ‘Tébitima Yétimma ánikomma káonaunana ketíyakoma íraqôniq kéiyē. miráipoana wemá kanaarác kemô tenna-máyáimá mayániye.’ téna Áánuqtu tiráiyē. ²³ miráitana naayóbáqá Áánúqtuma timá akoqnáá uráine. ‘anaaékaqa Tébitin-annabike móra-naqa abarokác uréna wemá akoqnáá-naqa máena Ítiráaeo-wayukama puí-yátáápiké mamá paá umáyíkanie.’ tiráine. min-náqá Ítumma Áánúqtuma mamá pááq umákana Ítiráaeo-wayukama yímikaiye. ²⁴ ániibo naayóbáqá maa-márábímmá abarokác Ítuma íma kukáitana móra-naqa Yóáanema

Ítiráaeo-wayukama kétima-yimena
 ‘keráwáqtí tirummá waeréra
 monoq-nómmá péráaro.’ téna tiráine.
²⁵ miráitana Yóáane wení mayaímá
 mamá ánatani-kanaagoma waaqókáriq
 kéitana Ítiráaeo-wayukama maará
 téna timá yímikaiye. ‘keráwáqá
 náawae téraq keqtábámá kéteo?
 maamin-nákóní awé o-náqá kemá
 íma máune. miráimanibo ítáaro.
 móra-naqa ketinaeé yññn-nakomma
 kemá íráqô-naqa íma máunaboaq
 kanaaráq wení aítuq-anaamma íma
 múte mayánúne.’ tiráiyé.

²⁶ ketíbâtiwaayuo, keráwáqá
 Ítiráaeo-wayukama Ábaraan-anna-
 wayukagaraq Yéqtaeao-wayukagaraq
 Áánûqtukaq nunamummá kéte-kayukao,
 keqtááyábáé téna maami-kátáámá
 puí-yátáápíké atóbamatikaniqta-
 bataa Ítuma timákaitana tiráiyé.
²⁷ miráimanibo yaímma Yérútáárebaq
 máa-kayukagaraq yeráwáqtí
 anó-kawaa-wayukagaraq yemá
 wemmá atóbamatikanin-naqa íma
 aónaraae. Áánûqtuni amuné-wáyúkámá
 máqte-Tabaatiraqa aúba-wannaabike
 yoráuma timá yímemma íma ítaraae.
 ímiye. yemá wemmá íma ítaraamanibo
 Ítumma ikámówana Áánûqtuni
 amuné-wáyúkátí yáagoma áraimma
 abarokáq uráiyé. ²⁸ mi-káyúkámá
 wemmá ikámma puínôn-otaa-qtataaqa
 íma aónaraamanibo yemá Pááíratima
 paá Ítumma ikámma puikáae tiráae.
²⁹ miráitata mi-káyúkámá naayóbáqá
 Áánûqtuni amuné-wáyúkámá tiráániq
 umá ánatatuweta Ítuni aráaq-auma
 kaapaq-yáraké mamá muríánóbáq
 uqtmákáraae. ³⁰ miráimanibo
 Áánûqtuma wemmá pukáipike mamá
 itó-umakaraiye. ³¹ ániibo Ítuma íma
 pukái-kanaama waayúkama Ítugaraq
 yagaroqtamá Kááriri-marupakemma
 Yérútáárebaq utáa-kayukama yemá
 wemmá taíbaq-kanaama aónaraae.

ániibo mi-káyúkámá íbêqa yemá
 máqtemma Ítiráaeo-wayukabimma
 maamin-nákón áama timá yíméwata
 kéitaae. ³² miráitaqtaa ketáámá
 keráwákáq maará téqtaa Ítuni átê-
 wataama kétima-timunatae. naayóbáqá
 Áánûqtuma téna maami-qtátááqá ketáái
 títaubikomma yiménúne tiráimma ³³ mi
 aónaaro. maami-qtátááqá Áánûqtuma
 keqtáá yeqtí iyápo-annaraq abarokáq
 pááq uráiyé. Áánûqtuma Ítumma
 mamá itó-umakaraimma Áánûqtuni
 agamatá-kánnáábimmá naayóbáqá
 Táámupi tiráine.

‘emá ketáanimone.
 íbêq-kanaaraqa kemá enabomá
 káuraune.’

tiráine. ³⁴ miráitana Áánûqtu wemmá
 pukáipike mamá itó-umakaitana íkabi-
 rarena ókaraq íma yauwéqma aúma
 íma kabirániqtaba miráuma Áánûqtuma
 maará-tiraiye.

‘kemá aokaq-yátáákáráq akái-
 yátáákáráq keráwáqá timénúnama
 naayóbáqá kemá Tébitimma
 aménúne téq timá akoqnáá
 uráunnae.’

tiráiyé. ³⁵ miráitana káqomma
 wannaabí agamatán-ápímmá Tébitima
 Áánûqtuqtaba tiráiyé.

‘miráinaa ení aokaq-náqá íma ayuwé-
 nana wenaúma kabirániye.’

téna Ítuqtaba tiráine. ³⁶ ániibo
 Áánûqtuma maa-márábí miráonae
 ti-qtátááqá wemá Tébitini ayáákaq
 mirá-uraiye. anaaékaqa Tébitima
 púttata wení aítaubikon-amakaq
 uqtmákáawana kabiraráiyé.

³⁷ miráimanibo Ítumma Áánûqtuma
 pukáipike mamá itó-umakarai-naqa
 wenaúgoma íma kabiraráiyé.
³⁸⁻³⁹ miráinaq ketíbâqawaayuo,

keráwáqá maamin-áímmá ítama
 arútáaro. maamin-náqá Ítuma wemá
 keráwáqtí kúmiq-yataaqa mamá paá
 umátikaniye. Mótetini ámáan-aikoma

keráwáqtí kúmiqa íma mamá paá umátikena keráwáqtábámá ‘arupú-wayukae’ téna ítiniye. miráimanibo maamin-nákómá Ítumma máqtemma yirummá ámê-kayukama yeráwáqtí kúmiqa mamá paá umáyikena yeráwáqtábámá ‘arupú-wayukae’ téna tíniye. ⁴⁰ miráinaq keráwáqá atéráaro. naayóbáqá Áánûqtuma wení amuné-náqá Áábakaakama timá ámitana wemá tiráí-qtataama káubiq keráwákáq pááq íyábáé. wemá maará-tiraine.

⁴¹ ‘ítáaro. keráwáqá akáyáán áráaq-wayukao, keráwáqá iyánaaq umáreq pukínoe.

kemá keráwáqtí aúkáapi ketí mayaimá kémayaunamanibo maami-qtátááqtábá móra-nakoma minnágoni áaimma timá-timinimanibo keráwáqá íma itáíq-itaiq ínoe.’

téna Áánûqtuni amuné-nákómá tiráine.” téna Póroma timá yímikaiye.

⁴² ániibo Póroyaa Páánabatima mimonóq-náúpáké yaúbama kégumoyata aarawaamá maará-tiraae: “kenákámá yawuwéqma ireka káqo-Tabaatiraqa maamin-áímmá ókaraq keqtáámá timá tímékao.” téta yeráwáqá tirááe.

⁴³ miráitata yenákámá monoq-náúpáké yaúbama máápaq kégumoyata yaímma Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukama yemá Ítiráaeo-wayukate máa-kayukama yeráwáqá Póroyaa Páánabatiyaa min-nákátí yinaaeq waqmé urááe. miráitata yenákámá umá yíqtaaiq éta Áánûqtuni íráqô-qtataapi paá máero tiráiyé.

⁴⁴ ániibo káqo-Tabaatiraqa mi-márúkóní waaqókáké máqte-kayukama Áánûqtun-aama itánéta ya áíkutaee. ⁴⁵ miráimanibo yaímma Ítiráaeo-wayukama yemá aónamma maami taíbaq-wayukama mórabi káíkuyowata yemá ítama táwîq kéeta

yemá Póroma timá yímîn-aimma timá márúte yukááe. ⁴⁶ Póroyaa Páánabatima yenákámá anókaq ááyana tirááye: “áqnáabaqa kerátámá Áánûqtun-aama timá-timikauyamanibo keráwáqá maamin-áíkmá mamá tinaaeq kényuwama minná keráwáqá kenamááíq matúq-matuq umá mái-auwaraimma íma mayánóe. ániibo keráwáqá ítáaro. íbêqa kerátámá tiyuwéka káqo-kayukayopaq yagaroqtamá kégouye. ⁴⁷ mirámô inaqa anómma uyátárai-naqa maará téna anón-anon-aimma keqtáá timá-timikaiye.

‘kemá keráwáqá Yéqtaaeo-wayukabimma ókáá kamá tágaikaae téq keráwáqá kétima-tikaune. ániibo máqte-marabake-kayukama yíwáqnaa umá kétima-yiminana anaaékaqa kemá yeráwáqá yawuwéqma yiwiránúne.’

téna Áánûqtuma tiráiyé.” téta Póroyaa Páánabati tirááye.

⁴⁸ ániibo káqo-kayukama Yéqtaaeo-wayukama yeráwáqá maamin-áímmá kíteta yeráwáqá min-áíqtábá Áánûqtun awîqa múte kényuyeta yimuqá makááe. miráitana máqtemma aarawaamá matúq-matuq umá mái-auwaraimma Áánûqtuma mayánóe téna awaaméqá umáyíkarai-kayukama yeráwáqá Áánûqtuqta itáíq-itaiq urááe.

⁴⁹ miráitana máqtemma min-áúkápáq-márábáqá Áánûqtun-aagoma wéyáwé umá kanaarq uráiyé. ⁵⁰ ániibo yaímma Ítiráaeo-annabike anó-kayukagaraq yaímma Yéqtaaeobake anó-noinimma Áánûqtukaq nunamummá tiráa-noinimma mamá íyaqa atáráawata Póroyaa Páánabatima áaimma átama mamá táwîq umáyiketa yeráwáqtí márûpikemma paábaq waqtukááe. ⁵¹ ániibo yenákámá yítaukake yomá ayúqtuweta ‘móragaraq íma yawuwéqma

keráwáqtí táí-aaipike nékaq kóyuye.' téta Aikónia-marabaq kóuraaye. ⁵² miráitata Ítun-anna-wayukama Áátioki-marabaq máa-kayukama yeráwáqá yimuqá kémaraawana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá yeráwápímmá ógikaiye.

Póroyaa Páánabati yenákámá Aikónia-marabaq máqe-uraaye.

14 Aikónia-marupaqa yenákámá ke-qnáánîq umá Ítíraeao-wayukati yirááti-naupaq uréta íráqôn-aimma tiráaye. yeráwáqá maamin-áímmá kéiteta tafbaq Ítíraeao-wayukagaraq Yéqtaeao-wayukagaraq Ítuqtaba itáíq-itaiq urááe. ² miráimanibo mi Ítíraeao-wayukama yeráwáqá maamin-áímmá íma itáíq-itaiq kéeta yeráwáqá yaímma Yéqtaeao-wayukati yúyánámmá mamá táwîq umáyiketa Káriqton-annati yíbâqawaayuma ítama táwîq urááe. ³ miráimanibo yenákámá Aikónia-marupaqa ayáqtáá-kanaama máeta uyátárai-nakoqtaba akoqnáá-aimma kéteyana Áánûqtuma Aokaq-Áágóni akoqnáámá keyimitata yenákámá Áánûqtuni íráqô-qtataaqa wenamá wenôpake keyitata áraikoniq uráíye. netuqyaamá awaaméq-yátááqá tarôq urááye. ⁴ ániibo Aikónia-marupake-kayukama aarawaamá yeráwáqá yaíkaaq umá kaayaq-ánnáíq uréta yaímma Ítíraeao-wayukayopaq owata tébakaqa Ítuma yiwíkai-kayukayopaq urááe. ⁵ anaékaqa Yéqtaeao-wayukagaraq Ítíraeao-wayukagaraq yeqtí anó-kayukagaraq yeráwáqá aarawaamá áíqma áíkuyikareta Póroyaa Páánabatima óqtatannapo yíkami-aimma tirááe. ⁶ ániibo Póroyaa Páánabatima maamin-áímmá kéiteta yenákámá péqmareta kaayaq-márúpáqá Arítaraabakaraq Tébeq-aukapaq kóuraaye. ániibo mi-kááyáq-márúqá

Araaikóniabaq anó-marukoni aúkáapi wáqe-uraaye. ⁷ miráitata min-áúkápáqá máa-kayukabimma yenákámá mi átê-wataama Ítuqtaba tiráaye.

Arítaraabaq Póroyaa Páánabatima máqe-uraaye.

⁸ Arítaraa-marabaqa móra aítauqa táwîq urái-naqa máqe-uráíye. ániibo min-náqá aítauqa miráuma táwîq uráimma naayóbáqá anóama marákáraipoana wemá kanaarâq aammá íma uréire uráíye. ⁹ miráitana min-nákómá Póroni watáama kéitaitana Póro wemá maamin-nákóni itáíq-itaiq-yataakoma káonena wení aúyánápímmá téna 'maamin-nákóqtábá kanaarâq itó-uma uréire íniye' téna ítaráíye. miráitana Póroma wenaúrapi karákéna tiráíye: ¹⁰ "emá itó-uma aítauqa yamá arupú uwo." téna kítitana min-nákómá wemá páátákáá itó-urena uréire uráíye. ¹¹ miráitata máqte-kayukama yeráwáqá Póron áama kéiteta máqe-o-kayukama maami-qtátááqá káoneta yeráwáqtí yábikemma anókaq ááyama tirááe: "ketáái maníkómá wíyôpake waayúkaraa umá ketáárâq kukááye." téta yeráwáqá tirááe. ¹² miráitata yemá Páánabatimma áwîqa Tútie téta keyamameta ániibo watáama tirái-náqá Póromma Émitie téta áwîqa yarááe. ¹³ yeráwáqtí maníqá Tútikaq nunamummá tí-námmá anó-marukoni áwábaq wáqe-uráíye. ániibo mórama anó-nakoma Tútini áwîqa múte yaúyewai-nakoma wemá wíráati-yataariq umáketa awai-púrúmákáámá mi-márúkóni kurubín-óqtárâq itó-urena Póromma Páánabatigaraq ikámma yiménáae téna uráíye. ¹⁴ ániibo timáyíkarai-nakarata Póroyaa Páánabatima yenákámá maamin-áímmá ítátuweta mirákómmá íma ígáae téta íyamma ôriq itata

yenákátí unáákáqtôma yaráqma mipí yuwéta uyaatéta máqte-kayukati aúkáapi uréta anókaq ááyama maará-tiraaye: ¹⁵ “maa-káyúkád, nôraq itaráq keráwáqá maami-qtátááqá tarôq kéoo? kerátámá keráwáqtê mórariq umá maa-márábí-káyúkámúye. kerátámá paá keráwáqá Áánûqtuni átê-wataama kêtima-timúye. naayó-qtátáákóqtábá yetíwíqa múte yaúyoqtabama min-nábike waéqtikayaaka kerátámá iráuye. matúq-matuq umá maí-Aanuqtuma aabayákáráq maragaráq únókáráq máqte-qtataakaraq máqte-kamma marabíkaráq nópíkaráq tarôq urái-nakoqtaba timá-timeyaaka kerátámá iráuye. ¹⁶ naayóbáqá wemá iyúwáitata yeráwáqá máqte-marabake yeqtí yúyánákáq máqte-qtataaqa tarôq urááe. ¹⁷ miráitana máqte-tupaama wemá máqte-kayukati aúkáapimma yaímma-yataaqa káyimitata mi-qtátááqá yemá aónaraae. ániibo Áánûqtu wemá keráwáqá aaqá kêtimitana keráwáqtí yókáq-yátááqá mamá parú kéitaq yókáké-qtátááqá mamá kéneq keráwáqá timuqá kémaraae. ¹⁸ miráitana Póro wemá maamin-áímmá waayúkama kêtima-yimitatamanibo yeráwáqá íma kêteta yeráwáqá paá máqte-kayukabama aáwaqa agamá ákúq umáyikayiba yíkaraae.

**Póromma óqtatannapo
ikákaae téta tirááe.**

¹⁹ yaímma Ítiráaeo-wayukama Áátioki-marabakekaraq Aikónia-marabake iráa-kayukama yeráwáqá waayúkati yúyánámmá mayéta Póromma óqtatannapo ikákaae. miráitata yemá Póroqtabama pukaíyáa téta anó-marupakema yabitimá paábaq márúte yukááe. ²⁰ miráimanibo yaímma Ítun-anna-wayukama Póromma amakaq ya ikúyakaraawana Póroma itó-urena anó-marupaq yauwéqma utáiyee. ániibo

aabáyaama Póroma Páánabatigaraq yenákámá Tébe-marabaq kóuraaye.

**Póroyaa Páánabatima yenákámá
Tíriabake yauwéqma
Áátioki-marabaq irááye.**

²¹ Póroyaa Páánabatima Ítuni átê-wataama Tébe-marabaq máa-kayukama kêtima-yimeta Ítun-awikaqa netuqyaa-káyúkámá iyápó-annama mamá aúqyiketa anaaékaqa maréta Arítara-marabaq uréta mikákémmá Aaikóniabaq uréta Patíriya Áátiokaq urááye. ²² miráitata yenákámá mi kaumo-márábáq Ítun-anna-wayukati íyaqa mamá akoqnáá kéumayiketa maará téta yenákámá akoqnáá umá tiráiyee: “keráwáqá maamin-áímmá itáíq-itaiq umá yaqtóráaro. Áánûqtuma yabíkái-marupaqa uyáberanunataa-manibo áqnáabaqa ketáámá ummaamá mamayéqtaae.” téta tirááye. ²³ ániibo máqten-aukapaqa Ítun-aama itáa-kayukama áíkuyo-kayukati aúkáapikemma yaímma yetí anó-wayukama mamá tarôq umáyíkarayee. miráitata yenákámá aáwaqa awéta uréta Ítukaq nunamummá kêteta Ítukaq itáíq-itaiq o-káyúkámá uyátárai-nakoma yemmá yíwáqnaa ígáae.” téta tirááye. ²⁴ anaaékaqa yenákámá Patíria-aukapaq kótámatuweta Paapíriya-marabaq urááye. ²⁵ miráitata yenákámá Pégaabaq átê-wataama timá yímiqtuweta anaaékaqa Aatáaria-marabaq kukááye. ²⁶ ániibo Aatáariabakemma yenákámá únópí-káarébí Áátioka-marabaq yauwéqma urááye. ániibo naayóbáqá mi-márúkákémmá Póroyaa Páánabatima yínékuyeta nunamummá kêteta Áánûqtuni yíwáqnaa í-yátáákómá yenákáyôpaq máinata wení mayaímá mayaígáae téta tiráa-mayaima yenákámá mamá ánatatuweta irááye. ²⁷ yenákámá Áátioki-marukaq iréta Ítun-aama kêtiaa-kayukama mamá

áikuyikaraaye. ániibo Áánûqtuma yenákatê yagaroqtamá nôrawabi urái-qtataaqtaba kêtima-yimeta maará téta tiráaye: “káqo-kayukabimma Áánûqtuma aamá awíqyikena oqtamá iyikaitata yemá Ítun-aama itáiq-itaiq kéoe.” téta yenákamá máqte-kayukama timá yímikaaye. ²⁸ ániibo yenákamá mi-káyúkátê taíbaq-kanaama máqe-uraaye.

**Yérútáárebaqa monoq-áímmá
kéitaa-kayukama áikuma
watáama tiráae.**

15 yaímma Yúria-wayukama iréta Ítun-anna-wayukama maará téta watáama timá yímikaae: “keráwáqá Mótetini ámaán-aimma íma waráiyata kerawáqtí túma káráraiyanama kanaarác Áánûqtuma íma kúmiq-yataapike tiwirániye.” téta tiráae. ² yemá mirá-timatuwaawata Póroyaa Páánabatima min-áímmá kêteta yenákamá mi-káyúkátê iyamma éta akoqnáá umá aamá tiráaye. miráitata yaímma yíbbâqawaaraa-kayukama Póroyaa Páánabatima timáyikaayata tébakaq-wayukate Yérútáárebaq uréta iyápó-annagaraq anó-kawaa-wayukama yekác watáama móma téite uráae.

³ ániibo Áátioki-marabaq Ítun-aama itéta áikuyo-kayukama yeráwáqá mi-káyúkámá timáyikaawata kégomma yemá Pinítiabakaraq Tamériabakaraq uráae. miráitata mi-kááyáq-áúkápáqá yemá Ítun-anna-wayukaraq timá tágeta káqon-anna-wayukama Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtuma yirummá mamá waéraiye téta timá yímikaae. miráitata yemá Ítun-anna-wayukati íyaqa mamá íráqôniq uráae. ⁴ miráitata yeráwáqá Yérútáárebaq yewata yaímma timáyikarai-kayukagaraq yetí kawáá-wáyúkágárác yemá kéyimoneta miráo-maarao timáyikaraae. miráitata Póroyaa Páánabatima yenákatê

Áánûqtuma nôrawabi i-qtátááqtábámá watáama timá yímikaaye. ⁵ ániibo yaímma Péрати-wayukabike Ítun-anna-wayukama itó-uma maará-tiraae: “tiwirániqtaba yeqtí yúma kégareq yeráwáqá timá-yimiyata Mótetini ámaan-aimma wáraaro.” téta tiráae. ⁶ miráitata yaímma anó-monoq-wayukagaraq timáyikarai-wayukagaraq mórabi áikuteta min-áímmá timá uwákáae. ⁷ miráitata yemá taíbaq-aimma timátúwáawana Pítaama itó-urena maará téna timá yímikaiye: “ketíbbâqawaayu, naayóbáqá Áánûqtuma kemmá tiwiréna átê-wataama káqo-kayukabi mó-ketima-yiminata yemá kêteta Áánûqtukaq itáiq-itaiq ígáae téna tiwíkaiye. minnáyaba keráwáqá ítaraae. ⁸ Áánûqtuma máqte-kayukati íyaqnoabaq káonenaboana yíyaqnoabaq iráqôniq kêtana keqtáá kêtiraatiye. miráitana wemá wení Aokaq-Áámá yeráwáqá kéyimimma miráuma naayóbáqá keqtáá tímikainiq umá kéyimiye. ⁹ Áánûqtuma wemá keqtáámá ôriq umá íma kêtiraatenata yeráwáqá aokaríq imá kéiye. ímiye. yeqtí yúma íkegareq yeráwáqá Áánûqtuqtaba itáiq-itaiq kéowana wemá yeráwáqtí yirunóbáké kúmiq-yataaqa mamá paá kéumayikaiye. ¹⁰ miráitaq yeqtí yúma kégareqtaba keráwáqá nôraq itaráq Áánûqtumma áyamma iníq kémakateo? miráitaq maamin-úmmáán-ámáán-áímmá monoq-áímmá kéita-kayukabimma íma yíméro. naayóbáqá ketítaubikotaama yeráwákárác ketáágárác maamin-úmmáá yátááqá kanaarác umá íma wakáunatae. ¹¹ miráimanibo ketáámá Ítuqtaba itáiq-itaiq kéunanata wení íráqô-qtataaqa wenamá wenôpake kêtana keqtáá mamá paá kéumatikena nata tiwíkaiipoana miraráá umá

káqon-annama Yéqtaaeo-wayukama yiwíkaíye.” téna Pítaama tiráíye.

¹² Pítaa wemá mirá téna kétitata yaímma áikutaa-kayukama yeráwáqá aamá íma téta yeráwáqá Póroyaa Páanabatima min-nákátí yúrapí karákááyata Áánûqtuma yenákátí iyáákaq máqtemma awaaméq-yátááqá tarôq umá káqon-annama Yéqtaaeo-wayukama yiráátin-aimma yenákámá tiráíye.

¹³ ániibo yenákámá maamin-áímmá timá ánatatuwaayana Yêmiti wemá tiráíye: “ketíbâqawaayuo, keráwáqá ketáámá ítáaro. ¹⁴ Tááímoni Pítaama wemá keráwáqá timá-timikaiye. áqnáabaqa Áánûqtu wemá wení yabíkái-qtataaqa yúwáitana káqon-annama Yéqtaaeo-wayukabimma kégumitana mi-káyúkábíkémhá Áánûqtu wemá yaímma yiwíqma wení waayúkaiq uráíye. ¹⁵ minnáyaba naayóbáqá mórana Áánûqtuni amuné-náqá Êmoti wemá agamatá-kánnáábí maará-tiráíne. ¹⁶ ‘uyátárai-nakoma Áánûqtu wemá tiráíye.

anaaékaqá kemá yawéqma yénúne. miráínaq kemá yeráwáqá Tébitin-anna-wayukama aúgen-augen umáyikanune.

miráítata yeráwáqá miráuma móra-namma aútú kamá wáinikaa umá yeráwáqá mááe.

miráípoaq kemá mi-námmá yawítíma aúge-nakaa ónúnnama miráuma Tébitin-anna-wayukama mamá íráqôníq umá umáyikanune.

¹⁷ miráípoana máqtemma káqon-anna-wayukagaraq yaímma ketábá yiwíkauna-wayukagaraq yemá uyátárai-nakoqtaba abáá-inoe.’

¹⁸ téna naayóbáqá uyátárai-naqa Áánûqtumma wenamáárîq maamin-áímmá aúyánápi téna tiráíye.”

¹⁹ miráítana Yêmiti wemá móragaraq maará téna tiráíye:

“káqon-anna-wayukama yeráwáqá Áánûqtuma yirummá káme-kayukama ketáá íma ummaan-ámáán-áímmá yeráwáqá yiménúnatae. ²⁰ minnáyaba ketáá aúbama agamá yeráwáqá paá maará timá-yimenunatae. ‘yeráwáqá yeráwáqtí maníkáq awéqa timátuweta yeqtaaimma táwíq kéomayiketa miráráá íoro. miráuma aaraukáqá mamá yataí-ááímmá íma tarôq ígáae. miráuma yaímma waí-waakoni naeemá íma néta móra-wamma ánúwaramma ibibamá ikámaraiye-kama naaemá íarena íma naaro.’ téqtaa timá-yimenunatae téna Yêmiti tiráíye: ²¹ “ániibo minnáyaba Mótetini ámáan-aimma máqte-marupaqa monoq-náúpáqá Tabaati-yúpáámá yoráuma ítaraae.” téna tiráíye.

**yeráwáqá aúbama
agamá káqon-annama**

Yéqtaaeo-wayukama timáyíkaraae.

²² miráítata yeráwáqá yaímma iyápó-annagaraq yeráwáqtí aúkápimma yeqtí anó-kayukagaraq awaaméqá umáyikena yiwíkaí-kayukagaraq máqtemma Ítukaq yirummá ámê-kayukama yemmá yiwíkaae. minnámo yiwiráa-kayukama Póroyaa Páanabatite Áátioki-marupaq wígáae téta yiwíkaae. miráítata yeráwáqá kaayaq-nákámá Yúqtaatima móra-awiqa Paatáábati wegárq móra-naqa Táératima yenákámá máqte-kayukati yúraqaq íráqôn-anowayukae. ²³ maamin-áúbámá yeté mamé uráae:

“ketáámá keqtíbâqawaayutaama timáyíkarai-wayukagaraq anó-kayukagaraq keráwáqá káqon-annama Yéqtaaeo-wayukama ketíbâqawaayuraa umá Áátioki-aukapaq Tíriya-pakaraq Tirítiaaq máa-kayukama keráwáqtábá wágáae téqtaa kétunatae. ²⁴ yaímma-wayukama keqtáábíkémhá keráwáqtópaq uréta yeráwáqá

kaaqaari-áímmá téta keráwáqtí túyánámmá mamá táíq kéoe-aimma ketáá itáunataamanibo keqtáábíkémhá aamá yeráwáqá íma mamé uréta yeráwáqá paá kaaqaarigóníq kéoe. ²⁵miráitata ketáámá minnáyabataa aamá timá móra-akaq maréqtaa keqtáábíkémhá kaayaq-nákámá timáyikaunataa yenákmá yagaroqtamá ketáá tíkái-nakama Páánabatiyaa Pórogaraq keráwáqtópaq yeráwáqá kéoe. ²⁶yenákámá ketáái uyátarai-nakoma Ítu Káríqtoni mayairákémhá puíyóyaqtabama íma ikatíqa kéoye. ²⁷miráitaqtaa ketáámá kaayaq-nákámá Yúqtaatiyaa Táerati yenákmá timáyikaunataa keráwáqtópaq kéoyapoata yenákmá yenamááríq mimórá watáama agayáuna-aimma mó-tima-timiyaq itá-noe. ²⁸ánibo keqtáábímmá Áánúqtuni Aokaq-Áágómá mimóráq-túyánámmá kétimitaqttaa ketáámá aamá timá móra-akaq maréqtaa ummaa-yátááqá keráwáqá íma mayánóe téqtaa ketáámá pááqyan-amaan-aimma paá agatáunatae. ²⁹ítáaro. maníkáq awéqa timátuweta yimíyan-aawaqa íma náínoe. waí-wáákóní naaemá íma néta móra-wamma ánúwamma ibibamá ikámaraiya-kamma íma naaro. miráuma aaraukáqá mamá yataí-áímmá íma taróq oro. mirá-qtataariq éqa keráwáqá íraqóniq ínoe. áre.” téta min-áúbábí tiráae. ³⁰miráitata yemá maamin-áúbámá maméta Áátioki-marabaq kóuraae. Áátioki-marabaq kéwetama áíkuma itáíq-itaiq kéo-kayukama maamin-áúbámá maméta móma yímikaae. ³¹ánibo mi-káyúkámá yeráwáqá maamin-áúbágómá umá yíqtaaiq iqtábá yoráuma itátuweta yeráwáqá yimuqá ôriq umá makáae. ³²miráitata Yúqtaatiyaa Táerati yenákmá Áánúqtuni amuné-nákórátámá yenákmá

mi-káyúkábímmá ayáqtáakaq watáama téta Káríqton-anna-wayukati yirummá mamá akoqnáá umáyíkaraae. ³³miráitata yenákmá Áátioki-marupaqa pááqyamma ayáqtáá-kanaama kémaeyata yetíbáqawaayuma min-nákámá iyuwáiyáqtábá timá kaayoné umáyíkaraae. ³⁴miráimanibo Táerati wemá yuwéna mibáq Áátioki-marabaq máqe-uraiye. ³⁵Póroyaa Páánabati yenákmá Áátioki-marupaqa netuqyaa-kánáámá tafbaq óq-wayukate yagaroqtamá kémaeyata Áánúqtuni watáama kéyiraateta timá yímikaae.

Póroyaa Páánabati yenákámá yatákáaye.

³⁶yaímma-kanaama yátáitana Póro wemá maará téna Páánabatimma timá ámikaiye: “kerátámá máqte-marabaq uréire umá Áánúqtuni watáama timá yímikauya-kayukama yeráwáqá íraqóniq umáwaq uyátarai-nakokaq itáíq-itaiq kéino téna tiráíye. ³⁷miráitana Páánabatima Yóáane Máákima awíqmena yenákatê wínéna uráíye. ³⁸miráimanibo Póroma maará-tiraiye: “naayóbáqá wemá Paapíriya-marukaqa tiyuwénarata wemá maami-máyáímmá íma mayéna kóuraipoaka wemá kerátátê íwiniye.” téna tiráíye. ³⁹miráitana Póroyaa Páánabatima yenákatí yúyánákmá íma mórai q uráibo ôriq-oriq itata mikáké yaikaaq uráíye. miráitana Páánabatima Yóáane Máákimma awíqmeta yenákmá únópi-káárébi uréta Táíparati-marabaq kóuraaye. ⁴⁰ánibo Póroma Táerati timma awíqmeta kóyata Ítun-anna-wayukama maará-tiraae: “uyátarai-nakoni kaayoné-yátááqá kenákátê waíno.” téta tiráae. ⁴¹ánibo Póroma Táerati timma awíqmeta Tíriabakaraq Tíriabakaraq kéwena Ítun-aama itáíq-itaiq kéo-kayukama

yeráwáqtí yúyánámmá mamá akoqnáá uráiyē.

**Tímoti wemá Póroyaa Táératite
yagaróqtamá uráiyē.**

16 Póroyaa Táératima Tébe-marabakaraq Arítaraa-marabakaraq uráiyē. ániḅo mi-márúkáká mórana Ítun-anna-naqa máqe-uraimma min-nákón áwíqa Tímotie. mórana Ítíráaeo-annabiken-inikoni ánikoe. min-ínfómá Ítukaq itáíq-itaiq miráimanibo aboámá Karíki-nare. ² miráitata yaímma Ítun-anna-wayukama Arítaraabakekaraq Aikónia-marupakekaraq yemá Tímotin áaikoma yeqtí yúrikaq íraqôníq uráiyē. ³ ániḅo Póroma Tímotimma ketē wíkáae ténaboana wení aúma kárataiyē. Ítíráaeo-wayukama mibáq máaqtbae téna miráuraimanibo wení aboámá Yéqtaaeo-naqa máetata máqte-kayukama aónaraae. Ítíráaeo-wayukayaba iyamma iyá téta wení aúma kárataiyē. ⁴ ániḅo yeráwáqá anó-marupaq kéweta naayóbáqá Káríqton-annagaraq aúbabi agamá tiráan-aimma kétima-yimeta 'keráwáqá maamin-áímmá wáráaro' téta tiráae. ⁵ miráitana máqten-aukapake Káríqton-anna-wayukama yeráwáqá akoqnáá umá itáíq-itaiq kéowana móra-mora-taoqa tafbaq yorupamá mórabi yoráutaaē.

Póroni kaikáá-qtátáaré.

⁶ yeráwáqá maréta Parítia-marabake Karétia-marabaq kéowana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Étia-maragoni aúkápimma Áánûqtun áama abarokáq mó-tiyaba íma iyúwáitata tiráae. ⁷ miráitata yeráwáqá maréta Mítia-marukaq uréta mikákémmá yeráwáqá Pitínia-marupaq wínéta kéowana Aokaq-Áágómá yeráwáqá yáqtokaiyē. ⁸ miráitata yeráwáqá

Mítia-maruka kótámatuweta Taróqaati-marabaq uráae. ⁹ mi-nókáámmá Póroma móra-yataaqa kaikáá umá aónaraiyē. miráitana mórana Maaterónia-marupake-nakoma itó-urena Póromma inaa-inaa tiráiyē: “emá Maaterónia-marabaq íréwaq keqtáá tíwáqnaa uwo.” téna kétitana aónaraiyē. ¹⁰ ániḅo Póroma mirá-qtátááqá káonaiqtaba páátákáá kemá Arúkegaraq ketáámá yokaa uréta aammá ónúnna-aqtabataa abáá-uraunatae. miráitaqtaa ketáá utáunataama Áánûqtuma mi-káyúkábí átē-wataama mó-tima-yimero téna ketaayaiyē téqtaa ketáá tiráunatae.

Aríriaama Káríqton-annama aúkáiyē.

¹¹ ketáámá Taróqaati-marukakemma únópi-káarébí kéunanataa únópi-kááregómá maréna Tamáátarati-marabaq uréna káqon-aabayanaapimma mikákémmá Niyáápori-marukaq uráunatae. ¹² ániḅo mikákémmá ketáá mi-márúqá yuwéta Pírípaaiabaq uráunatae. Maaterónia-wayukati anó-marukaqa naayóbáqá Arómani-wayukama yeráwáqá mi-márúkáká ya máqe-uraane. miráitaqtaa mi-márúkáká ketáámá yaímma-kanaama ya máqe-uraunatae. ¹³ ániḅo Tabaati-yúpáámá ketáámá anó-marupakemma yuwéta máápaqa móra-nokoni áwábaq nunamummá ténaqtaa kéunanataa min-áúkápáqá yaímma-noinimma yemá mórabi ákuma máawaqtaa yeráwáqtē ketáámá wataá-wataa tiráunatae. ¹⁴ ániḅo mi-nóinípkémmá móra-inikoni áwíqa Aríriaae. wemá Táiyátáéra-marapaken-inimma wemá karogaro-tábárábémá yakáqma anó-kayukama keyimena minnárake móneqa kémayena Áánûqtukaq nunamummá téwain-inikomma wemmá uyátárai-nakoma wení aúyánámmá mamá íraqôníq

umákáitana wemá Póron áama Ítaraiye. ¹⁵ánibo min-íníkomá yaímma wení waayúkagaraq yeráwáqá Ítuqtaba nommá péqtuwaawana min-íníkomá maará-tiraiye: “kemá áraimma uyátárai-nakokaq itáiq-itaiq kéonaqa keráwáqá kanaaraq máqtemma ketí naaúpaq yero.” téna titaqtáá ketáá wení-naupaq uráunatae.

**Póroyaa Táératima
yenákámá Píripaibaq
ánná-naupaq máqe-uraaye.**

¹⁶móra-taoqa ketáá nunamummá tí-márúpáq kéweqtaa mórama paá-mayai-inaaruma aónaraunatae. ániibo wepímmá táí-aagoma máena mi táí-áágómá wemmá amuné-áímmá tiráiyee. anaaékaq abarokáq íní-qtataqtaba kítitata min-ínáárúgóní kawáá-wáyúkámá wení akoqnáárake móneqa mayéwaone. ¹⁷min-ínáárúgómá Pórogaraq ketáái tinaae kéyena wemá anókaq ááyama tiráiyee: “maami-káyúkámá yemá mú mikákáá anómma uyátárai-nakoni mayai-wáyúkábóata yemá Áánúqtuma keqtáá kúmiq-yataapike tiwiráníqtaba watáama kétima-timetaae.” téna min-ínáárúgómá tiráiyee. ¹⁸máqte-tupaama min-ínáárúgómá min-áímmá timáe kéuwitana Póroma min-áímmá itáimma ábôgaitana wemá waéqma min-ínáárúmá káonena maará téna táí-aagoqtaba tiráiyee: “Ítuma keqtáái kúmiq-yataapike tiwiránin-nakon áwíkaq emá min-ínáárúgóní arunóbáké ayuwé paábaq kóaa.” téna kítitana páátákáá táí-aagoma ayuwéna kóurayee. ¹⁹ániibo min-ínáárúgóní kawáá-wayukama aónamma yemá móneqa mayéwaon-aaimma táí-aagoma ayuwéna kégoiqtaba mi-káyúkámá yemá Póroyaa Táératimma yáqtoqma yiwíqmeta máqte-kayukati yúbáq anó-kawaa-wayukaraq urááe.

²⁰mikákémmá yiwíqmeta aamá ítama yainai-wáyúkaraq uréta maará-tiraae: “maamin-nákámá yenákámá Ítiráaeo-nakaboata ketáái márúqa mamá táwíq kéoye.” téta yemá tirááe. ²¹miráitata yenákámá keqtááyábá káqon-aaimma ‘wáraaro’ téta kéteyamanibo ketáámá Arómani-wayukama min-ááímmá waraíyábá aammá áúkaiye.” téta tirááe. ²²ániibo aarawaamá yemá máqtemma min-nákátí paá-yubi kémaraaqtaba aamá ítama yainai-wáyúkámá yemá Póroyaa Táératini kúberai-unamma ayúqtuweta máqte-kayukama ‘tebúqa yíméro’ tewata yemá maami-kááyáq-nákámá tebúqa yímikaae. ²³miráitata yeráwáqá maamin-nákámá tebúqa yímítuweta yiwíqmeta ánná-naupaq móma yíkareta ánná-wayukati kawáá-nákóqtábá oqtamá umá akoqnáá uwo’ téta tirááe. ²⁴ániibo ánná-wayukaraq-kawaa-nakoma wemá maamin-ákóqnáá-áímmá iténa wemá maamin-nákámá yiwíqma naaún-arunobaq yíkarena yenákátí yítaukaqa akoqnáá-annapo kúyikatuwena iyúwáitata min-náúpáq máqe-uraaye.

²⁵nokáamma Póroyaa Táératima Áánútuqaq nunamummá timátuweta imá kéteyata ánná-wayukama yemá Ítaraae. ²⁶mirá kítitana páátákáá anómma márúma yokéna ánná-wayukati naakóní ábo-tagoma karekóq uráiyee. páátákáá máqten-anna-wayukati iyáápikeka akoqnáá-annagoma máqtepaq yarákurayee. ²⁷miráitana ánná-wayukaraq-kawaa-nakoma wemá itó-urena aónaimma ánná-nakoni máqten-oqtagoma ígurayee. máqtemma ánná-wayukama kóuraawaa téna wení tokóru-yakaa-puma yabítiréna wenamááríq wení ánúwaramma araránéna uráiyee. ²⁸mirá kítitana Póroma anókaq ááyama tiráiyee: “emá enamááríq enaúma íma

mamá táwîq uwo. ketáá máqtemma kanaaráq máunatae.” téna Póroma tiráiyē. ²⁹ ániibo ánná-wayukaraq-kawaa-nakoma ikatíq kéitata ‘ómmá kúraqme yero’ titata ómmá kúraqma tágaraawana wemá uyaaténa Póroyaa Táératiti yítaupi aiqá ya atákuraiye. ³⁰ ániibo mi-kawáá-nákómá Póroyaa Táératimma yiwíqmena máápaq kumá yaúbarena maará téna timá yímikaiye: “kenákámá umaataráaya-nakao, nõraq kéonanawaq Áánûqtuma kemmá mamá atóbatikaniyo?” téna wemá tiráiyē. ³¹ ániibo yenákámá maará téta timá ámikaaye: “emá Ítu Káríqtoqtaba itáíq-itaiq kéinana Áánûqtuma emmá kúmiq-yataapike káwirainana ení aara iyápógarraq móraiq oro.” téta tiráiyē. ³² miráitata yenákámá uyátárai-nakon-aama kétimameta máqtemma wení naaúpaq máa-kayukayabagaraq timá yímikaaye. ³³ mi-nókáámmá Póroyaa Táératimma tebûqa yímíqmaraapimma yenákátí náomma nommá kumá tete kéumayikena min-nákógáraraq máqtemma wení aara iyápóma yeráwáqá Ítuqtaba nommá pékaae. ³⁴ miráitana wemá Póroyaa Táératima yawíqmena wení naaúpaq uténa aáwáqa yímítata naráiyē. ániibo wemá wení móra-naoq-wayukagaraq wegáraraq máqtemma Áánûqtun-aama itááqtaba yimuqá makááe.

³⁵ aaqá iráraitata aabáyaanapimma aamá ítama yaináí-wáyúkámá yaímma i-wáyúkámá timáyiketa ‘min-nákámá timáyíkénata kóotao’ téta máma timá ámikaae. ³⁶ miráitana ánná-wayukaraq kawáá-nákómá Póromma timá ámikaae: “aamá ítama yaináí-wáyúkámá téta ‘kenákáyábámá iyúwénata kóotao’ téta tepóaka yaákare kóyuye.” téna timá yímikaiye. ³⁷ Arómani-wayukati ámaan-aimma téna “Arómani-wayukama tebûqa

íyimero.” kétepoana Póroma maará téna timá yímikaiye: “kerátámá Arómani-nakamuyamanibo yemá kekárátábíkémhá árain-aimma íma ítama yaíkaae. ímiye. aarawaatí yúrakaa paáyaba kekárátámá tíkakaakarataae. miráitata yemá kekárátámá ánná-naupaq tíkaraae. ániibo íbêqa kekárátámá aúpáraq timátikanetaq kéoo? áraimma ímira-inoe. yenamáárfiq íréta kekárátámá mamá máápaq márûte tiyuwánôkarataae.” téna Póroma tiráiyē. ³⁸ ániibo i-wáyúkámá maamin-áímmá maméta aamá ítama yaináí-wáyúkáraraq mó-tima-yimewata yemá min-áímmá ítamma Arómani-nakaboata ôriq umá ikatíq urááe. ³⁹ miráitata yeráwáqá uréta min-nákámá mó-tima yiruqtabá umáyiketa máápaq iyúwáawata ‘mi-márúqá yuwéka kóokao’ téta yeráwáqá tirááe. ⁴⁰ miráitata yenákámá ánnábike yuwéta Aríriaani naaúpaq urááye. mibáq yenákámá yaímma yíbâqawaaraa-kayukama yimónatuweta Ítuni watáama kétima-yimeta yeráwáqtí íyaqa mamá akoqnáá umáyiketa yenákámá kóuraaye.

Tetarónáíkaq-wayukama Póroyaa Táératima yíkamineta urááe.

17 Póroyaa Táératima yenákámá maréta Áápi-pori-marabakemma Aaporónia-marukaq uréta mikákémhá maréta Tetarónáíkaq Ítiráaeo-wayukati monoq-námmá wái-marukaq urááye. ² miráitana naayóbáqá Póro wemá mirá éwainiq umá Ítiráaeo-wayukati monoq-náúpáqá kaumo-Tábáátígóní aúkáapimma wemá yeráwáqtê yagaroqtamá maéna Áánûqtuni wannaabí agamatán-áímmá timá-yimikaiye. ³ ániibo wemá Áánûqtuni áaimma kétima-yimena “keqtáái kúmiq-yataapike tiwiránîn-nakoma

wemá aú-tiqa mayéna pukéna itó-iniye” téna tiráimma “maamin-náqá wemá Ítue. wemá keqtáái kúmiq-yataapike tiwirániye.” téna Póro wemá tiráíye. ⁴ miráitana mi-káyúkábíkémma yaímma-wayukama yeráwáqá Áánûqtqtaba kéiteta yeráwáqá Póroyaa Táératiti yinaae wakááe. yaímma Karíki-wayukama yeráwáqá Áánûqtqtaba itáíq-itaiq kéo-kayukama kaayaq-nákátí yinaae kéwaraawata yaímma anó-noinimma yeráwákáráq mirá-uraae.

⁵ miráitana yaímma Ítiráeao-wayukati íyakoma táwíq kéiteta yeráwáqá yaímma-wayukama oótamma íma makáa-kayukagaraq yaímma táí-wayukama timáyíkaawata yeráwáqá márûqnobaq uréire kéeta anókaq ááyama aamá kéteta Yéitonini naammá yeráwáqá ya íkúteta Póroyaa Táératima máqte-kayukati yúrakaq yiwíqmeta yinéta urááe. ⁶ miráimanibo yeráwáqá íma mi-kááyáq-nákámá yimóneta yeráwáqá Yéitonikaraq yaímma yíbâqawaaraa-kayukama yáqtoqma yiwíqmeta kámááni-wayukaraq keyeta yeráwáqá maará téta anókaq ááyama tirááe: “maami-káyúkámá yeráwáqá máqten-aukapaqa táí-aaimma tarôq umáe uréire kéeta íbêqa yeráwáqá maa-márúkákq ketáábí ya mááe. ⁷ ániibo Yéitonima wemá mi-káyúkámá yiwíqmena wení naaúpaqa ma keyikaiye. máqtemma yeráwáqá Arómani-wayukati yabíkái-nakoni ámáan-aimma kárateta tirááe: “káqomma yabíkái-naqa máimma áwíqa Ítue kéte.” téta tirááe. ⁸ aarawaagáráq kámááni-wayukagaraq yeráwáqá maamin-áímmá kéiteta yeráwáqá máqtemma ôriq umá íyaqtaba urááe. ⁹ miráitata Yéitonigaraq wetê oq-wáyúkágáráq yeráwáqá máqtemma mónéqa meyáníq umátúwáawata anó-kamaani-wayukama yeráwáqá

iyúwáawata kóuraae. Póroyaa Táératinopake nékaq máíyaq yetí mónéqa yauwéqma yimínoe.

Póroyaa Táerati yenákámá Périabaq mayaimá matááye.

¹⁰ kumayuqá aúráitata nokáámma Póroyaa Táératimma yíbâqawaaraa-kayukama yenákámá Périabaq timáyikaayata mi-márúkákq uréta yenákámá Ítiráeao-wayukati monoq-náúpáq uyábékaaye. ¹¹ ániibo Ítiráeao-wayukama Périabaq máa-kayukama yeráwáqá íráqôníq umá Áánûqtuni watáama itéta yaímma-wayukama Tetarónáíkaq máeta Áánûqtuni watáama íma itáa-kayukaraa yeráwáqá íma urááe. ániibo máqte-tupaama yeráwáqá Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáámá keyorauteta Póroni watáama ‘árainabiyo?’ téta yeráwáqá tirááe. ¹² miráitata taígani aarawaamá yaímma Karíki-wayukabike yaímma waagáráq anó-noinikaraq yeráwáqá Áánûqtqtaba itáíq-itaiq kéeta yirummá ámikaae. ¹³ Póro wemá Áánûqtuni watáama Périabaq máa-kayukama kétima-yimitata yaímma Ítiráeao-wayukama Tetarónáíkaq máa-kayukama yeráwáqá itéta mi-márábáq uréta aarawaamá Póroni watáama kéita-kayukati yúyánámmá mamá tawíq umáyikaraae. ¹⁴ mirátata yaímma Káríqton-anna-wayukama yemá páátákáá Póromma únón áwabaq timákáawana kóitata Táeratiyaa Tímotima Périabaq paá máqe-uraaye. ¹⁵ ániibo Póromma aapaké awíqmeta ye-káyúkámá Áátenibaq nékaq mó-ayuweta yemá yauwéqma Périabaq kégowana Póro maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá móma Táeratiyaa Tímotima timá-yimiyatawaq yenákámá páátákáá ketôpaq yetao.” téna timá yímikaiye.

**Póroma Áátenibaq Ítuni
watáama tiráiyē.**

¹⁶ ániḃo Póroma Táératiyaa Tímotiti yiwémá Áátenibaq máena aónaimma mi-márúkáká yaataq ikúqma waayúka óiqa tarôq umáketa minnáraq nunamummá kétéwana Póroma minnáma aónaimma wení áyakoma táwíq uráiyē. ¹⁷ miráitana wemá máqte-tupaama monoq-náúpáqá uténa Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtukaq nunamummá kété-kayukagaraq yemmá akoqnáá umá watáama tiráiyē. miráitana máqte-tupaama waabá-káyúkámá áíkutaawana yeráwáqtí yúrakaq agarokák watáama tiráiyē. ¹⁸ ániḃo yaímma yeqtí yirááti-wayukama yetí tugarukón áwíqa Epikúriyaa Atóika yemá Pórote kárún-aaimma tirááē. yaímma-wayukama maará-tiraaē: “wemá aamá íma ítarai-nakoma waayúkama timónaigaae téna mirá kéiyē. netuqyaan-áímmá tin-nákómá nóin-ainaq tínénaq kéiyō?” téta kétéwata yaímma-wayukama maará-tiraaē: “wemá káqo-marupake kaaqaari maníkóní watáama kétéiyē.” téta tiráámanibo Póroma Ítuni átê-wataama kétima-yimena Ítuma pukéna itó-uraiqtaba kétima-yimitata yeráwáqá mirán-áímmá tirááē. ¹⁹ miráitana yeráwáqá Póromma awíqmeta káánítôre-wayukaraq uréta yemá maará téta tirááē: “emá aúgen-aimma máqtemma aarawaamá timá-yimen-aimma tinaqtaa ítáano. ²⁰ maamin-áímmá ténaqtaa ketáá ítáúnama aokaríq kéiyē. miráinaa min-áíkoní áaimma tinaqtaa ítáano.” téta tirááē. ²¹ Áátenibaq-wayukagaraq káqo-marupake Áátenibaq yama kémae-kayukama yemá yeqtí anó-kanaama yuwéta mikáq yama

máeta máqtemma aúgen-aiqtaba kéiteta téite urááē.

²² ániḃo Póroma káánítôre-wayukati áíkuma máa-marupaq Éríáápagatiq wenáwíqa itó-urena wemá tiráiyē: “keráwáqá Ááteni-wayukao, keráwáqtí maníkókáká akoqnáá umá nunamummá kétéwaaq káonaune. ²³ miráitaq kemá uréq keráwáqá nunamummá kété-naupaq utéq aónaraunama keráwáqtí maníkókáká agamá amí-yáréráqá móra áubama maará téq agamakááē. ‘maaminnáma ketáá íma aónarauna-naqa móra uyátarai-nakoe.’ téq agamakéq min-náqá keráwáqá íma aónareq wekák nunamummá paáyaba tiráamanibo íbêqa kemá min-nákóní watáama kétima-timune. ²⁴ ániḃo Áánûqtu wemá máqte-qtataaqa maa-márábí wái-qtataaqa tarôq uráiyē. miráitana Áánûqtuma wenamáa wíyopakaraq mararákáráq anómma uyátá-maqma máiyē. miráitana wemá waayúkama iyáápike umaráan-naupaqa íma kémaiyē. ²⁵ ániḃo Áánûqtu wemá móra-yataaqtaba íma aqtóráríq kéena móra-nakoni ayáákogaraq mamá tíwáqnaa íniye. téna íma kémaiyē. ímiye. wemá wenamááríq máqte-kayukabimma aúgen-auwaraima keyimena máqte-qtataakaraq aáma keyimiye. ²⁶ miráitana kímora-naqa wemá tarôq uráitana wepíkémma mamá netuq-wáyúkámá abarokák urááwana wemá mamá máqte-marabaq yíkaraiye. miráitana wenamááríq yeráwáqtí máe-kanaama maréna yeráwáqtí máa-maruqa keyimena uráiyē. ²⁷ ániḃo Áánuqtuma miráuraipoata yeráwáqá wemmá abáá kéetama wemmá aónainoe. miráitana Áánûqtuma keqtáá móra-mora-yutaa ketáái nékaq íma máiyē.

²⁸ ‘miráitaqtaa ketáámá wepí máeqtaa ketáámá tú aréqtaa uréire kéunataae.’ miráuma naayóbáqá

keráwáqtí aamá Ítaraa-kayukama yemá tirááne; ‘ketáágáráqá Áánûqtuni iyápó-annataa máunatae.’ téta tirááne. ²⁹owé. ketáámá Áánûqtuni iyápó-anna máeqtaama weqtábámá íma áwáarara kain-óqtánábi mónerabi óqtane. Ítenatae. móra-yataaqa waayúkagoni ayáápikenabi aúyánápiké tarôq umákaraiye téqtaa íma ténátae. ³⁰naayóbáqá waayúkama aamá íma Ítaraa-kanaaraqa yeráwáqá nói-qtataarabi mi-kánááráqá tarôq kéowanama Áánûqtu wemá aamá minnáyaba yainá-áímmá íma tiráine. íbêqa wemá máqte-marupaq máa-kayukayabama téna ‘keráwáqá keráwáqtí táí-aiipike waéráaro.’ téna kétéiye. ³¹miráitana Áánûqtu wemá móra-kanaama maréna móra-taoqa máqte-kayukama kateko-yátáákáq yeráwáqtí yáaiqtaba aamá ítama yainánin-naqa awíkaipoana weqtábá ketáá itáíq-itaiq ónúnataama min-náqá wemmá pukáipike mamá itó-uyakaraiye.” téna Póroma Ááteni-wayukama tiráíye.

³²yeráwáqá itáamma maamin-náqá Ítuma wemá pukéna itó-urain-aimma Póroma kítitata yaímma-wayukama yeráwáqá kéiteta wíráa kéowata yaímma yeráwáqá tirááe: “emá móragaraq maamin-áíqtábá kétinaqtaa anaaékaqa itáano.” téta yerwáwáqá tirááe. ³³miráitana Póro wemá mi-káyúkámá iyuwéna kóuraiye. ³⁴ánibo yaímma-wayukama Póroni anaaé kéwaraawata káánítôre-wayukapikemma móra-naqa áwíqa Taeonítati wegáráq móra-inimma áwíqa Aráámari wegáráq yaímma-wayukagaraq Áánûqtuqtaba itáíq-itaiq urááe.

Póroma Kóriti-wayukabi mayáimá matáíye.

18 anaaékaqa Póro wemá Áátenibaq yuwéna Kóriti-marabaq uráíye. ²ánibo mórama Ítiráaeo-naqa wenáwíqa Akíra wení márûqa Pááqtatibaq naayóbáqá Akíra wegáráq wení ánáakoma áwíqa Patíra yenákámá Ítari-maruqa yuwéta yaímma Ítiráaeo-wayukayaba Ítari-marupake anó-kawaa-nakoma áwíqa Karótiatima téna máqtemma Ítiráaeo-anna-wayukama kóoro téna titata íráa-kayukayopaq uráíye. ³miráitana Póro wemá yenákátê kémaena naayóbáqá kémayai-mayaima kémayena yíwáqnaa kéena tabarááberaq-namma urááe. ⁴ánibo máqtemma Tabaati-yúpáámá Póro wemá Ítiráaeo-wayukati monoq-náúpq uténa yeráwáqtê Ítiráaeo-wayukagaraq Karíki-wayukagaraq máitata móra-mora-yuma yemá itó-uma yeqtí wataáma tirááe.

⁵ánibo anaaékaqa Táeratiyaa Tímoti yenákámá Maaterónia-maruqa yuwéta kégumoyana máqte-tupaama Póro wemá akoqnáá umá Ítiráaeo-wayukabimma min-áímmá kétima-yimena “Ítuqtabama keqtáá yawwéqma tiwiránin-nare.” téna timá yímikaiye. ⁶miráimanibo Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá maamin-áímmá kéiteta yeráwáqá áyoqa káyeta weqtábá waáq táimma tirááe. miráitana Póro wemá itó-urena abíkáké kaítôma popoq umátuwena wemá tiráíye: “keráwáqá aúyokiyamma minnâ kanaaráq keráwáqtí minnáe. ánibo íbêqa kemá keráwáqá tiyuwéq káqon-annama Yéqtaaeo-wayukayopaq kégoune.” téna Póro timá yímikaiye. ⁷ánibo Póro wemá iyuwéna móra Yéqtaaeo-nakoni naáupaq ko mánena uráimma min-nákón áwíqa Títíá

Yátati áñibo min-nákómá wemá Áánúqtukaq nunamummá tíq-tiq kéitana wení naammá Ítíráaeo-wayukati monoq-nákóní waaqókáq wáqe-uráiyee. ⁸ miráitana mórana Ítíráaeo-wayukati anó-monoq-naqa áwíqa Karípu wegáráq máqtemma wení aara iyápogaraq yeráwáqá uyátárai-nakoma Ítumma itáíq-itaiq kéowata yaímma Kóriti-wayukama yeráwáqá Póron-aama kéiteta yeráwáqá Áánúqtuqtaba kéiteta Ítuqtaba nomma pékaae.

⁹ áñibo móra-nokaamma uyátárai-nakoma wemá kainapákáá umá Póromma maará téna timá ámikaiye: “Póro, emá íma ikatíq íeaq maamin-áímmá íyuwaa. emá paá tíq-tiq umá timá-yimiyo. ¹⁰ kemá etê yagaroqtamá mánunaboana móra-nakoma íma emmá ikaména mamá táwíq umákaniye. áñibo maami-márúkáká ketí waayúkama taígani-kayukama mááe.” téna Áánúqtuma tiráiyee. ¹¹ áñibo Póro wemá mi-márúkáká móra-karitimaatigaraq abapaké móra-wiyomma kémaena wemá mi-káyúkábímmá Áánúqtuni watáama timá yímikaiye.

¹² anaáekaqa Arómani kámááni-wayukama yeráwáqá móra-naqa Kááriomma timáketa móra-marukoni naayón-áwíqá Akááiya íbêqa káqon-awíqa Karíti mi-márúkáká anó-kawaa-naqa ‘maao’ téta tiráae. miráitata mi-kánáárqá Ítíráaeo-wayukama yeráwáqá áííqa Póromma kéumaketa awíqmeta kawáá-wáyúkáká uráae. ¹³ áñibo yeráwáqá maará téta tiráae: “maamin-nákómá wemá máqte-kayukabimma téna “keráwáqá Áánúqtukaq nunamummá tero.” téna “wemá Ítíráaeo-wayukati yáaimma mamá táwíq kéiyee.” téta yeráwáqá tiráae. ¹⁴ áñibo Póro wemá watáama ténena kéitana Káário wemá Ítíráaeo-wayukama

timá yímikaiye: “maamin-nákómá wemá táí-aaimma tarôq éna móra ámaan-aaimma araténa uráinaqa minná kemá keráwáqá Ítíráaeo-wayukati táama itánúnamanibo ¹⁵ mórana keráwáqtí tíwíkararaq yaímma keráwáqtí táaiqtabama íma maamin-áímmá maméraq kemmá máma timá-timiyaraq kemá aamá ítama yaínáano.” téna aamá ítaama yaináí-nákómá tiráiyee. ¹⁶ mirá téna aamá itáí-nákómá wemá maami-káyúkámá yaináí-náupáké waqtúwáitata kóuraae. ¹⁷ áñibo mi-káyúkámá yeráwáqá mórana Ítíráaeo-wayukati anó-kawaa-naqa monoq-náupáqtábá wenáwíqa Tóqtanimma yáqtoqma aamá ítama yaináí-márúkóní waaqókáká tebúqa ámikaae. aamá ítama yaináí-náqá Káário wemá minnáyaba taíbaq-auyanamma íma ítaraiye.

Póroma yauwéqma Áátioki-marabaq íráiyee.

¹⁸ Póro wemá Kóriti-marabaqa netuqyaa-túpáámá kémaena wení ábâqawaaraa-kayukate íraqôniq umáyikena wemá mórana únópí-káárébí maréna Tíríia-marabaq uráiyee. miráitana Patíragaraq Akíra yenákámá yagaroqtamá Pórogaraq uráae. áñibo áqnáabaqa Tékaríabaq wemá mórana yanaan-áímmá ánatanena Ítíráaeo-wayukati yáaimma waréna wení aqnótáuma kárátaiye. ¹⁹ miráitata yeráwáqá maréta Ipítiani-wayukati márúkaq uréta Póro wemá Patíragaraq Akíra yenákámá iyuwéna wemá Ítíráaeo-wayukati monoq-náupáká uréna watáama akoqnáá umá timá yímikaiye. ²⁰ áñibo Ítíráaeo-wayukama yeráwáqá téta ‘Póro wemá yeráwáqté ayáqtáá-kanaama kémaena wíniye’ téta tiráámanibo Póroma yeráwáqtí yáama íma ítaraiye. ²¹ miráitana Póro wemá tiráiyee: “Áánúqtu wemmá akáinanama

wemá kanaaráq kemmá timátíkáiinaqa keráwáqá ya timónanune.” téna timátuwena Póro wemá yawéwqma kúmítaqtaa ketáámá únópi-káárebí maréqtaa Ipítiani-marama yuwéqtaa kóuraunatae.

²² ániibo únópi-kááregómá maréna Tétaría-marabaq uráitana Póro wemá Yérutáarebaq uténa Ítun-aama kéitaa-kayukama ‘mirá-maara oro’ kétima-yimena timá íraqóniq kéumayikena wemá Áátioki-marabaq kóurayie.

Póroma yawéwqma kaumobáriq umá aammá uréire uráiyie.

²³ ayáqtáá-kanaama Póro wemá Áátioki-marabaq máqena anaaékaqa wemá maréna káqo-kaqo-marupaqa Karétiabakaraq Parítiyabakaraq kéwena máqtemma Áánûqtun-aama kéita-kayukati yúyánámmá mamá íraqóniq kéena watáama timá yímikayie. ²⁴ miráitana móra Ítiráaeo-nakon-awíqa Aapóro wení márúqa Érékáánaria mikáké maréna Ipítiani-marabaq uráiyie. ániibo min-nákómá wemá íraqôn-aimma kétena Áánûqtuni watáama agamatán-áímmá ítarena ²⁵ Ítuma ketáái kúmiq-yataapike kétiwiraiqtaba ítarena wení arukómá íraqóniq kéitana máqte-kayukama uyátarai-nakoni aammá waráíqtábá timá-yimikaimanibo wemá paá Yóáanenin-aiqtaba nommá péqyikaraiye. Ítuma káqomma péqyikayiba íma ítaraiye. ²⁶ ániibo wemá akoqnáá umá Ítiráaeo-wayukati monoq-náúpápá máqte-kayukama Áánûqtuni watáama kétima-yimitata Patíragaraq Akíra yenákámá awíqmeta yenákátí naaúpaq uréta Áánûqtuni aammá waráá éta timá íraqóniq umá ámikaaye. ²⁷ anaaékaqa Aapóro wemá Karíki-marupaq wínéna kítata yaímma Ipítiani-marupaq Áánûqtun-aama

kéita-kayukama yeráwáqá wemmá áwáqnaa umá aúbama agamá ámêwana wemá maména móma Karíki-marupaq Ítun-aama itáiq-itaiq kéo-kayukama yímikayie. miráitana Aapóro wemá mi-márúkáq uréna waayúkama Ítuqtaba itáiq-itaiq kéowana Áánûqtuma wení íraqô-qtataaqa wenamáa kéyimi-kayukabimma watáama kétena yíwáqnaa uráiyie. ²⁸ Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá ‘áraimma Ítuma keqtáái kúmiq-yataapike tiwiránin-naqiye’ téna yemmá yiráátiraiye. mirá kétena wemá máqte-kayukati yúrapimma akoqnáá umá Ítiráaeo-wayukati táí-aimma mamá paábaq yukáiyie.

Póroma Ipítiani q mayaímá matáiyie.

19 Aapóro wemá Koríti-marabaq máqe-uraimma mi-kánáaráqá Póro wemá máqtemma anugómá ôriq in-áúkápáq uréna wemá Ipítiani-marukaq yayamá iráiyie. ániibo mi-márúkáqá yaímma Ítun-aama kéita-kayukama ya yimónaraiye. ² ániibo Póro wemá yeráwáqá ítama aónaraiye: “naayóbáqá Áánûqtun-aama itáiq-itaiq kéo-kayukama keráwáqá Aokaq-Áámá matááô?” téna kítitata yeráwáqá tirááe: “aaqáo. ímiye. mórama Aokaq-Áámá wáiyie téta íma timá tímewaqtaa ketáámá íma ítaraunatae.” téta yeráwáqá tirááe. ³ miráitana Póro wemá tiráiyie: “keráwáqá náaraq umáwaq pékaao?” téna kítitata yeráwáqá tirááe: “ketáámá Yóáanenin-aiqtaba nonápó pékaunatae.” téta yeráwáqá tirááe. ⁴ ániibo Póro wemá tiráiyie: “naayóbáqá Yóáane wemá aarawaamá nonápó kébeqyikena tiráiyie: “keráwáqti tirummá yokaa kéeraq nommá péráaro. ániibo ketinaaémo yínin-nakoqtaba itáiq-itaiq inomma min-náqá wemá Ítue.” téna tiráine. ⁵ maamin-áímmá kítiteta anómma

uyátarai-naqa Ítun-awikaq nommá pékaae. ⁶ miráitana Póro wemá yekáq ayáamma aráaparena nunamummá kítitataka yeráwápimmá Áánúqtuni Aokaq-Áágómá kukáie. miráitata yeráwáqá káqo-kaqon-aimma téta Áánúqtun-aama yemá amuné-áimmá tiráae. ⁷ ániibo mi-káyúkámá máqtemma miráuma tiyáaka umá títaupake kaayáre (12).

⁸ miráitana Póro wemá Ítiráaeo-wayukati monoq-náúpq uréna kaumo-wýókóní arupimmá watáama kétena Áánúqtuma yabíkái-qtataaqtaba timá yímikaiye. ⁹ ániibo yaímma-wayukama yeráwáqá maamin-áimmá íma kíteta yeráwáqá máqte-kayukati yúrapimma Ítun aammá waráíqtábá timá táwîq uráae. miráitana Póro wemá iyuwéna yaímma Ítun-aama kéita-kayukama yiwíqmena káqomma yiráati-naupaq uráamma mi-naakón áwîqa Tiráanati-naupaqa yeráwáqá Áánúqtuma yabíkái-qtataaqtaba téite uráae. ¹⁰ ániibo Póro wemá kaayaq-káritímáátímá máena miraráá kíteta yaímma Étia-marabaq máa-kayukama Ítiráaeo-wayukagaraq yaímma káqon-annama Yéqtaaeo-wayukagaraqa yeráwáqá máqtemma ketáái anómma uyátarai-nakon-aama ítaraae.

Tíbaani iyápó-annama

¹¹ Póroni ayáapimma mórama Áánúqtuma aokarîq umá anón-awaameqa tarôq uráie. ¹² miráitata yaímma-wayukama yeráwáqá Póroni óiqa ayumí-tábaráábémá maméta karí-wáyúkátí yineqá móma kémaraawana yeráwáqtí karígómá kánataitata yeráwápikémmá táí-aagoma iyuwéna paábaq kóuraiye. ¹³⁻¹⁴ mi-káyúkátí aúkáapike mórama Ítiráaeo-wayukati anó-monoq-naqa áwîqa Tíbaa wení abapaké kaayaq-íyápó-ánnámá

yeráwáqtí mayaímá táí-aagoma matuwáiyátábá wáqe-uráie. miráitata yaímma Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá maami-máyáíráq uréire kéeta yaímma-wayukabikemma táí-aama mamá paábaq yuwánétama yeráwáqá maará téta tiráae: “Póroma maamin-nákón áwîkaq akoqnáa-aimma kítitaqtaa ketáa kéitaunataama min-náqá Ítun-awikaq paábaq kóaa.” téta yeráwáqá tiráae. ¹⁵ miráimanibo maami-tái-áágómá yeráwáqá maará téna timá yímikaiye: “kemá Ítumma aónéq Póromma káoneq uraúpo keráwáqá náayuwabo?” téna yeráwáqá timá yímikaiye. ¹⁶ miráitata yaímma-wayukama yeráwápí táí-aagoma mái-kayukama yeráwáqá itó-ureta maami-káyúkámá ááiqa kéumayiketa yeráwáqtí unáákáqtóma yaráqma táíq kéowata táí-aagoma yíkamma ayáa ayíkáitata naae áráaq-wamma kóuraae. ¹⁷ ániibo anaaékaqa Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukama Ipítiani-marabaq máa-yuma máqtemma maami-qtátáaqá kíteta yáaqa karáie yeráwáqá uyátarai-nakon áwîqa múte yaútaae. ¹⁸ netuqyaammá Ítuqtaba itáíq-itaiq kéo-kayukama yeráwáqá máqte-kayukati yúrikaq íréta naayóbáqá nói-atataarabi tarôq uráa-qtataaqtaba timá abarokáq uráae. ¹⁹ miráitata yaímma-wayukama yeráwáqá maa-marábín-ámúné kéguteta awéqa téta uwaaqtagááníq éta awaaméq-yátáaqá tarôq kéo-kayukama yeráwáqtí wannaamá máqte-kayukati yúrikaq maméta irabí má-agataae. ániibo mi-kánnáágóní meyámmá mórabi komáe-yamae umá yoruparáamma móneqa miráuma netuqyaa-mónéqá (50,000) abarokáq uráie. ²⁰ ániibo yeráwáqá mirá kéowana uyátarai-naqa Ítun-aagoma akoqnáa umá anóniq éna wéyáwé uráie.

Ipítiani-marupaq anón-aiiqua urááe.

²¹ miráitana anaaékaqa Póro wemá auyánámmá Ítaraiye: “kemá maréq Maateróniakaraq Karíkiq uréq mikákémmá maréq Yérútáárebaq uréq ániibo anaaékaqa Arómuq ónúne.” téna wemá auyánámmá Ítaraiye.

²² miráitana kaayaqá wemmá áwáqnaa umá mayaímá kémayaaya-nakama Tímotiyaa Irááqtimma timáyikáitata yenákámá maréta Maaterónia-marabaq kéoyana wemá pááqya-kanaama Étia-marabaq máqe-uraiye.

²³ mi-kánáaráqá yaímma-wayukama yeráwáqá Áánúqtun-aama timá táwíq kéeta uyátárai-naqa Ítuni aammá auyáráaqtaba ááiqa urááe. ²⁴ ániibo móra-naqa máqe-uraimma áwîqa Timítarie. wemá áwáarara kain-óqtákáké máqte-qtataaqa tarôq í-naré. miráitana wemá máqte-qtataaqa tarôq umá Ááqtamima yeqtí maníq-íníkoní aman-náópáq téna makáiyé. miráitana mi-máyáíráké moneqa maténa yaímma wení mayái-wáyúkámá yimikaiye. ²⁵ miráitana wemá mi-káyúkámá yiwíqma mórraq yíkarena maará téna tiráiyé: “waayúkaó, keráwáqá máqtemma aónaraae. ketáái moneqa maami-máyáíráké paá kéena Póroni watáama táwíq kéumakaiye. ²⁶ ániibo maamin-náqá Póroma máqte-kayukati yúyánámmá mamá táwíq kéitaq minná keráwáqá káoneq kéitaae. miráitana maami-qtátáaqá wemá Ipítiani-marukaqa wenamáa íma mirá kéibo máqte-marabaq Étia-aukapaqa mirá kéena wemá maará téna kétiye. ‘maníqá ketáái tiyáápike tarôq únna-yataaqa minná íma Áánúqtue.’ téna kétiye.” téna Timítarima timá yimikaiye. ²⁷ ániibo Póroni watáágoma ketáái moneqa mayái-ámmá mamá táíq kéena máqte-kayukati yúyánákómá ketáái maníqá Ááqtamiqtabama

máqte-kayukama yúyánámmá íma ítéta paá “tái-yataare.” téta tínoe. ániibo naayóbáqá Étia-wayukagaraq máqte-marabake-kayukama yeráwáqá maamin-ínímmá Ááqtamima ketáái maníókákáq nunamummá kétémanibo Póroma maamin-íníkoní áwîqa mamá táíq kéiyé.” téna Timítarima tiráiyé.

²⁸ ániibo yemá maamin-áímmá ítáamma ôriq umá íyamma itata yeráwáqá anókaq ááyama tirááe: “ketáái Ipítiani-wayukama ketáái anómá Ááqtamima máiyé.” téta yemá tirááe. ²⁹ miráitana máqte-kayukama yemá anókaq ááyama kététa kaayaqá Maateróniabake-nakama yiwíqmeta iráan-nakama Káéatiyaa Ááritáakatima min-nákámá Pórogaraq yagaroqtamá uréire kéoya-nakaboata waabá-káyúkátí yúrikaq páátákáa yiwíqmeta urááe. ³⁰ miráitana Póroma waabá-káyúkátí yúrikaq wínéna kéitata yaímma Káríqton-anna-wayukama yemá wemmá yáqtokaae. ³¹ ániibo yaímma Étia-marabake anó-kamaani-wayukama yeráwáqá Póroni aanábó-wáyúkábóata yemá téta Póroqtaba íma waabá-káyúkátí yúrikaqa wíno.” téta yeráwáqá tirááe. ³² miráitana waabá-káyúkátí yúyánákómá táíq umáguraiye. yaímma-wayukama óq-aipike ááyama kétéwata yaímma-wayukama óq-yataaqtaba kétéwata yaímma-wayukama yemá “nóin-aiiqtabawaq ya áíkutau-nataabiyo?” téta paá áíbôqnaabóq urááe. ³³ yaímma Ítiráaeo-wayukama yemá móra-naqa Érékáánaramma timákáawana maamin-náqá tíkáae téta máqte-kayukama ákaraae. ³⁴ ániibo aarawaamá aónamma Ítiráaeo-nakoma maamin-áímmá kététaboata yeráwáqá Ipítiani-wayukama máqtemma maará téta tirááe: “Ááqtamima ketáái uyátárai-maniqa máiyé.” téta ayáqtáaq-kanaama mirá tíq-tiq urááe.

³⁵ anaaékaqa móra-naqa aúbama agayái-nákómá aarawaakaráq timá yubínikena tiráiyē: “keráwáqá Ipítiani-wayukao, máqte-kayukama yeráwáqá itaraae. ketáámá Ipítiani-wayukama yemá yeqtí anómma maníq-ínfókómá Ááqtamitini nunamu-nákáráq aokaq-óqtámmá aabayápáké kukáimma yemá keyabiye. ³⁶ miráitana móra-nakoma íma maamin-áíqtábámá kaaqaari-áiné ítínibo keráwáqá paátí máero. ³⁷ keráwáqá maa-kááyáq-nákámá yiwíqme má yíkaraamanibo yenákámá íma ketáái aokaq-náúpákémmá moyámmá mayéta maamin-ínímá Ááqtamima ketáái maníqómá timá táíq íuraaye. ³⁸ ániibo Timítarigaraq yaímma wení mayái-wáyúkámá yemá móra-nakomma aamá timákaneta kéíyanama anó-kamaani-wayukama yemá maamin-áímmá ítama yainánóe. ³⁹ ániibo keráwápímmá móra-wataama wárainaq keráwáqá máqte-kayukama áikuteraq waabá-káyúkábí min-áímmá tero. ⁴⁰ íbêqa máqte-kayukama ketáá ááíqa owáníq kéunataamanibo maami-wágóní áaimma móra íma wáiniq kéunaboataa keqtáá ítama káonaiyaqtaama ketáámá kanaaráq aamá íma tenúnatae.” téna tiráiyē. ⁴¹ aamá ítama aúbama agayái-nákómá wemá maamin-áímmá kétima-yimena máqtemma waabá-káyúkámá timáyíkáitata wéyáwé urááe.

**Póroma Maateróniabakaraq
Karíki-marukaraq uráiyē.**

20 anaaékaqa maamin-áíqómá ántagitana Póroma máqtemma Káríqton-anna-wayukama yááyama yiwíqmena iréna yeqtí íyaqa mamá akoqnáá umáyikena wemá Maaterónia-marabaq kóuráiyē. ² ániibo wemá min-áúkápáq uréire kéena Ítun-anna-wayukabimma wemá

watáama kétima-yimena yeráwáqti yirummá mamá akoqnáá umáyikaraiye. miráitana mikákémmá maréna Karíki-marukaraq uréna ³ mi-márúkáqá wemá kaumo-wiyómmá máqe-uráiyē. anaaékaqa Tíría-marabaq wínéna kéitata Ítiráaeo-wayukama yemá Póroma ikamí-áímmá tewana ítátuwena únópi-káárébí mikáké wemá yawwéqma Maaterónia-marabaq wínéna uráiyē. ⁴ ániibo Tópaateri Píraatimma ánikoe. wemá Péría-marabake-nakoma Pórote yagaroqtamá uráiyē. miráitana Tetarónáíka-marabakemma kaayaq-nákárátámá Ááritáákatima Tekútue. ániibo Káeatima Tébe-marabakekaraq Tímotigaraq kaayaqá Étia-marabakemma Tíkkatiyaa Tarópima yemá máqtemma Pórogaraq yagaroqtamá kóuráae. ⁵ mi-káyúkámá yemá áqnáabaq uréta keqtááyábá Taróqaati-marabaq tiwétáá urááe. ⁶ ániibo yammá irabí agamá naí-kánáámá yátámakitaqtaa kemá Arúkegaraq ketáámá Píripai-marabakemma yuwéqtaa únópi-káárébí maréqtaa Taróqaati-marabaq uréqtaa yeráwáqte yagaroqtamá mibáqá móra-Toqtaama máqe-uraunatae.

Póroma ákaq uréire uráiyē.

⁷ Tóqtaagoni áqnáabaq-kanaaraq ketáama aáwaqa kénaunanataa Póroma aabáyaama kóinenaboana aarawaamá watáama kétima-yimitana nokáan-aukaaniq uráiyē. ⁸ mi yanaa-náúpáqá ketáá áíkuma máeqtaa watáá-wataa túnna-naupaqa ómmá netuqyaa kúraqmakaae. ⁹ miráitana mórama maabu-nákóní áwíqqa Yútikatie. wemá naammá yanaa-nákóní motôqakaqa máena Póroma watáama tin-áímmá Yútikatima itéq éna aúgáibaa itana aúma waguré máqena yanaa-nákóní motôqakake kuména marabí yutákuraiye. miráitata yemá

kukéta aónamma wemá pukuráiyē.
¹⁰ánibo Póroma kukéna ámúraaq
 áyabaa uréna tiráiyē: “keráwáqá
 íma túyánámmá ítáaro. wemá íma
 pukáibo paá máiyē.” téna tiráiyē.
¹¹ánibo Póroma yauwéqma naaúpaq
 uténa Ítuma yímikainikaa yammá
 mapámma kékena móragaraq wataáma
 kétima-yimitana aaqá iraráitana
 Póroma iyuwéna kóuráiyē. ¹²miráitata
 yemá mi-mábú-náqá íráqôníq umá
 máitata yemá yimuqá maréta awíqmeta
 urááe.

**Póroma Taróqaati-maruqa yuwéna
 Mairítati-marabaq uráiyē.**

¹³Póroma marabí tiyuwénata
 ‘Ááqtoti-marabaq kégonabo ko
 tiwíráaro’ téna timá tímítaqtaa ketáámá
 únópi-káárébi maréqtaa Ááqtoti-
 marabaq uráunatae. ¹⁴mikákémmá
 Póromma awíqmetaa ketáámá
 únópi-káárébi Mítírini-marabaq
 uráunatae. ¹⁵mikákémmá ketáámá
 únópi-káárébi uréqtaa Kááíoti-marukaq
 ko watuwéqtaa mikákémmá
 mimórá táoqa Táámoti-marukaq
 uréqtaa Mairítati-marukaq ko yamá
 uráunatae. ¹⁶ánibo Póro wemá maará
 téna auyánámmá ítaráiyē. wemá
 yaímma-kanaama Étia-aukapaqa íma
 máena páátákáá Ipítiani-maruqa
 kótámatuwena Yérútaárebaq
 ya-kánáámá (péqtakoti-omaqa)
 aónanena uráiyē.

**Póroma Ipítiani q monoq-náúpq
 kawáá uráa-kayukama
 wataáma timá yímikáiyē.**

¹⁷Póro wegáráq wemmá áwáqnaa
 umá mayaímá kémayaa-kayukagaraq
 yeráwáqá Mairítati-marupaq máeta
 Póro wemá Ipítiani Ítun-aama
 kéita-kayukati anó-kawaa-wayukama
 yááyaitata yemá wenópaq irááe.
¹⁸ánibo yemá wenópaq kényewana

wemá maará téna timá yímikáiyē:
 “keráwáqá kenamááríq kemmá
 kétimoneq ketáaimma aónaraane. kemá
 Étia-marabaq karáwáqtē áqnáabaqa
 máqe-uraune. ¹⁹miráitaaq keráwáqá
 aónaraane. netuqyaa-túpáámá
 Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá kemmá
 mamá táíq kéumatikaawaq kemá ôríq
 umá ummaa-yátááqá kémayeq kemá
 anómma uyátárai-nakoni mayáimá
 matáunae.” téna Póroma tiráiyē.
²⁰miráitaaq keráwáqá káonaae. kemá
 keráwáqá tiwáqnaa í-áímmá íma
 yáqtoqma akoqnáá éq kemá paá
 keráwáqá kétiraateq waabá-káyúkátí
 yúrakarabi naaúpaq timá tímikaune.
²¹miráitaaq máqte-tupaama kemá
 Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-
 wayukagaraq maará téq timá
 yímikaunae: “keráwáqá keráwáqtí
 tirummá Áánûqtumma améraq
 keráwáqtí kúmiq-yataaqa mamá
 paábaq kéyuweraq ketáái uyátárai-naqa
 Ítuqtaba itáíq-itaiq oro.” téq timá
 yímikaune. ²²keráwáqá ítáaro. íbêqa
 Aokaq-Áágómá kemmá tiwíqmena
 Yérútaárebaq kéwipoaq mórama
 nói-qtataarabi ketineqá abarokáq
 ínî-waigoqtabama kemá íma ítaraune.
²³ánibo kemá kímora-yataaqtaba íta-
 raunama Aokaq-Áágómá akoqnáá umá
 timá tímikáiyē. ‘máqte-marupaqa uréire
 innamá emá ummaa-yátááq áátuqma
 kémaye ánnáma mayánóne.’ téna timá
 tímikáiyē. ²⁴miráimanibo kemá ketí
 túwaraiqtabama túyánámmá íma itéq
 yáqtoqma akoqnáá ikéune. minnýaba
 kemá ketí mayaímá uyátárai-nakoma
 Ítuma tímikai-mayaima mayánúnama
 minná Áánûqtuni átê-wataama Ítuqtaba
 timá-yimenune.
²⁵miráinaq keráwáqá ítáaro.
 naayóbáqá kemá keráwáqtí
 aúkáapi uréire kéeq Áánûqtuma
 yabíkái-qtataakoqtaba timá-tímikaune.
 miráimanibo kemá itáunama anaáékaqa

keráwáqá íma móragaraq kemmá timónanoe. ²⁶⁻²⁷ ániibo kemá Áánûqtun-auyanamma keráwáqá timá-timiyabama ikatîqa íma éq yáqtoqma akoqnáá íuraupo máqten-aimma keráwáqá timá-timikaune. miráitaq kemá keráwáqá kétima-timune. móra-nakoma keráwáqá aúkáapikemma wemá auyokinimma minná kennámíye. ²⁸ ániibo keráwáqá yabíqma arutéraq yaímma tipi-típi-annagaraq Aokaq-Áágómá keráwáqtábá yekáq yabíéro téna keráwáqá tiwíkaiye. miráinaq keráwáqá Áánûqtuma wení naenápó meyaníq umá yiwíkai-kayukagaraq keráwáqá keqtimáárfiq yabíqma akoqnáá oro. ²⁹ ániibo anaaékaqa kemá keráwáqá tiyuwéq kégonanama mórama táí-wayukama abáaq-íyákóráá umá keráwáqá aúkáapi iréta keráwáqá itáíq-itaiq umá mái-yataaqa mamá táíq umátikanoe. ³⁰ ániibo yaímma keráwáqá kemmá keráwáqá waayúkama yemá itó-uma kaaqaari-áímmá kéteta máqtemma Áánûqtun-aama itáíq-itaiq kéo-kayukama tiwíqma táí-akaq tikánóe. ³¹ minnáyaba keráwáqá yabíqma máero. keráwáqá túyánámmá itáaro. kaumo-kárítímáátígóní arupimmá wágáawabi nokáámma maamin-áímmá keráwáqá timá tímikaunna minnáyaba kemá tiqnumá keyaitaq maamin-áímmá kétune. ³² íbêqa kemá keráwáqá máqtemma Áánûqtuni ayáapi kétikaunaboana wení wataágoni kaayoné-yátáákómá keráwáqá wáinana Áánûqtu wemá kanaaraq máqte-qtataaqa wení waayúkama yiménúne téna tiráí-qtataaqa keráwáqá timíniye. ³³ ániibo kemá móra-waigoni mónerabi unáákáqtôyabama íma túran-annama káune. ³⁴ miráitaq keráwáqá aónaraae. kemá kenamáárfiq ketiyáápike mayaímá kémayaunana móneqa abarokáq kéita kemá aáwaqa

meyaníq umá kéneq ketê yagaroqtamá máa-kayukama yíwáqnaa kéune. ³⁵ miráitaq kemá máqte-mayaima tiráátúnna máqtemma ketááma miráuma mayaímá kémayeqtaa káqo-yuma yeráwáqá íma akoqnáá íya-kayukama yíwáqnaa ónúntae. ániibo Ítuma maará téna wemá tiráin-aimma keráwáqá túyánámmá itáaro.

'keráwáqá paá móra-yataaqa mayéqa timuqá maranóe. ániibo móra-nakoma wení mi-qtátááqá yiménama yímíqma ánatenama wemá amuqá ôriq umá marániye.' Ítuma tiráine." téna Póroma tiráíye.

³⁶ ániibo wemá maamin-áímmá timátuwena wemá arayutaúmmá aténa máqte-kayukate nunamummá tiráíye. ³⁷ miráitata máqte-kayukama yeráwáqá Póromma yáqtoqma kámoqmeta ibiqá ôriq umá yakáae. ³⁸ ániibo Póro wemá téna keráwáqá móragaraq íma tóikaqo timónanoe tin-áíqtábá yemá ibiqá keyareta awíqmeta únópi-káarébí móma ayúwáawana kóuraiye.

Póroma únópi-káarébí maréna Yérútáarebaq uráíye.

21 ketáámá timá íráqôniq umáyikeqtaa únópi-káarébí maréqtaa Kóti-marukaq uréqtaa ániibo óq-aabayaannapimma ketáámá maréqtaa Aróti-marukaq uréqtaa mikákémmá Páátaraaq uráunatae. ² miráitaqtaa mi-márúkákémmá mórama únópi-káaréqómá Pinítiabaq wínena kéitaqta ketáámá mipí maréqtaa Pinítiabaq uráunatae. ³ ániibo ketáámá Táiparatibaq káoneqtaa móra-aukapaq maréqtaa Tiríabaqa uréqtaa únópi-káaréqómá Tááyabaq oótamma móma yuwanéna kéitaqtaa mibáq uráunatae. ⁴ ániibo mi-márúkákáq ketáámá yaímma Káríqton-anna-wayukama keyimoneqtaa yeráwáqá

yagaroqtamá abapaké kaayaq-yúpáámá máqe-uraunatae. miráitana Aokaq-Áágómá Káríqton-anna-wayukati yúyánámmá mamá akoqnáá kéitata yeráwáqá Póroqtabama wemá Yérútáárebaqa íma wíno téta tirááe. ⁵ánibo ketáámá yeráwáqtê máqetaa kégonanataa máqte-kayukama yeráwáqtí aara iyápógarq maréta keyewaqtáa máqtemma únón áwábaq ya áíkuma nunamummá tiráunatae. ⁶miráitata yeráwáqá keqtáá timá íraqóniq umátfíkáawataa ketáámá únópí-káárébí kóúnataata yeráwáqá maréta yeqtí naaópaq kóuraae.

**Tétaría-marabaqa
amuné-áímmá Póromma
Áágabaatima timá ámikaiye.**

⁷ánibo ketáámá únópí-káárébí maréqtaa Tááyabaq yuwéqtaa móra-maruqa Tórameti koyamá uráunatae. miráitaqtaa ketáái túbâqawaaraa-kayukama timá íraqóniq umáyikeqtaa yeráwáqtê yagaroqtamá kímora-yupaama máqe-uraunatae. ⁸mikákémmá maréqtaa Tétaría-marabaq uréqtaa móra-naqa áwíqa Píripi wemá mórama Yérútáárebake abapaké kaayaqá Áánûqtuma yiwífkai-kayukabikemma wemmá mayáíráq yíwáqnaa min-áúlkápáq urááne. ⁹miráitata min-nákóní kaayaqté-kaayaqte-noinaaruma wení ayáámûmaaqa yeráwákáráq Áánûqtuni watáama amuné-wáyúkáráá umá tirááe. ¹⁰ánibo ketáámá Tétaría-marabaq yaímma-kanaama kémayunanataa mórama Áánûqtuni amuné-náqá áwíqa Áágabaati wemá Yúría-marabake yuwéna Tétaría-marabaq kukáiyé. ¹¹miráitana wemá kukéna Póroni amûrannama maténa wení ayáákaráa aítaukaqa atáá kéena tiráiyé: “Aokaq-Áágómá kétiye.

‘maamin-ámúránngóní aboámmá Yérútáárebaqa Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá maamiráuma atáá umá káqon-anna-wayukama yimínóe.’ téna Aokaq-Áágómá kétiye.” téna Áágabaati tiráiyé. ¹²ánibo ketáámá maamin-áímmá kéiteqtaa ketáágáráq yaímma aarawaagáráq Póroqtabama “wemá Yérútáárebaq íma wíno” téqtaa tiráunatae. ¹³ánibo Póro wemá maará téna tiráiyé: “nôraq itarq keráwáqá ibiqá kéyareraq ketí tirummá mamá táwíqa kéoo? kemá íma ánnáma mayáiyábámá yokaa kéupo? kemá *érútáárebaqa Ítuni áwíkaqa puyónáá kéune.” téna Póro *emá *aiye. ¹⁴ánibo ketáámá íma káqomma túyánámmá itéqtaamanibo maará téqtaa ketáámá tiráunatae. ‘kanaaráq uyátárai-nakoni aúyánákáq mi-qtátááq abarokáq íniye.’ téqtaa tiráunatae.

¹⁵anaaékaqa mi-márúkákémmá ketáái oóamma yokaa umá maméqtaa Yérútáárebaq uráunatae. ¹⁶miráitata yaímma Káríqton-anna-wayukama Tétaría-marabakemma yeráwáqá keqtáá tiwíqmetataa owaqtáá ketáámá mórama naayóbáqá *q-itaiq kéi-naqa Náátonini-naupaq auráunatae.

Póro wemá Yêmitimma aónaraiye.

¹⁷ketáámá Yérútáárebaq yaayamá keyunanataa yaímma ketíbâqawaaraa-kayukama yeráwáqá yimuqá kémareta keqtáámá tiwíkaae. ¹⁸ánibo aabáyaanapimma Póro wemá Yêmitimma aónane kéitaqtaa yaímma Káríqton-annabike anó-wayukama yeráwáqá Yêmitigaraq yagaroqtamá máqe-uraae. ¹⁹ánibo Póro wemá íraqôn-aimma téna Áánûqtuma Yéqtaaeo-wayukabimma íraqô-qtataariq umáyíkáin-aimma wemá timá yímikaiye.

Póroma anó-monoq-wayukati yáama iténa anó-monoq-naupaq uráiyé.

²⁰ yeráwáqá maamin-áímmá kéiteta yeráwáqá Áánûqtumma yimuqá marakéta tirááe: “taigani-kayukama Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá Ítukaq itáíq-itaiq kéeta akoqnáá umá ámáan-aimma kéwarae.” téta yeráwáqá tiráamanibo ²¹ yaímma-wayukama yeráwáqá maará téta tirááe: “Póro wemá Ítiráaeo-wayukama Yéqtaaeo-wayukabi máa-kayukayabama Mótetini ámáan-aimma yuwéraq túma íma karéraq Áánûqtuni awaaméqá íma mayéraq naayón-ááímmá ímáýaaro. téna kétiye.” téta yaímma-wayukama tirááe. ²² miráitata emá yénna-aimma yeráwáqá Ítaraapoqtaa “ketáámá nôraq ónúnataabiyo?” téta tirááe. ²³ ániibo emá ketáá timá ámenaiqtaa uwo. kaayaqté-kaayaqte-wayukama yeráwáqá yanaan-áímmá téta mi-yánaán-áímmá ína-kanaama yiqnótáuma karánóe. ²⁴ ániibo emá mi-káyúkámá yiwíqme anó-monoq-naupaq uréwaq kúmiqa mamá paá í-yátááqá tarôq kéewaqaq mi-káyúkágáraq mirá kéumayikewaqaq yemmá meyámmá Áánûqtukaqaq amí-wámmá yímínatawaqaq yeqtí yiqnótáuma anaaékaqa kégaraiyata máqte-kayukama yemá emmá káoneta maamin-áímmá eqtábá tiráamma minná “kaaqaari-áiné” téta kéiteta eqtábámá “áramma Mótetini ámáan-aimma kéwaraiye” téta tínoe. ²⁵ ániibo káqon-annama Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtun-aama kéita-kayukama aúbama agamá kéyimeta maará téta yemá tirááe: “yeráwáqá yabíqma arutéta maníkóní amammá tarôq umáketa amíyan-aawaqaq waí-wámmá ánûwaramma ibibamá ikamí-yamma naaemá íma naaro. mirá kéeta yeráwáqá aaraukáká íma mamá

yataero.” téta agatááe. ²⁶ ániibo Póro wemá maami-káyúkámá yiwíkена yeráwáqtí kúmiq-yataaqa mamá paá inéta wemá anó-monoq-naupaq uténa anó-monoq-wayukaraq nôi-tupaawaqa yeráwáqá kúmiq-yataaqa mamá paá matuwáinata yeráwáqá Áánûqtukaqa óq-ami-yataaqa agamá ákûqa umákanunataabiyo?” téna ítama aónaraiye.

Ítiráaeo-wayukama anó-monoq-naupaq Póromma yáqtokaae.

²⁷ anaaékaqa abapaké kaayaqaq yúpáámá yanáan-áíqtábá ánatanena kéitata yaímma Ítiráaeo-wayukama Étia-marabaqa máa-kayukama yemá aónaamma Póro wemá anó-monoq-naupaq máitata máqtemma Póroqtaba yemá téta íyamma ôriq kéitata wemmá yáqtokaae. ²⁸ miráitata yemá anókaqa ááyama téta “keráwáqá Ítiráaeo-wayukama keqtáá yama tíwáqnaa oro. maamin-nákómá wemá máqten-aukapaqaq uréire kéena wemá Mótetini ámáan-aimma mamá táíq kéena ketáái anó-monoq-naupaq káqon-annama Yéqtaaeo-wayukama yiwéqmena kéuwiye.” téta yemá ááyama tirááe. ²⁹ miráitata naayóbáqá Ipítiani-marabake-naqa Tarópima wemá Pórote yagarotamá máitata yemá aónatuweta Póro wemá min-náqá awíqmenaqa aokaqaq-mónóq-náúpáq táwí éna utaiyáá téta mirá-uraae. ³⁰ ániibo máqtemma Yérútáarebake-kayukama yemá anó-monoq-naupaq uréta Póromma áyábaa umá yáqtometa máápaqaq kégumeta anó-monoq-nakoni oqtamá máqtepaqaq aúyareqeta yukááe. ³¹ miráitata yem* Póromma kéikamowata yaímma-wayukama maréta i-wáyúkátí anó-kawaa-naqa móma timá ámikaae. ³² ániibo wemá wení i-wáyúkámá yiwíqmena

kéyitata Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá i-wáyúkámá keyimoneta yemá móragaraq íma Póromma ikákáae. ³³ánibo i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma Póroni amakaq irena i-wáyúkáyábá timáyíkáitata yemá Póromma yáqtokaawana i-wáyúkátí kawáá-nákómá téna “maamin-nákómá wemá nóraq uráiyó?” téna ítama aónaraiye. ³⁴máqte-kayukama yeráwáqá óq-aimma kétéwana yaímma-wayukama káqon-aimma kétéwana anó-kawaa-nakoma wemá maamin-áikóní áaimma íma iténa wemá i-wáyúkámá timáyíkáitata Póromma awíqmeta yeráwáqti-naupaq urááe. ³⁵miráitana Póro wemá mórana naakóní oqtaráq kéwitata Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá Póromma ikamínéta kéowata i-wáyúkámá yeráwáqá Póromma yaaguyaqméta kóurae. ³⁶miráitata netuqyaammá aarawaamá yinnaae waqméta kéweta ikámma púyóro.” téta tirááe.

Póroma wení watáama timá yímikaiye.

³⁷Póromma awíqmeta naaúpaq uwínéta kéowana Póro wemá i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoqtabama “mórana watáama timá ámena kéune.” téna tiráiyé. ánibo i-wáyúkátí kawáá-nákómá téna Póroqtabama “emá kanaarq Karíki-aimma tinónô? kemmá timá-timiyo. ³⁸naayóbáqá móra-nakoma Íqtíbibake miráuma náápaamma awétama taígani-kayukama (4,000) yiwíqmena kaqmáápaqa waayukáma íma máa-marabaq uráimma minná íma eyábono?” téna ítama aónaraiye. ³⁹ánibo Póro wemá tiráiyé: “ímiye. kemá Ítiráaeo-naqa ketí márúqa Táátiti minanó-marupake kemá watáama aarawaamá timá-yimenaq kéune.” téna anó-kawaa-naqa timá ámikaiye.

⁴⁰ánibo i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma “kanaarqíye” téna kítitana Póro wemá min-nákóní oqtaráq itó-uma ayáamma múte yaútena waayúkama yaákare maéra wemá máqte-kayukabimma Íbaru-aipike watáama maará téna timá yímikaiye:

22 kemá watáama ténáaq kéupo keráwáqá itáaro. keráwáqá kemmá yaináné kéoe.” téna Póroma tiráiyé. ²miráitata yeráwáqá itáamma Póro wemá Ítiráaeo-wayukati yáama Íbaru-aipike watáama kítitata yeráwáqá yaákare uyátá-maqma maamin-áimma itaraae. ³ánibo Póro wemá tiráiyé: “kemá Ítiráaeo-naqa ketinóma kemmá Táátiti-marukaq maqtkáitaraq kemá Yérútáárebaq iréq anómma káureq Kaméirioe. wemá yiráati-nakoma kemmá naayóbáqá ketáái títaubikoni amáan-aimma timá tímikaitaq kemá akoqnáá umá Áánúqtun-aama íbêqa keráwáqá waráaniq umá kemá kéwaraune. ⁴miráitaraq kemá Ítun aammá itáíq-itaiq kéo-kayukama keyikameq aarawaamá yiwíqme máma ánná-naupaq yíkaraune. ⁵ánibo mú mikákáá anó-monoq-naqa wení anó-monoq-wayukagaraq yemá maami-qtátááqtábá aónaretama ‘áraine’ téta tínoe. naayóbáqá yeráwáqá aúbama agamá tímêwaqa kemá maméq Tamáátikati-marabaqa Ítun-aama kéita-kayukama koma yiwíqme yenata Yérútáárebaqa yemá yútiqa mayéta ánnáma ínoe téq uráuna.

Póro wemá Káríqton-annama aúkáin-aimma tiráiyé.

⁶miráitaraq Póro kemá maréq Tamáátikati-marukoni waaqókáq kéunana aabaúgómá miráuma wágáá aúkáammakariq kítitana páátákáá aabayápike móra ókómá wenópaq kamá yupayo uráiyé. ⁷miráitaraq

kemá marabí yutákure kéitaunana móra-aikoma aabayápáké maará téna tiráiyé. ‘Tóro! Tóro! emá nôraq itawáq kemmá mamá táwîqa kéono?’ tiráiyé. ⁸ánibo kemá tiráune. ‘uyátaráana-nako, emá náawabono?’ téq kétunana wemá yawéqma tiráiyé. ‘kemá Ítuma Náátárêtibake-nakoma kemmá mamá táwîqa kéone.’ tiráiyé. ⁹miráitata yaímma ketê yagaroqtamá uráa-kayukama yemá maamin-ómmá káonetamanibo watáamo timá tímîn-naqa íma aónaraae. ¹⁰miráitaq Póro kemá tiráune. ‘uyátaráana-nako, kemá nôraq ónúnd?’ kétunana uyátarái-naqa Ítuma tiráiyé. ‘emá itó-uma Tamáátikati-marabaq kéwinana móra-nakoma kéma emmá mayaímá aménúnna-yataaqtaba watáama timá áminiye.’ téna wemá tiráiyé. ¹¹miráitana min-ókómá ketí túramma mamá kumayuqá aúraitaq kemá máqte-qtataaqa íma kanaaráq umá aónáunata yaímma ketê yagaroqtamá o-káyúkámá yemá tiyáákaq yáqtoqma tiwíqmeta Tamáátikatiq urááe.

¹²ánibo mi-márúkáká móra-naqa máqe-uraimma áwîqa Áánánáiyatie. wemá íraqôniq umá ketáái ámaan-aimma kéitena kéwaraitata Ítiráaeo-wayukama Tamáátikati-marukaq kémae-kayukama yemá weqtábá ‘íraqô-nare’ téta tirááe. ¹³min-nákómá wemá ketimakaq iréna maará-tiraiye. ‘Tóro, ketíbâko, emá kanaaráq aúramma kararónone.’ téna kétitaq kemá páátákáá túramma kégarareq wemmá aónaraune. ¹⁴ánibo wemá tiráiyé. ‘ketáágáráq ketáái títaubikoni Áánûqtuma emmá awíkена wení áaimma aónaikae. téna wenamáárîq wení óyaupike watáama emmá timá ámikaiye. ¹⁵miráina emá maamin-áímmá kéite aónáanna-yataaqtabama máqte-kayukama timá-yiminone.

¹⁶ánibo emá nôraq itawáq paá máano? itó-uma Ítun-awikaq nommá kéberewaqa wenáwîqa kéyenanaawaq ení kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwániye.’ téna wemá tiráiyé.

Áánûqtuma Póromma káqon-annama Yéqtaaeo-wayukabi timákaraiye.

¹⁷⁻¹⁸ánibo anaaékaqa kemá yawéqma Yérútáárebaq uréq anó-monoq-naupaq nunamummá kéteq mórama kainapákáá umá uyátarái-naqa Ítumma aónáunana wemá timá tímikaiye. ‘páátákáá emá maami-márúqá yuwéwaq kóaa. emá maami-márúkáká kémae ketáama timá yíminamanibo yemá maamin-áímmá íma itánóe.’ téna tiráiyé. ¹⁹ánibo Póro kemá tiráune. ‘uyátaráana-nako, kemá kenamáárîq máqtemma monoq-náúpáq uréire kéeq enáama kéita-kayukama keyikameq yáqtoqma ánnáma kéumayikaunata yemá kemmá timónaraae. ²⁰ánibo naayóbáká ení átê-wataama tirái-naqa Tíbenimma ikámôwana pukáimma mi-kánááráqá kemá máeq mi-káyúkátí kúberai-unamma matokáunata ikákaane.’ téq kétunana wemá tiráiyé. ²¹emá paá kéwinaq kemá emmá káqon-annama Yéqtaaeo-wayukabi timákaana waao.’ téna Ítuma timá tímikaiye.” téna Póroma tiráiyé. ²²ánibo Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá maamin-áímmá kéitetamanibo Yéqtaaeo-aiqtabama yeráwáqá anókaq ááyama maará téta tirááe: “wemmá ikámma púyoro. mirán-nákómá wemá maa-márúkáká íma mániye.” téta tirááe. ²³miráitata máqte-kayukama yeráwáqá yeqtí kúberai-unamma ayúqma paábaqtaa keyuweta mé móyuweo téta obamá apákama yukááe. ²⁴ánibo i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma i-wáyúkámá timáyíkáitata yemá Póromma awíqmeta naaúpaq múma

ákareta tebûqa kámeta ‘nôraq itatawâq Ítiráaeo-wayukama emmá maamin-áíqtábá kéteo?’ téta yeráwâqá tirááe. ²⁵ miráitata yemá ánnánapo Póromma yaataq atáá umákareta tebûqa kámewana Póro wemá kawáá-nákómmá maará téna ítama aónaraiye: “keráwâqtí ámáan-aikoma téna Arómani-wayukama aamá íma ítama yainéq paá tebûqa yíméro ténawaq keráwâqtí ámáan-aimma wáiyu?” téna ítama aónaraiye. ²⁶ ániibo kawáá-nákómá maamin-áímmá kéitena wemá maréna i-wáyúkátí anó-kawaa-nakomma móma timá ámikaiye: “emá maamin-nákómmá nôraq umákanewaq kéono? maamin-náqá wemá Arómani-naqiye.” téna timá ámikaiye. ²⁷ ániibo anó-kawaa-nakoma Póroni amakaq iréna “emá Arómani-naraq máano?” téna kítitana Póro wemá “owé” téna tiráiyé. ²⁸ miráitana anó-kawaa-nakoma tiráiyé: “kemá anó-moneqa meyánîq umátuweq kemá Arómani-naqa máune.” téna titana Póroma tiráiyé: “kemmá ketinóma maqtíkáitaq kemá Arómani-naqa máqe-uraune.” téna tiráiyé. ²⁹ miráitata máqtemma Póromma tebûqa ikamítáae téta yemá péqmareta kégowana anó-kawaa-nakoma itáimma Póro wemá “Arómani-naqune” téna kítitana kawáá-nákómá ikatíq uráiyé.

Póro wemá káánítôre-wayukati yúrikaq uráiyé.

³⁰ ániibo i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma Ítiráaeo-wayukama yemá nôraq itatawâq maamin-nákoqtábámá maamin-áímmá kéteo?” téna wemá ítama arútanena móra-taoqa wemá ánnáma ayúqtuwena uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq káánítôre-wayukagaraq áíkutaawana Póromma awíqmena yeqtí yúrikaq uráiyé.

23 Póro wemá káánítôre-wayukati yúrapí karákéna tiráiyé: “ketíbâqawaayuo, keráwâqá ítáaro. kemá Áánûqtuni aúrakaqa íraqôniq umá uréire kéeq ketáaiqtaba netuq-túyánámmá íkémayaune.” téna tiráiyé. ² ániibo mú mikákáá anó-monoq-nakoma Áánánáiyati wemá yaímma-wayukama timáyíkáitata Póroni óyauqa yurákáae. ³ miráitana Póro wemá tiráiyé: “enaúraqa miráuma aúgemma naakaqá ayammá péq-maraanikaa kéimanibo ení arunóbáqá miráuma kabirai-qtátáákáá kéipoana Áánûqtuma emmá ikamíniye. ániibo emá enamááríq makaq ámáan-aimma kéware. aamá keyainemanibo emá maamin-ámáán-áímmá kárate waayúkama timáyikaanata yemá ketóyauqa keyurarae.” téna tiráiyé. ⁴ miráitata yaímma Póroni amakaq máa-kayukama yemá tirááe: “emá Áánûqtuni mú mikákáá anó-monoq-naqa timá táíq kéumakaane.” téta yemá tirááe. ⁵ ániibo Póro wemá tiráiyé: “keráwâqá ketíbâqawaayuo, ítáaro. wemá mú mikákáá anó-monoq-naqa áraimma máiyu? miráitana Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábímmá maará téna kétiye. ‘emá ení anó-kawaa-nakoqtabama íma timá táíq umákao.’ tiráimma minná kemá ítaraune.” téna tiráiyé.

⁶ ániibo Póro wemá káánítôre-wayukama yimónaimma yeráwâqá yaímma Péрати-wayukagaraq anó-monoq-wayukagaraq máawana wemá káánítôre-wayukayaba maará téna tiráiyé. “keráwâqá ketíbâqawaayuo, ítáaro. kemá Péрати-naqa máeq Péрати-nakoni áanikomune. miráitaiq kemá pukáa-kayukama yauwéqma itó-inoe téq kemá itáíq-itaiq kéune.” téna tiráiyé. ⁷ Póro wemá mirá téna kítitata yaímma Péрати-wayukagaraq Tááqtuti-monoq-wayukagaraq

yeráwáqá unítíqá tirááe. ⁸ miráitata Tááqtuti-wayukama yeráwáqá kéte. pukáa-kayukama yeráwáqá yauwéqma íma itó-iyana yeqtí yimammá íma wáitana Áánûqtuni kaqtó-wayukama yeqtábá íma mááe kétéwatamanibo Pérati-wayukama mi-qtátááqtábá itáíq-itaiq kéoe. ⁹ miráitata máqte-kayukama yeráwáqá anókaq ááyama kétéwana yaímma Pérati-wayukabike ámáan-aimma yirááti-wayukama yeráwáqá maará téta tirááe: “ketáámá maamin-náqá aónáúnataama wení otaa-qtátááqá íma wáipoana Áánûqtunopake móra-nakowabi mórama aágobi wepí wataáama titana áraimma íyaq kétiyo?” téta yemá tirááe.

¹⁰ ániibo yeráwáqá anókariq umá unítíqá kététa Póromma máka-ayaakaq yabitimá uréire kéeta aúma mamá yararáawaniq kéowana i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma aónaimma wemmá áaqa kégaitaba wemá yaímma i-wáyúkámá timáyíkáitata yeráwáqá mi-káyúkátí aúkáapike Póromma awíqmeta yeráwáqtí-naupaq kóuraae. ¹¹ ániibo nokáámma uyátárai-naqa Ítuma Póroni amakaq iréna timá ámikaiye: “enáyakoma íraqõniq kéina emá akoqnáá umá Yérútáárebaqa ketáama timá-yimennaiq umá Arómuq-wayukama timá-yimiyo.” téna timá ámikaiye.

Ítiráaeo-wayukama Póromma ikamínéta téta urááe.

¹² óq-aabayaanaapimma Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá áikuteta mórama yanaan-áímmá timá aúwáayakaq maréta Póromma ikamínéta urááe. miráitata yeráwáqá aáwaqa íma néta aweté umá máeta Póromma ikátuweta naínéta urááe. ¹³ Póromma ikamí-áímmá tiráá-kayukama miráuma kaayaq-wáyúká áiyayaamma naikamá

taígani-kayukama maamin-áímmá timá akoqnáá urááe. ¹⁴ miráitata yemá uyátárai-monoq-wayukararabi anó-kayukaraq uréta tirááe: “ketáámá mórama aáwaqa ínéqtaa aweté umá máeta Póroma ikátuweqtaa mikáq aáwaqa nanúnatae téqtaa timá aúwáayakaq maráúnatae.” téta tirááe. ¹⁵ miráinaq keráwáqá kawáá-wáyúkágáráq káánítõre-wayukagaraq aamá yuwáiyana i-wáyúkátí anó-kawaa-nakaq kéwinaq wemmá maará téraq timá ámero. ketáámá móragaraq maamin-náqá Póron-aama itánáqtaa kéune tíyana wemá timákainana kéyinaqtaa ketáámá aapaq yabíkéqtaa ikámóno.” téta tirááe.

¹⁶ ániibo Póromma ámanaakoni áanikoma anaugómá maamin-áímmá itátuwena wemá maréna i-wáyúkátí naaúpaq uréna Póromma maamin-áímmá timá ámikaiye. ¹⁷ miráitana Póro wemá i-wáyúkátí kawáá-nákóqtábá tiráiyé: “emá maan-íyápómá awíqme anó-kawaa-nakaq winanawáq wemá anó-kawaa-naqa wataáama timá ámino.” téna tiráiyé. ¹⁸ ániibo i-wáyúkátí kawáá-nákómá maamin-íyápómá awíqmena anó-kawaa-nakaq kéwena wemá tiráiyé: “ánná-nakoma Póro wemá téna maan-íyápómá awíqme anó-kawaa-nakaq winanawáq wemá emmá wataáama timá áminiye. téna titaq kemá awíqme kéyune.” téna i-wáyúkátí kawáá-nákómá tiráiyé. ¹⁹ ániibo anó-kawaa-nakoma min-íyápómá awíqma ayáákaq yáqtoqma móma áwábaq ákárena wemá tiráiyé: “emá nói-kataawaq timá-timinono?” téna min-íyápómmá ítama aónaraiye. ²⁰ miráitana min-íyápógómá tiráiyé: “Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá akoqnáá umá yanaan-áímmá timá aúwáayakaq maréta aabáyaama eqtábá Póromma awíqme káánítõre-wayukati yúraqaq kumínaqtaa ketáámá móragaraq

maamin-áímmá ítama wemmá aónanunataae.”²¹ tiráámanibo emá yeqtí yáama íma itaao. mi-káyúkámá miráuma kaayaq-wáyúká áiyayaamma naikamá taígani-kayukama yemá yanaan-áímmá timá akoqnáá kéeta Póromma ikámma puínéta aáwaqa íma néta paá máeta íbêqa yeráwáqá aúpáq yokaa kéoe.” téná tiráíye.²² ániibo anó-kawaa-nakoma wemá maamin-íyápómá timákáitana kégoitana wemá tiráíye: “maamin-áímmá emá timá-timenna-aimma káqo-yuma íma timá-yimiyo.” téná timákáitana kóuraiye.

**Póromma timákáawana
anó-kawaa-naqa Pírikikaq uráíye.**

²³ ániibo áái-q-i-wayukati anó-kawaa-nakoma kaayaqá kawáá-nákárátámá yááyama timá yímikaiye: “kenákámá áái-q-i-wayukama taígani-kayukama (200) kéyiwirekawaq ániibo kaumo-wáyúkágáráq tiyáákama oóti ámûraaq wínó-kayukagaraq yaímma taígani-kayukama (200) paromá matóráiyaraq nokáámma aúwai-kanaaraq keráwáqá Tétária-marabaq oro.”²⁴ miráínaq keráwáqá Póromma móra-otima wemmá amíyana wemá min-ótfbí máínaq keráwáqá kékén umá awíqme anó-naqa Pírikikaq móma ayúwáaro.” téná timá yímikaiye.²⁵ miráítana wemá móra aúbama maará téná agatáíye:

²⁶ “kemá Karótiatima kemá maamin-áúbámá anó-kamaani-naqa Pírikikaq agamá kámeq wágááe téq kétune.”²⁷ Ítíráaeo-wayukama yemá maamin-náqá ikamínéta kéowaq kemá itáúnnama wemá Arómani-naqune’ téná ketíqtaba kegáráq ketí áái-q-i-wayukagaraq ketáámá Ítíráaeo-wayukati iyáápike

maamin-náqá awíkaunatae.²⁸ miráítaq kemá nóin-aiiqtabawaq yeráwáqá maamin-áímmá kéteo téq kemá maamin-náqá awíqme káánítöre-wayukati yúrikaq uráune.²⁹ ániibo wemmá ikámma puyéta ánnáma amí-yátááqá wemá íma taróq uráibo paá yeráwáqtí ámáan-aikaraq naayón-ááiqtábá yeráwáqá mirá-urrae.³⁰ miráítaq kemá itáúnnama yeráwáqá akoqnáá-aimma timá aúwáayakaq maréta maamin-náqá aúpáq ikámma puínéta kéowaq kemá páátákáá timákaunana wemá enópaq kéwepoata mi-káyúkámá yeráwáqá maamin-áímmá enaúrikaq tínoe.” téná Karótiati wemá aúbama agatáíye.

³¹ miráitata áái-q-i-wayukama yeráwáqá Póromma awíqmeta Áátíparááti-marukaq ko watéta³² ániibo mikákémmá yaímma marabí uráan-i-wayukama yeráwáqá yauwéqmeta yeqtí-naopaq kéyewata yaímma oóti ámûraaq uráan-i-wayukama yemá Póromma awíqmeta Tétária-marabaq urááe.³³ mirátata yaímma oóti ámûraaq uráan-i-wayukama yemá maamin-áúbámá maméta anó-kawaa-naqa móma kámeta Póromma awíqmeta wení aúrikaq urááe.³⁴ ániibo anó-kamaani-nakoma wemá maamin-áúbámá káonena wemá Póromma ítama aónaraiye: “emá náakake-narabono?” téná kítitana Póro wemá tiráíye: “kemá Tirítia-marabakena” téná kítitana³⁵ ániibo anó-kawaa-nakoma tiráíye: “maamin-áímmá eqtábá tiráá-kayukama yeráwáqá maakáq íyaqa maamin-áímmá ítama yainánune.” téná wemá yaímma-wayukama timáyíkáitata yemá Póromma awíqmeta Érótini kámááni-naupaq móma ánná umákáawana máqe-uraiye.

**Ítiráaeo-wayukati
anó-kawaa-wayukama
Póromma aabi mayákaraae.**

24 anaáekaqa móra-tiyaapaq-
kanaama yátáitata
anó-monoq-naqa Áánánáiyati wegáraq
yaímma anó-kayukagaraq mórama
yeráwáqtí yáama waeránín-naqa
áwíqa Tetúrti yeráwáq máqtemma
Póromma aabi mayakánón-aimma
anó-kamaani-naqa Pírikikaq tiráae.
²ánibo anó-kamaani-nakoma Póromma
ááyaitana kéyitana Tetúrti wemá
maará téna kaaqaari-áímmá tiráiyee:

“anó-nako, emá keqtáá íraqóniq
umá tíwáqnaa kéonaqtaa ketáámá
ááiqa íma kéeqtaa ení auyánákáqá
máqte-marukaqa móra-yataqa íma
abarokáq kéiyee. ³miráitaqtaa ketáámá
minnáyaba emmá ítama íraqóniq
kéeqtaa timuqá kémarauatae.
⁴miráimanibo emmá watáama timá
yáqtoraiyabama ení paru-yátáákáq
emá ketáái watáama awaaraq-áímmá
itánóne. ⁵maamin-nákómá
máqte-tupaama wemá ááiqa kéena
máqte-marabaqa Ítiráaeo-wayukati
aúkáapimma wemá táí-aaimma
tarôq kéena wemá áqnáabariq umá
keqtáá Ítiráaeo-wayukabikemma
wemá Náátárêti-wayukaraq yabíkéna
yúyánámmá mamá táwí kéumayikaiye.
⁶miráitana wemá ketáái anó-monoq-
naupaqa kúmiq-yataaqa tarôq kéitaqtaa
ketáámá wemmá yáqtokaunatae.
⁷miráimanibo áái-q-i-wayukati
anó-kawaa-naqa Arítiti wemá iréna
maamin-náqá akoqnáá umá awíqmena
kóuraiye. ⁸miráitana Arítiti wemá
téna ‘maamin-náqá aabi mayakáneqa
keqtááyábámá enôpaq oro.’ téna
wemá timá tíkaraaiqtaae. miráipoaq
emá maamin-náqá enamáárríq
ítama káonenana weqtábá ketáama
‘áraíne’ tíya emá aónanone.” téna

Tetúrti wemá tiráiyee. ⁹máqtemma
Ítiráaeo-wayukagaraq yemá téta
maamin-áímmá “áraíne” téta yemá
tirááe.

**Póro wemá Pírikikaq
watáama tiráiyee.**

¹⁰ánibo anó-kamaani-nakoma wemá
Póroni aúrapi aayóq uráitana Póro
wemá watáama tiráiyee:

“kemá aónaraunama emá
netuqyaa-túpáámá maami-káyúkátí
anó-kawaa-naqa mááe. aamá ítama
kéyainanaq kemá akoqnáá umá
yauwéqma tenúne. ¹¹ánibo emá
enamáárríq maami-káyúkámá ítama
yimónao. kemá Yérútáarebaqa
monoq-námmá peránááq uráunama
títaubake kaayaq-yúpáámá kéyataiyee.
¹²miráitata Ítiráaeo-wayukama yemá
íma kétémonawaq kemá móra-naqa
unítíq-aimma ítimayikeq ánibo kemá
máqte-kayukati yúyánámmá mamá
táwíq íma kéeq yeráwáqtí anó-monoq-
naupaqa yirááti-naupakaraq íma
anó-maruqa mamá táwíqa íma uráune.
ímiye. ¹³ánibo íbèqa maami-káyúkámá
máqten-aimma kétémanibo íma
kanaarácq abarokáq yiráátin-aimma
kéte.” téna Póroma óq-aimma tiráiyee:
¹⁴“miráimanibo kemá móra-yataaqta
emmá timá-amenunama minná
aammá uyátárai-nakoma tiráátiraiye.
ketí aúbi máróa-kayukama
min-áqtábá ‘kaaqaari-áiné’ kéte. kemá
Ítiráaeo-wayukabikemma yatáqma
kémaeq naayóbáqá ketáái títaubikoni
Áánúqtukaq anaáe kéwáreq kemá
máqtemma ámáan-aima kéwareq
Áánúqtuni amuné-wáyúkátí watáama
agamatá-kánnáábímmá wáitaq kemá
itáíq-itaiq kéune. ¹⁵miráitata yeráwáqá
maami-káyúkámá Áánúqtuqta
awé oníq umá kegáraq Áánúqtumma
awé kéeq kemá Áánúqtuqta
wemá pukáa-kayukama mamá

itó-umayikaniye. téq kemá itáíq-itaiq keune.

¹⁶ ániibo ketirukómá íráqôniq kéena arupú kéitaq kemá Áánûqtugaraq aarawaatí yúrikaqa kemá ketáaiqtaba netuq-túyánámmá íma kémayaune.

¹⁷ ániibo kemá Yérútáárebaq yuwéq káqo-kayukate yagaroqtamá máqe-uraune. mibákémmá kemá yauwéqma ketí márúkaq íráunnama kemá Áánûqtukaq amí-yátááqá maméq íréq móneqa ketí waayúkama íma makáa-kayukama yímikaune. ¹⁸ ániibo kemá mirá kéeq anó-monoq-naupaq máeq ketí kúmiq-yataaqa mamá paá i-yátááríq kéunatama taíbaq-wayukama ketê íma áíkuteta unítíq-aimma íma wáqe-uraiye. ¹⁹ miráitamanibo yaímma Ítíráaeo-wayukama Étia-marabaq kémaae-kayukama yeráwáqá máqe-uraae. yemá kemmá aabi matikánétama yemá maakáq enaúrakaq írétawaq ókaraq yeqtí watáama itáaro. ²⁰ ániibo mi-káyúkámá min-áímmá íma timá-amiyaama maanámo máa-kayukama iyúwénatawaq káánítôre-wayukati yúrikaqa itó-uraunata otaa-qtátááríq íuraane tiráan-aimma timá-amero. ²¹ miráimanibo kímora-yataaqa kemá maará téq tiráune. ‘Áánûqtu wemá pukáa-kayukama yauwéqma mamá itó-umayikaniyaq kemá minnáyaba itáíq-itaiq kéune téq tiráunayaba yemá minnáyaba kemmá aabi kématikaae.’” téna Póroma tiráiyé.

²² ániibo anó-kawaa-naqa Píriki wemá uyátarái-nakon aammá itáíq-itaiq on-ááímmá aónéna wemá tiráiyé: “i-wáyúkátí anó-kawaa-naqa Arítati wemá maakáq yínna-yupaama kemá keráwáqtí táama ítama yainánúne.” téna anó-kamaani-naqa Píriki wemá tiráiyé. ²³ ániibo anó-kawaa-nakoma yaímma-wayukama timáyíkáitata yeráwáqá Póromma awíqma ánná-naupaq móma ákáreraq

akoqnáa-aimma íma téraq wemmá ayuwáiyana paá uréire kéinaq wení waayúkama iyuwáiyata paá yama káoneta aáwaqa wemmá áméro.” téna tiráiyé.

**Píriki Póromma
kaayaq-kárítimáátímá
ánnáma umákaraiye.**

²⁴ Píriki wegáraq wení ánáakoni áwíqa Tarútíra wemá Ítíráaeo-annabiken-inimiye. miráitana Píriki yaímma-taoqa wemá Póromma ááyaitana Póro wemá íréna Ítuma keqtáa yauwéqma tiwiránîn-nakoqta itáíq-itaiq kéo-waigoni áaimma timá ámikaiye. ²⁵ miráimanibo Póroni watáagoma arupú áaiqtaba téna ketáái túma yabi-íyábágáraq Áánûqtuma ketáamá mamá yainánîq-kanaayabagaraq wé tiráiyé. Píriki wemá maamin-áímmá kéitena ikatíq uráiyé. miráitana Píriki wemá Póromma timá ámikaiye: “anaaeékaqa aamá tí-kánááráqá emmá ááyaanaa aamá máma túnópo emá kóaa.” téna timákaraiye. ²⁶ miráitana Píriki wemá Póroqta “yaímma móneqa timíniye” téna wemá Póromma taígani-tupaama timákaitana kégoitana wemá awé umá máqe-uraiye.

²⁷ anaaékaqa kaayaq-kárítimáátímá keyatitana Pótitati Péqtati wemá Pírikini-maruqa mayéna wemá anó-kawaa-naqa maínna-kanaaraqa Píriki wemá Ítíráaeo-wayukama yimuqá maraígáae téna Póromma paá ánná-naupaq ayúwáitana máqe-uraiye.

25 kaumo-yúpáamá keyatitana anó-kamaani-naqa Péqtati wemá Tétaría-marabake maréna yauwéqma Yérútáárebaq uráiyé. ² miráitata uyátarái-monoq-wayukagaraq Ítíráaeo-wayukati kawáa-wáyúkágáraq yeráwáqá Póromma aabi mayakánôn-aimma anó-kamaani-nakokaq maméta

urááe. ³yemá anó-kamaani-nakaq inaa-inaa tirááe: “emá keqtáá tíwáqnaa éaq emá maamin-náqá timákénanawaq wemá Yérútáárebaq yíno.” téta yemá aapaq kéwinaraq aúpáké atíqtuweta ikamónáae téta tirááe. ⁴ánibo anó-kamaani-naqa Péqtati wemá tiráaye: “Póro wemá Tétária-marabaq ánná-naupaq máipoaq kemá mibáq yauwéqma ónúne.” téna wemá tiráaye. ⁵miráinata keráwáqtí anó-kayukama yemá ketê yagaroqtamá mibáq uréta min-nákóní otaa-qtátááqá wáinatama yemá Póromma aabi mayakánoe.” téna anó-kamaani-nakoma tiráaye.

⁶ánibo Péqtati wemá Yérútáárebaq tiyááka-kanaama yeráwáqté maéna wemá Tétária-marabaq uréna móra-taoqa wemá aamá ítama yainái-náupáq máena wemá yaímma-wayukama timáyíkáitata yemá Póromma ánná-naupake awíqmeta irááe. ⁷ánibo Ítiráaeo-wayukama yemá Yérútáárebake ye-káyúkámá iréta máqten-aimma téta Póroni aúbi makáámanibo árain-aimma íma anó-kamaani-naqa timá ámikaae. ⁸ánibo Póro wemá tiráaye: “kemá mórama otaa-qtátááqá íma tarôq éq ánibo Ítiráaeo-wayukati ámáan-aimma íma mamá táwíqa kéeq yeráwáqtí monoq-námmá íma mamá táíq kéeq Arómani-wayukati anómma yabíkái-naqa íma awáágúraune.” téna Póroma tiráaye. ⁹ánibo Ítiráaeo-wayukayaba yimuqá kémarena Péqtati wemá Póromma awíqma Ítiráaeo-wayukati iyáápi maráinayaba wemá maará téna Póromma timá ámikaiye: “Póro, emá kanaaráq Yérútáárebaq kéwinaraq mibáqá kemá enáama ítama yainánúnô?” téna tiráaye. ¹⁰ánibo Póro wemá tiráaye: “Íbêqa kemá maami-náupáq itó-uraunama maammi-náummá Arómani-wayukati yabíkái-nakoni íraqôn ámáan-aikaraq

ketáámá ítama keráwáqá yainánóe. ánibo emá káonaane. kemá Ítiráaeo-wayukabimma mórama otaa-qtátááqá íma tarôq uráune. ¹¹kemá mórama kemmá tíkamma puí-yátáárfiq uráanatama minná kanaaráq tókaminoe. miráimanibo yeráwáqá kaaqaari-áímmá tétama kemmá yeqtí yiyáápi yimíníqtabama móra-nakoni náápaamma íma wáiyie. minnýyaba kemmá Arómani-wayukaraq yabíkái-nakoma yúrakaq ketáámá yainániye.” téna Póroma tiráaye. ¹²ánibo Péqtati wemá maamin-áímmá kéitena wení kánítóre-wayukagaraq watáama timátuwena wemá Póromma timá ámikaiye: “emá anómma yabíkái-nakoma enáama ítama yainániye ténnaboa emá kanaaráq wekák wínóne.” téna tiráaye.

Póro wemá káqomma yabíkái-naqa Aagarípaani aúracaq uráiyie.

¹³yaímma-kanaama kóitana anómma yabíkái-naqa (kíni) Aagarípa Peníti wení anaanoágáraq yenákámá maréta Tétária-marabaq uréta Péqtatimma yaagumá téta timá ákaraaye. ¹⁴miráitata yenákámá Tétária-marabaqa ayáqtáá-kanaama kémaeyana anó-kamaani-nakoma Péqtati wemá mi yabíkái-naqa Aagarípaamma Póroqtaba maará téna tiráiyie: “naayóbáqá Píríki wemá móra-naqa Póromma ánná-naupaq ákáraimma wemá íbêqa paá máiyie. ¹⁵miráitaaq naayóbáqá kemá Yérútáárebaq máunata Ítiráaeo-wayukati uyátárai-monoq-wayukama yemá téta ‘maamin-náqá aabi mayakéta ikamíyana puíno.’ tirááe. ¹⁶ketáámá Arómani-wayukataama maamiráráá kéunatae. áqnáabaq móra-nakoni aúbimmô maráina-waigoma wenáama ítátuwena aúbi maráin-aiqtaba wemá kanaaráq tíniye. anaaékaqa

ayúwáananataa yainánúnatae.
¹⁷ miráitata yemá maréta maakáq
 kéyewaqa kemá íma ayáqtáá-yupaama
 máqe-ureq kemá aamá ítama yainá-
 náúpáq káqon-aabayaanaapimma kemá
 yaímma-wayukama timáyíkaunata
 Póromma ánná-naupake awíqmeta
 irááe. ¹⁸ miráitata mi-káyúkámá yama
 itó-uraamanibo yemá Póromma aabi
 mayakaí watáama íma tirááe. ímiye.
¹⁹ yemá paá yeráwáqtí monoq-nááqtábá
 kététa mórama pukurái-naqa wenáwíqa
 Ítue wetábá tirááe. Póroma wemá téna
 maamin-náqá ‘paá máíye’ téna kétiye.
²⁰ miráitaq kemá maamin-áímmá
 itáunnama ummaa kéyaitaq kemá
 Póroqtaba maará téq tiráune. ‘emá
 kanaarác Yérútáárebaq kéwinaaq
 maamin-áímmá ítama yainánúnô?’
 téq kemá tiráunamanibo ²¹ Póro
 wemá téna Arómani-wayukaraq
 yabíkái-nakoma ketáama ítama
 yainániye.’ téna kététaq ayuwáunana
 wemá ánná-naupaq máíye.” téna
 Péqtati wemá timá yímikaiye. ²² ániibo
 anómma yabíkái-naqa Aagarípa
 wemá tiráíye: “kemá kenamááríq
 maamin-nákón áama itánáaq kéune.”
 téna kététa Péqtati wemá téna
 “maamin-áímmá aabáyaama itánóne.”
 téna tiráíye.

²³ káqon-aabayaanaapimma kínima
 Aagarípa wegárác Peníti yenákámá
 anómma yabíkái-kayukati unáákáqtôma
 yenákátí yineqá umátoreta yaímma
 i-wáyúkátí anó-kawaa-wayukagaraq
 yaímma anó-kayukagaraq yeráwáqá
 móra-naupaq áíkuma máeta Péqtati
 wemá yaímma-wayukama timáyíkáitata
 yemá Póromma ánná-naupake ko
 awíqmeta irááe. ²⁴ ániibo Péqtati wemá
 tiráíye: “kínima Aagarípaao, ketáágárác
 máqte-kayukao, maamin-náqá aónaaro.
 Ítiráaeo-wayukama aarawaamá
 Yérútáárebaq kémaae-kayukagaraq
 yaímma maabáqá Tétaría-marabaq

máa-kayukagaraq yeráwáqá téta
 ‘maamin-náqá wemá paá íma mánibo
 ikámínana puíno’ téta yemá ketúraqaq
 ááyama tirááe. ²⁵ miráimanibo kemá
 maamin-náqá aónáunnama wemá
 mórama otaa-qtátááq tarôq éna
 puíní-qtataaqa íma waítana wemá
 wenamááríq téna Arómani-wayukaraq
 yabíkái-nakoma ketáama ítama
 yainániye.’ téna kététaq kemá ‘wekác
 wakúyakaanana wíniye.’ tiráune.
²⁶ miráitaq kemá weqtábá aúbabi
 agatúwáanana Arómani anómma
 yabíkái-nakokaq wínín-aimma íma
 itaraune. miráitaq kemá wemmá
 awíqme kínima Aagrípaao, emá
 anómma yabíkáana-waigokaraq
 yaímma-yuti yúrakakaraq kéyunaboq
 keráwáqá wenáama kéitaiyaq
 anaaékaq kemá wení otaa-qtátááqtbá
 kanaarác agayánúne. ²⁷ miráinaq
 kemá móra-nakomma ánnábimmo
 Arómuq timákaanana kéwinaq wemmá
 aamá mayákáan-aimma kemá íma
 aúba-wannaabi agáyáanama minná íma
 arupú íniye.” tena anó-kamaani-nakoma
 Péqtati wemá tiráíye.

Póro wemá Aagarípaani aúraqa watáama tiráíye.

26 ániibo Aagarípa wemá
 tiráíye: “Póro, emá íbêqa
 ení watáama tiyo.” téna kététa
 Póro wemá ayáamma múte yaútena
 wenaúbi máraan-aiqtaba tínena itata
 waayúkama yaákama máqe-uraae.
 Póro mirá téna: ² “anó-kawaa-naqa
 Aagarípaao, emá ketáái áaiqtaba
 kéitaanaboq kemá timuqá ôriq
 umá kémareq kemá anaúraqaq
 watáama ténáaq kéune. miráitaq kemá
 emmá watáama timá-amenunama
 minná Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá
 keqtábá kaaqaari-áímmá téta túbi
 kémaran-aimma timá-amenune.
³ miráita emá Ítiráaeo-wayukama ketáái

táaikaraq ketáamá watáama túnnatama minná emá káonaane. minnáyaba emá ketáama ítama íráqôniq éwaq emá íma ábòkariq uwo.

⁴ánibo Ítíráaeo-wayukama yemá máqtemma ketáaimma aónaraae. naayóbáqá kemá pááqyan-iyapogoma ketí-wayukate yagaroqtamá kémaeqa kemá Yérútáárebaqa uréire uráune.

⁵miráitata naayóbáqá yemá kemmá timónaraapoata yemá kanaarác ketáaimma timá-aminetama minná kanaarác íye. miráitata yemá aónaraane. naayóbáqá kemá Pérati-wayukati yáaimma kéwaraunata min-ááikómá akoqnáá umá ketáái monokóni áaimma uyátáraiye.

⁶miráitaq kemá íbêqa itó-uma máunata yemá kemmá aabi kématikamma maamin-áikóni áaimma mirá-uraiye. naayóbáqá Áánûqtuma ketáái títaubikomma akoqnáá-aimma timá yímikaitaq minnáyaba kemá itáíq-itaiq kéune. ⁷ánibo ketáái títaubake kaayaq-ánná-wáyúkámá yeráwáqá wágááwabi nokáamma Áánûqtukaq nunamummá tíq-tiq umá awé kéone. ánibo anómma yabikáana-nako, kemá itáíq-itaiq kéunata Ítíráaeo-wayukama yemá kemmá aabi matíkaraae. ⁸keráwáqá Ítíráaeo-wayukao, Áánûqtuma pukáa-kayukama mamá itó-umayikaniqtaba nôraq itarác íma tínô?

⁹naayóbáqá kemá kenamááriqa Ítuma Náátárêtibake-nakon áwíqa mamá táíq uráune. ¹⁰miráitaq kemá Yérútáárebaq uyátárai-monoq-wayukabikemma akoqnáama matéq netuqyaammá Áánûqtuni waayúkama yáqtoqma Yérútáárebaq ánná-naupaq kényikeq yaímma-wayukama yíkamiyata púyoro téq tiráunae. ¹¹miráitaq kemá máqte-tupaama yeráwáqtí monoq-náupác uréq ánnáma kényimeq Ítuni anaaémo wáráan-aimma

yuwaígáae téq uráune. minnáyaba kemá káqo-marabaq uréire umá Ítuni anaaé kéwaraa-kayukama mamá táíq umáyikaraune.

Póro wemá Káríqton-annama aúkain-aimma tiráíye.

¹²miráitaq kemá uyátárai-monoq-wayukabike náapaamma kémayaunata yemá timátíkáawaq kemá maréq Tamáátikati-marabaq uráune.

¹³miráitana wágáama aabaúgómá aáwaqa naí-kánáá kéita kemá aónáúnana aabáyákákémmá ókómá kamá yupayo uréna ketê yagaroqtamá uráa-kayukati yineqá ókómá kamá yupayo uráíye. ¹⁴ánibo máqtemma ketáamá marabí yutákureqtaa kéitaunana móra-wataagoma Íbaru-aipikemma maará téna tiráíye. 'Tóro! Tóro! emá nôraq itawác kemmá mamá táwíqa kéono? kemmá apupé kée emá ketí-wayukama mamá táíq kéumayikaanaboa emá enamááriq aú-aiqa mayánóne.' téna min-áikómá tiráíye. ¹⁵ánibo Póro kemá tiráune. 'uyátaráana-nako, emá náawabono?' tiráune. ánibo uyátárai-nakoma wemá tiráíye. 'kemá Ítue. emá kemmá mamá táwíqa kéone.' téna tiráíye.

¹⁶miráimanibo íbêqa emá itó-urewaq kemá enôpaq íráunapoaq kemá emmá awiráana emá ketí mayái-náqá mááe. emá íbêqa kéite aónáana-yataaqtabama máqte-kayukama kétimayiminaq ánibo anaaékaqa abarokác íní-qtataaqtabagaraq emmá aráátenune.

¹⁷miráinaq emmá timákáana Ítíráaeo-anna-wayukayaqtaba káqo-wayukayaqtaba kawáá onúne.

¹⁸minnáyaba emá yeráwáqtí yúramma mamá tágamayikenata yemá kumayuq-yátáápikémmá yuwéta yeráwáqá waéqma tágama-yataakaq maéta Tááqtaani akoqnáápikemma yuwéta kekác itáíq-itaiq kényaq

kemá yeráwáqtí kúmiqa mamá paá umáyíkáanata yemá Áánûqtuma yiwíkai-kayukagaraq aokariq umá yagaroqtamá mánoe.’ téna Ítuma tiráine.” téna Póroma tiráie.

**Póroma wení mayaígón
áaimma tiráie.**

¹⁹ ániibo emá anómma yabíkáan-naqa Aagarípao, kemá Áánûqtunopake-tataaqa káoneq kemá íma wenáama arátaune. ²⁰ miráitaq kemá áqnáabaqa Tamáátikati-marabakemma Yérútáárebaq uréq mikákémmá máqtemma Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukabimma Áánûqtuni átê-wataama kétima-yimunata yeráwáqtí kúmiq-yataapikemma waéqma yeráwáqá Áánûqtukaq yirummá ámiketa íráqôn-aaimma íyábá timá yímikaune. ²¹ kemá mirá kéunata minnáyaba Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá monoq-náúpáké kemmá yáqtoqma tókamineta urááe. ²² ániibo ketirummá akoqnáá wáqe-urena Áánûqtuma kemmá tíwáqnaa uréna kemá máqte-kayukagaraq yaímma anó-kayukati túrapi wataáama tiráie. miráitaq kemá íma káqon-aimma kétupo kemá naayóbáqá Mótetigaraq yaímma Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yeráwáqá maará téta tirááe. ²³ Áánûqtunopake tiwiránín-nakoma wemá aú-aiqa maténa keqtáámá áqnáabariq umá pukáipike itó-urena wemá Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukabimma aúwaraimma tágama-yataakaraq timá-yiminiye.’ téta yeráwáqá tirááe.” téna Póroma tiráie.

²⁴ Póro wemá mirá téna kítitana Péqtati wemá tiráie: “Póro! emá aíbôqnaaboq kéone! emá ení taíbaq itaí-yátáákómá emmá mamá aíbôqnaaboq kéie.” téna Péqtati tiráie. ²⁵ ániibo Póro wemá tiráie:

“anó-nako, kemá íma aíbôqnaaboqa kéune. kemá paá túyánámmá kéiteq kétune. ²⁶ Aagarípao, ketáama itaao. emá maami-qtátááqtábámá káone kéite uráánaq minnáyabama kemá íma ikatíqa éq wataáama kétunama maami-qtátááqá íma aúpq abarokáq uráie. ²⁷ anómma yabíkáana-naqa Aagarípao, emá Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáama kéitaano? kemá Ítáunama emá yetáama itáiq-itaiq kéone.” téna Póroma tiráie. ²⁸ ániibo anómma yabíkáai-nakoma Aagarípaa wemá Póromma maará téna timá ámikaiye: “emá maamin-áwáaráq-yúpaáwáq kemmá mamá Káríqton-anna-naqa káutikaano?” téna tiráie. ²⁹ ániibo Póro wemá tiráie: “awaaraq-yúpaáwábi ayáqtááq-yupaama minná kanaaraq íye. miráimanibo kemá Áánûqtukaq maará téq nunamummá kétune. egáraq yaímma-wayukama kэрáwáqá maamin-áímmá kétuna itáa-kayukama keráwáqá Ítun anaaé waqmá ketê móraiq umá kétikaiye. miráiyana maamin-ánnábí keráwápímmá íma wániye.

³⁰ Póro wemá mirá téna kítitana anómma yabíkáai-naqa Aagarípaa Penítigaraq yaímma-wayukagaraq yeráwáqá itó-uma máápaq kóuraae. ³¹ miráitata yeráwáqá máápaq máeta maará téta tirááe: “maamin-náqá wemá mórama ikámma puyéta ánnáma améta ínín-úmmáá-yátááqá íma taròq uráie.” téta tirááe. ³² ániibo Aagarípaa wemá Péqtatimma maará téna timá ámikaiye: “maamin-náqá Póro wemá ‘Arómani-wayukati anómma yabíkáan-nakoma ketáama ítama yainániye’ téna íma tinnarakaa wemmá timákáanana paá yawéqma kóine iné.” téna Aagarípaa kínima wé tiráie.

**Póroma únópi-káarébi
maréna Arómuq uráiyie.**

27 ániibo yeráwáqá aamá timá móra-akaq maréta keqtáa timátikaawaqtaa únópi-káarébi maréqtaa Arómuq Ítari-marupaq kéunanata yeráwáqá yáqtoqma Pórogaraq yaímma ánná-wayukagaraqa anómma i-wáyúkátí kawáá-náqá áwîqa Yúriati wení ayáápi yîkaraae. miráitana maamin-náqá i-wáyúkátí kawáá-nákóqtábámá Arómani-wayukati i-naré. ² ániibo kemá Arúkegaraq ketáámá mórama Áátaráámítíq únópi-kááregómá Étia-marupaq kéwitaqtaa ketáámá mipí uyáqtama uráunatae. ániibo móra-naqa áwîqa Ááritáakatima wemá Tetarónáikaqa Maateróniabake-nakoma wegáráq yagaroqtamá ketáátê iráiyie. ³ ániibo óq-abayaanapimma ketáámá Tááírana-paqa ko yamá uráunatae. miráitana Yúriati wemá Póromma mamá Íraqòniq kéumakena ayúwáitana uréire kéena wení aanábó-wáyúkámá yimónaraiye. ⁴ ániibo ketáámá Tááíranapakemmma únópi-káarébi maréqtaa kéunanata uwáágoma keqtáa mamá táwîq kéitaqtaa íyórai-aukapaq maréqtaa Táíparatibaq uráunatae. ⁵ miráitaqta ketáámá únókóní aúkáapi maréqtaa Tirítibaq uréqtaa mikákémmá Paapíriya-marupaq uréqtaa ániibo mikákémmá Mááíraqa Arítia-marabaq uráunatae. ⁶ ániibo mi-márúkákémmá mórama i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma wemá Érékánaraa-marabake únópi-kááregómá maréna Arómuq Ítari-marupaq wíne kéitana wemá timátíkáitaqtaa ketáámá mipí uyáqtama uráunatae.

⁷ miráitaqtaa ketáámá mi-únópi-káárebímmá yaákare kéweta yaímma-kanaama máqe-uraunatae. miráitana móra-maruqa Nááítatiq

kéyúnanata mikákémmá anón-uwaagoma keqtáa mamá táíq kéiqtaba mikáké maréqtaa Karíti-marukoni íyórai-aukapaq waaqókáq Tááramóniq uráunatae. ⁸ ániibo mikákémmá maréqtaa únókóní áwabaq kégumunanata min-áúkápáqá anón-ummaa-yataaqa kémayeqtaa ketáámá maréqtaa Áráátia-marukoni waaqókáqá únópi-kááremá marái-márúqá yayamá írúunatae. ⁹ ániibo netuqyaa-túpáámá kéyáaitana Ítíráaeo-wayukati aáwaga awetá i-kánáámá yátamakitata mimórá-kánáámá uwáágoma ôriq umá kéyorena únókómá yeráwáqá mamá táíq uráiyie. miráitana Póro wemá maará téna timá yímikaiye: ¹⁰ “máqte-kayukama ítáaro! íbêqa ketáámá kéonanataama taíbaq-yataaqa aúyoranimanibo miráuma únópi-kááregáráq oótakaraq yenamá mi-qtátááqá íma aúyoraiyobo ketáámá waayúkagaraq aúyoranunatae téq kemá kéitaune.” téna Póro wemá tiráiyie. ¹¹ miráimanibo i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma wemá únópi-kááremá awéqtameta uréire kéo-kayukati yáama kéitena Póron-aama íma ítaraiye. ¹² ániibo min-áúkápáqá únópi-kááremá marái-márúqá uwáágo ôriq kéena íma íraqòniq uráitata mi-káyúkámá yeráwáqá aamá timá móra-akaq maréta Karíti-aukapaqa Pinítibaqa únópi-kááremá marái-márúqá uwáá kéyorai-kanaama íraqòniq uráitata yeráwáqá mibáq wínetá urááe.

únópímmá anón-uwaama yokáiyie.

¹³ anaáekaqa uwáágoma mamá pááqyaniq kéitata yeráwáqá yúyánámmá ítáaniq umá únópi-kááremá maméta Karíti-aukapaq maréta urááe. ¹⁴ miráitata yeráwáqá únópi-káárebí maréta pááqya-kanaama kéowana Karíti-marukake uwáama áwîqa anón-uwaama yokáiyie. ¹⁵ miráitana min-úwáágómá únópi-kááremá

mamá táíq kéitana ketáámá íma kanaaráq yáqtoqma awíqmeqtaa uráunatae. ¹⁶ miráitaqtaa mikákémmá ketáámá maréqtaa pááqya-marukaqa Kótaq uréqtaa íyórai-aukapaqa ketáámá anón-ummaa-yataaqa matáunatae. ketáái pááqya-unopi-kaarema anón-unopi-kaarenobaq múte makáunatae. ¹⁷ miráitata únópi-káárébi mayaímá kémayaa-kayukama yeráwáqá únópi-káárémá yáqtorai-yataaqa yabítiréta ánnáma atáá umá akoqnáá kéeta yeráwáqá téta únópi-káárégómá tówíqmenata Aríbiya-aukapaq wíniye téta yeráwáqá tabaráábera-qtataaqa ayútuwaawana mi-káárégómá únókóní ámúraaqa mayaqména uréire uráiyé. ¹⁸ miráimanibo anón-uwaagogaraq únókógáráqá keqtáámá tiwéqtamena uréire kéitata yeráwáqá káqon-abayaanapimma áaimma átáma oótamma mamá iyaabítaaq urááe. ¹⁹ ániibo óq-taoqa yeráwáqtí iyáápiemma únópi-káárémá mamá íráqóniq i-yátááqá mamá iyaabítaaq urááe. ²⁰ miráitaqtaa netuqyaa-túpáámá ketáámá aabaúwábi wiyóqá íma káonaunataama ‘náakaqtaa máuno?’ téqtaa anón-uwaama kéyoraitaqtaa ketáámá íma paá mái-tuyanamma ítaraunataamibo “táíq ónúnatae” téqtaa tiráunatae.

²¹ ániibo netuqyaa-túpáámá máqte-kayukama aáwaqa íma néta máawana Póro wemá yeráwáqtí aúkáapi itó-urena tiráiyé: “keráwáqá maami-káyúkámá ítáaro. naayóbáqá keráwáqá ketáama kéíteqa Karítibaq yuwéq íma uráiyakakaa maamiráuma ummaa-yátááqá íma mayéqtaa máqte-qtataaqa íma aúyoranena iné. ²² miráimanibo kemá timá-timunna-aimma ítáaro. keráwápíkémámá móra-naqa íma aúyoranibo kímora-yataaqa únópi-káárémá wenamáa aúyoraniye. ²³ ániibo kemá Áánúqtukaq

nunamummá kéteq wekáq itáíq-itaiq kéunana nokáamma Áánúqtuni kaqtó-nakoma ketimakaq yama itó-urena tiráiyé. ²⁴ Póro, emá íma ikatíqa éwaq anómma Arómani-nakoma Títaama wenaúrakaq koma itóaa. ániibo maami-káyúkámá máqtemma yeráwáqá únópi-káárébi máa-kayukama eqtábá Áánúqtuma kawáá íniye.’ téna tiráiyé. ²⁵ minnáyaba waayúkama keráwáqá íma ikatíqa oro. kemá Áánúqtuqtaba itáíq-itaiq kéunapoana Áánúqtu wemá tínna-yataaqa kanaaráq tarôq íniye. ²⁶ minnáyaba ketáámá páátákáá únópi-káárémá maméqtaa móra-marukaq onúnatae.” téna Póroma tiráiyé.

²⁷ ániibo tiyááka umá títaubake kaumo-nókáámmá kéyataitata uwáá kéyorena ániibo móra-nokaama títaubake kaayaqté-kaayaqtekomma yeráwáqá Meriteréinia-unokoni áwabaqa nokáan-aukaama únópi-káárébi mayaímá mayáa-kayukama yúyánámmá ítáama maami-káárégómá “móra-marukaq kéwiye” téta yeráwáqá yúyánámmá ítiraae. ²⁸ miráitata yeráwáqá ayáqtááq-annaraqa ummaa-yátááqá abíkumareta únópi yúwáawana kúmimma waaqókáríq uráiyé. miráitaqtaa ketáámá maréqtaa móragaraq pááqya-kanaama kéweta min-ánnámá únópi yúwáawana kúmimma waaqókáríq éna kegébaraq kukáiyé. ²⁹ ániibo únópi-káárébi mayaímá kémayaa-kayukama yeráwáqá ótakaq ya kumayániye téta yeráwáqá ôriq umá ikatíqa urááe. miráitata yeráwáqá páátákáá únópi-káárémá yáqtoqma akoqnáá i-yataaqa mi-káárégóní ayárepaqa kaayaqté-kaayaqte ummaa-yátááqnápó yáqtoq-mareta máiyana aabaúmá utaíkáae téta yeráwáqá nunamummá tirááe. ³⁰ miráitata únópi-káárébi mayaímá kémayaa-kayukama

yeráwáqá yuwéta péqmareta kóineta únópi-kááregóni aipakémmá ummaa yamá yáqtorai-yataaqa karikaa uréta pááqya-unopi-kaarema mémánóbáq yubéqtukaee. ³¹ miráitana Póro aónarena wemá i-wáyúkátí kawáá-nákáráq yaímma i-wáyúkágáráq timá yímikaiye: “maamin-únópi-káárebímmá mayaímá kémayaa-kayukama yeráwáqá íma máiyaqa minná máqtemma keráwáqá táwíq ínoe.” téna Póroma tiráiyee. ³² ániibo i-wáyúkámá yeráwáqá maami-kááregóni ánnáma kárátuwaawana uráiyee.

³³ aabaúma utánéna kéitana Póro wemá maami-káyúkámá aáwaqa naígáae téna watáama tiráiyee: “máka-tiyaapari umá títaubake kaayaqté-kaayaqte miráuma ayáqtáá-kanaama ketáá ikatíq umá aúyoqeqltaa aáwaqa íma naráunatae. ³⁴ miráitaq kemá akoqnáá umá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá yaímma paá-aawaqa mamá kénaiyanawaq min-ááwákómá keráwáqá mamá akoqnáá íniye. minnáyaba keráwáqá itáaro. keráwáqtí túma íma ayáá atikaniye.” ³⁵ Póro wemá mirá kétena yeráwáqtí yúrakaaq yammá maténa Áánúqtumma amuqá marakéna nunamummá kétena Póro wemá yammá naráiyee. ³⁶ miráitata máqte-kayukama yeráwáqtí iyakoma íráqòniq kéitata aáwaqa mamá narááe. ³⁷ miráitaqtaa ketáámá taígani-kayukama (miráuma 276) mi únópi-káárebímmá máqte-uraunatae. ³⁸ ániibo mi-káyúkámá yeráwáqá aáwaqa mamá nátuweta anaaékaqa yeráwáqá únópi-káárebíkémhá aáwaq-unamma mamá únópítáá iyabótúwáawana únópi-kááregómá ummaamá íma yéna oyaaq umá uráiyee.

únópi-kááremá táíq uráiyee.

³⁹ aabaúma utamá kégaitata únópi-káárebí mayaímá kémayaa-kayukama yeráwáqá márúqa káonetaamanibo maramá íma aónaraae. miráitata yeráwáqá min-áúkápáqá íráqòniq umá únópi-kááregóni márúqa wáitana íráqòniq umá kegébama wáitata yeráwáqá min-áúkápáq wínéna urááe. ⁴⁰ miráitata yeráwáqá mi únópi-kááreráqá ánnáma kúma akoqnáá umaráan-annama kárátuwaawana únókóni amúraaq wáqe-uráiyee. miráitata yeráwáqá aweqtaí-yátaráqá ánnáma kúma akoqnáá umaráan-annama kégareta ániibo taabaráábema múte abikumaraawana uwáágoma yiwíqmena únókóni kegébabaq uráiyee. ⁴¹ miráitana mi únópi-kááregómá maréna únókóni kegébanobaqa aipaké koma aguréna maranóbáqá akoqnáá uráiyee. miráitana anón-uwaama yokéna maamin-únópi-kááregóni ayáremma mamá táwíq uráiyee.

⁴² ániibo i-wáyúkámá yeráwáqá yaímma ánná-wayukama péqmareta kóinoe téta yeráwáqá yíkamineta urááe. ⁴³ miráimanibo i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma wemá Póromma áwáqnaa kéena íma mirá-inoe téna wemá yaímma-anna-wayukama timáyíkáitata yeráwáqá nokótaaqa yubámeta únókóni kegébabaq urááe. ⁴⁴ ániibo yaímma-wayukama únópi-kááregóni yaa aqtóráq yáqtoqma mayaqméta nokegébabaq urááe. miráitaqtaa máqte-kayukama íráqòniq umá máqte-uraunatae.

Póroma Mórota-marabaq máqte-uráiyee.

28 ketáámá máqtemma mi-nókóni kegébabaq íréqtaa ketáá itáunama mi-márúkóni áwíqa Mórota-marabare. ² miráitata

mi-márúkáké-káyúkámá yeráwáqá keqtáámá mamá íráqôniq kéowana ániibo aaqá yéna yaugiqá kéitata yeráwáqá iramá agamakéta min-íráráqá keqtáá tiwíqma tíkawaqtaa máqe-uraunatae. ³ ániibo Póro wemá móra ira-átáámá mamá irabí agamakáitana móra-iraakabayaakoma min-írá-átáábí máqena kokoqá kéiqtaba min-íráákábáyáákómá Póroni ayáákaqa ya útúraiye. ⁴ ániibo mi-márúkáké-káyúkámá aarawaamá yeráwáqá aónaamma maamin-íráákábáyáákómá Póroni ayáákaqa ya útúrena upúkáiye. miráitata mi-káyúkámá yeráwáqá maará téta tirááe: “árimma maamin-nákómá wemá yaímma-wayukama únópi yíkamitata pukáawana ketáái maníkómá íráqôn-aaimma tarôq í-nákómá wemá maami-nákóqtábámá íma paá mániye. téna maami-qtátááqá tarôq kéíye.” téta yeráwáqá tirááe. ⁵ miráimanibo Póro wemá maamin-íráákábáyáámmá iranóbáq awéqtama kéyuwena paá máqe-uraiye. ⁶ ániibo mi-káyúkámá yeráwáqá Póromma awé umá karákéta iqtoráinana wemá puíniye téta temmá Póroni aneqá móra-yataaqa íma abarokáq kéiqtaba yeráwáqá téta “maamin-náqá wemá maníkóé.” téta yúyánámmá ítaraae.

⁷ min-áúkápáqá mórana maramá wáqe-uraitana mi-máráráqá yabíkái-naqa áwîqa Púbiria wemá keqtáámá mamá íráqôniq umátíkáitqataa ketáámá kaumo-yúpáámá wení-naupaqa máqe-uraunatae. ⁸ ániibo Púbiriamma aboámá anó-karima kokoq-kárimá mayéna waguráitana Póro wemá min-nákóní naaúpaqa uténa min-nákóní aneqá ayáamma aráápare nunamummá kítitana min-nákómá atóbaraiye. ⁹ Póro wemá mirá kéitata mi-márúkákémmá netuqyaammá karí-wáyúkámá

yeráwáqá kéyewana Póro wemá mamá atóbamayikaraiye. ¹⁰ miráitata mi-káyúkámá yeráwáqá keqtáámá íráqôniq umá tiwáqnaa kéetata ániibo yaímma-yataaqa keqtáá kítimetata tiwáqnaa umá móma únópi-káárébi tiyúkataae.

Póroma Arómuq yayamá iráíye.

¹¹ ániibo mi-márúkáké ketáámá kaumo-wíyómmá maéqtaa anaaékaq ketáámá maréqtaa morama únópi-káárémá Érékánara-marabakemma anón-uwaama yóráitana mi-márúkáké ya máqe urái-kaarebiqtaa uyáqtama uráunatae. miráitana únópi-káárégóní aikaqá Tútie téta yeráwáqti maníkóní ábárawaao-aanikoratati yimammá tarôq umákáawana wáqe-uraiye. ¹² ániibo ketáámá min-únópi-káárébi maréqtaa Tírakuti-marukaq yayamá iréqtaa mi-márúkáké kaumo-yúpáámá máqe-uraunatae. ¹³ miráitaqtaa mi-márúkákémmá ketáámá min-únópi-káárébi maréqtaa Arégiuma-marukaq yaútúma yayamá iréqtaa mikákémmá anón-uwaama yóráitaqtaa maréqtaa Putióribaq anó-marukaq ko yamá uráunatae. ¹⁴ ániibo mi-márúkáké yaímma Káríqton-anna-wayukama kéyimonauunataa yemá keqtáá yáqtóráawata abapaké kaayaq-yúpáámá yeráwáqté maéqtaa Arómuq uráunatae. ¹⁵ ániibo Arómuq yaímma ketíbáqawaayutaama Ítun-aama kéitaa-kayukama yeráwáqá itáamma keqtááyábámá kéye téta kétéwata yemá máqtemma maréta mi-márúkáké áwîqa kaumo-áúwái-náupáqá mááketi-marukaraq wenáwîqa Áápiatibaq iréta keqtáámá aapaq ya kítimonaawaqtaa Póro wemá yemmá kéyimonena wemá Áánúqtumma amuqá marakéna akoqnáama matáíye.

**Póroma Arómuq Áánûqtuni
watáama tiráiyē.**

¹⁶ ániibo ketááma Arómuq yayamá kéyunanata kámááni-nakoma Póroqtaba wenamáa móra-naupaq máinana móra í-nákómá wekáqá yabíkáiye.

¹⁷ ániibo kaumo-yúpáámá kéyataitana Póro wemá Ítiráaeo-wayukati kawáá-wáyúkámá yááyaitata yemá máqtemma ya áikutaawana wemá maará téna tiráiyē: “keráwáqá ketíbâqawaayuo, itáaro. kemá íma táí-aaimmá tarôq kéeq Ítiráaeo-wayukama ketáái títaubikon-aaimma mamá táíqá íma uráunamanibo Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá Yérútáárebaqa kemmá ánnáma umátiketa Arómani-wayukati iyáápi kemmá tîkaraae. ¹⁸ miráitata Arómani-wayukama yeráwáqá aamá ítama yaíkaamanibo kemá móra-yataaqa tarôq kéeq puyónúnna-aaimma íma tarôq uráunata yemá kemmá tiyuwánéta urááe. ¹⁹ miráimanibo Ítiráaeo-wayukama yemá ímiye téta maamin-áímmá arátéwaq óqa kemá aamá ténúnna-aimma íma wáqe-uráiyē. miráitaq kemá anó-kamaani-wayukama yááyaanata yeráwáqá ketáama ítama yaínánóe. téq kemá tiráunamanibo ketí-wayukama yeráwáqá móra-yataaqtaba aabimmá íma mayikánúne. ²⁰ ániibo kemá maamin-áíqtábá keráwáqá tááyama kétima-timune. miráitaq Ítiráaeo-wayukama keráwáqá kéiteq awé uráa-qtataaqtaba kemá itáíq-itaiq kéeq awé uráune. miráitana minnáyaba maamin-ánnágómá kemmá yáqtoqma akoqnáá kéiyē.” téna Póroma tiráiyē. ²¹ ániibo yemá tirááe: “Ítiráaeo-wayukabikemma móra-nakoma ení watáama íma aúbabimma agamá timá-timenata ániibo móra ketíbâqawaayutaama iréta ení watáama íma téta emmá íma timá táwîq urááe. ²² miráitaqtaa

ketáámá enóyaupiken-aimma itánáqtaa kéune. ániibo ketáámá itáunataama máqte-kayukama yemá uyátárai-nakoni aammá kéwaraa-kayukama keráwáqtábágáráq yatáqma-yataapi mááe.” téta tirááe.

²³ ániibo Ítiráaeo-wayukati kawáá-wáyúkámá yeráwáqá mórama kanaamá maréta Ítiráaeo-wayukama yemá máqtemma aarawaamá Póroni márûpaq irááe. miráitana Póro wemá aabáyaanapike áaimma átarena énaikaqa wemá watáagon áaimma timá kétagena Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba Ítuqtabagaraq watáama tiráiyē. miráitana wemá Mótetini ámáan-aimma kétena yaímma Áánûqtuni amuné-wáyúkámá wannaabí agamakáan-aimma kítitana maamin-áíkmá yeqtí yúyánámmá mamá íráqôniq kítitana yeráwáqá Ítuqtaba itáíq-itaiq ínoe. ²⁴ miráitata yaímma-wayukama wenáama kéí-taawata yaímma-wayukama wenáama íma ítama arútaráe. ²⁵ miráitata yeráwáqá yenamáárîq óq-yuyanamma itéta kégowana Póro wemá áqnáabaqa maará téna tiráiyē: “Áánûqtuni Aokaq-Áágómá árain-aimma keráwáqá yúbi-kayukayaba téna Áánûqtuni amuné-náqá ketáái títaubikoma Ááítáiyani óyaukaq tiráine.

²⁶ ‘emá maami-káyúkábí kéweaq maará téaq timá-yimiyo. keráwáqá aamá itánómanibo áaimma íma itánoe.

keráwáqá túramma aónainomanibo móra-yataaqa íaonainoe.

²⁷ maami-káyúkátí íyakoma akoqnáá umáguraitataboata yaákoma aamá itáiyábá yíbôgaitata yemá yúramma karoparáe.

miráitana yúrakoma móra-yataaqa íkónaitana yaákoma móra-yataaqtaba íkétaitataboata yúyánámmá íkéitaae.

yemá ketôpaqa íma ko yáútúmeta mamá íraqôniq umá tikaao téta íkéye.’ téna agamatán-áúbábí Áítáiyama tiráine. ²⁸Ítiráaeo-wayukama yúbi máin-aaiqtaba maami íraqô-mayaima Áánûqtuma keqtáá yauwéqma tiwiránî-kataama minná Áánûqtu wemá káqon-anna-wayukabi yúwáitana kéwiye. ániibo ketáámá maamin-áímmá timá-yimenatataa yemá itánoe. ²⁹Póro wemá mirá téna kêtítata Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá yenamááriq aamá téite urááe.

³⁰ániibo Póroma mi-márúkáq máena kaayaq-kárítímáátígóní arupimmá móra naammá meyaníq uréna yaímma-wayukama wení-naupaq kéyewanama wemá mamá íraqôniq umáyikaraiye. ³¹miráitana wemá akoqnáá umá Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba watáama kétena uyátárai-naqa Ítu Káríqtoma watáama máqte-kayukama timá yímikaiye. miráitana wemá maamin-áímmá waayúkama abarokáq akoqnáá umá timá-yimiyabama móra-nakoma aammá íma aúnakaraiye.

Arómani

*Îtun anaaé kéwaraa-yubaq
Arómubaq Póroma agatáiyee.*

Póroni mayaígón áaimma

1 kemá Póro mayai-nákómá Îtu Káríqtoni mayairá Áánûqtuma aúyatikarena táayaraitaq min-áúbá-wánnáámá agatáune. kemá Póroma Áánûqtuni íráqô-kataama tin-áímmá timá tímikaune. ²Áánûqtuni amuné-wáyúkábí wení aúba-wannaabi naayóbáqá mimórá-íráqô-kátáámá Áánûqtuma akoqnáá umá tiráiyee. ³maamin-íráqô-kátáámá Áánûqtuni áanikoqtabama wáqe-uraitana Tébitin-annabike pááq uráiyee. maa-marábi-káyúkáúrámmá pááq uráimanibo Áánûqtuni Aokaq-Áágógáráq Áánuqtun áanikoma máqe-uraiye. ⁴áanikoni akoqnáágaraq imaamugáráqá yirááténa pukáapike kímora itó-umakaraiye. ⁵kemá Póroma Îtumma tirummá kámunana Áánûqtu wení mayáimá kétimitaq Îtumma wekáq kémaiyaune. waayúkama máqte-marabake Îtumma yirummá kámeta anaaé kéwaraaqtaba Áánûqtuni íráqô-kataama kemá timá yimunaiq umá ⁶keráwáqá Arómuq-marupaq máa-yuma Áánûqtu táayaraimma Îtu Káríqtonamoe.

⁷keráwáqá Arómuq-marupaq máa-yuma keráwáqtábá táayaraitaq Áánûqtun-aama wáraa-kayukama kemá keráwáqtôpaq kágayaune. Áánûqtumma ákái-kayukao, Áánûqtuma ketibotáámá ketáái uyátárai-naqa Îtu Káríqtogaraq yenamáa yenákátí íráqô-qtataakaraq yeqtí kaayoné-yátáákáráq keráwákáq paá waíno.

Póroma amuqá maréna nunamummá tiráiyee.

⁸áqnáabaq ketí Áánûqtuqtabama Îtu Káríqton áwíkaq timuqá kémarakaune. maragáráq-maragaraq-wayukama keráwáqtí itai-yátááqtábámá ítama ánataqtukaapoq keráwáqtábámá timuqá kématikaune. ⁹nunamupí maamin-áímmá túnnama Áánûqtuma wenamáárríq ítaraimma árain-aine. Áánûqtuni íráqô-kataama tirukakékáráq kétimaiyimeq weqtábá kéune. wení íráqô-kataama wenáanikoqtabama wáiyee. Áánûqtuma ítaraiye máqte-tupaama keráwáqtábá nunamupí kétune. ¹⁰aati-aatimá nunamupí Áánûqtumma ítáanana akáinanama ketí aammá awíqtikainaq yayamá keráwáqtôpaq yenúne. ayáqtáaq-kanaama yénáae téq uráune.

¹¹miráitaq keráwáqtábámá ôriq umá kemá kétékaitaq timónanaq kéune. miráinaq kemá yaímma-yataaqa timénáá kéune. Áánûqtuni íráqô-qtataaqa keráwáqté keqtirupi wamá akoqnáá íkáae téq keyune. ¹²minná Áánûqtukaq aati-aatimá túyánámmá itáiq-itaiq í-yátááqá keráwáqá tíwáqnaa kéinana keráwáqtí itai-yátáákómá kemmá tíwáqnaa kéinama itáiq-itaiq í-yátááqá keráwáqtôpaq akoqnáá kéena ketíyápiqtaa akoqnáá íkáae téq keyune.

¹³ketúnabaro, keráwáqá maamin-áímmá ítama arútáaro. netuqyaa-túpáámá kemá túyánámmá kéitaune, keráwáqá óq-wayukama Yéqtaaeo-wayukama Îtu Káríqtonopaq yíwíqme yénáae téq keyune. miráimanibo máqte-tupaama yaímma-yataakoma kemmá yáqtoraitaq paá kémaune. ¹⁴máqte-marabaq-wayukama watáama Îtuqtuba ketí aqtábáama wáiyee. minná márúkaq-wayukagaraq karaanóbáq-wáyúkágáráq aamá ítaraa-kayukagaraq íma ítaraa-kayukagaraq

mi-kátáámá yemmá timá-yimenune.
¹⁵ miráimanibo ketíyakoma iyánáaq
 kéitaq keráwáqá Arómuq-marupaqa
 íráqô-kataama timá-timenaee téq
 kéune.

íráqô-kataama Áánûqtuni akoqnááe.

¹⁶ miráimanibo Áánûqtuni
 íráqô-kataayaba kemá tigaemá ikéune.
 íráqô-kataayaba nôraq inábiyo?
 minná Áánûqtuni íráqô-kataama wení
 akoqnááma wáipoana máqte-kayukama
 kanaaráq mamá atóbamayikaniye.
 áqnáabaqa Ítiráaeo-wayukama
 anaaékaq Yéqtaaeo-wayukama
 maamin-íráqô-kátáánápó atóba-
 mayikaniye. ¹⁷ miráinana Áánûqtuni
 íráqô-kataagaraq waayúkagoni
 arupú-aaimma abarokáq pááq
 kéiye. waayúkagoni áaimma arupú
 umá minnáyataba yúyánámmá
 itáíq-itaiq umá yabíqme kéuyoe.
 Áánûqtuni aúba-wannaabi miráuma
 kétiye: “móra-nakoma Áánûqtuqtaba
 aúyánámmá itáíq-itaiq umá yabíqme
 uwínanama matúq-matuq umá
 mái-yataaqa Áánûqtu amíniye.” téna
 kétiye.

waayúkaurakoni agaemá

¹⁸ maa-káyúkámá Áánûqtuma
 yinaaéma kéumamepoana Áánûqtuni
 áyámma wení márûpake kégumiye.
 kebó-yátááqá tarôq kéo-kayukama
 yeqtí kúmiqtababoana Áánûqtuni
 árain-aaimma yayamá pááq íkeiye.
¹⁹ Áánûqtuni máqten-aaimma íma
 aúpáq wáiyee. miráipoana Áánûqtu
 yemmá yiráátiraiye. ²⁰ Áánûqtumma
 ketáámá kanaaráq íma aónanunataa-
 manibo wemá tarôq urái-qtataaqnapo
 kanaaráq káonaunatae. maa-marámá
 pááq urái-kanaarake wení watúq-watuq
 umá wái-akoqnaama kanaaráq
 káonaunatae. miráinata yeqtí
 kúmiq-yataaqa íma aúpáq yuwéta

maará tínoe “ketáá íaonaraunatae”
 ítinoe. ²¹ Áánûqtuqtaba ítaretamanibo
 wení áwíkaqa íma yaaguyabéta wekáq
 “tíkáiye” ítiraae. ²² “itái-wáyúkámá
 máunatae” téta tiráámanibo yeráwáqá
 áá íma ítaraa-kayukama yayamá
 máqe-uraae. ²³ matúq-matuq umá
 mái-Aanuqtuma yiwikáqtuwetamanibo
 wenamí-kanamin umá waayúka-
 amakaraq waiwaakon-amakaraq
 áwáábíq-wakoni-amakaraq yekáq
 iraayutáúmá mamá téta uyátá-maqma
 “íráqô-qtataare” téta yúyánápi tirááe.

²⁴ áá íma ítaraa-kayukama pááq
 kéopoana Áánûqtuma iyúwáitata
 yenamááríq yetáaimma kéwaraae.
 yeráwáqtí yikái-yátáákó yabíttata
 kebó-yátááqá tarôq urááe. yúnapogaraq
 kebó-yátááríqá urááe. ²⁵ yaímma-
 wayukama miráitata Áánûqtuni
 árain-aaimma wenamí-kenamin umá
 kaaqaari-áímmá wakááe. mi-qtátááqá
 Áánûqtu tarôq uráíqtataakaq
 yiraayutáúmá amá yetíwíqa múte
 yaútaamanibo tarôq urái-nakon áwíqa
 ímiye. ááqibo Áánûqtuma wenáwíqa
 múte yaúma watúq-watuq umá waímo.
 árainma waíno.

²⁶ otaa-qtátááríq oqtábábóana
 Áánûqtu iyuwáitata yenamááríq
 kéweta yetúnapo yigae-yátááqá
 mamá pááq urááe. miráitataa
 aaragógáráq aaraukák-ááímmá íma
 wakááe. paá yetúraqa íarutainama
 kéwaraae. ²⁷ mimóráíq umá waamá
 aaraukák-ááímmá paábaq mamá
 kéyuwaamanibo káqo-waqtaba
 kéyikaiqtataboata yirunóbáqá
 iráráá karáiyee. yigae-yátááqá
 káqowa-kaqowamma mamá paá urááe.
 miráipoata yetúnobaqa ókon-okomma
 táí-ummaa-yataaqa pááq íno-waigoni
 ápêqa yeqtí kúmiq-yataakoqtabama
 wáqe-uraiye.

²⁸ miráimanibo Áánûqtuni
 aúyánámmá yeráwáqá íma

yáqtóráawana Áánûqtuma iyúwáitata yetúyánápké waqma kéitaae. kebó-yátááriqo kéomma kéqoke-kaqoke-kebo-yataaqa tarôq kéoe. ²⁹waátâ-aaimma aráágayan-aaimma táí-aaimma iyáábúq-aaimma aweké-ááímmá ááíqá í-ááímmá komarummá í-ááímmá waayúkayaba ítama táíq í-ááímmá ógikaae. anaaépaq-aaimma tí-ááímmá ³⁰waayáímmá tí-ááímmá Áánûqtutaba íyámma umákai-yataaqa aamá aratéta yeqtúma mamé uí-yátááqá yeqtí yúyánápké aúgemma otaa-qtátááqá mirán-ááímmá ógikaae. anóbon-aama kárate. ³¹áá íma itaí-wáyúkáá yeqtí anóna-anon-aaimma arátaae. waayúkayataba íyaqa íkeyimeta kaayoné-yátááqá íyimikaae. ³²Áánûqtuni ámáan-aiko téna: “máqtemma mirán-ákáq maíyanama puí-yátááqá yeqtí ápêqa wáíye.” mirá téta ítaraae. yeráwáqá móragaraq miráute kéuyeta máqte-kayukama miráute kéuyeta waraí-yátááqá tábá kéyikaiye.

Áánûqtuni yainai-yátááqá kanaa kéíye.

2 ketí aanábô, óq-wayukama kéyainao? móra-nakoma wení kúmiq-yataaqa íma aúpáq yuwániye. óq-wayukati yenáánamanibo yemô oníq umá emá móraiq kée miráuma enamááríq yawááq kéone. ²Áánûqtu óq-wayukama náayubi maamirá-qtátááríq o-káyúkámá yáináimma ketáá káounaunatae. wemá kanaa kéíye. ³ááqibo ketí aanábô, óq-wayukama yaináánaíq umá móraiq umá emá enamááríq kéyainaane. “Áánûqtuni yawááq-iyataapike kótanune” téq enaúyánápmá kéteno? ⁴aqá Áánûqtuni paru-yátááqómá waayúkama íma iyuwaí-yátááqá waayúkayataba yaákarena awé-í-yátááqá enaúyánápmá pááqya-qtataariq

kéteno? enáaimma waéqma tinanamá Áánûqtu wení kaayoné-yátááqá emmá kanaaraq uíniye. ⁵enaákoma akoqnáá umá óqtakaa umágítáa enáimma íma mamá kéwairaane. ení yainai-yátááqá anókariq kéinana mi-túpááyábá Áánûqtuni áyamma í-yátááqáq yainai-í-yátááqáq pááq inaama ení yainai-yátááqáq íbêqa anókariq kéone. ⁶máqte-kayukama aókáq-aokaq máqte-qtataariq kéoqtaba Áánûqtuma yeqtí ápêqa yimíniye. ⁷yaímma-wayukama tágama-yataakaraq yíwíqá uí-yátááqáq paá matúq-matuq umá maí-yataakaraq abáá-umae kéuyeta íráqô-qtataariq kéopoana yemmá matúq-matuq umá maí-yataaqa Áánûqtu yimíniye. ⁸yaímma-wayukama yenamááríq yetábá yúyánámmá itéta kateko-ámmá íbáq keyuwaapoata yemmá Ááúqtuma moyáqá yéna áyamma umá nommá atíqtuwainikaa umá ayáuyikaniye. ⁹máqte-kayukama waátâ-yataariq uráíyanama áqnáabaq Ítíráaeo-wayukama mámikaaq Yéqtaaeo-wayukama yemmá yú-tikaraq yíkaraq mayánoe. ¹⁰ááqibo máqtemma arupú-amma waráíyanama áqnáabaq Ítíráaeo-wayukama mámikaaq Yéqtaaeo-wayukama yemmá tágama-yataakaraq yíwíqá anómma uí-yátááqáq kaayoné-yátááqáq Áánûqtu yimíniye. ¹¹máqte-kayukama Áánûqtu mimoráíq umá yainániye.

¹²Mótetini ámáama Yéqtaaeo-wayukama íma yímikaiye. ámáan-aaimma íma matéta yemá kúmiq-yataaqa umáe kéuyeta yeráwáqá puínoe. Mótetini ámáama Ítíráaeo-wayukama yímikaimma kúmiq-yataariq umáe kéuíyanama ámáan-ainapo yainániye. ¹³ámáan-aaimma paá kéiteta Áánûqtuma “íráqô-kayukae” téna íkétimanibo ámáan-aaimma waráíyanama Áánûqtun-aurakaq íráqô-kayukama mamá aúyikaniye.

¹⁴ Yéqtaaeo-wayukama ámáan-aimma Móteti íma yímikaimanibo yeqtí yúyánápiké téta yaímma-taoqa Ítiráaeo-wayukati ámáan-aimma wakááe. miráitata yenamáárlq yeqtí ámáan-aikaq mááe. ¹⁵ Ítiráaeo-wayukati ámáan-aimma wakáapoata árain-aimma yirááténa yirupi aúba-wannaaraa agamá kémaraiye. yaímma-taoqa yúyánákómá yeqtí kúmiq-yataakoma yeqtíubi kémaraitana káqo-taoqa yúyánákómá kanaaráq kéumayikaiye. ¹⁶ Áánûqtuni íráqô-kataayaba kemá abarokáq kêtunama miráuma maami-túpáámá Áánûqtu Ítu Kárlqtoni óyaupike máqte-kayukati aúpáq-yááímmá mamá yainániye.

Ítiráaeo-wayukaraq ámáan-aikaraq

¹⁷ emánô? kemmá Ítiráaeo-naqune té kêtima-timene. Ítiráaeo-wayukati ámáan-aimma aúyánápí kéwarema Ítiráaeo-nakoma máíye. emá Áánûq-tuqtabama weganoq-kanoq-áímmá abarokáq kêtene. ¹⁸ Áánûqtuma mirá-uwo ti-qtátááqá emá ítaraane. ámáan-aimma yoráuma ítaraanaboaa arupú-amma ítaraane. ¹⁹ yúgaroq-wayukati yabi-í-náqá kumayuqnóbáq máa-kayukati ókáán umá máema ²⁰ áá íma ítaraa-kayukagaraq iyápógaraq yeqtí yirááti-naqa máema ámáan-aipi mûtúq itaí-yátáákáráq árain-aikaraq ítama arútarema ²¹ waayúkama kéyiraatenamanibo nóraq itááq irááténnaiq umá enamáárlqqa ímira-keono? emá “moyámmá ímáyáaro” abarokáq kêtemanibo emá moyámmá kémaiyaane. ²² emá “aaraukáqá iyataaero” abarokáq kêtemanibo emá mirá kéono? emá yaataq ikúqma amammá tarôq uráá-qtataakoma kéyi-waagonamanibo yemmá káqo-kayukati monoq-nákáá-náópákémmá emá kémayaano? ²³ ámáan-aiqtaba enaúma mamé kéuyonamanibo Áánûqtuni

ámáan-aimma íma kéware wekáq agaemá makáane. ²⁴ miráitana Áánûqtuni aúba-wannaabi Ítiráaeo-wayukaraq kétéye: “keráwáqá táigo-qtataaqa kéopoata Yéqtaaeo-wayukama kêtimonetaboata Áánûqtuni áwíqqa yamá akáyááímmá kétée.” téna aúbabi kétéye.

²⁵ Ítiráaeo-wayukati ámáan-aimma warétama íráqô-qtataaqa yúma kará ínomanibo ámáan-aimma yúma íkáratainikaa ínoe. ²⁶ Yéqtaaeo-wayukama yúma íkarataamanibo ámáan-aikoma waréta yemmá yúma kárataakaa-kayukama Áánûqtu kényimonai iyabiyo?

²⁷ Yéqtaaeo-wayukababoata keráwáqá Ítiráaeo-wayukama yawááq-umayikanoe. paá túma kárataama Mótetini ámáan-aimma keráwáqtábá agatáimanibo íkéwaraae. áaqibo Yéqtaaeo-wayukama túma íkarataama maamin-ámáán-áímmá kéwaraae. ²⁸ náawaq áraimma Ítiráaeo-naquramma máíyo? náawaq aúma káratai-naqa áraimma máíyo? Ítiráaeo-naqa paá amegaaráq-áúmá íma máíye. ²⁹ aaqáo. Ítiráaeo-naqa arunóbákéqtábá áraimma Ítiráaeo-naqiye. arunóbáqtábá Áánûqtun Aágoni mayaimá wáitanamanibo ámáan-aikake íma pááq kéíye. min-nákómá arunóbáqá Áánûqtun Aágoni mayaimá wáitana wenáwíqqa maa-márábí-káyúkátí yúrikaq anómma íwáimanibo Áánûqtun-aurakaq wenáwíqqa anómma wáíye.

tái-yaaikoma íráqôn-aaimma íma yawááq-iniye.

3 Ítiráaeo-naqa máena uyátá-maqma kéqon-naqa íráqônliq kéumakaiyo? yúmo kará-í-yátááqá kanaarárbíyô? ² owé. máqten-aukapaq kanaaráq wáíye. Áánûqtuma wení wataáama Ítiráaeo-wayukama áqnáabaq iyáápi yímikaitata

abarokáq Áánûqtun-aaimma kéitaae.
³yaímma-wayukama itáíq-itaiq umá
 íyabikaamanibo Áánûqtu mimóráíq
 umá wemá yímikain-aimma aratínô?
⁴túyánámmá íma ítáaro! miráuma
 máqtemma kaaqaari-wáyúkámá
 máamanibo Áánûqtuma wemá
 yímikain-aikaq yabíqma matúq-matuq
 umá mániye. Áánûqtuni aúba-wannaabi
 kétiye:

“máqten-aimmo tinnamá
 kateko umá yiráátiniye.
 emmá yaináíyaama uyáqtanone.”
 téna min-áúbábí kétiye. ⁵ketáái
 otaa-qtátááqô abarokáq kéinana
 Áánûqtuni kateko-yátááqá tiráa
 tínataama nóinae téqtaa tenúnataabiyo?
 otaa-qtátáárfiq kéonanataa Áánûqtuma
 keqtáámá táigoma timínîqtaae.
 mirá téqtaa tenúnataabiyo? mirá
 téta yaímma-wayukama kaaqaari
 kéte. yekáá kéunataae. mirá téqtaa
 tenúnataabiyo? ⁶aaqáo. Áánûqtu
 kateko umá íyainenama náaraq umá
 maa-marábí-káyúkámá kanaaráq
 yaináníyô?

⁷kaaqaari-áímmá tenanamá Áánûq-
 tuni árain-aikoma máqte-kayukayopaq
 anómma abarokáq íniye. abarokáq
 ínatama nôraq ínata “kúmiq-nare”
 tínô? yaímma-wayukama yúyánápí
 mirá kéte. ⁸mimórá-wáyúkámá mirá
 téta: “otaa-qtátáárfiq ónátae. mirá
 kéonanataa Áánûqtuni íráqô-qtataaqa
 pááq íniye.” téta yaímma-wayukama
 wakutéta ketí wataáma mirá kétune
 kéte. yeqtí ápêqa yawááq umá wániye.

**árainma móra-nakoma
 kateko-náqá íma máíye.**

⁹ketáámá Ítiráaeo-wayukama
 uyáqtaraunataabiyo? ímiye.
 kúmiq-yataakoni akoqnáábi máqtemma
 mórai q umá máunatae. ¹⁰Áánûqtuni
 aúba-wannaabi mirá kétiye:

“árainma móra-nakoma katekó-náqá
 íma máíye.

¹¹kímora áá ítarain-naqa íma maéna
 Áánûqtuqtaba abáá-i-naqa íma
 máibo

¹²máqte-kayukama Áánûqtuma
 yinaaéma umákaraae.

máqtemma otaa-qtátááqá tarôq éta íma
 móra-nako íráqô-qtataaqa tarôq
 kéíye.

árainma kímora-naqa íma máíye.

¹³yeráwáqtí yimóyarokoma agaro
 umáguraimma waayúka
 utái-máíkáá kéitata yimáábírake
 waéqma kaaqaari-aímmá
 téta yóyauq-ananaakake
 puí-áímmá irakabayaakóní
 waátáikaan-aimma kéte.

¹⁴yeqtí yóyaukaqa íma ikaaq-áímmá
 ógiqma wáíye.

¹⁵waayúkama yíkamma puí-yátááqtbá
 oyaq kéoe.

¹⁶aati-aatimá yawití-wáátí kéeta
 yeqtábábóata waayúka yimuqá
 maráaniq íkeoe.

¹⁷kaayoné-áímmá íma waréta

¹⁸Áánûqtuqtaba yáaqa íkeigaitata íma
 kéitaae.”

téna Áánûqtuni aúba-wannaabi mirá
 kétiye.

¹⁹áaqíbo ketáá kétaunatae. ámáan-
 aikoma téna máqte-kayukayataba
 ámáan-aikoni aménáápáqá máqe-uraae.
 miraráa umá óq-yoyauqa aúyakaitata
 máqte-kayukama Ítiráaeo-wayukagaraq
 Yéqtaaeo-wayukagaraq Áánûqtuni
 yainái-yátáápí máqe-uraae. ²⁰móra-
 nakoma ámáan-aimma kéitaitana
 kateko-náqá Áánûqtun-aurakaq
 kanaaráq ímanibo ámáan-aikoma paá
 máqtemma ketáái kúmiq-yataaqtabama
 kétiraatiqtaae.

**maamin-ákáq móra-nakoma
yayamá kateko umá mániye.**

²¹ íbêqa ámáan-aikoni-kanaama yá-tamakitana Áánûqtuni kateko-yátááqá abarokáq uráiyie. maami-kátékó-yátááqá miráuma wáiyie. ²² Ítu Káríqtoqtaba itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááré. máqtemma Ítíráaeo-wayukagaraq óq-wayukagaraq wekáq yirummá améta Áánûqtuni kateko-yátááqá mamé kanaaráq mayánoe. naayóbáqá Áánûqtuni ámáan-aikogaraq amuné-wáyúkágáráq mimórá-ái tiráae. Ítíráaeo-wayukagaraq óq-wayukagaraq máqtemma kúmiq-yataariq uráápoata mimórá-yáínái-wátáámá tiráae. ²³ máqte-kayukama kúmiq-yataariq uráápoata máqtemma Áánûqtuni tágama-yataaqtaba aqtóráríq umá máae. ²⁴ ááqibo Ítu Káríqtoma mamá paá umáyikaniye. Áánûqtuni íráqó-qtataakoma paá yímikaiye. ²⁵ Áánûqtu Ítumma paá yímikaiye. ánibo Ítuma pukáipoana wení naaegómá máqtemma yirummá ámekaa-kayukati kúmiq-yataakoni yigaemá mamá paábaq yuwániye. wenáanikoma paá yiména waayúkarag katekoíq ínôqtabama Áánûqtu yiráátiraiye. naayóbáqá taíгани kúmiq-yataaqtaba Áánûqtu íma yainéna táíqoma íyimikaimibo ²⁶ íbêqa waayúkarag katekoíq ínôqtabama kéyiraatiye. waayúkama máqtemma Ítukaq yirummá amê-kayukama wé mamá kateko-wáyúkámá káuqyikaiye. ²⁷ ámáan-aimma waráinaiyataba aúma mamá uí-yátááqá paá íniye. arummá amínayaba kateko-yátááqá uíniye. ²⁸ miráuma kéitaunatae. ámáan-aikakema waayúkama kateko umá íma kanaaráq mánomanibo yirummá Ítumma améta kateko umá mánoe. ²⁹ Áánûqtu Ítíráaeo-wayukama paá yenamáa yeqtí Áánûqtuwaq máiyoy?

Yéqtaaeo-wayukati Áánûqtugaraq máiyoy? owé. máiyie. ³⁰ Áánûqtu wenamá mimóráé. Ítíráaeo-wayukama yirummá amíyaqtabama Áánûqtu katekoíq umáyikaniye. mórai q umá Yéqtaaeo-wayukama yirummá amíyaqtabama katekoíq umáyikaniye. ³¹ ámáan-aimma paábaq ketáá yuwánátae kétiyoy? aaqáo. áraimma ímiye. tirummá amétaaboaqtaa ámáan-aimma ketáái kúmiq-yataaq kéyiraateqtaa waránátae.

**Áánûqtu Áabaraaqtaba
“kateko-naré” tiráiyie.**

4 miráinataa ketítaubikotaama Áabaraama weqtábámá nóineq tenúnataabiyo? ² máqte-qtataariq oi-qtátááqtabá kateko-náqá íma aúrákaraipoana aúma mamé kanaaráq íuwiniye. ³ Áánûqtuni aúba-wannaabi kétiye: “Áabaraama Áánûqtukaq arummá aména auyánápí itáíq-itaiq umá yabikáipoana Áánûqtun-aurakaq kateko-náqá máqe-uráiyie.” téna kétiye. ⁴ móra-nakoma wení mayáíráqtábá ápêqa matáibo íma paá amikaiye. ⁵ ááqibo káqo-nakoma wení mayáírákéqtábámá ímibo paá itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqtabámá Áánûqtuma kateko-náqá páaq umákaraiye. mirá kéumayikaiye. ⁶ minnáyaba Ítíráaeo anó-naqa Tébiti naayóbáqá téna áraimma tiráine. móra-nakoma Áánûqtun-aurakaq katekon-náqá maénama wení mayáíyábámá íbáqyuwena ôriq umá amuqá min-nákómá marániye. ókaraq Tébiti miráuma Áánûqtun-aubabi íbí tiráine: ⁷ “maa-káyúkámá yeqtí otaa-qtátááqá Áánûqtu mamá paábaq yuwéna awikáqtukaitata yeqtí kúmiq-yataaq Áánûqtu mamá yawíkágutaitata yimuqá ôriq umá kémaraae.

⁸móra-nakoma kúmiq-yataaqtabama uyátarai-nakoma wenáúbiq íma kémaraitena abo min-nákómá amuqá òriq umá kémaraiye!”

Tébiti mirá téna ibí tiráine. ⁹maami amuq-yatááqá paá Ítiráaeo-wayukama yúma káraa-kayukabimma yenamáa yeráwápináq wáiyi? káqo-yuma yemá náayuti yúwaq íma kárataanabiyo? Áánúqtuni aúba-wannaabi mirá téna kétiye tiráunaiq umátaa ketáá kéitaunatae. Áabaraama Áánúqtukaq arummá aména itáíq-itaiq umá yabíkáiipoana Áánúqtun-aurakaq kateko-náqá máqe-uraiye. ¹⁰aanibo nói-kanaabinaq Áabaraama kateko-náqá Áánúqtun-aurakaq máqe-uraiyo? áqnáabaraq aúma káratai anaaékarabiyo? áqnáabaq aúma íkaratai-kanaama wáqe-uraiye. ¹¹aúma káratin-abuma matáimma wení itáíq-itaiq umá yabi-í-yátáákóní awaaméqá aúma íkaratai-kanaaraq wáqe-uraimma maami-kátékó-yátááqá áqnáabaq Áánúqtukaq itáíq-itaiq umá yabíkáiipoana matáiyé. miráipoana Áabaraama máqte-kayukayaba Áánúqtuma yirummá aména yúma íkarataa-kayukayaba yiboáráá-náqá aúkáiye. yeráwáqá wekáá umá Áánúqtukaq itáíq-itaiq umá yabíkéta kateko-yátááqá kanaaraq mayánéta wenáráaqa aúkáae. ¹²mimóráíq umá yúma kárataa-kayukama yeqtibomá máimanibo miráuma íma yúma kárataae. Áabaraani áaimma áqnáabaq aúma karaí-ááimmá wáqe-uraitana yeráwáqá itáíq-itaiq umá mórariq umá yabíkáapoata yeqtibó máiyé.

Áánúqtu yímikain-aimma itáíq-itaiq umá yabi-í-wáyúká mayánoe.

¹³Áánútuma Áabaraamma “wenáráabitigaraq máqte-marukaq yiménúne.” téna timá akoqnáá umákaine. ámáan-aimma

wáraiqtataboana Áánúqtu minná yímikain-aimma ítiraimibo Áabaraama itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqtabábóana weqatábá “kateko-náré” téna Áánúqtu mirá-tiraiye. ¹⁴mirá-uraiye. ámáan-aimma kéwaraa-kayukama Áánúqtuma yímikain-aimma kanaaraq mayétama ketáái itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqaráq Áánúqtuma yímikain-aikaraq páaq ínana ketáái yabi-í-yátááqá yayamá paátataakaa íniye. ¹⁵ámáan-aimma Áánúqtuni áyamma mamé kumínibo ámáan-aimma íma wáinana waayúkama ima kanaaraq aratfyanama Áánúqtuma ááyamma umákanoe. ¹⁶Áánúqtuma yímikain-aimma wenáaimma itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqá wáiyé. miráipoana Áabaraan-araabitaraq mi yímikain-aimma Áánúqtu wenamáakoni iráqô-qtataapike kanaaraq paá yímiqtukaiye. itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqaráq Áabarakaa-kayukama ámáan-aimma kéwaraa-kayukagaraq itáíq-itaiq umá yabíkáa-kayukagaraq Áánúqtuma yímikain-aimma mayánoe. miráuma máqte-qtataaqa Áánúqtuqtaba yabíkái-qtataaqa Áabaraama yetiboé. ¹⁷mirá téna Áánúqtuni agamatá-kánnáábí kétiye: “netuqyaa-márúpáq táíгани-kayukati yiboámá káurakaune.” téna kétiye. Áabaraama wení itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqtabábóana ketibotáámá Áánúqtun-aurakaq máiyé. mimórá-Áánúqtú pukái-qtataaqa mamá itó-uma paá kéumayikaitana íma abarokáq urái-qtataaqtaba tiráimma páaq kéoe. ¹⁸Áánúqtuni iráqô-qtataaqtaba Áabaraama awé únnataama íma páaq owáníq kéiyé. min-íráqô-qtátááqtabá awé únnátaama arummá aména anaaékaq taíгани-marupake-kayukati yiboámá páaq uráiyé. minnáma Áánúqtuni wanaagó kétiye: “epíké-ánnámá taíгани páaq yínoe.” téna kétiye. ¹⁹Áabaraama waaqókáq

tiyáaka-wayukati ááyayaa-kanaama (100 karitimaatiraq) máqe-uraitana wenaúgoma pukáinakaa uráitana ítaraiye. ánáakoma Térain-augogaraq móraiq uráimanibo Áabaraaama itáiq-itaiq umá yabi-í-yátááqá aboámá auráníqtaba yáqtoqma akoqnáá uráiyie. ²⁰ wení yabi-í-yátááqá íma yukáimanibo Áánûqtuma ámikain-aimma íaratena paá awé uráiyie. yabi-í-yátááqá arunóbáqá ógiqma akoqnáá uráitana Áánûqtukaq “tíkáiyé” tiráiyie. ²¹ Áánûqtu nóinabi timá akoqnáá uráimma kanaaráq miráitana Áabaraama ítama ánataqtukaiye. ²² miráipoana Áabaraama wení itáiq-itaiq umá yabi-í-yátááqá Áánûqtun-aurakaq kateko umá máqe-uraiye. ²³⁻²⁴ mi-kátáámá “Áánûqtun-aurakaq kateko umá” wenamá weqtábá ítiraiye. wemá Ítuma pukaípíke itó-umakarai-nakoma wekácq tirummá kámunanaboanataa keqtááyábáqaráqtábá itáiyie. ketáámá Áánûqtukaq tirummá améqtaama Áánûqtun-aurakaq kateko umá mánunatae. ²⁵ ketáái kúmiq-yataaqtaba Ítumma ikámôwana pukáiyie. ketáá mamá katekoíq kéumatikaipoanataa pukáípíke itó-umakaraiye.

**Áánûqtun-aurakaq
kateko-wáyúkámá mánoe.**

5 Áánûqtu mirá-tiraimma itáiq-itaiq umá yabíqma kateko umá máunanataa kaayoné-yátááqá Áánûqtugaraq ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoqakq tirummá améqtaa matáunatae. ² Áánûqtuni íráqô-qtataapi Ítu Káríqto ketáámá tiwíqmenataa uráiyie. mipí ketáái itáiq-itaiq umá yabi-í-yátááqá máeqtaa timuqá kémarauatae. íráqô-qtataaqtaba awé kéeta Áánûqtuni tágama-yataaq yainánúnatae. ³ ketáá ítama ummaa kéyetaamanibo timuqá kémarauatae.

miráipoana ketáá kéitaunatae. ketáái akoqnáá umá yáqtorai-yataaq ummaa-yátáákón anaaé yíniye. ⁴ Áánûqtuni akaí-yátááqá ketáái akoqnáá umá yáqtorai-yataakon anaaé yínataama Áánûqtuni akaí-yátááqá ketáá kémayetaa Áánûqtuni tágama-yataaq yainánúnayataba awé ónúnatae. ⁵ mi-qtátááqá awé éta ítama táiq íkeunatae. miráinana Áánûqtuma wení akaí-yátááqá ketirupíqtaá ayáutikainaqtaa Áánûqtun Aágoma tirunóbáqá timínénataa makáiyie. ⁶ mi kenamááríq tíwáqnaa í-yátááqtabátáá kanaaráq íuraunataamanibo kúmiq-wayukayaba Ítu Káríqto wemá pukái-tupaama páaq uráiyie. ⁷ móra-nakoma kateko-náqóqtábá puyéna áwáqnaa íyábá ummaa ôriq umá kéyáiyie. yaímma-taoqa móra-nakoma kateko-náqtabá áwáqnaa ínena puínimanibo ⁸ Ítu Káríqto kúmiq-wayukataa tíwáqnaa ínena keqtááyátábá pukáiyie. keqtááyábá Áánûqtuni akaí-yátááqá anóniq umá tiráátiraiqtaae. ⁹ pukáipoana ketáá mamá katekoíq kéumatikaipoanataa Áánûqtuni áyamma íni-waigoni anónnáma uyátá-maqma keqtáa tiyuwafnaqtaa paá mánunatae. ¹⁰ naayóbáqá Áánûqtuni namuro-wáyúkámá máqe-uraunataamanibo íbêqa katekoíq kéumatikaímma wenáanikoma pukáitaqtaa wení aanábótáá páaq umá máunatae. katekoíq kéumatikaímma wenáanikoma paá máena keqtáa tiwirániye. ¹¹ áaqibó íma ánataguraiye. minná Áánûqtuqtaba Ítu Káríqtoma íníqtababoana oyaaq-yátáápí kémaunanataa Áánûqtu wení aanábómá aúqtikaraiqtaae.

Áátaayaa Ítu Káríqtoqtaba

¹² kímora-nakoma kúmiq-yataaq maa-márábí mamé uráitana maami-kúmiq-yátááqá píke puí-yátááqá

mamá pááq uráíye. minnáyababoana puí-yátááqá máqte-kayukaraq iráíye. miráuma máqtemma kúmiq-yataariq uráapoana máqte-kayukama anónuqma kégeta képuyoe. ¹³ámáan-aimma íyimikai-kanaaraqa kúmiq-yataaqa wáqe-uráíye. ááqibo mi-kánááráqá ámáan-aimma íma wáqe-uraitana móra-naqa ámáan-aikaq íma yáfkaiye. ¹⁴ááqaanibo Áátaama wení kanaaráké Móteti kanaaráq itáimma máqte-kayukama puí-yátáákóní akoqnáábi máqte-uraae. Áátaani kúmiq-yataakaa íuraa-kayukagaraq máqtemma puí-yátáákóní akoqnáábi máqte-uraae. Áánûqtu mirá-uwo ítirai-qtataariq umá Áátaama kúmiq-yataariq uráíye.

Áátaama anaaékaq Ítuma yíni-waigoni amakáá umá máqte-uráíye. ááqibo yenákámá móraiq íuraaye. ¹⁵Áánûqtuma paá yímikai-qtataaqa tímítaama Áátaani kúmiq-yataakaa íuraaye. áraíne. Áátaani kúmiq-yataaqtataboata taígani-kayukama pukááe. Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataaqa uyátá-maqma anóniq uráítana wemá paá yímikai-qtataaqa taígani-kayukaraq Ítu Káríqtoma wenamáakoni íráqô-qtataanapo uyátá-maqma mirá-uráíye. ¹⁶miráuma íráqô-qtataaqa Áánûqtuma tímíqtaama móra-nakoni kúmiq-yataaqa móraiq íuraaye. móra-nakoni kúmiq-yataakon anaaéma yaináí-kánááráqá yawááq-i-yataaqa paá wániye. ááqibo Áánûqtuma yímí-qtataaqa taígani-kumiq-yataakon anaaéma yaináí-kánááráqá yawááq-i-yataaqa íma wániye. ¹⁷áraíne. móra-nakoma kúmiq-yataariq uráipoata máqte-kayukama puínoe. ááqibo káqo-nakoma Ítu Káríqtoma áraimma uyátá-maqma anó-qtataariq uráíye. máqte-kayukama Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataaqa ôriq umá timínaqtaa kateko-yátáákaráq timínaqtaa mayéqtaama mi-

káyúkámá Ítu Káríqtoma nôrabi umátikaraiqtataboana akoqnáá-nakaa umá paá mánoe.

¹⁸áánibo kímora kúmiq-yataakoma máqte-kayukama yawááq-uraimanibo kímora kateko-yátáákómá máqte-kayukama paá umáyikena matúq-matuq umá mái-yataaqa keyimiye. ¹⁹kímora-nakoma Áátaama Áánûqtuni watáama ítarena ímiraipoana netuqyaammá kúmiq-wayukama pááq urááe. móraiq umá kímora-nakoma Ítuma Áánûqtuni watáama ítaraiipoata netuqyaammá kateko-wáyúkámá auránoe.

²⁰ámáan-aikaraq netuqyaa-kánáámá kúmiq-yataariq umá anómma pááq urááe. ááqibo kúmiq-yataariq umá anómma pááq uráawana Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataaqa uyátá-maqma anómma pááq uráíye. ²¹mirá-uráíye. kúmiq-yataakon akoqnááma puí-yátááqá mamé iráimanibo Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataakon akoqnááma kateko-yátááqá mamé iráítana matúq-matuq umá mái-yataaqa keqtáámá uyátárai-nakoma Ítu Káríqto kétiwiraiqtaae.

Ítu Káríqtoqaq arummá aména paá mái-yataariq íniye.

6 miráuma nóinae téqtaa kétunataabiyo? Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataaqa anómma pááq íniipoata kúmiq-yataakoni akoqnáábinaq mánunataabiyo? mirá tenúnataabiyo? ²miráimanibo ímiye. kúmiq-yataaqtaba pukuráunatae. miráipoana kúmiq-yataakoni akoqnáábinaq tikáínaiq umátaa ketáá mánuno? ímiye. ³ááqibo minnáma kéitaunatae. ketáá nommmá pékaana-wayukataama yagaroqtamá Ítu Káríqtoni puí-yátáápí nommmá peránátae. ⁴miráuma nommmá peréqtaa

waayúka utai-máiqnóbáq maranóbáq peréqtaa wení puí-yátááqá miraráá onanatóá miráuma tirupí yaímma mórabi pukáunatae. miráumaqtuweqtaa Ítu Káríqto keqtááyábá pukaípíke wenaboání tágama-akoqnaanapo akoqnáá umá itó-umakaraitaqtaa móraiq umá aúgemma mái-yataaqa ketáá mayánátae.

**paá matúq-matuq umá
Ítugaraqtaa mánunatae.**

⁵wegáráq-kegaraqtaa yayamá móraiq éqtaama pukáinikaa umá tirupí puyéqtaa itó-umakarainikaa umá tirupí itó-unatae. ⁶ókarraq áraimma kéitaunatae. ketáái naayón-ááímmá Ítu Káríqtogaraq yagaroqtamá kaapaq-yátáq pukuráunatae. miráumaraa ketáái naayón-ááímmá yawítíqtukaiye téqtaa kúmiq-yataakoni kaqtó-wayukama íbêqa íma máunatae. ⁷aónaaro. kébuyenama móra-naqa kúmiq-yataakoni akoqnáábíke paá kéumakaiye. ⁸Ítu Káríqtogaraq tirupi kébuyeqtaama áraimma kéitaunatae ‘wetê paá mánune’ téqtaa ⁹áraimma ketáá kéitaunatae. Ítu Káríqto pukáípíke itó-uraimma ókarraq ípuiniye. puí-yátáákóní akoqnáágoma wemmá íuyata-maqma wáíye. ¹⁰marabí kímora-taoqa kúmiq-yataaqtaba pukáimanibo íbêqa wení paá mái-yataaqa Áánúqtukaq kúmiq-yataapíke nékaq kémaiye. ¹¹keráwáqá miráumaraa kúmiq-yataaqaq pukáíniq umá kúmiq-yataapíke nékaq maéraq Ítu Káríqto wegáráq keráwákáráq yagaroqtamá itéraq ítama arútáaro. ¹²tirunóbáqá kebó-yátáákóní akoqnáágoma íma yabí íno. túnobaqa tikáina-yataaqa íwaraaro! ¹³otaa-qtátáákóqtábámá keráwáqtí tí-tiyaakaraq túranaa tóyaukaraq íma mamá páaq íno. ááqaanibo pukáápíke itó-onikaa umá nórabi íya-qtataaqa Áánúqtuqtaba mirá-umakaaro.

kateko-yátááríq oí-yátááqtábá keráwáqá máqtemma kenamááríq Áánúqtukaq áméro. ¹⁴kúmiq-yataakoni akoqnáábi keráwáqá íma mánomanibo Áánúqtuma wenamáakoni akoqnáábi máero. Ítíráaeo-wayukati ámaán-ai-kanaaraq ímáamanibo Áánúqtu wenamáakoni íraqô-kanaaraq mááe.

**kateko-yátáákóní akoqnáábi
kaqtó-wayukama mánatae.**

¹⁵abô Ítíráaeo-wayukati ámaán-aimma ketáá íma kéwaraunaboanataa Áánúqtuma wenamáakoni íraqô-qtataapi maéqtaa kúmiq-yataariq onúnataabiyo? ímiye. ¹⁶áraimma íyaq kéitaa? keráwáqá kaqtó kéeq “wenanaae kéwaraunatae” téqa móra-tuyanakaq maréq wení kaqtó-wayukama mánoe. kúmiq-yataakoni kaqtó-wayukama máeqa puí-yátáákó kétéwiraiye. aammá itai-yátáákóní kaqtó-wayukama máawana kateko-yátáákó kétéwiraiye. ¹⁷naayóbáqá kúmiq-yataakoni kaqtó-wayukama máqe-uraamanibo íbêqa árai-qtataakoma ítaretá yirummá amíqtuketa kéwaraae. minnýaba Áánúqtukaq kemá “tíkáíye” kétune. ¹⁸kúmiq-yataapíke paá umáyíkaraimanibo kateko-yátáákóní kaqtó-wayukama yayaráe. ¹⁹waayúkati yúyánámmá kéwareq kétune. naayóbáqá kebó-yátáákáq ókarraq-okaraq otaammá kuí-yátáákáq ketúgoma ámikaaniq umá miráuma íbêqa katekoíq umá kaqtó-yataakaraq túgoma améqa keráwáqá Áánúqtuqtaba aokaríq umá máero.

²⁰kúmiq-yataakoni kaqtó-wayukama máqe-ureta kateko-yátááqtábá ítaraae. ²¹aanibo mi-qtátááríq ónna-yataaqtaba íbêqa agae kéíye. íraqô-qtataaqa mipíké matáánô? mi-qtátáákómá aqtóráríq ínata puínoe. ²²áaqíbo íbêqa kúmiq-yataapíke paá umátíkaitaq

Áánûqtuni kaqtó-wayukama mááe. minnágón anónnáma keráwáqtí mái-yataaqa Áánûqtukaq paá wáinana min-áqtóráqá matúq-matuq umá paá mái-yataaqa wániye. ²³kúmiq-yataakoni anónnáma timínîmma puí-yátáaré. ááqibo Áánûqtu paá yími-qtataaqa matúq-matuq umá paá mái-yataaqa ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtote wáíye.

aaraukátí wataáe.

7 ketúnabaro, ámáan-aikoma arupú umá kéitaapoana kemá ténááq únna-aimma ítama kánataae. mi táoqa wemó puíni-tupaama waabámmá ámáan-aimma waráinoe. ²ámáan-aikaq aaragómá awaikómá paá máinanagaraq wenanaae waráino. ááqibo puínanama aaragómá ámáan-aikake awaikóni anaaé waráiyábá téna paá umákaniye. ³mirá-uráíye. wenawaikóma paá máinanagaraq káqon-naqa mayáinama kumari-ínnímí mániye. ááqibo awaikómá puínanama ámáan-aiko paá umákaniye kétiye. puínanama káqon-naqa kanaarácq mayániye. ⁴ketúnabaro, keráwáqtábámá miráumaraa wáíye. Ítu Káríqton-auma máápoaq ámáan-aimma keráwáqtábá pukuráíye. íbêqa keráwáqá ámáan-aikonna íma máawana káqon-awaiqa kanaarácq mayáinanama min-náqá pukáipike itó-uraimma wennámá mááe.

wennámá ketáá máunaboqtaa Áánûqtukaq kátobaunatae. ⁵ketúgoni akaí-yátááqá waréqtaama ámáan-aiqtataboana ketáái kebó-yátáákómá pááq uráíye. kúmiq-yataaqa túbiqtaa wáqe-uraitanaboana puí-yátááqá mamá pááq uráíye. ⁶ááqibo áqnáabaqa ámáan-aiqtabama ánná-wayukaraa umá máqe-uraawana íbêqa ketáámá ámáan-aipike ayúqtíkaraiqtae. naayón-ámáan-áímmá agamatán-ámáan-áílkáqá

íma kaqtó kéunataamanibo aúgen-api Áánûqtun Aágogaraq kaqtó kéunatae.

ámáan-aikaraq kúmiq-yataakaraq

⁷minnáyaba nóinae tenúnataabiyo? ámáan-aimma táí-yataaqa wáíyo? aaqáo. ááqibo ámáan-aikoma kúmiq yataakon áaimma ítiraatinaqa íaonanune. ámáan-aikoma ímo téna “káqo-wannayaba egaamá íao!” tínaqa kemá ega-áiyábá íma itánúne. ⁸ááqibo maami-kátáámá kéitaunanama ega-í-yátááqá túyánánóbáq yabékaiye. ámáan-aimmá íma wáikaqa kúmiq-yataaqa íma pááq kéíye. ⁹ámáan-aimma íma ítaraunaraq kemá paá máune. ááqibo ámáa-kataama kéiteqa kúmiq-yataaqa kepí abarokácq pááq éna tiráátiraitaq ¹⁰kemá tirúnóbáqá pukáune. mi-kátáámá ámáan-aipike mái-yataaqa mamá abarokácq íuraimanibo kepí puí-yátáákóni aammá mamá pááq uráíye. ¹¹miráitana kúmiq-yataakoma kemmá makaténa ámáan-aimma yéna kúmiq-yataaqa puí-ápí matíkaraiye.

¹²ámáan-aimma mi-kátáámá ámáan-aipikekaraq aokaq-yátááqá arupú umá íráqô-qtataare. ¹³íráqô-qtataakoma tókamitarraq tirunóbáqá pukáúnô? áraimma ímiye. íráqô-qtataaqnapo kúmiq-yataakoni áaikoma tókamita tirunóbáqá pukáune. miráuma kúmiq-yataakon áaimma abarokácq uráimma tiráátiraiye. táwî-yataaqiye. maami íráqô-kataama ámáan-aipike mamá puí-yátááqá pááq ínena kéíye. miráitana kúmiq-yataakon áaimma abarokácq kétiraatimma anómma táwî-yataare.

waabá-káyúkátí

kaayaq-ááímmá wáíye.

¹⁴ítáaro. ámáan-aimma Áánûq-tunopake aágotabae. ááqibo kemá marabín-nákómá paá máune.

kúmiq-yataakon áaikoni kaqtó-naqa máqe-uraune. ¹⁵ mayáuna-waigoni áaimma íma ítaraune. tíkáina-yataariq ónááqa íma mirá kéunamanibo ímo tíkái-qtataariq paá kéune. ¹⁶ kemá mi-qtátááriq únna-waigon áaimma íketikaitaq miráunai-yataakoqtaba kemá kétune: “ámáan-aimma arupú-aine.” téq kétune. ¹⁷ miráimanibo maami ítíkái-qtataaqa kenamáa ímira-keunamanibo kúmiq-yataakoma kepí wáina wé mirá kéíye. ¹⁸ minná kéítaune. kemá marabín-nákómá íraqô-qtataaqa kepí íma wáíye. íraqô-qtataariq íyábá kétikaimanibo íma kanaarâq mirá kéune. ¹⁹ íraqô-qtataaqa tíkáiniq ónáae túnna-yataaqa ímira-keunamanibo táígo-qtataaqa ítíkáiniq ónáae túnna-yataaqa paá mirá kéune. ²⁰ táígo-qtataaqa ítíkáiniq ónáae túnna-yataaqa paá mirá kéunama kenamáa ímira-keunamanibo paá kúmiq-yataakoma kepímmí wáina mirá kéíye.

²¹ miraráa umá wáíye. íraqô-qtataakoma tíkáiniq ónáae túnnamanibo táígo-qtataakoma kekâq wáíye. ²² ketúnobaqa Áánûqtuni ámáan-aigtaba ôriq umá kétikáíye. ²³⁻²⁴ Áánûqtuni ámáan-aimma yúyánápi wáitana kétikaimanibo ketúgoni kágon-aimma wáitana Áánûqtuni ámáan-aikote ááíqa kéoye. áaimma ketúnobaqa wáimanibo kúmiq-yataakoni áaimma wáitana kemá wení kaqtó-naqa mamá káutikáíye. abô tirunô túyánákó awígíog kéíye. tirunóbâqâ kúmiq-yataakon áaimma puí-yátáápi tiwíqme kéuwimanibo náawa maamin-ááíq-yátáápi ké tirunóbâqâ mamá paá umátikaniyo? ²⁵ Áánûqtukaq “tíkáíye” kétune Ítu Káriqtoma ketáái uyátárai-nakoma wemá mamá paá umátikaniye. miráumarâa wáíye. kemá Áánûqtuni ámáan-aimma paá ketúyánánápó

kanaarâq miráuma waráunamanibo ketúgoma kúmiq-yataakoni áaimma paá kéwaráíye.

**kúmiq-yataapike atóbatikenataa
aúgen-aagoma Ítu
Káriqto timíníqtaae.**

8 Ítu Káriqtote yagaroqtamá máena-wayukayaba yawááq-umayikai-yataakoni ápêqa íma wániye. ² nôraq inábiyo? aúgen-aagonapo kúmiq-yataakon áaipike puí-yátáápi tiwíqme kéuitana Ítu Káriqto yemmá paá umáyíkaráíye. Aágoma paá mái-aagoma Ítu Káriqtopi máena umáyíkaráíye. ³ kúmiq-yataaqa ketáái túnobaqa Áánûqtu yawááq-uráíye. miráipoana wenáanikoma ketáái túrakaraq timákaraimma arunóbâqâ kúmiq-yataakoni áaimma uráí-naqa keqtáárâá-nâqâ timákaráíye. miráitana kúmiq-yataakoma maqtuwáikáae téna timákaráíye. naayón-ámáán-áikó kanaarâq ímaqtukaibo Áánûqtu maqtukáíye. waayúkati áaimma aqnúníq uráápoana ámáan-aikoma yawéqma kárayikáíye. ⁴ ámáan-aikoni mirá-maara í-yátááqâ mútúq miráuma ánataniqtaba keqtáábí Áánûqtu wenáanikoma timákaráíye. keqtáábí íma ketúraqtaa wakáábo Áánûqtuni Aágoma wakááwana ámáan-aikoni mirá-maara í-yátááqâ miraráa umá wenáanima keqtáábí mirá-uráíye. ⁵ mi-káyúkámâ yúgoma timá yíminiq kéeta yetúgoni akáí-yátááqâ yeqtí yúyanámmâ kéyaqtoráíye. ááqibo mi-káyúkámâ Áánûqtuni Aágoma timá yíminiq kéeta Aágon-aikoma yeqtí yúyanámmâ kéyaqtoráíye. ⁶ túgoma ákáinaiq umá túyánámmâ kéwaráiyana anaaékaq puí-yátááqâ pááq íniye. ááqibo Áánûqtuni Aágoma ákáinaiq umá kéwaráiyana matúq-matuq umá paá máí-yataakaraq kaayoné-yátáákógárâq pááq íyóye.

⁷ morá-nakoma aúgoma ákáiniq umá aúyánámmá kéwaraitana Áánûqtuma webó kágayakaiye. wemá Áánûqtuni áama íkéwarainanama maamin-áímmá áraimma kanaaráq íma warániye. ⁸ mi-káyúkámá yetúgon áaimma kéwaretama Áánûqtuma íma yimuqá kanaaráq marakánoe.

⁹ keráwáqá Áánûqtuni Aágoma tirunóbáqá paá máinaqa túgon áaimma kéwareqa íma mánobo Aágoma kétima-timitaq mááe. náawabi min-Áágómá Ítu Káríqtopi wáiniq umá wepímmá íma máinaqa Ítu Káríqtonna íma máíye. ¹⁰ ááqibo keráwáqá Ítu Káríqto keráwápí paá máinaqa Áánûqtun-aurakaq kateko umá mánoe. áraimma kúmiq-yataakoma tirunóbáqá ikámma képuitana Aágoma keráwápí paá máí-yataaqa kétimiye. ¹¹ Áánûqtuni Aágoma Ítumma pukáipike mamá atóbamakaiye. miráráá umá Áánûqtuni Aágoma keráwápí mánipoana maamin-Áánápó keráwápímmá ketúgoma paá máí-yataaqa timíniye. Áánûqtuni Aágoma mamá wení iyápó-annae kéumatikaiqtae. ¹² miráuma ketúnabaro, ketáái anónnáma wáimma túgon áaimma waraí-yátááqá íma wáíye. ¹³ túgon áaimma kéwaretama képuyomanibo Aánapo ketúgon áaimma waraí-yátááqá ánatama paá mánoe. ¹⁴ maa-káyúkámá Áánûqtuni Aágoma tíwíqme wí-naqa Áánûqtuni áanimaqa mánoe. ¹⁵ móra paá-mayai kaqtó-nakoni aágoma mamá áaqa ikatíniye. miráráá umá Áánûqtuni Aágoma keráwápímmá íma máíye. Áánûqtun Aágogaraqa wenáanimaqa mááe. Aágoma mamá wenáanimaqa káutikaitaqtaa ááyeqtaa: “apáo, ketiboó!” téqtaa kétunatae. ¹⁶ Áánûqtuni Aágogaraq ketáái aágogaraq yagaroqtamá kéteye. Áánûqtun-araabitima máunatae. ¹⁷ wenáráabititaa máunaboanataa

wemá waaroqá timátikainaqtaa wenáama wení árábitiyaba wáipoaqtaa mayánúnatae. máqte-qtataaqa “Ítunnae” téna makái-qtataaqa Ítugaraq yagaroqtamá ketáái minnáe. mórabi Ítuni aú-aíqa urái-qtataaqa yaímma mayéqtaa Ítuni tágama-yataaqa yainánúnatae.

anaaékaq tágama-yataaqa wániye.

¹⁸ túyámámmá kéitaune. tú-tiqtabaqtaa íbêqa kéunataamanibo anaaékaqa keqtáábímmá Áánûqtuni anómma tágama-yataaqa páaq ínipoana ketáái tú-tíqa mikáq páaqya-qtataakaa umáginíye. ¹⁹ maami-qtátááqá Áánûqtu tarôq umákai-qtataakoma Áánûqtu wenáanimaqa abarokáq yiráátiniq-kanaayaba awé kéoe. ²⁰ máqte-qtataaqa Áánûqtu tarôq umákai-qtataakoma yigaé íkétamanibo Áánûqtu yawááq-uraiye. ááqibo anómma íraqô-qtataaqa kumíníqtaba minná awé kéoe. ²¹ máqte-qtataaqa Áánûqtuma tarôq umákai-qtataakoma móragaraq íarowaq nániye. Áánûqtuni árábititi anómma umáyikaiya-taoqa páaq ínata mórabike máqtemma tarôq umákai-qtataakoma yaímma mayánoe. ²² ketáái kéitaunatae. máqtemma tarôq umákai-qtataakoma karagikáráq yumá aaragómá iyápó akánéna iníkáá umá karagiqyá kéoe. ²³ tarôq umákai-qtataakoma yenamáa ímiye. ketáámá Áánûqtuni Aágogaraq Áánûqtu wení áqnáabaq-yataaqa tímikaitaqtaa karagiqyá kéyeqtae awé kéunatae. Áánûqtu wenáráabiti mamá aúqtikenata abarokáq anómma paá umátikainaqtaa ketááráq mûtúq páaq umá ánataniye. ²⁴ kumíníqtabataa kéiteqtae íraqô-qtataaqtaba awétáá uráunaboqtaa ketáámá atóbaraunatae. awé únnai-yataaqa íkaonetaamanibo paá awé kéunatae. náawa awé urái-qtataaqa yayamá itanawáq

kanaaráq aónaniyo? máqte-kayukama kanaaráq iaonano. ²⁵ ááqibo íma káonauna-yataaqtabataa awé kéonanataa kumíníqtaba kéiteqtaa paá yaákama awé kéunatae.

²⁶ waabámmá aqnúníq kéopoana Áánúqtuni Aágoma kuma tíwáqnaa íníqtaae. nunamummá-tí-yátááqá kanaaráq íkéitaunatae. miráipoana Áánúqtuni Aágoma watáama ketáá íkéitauna-yataaqtabataa nunamupí ítama káonatíkaíqtaae. áyaqa kétémenataa keqtááyábá ayaqtáá-karagiqya kéyiye. ²⁷ Áánúqtu waabá-káyúkátí yáaimma káonena Aágoni aúyánámmá kéitaiye. Áánúqtuni aúyánákáq máena Aágoma Áánúqtuni waayúkayaba ítama káonamayikaiye.

²⁸ arútama ítáaro! Áánúqtuqtaba ôriq umá yíkái-kayukama máqte-qtataaqa yayamá íráqôniq umá abarokáq íniye. mi-káyúkámá wenôpaq yááyama kéyikaiye. ²⁹ naayóbáq máqte-kayukabike yiwíkaimiye. nôraq itana yíwíkáinabiyo? miráinata yemá wenáanikoraa umá máiyana wenáanikoma áqnáabaq yiwaaómá mániye. ³⁰ miráitana mi-káyúkámá Áánúqtu naayóbáqá aokaq yiwíkена anaaékaq yááyaraiye. yááyarena kateko-wáyúkámá aúqyikena wení tágama-yataaqa yeréwáqtê yáíkkaa uráiyé.

Áánúqtuni akaí-yátááqá Ítu Káríqtopi wáiyé.

³¹ mi-qtátááqtabá kéiteta ókaraq nóine kanaaráq tenúnataabiyo? ketáái min-áúkápáq Áánúqtu máena tíwáqnaa kéitanataama náayuwaq ketáái namuro-wáyúkámá kanaaráq máno? ³² wenamáárríq wenáanikoqtaba “ketáanine” téna íma yáqtokaimanibo keqtááyábáé téna

tímikaiye. wenáanikoma tíminikaa umá máqte-qtataaqa ókaraq paá timíníqtaabiyo? ³³ Áánúqtuma yiwíkai-kayukama náawaq yúbi maráníyô? yeqtábá Áánúqtu wenamáárríq tiráiyé: “yigaé-yátááqá íma wáiyé.” mirá téna yáíkaiye. ³⁴ móra-nakoma yemmá kanaaráq yawááq-umayikaniyo? Ítu Káríqto min-nákómá pukáimanibo paá mái-yataakaq atóbamakaitana Áánúqtuni ayáánurapaq máiyé. mibáq wemá Áánúqtukaq kéitatíkaíqtaae. ³⁵ miráinana nóinaq Ítu Káríqtoni akaí-yátáápíké kanaaráq yáíkkaaq umátíkaniqtaabiyo? aweké kui-yátááqá otaammá kui-yátááqá yáama yai-yátááqá ótakaq í áona-yataaqa unítíqqa tí-yátááqá ááiqa í-yátááqá máqtemma Ítu Káríqtoni akaí-yátáápíké kanaaráq íma yáíkkaaq umátíkaniqtaae. ³⁶ miráuma agamatán-áipí téna kétiye: “máqte-tupaama keráwáqtábá ketáái puí-yátááqá waaqókáq kéiyé. tipi-típi ikámónikaa umá ketáá mórai qéumatikaae.” téna kétiye. ³⁷ minnáyataba Ítu Káríqtogaraq keqtááyábá uyátá-maqma kákaiye. ³⁸ túyánápí akoqnáá umá kéitaune. Ítu Káríqtoni akaí-yátáápíké máqtemma ketáámá íma kanaaráq maqtuwániye. puí-yátáárabi paá mái-yataarabi kaqtó-wayukama Áánúqtuni márúpakénabi maa-marábíké anónarabi íbêqa paá wái-qtataarabi anaaékaq yíni-qtataarabi máqtemma akoqnáá-yataarabi ³⁹ yanaapáq-yátáárabi aménáapáq-yátáárabi tarôq uráiq-qtataarabi Áánúqtuni akaí-yátáákaráq ketáágáráq yenákátí aúkápimma máqte-qtataakoma matúq-matuq umá íma kanaaráq yainániye. maami akaí-yátááqá Áánúqtu tímikaiqtaama ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoka q tímikaiqtaae.

**Póro Ítiráaeo-wayukama
áyamma umáyíkaraiye.**

9 wataama túnnama áraine. kemá Ítu Káríqtonaboq yaqaroqtamá kaaqaarí-áímmá íkétune. Áánúqtun-Aagoma ketúyánámmá awíkaitaq kaaqaari-áímmá íkétune. ²ketí wataama miráuma wáíye. anómma tú-tiqa kéíye. ketí Ítiráaeo-wayukayaba túyánákómá netuq kéíye. ³aammá wáinaqa nunamupí ítama aónaanana kemá Ítu Káríqtonopake maqtuwáinaq waéqma miráinaqa ketí túbâqawaama yíwáqnaa onata umáyíkaanata paá mánoe. ⁴yemmá Áánúqtu yiwíkai-kayukama wenáanimaqa aúyíkena wení táqama-yataaqa yaímma yímikaiye. wení anóna-anon-aimma yeráwáqtê téna ámáan-aimma yímikaiye. árain-akaq Áánúqtun-aama itéta wekâq nunamupí kétee. akoqnáá umá árain-aimma yímitata matááe. ⁵máqten-annabike títaubikoma anókoni yeqtí áráabitie. Ítu Káríqto mimórâ-ánnábíkê iréna máqte-kayukaraq mú mikákáá anómma máíye. matúq-matuq umá Áánúqtun-awíqa múte yauyónátae. miráuma paá waíno!

**Áánúqtu wení
aaraawaamá yiwíkaiye.**

⁶Áánúqtuma yímikain-aimma aúyokuraiye íkétune. máqtemma Ítiráaeo-wayukama Áánúqtuma yiwíkai-kayukama íma mááe. ⁷mórai q umá Áabaran-annabike máqtemma Áánúqtun-araabiti íma mááe. Áánúqtu Áabaraamma timá ámikaiye: “Áítekin-annama yenamá enáwíkaraq mánoe.” téna timá ámikaiye. ⁸paá marákárain-iyapoma Áánúqtun-araabiti íma mááe. máqte-kayukama Áánúqtuni akoqnáá-arain-aíkaq maqyíkaraimma Áánúqtun-araabitie. minná ⁹Áánúqtuma yímikai-kataama

mirá umá wáqe-uráíye: “móra-taoqa enôpaqa yenanamá Téraima áanikoma marakániye.” téna Áánúqtu Áabaraani ánáakoma timá ámikaiye.

¹⁰ôqa ímibo áre. Arébékani aapaatáraaq-iyaporati yiboámá ketáái títaubikoma mimórâ Áíteki Téraimi áanikoma máqe-uráíye. ¹¹⁻¹²Áánúqtu mi-kááyâq-íyâpóbíkê wetábâ ákáimma móra awíkaiye. mayáíyábâ íawikaibo paá wetábâ ákáimma awíkaiye. Arébékaamma Áánúqtu timá ámikaiye: “áqnáekoma anaaékoni kaqtó-naqa mániye.” téna Áánúqtu timá ámiqtuwaitana anaaékaq min-íyâpórátamá máqyíkaraiye. yenákámâ táí-yataarabi íráqô-qtataariqa íuraayamanibo Áánúqtuma awíkai-waigoma paá ááyaraiye. ¹³miráuma Áánúqtuma agamatán-áípi kétiye: “Yáakoboqtaba kétéikaibo Étaumma komá yumákaraune.” téna agamatán-áípi kétiye.

¹⁴nóinae tenúnataabiyo? Áánúqtu wení yaináí-yátááqâ kae kááeq uráíyô? ímiye. mirá íuraiye.

¹⁵aanibo Áánúqtu Mótetimma timá ámikaiye: “móra-nakoqtaba tikáinaqa tíyaqa aménááqa tíyaqa aménúpo. móra-nakoma tikáinaqa tirummá umákanaaqa tirummá umákanune.” Áánúqtu mirá téna tiráíye.

¹⁶Áánúqtuma áyaqa yiména waayúkati yikaí-yátááqtábâ íma wáimanibo Áánúqtuni akaí-yátááqtábâe.

¹⁷agamatán-áípi Áánúqtuma Péromma (kíni) timá ámikaiye: “ketí akoqnáama aónéta ketíwíqa máqte-marabaq itaígáae téq emá múte itó-umakaraune.” téna timá ámikaiye. ¹⁸miráitana Áánúqtu móra-nakoqtaba akáinaqa áyaqa aménáe ténama amínimanibo káqo-nakoma akáinaqa aúyánámmâ mamá akoqnáá umákanae ténama mirá-iniye.” téna timá ámikaiye.

**Áánûqtuma áyamma
kéumatikenataagaraq
áyaqa tímikaiqtaae.**

¹⁹móra-waigoma mirá té kemmá ítama aónanone: “miráinanama Áánûqtu nôraq itana waagóqtábámá agaemá wániye kėtiyo? náawa wení akaí-yátááqtábá ímiye tinónô?” té ítama aónanone. ²⁰ááqibo ketí aanábô náawa Áánûqtuqtabama emá kanaaráq waéqma-aimma tinónô? maráké kaqmá táápeqa tarôq umárái-waigoma mirá téna íkėtiye: “nôraq itaaq kemmá miráuma tarôq umátíkaraano?” téna íkėtiye. ²¹tarôq oí-nákómá akáinanama mará maténa kaqmá kaayaq-táápéqá tarôq íniye. mórama íráqômma káqomma kogonaagó íniye. miráinama íarutaniyo?

²²miráuma mórariq umá Áánûqtu waayúkayaba tarôq uráiyé. Áánûqtu wení áyamma í-yátááqá yokaa umá tiráátinenataa kéiyé. miráinata máqte-kayukama wení akoqnáama aónanoe. mi-káyúkámá áyamma umákaa-yuma kogonaagó-táápéqá yubákinikaa umá yubamínéna kéimanibo yaákama paá awé kéiyé. nôraq itana? ²³wení anómma tágama-yataaqa keqtáábí yiráátíyaqtaba kákaipoana awé kéiyé. keqtááyábá wení áyaqa tiráátiraitana íráqô-taapekaa wení tágama-yataaqa ketááráq atítaiye. áyaqa yirááti-kayukama wení tágama-yataaqa matáá-yuma yokaa umáyíkaraiye. ²⁴ketáámá tááyaraí-kayukataae. íma paá Ítíráaeo-wayukabike yenamáa tááyaraíbo Yéqtaaeo-wayukabike tááyaraíye. ²⁵Áánûqtuni agamatá-kánáábímmá min-úbábí Otía mirá téna kėtiye: “móra-wayukama íma ketí-wayukama máamanibo anaaékaq yerawáqtábá ‘ketí-wayukama mááe’ téq yááyanune. maa-káyúkáyábámá

kemá íkétikaimanibo paá ‘kétikaiye’ téq tenúne.

²⁶mi-márúpáq tímá yímikaunama ‘ketí-wayuka íma mááe’ mibáq íbèqa ‘paá mái-Aanuqtuma wení áanimaare’ yerawáqtábámá mirá tínóe.”

téna Otía-aubabi kėtiye. ²⁷Áítáíya naayóbáqá Ítíráaeo-wayukayataba akoqnáá umá tiráiyé: “Ítíráaeo-wayukama paá taiganimma miráuma nópíké-gébaráá uráamanibo yerawápíkémhá pááqyamma kúmiq-yataapike atóbamayikaniye.

²⁸uyátárai-nakoma páátákaáá ítama yainéna marabí-káyúkámá anónnáma yimíniye.” téna Áítáíya tiráiyé.

²⁹minnáyataba naayóbáqá Áítáíya mirá téna tiráine: “uyátárai-nakoma Áánûqtu máqten-akoqnaagaraq íma yaímma-annamo yiyuwaínana mái-yataama Tótómabaq-wayukaraa Komóraabaq-wayukaraa umá ketáá yayamá pááq ónúntae.” téna Áítáíya naayóbáqá tiráine.

**Ítíráaeo-wayukama
kateko-áqtábá mirá-uraae.**

³⁰Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtun-aurapi kateko-áqtábá íma abáá uráamanibo paá aónaraae. maami-kátékó-ámmá aónaraamma Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataare.

³¹ááqibo Ítíráaeo-wayukama Áánûqtu yiwíkai-kayukama ámáan-aipike kateko-ámmá abáá uráamanibo ámáan-aimma íma kanaaráq kateko-ámmá íaonaraae. ³²nôraq itatáq yawwékáao? miráipoana yúyanápímmá íráqô-qtataariq kéowana kateko-ákáq mayíkáitata máqe-uraae. ááqibo paá Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yáqtorai-yanama kateko-ákáq mayikániye. Ítíráaeo-wayukama aukákáan-oqtaqaq yítaiqa yurákaane. ³³Áánûqtuni agamatán-áipí aukákáan-oqtaba kėtiye:

“aónaaro! Tááíoni-marupaq aukái-óqtámá makáune. maamin-ótákáq yítauqa yurákáamanibo wemmá itáíq-itaiq inná-nakoma ítama táíq íniye.”

mirá téna agamatán-áípi kėtiye.

Ítiráaeo-wayukama Áánûqtuni kateko-ákáq íwakaae.

10 ketúnabaro, Ítiráaeo-wayukayatabama ôriq umá kétékaitaq Áánûqtu kúmiq-yataapike atóbamayikaikaae téq nunamupí kétune. ²kemá yeráwáqá yimónaraune. Áánûqtuqtaba ôriq umá abáá kéomanibo yeráwáqti aakómmá arábaraiye. ³Áánûqtun-aurapi kateko-wáyúkámá mamá aúqyíkaraiqtataba íma ítaraabo yenamáa káqon-amma yenamááriq awíqma waranáta urááe. miráitata yeráwáqá Áánûqtuni kateko-yátáákóní aménáápáqá íma máqe-uraae. ⁴Íbêqa Ítu Káríqtogaraq iréna ámán-aimma mamá ánataqtukaiye. miráipoana máqte-kayukama yirummá amétama Áánûqtuni kateko-yátááqá yaímma kémayaae.

Áánûqtu máqte-kayukama kúmiq-yataapike mamá paá umáyikaiyataba kákaiye.

⁵Áánûqtuma kateko-yátááriq o-káyúkáyábá téna ámán-aimma kéwaraaqtaba Móteti agatáiye: “morá-nakoma náawabi ámán-aimma kéwarena wení paá mái-yataaqa mipíké kémaiyaiye.” mirá téna agatáiye. ⁶ááqibo itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqrnapo Áánûqtuni kateko-yátááqá náawabi matáitana agamatán-áúbá-wánnáábí weqtábá kėtiye: “íma enamáaraq maará té ítiyo Ítu Káríqtoma Áánûqtuni márúpake náawaq kanaarác umawíqme kumíníyô? ⁷aménáápáq puí-márúpáq náawaq kanaarác kuména Ítu

Káríqtoma múte yawíníyô?” mirá té maami-négí-náágí-wátáámá túyánápi íma waíno. agamatán-áúbá-wánnáábí mirá kėtiye. ⁸aúba-wannaabi óqa kėtiye: “Áánûqtuni wataama ení waaqókáq máena enóyaukakarac enarupi wáiye.” mi-kátáámá Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqrataba ketáá abarokác kétunatae. ⁹enóyaukakemmo témo “Ítu Káríqto uyátárai-nakoe” tinnamá “Áánûqtu wemmá pukáipike atóbayakaraiye” té arummá amínanama ení kúmiq-yataapike Áánûqtu atóbamakaniye. ¹⁰abo tirukakéqtáá itéqtaa Áánûqtuma keqtáá kateko-wáyúkámá káutikaiqtaae. ketáái itáíq-itaiq í-yátááqá tóyaupikeqtaa tennatáámá ketáái kúmiq-yataapike atóbanunatae. ¹¹Áánûqtuni agamatán-áípi kėtiye: “náawabi wekác arummá amína-waigoma mamá táíq umáketa agaerác íma mayakánoe.” téna kėtiye. ¹²maa-kánáámá máqte-kayukayaba wáiye. Áánûqtun-auracaq Ítiráaeo-wayukama Yéqtaaeo-wayukama mórai kéeo. máqte-kayukayataba Áánûqtuma mimórá uyátárai-nakoma máena máqtemma wekác nunamupí wanáwíqa yáíyanama wení íraqô-qtataakoma yimíniye. ¹³agamatán-áúbá-wánnáábí kėtiye: “máqte-kayukama nunamupí uyátárai-nakon áwíqa ááyaiyamma yeqtí kúmiq-yataapike mamá atóbamayikaniye.” téna agamatán-áípi kėtiye.

¹⁴ááqibo Áánûqtukaq yirummá ímo améta náaraq umá kanaarác wemmá ááyano? mi-kátáámá íma ítareta náaraq umá yirummá amínô? mi-kátáámá abarokác íma timá-yimiyamma náaraq umá itánô? ¹⁵miráuma Áánûqtuni kaqtó-wayukama íma timáyikainanama mi-kátáámá náaraq umá abarokác timá-yimino? agamatán-áípi mirá téna kėtiye: “Áánûqtuni átê-wataama

wení kaqtó-wayukama mamé kéyewanaboana yíttauq-aagoma abô iráqôniq kéiyee!” téna agamatán-áípi mirá kétiye.

**Ítiráaeo-wayukama paá yaímma
aúge-kataama wakááe.**

¹⁶ aúge-kataama íma máqte-kayukama kéitaae. Áatáíya Áánûqtuni watáa-naqa naayóbáqá mirá téna: “uyátárána-nako, nôraq umáyuwa mi-kátáámá ketáá abarokáq timá-yimunataa kéitaa?” mirá téna Áitáíya tiráine. ¹⁷ miráuma mi-kátáábiké kéiteta itáiq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa kéiyee. Ítu Káriqtoqtaba abarokáq timá-yimunabike mi-kátáámá kéiyee.

¹⁸ ítáaro. kemá mirá téq ítama káonaune. mi-kátáámá árainaq yeráwáqá íma ítaraao? ítaraae. áraine. átê-wataama kéte-kayukayaba óq-wataama agamatán-áíko kétiye:

“yeráwáqtí yáama máqte-marabaq ítaraae. yeráwáqtí watáagoma kótámaqma maragóní aqtóráqá uráiyee.”

téna agamatán-áúbá-wánnáábí kétiye. ¹⁹ ókaraq emmá ítama káonaune. Ítiráaeo-wayukama árainaq ítaraao? Móteti wenamááríq áqnáabariq umá yawwéqma tiráine:

“óq-wayukayaba maramá ímaina-wayukama mamá aúqyíkáan-ayataba koyukayúmma ínoe. aíbôq-wayukayaba mamá aúqyíkáan-ayataba yeqtábá títámma ínoe.”

téna Móteti min-áíkaq tiráine. ²⁰ Áitáíya wemá íma ikatíq éna abarokáq mirá tiráine:

“kemmá ímo tibáá-uraa-kayukama timónaraae. kemmá ímo ítana aónaraa-kayukaq yemá kemmá kenamááríq yiráátiraune.”

téna Áitáíya tiráine. ²¹ ááqibo Ítiráaeo-wayukayaba tiráine: “túnnaiq íma éta

aamá arátaa-kayukabimma ayáqtááq-yupaa yetôpaq tiyáámma arúqtukaune.” téna Áitáíya Ítiráaeo-wayukayaba wenôpaq yikáinata yínôqtaba tiráine.

**Ítiráaeo-wayukama
Áánûqtu áyaqa kéyimiye.**

11 kemá ítama káonaune. Áánûqtu wení waayúkama waqtukáiyô? aaqáo ímiye. kemá kenamááríq Ítiráaeo-wayukabike Béqtiamaanin-annabike máune. ketítaubikoma Áabaraae. ² Áánûqtu wení waayúkama íwaqtukaiye. yemmá áaikakemma yiwíkaiye. mi-kátáámá Áánûqtuni wannabí Iráíyaqtaba kéitaae. wemá Ítiráaeo-wayukayaba Áánûqtukaq nunamupí akoqnáá umá inaa-inaa tiráine: ³ “uyátárána-nako, ení amuné-wáyúkámá yíkamma yuwéta monoq-náúpáké yaaremá yawítíyuwaawaq kenamáa máunata tíkamineta kéoe.” Iráíya nunamupí Áánûqtukaq mirá tiráine. ⁴ nóine ténaq Áánûqtu timá ámikaiyo? mirá-tiraiye: “ketábá taígani-kayukama (7,000) iyuwaúnata paá mááe. kaaqaari-máníkkókáq wénáwíqa Béoma wekáq yiraayutáúmmá íma atéta nunamummá ítaraae.” téna Áánûqtu timá ámikaiye. ⁵ íbêqa mimóráíq kéiyee. yaímma pááqya-kayukama wení áyaqa yiména Áánûqtu yiwíkaiye. ⁶ yeráwáqá nôrabi uráá-qtataaqa ímira-uraapoana paá wení áyaqa yiména yiwíkaiye. miráinanama waayúka nôrabi uráa-qtataaqa Áánûqtu yiwiráinana áyaqa yimí-yátááqá íma wániye.

⁷ nôraq ínáyô? Ítiráaeo-wayukama abáá kéo-qtataaqa íaonaraae. paá yaímma pááqya-kayukama Áánûqtu yiwíkai-kayukama aónaraamma wenaúrapi kateko umá máqe-uraae. tébakaq-wayukama Áánûqtuma yááyaiqtaba aíbôriq urááe. ⁸ Áánûqtuni agamatán-áípi kétiye:

“yirukáráq yúyánákáráq Áánûqtu mamá ummaa yamá yíkaraiye.

paá íbêkaraq yúranapo íma kanaaráq aónama arutéta yaáqnapo íma kanaaráq ítama kárutaae.”

téna kétiye. ⁹ maa-káyúkámá Áánûqtuqtataba afbôriq uráapoata Tébiti mirá téna kétiye:

“anón-onikaqa yiyuwáiyata waakápi amá máero.

kúqôpi péráinikaa oro.

¹⁰ yúramma keropáinaqa iyuwáiyata íma aónama arútáaro.

yeqtí ummaa-yátáákóní aménáápáq awáuma máero.”

téna Tébiti agamatán-áipí tiráine.

Áánûqtu káqo-kayukama yiwíkaiye.

¹¹ íbêqa yeráwáqá ítama káonaune. Ítiráaeo-wayukama Áánûqtuni aamá íma waráyanama pááqyan-iwiqa matúq-matuq umá yamá-yiminiyo? ímiye. kúmiq-yataariq uráapoana Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtu yiwíqma Ítiráaeo-wayukama íyama ígáae téta atóbamayikaraiye.

¹² Ítiráaeo-wayukama kúmiq-yataariq on-ááímmá káqo-yuraq íráqô-qtataaqa Áánûqtunopake iráíye.

Áánûqtunopake-qtataaqa taígani wáipike Ítiráaeo-wayukama pááqyamma matáapoana Yéqtaaeo-wayukaraq netuqyaammá yímikaiye. miráuma Ítiráaeo-wayukama kateko-wáyúkámá Áánûqtun-aurapi máíyanama Áánûqtuma uyátá-maqma íráqô-qtataaqa yimíniye.

kúmiq-yataaqa maqtuwéna Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtu atóbamayikaraiye.

¹³ íbêqa karáwáqá Yéqtaaeo-wayukaraq tenúne. kemá Áánûqtuni watáama waayúkararaq mamé uréire únna-naqa máeqa mi-máyáiyátábá timuqá kémarauene. ¹⁴ miráinaqa

ke ánná-wáyúkámá yeráwáqô komá yumá yíkáanatama yaímma kúmiq-yataapike atóbano? ¹⁵ Ítiráaeo-wayukama Áánûqtu yiwíkaitata káqo-marabi-kayukama Áánûqtuni aanábómá aúkáae. Ítiráaeo-wayukama yiwiráinanama yeqtábá nói-qtataaraq wániyo? miraráa umá minná pukáa-kayukama paá máanikaa ínoe.

¹⁶ áqnáabaq-yamma Áánûqtukaq améq oweqa tébakaq-yamma Áánûqtuqtataba aokaríq umá aurániye. mimóráiq umá yaagóní ánûqo Áánûqtukaq améq oweqa mútûq-yagoma amagaráq wennámiye.

¹⁷ ítáaro. uqmatán-órbéti-yágóní amamá ayáátuweta káqomma abáaq-órbéti-yágóní amamá ayáama arúbamakaae. awaaméq-áímmá

nóinabiyo? minná keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama abáaqá órbêti-yaraa umá máae. íbêqa Ítiráaeo-yagoni anommá mimórábí yaímma keráwáqtí amabiqtáa kéuiye. ¹⁸ miráipoana amamô

ayáátuwaa-kayukama pááqyan-awiqa íyíméero. weganokanoqá íma oro. keráwáqá paá amamóe. amagómmá ánûkoma íyaqtokaiibo ánûkoma amagómmá yáqtokaiye.

¹⁹ áaqiibo keráwáqá tínoe: “ánibo amagómmá keqtáa tiwiráníqtataba ayáátukaae.” téq tínoe. ²⁰ owé. Áánûqtukaq íma itáiq-itaiq uráapoana yeráwáqá ayáátukaae. Áánûqtukaq túyánámmá kámepoaq keráwáqá paá mánoe. minnáyatataba weganokanoq-túyánámmá íma ítáaro. minnáyatataba keráwáqá ikatíq oro. ²¹ Ítiráaeo-wayukama

áqnáaen-amama Áánûqtu íma yukáíye. túyánámmá itáamma Áánûqtu keráwáqá tiyuwáníyô? ²² mikáq

Áánûqtu áwáábíqa kéna kaayoné kéena immá káonaunatae. yirummá aati-aatimá ámê-kayukayataba kaayoné umáyikaniye. áaqiibo yirummá íma ámê-kayukayataba áwáábíqa

kégaimanibo keráwáqtábá kaayoné kéiye. áaqibo keráwáqá Áánûqtukaq tirummá íma ámê-kayukama paá kéiyana keráwáqtábágáráq wemá áwáábiqua kániye. ²³ áaqaanibo Ítiráaeo-wayukama waéqma yirummá ámê-kayukama yaayamá paá kéiyana Áánûqtu móragaraq keqnáammá wení kaayoné-yátááqá yeráwáqá yimíniye. ²⁴ Áánûqtu óq-yataariq kéena keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama áwáábiqu-ribeti-yarake ayáátukaamma uqmakáan-oribeti-yaraq arúbaraae. Ítiráaeo-wayukama maaminnámo uqmakáan-oribeti-yaraa umá máeta ayáátukaan-amama mimórá-yáráq yawéqmena áaikaqa oyaaq umá Áánûqtuma kanaaráq aráápaniye.

**máqte-kayukama Áánûqtu
wenáyaqa yimíkaíye.**

²⁵ keráwáqá aúpáq-áráin-áímmá timá-timenune. minná Ítiráaeo-wayukama yaímma Áánûqtuqtaba komá yéta matúq-matuq umá íma mánoe. mi-kánáamá mamé kéowana Yéqtaaeo-wayukabike máqtemma yiwíkai-kayukama Áánûqtunopaqa yínoe. minnágon anaaéma tébakaq Ítiráaeo-wayukama atóbamayikaniye. minnáma itéqa “ketáá itai-yátááqá itaraunatae” téq tiyábámá ókaraq mirá itigaae. ²⁶ máqtemma Ítiráaeo-wayukama miráuma atóbayikaniye téna Áánûqtuni agamatán-áipí kétiye: “Tááíoni-marupake mamá paá umáyikani-naqa yíniye. máqtemma táigoniq uráiya-qtataaqa Ítiráaeo-wayukabike matuwániye. ²⁷ yeqtí kúmiq-yataaqa matuwánîq-kanaaraq anóna-anon-aimma yeráwáqtê tenúne.” téna agamatán-áipí kétiye. ²⁸ Ítiráaeo-wayukama Áánûqtuni átê-wataama waqtukáapoata minnágoma keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama tíwáqnaa

itaq Áánûqtuni aanábómá aúkáae. Ítiráaeo-wayukama Áánûqtuni namuro-wáyúkámá aúkáae. miráimanibo Áánûqtuma naayóbáqá Ítiráaeo-wayukama yiwíkaimma áyaqa yiména áqnáabaq-annabike anó-kayukayaboboana aati-aatimá yeqtábá kákaiye. ²⁹ yiwíkai-kayukama wení íráqô-qtataaqa keyimena Áánûqtuma íma auyánámmá waéqma kéitaiye. ³⁰ keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama naayóbáqá Áánûqtun-aama arátaamanibo íbêqa Ítiráaeo-wayukama Áánûqtun-aama arátaapoata keráwáqá Áánûqtuma áyaqa tímimma matáae. ³¹ mimóráiq umá áyaqa matáapoata Ítiráaeo-wayukama íbêqa Áánûqtun-aama arátaamanibo anaaékaq Áánûqtuma áyaqa yimí-qtataaqa mayánoe. ³² máqte-kayukama Áánûqtuni ámán-aimma aráta-kayukama Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq wemá mórai q umá yawáaq-umayikaraimanibo yemmá paru-yátáákómá mórai q umá yimíniye.

**máqtemma íráqô-kataama
Áánûqtukaq tenúnatae.**

³³ Áánûqtuma wenáaimma uyátá-maqma abo anóne. wení itai-yátááqá mórama arááti-nakoma ítima-amena íaraatiraimma mémánóbáqá únókáá kubútaiye. mimóráiq umá wení itai-yátááqá yirááti-nakoma waqmá ítaraimma mémánóbáqá únókáá kubútaiye. ³⁴ Áánûqtuni agamatán-áipí kétiye: “náayuwaq uyátárai-nakoni auyánámmá kanaaráq ítaraao? náayuwaq kanaaráq aráátino? ³⁵ náawaq móra-yataaqa ámikaitana wení anónnáma ámikaqa ‘yawéqma aménúne’ téna tiráiyoo?” téna kétiye. ³⁶ uyátárai-nakoma máqte-qtataaqa wenayáanapo tarôq uráiyee. wenôpake tarôq éna wetábá

máqte-qtataaqa paá mááe. Áánûqtukaq máqtemma tágama-yataaqa matúq-matuq umá waíno. miráuma waíno.

ketáá ketúma Áánûqtukaq aménátae.

12 miráinataa ketúnabaro, keqtááyabá Áánûqtu áyaqa taígani-tupaa tímikaipoaqtáa keráwáqá tirun-áímmá kétima-timune. Áánûqtukaq keráwáqtí túma aiqta-táúráá umá wekák áméro. keráwáqtí túma Áánûqtukaq aiqta-táúráá umá amíyábá wáíye. karáwáqtí túyánámmá túgoni akaí-yátááqá paá áméro. keráwáqá weqtábá kanamááríq timuqá marakéq agamá amé-wao-qtataakaa umá wekák paá áméro. ániibo wemá keráwáqá miráumatikena wemá keráwáqtábá mirá téna tíniye: “minná íráqône.” téna tíniye. Áánûqtuma paá-wayuka íma máipoaqtáa wekák mirá-onatae. minnáma keráwáqtí árai-monoq-yataare. ²káqo-kayukama nôrabi íyamma yimémekaa íinomanibo Áánûqtu keráwáqtí túyánámmá waeráino. keráwáqtí táimma waéqma Áánûqtuqtaba aokaríq umá aúráaro. miráiyataba Áánûqtuni aúyánámmá kanaarác itánoe. aúge-tuyanapike Áánûqtu tímikaimma íráqô-qtataaqtabagaraq Áánûqtu amuqá kémarai-qtataaqtabagaraq mútûq pááq umá ánatagurai-qtataaqtabagaraq itánoe. mi itaí-yátááqtábámá kímora-amma wenamáa wáimma minná Áánûqtu túyánámmá kéwaeraiye.

³Áánûqtuma íráqô-qtataakoma kemmá tímikaipoaq máqtemma keráwáqá móra-mora kétima-timune. íuyata-maqma túyánápímmá “kemá uyátaraune” ítero! ímiye. keráwáqá máqtemma Áánûqtu wenamáakoni íráqô-qtataapike keráwáqtí yáqtorai-yataaqa móra-mora tímímma minnáyaba ítama arútáaro. ⁴ítáaro.

mimórá-áúráqá netuqyaan-áúkápáqá wáimanibo máqten-aukapaqa móra-mayaima wáíye. ⁵mimóráíq umá aarawaamá netuqyaammá máunataamanibo yegáráq-kegaraqtaa Ítu Káríqtogaraq kímora-turaa umá kéítaunatae. ketáámá máqtemma mórabi yagaroqtamá aokaq-aokakémá máunatae. ⁶miráinata Áánûqtu wenamáakoni íráqô-qtataapike móra-mora umá mayaímá tímítaqtaa kémayaunatae. móra-nakoma wení aokaq-máyáímá Áánûqtu ámikaimma waabá-káyúkátí yúrikaq Áánûqtuni watáae téna wáinanama arukaké ítama yáqtorai-yataakaraq tíno. ⁷ániibo Áánûqtunopake aokaq-máyáímá kaqtó-í-yátááqá wáinana minnáyaba kaqtó íno. óq-mayaima yiráátinenama maannáyaba yiráátíno. ⁸móra-nakoma wení aokaq-máyáímá umá yíqtaaiq íkáae téna wáinanama tímá-yimino. móra-nakoma maqtokái-qtataaqa yaináinama ôrikaa umá yaináino. káqomma anó-nakoma náapaakaraq máena wemá akoqnáá umá mayaímá mayaíno. óq-nakoma waayúkarq kaayoné-yátááqá yímikenama minnáyaba amuqá maráino.

⁹ítáaro. keráwáqtí tíyaqa yimí-yátááqá árai-qtataariq umá waíno. waátâ-yataaqa yiwáágoro. íráqô-qtataakoma yáqtoqma akoqnáá oro. ¹⁰tirukaké káqowa-kaqowaqtatabaa keráwáqá tikaíno. Ítu Káríqto uráiniq umá keráwáqá tirummá améra ábâqwaayuraa umá máero. keráwáqtí káqowa-kaqowan-aama yaaguyábóro. keqtíbâqwaayuyabama uyátá-maqma anóniq umá túyánámmá itéraq timuqá maqyíkáaro. ¹¹keráwáqtí mayaíyábámá akoqnáá umá maiyéraq piruq nááruq íma oro. akaí-yátáákómá ógíqma wáinaq uyátárai-nakoma kaqtó umá áméro. ¹²keráwáqá awé uréq íkáonaa-qtataaqtabama timuqá

máráaro. awéké kuí-yátááqtábámá yaákare awé oro. nunamummá aati-aatimá tíq-tiq oro. ¹³ábâqawaraayuma móra-yataaqtaba yeráwáqá abáá íyaqa keráwáqtí oótamma yeráwáqté yainéra namuq-wáyúkámá keráwáqtí oqtamá íyikaaro! ¹⁴náayuwabi mamá táíq umátikaiya-kayukama Áánûqtukaq yeqtábá tero: “íma mamá yawááq-umayikao. ímibo yemmá mamá íráqôniq umáyikao.” téraq tero. ¹⁵yimuqá maráíya-yutema yagaroqtamá timuqá máráaro. ibiqá yaráíya-yutema yagaroqtamá ibiqá yaráaro. ¹⁶máqte-kayukama mimórâ-ááímmá yíméro. kaayóné umá yíméro. keráwáqtí túma íma mamé úyóro.

¹⁷móra-nakoma mamá táíq umátikai-naqa anónnáma íma mamá táíq umákaaro. ímiye. máqte-tupaama waayúkama mamá íráqôniq í-yátááqtábá túyánákáq máráaro. ¹⁸máqte-kayukagaraq kaayoné-yátáápí wenáú-kenaun umá maqmá aónaaro. ¹⁹ketí aanabô, móra-nakoma mamá táíq umátikai-naqa anónnáma íma túyánámmá umákanomanibo Áánûqtuma ayuwáiyana wení áyamma i-wáígoní anónnáma umáyikaniye. Áánûqtuni agamatá-kánnáábí kétéiye: “anónnáma yawwéqma yiménúne uyátárai-nakoma kétéiye.” téna agamatá-kánnáábí kétéiye. ²⁰miráinaq Áánûqtuni agamatá-kánnáágó tinnaiq oro. minná “ení namuro-nákómá áama káyainama aáwaqa amiyo. noqtábá kéinaama paá amiyo. mirá éma aqnókáq iráama káíq-kaiq iníkáá umá wení agaemá íniye.”

téna Áánûqtuni agamatá-kánnáágó kétéiye. ²¹Tááqtaani áaikomma íma uyátaino. ímibo íráqô-qtataaqnapo táí-aaikomma uyátáaro.

kámáániti yáaimma wáráaro.

13 máqte-kayukama kámáániti yáaimma wáráaro! máqte-kamaanima Áánûqtu iyúwáitata máawana kámááni-wayukama Áánûqtu yíkáitata mááe. ²náayubi kámáániti yáaimma aratétama Áánûqtukaraq móraiq umá káratemanibo yetôpaqa yenamááriq yainai-yátááqá mamá abarokáq ínoe. ³otaa-qtátááriq o-káyúkámá anó-kamaani-wayukama mamá yáaqa kégamayiketamanibo íráqô-qtataariq o-káyúkámá mamá yáaqa íkegamayikaae. keráwáqá anó-kamaani-wayukati yáaqa íyaq kéikateyo? miráinaq íráqô-qtataariq kényana yemá karáwáqá tikaq káruinoe. ⁴yemmá Áánûqtuni mayái-wáyúkábóata keráwáqá tíwáqnaa ínéta kéoe. ááqibo otaa-qtátááriq éqa ikátéro. miráipoata áraimma yeqtí akoqnáárake táí-yataariq kanaarq umáqtikanoe. yeráwáqá Áánûqtuni mayái-wáyúkábóata Áánûqtuni áyamma otaa-qtátááriq o-káyúkámá kéumayikaae. ⁵minnáyataba keráwáqá paá wáráaro. wenamá Áánûqtuni áyaqtaba íwaimanibo wemá áyamma mayéna keráwáqtí túyánákómá mamá yawááq umátikaniye.

⁶minnágoni aáimma táákitima meyáníq kéoe. ítama arútáaro. anó-kamaani-wayuka yeqtí kanaarq o-máiyáama Áánûqtuni mayáimá kémaiyaee. ⁷keráwáqtí aqtábáaraq mayáneta íyaqa yemmá meyáníq oro. waabáq-táákítigáráq ení oótakoni táákitigaraq mayáníq oro. anó-kamaani-wayukama yeráwáqtábá anóne téra mi máqtemma yemmá yikaq káruuyoro.

**móra-nakoma áyaqa ámîn-nakoma
ámáan-aikoni anaáé kéwaraiye.**

⁸keráwáqá íma móra-nakoma aatábáama éraq kímora-aatabaama aati-aatimá taákaq maráaro. minná keráwáqá káqowa-kaqowamma yirummá yíméro mirámô éqa ámáan-aimma kéwaraae. ⁹ámáan-aikoma mirá-tiraine: “aaraukáqá íma mamá yataiyo. awekémá íkuyuwu. moyámmá íma mayao. egaa íao.” máqtemma maamin-ámáán-áímmá káqon-amaan-aikaraq kímora-auwayaapi wáíye. minná: “enamááriq arummá aménaiq umá káqo-kayukama mórai q umá arummá yimiyo.” téna wáíye. ¹⁰náyubi arummá ámî-nakoma otaammá móra-nakokaq íkeguyakaiye. miráitana arummá amí-yátááqá áraimma minnáe. naayón-ámáán-áíkáráq Ítuni watáagaraq kéwaraiye.

ketáámá arupú-akaq uréire ónátae.

¹¹nôrabi íni-qtataaqtabama kéitaapoaq keráwáqá yokaa éraq túbanaaq oro. ketáámá kuqtiwiránî-kanaama waaqókáq kéíye. Ítukaq tirummá ámikauna-kanaataama waqókákáá uráimanibo íbêq-kanaama waaqókáq awaaríq kéíye. ¹²awé uráuna-kanaataama kumayukáá aúqma kánataitana keqtáámá kuqtiwiránî-kanaagoma aaqá iráqma tágainikaa umá waaqókáriq kéíye. kumayuq-yátáápké-qtátááriq únna-yataaqa yuwánátae. ániibo akoqnáá umá tirukákéqtáá iráqma tágama-yataapi yokaa ónátae. ¹³ketáámá arupú umá tágama-yataapi máae-kayukaraa umá uréire ónátae. kebó-yátááqtábámá neginaagí-nomma naíyábá kumari-yátááqtábámá námô-yataaqtaba máqtemma yuwánátae. ¹⁴máqtemma kúmikomma uyátani-qtataaqa uyátarai-nakoma Ítu

Káriqtonopake máyaaro. keráwáqá kúmiq-yataariq ónáae tíya-qtataaqa íma waráaro.

**Ítukaq náawaq arummá
ámînnarabi íámînarabiyo?**

14 yaímma-wayukama itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqtabama kéitetamanibo paá aqnúníq kéoe. miráíya-kayukama áíkutaiyapi uyáberanomanibo íma nóbíq-naabiq-aimma tero. ²yaímma-wayukama itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa akoqnáá kéeta kéqo-keq-yataaqa paá kénáae. miráimanibo káqo-kayukama itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa aqnúníq kéetaboata amaqa íkénáae. ³kéqo-keq-yataaqa nai-nákómá amaqa ínai-nakoma pááqyan-awiqa íamamiyo. weqtábá kúmiq-yataariq kéíye ítiyo. Áánûqtuma min-nákáráq paá auwirániye. ⁴móra náawaq káqo-nakoni kaqtó-nakoqtaba timá táíq kéumakaiyo? wení mayaimá akoqnáá umá mayáinanabi kumówínanabi minnáma wení anókoma Áánûqtu wenamáa tíniye. miráinana áraimma wemá akoqnáá umá mayániye. wení anó-nakoma kanaarác áwáqnaa ínanaboana akoqnáá umá mayániye. ⁵yaímma-wayukama móra-yupaagoma tébakaq-yupaagoma “uyátá-maqma anómma wáíye” yúyánápímmá kéte. káqo-kayukama “máqte-tupaayaba mimóráíq kéíye” kéte. móra-mora-wayukama itáíq-itaiq i-yátááqá yúyánápímmá akoqnáá umá itáaro. ⁶móra-nakoma móra-yupaayataba aúyánápímmá “uyátá-maqma-kanaae” kétena wemá “uyátarai-nakoni anó-kanaae” téna mirá kéíye. min-nákómá kéqo-keq-yataaqa nai-nákómá Áánûqtuma wení anómma uyátarai-koqtaba kéíye. aáwaqtaba Áánûqtukaq “tíkáíye” téna kénaiye. ániibo káqo-nakoma kéqo-keq-aawaqa

íma nai-nákómá Áánûqtuma wení anómma uyátárai-nakoqtaba kéiyé. aáwaqtaba Áánûqtukaq “tíkáiye” téna kénaiye. ániibo káqo-nakoma kéqo-keq-aawaqa íma nai-nákómá Áánûqtuma wení anómma uyátárai-nakoqtaba kéena Áánûqtukaq “tíkáiye” téna íkenaiye. ⁷ketáá kenamáayababoqtaa íma paá máetaa kenamáayababoqtaa ípukaunataamanibo paá máunataama uyátárai-nakoqtabataa máunatae. ⁸miráimanibo ketáá puyúnataama uyátárai-nakoqtabataa kúpuyunatae. paá máunataabi púyonataama ketáámá uyátárai-nakoqtabataa máunatae. ⁹taákaq máráaro. Ítuma pukéna itó-uma paá máqe-uraimma “keráwáqti uyátárai-naqune” téna kétéiye. miráuma paá máa-kayukagaraq pukáa-kayukagaraqti uyátárai-nare. ¹⁰keráwáqá nôraq itaráq keráwáqti túbâqawaaraa-kayukayaba timá táíq kéumayikao? nôraq itaráq túbâqawaaraa-nakomma pááqyan-awiqa kéyamameyo? ketáágáráq máqtemma Áánûqtuni aúbaq itó-onanataa ke-qtáámá wemá yainániye. ¹¹Áánûqtuni agamatá-kánnáágó kétéiye: “uyátárai-nakoma mirá kétéiye. ‘kemá paá máeq áraimma kétune. máqte-kayukama ketúbáq yiraayutáúmá ayéta keqtábá Áánûqtue’ tinoe.” agamatá-kánnáágó mirá kétéiye. ¹²miráinataa máqte-kayukataa ketáái táaimma Áánûqtukaq timá uwaénúnatae.

**túbâqawaaraa-kayukama
íma mamá táíq umayíkáaro.**

¹³abo káqoyu-kaqoyuyaba kúmiq-yataariq kéoe-aimma ibáqyuwanatae. miráinataa túbâqawaaraa-kayukati yítaupi ataráí-yátááqá aarema íma maqyikétaa kúmiq-yataapi íma mamá yikánataae. ¹⁴Ítu Káríqtote yagaroq-taráunaboq kéitaune. wenamáárriq máqte-qtataakoma íma táíq kéiyé.

ááqibo móra-nakoma wenaákaqa “táíq kái-qtataare” ténama wetábá áraimma táíq kéiyé. ¹⁵mirá-uraiye. nóin-aawarabi náána-waigoma túbâqawaaraa-nakomma otaammá kéguyakeq íma kaayoné umá Íturaa umá kémaae. Ítu Káríqtoma wetábá pukáinaqa aáwakakema íma mamá táíq umákaaro. ¹⁶keráwáqá íráqô-qtataaqa máyáaqtabama íma yuwáiyata waayúkama akáyáámá timátíkáaro. ¹⁷ítáaro. Áánûqtuni márûpaqa aáwaqa naréq nommá naréq íyábá íma wáiyé. ímiye. Áánûqtuni márûpaq kateko-ááíkáráq kaayoné-yátáákáráq amuq-yatáákáráq minnáyaba wáiyé. mi-qtátááqá Áánûqtuni Aokaq-Áágómá kétimiqtáae. ¹⁸abo náawabi Ítu Káríqtoqaq kaqtó kénana miraráá umá Áánûqtuma weqtábá amuqá marakáinata waayúkama téta “wemá kanaa-naré” tinoe.

¹⁹miráinataa mi-qtátáákómá kaayoné-yátááqá mamé yínîqtaba ketáámá maqmá ónanatae. káqowa-kaqowamma yíwáqnaa umá akoqnáa umá itáíq-itaiq í-wáyúkámá ketáámá auránúnatae. ²⁰aáwaqtabae téq Áánûqtuma nôrabi urái-yataaqa íma yawítítuwaaro. máqten-aawaqa naí-yátááré. ááqibo nóinabi keráwáqá naa-qtátáákómá móra-nakoma néna wenaúyánápímmá kúmiq-yataariq kéenama minná otaammá kéguiye. ²¹ááqibo keráwáqá amaqa nérabi aíbôq-nomma nérabi mamá kéqokeq-yataariq o-wáíqómá mamá túbâqawaama mamá kúmiq-yataapi kéiyuwaamma mirá íoro. ²²maami-qtátááqtabá itáíq-itaiq o-qtátááqá yaqtóráaro. maami-qtátááqtabá nói-tuyananaibi itáamma Áánûqtu wenamáa itáino. keráwáqá nôrabi o-qtátáákómá íma yawáaq-umatikainaq timuqá maránoe. ²³ááqibo móra-nakoma aáwaqtaba kaayaq-áuyánámmá iténa naí-wáíqómá

wenamááríq yawááq kéumakaiye. taákaq máráaro. keráwáqá nôrabi o-qtátáákómá keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátáápíké ikéitaqa kúmiq-yataariq kéoe.

15 ketáámá náayuwabi akoqnáá umá itáíq-itaiq kéuna-yutaama itáíq-itaiq í-yátááqtábá aqnúníq kéo-kayukama yíwáqnaa ónátae. yemá ummaa-yátáápi mái-yataama yíwáqnaa éqtaa keqtáá tikána-yataariq ionatae. ²ketáái túyánámmá káqo-yuraq maréqtaa yíwáqnaa onanataá yeráwáqá akoqnáá ínoe. ³Ítu Káríqtoma wenamááríq paá wetábá amuqá maraní-qtataariq íuraine. ímibo Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá maará téna Ítuqtaba kétiye:

“keráwákáq yemá tíyoqa áyáan-aikoma kemmá tikakaiye.”

téna kétiye. ⁴naayóbáq aúba-wannaabi agatáan-aikoma íbêq-kanaaraqa keqtáá kêtiraatiqtaae. Áánûqtuma wení aokaq-áúbábikémmá keqtáámá umá tíqtaaiq kéitaqtaa ketáámá tú pukáipaq awé kéunatae. ⁵Áánûqtuma keráwáqtí yáqtorai-yataakoni áaimma keráwáqá tíwáqnaa kéinaq keqtábá kákaina máqtemma móra-mora-yutema móra-tuyanakaq maréq kanaaráq mánoe. miráuma Ítu Káríqtoma keqtáámá miráigaae téna tirááqtiraiqtaae. ⁶mirá éqa máqtemma keráwáqá móra-toyaukaq maréq Áánûqtumma ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoni aboámá wenáwîqa kanaaráq múte yauwínoe.

átê-wataama

Yéqtaaeo-wayukama kéitaae.

⁷Ítuma keráwáqá íraqôníq umátíkáiniq umá mórai q umá móra-mora-yuma mamá íraqôníq umáyíkáaro. mirá éqa Áánûqtun-awiqa keráwáqá múte yauwínoe. ⁸Ítuma minnáyaba Ítíráaeo-kayukati kaqtó-

naqa aúkáiye. miráipoana Áánûqtuni áagoma naayóbáqá Ítíráaeo-wayukama yúma kárataa-kayukaraq abarokáq páaq uráíye. ⁹ókarraq Ítuma kaqtó-naqa aúkáimma Yéqtaaeo-wayukama íma Ítíráaeo-wayukamibo Áánûqtun-awiqa wení paru-yátáákoqtábá kanaaráq múte yauwínoe. Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá kétiye:

“maaminnáyaba kemá Yéqtaaeo-wayukati aúkaápiemma ‘tíkáiye’ tenúne.

ibí enáwîqa múte yauyónúne.”

téna ¹⁰keqnáámmá agamatá-kánnáágómá maará kétiye:

“Yéqtaaeo-wayukao, keráwáqá Áánûqtuni waayúcate timuqá máráaro.”

téna ¹¹ókarraq maará kétiye:

“Yéqtaaeo-wayukao, keráwáqá máqtemma uyátárai-nakoni áwîqa múte yaúyóro.

máqte-kayukao, wenáwîqa múte yaúyóro.”

téna kétiye. ¹²ánibo naayóbáqá Áánûqtuni amuné-náqá wenáwîqa Áítáiyama wemá tiráine:

“Yétin-annabike móra-naqa páaq éna minnáyaba páaq ínimma Yéqtaaeo-wayukaraq yabíqyikaniye.

miráinata Yéqtaaeo-wayukama weqtábá íkáonaamanibo paá awé ínoe.”

téna tiráine. ¹³keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtukaq itáíq-itaiq urááe. Áánûqtu tirunóbáqá mamá mirá kéumatikaipoaq keráwáqá íkáonaamanibo kanaaráq paá awé ínoe. Áánûqtukaq itáíq-itaiq kéyana amuq-yatáákaráq kaayoné-yatáákaráq wemá timíno. Aokaq-Áágóni akoqnáárake keráwáqá Ítuqtaba ôriq umá kêtikainaq awé umá máero.

Póroni kawáá-máyáimá

¹⁴ketíbâqawaayuo, kemá kéitaunama keráwáqá íraqô-qtataakaraq itaf-yatáákaráq keráwápipimmá

ógiqma wáipoaq keráwáqá Ítu Káríqtoqtaba móra-mora-yuma kanaarâq wenarááté-wenaraate ínoe. ¹⁵miráimanibo yaímma-wataama maamin-áúbábí keráwáqtôpaq agayáunama akoqnáá umá tiráune. kemmá maami-máyáímá Áánûqtu tímikaitapoaq miráuma timá taâkaq kéune. ¹⁶Yéqtaaeo-wayukayataba Áánûqtuma kemmá Ítuni anó-monoq-naqa aútkaraiye. kemá Áánûqtuni watáama timá-yimuna-naqune. Yéqtaaeo-wayukama min-áímmá kéiteta miraráá umá Áánûqtukaq amí-yátáákáá kénatama yeqtí yúgaraq yúyánákárâq Áánûqtukaq Aokaq-Áágómá yemmá mamá Áánûqtuqtaba aokarîq umáyikainana Áánûqtu yemmá yiwirániye. ¹⁷miráitaq kemá Ítu Káríqtogaraq yagaroqtamá mi-máyáímá ketáaraq Áánûqtuma kanaarâq ínîqtaba timuqá kémaraune. ¹⁸paá Ítu Káríqtoma nôrabi uráinaiyaba ketáanapo ketí mayáinápógárâq uráiqtabama kemá Yéqtaaeo-wayukama timá-yimenune. ¹⁹miráonata yemá kéiteta anón-awaameq-yataaqa káoneta Aokaq-Áágómá yemmá mamá Áánûqtuma tinnaiq ínoe. miráítaq kemá Yérútáárebake Irírkamabaq mútûq átê-wataama Ítu Káríqtoqtaba ketí máqten-akoqnaarake timátuweq uráune. ²⁰ánibo Ítu Káríqtoni áwîqa íma yarâa-marabaqa kemá mibáqá wenamá átê-wataama móma timá-yimiyaba kêtikaiye. mirá éqa átê-wataama káqo-yuma abarokâq timá yímikaiyapaqa kemá waabá-káyúkárâq íma timá-yimenune.

²¹minnáyaba agamatá-kánnáábí maará téna kėtiye:
 “yemá náayuwabi íma timá-yimikaa-yuma yemá aónanoe.
 yemá náayuwabi íma ítaraa-yuma yemá ítama arutánoe.”

téna kėtiye.

Póroma Árómuq wíniye.

²²miráitana ketí mayaígómá keráwáqtôpaq íyábámá kemmá kéyaqtoraiye. ²³miráimanibo maan-áúkápáqá ketí mayaímá ókaraq íma wáiyé. ayáqtáá-kanaama kemá keráwáqá timónaiyaba ôriq umá kêtikaiye. ²⁴miráipoaq kemá keráwáqá étaba timónanu íyabiyo? Árómuq kótamaqma wéqa keráwáqá yá-timonateq Tipéini-marabaq ónúne. ánibo kemá keráwáqá timuqá kémareq kêtimonaiyaq kemá keráwáqtê pááqya-kanaama ko matáá-onaq keráwáqá Tipéini-marabaq kanaarâq tímátkáiyâq kónunamanibo ²⁵íbêqa kemá Yérútáárebaq uréq Áánûqtuni waayúkama ko mamá yíwáqnaa ónáá kéune. abo yemá yenamáárîq Maateróniapakekaraq Karíkipakekaraq Áánûqtun-aaraq móra-iyakaq márâa-kayukama Yérútáárebaq aamá téite umá móra-akaq maréta áwáyoq-wayukama yíwáqnaa umá móneqa paá yimínéta kéowaq kéune. ²⁶missing? ²⁷yemá yimuqá kemáreta mirá kéomma áraimma yemá yemmá anónnáma aqtábáaraq kényime. ánibo Yéqtaaeo-wayukaraq Áánûqtuni máqtemma íráqô-qtataaqa Ítiráaeo-wayukabike yemmá kéyainaapoata Yéqtaaeo-wayukama yeqtí oótamma Ítiráaeo-wayukagaraq yaínáaro. ²⁸ánibo kemá ketí mayaímá maakâq ánateq Yérútáárebaq kónune. mi-mónéqá Maateróniapakekaraq Karíkipakekaraq mamá áikumaraamma mamá yiménúne. miráumatuweq anaaékaqa Tipéini-marabaq uréq mikákémmá keráwáqtôpaq Arómuq ónúne. ²⁹kemá túyánámmá kéitaunama anaaékaq kemá keráwáqtôpaq yenúnama Ítu Káríqtoma anómma íráqô-qtataakoma keráwáqtábá

timíniye. ³⁰ ketíbâqawaayuo, kemá Yérútáárebaq kégonaga keráwáqá akoqnáá umá nunamummá timátíkáaro téq keráwákáq inaa kétune. kemá Ítu Káríqtoni áwíkaqa keráwáqá akoqnáá umá ítama káonaune. Aokaq-Áágómá mamá ketáámá móra-mora-yuma tikáipoaqtáa keráwáqá kemmá tikánôpoaq ítama káonaune. ³¹ nunumummá tíyanama Yérútáárebaq ketáái átê-wataama awéqtátuwaa-kayukabikemma tú-tiqa í-yátááqá íma mayánúne. nunamummá kétéyanawaq Yérútáábake Áánúqtuni waayúkama yemmá kemá nórabi únayaba yikániye. ³² Áánúqtumma akáinaqa kemá amuq-yatáákáráq ógiqma keráwáqtôpaq iréq keráwáqtê yamáeq aagánúne. ³³ íbêqa Áánúqtuma ketáái kaayoné-yátáákón áaikoma wemá máqtemma keráwáqtê waíno.

miráo-maarao-aimma

16 ketáái tímanaaqa Píbima wení wataama timá-timenune. wemá Tékeriabaq Áánúqtun-aama móra-iyakaq maréta kéitaa-kayukaraq wení mayaímá wáiyé. ² uyátárai-nakoni anaaé kéwaraa-yuma móra-mora-waigoqtaba yíkáiniq umá keráwáqá wemmá awíráaro. yaímma-yataaqtaba immá wemmá áwáqnaa umá áméro. wemá kemmá tíwáqnaa uréna taíbaq-wayukagaraq yíwáqnaa uráiyé. ³ Ítu Káríqtoqtaba ketê mayaímá mayáaya-nakama Patírayaa Akíra ye aúkátôpaq ketí miráoyo-maaraoyo-aimma yuwaúnana wimmá yíméro. ⁴ yenákámá íuraiyana ketí túwaraimma mamá paá umátikaraayapoq ípukaune. yenákáyábámá kemá “tíkáiyé” kétunata máqtemma Yéqtaaeo-wayukagaraq Áánúqtun-aama kéitaa-kayukama “tíkáiyé” kéte. ⁵ yenákátí naaúpaq Áánúqtun-aama kéitaa-yuyabama ketí miráo-maarao-aimma yuwaúnana

yeráwáqtôpaq wimmá yíméro. tíkáin-aanabo-naqa Ipáineti wemá áqnáabariq umá Étia-marabakemma Ítu Káríqtoqtaq arummá ámikái-nakonopaq ketí miráono-maaraono-aimma yuwaúnana wimmá áméro. ⁶⁻⁷ Máriaa wemá akoqnáá umá keráwáqtí aúkáapimma mayaímá kémayain-inikonopaq ketí miráo-maarao-aimma yuwaúnana wemmá áméro. Aaqtarónikatigaraq Yúniatigaraq yenákámá ketimáápake-nakarataama yenákámá móra-taoqa ketê yagaroqtamá ánná-naupaqa máqe-uraayane. yenákámá máqtemma yiwíkai-kayukama yimónama íráqôniq kéeta yenákámá áaimma átama Ítu Káríqtoni anaaé kéwaraayaq anaaékaqa kemá mirá-uraune. abo yenákáyôpaq ketí miráoyo-maaraoyo-aimma yuwaúnana wimmá yíméro. ⁸ Aaparíati wemá uyátárai-nakoqtaba kemmá tíkáin-aanabonapoq wenôpaqa miráono-maaraono-wataama yuwaúnana kéwiye. ⁹ Abáánati wemá Ítu Káríqtoqtaba ketê móra-mayai-naqa ketí aanábó-náqá Títáákitigaraq yenákáyôpaqa miráoyo-maaraoyo-wataama yuwaúnana kéwiye. ¹⁰ Apériti wemá Ítu Káríqtoqtaba aú-aiqa matáimma Eritááburati máqtemma wení aara iyápógaraq yeqtôpaqa miráoro-maaraoro-wataama yuwaúnana kéwiye. ¹¹ Ítiráaeo-naqa ketimáápake Erótionigaraq máqtemma Naatítatini aara iyápógaraq uyátárai-nakoni waayúkama yeqtôpaq miráoro-maaraoro-wataama yuwaúnana kéwiye. ¹² Taraipínayaa Taripóta yenákámá uyátárai-nakoqtaba akoqnáá umá mayaímá kémayaayaq-nakagaraq tíkái-ketimanaaqa Péti wegáráq uyátárai-nakoqtaba akoqnáá-mayaima matáitaq yeqtôpaq miráoro-maaraoro-aimma yuwaúnana kéwiye. ¹³ Árûbati wemá mórama Áánúqtuma wetábá aúyakai-nakaraq anóama minná ket-

inóraa umátikaraiipoaq yeqtôpaq kemá miráoyo-maaraoyo-aimma yuwaúnana kéwiye. ¹⁴ Atíkaritagaraq Périgonigaraq Émitigaraq Paataróbaatigaraq Émaatigaraq yaímma ketíbâqawaayuma yeráwáqtê Áánûqtun-aaraq móra-iyakaq áíkutaawaq yeqtôpaq kemá miráoro-maaraoro-aimma kétima-yikaune. ¹⁵ Piráárogatigaraq Yúriagaraq Nériati wení ámanaakogaraq Orípatima máqtemma Áánûqtuni waayúkama yeráwáqtê áíkutaawaq yeqtôpaq kemá miráoro-maaraoro-aimma kétima-yikaune. ¹⁶ keráwáqá móra-mora-yuma tîbâqawaaraa umá wenayáá-kenayaamma yiméq tótó umáyíkáaro. máqtemma kéqokeq-kaqokeq-marabaq Ítuqtaba áíkutaakayukama keráwáqá miráoro-maaraoro-aimma kétimatikaae. ¹⁷ ketíbâqawaayuo, waayúkama káqon-aimma tiráátétaa Áánûqtuni waayúkama mamá yaíkaa igáae téta tíya-kayukabikemma nékaq máero. keráwáqtí itáiq-itaiq í-yátááqá mamá awígíioq íyábámá atéqma máero. ¹⁸ mirá-káyúkámá yemá ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoqtabama íma yúyánámmá kéitaamanibo yemá paá yeqtí yúyaba yúyánámmá kéitaae. wataagaraq átê í-áímmá téta táí-aaimma íma ítaraa-kayukama mamá maqtawémma éta makáqma káonaae. ¹⁹ máqte-kayukama keráwáqá Ítu Káríqtoqkaq tirummá anéq yáqtoraiyaba kéitaae. miráitaq kekáráq timuqá kématikaune. keráwáqá nóinabi íráqô-qtataaqa aónaigaae téq kêtunnamanibo táí-yataaqtabama aónéq mirá kéomma íma maraígáae téq kêtune. ²⁰ abo Áánûqtuma ketáái kaayoné-yátáákón áaikoma Tááq-taamma yatámma keráwáqtí títaukoni aménáápáq yawarápaqtuwaniye. ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni paru-yátáákómá keráwáqtê waíno.

²¹ Tímotima Ítuqtaba ketê móra-mayai-nakoma wení miráoro-maaraoro-aimma keráwáqtôpaq kéyuwaiye. Arútiagaraq Yéitonigaraq Totípaterigaraq ketimáápake Ítiráaeo-wayukama keráwáqtôpaq miráoro-maaraoro-aimma kétimatikaae.

²² Téqtiati kemá Póroni óyaupike watáama matéq maamin-áúbámá keráwáqtôpaq kágaye q kemá uyátárai-nakoni áwíkaqa miráoro-maaraoro-aimma kétimatikaune. ²³ kemá Káéatini naaúpaq kémaiynana ánibo Áánûqtun-aama kéitaa-kayukama wení naaúpaq ya káikuyoe. miráitana Káéati wegáráq yeráwákáráq miráoro-maaraoro-aimma kétimatikaae. Erááqtati wemá maa-márúkáqá mónekaq kawáá urái-nakogaraq keqtíbâqawaaraa-naqa Kawóqtati yenákámá miráoro-maaraoro-aimma keráwáqtôpaq kétimatikaaye. ²⁴ Ítu Káríqtoma ketáái uyátárai-nakoni íráqô-qtataakoma keráwáqtê waíno. miráuma waíno.

aqtó-núnámúné.

²⁵ ketáámá Áánûqtun-awiqa múte yauyónatae. íbêqa Póro kemá maamin-áúbágoní aqtóráq kéyune. Ítu Káríqtoqtaba átê-wataarakemma kemá kétima-timinata Áánûqtuma keráwáqá kanaaráq mamá akoqnáá-wayukama aúqtikaniye. abo kemá keráwáqá Ítu Káríqtoqtaba aúpáq-áímmá tímá tímikaune. Áánûqtuma matúq-matuq umá máí-nakoma maamin-áímmá naayóbáqá aati-aatimá aúpáq makáine. ²⁶ miráimanibo anaaékaqa wení amuné-wáyúkátí yóyaukaq mamá abarokáq uráiyee. miráitana íbêqa wemá keqtáá timátikaitaqttaa ketáámá maamin-áúpáq-wátáámá máqte-kayukabi túnataa yemá kéitaae. wé máqte-kayukama Ítu Káríqtoqtaba itáiq-itaiq kéeta wenáama

waraígáae téna kéitaiye. ²⁷Ítu tágama-yataaqa matúq-matuq umá
 Káríqtoma wenáainapo Áánûqtukaq waíno. miráuma waíno.
 wenamáa áá Ítarai-manikoma

**Îtuni anaaé kéwaretá
mórabi áikuyo-yubaq
Korítiani-marupaq
Póroma Îtu Káríqtoni
timáyíkarain-naqa watáa
kétitana Tóqtani agatáiyé.**

1 kemá Póroma keráwáqá Îtu Káríqtoma mamá Áánûqtuqtaba aokariq umátíkarai-kayukayopaq kágayaune. keráwáqá Áánûqtu wení waayúkama auraíyábá kákaitana tááyaraiye. ²máqtemma máqten-aukapake náayuwabi Îtu Káríqtokaq nunamummá kéte-kayukayopakaraq kágayaune. wemá yeráwákáráq ketáái uyátárai-nare. ³íráqô-qtataakoma kaayoné-yátáákáráq ketibotáámá Áánûqtugaraq uyátárai-naqa Îtu Káríqtonopake keráwáqtê waíno.

⁴Áánûqtuni kaayoné-yátáákáráq arummá amí-yátáákáráq anómma íráqô-qtataare. minnáyaba wemá Îtu Káríqtoma keráwáqá tímikaiye. minnáyaba kemá wekák “tíkáiye” kétune. ⁵wemá taígani íráqô-qtataaqa keráwákák mirá-uraiye. Îtu Káríqtokaq ketáái itáiq-itaiq umá yáqtorai-yataaqtaba Áánûqtu tíwáqnaa uráiyé. miráitaq íbêqa keráwáqá minnáyaba ítama kétagaee. keráwáqá kétagaapoaq óq-wayukama kanaaráq minnáyaba timá-yiminoo. ⁶min-íráqô-qtátááqtábá Îtu Káríqtoma keráwákák mirá-umatikaniye téq naayóbáqá timá tímikaunama íbêqa áraimma abarokák uráiyé.

⁷miráuma Áánûqtuni Aokaq-Áábíké máqten-iraqo-qtataaqa keráwáqá matáamma íbêqa uyátárai-naqa Îtu Káríqtoma abarokák ínítqaba keráwáqá awé kéoe. ⁸keráwáqá awé kéiyana wemá keráwáqá tíwáqnaa umá akoqnáá kéinaq itáiq-itaiq ínoe. mi-kánááráq ketáái uyátárai-naqa Îtu Káríqtoni

íráqôn-annabi máapoana keráwáqtí túbi íma makáiyé. ⁹minnáyaba Áánûqtuma aati-aatimá aákaq makéna mirá kéiyé. keráwáqá wenáanikon-annabi máígaee téna tááyaraiye.

¹⁰miráimanibo ketíbâqawaayuo, uyátárai-naqa Îtu Káríqton-awikaq keráwáqtábá inaa kétune. minná kímora-tuyanakaq máero. keráwáqá íma káqo-kaqo-tuyanamma itánômanibo paá mimórá aúqma máero. ¹¹maará téq kétune. ketíbâqawaayuo, keráwáqtábá unítíq áái-qaimma keráwáqtí aúkápimma kéte téta Karóini waayúkama timá tímikaae. ¹²yaímma-yuma téq “kemá Póronnae” kétemma yaímma-yuma téq “kemá Pítaanae” kétemma yaímma-yuma téq “kemá Îtu Káríqtonnae” téq keráwáqá kéte. ¹³Îtu Káríqtoni aúgoma taíganinaq wáiyó? ímiye. wenaúgoma mimórá wáiyé. Póroma kaapaq-yátáq keráwáqtábáwáq pukáiyó? ímiye. keráwáqá Póron-awikaq nommá pékaao? aaqáo ímiye. ¹⁴kemá maaminnáyaba timuqá kémaraune. kemá paá kaayaq-nákámá Karípugaraq Káeatigaraq nommá péqyikaraune. ¹⁵⁻¹⁶miráuma móra-waigoma “Póron-awikaq nommá pékaune” téna íma kanaaráq tíniye. íbêqa káqomma taákaq immá Tépanati wení aara iyápógaraq nommá péqyikaraune. káqo-yugaraq nommá péqyikaranuno? íma taákaq kéune. ¹⁷miráimanibo Îtuma kemmá íma timátikena tiráiyé: “uréwaq nommá péqyikaa.” téna ítiraiye. ímibo wemá átê-wataama waabá-káyúkámá timá yiménúnayaba timátíkaraiye. kemá mibák keráwáqtê máeqa keráwáqá íma ítama táganon-aimma íma timá tímikaune. máqte-qtataariq kaapaq-yátáq Îtuma pukéna keqtááyábá uráimma ítama tágaigaae tépoaq kemá Áánûqtuni akoqnáágoqtaba keráwáqá

ítama tágai-aimma timá tímikaune.
¹⁸mi-kátáámá kaapaq-yátáqtábá
 neginaagí-aimma yaímma kéte.
 mi-káyúkámá min-áímmá kéte-yuma
 yemá yawítíkinon-apaq uráin-amma
 kéwaraae. miráimanibo ketáámá
 maami-káyúkámá Áánûqtuma
 kátobamatikaiqtaae mi-kátááyábá
 kétunatae. minná “mi-kátáámá
 Áánûqtuni akoqnáagoni awaaméré.”
 téqtaa kétunatae. ¹⁹Áánûqtuni
 watáama agamatá-kánnáágómá
 min-ákóqnááyábá maará kétiye:
 “kemá itai-wáyúkátí yúyánámmá
 yawítíma mamá abarokáqtáá
 ónune.

minnámo itai-wáyúkátí yúyánámmá paá
 kaaqaari-yúyánáné.” téna Áánûq-
 tuma kétiye.

²⁰Íbêqa keráwáqá ítama aónanune.
 minná min-ítái-wáyúkámá yemá
 náakaraq mááo? mi-káyúkámá
 kaaqaari-yúyánáqtábámá agatáa-
 kayukama náakaraq mááo?
 mi-káyúkámá keráwáqtí túbáq
 itó-uma máeta téta “Íbêq-kanaama
 itai-wáyúkámá maa-marábí mááe”
 tíráa-yuma náakaraq mááo? ketáámá
 Áánûqtuni itai-yátááqá káonau-
 nanataama waayúkati itai-yátáákómá
 paátataakaa kéíye. ²¹mi-káyúkámá
 yemá yúyánápímmá téta “ketáámá
 itai-wáyúkáé” téta te-yúmá Áánûqtuma
 wení itai-yátáákáké yemá íma
 iyúwáinata wení aúyánámmá
 íma kanaarác mayánoe. ááqanibo
 Áánûqtuma wení itai-yátáákáké keqtáá
 atóbamatikarenataa amuqá kémaraiye.
 máqte-kayukama átê-wataama Ítuqtaba
 itáíq-itaiq étama yemá atóbanoe.
 maamin-áté-wátáámá ketáámá Ítuqtaba
 abarokác waabá-káyúkábí túnnatataa
 ítama kétagae. maamin-áímmá íma
 ummaa-áímmá wáipoata yaímma-
 wayukama náayuwabi yemá téta
 “ketáámá itai-wáyúkáé” téta te-yúmá

min-áíqtábámá “neginaagí-aíne”
 téta kéte. ²²Karíki-wayukama
 itai-yátááqábá itánáae téta kéowata
 Ítiráaeo-wayukama awaaméq-yátááqá
 aónanaae téta kéoe. ²³miráimanibo
 ketáámá waabá-káyúkáráqá maará
 téqtaa kétunatae:
 “Ítu Káríqtoma kaapaq-yátáq
 keqtááyábá pukáíye.”

téqtaa kétunatae. min-áíkmá káqomma
 íma Ítiráaeo-wayukabimma neginaagí-
 aikaa kéitana Ítiráaeo-wayukabi
 íkarutaiye. ²⁴miráimanibo máqtemma
 náayuwabi Áánûqtuma yáayaraimma
 yemá Ítiráaeo-wayukagaraq
 káqo-kayukagaraq kéitaae. minná Ítu
 Káríqtoma Áánûqtuni akoqnáágaraq
 itai-yátáákóní awaaméré. ²⁵yaímma-
 wayukama Áánûqtuni watáayaba téta
 “neginaagí-aíne” téta kétémanibo
 Áánûqtuni watáagoma móragaraq
 marabí-káyúkátí yúyánámmá
 uyátaraiye.

²⁶ketíbbáqawaayuo, Áánûqtuma
 keráwáqá tááyaina-yupaama
 mi-kánáaráqá keráwáqá nóí-mayaiyaq
 mayáinô? paá arekác umá-yuma
 keráwápíkémá waayúkati yúrakaa
 itai-wáyúkámá máqe-uraae. paá arekác
 umá-yuma keráwápíkémá keráwáqtí
 keqtiboní akoqnáama matááe.

²⁷ímibo Áánûqtuma marabí-
 káyúkábíkémá mamá paá-wayukama
 matáíye. mirá kéena waayúkama
 náayuwabi yemá yúyánápí téta
 “ketáámá itai-wáyúkáé” téta
 kéte-yuma yigaae-yátááqá yímikaiye.
 mi-káyúkámá yeqtí akoqnáama
 íma wái-yuma Áánûqtuma mamá
 kéyimena mi-káyúkámá náayuwabi
 yemá yúyánápí téta “ketáámá
 akoqnáá-wayukae” téta kéte-yuma
 yigaaerác mamá yíkaraiye. ²⁸yemá
 maará téta kéte: “Áánûqtuma
 máqte-kayukati aúkáapikemma
 paá-wayukama yiwíkaiye. mirá

kéena waayúkama náayuwabi yemá paá-wayukama yiwéqtatuwaamma yiráátinena uráiyee. minná Áánûqtun-aurakaq waayúkama yeqtí yúma maméta kéuyo-kayukama yemá paátatakaa kéomanibo paá-wayukama wemá uyátá-maqma itai-yátááqá yímikaiye. ²⁹ miráuma Áánûqtunopaq máqte-kayukama íma kanaaráq yúma maméta uí-ááímmá tinoe. ³⁰ aúge-tuwaraitaama ketáámá Ítugaraq yagaroqtáunataama min-áúwáráímmá Áánûqtuma keqtáá tímikaiqtaae. Áánûqtuma keqtáá Ítuma tímikaiqtaae. túyánákáráq watáagaraq wení aúyánákáq ketáámá itai-wáyúkámá aúkáunatae. Ítuma keqtááyábá íraqôníq umátikenataa Áánûqtun-aurakaq kateko-náqá aúkáiye. Ítuma keqtáámá Áánûqtuqtaba aokaríq umátikenata ketáái kúmiq-yataapike tiwíkaíqtaae. ³¹ minná yaboboana Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá kétiye: “waayúkma yemá akoqnáa-aimma tínétama uyátárai-nakoma nórawabi keqtáá umátíkáiqtatabataa wenaúma manéna uíno.”

téna kétiye.

2 ketíbâqawaayuo, kemá áqnáabaq keráwáqtôpaq íraunama Áánûqtuma aamá keqtááyábá aúpáq yokaa umátíkaraiqtatabataa arupú umá timá tímikaune. watáama timá tímikaunama keráwáqtábá ítama tágaikaae téq abarokáq tiráune. ² mi-kánááráqá kemá keráwáqtê máqe-uraunama yaímma-yataaqtaba túyánámmá itaíyábá ítikaraimanibo paá Ítu Káríqtoma keqtááyábá pukáiqtaba ítaune. paá minná yaba wenamá kemá túyánámmá itaíyábá tíkaraune. ³ áraimma kemá keráwáqtê máqe-uraunama arupú umá kéitaawaq ateqte umá ikatíq kéeq tiyáátamma ayúkáune. ⁴ kemá karáwáqtê máeqa íma ítama táгаа-wataanapo keráwáqá

yabiténááq uráune. ímiye. miráimanibo Áánûqtuni Aágoma ketí watáama tiráátimma minná arupú-aíne. ⁵ Áánûqtunopaken-akoqnaayaba itaíq-itaíq ígáae téq kemá timá tímikaune. waayúkama paá yeqtáama itaíq-itaíq íma ígáae téq timá tímikaune. ⁶ itaí-yátáákómmá itaíq-itaíq umá yáqtoraiyabama ketáámá waayúkaarikaa kéunatae. maa-márábí-káyúkátí itai-yátááqtbá téite oníkáá umá íma móraiq kéíye. maa-márábí anómma yabíkáa-kayukati itai-yátáákóráá umá móraiq íkeiye. mi yabíkáa-kayukama páaqya-kannaabi yemá ánataginoe. ⁷ maami itai-yátááqtbátáá túnnama minná Áánûqtunopakene. itai-wátáámá aúpáq-ámmá Áánûqtu naayóbáqá maa-márámá íma wáikaqa wemá Áánûqtuni tágama-yataaqtaba keqtááráq yáíkaa íyábá tarôq uráine. ⁸ maa-márábí anómma yabíkáa-kayukama yemá aati-aatimá maamin-áqtábámá íma tágama arupú kéoe. yemá tágama arupú urétaraa tágama-yataakoni uyátárai-naqa wemmá íma ikamínéta oné. miráimanibo yemá íma tágama arupú étama ááiq-i-wayukama Ítuqtaba “kaapaq-yátáq ko aráápamaraaro” tiráae. ⁹ Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí wení tágama-yataaqa íma arupú kéitena mirá kétiye: “máqte-kayukati yúrakoma íaonai-yataakaraq máqte-kayukati yaákoma ítaa-qtataakaraq wáae. waayúkati túyánápímmá aati-aatimá íma yabérai-qtataaqa wáíye. maami-qtátááqá Áánûqtuma waayúkama náayuwabi weqtábá o-yúmá yokaa umáyíkaraine.” téna kétiye. ¹⁰ Áánûqtuni Aokaq-Áágóní akoqnáánapo maami-qtátááqá keqtáámá tiráátiraiqtaae. Aokaq-Áágómá máqtemma aúpáq aúyoqma wái-qtataaqtabagaraq kéitaiye.

¹¹ Ítáaro. móra-waigoni aúyánámmá paá wení aágoma kéitaibo. móraiq uráimanibo anómma uyátá-maqma minnáe. Áánûqtuni Aokaq-Áágómá wenamáa wenaúyánámmá kéitaibo. ¹² Íbêqa Áánûqtuni Aokaq-Áágómá kémayaunaboqtaa Áánûqtuma tímikai-qtataaqtabataa kanaaráq itánúnatae. maa-márábín-áágómá ímatunatae. ¹³ Ímibo Áánûqtuma tímikai-qtataaqtabataa ítama tágareqtaa óq-wayukama káyiraatunatae. Aokaq-Áágóní watáabi árain-aikoma Aokaq-Áágónópaké abarokáq kétunatae.

¹⁴ waayúkama Áánûqtuni Aokaq-Áágómá íma matáa-kayukama maami tímikai-qtataaqa Áánûqtuni Aágonopake kúmímma íma kémayaae. mi-káyúkámá yetôpaqa maami tímikai-qtataakotaama neginaagí-yataakaa kéíye. maami-qtátááqtábámá yemá íma kanaaráq ítama táganoe. paá Aokaq-Áágóní akoqnáánapo ketáámá kanaaráq ítama táganunatae. ¹⁵ mi-káyúkámá náayuwabi Aokaq-Áágómá matáa-kayukama máqte-qtataakon áaimma ítama kétagaapoana kanaaráq yainánoe. miráimanibo yemá náayuwabi Áánûqtuni Aágoma íma matáa-kayukama keqtáámá náayuwabi Áánûqtuni Aágoma matáuna-yutaama yemá íma kanaaráq yainánoe. ¹⁶ minnýaba Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá mirá kétiye:

“uyátárai-nakoni aúyánámmá náawa ítama ánatatukaiyo?
náawa kanaaráq uyátárai-nakoma aráátiniyo?”

mirá téna kétimanibo Ítu Káríqtoma wenamááríq wenaúyánámmá ketáámá káonaunataamanibo waayúkama wení Aokaq-Áágómá íma matáa-kayukama íma kanaaráq káonaae.

3 ketíbâqawaayuo, áqnáabaq kemá Korítiani-marupaq írârunama

kemá watáama iyápóraa umá timá tímikaune. kemá miráuraunama minná keráwáqá Ítu Káríqtoqtabama taíbaq íma ítaraawaq Áánûqtuni Aágoqtaba miráitaq kemá keráwáqá waayúkaarikaa umá íma kanaaráq timá tímikaune. keráwáqá áráábi-iyapora uráamma ²⁻³ keráwáqí aáwaq paá náamma wáqe-uraiye. keráwáqá kamáama naawai-kánáámá íaukaae.

yaímma keráwápkémmá íbêkaraq waayúkaariqti watáama keráwáqá íma kanaaráq kéitaae. íbêkaraq maa-márábí-káyúkaráá umá aqnú-káyúkábóaq keráwáqtábámá kemá téq “kamáama naawai-kánáámá íaukaae” téq kétune. keráwáqá keiyáá unítíq ááiq-aimma kéteq káqowa-kaqowamma koyukaayúmna kémayikeq kéowana keráwáqí tógoma ákáinaiq kéowana keráwáqí táaikoma mamá maa-márábí-káyúkaráá kéoe. ⁴ keráwápkémmá móra-nakoma téna “kemá Póronnae” tínana káqo-nakoma téna “kemá Aapóronnae” tínama keráwáqá álkuteq mirá temmá maa-márágóní áaimma kémayaabo.

⁵ náawaq Aapóroma máíyo? náawaq Póroma máíyo? wetê-ketema kerátámá paá kaqtó-wayukae. abo Áánûqtuma ketáái watáanapo Ítu Káríqtoma itáíq-itaiq iyábá keráwáqá tíwáqnaa kéíye. móra-mora-yutaama uyátárai-nakoma tímikai-mayaitaa kémayaunatae. ⁶ minnágoma maará-uraiye. keráwáqá miráuma yópi ányu-qtataakaa umá mááe. kemá ayummá uqmarúnana Aapóroma ányu-qtataapi nommá atímakaimanibo Áánûqtuma keráwáqá mamá anómma káuqtikaae. ⁷ miráitana ayummá ukái-nakaraq nommá atítai-nakaraq yenákámá paáyabae. miráitana Aokaq-Áágóqtábá mamá anómma káuqtikai-naqa Áánûqtuma wenamáe.

⁸ ayummá ukái-waigogaraq nommá

atítai-waigogaraq yenákámá yeqtí mimórá-máyáírákémhá móra-mora meyámmá mayáyóye. ⁹kerátámá mákagoratama Áánûqtuqtaba mayaímá kémayayuka keráwáqá miráuma Áánûqtuni yó-márámá mááe.

keráwáqá miráuma Áánûqtuqtaba ketáámá naammá umáraunaikaa umá mááe. ¹⁰Áánûqtuma kemhá íraqòniq umátlkaraitapoaq kemá arúkáráq ábokaraq kanaarác amá akoqnáá uráune. mikákémhá káqo-wama mitáyama kéiyee. máqtemma naammá uráiya-yuma ábotaraq maqmá atáá-uráiya-yuma atéqma arútáaro. ¹¹Ítu Káríqtoma wenamááírq wemá ábone. itáaro. waayúkama mayaímá kémayetama mimórá-ábómmá arúbama íétama yemá Áánûqtuni naammá íma tarôq kéoe. ¹²⁻¹³kanaamá abarokác ínana wemá keqtáámá mamá yaináinata máqtemma aónanoe. minná yaímma-yuma akoqnáá-namma uráawata yaímma-yuma iyáátámma ayúqma urááe. yaímma-yuma yeqtí mayaímá Ítu Káríqtokaq matáamma miráuma waayúkama íraqô-qtataaqa minná óqtanapo naammá uráánikaa urááe. ánibo yaímma-yuma yeqtí mayaímá Ítu Káríqtokaq matáamma miráuma waayúkama paá-yanapo naammá uráánikaa urááe. Ítuma yauwécma kumína-yupaama wemá máqte-kayukati mayaígómá “paá wániyo?” téna maqmá aónaniye. miráráá umá iragómá naapi kúraqma maqmá aónaniq umá wemá “paá wániyo?” téna ketáái mayaímá maqmá aónaniye. ¹⁴máqte-kayukama Ítu Káríqtokaq mayaímá kémayaa-kayukama yeqtí mayaígómá paá wáinatama yemá íraqô-meyamma mayánoe. ¹⁵miráimanibo móra-nakoma wení mayaígómá íma paá wáinanama wení máqte-qtataaqa íwániye. miráráá umá wení naammá kamágitana wení

máqte-qtataaqa kamáginíye. wemá wenamááírq yawarápaginiqtaba yáubaginimma miráuma waayúkama naammá kaitata yoqmáána-toqmaana umá yáubaanikaa umá yáubanimanibo íraqô-meyamma íma mayániye.

¹⁶máqtemma keráwáqá yagaroqtamá Áánûqtuni naammá máamma keráwáqá íyaq ítaraao? ánibo Áánûqtuni Aágoma keráwáqtê yagaroqtamá Áánûqtuni naaúpaqa kémaimma keráwáqá íyaq aónaraao? keráwáqá áraimma aónaaro. ¹⁷miráiyata náayuwabi Áánûqtuni naammá mamá táíq étama Áánûqtu yekárác mamá táíq umáyikaniye. keráwáqá Áánûqtuqtaba aokaríc umá naammá máápoana wemá miráráá íniye. ¹⁸maaminnáyaba yaímma-wayukama íma iyuwáiyatawaq keráwáqá makátéro.

yaímma keráwápíkémhá túyánápímmá téq “kemá maa-márágóni áaimma áá ítarauna-naqune” téq mirá-túyánámmá kéitaa? mirámô kéeqa keráwáqtí túyánámmá Áánûqtukaq kémareraq wenôpake itái-yátááqá yimmá itáaro. mirá kéeraq maa-márábí-káyúkámá iyuwáiyatawaq yemá keráwáqtábá “neginaagí-wayukae” téta timá tlkáaro. ¹⁹árimma maa-márábí-káyúkátí itái-yátáákómá Áánûqtun-aurakaq neginaagí-yataare. wení watáama agamatá-kánnáágómá maará kétiye: “min-ítái-yátáákómá maa-márábí-káyúkábíké keyimma minnánapo Áánûqtuma waakápi kémayikaiye.” téna ²⁰ókarác kétiye: “uyátárai-nakoma aónaimma maa-márábí-káyúkátí yúyánákómá paátataare.” téna kétiye.

²¹miráuma túma mamé uí-áímmá téq móra-waigoqtabama “kemá wenámúne” téq ítero. Áánûqtuma keráwáqá máqte-qtataaqtaba ommá áqa

kétimiye. ²²kemá Póroma Aapóroqaraq Pítaagaraq keráwáqá tíwáqnaa íyábámá Áánûqtuma keqtaámá keráwáqá tími-tukaiye. keráwáqá tíwáqnaa íyábámá maa-márábí-qtátááqá tímikaiye. máqte-qtataaqa naayóbáq abarokáq urái-qtataakaraq anaaékaq abarokáq ínî-qtataaqtabagaraq keráwáqáqí minnáe. aúwarikaraq puígáráq minnágararaq keráwáqáqí minnáe. ²³ánibo keráwáqá Ítu Káríqtona máawana ánibo Ítu Káríqtona wemá Áánûqtunnae.

4 miráipoaq keráwáqá Aapóroqaraq kegáráqtábá túyánámmá ítátimekaratama minnýaba taákaq máráaro. kerátámá paá Áánûqtuni mayai-nákámúye. Áánûqtuma wení aúpáq-áráin-áímmá wenáaimma abarokáq mamá ígáae téna kekárátá timátíkaraiakarataae. ²Áánûqtuma móra-nakoma wení mayaímá mayaíkáae téna ááyaitanama min-nákómá Áánûqtuma nóinabi timámîniq umá mirá íno. ³ánibo ketí mayaígóqtábá keráwáqáqí túyánápímmá óq-wayukati yúyánápíkaráq nóinabi téq túyánámmá kéitaunamanibo kemá minnýaba íma kamuqá kéitaune. ketí mayaígómá táiraq urái íragóniq kéiyó? kemá kenámááríq minnýabama íma kéitaupo. ⁴miráimanibo uyátárai-nakoni mayaígóqtábá otaammá kepímmá wáinanama minnýaba íma kéitaupo. uyátárai-nakoma wenamá kemmá keyainaiye. ⁵miráinaq waayúkati mayaígómmá uyátárai-nakoma íkukainaraqa íyainaaro. mi-qtátááqá íbêqa kumayupí wáimma anaaékaqa ópítáá mamá abarokáq íniye. máqte-kayukati yikai-yátááqá mamá abarokátáá íniye. miráumatuwena Áánûqtu wemá mi-káyúkámá náayuwabi íraqó-meyamma mayáiya-kayukama íraqó-kataama timá-yiminiye.

⁶mi-qtátááqá Aapórote kerátámá keráwáqtábá árain-aimma arutáinaiq ínôqtaba kerátá tiráátúyamma yáqtoqma akoqnáá ígáae téka keráwáqtópaq kágayauye. kímora tiráátí-nakon-awíqa íma múte yauyéraq weqtábámá “kemá wennáé” téq ítero. ketúyánápímmá téq “kemá Áánûqtuni waayúkati aúkáapimma anómúne” téq ítero. ⁷ítáaro. keráwáqáqí máqte-qtataaqa Áánûqtuma tímikaiye. miráuma keráwáqá mi-qtátáákóní áaimma íma máamma nóraq itaráq keráwáqáqí túma mamé kéuyo?

⁸keráwáqá tirun-íyápóyábá aáwaqa mataápoaq íbêqa “ketáámá mútûq-aawaqa mataúnatae” téraq kéteo? keráwáqáqí táaikoma Aapórote kerátátí táaikoraa íkeibo keráwáqáqí táaikoma taíbaq oótakaq yabíkáa-yuti yáaikoraa kéiyé. miráimanibo áraimma mi-kánááráqá keráwáqá yabi-í-wáyúkámá maíyakama Aapórote kerátágáráq mibáq yabiyéyúye.

⁹maa-márábí-káyúkátí yúrakaa keqtaámá náayubi Áánûqtuni timátíkarai-kayukataama yeqí yinaaeqaq aqtóráqtáá kéyunatae. ketí túyánápímmá Áánûqtu wemá mirápáq kéiyé. ánná-wayukama yiwíqmeta uréire uwáéta pááqya-kanaabi yíkamoniq umá ketáámá miráráá umá máunatae. miráráá umá waabá-káyúkátí yúrakaa keqtaá tikamiyatama waayúkagaraq Áánûqtuni kaqtó-wayukagaraq itó-ureta taayoq ínôqtae. ¹⁰keráwáqá “Ítu Káríqtoqtaba itáuna-wayukama máunatae” téq keráwáqáqí túma mamé uí-áímmá kétewatama keqtaáyábámá waayúkama téta: “yemá Ítu Káríqtoqtaba neginaagí-wayukae.” téta kéte. keráwáqá akoqnáá owaqtaamanibo ketáámá aqnúníq kéunatae. mirá téraq keráwáqáqí túyánápímmá kéitao? keráwáqá anó-tíwíqa kéyaamanibo

ketáámá ímiye. ímibo ketáámá tigaae kéiye. ¹¹ min-ábáúráqá ketáái aáwaraa nommá iwáitana ketáái unáákáqtógarag yararéqé uráiyé. ketáái naa márúqa iwáitataboata waayúkama keqtáámá iyákáá umá yítayqama tíkama wáráawaqtaa naaóq-naaoq uréire kéunatae. ¹² miráuma ketáámá mayaímá kémayeqtaa ketáái tiyáákakemma akoqnáá umá kémayaunatae. mi-máyáírakémmá ketáámá aáwaqa meyaníq ónúna-meyaqtaa kémayaunatae. waayúkama keqtáá timá táiq kéumatikaawaqtaama ketáámá yemmá timá íraqóniq kéumayikaunatae. yemá keqtáámá tú-tiqa kétimewaqaama ketáámá minnágoni anónnáma yemmá íkeyimunatae. ¹³ yemá keqtááyábá táí-aimma kétima-tikaawaqtaama ketáámá kaayoné-áinápó yemmá yawéqma kétima-yikaunatae. yeqtí yáaikoma ketááráqá mirá kéoe. minná ketáámá paátataaqa miráuma námô-yataakoni ámúraq yamá kéweta aáwakoni áti-yataaqa umá iyabótúwáanikaa umá yemá ketááráqá mirán-ááímmá taróq kéumatikaqaatae.

¹⁴ ketí tikáin-iyapo-anna, maamin-áúbámá kemá kágayaunama keráwáqá tigaaeráq matikáíkoníq íkéune. ímiye. kemá keráwáqá tíwáqnaa ígóníq umá kágayaune. ¹⁵ Ítuqtabama keráwáqtí tirááti-wayukama taígani máamanibo taákaq máráaro. keráwáqtí keqtiboráá-náqá Ítu Káriqtokaq itáiq-itaiq iyábá kímora máiyé. Ítuqtaba átê-wataama tíyábá timá tíkaraipoaq keráwáqtí keqtiboráá-náqá Ítuqtabama kemá máune. ¹⁶ miráitaq kemá inaa kétima-tikaune: “keráwáqá ketiyáánaubiqa máyáaro.” téq kétima-tikaune.

¹⁷ keráwáqtôpaqa máqtemma maami-qtátááqtábá timá-timikaae téq Tímotimma timákáunana

kéwiye. Tímotima wemá Ítuqtaba timá-yimuna-wayukati aúkáapike-nare. ánibo wemá Ítukaq itáiq-itaiq uráiyé. wemá kemmá tikáin-iyapoma Ítu Káriqtoqtaba akoqnáá umá itáiq-itaiq umá kéyaqtoraiye. wemá keráwáqtôpaq wénama ketáaimma Ítu Káriqtoqtaba máqtemma Áánúqtuni waayúkama mórabi álkutaawaq tiráun-aikaraq keráwáqá taáqa yorániye.

¹⁸ wataama kemá itáunama minná yaímma keráwápíkémmá téq “kemá anó-naqune” téq keqtí túyánápímmá kéte. Korítiani-marupaqa keqtábámá “yawéqma íyaq wíniye” téraq túyánámmá kéitaa? ¹⁹ miráimanibo pááqya-kanaabimma uyátárai-nakoma akáinaqa kemá Korítiani-marupaqa ónúne. miráinaq kemá min-ánó-káyúkámá koma keyimone. maqmá yimónanune. áraimma yemá Áánúqtuni akoqnááma mataá paá wataáawaq kéte? ²⁰ Áánúqtuni yabíkái-qtataaqa paá-wataama íma wáiyé. ímibo akoqnáá-yataare.

²¹ miráinaq kemá náaraq umá keráwáqtôpaqa yénúnô? kemá keráwáqá agamá kautónáaraq yokaa umá yénú keráwáqtí táí-aaipike waeréraq kaayonéwaq umátikanaaraq onúnô?

5 yaímma-wayukama timá tímemma keráwáqtí aúkáapimma “anómma kúmiq-yataaqa wáiyé” tirááe. mi-kúmiq-yátáákómá itáiq-itaiq íkéo-kayukati kúmikoma anómma uyátáraiye. min-áíkomá mirá-uraiye. keráwápíkémmá móra-nakoma wenaboání ánáakomma yabítaiye. ² mi-qtátááqá keráwáqtí aúkáapimma páaq kéitaqa náaraq umá keráwáqá itai-yátááqtábámá túma mamé uí-áimma tínô? keráwáqtí tirummá ínnayaba tigaaeyábá awaútuweraq máero. keráwáqtí aúkáapikemma

mi-kúmíq-náqá waqmá paábaq ayúwáaro.

³⁻⁴ uyátárai-naqa Ítuni áwíkaqa min-nákómá aboání ánaakomma kumari-ááímmá tarôq i-nákómá kemá wemmá áqa yáíqtukaune. keráwáqá máqte-kayukama yááyama áíkuyoro. ániibo kemá túyánánápógáráq nuna-munápógáráq keráwáqtê yagaroqtamá mánune. ketáái uyátárai-naqa Ítuni akoqnáábi áíkuyonunatae. ⁵ miráinaq keráwáqá mi-kúmíq-náqá áwíqma Tááqtaani ayáápi máráaro. miráiyana min-nákóní aúgoma Tááqtaani ayáápi puínanama anaáekaqa Ítuma wení kumíní-kanaaraqa min-nákóní arun-iyápómá mamá itó-uyakaniyo? ketáámá Ítuqtaba yawéqma awiraikáae téqtaama Tááqtaama ayúwáananataa min-náqá awíkена táí-meyamma amíniye.

⁶ ímiye. keráwáqtí túma mamé uí-áímmá paátataare. mi pááqya-qtataaqa kara-káyúkátí yammá kamá itóqma anóniq i-qtátááqá áwíqqa yíqtie. ⁷ táí-yiqtima iyaabótúwáaniq umá mi-tái-kúmíqá iyaabótúwáaro. miráiyatama tébakaq-yuma táígoma íma auránoe.

ítáaro. Ítu Káríqtoma Áánúqtuni tipi-típi-araaqa ketáái kúmiqtababoata ikákaamma mi-táíqómá íma kémayau-natae. ⁸ miráinaqtaa Áánúqtuni aammá waraíyábámá ketáámá anómma aúqma waayúkaarikaa ónatae. yammá táí-yiqtirake kaqmá agamaráiya-tamma íma nanúnataamanibo yammá árainmma íraqóniq ínna-yamma nanúnatae. maamin-áwááméq-áíkoní áaimma maará kéiye. ketáámá naayón-ááímmá táíqokaraq áyamma í-yátáákáráq paábaq yuwánunatae. ániibo ketáámá Áánúqtuma aammá íraqôkaraq árain-aikaraq mayánunatae.

⁹ kemá keráwáqtôpaqa maamin-áímmá áqa agatáune. mi-káyúkámá

yemá táí-aaimma ókaraq-okaraq umá tarôq o-káyúkáyôpakemma nékaq máaro. ¹⁰ miráimanibo ketáagoni áaimma minnáe. mi-káyúkámá náayuwabi Ítukaq íma itáíq-itaiq o-yumá nékaq íma máaro. kebó-yátááq tarôq kéeta oótaqtaba kéyikaitata yetábá ummaatamá mayaíyábá kéoe. yeráwáqtí yúyánámmá Áánúqtukaq íké-maraabo káqo-qtataakaq uyátá-maqma yíkái-qtataakaq yúyánámmá kémaraae. miráimanibo miraráa-káyúkámá mirán-ááíkaráq taígani íma máae. miráinaq keráwáqá máqtemma mirá-káyúkábikémmá nékaq máineqa keráwáqá maa-marábikémmá yuwéraq kóoro! ¹¹ ímibo ketáagoni áaimma maará kéiye. mi-káyúkámá yemá téta “ketáámá Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq kéunatae” téta kétémanibo yemá táí-aaimma tarôq kéobo yeqtôpakemma nékaq máaro. yemá kumari-ááímmá tarôq éta egaamá káeta ummaatamá mayaíyábá éta yeqtí yúyánámmá áqnáabaq Áánúqtukaq ímaretamanibo káqo-qtataakaq yúyánámmá maréta taígani wááéni-nomma kéneta aíbôqnaaboq kététabi óq-wayukaraq táí-aaimma yimínéta miráiya-kayukatema aáwaqa paá ínaaro.

¹² mi-káyúkámá Ítu Káríqtoqtaba íma mórabi áíkutaa-kayukama yemá yaináíyábámá minná íma ketí mayaímiye. miráimanibo mi-káyúkámá Ítu Káríqtoqtaba mórabi ketáátê áíkutaa-kayukama yemmá yaináaro. yeráwáqá maamirá-kúmíq-yátááíq kéiyaqtaama ketáámá yemmá yímáamma yiméqtaa akoqnáá umáyikanatae. ¹³ mi-káyúkámá náayuwabi Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq íma kéo-yuma Áánúqtuma yemmá yainániye. miráimanibo keráwáqá mi-tái-náqá keráwáqá áíkutaiyapikemma paábaq matuwéraq keráwáqtôpakemma nékaq ákáaro.

6 ániibo móra keqtíbbâqawaama Ítuqtaba otaammá kutikaí-naqa Ítukaq itáiq-itaiq íma kéiya-kayukayopaq yúbimma íma máráaro. ímibo wemmá yainafyábá Áánûqtuni waayúkayopaq uréraq tero. ²anaaékaq-kanaaraqa Áánûqtuni waayúkama máqtemma maa-márábi-káyúkámá yabíqyíkareta yainánoe. minnáyabama íyaq ítaraao? miráinaq mi pááqyan-otaaqtabama kenamááriq maqmá aónama yaináaro. ³móra-yupaama yínnama ketáámá Áánûqtuopake kaqtó-wayukagaraq maa-márábi-qtátáákáráq yainánúnatae. íyaq ítaraao? miráinaq keráwáqá íbêqa pááqyan-otaamma yaináaro. ⁴miráinaq nôraq itaráq keráwáqá Ítukaq íma itáiq-itaiq kéo-kayukabikemma yainaf-nákókáqá uréraq ítama káonaao? ⁵keráwáqá mirámô oqtábá “tigaeyátábá oro” téq ítama káonaune. keráwáqtí aúkáapikemma móra-waigoma kaayaq-wátátí aúkáapimma íyaq máenawaq kanaaráq mamá yenákámá yatí umáyikaniyo? keráwáqtí aúkáapikemma kímora mirá-nákómá itaf-yátáákáráq íyaq máiyi? ⁶keráwáqá Ítu Káríqtoqtabama keqtíbbâqawaaraan-naqa yainaf-nákókáq awíqme kéomanibo yainaf-nákómá wemá Ítuqtabama keráwáqtí tíbâqawaaraan-naqa ímaiye. ⁷mirá éqa keráwáqá mórabi íma maéq keráwáqtí táaikoma Ítu Káríqtoqtaba kárabaiye. miráuma min-ótáámmá enábâqawaama kuyakáinama kanaaráq kémayewaqa minnáyaba aamá íyaq tinónô? emá ayúwénanawaq wemá ení moyámmá kémayainaawaq minnáyabama waabá-káyúkámá íyaq timá-yiminono?

⁸miráimanibo keráwáqá otaammá kégyeqa keráwáqtí tíbâqawaayugaraq mamá komarummá umá kémayaae. kemá mirán-áímmá kéitaune. ⁹mi-káyúkámá keráwápikémmá náayuwabi

mirá kéo-yuma íráqô-qtataakoma Áánûqtuni márûpaqa íma yaímma mayánoe. minnáyaba kaaqaari-áímmá téq “keqtábá íma wáiyé” téq ítero.

yeráwáqá náayuwabi Áánûqtuma káqo-yuti yiménáápáq akáiya-yuma yemá íráqô-qtataaqa Áánûqtuni márûpaqa ímayanoe. kumari-ááímmá tarôq éta yeqtí yúgoma waagómá mamá waagótê kumari-ááímmá tarôq étama yemá íráqô-qtataakoma Áánûqtuni márûpaqa ímayanoe. ¹⁰mi-káyúkámá náayuwabi tafbaq-otamma mamá áikuyaba yikáina-yugaraq yemá náayuwabi tafbaq wááeni-nomma naa-yúgaráq yemá náayuwabi óq-wayukayaba táí-aimma timá yíkáa-yugaraq moyá-káyúkágáráq yemá máqtemma íráqô-qtataaqa Áánûqtuni márûpaqa ímayanoe. ¹¹yaímma keráwápikémmá mirákómá kéomanibo Ítuma teteráa umátikena keráwáqtí kúmiqa mamá paábaq yukáiyé. wemá keráwáqá tiwíkena Áánûqtuqtaba aokaq-wáyúkámá aútíkaraiye. ániibo íbêqa Aokaq-Áágómá Ítu Káríqtoqaraq keráwáqá mamá kateko-wáyúkámá Áánûqtun-aurakaq aútíkaraiipoana Áánûqtuma keráwáqá kanaaráq tiwirániye.

¹²yaímma-wayukama mirá kéte: “íbêqa kemá naayón-ááíkomá atáa umá yáqtokaimma paá umágúne. íbêqa kemá ónááe tenna-yáqtááriqa kanaaráq ónúne.” téta kéte. owé. miráimanibo yaímma-aikoma keqtááyábá íma mamá íráqôniq umátíkaraiqtaae. áraíne. minná kemá ánná-nakoraa umá naayón-ááínápó íma kéyaqtoraaamanibo óq-aaikoni ánná-nakoraa íyábá íkétikaiye.

¹³yaímma-yuma mirá kéte: “aáwaqa tíyakoqtaba wáitana tíyakotaama aáwaqtaba wáiyé.” téta kéte. min-áímmá áraimanibo anaaékaqa Áánûqtuma tinná-kanaaraqa

aáwakogaraq tíyakogaraqtaa mi-kááyáqá íma wáyoye. maakáqá maa-márábítáá ketáámá aáwaqa naíyábatáá íma máunatae.

ánibo ketáái túgoma kebó-ááíqtábá íma wáiyé. ímiye. ketáái túma uyátárai-nakonnae. ánibo wemá keqtirunóbáqtáá kémaiye. wemá wení aánapogaraq wení áainapogaraq ketáái tirunóbáqtáá maqmá ógitikaniqtabataa kákaiye. ¹⁴ taákqa máráaro. Áánúqtuma uyátárai-nakomma pukáipike mamá itó-umakena aúgen-auwaraimma ámikaiye. wení akoqnáanapo ketáágáraq mamá itó-umatikenataa aúge-tuwaraimma timíníqtae.

¹⁵ keráwáqá móra-mora-yuma móra-aayapaq túma Ítu Káríqtoni aúma mááe. minnýyaba keráwáqá kéítaanabiyo? miráinaq kemá móra-aayapaq túma Ítuni aúrake mamá aakaq-nóiníntí yúraqa arúbanuno? aaqáo ímiye. ¹⁶ náawabi móra-waigoma wenaúma mamá aakaq-íníkoní aúgote yagaroqtaimmá wemá min-íníkoté mamá mimórá káuraaye. minnýyaba íyaqa ítaraao? minnýyabama Áánúqtuni wannabí agamatán-áílkómá kétiye: “kaayaq-wáígorátámá mamá mimórámá auráyóye.”

téna kétiye. ¹⁷ miráimanibo móra-waigoma uyátárai-nakote yagaroqtaí-wáíqómá wení aágoma Ítuni aágote yagaroqtamá mimórá káuraiye. ¹⁸ miráuma kebó-ááílkóqtábámá nékaq máero. káqo-kumiq-yataaqa kenamááriq keráwáqtí túgoqtaba íma wáimanibo kebó-yátááriq í-ááílkómá keráwáqtí túgoqtaba wáiyé. ¹⁹ Áánúqtuma Aokaq-Áágómá ketáái tirunóbáqtáá makáiqtaqtaa ketáámá Aokaq-Áágóní anó-monoq-nakaa umá kémaunatae. minnýyaba keráwáqá kéítaanabiyo? íbèqa keráwáqtí túma íma keráwáqtí minnáe. ²⁰ ímiye. keráwáqá Ítu Káríq-

toma meyaníq uráiyé. mónékakemma íma meyaníq uráimanibo uyátá-maqma anó-qtataaqnapo meyaníq uráiyé. keráwáqá wení naaenápó meyaníq uráiyé. miráipoaq keráwáqtí túnapo Áánúqtukaq yaaguyábóro.

7 keráwáqá aúbama agamá kemmá ítaapoaq íbèqa kemá yauwéqma timá-timenune. owé. waagómá íma aaramá mayánimma íraqó-qtataare. ² waagómá aaramá mayánimma minnágaraq íraqó-qtataare kétune. abo min-nákómá wemá aaramá íma matáinanama káqon-inikoma wemmá yabítíniye. ánibo aaragógáraq waamô mayánimma minnágaraq íraqó-qtataare. ³ awaikómá ánáakomma waayúkati aaraukaq-ááímmá amínana ánáakoma awaikómmá waayúkati aaraukaq-ááímmá amíno. ⁴ inaarúqómá waamô máyáimma wenaúma íma wennámíbo awaikónámíye. móraiq umá awaikómá wenaúgoqtaba íma amuqá maráinaiq ínimanibo wenaúma ánáakonamiye. ⁵ awaikógáráqá ánáakogaraq kenákátí túma wenamé-wename íyábámá “aaqáo” íma tekaao. miráimanibo kenákámá téka páaqya-kanaabimma nékakaa máeka uyátárai-nakokaq nunamummá téyaae tékama íraqóne. mikáké páaqya-kanaabimma nunamummá timátuwekama móragaraq yauwéqma yagaroqtaakaa. mirámô íyanama Tááqtaama timónáinama kenákátí túraqa náapaamma mamá yabiyéka aqnúniq íma íyana wemá kenákámá íma makáqma timónaniye. ⁶ kemá Póroma min-áímmá túnnama kemá keráwáqá íma kéwakutunamanibo ⁷ kemá maará téq túyánámmá kéitaune. minná keráwáqá máqtemma kekáámô íyamma íraqómanibo Áánúqtuma keqtáá móra-mora-yutaama káqoniq-kaqoniq umá tarôq umátikaraiqtae. miráitana

wemá keqtáá móra-mora-yutaama káqo-kaqon-aaimma tímikaiqtae.

⁸ waayúkama aaraukáríq íuraa-yugaraq ketoq-nóiníqtábágaráqá maará kétune. minná aaraukáríq íma ínómma íraqómanibo kemá miráunaiq oro. ⁹ miráimanibo aati-aatimá yemá yúyánápímmá yeqtúma arúbanoqtaba itáiya-yuma yemmá iyuwáiyatawaq aaraukáríq oro. aaraukáríqo ínómma yúranannamo aiyábá uyátá-maqma íraqóne.

¹⁰ aaraukáríq uráa-yuyabama maará kétune. minná ánáakoma awaikómmá íma yuwaíno. mi-kátáámá íma ketáamibo uyátárai-nakoma wakúyikaraiye. ¹¹ ááqibo wemá awaikómmá ayuwénama wemá óq-wamma ímayaino. anaaékaqa aaranaamá yaímma-taoqa yeqti-waikókáq yawéqmeta kéoe. mórai q umá waagómá anáakomma íma waqtuwaíno.

¹² waayúkama aaraukáríq uráa-yuyabama mórama ketí túyánápíkén-áímmá tenúne. min-áímmá uyátárai-nakoni wataáama ímibo ketí wataáae. minná waagómá wemá Ítukaqa itáíq-itaiq i-nákóná ánáakoma Ítukaqa íma itáíq-itaiq kéinanama wemá ánáakomma íma waqtuwaíno. min-íníkmá wetê mánena kéinanama wemá min-ínímmá maraíno. ¹³ mórai q umá aaragómá Ítukaq itáíq-itaiq in-íníkmá awaikómá Ítukaq íma itáíq-itaiq kéinanama wemá awaikómmá íma waqtuwaíno. min-nákómá wetê mánena kéinanama wemá min-náqá maraíno. ¹⁴ miráuma íma itáíq-itaiq i-nákóní ánáakoma itáíq-itaiq in-ínípóana awaikómá Áánúqtuqtaba aokaríq umá aúkáiye. mórai q umá aaragó íma itáíq-itaiq in-íníkmá awaikómá itáíq-itaiq i-nápóana ánáakomma Áánúqtuqtaba aokaríq umá aúkáiye. mórabí yagaro-

qtamá máiyana keráwáqtí iyápógaraq kanaaráq kéiteta Áánúqtuqtaba yemá aokaríq umá kanaaráq auránoe. iyápóyabama íma mirá kéiyatama iyápóma Áánúqtuqtaba aokaríq umá íma mánómanibo áraimma mirá kéíye. ¹⁵ miráimanibo móra-waigoma itáíq-itaiq íma ínna-waigoma kóinena ínaqa ayuwáiyana kóino. abo Áánúqtuma keqtááyábá unítíq íma téqta kaayoné-yátáapí mánunayabataa kákaiye. ¹⁶ aaranaand, keqtiwaiqmááqa keráwáqtê máetama anaaékaqa yemá Ítu Káríqtoq itáíq-itaiq ínó? waayanaanó, keqtínááqmaqa keráwáqtê máetama anaaékaq yemá Ítu Káríqtoq itáíq-itaiq ínó? máqtemma ketáámá íma ítaraunatae. ¹⁷ uyátárai-nakoma móra-mora-yutaama káqo-kaqon-aimma tímikaiqtae. mi táoqa Áánúqtuma emmá ááyaraimma aokaríq uráananabiyo? mi táoqa Áánúqtuma emmá aúyaqmakaimma aaraukáríq íyaq uráananabiyo? minnáyaba kemá máqte-kayukama náayuwabi Áánúqtun-aama itánéta áikuyo-yuraq maamin-ámáán-áímmá kétima-yimune. minná mi táoqa uyátárai-nakoma keráwáqá tááyainama máenawaatariq umá máero. ¹⁸ móra-waigoma wenaúma káratainaraqo Ítuma wemmá ááyainanama máqe-urainiq umá mórai q umá maíno. ááqibo wenaúma íma káratainaraqo Ítuma wemmá ááyainanama máqe-urainiq umá mórai q umá maíno. ¹⁹ yúmo karaí-ááímmá íma anó-qtataaqiye. ímibo Áánúqtun-aama waraí-ááímmá anó-qtataaqiye. ²⁰ miráitaq kemá móragaraq kétune. máqtemma keráwáqá mi táoqa uyátárai-nakoma tááyanimma máenawaatariq umá máero. ²¹ emá kaqtó-mayaima ánná-nakoraa umáwaq matáano? minnáyaba taíbaq-auyanamma íma

itaa. áaqibo móra-waigoma emmá paá umákainaama paá kóaa.

²² itáaro. náawabi kaqtó-mayaima ánná-nakoraa umá kémayainana uyátárai-nakoma wemmá ááyainama min-nákómá paá umáginin-naqiye. miráráá umá paá umáginiiye. minná wemá kúmiq-yataakoni akoqnáágoni aménáápáqá íma máiiye. uyátárai-nakoma wemmá ááyaitanama wemá Ítu Kárríqtoni ánná-nakoraa mayaímá kémayaiye. ²³ itáaro. uyátárai-nakoma keráwáqá meyánîq uráipoaq móragaraq keráwáqá káqo-nakoni ánná-wayukama íma aúráaro.

²⁴ ketíbâqawaayuo, ókaraq kétima-timune. maannáe. mi táoqa Áánûqtuma keráwáqá tááyainaqa máqe-uraanawaatariq umá min-ááímmá kéwareraq máiiyanawaq wemá keráwáqá tíwáqnaa íniye.

²⁵ mi-káyúkámá náayuwabi aaraukárîq íma uráa-yuyabama wakúyikarain-aimma uyátárai-nakonopakemma íma matáune. paá túyánápíké tenúnamanibo uyátárai-nakoma wení kaayoné-yátáápíké itai-yátááqá kemmá tímikaitaq túyánámmá kéitaunama árain-aine. maannáe. ²⁶ íbêq-awaabiq-yatababoaq ummaa-yátááqá ínîqtabagarapoaq keráwáqá máenawaatariq umá máero.

²⁷ ketíbâqawaaraa-nako, enánáakoma máinaama wemmá íma waqtuwaa. ánibo enánáakoma ímáinaama mórayabama íma abáá-uwo.

²⁸ miráimanibo móra-waigoma aaraukárîqo immá íma kúmiq-yataariq kéiiye. mórai q umá inaarúgómá aaraukárîqo immá wemá kúmiq-yataariq íkéiiye. miráimanibo itáaro. aaraukárîq o-káyúkábímmá taígani ummaa-yátááqá kéwaitaq kemá keráwáqá ummaa-yátááqá uyátá-maqma mayaiyábá íkétikaiye.

²⁹ maannáyaba taákaq máráaro. ketáá mánuna-kanaama íma ayáqtáá-kanaae. miráipoaq keráwáqtí tínaaqmaati túyánámmá áqnáabaqa íma ítama miráimanibo áqnáabaq keráwáqá kenamáárîq uyátárai-nakoni aúyánákóní aménáápáq máráaro. ³⁰ Áánûqtuni mayaíráqá akoqnáá éraq keráwáqtí tiru-qtátáárábi timuq-yátáárábi keráwáqtí oótamma ³¹ meyánîq kéeq oótamma mayaiyábá íma yaqtóráaro. abo maa-márámá pááqya-kanaabi ánataniye.

³² íbêq-kanaagoni ummaa-yátááqtábámá keráwáqá netuq-túyánámmá itaiyábámá íkétikaiye. waagómá náawabi aaraukárîq íma urái-waigoma wemá uyátárai-nakoni mayaíráq wenaúyánámmá kémarena wetábá amuqá maréna maqmá káonaimanibo ³³⁻³⁴ waagómá náawabi aaraukárîq urái-waigoma wemá kaayaq-nákáyábá amuqá maqyikánîqtaba maqmá káonaiye. wemá íbêq-ummaa-yataaqtabama netuq-áúyánámmá kéitena wenánáakokaq wenaúyánámmá kémarena wetábá amuqá maréna maqmá káonaiye.

inaarúgómá náawabi aaraukárîq íma urái-waigoma wemá uyátárai-nakoni mayaíráq wenaúyánámmá kémaraiye. wenaúgogaraq wenaúyánákókárâq wení aágogaraq uyátárai-nakoqtabama aokarîq umá kémaiye. miráimanibo aaragómá aaraukárîq uráin-inikoma wemá íbêq-ummaa-yataaqtabama netuq-áúyánámmá kéitena wenawaikókâq wenaúyánámmá kémarena wetábá amuqá maréna maqmá káonaiye.

³⁵ kemá maamin-áímmá túnnama keráwáqá tíwáqnaa íkáae téq kétune. maamin-áímmá keráwáqá íma yáqtoraikaae téq kétune. keráwáqtábá maaráigaae téq kétune. maanná keráwáqtí túyánámmá

uyátarai-nakokaq matuwéraq keráwáqtí túyánámmá íma kaayapí yaínáaro.

³⁶móra-waigoma keráwápíkémma wenaúyánápímmá téna “ketáaikoma tákáin-inaarugokaqa íraqôniq íkéu-makaiye.” mirá ténawaq aúyánápímmá kéitaiyo? arummá ôriq umá min-ínáárúgôqtábá kéinanama wemá wemmá mayaíno. wemô min-ínáárúmmá mayáinama íma kúmiq-yataariq íniye. ³⁷ôq-nakoma wenaúgoni akái-yátááká íma waréna inaarúgôqtábá arummá íma amíniye. miráuma min-nákómá wení ákáin-inaarugomma íma mayénama wegáráq íraqôniq kéiyé. ³⁸miráuma móra-waigoma wení ákáin-inaaruma ímayakaimma minnýaba túyánápí kêtune: “mirán-ááfkómá itái-yátáákómá uyátá-maqma wáiyé.” téq túyánámmá kéitaune.

³⁹aaragómá náawabi aaraukáríq uráin-inikoma wemá awaikótê yarúma máitana wení puíní-kanaama pááq íniye. awaikómá pukínanama wemá paá umáginiye. ánibo wemá ôq-nakoni ánáaqa auraiyábá akáinanama min-nákómá uyátarai-nakokaq arummá amína-naqa maíno. ⁴⁰miráimanibo maará téq túyánámmá kéitaune. min-ínífkómá aaraukáríqa ôkaraq íma énama wemá amuqá uyátá-maqma marániye. kemá min-áúbámá kágayeqa túyánápímmá kêtune: “Áánûqtuni Aágoma ketê máiyé.” téq túyánámmá kéitaune.

8 íbêqa kemá aáwaqa yaaráá-qtátáárábi óqtakaa-qtataakoma amíyábá yauwéqma timá-timenune. kéitaunatae. maami-tááyábábi óqtakaa-qtataaqtabama yaímma-wayukama téta: “yemá yeqtí akoqnáama wáiyé.” téta kéte. miráipoana maami-qtátáákómmá aáwaqa keyimenata yúyánápímmá téta: “íbêqa maami-qtátáákómá íraqôniq umátikaniye.” téta kéte. keráwáqá máqtemma maaminnýabama téq

“máqtepaq kéitaunatae” téq kéte. owé. maaminnýaba máqtepaq ítaraipoaq keráwáqtí túyánápímmá téq “kemá aamá ítarauna-naqune” téq weganokanoq-áímmá kéte. maami-qtátááqtábá itáiyinama min-ítái-yátáákómá keráwáqá íma mamá akoqnáá íniye. ímibo káqo-yuyaba tirummá yiméq mirá óqtabama keráwáqá mamá akoqnáá umátikaniye. ²ítáaro. yaímma-wayukama yúyánápímmá téta “kéitaune” tétamanibo yemá máqtepaq íma kéitaae. ³paá mi-káyúkámá náayuwabi Áánûqtukaq áraimma yirummá amê-kayukama yemmá yenamáa Áánûqtuma keyimonena íraqôniq kéumayikaiye.

⁴minnýaba nóine téqtae tenúnô? aáwaqa Áánûqturaa-qtataakaq amíyamma nanúnataabiyo? ketáámá máqtemma kéitaunatae. maami-qtátááqá yaawábi óqtakoma íma kanaarácq akoqnáá umátikanoqtaae. kímora-nakoma kanaarácq akoqnáá umátikaniqtaae. Áánûqtue. ⁵yaímma óq-wayukama itáiq-itaiq ommá maannáe. taígani akoqnáá-wamma abaayákárábi marabímmá mááe. yemá keqtáá íraqôniq umátikanoqtaae. óq-wayukama maami-qtátáákáq nunamummá kétémanibo ⁶ketáámá kéitaunatae. kímorama máqten-akoqnaagaraq máimma wemá Áánûqtue. wemá ketibotááe. wemá máqte-qtataaqa wetábá tarôq uráiyé. ánibo kímora uyátarai-naqa máimma wemá Ítu Káríqtoe. wení akoqnáánapo máqte-qtataaqa abarokácq uráiyé. wemá keqtáámá túwaraimma kétémiqtaae. ⁷maami-qtátááqtábá máqte-kayukama íma ítaraae. yaímma mi-káyúkábíkémma ayáqtáá-kanaama íma ítaraae. yaímma mi-káyúkábíkémma ayáqtáá-kanaama yaatarábi óqtakake

taróq uráa-qtataakomma yemá aáwaqa yímikaae. miráuma íbêkaraqa yemá aáwaqa mi-qtátáákómmá yiméwaaon-aawakaan-aawaqo kéneta yemmá yigae kêtata netuq-yúyánámmá kéitaae.

⁸miráimanibo keráwákáráq ketêgaraqtaa kéitaunatae. mirái-mirain-aawaqa naíyábámá Áánûqtun-aurakaqa paátataare. ketáámá minnâgaraq kéitaunatae. yaatakénábi óqtakake taróq o-qtátáákómá íma aúwaraimma wááe. miráuma yekáq aáwaqa amí-ááwákómá naanatóámá keqtáámá íráqônirabi táígoniq íumatikaniqtaae.

⁹maamináyaba atéráaro. Ítu Káríqtotababoq keráwáqá paá kéumagomanibo min-ááwáqá mamá naíyamma mirámô éqa keráwáqti tîbâqawaaraa-naqa makatínô?

¹⁰keráwáqti tîbâqawaaraa-nakoma Ítun-aama itáiq-itaiq íyábá aqnúnîq kéena min-ááwáqá kénenama wemmá agae kénana netuq-áuyánámmá kéitena tîniye: “kemá arupúwaq uráuno? kemá otaanáq kutáuno?” téna wení aúyánápímmá tîniye.

¹¹maamirá-qtátááqá abarokáq ínama keráwáqti tîbâqawaaraa-nakomma otaammá kéguyakaae. keráwáqti itai-yátáákómá wení aúyánámmá yabitimá keyawaaq owana mamá wemmá agae kéiyé. ¹²Ítuma weqtábá pukáipoaq keráwáqá keráwáqti tîbâqawaaraa-nakoni aúyánámmá yáqtoreq íma kanaarâq arutáinaiq éqa mamá táwîqo éqa Ítukaraq mamá táwîqa kéoe. ¹³maamírán-ááwáqá kemô naanamá ketîbâqawaaraa-nakoma mamá agae kéitana kúmiq-yataariq umákaiyaba ítareqa kemá ínanune.

9 kemá Póroma ayúqma paá uráuna-naqune. kemá timátîkarai-naqa máeq ketúrapikemma ketáái uyátárai-naqa Ítumma aónaraune. Korítiani-marupaqa ketí mayaímá

weqtábá matáunayababoana keráwáqti túwaraikoni áaimma waékáiyé. ²kemmá Áánûqtu timátîkaraimma keráwáqá aónaraamanibo yaímma óq-wayukama minnáyaba íma káonaae. keráwáqá kenamáárîq kemá timátîkarai-naqa keqtábá awaaméqá mááe. ³yaímma-wayukama kemá maará téta ítama káonaae: “egárâq Páánabatigaraqa nôraq itanawâq kenákáti táaikoma káqoniq kéenawaq tébakaq timáyîkaraa-yuti yáaikoraamma íkéiyó?” téta kêtewaqa kemá maará téq yawuwéqma kétima-yimune: “kerátámá tikáinakama yeráwáqô oníq umá paá kanaarâq mirá-oyuye. ⁴kerátámá náápaamma átê-wataama túyata itáa-yuraqa aáwaqtababi noqtábá ítama aónayuya-naapaamma matokáú íyabiyo? owé. kerátámá mirá kéuye. ⁵kekárátá tikáinakama Ítukaq itáiq-itaiq ínna-inimma kanaarâq awiráyúye. tébakaq timáyîkarai-yugaraq uyátárai-nakoni ábâqawaayugaraq Pítaagaraq mirá kéoe.

⁶ááqibo Páánabatite kerátámá tiyáánoo mayaímá kémayeka kerátáti mayárákémá meyámmá matéka kerátái aáwaqa meyánîq kéuye. kerátá miráiyaba tikáinakama mirá-máyáímá yuwáyúye.” mirá téq yawuwéqma yemmá kétima-yimune. ⁷ítáaro. ááiq-i-wayukama óq-mayaigaraq meyáqtábá íma kémayaae. yemá mirá kéoo? ímiye. kámááni-wayukama yemmá áqa meyánîq uráapoata óq-mayaigaraq íkemayaae. mórâiq umá yómmá yoraí-nákómá wemá yópikén-ááwáqá kénaiye. miráitana tipi-típi-kawaa-nakoma wemá náána-nomma kaqmá kénaiye.

⁸maamin-áímmá túnnama íma paá ketúyánápikén-áímmá kêtune. ímibo Mótetini ámáan-aikogaraq mirá téna kétiye:

⁹“purumakaakómá ení yópímmá mayáimá kémayainaama aáwaqa amiyo.”

téna kétiye. maamin-áímmá paá purumakaakóqtábá wáíwaakoqtabawaq wáíyo? ímiye. ¹⁰waayúkagoqtabagaraq wáíye. waayúkama náayuwabi yómmá yoráiya-yuma yópíké aáwaqa máyáaro.

¹¹waayúkama marabí íráqôn-anayumma umaráanikaa umá Páánabatite kerátámá Áánûqtuni átê-wataaama keráwáqtí aúkáapi uqmaráuye. miráinaka kerátámá keráwáqtábá mirá-máyáimô kémayekama kerátámá keráwákáq aáwáqtababi naaqtabá ítama aónai-naapaamma yokáuyo? owé. yokáuye. ¹²⁻¹⁴mi-káyúkámá náayuwabi anó-monoq-naupaqa mayáimá máyáa-yuma aáwaqa mipíké kémayaae. ánibo mi-káyúkámá amí-yááréráqá waí-waamma agáyáa-yuma yaímma-aawaqa uyátárai-nakokaq ámépikemma kémayaae. mórai q umá uyátárai-nakoma wenamááríq maannâ wakúyakaraiye. mi-káyúkámá Áánûqtuni átê-wataaama waabá-káyúkátí yúbáq tíya-yuma waayúkama yemmá aáwaqa yímero. káqo-kayukama yemá maami-náápáámmá keráwáqtábá matáamanibo Páánabatite kerátámá maami-náápáámmá keráwáqtábá uyátá-maqma anómma matáuye.

miráimanibo kerátámá aati-aatimá keráwákáq aáwaqtabama unáákáqtdoyabama waí-náqtabámá kéqokeq-yataaqtabama íma ítama káonauye. maannáyaba keráwákáq íma ítama káonauye. minná kekárátámá keráwáqá mamá íráqôniq ínôqtaba ítama aónaiyaba íkétikaikaratae. keráwáqá kekárátá mamá íráqôniq umátikanoqtaba mirá kéuyaka keráwáqá miráiyabama íkétikainanama keráwáqá Ítu Káríqtoni anaaemma waraíbíkémamá mamá paábaq

tiyuwánoe. ¹⁵íbêqa keráwáqá minnáyaba ítaae. minnáyababoaq kemá aati-aatimá keráwáqtôpakemma tíwáqnaa í-yátáqá ímataune. íbêkaraqa keráwáqá tíwáqnaa ínôqtabama íma ítama káonaune. áraimma kemá keráwákáq átê-wataama Ítuqtaba timá-timenunama anó-qtataapoq kemá ítima-timenama puíyábá kétikaiye.

¹⁶waabá-káyúkáráq maamin-átê-wátáámá ténúnayabama kemá íma kanaaráq túma mamé uyónúne. mirá ónúnayaba Áánûqtuma kemmá wakútkaraitaq wení aménáápáq máune. kemá mi-kátáámá ímo tennamá táí-meyamma mayánúne.

¹⁷miráimanibo Áánûqtuma wakútkarainiq kéeq wenaúyánámmá kéwareq mirá kéune. mikáké uyátá-maqma ketúyánámmá kéwareq mirá kéonanama wemá amuqá kémarena íráqô-meyamma timíniye. ¹⁸nói-meyanaq kemá mayánúnô? maannáe. átê-wataama kétima-timunayabama kemmá yagumá íráqôniq kéíye. ápêqa keráwápíké íma mayéq paá kétima-timune. kemá keráwápíké meyámmá mayánúnayaba Áánûqtunopake náapaamma matáunamanibo keráwákáq íma ítama káonaune.

¹⁹kemá íma móra-nakoni paá-mayai-naqa kémaunamanibo kemá kenamááríq máqte-kaykayabama yeqtí paá-mayai-naqa auráiyábá kétikaitaq mirá kéune. waayúkama Ítu Káríqtoq yabitimáe wíyábá mirá kéune. ²⁰ítiráaeo-wayukama Ítuqtaq yabítíyábá kétikaitaq kemá Ítiráaeo-nakaa káuraune. naayóbáqá kemá yeqtí ámáan-aikoni aménáápáq máqe-uraunamanibo íbêqa ímiye. yemá Ítu Káríqtoq yabítíyábá kétikaitapoq kemá móragaraq min-ámáán-áikóní aménáápáq máa-kayukaraa káuraune. ²¹íbêqa kemá káqon-amaan-aikoni

aménáápáq máunama Ítu Káríqtoni ámáán-aine. waayúkama náayuwabi naayón-ámáán-áikóni amenáápáq íma máa-yuma Ítukaq yabítíyábá kétékaitapoq kemá Ítu Káríqtoni ámáán-aimma íma matái-nakaa káuraune. mirá kéeq Áánûqtu ámáán-aimma íma awétátukaune. ²² aqnúníq o-káyúkámá wekâq yabítíyábá kétékaitapoq aqnú-nákáá káuraune. Ítunopaqa íyana atóbamayikaniye. ²³ maami-máqté-qtátááqá Áánûqtuni átê-wataayaba mirá kéune. ániibo yaímma-wayukama áaimma átáma Ítukaq itáíq-itaiq kéowanama kemmá íraqóniq kéumatikaiye.

²⁴ itáaro. máqtemma waayanaammá uyaatéta uyáqtanoqtaba móra-mora-yuma maqmá káonaamanibo kímora-nakoma uyátana amuq-yatááqá kémayaiye. Ítuqtabama máqtemma keráwáqá miraráá-oro. ²⁵ mórama aábêma yain-nákómá wemá wenaúgoni akai-yatááqá íkéweraimanibo wenaúgomma aráátitana wení wakúyakainiq kéiyé. wemá mirá kéena amuq-yatááqá kanaarâq mayánîmanibo itáaro. ketáámá anómma matúq-matuq umá mái-amuq-yataaqa uyátaiyaba maqmá káonaunatae. ²⁶ miráitaq amuq-yatááqá mayaiyábá akoqnáá kéune. kemá paátataaqtaba mayaimá íkémayaune. ²⁷ ímiye. kemá ketúgomma mamá akoqnáá kéeq ketúgomma mamá ketúyánámmá waránîniq kéune. miráipoaq óq-wayukaraq abarokâq timá-yimeqa kemá kenamááriq min-ámúq-yatááqá íma arábaano.

10 tîbâqawaayuo, kemá Ítiráaeo-tibaqawaaraa-kayukama aammá arábaraaniq umá arábaiyaba íkétikaiye, Áánûqtuma yemmá taíbaq awaaméq-yatááqá yímikaine. ketáái títaubikoqtabataama taákaq kéo? yeráwáqtábá Áánûqtuma konnámá yíkáitata mi-kónnákóni

aménáápáq kéweta urááe. ániibo óq-taoqa yemá máqtemma karogaron-únópí aráqma urááe. ² yemá Mótetini anaae kéwaraaqtaba konnánápógárâq únónápógárâq yemmá péqyikaraaye. ³ ániibo yemá máqtemma Áánûqtunopake kúmîn-aawaqa narááne. ⁴ ániibo yemá máqtemma Áánûqtuma yímî-nomma narááne. óq-taoqa Áánûqtuma óqtamma yímítata min-óqtápíké nommá narááwana anaaeâqa min-óqtákómá yetê iráiyé. min-óqtákóni áaimma minná Ítu Káríqtoe. ⁵ miráimanibo taíganimma mi-káyúkábíkemmá yeqtábá Áánûqtuma amuqá íma maqyíkaraiye. miráitana wemá yemmá mamá mibâq kokoq éna aayá-marábâq puqyíkaraine. yeqtí aráâq-yugoma mi-maráráq kugúbaguraine.

⁶ maami-kékén-áímmá kéitera q táwî-yataaqtabama ítikaino. maa-káyúkámá miráoniq íoro. ⁷ yaímma amammá óqtakakekaraq yaatakékárâq tarôq umákaan-amakaq nunamummá tirááne. yemá uráaniq íoro. óqtakakaraq yaarakárâq nunamummá tirááqtaba Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábímmá kétiye:

“waayúkama omâq-ááwákâq maraq máqeta mikáké itó-ureta akáyáániq éta yimuqá makááe.”

téna kétiye. ⁸ yeqtí kebó-yatááqtábábóata nóinaq páâq uráiyó? taígani-kayukama (23,000) mimórâ táoqa pukááne. ketáámá yemá uráaniq umá íma mirá-onatae. ⁹ yaímma-wayukama Áánûqtumma aú pukáipaq awé í-yatááqtábá yemá makâqma aónaawana yeráwákâqá nóinaq páâq uráiyó? irakabayaakómá yúpuitata pukááne. miráinaq maami-kékén-áímmá ítama arútáaro. ¹⁰ yaímma-wayukama Áánûqtuma wakúyikaqtabama

nárun-narun-aimma tewanamá yekáqá nóinawaq pááq uráiyó? Áánûqtuma wení kaqtó-wayukabike móra-waigomma timákáitana mi-yúmá yawítíyukaine. miráinaq maami-kékén-áímmá ítama arútáaro. ¹¹máqtemma maami-qtátááqtábá keqtáá tiráátinoqtaba agatááne. kékén-áímmá téta agatááne.

ítáaro. maa-marágómá ánatai-awaataq kéwiye. ¹²yaímma keráwápíkémhá ketúyánápímmá téq: “aati-aatimá kemá mi-káyúkáráá íma kéune.” téq kéteqa maannáyaba taákaq máráaro. egaráq kúmiq-yataariq kanaaráq ínóne. ¹³miráimanibo Tááqtaama emhá káqo-kayukama uyátá-maqma makátíniq umá íma makatíniye. emá Áánûqtukaq kamuqá itaao. wemá wenamááriq wenáama kéwaraiipoaq keráwáqá Áánûqtukaq kanaaráq kamuqá itánoe. emá mirámô inanamá Áánûqtuma Tááqtaama íma ayuwáinana emhá makaténa uyátaniye. ímiye. Tááqtaama keráwáqá makatínéna kéinanama Áánûqtuma keráwáqá pékinon-amma tiráátiniye. minnáyababoaq keráwáqá makatí-yátáákómmá kanaaráq uyátanoe.

¹⁴miráimanibo tíkái-tibaqawaaraa-kayukao, amammá óqtakakenabi yaataké tarôq uráa-qtataakonopakemma aati-aatimá nékaq máero. aati-aatimá mi-qtátáákókáqá “íráqôniqtaa umátikaa” téraq ítero. ¹⁵yaáqa ítaraa-kayukaraa umá kétima-timune. miráinaq maamin-áímmá tenúnayaba túyánámmá ítama tágaaro.

¹⁶ítáaro. Áánûqtuma keqtáá íráqôniq umátíkáiqtaba wekáq “tíkáiye” téqtaa naúnanapo ketáámá mórabi yagaroqtamá Ítu Káríqtoni naeogógáráq wenaúgogaraq kéyagaroqtaunatae. ¹⁷áramma ketáámá máqtemma móra-mora-yutaama mimórá-yákákémhá

móra-mora-aayapaq mayáunataama mimórá-áumá mamá kéyagaroqtaunatae. ¹⁸keráwáqá minnáyabama kétagaao? abo Ítiráaeo-wayukati áaikaq aónaaro. yemá Áánûqtukaq amí-yááreráqá ámikaan-amaqa kéneta yemá nunamummá kéteta miráuma yemá Áánûqtute mórabi kéyagaroqtae. ¹⁹miráimanibo kemá mirá íkétune. minná ketáámá óqtanabi yaagóni amakáq ámên-amaqo naanatóámá ketáámá miráuma mi-qtátáákáq nunamummá mimóráiq umá kétunatae. ímiye. minnámmô túnna-waigon áaimma íwáiyé. maamin-ámámmá yemá paátataapoana móraiq umá amaqá yekáq yímemma minnágaraq paátataare. ²⁰miráimanibo ítáaro. waayúkama náayuwabi óqtanabi yaagóni amakaq nunamummá te-yúmá yemá amí-ááwáqá kutiwákókáq kéyime. ániibo keráwáqá kutiwákógáráq yagaroqtaiyábá íkétikaiye. miráipoaqta ketáámá kaayaq-káápúbíké íma nánátae. ímiye. ²¹miráuma ketáámá uyátárai-nakoni yaarerákékáráq kutiwákóni yaarerákékáráq íma nánátae. ²²uyátárai-nakoma keqtáámá áyámma umátikani-qtataariraq ónúnyabataa kétikaiyo? ímiye. ketáámá wemmá uyátá-maqma akoqnáá kéunataabiyo? ímiye. ²³maan-áímmá áraíne. minná ketáámá naayón-ááíkkóni aménáápákémhá yubíqtuweqtaa kóraunataamanibo máqte-qtataakoma íráqôniq íkéiyé. keqtááyábámá máqte-qtataakoma íma aammá aúkaimanibo máqte-qtataariq kéunanataa íma tíwáqnaa kéoe. Áánûqtuni waayúkama mamá akoqnáá umá itáiq-itaiq í-wáyúkámá aúqyikaiyaba kétikaipoana ²⁴maannáma taákaq máráaro. aáwaqa naíyanabi máqte-qtataariq íyama káqowa-kaqowaqtaba mirá-umayikaaro. mi-qtátáákómá keráwáqtábá íráqôniq

umátikaina-yataaqtaba yenamáa íma mirá ínômanibo mi-qtátáákómá óq-wayukayaba íráqôniq umáyíkái-qtataaqtaba mirá-oro. ²⁵ amaqá aáwaqa meyaníq í-márúkákq maráiyamma paá kéneraq netuq-túyánámmá íma itáaro. ²⁶ paá maannáyaba taákaq máráaro. “maa-márágárq máqte-qtataakaraqa maa-márábí wáimma uyátárai-nakonnae.” mirá téna Tébitima íbí naayóbáqá tiráine. ²⁷ miráuma íma itáiq-itaiq kéo-kayukama eqtábá téta: “emá ketê aáwaqa koma nánône.” téta mirá tíyaama paá koma naao. aáwaqa yemá amíyamma paá kénewaq netuq-áuyánámmá íma itaao. ²⁸ miráimanibo móra-waigoma eqtábá téna: “maan-ááwáqá amakókákq ámên-aaware.” téna tínaama ínaao. kemá téq min-ááwákómá emmá mamá táiq íniye íketune. ímibo ²⁹ min-nákómá emmá timámî-waigoqtaba kemá maará kêtune. mirán-ááwáqá kénenanama min-nákómá netuq-áuyánámmá itániye. kemá min-ááíqtábámá paá umágnorepoaq nôraq itaráq óq-nakoni aúyánákóqtábá mirá kéuno? ³⁰ kemá maará téq emmá yawéqma timá-amenune. kemá “tíkáiyé” téq Ánúqtukaq amaqá naanayábámá tennamá mikáké min-ámáqá íyaq nanúnô? kemá naannamá waayúkama kemmá íyainaro. móra-waigoma wení itáiq-itaiq í-yátááqá aqnúníq ínna-waigoma aúyánápí téna “minnáma táigoniq kéiyé” tínaqa kemá íma nanúne. miráinaq keráwáqá maamin-ámáán-áímmá wáráaro. ³¹ minná keráwáqá máqte-qtataaqa kéneq máqte-qtataariq kéiyata káqo-yuma kétémoneta yemá Ánúqtuni tágama-yataaqa aónáaro. ³²⁻³³ mi-qtátááríq keráwáqá kéeqa óq-nakoma mamá kúmiq-yataariq umákáama mi-qtátááríq íoro. Ítiráaeo-narabi Karíki-narabi Ítukaq

itáiq-itaiq ína-narabi íma makatéraq mamá kúmiq-yataariq umákáaro. min-ámáán-áímmá kemá kéwaraune. ketáainapo káqo-yuma yimuqá maraíyábá maqmá káonaune. áqnáabaq kenamááríq ketábá íráqôniq íma kéunamanibo áqnáabaqa káqo-yuma íráqôniq kéumayikaune. miráunama netuq-wáyúkámá yiwíráanata Ítukaq itáiq-itaiq kéiyana atóbamayikaniqtaba kétékaiq mirá kéune.

11 kemá Ítunopake mayáunaiq umá keráwáqá ketôpake máyáaro. ² kemá tiráátirauna-yataaqa taákaq maké mirá óqtabama kemá timuqá kémarauene. ³ maannáyaba taákeq umáe úyóro. Ítu Káríqtoma wemá keráwáqá waayanaaqti tíqnómmá máitq keráwáqá keqtínáaqmaati yiqnómmá máae. Ítu Káríqtoma Ánúqtuni aménáápáqá máiyé. minnágoni áaimma maará-uraiye. keráwáqá waamá Ítu Káríqtoni náapaakoni aménáápáqá máawata keqtínáaqmaqa keráwáqti náapaakoni aménáápáq máae.

⁴ ketáái áaimma maará-uraiye. waagómá waabá-káyúkárq nunamummá kétenabi Ánúqtuni amuné-áímmá kétenama wení aqnómmá kámoqnapo aqtóráimma wemá wení aqnóqtábá agaemá kéiyé. min-ááíkoní áaimma minnáe. waagómá Ítu Káríqtoni aménáápáq kémaiye téna kétéraatiqtaae. ⁵ miráimanibo aaragómá waabá-káyúkárq nunamummá kétenabi Ánúqtuni amuné-áímmá kétenama wení aqnómmá íma yawáaq umáraimma wení aqnóqtábá agaemá kéiyé. minná Ítiráaeo-wayukati yáaine. mirámô immá aaragómá wenawaikóní náapaakon aménáápáq kémaiye téna kétéraatiqtaae. aaragómá wení aqnómmá íma yawáaq énama aqnótáuma karéqéna yuwaíno. ⁶ miráuma aaragómá wení aqnómmá íma yawáaq íyábá íma akáinana

waagóní náápaakoni aménáápáqá ímanenama wení aqnótáuma waatí yiqnótáuraa umá karaíno. miráimanibo wemá miráuma aakaq-nóínkáá umá karaíyábámá agaemá ínanama wení aqnómmá tabaráábenapo yawáaq íno. ⁷Áánûqtuma waamá wetábá wekáá umá tarôq uráipoana waamá Áánûqtuni tágama-yataakoni amammá máíye. aaragómá waagóní tágama-yataakoni amammá máíye.

⁸Áánûqtuma waamá aaragókáké íma tarôq uráíye. ímibo Áánûqtuma aaramá waagókáké tarôq uráíye. ⁹ánibo Áánûqtuma waagómá aaragómá áwáqnaa íyábá íma tarôq uráibo Áánûqtu aaragómá waagómmá áwáqnaa íyábá tarôq umákaraiye. miráuma wenawaikóní tágama-yataakon amammá máíye. ¹⁰miráuma aaragómá wení aqnómmá yawáaq immá minná aaragómá waagóní náápaakon-amenaapaq máí-awaamere. ánibo kaqtó-wayukama Áánûqtunopaq kanaarácq aónanoe. ¹¹áaqíbo maannáyaba kéitaune. Áánûqtun-aurakaq waagómá aaragóqtábá kéitana aaragómá waagóqtábá kéíye. ¹²maamin-áímmá áraíne. áqnáae-kanaaraqa Áánûqtuma aaramá waagókáké tarôq uráimanibo íbêqa waagómá aaramá kémayikaae. miráuma yenákámá mákakoratama máqte-qtataakaraq Áánûqtunopake kéíye.

¹³minnáyaba keráwáqtí aúkápimma téite oro. aaragómá nunamummá kétena wení aqnómmá íma yawáaq immá íráqô-qtataarabiyo? ¹⁴waagómá ayáqtááq-aqnotaumo wáimma íráqô-qtataarabiyo? ¹⁵miráimanibo aaragóní ayáqtááq-aqnotauma wení tágama-yataaqa íyaq wáíyo? maannáyaba Áánûqtuma wemmá ayáqtááq-aqnotauma ámikaiye. minná minnánapo wení aqnómmá kanaarácq

yawáaq íniye. ¹⁶móra-waigoma kemá itáuna túyánámmá íma itáina-waigoqtabama maará téq kétima-amune: “maamin-ááíqtábámá máqtemma ketáámá Áánûqtun-aama álkuma itáuna-yutaama kéwaraunatae.” téq wemmá kétima-amune.

¹⁷íbêqa kemá íma arútái-qtataakoqtabama agayánúne. minná yaímma-aikomma Áánûqtuqtaba wenitaatá kéeqa keráwáqá pááqyamma írágóniq kéomanibo uyátá-maqma táigoniq kéoe. ¹⁸áqnáabaqa kemmá maará téta tímá tímikaae. keráwáqá wenitaatámo kéeqa keráwáqá yatáqma nékaq-nekaq kéumageq íma mimórá-túyánákáq kémaae tirááe. túyánámmá kéitaunama maamin-áímmá keráwáqtábá temmá yaímma árain-aíne. ¹⁹óq-aikaraq kemmá tímá tímikaae. minná keráwáqá yatáqma móra-mora uráapoata anómma arupú-wayukama yemmá máqte-kayukama kanaarácq abarokácq yimónanoe. ²⁰⁻²¹óq-aikaraq itáunama keráwáqá uyaaté páátákáá aáwaqa ketábá kémayaae tirááe. yemá téta yaímma-yuma yemá aáwaqa íma kanaarácq kémayaawata yaímma-yuma taíbaq aíbôq-nomma kénaae tirááe. min-áímmá árain-aimmo ínanama min-ómáqá uyátárai-nakoqtaba taákaq íma maránôn-omaqiye. ²²keráwáqtí aáwaqa nánó-namma móra-mora wáíye. íyabiyo? keráwáqá áwáyoq-wayukama yigaemá yímêwata yeqtí aáwaqa íma wáipoana keráwáqtí táaikoma Áánûqtuni waayúkama álkuyo-yuyaba táigoniq kéíye. minnáyaba keráwáqtí túma mamá múte yauyónúnô? ímiye. ²³aqtó-kánáaráqá uyátárai-nakoma wení iyápó-annama yammá yímikaiqtaba wenamáárfiq kemmá tímá tímikaiye. minnáyaba kemá áqa tímá tímikaune. mi-nókáámmá Yúqtaati wemmá waéqma namuro-wáyúkátí

iyáápi makáitana uyátárai-nakoma Ítuma yammá matáiyē. ²⁴ áqnáabaqa wemá “tíkáiye” Áánûqtukaq timátuwēna yammá kégitēna timá yímikáiye: “maannáma ketúgomma keráwáqtábá kétimune. mirá kéeraq naíyamma keqtábá taákaq máráaro.” tena timá yímikáiye. ²⁵ mórai q umá anaaékaqa káápuma aúgemma anón-anona-aimma ketí naaenápó timá yarúmaqtakoni awaaméré. keráwáqá kéneraq aati-aatimá keqtábá taákaq máráaro.” tena timá yímikáiye. ²⁶ keráwáqá maami-támmá kéneq maami-káápúbíkē kéneq íyaqtabama óq-wayukama uyátárai-nakoni pukáiqtaba kétima-yimiyanaq wemá yawéqma kumíní-kanaaraq wíniye. ²⁷ móra-waigoma maami-támmá kénēna maami-káápúbíkē kénēna uyátárai-nakoni aúyabagaraq naaeýábágáráq wēnaúyánápímmá tena “maaminnáma pááqya-qtataare.” tena ti-wáigómá kúmiq-yataariq kéiyē. ²⁸ miráipoata máqtemma maami-tákáráq maami-káápúbíkékáráq nánétama áqnáabaq yemá yenamááriq arútaraiyaqtaba maqmá aónatuwetāo. ²⁹ móra-waigoma kénēnama wēnaúyánápímmá Ítu Káriqtoni aúgoqtaba íma itáinama Áánûqtuma wemmá mamá yawááq-umakaniniq kéiyē. ³⁰ miráuma kēnaawatapoata Ítu Káriqtoni aúgoni áaikaq yeqtúyánámmá íma maréta yaímma keráwápíkē aqnúníq kéowata taíganimma karímá kémayaawata yaímma-yuma pukááē. ³¹ ketáámá aati-aatimá kenamááriqtaa arútaraanayabataa maqmá aónaananataama Áánûqtuma keqtáámá yainéna táí-meyamma ítiminiqtaae. ³² taákaq máráaro. uyátárai-nakoma keqtáámá yainánéna ínnama keqtáá mamá arupú íniqtaba mirá-iniye. wēní aapaqtábá ketáámá arupú-wayukataa aúkáananataama

Áánûqtuma keqtáámá tébakaq maa-márábí-káyúkágáráq íma yawááq umátikaniqtaae.

³³ ketíbâqawaayuo, keráwáqá uyátárai-nakoni omáq-ááwáqá nánéqo yama mórabi álkuteqa keráwáqá móra-mora-yuma móra-mora-yuti yiwé oro. ³⁴ móra-waigoma áama ôriq umá keyainana íma kanaaraq awé ínēnama wēní naaúpaqa uréna aáwaqa koma naño. mirá kéeq mórabi álkuiyamma Áánûqtuma keráwáqá íma yawááq íniye.

kemá kerawáqtôpaqo yéqa óq-yataaqtaba ámáan-aimma mó-tima-timenune.

12 ketíbâqawaayuo, íbêqa kemá Áánûqtuni Aokaq-Áágónôpake kéqokeq-akoqnaagoma timá-timēnaaq kéune. ² keráwáqá kéitāae. keráwáqtí itáiq-itaiq í-kánáámá íma pááq uráikaqa keráwáqá yaatakénábi óqtakake tarôq uráa-qtataaqa íma aúwarai-qtataaqa Tááqtaama yabititaq nunamummá tirááē. maami-qtátáákómá keráwáqá yabitimá yeqtôpaq ³ yukáipoaq maaminnáyaba keráwáqá ítama arutaígāae téq kētune. nāanawaq Áánûqtuni Aágoma áraimma wáiyō? ítāaro. móra-waigoma tena “Ítuqtaba akááyáámmá tero” tinnama wemá Áánûqtuni Aágokake íma kétiye. miráimanibo móra-waigoma tena “Ítuma uyátárai-nare” tinnama ketáámá káonaunatae. Aokaq-Áágómá wemmá áwáqnaa kéiyē.

⁴ móra-nakaraq káqon-nakaraq yemmá Áánûqtuni Aágoma kéqokeq-akoqnaama keyimimanibo maami-máqtē-qtátááqá yemmá yímimma mimórā-Áókáq-Áágónópákē kéiyē. ⁵ uyátárai-nakoqtaba waayúkama kéqokeq-mayaima kémayaamanibo yeqtí uyátárai-nakoma mimórāē. ⁶ miráuma Áánûqtuma kéqokeq-wayukaraq ókon-oko-mayaima

kémayaimanibo máqte-kayukaraqa mimórá-Áánúqtúmá mirá kéiyé.
⁷móra-mora-yuraqa Aokaq-Áágómá mi-qtátááqá Ítuni waayúkayaba íráqòniq kéumayikena mirá kéiyé.
⁸yaímma-wayukaraqa Aokaq-Áágómá Áánúqtuqtaba itaí-yátááqá kéyimena óq-wayukaraqa maa-máráqóqtábá itaí-yátááqá kéyimiye. ⁹Aokaq-Áágómá anómma itáiq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa yaímma-wayukaraq kéyimena óq-wayukaraq karímá atóbamayikai-akoqnaama kéyimiye.
¹⁰ánibo Aokaq-Áágómá yaímma-wayukaraq akoqnáama yímítata yemá anón-awaameq-yataariq kéoe. yaímma-wayukaraqa akoqnáama yímítata Áánúqtuni watáama waabá-káyúkáráq kéte. yaímma-wayukaraq akoqnáama yímítata táí-aagoma mayaímá kémayaitanama yemá kéitaae. óq-wayukaraqa akoqnáama yímítata yemá óqain-oqaipeke watáama kanaaráq kéte. ánibo óq-wayukaraqa akoqnáama yímítata yemá min-áímmá kanaaráq kéwaerae.
¹¹maami-máqtén-ákóqnáámá mimórá-Áókáq-Áágómá kéyimiye. Aokaq-Áágómá móra-mora-yuyaba aokaq-aokaq-máyáímá mayaílkáae ténama akoqnáama ámikaiye.
¹²maamin-áwááméq-áímmá ítáaro. waayúkgoni aúgoma mimórá-yátááqániibo weqtábámá taíganin-aayapaq wáiyé. Ítu Káríqtoni aúgaraq ketáágáráqá mirátáá kéunatae. minná wemá kímora-auma máitaqtaa ketáámá móra-mora-yutaama kímora-aayapaq máunatae. ¹³ánibo ketáámá máqtemma mimórá-Áókáq-Áánápó pékaunataama ketáámá mimórá-túráá aúkáunatae. Ítiráaeo-wayukagaraq Karíki-wayukagaraq mi-káyúkámá náayuwabi ánná-wayukaraa umá mayaí kémayeta meyámmá íma máyáa-yugaraq mi-káyúkámá

náayuwabi paá umágureta meyámmá máyáa-yugaraq máqtemma ketáámá mimórá-Áókáq-Áágómá matáunatae.

¹⁴maan-áwááméq-áímmá ítáaro. aúgoma wení taíganin-aayapaq wáiyé. ¹⁵aítaukoma watáama kanaaráq kétenama maará téna tíníyô? “kemá ayáámma íma máune. miráítaq kemá móra-aayapaq-auma íma máune.” ténaq mirá-tiniyo? ímiye. ¹⁶aáarakoma wetáama kannaráq kétenama maará téna tíníyô? “kemá aúramma íma máune. miráítaq kemá móra-aayapaq-auma íma máune.” ténaq mirá-tiniyo? ímibo aáarakoma móra-aayapaq-auma wáiyé. ¹⁷ítáaro. máqten-augoma aúranaatuqma wáinanama náaraq umáwaq aúgoma kanaaráq aamá itáníyô? ánibo máqten-augoma aáaranaatuqma wáinanama náaraq umáwaq aúgoma kanaaráq ákúq umá itáníyô? ¹⁸Áánúqtuma móra-mora-aayapaq-auyabama waínaraq wáikaae téna makáiyé. ¹⁹kímora-aayapaq wáinanama minná íma mútúq-aumiye. ²⁰ímiye. taíganin-aayapaq wáimanibo mimórá-áúmíye.

²¹aúrakoma ayáákoqtabama maará téna íketima-amiye: “kemá eqtábá íkéune.” téna íkétitana aqnókmá aítaukoqtaba “kemá eqtábá íkéune.” téta íkétéye. ²²ímibo aaqáo. yaímma-aayapaq-tuyabataama maará téqtaa ketáái táyánápímmá kétunatae: “aqnúniq in-áúkápáré.” téqtaa kétunataamanibo mi páaqyan-aayapaq mútúq-tugoqtabataa mayaímá kémayaiye. ²³yaímma-aayapaq-tutaama aónaiyaba íma íráqòniq kéimanibo min-ááyápáq íráqòniq umá kawáá kéunatae. ²⁴yaímma óq-aayapaq-tutaama unáákáqtòrakemma íma yawáá kéeqtaa miráráá umá íkéyabiyunatae. Áánúqtuma aúma taròq kéenama yaímma-aayapaqtabama aúyánápímmá

téna “yemá ôriq umá íráqône.” téna tiráimanibo mimórá-ááyápáqtábá ketáámá téqtaa “yemá paá pááqyane.” téqtaa túyánápímmá kêtunatae. Áánûqtumma máqten-aayapaqa yaaguyabíyábá kákaiye. ²⁵ miráuma aúgoni móra-mora-aayapakemma yemá ááiqa íkéomanibo yemá paá weníkawaa-wenikawaa kéoe. ²⁶ móra-aayapaq tú-tiqa kéitanama tébakaq-aayapakaraq yú-aíqa kéíye. móraiq umá móra-aayapaq tugoma íráqô-qtataaqa kémayaitanama mútûq-tugoma amuqá kêmaraíye.

²⁷ íbêqa ítáaro. keráwáqá máqtemma Ítu Káríqtoni aúyawaaqa mááe. móra-mora-yuma móra-mora-aayapare. ²⁸ móraiq umá Áánûqtuma móra-mora-yuma mayaímá wení waayúkayaba keyimiye. áqnáabaqa tímáyíkarai-yuwe. mikáqá Áánûqtuni amuné-áímmá te-yúwé. mikákémmá yirááti-yugaraq anón-awaameq-yataariq o-yúgáraré. yaímma-yuma karímá mamá atóbamayíkaa-yugaraq yaímma-yuma yemá Áánûqtukaq nunamuqtábá áíkuyo-yuma yíwáqnaa o-yúwé. yaímmama kawáá-wáyúkágáráq óqain-oqaipeke watáama te-yúwé. ²⁹ máqtemma tímáyíkarai-yuwabiyo? máqtemma Áánûqtuni amuné-áímmá te-yúwábiyo? máqtemma yirááti-wayukabiyo? máqtemma anón-awaameqa tarôq kéoyuwabiyo? ímiye. ³⁰ máqtemma karí-wáyúkámá mamá atóbaa-yuwabiyo? máqtemma óqain-oqaipeke watáama te-yúwábiyo? máqtemma maan-áípíké aamá waéraa-yuwabiyo? árainuramma ímiye.

³¹ miráimanibo keráwáqá uyátá-maqma-yataaqa Aokaq-Áágómá keyimiqtaba tikáinama minná íráqô-qtataare. íbêqa kemá mú mikákáá anómma amí-yátááqtábá keráwáqá tímá-timenune. minná arummá amí-yátáaré.

13 kemá waayúkati yáagaraq Áánûqtunopake kaqtó-wayukati yáagaraq kêtunamanibo Áánûqtuni arummá amí-yátááqá ímateq káqo-yuma tirummá íkéyimenama ketáagoma miráuma yubákurai-kaoyakoma áama áyáinikaa íniye.

² Aokaq-Áágómá kemmá Áánûqtuni amuné-áímmá ténúnayaba akoqnáama tímikaitaqa máqte-qtataaqtaba kéíteq máqtemma aúpáq-yátááqtábá ítama tágareqanibo óq-wayukama tirummá íma yímênnama minná kemá paátataakaa-nare. Aokaq-Áágómá kemmá tíwaqnaa ínaq itáíq-itaiq kéeq anumá kanaarác aweqtánúnamanibo kemá waayúkama tirummá íma yímênnama minná kemá paátataare. ³ áwáyoq-wayukaraq ketí máqten-otamma yiménúnamanibo káqo-kayukama tirummá íma yimúnama kemmá íráqôniq íkéumatikaiye. owé. yemá iyúwáanata kemmá tókamma ketúma irabí agamá kautínô-manibo káqo-kayukama tirummá íma yímikaananama minnágoma ketí tíwîqa íma mamé uwíniye. ⁴ mi-wágómá náawabi káqo-yuma arummá amínanama yaákare kanaarác awé íniye. kaayoné-náqá máena íma koyukaayún-naqa máíye. kárún-aimma íma kétiye. wenamááríq wenaúma íma múte keyauwiye. ⁵ mi-wágómá káqo-kayukayaba arummá keyimena yemá íma anón-aimma téna agamá kégautiye. áqnáabaq wetábá ákái-qtataaqtaba aúyánámmá íma kéitaiye. wemá pááqya-qtataaqtabama áyámma íkéena káqo-yuma wemá otaammá kuyákáaqtabama íma aákaq kêmaraíye. ⁶ min-nákómá náawabi arummá keyimena waayúkama kúmiq-yataariq kéowanama amuqá íkémaraímanibo yemá arupú kéowanama amuqá kêmaraíye. ⁷ náawabi árainuramma arummá yímî-waigoma wemá aú-aíqa

kémayena ummaa-yátááqá anómma kémayenamanibo arummá paá kéyimiye. maami-qtátááqtábámá aati-aatimá yaákarena awé kéyiye. min-nákómá aati-aatimá Áánûqtukaq itáiq-itaiq íyábá yokaa kéena waayúkati íráqôn-aaimma aónaiyaba yokaa kéyiye. wemá íma aónaraimma íráqô-qtataaqa abarokáq ínîqtabama paá awé kéyiye. ⁸Áánûqtuni Aágoma keqtáámá arummá amí-yátááqá tímikaiqtaama watúq-watuq umá wániye. Áánûqtuni amuné-áímmá tí-ákóqnáámá tímikaiqtaama ánataginiye. óqain-oqaipe wataáma tí-ákóqnáágaráq tímikaiqtaama ánataginiye. itai-yátááqogáráq ánataginiye. ⁹abo íbêqa ketáámá paá yaímma árai-qtataaqtabagaraq paá yaímma Áánûqtuni amuné-áíkaráq kéitaunataamanibo ¹⁰anaaékaqa itai-yátááqá mútûq keqtáábímmá abarokáq ínna-yupaama maami pááqyana-itai-yataakoma paá panane umáginíye. ¹¹kemá pááqyan-iyapoma máeqa kemá pááqya-noiyapoti wataáma tiréq pááqya-noiyapoma yúyanámmá itáaniq umá túyanámmá ítauna. miráimanibo íbêqa kemá anómma káureqa pááqya-noiyapoti yáaimma paábaq yukáune.

¹²íbêkaraq ketáámá árai-qtataaqa kanaaráq íma aónaunatae. íbêqa miráuma táíq urái-kaapopikaa umá íma abarokáq káonaunataamanibo anaaékaqa aúgen-auwaraimma mayéqtaama máqte-qtataaqa ketáái túbáqá abarokáq aónama táganunatae. íbêqa kemá paá pááqyamma káonaune. miráimanibo mi-kánááráqá Ítu Káríqtoma keqtábá ítama tágatukainikaa umá máqte-qtataaqtaba ítama táganune.

¹³maannáyaba taákaq máráaro. kaumo-yátááqómá watúq-watuq umá wániye. minná itáiq-itaiq umá

yáqtoqma akoqnáá iyé. íráqô-qtataaqa íma káonauna-yataaqtabataa awé iyé. tirummá amí-yátááqtábá iyé. miráimanibo maami-káúmó-yátááqíkemmá mú mikákáá anó-qtataaqa minná tirummá amí-yátááqtábá wáíye.

14 miráuma áqnaabaqa Áánûq-tunopake tirummá amí-yátááqá mayaiyábá tikaíno. mikáké keráwáqá óq-yataaqa Aokaq-Áágómá tímíníqtaba tikáinaqa Áánûqtuni wataáma waabá-káyúkáráqa tí-ákóqnááyábá tikáino. ²abo mi-káyúkámá náayuwabi Aokaqa-Áágônópake óqain-oqaipe te-yúmá paá Áánûqtukaq kétéwanaboana yeqtí yaágoma keqtáámá íma tíwáqnaa kéyiye. min-áupáq-áímmá keqtáámá íma kanaaráq ítama táganunatae. Áánûqtuni Aágoma wenamáa kéitaiye. ³miráimanibo mi-káyúkámá náayuwabi Áánûqtuni wataáma tímá táгаа-yuma mi-kátáánápó kanaaráq mamá óq-wayukama akoqnáá éta mi-kátáánápó yemmá kanaaráq umá yíqtaaiq éta yimakakí kéumayikaae. ⁴min-nákómá náawabi óqaipe wataáma tímá wemá paá wenamááríq wetábá mamá akoqnáa kéyiye. miráimanibo min-nákómá náawabi Áánûqtuni wataáma abarokáq tímá tágainnama wemá Ítuqtaba áíkuyo-kayukama mamá akoqnáa kéumayikaiye. ⁵keráwáqá óqaipe wataáma tíyábá kétékaimanibo minnágoma uyátá-maqma Áánûqtun-aama waabá-káyúkáráq tíyábá kétékaiye. tímá tágainma uyátá-maqma anó-mayaimanibo móra-waigoma óq-aipike wataáma kéténana káqo-nakoma min-áímmá waeráinama minnágoma Áánûqtuni waayúkama kanaaráq yíwáqnaa íniye.

⁶ketíbâqawaayuo, keráwáqtoqpaq iréq kemá óqaipe wataáma tímá-timenunama keráwáqá tíwaqnaawaq kéuno? ímiye. paá

árain-aimma kemá abarokáq túnnama keráwáqá tíwáqnaa kéiyé. paá yaímma itái-yátááqá tirááténawabi Áánûqtuni watáama waabá-káyúkáráq keráwáqá táabike túnnama keráwáqá tíwáqnaa kéiyé.

⁷ítáaro. kaapáúmma yemá timá táiq íyatama tébakaq-yuma yemá náaraq umáwaq kaapáúmma tínô? ⁸mórai q umá ááyama-aimma waayanaammá íma ítama arutétama yemá náaraq umáwaq ááikaqa yokaa ínô? ⁹keráwáqá óqaipikemmo watáamo temmá miráráá kéiyé. keqtáagoma áaimma íma wáiyé. káqo-yuma keqtáagoni áaimma íma kéitaawana min-áikómá paá uwáá keyokiye. ¹⁰maa-márábímmá taíganin-aimma wáitana móra-mora-aikoni áaimma wáimanibo ¹¹kemá min-áíqtábá íma ítama arutéqa maará téq tenúne: “min-nákómá watáama tin-náqá wemá óq-marabake-nare.” téq tenana wegáráqá keqtábá mirá téna mimórá-áímmá tíniye.

¹²miráitaq keráwáqtábá maará téq kétima-timune. Aokaq-Áágómá akoqnáama timíyábá ôriq umá kétékainaqá Áánûqtuni waayúkama mamá akoqnáá umáyikaiyaba tikaíno. ¹³móra-waigoma keráwápkémmá óq-aipike watáama kéténaqa min-áímmá waeraí-ákóqnááyábá Áánûqtukaq nunamupí ítama aónaaro. ¹⁴keráwárábi kemá óq-aipike nunamummá tennamá ketirun-íyápógómá Áánûqtukaq nunamummá kétémanibo ketúyánápímmá miráuma yawáápi móra-yataaqa íma wáinikaa kéiyé.

¹⁵miráinaq náaraq ónúno? maará ónúne. minná nunamummá ténááqa ketí tirun-íyápógáráq ketí túyánánápógáráq tenúne. Áánûqtun-awiqa ibí múte yauyónááqa tirun-íyápógáráq túyánánápógáráq tenúne. mirámô onatamá waayúkama arupú umá

ítama táganoé. ¹⁶abo keráwáqá tirun-íyápógáráq waayúkama íma itáiyen-aipike kéteq Áánûqtun-awiqa múte yauwíyatama tébakaq-yuma náaraq umáwaq téta keráwáqá táayabama “miráuma waíno” tínô? ¹⁷keráwáqá íráqôn-aimma téq Áánûqtuqtaba timuqá marakánéq óq-aipike kemmá óq-wayukama umá yíqtaaiq íma kéoe. ¹⁸kemá Póroma kenamááíriq óqain-oqaipike watáama tenúna-akoqnaama máqtemma keráwáqá uyátá-maqma matéq Áánûqtukaq “tikáiyé” kéténnamanibo ¹⁹Áánûqtuni waayúkama mórabí áikutaawaqa yeráwáqá ítama tágáigae téq kéténe. miráipoana móra-tiyaapaq awaaraq-wátáámá ketáabiqtaq wái-waigoma taíbaq-aipimma (1,000) uyátá-maqma abarokáq íráqôníq kéiyé. ²⁰ketíbawaayuo, túyánápímmá iyápóraa umá íma ítama máero táí-yataaqtabama miráuma iyápógoma íma ítáinikaa oro. miráimanibo ketúyánápímmá waayúkaarikaa umá ítama máero. ²¹ketáái ámáan-aikoma agamatá-kánnáábíkémmá kétéye: “kemá óq-aipikemna namuq-wáyúkátí yóyauqnapo ketí waayúkama timá-timenune. miráimanibo íbêkaraq ketí waayúkama ketáama íma ítánoe.”

téna uyátárai-nakoma kétéye. téna yaináníqtaba kétéye.

²²óqain-oqaimma minná Ítukaq íma itáíq-itaiq kéo-kayukayaba Áánûqtuni awaaméré. miráimanibo Áánûqtuni amuné-áímmá waabá-káyúkátí yúbáq tenanatóámá Ítukaq áqa itáíq-itaiq kéo-kayukama yíwáqnaa kéiyé. ²³áqnáabaqa kékén-áímmá timá tímeno. keráwáqá máqtemma móra-mora-yuma mimórá táoqa óqain-oqaipike áikuma watáama kétéyanama maará-qtátááqá kanaaráq páaq íniye. itáíq-itaiq íma ínna-nakoma

keráwáqá álkuyopi irénama wemá keráwáqtábámá téna “aíbôq-wayukae” tniye. ²⁴ miráimanibo wemá kéinaqa Áánûqtuni watáama abarokák týanama wemá ítama kétagenama wení kúmiqtaba wenamáárfq wetábá maqmá aónaniye. ²⁵ wení aúpáq-áúyánáqtábá kétiyanama wemá kéitenama awáutena óipi yawááq-urena Áánûqtukaq nunamummá tniye. keráwáqtábámá téna “árainma Áánûqtuma yeté máiyé” tniye.

²⁶ ketíbâqawaayuo, miráuma maannâ íraqôn-amaan-aine. keráwáqá mórabi álkuteqa náawabi Áánûqtun-awiqá ibí múte yauyenabi náawabi yiráátinabi náawabi árain-aimma Áánûqtuma wemmá ámîqtaba tinnawabi náawabi óq-aipike watáama kétinana kéqo-wama min-áimmá waeráinama mi-máqte-qtátáárfq íyamma Áánûqtuni waayúkama umá yíqtaaiq éra ítáiq-itaiq kéo-kayukama mamá akoqnáá umáyikáaro. miraráá oro.

²⁷ keráwápikémmá yaímma-yuma óqain-oqaipe watáama ténéqa paá kaayaq-wáigóbi kaumo-wáigómá tíno. móra-mora-yuma áqnáabaqo tinnawaimma awé kéiyana wemá tíma ánatatuwainaro. miráinanana káqo-wama min-áimmá kéwaerena áaimma tímá tágaino. ²⁸ miráinanana mórama min-áikóni áaimmo kanaarq waeránin-naqa ímo máinama óqain-oqaipekemma mórabi álkuiyakaqa ítero. ímibo mi-káyúkámá paá yúyánánóbáqá óqain-oqaipekemma Áánûqtukaq tero. ²⁹ keráwápikémmá yaímma-yuma Áánûqtunopake watáama matétama paá kaayaq-wáigóbi kaumo-wáigómá tíno. tébakaq mi-kátááyábá yúyánámmá ítáaro. ³⁰ minnámo ítáiya-kayukabikemma móra-nakomma Áánûqtuma min-áíqtábá aúge-qtataaqa aráátinanama watáamo tinnawaimma nakoma paátí kémaena min-nákómmá

ayuwáinanana wemá aráátinna-wataama tíno. ³¹ abo máqtemma keráwáqá watáama tinnawaimma waíno. mirámô íyamma máqte-kayukama yiráátima aruténa umá yíqtaaiq íniye. ³² mi-káyúkámá náayuwabi Áánûqtuni watáama waabá-káyúkágárq týábá akoqnáama matétama yemá yeqí yúgoni akaí-yátááqá íwáraaro. ³³ abo taákaq máraaro. Áánûqtuni áaimma íma ánáamma karánibo wenáaimma wepáq-wepaq umá kaayoné-yátááqíye.

³⁴ aaragóqtábámá ketáái áaikoma maará kéiyé. ketáámá mórabi álkuteqtaama aaragómá ááyama-aimma íma kéte. Ítiráaeo-wayukati ámáan-aikoma téna “aaragómá yaákareta máero.” kétiye. ³⁵ yeqí naaúpaqa yiwaikókák ítama aónaaro. ketáái áaimma kéwareta ketáámá mórabi álkuyunaraqtaama aaragómá ááyama-aimma íkéte. ³⁶ maannâ taákaq máraaro. áqnáabaqá Áánûqtuni watáagoma Korítiani-marupake íma iráiyé. keráwáqá kenamá Áánûqtuni watáama íma ítareqa íkéwaraae. ímiye. keráwáqá paá keráwáqtí ámáan-aimma kéwaraae.

³⁷ miráinanana móra-waigomma Aokaq-Áágómá wení arunóbáqá ógirainawabi mórama akoqnáama maténa Áánûqtuni amuné-náqá máenama maannáma áónáino. kemá uyátárai-nakoni ámáan-aimma kágayaune. ³⁸ wemá maamin-ááimmá íma waráinaqa wenáama íma ítáaro.

³⁹ ketíbâqawaayuo, móragaraq kemá kétima-timune. Áánûqtuni watáama waabá-káyúkátí yúbáqá týábá tikaíno. yaímma-yuma óqain-oqaipe watáama ténéta kéiyaqa íma yubínikaaro. miráimanibo máqte-qtataaqa wepáq-wepaq umá arupú íno. ⁴⁰ missing?

15 ketíbâqawaayuo, min-áté wátáámá Ítuqtaba keráwáqá

timá tímikaunama taákaq makéq yáqtokaae. ²mi-kátáánápó keráwáqá paá itáíq-itaiq kéiyana Áánûqtuma keráwáqá atóbamatikaniqtaba tíwáqnaa kéíye. káqon-aikoma keráwáqá mamá iráqôniq íma umátikaniye.

³miráuma áqnáabaq árain-aimma matáunnama keráwáqá tímikaune. maannáe. Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábímmá téna “Ítu Káríqtoma kukéna ketáái kúmiqtaba puñniye” kétitana wemá mirá-uraiye.

⁴wemmá uqtamákaawana kaumo-yúpáámá kóitana Áánûqtuma wemmá itó-umakaraiye. mi-kátáámá weqtábá Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá kétimma miráuma abarokáq páaq uráíye. ⁵wemmá Pítaama káonaitata mikáké títaupake kaayaqá Ítuni iyápo-annama wemmá aónaraae. ⁶mikákémmá anaaékaqa taígani-kayukama (500) yegáráq mimórá táoqa wemmá aónaraae. mi-káyúkábíkémmá taíganimma íbêkaraq paá máawatamanibo yaímma pukuráae.

⁷anaaékaqa Yèmiti wemmá aónaitata mikákémmá máqtemma timáyíkarai-kayukama wemmá aónaraae. ⁸kemá írêqa wemmá aónatuweq páátákáá waéqma uráune. ⁹máqtemma timáyíkarai-kayukabikemma kemá márú mikákáá maqnémúne. mi-káyúkámá Ítuqtaba mórabi áíkutaa-kayukamma kemá yawítíyikanaaq maqmá aónaraunaboaq kemá timáyíkarai-nakoqtabama kemá íma kanaarác iráqô-naqune. ¹⁰Áánûqtuni iráqô-qtataakoma paá mirá kéumatikaitapoq kemá timátíkarai-naqune. min-iráqô-qtátáákómá wenôpake tímikaimma íma paáyabae. abo kemá tébakaq timáyíkarai-kayukama uyátá-maqma kemá mayaímá matáune. miráimanibo kenamáa kemá ímataupo. ímiye.

Áánûqtuni iráqô-qtataakoma kepíké mirá-uraiye. ¹¹anó-qtataaq Áánûqtuma watáama tin-náqá ímáíye. máqtemma timáyíkarai-kayukama waabá-káyúkáráqá ketáámá mimórá-ááin áátuqma kétunatae. miráimanibo anó-qtataaqaa maará kéíye. keráwáqá mi-kátáámá itáíq-itaiq uráae.

¹²ketáámá téqtaa “Ítu Káríqtoma pukáipike itó-uraiye” kétunatae. miráitaq keráwápíké yaímma-yuma nôraq itatawác téta “máqte-kayukama pukáapikemma íma itó kéoe” téta kéteo? ¹³máqte-kayukama pukáapikemma íma itó kéiyana Áánûqtuma miráuma Ítu Káríqtomma íma mamá itó-umakaraiye. ¹⁴ánibo Ítu Káríqtoma pukáipike íma itó-urainanama ketáái táagoma paátataaqaa wáitana keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátáákáráqá paátataare.

¹⁵ketáámá téqtaa “Áánûqtuma Ítu Káríqtomma pukáipike mamá itó-umakaraiye” téqtaa túnnataama kaaqaari-áináq kétunataabiyo? maaminnýaba túyánámmá ítama arútáaro. abo máqte-kayukama pukáipike íma itó-urainanama Áánûqtuma Ítu Káríqtomma pukáipike íma itó-umakaraiye. ¹⁶máqte-kayukama pukáipike íma itó kéiyana Ítu Káríqtoma íma itó-uraiye. ¹⁷abo íma itó-urainanama keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá arábaitana keráwáqtí kúmiq-yataaqaa paá wáíye. ¹⁸Ítu Káríqtoma íma itó-urainatama yemá wekác itáíq-itaiq uréta pukáa-yuma yemá yawítífiguraae. ¹⁹ketáámá Ítu Káríqtoqtaba awé kéeqtaa íkáonanataama paá maa-márábín-áúwáráíqtábá káqo-kayukama keqtááyábá yirummá oro.

²⁰miráimanibo áraimma Ítu Káríqtoma pukáipike itó-uraiye. máqtemma pukáa-kayukabikemma wemá áqnáabariq umá pukáipike itó-urena

matúq-matuq umá mái-auwaraimma
matáiyē. ²¹kímora-naqa Áátaama
wemá kúmiq-yataariq uráitababoqtaa
ketáámá kúpuyunataamanibo
óq-naqa Ítu Káríqtoma wení ako-
qnáágoma puí-yátáákómmá anómma
uyátá-maqma wáíqtababoqtaa
ketáámá pukáanabikeqtaa kanaaráq
itó-onunatae.

²²ketáámá máqtemma Áátaan-
annabike iráunayababoqtaa ketáámá
kúpuyunataamanibo Ítu Káríqtokaq
aúge-tuwaraimma kémayaunatae.
²³ketáámá móra-mora-yutaama Áánûq-
tuma awaaméqá umákai-kanaaraqa
keqtáámá mamá itó-umatikaniqtae. Ítu
Káríqtoma áqnáabaq itó-uráiyē. áni-
bo wení yawéqma kumíní-kanaaraq wení
waayúkama yemá pukáapike itó-inoe.
²⁴Ítu Káríqtoma aamá tínana máqte-
kamaanigaraq máqte-naapaakaraq
máqten-akoqnaagaraq ánataginoe.
mi-kánáaráq maa-márágóní
aqtó-kánáámá pááq íniye. Ítu
Káríqtoma wení waayúkama aboámá
Áánûqtumma amíniye. ²⁵wemá
wenamá anómma yabi í-náqá (kíni)
máinana wení namuro-wáyúkámá
Áánûqtuma wenáítauq aménáápáqá
mamá yikáina-awaataq wíniye. ²⁶írêq-
namuro-yataaqa minná puíyé. áni-
bo puí-yátááqá Ítuma yawítíyuwaniye.
²⁷minnáyaba Áánûqtuni watáama
agamatá-kánnáábímmá kétéiyē:

“Áánûqtuma máqte-qtataaqa Ítu Káríq-
ton aítauq aménáápáqá makáiyē.”
téna kétéiyē. Áánûqtu wenamá Ítu
Káríqtoni náapaakon aménáápáqá íma
mániye. abo Áánûqtu wemá máqte-
qtataaqa Ítuni náapaakon aménáápáqá
paá kémaraiye. ²⁸máqte-qtataaqa
áanikomma ámikain-naqa Áánûqtuma
máqte-uráiyē. áni-bo máqte-qtataakoma
Ítuni náapaakon aménáápáqá wáinana
áanikoma wenamá aboámá Áánûqtuni
náapaakon aménáápáqá mániye.

mi-kánáámá pááq ínanama Áánûqtuma
mú mikákáá uyátárai-nakoma
máqte-kayukati máqte-qtataaqa
mániye.

²⁹timá tíméro. pukáa-kayukama
íma itó íyatama waayúkama nôraq
itaráq nommá pukáa-yuyabama
képeraao? ³⁰owé. nôraq itatawáq
waayúkama yemá keqtábámá íyámma
kéumatikaa? ³¹ketíbâqawaayuo, Ítu
Káríqtoma ketáái uyátárai-nakoma
keráwákáq nôrawabi umátíkáiqtabama
kemá keráwáqtábá ketí túma mamé
kéuyune. minnáyaba máqte-tupaama
kemmá tókamineta maqmá káonaae.
³²ítáaro. Ipítiani-marupaq kemá
áwáábíq-wakote ááiqa uráunama nôraq
itaráq mirá-urauno? ketáayababoq
mirákómmá uráune. pukáa-kayukama
ímo itó íyaqtaama ketáámá
maa-márábí-káyúkáráá umá maará
téqtaa tenúnataabiyo? yemá maará téta
kéte: “aabáyaama puyónúnaboaqtaa
omáqá agamá kéneqtae.” téta kéte.
mirá téqtaa tenúnataabiyo? ímiye.

³³óq-wayukama íma iyuwáiyatawaq
keráwáqá makátero. keráwáqté
tái-wayukama aanábóiq umá
ureíre kéetama yemá keráwáqtí
írâqôn-aaimma mamá táiq ínoe.
³⁴miráinaq túyánámmá ítama káruteraq
kúmiq-yataaqa ókaraq íoro. tigeamá
kéitapoq keráwáqá kétima-timune.

³⁵miráimanibo yaímma-wayukama
maará téta ítama aónanoe: “náaraq
umáwaq pukáa-kayukama itó kéoo?
yeqtí yúgoma náaraq íníyô?” téta
ítama aónanoe. ³⁶aíbôq-wayukama
mirá téta ítama káonaae. ítáaro.
keráwáqá ánayumma uqmáráawanama
áqnáabaqa ánayukoma íma puínanama
ánôqa íma utániye. minnáyaba
keráwáqá káonaae. ³⁷anaaékaq ánôqa
utái-qtataakoma íma kéubobo paá
ánayumma keráwáqá kéuboe. ³⁸mikáké
Áánûqtuma min-ánáyúkómmá

matoráikáae téna ítáin-auma kámiye. ókon-okon-anayukomma ókon-okoma yúma kéyimiye. ³⁹máqten-augoma íma mimóráiq kéíye. waayúkati yúma wáitana wáíwaakon-auma wáitana numagón aúma wáitana noyáákoni aúma wáíye. ⁴⁰yanaammá óq-yuma wáitana maakáqá maa-márábímmá óq-yuma wáíye. yanaammô wáin-auraqa tágama-yataaqa wáitana maa-márábí wáin-auraqa óq-tagama-yataaqa wáíye. ⁴¹aabaúgóní tágama-yataaqa wáitana wíyókoni óq-tagama-yataaqa wáitana wiyókóní óq-tagama-yataaqa aokaq-aokaq wáíye.

⁴²mórai q umá waayúkama pukáapike itó íyamma yeqtí yúgoma waéqma ôriq íniye. naayón-áúgómá ányukaa kéíye. yemá uqmáráawata marabí kúpuyoe. aúgen-augoma naayón-áúráké utaréna íma ókaraq puíniye. ⁴³aráaq-auma marabí máráawana kégabiraimanibo aúgen-augoma itó-urena tágama-yataaqa kémayaiye. aráaq-auma marabí máráamma akoqnáama íwáimanibo itó-urenama anón-akoqnaama kémayaiye. ⁴⁴min-áúmá marabí uqtamaráa-waigoma amakóráa kéimanibo itó-urenama aágoraa kéíye. maa-márábí wáin-augoma amakóráa kéitana amanna kuyéna áápariq kéíye. miráinana min-áúgómá anaaékaqa puíniye. óq-auma Áánúqtute wáin-augoma aágoraa kéitana amanna íkuyena áápariq íkéíye. maan-áúgómá íma puyéna watúq-watuq umá wániye. ⁴⁵minnýaba Áánúqtuni watáama agamatá-kánnáágómá kétiye:

“áqnáae-Aataama kémai-nakoma káuraiye.”

téna Áátaani aúgoma maa-máráyábá aúwaraimma Áánúqtuma ámikaine. miráimanibo Ítu Káriqtoma irêq-wayukama aúwaraimma yímikaimma wemá matúq-matuq umá máí-auwaraiqtaba páaq uráíye. ⁴⁶min-

áúwáráímmá maa-máráyábá áqnáabaqa iráíye. min-áúwáráímmá aágoqtaba anaaékaqa iráíye. ⁴⁷áqnáabaq-nakoma marabíké iráímanibo káqo-nakoma Áánúqtuni márûpake iráíye. ⁴⁸mi-káyúkámá maragónnámá máa-yuma áqnáae-nakoraa umá máae. ániibo wemmá mararáké Áánúqtuma tarôq umákaraine. mi-káyúkámá Áánúqtuni márûkonnama máa-yuma min-náqá Áánúqtuni márûpake wekáá umá máae. ⁴⁹íbêqa ketáámá min-náqá mararáké tarôq urái-nakaa umá máunataamanibo anaaékaqa ketáámá min-náqá Áánúqtuni márûpake-nakoraa umá mánunatae. ⁵⁰ketfîbâqawaayuo, keráwáqá kétima-timune. minná amakógárâq naeegárâq Áánúqtuni márûpaqa íma kanaaráq wániye. ítáaro. nóinawabi pukína-yataakoma matúq-matuq umá máí-auwaraimma íma kanaaráq mayánoe.

⁵¹íbêqa kemá aúpáq-yátááqá timá-timenune. ketáámá máqtemma ketáái tógoma íma puínîmanibo ketáámá máqtemma mamá waeránúnatae. ⁵²páátákáá aúrakoma aúnaáqtakaa yiniq ínana kaqtó-nakoma Áánúqtunopake aqtó-kánaárâqá werôqa yínaqtaa ketáámá máqtemma mamá waeránúnatae. werôqa keyinatama pukáa-kayukama áqnáabaqa itó-inoe. móragaraq íma puínoe.

⁵³ketáái táaimma íbêqa kenaaráq yawítiginimanibo ketáái aúge-taaimma waeráinama íma kanaaráq yawitíniye.

⁵⁴puí-áúwáráikómá waéqma ípui-auwaraimma aurániye. ketáái táaikoma kanaaráq pukéna waéqma aati-aatimá ípuiniye. mi-kánaárâqá Áánúqtuni watáama agamatá-kánnáábí wáin-aikoma abarokáq páaq íniye:

⁵⁵“wemá puí-yátáákómmá uyátáraiye. miráuma puí-yátáákómá keqtáámá íma uyátainana puí-yátáákóní

akoqnáágoma keqtáámá íma kanaaráq túpuiniye.” téna kétiye. ⁵⁶kúmiqtababoana puí-yátáákómá keqtáá túpuinin-akoqnaama matokáiyé. ániibo ámáan-aikoqtababoana kúmiq-yataaqa mamá abarokáq awíqme kén-aikoma keqtáámá kéyainaiye. ⁵⁷áaqiibo miráipoaqtaa Áánûqtukaq “tíkáiyé” kéteqtaa wenáwíqa múte yauyónatae. ketáái uyátárai-naqa Ítu Káriqtomma timákaraitaqtaa íbêqa ketáamá puí-ákóqnáágóní aménáápáq íma máunatae.

⁵⁸miráuma ketíbâqawaayuo, akoqnáá umá máeraq káqo-kayukama íma iyuwáiyatawaq keráwáqá mamá aqnúnîq umátíkáaro. uyátárai-nakoni mayáimá mamé kéuyeraq maannáma taákaq máráaro. keráwáqtí mayáirákémmá íraqôn-aramma iyániye.

16 íbêqa móneqa yorupamá Áánûqtuni waayúkama yimíyábá tenúne. Karétia-marabaq-wayukama Ítuqtaba mórabi áikuma máa-yuma timá-yikaunata náaraq umáwabi yorupáiyábá yiráátunnata kéyorupaae. keráwákáráq mórai q umá yorupaaro. ²máqte-Totaagoni áqnáabaq-yupaama keráwáqá máqtemma móra-mora-yuma keráwáqtí meyáipíké yaímma akáma paábaq kémaraiyan-awaataq yenúne. miráiyamma kemá yamáraanaraq ketáámá íma yorupánúnatae. ³mikáké yaímma waayanaammá mi-mónéqá maméta Yérútáarebaq wínôqtaba aúyaq-maraaro. aúbama aqamátéraq yeráwáqtábámá keráwáqtí náapaamma matááe téraq timáyikaiyatawaq kekáq íyaraq kemá Póroma yemmá Yérútáarebaq timáyíkáanata oro. ⁴keráwáqá keqtábá íyaqa kemá uréq yemmá ko yiwíqme Yérútáarebaq onúne.

⁵áqnáabaqa Maaterónia-marabaqa kótámaqtuweq mibákémmá

keráwáqtôpaq kuma timónanune. ⁶kemá keráwáqtêma mibáqá yaugiq-kánáábínáq mútûq-kanaawaq koma mánuno? íma itáunamanibo kemá keráwáqtê yaímma-kanaama koma kémaenaq mikákémmá timátikaiyaq ónaae tenna-márúpáq kóonune. ⁷kemá yénúnna keráwáqtê paá páaqya-kanaama máiyataba íkétikainamanibo uyátárai-nakoma akáinaqa kemá keráwáqtê yaímma-wiyomma mánune.

⁸Péqtakoti-awaataq-kanaama kótámaki-aawaqa nátuwaiyana kaayaqté-kaayaqte-wayukagaraq tiyááká-wayukae áiyayaa (50)-kanaama maakáqá Ipítiani-marukaq mánune. ⁹ketí mayáiyábámá maakáqá taíganimma Áánûqtun-aama itaíyábá kéyikaimanibo miráuma taíganimma yegáráq ketí namuro-wáyúkáé.

¹⁰Tímotima wemá Kóritiani-marukaq yínaqa naaúpaqa awíqma ákareraq íraqóniq umákaaro. abo wemá kemá únnaiq umá uyátárai-nakoni mayáimá kémayaiye. ¹¹máqtemma keráwáqá wemmá tikaq akéraq amuq-yatáápí timákáiyana ketôpaq yíno. ketíbâqawaaraa-kayukate yagaroqtamá yínîqtaba awé kéune. ¹²ketáái tíbâqawaaraa-naqa Aapóromma káqo-tibaqawaayute yagaroqtamá keráwáqá ko timónaikaee téq wekáq inaa tiráune. miráimanibo Aapóroma téna Áánûqtuma íbêqa íkákaiye tiráiyé. miráipoana wemá kanaaráq wínénama wemá páaqya-kanaabi keráwáqtôpaq wíniye.

¹³kanageq umáwaq keráwáqtí itáiq-itaiq í-yátááqá yáqtóráaro. inamu kéyeraq ikatíqqa íoro. ¹⁴nôrawabi kéeqa káqo-yuma kaayoné-yátááqá yiráátero.

¹⁵ketíbâqawaayuo, Tépanatiqtabama taákaq makáá íyabiyo? wegáráq wení aara iyápógaraq máqtemma Karíki-wayukabimma áqnáabaqa yemá Ítu Káriqtoka itáiq-itaiq urááe. yemá

Áánûqtuni waayúkama yíwáqnaa íyábámá akoqnáá umá mayaímmá mamá mirá-uraae. ¹⁶ánibo kemá akoqnáá umá keráwáqá kétima-timune. minná mirá-káyúkágáráq yetê kaqtó-mayaima kémayaa-kayukagaraq uyátárai-nakoqtaba yeqtí yáaimma wáráaro.

¹⁷Tépanatigaraq Potunáátatigaraq Ékigaraq kemmá Ipítiani-wayukati-marupaq iréta timónaraaqtabama timuqá kémaraune. kemá keráwáqá timónanaaq uráunamanibo keráwáqá íma mikáqá máawapoq kemá yemmá keyimone timuqá makáune. ¹⁸keráwáqtabá aati-aatimá mirá-umatikaaniq umá yemá kemmá tiwíketa ketí túyánákómmá mamá áráwáá umátikaraae. miraráá-káyúkámá aati-aatimá yemmá tikaq múte yíkáaro.

¹⁹Áánûqtuni waayúkama Étia-marabaqa máqten-aukapakemma mórabi áikutaa-yuma keráwáqtabá

miráo-maarao-aimma kétimatikaae. Akírayaa Patíra ye-áúkákáráq Áánûqtuni waayúkama yenákátí naaúpaqa yama áíkuyo-yugaraq keráwáqtabámá ôriq umá miráo-maarao-aimma kétimatikaae. ²⁰máqtemma Ítuqtaba tíbâqawaaraa-kayukama keráwáqtabá miráo-maarao-aimma kéte. keráwáqá wenáóna-wenaona kéeqa tíbâqawaaraa umá tótó oro.

²¹Íbêqa kemá Póroma tiyááno aqtó-wátáámá kágayaune. ²²móra-waigoma uyátárai-nakomma arummá íma amínama wemmá yawááq íno. uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoma wení íráqô-qtataakoma keráwáqte waíno. ²³ketí kaayoné-yátáákómá keráwáqá náayuwabi Ítunnama máa-yubaq keyuwaune. miráuma waíno. ²⁴missing?

kemá Póroe. Tóqtanima agatáiyie.

**Îtuni anaaé kéwaretá
mórabi áíkuyo-yubaq
Korítiani-marupaq
Ipítiani-marupaq Póroma
watáama kítitana
Tímoti agatáie.**

1 kemá Póroma móragaraq Tímotima ketáái tîbâqawaaraa-nakonopaq kágayaune. wenôpakaraq Áánûqtuni máqte-kayukama mórabi áíkuma Korítiani-marupaqa máa-kayukayopakaraq máqtemma Áánûqtuni waayúkama Karíki-marabaq máa-kayukayopakaraq kágayaune. kemá Îtu Káríqtoni timátíkarai-naqa máunana minnýaba Áánûqtuma kemmá aúyakaiye.

²ketibotáámá Áánûqtugaraq uyátarai-naqa Îtu Káríqtogaraq yenákátí iráqô-qtataakoma kaayoné-yátáákárâq keráwáqá timíyóye. ³ketibotáámá Áánûqtuma wenáwîkaraq uyátarai-naqa Îtu Káríqtoma wenáwîkaraq múte yaúyóro. ketibotáámá Áánûqtuma wení paru-yátáákómá keqtáámá kítimenataa wemá keqtáámá timakakí kéumatikaiqtaae. ⁴ketáámá tú-tiqa kéitanama wemá keqtáámá timakakí kéumatikaitaqaaboqtaae ketáámá mórâiq umá káqo-yuma yeqtí yú-aiqtabama yimakakí kéumayikaunatae.

⁵ketáámá Îtuni tú-tiqa mórâiq umá kémayaunataamanibo wegárâq keqtáámá timakakí kéumatikaiqtaae. ⁶keráwáqá tíwâqnaa íyábámá ketáámá tú-tiqa kéieye. mórâiq umá waayúkama keqtáámá tíwâqnaa oníq umá miráuma keráwáqá tíwâqnaa kéieye. miráipoana keráwáqá keqtáárâá éq keráwáqtí tú-tiqa kéinaqa kanaarâq itáiq-itaiq umá máeraq awé umá túma pukáinabaq kanaarâq máero. ⁷miráuma ketáámá keráwáqtábá íráqô-qtataaqa abarokâq

ínîqtabama ketáámá íma yuwéqtae paá awé kéunatae. ketáámá itáunataama keráwáqá keqtáárâá umá tú-tiqa mayéq timakakí-yataaqa mayánoe.

⁸ketáái tîbâqawaayu, ketáái tú-tiqa maakâqá Étia-marabaq mayáunayabataama timá-timenaqtae kéune. mi-túttáábámá ketáái akoqnáama kanaarâq íureqtaaboqtae túyánápímmá “puyónúnatae” téqtae tiráunatae. ⁹owé. túyánápímmá téqtae “íbéqa puyónúna-kanaae” téqtae tiráunataamanibo maará téqtae ketáámá itaraunatae. ketáámá kenamáárîq ketáái akoqnáárake miráiyaba íma maqmá aónanatae. ímibo ketáámá Áánûqtuni akoqnáánoe mirá-onatae. wemá pukáa-kayukama mamá itó-umayikena aúwaraimma kéyimi-naqiye. ¹⁰Áánûqtuma

keqtáámá puí-yátáápíké mamá paá kéumatikaiqtaae. ániibo wemá ókaraq mamá paá umátikaniqtaae. owé. aati-aatimá kataámá íbêkaraq íma káoneqtaama wemá tíwâqnaa íyábátáá awé kéunatae. ¹¹keráwáqá máqtemma keqtááyábámá nunamummá timátíkáaro. netuq-wáyúkámá keqtáámá tíwâqnaa íyábá Áánûqtukaq itáianama netuq-wáyúkágárâq “tíkáie” wekâq anaaékaq tînoe.

¹²ketúyánápíqtáámá kéitaunatae. keráwáqtábágárâq máqte-kayukayabagaraq ketáámá aati-aatimá íma makâqma timónaraunatae. minnýaba ketirunóbáqtáá íráqôniq kéieye. min-árúpú-yátáákárâq árai-qtataakaraq Áánûqtunopake wakáunatae. aati-aatimá áá itaraa-kayukati yinaae íma wakáunataamanibo paá itái-yátááqá Áánûqtunopake wakáunatae.

¹³abo ketáámá aúpâq-áímmá íma keráwáqtôpaq kágayaunataamanibo ketáámá arupú umá kétunaboqtae keráwáqá ítama kanaarâq táganoe.

¹⁴yaímmama áqa ítama kétégaee. uyátarái-naqa Ítu Káríqtoma kumínaqa keráwáqtí táaiqtaba timuqá maránáá kéune. ániibo keráwáqá ketáaiqtaba timuqá maraígáae téq kétune.

¹⁵keráwáqá ketáaiqtaba timuqá maránôpoaq kemá keráwáqtôpaqa nôraq itarábi íma yúnnayaba timá tíména keráwáqá ítama tágaigaae téq kétune. keráwáqá kaayapáq ko timónaiyaba ôriq umá kétékaiye. ániibo keráwáqá yagaroqtamá timuq-yatááqá mayaiígáae téq kétune. ¹⁶kemá Maaterónia-marabaqa ónááqa ko timónateq uréq mibákémmá yauwéqma kéyeqa yá-timonateq yenaq mikáké kemmá Yúria-marabaqa tíwáqnaa éq timátikaigaae téq kétune.

¹⁷kemá nôraq itaráq keráwáqtôpaqa íma uráuno? minnýabama kemá kaayaq-túyánánáq ítarauno? ímiye. kemá miráuma maa-márábí-káyúkámá náayuwabi yeqtí yóyaukakemma “owé” timátuwetamanibo yúyánápímmá “aaqáo” téta teníraq kéuno? ímiye. keráwáqá káonaae. kemá miraráá-náqá ímáune. ¹⁸Áánûqtuma ketáama kétéainana min-áíqtábámá aati-aatimá keráwáqá kaayaq-túyánámmá íma kéitaae. kemá “owé” téq túnnama aati-aatimá wenáaimma owé-aatuqmae. ¹⁹Táeratiyaa Tímotigaraq ketáámá keráwáqá abarokáq timá-timeqtaa “Ítu Káríqtoma Áánûqtuni áanikoe” téqtaa tiráunatae. aati-aatimá Ítuma “owé” tin-áímmá anaaékaqa waéqma “ímiye” ítiraunataamiye. aati-aatimá owé-aatuqma-aimma miráuma wáino tiráunataamiye. ²⁰Áánûqtuni timá akoqnáá umákain-aiqtaba ketáámá keráwáqá timá tímikaunataama mi-máqtéqtábá Ítu Káríqtoma “owé” kétéiye. Ítukaqa yemá máqtemma áraimma abarokáq pááq kéiye. miráitababoaqtaa Áánûqtukaq maará téqtaa kétéunatae: “miráuma

wáino.” téqtaa Áánûqtun-awiqa múte kéyauyunatae.

²¹taákaq máraaro. Ítu Káríqtokaq ketáái itáíq-itaiq í-yátáákáráqá keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátáákáráqá min-nákómá mamá akoqnáá í-náqá Áánûqtue. keqtáá aúyaqmakena ²²wení awaaméqá keqtáábí makáimma minná wení Aokaq-Áágóé. miráuraiqtaba ketáámá wennátáá máunatae.

²³Korítiani-marabaqa nôraq itaráq keráwáqtôpaqa íma uráuno? minnýyaba kemá timá arútátimenune. keráwáqá mamá timuqá íma maraíyábámá kemá íuraune. Áánûqtuma maamin-áíqtábámá kéitaiye. minná árain-aine. ²⁴keráwáqtí kúmiq-yataakon áaiqtabama akoqnáá-aimma timá-tikaiyabataama keqtáá íkétékaiqtaae. ímibo ketáámá keráwáqá mamá mirá-umatikaanaqtaa keráwáqá timuqá maránômma keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá áqa akoqnáá kéiye.

2 miráuma kemá keráwáqá mamá tirummá umátikaiyaba íma kétékaiyaq keráwáqtôpaqa íma ya timónaraune. ²keráwáqá kemmá mamá timuqá matikánô-kayukaboaq kemá keráwáqá mamá tirummá umátikaiyaba íkétékaiye.

³keráwáqá kemmá timuqá matikai-wáyúkábóaq miráitaq kemá keráwáqtôpaq uréq tirummá í-yátááqá mayaiyábá íkétékaiye. minnýyaba naayóbáqá aúbama keráwáqtôpaqa agatáune. kemá keráwáqtábá itáunnama kemá timuqá ímáráanaqa keráwákáráq timuqá íma maránoe. ⁴kemá keráwáqtôpaqa maamin-áúbámá kágayaunanama ketirunóbáqá ummaa kéyaitana tirummá kéitanaboana tiqnumá yaráiyee. keráwáqá tirummá ma timíyábá íma kétékaimanibo keráwáqtábá “ôriq umá kétékaiye” téq kemá paá timá-timenaq uráune.

⁵ keráwáqtí aúkápikemma mi-kúmiq-nákómá kekáráq yaímma keráwápikekáráq mamá tiru-qtatáápítáá káutikaiqtae. ⁶ keráwáqá kétima-timunaqanibo keráwáqá taíganimma máqtemma ímibo taíganimma wemmá táí-meyamma ámikaee. miráoqtabama wemá anón-agaema matáíye. ⁷ íbêqa wení kúmiq-yataaqtabama tiwikátuweraq wemmá umá aítqaaíq oro. keráwáqá wení kúmiq-yataaqa íma paábaq yuwáiyana weni ágaeyábámá wemá puíníyô? ⁸ miráuma íbêqa kemá inaa téq kétima-timune. minná ókaraq wemmá kaayoné umákáaro.

⁹ min-áúbámá naayóbáqá agatáunama min-áúbánápó keráwáqá maqma timónaraune. kemá itánaaq uráune. keráwáqá kemá wakútikaraunairaq ínô? ánibo keráwáqá mirá-urrae. ¹⁰ miráinaq íbêqa wení kúmiqtaba tiwikamákaiyaqa kegáráq wení kúmiqtabama tiwikamákanune. Ítu Káríqton-aurakaqa keráwáqtábá itáimma kemá wení kúmiqtabama kétéwikaune. ¹¹ abo ketáámá máqtemma Tááqtaama ákái-qtataaqtabama káoneqtae wemá íma ayúwáananataa keqtáámá uyátaniye.

¹² kemá Tároqaati-marupaq uráunana uyátarai-nakoma taígani-kayukama mamá yiwíráitata Ítuqtaba átê-wataama túnnama ítarae. ¹³ miráimanibo Tááítati íma máqe-uraitapoq kemá netuq-túyánámmá kéiteq maará téq tiráune: “wemá náakaraq máíyo? kéteq yemmá maará téq timá yímikaune: “kemá kégoune” timátuweq Maaterónia-marabaq kóuraune.

¹⁴ Áánûqtukaq “tíkáiye” tero. Ítu Káríqtoqaq yagaróqtaráunanataa Áánûqtuma ketáámá tíwíqme kéwitaq-taa Tááqtaamma uyátái-akoqnaama ketáámá yáíkaaq kéunatae. ketáái tóyáunapoma Áánûqtu wetábámá máqten-aukapaqa kétima-yimiye.

átê-akuq-yataakaa umá mi-kátáágómá yaímma wéyáwé kéíye. ¹⁵ mi-káyúkámá náayuwabi itáíq-itaiq kéowana Áánûqtu yemmá yawwéqma yiwíráimma yekáqá ketáámá miráuma átê-kuyumma i-qtátáákáá kéunataamanibo mi-káyúkámá náayuwabi aúwaraimma Áánûqtute íma máyáa-yuraqa ketáámá táí-kuyumma i-qtátáákáá kéunatae. ¹⁶ itáíq-itaiq kéo-kayukaraq ketáámá atê-kuyumma aúwaraiqtaba kéunataamanibo íma itáíq-itaiq o-yúráqá puíyábá kabirai-kúyúmmá kéunatae. abó anó-mayaiye. ketáámá maami-máíyáiyábá áraimma kanaaraq íma uráunatae. miráimanibo ¹⁷ yaímma óq-wayukama maamin-áímmá tíyábámá moneqa mayáiyábá kéyikaiye. mirákómmá ketáámá íkéunatae. ímibo Áánûqtuma keqtáámá aúyaqtikena timátikaraiqtae. ketáá wenaúrikaq kémaunatae. Ítu Káríqtoma ketirunóbáqtáá máiqtababoaqtae ketáámá watáama túnnataama paá arupú-aakaraq kétunatae.

3 ketáámá kenamááríqtae ketáái tíwíqa múte kéyayunataabiyo? keqtááyábámá keráwáqá mirá téraq kéteq? káqo-kayukama yeqtí íráqôn-aaiqtaba aúbama agamá yímíqme uréire oníqtáá íkeunatae. ² keráwáqá kenamááríq aúba-wanaaraa uréq ketáái táaiqtabama kétimayime mááe. ketáái táaikoma miráuma keráwákáqá aúba-wanaaraa uráunataa máqte-kayukama káoneta kéyorautoe. ³ keráwáqtí táainapoma miráuma Ítu Káríqtoni aúba-wanaaraa kéoe. min-áúbátáá ketáámá agatáunataama paá aúba-yatanapo íma agatáunataaibo matúq-matuq umá máí-naqa Áánûqtuma wení Aokaq-Áágóní akoqnáanapo agatáunatae. ketáámá óqtan-auba-wanaaraqa íma agatáunataaibo keqtí tirunóbáq agatáunatae.

⁴Ítu Káríqtoqtaboaboaqta maamin-náyaba ketáámá Áánûqtun aúbaqa akoqnáá kéunatae. ⁵nói-qtataarabi únnataama íma paá kenamááríqtaa mirá kéunataamanibo Áánûqtu wenamáa wení kaqtó-wayukama máiyaba keqtáámá mamá yokaa kéumatikaiqtae. ⁶wemá wenamáa akoqnááma kétimitaqtaa ketáámá káqo-yuraqa wení aúgen-anona-anon-aimma kétima-yimunatae. min-áúgén-ánóná-ánón-áíkmá naayóbáqá Mótetini anón-anon-aimma íkéiye. ímibo Áánûqtuni Aokaq-Áágómá agatáíye. keráwáqá káonaae. ámáan-aimma agamatán-áíkmá puí-yátááqá mamé kéimanibo Áánûqtuni Aokaq-Áágómá aúwaraimma kétimiqtae.

⁷ókáráq Áánûqtunopake Mótetini ámáan-aimma óqtakaq kubáuma agatáin-aikoma puí-yátááqá waayúkararaq mamé iráine. minnágoma Áánûqtunopake áwáárara kaitat-apóata Ítiráaeo-wayukama yemá Mótetini óípimma íma kanaaráq aónaraae. min-ókómá ayuména putíkuraitatagaraqa yemá Mótetini óípimma íma kanaaráq aónaraae. ⁸miráuma Aokaq-Áágóní mayaímá kéinama uyátá-maqma anómma tágama-yataaqa íyaq mayáníyô? owé. ⁹ítáaro. anómma tágama-yataakaraq ámáan-aikoma puí-yátááqá mamé iráitana min-ámmá Áánûqtun-aurakaq kateko-íyábámá anómma uyátá-maqma tágama-yataakaraq yíno. ¹⁰aúgen-anon-anon-aikoma uyátá-maqma áwáárara kaitana naayón-ámáán-áíkmá tágama-yataaqa íbêqa íwaiye. ¹¹min-ókómá Mótetini ámáan-aikogaraq pááqya-kanaabimma putíkuraimanibo aúgen-okoma Ítu Káríqtoqaraq kéimma watúq-watuq umá wániye.

¹²Ítuqtaba íma káoneqtaa awé kéeqtaaboaqtaa ááyama-aimma

tíyábámá íma ikatíqa kéunatae. ¹³Mótetima wenóíqa tabaráábenapo yawááq uráíye. tágama-yataaqa putíkitanaboana Ítiráaeo-wayukama minnáma íma kanaaráq aónaraae. miraráámmá ketáámá íkéunatae. ¹⁴Ítiráaeo-wayukama yaáqa íwaitana paá máqe-uraae. ¹⁵íbêkaraqa naayón-ánón-ánón-áímmá yemá yoráutaamma miráuma tabaráábegoraa umá yeqtí yúyánámmá yawááq kéíye. ámáan-aimma yorautíyamma Ítu Káríqtoma wenamáa mi-qtátááqá tabarááberaa umá yeqtí yúyánákáké kanaaráq matuwániye. ¹⁶miráimanibo waayúkama waéqma uyátárai-nakon-aama ítáama mi-tábaráábémá matúwáitata yemá kanaaráq árain-aimma kéitaae.

¹⁷Aokaq-Áágómá ketáá matáunataama wemá uyátárai-nakoma wenamááríq ketirunóbáqtáá máíye. uyátárai-nakoni Aágoma ketirunóbáqtáá kéberaitanama ketáái túyánákómá naayón-ámáán-áípké paá kéumagiye. ¹⁸ketáái tóípikemma tabaráábema kématuwainikaa umá Áánûqtuni tágama-yataaqa ketáámá kanaaráq aónanunatae. mirá éqtaa ketáámá óíqa aónai-kaapokaa umá wení tágama-yataaqa káqo-yuma kéyiraatunatae. ketáámá Áánûqturaa umá uyátá-maqma káureqtaa tágama anóniq umáe kéuyunatae. uyátárai-nakoma keqtáámá miráuma waéqtikenataa wegáráq Aágogaraq ketirunóbáqtáá kémaeyamma mimórámá mááye.

4 Áánûqtuni paru-yátáákmá íráqðniq kéumatikaitaqtaaboaqta ketáámá maa-máyáímá wemá tímikaitaqtaa kémayaunatae. miráitaqtaa ketáámá áráwáá íkéunatae. ²mi-qtátááqá íma arupú éna íma árai-qtataaqtabama mirá íkéunatae. ímiye. aati-aatimá ketáámá waayúkama íma kémakatunatae.

yaímma-wayukama yimuqá maqyikaíyábámá Áánûqtuni watáama íkéwaeraunataamibo paá árain-aimma tágama kétima-yimunatae. ketáái mayaiyábágáráqá Áánûqtun-aurakaqa waayúkama yemá tigaeyábá íma ígáae téq kétune. ³ min-áté-wátáágón áaimma ketáa túnnataama Mótetini óipi yawáaq uráinikaa umá yawáaq immá Áánûqtunopake nékaq máa-yuyaba mirá kéíye. miráuma yemá min-ókómá min-áipíké yimmá íma kanaaráq aónanoe. ⁴ ánibo Tááqtaama maa-marábí uyátárai-nakoma wemá árain-aimma aónaiyaba yeqtí yúramma mamá karopamá yíkaraiye. miráipoaqta itáíq-itaiq íma kéo-kayukama min-ókómá yekáq tágaimma íma kanaaráq aónanoe. Ítu Káríqtoni tágama-yataakoma íma kanaaráq aónanoe. ánibo Ítu Káríqtoma wemá Áánûqtugaraq mimóráé. ⁵ waabá-káyúkátí yúrikaq Ítu Káríqtoqtaba kétunatae. ketábátáámá íkétunatae. abo ketáámá paá kaqtó-wayukataama Ítuqtabagaraq keráwáqtábágáráq mayaimá kémayaunatae. ⁶ Áánûqtu tiráíye: “ókómá yuwaíyana kumayuqnóbáqá tágaino.” téna tiráitana ketáái tirunóbáqá kumayuqá aúkaimma Áánûqtuni ókómá ketagaiye. wení ókáráq tágama-yataakaraq Ítu Káríqtoni óikaq ketáámá mamá karátíkaiqtaaa káonaunatae.

⁷ miráimanibo anómma tímikaiqtataaqa Ítu Káríqtoma maami-túráqtáa máunaraq tímikaiqtaae. ketáái túgoma miráuma mararáké-táápéqá tarôq umáranikaa kéíye. ketáámá káonaunatae. ketáámá mara-táápékáá umá ketúgoma aqnúníq kéipoana akoqnáágoma ketirunóbáqtáa Áánûqtunopake kéitana keqtááyábá keqtááyôpakemma íkéíye.

⁸ ketáámá máqten-aukapakemma tú-tiqa matáunamanibo keqtáámá íma yatakáae. ketáái taibaqumaamma matáunataamanibo íma aónarauna-yataaqtabataa ketáámá paá awé kéunatae. ⁹ waayúkama keqtáámá táíq kéumatikaaqtaamanibo keqtááyôpakemma Áánûqtuma íma keqtáa tiyúkaiqtaae. ¹⁰ ímibo ketí túrake abugómá Ítuqtaba kétima-timiye. abo min-ábúgómá óq-wayukagaraq Ítuqtaba kétima-yimiye.

¹¹ máqte-tupaama Ítuqtabama ketáámá púyôwaniq kéunatae. miraúma ketáái tútiq-yataaqtabama waayúkama Ítuni mái-akoqnaama káonaae. ¹² ketáámá puyónúna-waaqokaq keyunaboqtaa keráwáqá aúwaraimma Ítunopake kanaaráq mayánoe. ¹³ owé. ketáámá Áánûqtuni watáagoma agamatá-kánnáábí tiráiniq umá ketáái táaikoma itáíq-itaiq íyábámá mórai q kéíye. maará kétéíye:

“kemá itáíq-itaiq kéepoaq tiráune.”

téna mirá kétéíye. miráuma ketáámá miraráá umá máunatae. itáíq-itaiq kéeqtaaboqtaa kétunatae. ¹⁴ itáaro. Áánûqtuma náawabi uyátárai-naqa Ítu Káríqtomma pukáipike mamá itó-umakaraimma wemá Ítute keqtáágáráq pukáanabikeqtaa mamá itó-umatikanoqtaae. keqtáágáráq keráwákáráq wenôpaqa Áánûqtuma tiwéqmenataa uwíniye. ¹⁵ ketáámá nôrawabi kéeqtaama keráwátábátáa túyánámmá kéitaunatae. máqte-kayukama náayuwabi Áánûqtuma wení íráqô-qtataakomma yímí-kayukama weqtábá yimuqá kémareta wení tágama-yataaqtaba tínoe.

¹⁶ miráuma ketáámá íma aráwáá kéunatae. ketúgoma máqte-tupaama uyátá-maqma aqnúníq kéimanibo ketirun-íyápógómá uyátá-maqma akoqnáá kéíye. ¹⁷ araimma ketáái ummaa-yátáákómá maa-marábímmá

pááqyamma wáena ayáqtáá-kanaaraq íma wániye. ketáái ummaa-yátááqá maa-márábíqtábámá watúq-watuq umá wái-tagama-yataaqtaba yokaa kéumatikaiqtaae. mi tágámá-yátááqtábábóaqtaa ketáái ummaa-yátááqtábámá íbêqa “pááqya-qtataare” kêtunatae. ¹⁸miráitaqtaa waayúkama kanaaráq aónaa-qtataaqtabama ketáámá túyánámmá íma kéitaunatae. abo mi-qtátáákómá pááqya-kanaabi paá ánataginiye. miráimanibo waayúkama kanaaráq íma aónaa-qtataaqtabama túyánámmá kéitaunatae. abo mi-qtátáákómá Áánûqtuni márûpaq watúq-watuq umá wániye.

5 ketáái túgoma miráuma tabaráábe-naupaq pááqya-kanaabi máunaikaa kéíye. ketáámá kéitaunatae. tabaráábe-namma ánataginaqtaama ketáámá Áánûqtunopake aúge-namma mayánúnatae. min-áúgé-námmá waayúka imá tarôq ínômanibo Áánûqtuma tarôq umákaimma aúge-tutaama wení márûpaq mayánúnataama matúq-matuq umá mánoe. ²íbêq-kanaaraq maami-túrâqtáá máeqtaama taáma kémareqtaa aúge-tuyabataa tikaíkáae téqtaa kêtunatae. ³ketáámá Áánûqtuni márûpaqo úyônánataama ketáái tirun-íyápógómá óq-tuwaratitaa mayánímanibo ⁴íbêqa maa-túrâq máeqtaa ketáámá Áánûqtuni márûpaq uwíyábámá ôriq umá kêtikaitaqtaa anómma taáma kémaraunatae. íbêq-tugotaama puínana anaaékaqa ketáái tirun-íyápógóqtábátáá íráqômma uyátá-maqma óq-auwaratima mayáníqtaba kêtikaiqtaae. ketáái puí-túgótáámá káqon-auwaratigote wenamí-kenamin íyana aúge-tuwaratigotaama matúq-matuq umá mániye. minnáyaba ketáámá timuqá kémaraunatae. ⁵miráuma Áánûqtuma

keráwáqá maaminnáyaba mamá yokaa kéumatikaiye. wení Aokaq-Áágómá awaaméqá tímikaipoaqtaa mi-qtátáákómá yínîqtabama akoqnáá umá kanaaráq itánúnatae.

⁶miráuma puíyábámá ketáámá íma ikatîq kêtunatae. ketáámá káonaunatae. íbêq-turaq máeqtaama ketáámá uyátárai-nakokaq ímáunatae. ⁷ketáái túrapikemma íma káonaunataamanibo ketáámá Áánûqtukaq itáíq-itaiq únnataama maami-qtátááqtábá “áraine” téqtaa kéitaunatae. ⁸miráuma puí-yátááqtábámá ketáámá ikatîqa íkêtunatae. owé. ketáámá maa-tútáámá paábaq yuwéqtaa uyátárai-nakote ko yagarootaanatáámá keqtáámá uyátá-maqma íráqônîq umátikaniqtaae. ⁹miráimanibo ketááma maa-márábí má-nunataabi wení márûpaq mánunataama wekâq mamá timuqá marakánáqtaa kêtunatae. ¹⁰itáaro. mi-kánáámá yínaqtaama ketáámá máqtemma Ítu Káríqtoni yaináí-ábíqtátágóní aúbâq itó-onunatae. mi-kánáaráqá ketáámá móra-mora-yuma meyámmá mayánúnatae. íráqôn-aiqtaba maa-túrâqá tarôq únnataama íráqô-meyamma mayánúnataama táí-aiqtaba maa-túrâqá tarôq únnataama táí-meyamma mayánúnatae. ¹¹ítáaro. min-ákóqnáá-yáínáí-kánáámá yínîpoaqtaa ketáámá waayúkayaba ikatîq kéeqtaa káqo-yuma timá-yimiyaba maqma káonaananataa Ítuma yeqtí kúmiq-yataapike yemma yiwirániye. Áánûqtu ketáaimma aónatukaiye. keráwâkárâq ketáaimma keréwâqti tirukaké kéitaae. ¹²móragaraq ketáái tîwîqa múte kéyayunataabiyo? ímibo keráwáqá keqtááyábá timuqá maraígáae téqtaa kêtunatae. ánibo mi-káyúkámá máqten-aiqtaba kêteta mirá-oyuyaba kanaaráq yawuwéqma timá-yimigaae téqtaa kêtune. mi-káyúkámá

móra-waigomma aónaawana yeqtí yúraqa íraqòniq éna kéitaawana yeqtí yaákaq íraqòniq kéitata wenáama yemá kéitaae. miráimanibo wenaarunóbákémô yin-ááímmá aónama arútaaro. ¹³ yaímma keráwápikémá téq ketáái táagoma Áánúqtuba paá “neginaagí-aíne” kétémanibo ketáámá mirá téqtaa keráwáqtábátáá túyánámmá kéitaunatae.

¹⁴ ketáámá nōrawabi únnaataama Ítu Káríqtoni kaayoné-yátáákómá mamá mirá-umatikaiqtaqta mirá kéunatae. Ítu Káríqtoma máqtemma keqtááyábá pukáitaqta kéitaunatae. ketáái táí-aaikoma mimórá táoqa wemá képutana ánataguraiye. miráuma máqte-kayukama paá yenamááríq yetábá mamá íraqòniq íyábámá Ítuma mirá íma ígáae téna kétiye. ¹⁵ ímibo máqte-kayukama wemmá amuqá marakaígáae téna kétiye. yeráwáqtábámá wemá púítana Áánúqtuma wemmá pukáipike mamá itó-umakaraiye.

¹⁶ naayóbáqá ketáámá Ítu Káríqtomma íma aónaraunaraqtaama maa-márábí-káyúkáráá umá wemmá aónaraunatae. miráimanibo íbêqa kéitaunataama wemá keqtáráá umá waayúkama íma máqe-uraiye. ániibo ketáámá maa-márábí-káyúkáráá umá waayúkati táí-aainabi íraqòn-aaiqtabama ítiraunatae. ímibo ¹⁷ móra-waigoma Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq kéitanama Áánúqtuma wení arunóbáqá mamá aúgeniq kéumakaiye. wení naayón-ááíkkómá ánatagitana aúgen-auwaraimma áaimma átáma kémayaiye.

¹⁸ naayóbáqá waayúkama Áánúqtuni namuro-wáyúkámá íma máqe-uraakaqa Áánúqtuma maami-máqte-qtátááqá mirá-uraiye. minná wemá waayúkama wekácq yauwéqma yiwíqmena uwíyábá Ítu Káríqtomma timákaraíye. mikáké

wemá káqo-yuma wekácq yauwéqma yiwíqme íyábá keqtáámá aúyakaiye. miráitana ketáái táagoma maará-uraiye. ¹⁹ waayúkama Áánúqtukaq yauwéqma yiwíqmena íyábá Áánúqtuma Ítu Káríqtoni arunóbáq máitana maa-márábí kukáíye. náayuwabi yemá maamin-áímmá ítáa-yuma Áánúqtuma yeráwáqtí kúmiqtabama íma agayániye. ániibo mi-kátáámá keqtááyábá “kanaarácq tínoe” téna Áánúqtuma kamuqá ítátimikaiqtae. ²⁰ márúqtaba-maruqtabama kemmá Ítu Káríqtoma timátikaraitaq maamin-áímmá kéténe. ketí tóyauqnapoma Áánúqtuma keráwáqá kétaayaiye. Ítu Káríqton-awikaq téq máqtemma kétima-yimune: “kúmiq-yataapike waeréraq Áánúqtukaq yauwéqma yero.” téq kétima-yimune. ²¹ abo Ítu Káríqtoma kúmiqa íma wáinana Áánúqtuma ketáái kúmiq-yataaqa mamé wemmá ámikaiye. miráuma ketáámá Ítu Káríqtogaraq mórabiqtae Áánúqtun-aurakaqa kateko umá kanaarácq mánunatae.

6 ¹⁻² ketáámá Áánúqtuni mayái-wáyúkámá keráwákácq inaa kétéunatae: “maamin-íraqó-qtátááqá Áánúqtuma keráwáqá kétéimma paábaq íma yúwáaro.” téqtaa kétima-timunatae. abo Áánúqtuma wení watáama agamatá-kánáábímmá maará kétéiye: “íraqó-kanaaraqa keráwáqtí táama ítarauene. mi-kánáarácq kemá keráwáqá aúyatikareq keráwáqtí kúmiq-yataapike tiwiraíyábámá kemá tíwáqnaa uráune.”

téna Áánúqtuma wení watáama agamatá-kánáábímmá kétéiye. ítáaro. íbêq-kanaaraqa Áánúqtu keráwáqá tiwiránéna yokaa kéíye. owé. íbêq-yupaama keráwáqtí kúmiq-yataapike tiwiránáae téna kéíye.

³miráuma maami-qtátáákómá Áánûqtunopakemma waayúkama mamá yáináimma mirá-qtátáárîq íma kéunatae. mirámô onayábátáámá waayúkama ketáái mayaiyábámá téta “yemá aamma kárabaae” téta íma kanaarâq tínoe. ⁴abo ketáámá Áánûqtuni mayai-wáyúkámá máeqtaa ketáámá nõrawabi onayábátáámá Áánûqtuma mamá amuqá maraíkáae téqtaa kétunatae. ketáámá tú-tiqa kémayeqtaa ummaa-yátáákárâq matáunatae. ⁵yemá keqtáámá tebûqa kétumetataa ánná-naupaq tiwîqma tíkaraaqtaae. taígani-kayukama áikuteta keqtáámá íyámma umátikaraaqtaae. ketáámá kamáa káeqtaa taígani-nokaamma túmá íma waéqtaa taíbaq-yupaama aáwaqa íma naráunatae. ⁶miráimanibo ketáái táaikoma kúmikaraq íma wáqe-uraiye. ketáámá kaayoné kéeqtaa waayúkayaba yaákare yiwé uráunatae. tirummá árainmma yímikaune. Áánûqtuma keqtáá íraqõniq umátikenataa wení Aokaq-Áágómá itai-yátáákárâq akoqnáágarâq tímikaiqtaae. ⁷ketáámá árain-aimma tiráunanataa ketáái arupú-aaikoma iyebórâá uráitaqtaa namuro-wáyúkámá tiyááneparabi tiyáánurapaqtaama ááíkaa uráunatae. ⁸yaímma-taoqa waayúkama keqtááyábá íraqõn-aimma kéteta yaímma-taoqa táí-aimma tiráae. yaímma-taoqa ketáái tiwîqa múte kéyauyeta yaímma-taoqa tímá tigaerâq tíkaraaqtaae. ketáámá árain-aimmo kétunataama yaímma-wayukama kaaqaari-áíqtábá túbi marétataa ketáái táayabama “makatí-áíne” téta tiráae. ⁹waayúkama yemá tiwîqa ítaretamanibo keqtááyábámá téta “yeqtí yíwîqa íma wáíye” téta tiráae. yemá keqtááyábámá “képuyoe” téta tiráamanibo ketáámá maakáqá wamá máunatae. yemá keqtáámá ayáá atíkaraqtaamanibo ketáámá íma

tíkamma pukáaqtaae. ¹⁰ketáámá tiruqtabátáá uráunamanibo mimórâ táoqa uyátárai-nakoqtaba timuqá kémaráunatae. moneqtabama ketáámá áwáyoq-wayukaraa máunataamanibo watúq-watuq umá wái-yataaqtabama waayúkama mamá oóta-kayukaraa umáyíkaráunatae. ketáái oótamma íma wáimanibo máqte-qtataaqa Ítu Káríqtoqaqa ketáái minnáe.

¹¹Korítiani-marupaq ketíbâqawaayuo, maamin-áímmá keráwáqtôpaq agayáunataama ketáái tirunóbákéqtaá kéwiye. ¹²ketáái tíbâqawaayuo, keráwáqtábámá ketáámá tirummá timí-yátááqá íma yáqtokaunataamanibo keqtááyábámá keráwáqá tirummá timí-yátááqá yáqtokaae. ¹³ketáái iyápógoqtaba túnnaiqtaa umá maamin-áímmá kétima-timunatae: “keráwáqtí tiyáámma keqtááyôpaq áruqtuwerâq ketáámá keráwáqtábá tirummá tímunnaiqtaa umá keráwáqá keqtáámá tirummá tíméro.” téqtaa kétunatae.

¹⁴íbèqa ókaraq kétima-timunatae. minná itáíq-itaiq íma kéo-yutema yagaroqtamá mayaimá mayaiyábámá íma maqmá aónaaro. íraqõ-qtataakaraq kúmiq-yataakogaraqa mórabi íma kanaarâq yagaroqtamá wíyóye. mimórâ táoqa tágama-yataakaraq kumayuq-yátáákárâqá mimórâíq íma íyóye. ¹⁵mórai q umá Ítuyaa Tááqtaama náaraq umáwaq mimórâ-yúyánákâq maraíyóyô? móra-waigoma Ítukaq arummá ámí-waigoma náaraq umáwaq arummá íma ámîn-nakotema yagaroqtáníyô? ¹⁶ketáámá matúq-matuq umá máí-Aanuqtuni anó-monoq-namma máunatae. ketáámá Áánûqtuni anó-monoq-nakotaama óqtakarabi yaataq tarôq uráa-qtataakotetaa kenaarâq anón-anon-aimma tenúnataabiyo? ímiye. abo Áánûqtuma wenamáárîq

naayóbáqá agamatá-kánnáábímmá
tiráine:

“kemá yeqtí yirunóbáq maéq yeráwáqtê
uréire ónúne. kemá yeqtí Áánûqtu
máenata yemá ketí waayúkama
mánoe.”

téna kétena ¹⁷ káqon-aimma tiráine:

yeqtí aúkápikemma yuwéraq
yetópake yatáqma nékaq
máero. yaímma-yataaqa óqa
uyátárai-nakokaq amíyamma
íma ánekuiyaqa kemá keráwáqá
tiwiránúne.

¹⁸ kemá keqtibomá máenaq keráwáqá
ketáanimaarabi ketiyámúmaaqá
auránoe.”

téna Áánûqtuma tiráine.

7 ketí tíkái-tibaqawaayuo, mirá téna
tiráimma keqtááráq anómma timá
akoqnáá umákain-aimma tímikaiqtae.
miráipoaqtae ketáámá ketáái túgonabi
tirun-íyápógómmá mamá táíq
i-qtátáákónôpakemma waeránátae.
Áánûqtuma wetábá ikatíqtae únna-naqa
máimma weqtábá aokaríq umá
máiyabaae téqtae ketáámá mánatae.

² móragaraq kétima-timunatae.
keráwáqtí tiyáamma keqtááyôpaq
yaíkáráaro. ketáámá keráwáqá íma
mamá táíq umátikeqtae tú-tiqa
í-yátááqá íma tímikaunatae. aati-aatimá
ketáámá keráwáqá íma komarummá
uráunatae. ³ mirá téq túnnama
keráwáqá íma tigaaeráq mamá
kétikaunamanibo mirá téq túnnama
kemá ketirummá keráwákáq ketimeq
maamin-áimma naayóbáqá timá
tímikaunnae. ketáágáráq keráwákáráqá
puyónúnataabi tú wamá mánunataama
mimórá-túyánákáq áíkuma mánatae.
⁴ kemá keráwáqtábá kamuqá kéiteq
keráwáqtí túma mamé kéuyune.
keráwáqá kemmá umá tíqtaaiq
kéo-kayukae. keráwáqtábábóaq kemá
tú-tiqa kéitaqa timuqá kémaraune.

⁵ Maaterónia-marabaqa ketáámá
tú-tiqa ôriq umá matáunatae. miráitana
ketáái túgoma íma kanaarác aagaráye.
máqten-aukapaq ummaa-yátááqá wáqe-
uráye. amegaa-túrátáámá áaiq-yataaqa
abarokác kaitana tirunóbátáámá
ikatíqa í-yátááqá mirá-uraimanibo
⁶ Áánûqtu kégumena mi-káyúkámá
náayuwabi yú-tirabi ummaa-yátááqá
kémayaa-yuma yíwáqnaa kéíye.
Tááítati yayamá irenaboana kemmá
umá tíqtaaiq uráye. ⁷ wemá íma
paá yi-wáigómá mirá-uráibo weni
watáagoma keráwáqtábá ti-wáigómá
kemmá umá tíqtaaiq uráye. wemá
keqtáá timá tímimma wemá keráwáqtê
máitaqa keráwáqá wemmá umá aítaaiq
kéeq keqtábá aónanaqtae kéune
téq tewana wemá timá tímikaiye.
mi-kúmíq-yátááqá abarokác páaq
uráiqtabama keráwáqá tiruqtábá urááe
téna timá tímikaiqtae. keráwáqá
keqtábá tiruqtábá umátíkáan-aimma
wemá kétima-timitaqa kemá timuqá
makáune. ⁸ ketí aúbama mi-kúmíqtábá
naayóbáqá agatáunama min-áúbámá
minnáyabagaraq tiruqtábá uráamanibo
minnámo yuwáunana uráimma minná
íraqône. páaqya-kanaama kemá
min-áúbámá yuwaíyábámá tiruqtábá
uráunamanibo íbêqa kemá kéitaunama
keráwáqtí tirummá í-yátáákómá íma
ayáqtáá-kanaaraqa wáqe-uráye.
⁹ íbêqa kemá timuqá kémaraune. nôraq
itarác timuqá kémarauno? keráwáqá
íma timuqá máraaqtababiyabo
keráwáqá waeréq aúgen-amma
matáataboq kemá timuqá makáune.
keráwáqtí tirukómá Áánûqtumma
ákáiniq kaitapoq keráwáqá tiruqtábá
urááe. miráuma ketáámá keráwáqtí
itáíq-itaiq í-yátááqá íma mamá táíq
uráunatae. ¹⁰ arummá í-yátááqá
Áánûqtuma mamá abarokác i-wáigómá
waayúkama keqtáámá tirummá
mamá kéwaeráye. miráí-waigoma

Áánûqtuma keqtáámá kanaaráq tíwáqnaa íniye. minnýabama ketáámá timuqá kémarauatae. miráimanibo ketáámá maa-márábí-káyúkaráá umá tiruqtábátáá onnamá minnágoma keqtáámá tikamma puínîqtaae. ¹¹ keráwáqtí tû-tiqtaboana íráqô-qtataariqa keráwáqtábá Áánûqtuma umátíkaimma aónaaro. tû-tikakemma nói-qtataarabi abarokáq iqtábámá túyánámmá ítáaro. arútama yabi-í-wáyúkámá aúkááe. keráwáqtí otaammá íma wáitaq tiráátiyabataa urááe. keráwáqá iyánaaq kéeq náayuwabi otaammá kutáá-yuyabama týamma umá ykaraae. keráwáqá kemmá timónaiyabama wagéatikeq urááe. otaammá kúyo-yuma keráwáqá yemmá anónnáma táí-meyamma yímikaae. miráuma minnágoma keráwáqtí íráqôn-aaimma kêtiraatinataa keráwáqtí tigaae-yátááqá íkewaiye.

¹² min-áúbámá kemá agatáunama miráuma íma kúmiq-narabi otaammá kutái-waiqoqtaaba agatáupo keráwáqtábá agatáune. min-áúbámá kéráwáqá keyorauteqa Áánûqtun-aurakaqa áraimma ítáamma keráwáqá keqtáá tirummá tímikaaqtaae. ¹³ minnýabama ketáámá umá yíqtaaiq kéunatae.

Tááítati wemá keráwáqtábá táaugaa kétenama amuqá kémaraitaqtaa ketáágáráqá timuqá uyátá-maqma makáunatae. íbêqa keráwáqtábámá wemá kaayaq-áuyánámmá íkéitaiye. ¹⁴ taígani-taoqa keráwáqtí tumá mamé uyúnnyabama íbêqa keráwáqá wemmá aráátiraamma keráwáqtábá kemá túma mamé uyúnnama íma arábaraune. kéma túma maméq uyún-aikoma áraimma abarokáq uráíye. ¹⁵ ánibo Tááítatima wenáama yaguyaqtukáaqtaaba aákaq matokéna keráwáqtábá arummá kêtimiye. keráwáqá wemmá awíqme keráwáqtí naaúpaq uréq tikaq múte

ákaraae téna kétiye. ¹⁶ keráwáqtábá kamuqá kéitatuwepoaq kemá timuqá ôriq umá kémarauene.

8 ketáái tíbâqawaayuo, ketáámá Áánûqtuni íráqô-qtataakoma wení waayúkama maakáq Maateróniabaq álkuyo-yuraq miráiqtaba tímá-timenaqtaa kéunatae. ² mi-káyúkámá yemá anómma makatí-yátááqá mayéta yútiq-yataaqa taíganimma matááe. miráimanibo yemá Ítuqtabama yimuq-yatááqá ógiqma kémayaae. yemá ôriq umá áwáyoqa máqe-uraamanibo yemá aáwarabi unáákáqtôma íma makáawata ítaretaboata yíwáqnaa í-yátááqá áwáyoq-wayukama Yérutáárebaq máa-yubaq yúwáawana uráíye. ³ yeqtí oótapikemma taíbaq keyime. mirá kéeta ketáá yemmá yimónáúnataama yemá aqtórárîq o-qtátáákárâq keyime. minnárakemma yemá anónnáma yawéqma íma mayaígónîq umá keyime. ⁴ áraimma yemá yeqtí mónerabi oótamma Yérutáárebaq áwáyoq-wayukama yimíyábámá keqtáárâq inaa téta ítama aónaraae. ⁵⁻⁶ ááqibo yemá taíbaqo yimêmma ketáámá íma yimónaraunatae. áqnáabaqa yemá yenamáárîq yetábá uyátárai-nakomma ámîqtuweta mikákémmá yenamáárîq yetábá Áánûqtuma akáinaiq íyábá keqtáámá tímikaae. Tááítatima wemá keráwáqá koma kêtimonenama keráwápíkémmá keráwáqtí amí-yátááqá Áánûqtuni waayúkayaba Yérutáárebaq máa-yuyaba wemá áaimma átama álkaiye. íbêqa maamin-áúbámá keráwáqtôpaq maména kéwiye. miráuma maami-máyáímá mamá ánataikaae téqtaa tímá ámikaunatae. miráuma wemá keráwáqtí amí-yátááqá mamá yorupáina-waigoma keráwáqtí amí-yátáákómá keráwáqtí tirukaráq keyime téna yiráátiniye. ⁷ keráwáqtí íráqôn-aaimma anóne. ánibo Ítuqaq

itáiq-itaiq umá kéyaqtoraae. íráqôn-aimma kétéwana keráwáqtí itai-yátáákómá anóne. keráwáqá tirummá keqtáá tímêqtababoaq arútái-qtataariq ínég kéoe. keráwáqá taíbaq matáawaqtaa keráwáqtí paru-yátáápké uyátá-maqma yimígáae téqtaa kétunatae.

⁸minnáyaba kemá keráwáqá íma kéwakutunamanibo kemá máqtemma Áánûqtuni waayúkama maakáq paá yimónánama taígani-qtataaqa miráuma kéyimewaqa kemá keráwáqá tirummá yimiyábá makáqma kétimonaune. ⁹Ítu Káríqtoma keráwáqtábá arummá tímimma káonaae. wemá máqte-qtataaqa makáimanibo keráwáqá mamá íráqôníq umátikaniqtabama wemá áwáyoq-naqa maa-márábímmá aúkáiye.

¹⁰írêq-karitimaatiraqa keráwáqá áqnábariq umá Ítukaq itáiq-itaiq o-káyúkámá Yérútáarebaq máa-yuma yíwáqnaa ínég túyánámmá ítaraae. miráitaq yetôpaqa aáwakaraq mónekaraq yúwáawana uráíye. miráitaq íbêqa maará kétune. ¹¹nóinawabi áaimma átáreq mamá ánataraaqtabama taákaq máráaro. minná íráqô-qtataare. miráinaq nôraq umáwaq kanaarác keráwáqá yimínô? mútûq yímero. ¹²waayúkama náaraq umáwabi mútûq yimêmma minná íráqône. ketáámá nôraq umáwabi matoráunataama Áánûqtuma káonena íma matoráuna-yataaqtabataama minná “yímero” téna íketiye.

¹³maamin-áímmá tennayábá keráwáqá taíbaq yimiyatawaq tébakaq Áánûqtuni waayúkama pááqyamma yimínoe téq íma kétune. ¹⁴ímiye. máqte-kayukama náaraq umáwabi mútûq yimínêtama yímero maa-kánáaráqá keráwáqá Korítianibaq-wayukama taíbaq kématoraamanibo Áánûqtuni

waayúkama Maateróniabaq máa-yuma yemá yenamáárfiq aáwaqtababi mónéqtaba kéoe. anaaékaqa yemá taíbaq mayáiyaqa keráwáqá tíwáqnaa íyábá íyatama yemá keráwáqá tíwáqnaa ínoe. miráráa umá keráwáqá wenáwáqnaa-wanawaqnaa oro. ¹⁵Áánûqtuni agamatá-kánnáábí maará téna kétéye:

“min-nákómá náawabi taíbaq mamá áikui-waigoma mórama áábátákárfiq íkétitana min-nákómá náawabi pááqyamma mamá áikui-waigoma umaatamá kémaiyaiye.

téna mirá kétéye. ¹⁶Áánûqtuma Tááítatimma mamá keráwáqtábá arummá timí-náqá aúrakaraiye. minnáyaba kemá Áánûqtukaq timuqá kémaraune. ¹⁷ketáámá Tááítatiqtaba maamin-áúbámá maména keráwáqtôpaq wíkáae téqtaa kétunataa wemá ôriq umá kákaiye.

¹⁸ketáámá Tááítatite yagaro-qtamá móra túbáqawaaraa-naqa timákaunanataa mibác kéwiye. wemá Áánûqtuni átê-wataama waabá-káyúkárác kétitataboata taígani Áánûqtuni waayúkabikemma wemmá wenóikaq káonaae. ¹⁹Ítukaq itáiq-itaiq o-káyúkámá yemá wemmá ketáátê wiyábámá taígani-kayukabike aúyarakaraae. wemá áwáyoq-wayukama itáiq-itaiq kéo-yuma Yérútáarebaq máa-yuyaba amí-yátááqá yorupaiyábámá wemá Tááítatima áwáqnaa íniye. miráinata óq-wayukama Áánûqtuni waayúkama wenáwáqnaa-wenawaqnaa ínéta aónéta Áánûqtun-awíqa múte yawínoe.

²⁰kaayaq-nákórátá yagaroqtamá mamé kéwiyatama waayúkama téta “maami-táíbaq-mónéqá yuwáunanataa wimmá íarutainiq únnatae” téta kanaarác ítinoe. ²¹⁻²²Áánûqtun-aurakakaraq waayúkati yúrakakaraq

arútáiniq ónáqtaa kéunatae. miráitaqtaa maami-kááyáq-nákátê yagaroqtamá wínimma káqomma móra-naqa ketáámá kétimakaunatae. taígani-taoqa wemmá makáqma aónáunataama wemá aati-aatimá yíwáqnaa íyábámá ôriq umá kákaiye. íbêqa wemá keráwáqtábá kamuqá kéitenaboana uyátá-maqma yíwáqnaa íyábá kákaiye.

²³Tááítatima ketfbárawaama keráwáqá tíwáqnaa íyábá ketê mayaimá yagaroqtamá kémayaiye. ánibo káqomma maa-kááyáqá tîbâqawaaraa-nakama yenákámá Áánûqtuni waayúkama ákuyoyuma timáyikaayata kéoye. min-nákámá miráuma Ítu Káriqtoni tágama-yataakoni amammóye. ²⁴yemmá keqtirummá yimígónîq umá yímero. mirámô íyatama máqtemma keráwátábátáá túma maméqtaa uyúnnataama minná “áraine” téta tínoe.

9 Áánûqtuni waayúkama Yérútáárebaqa yíwáqnaa íyábámá kemá keráwáqtábá íkétune. ²keráwáqá yíwáqnaa ínéq oqtábámá kemá kéitaune. kemá keráwáqtábámá Maaterónia-wayukaraqa túma mamé uí-áímmá tiráune. maará téq timá yímikaune: “ketáái tîbâqawaayuma Karíki-marabaq Korítiani-marupaq máa-yuma yemá írêq-karitimaatiraqa yíwáqnaa ínéta yokaa uréta paá yokaa umáae kéuyoe.” téq timá yímikaune. keráwáqá yíwáqnaa ínéq yokaa uráataboana yemá mamá yíwáqnaa íyábámá yíkaraiye. ³íbêqa kemá kaumo-wáyúkámá timáyikaunata keráwáqtábátáá tú mamé uí-áímmá túnnayabataa “árainabiyo?” téta itáneta kéoe. keráwáqá keráwáqtí amí-yátááqá yokaa umá mánoe téq timá yímikaune. ⁴miráinata anaaékaqa Maateróniabake-kayukama yemá ketê yagaroqtamá uréta timónáiyamma keráwáqá yokaa íuraiyanama ketáái

tigaemá anómma wániye. ketáámá keráwáqtábámá túma mamé uí-áímmá timá yímikaunatae. miráimanibo keráwáqá yokaa ímo uráiyanaama keráwáqtí tîgae-yátáákómá ketáái tigaemá uyátá-maqma anómma wániye. ⁵miráuma maami tîbâqawaaraa-kayukama áqnáabaqa keráwáqtôpaq íyamma minná íráqône. mi-mónéqtábá yiménúne téq timá akoqnáá uráamma yemá keráwáqá tíwáqnaa umá mamá yorupánoe. miráuma yokaa kénaraq kemá ko yamá ónúne. amí-yátááqá áqa yokaa uráiyanaama Yérútáárebaq máa-yuma yemá “keqtáá timínéq kéoe” téta itánôwaqtaa ketáámá keráwáqá íma tiyárekaq yoráunaqtaa mirá kéoe. ⁶taákaq maannáyaba máráaro. náawabi yópí páaqyan-anayumma uqmaréna-waigoma páaqyan-aawaqa mayánimanibo náawabi taíbaq-anayumma uqmaréna-waigoma taíbaq-aawaqa mayániye. ⁷miráinaq keráwáqá móra-mora-yuma nôraq umáwabi yimínéqa yiméraq móra-waigoma káqo-wamma ayárekaq íma yoraíno. náawabi yimíyábá amuqá márái-waigoma Áánûqtuma weqtábá kákaiye. ⁸keráwáqá nói-qtatabi íya-qtataaqtataba taíbaq-tuyanamma íma itáaro. Áánûqtuma keráwáqá nói-qtataaqtatabi o-wáígómá uyátá-maqma timíniye. miráipoaq keráwáqá aati-aatimá káqo-kayukama kanaarác yimínoe. ⁹Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáabi mirá téna kétéiye:

“wemá áwáyoq-wayukama taígani kéyimitana wení kaayoné-yátáákómá watúq-watuq kéíye.”

téna Áánûqtuqtaba kétéiye.

¹⁰waéqma itái-áímmá itáaro. ánayumma úbî-waigomma Áánûqtu wemmá ánayumma kámiye. mikáké ánayumma úbî-waigoma anaaékaqa

aáwaqa mamá kénaiye. miraráá umá Áánûqtuma keráwákáráq timínaq keráwáqá kanaaráq kaayoné-yátáákómmá ubínoe. mikákémmá kaayoné-yátáákómá taíganin-aramma pááq ínoe. ¹¹ Áánûqtuma keráwáqá umaatamá timínaq keráwáqá aati-aatimá káqo-yuma yímíqma kanaaráq ínoe. miráuma mi-káyúkámá yemmá keráwáqá yíwáqnaa o-yúmá Áánûqtukaq “tíkáiye” téta kerawáqtí amí-yátááqá yemmá yímênatataama tínoe. ¹² káqo-yuma yimíyábámá mirá-uraiye. keráwáqtí amí-yátááqánpó Áánûqtuni waayúkama Yérútáárebaq máa-yuma yíwáqnaa íyana keráwáqtí amí-yátááqtabámá yeqtí yimuq-yatáákómá yuwáaqma wéyáwé íniye. mirá-iyaqtabama yemá taígani-taoqa Áánûqtukaq “tíkáiye” téta tínoe. ¹³ miráinata ókaraq keráwáqtí amí-yátáákómá yemmá yirááténama minná Ítukaq keráwáqtí itáiq-itaiq í-yátááqá árai-qtataare. keráwáqá yemmá keyimiyatama káqo-yugaraq Áánûqtukaqa “tíkáiye” tínoe. keráwáqtabá yemá téta “átê-wataama kéitepoaq mirá kéoe” téta tínoe. ánibo taíganimma keráwáqá yíwáqnaa oqtabámá yemá Áánûqtun-awiqá múte yawúnoe. ¹⁴ anómma íráqô-qtataakoma Áánûqtuma keráwápí makáitataboata yemá máqtemma keráwáqtpaq yínéta kéoe. yemá keráwáqá yirummá kétémeta keráwáqtabá nunamummá tínoe. ¹⁵ Áánûqtuni anómma timí-yátááqtabámá wekák “tíkáiye” ténátae.

10 kemá Póroma íbêqa Ítu Káríqtoni kaayoné-yátáákáráq kétéma-timune. kemá nékaq máeqa akoqnáá-aimma kétéma-timunamanibo kemá keráwáqtê máeqa aqnún-áímmá kétéma-timune téta yaímma-yuma kéte. ² kemá keráwákáq inaa kéténe. keráwáqtpaq onnamá kemá

keráwáqá akoqnáá-aimma mamá timá-timiyabama íoro. kemá akoqnáá-aimma tíyábámá kanaaráq kéitaune. ánibo yaímma keráwápíkémmá téta keqtááyábámá “maa-márábín-ááímmá kéwaraae” tiráamma min-áímmá íma áraíne. ³ ketáámá maa-márábíqtáá máunamanibo maa-márábín-áímmá íma kéwaraunatae. miráuma maa-márábí-káyúkámá ááíqa kéowaqtaama ketáámá ááíqa íkénunataae. ⁴ ketáái iyebógómá maa-márábí-káyúkátí iyebógóráá íma uráíye. táigo-qtataakoni tí-kúrúmá yawitíníqtaba ketáái iyebógómá Áánûqtuni akoqnáárame kéíye. ketáámá unítíq-aikaraq ⁵ yúma mamé uí-áíkaráq keyawarapaunatae. máqte-qtataakoma Áánûqtumma aónaiyabama aapi aúyaráimma ketáámá keyawarapaunatae. máqte-tuyanamma yatamma yáqtoqmataa mamá Ítu Káríqto tiníq umá kéwaraunatae. ⁶ yemá náayuwabi yeqtí yóyaukakemma téta “ketáámá Ítu Káríqton anaaé kéwaraunatae” kététemanibo wemá tiníq íma o-yúmá ketáámá yemmá táí-meyamma yiménáqtáa yokaa kénunatae.

⁷ Korítiani-marupaqa keráwáqtí túrakaqa nóí-qtataarabi abarokáq uráiqtabama aónaaro. min-nákómá náawabi téna “kemá Ítu Káríqtonnamune” tíinna-waigoma maannáyaba aákaq maráíno. ketáágáráqá Ítu Káríqtonnamunatae. ⁸ kemmá Áánûqtuma náapaamma tímikaiqtaba túma mamé uí-áímmá ôriq umá túnnama paá taákaq máráaro. kemá keráwáqá mamá akoqnáá ónáápoaq mirán-áímmá kéténe. aati-aatimá kemá keráwáqá íma mamá yawarápanaaq mirán-áímmá kéténe. ánibo ketááyabama tigaemá íkeune. ⁹⁻¹⁰ min-nákómá téna “Póroma wení aúba-wannaanapo keráwáqá mamá ikatíq umátikanena kéíye” túnnama

minná íma árain-aimma kétiye. kemá itáunama yaímma-wayukama keqtábá téta “wení aúba-wannaagoma anómma akoqnáa-aimma kétimanibo wemá paá pááqyamma aqnún-náqá máitana wenáagoma íma kateko kéiyé” téta keqtábá kéte. ¹¹ mi-káyúkámá yemá keqtááyábá maará téraq timá yímero: “Korítiani-marupaq yemá íyamma yeráwáqtí yáaikoma miráuma népaq máeta aúbabi agatááníq íniye.” téraq timá yímero.

¹² mi-káyúká yemá yetábá anón-aimma téta yeqtí yúma maméta uyátáaniq umá ketáámá íma mirá-onunatae. yemá yenamááríq yeqtí ámáan-ainapo yetábá maqmá káonaae. neginaagí kéó. ¹³ ketáámá túma mamé uí-áímmá ókaraq-okaraq umá tíq-tiq umá íma tenúnatae. ketáámá Áánúqtuni ámáan-ainapo ketábátáá kenamááríq maqmá káonaunanataa keráwákáq wení átê-wataama týábá keqtáámá Áánúqtuma mayaímá tímikaiqtaae. ¹⁴ aati-aatimá ketáái náapaamma Áánúqtuma tímikai-waigoni ámúraapaqtaa íkéunataamibo Korítiani-marupaq keráwáqtôpaq uráunataama Áánúqtuni náapaakon aménáápáqá uráunatae. ¹⁵ miráítaqtaa ketáámá yaímma-yuma keráwápi mayaímá máyáaqtabama ketáái túma íma múte maméta kéuyunatae. ímibo keráwáqtí itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataakoma anóniq ínnama aónanaqtaa kéunatae. ánibo Áánúqtuni ámáan-aimma keqtááyábá waráiyanaama keráwáqá tíwáqnaa umátaa átê-wataama mamé wéyáwé íyábátáá keqtáámá kétéikaiqtaae. ¹⁶ keráwáqá tíwáqnaa íyaqtaama átê-wataama Ítuqtaba uyátá-maqma népaq-marabiqtaa kanaaráq timá-yimenunatae. káqo-nakoma áqa waabá-káyúkátí yúbáq timá yímikaina-marukaqa timá-yimiyabama

ketáámá íketikaiqtaae. ánibo káqo-wama matáina-mayaiyabama ketáámá túma mamé uí-áímmá ítenunatae. ¹⁷ náawabi aúma mamé uí-áímmá tínénama uyátárai-nakoqtaba tíno. ¹⁸ abo mi-káyúkámá náayuwabi yeqtí yúma maméta úyô-yuyabama Áánúqtuma íma kákaiye. mi-káyúkámá náayuwabi uyátárai-nakon-awiqa maméta úyô-yuyaba wemmá kákaiye.

11 ánibo íbêqa áráwáá umá yaímma-wataama itáaro. yaímma óq-wayukama téta “min-áímmá neginaagí-aíne” tínoe. ² minnáe. waagómá ánáakoqtaba kárún-aimma timákáinikaa umá Áánúqtuma keráwáqtábámá káqo-yuti minnáma maíyábá íma kétéikaitaq kemá kárún-aimma kétima-tikaune. keráwáqá paá Ítu Káríqtomma wenamá wenná maíyaba kétéikaiye. miráuma aúgen-inaarugoma waatê íma yagarogtaréna awaikókáq áqnáabaq winíkáá umá keráwáqá mamá Ítu Káríqtomma aménáá kéune. ³ naayóbáqá irakabayaakómá Íbima kaaqaari-áínápó wemmá makákáine. mimórá-tái-yátáákómá keráwáqá mamá waéqma keráwáqtí túyánámmá Ítu Káríqtonopake mamá paábaq yuwaíyábá táaqa kégaiye. ⁴ min-nákómá Korítiani-marupaq wemá waabá-káyúkátí yúbáqá ketáámá Ítu Káríqtoqtaba timá-timunaiqtaa íma tiráibo wemá óq-aimma kétiye. wenô-pake máyáan-aikoni áaikoma ketáámá timá-timunaqtaa kéitaan-aikoma ôrikaa umá mamé kéuyoe. káqon-aimma kéitaamma keráwáqtí taákoma agaro kéiyé. ⁵ mi-káyúkámá téta “Áánúqtuma keqtáá timátikaraiqtaae” téta kétémanibo yeqtí yáagoma ketáagoni ámúraaq wíyábámá íma itáíq-itaiq kéune. ⁶ kemá íráqôn-aimma waayúkati yúbáq íma kétéunamanibo itái-yátááqá ketáámá kémayaunaqtaa

keráwáqá máqtemma minnýaba ítama kétagaae. waabá-káyúkátí yúbáqá taígani-tupaama taígani-qtataaqtabataa tímá tímikaunatae.

⁷kemá keráwáqá waabá-káyúkáráq kétima-timeqa móneqtaba keráwáqá íma ítama aónaraapoaq minnýaba keráwáqá pááqya-tiwiqa kéyamatimeo? kemá ketí túma mamé kuképoaq keráwáqtí túma múte mamé kéuyune. minnýabama kemá otaanáq kutáuno?

⁸Áánúqtuni waayúkama káqo-kaqo-marabaq mórabi áikuyo-yuma keráwáqtópaq kéyunatama yemá kemmá móneqa yoqmá tíwáqnaa éta tímikaae. ⁹kemá keráwáqtê máeqa aáwaqa nanúnayababi naammá waénúnayabama keráwákáq íma ítama aónaraune. Maaterónia-marabake

tíbâqawaaraa-kayukama yemá kemmá tímikaae. mirá-oqtabama kemá keráwáqá íma mayaímá timéq arátikaraune. miráitaq aati-aatimá kemá keráwáqá íma mamá káratikaune. ¹⁰mútúq árain-aikomma kemá Ítu Káríqtonopake matáunagaraq kétima-timune. Áánúqtuma

náápaamma tímikaiqtaba túma mamé uí-áílkón áaimma Karíki-wayukama ketópake ímayanoe. ¹¹nôraq itaráq maamirán-áímmá kétuno? miráitaq kemá keráwáqá tirummá íyaq kétimuno? ímiye. Áánúqtuma káonaitaq kemá keráwáqá tirummá kétimune. ¹²miráimanibo kemá keráwáqtô-

pakemma móneqa íma mayánúnama mirá-onayabama mi káqo-kayukama náayuwabi waabá-káyúkáráq watáama te-yúmá yemá árainmma íma kanaaráq mirá tínoe. minná “ketáái mayaígómá yeqtí mayaígótê móraiq kéíye” téta árain-uramma íma kanaaráq mirá tínoe. ¹³yemá kaaqaari-tímáyíkarái-káyúkámóe. keráwáqá kémakateta yemá Ítu Káríqtoni tímáyíkarai-kayukaraa

kéoe. ¹⁴minnýabama keráwáqá íma iyánáaq oro. Tááqtaama wemá waayúkati yúrakaqa mórama Áánúqtunopake kaqtó-nakaa kanaaráq aurániye. ¹⁵miráinata Tááqtaani mayaí-wáyúkámá yemá waayúkati yúrakaqa tímáyíkaraa-kayukaraa kanaaráq auránoe. abo íma iyánáaq oro. anaaékaqa yeráwáqá anónnáma táí-meyamma mayánoe.

¹⁶naayóbáqá kemá maará téq tímá tímikaune. yaímma-wayukama téta ketáayabama neginaagí-aine tiráá-manibo keráwáqtí túyánápímmá mirá téqo kéiteqa paá neginaagí-nakon-aama itáaro. íbêqa túma mamé uí-áímmá pááqyamma tenúne. ¹⁷maamin-áímmá kemá uyátárai-nakoni náápaakon aménáápáqá íma kágayaune. miráuma Korítiani-marupaq keráwáqtí aúkáapikemma mi-négínáagí-nákómá wetábá taíbaq-aimma ôriq umá kétiye miraráá umá kemá tenúne.

¹⁸óq-wayukama mi-qtátááqá mayáiyatababi mi-qtátááríqo í-yatabama yeqtí yúmo mamé uíyaqa kegáráq ketúma mamé uyónúne.

¹⁹keráwáqá neginaagí-wayukati yáama kanaaráq kéitaapoaq ketáagaraq itáaro. ²⁰káqo-nakoma keráwáqtábá wení ánná-wayukaraa máigaae téna tin-nákón áama keráwáqá kéitaae. aáwaqa kámeq wemmá ayúwáawana keráwáqtí túyánámmá kéyabitiye. wemmá ayúwáawana wenaúma maména kéuyena anaaékaq keráwáqtí tóíqa yuraapániye. ²¹kemá aqnún-náqá máepoaq keráwákáqá miráíyaq kéumatikauno? miráimanibo íbêq-kanaaraqa máqte-kayukama yeqtí yúma maméta kéuyoe. miráinaq íbêqa kegáráq neginaagí-nakoraa umá túma maméq uyónúne.

²²mi-káyúkámá náayuwabi yeqtí yúma maméta úyómma yemá Íbaru-wayukabiyo? kegáráq Íbaru-

naqune. yemá Ítiráaeo-wayukabiyo? kegáráq Ítiráaeo-naqune. yemá Áabaraan-anna-wayukabiyo? kegáráq Áabaraan-annabike-naqune. ²³yemá Ítu Káríqtoni kaqtó-wayukabiyo? kemá mi-máyáiyábámá uyátá-maqma íráqôniq kéune. Ítáaro. taígani-taoqa minnýababa ánná-naupaqa máqe-uraune. taígani-taoqa ketúraqa yátarakekaraq tebúqa yimi-ánnárákékáráq tíkakaae. miráuraamma taígani-tupaaboqa kemá kanaaráq minnýababama íma yorautónúne. taígani-taoqa tebúqa tímikaaqtabama púyôwaniq uráune. maaminnýababa túma mamé uí-áíkmá neginaagi kéimanibo ²⁴káqo-kaqo-kanaaraqa Ítiráaeo-wayukama móra-tiyaapaq-yupaama tebúqnapo taíganamma (39) túma yurákáae. ²⁵⁻²⁶káqo-kaqo-kanaaraqa kaumo-yúpáámá yáánápó tíkakaae. móra-taoqa óqtanapo iyaabóma tíkakaae. kaumbóq únópi-káárébímmá máunana yokíkaiye. móra-taoqa únókón ámúraaqa móra-wagaagaraq nokáákaraq paá mayaqmé uréire uráunama mibáqá kuti-nópímmá nommá ôriq umá aúgípimma paá aqtaráune. yaímma-taoqa moyá-káyúkámá yáqtoqma tiwíkaae. yaímma-taoqa ketí waayúkama Ítiráaeobakemma tíkamma kéwaraawata óq-taoqa Yéqtaaeo-wayukama tíkamma wakáae. anó-marupakaraq kaqmáapaqa waayúkama íma máa-marabakaraq únópítábáqáráq ikatíq kéunata kaaqaari-tíbáqáwáaráa-káyúkágáráq yemá kemmá mamá ikatíq umátikaraae. ²⁷kemá ketí mayaímá matéq kammáa uráune. yaímma-taoqa kemá túmá íma waéq aáwaqtababi noqtábámá táayaba uráune. taígani-tupaama aáwaqa áraimma íma naráune. kemá yaugíqtábá kéunana ketí unáákáqtôgaraqa íma wáqe-uraiye. ²⁸máqte-tupaama ókon-oko-kayukama Ítuqtaba áíkuy-

oqtabama kemá taíbaq-tuyanamma ítaraune. ²⁹yeráwápíké yaímma-yuma aqnúníq kéowaqa yeráwáqtábábóaq kegáráq aqnúníq kéune. ánibo yaímma-yuma yemmá yíwíqma kúmiq-yataapi mamá kéyikaawanama minnýababama kemmá tíyamma kéiye. ³⁰⁻³³Tamáátikati-marupaqa anómma yabíkái-naqa (kíni) Arétatima wení kawáá-wáyúkámá timáyíkáitata máqten-aukapaq yabíketa kemmá yáqtoraneta uráae. miráimanibo ketí aanábó-wáyúkámá kamáágupi tiwítikareta ánnáma kúmaketa motóqapike yabitimá márú-kurugoni aaumépaq tiyúwáawaq péqmareq kóuraune.

kemá túma mamé uí-áímmá tennamá maami-qtátáákómá keráwáqá tiráátimma kemmá mamá aqnún-nákáá káuqtikaiye. Áánúqtuma uyátárai-naqa Ítu Káríqton aboámá kétaimma maami-qtátááqtábá kemá kaaqaari-áímmá íma kétune. wenáwîqa watúq-watuq umá múte yaúyóro.

12 ketí náapaaqtaba túma mamé uí-áímmá neginaagi-yataaqanibo paá móragaraq tenúne. íbêqa ketí kaikáá qtátááqtábáqáráq uyátárai-nakonopake awaaméq-yátááqtábáqáráq tenúne. ²kímora-naqa Ítun anaaé kéwarai-naqa aónaunana wemá páátákáá Áánúqtuni mú mikákáá yanaa-márúkáq yaúmena utáiyé. min-nákómá wenaúraraq utái paá arun-íyápóaq utáiyó? kemá íma kéitaunamanibo Áánúqtu wenamáa kéitaiye. minnámo páaq uráimma naayóbáqá títaupake kaayaqte-kaayaqte-karitimaatima kégoiye. ³ókararaq kétune. wemá wanaúgararaq máqe urárani íyaq wenaúgararaq máqe uráranio? kemá íma kéitaune. Áánúqtu wenamáa kéitaimanibo kemá itaúnama áraimma wemá páátákáá Áánúqtuni mú mikákáá íráqô-marukaq utáiyé. ⁴mibáqá ítarai-qtataaqtabama

watáanapo kanaaráq íma tewáníq uráiyē. maami-qtátááqtabámá maa-márábí-káyúkámá yeqtí yóyaukakemma íma tero. ⁵miráuma min-nákóqtabámá túma mamé uí-áímmá kétupo kenamááriq ketábámá ítenune. mi-qtátáákómá keráwáqá tiráátimma kemá aqnúníq únna-yataaqtaba yenamáa mi-qtátááqtabá túma mamé uí-áímmá tenúne. ⁶kemá ketábá túma mamé uí-áímmá tennamá kemá neginaagí-nakaa íma ónúne. ímiye. árain-ain-aatuqma tenúne. ááqibo kemá túma mamé uí-áímmá íma tenúne. watáama téq nōrawabi únna-yataakoma waayúkama mamá ketí árain-aaimma káyiraatiye. kemá ketí árain-aaiikoqtabama íma uyátá-maqma máunaboq ketí túma íma mamé uyónúne. kemá ketábá túma mamé kéuyonatama waayúkama yeqtí yúyánápímmá tétama “wení árain-aaiikoqtabama uyátá-maqma wemá anómma máiyē” téta tínomanibo min-áímmá íma áraine.

⁷kemá anómma íraqō-qtataaqa aónaunayabama ketí túma mamé uíyábámá Áánûqtumma íma kákaiye. miráuma wemá kemmá tútiq-yataaqa tímikaitana ketúraqa areriyagoni áwáyaakoraa kéiyē. miráuma mórama Tááqtaani kaqtó-nakoma kemmá tebûqa tímnikaa kéiyē. kemmá mamá aménáápáq tikáitaq máunaboq ketí túma kanaaráq íma mamé uyónúne. ⁸kemá uyátárai-nakomma maami-qtátááqá matuwaíkáae téq kaumobáq ítama aónaraunamanibo ⁹wemá maará téna kemmá yauwéqma timá tímikaiye: “wenamá ketí íraqō-qtataakoqtaba emá kéone. miráitaa emá aqnúníq kéonanama ketí akoqnáágoma emmá íraqōniq umákaitana akoqnáá pááq kéiyē.” téna yauwéqma timá tímikaiye. miráinaq kemá aqnúníq únnyabama túma

mamé uí-áímmá kétenana Ítu Káríqtoni akoqnáágoma kemmá yaútúma ánáakutikaniye. ¹⁰Ítu Káríqtoqtabama aqnúníq íyábámá kemá timuqá kémaraune. kemá yikárarán-áímmá kémaye q tú-tiqa kémayaune. ókon-okomma ummaa-yátááqá kémayaune. waayúkama kemmá mamá táiq kéumatikaae. taíbaq áwáábiq-yataaqa abarokáq pááq kéimanibo máqtemma mi-qtátááqtabá Ítu Káríqtotababoaq itó-uma akoqnáá kéune. mirái-qtataakoma ketōpaq yiqtabámá kemá timuqá kémaraune. kemá aqnúníq únnama mikákémmá mi-kánááráq kemá akoqnáá-naqa káuraune.

¹¹kemá neginaagí-nakaa kéumanibo keráwáqá kemmá mamá túma mamé uí-áímmá kétima-tikaiye. keqtábá túma mamé uígóníq-wayukama umá máero. kemá íma anó-naqa máunamanibo mi-kááqáári-tímáyíkarái-káyúkátí yiménáápáqá íma máune. ¹²keráwáqá kétimonaawaq kemá máqte-qtataariq únna-waigoma árainma tímáyíkarai-kayukati yáaimma keráwáqá kétiraatiye. ánibo Áánûqtuma kekáké anón-awaameq-yataakaraq anó-mayaigaraq kémayaitaq keráwáqá aónaraae. ketí namuro-wáyúkámá kemmá mamá táiq kéumatikaamanibo kemá paá miráuqte kéuyunaq aónaraae. ¹³káqo-kaqon-aukapakemma Áánûqtuni waayúkama mórabi áíkuyo-yuti aúkáapikemma kemá keráwáqtabá márú mikákáá pááqyan-iraq umátíkarauño? kemá keráwákáqá meyáqtabá íma ítama tímónaraunapoq minnáyabawaq keráwáqá tirummá kéiyō? kemá kerawáqá íraqōniq umátikaunayaba keráwáqá ítama aonéq “ketí kúmiqa paábaq matuwéq tiwíkatúwáaro” téraq tenúno?

¹⁴ íbêqa kemá kaumobáriq umá keráwáqá ko timónanaaq yokaa kéune. ániibo keráwáqá kemmá yaímma-yataaqa timéq tíwáqnaa ínôqtabama íma ítama aónanune. keráwáqti moneqtabama kemmá íma kétékaiye. ímiye. Ítukaq itáíq-itaiq ínôqtaba kemmá keráwáqtábá kétékaiye. itáaro. ketáámá iyápóanaaqtabama yinóboyuma “aáwaqa yímero” téqtaa íkétunataae. ímibo yinóboyuma aáwaqa yeqti iyápóanaamma “yímero” téqtaa kétunaqtaa keráwáqá ketí iyápóraa umá mááe. ¹⁵ keráwáqá tíwáqnaa iyábámá ketí máqte-qtataakaraq ketábágáráq keráwáqá timénúne. miráiyabama kemá timuqá kémaraune. kemá miráuma keráwáqá ketirummá kétéminaqa keráwáqá kemmá keráwáqti tirummá paá paáqyamma kanaaráq timínô?

¹⁶ yaímma keráwápiké maará téta tínoe: “áraine. Póroma keqtáa yama kétémonenama meyámmá íma matáiyé. áaqibo wemá aúyánákáráq-nákómá máena keqtáámá makáqma tiwíkaiqtaae.” téta tínoe. ¹⁷ keráwáqá kéítaae. maamin-áímmá íma árain-aimmiye. mi-káyúkámá yemmá ketí aúbagaraq keráwáqtôpaq timáyikaunata maméta o-yúmá yemá keráwáqá makáqma tiwíkáo? ímiye. ¹⁸ kemá Tááítatimma keráwáqtôpaq wíkáae téq inaa tiráune. ániibo kemá óqa túbâqawaaraa-naqa timákaunana weté yagaroqtamá uráiyé. Tááítatima keráwáqtôpakemmma yaímma-yataaqa wetábáwáq matáiyó? ímiye. weté ketéma mimórá-Áókáq-Áágoní anaáé kéwarauyana kerátái táaikoma mimóráíq kéiyé.

¹⁹ keráwáqá túyánámmá itáamma kerátámá keráwáqti túbáqá anónná-aimma teyúyô? kerátá ímiye. kerátámá nóinainabi Ítu Káriqtoma “tekaao” tin-áímmá kerátámá kétéma-timuye. ániibo kerátámá Áánûqtun-aurakaq

kétima-timuye. kerátái tíkáin-aanabo, kerátámá máqte-qtataariq úyamma keráwáqá tíwáqnaa iyábá mirá kéuye. ²⁰ kemá mibáq ko yamá onnamá keráwáqti táaikoma kemmá tíkáiniraq umá máiyaraq timónanuno? keráwáqá kemmá timónaneq túyánámmá itáan-iraq umáwaq máeraq ónúno? minnáyaba kemá netuq-túyánámmá kéitaune. keráwáqti aúkáapimma ááíq-aikaraq kárún-aikaraq týámma í-yátáákáráq aúyababa í-ááíkáráq tikaarán-áíkáráq káqowa-kaqowamma timá táíq umákai-aikaraq mi-máqten-áímmá keráwápímmá wáinaraq ko aónanuno? yaímma-yuma yeqti yíwíqa múte keyauyeta máqtemma mimórá-túyánákáq íyaq máiyaraq ko aónanuno? ²¹ keráwáqtôpaq onnamá Áánûqtun-aurakaq keráwáqtábámá tigaeyábáwáq ónúno? keráwáqtábá kemá taíbaq-tuyanamma kéitaune. yaímma keráwápikémmá náayuwabi kebó-áímmá tarôq éq túranannama aráaqtabama keráwáqti kúmiq-yataapikemmma íma waékáiyaya kemá tiruqtábá ôriq umá umátikanune.

13 íbêqa kaumobáriq umá keráwáqá yama timónanaaq kéune. Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí téna kímora-nakoma káqo-nakomma aúbi maráinaqa kaayarábi kaumo-yúmá mikáq máiya-yuma mimórá-áín áátuqma tero. ² keráwáqtôpaqa kaayapáriq umá uráunama kemá kékén-áímmá timá tíkaraunama móragaraq keráwáqtôpaq ónáá kéeq kékén-áímmá kétéma-tikaune. minná kemá keráwáqtôpaqo móragaraq wéqa kúmiq-yataariq kéo-kayukama paru-yátááqá íma yiménúne. ³ Ítu Káriqtoma ketáarake watáama áraimma tínaraq itánaae téraq kéteo? Ítuma wemá íma aqnún-náqá máimanibo keráwápímmá akoqnáá-nare. ⁴ owé. miráimanibo wemmá kaapaq-yátáq

aráparaamma aqnún-náqá
 máqe-uraimanibo Áánûqtuni
 akoqnáarakemma móragaraq wemá
 paá máíye. ketáámá Ítuma aqnúniq
 uráiniq umá mórai q umá aqnúniq
 kéunataamanibo keráwáqtábámá
 Áánûqtuni akoqnááake weté
 yagaroqtamá mánunatae.

⁵ miráuma kenamááriq maqmá
 aónaaro. maaminnáyataba abáá
 umá aónaaro. minná itáiq-itaiq
 í-yátááqá yáqtoqma akoqnáá urááo? Ítu
 Káriqtoma árainma keqti tirunóbáqá
 máíye téraq kéitao? weqtábá
 keráwáqá ímo itareqa keráwáqá
 aammá arábaraae. ⁶ miráimanibo
 ketáámá íma aammá arábaraunatae.
 minnáyaba keráwáqá itaíkáae téq
 kétune. ⁷ keráwáqá otaammá íma
 kuígáae téqtae ketáámá Áánûqtukaq
 nunamummá kétunatae. yaímma-yuma
 téta keqtááyábámá “aammá
 arábaraae” kéte. aammá ketáá íma
 arábáúnayabataa minnáyaba keráwáqá
 tiráátenaqtae ketáámá nunamummá
 íketunatae. ímiye. keráwáqá
 arutaígáae téqtae minnáyaba ketáámá
 nunamummá kétunatae. ⁸ ketáámá
 kenamááriq árain-aikoma kanaaráq
 íma awéqtátuwanunatae. ketáámá paá
 kanaaráq mirá-onunatae. ⁹ keráwáqá
 akoqnáá kéowaqtaama minnáyabama
 ketáámá timuqá kémaraunataamanibo
 ketáámá aqnúniq únnayabagaraqtae
 timuqá kémaraunatae. miráitaqtae
 Áánûqtu keráwáqá mútûq mamá

íraqôniq umátikaniqtabagaraqtae
 nunamummá kétunatae. ¹⁰ minnáyaba
 kemá nékake maamin-áúbámá
 keráwáqtôpaq kágayaune. miráinaq
 kemá keráwáqtôpaq ko yamá
 kéonanama keráwáqti táaikoma kemá
 keráwáqá táí-meyamma timígóni q umá
 kemmá ítiraatino. keráwáqá mamá
 akoqnáá íyábá uyátárai-nakoma wení
 náápaamma tímikáíye. min-náápaámmá
 keráwáqá mamá táíq umátikayaba
 ítímikáíye.

¹¹ ketí bâqawaayuo, íbêqa
 ketí watáama timá ánatanune.
 keráwáqá mútûq íraqôniq umá
 auráiyátábá maqmá aónaaro. ketáama
 kéitera q mimórá-túyánákáq máero.
 kaayoné-yátáákógáráq máero. ánibo
 Áánûqtuma arummá amí-yátáákáráq
 kaayoné-yátáákóní áaimma máena
 keráwáqtê yagaroqtamá mániye.

¹² ye-wátánónááráá umá káqowa-
 kaqowamma tiyáamma wenamí-kanami
 kéeq tótó kéumayikera q miráo-
 maara o-aimma timáyíkáaro. Áánûqtuni
 waayúkama máqtemma maakákémmá
 yemá keráwáqtábá “miráo-maara o” téta
 kétimatikaae.

¹³ uyátárai-nakoma Ítu Káriqtoni
 íraqô-qtataakogaraq Áánûqtuni
 akaí-yátáákógáráq Aokaq-Áágóni
 aanábóráá-qtátáákómá keráwáqtê
 yagaroqtamá waíno. ¹⁴ missing?
 kemá Póroma
 Tímotigarare.

Karétiani

Îtun anaáé kéwaraa-yuma

*káqo-kaqo-marukaq Karétia-marabaq
mórabi áíkuyo-yubaq Póroma agatáiyie.*

1 kemá Póroma Îtuma timáyíkarai-
naqa waayúkama kemmá íma
tááyaraabo aboámá Áánûqtuma wemá
Îtumma pukáipike itó-umakarai-
nakoma wemá maami-máyáíráqá
tááyaraiye. ²ketíbâqawaayuma ketê
máe-yute ketáámá maamin-áúbábí
keráwáqá Karétiani-marabaq
áíkuyo-kayukayopaq miráoro-
maaraoro-aimma kéyuwaunatae.
³ketibotáámá Áánûqtugaraq
uyátarai-naqa Îtu Káríqtogaraq yenákátí
íráqô-qtataakaraq kaayoné-yátáákáráq
keráwáqá tímêtaao. ⁴Îtu Káríqtoma
Áánûqtuma ketibotáái aúyánámmá
kéwarena wení aúwaraimma yuwéna
ketáái kúmiq-yataapike meyánîq uráiyie.
wemá mirá éna íbêqa maa-márábí
wái-tai-aaipike keqtáá mamá
paábaq tiyuwánénataa mirá-uraiye.
⁵miráínataa ketáámá Áánûqtun-awíqa
aati-aatimá múte yauyónátae. miráuma
waíno.

⁶keráwáqô, miráonaaiqtabama
kemá iyánáaqa kéune. Îtu Káríqtoni
íráqô-qtataapike Áánûqtuma keráwáqá
tááyaraimanibo keráwáqá páátákáá
wemmá káyuweq káqon-ate-wataama
kéitaae. ⁷miráimanibo káqon-ate-
wataama óqa íma wáiyie. ímiye.
yaímma-wayukama keráwáqí
túyánámmá mamá táíq kéeta Îtu
Káríqtoni átê-wataama mamá waéq
nááeq kéoe. ⁸miráimanibo ketáá
keráwákáq móra átê-wataama timá
tímikaanataabi móra Áánûqtuni
márúpake kaqtó-nakoma tínna
átê-wataagoma minnâgogaraq ketáámá
naayóbáqá tiráunna átê-wataagoma

íma móraiq ínnama minnâ kanaaráq
móra-nakoma mirá énama wemá
áíta-marupaq puíno. ⁹naayóbáqá
ketáá tiráunnaiq umá keqnáámmá
íbêqa kétunatae. ániibo móra-nakoma
átê-wataama timá-timina-waigoma
naayóbáqá ítaraanaikaa ímo
ínanama min-nákómá áíta-marupaq
puíno. ¹⁰maami-kátááyábámá
waayúkama keqtábá yikání íyabiyo?
ímiye. Áánûqtuma kákaiqtapoq
maamin-áímmá kétune. waayúkama
keqtábá yikáina-yataariq kéeqa kemá
káqo-mayaima mayánúmananibo Îtu
Káríqtoni mayái-náqá íma mánune.

¹¹máqtemma ketíbâtiwaayuo, kemá
arupú umá kétima-timune. maamin-
átê-wátáámá keráwáqá naayóbáq
timá-tímikaunama móra-nakoma íma
mamá pááq uráiyie. ¹²min-áímmá
móra-nakopike íma matáune.
móra-nakoma íma tiráátiraiye. áraimma
ímiye. Îtu Káríqtoma wenamáárîq
kemmá tiráátiraiye. ¹³naayóbáqá
kemá nôrabi uráunna-aaimma minnâ
keráwáqá ítaraane. kemá Ítiráaeo-
wayukati monoq-áímmá wakáune.
paru-yátáákómá kepímmá íma wáitaq
Îtukaq yirummá ámê-kayukama
keráwáqá ítaraae. kemá móra-iyakaq
maréta áíkuyo-kayukama mamá táíq
umáyíkarane. ¹⁴ketimatoq áa-yuti
aúkáapimma kemá taíbaq-wayukama
uyátáreq Ítiráaeo-wayukati yáaimma
kéwaraune. kemá ketí títaubikoni
máqten-aaimma warámááq akoqnáá
kéune.

¹⁵miráimanibo naayóbáqá ketinóma
íma matíkaraitanama mi-kánáaráqá
kemmá Áánûqtuma aúyatikaraine.
wení íráqô-qtataapi wení mayaímá
mayaíyábá tiwíkaiye. ¹⁶wemá
wenáanikoma kemmá tiráátiraimma
minnâ íma Ítiráaeo-wayukamibo
Yéqtaaeo-wayukabi átê-wataama
mó-tikaae téna tiráátiraine. wemá

kemmá tiráátiraimma móra-nakoma íma ítama aónaraunae. ¹⁷kemmá uyátéta áqa timáyíkarai-kayukayopaq Yérútáárebaqa íma uráunamiye. ímiye. kemá Arébiya-marabaq uráunamiye. ániibo anaaékaqa Tamáátikatibaq uráunamiye. ¹⁸anaaékaqa kaumo-kárítimáátímá yáwitaq Pítaate wataáma ténááq Yérútáárebaq utáunamiye. ániibo weté tiyááka umá móra-titaupaq-kanaama máqe-uraunamiye. ¹⁹timáyíkarai-kayukama kemá móra íyimonaraune. Yémitima uyátárai-nakoni ábákoma wenamá aónaraune. ²⁰min-áímmá íbêqa keráwáqtôpaqo agayáunama Áánûqtuma káonaitaq kemá keráwáqá kaaqaarimá íkétima-timune. ²¹anaaékaqa Tíría-marabaq Tírítia-maragoni pááqya-marupaqa kemá uráunamiye. ²²miráimanibo Yúriabaqa Ítukaq itáíq-itaiq o-káyúkámá ketí tóíkaqa ítimonaraae. ²³yemá miráuma aamá kéitaane: “naayóbáqá maamin-nákómá tükamataa uq-téwaimanibo naayóbáqá arummá aména itáíq-itaiq í-yátáákkómmá mamá táíq éwai-qtataakoni átê-wataama íbêqa kétima-yimiye.” téta kéitaae. ²⁴minnýaba yemá Áánûqtun-awíqa múte yaútaae.

2 kemá tiyááka umá kaayaqté-kaayaqte-karitimaatima maéq anaaékaqa Páánabatite keqnáámmá Yérútáárebaq utáuyane. kemá Tááítatimma awíqmetaa wegáráq utáunatae. ²Áánûqtuma kemmá tiráátitapoq uráunae. maamin-átê-wátáámá Yéqtaaeo-wayukama tiráunama minná kemá Yérútáárebaq anó-kayukama Ítuqtaba áíkuyikareq yemmá kéyiraatune. kemá maará téq túyánámmá kéitaune: “maami-máyáímá íbêqo mayáunagaraq naayóbáqo matáunagaraqa kanaararé tínô?” téq ítama káonaune. ³Tááítati

ketê mái-naqa Karíkibake-nare. miráimanibo wenaúma karánátaae téta móra-yuyanakaq íma makááe. ⁴ítáaro. yaímma-wayukama ketáái tíbâqawaayuti aúkáapi aúma karánéta aúpáq ya-kéberaae. mi-kááqáárí-wáyúkámá yemá abu-wáyúkábóata abú yamá káonaae. yemá ketáái táaimma naayón-ááípké keqtáá paábaq mamá kétiyuwetataa Ítu Káríqtogaraq mamá táíq éta Ítiráe-wayukati naayón-ámáán-áímmá keqtáá mamá yagaróqtánaae téta irááe. ⁵ketáámá yemmá yíkáiniq íkéunatae. miráitaqtaa átê-wataagoni árain-aimma keráwáqtábá kéyaqtoraunatae. ⁶ániibo mórama anón-iwíqa wáíye tíya-kayukama ketí átê-wataaraqa móra íráqô-qtataaqa íma maqmá arúbaraae. anón-iwirabi pááqyan-iwíqo wáikayukayabama minnýaba paátataare kétune. Áánûqtuma waayúkagoni áwîqtaba auyánámmá íma kéitaiye. áraimma ímiye. ⁷Áánûqtuma Pítaamma Ítiráe-wayukabaq timákarainiq éna móraiq umá kemmá timátikena “Yéqtaaeo-wayukabi átê-wataama mó tiyo” téna timátíkaraiye. ⁸owé. Áánûqtuma Pítaamma Ítiráe-wayukabi mayaímá mayaíkáae téna timákaraiye. móraiq umá Áánûqtuma akoqnáárake “Yéqtaaeo-wayukati aúkáapi mayaímá mayaao” téna kemmá timátíkaraiye. ⁹Yémitigaraq Pítaagaraq Yóáanegaraq anó-kayukagaraq yemá kemmá Áánûqtuma aokaríq umá mayaímá tímimma aónaraae. miráitata yemá Páánabatite kekárátámá iyáamma tímikaakarataae. miráomma ketáái awaamépóaqtaa móra-tiyakaq makáunatae. minná yemá Ítiráe-wayukati aúkáapi mayaímá mayaíyaqtaa ketáámá Yéqtaaeo-wayukati aúkáapi mayaímá mayánúnatae. ¹⁰kímora-yataaqa keqtáámô itáan-aimma téta maará kéte: “keráwáqá áwáyoq-wayukayaba

túyánámmá itéraq yíwáqnaa oro.”
téta tirááe. mi-qtátááqtábá kemmá
kétikaitaq kemá yíwáqnaa ónááq yokaa
uráune.

¹¹ Pítaama Áátioki q itaq wenaúbáq
Pítaama íarutainiq kéiye téq wemmá
timá ámikaune. ¹² naayóbáqá Yêmitima
timáyikái-kayukama íuraawana
Pítaama Yéqtaaeo-abaqawaayute
aáwaqa naráiyem. miráimanibo
mi-káyúkámô kéyemma yetê ókaraq
aáwaqa ínaraiye. miráimanibo yúma
kárátaa-kayukati yáaqa ikátaiye.
minná yúma íkárataa-kayukagaraq
yúma kárátaa-kayukama íma
yagaroqtamá kémaae. ¹³ tébakaq
Ítiráaeo-abaqawaayugaraq Pítaamo
iníq kéowana Páanabatigaraqa
yeqtáaqa kéikatenaboana kaayaq-
yóyáúkáá-káyúkáráá umá ókaraq
Yéqtaaeo-wayukagaraq aáwaqa
ínaraae. ¹⁴ kemá yemmá yimónáunama
átê-wataaraqa íma arupú umá uréire
kéowaq yúrikaq Pítaamma maará
téq timá ámikaune: “emá Ítiráaeo-
nakomanibo Yéqtaaeo-nakoraa uráne.
náaraq umáwaq Yéqtaaeo-wayukama
mamá Ítiráaeo-wayukati yáaimma
waránô?” téq tiráune. ¹⁵ áraine.
ketáámá Ítiráaeo-anna-wayukabike
pááq uráunatae. Yéqtaaeo-anna-
wayukama kúmiq-wayukabike íma
pááq uráunatae. ¹⁶ miráitaqtaa ketáá
káonaunatae. Ítiráaeo-kayukati
ámáan-aimma paá wáraaqtaba
móra-nakoma Áánúqtun-aurakaq
kateko umá íma mániye. ímibo
paá Ítukaq itáíq-itaiq umá arummá
aménama Áánúqtun-aurakaq kateko
umá mániye. owé. ámáan-aimma
paá wáraaqtaba Áánúqtun-aurakaq
kateko umá íma mánunatae. ímibo
paá Ítuqtaba itáíq-itaiq kéipoaqtaa
Áánúqtun-aurakaq kateko umá
mánunatae. ¹⁷ miráimanibo ketáámá Ítu
Káríqtokaq tirummá kámunaboqtaa

minnárake Áánúqtuma “kateko-
wáyúkáé” tínataama anaaékaqa ketáá
miráuma Yéqtaaeo-anna-wayukama
kúmiq-wayukaraa umá maéqtaa
ketáámá ketábátáá aónaraunatae. Ítu
Káríqtoma ketáái kúmiq-yataakoma
mamá pááq uráiyô? aaqáo. ketáá
mirá-tenunataabiyo? áraimma ímiye.
¹⁸ Ítáaro. keqnáámmá yawuwéqma
Mótetini ámáan-aimma waránúnô?
aaqáo. ímiye. kemá min-ámáán-áímmá
waréqa Áánúqtun-aurakaq kateko-náqá
íma mánune. min-ámmá íarutain-ane.
¹⁹ Mótetini ámáan-aikoma kemmá
aúwaraimma íma tímikaitapoaq
yawítítukaune. mútúq-amaan-aimma
kemá íma kanaaráq wakáune. kemá
kúmiq-yataariq onanamá Mótetini
ámáan-aikoma téna “puínóne”
kétiyem. miráitana ámáan-aikoma
keqtáá tíkamma képuimanibo
Áánúqtuma aúwaraimma kétémitaae.
ketí aúpáq-áímmá Ítáaro. minná
²⁰ kaapaq-yátáqá Ítuma ketí kúmiq-
yataaqtaba pukáipoaq kemá wetê mibáq
máqe-uraune. miráitaq kemá Póroma
ámáan-aikoqtaba wetê pukuráune.
miráimanibo íbêqa kemá íma máupo
Ítu Káríqtoma ketí tirunóbáqá máiyem.
min-náqá Póroe te-náqá íma máiyem.
ketí túwaraimma minnáe. Ítu Káríqtoni
aúwaraimma kepí kémaiye. ketúgoma
paá wáimanibo íbêqa Áánúqtuni
áanikokaq itáíq-itaiq umá paá kémaune.
ketí kúmiq-yataaqa wáitanama
minnáyaba puyónúmananibo
keqtábá pukuráiyem. ketúgoma íma
pukuráimanibo wenaúgoma pukuráiyem.
miráipoana íbêqa ketúgoma paá wáiyem.
keqtábá kákaitana keqtábá pukuráiyem.
²¹ Áánúqtuni paru-yátááqá íma
paábaq kématuwaune. ámáan-ainapo
Áánúqtun-aurakaq kateko umá
máíyanama kanaaráq Ítu Káríqtoma
pukáimma minná paátataaqtaba pukíné
uráimiyem.

3 neginaagí Karétiaq-wayukao, keráwáqtábá Ítu Káríqtoma pukáitaq keráwáqtí túraqaq tiráátiraune. íbêqa náawaq keráwáqá mamá áibôqnaaboqa káutikaiyo? ²kemá keráwáqá kímora-yataaqtaba timá tíméro. Áánûqtuni Aokaq-Áágómmá náaraq umáq mataáo? áamáan-aimma wáraaqtaba mataáo? ímiye. átê-wataama Ítu Káríqtoqtaba itáíq-itaiq okákénáq mataáo? owé. ³nôraq itaráq íbêqa neginaagí kéoo? áqnábaq Áánûqtuni Aokaq-Áágóní áwáqnaa í-yátááqá matáamanibo íbêqa áamáan-aikaraq puí-yátáákáráq íyaq yawéqma mirá íno? ⁴naayóbáqá keráwápí ummaa-yátááqá pááq uráimma minná keráwáqá paá min-úmmáámá mataáo? kemá túyánámmá itáunama keráwáqá paá-ummaama íma mataáe. ⁵nôraq itanawáq Áánûqtuma keráwáqá wení Aokaq-Áágómá tiména keráwáqtí aúkáapi anón-awaameq-yataaqa tarôq uráiyoy? keráwáqá áamáan-aikoni mayaímá máyáaqtaba mirá-uráiyoy? ímibo wení átê-wataama itéq anaaé wáraaqtabae téna mirá-uráiyoy.

⁶Áánûqtuni wataáama agamatá-kánnáábí Áabaraaqtaba maará-tiraiye: “Áabaraama Áánûqtukaq itáíq-itaiq itanabóana Áánûqtun-aurakaq kateko umá máqce-uraine.” téna tiráine. ⁷miráinaq keráwáqá aónainoe. yemá náayuwabi Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yáqtoqma akoqnáá étama yemá Áabaraani árain-iyapoma mááe. ⁸naayóbáqá Áánûqtuni agamatá-kánnáábí tiráine. Yéqtaeao-wayukagaraq Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yáqtoqma akoqnáá íyanama yeráwáqtábá Áánûqtuma téna “kateko-wáyúkáé” tíniye. miráitana naayóbáqá Áánûqtuma Áabaraamma timá ámikaine: “epíkémá máqte-marabaq-wayukama

íráqôniq umáyikanune.” téna Áánûqtuma Áabaraamma timá ámikaine. ⁹Áabaraama Áánûqtukaq itáíq-itaiq kéitana Áánûqtuma wemmá íráqôniq umákaraine. mórai q umá máqtemma itáíq-itaiq o-káyúkámá Áánûqtuma íráqôniq umáyikaniye. ¹⁰máqtemma áamáan-aikoni aménáápáqô kémae-kayukama yúyánápímmá téta “minnárake Áánûqtun-aurakaqa kateko umá mánunatae” tétama min-áamáan-áikómá yemmá yawáaq-umayikaniye. Áánûqtuni agamatá-kánnáábí mirá kétiye: “máqte-kayukama áamáan-aimma agamatá-kánnáábí wáin-aimma íma mútûq waráíyanama yemmá yawáaq umáyikaniye” téna agamatá-kánnáágó kétiye. ¹¹ketáámá káonaunatae. móra-nakoma áamáan-aimma mútûq íma kanaaráq kéwaraiye. miráipoana áamáan-ainapo Áánûqtun-aurakaq móra-nakoma kateko umá íma kanaaráq aurániye. Áánûqtuni agamatá-kánnáábí ókaraq maará kétiye: “min-nákómá wení itáíq-itaiq í-yátááqnápó Áánûqtun-aurakaq kateko umá matúq-matuq umá mániye.” téna agamatá-kánnáábí kétiye. ¹²ámáan-aimma Ítukaq itáíq-itaiq í-yátááqtábámá íma wáiyoy. móra-nakoma Mótetini áamáan-aimma íwarenama min-nákómá puíniye. ókaraq agamatá-kánnáágómá maará kétiye: “móra-nakoma máqten-amaan-aimma mútûq warénama wemá kanaaráq aúwaraimma mayániye.” téna agamatá-kánnáágó kétiye.

¹³ketáámá áamáan-aimma mútûq íma kanaaráq kéwaraunaboanataa Áánûqtuma keqtáámá yawáaq kéumatikaiqtaae. miráimanibo keqtáámá íma yawáaq-umatikena wemá Ítu Káríqtoma keqtááyábámá yawáaq-umakaraiye. miráitana Ítu Káríqtoma keqtááyábá yawáaq-i-naqa

kaapaq-yátáq aúkáiye. minnýaba Áánûqtuni agamatá-kánnáábí maará kėtiye: “móra-nakoma yaataq aráápenama wemá yawááq-i-nare.” téna kėtiye. ¹⁴ miráitana Ítu Káríqtoma kaapaq-yátáq pukuráiye. wemá miráurairoaq keráwáqá Yéqtae-wayukama Áánûqtuma Áabaraaqtaba timá akoqnáá umákaimma keráwákáráq kanaaráq mayánoe. miráitana Áánûqtu timá akoqnáá umákaimma áraimma pááq uráiye. minnýaba keráwáqá káonaae. abo Ítu Káríqtokaq keráwáqá itáíq-itaiq uráamma keráwáqá itáíq-itaiq Aokaq-Áágómá iráiye.

¹⁵ itáaro. kaayaq-nákórátá móra-iyakaq marétama aamá timá yarúmaraiyanama káqo-nakoma óq-aimma íma maqmá aráápaino. wemá mi-kátáábíké íma yaímma mayaíno. ¹⁶ Áánûqtuma Áabaraate aamá timá yarútaimma mirá-uraiye. kanaaráq Áánûqtuma téna anaaékaqa íraqô-qtataaqa pááq íniye tiráiye. mi timá akoqnáá umákai-qtataaqa Áabaraamma kámena wení iyápógaraq ámikaine. wemá máqte-noiyapoe ítiraine. wemá netuq-nóiyápóyábá ítiraine. ímiye. wemá paá kímora-iyapoyaba téna maará tiráine: “ení iyápóe” tiráine. min-iyápómá Ítu Káríqtoe. ¹⁷ ketáagon áaimma maará-uraiye. mi-kánááráqá Áánûqtuma Áabaraamma timá akoqnáá umákarai-kanaaraqa Mótetini ámáan-aimma íma wáqe-uraine. mi-kánááráké ayáqtáá-kanaama (430 karitimaatimá) kóuraiye. mikáké Mótetini ámáan-aimma pááq uráiye. mi-kánáámá pááq uráimma Áánûqtuma Áabaraate aamá timá akoqnáá uráimma íma waékáiye. ¹⁸ ánibo Mótetini ámáan-aimma waráinapo keqtáámá kanaaráq ayúqtikenataama Áánûqtuma Áabarate timá yarútain-aikoma naayóbáq ánatagine iné. miráimanibo maamin-ámáan-áinápó íma kanaaráq

káyuqtikaiqtaae. ímibo keqtáámá paá Áánûqtuma Áabaraate aamá timá yarútaimma itáíq-itaiq í-nápó káyuqtikaiqtaae.

¹⁹ abo nòraq itanawáq ámáan-aimma wáiyó? wemá maará-uraiye. kúmiq-yataakoni áaimma abarokáq tirááтиненатаа mirá-uraiye. Ítu Káríqtoma pááq uráikaq min-ámáan-áímmá kéwáraunatae. Áánûqtuma naayóbáqá timá akoqnáá umákarain-iyapoma Ítu Káríqtoe. Áánûqtuni kaqtó-wayukati yóyaupikekaraq min-ámáan-áímmá maa-márábí iráiye. Áánûqtuni kaqtó-wayukanapogaraq Mótetini óyaupikekaraq min-ámáan-áíkkómá Áánûqtunopake kukéna waayúkáyôpaq iráiye. ²⁰ miráimanibo Áánûqtumo Áabaraate aamá timá yarúmaraitanama kaqtó-wayukanapo mi-kátáámá íma wáqe-uraiye. ímibo Áánûqtuma Áabaraamma wenóikaraq káonena timá ámikaiye. ²¹ miráitana ámáan-aikogaraq Áánûqtuma Áabaraama timá akoqnáá umákarain-aikogaraq namuroíq kéoyo? áraimma ímiye. miráimanibo keqtáámá ámáan-aikoma íma kanaaráq káyuqtikaiqtaae. ímibo ámáan-aikoma paá mirá-iniye. ²² ámáan-aikoma keqtáámá kékén-áímmá kėti-matimiqtaae. kúmiq-yataakoma máqte-kayukama ánná kúyikaraiye. Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá minnýaba kėtiye. miráipoaqtaa ketáámá paá Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq kéeqtaama min-áúwáráíqtábá Áánûqtu Áabaraamma timá akoqnáá umákaraimma kanaaráq mayánúnatae. ²³ naayóbáqá Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq í-yátááqá íma pááq uráikaq ámáan-aikoma ánná kútikaraiqtaae. ánibo ketáámá ánnábí máqetaa mi-kánáárákémmá áaimma átama Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq kéunatae. ²⁴ owé. ámáan-aikoma ketáái kawáá-nákáá uréna ketáái tirááti-nakaa umáe kéwi-

tana mi-kánááráqá Ítu Káríqtoma iráíye. mi-wágóni anaaékaqa Ítukaq itáíq-itaiq kéeqtaama Áánûqtun-aurakaq kateko-wáyúká máunatae. ²⁵ Íbêqo Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq í-kánáámá wáipoana ámáan-aikoma ókaraq ketáái kawáá-nákáá éna tirááti-nakaa umá íma máíye. ²⁶ abo itáíq-itaiq í-yátááqnpó Ítu Káríqtokaraq mórabi yagaroqtamá Áánûqtun-araaqa keráwáqá mááe. ²⁷ Ítukaq mórabi yagaroqtamá nommá perái-wáyúkámá wenáaimma kémayaae. ²⁸ miráipoana mi-máqte-káyúkámá mimóráíq umá mááe. Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq íma meyámmá máyáa-kaqto-wayukagaraq paá iyúwáa-kayukagaraq waagógáráq aaragógáráq máqtemma Ítu Káríqtomma mórabi yagaroqtamá mimóráíq umá mááe. ²⁹ Ítu Káríqtoni waayúkamo máeqa kanaaráq keráwáqá Áabaraani árain-iyapo-annama maéq Áánûqtuma Áabaraamma timá akoqnáá umákarain-auwaraimma mayánoe.

4 kemá ókaraq timá-timenune. íyápógoma maabumá máqe-urai-kanaaraqa wemá miráuma mayái-nákóráá umá máqe-uraiye. miráimanibo aboání máqte-qtataaqa wennáe. ² wemá paá kawáá-wáyúkágáráq anó-kayukagaraqti yiménáápáq máena aboámá timákaraina-kanaaraq wíno. ³ ketáágáráqá miráuma Áánûqtuni iyápóraa umá máeqtaama mi-kánááráqá máqtemma maa-márábin-ámáán-áíkoní aménáápáq máqe-uraunatae. ⁴ kanaagómá umágitanama Áánûqtuma wení ánikoma timákáraiye. aaragómá marákáitana Ítiráaeo-wayukati ámáan-aikoni aménáápáq máqe-uraiye. ⁵ mi-káyúkámá min-ámáán-áíkoní aménáápáké ayúqyikanena kukáíye. miráuraipoaqtaa ketáámá kanaaráq Áánûqtun-araaqa mánunatae. ⁶ íbêqa wení iyápó-annama mááe.

miráitana Áánûqtuma wenáanikoni Aágomma timákáitana ketáái túyaqnobaq min-Áágómá maará kétéye: “apááó, ketiboó” téna tirupiké kétéye. ⁷ miráitaq keráwáqá ókaraq mayái-wáyúkáráá umá íma mááe. ímiye. keráwáqá wenáanimaare. ániibo keráwáqá Áánûqtuma tiwiráinaq wení iyápó-annama máeqa kanaaráq keráwáqá wení máqte-qtataaqa mayánoe. áanimma máiyana Áánûqtuma wení máqte-qtataaqa timíniye. ⁸ áraine. naayóbáqá keráwáqá Áánûqtuqtabama íma itarepoaq maníkoní aménáapaq máqe-uraamanibo ⁹ íbêqa keráwáqá Áánûqtuqtaba kéitaae. abo kemá maará-tenuno keráwáqtabá Áánûqtuma kéitaiye. nôraq itanawáq naayón-ámáán-áíqtábámá keráwáqá kétékaiyo? min-ámáán-áíkómá íma keráwáqá tíwáqnaa íniye. keqnáammá ánná-mayairaa mayánaraq kéoo? ¹⁰ keráwáqá nôraq itaráq aokaq-yúpáámá aokaq-wíyóqtábábi kéqokeq-kanaayababi naayón-ámáán-áíkóqtábámá omáqá kémayaa? ¹¹ keráwáqá kemmá ummaamá ketime. miráitaq ketúyanápipmmá ketí mayaígómá keráwápi wáimma paátataakaa ínabo téq kétune. ¹² ketíbâtiwaayuo, kemá keráwákáq inaa-inaa kétune. minná kekáá umá ámáan-aipikemma ayúqtikaraikaaq máero. kemá Ítiráaeo-naqa ámáan-aipike ayúqtikaraimanibo keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama aati-aatimá ámáan-aikopike ayúqtikaraane. keráwáqá kemmá móra otaammá íkutikaraae. ¹³ naayóbáqá ketúgoma akoqnáá íuraimanibo kemá ketí áqnáabaq-kanaama keráwápi átê-wataama timá tímikaune. minnáyaba taákaq kémaraae. ¹⁴ kemá karímá kémayeqa keráwáqti mayaígóní ámûraaq mamá túnnae kámatikau-namanibo kemmá íma tinaaemma

kéumatikaae. tibô ikamatikaraae. ímiye. mórama Áánûqtuni kaqtó-narabi Ítu Káríqtonabi wenamááriq kawáá umákáinikaa umá kemmá keráwáqá kawáá umátíkaraae. ¹⁵ ketábá keráwáqti timuqô maraí-yátááqá náakaraq wáiyô? kemá abarokáq keráwáqti íraqôn-aaigtaba kêtune. minná keráwáqá keqtábá ôriq umá kétikaipoaq keráwáqti túramma kubíqma kemmá timínóaa kêtune. ¹⁶ nôraq íyo? íbêqa kemá keráwáqá arupú umá timá tímikaunaboaq kemá keráwáqti namurowáq aúkáúnô? ¹⁷ áraine. yaímma-wayukama yemá keráwáqá íraqôn-aimma kétima-timeta keráwáqá timíqmi kéó. kemmá kėtiweqtatuweq yeqti yinaae waraígáae téta kéoe. ¹⁸ íraqôn-aimma káqowa-kaqowamma yíwáqnaa íyábá timá-yimenunataama minná kanaaráq íye. ánibo ketáá mórabi ímo maéqtaama min-ááímmá íma yúwáaro. ¹⁹ ketí páaqya-noiyapo, ókaraq kemmá tíqa kéena miráuma aaragómá iyápóma marakáné itana aíqa inikáá umá tíqa kéíye. kemá tíqa í-yátááqá kémayaanana kanaaráq Ítu Káríqtoma keráwáqti tíyaqnobaq wenáaimma páaq umá ánataniye. ²⁰ tirunô kemá keráwáqte íma máune. kemá keráwáqtabá káqon-aimma ténáá kéune. íbêqa kemá keráwáqti táaiqtaba taíbaq-tuyanamma kéitaune.

²¹ keráwáqá ámáan-aikoni aménáápáq mánaae tíya-kayukama íbêqa kemmá timá tíméro. keráwáqá ámáan-aimma íyaq kéitaa? ²² agamatá-kánnáábí minnáyaba kėtiye. Áabaraani áanikoratama kaayaré. morá-inikoma paá-mayaima ánná-mayairaa matáin-inikoma móra-aanikomma marákáraiye. káqon-inimma áwîq-inikoma móra-aanikomma marákáraiye. ²³ paá-mayaima ánná-mayairaa matáin-inikomo marákárain-iyapoma minná anóama

aaraukátí yáaikaqa marákáraiine. ánibo káqon-inikomo marákáraiimma minná anóama Áánûqtuma timá akoqnáá uráikaq marákáraiine. ²⁴ waéqma itaí-áímmá mi-kátáágóní áaimma wáíye. mi-kááyáq-ínikórátáma miráuma kaayaq-áímmá Áánûqtuma waayúcate timá yarúmakaime. mórama timá yarúmakin-aimma Táínai-anubake iráíye. min-áílkáké iyápó-annama paá-mayai ánná-mayairaa-kayukama auránoe. Égaama mi-wágóní awaaaméré. ²⁵ Táínai-anuma Arébiya-marupaq mikáq Mótetima ámáan-aimma matáine. Yérútáarebaq-wayukama íbêkaraq Mótetini ámáan-aikoni aménáápáqá ánná-mayai-wayukaraa umá máápoana Égaama yeqti awaaaméré. íbêq-Yerutaarebaq wení awaaaméré. ²⁶ ánibo Térai Áabaraani áwîq-inikoma Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq o-káyúkátí yinóae. aúge-Yerutarebaqa wení awaaaméré. ²⁷ Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá maará kėtiye:

“aaragô, keráwáqá anaamoq-nóínímmá timuqá máráaqtaba anókaq ááyama tero.

keráwáqá iyápóma marakaíyábá tíqa íuraipoaq timuqá máráaqtaba anókaq ááyama tero.

paá máa-noinimma yeqti iyápógoma yiwaiqá máa-noiniti-iyapoma uyátá-maqma taíbaq mánoe.”

téna kėtiye. ²⁸ ketífbátiwaayuo, keráwáqá Ááitekima Térain áanikote mórai q kéoe. Áánûqtuma Áabaraamma timá akoqnáá umákaraiqtaboboaq keráwáqá wení iyápó-annama káuraae. ²⁹ Égaani áanikoma aaraukáq-ááílkákémô marákáraiimma wemá naayóbáqá wenábákoma Ááitekimma mamá táíq umákaraine. Ááitekimma Áánûqtuni Aágokake marákáraiine. minnáyaba Ááitekimma

awaaómá awááguraine. íbêkaraq min-ááímmá paá wáíye. minná mi-káyúkámá Mótetini ámáan-aiqtaba yúyánámmá itáa-kayukama Ítukaq itáíq-itaiq íyábá yúyánámmá itáa-kayukama kéyiwaagoe. ³⁰Áánûqtuni agamatá-kánnáágó nóinaeq tiráíyo? maará kétiye:

“ánná-mayairaa matáin-inikaraq áanikogaraq

paábaq watuwaao.

áwîq-inikoni áanikoma wenamá

min-íníknóni máqte-qtataaqa mayániye.”

téna kétiye. ³¹tíbâtiwaayuo, mórai q umá ketáámá paá ánná-mayairaa-mayai-inikoni áráaqa íma máunatae. ímibo ketáámá Ítuni waayúkatakaama áwîq-inikon-araaqa máunatae.

5 Ítu Káríqtoma keqtáa naayón-ámáán-áípké ayúqtikaraiqtae. ayúqtikarai-kayukaraa umá paá máero. minnáyaba Ítuma máigaae téna kétiye. miráitana keráwáqtí ayúqtikarai-qtataaqa yaqtóráaro. móra-wayukama yeqtí yímáan-aikoni aménáápáqá iyuwáiyata íma matiyúwáaro.

²ítáaro. kemá Póroma keráwáqá kétéma-timune. ániibo keráwáqá iyuwáiyata káqo-yuma keráwáqtí túma karáiyana kanaaráq Ítu Káríqtoma íma kanaaráq tíwáqnaa íniye. ³keráwáqá máqtemma iyuwáiyata túmo karánómma kemá kékén-áímmá kétéma-timune. máqten-amaan-aikoma Táinai-anubaken-amaan-aimma

mútûq íwaraq puínoe. ⁴ániibo keráwáqá ámáan-aimma paá waráiyana Áánûqtun-aurakaq kateko umá íma auránoe. ímiye. paá mirá éqa Ítu Káríqtonopake Áánûqtuni paru-yátáápké nékaq mánoe. ⁵Aokaq-Áágóní akoqnáarake ketáa Ítukaq itáíq-itaiq umá yáqtoraanataa Áánûqtuma keqtááyábá “kateko-wáyúkááe”

tíníqtaba awé kéunatae. ⁶ániibo ketáámá Ítu Káríqtogaraq mórabi

yagaroqtamá maéqtaama aúmo karáí-ááíkaráq aúma íma karáí-ááíkaráq minná paátaare. ániibo Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq éqtaa tirummá amí-yátááqá minná anó-qtataare.

⁷áqnáabaqa Ítukaq itáíq-itaiq uráamma minná kanaa urááe. náaraq umá mirá-uraiyo? ⁸Áánûqtuma

keráwáqá tááyaraímma íbêqa keráwáqô wáraa-tuyanamma Áánûqtun-aaimma íma wáíye. ⁹ítáaro. yemá maará kété: “páaqya-qtataaqa (yíqtime) kara-káyúkátí yammá agayái-kánábí makáiyana yakómá itorániye.

¹⁰miraráa umá móra-nakoma keráwáqtí túyánámmó mamá táíq i-nákóni áwîqa kemá íma ítaraunamanibo Áánûqtuma wemmá yawáaq-umakaniye. keráwáqá keté mórabi yagaroqtamá uyátárai-nakogaraq máapoana keráwáqtí túyánákmá ketí tiráátúnna-yataakaq yawéqma yínoe. minnáraq túyánámmá kéitaune. ¹¹yúma káráaro téq

waayúkama kétéma-yimuno? aaqáo ímiye. mirá ítunnayabawaq yemá kemmá mamá íyaq táíq kéumatikaa? kemá abarokáq téq “túma káráaro” tenatamá Ítiráaeo-wayukama mikátáámá kaapaq-yáyábá íbêkaraq íma awétátuwanoe. ¹²yemá mi-káyúkámá keráwáqtí túyánámmá mamá táíq kéo-kayukama kemá yemmá maará timá-yimenaq kéune: “kenamááíq keráwáqtí tíwáa-kakamma ko káráaro.”

ténáa kéune. ¹³ketíbâtiwaayuo, Áánûqtuma keráwáqá ayúqtíkaiqtae téna tááyariye. keqtáa ayúqtíkaraipoaq keráwáqtí tikaí-yátáákmá íma wáraaro. miráimanibo keráwáqá ayúqtíkaraipoaq wenáwáqnaa-wenawaqnaa umá weqtábá kákainna weqtábá kákainna oro.

¹⁴máqten-amaan-aimma mórabi miráuma wáíye:

“keráwáqá kenamáárîq tirummá oníkáá éraq mórai q umá keráwáqtî timakaq maíya-kayukama tirummá yíméro.” miráuma wáíye. ¹⁵ miráimanibo keráwáqá keíyáá unítîqa téq ááiq éqa kanaarâq keráwáqá atéráaro. abo keráwáqá mútûq álkuyo-kayukama máqtemma táíq umáginoe. ¹⁶ miráimanibo kemá maará téq kétima-timune. keráwáqá Aokaq-Áágóní áaimma wáráaro. ániibo keráwáqá mirá éqa kanaarâq keráwáqtî túgoni akaí-yátááqá íma wáráaro. ¹⁷ ketáá káonaunatae. mi-tái-ááí kómá Aokaq-Áágómá mamá márúte yuwánéna kéíye. mi-kááyâq-wáígórátámá namuroíq kéoye. miráonae tíya-qtataaqa aati-aatimá keráwáqá íma mirá-inoe. ¹⁸ keráwáqá Aokaq-Áágóní anaaémo waréqa keráwáqá ámáan-aikoni aménáápâq íma mánoe. ¹⁹ waayúkati táí-yaaimma áqá aónatukaae. wé maará kéíye. kebó-yátááqá táí-aaimma waátâ-yuyanamma wáíye. ²⁰ óqtakakaraq yaatakárâq nunamummá tí-ááímmá kéte. uwaatagáan-ááímmá aá awáágî-yataaqa unítîqa tí-yátááqá kárún-aaimma tí-yátááqá áyámma í-yátááqá akáyáámmá tí-yátááqá we ánnáma mamá yataí-yátááqá ²¹ aúran-anna aí-yátááqá taíbaq aíbôq-nomma naí-yátááqá máqte-qtataakoma mirá kéoe. keqnáámmá kékén-áímmá kétima-timune. máqte-kayukama miran-ááímmô tarôq étama Áánûqtu yabíkái-marupaqa íma uwínoe. ²² miráimanibo Aokaq-Áágópíké maarán-ááímmá páâq kéíye. tirummá kéeqtae timuqá kémareqtae kaayoné-yátááqá tirunóbâqá wáíye. ²³ ketáámá túma pukáipaq awé kéunatae. íraqônîq kéunatae. arupú umáe kéuyunatae. itáíq-itaiq umá kéyaqtoraunatae. káqo-yuma tikaq múte kéyikaunatae. ketáái túgoni akaí-yátááqá kéyaq-toraunatae. min-íraqó-qtátááqtábámá

aammá aúmatan-aimma íma wáíye. ²⁴ máqtemma Ítu Káríqtoni waayúkama yemá táí-aaimma yetúgoni akaí-yátáákarâq kaapaq-yátâq arááparainikaa uráitataboata ókaraq íkéwaraae. ²⁵ ketáái aúgen-auwaraimma Aokaq-Áágótê yagaroqtamá wáíye. min-Áókâq-Áágómá Áánûqtuni waayúkama mamá aakaraakaq íno. ²⁶ ketáái tíwîqa íma múte yawíyataa ketáái tîbâqawaayuma íyamma íma umáyikeqtae yeqtábá íma koyukaayúmma ono.

6 ketîbâqtiwaayuo, keráwáqá aónáiyana móra-nakoma kúmiq-yataariq í-nâqá keráwáqá Ítu Káríqton-aaimma warané kéíya-kayukama kaayonébáké wemmá mamá arútáyakaaro. keráwáqá máqtemma móra-mora-yuma kawáá umáyíkáaro. Tááqtaama keráwákárâq makâqma aónaiyabae. ² keráwáqá keráwáqtî tîbâqawaayuma ummaa-yátááqtábá kammáa kaíyaqa yíwâqnaa oro. mirán-ááí káké keráwáqá Ítu Káríqton-amaan-aaimma weqtábá kákainna weqtábá kákainna í-ááímmá kéwaraae. ³ ániibo móra-nakoma téna “kemmá anó-tiwiqa wáíye” tînimanibo wenáwîqa íma wáítana wetábá wenamáárîq kaaqaari kéíye. ⁴ ketáá móra-mora-yutaati mayáí gómá táí-mayaiyababi íraqô-mayaiyabiyo téqtae maqmá aónaanataao. mirá énama móra-nakoma wení mayáí gómá íraqônîq itana wemá kanaarâq amuqá maréna káqo-nakoni mayáímá íma aónama yainániye. ⁵ máqte-kayukama móra-mora-yuma yeqtí mayáímá iyááqtâ kumá máyáaro.

⁶ móra-nakoma Áánûqtuni aammá warái-áímmá matáina-nakoma wení ootakake arááti-nakomma áwâqnaa umá amíno.

⁷ keráwáqá kaaqaari-túyánámmá wáráabo. móra-nakoma Áánûq-

tumma kanaarâq íma makatíniye. nôi-qtataarabi marabí uqmaráiyamma mimórâ-yátááqá utániye. ⁸ítáaro. uqmakáa-kanaagaraq aáwaqa ábu kaí-kánáágómá miráráá kéíye. abo móra-nakoma wenaúgoni akaí-yátááqá warénama wení aqtó-kánáárqá puí-yátááqá mayániye. ánibo móra-nakoma Aokaq-Áágóní akaí-yátááqá warénama aqtó-kánáárqá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayániye. ⁹miráinaqtaa ketáámá íraqôn-aaimma waraíyábámá íma tîbókariq ónátae. minnýaba íma tîbô kégaitanama anaaékaqa íraqô-meyamma mayánúnatae. ¹⁰miráinaqtaa ketáámá aammá abáá éqtaama kanaarâq ketáámá máqte-kayukaraq íraqôniq umáyíkáánataao. anó-qtataaqa wáipoaq keqtîbâqawaayuma Ítu Káríqtoqtaba áqnáabariq miráráá umáyíkáánataao.

aqtó-áímmá

¹¹kemá kanamáárîq anón-aubama keráwáqtôpaq ketiyáánapo awaaméqá umá agamaráunama aónaaro. ¹²mi-káyúkámá keráwáqtí túma karánáae téta yemá nôraq itatawâq akoqnáá kéoo? yemá paá waayúkati yúrikaqa anón-iwiqa mayánáae téta kéte. Ítíráaeo-wayukama yemá ikatîq kéeta Ítu Káríqtoma kaapaq-yátâq pukái-nakomma itáiq-itaiq umá wáráánataama minnýaba tú-tiqa

íyábááé téta yemá íkéyikaiye. ¹³miráitata yemá keráwáqtí túma keréta keráwáqá uyátetaboata kanaarâq yíwîqa múte yauwínoe. ábo yemá yúma kárâa-kayukama yenamáárîq mûtûq-amaan-aimma íma kéwaraae. ¹⁴aaqibo kemá káqo-qtataakoni áwîqa íma múte yauyónúnamanibo Ítu Káríqtoma kaapaq-yátâq pukáitapoaq wenáwîqa wenamáa múte yauyónúne. miráipoana maa-márábín-ááímmá pukái-qtataakoraa umá túyánápi wáíye. kemá maa-márábí-káyúkati yúrikaqa miráuma tikaí-yátááqqtábámá pukái-nakoraa kéune. ¹⁵aúma karaí-ááíkarâq aúma íkarai-aikaraqa minná paátataaqiye. Áánûqtuma keqtáá mamá aúge-kayukama aútikaniqtaama minnáma anó-qtataaqiye. ¹⁶minnýaba máqte-kayukama uyátâ-maqma min-ánón-ámáán-áíkkómmá kéwaretá Áánûqtuni kaayoné-yátáákarâq wení paru-yátáákarâq yetê máqtemma Áánûqtuni árai-kayukate waíno. ¹⁷íbêkaraq anaaékaraq móra-nakoma móragaraq ummaa-yátááqá kemmá íma tímíno. ketúraq abumá wáena máqte-kayukama keyiraatimma minná kemá Ítu Káríqtoni mayáí-náqúne. ¹⁸ketíbâtiwaayuo, ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoma wení íraqô-qtataakoma keráwáqtê waíno. miráuma waíno. kemá Póroe.

Iptiani

*Îtun anaaé kéwaraa-yubaq
Iptiani-marupaq Póroma agatáiyé.*

1 maamin-áímmá kemá Póroma Iptiani-marupaq-wayukama náayuwabi Îtuma Metáíyan-aama akoqnáá umá kéyaqtoraa-yubaq kágayaune. máqte-kayukabi Metáíyaqtaba abarokáq timá yiménúnnama minnáyaba Áánûqtuma kemmá timátíkaiye.

² maamin íráqôn-aaimma ketibotáámá Áánûqtu ketáái uyátárainakoma Îtu Káríqtote yeqtôpake kuména maamin íráqôn-aaikaraq kaayoné-yátáákáráq yeqtôpake kúmîmma keráwáqá mayaígáae téq tímikaune.

³ Áánûqtuma ketáái uyátárainakoma Îtu Káríqtoni aboámá múte yauwínáqiyé. wemá anón-iraqo-qtataaqa keqtáámá umátikenataa minná wenáanimma keqtáábí wenôpake timátíkáitana kukáiyé.

⁴ Áánûqtuma maramá íma tarôq uréna keqtááyábá mamá wenáanikoni iyápó-annaraa umátikaraiqtaae. ketáámá Áánûqtuni ákái-yataaqa tirunóbáqá máinaboana ketáámá kúmikaraq otaakáráq íma wáimma-wayukaraa umá mánunatae.

⁵ Áánûqtuma wemá ákáitabae téna keqtáámá Îtu Káríqtoni-annabi páaq umátikenataa tiráiyé.

⁶ miráipoana Áánûqtuni íráqô-qtataaqtaba wenáwíqa yaaguyaqmá ónatae. maamin-íráqô-qtátááqá Áánûqtu ketáa paá timénataa wenáanima ákáin-iyapoma kuménata tíwáqnaa íyábá uráiyé.

⁷ Îtuma wemá puyénaboana wení naaemá aqtíma wemá ketáái

táwî-meyamma mamá paá umátikenata íbêqa Áánûqtuma ketáái kúmiq-yataaqa mamá paá umáyikena miráiqtaba íbêq-awaataqa ketáái kúmiq-yataaqtaba íma puyónúnatae. Áánûqtuma keqtááyábá íráqôniq kéumatikaiqtaae.

⁸ Áánûqtuma áa iténa maamin-íráqô-qtátááqá wemá paá tímikaiqtaae.

minnáyaba anónna-anonna íma kanaaráq aménúnatae.

⁹ Îtu Káríqtoqtaba anaaékaqa keqtáámá wení aúpáq-yátááqá tiráatiraiqtaae. minná

¹⁰ Îtu wení kanaamô páaq ínana wé mamá yabi íniye. máqte-qtataaqa mamá yorupáinana wemá ebíkáqá yabi íniye. wemá máqte-qtataaqa máqte-kayukagaraq Áánûqtuni márûpaqa maa-márágáráq wení náapaamma mamá yabi íniye.

¹¹ wenamá wení aúyánámmá waqména wemá áqnáabaqa akoqnáa-aimma keqtáámá Ítiráaeo-wayukabi timátikenataa móra tiwiráin-náqá wení Metáíyama keqtááyôpaq wemá timákaraiye. ¹² miráitana ketáámá áqnáabaq-kayukama Metáíyaqtaba awétáá uráunatae. Áánûqtuma keqtááyábámá wení tágama-akoqnaa-yataaqa maa-márábí-káyúkámá yirááténa wemá miráigaae téna tiráiyé. ¹³ íbêqa keráwáqá náayuwabi ímo Ítiráaeo-wayukama wemá keráwákáráq tiwirániye. keráwáqá wení árain-aimma itéra maamin-áikómá kanaaráq pukáiyapike tiwíqtuwaniye. itéra “árain-aîne” téraq min-áímmá yáqtokaae. Áánûqtuma wení awaaméqá keráwákáq maréna minná wení Aokaq-Áágómá akoqnáa-aikaraq téna timáyíkaraiye.

¹⁴ Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Áánûqtuni awaaméqá máena minnáyaba ketáámá mamá Áánûqtuni

máqte-qtataaqa wemá akoqnáá-aikaraq wení waayúkabi téna matáunatae. Áánûqtu wení waayúkama ayúqma ánatayikena téna yeráwáqá wení tágama-akoqnaa-yataaqtaba wenáwîqa yaaguyabínoe.

¹⁵miráiyaba keráwáqá uyátárai-nakoma Ítumma itáíq-itaiq umá yáqtóráama ítareq keráwáqá mi-káyúkámá Ítun-aama waqmá kéwaraa-kayukama tirummá yímêma ítareq ¹⁶minnáyaba aati-aatimá kemá Áánûqtukaq “tíkáiye” téq keráwáqtábá kêtune. keráwáqtábámô nunamummá kétéqa ¹⁷kemá ketáái anómma kateko-kétfbótáá wení Aokaq-Áágómá keráwáqá amiyátábá kêtune. mirámô inaqaama keráwáqá áaimma yayuwé mi-qtátááqá Áánûqtuqtaba abarokáq aónanoe. miráinaq keráwáqá Áánûqtumma aanábóráá aónama minnáyaba keráwáqtábá kemá nunamupí kêtune. ¹⁸maénamo keráwáqá ítama arútátukera nóiqtaba Áánûqtuma keráwáqá yááyama minnáyabagaraq nunamupí kêtune. minná keráwákáráq Ítun-aama máqtemma kéwaraa-kayukagaraq wemá yááyama anón-apeqa anaaékaqa Áánûqtu kanaarác yimíniye. ¹⁹Áánûqtuma wení akoqnáágoma ketáágárác máqtemma kéitaa-kayukayabimma anóniq umá wáiyee. wení anó-akoqnaama kémayena ²⁰mimórá akoqnáánápó Áánûqtu Metáiyamma pukaípíke atínakaraiye. Áánûqtu Ítumma mamá ayáánurapaq wení yabíkái-marupaqa ákáráiyee.

²¹Metáiyama wenáwîqa máqte-kamaanikaraq abo máqte-naapaakaraq mú-maqma máiyee. íbêqa máqte-kawaa-wayukagaraq máqten-akoqnaagaraq wenáménáápác wáitana abo anaaékaqa mamá mimórá íniye.

²²Áánûqtu máqte-qtataaqa wenáménáápácá aítaupi makáiyee.

Áánûqtu páác umá wení tiwiránîn-naqa máqte-qtataakaq anón-naqa wekácô itáíq-itaiq umá wáráa-kayukati aúrakaraiye.

²³maami itáíq-itaiq umá wáráa-kayukama yeráwáqá wenaúraa íyana wemá aqnókáá íniye.

maami itáíq-itaiq umá wáráa-kayukama Ítuma wenáagoma yetirunóbáqá ógikaiye. máqte-qtataaqa Áánûqtu tarôq umákainama máqtemma Ítu Káríqtoma ógikaee.

2keráwáqá íma Ítiráaeo-annabike-kayukao, kúmiqa akátuwe Áánûqtuni ámáan-aimma akatépoaq Áánûqtuni aúrikaq pukáa-wayukaraa umá máqe-uraae. ²naayóbáqá maa-márágón áaimma wakááne. Tááqtaama waátá-aaikoni kawáá-nákó maéna abo wemá waayúkama Áánûqtuni ámáan-aimma akáte-kayukama yeráwáqtí yúyánámmá Tááqtaama yabítiráiyee. ³naayóbáqá ketáámá máqtemma Ítiráaeo-wayukagaraq Tááqtaani aammá waréqtaa abo túgoma iqtábáé téqtaa miráráá uráunatae. túgoma wenápáqá koyágu-yayagu umá táwí-aaimma páác uráunatae. miráiqtaba Áánûqtuma keqtááyábágárác aatáá tiwááguraiqtaae. ⁴ááqibo Áánûqtuni paru-yátááqá ôriq kéena wemá keqtááyábá ôrikaa umá kákaiye.

⁵ketáái kúmiqtababoana anónná táwí-meyamma mamé yínaqtaa puyónúnataamanibo Áánûqtu wení tiwiránîn-naqa tímikaiqtaae.

abo minnáyabama wekác náawabi warénama íbêqa wemá íma puyínibo Áánûqtu ókaraq aúwaraimma wemmá amíniye. ítáaro. Áánûqtuni paru-yátááqtábábóana íbêqa ketáámá ítaa puyónúnatae.

⁶ Áánûqtu yagaroqtamá wení tiwiraín-náqá Ítute min-nákámá keqtááyábá naayóbáqá tirááye:

“anaaékaq yemmá kerátámá atínikeka yabíkáin-akoqnaama Áánûqtuma yabíkái-marupaqa yiméyúye.” téta tirááyamma íbêqa pááq urááye.

⁷ miráitana Áánûqtu máqte-kayukati yináábútáábi yiráaráómmá wení íanatai-iraqo-qtataaqa yiráátiniye. minná wení íráqô-qtataaqa mimórá íráqô-qtataaqa wení tiwiraí-náqá Ítuma keqtáámá timénataa tiráátiniye.

⁸ keráwáqá wemmá itáíq-itaiq uráápoata Áánûqtuni íráqô-qtataaqa keráwáqtí kúmiq-yataapikekaraq puí-yátáápikégáráq tiwíkaiye.

Áánûqtuni íráqô-qtataakoma íma mayaíráké matááe. ímiye. Áánûqtu keráwáqá ákaq paá tímikaiye.

⁹ Áánûqtuni íráqô-qtataaqa anónnáma étama aarawaamá yetúyánápi “ketáái táaimma uyátáraiye” téta yetúma múte yauwínômanibo

¹⁰ Áánûqtu paá aá tiqtábá aúgeniq umátikaraiqtae.

ketáámá áaimma átáma Ítute mánae téq-taama íráqô-mayaimo Áánûqtumma ákáinaikaa umá maami-máyáímá aúyaqtikaraiqtaa íbêqa mayánatae.

¹¹ túyánámmá ítáaro. keráwáqô matíkaraamma Yéqtaaeo-wayukamoe. mi-káyúkámá íma Ítiráaeo-wayukae. Ítiráaeo-wayukama yeqtúma waayúka iyáákaq káráma yemá keráwáqá íma kárata-kayukama tááyaraae.

¹² taákaq máráaro. naayóbáqá kerawáqá Ítiráaeo-annabike Ítuma Metáíyanopake nékaq máqe-uraae. máqte-kayukama yeqtí aúkáapike Ítiráaeo-wayukama Áánûqtuma timáyikaraimanibo keráwáqá mi-kánáaráqá Áánûqtuni tímú-timun-aimma Ítiráaeo-wayukate

wení akoqnáá-aikaraq keráwáqá íma yaímma káyainaae. keráwáqá íma móra-yataakaq awé uréq abo íma Áánûqtunnama máqe-uraae. ¹³ miráimanibo íbêqa Áánûqtuni aara iyápóraa umá mááe. Ítuni naaénápo keráwáqá yabítitaq Áánûqtuni waaqókáq irááe. ¹⁴ mirá téqtaa kétunatae.

Ítu Káriqtoma kaayoné-yátáákón áaine. miráitana wemá Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq mórabi mamá ákuyikaraiye.

Yéqtaaeo-wayukagaraq Ítiráaeo-wayukagaraq yeráwáqtí aúkáapimma naayóbáqá kurumá íma kanaaráq aónai-kuruma Ítuma íbêqa mi-kúrúmmá yawarápatukaiye.

wemá yeráwáqtí kaayoné-yátááqá aúkáiye.

¹⁵ wemá pukáimma Ítiráaeo-wayukati anón-nakoni ámáan-aimma wemá yawarápama ánatatukaiye.

wemá Ítuma Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukati aúkáapi kaayoné-yátááqá mamá yíkaraiye.

wemá aúgekaa-kama tarôq uréna íma kaayaqíbo kímora tarôq éna pááq urááye.

¹⁶ kaapaq-yátáq wenaúma keqtááyábá tiména Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq móra-yubi yíkaraiye. miráitana ketáámá máqtemma Áánûqtu tiwíkai-kayukatae.

Ítuma yeráwáqtí kaayoné-yátááqá aúkáiye.

¹⁷ wení kumína-kanaaraq íráqôn-augen-aimma mayaína minnáe. keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtuni népaq-awaataq máqe-uraamanibo ketáámá Ítiráaeo-wayukama Áánûqtuni waaqókáq máqe-uraunatae.

Áánûqtuni kaayoné-yátááqá máqtemma
keqtáábí maména tímikaiqtaae.

¹⁸ Ítu Káríqtoma keqtáábí
kuménataaboana keráwáqá
Yéqtaeao-wayukagaraq ketáámá
Ítiráaeo-wayukagaraq mimórá-
Áókáq-Áágómá mamá matéqtaa
ketibotáámá Áánûqtunopaqa
yagaroqtamá kanaaráq yenúnatae.

¹⁹ miráinaq keráwáqá Yéqtaeao-
wayukama íma namuq-wáyúikaráa umá
káqo-kayukati marabáqá mááe. ímiye.
íbêqa keráwáqá yabíkái-qtataakoní
aménáápáqá keqtáaráa éq keráwáqá
Áánûqtuni ánná-wayukaraa mááe.

²⁰ naakáá umá Áánûqtuni timákai-
kayukagaraq wení amuné-wáyúikágáráq
yeráwáqá mitáyaraa umá máawaq
keráwáqá mitáyaraa umá mááe.
min-nákóní ábomma Ítu Káríqtoe.
²¹ Ítuma ábokaa kéiteqtaa ketáámá
wekác timammá amúnanataa wemá
keqtáá máqtemma yagaroqtamá
tíkaraiqtaae. miráitaqtaa ketáámá
yagaroqtamá Áánûqtuni aokaq
anó-monoq-nakaa kúnatae. ²² Ítuma
keráwáqnápó anó-monoq-namma
kéitana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá
min-ánó-mónóq-náúpác kémaiye.

3 kemá Póroma keráwáqá Yéqtaeao-
wayukataba ánná-naupaqa máune.
keráwáqtábábóana Ítu Káríqtoma
kemmá ánná-naupaqa tiyúkaiye. ² é
paámi itéq kemmá Áánûqtuma yaimma
wení iráqô-qtataaqa tímikaiqtaba
tíwáqnaa ónúne. ³ paá min-áúbábí
áqa agayéq kemá timá tímikaunama
Áánûqtuma wení aúpác-yátááqá
tiráátiraiye. ⁴ min-áúbámá yoraúma
itéq kemó áaimma átáma itánúnayaba
Áánûqtuni aúpác-yátááqá wení
timákarai-naqtabae.

⁵ naayóbáqá máqe uráá-kayukama min-
aúpác-yátááqtabá íma itaraane.
miráimanibo íbêqa Áánûqtuni aokaq
timáyíkarai-kayukagaraq wení

amuné-wáyúikágáráq Áánûqtuni
Aokaq-Áágómá yiráátiraiye.

⁶ min-áté-áímmá minnae.
min-ánó-qtátááqá Ítuma páaq
umátíkaraiqtaayaba Yéqtaeao-
wayukama Áánûqtunopake keqtáaráa
umá kanaaráq mayánóe. yeráwáqá
mimórá-ánnámá ketááté mááe.
máqten-arain-aimma Áánûqtu akoqnáa
umá timá tíkaraiqtaama yemá ketétaa
íbêqa kanaaráq mayánóe. ⁷ Áánûqtuma
kemá Póromma mamá mórama wení
timáyíkarai-kayukabi tíkaraitaq
miráipoaq áté-wataama Ítuma
keqtááyábá umátíkarain-aimma kétune.
Áánûqtuma wení iráqô-qtataapike
yaimma tiména wení akoqnáágo
kepí mayái kémayaiye. ⁸ kemá
Áánûqtuni waayúkama yeráwápíké
anómma íma máune. ímiye. kemá paá
yinaae kéune. miráimanibo Áánûqtu
kemmá máqte-kayukabike yabititaq
minnáyaba timuqá kémaraune.
kemá Yéqtaeao-wayukama abarokác
timá-yimikaae téna kateko-yátááqá
Ítu Káríqtoqtaba kemmá Áánûqtuma
timátíkaraiye. mi-kátékó-yátááqá
Ítuqtaba uyátá-maqma anómma
wáipoata ketáái watáayaba
minnáma íma kanaaráq tenúnatae.
⁹ Áánûqtu wení aúpác-yátááqtabá
kemá máqten-aayapaq-wayukama
timá-yimikaae téna kemmá
timátíkaraiye. naayóbáqá maamin-
áúpác-yátááqá máqte-kanaaraqa
Áánûqtuni auyánápí auyoqma
wáqe-urena wemá máqte-qtataaqa
tarôq urái-nare. ¹⁰ miráimanibo
wemá íbêqa akoqnáa-wayukagaraq
náápaa-kayukagaraq ketáámá Ítun
anaae kéwarauna-wayukanapo yemmá
wení itái-yátááqá kényiraatiye. ¹¹ maa-
márámá íma tarôq uréna Áánûqtuma
nói-qtataarabi maa-márábímmá páaq
íniye téna auyánámmá ítaraiye. íbêqa
wemá abarokác ketáái uyátárai-nakoma

Îtu Káríqtoma wení mayaíráké mamá pááq kéíye. ¹²Íbêq-kanaama ketáámá náayubi Îtu Káríqton-aama wáráanna-wayukataama Áánûqtute watáá-wataa kanaaráq tenanatóá Áánûqtu keqtáámá ítátikaniqtae. ¹³abo kemá kaarabútimo wéqo tútiqo matáunayabamibo keráwáqá Ítumma íma ayuwéraq yáqtóráaro. kemá maami-tútíq-yátááqtábá keráwáqá uyátá-maqma akoqnáá ígáae téqa kémayaune. keráwáqô akoqnáá umá máiyana Áánûqtu keráwáqtábá amuqá matikániye.

¹⁴ketibotáámá Áánûqtuma wení aúpáq-áuyánámmá kemá túyánámmá kéíteq wekák tiraayutaúmmá káyaone. ¹⁵máqten-annama maa-márábíkáráq Áánûqtuni márûpakaraq yeqtíwîqa yeqtí náápaakaraq Áánûqtuma yímikaiye. ¹⁶Áánûqtuma wení akoqnáábike tirunóbáqá wení Aokaq-Áágómmá mayaígáae téqa keráwáqtí tíyaqa akoqnáá umátikeq minnáyaba nunamupí keráwáqtábá kêtune. ¹⁷Ítumma itáíq-itaiq umá máí-yataaqa yáqtoraigaae téqa Ítuma tirupi máetaq minnáyabagaraq nunamupí kêtune. yaayánûkoma marabí wiqména kúmikaa umá keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátáákómá miráuma Ítuni akai-yátáápáqá wiqmá kumíniye. ¹⁸Ítuma náaraq umáwabi méyábáq uyátena mémánóbáq kubaúma keqtááyábámá kákaitaq keráwáqá minnáyábá ítama tágaigaae téq nunamupí kêtune. ¹⁹ketáámá wení akai-yátááqtábámá íma ítátuweqtaamanibo wenáaimma tíménaqtaa ógiqma mayaígáae téqa keráwáqtábá nunamupí kêtune.

²⁰Áánûqtuni akoqnáá-yataakoma ketáábímmô kéinanama maamin-ákóqnáá-yátááqá mú kéuyatamaqtikainanataa

ketáái túyánákaráq ketáái inaa tí-yátáákaráq uyátá-maqma íniye.

²¹ketáámá Áánûqtuni ánnábike-kayukama Ítu Káríqtoqtabama wekák “tíkáiye” téqtaa wenáwîqa aati-aatimá matúq-matuq umá múte kéyayunatae. áre.

4 kemá Póroma waayúkati yúrikaq itó-uma Ítuqtaba abarokák timá yímikaunayababoq kemá ánná-naupaqa paá máune. miráimanibo keráwáqá maamirái-qtataaqa Ítumma akáinaiq kéíyaq kemá minnáyaba tikaikáae téqa kêtune. ²abo íma otaa-káyúkáráá aúráaro. kaayoné umá máaro. yaímma-wayukamo íkarutaiyamma paá yeráwáqá yíkáaro. ³keráwáqá kaayoné-yátááqá anónna-anonna yiméra mórabi Áánûqtuni Aokaq-Áágóní aménáápáqá paá máero. ⁴ketáámá mimórá-túyáwáákaráq mimórá-Áókák-Áágópí kémaunatae. kímora íma aónarauna-yataaqa awé ónúnayabataa Áánûqtu tááyaraiye. ⁵kímora uyátarai-naqa ketáámá matéqtaa ketáámá máqtemma wekák tirummá kámunatae. ketáámá máqtemma mórai q umá Áánûqtuni Aokaq-Áágógáráq kéberaunatae. ⁶ketáámá mimórá-kétíbtóáá máíye. wemá Áánûqtuma máena káqomma akoqnáá-naqa wekáá umá íma máíye. wemá uyátá-maqma máqte-qtataakaqa máíye. wemá keqtáábí máipoata káqo-kayukama wení akoqnááqomma ketáái mayaíbí yemá káona. ⁷Áánûqtuma tirááténataa wemá keqtááyábá ôriq umá ákáitana Ítu Metáíyamma tímikaiqtae. ⁸Áánûqtuni aúba-wannaagoma maará kétéye: “wemá uyéna ánná-naupake-wayukama taígani kuyátúrena waayúkaráq amuq-yátááqá yímikaiye.” mirá téna Tébitini ibí kétéye. ⁹abo wemá meyábáq utáiye. min áaimma yaímma-kanaama maa-márábí

máqe-uraiye. ¹⁰min-nákómá kukáimma wemá mimórá-nákómá anaaékaqa utáiyē. wení náapaamma maa-márábí-káyúkámá yiráátiniqtaba wemá utáiyē.

¹¹wemá wenamááríq tēna “keráwápíkē yaímmama timáyíkarai-kayukama maíyata abo yaímmama Áánûqtuni amuné-wáyúkámá maíyata ínoe.” tēna “yaímma-wayukama waayúkati yúraqaq itó-uma máeta átē-wataama tínô-kayukama maíyata ínoe.” tēna “yaímmama yirááti-wayukama maíyata ínoe.” tēna tiráiyē. ¹²waayúkama yokaa umáyikai-aimma uyátárai-nakoqtaba mirá-umatikanoe. maami-máyáímá nóinabiyo? mi-máyáímá minnáē. Ítu Káríqtoqaq yirummá améta taígani-kayukama kuyátúmeta yíwáqnaa umá yeqtí itáíq-itaiq í-yátááqá akoqnáá umáyikanoe. ¹³maami yirááti-wayukati watáanapo kétima-timiyánataa Áánûqtuma keqtáámá wenáanikomma aónayaba tiráátiniye. wekáq ketáái itáíq-itaiq í-yátááqtabá yirááti-wayukati watáagoma tíwáqnaa ínîqtae. mi-kánáámá ketáámá yagaróqtamá áíkuiyona-yupaama mi táoqa Áánûqtuma keqtáámá timátimiq-timatimiq umá kétiraatinanama ketáái tirun-íyápógómá itóqma Ítu Káríqtoni áaimma mayéna anóniq íniye. ¹⁴mi táoqa ókaraq iyápóraa ketáái túyánákómá íma wániye. mi táoqa uwáágoma yaayánama waéráinikaa umá ketáámá káqo-kaqon-aiqtaba íma waéránátae. ímiye. ketáái tirun-íyápógómá itóqma anóniq ínataa táwî-wayukati makáqma aónai-yataakaraq kaaqaari-áíkáráq ketáámá íma itánúnatae. ¹⁵ímiye. aaqáo. miráimanibo ketáámá árain-aimma téqtaa Ítuni akaí-yátáákáráq óq-wayukayaba tikánîqtae. miráinaqtaa ketáámá itóqma Ítun aúyawaakaa

onanaatáa wemá aqnókáá íniye. ¹⁶Ítuma íbêqa máqtemma wekáq itáíq-itaiq umá máa-kayukama yagaróqtamá wenaúyawaakaa umá aráápayikanena kéiyē. máqten-aayapaq yabíkēna móra-mora-aukapakemma weqtábá-weqtaba akaíyátábá Ítumma yokaa kéumakaae.

¹⁷Íbêqa akoqnáá umá uyátárai-nakonopake timá-timune. keráwáqá Yéqtaaeo-wayukaraa umá yeqtí afbôq-yuyanakaraq íma máaro. ¹⁸yeqtí yúyánámmá paá kumayupí wáiyē. yemá koáráaq-wayukaboata Áánûqtunopake nékaq mááē. ¹⁹yeráwáqá máqte-tawi-kiyaamoq-yataaqa tarôq kéeta minnáyaba íma yigaaebí kémaraae. ²⁰maamirá-qtátáákáá-qtátááqá Ítuma Metáiyama wenôpake keráwáqá íma ítaraae. ²¹ímiye. keráwáqá Ítun-aama kéitaawana wemá árain-iraqo-qtataaqa keráwáqá tiráátiraiye. ²²keráwáqti naayón-ááímmá keráwáqti túgoma ákáin-aikaraq naayó-páái-únákáqtóráá umá tiwáábáq kabiraimmá maamirán-ááímmá keráwáqá paábaq matúwáaro. ²³minnámo matuwéqa aúgen-unakaqtoraa umá aúge-tuyanakaraq aúgen-aikaraq kúberaaro. ²⁴mirámô éqa káqomma íráqô-kanokaa umá kúberanoē. aúgementa káqo-naqa aúqma keráwáqti táaimma aokariq umá kateko umá Áánûqtun-aaikorraa umá waíno. ²⁵miráinaqa kaaqaari-áímmá ítero. aati-aatimá pááq ínî-qtataaqtaba árain-aimma tero. ketáámá mimórá-túgóní waayúkaboqtaa wenamí-kenamin umá paá árain-aiqtaa tennatao. ²⁶abo keráwáqá tíyamma ínaqa íma kúmiq-yataariq oro. abo íma tíyamma yuwákaiyana waíno, ímiye. mimórá-yúpáámá aabaúma íma kupékainaqa ²⁷abo tíyámmo íq-ia kéiyanaemoena Tááqtaama tirunóbáqá yaberániye.

²⁸ keráwáqtí aúkáapike móra-nakoma moyá-nákómá máqe-urenama íma ókaraq moyámmá mayáino. íma miráinimanibo wemá mayái ko mayáino. wení ápéqtaba kamáa káena mayái kémayena anaaékaqa móra-yataaqa íma makáiya-kayukama yemmá kanaaraq yíwáqnaa íno.

²⁹ tóyaupike táwí-aimma íma yuwákéraq tero. miráinimanibo paá mi-kátáámá waayúkama umá yíqtaaiq ínín-aimma tíyana keráwáqtí táagoma yemmá íraqóniq umáyikaniye.

³⁰ Áánûqtuni Aokaq-Áágómmá ummaa-yátááqá íma áméro. keráwáqtí matúq-matuq umá táí-meyakaraq puí-yátáákárq mipíkemma keráwáqá Áánûqtuma tiwíkaitana wení Aokaq-Áágómá keráwáqtí tiwiráí-yátáákómmá káraapaiye. ³¹ táwí-toiqa makéq máqten-aimma temmá paábaq iyaabótúwáaro. íma tíyan-aimma aayaqtáá umá téraq káqo-kayukayaba mamá táíq umáyikai-tuyanamma íma ítáaro. ³² anónna-anonna umá íraqóniq oro. anónna-anonna tíyaqa áméro. abo taákaq oro. Ítuni áwíkaq Áánûqtuma keráwáqtí otaammá paábaq matukáiqtaba keráwáqá miráráá umá anónna-anonna otaammá paábaq matúwáaro.

5 aboámá wení iyápó-annama yíkainiq umáraa Áánûqtu keráwáqtábá kákaiye. keráwáqá wení iyápó-annaboq wenáaikkaa umá keráwáqtí táaimma mamá pááq oro. ²⁻³ Ítu Metáiyama keqtáá tirááténa ákáníq umá keráwáqá káqo-kayukayataba tikaíno. minná Ítu Metáiyama keqtááyábá ákáitana wenaúwaraimma tímikaiqtaae. Ítiráaeo-wayukama yeráwáqtí kúmiq-yataaqtaba móra íraqô-kamma ikámma Áánûqtukaq ámikaane. íbêqa ketáái kúmiq-yataaqatabama Ítuma ketáái amí-yátááqá Áánûqtukaq máqe-urena

Áánûqtu min-ámí-yátááqtábá amuqá makáine.

keráwáqtí aúkáapimma
 kebó-yátááqátábá káqo-kayukati
 máqte-qtataaqtaba túranannama
 aiyábámá maami-kááyáq-yátááqátábá
 íma tero. Ítumma waráíya-kayukama
 maamiráí-qtataaqtaba íkéte.
⁴ kebó-áímmá aábê-aikkaa umá ítero.
 ímiye. paá keqtóyauqa ógaaqma
 Áánûqtuqtaba “tíkáíye” tero.

⁵ maaminnáyaba taákaq máráaro.
 maa-káyúkama kebó-yátááíq
 kéo-kayukagaraq káqo-kayukati
 minnáma máyáa-qtataaqtaba
 yúrananna káa-kayukagaraqa yeqtí
 anónnáma Áánûqtuni tiwiráí-nákómá
 yabíkái-marupaqa íraqôn-apeqa íma
 wániye. yemá miráuma waayúkama
 yeqtí kamuqá óqtakakenabi yaataké
 tarôq umáka-qtataaqa kéita-kayukaraa
 mááe. yemá máqtemma Áánûqtuma
 yabíkái-marupaqa íma uyáberanobo
 Áánûqtuma yemmá anaaépariq
 umáyikaniye. ⁶ yaímma-wayukama
 yeqtí kaaqaari-áímmá keráwáqá
 íma iyuwáiyata makáqma aónaaro.
 mi-káyúkámá maami-táwí-yátááíq
 kéiya-kayukama Áánûqtuni
 áyámma mayánóe. ⁷ keráwáqá
 nékaq maamirá-káyúkábíkémá
 máero. ⁸ naayóbáqá keráwákárq
 kumayuq-yátáákárq táwí-yataakaraq
 tirunóbáqá wáqe-uraimanibo íbêqa
 uyátárai-nakoma tirunóbáqá máitq
 abo keráwápí ómmá ógiqma mááe.
 miráuma ókón áráakaa umá máaro.
⁹ ókómmá máqten íraqôn-aikaraq
 arupú-aikaraq árain-aikaraq abarokáq
 mamá pááq kéíye.

¹⁰ nói-qtataakoq uyátárai-nakomma
 amuqá kémarakaiyaa minnáyaba
 abáa oro. ¹¹ mi-qtátááqá waayúkama
 kamayupí kéo-qtataaqa keráwáqá
 tinaaemma umáyíkáaro. miráinimanibo
 keráwáqá yiráátero. yemá otaammá

kúyo-kayukama mááe. ¹²táwî-yataaqa waayúkama kumayupí aúpáq oqtábá paá wataáyaba kemá tiguaeyô kétune. ¹³ópí maami-táwî-yátááqá aónama kétageta kanaaráq aónáiyana paábaq kumayukóráá umá koínanama ókómó anónaraq wení márûqa kémayaiye. ¹⁴miráipoata maan-áímmá ten-áímmá kéitaunatae.

“keráwáqá túmô wáe-kayukao, itó-oro. pukáapike itó-magiyana Metáiyama ómmá timíniye.”

téna Áítáíya Áánûqtuni amuné-nákómá naayóbáqá agatáine. ¹⁵abo keráwáqá nói-qtataaqtatabi ommá atéráaro. íma aíbôq-tuyanakaraq mánomanibo aá itaí-wáyúkáráá umá máero. ¹⁶íbêq-yupaama táwî-kanaaboaq keráwáqti túwaraa-kanaama yabíqma aruteraq íma táwî-táwî oro. ¹⁷íma aíbôq-yataariq ínômanibo uyátárai-nakoni aúyánámmá abáá umá pááq oro. ¹⁸íma aíbôq-nomma néraq neginaagí ínômanibo Áánûqtuni Aokaq-Áánápó mamá ógiraaro. ¹⁹keráwáqá mi-qtátááqá uyátárai-nako Áánûqtuma káqo-kayukayaba umáyikena keráwáqtbágáráq umátikena i-qtátááqtbá ibí anónna-anonna umá tíq-tiq oro. nunamummá ibí tero. uyátárai-nakokaq tirukakékáráq imá tóyaupikemma kaapáúpikeraq tero. ²⁰ketáái uyátárai-nako Ítu Káríqton áwíkaq ketibotááma Áánûqtukaq “tíkáiye” téraq máqte-qtataaqtaba oro.

²¹Ítu Káríqton-aama kéitera q keráwáqá móra-mora-yuma weqtábá-weqtaba umá yetiménáápáq máero. ²²aaragô, keráwáqá uyátárai-nakon áama wáranikaa umá keráwáqti tiwaiqmáati yáama wáráaro. ²³ketáámá itaíq-itaiq umá kéuna-yutaama Ítu Káríqton aúraa umá máunanataa wemá aqnókáá máitana miráráá umá ánáakoma aúráitana wenawaikómá aqnókáá umá máiyee.

aamô itáa-kayukama Ítun aúraa owana wemá yemmá pukáapike kéyiwiraiye. ²⁴Ítun-aama itáa-kayukama wení náapaakoni aménáápáqá mááe. miráráá umá ánáakoma wenawaikóni náapaakoni amenáápáq máiyee.

²⁵yiwaikô, Ítu Káríqtoma wekáq yirummá ámê-kayukayaba ákáitana yeqtábá pukuráiyee. miráráá umá keráwáqá yiwaiqmááqa keráwáqti tínaaqmaataba tikaíno.

Ítu Káríqtoma wekáq yirummá ámê-kayukayaba pukéna

²⁶wení wataánapo mamá aokaríq umáyíkaraiye.

yeqti kúmiq-yataaqa paábaq kématuwena tete umáyíkaraiye.

²⁷miráuraiqtaba wení waayúkama anaáekaqa wenaúrikaq kanaaráq itó éta yemá tágaginoe.

unáákáqtôraq paaigómá kááraa-kaaraa íena íma kaabú-káábú iníkáá umá wení waayúkama tágaginoe.

wemmá wáráa-kayukama aokaríq éta máqten-otaakaraq íma waínna miráráá-kayukayaba Ítumma kákaiye.

²⁸⁻²⁹yiwaiqmááqa yeráwáqti yúyaba yíkainiq umá móraiq umá yetináaqtaba yikaíno. máqtemma yetúgoma íma kéyiwaagoe. ímiye. abo aáwaqa améta íraqóniq umá keyabiye. miráuma móra-nakoma wenamáárfiq wetábá ákáiniq umá wenánáakoqtaba akaíno. ániibo Ítuma wenaúgaraq keyabiye. wenaúma nóinabiyo? ketáámá wekáq tirummá amúnna-wayukataama wanaúma máunatae. ³⁰ketáámá Ítu Káríqton aúma máqte-tuyawaaqa máunatae. ³¹minnáyaba Áánûqtuni aúba-wannaabi kétiye:

“waagómá wenanóboama kéiyuwena wenánáakote yagaroqtániye. maa-kááyáq-nákámá mimórá-yúmá auráyoye.”

téna Mótetima Áánûqtuni aúba-wannaabi agatáine. ³²maamin-áímmá aúpáq áaikaraq wáiyé. móra-nakoma wenánaakote kétébo aúpáq-áímmá mirá téna Ítu Káriqtoma wení anaáema kéwaraa-kayukayaba kétiye.

³³miraráá umá keráwápíké móra-mora-nakoma wetábá ákáinikaa umá ánáakoqtaba akaíno. ánáakoma awaíkon áama yaaguyaqmá itaíno.

6 iyápô, uyátarai-nakon-aama kéwar-erap keráwáqtí tinóboyuti yáama wáráaro. minnáma anaáuramma paá wáiyé. naayóbáqá Mótetima maará téna agatáine:

²“keráwáqtí tinóboyuti yáama yaaguyaqmá itáaro.”

minnáma áqnáabaq ámán-aimma timá móra akoqnáá umákain-aimma Áánûqtu timá tímikaiye. minnáe:

³“miraráá íyana máqte-qtataakoma íráqôniq umáqtikainaq maa-márábí ayáqtáá-yupaama mánoe.”

téna Áánûqtuma timá akoqnáá uráine.

⁴yiboáo, íma keráwáqtí iyápóma mamá áyámma í-yátáapí aúqyíkáaro. ímibo keráwáqá uyátarai-nakoma tiráátinikaa umá keráwáqtí iyápóma yiráátero. yemá táwí-otaama kéguiyamma yemmá táí-meyamma yímero. keráwáqá mirámô éqa yemmá anaúrakaq mamá yiráátimayikanoe.

⁵mayái-wáyúkáo, keráwáqtí kawáá-wáyúkátí yáama wáráaro. tirukaké yáama yaaguyaqmá wáráaro. keráwáqá Ítu Káriqtokaq mayái kémayeraq miraráá umá keráwáqtí kawáá-wáyúkáráq mayái yikáinaiq umá íráqôniq umá máyáaro.

⁶móra-nakoma íma yabikáinaq keráwáqá aati-aatimá íráqô-mayaima máyáaro. ⁷keráwáqá paá waayúkayaba yimuqá marakái-máyáimá íma mayánô-manibo uyátarai-nakoqtaba amuqá marakái-máyáimá máyáaro. ⁸taákaq máráaro. íráqô-qtataariq keráwáqá

kéomma mimórá-yátáaqá anónnáma uyátarai-nakonopake mayánóe. maamin-áímmá máqte-kayukayabama áraíne. mi-máyái-wáyúkámá ápéqa máyáakaraq mi-máyái-wáyúkámá íma ápéqa máyáakaraq máqte-mayai-wayukayabama maamin-áímmá áraíne. ⁹kawáá-nákô, keráwáqtí mayái-wáyúkáyábámá mórai qoro. keráwáqá yemmá íma ikatí-áímmá tero. taákaq oro. uyátarai-nakoma Áánûqtuma yabikái-marupaq wemá yeráwáqtí uyátarai-nakaraq keráwáqtí uyátarai-nakaraq mimórá máena wenuúrakaqa paá-wayukagaraq anó-kayukagaraq íma mááe. ímiye. máqte-kayukama mimórá-áuyánákáq kéyainaiye.

¹⁰keráwáqtí tébakaq-kanaama maa-márábímmô máeqa uyátarai-nakoqtaba akoqnáá-wayukama aúráaro. ¹¹keráwáqtí akoqnáama uyátarai-nakonopake máyáaro. wení akoqnáárake matéqa weyukáá mayéq keráwáqá Tááqtaama makáqma yabítiné innayaba keráwáqá akoqnáá umá kanaaraq itó-inoe. ¹²itáaro. ketáámá íma waayúkate ááíqa kéunatae. ketáámá maa-márábímmá anókogaraq yeqtí náapaakaraq kumayupíqtábá ááíqa kéunatae. ketáái ááíqa waátama ketúrapike íma kanaaraq káonetaa yeté ááíqa kéunatae. ¹³mirá kéibo Áánûqtun áaimma weyukáá mayéraq mi-táwí-kánáámá yinnama keráwáqá imaamu-wáyúkáráá umá kanaaraq itó éq íma yawautínoe. ¹⁴miráuma keráwáqá itó umá imaamu kuyéqa Áánûqtuni árain-aimma tímûranna kuyéq wení arupú-yataaqa títaaraq tiraaqá kuíyana waátá-akoqnaagoma keráwápímmá íma kanaaraq kobérániye. ¹⁵maami íráqô-kataama kaayoné-yátááqtábá aítuqo ánáakuy-onaikaa umá mi-kátáámá taákaq máráaro. ¹⁶maamirá éq keráwáqtí

itáiq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa túbáqá keráwáqtí weyukóráá umá akoqnáá ínaq itó oro. keráwáqtí uyátá-maqma itáiq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa Tááqtaama uyátanena ínnama aúyaqtikaniye. ¹⁷keráwáqá pukáapike atóbatikaniqtaba Áánûqtu akoqnáá umá timá-timena maamin-áímmá yaqtóráaro. maamin-áráín-áímmá tiqnókáq kámokaa kúbereq abo tokóruara-puma múte yaúyoro. keráwáqtí tokóruara-puma minnáe. Áánûqtun-aama Áánûqtuni Aokaq-Áágómá tímikaiye.

¹⁸nunamummá tíq-tiq oro. nunamummá kéteraq Áánûqtuni Aokaq-Áágómá ayuwáiyana keráwáqá nóin-ainabi tínômma tiráátiniye. nunamummá kéteraq túbanaaq umá yokaa umá máero. máqtemma itáiq-itaiq kéo-kayukayabagaraq ¹⁹keqtábágáráq nunamummá tíq-tiq oro. kemá tóyauqa ógaraananama Áánûqtuma árain-aimma arupú-aikaraq timíníqtaba minnáyaba nunamummá tero. kemá itó-uma waayúkati yúbáq Áánûqtuni aúpáq-yátááqá wení Metáíya Ítuqtaba tenúnayaba Áánûqtukaq nunamupí timá áméro. ²⁰kemá waayúkati yúbáq kéteq ikatíq

íma ónúnnayaba minnáyabagaraq nunamupí tero. miraráámô Ítu Káríqtoqtaba tiráunaboaq íbêqa kaarabútibí akoqnáá-annanapo (téininao) atáá umátíkáawaq máune.

²¹Tíkikati wemá min-áúbá-wánnáámá keráwáqtópaq maména wíniye. wemá ketí máqte-qtataaqtaba kemô únnayaba móma timá-timiniye. wemá ketáái íráqô-tibaqawaaraa-naqa máena wení mayaíráq uyátárai-nakoqtaba yáqtoqma akoqnáá kéíye. wemá máqte-qtataaqa maabáq wái-qtataaqtaba timá-timiniye. ²²keráwáqá keqtááyábá itánôqtaba keráwáqtí tíyaqa umá tíqtaaiq íníqtaba wemmá timákaraune.

²³maami kaayoné-yátáákáráq akaí-yátáákáráq ketibotáá Áánûqtuyaa uyátárai-naqa Ítu Káríqtogaraq yeqtópake kéítaq keráwáqá mayaígáae téq kétune. keráwáqtábá itáiq-itaiq umá yáqtorai-yataakaraq ketáái máqte-tibaqawaaraa-kayukagaraq mayaígáae téq kétune. ²⁴keráwáqá keráwáqtí akaí-yátááqá uyátárai-naqa Ítu Káríqtokaq íma aúyatikeq keráwáqá máqtemma Áánûqtuni íráqô-qtataaqa mayaígáae téq kágayaune. kemá Póero.

Pirípiani

*Îtun anaáé kéwaraa-yubaq
Píripai-marupaq Pórogaraq Tímotite
ánná-naupaq Arómubaq agatááye.*

1 maa-páátímá Pórogaraq Tímotite kerátáyopakene. kerátámá Îtu Káríqtoni kaqtó-nakae. kerátámá náayuwabi Píripai-marupaq Îtu Káríqtoqaq itáíq-itaiq kéó-yubaq kágayauye. yeráwákáráq mi-káyúkámá náayubi Áánûqtuni waayúkama mórabi áíkuyo-yubaq yabíkáa-kayukayopakaraq maami-páátímá kágayauye.

² Áánûqtuma ketíbotáámá uyátárai-naqa Îtu Káríqtogaraq yenákatí íráqô-qtataakogaraq kaayoné-yátáákógáráq yenákáma keráwáqá máqtemma tímetaao.

³ kemá keráwáqtábá túyánámmá kéíteq keráwáqtábámá Áánûqtukaq “tíkáiye” kéteqa ⁴ kemá Áánûqtukaq nunamummá kéteq timuqá kémaraune. ⁵ íbêq-awaataqa Áánûqtuni átê-wataama tí-máyáímá mamá kemmá tíwáqnaa urááwapoqaq kemá timuqá kémaraune. ⁶ ániibo maaminnáyaba kéitaune. Áánûqtuma keráwáqtí íráqôn-aaimma áaimma átáma miráurena wemá miráumae kéuwinana mi-kánááráq Îtu Káríqtoma yawéqma kumín-awaataq keráwáqtí íráqôn-aaikoma mútúq pááq umá ánataniye. ⁷ kemá aati-aatímá keráwáqtábá túyánámmá kéíteq ketirummá keráwáqá tímunnama arútáiniq kéiyee. abo keráwáqá máqtemma Áánûqtuni íráqô-qtataakomma keráwáqá ketêgaraq yáíkaaq kéunatae. kemá Îtuqtaba átê-wataama áraine téq akoqnáá umá túnnama keráwákáráq kegáráq Áánûqtuni íráqô-qtataakomma yáíkaaq umá matáunatae. naayóbbáq

kemá ánná-naupaqa máqe-uraunaboqaq íbêkaraq kemá ánná-naupaq máunama keráwákáráq kegáráq Áánûqtuni íráqô-qtataakomma yáíkaaq umá matáunatae. ⁸ Áánûqtuma ketáama ítáimma áraine. ániibo kemá kétima-timunama keráwáqá ketirukaké kétimunnama miráuma Îtu Káríqtoni arukakékáá umá keráwáqá kétimune.

⁹ kemá keráwáqtábámá Áánûqtukaq maará téq kétune. keráwáqtí tirummá amí-yátáákómá anóniq umáe uwíyábá kétékaiye. Áánûqtuni árain-itai-yataaqa mayaígáae téq kétune. nóinawabi íráqôniq éna nóinawabi táíq ínayabama yaináigáae téq kétune. ¹⁰ keráwáqá miráiyatabama mú mikákáá íráqô-qtataaqa kanaaráq mayánoe. keráwáqá mú mikákáá íráqô-qtataaqa mayáyanama Îtu Káríqtoma yawéqma kumíní-kanaaraqa keráwáqtí kúmikaraq tigaemá í-yátáákáráqá Áánûqtun-aurakaqa íwaniye. ¹¹ ímiye. keráwáqá wenamá Îtu Káríqtonopake árain-iraqo-qtataaqa yi-qtátááqnpó keráwáqá ógiranoe. min-íráqô-qtátááqá keqtáá kétimitabataa ketáámá Áánûqtuni tágama-yataaqtaba kéteqtaa wanáwíqa múte kéyauyunatae.

¹² ketíbbáqawaayuo, keráwáqá maaminnáyaba itaígáae téq kétune. kemá maakáqá ánná-naupaq máunanaboana átê-wataagoma Îtuqtaba wéyáwé uráiyee. ¹³ miráuma anómma yabíkáa-kayukati kawáá-wáyúkágáráq yaímma káqo-kayukagaraq máa-yuma yemá máqtemma kéitaamma kemá Îtu Káríqtoni kaqtó-napoqaq ánná-naupaq máune. ¹⁴ kemá ánná-naupaq máunataboata taíganimma Áánûqtuni waayúkama yeqtí Îtukaq itáíq-itaiq í-yátáákómá uyátá-maqma akoqnáá uráiyee. íbêqa yemá waayúkati yúbáq itó kéeta átê-wataama akoqnáá umá kététa ikatíq íkéoe.

¹⁵ yaímma-wayukama kárún-aimma timátiketa yemá anón-iwiqa mayaíyábá keyikaitataboata Ítuqtaba átê-wataama kétémanibo óq-wayukama Ítuqtaba íráqôniq ónáae téta kéte. ¹⁶ Áánûqtuma kemmá wenáama mayaiyuwánúnayaba mi-máyáimá tímikaitata yemá minnáyaba kététaboata yeqtí yirukaké kéte. ¹⁷ mi-káqô-káyúkámá Ítu Káríqtokaq itáiq-itaiq í-yátáákaké íkete. ááqibo yemá kemmá kárún-aimma kétéma-tikaae. kemmá tú-tiqa í-yátááqá arúbama timínôqtabama yimuqá kémaraae. ¹⁸ ááqibo yemá waabá-káyúkátí yúbáqá Ítuqtaba átê-wataama itáiq-itaiq kéeta tíyanabi paá yeqtí yóyaukake min-átê-wátáámá Ítuqtaba tíyamma minná íráqô-qtataaqa wáitaq kemá timuqá kémaraune. ¹⁹ owé. kemá timuqá paá maráiq-maraiq ónúne. keráwáqá keqtábá Áánûqtukaq nunamummá kétéwana Ítu Káríqtoma kemmá tíwáqnaa kéíye. mirái-qtataaqtataboqa kemá kéitaunama Áánûqtuma kemmá tiwíqma paá ayúqtikaniye.

²⁰ uyátárai-nakoni mayaímá mayaíyábámá kemá tigaemá íyábá íkétikaiye. kemá tú wamá máenawabi púyónama íbêkaraq aati-aatimá Ítu Káríqtokaq íma ikatíq éq yaaguyabíyábá kétékaiye. ²¹ ketí túyánápímmá aúwaraimma nóinabiyo? minná Ítu Káríqtotaba miráiyaba kéune. puí-yátááqá nóinabiyo? minná uyátá-maqma íráqô-qtataare. ²² kemá maa túráqô matúq-matuq ónúnnama maannáyaba wáíye. Ítu Káríqtotaba íráqô-mayaima mayaíyábá wáíye. miráinaq kemá náanawaq aúyaq-maranuno? paá tú wamá mánu puyónúnô? ²³ kemá maami-kááyáqá íráqô-qtataakoni aúkáapimma máune. kemá Ítu Káríqtote Áánûqtuni márúpaqa umma mánunayaba kétékaiye. mirámô onanamá kemmá

íráqôniq íniye. ²⁴ miráimanibo keráwáqtábámá kemá íma púyónama minná íráqône. ²⁵ kemá máananama keráwáqá íráqôniq umátikaniye. minnáyatababoqa kemá itáunnama kemá íma árúqa puyónúne. miráuma keráwáqá tíwáqnaa kéonana keráwáqtí itáiq-itaiq í-yátáákómá uyátá-maqma anóniq kéinaq keráwáqtí itáiq-itaiq í-yátááqtábá timuq-yatáákárq uyátá-maqma anóniq íniye. ²⁶ miráuma keráwáqá kemmá ókaraq kétémoneqa ánná-naupake kúmónayaba Ítu Káríqton-awíqa kanaaráq múte yawínoe.

²⁷ íbêqa keráwáqtábá maannáma anó-qtataare. keráwáqtí táaimma Áánûqtuni átê-wataarake máyáaro. mirá kéíyaq kemá keráwáqtôpaq ímo yéqa keráwáqtí íráqôn-aiqtaba itánúne. itáiq-itaiq í-yátááqátábámá akoqnáá kéeraq keráwáqá máqtemma mimórá-túyánákák máero. átê-wataama Ítuqtaba kéyaqtoreraq keráwáqá máqtemma mimóraráá umá máeraq Ítuni namuro-wáyúkámá webó agayíkáaro. ²⁸ keráwáqtí namuro-wáyúkáyábámá ikatíq íoro. akoqnáá oro. mirámô kéiyatama keráwáqtí namuro-wáyúkámá timónáiyamma keráwáqá yemmá kanaaráq uyátáawaniq ínoe. taákaq máráaro. móra-waigoma yemmá uyátáanimma wemá Áánûqtue. ²⁹ Áánûqtuma keráwáqá Ítu Káríqtoni kaqtó-wayukama máigaae téna aúyaqtikariye. miráipoaq keráwáqá wekák itáiq-itaiq kéowana Ítuqtababoqa tú-tiqa mayaíyábágáráqá Áánûqtuma keráwáqá aúyaqtikariye. ³⁰ keráwákárq kegáráqtáá mimórá-ááíqtáá kéunatae. minná Áánûqtuni aakótê Tááqtaani aakótê ááíqa kéoye. miráinaq kemá ááíqa únaq aónaaniq umá miráuma ááíqa oro. miráitaq kemá ááíqa paá íq-íq kéune.

2 keráwáqtí túwaraikoma Ítu Káríqtoqtaba mamá akoqnáá kéumatikaiyo? wení akai-yátáákómá keráwáqá timakakí kéíyo? wení Aágomma aanabóráá umá kémayaa? Ítun anaáemo káqowa-kaqowamma kaayoné kéumayikaa? keráwáqtí tirummá káqowa-kaqowamma kéyimeo? ²mirámô kéeqa kemá maará téq keráwákáq inaa kétune. máqtemma keráwáqá mimórá-túyánákáq máeraq mimórá-tíkái-yátáápí yagarootaaro. kemá káonaune. keráwáqtábá timuqá kématikaune. ³aúyababa íoro. keráwáqtí túma íma mamé úyôro. ímibo móra-mora-yuti aménáápáq máero. aati-aatimá káqowaqtabama túyánápímmá téraq “wenáwíkomma ketíwíkomma uyátá-maqma wáíye” téraq tero. ⁴kenamááríq keráwáqtábá íma yabi ínômanibo káqo-yuyabagaraq yabíyíkáaro. ⁵keráwáqtí túyánákómá Ítu Káríqtoni aúyánákáá íno. ⁶wenáaikoma Áánûqtuni áaikote móraiq kéíye. wemá Áánûqturaa umá máqe-uraimanibo min-náápáámmá íma yáqtokaiye. ⁷ímiye. wení anó-tagama-yataaqa paábaq yukéna kaqtó-naqa aúkáíye. wemmá aaragómá marákáitana paá maa-márábín-nákáá aúkáíye. ⁸wemá Áánûqtugaraq waayúkagaraq yeqtí yiménáápáq wetábá wenamááríq maréna máqe-uraiye. wemá Áánûqtun-aama waréna puí-yátááqá máyáitata kaapaq-yátáq ikámôwana pukuráíye. ⁹miráimanibo wemá aamá ítáitanaboana Áánûqtu wemá pukáipike mamá itó umákátuwena mú mikákáá yanaa-márúpáq akéna wemmá máqten-awiqa uyátá-maqma yanaan-áwíqá ámikaiye. ¹⁰miráinaq máqtemma Áánûqtuni-marupaqa máa-yugaraq máqtemma maa-márábí máa-yugaraq máqtemma maa-márágóní aménáápáqá máa-yugaraq min-áwíqá

kéiteq Ítuni aúbáq yiraayutaúmmá ayánoe. ¹¹ánibo máqten-oyaukoma téta “Ítu Káríqtoma uyátárai-nare” téta tínoe. miráinata máqtemma wenaboámá Áánûqtun-awiqa múte yauwínoe.

¹²tíkáin-aanabo, ketáama wáraaro. kemá keráwáqtê máqe-uraunaqa ketáama wakááe. íbêqa kemá keráwáqtópake yatakuraanaqa uyátá-maqma ketáama waqmá arútaaro. keráwáqtí kúmiq-yataapikemma Áánûqtuma keráwáqá tiwíkaiqtaba káqo-yuma yiráátéraq Áánûqtuma mi-qtátááqtábá amuqá íma márái-qtataariq íyábámá ikatíq oro. ¹³taákaq máráaro. Áánûqtuma tirunóbáqá máena wenaúyánákáq miráin-oqtaba tíwáqnaa kéíye.

¹⁴nôrawabi kéeqa nárún-narun-aimma íma téraq nóbíq-aimma ítero. ¹⁵waayúkama íma waátá-yataariq í-ááímmá aónaa-kayukaraa keráwáqá oro. keráwáqá waayúkama yeqtí áaikoma waátá-yataariq éna kaé-kai-yuti aúkáapimma máamanibo keráwáqá Áánûqtuni iyápóma yeqtí otaamá íma wáiniq umá miráuma máaro. wiyókómá aabayákáq kamá tágainikaa umá keráwáqtí táaikoma ókáá umá maa-márábímmá kamá tágaino. ¹⁶keráwáqá maa-márábí-káyúkámá matúq-matuq umá mái-auwaraiqtaba watáama kétima-yimeqa keráwáqá miráuma wiyókoráá umá táganoe. miráinana Ítu Káríqtoma kumínaqa keráwáqtábá timuqá maránúne. miráinaq kemá ítáanama máqtemma ketí mayáigómá paátataakaa íma íniye.

¹⁷ketúgoni naegómá Áánûqtukaq amí-yátáákáá umá aqti íníyô? keráwáqtábámá kemá puyónúnô? mirámo ínaqa kemá timuqá kémareq keráwákáráq Áánûqtukaq “tíkáíye” tenúne. ¹⁸keráwákáráq timuqá kémareq kemá puyónayabama

Áánûqtukaq “tíkáiye” tígáae téq kêtune.
¹⁹ uyátárai-naqa Ítumma akáinaqa kemá
 Tímotimma timákáanana keráwáqtôpaq
 pááqya-kanaabi wíniye. miráinana
 wemá keráwáqtábá kemmá mamá
 kanaaráq kêtima-timena umá tíqtaaiq
 íniye. ²⁰ maakáqá wemá wenamá
 ketí tíaqa káyainena keráwáqtábá
 aúyánámmá kéitaiye. ²¹ tébakaq-
 wayukama paá yenamáárfiq yetábá
 yúyánámmá kéitaae. mi-máyáimá
 Ítu Kárfiqtoqtaba mayáiyábámá íma
 yúyánámmá kéitaae. ²² Tímoti wení
 íraqô-mayaiyabama keráwáqá kéitaae.
 átê-wataama waabá-káyúkátí yúbáqá
 tíaábámá kemmá tíwáqnaa kéiye.
 miráuma áanikoma aboámmá áwáqnaa
 ínkaa umá ketê mayáimá kémayaiye.
²³ ketineqá nói-qtataarabi pááq íné
 ínata timá-timiyaqa kemá Tímotimma
 timákáanana keráwáqtôpaq wíniye.
²⁴ ánibo kegáráq keráwáqtôpaqa
 pááqya-kanaabi wíyábámá kemmá
 kétikaiye.

²⁵ keráwáqá Ipaaparoráitatimma
 ketôpaq timákáawana iréna íraqôniq
 umá kemmá kawáá umátikaraiye.
 ábákoma awaaómmá áwáqnaa
 ínkaa umá kemmá tíwáqnaa uráiyey.
 wemá ketê mayáimá kémayena
 ketê yagaroqtamá Áánûqtuni
 watáama téna ááiqá uráiyey. íbêqa
 keráwáqtôpaq kemá wemmá yawéqma
 timákanaa kéune. ²⁶ wemá máqtemma
 keráwáqá timónaiyabama ôriq umá
 kákaiye. keráwáqá weqtábámá karí
 kémayaiye téq ítaraataboana wemá
 netuq-áúyánámmá ítaraiye. ²⁷ áraimma
 wemá anó-karima mayéna púyôwaniq
 uráiyey. miráimanibo Áánûqtuma
 wemmá paru-yátááqá ámitana ípukaiye.
 kekáráq Áánûqtuma paru-yátááqá
 tímikaitana wemá íma pukáitaq kemá
 íma tirummá í-yátááqá arúbama
 matáune. ²⁸ miráiniq Ipaaparoráita-
 timma keráwáqtôpaq timákáanana

yauwéqma wíniqtabama kemmá ôriq
 umá kétikaiye. keráwáqá wemmá
 káoneqa timuqá kémaraiyanama
 mi-wágómá kemmá mamá timuqá
 matikáinaqa keráwáqtábámá
 netuq-túyánámmá íitanune.
²⁹ uyátárai-nakoqtaba túbâqawaamma
 weqtábámá “iyo” kéteraq timuqá
 máraaro. máqte-kayukama náayuwabi
 Ipaaparoráitatima iníq o-yúmá tikaq
 múte yfkáaro. ³⁰ wemá mayáimá Ítu
 Kárfiqtoqtaba kémayena púyôwaniq
 uráiyey. áqnáabaqa wenaúma aúgugu
 íyábámá íma aúyánámmá ítaraimanibo
 wemá kemmá tíwáqnaa uráiyey.
 keráwáqá kenamáárfiq kemmá miráuma
 íma kanaaráq tíwáqnaa owáníq
 oqtábámá wemá kemmá tíwáqnaa
 uráiyey.

3 ketíbâqawaayuo, uyátárai-
 nakoqtabama ôriq umá
 máraaro. naayóbáqá keráwáqtôpaq
 agatáuna-aimma móragaraq
 kêtima-timunnamanibo minnáyabama
 íma túbô kégaiye. ánibo min-áikómá
 keráwáqá íraqôniq kéumatikaiye.

² kékén-áimma kêtima-timune.
 iyákóqtábá atéráaro. mi-káyúkámá
 yemá ummaa-yátááqá mamá paá kéeta
 túma karáiyamma “keráwáqá atóbanoe”
 téta maqmá káonaae. ³ ketáámá
 áraimma túma kárataunna-yutaae.
 Áánûqtuma katáái táabikemma
 waátá-yataaqa kárama paábaq yuwéna
 keqtáámá wení Aokaq-Áágómá
 tímikaiqtaboanataa ketáámá árai-
 karataunna-yutaae. wení Aokaq-Áágóní
 akoqnáárakemma ketáámá Áánûqtukaq
 nunamummá kêtunatae. miráitaqtaa
 Ítu Kárfiqtonopake tágama-yataaqa
 kémayaunatae. miráitana yúma karaí-
 yátáákómá keqtááráqá paátataakaa
 kéiye. ⁴ náawabi aúyánápímmá téna
 “Áánûqtuma kárátaa-tuyababoana
 mamá paá umátikaniye.” tenama wemá
 íkárutaiye. ítáaro. kemá máqte-qtataaqa

aúgoqtabama mirá-umatukaune.
⁵ítáaro. kemá ketinóma kemmá matíkáitaqa kemá Ítiráaeo-naqa máqe-uraune. inaa-u-náúpáqá kemmá matíkaraitana abapaké kaumo-kánáámá yátáitata ketúma kárátaane. ániibo kemá Péqtiamaanini ánnábike-naqune. ketítaubikoma yemá Íbaru-aimma tirááwaq kegáráq Íbaru-aimma tiráune. ámáan-aiqtabama kemá Péрати-naqa máeq máqten-amaan-aimma kemá wakáune. ⁶ámáan-aimma waráiyábámá kemá karuwaaq kéeq minnáyababoaq Áánûqtuni waayúkama náayuwabi Ítuqtaba mórabi ákuyoyuma kemá yemmá yíkamonaq maqmá aónaraune. owé. ámáan-aikoma waayúkama mamá íráqôniq kanaaráq umáyikaniyaa-awaataq kemá íráqôn-naqa máqe-uraune.

⁷miráimanibo máqtemma mi-qtátááqtbámá naayóbáqá “íráqô-qtataare” téq ítarauamanibo íbêqa Ítu Káríqtobaboaq mi-qtátááqtbámá “paátataare” kétune. ⁸mi-qtátáákómá máqte-qtataakoqtabagaraq yeqtábámá “paátataare” kétunamanibo Ítu Káríqtoqtabama ketí uyátárai-nakoma máena mi-qtátááqtbá wenamá “anó-qtataare” kétune. min-nákóqtbámá máqtemma káqo-qtataakoma “araatá-qtataare” téq paábaq yukáune. Ítu Káríqtomma wenamá matéq ⁹wetê yagaroqtamá mánaa kéune. naayóbáqá Áánûqtun-aurakaqa ketí íráqô-mayainapo kateko ónúnyaba maqmá aónaraunamanibo íbêqa kemá Ítu Káríqtoqtaq itáíq-itaiq umá yáqtorauananapo Áánûqtun-aurakaq kateko umá máune. ámáan-aimma waráuna-waigoma kemmá mamá Áánûqtun-aurakaq kateko íumatikaraibo Áánûqtu keqtáámá Ítu Káríqtoqtaq itáíq-itaiq únnayabataa kateko-yátááqá paá kétimiqtaae. ¹⁰íbêqa kemá Ítu Káríqtote áqnáabariq

umá yagaroqtánáaq kéune. min-ákóqnáágómá wemmá pukáipike mamá itó-umakaraimma min-ákóqnáágóqtbá itánáaq kéune. Ítuni aú-aiqa yáíkaaq umá mayánáaq kéune. ániibo wemá máena pukáiniq umá ketí kúmiqa íma wáiniq umá mánaa kéune. ¹¹ániibo kemá túyánámmá itáunana kegáráq pukáanabike itó-ureq aúge-tuwaraimma mayánúne.

¹²kemá téq “Áánûqtun-aurakaqa áqa kateko umá mútûq ánataguraune” téq íkétune. ímibo Ítu Káríqtoma kemmá áqa wetábá matáiniq umá kemá mi-kátékó-ááímmá ketábá mayánaae téq maqmá aónaqte kéune. ¹³ketíbbâqawaayuo, “kemá áqa Ítuqtaba uyaatimá uyátáraune” téq íma kétune. ímibo maami-mórá-yátááqtbá maará kéune. minná tinnaépaq yukáuna-yataaqtabama kėtiwikaq túbáq wái-qtataaqtaba mayánaae téq únnama ¹⁴kemá móma móra-nakoma uyaatimá uyátainiq umá kemá amuq-yatááqtbá uyaatéq ánatai-aqtoraq ónáae téq tiyááqtaama kuyúnna koma kéyauweraune. min-ámúq-yátááqá wáimma aúwaraimma Áánûqtuma keqtáámá “umma máyáaro” téna Ítuqtabama tááyaraiqtaae.

¹⁵ketáámá máqtemma náayuwabi Ítuni yiráátínna-aiqtaba waayúkaarikaa umá mirá-onatae. minnáyaba keráwáqá káqo-tuyanamma itáiyanaama Áánûqtu keráwáqá abarokáq tiráátiniye. ¹⁶miráinaqtaa íbêq-awaataqa min-ámmá waráunataama waqmé wíq-wiq ónátaae. ¹⁷ketíbbâqawaayuo, kemá miráunaiq umá keráwáqá mirá-oro: miráinaq keráwáqá mi-káyúkámá yemá ketáá miráunaiq umá miráó-kayukati yáaimma wáráaro. ¹⁸taígani-taoqa maamin-áímmá timá tímikaunama íbêqa tiqnumá kéyaitaq ókaraq kétima-timune. minná taígani-kayukama Ítu Káríqtoni

namuro-wáyúkámá máeta Ítuma
yeqtábámá kaapaq-yátáq nôrawabi
umáyíkaraiqtabama paábaq awéqtáma
kéyuwaae. ¹⁹yemá yawítígino-marupaq
wínoe. yeqtí aáwaqa awetáwaata
umá naan-áikómá Áánûqtuni
amáákaq kéuwiye. Áánûqtun-aurakaqa
yigaemá í-yátááqtábámá yemá
yeqtí yúma maméta kéuyoe.
yemá yeqtí yúyánámmá mimórá
maa-márábí-qtátáákáq áátuqma
kémaraae.

²⁰ketáái naa márûqa Áánûqtuni
márûpaq wáiyee. keqtáá atóbatikanin-
naqa uyátárai-naqa Ítu Káríqtoma
kumíníqtaba awé kéunatae. wemá
Áánûqtuni márûpakemmo kuménama
²¹ketáái túma waerániye. ketáái
aqnú-tútáámá mamá wenaúraa
tágama-yataakaraq aútikaniqtaae.
mirámô ínîmma mimórá-ákóqnááráké
máqte-qtataaqa wení náápaakoni
aménáápáqá kémaraie.

4 ketfbâqawaayuo, keráwáqá
kemmá tíkáin-aanaboma máawaq
keráwáqá timónaiyabama ôriq
umá kêtikaiye. keráwáqá kemmá
mamá timuqá kématikeq ketí
mayaíóqtábámá amuq-yatááqá mááe.
ketí tíkáin-aanabo-wayukao, Ítukaq
itáíq-itaiq umá máeraq yaqtóráaro.

²Yúóriaoyaa Tíqtikio, ókaraq
uyátárai-nakoqtaba kenákámá
ke-ánáánóráá umá máakaa.
³ketfbârawaao, egáráq mi-kááyáq-
ínfóráátámá yiwáqnaa uwo.
yenákámá ketí yagaroqtamá Ítuqtaba
átê-wataama tí-máyáímá matááye.
ketáámá máqtemma Kérémeqtigaraq
yagaroqtamá tébakaq mimórá-máyáímá
máýáa-yugaraqtaa yagaroqtamá
mayaímá matáunatae. ániibo
máqtemma yeqtíwíqa matúq-matuq
í-áwíq-wánnáábí wáiyee.

⁴aati-aatimá uyátárai-nakoqtaba
timuqá máráaro. móragaraq kétupo

timuqá máráaro. ⁵máqte-kayukama
iyuwáiyatawaq yemá keráwáqti
kaayoné-ááímmá aónaaro. taákaq
máráaro. uyátárai-nakoma íma nékaq
máiyee. ⁶kéqokeq-yataaqtabama netuq-
túyánámmá íma itáaro. Áánûqtukaq
nunamummá kéteqa nóiqtababi
íyaqtaba wemmá kêtimameraq
“tíkáiyee” téraq wekákô ítama káoneqa
tero. ⁷miráinaq keráwáqá máeq Ítu
Káríqtokaq kamuqá kêtaiyanama
Áánûqtuni kaayoné-yátáákómá
keráwáqti túyánákárabi túraqa
yabítikaniye. mi-kááyóné-yátáákómá
ketáái itái-yátáákómá uyátá-maqma
wáipoaqtaa ketáámá árain-uramma
mi-wágóní áaimma íma kanaaráq
itánúnatae. ⁸ketfbâqawaayuo,
maannáma ketí aqtó-wátááe.
min-aráí-qtátáákáráq mi múte
yauwí-yátáákáráq arútai-qtataakaraq
otaammá íma wái-qtataakaraq
tirunóbáqtáá íráqôniq i-qtátáákáráq
Áánûqtuma keqtááyábá yaaguyabíkáae
ti-qtátáákáráqá mi-qtátááqtábámá
keráwáqá túyánámmá itáaro.
⁹mi-qtátááqtábá tiráátiraunama
taákaq makéraq mirá-oro. watáarake
keráwáqá kêtiraateq nói-qtataarirabi
uráunarakekaraq tiráátiraune. kemá
tiráátiraunaiq íyanama Áánûqtuni
kaayoné-yátáákómá keráwáqte wániye.

¹⁰uyátárai-nakoqtaba miráunama
kemá timuqá kémaraunaq keráwáqá
keqtábá tirummá kéumatikaae.
naayóbáqá keráwáqá kemmá tirummá
umátikaraamanibo kemmá tíwáqnaa
ínôqtabama aammá íma wáqe-uraiye.
¹¹kemá paá moneqtabama íma
kétune. ímiye. kemá taíganiqtababi
pááqyaqtabama kanaaráq timuqá
maránúne. ¹²kemá áwáyoq-naqa
máeq oótan-naqa máqe-uraune.
taíganin-aawaqa naíyábábi táama
yaíyábámá kemá kêtiaune. kemá
nóiqtababi onnamá uyátá-maqma

maré-rabi máqte-qtataaqa íma maréq ónú-nayabama kéitaune. ¹³Ítu Ká-ríq-toma kemmá akoq-nááma kété-miqtababoaq máqte-qtataaqa ketúraq pááq ínayabama akoq-náá umá kanaaráq mánune.

¹⁴mirá-imanibo kemá taígani-ummaa-yataaqa kémayaunaqa keráwáqá kemmá tíwáqnaa uráamma minná íráqô-qtataare. ¹⁵kemá ketí áq-náabaq-yupaama waabá-káyúkátí yúbáqá Ítuqtaba átê-wataama tiráunaq keráwáqá Pirípiani-wayukama kéitaae. minná kemá Maaterónia-marabake yuwéq kéunaqa keráwáqá kenamáa tíwáqnaa umá móneqa tímikaae. tébakaq Áánûqtuni waayúkama áikuyo-yuma yemá kemmá íma tíwáqnaa urááe. ¹⁶owé. óq-taoqa kemá Tetarónáikaq máunaq miráráá umá tíwáqnaa urááe. ¹⁷kemá móneqtaba íma ítama káonaunamanibo keráwáqá kemmá tíwáqnaa uráápoana Áánûqtuma íráqô-meyamma tímíniye. ánibo minná-yaba timuqá kémaraune. ¹⁸Ipaaparoráítatima keráwáqtôpake amí-yátááqá kemmá tímitaq íbêqa kemá nóiqtababi kéunnama kémayaune. átê-kuyumma in-amí-yátááqá

Áánûqtukaq ámêwana wemá amuqá kémarena máyáinikaa umá keráwáqtí amí-yátáákómá mirá-uraiye.

¹⁹ketí Áánûqtuma Ítu Ká-ríq-toni íráqô-qtataakokake máqte-qtataaqtabagaraq keráwáqá ommá tímíniye. ²⁰Áánûqtuma ketibotáámá wení tágama-yataaqa wáimma watúq-watuq umá wení tágama-yataaqa wániye. miráuma waíno. ²¹Áánûqtuni waayúkama náayuwabi Ítu Ká-ríq-tonnama máa-yuyopaqa miráo-maarao-aimma kété-mayikaune. ²²tíbâqawaaraa-kayukama ketê máa-yuma keráwáqtôpaq miráo-maarao-aimma yúwáawana kéwiye. máqtemma Áánûqtuni waayúkama maabáq máa-yuma miráo-maarao-aimma kété. ánibo yemá náayuwabi Títaani anómma kámááni-naupaq mayaímá máyáa-yuma yemá keráwáqtôpaq miráo-maarao-aimma ôriq umá kétématikaae.

²³uyátárai-naqa Ítu Ká-ríq-toni íráqô-qtataakoma keráwáqtí taágote yagaroq-tamá waíno.

kemá Póroma Tímotigarare.

Koráátiani

*Îtun anaaé kéwaraa-yubaq
Koráátai-marupaq Póroma
ánná-naupaq máena watáama
kétitana Tímoti agatáiyie.*

1 min-áúbámá kemá Póroma mórama Îtu Káríqtoni timáyíkarai-kayukabike-naqa ketáái tíbâqawaaraa-naqa Tímotigaraq kágayauye. ²Áánûqtuni waayúkama Koráátai-marupaqa Îtu Káríqtoqtaba kerátáái tíbâqawaayuma yemá Îtukaq itáíq-itaiq umá kéyaqtoraa-yubaq kágayauye. Áánûqtuma ketibotáámá kaayoné-yátááqá wení íráqô-qtataakokaraq keráwáqá timíno.

³kerátámá aati-aatimá Áánûqtuma ketáái uyátárain-naqa Îtu Káríqtoni aboákáqá nunamummá keráwáqtábá kétéka “tíkáiyie” kétéka. ⁴Áánûqtuma wení márúpaq keráwáqtí meyámmá tíkáitana wáitaq awé oqtábámá ketáámá itaraunatae. abo keráwáqá Îtu Káríqtokaq akoqnáá umá itáíq-itaiq kéeq keráwáqtí tirummá Áánûqtuni waayúkama yímêqtabama kerátámá kéitauye. ⁵áqnáabaqa keráwáqá árain-aimma min-áté-wátáámá Îtuqtaba matáamma minná íráqô-meyaqtaba Áánûqtuma keráwáqá timínîtaq itaraae. abo Áánûqtuma keráwáqtábá min-íráqô-méyámmá wení márúpaq tíkariye. ⁶maamin-áté-wátáágómá máqte-marabaq wéyáwé kéiyie. minná Áánûqtuni íráqô-qtataakoma máqten-aukapaq wéyáwé kéitana keráwáqtí áukáapikaraq wéyáwé kéitaq keráwáqá áqnáabaq kéitaq tágama itaraae. ⁷ketáái tíkái-tibaqawaama Ipááparatima kerátái mimórá-máyáí-nákómá wemá keráwáqá tiráátiraiye. wemá Îtu Káríqtokaq itáíq-itaiq umá kéyaqtoarena keráwáqá tíváqnaa kéiyie.

⁸ánibo Aokaq-Áágómá keráwáqá arummá tímî-qtataaqtaba kekárátámá timá tímikaiye.

⁹miráitana wemá kekárátámá timá tímikaitakaboaka kerátámá Áánûqtukaq nunamummá aati-aatimá keráwáqtábá kétéka. Áánûqtuma keráwáqtí túyánápímmá wení aúyánánápó maqmá ógitikainaq miráigaae téka kerátámá nunamummá kétéka. Áánûqtuma wení Aágoni itái-yátáákáráq ítama tágai-yataakaraq maqmá ógitikaikaae téka kétéka.

¹⁰miráinaq keráwáqá Áánûqtumma ákái-kayukaraa umá kanaarâq mánoe. ánibo keráwáqá aati-aatimá Áánûqtumma amuqá maránî-qtataariq ínoe. miráinana Áánûqtuqtaba keráwáqá íráqô-mayaima kémayaiyana mi-wágómá íráqôn-aramma iyániye. miráinana Áánûqtuqtabama keráwáqtí itái-yátáákómá uyátá-maqma anómma aurániye. ¹¹Áánûqtuni tágama-akoqnaabike keráwáqá akoqnáá ínôqtaba nunamummá kétéka. miráinata waayúkama keráwáqá mamá táíq kéumatikaiyaqa keráwáqá paá Îtukaq itáíq-itaiq umá túma pukáinabaq mánoe.

¹²keráwáqtí timuq-yatáákákémmá Áánûqtukaq “tíkáiyie” tero. wemá wení yabíkái-marupaqa ópí yáíkaaq ínôqtaba keráwáqá mamá yokaa umátíkaraiye. máqtemma Áánûqtuni óq-wayukate yáíkaaq ínoe. ¹³abo wemá keqtáámá kumayukóní akoqnáábikemma tiwíqmenataa wení ákáin-aanikoni yabíkái-qtataakoni aménáápâq tiwíqmenataa utáiyie. ¹⁴wení áanikoma keqtáámá mamá umátíkaitanataa ketáái kúmiq-yataaqa Áánûqtuma mamá paábaq yuwéna awikátukaiye.

¹⁵Áánûqtumma ketáámá íma kanaarâq aónanunataamanibo Îtu Káríqtoma wemá wekáá kéiyie. itáaro. naayóbáqá Áánûqtuma Îtu

Káríqtomma tarôq umákarena máqte-qtataaqa anaaékaq tarôq uráíye. ¹⁶ Ítu Káríqtoni akoqnáarakemma Áánûqtu wíyôpaq wái-qtataakaraq maa-márábí wái-qtataakaraq tarôq uráíye. ketáámá mi-qtátááqá kanaaráq káoneqtaa íma kanaaráq káoneqtaa únna-yataaqa wemá tarôq uráíye. yabíkáí-marupakaraq akoqnáa-yataakaraq uyátáaraa-kayukagaraq yabíkáa-kayukagaraq náápaamma matokáa-kayukagaraqa máqtemma wemá tarôq uráíye. Áánûqtuma máqte-qtataaqa Ítu Káríqtonapo tarôq uréna Ítu Káríqtoqtaba tarôq uráíye. ¹⁷ miráitana Ítuma máqe-uraitana anaaékaq máqte-qtataaqa tarôq uráíye. ániibo máqte-qtataaqa wení akoqnáánapo yáqtoqma yagaroq-taráíye. ¹⁸ Áánûqtuni waayúkama áíkuyo-yuraqa Ítuma yeqtí yiqnómmá máitata yemá wení aúma mááe. wemá máqte-qtataakoni áqnaabariq umá máíye. abo wemá pukáipikemma áqnaabariq umá itó-urai-nare. owé. máqte-qtataaqtabama wemá áqnaabaq-nare. ¹⁹ miráuma Áánûqtuma wení máqten-aamma Ítu Káríqtokaq wáikaae téna tiráíye. ²⁰ ániibo Áánûqtuma Ítu Káríqtonapo mayaímá kémayena máqtemma maa-márábí wái-qtataakaraq máqtemma wíyôpaq wái-qtataakaraqa yawwéqma mamá wenôpaqtaa kéíye. Ítu Káríqtoma kaapaq-yátáq púitana wení naegómá aqtímena kukáimma miráuma Áánûqtugaraq waayúkati aúkaapimma kaayoné-yatááqá mamé iráíye. naayóbáqá Áánûqtuma yeqtábá namuq-nákáá uráíne. ²¹ naayóbáqá keráwáqá Áánûqtunopakemma nékaq máeq keráwáqtí máqte-tai-aamma tarôq kéeq keráwáqtí táí-tuyanakakemma Áánûqtuni namuro-wáyúkámá máqe-uraae. ²² miráimanibo íbêqa wení áanikoma

pukáikakemma Áánûqtuma keráwáqá mamá wení aanábóiq uráíye. wemá keráwáqtábá miráuraipoaq keráwáqá Áánûqtuqtabama aokaríq éq wenáurakaqa tigaemá íma wáinaq wenôpaq kanaaráq wínoe. ²³ miráimanibo keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá yáqtóráaro. Áánûqtuma keráwáqá abaúmna ánúqa yamá akoqnáá umátíkaraiqa máaro. min-íráqó-qtátááqá Áánûqtuni átê-wataagoma “timénúne” téna timá akoqnáá umákain-aipikemma káqo-yuma íma iyuwáiyatawaq kerawáqá yabitero. maamin-átê-wátáámá máqte-marabaq kétima-yimewaqa kemá Póroma min-átê-wátááqóqtábá kaqtó-naqa aúkaúne.

²⁴ miráitaaq íbêqa kemá keráwáqtábá tú-tiqa mayáunayaba timuqá kémaraune. Ítu Káríqtoni aú-aíqa wení waayúkayaba matáimma kemá mórariq umá kémayaune. wení waayúkama yemá mórabi áíkuyo-yuma yemá wenaúma mááe. ²⁵ Áánûqtuma wení waayúkama náayuwabi yemá mórabi áíkuyo-yuyaba kemmá mamá kaqtó-naqa aútíkaraiye. maami-máyáímá keráwáqá tíwáqnaa ónúnnayaba kemmá tímikaiye. miráuma wení watáama máqten-aukapaqa “timá-yimiyo” téna timátíkaraiye. ²⁶ abo maamin-áímmá kétima-yimiyatawaq waayúkama yemá naayóbáké yéqéna íbêq-kanaaraqa Áánûqtuni aúpáq-áuyánámmá aúyôqmakaimma itánoe. miráimanibo íbêqa min-áupáq-áuyánámmá abarokáqtáá uráitata wení waayúkama kanaaráq abarokáq káonaae. ²⁷ maami tágama aúpáq-áuyánámmá máqte-kayukayaba wáimma keráwáqá íma Ítiráaeo-wayukama timá-timenunayaba Áánûqtuma kemmá aúyaqtikena tiwíkaiye. maannáe. Ítu Káríqtoma tirunóbáqá máena Áánûqtuni tágama-yataaqa yáíkaaq

ínòqtaba tiyúwáitaq awé kéoe. ²⁸miráitaqtaa ketáámá Áánùqtuni watáama máqtemma waabá-káyúkátí yúbáq kètunatae. ketáámá kékén-áímmá kéteqtaa Áánùqtunopake itai-yátáákáráq káyiraatunatae. miráinataama máqte-kayukati yáaikoma Ítu Káríqtoqtaba mútúq abarokáq umá ánataikaee téqtaa mirá kèunatae. ²⁹maaminnáyaba kemá mayaímá kémayaune. Ítu Káríqtoma kemmá máqten-akoqnaama tímikaitaq min-ákoqnááráké mayaímá kémayaune.

2 kemá keráwáqtábá akoqnáá umá mayaímá kémayaunayaba itaígáae téq kètune. miráitaq kemá Áréórátía-marupaqa tíbâqawaaraa-kayukagaraq káqo-kayukama ketóíkaq íma káonaa-yuyabagaraq kemá yeqtábá mayaímá akoqnáá umá kémayaune. ²mirá kéeq yeráwáqtábámá ikatîqa íma ígáae tépoaq kemá mirá kèune. keráwáqá keráwáqtí tirummá amí-yátáákákémmá waayúkama mórabi yabitimá ya áíkuigaae téq kètune. ániibo Ítu Káríqtoqtabama keráwáqá ítama akoqnáá ígáae téq kètune. miráráá umá keráwáqá kémaeq Áánùqtuni aúpáq-áuyánáqtábámá ítátuwaigaae téq kètune. min-áúpáq-áuyánámmá minná Ítu Káríqtoma wenamááríq wemíye. ³Ítuma wemá miráuma kíraa umá máena Áánùqtuni máqten-itai-yataakomma ítukaiye.

⁴miráitaq kemá kètima-timune. waayúkama kaaqaarigón-únítíq-áímmá téta yemmá íma iyuwáiyatawaq keráwáqá makátéro. yaímma-taoqa yeráwáqtí yáagoma íráqòniq kéibo atéráaro. ⁵kemá ketúgogaraq yagaroqtamá keráwáqtê íma máunamanibo kemá keráwáqtábá túyánámmá kéitaune. keráwáqá mórabi akoqnáá umá Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq kéowaq kemá keráwáqá kètímonaq timuqá kémarauene. ⁶keráwáqá áqnáabaqa Ítu

Káríqtomma keráwáqtí uyátárai-naqa awíkeq mimóráíq uráániq umá weté yagaroqtamá matúq-matuq umá máaro. ⁷keráwáqá wepímmá ánùqa yamá akoqnáá umá máaro. miráinaq keráwáqtí táaimma wenámûraaq taróq oro. ketáámá tiráátirauna-yataaqa yáqtoqma akoqnáá uréraq Áánùqtukaq “tíkáíye” tero.

⁸keráwáqá yaímma-wayukama íma iyuwáiyatawaqa yemá keráwáqtí ánùqa Ítu Káríqtopi yaráamma yaákáma yúwáaro. mi-kááqááí-áíkmómá paá waayúkati yúyánápké kéíye. miráinaq keráwáqá yemmá íma iyuwáiyatawaq keráwáqá yabitero. min-áímmá waayúk-agaraq maa-márábí-tái-wákógáráq káyiraate. Ítu Káríqtonopakemma íma kéíye. ⁹maanáyaba itáaro. Áánùqtuni mútúq-aaikoma Ítu Káríqtopi wáíye. ¹⁰ániibo Áánùqtuma mútúq-tuwaraimma tímikaitaq keráwáqá Ítu Káríqtote yagaroqtamá mááe. máqten-akoqnaagaraq máqte-naapaakaraqa wennámiye.

¹¹Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq oqtábámá waayúkama keráwáqtí túma íma kárataae. ímiibo Ítu Káríqtoma keráwáqtí kúmiqa paábaq káratukaiye. ¹²ániibo keráwáqá Ítuqtaba nommá pékaamma miráuma Ítu Káríqtoni aúma uqtamákáawana yawuwéqma itó-urain-awaameqa mataáae. abo Áánùqtuma Ítu Káríqtomma mirá umákaraiipoaq keráwáqá Áánùqtuni akoqnáágoma kanaaraq ínitaq itáíq-itaiq uráae. ¹³naayóbáqá keráwáqtí kúmiqtababoana Áánùqtuma keráwáqá yawáaq-uraiye. naayóbáqá keráwáqá Ítíráaeo-wayukama íma máepoaq keráwáqá Áánùqtunnama íma máqe-uraae. miráimanibo íbêqa keráwáqtí kúmiqa Áánùqtuma mamá paábaq yuwéna awikátuvena wemá keráwáqá Ítu Káríqtote yagaroqtamá aúgen-auwaraimma tímikaiye.

¹⁴ánibo Áánûqtuma ketáái kúmiqa mamá paábaq yuwéna awikátuwena maamin-ámáán-áímmá ketáámá aratúnnyabataama íma yorauténa yukáiyé. ketáái aqtábáama wení agamatá-kánnáábí wáimma ikátuwena kaapaq-yátáq ketáái kúmiqa paá umátuwena “keráwáqtí aqtábáama ánatagiye” tiráiyé. ¹⁵wemá táí-wakoni kawáá-wákará máqte-tai-akoqnaagaraq mamá paábaq yukáiyé. Ítu Káríqtoma kaapaq-yátáq pukéna maami-tái-ákóqnáámá uyátáraitata waayúkama mi-tái-ákóqnáágóní kaaqaari-ááímmá aónaraae.

¹⁶miráinaq keráwáqá aáwaqa néq nommá néq íyábámá waayúkama íma iyuwáiyatawaq yemá ámáan-aimma tarôq oro. anón-aawaqa aokaq-kánááráq náiyábábí aagai-kánáágóní ámáan-aiqtabama keráwáqtí naayón-ááímmá íma wáráaro. maamin-ááímmá minná paá anaékaqa árain-auwaraimma yínî-waigoni amané. árain-auwaraimma Ítu Káríqtonopake kéiyé. ¹⁷missing? ¹⁸miráinaq keráwáqá waayúkama íma iyuwáiyatawaq yemá mirán-ámáán-áímmá keráwáqtábá tarôq oro. yemá téta “keráwáqá Áánûqtunopake kaqtó-wayukati náápaakoni aménáápáq máeraq mi-káqtó-wáyúkáráq nunamummá tero” tíyaqa íma mirá-oro. yemá keráwáqtí aúkápikemma yeqtí kaikáá-qtátááqtábá tíyan-aimma keráwáqá íma itáíq-itaiq oro. mi-káyúkámá yemá paáyaba yeqtí yúma maméta kéuyeta paá yeqtí yúyánápkén-áímmá kéte. ¹⁹yemá Ítu Káríqtoma wenamá ketáái tiqnómmá wemmá ayúwéta kégoe. min-áqnókákémmá mütúq-augoma akoqnáama kémayaiye. ániibo min-áúmá máqtemma Áánûqtuni waayúkama Ítu Káríqtoqtaba mórabi áikuyo-yue. ketáái tiyáátâkogaraq

amakógáráq mórabi arúbaraayaniq umá miráuma Ítuma itáíq-itaiq kéo-kayukama mórabi arúbama kéyaqtoraitana Áánûqtuni akoqnááake min-áúgómá akoqnáá umá páaq kéiyé.

²⁰miráitana keráwáqtí naayón-áímmá Ítu Káríqtoma kébuitanama min-ákógáráq pukáiyé. íbêqa maa-márágóní táí-wakoni akoqnáábikemma keráwáqá paá kéumagoe. miráitaq nôraq itaráq keráwáqtí táaimma ayúwáawanawaq maa-márábí-káyúkátí yáaikoraama kéiyó? keráwáqá nôraq itaráq yemá maará téta kétéwaqa kaqtó kéoo? minná ²¹“maannáma íma ánekuyoro. minnáma ínáaro. maami-káqó-qtátááqá íma ánekuyoro.” téta kétéwaq nôraq itaráq kaqtó umá kéitaa? ²²maami-qtátáákómá paátataakaa umá ánatagiye. maamin-ámáán-áímmá paá waayúkati ámáan-aine. ²³mirán-ámáán-áímmá waayúkati yúrakaqa íráqôniq kéiyé. miráitana maamin-ámáán-áímmô waráiyábámá íma oyaaq kéipoana yaímma-wayukama yúyánáímmá téta: “maamin-ámáán-áímmá waréqa kemá íráqô-naqune.” téta yúyánáímmá kéte. ááqibo yemá ímiye. miráimanibo ketáái túgoni akai-yátááqá íma waránáae téqtaama maamin-ámáán-áímmá ketáái íma kanaaráq tíwáqnaa kéitaae. ketáái túgomma tebúqa ámênataama íma warániye.

3Ítu Káríqtoqtaboq keráwáqá itó-uma aúge-tuwaraimma matááe. miráinaq Áánûqtuni márûpaq Ítu Káríqtoma máipaqtaba túyánámmá itáaro. mibáq wemá Áánûqtuni ayáánurapaq náápaan-abitataraq maraq máiyé. ²paá maa-márábí wái-qtataaqtaba túyánámmá íma itánômanibo mibáq wái-qtataaqtaba túyánámmá itáaro. ³taákaq máráaro. keráwáqtí naayón-áímmá pukitana keráwáqtí aúgen-auwaraikoma Ítu

Káríqtote yagaroqtamá Áánûqtuni márûpaqa aúpáq wáíye. ⁴keráwáqtí árai-tuwaraimma Ítu Káríqtomiye. ániibo wemá kumínaqa keráwáqá wetê yagaroqtamá wení tágama-yataapi mánoe.

⁵keráwáqtí tógoma kúmiq-yataariq ínéta kéomma yíkamma utátúwáaro. miráráá-qtátááqá maannáe. kebó-yátááqá táí-tuyanamma itaí-yátááqá túranannama aí-yátááqá táwí-aimma tarôq ínôqtaba tikaí-yátááqá káqo-yuti minná mayaiyábá tikaí-yátááqá mirá-tfkaí-yátááqá ikámma utátúwáaro. mi-qtátáákómá Áánûqtuni márûpaqa kémayaipoana egaamá aí-yátáákómá miráuma óqtakarabi yaataqá nunamummá teníkáá kéíye. ⁶máqtemma mirá-qtátááqá o-wáíqómá Áánûqtuma yemmá mamá áyámma kéumayikáíye. ⁷naayóbáqá keráwáqá mirá-qtátááqá kéeq mirá kéo-kayukate yagaroqtamá máqe-uraae. ⁸miráimanibo íbêqa mirá-qtátááqá keráwáqtópakemma nékaq yúwáaro. týámma íoro. káqo-kayukama táíq umáyikayabama túyánámmá íma itéraq káqo-kayukama táí-aimma ítima-yikaaro. námô-yataakoni watáama ítero. ímiye. maami-máqté-qtátááqá keráwáqtópakemma nékaq yúwáaro. ⁹keráwáqá móra-mora-yuma kaaqaari-áímmá ítero. keráwáqtí naayón-ááímmá miráuma aútún-únákáqtôraa umá ayúqma paábaq yukéq ¹⁰aúgen-aaimma mamá kúbekaae. maamin-áúgen-náqá keráwáqíye. miráinaq keráwáqá Áánûqtuqtaba taíbariq-taibariq umá kéíteq uyátá-maqma íraqôniq umá wekáá umá mánoe.

¹¹keráwáqá aúgeniq ommá maará kéíye. ókaraq waayúkama íma yataínoe. Karíki-wayukagaraq Ítíráaeo-wayukagaraq yemá náayuwabi yúma kárataa-yugaraq yúma íma kárataa-yugaraq keráwáqá

máqtemma móraiq umáyikanoe. Ítu Káríqtoma máqtemma ketáái tirunóbáqá máiqtababoaqtaa karaanóbáq-wáyúkágáráq namuq-wáyúkágáráq ánná-wayukagararabi paá umáquraa-kayukagaraqa yemá keráwáqtí túyánápímmá mimóráíq umá mánoe. Ítu Káríqtokaq máqtemma itáíq-itaiq o-yúttí yirunóbáqá wemá máíye.

¹²keráwáqá Áánûqtuma wetábá aúyaqmakai-kayukama mááe. wemá keráwáqá arummá kétémiye. ániibo keráwáqá Áánûqtuni waayúkama kaayoné oro. keráwáqá keráwáqtí tíwíqa káqo-yuti yiménáápáq maréraq káqo-yuyabama túma pukáinabaq awé umá máaro. káqo-yuyabama tirummá umáyíkáaro. ¹³keráwáqtí aúkáapimma móra-mora-yuma yíwáqnaa kéeraq móra-mora-yuma otaammá kuíyaqtabama mamá paábaq yuwéraq tiwímmá kamátuwaaro. uyátárai-nakoma keráwáqtí kúmiqa mamá paábaq yuwéna awímmá kégamatuwaiye. miráinaq keráwákáráq káqo-yuti kúmiqa móraiq umá mamá paábaq kéyuweraq tiwímmá kamátúwáaro.

¹⁴máqtemma mirá-qtátááqá kéeq keráwáqá káqowa-kaqowamma tirummá yímero. káqowa-kaqowamma tirummá kéyimeqa íraqôniq umá kémaeq máqte-qtataaqtabama keráwáqá mi-mórábí mááe. ¹⁵Ítu Káríqtoni kaayoné-yátáákómá ayuwáiyana keráwáqtí tirunóbáqá yabíqtikaino. Ítu Káríqtoma wenaúgoma kímorama wáitaq keráwáqá aokaq-aokaq ááyápáq mááe. miráinaq mimórá-túráá umá mayaímá máyáaro. ániibo Áánûqtuma weqtábá “timuqá kémaraunatae” téraq tíq-tiq umá timá áméro. ¹⁶Ítu Káríqtoni watáagoma ayuwáiyanaq keráwáqtí tirunóbáq waíno. morá-mora-yuma Áánûqtuni itaí-yátáákókaráq yiráátero.

ánibo Áánûqtukaq íma tero. Áánûqtuni watáabike imá kéteraq Áánûqtukaq nunamummá ibí tero. Áánûqtuma nōrawabi urái-qtataaqtaba ibí tero. mirá kéeraq keráwáqtí túyánápímmá wekáq “tíkáiye” tero. ¹⁷máqten-aimma kéterabi máqte-qtataariq kéeqa Ítu Káríqton-awikaq mirá kéeraq móraiq umá aboámá Áánûqtukaq “tíkáiye” tero.

¹⁸aaraukáq-nóinínō, keqtiwaiqmááti yáama wáráaro. min-ámmá Ítu Káríqton anaaé kéwaraa-kayukati yáaine.

¹⁹aaraukáríq uráa-kayukao, keráwáqtí tínááqmaaqa tirummá yímero. kaayoné umáyíkáaro.

²⁰iyápó-anaano, aati-aatimá keqtinóboyuti yáama kéwareraq kaqtó oro. miráiyamma Áánûqtuma amuqá marakánoe.

²¹yiboáo, keráwáqtí iyápóma tikarárán-áímmá tíq-tiq umáyikaiyatama yemá timuqá matikaíyábá íma maqmá aónanoe.

²²mayai-wáyúkáo, keráwáqá maa-márábí-káwáá-nákómmá anaaé waréraq kaqtó oro. yemá keráwáqá kétimonaiyarabi íma timónáiyakaqa yemá timá-timiyaniq oro. keráwáqtí mayaígómmá yemá yimuqá maraígáae téraq mirá-oro. keráwáqá uyátárai-naqa Ítumma tirummá kámepoaq íraqō-mayaima máyáaro.

²³keráwáqtí máqte-mayaima íraqōniq umá mayánōmma paá waayúkayaba ímibo uyátárai-nakoma wenamááriq weqtábá mayaímá íraqōniq oro.

²⁴taákaq máráaro. uyátárai-nakoma íraqō-meyamma timíniye. wení waayúkayaba yíkarai-meyamma keráwáqá mayánoe. miráinaq maannáyaba taákaq máráaro. Ítu Káríqtoma wemá keráwáqtí árai-kawaa-naqa máitaq keráwáqá wekáq mayaímá kémayaae. ²⁵maannáyabagaraq taákaq máráaro. máqte-kayukama otaammá

kuyétama táí-meyamma mayánoe. abo Áánûqtuma máqte-kayukama móraiq umá kéyainaiye.

4 kawáá-wayukao, keráwáqtí mayai-wáyúkámá arupú umá yaínáaro. keráwáqá taákaq maqméra úyoro. keráwáqtí kawáá-nákáraq máimma minná Áánûqtue. ²nunamummá tíq-tiq oro. túbanaaq umá máeraq nunamummá kéteqa Áánûqtukaq “tíkáiye” tero. ³keqtááyábágaráq nunamummá timátíkáaro. kemá Áánûqtuni watáama waabá-káyúkátí yúbáq túnnayabobaq maakáqá kemá ánná-naupaq máune. keráwáqá nunamummá kėtiyanawaq kemá Ítu Káríqtoqtaba aúpáq-áímmá timá-yimenuna-amma Áánûqtuma kemmá tiráátiniye. ⁴ánibo keráwáqá Áánûqtumma nunamupí ítama káonaiyanawaq kemá wení watáama mamá abarokáq ónúnyaba tíwáqnaa íniye.

⁵keráwáqtí táaikoma Ítukaq íma itáiq-itaiq kéo-kayukaraqa keráwáqá itai-wáyúkámá máaro. abo keráwáqá Ítuqtaba yemmá timá-yiminoqtaba yokaa oro. ⁶keráwáqtí taágoma átê éna miráuma aáwapi umá yoqmáráawana átê inikaa íno. yemá keráwáqá ítama aónáiyaaq keráwáqá yemmá yawwéqma timá-yiminoqtabama arutáin-aimma timá yímero.

⁷ketáái tíkái-tibaqawaama Tíkikati wemá keqtábá keráwáqá timá-timíniye. wemá uyátárai-nakoqtabama ketáátê mimórá-máyáimá kémayena wení mayaímá akoqnáá umá itáiq-itaiq kéena kémayaiye. ⁸kemá wemmá keráwáqtōpaqa maamin-áúbámá maména wíkáae téq kétimakaune. wemá keqtááyábá keráwáqá kétima-timena umá tíqtaaiq íkáae téq kétune. ⁹káqo-naqa Onetímatima timákáanana wetê yagaroqtamá wíniye. Onetímatima wemá tíkái-tibaqawaama

máena Ítukaq akoqnáá umá itáíq-itaiq kéimma wemá keráwáqtí márûpakene. wemá Tíkikatigaraq yenákámá máqte-qtataaqa maakáqá kekáq pááq i-qtátááqtábámá timá-timiyoye.
¹⁰ Ááritáákatima wemá ketê ánná-naupaqa máena keráwáqtôpaqa miráo-maaroo-aimma kétima-tikaiye.
 ániibo Máákima Páánabatima anaugómá miráo-maaroo-aimma keráwáqtôpaq kéyuwaiye. Mááki wemá keráwáqá yama timónáinaqa wemmá awíqme keráwáqtí naaúpaqa ákáaro.
¹¹ Ítu Yátati wegáráq miráo-maaroo-aimma kétima-tikaiye. mi-káúmó-wáyúkámá yemá yenamáa Ítiráaeo-wayukabike Ítukaq itáíq-itaiq kéo-yubikemma Áánûqtuni yabíkái-qtataaqtaba ketê mayaímá kémayaae. yemá kemmá ôriq umá tíwáqnaa urááe.

¹² Ipááparatima wegáráq keráwáqtí márûpake-nakoma miráo-maaroo-aimma kétima-tikaiye. wemá Ítu Káríqtoni kaqtó-nakoma máena keráwáqtábá aati-aatimá Áánûqtukaq nunamummá kétéye. wemá keráwáqtábá akoqnáá umá máeq Áánûqtuni aúyánámmá waqmá ánatatuwaigaae téna nunamummá kétéye.
¹³ kemá káonaune. keráwáqtábágáráq Ítuni waayúkama Áréórátia-marupakaraq Áiráápori-marupaqa máa-yuyabagaraq

Ipááparatima akoqnáá umá mayaímá kémayena Áánûqtukaq nunamummá tiráíye.

¹⁴ Arúke tíkái-toqtaa-nakaraq Tímatigaraq yenákámá keráwáqtôpaq miráo-maaroo-aimma kétima-tikaiye.

¹⁵ ketáái tíbâqawaaraa-kayukama Áréórátia-marupakaraq min-ínímmá Nípagaraq yeqtôpaqa miráo-maaroo-aimma kétima-yikaunatae. min-íníkní naaúpaqa Ítuni anaáe kéwaraa-kayukama mórabí káíkuyoe.
¹⁶ keráwáqá maamin-áúbámá yoráutuwaiyatawaq anaáekaqa Ítukaq itáíq-itaiq kéo-yuma Áréórátia-marupaqa ákuyo-yuma yorautígáae téq kétune. kemá yeqtôpakaraq agatáune. keráwáqá Koráátai-marupaqa máa-yuma yeqtí aúbagaraq yorautígáae téq kétune.

¹⁷ Áákipatimma maará téq kétima-amune. minná Áánûqtuma ámikái-mayaima mamá ánataao.

¹⁸ íbêqa kemá Póroma ketiyáánapo kenamááríq maanná kágayaune. miráo-maaroo-aimma Póro kemá kétune.

kemá ánná-naupaqa ánnáma (téini) kútikaawaq máunayabama íma tiwimmá kamátíkáaro.

min-íráqó-qtátáákómá Áánûqtunopake wenamáa kéena keráwáqtê waíno.

kemá Póroma Tímotigarare.

1 Tetaróniani

*Îtun anaaé kéwaraa-yubaq
Tetarónáikaq Póroma
Táératima Tímotima yetôpake*

1 Áánûqtuni waayúkayopaqa Tetarónáikaq maa-páátímá Tímotiyaa Táératigaraq Pórogaraq ketáá kágayaunatae. ketibotáámá Áánûqtukakaraq uyátárai-naqa Îtu Káríqtokakaraq tirummá ámê-kayukayopaq ketáá kágayaunatae. Áánûqtuma wenamá wení íráqô-qtataaqa wení kaayoné-yátááqá keráwáqtê waíno.

² aati-aatimá keráwáqtábátáá Áánûqtukaq “tíkáiye” kéteqtaa ókaraq-okaraq nunamupí keráwáqtí tívîqa yamá kétima-tikaunatae. ³ keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátáákómá keráwáqá mamá íráqôn-aaimma káuraitaq tirummá amí-yátááqtábábóaq keráwáqá kamáa kááe. keráwáqtí tíyaqa ketáái uyátárai-naqa Îtu Káríqtoma akoqnáá uréq awé kéoe. ketáá mirái-qtataaqtaba taákaq matokáunaboqtaa nunamupí ketibotáá Áánûqtukaq keráwáqtí tívîqa keyaunatae. ⁴ tîbâqawaayuo, Áánûqtuma keráwáqtábá wetábá keráwáqá tívîkaiqtaaa ketáá kéitaunatae. ⁵ ketáá Áánûqtuni átê-wataama keráwáqtôpaq maméqtaa íráunama minná paá-aimma íma timénúnatae. miráimanibo átê-wataama anón-awaameq-yataariq kéeqtaa akoqnáágaraq Áánûqtuni Aokaq-Áágókárâq keráwáqtôpaq mamé íréqtaa ketáái tirunóbáqá itáíq-itaiq kéunatae. keráwáqtí aúkâapi miráuma tívâqnaa ónáqtaa únna-aaimma kenamáárrîq káonaae. ⁶ mikâq keráwáqá ketáái táaikaraq uyátárai-nakon áaikaraq kéwaraae. Áánûqtun-aama itáawana keráwáqá taíbaq ummaa-

yátááqá paá kéimanibo Áánûqtuni Aokaq-Áágómá mamá timuqá kématikaiye. ⁷ miráitaq yirummá ámê-kayukama Maateróniapaq-wayukagaraq Karíkípaq-wayukagaraq timáeta urááe. ⁸ aamá keráwáqtí itáíq-itaiq umá yáqtórâa-qtataaqtabama máqten-aukapaq timáeta wéyáwé urááe. miráitaqtaa ketáámá Tetarónáikaq-wayukayabama ókaraq aamá ténúnamma íma wáíye. ⁹ máqtemma nékaq mái-kayukama keráwáqá keqtáá íráqônîq umátíkâaqtabama yemá aamá téite kéoe. keráwáqá naayó-máníkóní anaaé waráí-ámmá yuwéq áraimma paá mái-Aanuqtuni mayaimá matááe. ¹⁰ wení áanikoma Îtuma pukáipike aboámá múte itó-umakaraitaq Áánûqtunopake kumínîtaq weqtábá íbêqa awé kéoe. minnáyaba máqtemma keráwáqtábá kéte. Áánûqtuni áanikoma Îtuma wenamá Áánûqtuni áyamma íní-qtataapike keqtáá mamá paá umátikaiqtaae.

2 ketîbâqawaayuo, ketáái keráwáqtôpaqa uráunataama ketáái mayaígómá íma paátataakaa itaq aónaraae. ² Píripaiباق tíqa í-yátááqá áqa matáunataama aónaraae. anaaékaqa Tetarónáikaq yaímma-wayukama átê-wataama Áánûqtunopake má-tima-yimiyabama íma yíkaraimanibo ketáái Áánûqtuma tíyaqa mamá akoqnáá uráíye. ³ ketáá keráwáqá aamá timá-timunataama kaaqaari-áímmá íma wáíye. káqo-kayukama íma makaténáqtaa uráunatae. ⁴ ímiye. aati-aatimá Áánûqtuma ákâin-aimma ketáá kêtunatae. keqtáá maqmá aónatuwenaboana wení átê-wataama tígáae ténataa tímikaiqtaae. Áánûqtu áqnáabaqa keqtáyábá amuqá matikáíkáae téta kéunataamibo waayúkama ímiye. Áánûqtu wenamáárrîq ketáái tíyaqnoabaqa káonaiye. ⁵ ketáái táagoma

keráwáqá ima komarumma kéiye. aúran-anna aí-áimmá ima mamé uráunatae. mi-qtátááqá Áánûqtu káonaiye. ⁶ketáái tíwîqa keráwákáráq káqo-kayukagaraq múte yauwígáae téqtaa íketunataamanibo ⁷áraine. ketáámá Ítu Káríqtoma awaaméqá umátîkarai-kayukataae. minnýaba ketáámá náapaakaraq keráwákáqá aáwaqtababi moneqtaba ítama aónawaimanibo ketáámá ima inaa tiráunatae. ketáámá keráwáqá ima mamá akoqnáá uráunataamibo kaayoné umá anóama wení iyápóma mamá kaayoné umákáiniq umatîkaraunatae. ⁸ketáá keráwáqtábá tîkáitaqtaaboataa Áánûqtuni átê-wataama keráwáqá timénáqtaa uráunatae. paá wenamáa ímibo ketáái túwaraimma keráwáqtábá puyéqtaa tíwáqnaa ónaqtaa uráunatae. miráuma keráwáqtábátáá tîkaraiqtaae. ⁹ketîbâqawaayuo, ketáá kamáa káeqtaa mayaítáá matáunama íyaq táakaq makááo? wágáagaraq nokáakaraq átê-wataama kêtima-timetaama ketáái moneqtaba aáwatabagaraq kamáa aráunatae. miráitaqtaa keqtábá keráwáqá ima óq-mayaima tímikaunatae. ¹⁰keráwákáráq Áánûqtugaraq keráwáqtí túbaq ketáá maúna-aimma aónaraae. íráqô-qtataakaraq arupú-yataakaraq kateko-yátáákáráq keráwáqá itáíq-itaiq kéoe. ¹¹aboámá wení iyápóma kawáá umákáinikaa umá ketáámá keráwáqá móra-mora kawáá umátîkaraunatae. ¹²keráwáqá umá tíqtaaiq uráunatae. keráwáqá tiruqtabá kéowata ketáámá keráwáqtí tíyaqa mamá paru uráunatae. mirá-qtátááríq éq Áánûqtukaq timuqá marakánôqtaba ketáá timá táakaq uráunatae. Áánûqtuma keráwáqtábá wemá yabíkái-kanaagaraq wení tágama-yataakaraq yaináigáae téna tááyaraibo miráuraa umá máero.

¹³keráwáqtábámá ketáámá aati-aatimá Áánûqtukaq “tîkáíye” kêtunatae. Áánûqtun áama timá-timunataa itareq matááe. paá-wayukati watáama ima matáábo watáama Áánûqtunopake matáamma minná áraine. Áánûqtukaq tirumma ámê-kayukabi wení aúyánammá kémaraíye. ¹⁴ketîbâqawaayuo, mórai q umá keráwákáq páaq i-qtátááqá Áánûqtuni waayúkararaq Yúríbaqa páaq urááe. Ítráaeo-wayukama Ítu Káríqtoni waayúkama Yúríbaqa mamá táíq umáyîkaraaniq umá mórai q umá keráwáqtí waayúkama keráwáqá mamá táíq kéumatikaae. ¹⁵maami Ítráaeo-wayukama uyátárai-naqa Ítumma ikaméta Áánûqtuni amuné-wáyúkámá naayóbáqá yîkameta keqtáámá mamá táíq kéumatikaae. yemá Áánûqtumma namuroíq kéumaketa máqte-kayukama namuroíq kéumayikaae. ¹⁶Yéqtaaeo-wayukama ima Ítráaeo-wayukaraq ketáámá abarokáq kêtunaboataa Áánûqtuma yiwiráiyábáé téta yemá ketáái aammá aúyareta aráqtukaae. miráitata yemá aati-aatimá kúmiq-yataariq kéomanibo íbêqa uyátá-maqma anómma kéopoana Áánûqtuni áyamma í-yátááqá yekáq káraapaiye.

¹⁷ketáá keráwápké paábaq wéyáwé umágeqtaa keráwáqá tiyúkaunatae. keráwáqtábá túyánammá itáíq-itaiq kéeta keqnáammá keráwáqá ya timónaiyaba kamáa káunatae. ¹⁸ketáámá keráwáqtôpaq yauwéqma ónataa uráune. kemá Póroma ó-taoq o-taoq keráwáqtôpaq yauwéqma ónáaq únnamanibo Tááqtaama ima tiyúwáitaq uráune. ¹⁹minná keráwáqtábáé. kenamáa ketáámá weganoanoqá kéeta timuqá kémaraunaboata íbêkaraq anaaékaraqa uyátárai-naqa Ítuma kumínaqtaama wení aúbáq ító-onunatae. minnýaba ketáámá

keráwáqtábámá uyátá-maqma túma mé-uyonunatae. ²⁰owé. keráwáqtábóaqtaa ketáama weganokanoq éqtaa timuqá kémaraunatae.

3 wataama keráwáqtábá íma ketáá kéitaqa ayáqtáá-kanaama awé íyábá òriq umá ummaa kéyaipoataa ²Tímotimma keráwáqtópaq timákaraunatae. ketáá tébakaqa Áátenibaq máqe-uraunatae. Tímotima ketáái tîbâqawaaraaboana Áánûqtuni mayáimá ketáátê kémayena wemá átê-wataama Ítu Kárfiqtoqtaba abarokáq kétima-yimiye. keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá mamá akoqnáá ígáae téqtaa timákaraunatae. ³miráiyana keráwápkémmá morá-nakoma yawéqma naayón-ááimma waráiyabama ímira-igaae téqtaa kêtunatae. maami Ítíraaeo-wayukama keráwáqá mamá táíq umátikanomanibo Áánûqtu mi-tái-yátááqá mayaígáae téna tiwíkaiq keráwáqá kéitaae. ⁴naayóbáqá keráwáqtê máeqtaa “annaékaqa tíqa í-yátááqá mayánóe” téqtaa timá tímikaunatae. íbêqa keráwáqá káonaawana mi-qtátááqá pááq urááe. ⁵ayáqtáá-kanaama kanaarâq awé íonune. miráitaq kemá Tímotimma timákáanana uréna keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá aónaniye. ketúyánápímmá ítama aónaraune: “Tááqtaama keráwáqá makáqma aónarai íyabiyo? ketáá paá-mayaitaa matáunataabiyo?” téq túyánápímmá ítaraune.

⁶miráitana Tímotima keráwáqtópaq uréna íbêqa yawéqmena ketópaqtaa iráíye. wemá íráqô-kataama keráwáqtábá má-tima-timikaitaae. keráwáqá itáíq-itaiq kéeq waayúkama tirummá yímêqtaba má-tiraiye. aati-aatimá keqtáayábá íráqòniq umá túyánámmá kéiteq keqtáá tímónaneq kéowaqtaa ketáágáráqá tímónanaqtaa kéunatae. ⁷ketíbâqawaaraayuo,

ketáái ummaa-yátáarábi ketáái tíqa í-yátáarábi mi kátáagoma umá tíqtaaiq uráitaae. keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá yáqtoakaawanaboana keqtáámá umá tíqtaaiq uráitaae. ⁸keráwáqá uyátárai-nakoni aammá kéyaqtoraapoataa íbêqa paá maéqtaa kanaarâq agaabánúnatae. ⁹íbêqa ketáá keráwáqtábá Áánûqtukaq “tíkáiye” téqtaa kanaarâq kéteqtaa timuq-yátááqá tímêqtabataa Áánûqtukaq “tíkáiye” kêtunatae. ¹⁰wágááqaraq nokáakaraq keráwáqá tímónanataa Áánûqtukaq tirukaké nunamupí kéitaunatae. keráwáqá ya tímónéqtaama itáíq-itaiq í-yátááqá ókaraq kanaarâq tiráatenunataabiyo?

¹¹ketáái ketibotáámá Áánûqtuma uyátárai-nakoma Ítugaraq keqtáámá tiwiraígáae téta keráwáqtópaq wíyóye. ¹²uyátárai-nakoma mamá keráwáqá móra-mora ábâqawaaraa-kayukama tirummá yimínòqtaba uyátá-maqma anómma aútikaniqtabataa kéitaunatae. ketáá keráwáqá tirummá tímúnnaiq umá anaaékaqa káqo-yuma tirummá yimínoe. ¹³miráinana keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá Áánûqtu mamá akoqnáá íyábá kêtikaiqtaae. anaaékaqa uyátárai-naqa Ítuma wení aokaq-wáyúkágárâq kumínò-kanaaraqa keráwáqá Áánûqtun aúrakaq arupú umáginoe.

4 ketíbâqawaaraayuo, Áánûqtuma ákainaiq umá mái-aaimma keqtáábiké matéq keráwáqá min-ákáq kémaemanibo íbêqa uyátárai-nakoma Ítun áwíkaq uyátá-maqma anókaq mirá-oro. ²ketáá timá-timunna-yataaqa uyátárai-naqa Ítuni náapaakaraq máena keráwáqá kéitaae. ³keráwáqá aokarîq umá máeq kumari-ááimma íma taròq íyábá Áánûqtumma kákaiye.

⁴waamá keráwáqá móra-mora-yuma íráqòniq umá aokarîq umá aaramò máyaaqtabama keráwáqá kéitaae.

⁵ póiyakaa umá aaramá íma yabitero. tébakaqa waamá Áánûqtuqtaba íma itareta miraráá kéoe. yemá aaramá káoneta yiráá kéyoqnae. ⁶ keráwáqtí tíbâtiwaraamma aaramá mayáiyábámá íma kumari-ótáámmá kuyíkáaro. naayóbáqá keráwáqá timá tímikaunatae. akoqnáá umá maami-qtátááqtábámá kétima-timunatae. uyátárai-nakoma mirá-qtátááríq ínna-waigoni anónnáma táí-meyamma amíniye. ⁷ Áánûqtuma keqtáá táá-yaraimma ananna-ááímmá waraígáae téna íma tááyaraiqtae. ímiye. wemá paá aokaq-ááímmá waraígáae téna tááyaraiqtae. ⁸ miráitana móra-nakoma maamin-ááímmá anaaéma umákenama paá móra-waigomma íma anaaéma kéumakaibo Áánûqtuma anaaéma kéumakaiye. Áánûqtuma wenamáa wení Aokaq-Áágómmá keráwáqá kétémiye.

⁹ Ítukaq yirummá amê-kayukama keráwáqtê máe-kayukayopaqa yemmá ákáiqtaba íma kágayaune. Áánûqtuma wenamááríq áqa keráwáqá káqowa-kaqowamma arummá amí-aaimma tirááti-matukaiye. ¹⁰ keráwáqá Maaterónia-marupaqa máa-tibaqawayuma tirummá kámemanibo tíbâqawaaraayuo, uyátá-maqma anókaq mirá-oro. ¹¹ yaákare maéra keráwáqá ketíyáápike mayaimá máyáaro. paá-wayukaraa umá máero. kenamááríq keráwáqtí táaimma waréraq káqo-yuti yáaiqtabama íma tuyánámmá itáaro. mánoqtaba túyánámmá itáaro. naayóbáqá miráí-qtataaqtaba ketáá keráwáqá timá tímikaunatae. ¹² mirán-áímmá waráiyatama Ítukaq íma yirummá amíya-kayukama íráqôniq umá yúyánámmá ítátikanoe. keráwáqá yekáqá móra-yataaqtaba íma tímikaiye téqa ítama aónanoe.

¹³ ketíbâqawaaraayuo, pukáa-kayukayabama áraimma ítama arutaígáae téqtaa kêtunatae. miráinaq keráwáqá káqo-kayukaraa umá Metáíyaqtaba íma awéta keráwáqá tiruqtabá ínoe. ¹⁴ Ítuma pukéna keqnáámmá itó-uraitaqtaa minnáyaba kéitaunatae. móraiq umá anaaékaqa Áánûqtuma Ítukaraq wekáq yirummá améta pukáiya-kayukagaraq mayánéna yíniye.

¹⁵ maannáma uyátárai-nakoni yirááti-aimma keráwáqá kétima-timunatae. uyátárai-nakoma yawwéqma ínî-kanaaraqa ketáá paá máuna-wayukataama áqnáabaqa íonunataamanibo pukáiya-kayukama áqnáabaq wínoe. ¹⁶ Áánûqtuni weróq-anabike áama kétinata Áánûqtunopake uyátárai-kaqto-nakoma anókaq ááyama náapaakaraq tínana uyátárai-naqa Ítuma Áánûqtuma yabíkáí-marupake kumíniye. Ítukaq yirummá améta naayóbáqá pukáiya-kayukama áqnáabaqa itó-inoe. ¹⁷ ánibo ketáámá mi-kánááráqá náayubi tú aréqtaa máanna-wayukataama yemmá konnákáq wenaitaatá máqtemma Ítukaq wíyôpaq wenaitaatan ónúnatae. mikáké wetê matúq-matuq umá aati-aatimá Áánûqtuni márûpaq mánunatae. ¹⁸ maamin-áímmá téqtaa móra-mora-yuma umá yíqtaaiq oro.

5 tíbâqawaaraayuo, maami-qtátááqá páaq í-kánááyábá kéitaapoaqtaa ketáámá aúbabi ókaraq agamá íma timá-timenunatae. ² uyátárai-nakoma kumínî-kanaama miráuma “íkuminiye” tíyaq-kanaaraq moyá-nákómá nokáa iníkáá umá kumíniye. ³ waayúkama maará téta “íbêqa íráqô-kanaaboataa íráqôniq umá máunatae” tínómanibo mi-kánááráqá páátákáá anómma táí-kanaama páaq íniye. miráuma aaragómá iyápóma marakáné kéitana aú-aíqa iníkáá

ínata máqte-kayukama péqmareta íma kanaaráq kóinoe. ⁴ááqibo keráwáqá tíbâqawaaraayuo, maami-qtátááqátábámá kumayuq-yátáápímmá íma máapoana moyá-nákóráá umá íma iyánáaq ínoe. ⁵máqtemma keráwáqá wágáá-wayukama Áánûqtuni ópí kémaae. nokáa-kayukama kumayupí máenikaa umá ketáámá íkémaunatae. ⁶miráinaqtaa ketáámá yú waguréta máe-kayukaraa umá íma mánatae. káqo-kayukaraa íyéqtaa túbanaaq umá máeqtaa awé ónatae. ⁷nokáamma yúmá wagí-kánáaráqá yaímma káqo-kayukama aibôq-nomma kénanae. ⁸miráimanibo ketáámá wágáá-wayukama máunaboqtaa ítama táganatae. ketáái itáíq-itaiq umá yabi í-yátááqá kaayoné-yátáákárq ketáái mórama weyukáá umá kúberanatae. akaq pukónúnabiketaa Ítuma yawéqma atíqtikaniqtaae. minnýaba ketáámá yáqtoqma akoqnáá éqtaa óqta-kamoqa móra-nakoma aqnókáq kúberainikaa umá keqtáá atíqtikaniqta-bataama kúbeqtoranatae. ⁹Áánûqtuma wení áyamma í-yátááqá wemmá tíqa í-yátááqá timíyábatáá wemmá íkakaimanibo uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoma mi-qtátááqá múte atíqtikaniqtabataa kákaiye. ¹⁰ketáámá wetê mánunayabataa Ítuma keitááyábá pukáaiye. pukáipoaqtaa ketáágárq ípuyonunatae. ¹¹Ítuma kumína-kanaaraqaa maa-márábímmá ketáámá Káríqton-annagaraq pukáa-kayukawabi paátáá máuna-wayukama ketáámá wetê ko mánunatae. miráinaq móra-mora-yuma umá yíqtaaiq éra yíwáqnaa umá íbêqa keráwáqá mirá-onikaa oro.

¹²ketíbâqawaraayuo, keráwáqá náayubi keráwáqti aúkáapikemma mayaímá mayáa-kayukati yiménáápáq máero. uyátárai-nakoma yemmá awaaméqá umáyikena keráwáqá

tiwíketa tiráátigae téna yíkaraiibo yeqtí yiménáápáq máero. ¹³yeqtí íráqô-mayaitababoata yemmá tikaíno. móra-mora-yuma móra-mora-yute miráinaq kaayoné umá máero.

¹⁴tíbâqawaaraayuo, ketáámá akoqnáá umá kétima-timunatae. aúkáapike iyááqtaámma íkuiya-kayukama timá-yimiyata “atéráaro” yigae-yigae éta ikatíq íya-kayukama yíwáqnaa oro. máqte-kayukama íma tiyáágáréqtaa ínomaniibo kaayoné umáyíkáaro. ¹⁵tái-yataariq umátikaiyaqa anónnáma íma tái-yataariq umáyíkáaro. ímiye. aati-aatimá móra-mora tíbâqawaayuwabi káqo-kayukama mamá íráqôniq umáyíkáaro.

¹⁶keráwáqá aati-aatimá timuqá máráaro. ¹⁷aati-aatimá nunamummá tíq-tiq oro. ¹⁸aati-aatimá Áánûqtukaq “tíkáiye” tero. keráwáqá Ítuni waayúkama máqte-miran-aimma tarôq íyábá Áánûqtuma kákaiye.

¹⁹Áánûqtuni Aokaq-Áágóní aammá íma auyaráaro. ²⁰Áánûqtuni amuné-áímmá íma tinaaeéma umáyíkáaro. ²¹máqte-qtataaqa maqmá aónatuwera íráqô-qtataaqa yenamá matóráaro. ²²máqtemma tái-yataapikemma atéqma tinaaeéma umáyíkáaro.

²³Áánûqtuma kaayoné-yátáákómá áaiipoana keráwáqá wemá mamá aokaríq umá ánatatikaniye. keráwáqá aráákaq maéq tigae-yátááqá íma mayánomma túbinabi túyánápímmá tirun-íyápógowábi íma mayaígáae Ítu Káríqtoma kumíní-kanaayaba téqtaa kéunatae. ²⁴Áánûqtu keráwáqá táayaraimma miráuma máiyana wemá keráwákáq mirá-umatikaniye.

²⁵tíbâqawaaraayuo, keqtáágárq nunamummá timátíkáaro.

²⁶máqtemma Áánûqtukaq yirummá amíya-kayukama kaayoné umá tótó umáyíkáaro.

²⁷ uyátárai-nakoni náápaakake ²⁸ maamin-íráqó-qtátááqá
 kemá kétima-timune. keráwáqá uyátárai-nakoma Ítu Káríqtote
 maan-áúbámá máqtemma yirummá wenamáa keráwáqtê waíno.
 ámê-kayukabi yoraútoro.

2 Tetaróniani

anaaeékaq-aubama

Tetarónáikaq-wayukayopaq

1 kemá Póroma Táératigaraq Tímoti-garaq ketáámá maamin-áúbámá keráwáqá náayuwabi Tetarónáikaqa ketibótáámá Áánûqtukaq ketáái uyátárai-nakonopaq yagaroqtamá máa-kayukayopaq agatáunatae. ²ketibotáámá Áánûqtuma uyátárai-naqa Ítu Káríqtogaraq keráwáqá paru-yátááqá kaayoné-yátáákáráq timíyoye.

³ketáái tîbâqawaaraayuo, ketáámá máqte-tupaama keráwáqtábá Áánûqtukaq nunamupí “tíkáiye” mayaígáae téqtaa kétaunatae. ketáá mirá únnataama minná keráwáqtí itáíq-itaiq umá mái-yataakoma anóniq kéitana keráwáqtí tirummá yimí-yátáákómá anónna-anonna uyátá-maqma anóniq kéiyé. ⁴minnáyaba ketáámá keráwáqtábá ketáái túma maméta Áánûqtuni watáama kéita-kayukati yúrikaqa kéuyunatae. ánibo keráwáqá keráwáqtí tú-tiqa í-yátáápi máeq keráwáqtí namuro-wáyúkámá keráwáqá mamá táíq umátikane kéomanibo keráwáqá keráwáqtí itáíq-itaiq umá mái-yataaqa yáqtoqma akoqnáa kéowaqtaa minnáyaba ketáámá keráwáqtí túma mamé kéuyunatae.

⁵keráwáqtí táaimma Áánûqtuma maaráuma tiráátiraiye. wemá ketáái arupú-aaimma mamá keyainaiye. ánibo Áánûqtuma wemá yabíkái-maruqtaba keráwáqá tú-tiqa í-yátááqá kémayaapoana Áánûqtuma wemá yabíkáin-aukapaqa tikáinaq mánoe. ⁶Áánûqtuma arupú-aimma miráuma tarôq kéena keráwáqá náayuwabi ummaa-yátááqá mamá kétime-kayukama yemmá táí-meyamma

yimíniye. ⁷miráitana wemá maamin-úmmáa-yátááqá mamá paábaq keyuvena aagai-yátááqá keráwákaráq keqtáágáráq timíníqtaae. wemá mirá kéinana uyátárai-naqa Ítukaraq wení akoqnáa-kaqto-wayukagaraq yeráwáqá Áánûqtuma yabíkái-marupake yuwéta kumá abarokáq umá anón-iragaraq mamé kumínoe. ⁸mi-kánááráqá waayúkama náayuwabi yemá Áánûqtuqtaba íma itéta uyátárai-naqa Ítuqtaba átê-wataama íma kéitaayuma yemmá táí-meyamma Áánûqtu yimíniye. ⁹minnámo táí-meyammo mayánô-kayukama yemá uyátárai-nakoni anónmma tágama-yataakonabi wení aúrakaqa nékaq maéta yemá Tááqtaani-marupaqa matúq-matuq umá ákaq máeta anónnáma táí-meyamma mibáq mayánóe. ¹⁰mi-kánááráqá Ítu Káríqtoma wemá yauwéqma kumíni-kanaaraqa máqtemma aarawaamá Áánûqtun áwîqa múte keyauwiyata yaímma aarawaamá weqtábá itáíq-itaiq kéo-kayukama yemá yimuqá kêmaraíyaga keráwákaráq mi-káyúkátí aukáapimma mánoqtaba minná keráwáqá ketáái táama itáíq-itaiq kéoe.

¹¹minnáyaba ketáámá aati-aatimá keráwáqtábá nunamummá tíq-tiq kéunatae. keráwáqá yááyai-wayukama Áánûqtuma keráwáqtí táaimma ánataginama mayaígáae téqtaa nunamupí keráwáqtábá kétunatae. minnáyaba Áánûqtu keráwáqá tááyaraiye. wemá kanaarác wení akoqnáama keráwápímmá íráqô-qtataaqtaba túyánámmá itánôqtaba maqmá ógirainana keráwáqtí itáíq-itaiq umá yáqtorai-mayaigoma ánataniye. ¹²minnáyaba keráwáqá ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni áwîqa múte keyauyeq yaímma wení tágama-yataapike mayánóe. ketáái Áánûqtuni paru-yátáákógáráq uyátárai-naqa

Îtu Káriqtoni kaayoné-yátáákómá keráwáqá mamá Íraqòniq umátikaniye. keráwáqá áraq tiwikátukaao?

2 tibáqâwaraayuo, íbêqa ketáái uyátárai-naqa Îtu Káriqtoma yauwéqma kumínîqtaba kétunatae. miráinatama ketáámá wetê yagaroqtamá álkuyonunatae. tîbâqawaraa-kayukao, óq-aimma keráwáqá timá-timenunatae. ²yaímma-wayukama téta “uyátárai-nakoma kumínî-kanaama áqa páaq uráiyé” kéte min-áímmá timáeta uréire íyan-aimma íma itáaro. yemá téta “uyátárai-nakoni kanaamá páaq uráiyé téta aúbama keqtááyábá agatáae” tíyaqa min-áímmá íma itáaro. ³keráwáqá yaímma-wayukama íma iyuwáiy-atawaq yemá keráwáqá makátéro. maami-kánaámá anaaékaq abarokáq íniye. áqnáabaqa taígani-kayukama aamá íma itéta kárate-kayukama Áánûqtumma namuroíq kéumakaiyana Tááqtaama abarokáq yínîmanibo anaaékaq aítabaq wíniye. ⁴wemá máqtemma aokaq-yátáákómá namuroíq umákena miráinana wemá wenamáárîq wenáwîqa múte kéyauyena mi-máqte-qtátááqá mamá táiq kéena wemá Áánûqtuni anó-monoq-naupaqa ko maráq máena wemá maará téna tíniye: “kemá Áánûqtumune.” téna tíniye.

⁵naayóbáqá kemá Póroma keráwáqté máeq maamináyabama keráwáqá timá-timikaunae. miráimanibo keráwáqá áraq tiwikátukaao? ⁶maami yínî-qtataakoni aammá íbêqa káuyaraiye. náawabi íbêqa abarokáq íma páaq i-qtátááqá keráwáqá káonae. miráipoana anaaékaqa Áánûqtuma wemá Tááqtaamma kanaamá ámikai-kanaaraq yayamá abarokáq íniye. ⁷keráwáqá káonae. Áánûqtumma ááíqa umákai-yataakoma áqa aúpáq mirá kéimanibo mamá

páaq íni-qtataaqa abarokáq ínanama min-nákómá Tááqtaani aammá aúyarena Áánûqtuma paábaq awikániye. ⁸mi-túpáámá táí-nakoma páaq ínanama Ítuma paátataaqa “pu” timátúwáinikaa umá wení aárake min-náqá ikámma puíniye. miráinana anómma uyátárai-nakoma wení tágama-yataakaraq abarokáq yayamá íréna mi-tágámá-yátáákákémmá minnámo ámán-aimma aratéwai-nakomma mamá táiq umákaniye. ⁹minnámo maami-tái-nákómá abarokáq yayamá yínimma wení akoqnáaraq yayamá yíniye. kaaqaari-ááíkáékémmá wemá netuqyaammá akoqnáá-mayaima mayéna awaaméq-yátááqá taròq íniye. ¹⁰miráinana máqtemma kaaqaari-áífkóní áaikoma máqtemma aúyokino-kayukama yiráátiniye. miráinata máqtemma mi-káyúkámá yemá árain-aimma kákaiyanama Áánûqtumma yirummá amíyanama yemmá Áánûqtuma yauwéqma yiwiránimanibo yeráwáqá íma kéyikaipoata yemá aúyokinoe. ¹¹minnáyaba Áánûqtuma iyuwáinata kaaqaari-áímmá itáíq-itaiq ínoe. ¹²miráinata máqte-kayukama yeráwáqá árain-aimma íma itáíq-itaiq umá yirummá améta yemá táí-aaimma taròq íyábá yikáina-wayukama Áánûqtuma yaináni-kanaaraq wemá yemmá yawáaq íniye.

¹³tîbâqawaraayuo, ketáái uyátárai-naqa Îtu Káriqtoma keráwáqtábá arummá kétimitaqttaa minnáyabataa ketáámá keráwáqtábámá Áánûqtukaq nunamupí “tíkáiyé” tíq-tiq ónatae. ánibo naayóbáqá Áánûqtuma keráwáqá yauwéqma tiwiránéna awaaméqá umátikaraine. wení Aokaq-Áágóní akoqnáanapo keráwáqá mamá wení waayúkaiq umátikaraiye. miráitaq keráwáqá árain-aimma itáíq-itaiq kéopoana

Áánûqtuma keráwáqá yauwéqma tiwirániye. ¹⁴ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni tágama-yataaqa timínéna kéena maaminnámo ketáámá keráwáqá átê-wataama timá-timuna-aikake Áánûqtuma keráwáqá tááyaraine. ¹⁵miráinaq tíbâqawaaraayuo, keráwáqá itó-uma akoqnáá uréraq maami Áánûqtuni wataáma ketáámá tóyaupikenabi aúbabikemma keráwáqá tiráátúnataama yáqtoqma akoqnáá uréraq anaaé wáráaro. ¹⁶ketibotáámá Áánûqtuma wemá keqtáá arummá kétémenataa wenamáa wení íráqô-qtataaqpapo ketáái tíyaqa mamá kaayoné kéíye. miráitana wemá keqtáá itáíq-itaiq umá mái-yataaqa tíwáqnaa kéitaqtaa ketáámá Áánûqtuma keqtáá mamá wení íráqôniq ínîqtaba awé kéunatae. ¹⁷ánibo yenákámá ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtogaraq ketibotáámá Áánûqtugaraq kanaaráq tíwáqnaa kéeta keráwáqtí tíyaqa mamá akoqnáá kéeta keráwáqá íráqôn-aaimma mayéta íráqôn-aaimma tínoe.

3 keráwáqá ketáái tíbâqawaaraayuo, Áánûqtukaq nunamummá tíyana keqtáámá tíwáqnaa kéinana ketáái táagoma máqten-aukapaqa páátákáá wéyáwé éna keráwáqtí aúkáapi Áánûqtun áagoma anón-awiqa uíniq umá káqon-aukapaqa anón-awiqa uíno. ²miráinaq keráwáqá Áánûqtukaq nunamummá kétéiyana keqtáámá ôriq umá táí-aaimma tarôq o-káyúkátí iyáápiemma mamá paá umátikainatao. keráwáqá káonaae. taíbaq-wayukama yemá Áánûqtuqtabama íma itáíq-itaiq kéoe.

³miráimanibo uyátárai-nakoma wemá aati-aatimá keqtáá kéyaqtoraiye. minnáyaba wemá keráwáqtí tíyaqa mamá akoqnáá kéeta ketáámá weqtábá itáíq-itaiq kéonanataa wemá kanaaráq keráwáqá yabíqtíkarainana

Tááqtaama keráwáqá íma yabítíniye. ⁴ketáái uyátárai-nakoma wemá ketáái túyánammá mamá kétagaitaqtaa ketáámá itáunatama keráwáqtábá máqte-qtataaqa tarôq oro téqtaa timá-timunna-yataaqa kanaaráq mirá kéopoaq anaaékakaraqa keráwáqá paá mirá áátuqma ínoe.

⁵uyátárai-nakoma keráwáqá mamá Áánûqtukaq tíkáiniq ínîqtaba keqtáámá kétékaiye. minnágaraqa Ítuma aíqa í-yátááqá kémayena matáin-akoqnaama mimórâ-ákóqnáámá keráwáqá mayáinôqtaba keqtáámá kétékaiye.

⁶tíbâqawaaraayuo, ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni áwíkaqa ketáámá keráwáqtábá maará téqtaa kéténe. ketáái tíbâqawaaraa-kayukama yemá iyáátan ayúbayuy-wayukabake nékaq máero. maamin-áímmá ketáái keráwáqá timá-timunna-aimma itaíyábá anaáémo íkéwaraa-kayukayopakema nékaq máero. ⁷ketáái táaimma íráqôniq umá kéwareq keráwáqá aónaraae. ánibo naayóbáqá ketáámá keráwáqtê yagaroqtamá máeqtaama tiyáátan ayúbayuy íuraunatae. ⁸ánibo ketáámá mórama keráwáqtí tiyáápiemma aáwaqa paá íma matáunataamibo ketáámá meyaníq umáta naráunatae. ketáámá kamáa káinagaraq wágááwabi nokáámma mayáimá mayáíq-mayaiq kéeqtaa keráwáqá mórama ummaa-yátááqá keqtááyábá íma tímikaunatae. ⁹ketáái náápaamma anóniq wáíye. miráipoana aáwaqtaba ketáámá ítama aónanena keráwáqá tímikainomanibo ketáámá kanaaráq keráwáqtôpake aáwaqa íma máyáawaniq uráunatae. ketáámá paá keráwáqtábá ketáái táaimma aónéq waraígáae téqtaa mirákómmá uráunatae. ¹⁰naayóbáqá ketáámá keráwáqtê yagaroqtamá máeqtaama ketáámá maará téqtaa keráwáqá min-ámáán-áímmá timá-tímikaunatae

“móra-nakoma wemá mayaímá ímo mayaínataama wemmá íma ayúwáananataa aáwaqa nániye” téqtaa tiráunatae.

¹¹nôraq itaqtaawáq ketáámá maamin-áímmá tiráunataabiyo? miráipoata yaímma-wayukama keráwáqtí aúkáapikemma yemá mayaímá íma mayéta yemá paá omáqá kémaeta yeráwáqá móra-mayaima íma kémayaae. ímiye. yemá paá máeta yemá káqo-kayukayabama netuq-áímmá kéte. ¹²ánibo ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni áwíkaqa ketáámá mi-káyúkámá ámán-aimma kétima-yimunatae. yemá yaákare kaayoné umá máeta mayaímá kémayetama yemá kanaarác yeráwáqtí aáwaqa mayaínoe.

¹³miráimanibo keráwáqá túbâqawaaraayuo, keráwáqá íráqôn-aaimma tarôq íyábámá íma túbôma kaíno. ¹⁴ánibo móra-nakoma náawabi maamin-áímmá keráwáqtôpaq

aúbá agamá túnna-aiqtaama íma itái-naqa keráwáqá min-nákónôpakema nékaq máiyana wemá agaeyábá íniye. ¹⁵min-nákóqtábámá “keráwáqtí namuroé” téraq íma túyánámmá itéraq paá weqtábámá “ketáái túbâqawaae” téraq ketáá túnna-aimma timá aákaq oro.

¹⁶uyátárai-nakoma wenamáárîq wemá áyaqa mamá kaayoné í-yátáákóní áaine. máqte-kanaama wemá keráwáqá máqte-qtataaqtabama tíyaqa kaayoné í-yátááqá timíniye. uyátárai-nakoma keráwáqtê máqte-tupaama maíno. ¹⁷Póroma kemá tiyáánapo maamin-áímmá “miráo-maaroo téq kemá Póroma” kéteq kágayaune. maannáma minná kenamáárîq Póro kemá aati-aatimá ketí aúbabimma maamirán-áwááméqá kémaraune. ¹⁸ketáái anómma uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni íráqô-qtataakoma máqtemma keráwápí waíno.

1 Tímoti

*Tímotima itáiq-itaiq íyábá
wenáanikoraa-nakonopaq Póroma
ánná-naupaq Arómubaq agatáiyē.*

1 ¹⁻²kemá Póroma Ítu Káríqttoni timátíkarai-nakoe. Áánûqtugaraq Ítu Káríqtogaraq ketáái kúmiq-yataapike kanaaráq tiwiránînnakoratae. min-íráqó-qtátááqtábá ketáá awé kúnataama minná Ítu Káríqtqoe. Áánûqtugaraq Ítu Káríqtogaraq yenákámá kemmá timátíkarai-nakoma tiwíkaaye. íbêqa Tímoninopaq kágayaune. kerátámá mimórá itáiq-itaiq í-yátááqá yáíkaa kúyapoana wemá áraimma ketáanikaa kéiyē. Tímotio, ketiborátámá Áánûqtugaraq kerátái uyátárai-nakogaraq yeqtí íráqô-qtataakogaraq paru-yátáákáráq yeqtí kaayoné-yátáákáráq emmá amígáae téq kéitaune.

³Ipítiani-marabaq emmá máikaee téq kéitaune. Maaterónia-marupaq kéweqa minnáyataba emmá akoqnáá umá timá ámikaune. yaímma-wayukama Ipítiani-marabaq máa-yuma káqo-qtataaqa káyiraatebo emá timá yímínata ímira-oro. ⁴emá timá yímínata yeráwáqtí maníqá paábaq káyuweta yeqtí yítaubikoni taíbaq-yiwiqa paábaq yúwáaro. mi-qtátáákómá waayúkama mamá unítípi yíkáitata yemá Áánûqtuni aammá aónáiyatabama íma wááe. ⁵paá itáiq-itaiq éqtaama Áánûqtumma kanaaráq aónanunatae. ketáá wekáq áraimma itáiq-itaiq éqtaama káqo-yuma tirummá yimíyábátáámá ketáái tirunóbáqá otaakáráq íma wáiyē. Áánûqtun-aurakaq agaemá íma wáiyē. ⁶yaímma-wayukama íráqôn-apake yuwéta paábaq kóureta neginaagí-aimma téite urááe. ⁷yeráwáqá Áánûqtuni ámáan-aimma

yirááti-wayukama auránéta kéomanibo yemá ten-áílkómmá íma kétagaae. yeráwáqá “itáiq-itaiq kéune” tena-áílkómmá íma kétagaae.

⁸ketáámá kéitaunatae. Áánûqtuma ákáiniq umá wení ámáan-aimma ketáámá kéwareqtaama ámáan-aimma íráqô-qtataare. ⁹taákaq máráaro. ámáan-aimma íráqô-kayukayaba íma tarôq uráimanibo ámáan-aimma táí-wayukama náayuwabi ámáan-aimma aratínéta o-yúyábá tarôq uráiyē. mi-yúmá yeqtí yinóbo-yuwabi káqo-kayukama yíkamma kúpuyeta ¹⁰yemá kebó-yátááqá aaragáráq waagógáráq iyápógaraq tarôq kéowana iyápóma moyámmá kémayaawana yeqtábá ámáan-aimma tarôq uráiyē. mi-yúmá kaaqaari-áímmá téta káqo-yuyaba kaaqaari-áímmá téta yegáráq arupú-aiqtaba awéqtátuwaakayukayaba ámáan-aimma tarôq uráiyē. ¹¹arupú-aimma minná átê-wataama kemmá Áánûqtuma tíkáae téna tímikaiye. min-átê-wátáámá Áánûqtuma keqtáá íráqôniq umátíkái-nakoni tágama-yataakoqtaba wáiyē.

¹²kerátái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoma wení mayaímá mayánúnayaba kemmá akoqnáámá umaatamá tímikaiye. minnáyaba kemá wekáq “tíkáiyē” kétune. wemá kemmá aúyatikarena keqtábá itáiq-itaiq kéipoaq kemá kanaaráq wení mayaímá mayánúnayaba kemá timuqá kémarauene. ¹³naayóbáqá kemá wení waayúkama mamá táiq umáyikeq wemmá timá táiq umákeq áyoqa atáunamanibo Áánûqtuma wení paru-yátáákómá kemmá tímikaiye. áraimma kemá nôrawabi únna-yataaqtabama mi-kánáaráqá íma tágama arútáraunanaboana wení paru-yátáákómá tímikaiye. ¹⁴kerátái uyátárai-nakoma

wení íráqô-qtataaqnapo kemmá yawááq-umatikaraiye. itáíq-itaiq í-yátáákáráq arummá amí-yátáákáráq Ítu Káríqttonopake kemmá maqmá ógikaiye. ¹⁵maamin-áímmá kemá tenúnna minná áraipoaq keráwáqá máqtemma min-áímmá matéraq yáqtoqma akoqnáá oro. Ítu Káríqtoma waayúkati kúmiqa maqtuwáníqtaba maa-márábímmá kukáiyé. kúmiq-wayukati aúkáapikemba kemá mú mikákáá táwí-naqune.

¹⁶miráimanibo kemá táwígoma ôriq uráunanabo Áánûqtuma kemmá wení paru-yátáákómá tímikaine. mirá únnayaba Ítu Káríqtoma wení íráqô-qtataaqa mútûq pááq uráí-qtataakoma kemmá kanaaráq timíniye. miráipoata káqo-kayukama yemá aónamma Áánûqtuma kaayoné kemmá kéumatikainatama yemá áaimma átáma Ítuqtaba itáíq-itaiq ínoe. yeráwákáráq matúq-matuq umá máí-auwaraimma mayánoe. ¹⁷Áánûqtuma matúq-matuq umá yabi í-náqíyē. wemá íma kanaaráq puíniye. ketáámá wemmá íma aónanunataamanibo wemá wenamá maníqíyē. aati-aatimá matúq-matuq umá máigaraq yaagumá tágama-yataakogaraq wekáq mááye. miráuma waíno.

¹⁸Tímotio, ketí iyápô, maamin-áímmá yáqtoqma akoqnáá íkáae téq kemá kétune. naayóbáqá eqtábá amuné-áímmá tirááne. Tááqtaamma ááíqa umákanonama min-áímmá minná ení iyebómíyē. ¹⁹itáíq-itaiq umá máí-yataaqa yáqtoqma akoqnáá uréwaq Áánûqtun-aurakaqa agaemá í-yátááríqa íma uwo. yaímma-wayukama Áánûqtun-aurakaq yigaeyábá o-yumá yeqtí itáíq-itaiq í-yátááqá yawítíyukaiye. ²⁰Áiménéyatikaraq Érékáánaragaraq yenákátí itáíq-itaiq í-yátááqá yawítíkuraitaq kemá yenákámá Tááqtaani ayáápi iyuwáune.

mibáq máeta yenákámá Áánûqtuqtaba timá táwíq íumakain-aaimma mayáyóyē.

2áqnáabaqa keráwáqá máqte-kayukayaba nunamummá tígáae téq kéitaune. keráwáqá nunamummá kéteqa Áánûqtukaq nóiqtababi íyámma ítama aónaaro. wekáq nóiqtababi káqo-yuma íyaqtabagaraq ítama káoneraq “tíkáiyē” téraq káqo-yuyaba tero.

²yabíkáa-kayukagaraq kámááni-wayukagaraq yeqtábá nunamummá tero. mirá éqa ketáámá kaayoné-yátáápi arupú-aikaraq Áánûqtugaraq waayúkati yúraakaqa kanaaráq mánunatae. maaminnáma íráqô-qtataaqa wáitana atóbamakainakoma Áánûqtukaq amuq-yatááqá kéwaiyē. ³missing? ⁴miráipoata nunamummá kétenanataa káqo-yugaraq yeqtí kúmiq-yataapike atóbaigae téna kéitaiyē. miráinata yemá árain-aikaraq máqtemma árai-qtataakaraq aónanoe. ⁵kímora maníkáá-náqá máimma minná Áánûqtue. min-nákómá waayúkgaraq Áánûqtugaraq mamá mórabi álkuyikaimma minná wenamá Ítu Káríqtoe. ⁶keqtáá kúmiq-yataapike ayúqtikanenataa Ítuma minnáyaba pukaíyē. wemá pukáimma mi-kánááráqá Áánûqtuma awaaméqá umákaitana minnágoma keqtáá tiráátiraimma Áánûqtu máqte-kayukama kúmiq-yataapike yiwíqma paábaq yikéna wetábá wenôpaq yiwíránáae téna kéiyē. ⁷minnáyaba Áánûqtuma kemmá káqo-kayukama Áánûqtuqtaba íma ítaraa-kayukayopaq timátíkaraiyē. kemá kaaqaari-áímmá íma kétupo árain-aimma kétune. yeqtí yúrapaq kemá itó-ureq Ítukaq itáíq-itaiq í-yábágáráq árai-qtataaqtabagaraq kétima-yimune.

⁸miráitaq máqten-aukapake-kayukama aokaq-wáyúkáráa umá

Áánûqtukaq nunamummá tígáae téq kêtune. mirá étama yeqtí iyáámma Áánûqtukaq múte yauyéta yemá unítíqa íma téta iyámma íma oro.

⁹ókaraq aaramá unáákáqtóma ínômma máqte-kayukama yúramma atáá-umayimi-unakaqtoma íuma-toraigaae téq kêtune. ¹⁰min-nóínímmá náayuwabi Áánûqtumma yirummá ámê-yuma yemá káqo-yuma íraqôniq umáyíkáaro. ¹¹yemá mayánétama yaákareta máeta yirááti-nakomma mamá yikaq ákáaro. ¹²kemá aaragómá waagómmá yiráátéta yabíqyikaiyabama íma kêtima-yikaune. yemá paá yaákareta máero. ¹³taákaq máráaro. Áánûqtuma Áátaamma áqnáabaq tarôq umákena anaaékaqa Íbimma tarôq uráiyé. ¹⁴naayóbáqá Áátaamma ímibo Íbimma Tááqtaama makátítana wemá Áánûqtuni ámán-aimma arátaiye. ¹⁵miráitana aaramá yemá iyápóma maqyikétama Ítukaq akoqnáá umá itáíq-itaiq kéeta káqo-yuma yirummá kéyimeta Áánûqtukaq yimuqá marakánáae tíyanama yemmá Áánûqtuma wetábá wenôpaq yawéqma yiwirániye.

3 kemá túnna-aimma minná árain-aine. móra-nakoma Ítuni waayúkati kawáá-náqá mánena íraqô-qtataare. ²Ítuni waayúkama móra-iyakaq maréta itáíq-itaiq kéo-kayukati kawáá-nákómá wení otaammá íma waíno. wemá kímora-inimma maráino. táwî-aikomma íma ayuwaínana wemmá yabírakaino. waayúkati aúpáq-áímmá íma timá abarokáq íno. káqo-yuma nóiqtababi íyaqtabama auyánámmá itaíno. wemá pááqyamma íyimena taíbaq kéyimena namuq-wáyúkámá yíwíqma wení naaúpaqa yikaíno. mirá éna wemá íraqôniq umá yirááti-naqa maíno. ³wemá íma aíbôq-nomma néna neginaagí umá waayúkama

áyamma umáyikena wenamáárîq íma yáqtoqma akoqnáá énamanibo wemá paá kaayoné íno. mónékaqa auyánámmá íma maráino. ⁴wení aara iyápóraq akoqnáá umá yabíkáinata wení iyápó-annama wenáama wáraaro. ⁵miráuma móra-nakoma wení aara iyápóma íma kawáá umá aruténama Áánûqtuni waayúkaraqa náaraq umá kanaarác kawáá ínáyô? ⁶miráuma aúgemma áaimma átama itáíq-itaiq ínna-nakoma kawáá-náqá íauraino. mirá éna aúma mamé uíyábáé. Tááqtaama mirá éna Áánûqtuni aammá yúwáitana wemmá Áánûqtuma yawááq-umakaraine. ⁷káqo-kayukama itáíq-itaiq kéo-yubikemma aamá íma kéitaa-kayukabikemma wemmá yemá yikaq múte ákáaro. yemá weqtábá táí-aimma timákaiyanama Tááqtaani waakápi amáginíye.

⁸móra-iyakaq maréta itáíq-itaiq kéo-kayukabike yíwáqnaa í-wáyúkámá máqte-kayukati yúraqaqa íraqôniq umá máero. máqte-kayukama kanaarác yekác kamuqá itánoe. yemá aíbôq-nomma néta neginaagí íyoro. yemá auyababa íyoro. ⁹árain-aimma akoqnáá umá yáqtoretawaq Áánûqtuni aúraqaq yigaemá íyoro. ¹⁰miráuma áqnáabaqa yemá mi-káyúkámá maqmá aonáiyata yemá uyátetama yíwáqnaa í-wáyúkámá kanaarác maínoe. ¹¹yeqtí yínáaqmaqa yemá máqte-kayukati yúraqaqa íraqôniq oro. yemá waayúkati yáama íma timá waéqmeta uréire oro. yemá táwî-aikomma ayuwaíyana íma yabíqyíkáaro. yemá kaaqaari-áímmá téta moyámmá íma máyáaro. ¹²móra-iyakaq maréta itáíq-itaiq kéo-kayukabike yíwáqnaa í-nákómá wemá kímora-inimma maréna wení aara iyápóraq yabi íno. ¹³mi yíwáqnaa í-wáyúkámá íraqôniq umá mayaímá mayaíyatama máqte-kayukama yemmá

yikaq yikánoe. Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq í-yátááqtábá wení akoqnáagaraq tínoe.

¹⁴maamin-áúbámá kágayeqa kemá emmá pááqya-kanaabi yaónanae téq kéitaune. ¹⁵miráimanibo

pááqya-kanaabimma kemá íma yennamá maan-áúbágómá Áánûqtuni waayúkama nōrabi ínō-qtataaqtaba emmá kētima-amiye. matúq-matuq umá mái-Aanuqtuni waayúkama minná Ítuqtaba móra-iyakaq maréta máa-kayukaae. yemá árain-aikomma kéyaqtoraae. ¹⁶Ítuma ketáái itáíq-itaiq-yataakon áaine. min-ánō-qtátáákómá keqtáámá táaqa karáíye. minná

¹⁷maa-máráíbí-káyúkámá wemmá

wayúkaraa umá aónaraawana

Aokaq-Áágómá wemmá kanaaráq umákáitata

Áánûqtunopake kaqtó-wayukama wemmá aónaraae.

máqten-aukapake-kayukama itó-uma

ánateta weqtábá tirááe.

waayúkama wekák itáíq-itaiq urááne.

anaaeékaqa Áánûqtuma wemmá awíq-mena wení márûpaqa utáíye.

4 Aokaq-Áágómá timá ketagaiye minná yaímma-wayukama

anaaeékaqa itáíq-itaiq í-yátáápiékemmá yuwéta waeránoe. yemá kaaqaari-áágóní anaae waréta waátágoma

yiráátinnaiq ínoe. ²maaminnámo yirááten-aimma kaaqaari-wáyúkábíké

kéíye. maami-kááqáári-áímmá yirááten-aimma

yúyánápiimmá kubaútōnikaa umá wamá akoqnáá éna kawaamá yóipimma kubaúma

péqmaraanikaa kéíye. ³yemá tēta “aaramá mayikaímá minná

otaamíye.” kēteta yaímma-aawaqtaba “íma naaro” kēte. miráimanibo

Áánûqtuma min-ááwáqá naíyábá tarōq uráitata Ítuni waayúkama yemá

Áánûqtukaq “tíkáiye” tēta kénaae. yemá árai-qtataaqa kéitaae. ⁴máqte-qtataaqa

Áánûqtuma tarōq uráimma minná

íráqōmiye. yaímma mirán-ááwáqá íma awéqtátuwanomanibo paá

kémayeraq Áánûqtukaq nunamupí “tíkáiye” tero. ⁵Áánûqtuni watáama

yorauté wekák nunamummá tígógáráq mi-kááyáq-yátáákómá mamá

aáwakomma aokaríq umá íráqōmma káuqyikaiye.

⁶emá maamin-áímmá enábâqawaayuma timá-yimema

Ítuqtaba emá wení íráqō-mayai-naqa mánone. mirá éma mi-qtátááqtábá emá

áqa ítama arútare wakáanama akoqnáá umá itáíq-itaiq ínōne. ⁷miráimanibo

paá-wataagaraq mi-máníq-áímmá íma Áánûqtuqtaba paábaq yuwaa.

Áánûqtun-aimma ítama tágaa. ⁸enaúgomma mamá akoqnáá ínōnnama

minná paá pááqya-qtataaqa wáibo ení arun-íyápómá mamá akoqnáá ínōnnama

minná anō-qtataare. minnágoma aúwaraimma íbêkaraq anaaékakaraq

emmá amíniye. ⁹maamin-áímmá árain-aimmibo matéwaq itáíq-itaiq

uwo. ¹⁰matúq-matuq umá mái-Aanuqtuma ketáámá weqtábá

kamuqá kéiteqtaaboqtaa kamáa kááeqtaa akoqnáá umá kémayaunatae.

wemá mimórá-wáígómá keqtáámá Tááqtaani ayáápike kématiyuwaiqtae.

máqte-kayukama kémaiyuwaimanibo itáíq-itaiq kéo-yuma áqnáabariq umá

kémaiyuwaiye. ¹¹maamin-áímmá akoqnáá umá aarawaamá yiráátiyo.

¹²eqtábámá yemá tēta “maabumá pááqyan-iyapoe” tīnōmanibo emá

Áánûqtun-aamma waraíyaama iyúwénatawaq yemá emmá aayooq oro.

ánibo íráqō-kataagaraq íráqōn-aimma kéyiraatewaq káqo-yuma arummá

yiméwaq Ítuqtaba akoqnáá umá itáíq-itaiq kéewaqa kúmiq-yataariq

íuwo. ¹³kemá yénūnnama emá Áánûqtuni watáama waayúkati yúbáqá

kéyorautewaq kētima-yime yiráátiyo. ¹⁴Áánûqtuma móra-yataaqa emmá ení

mayafyábámá ámikaiye. Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yemá tiráámma Ítuni waayúkama móra-iyakaq maréta máe-yuti kawáá-wáyúkámá iyáánapo emmá ánekukaa-tupaama matáane. miráuraipooa mi ámikai-qtataaqnapo emá mayái mayaa. ¹⁵minnáyaba emá aúyánámmá ítama akoqnáá uréwaq mirá uwo. máqte-kayukama ení íráqôn-aaimma káonaiyana anókariq umá anómma aurániye. ¹⁶aati-aatimá ónna-yataakaraq yirááténa-yataaqtabagaraq yabíqma arutaa. mirá kénana Áánûqtuma emmá matúq-matuq umá mái-auwaraimma aména káqo-kayukama náayubi enáama itaíya-yugaraq yemmá matúq-matuq umá mái-auwaraimma yimíniye.

5 anónuqmagopimma aamá íma ma maránômanibo enaboráá umá watáama timá aménaiq umá tíma-amiyo. awaayati-wáyúkágáráq enábâkokaa umá mirá-umayikaa. ²aaragókáráq enanókaa umá mirá-umayikaa. inaarú-anaamma enámánaakokaa umá íráqôn-aaimma mirá-umayikaa.

³ketoq-nóinímmá áraimma yenamáa máe-yuma yemmá tikaq múte yíkáaro. ⁴miráimanibo ketoq-nóinímmá wení iyápóabi wení arááráómá máetama yemá wemmá kawáá-umakaaro. miráuma Áánûqtuma tiniq umá yemá anónnáma yeqtí yinóboyugaraq yirááráókáráq mirá-umayikaaro. ⁵árai-ketoq-noinimma yemmá kawáá-umayikai-wayukama íma máawana yúyánámmá Áánûqtukaq káme. wágááwabi nokáámma yemá Áánûqtukaq nunamupí yíwáqnaa iyábá tíq-tiq kéoe. ⁶miráimanibo mi-kétóq-íníkmá wemá paá aábê kuye iyábámá aúyánámmá itái-waigoma wemá aúwaraimanibo Áánûqtun-aurakaq pukuráaraq-naraa kéíye.

⁷min-nóinímmá maamin-áimma timá yímínatawaq anaaé warétama íráqôniq umá mánoe. ⁸ánibo móra-nakoma wemá wení móra-anna-wayukagaraq áqnáabaq wení naaúpaq máe-yuma íma yíwáqnaa énama wemá itáíq-itaiq umá mái-yataapike kéwaeraiye. itáíq-itaiq íma kéi-nakoma táwí-naqanibo min-nákómá wemá uyátá-maqma táwí-naqa máíye.

⁹yíwáqnaa íyábá móra ketoq-íníkmá wení karitimaatimá netuqyaammá (60) uráina-waigomma yíwáqnaa ínítaba wenáwíqa agayaa. min-íníkmá kímora-nakare téna máqe-uraina-inimma máino. ¹⁰wení iyápó-annama íráqôniq umá yirááténa namuq-wáyúkámá wení naaúpaqa yiwíqma yikéna Áánûqtuni waayúkama yítuqa tete umáyikena yíwáqnaa kéena kéqoqeq-wayukama yeqtí ummaa-yátááqá wái-yuma yíwáqnaa uráina-waigon-awíqa agayaa.

¹¹aúge-ketoq-noiniti yíwíqa íagayaa. yeqtí yúyánákmá ôriq ínataboata yeráwáqá waamá óqa mayéta yeqtí yúyánámmá waagópí akoqnáá umá amínoe. mirá kéeta Ítu Káríqtonopake waeráiyata ¹²waayúkama yeqtábá tínoe: “yemá Ítuqtaba itáíq-itaiq í-yátááqá íma yáqtoqma akoqnáá kéoe.” téta tínoe. ¹³minnágaraq maamin-áúgé-kétóq-nóinímmá iyáátamma íkuyeta naaúqtaba-naauqtaba uréire kéeta káqo-yuma nórabi o-qtátááqtbá timáeta kéeneta naaúqtaba-naauqtaba kéyautoe. yeráwáqá íma tewain-áikáráq paá kétepoana ummaa-yátááqáráq ááiq-yataaqa páaq íniye. ¹⁴miráitana minná íráqôpoata aúge-ketoq-noinimma yemá kanaarác óqa waamá matéta iyápóma maréta yeqtí naa márúkaq yabí éro kétune. miráinaqtaa ketáái namuro-wáyúkámá maamináyatabama aamá íma timá-tikanoqtaae. ¹⁵yaímma ketoq-nóinímmá itáíq-itaiq

í-yátáápíkémhá áqa yuwéta
waéqma Tááqtaani anaé kéwaraae.
¹⁶ miráimanibo móra-waigoma
ketoq-ínkóní naaúpaq máina-waigoma
wemá Ítukaq itáíq-itaiq kéenama
ketoq-ínkómhá yabíqma íraqóniq
umákaino. miráinata Ítun anaé
kéwaraa-kayukama móra-iyakaq maréta
máa-yuma yemá mi-kétóq-ínkómhá
íma áwáqnaa ínóbo káqomma náayubi
yenamááraq máe-ketoq-noinimma
yemmá yíwáqnaa ínoe.

¹⁷ Ítuni waayúkabimma kawáá-
wáyúkámá íraqóniq íyaqa keráwáqá
yemmá yagaroqtamá yaaguyábóro.
áqnáabaqa náayubi yemá Áánûqtun-
aama timá-yimeta yiráátiraiya-yuma
yaaguyábóro. ¹⁸ minnáyaba Áánûqtuni
watáama agamatá-kánnáágómá
maará kétiye: “móra-iyakoma ení
mayáimá kémayain-aama aáwaqa
paá amiyo.” ániibo “mayái-nákómá
wení meyámmá meyáníq oro.” téna
kétiye. ¹⁹ móra-nakoma kawáá-nákóní
aúbi maráinaama wenáama íma
itao. kaayarábi kaumo-wáyúkámá
yemá mimórá-áímmá téta aúbi
maráiyaama min-áímmá itao. ²⁰ ániibo
wemá yaímma otaammá kutáinaama
waayúkati yúrikaq min-áímmá timá
uwaa iyo. mirá éma máqte-kayukama
mamá kékén umáiyikanone.

²¹ Ítugaraq Áánûqtuma wení
aokaq-káqtó-wáyúkátí yúrikaqa emá
maamin-ámáán-áímmá waraíkaae téq
kétima-amune. móra-nakoqtabama
“ketí aanábóé” ítiyo. ímiye.
maamin-ámáán-áímmá minná
máqte-kayukayaba mórai q kéiye.
²² íma kabe-kabe umá móra-nakoma
uyátarai-nakoni mayáimá mayáiyábá
aneqá ayáánapo ánekuyuwó.
abo min-nákómá kúmiq-yataariq
kéinaama weté yagaroqtamá
kúmiq-yataakoqtaba íma mánone.
²³ karímá netuqyaa-kánáámá kémayema

paá non-úrámhá íma nanónnamanibo
yaímma wááeni-nomma áyapike aíqa
íníqtabama naao.

²⁴ yaímma-wayukati kúmiq-yataaqa
abarakáq itaqtáá aónatuwau-
nanataa anaaékaqa móra-nakoma
aúbi kémaraiye. miráimanibo
yaímma-wayukati kúmiq-yataakoma
aúpáq wáqena anaaékaqa abarakáq
kéiye. ²⁵ mórai q umá yaímma
íraqó-mayaigoma abarakáq wáíye.
ániibo yaímma íraqó-mayaigoma
paátákáá íma abarakáq kéimanibo
maamináqogaraq máqte-tupaama
aúpáq íma wániye.

6 yeráwáqá kaqtó-wayukama
náayuwabi meyámmá íma mayéq
paá-mayaima máyáa-yuma yeráwáqtí
kawáá-nákómhá múte yikaq ákáaro.
miráianama móra-waigoma íma
kanaaraq Áánûqtun-awiqtababi
ketáámá yiráátúnna-yataaqtaba timá
táíq ínoe. ² yeráwáqtí kawáá-nákómá
Ítuqtaba itáíq-itaiq kéi-naqa weqtábámá
yeráwáqá táwí-tuyanamma íma
ítá-yakaaro. miráimanibo yeráwáqá
kawáá-wáyúkágaraq Ítuqtabama
yewátánónáráá kéoe. kawáá-nákómá
itáíq-itaiq o-yúmá wekáq mayái
máyáa-yuyabama ôriq umá kákaiibo
wení mayáíraq akoqnáá oro.

emá maamináyaba kéyiraatewaq
timá-yimiyo. ³ náayubi káqon-aikomma
kéyiraatetama yemá ketáái uyátarai-
nakoma Ítu Káriqtoni watáagote
mórai q ikeeta ketáátê yagaroqtamá
mórabí íma Ítuqtaba itáíq-itaiq kéoe.
⁴ ímiye. móra-nakoma mirái-waigoma
wemá wenaúma mamé kéuyena
móra-yataaqtaba íkétaiye. wemá paá
áyan-aqtaba kákaiye. wemá káqo-
kayukama kárún-aimma timá-yikena
unítípi mamá kéyikaiye. miráitata
waayúkama wenáyôq-wenayoqa
ayéta káqowa-kaqowaqtaba kamuqá
íma kéitaae. ⁵ ániibo mi-káyúkámá

yúyánámmá móragaraq íma kéitaae. árain-aikoma yúyánámmá íma itétaboata unítíq-ain-aatuqma kéte. yemá yúyánámmá itáamma monoq-áikómá paá “móneqa ôriq umá mayái ámiye” téta kététa taígani-qtataaqa mamaréta mánoe.

⁶árainé. móra-nakoma oótamma mamá álkuiyataba íma akáinanama monoq-áikómá kanaaraq taíbaq-yataaqa wemmá amíniye. ⁷mi-kánááráqá ketinótaama kématikaawataama nói-qtataaraq matokéqtaa abarokáq uráunataabiyo? móra-yataakaraq ímiye. ketáámá púyóna-taoqa nói-qtataaraq matokéqtaa kanaaraq ónúnataabiyo? móra-yataaqa ímiye. ⁸minnáyabataa ketáámá unáákáqtôwabi aáwaqa ké-mayeqtaama kanaaraq umátikaniqtaae tenúnatae. ⁹náayuwabi taíbaq-otamma maraíyábá yíkái-yuma Tááqtaama yemmá kémakatiye. waayúkama mirán-áíbóq-yátááqtbágáráq áwáábíq-yataaqtabagaraq keyíkainanama Tááqtaama yemmá yabitimáe kukéna yawarápamayikaniye. ¹⁰móneqtaba ôriq umá akáin-nakoma taígani táwî-yataakoma áaimma kátaiye. yaímma-wayukama mónekoni anaaé wáráa-yuma yeqtí itáíq-itaiq í-yátááqá Ítuni aapakémmá yukáawanaboana yeqtí ummaa-yátáákówábi yirummá í-yátáákómá taíbariq kéíye.

¹¹emá Áánûqtun-amopo maami-qtátáápíkémmá nékaq mááo. Áánûqtun-aurakaq katekoíq umá maqmá aónaao. Áánûqtuni aammá waraao. Ítukaq itáíq-itaiq umá yáqtoqma akoqnáá uwo. káqo-kayukama arummá yimiyo. ení mayáíráq máewaq kaayoné umá mááo. ¹²itáíq-itaiq umá mái-yataaqa yáqtoqma akoqnáá ínônama yaímma-taoqa ááikaa uráimanibo minná íráqô-qtataaqtaba wáíye. minnáyataba maami-íráqón-ááíqá uwo.

íráqôn-anonnama mayáínônama minná matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayaa. emá taíbaq-wayukati yúbáq itó-ure “uyátárai-nakoni aammá waránúne” ténana mi-kánááráqá Áánûqtuma emmá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayáikáae téna emmá ááyaraine. ¹³Áánûqtuma aúwaraikon áaimma wenaúrakakaraq Ítu Káríqtoma wetábá wení áaiqtaba akoqnáá umá Pótíatí-Páíratini aúbáq tirái-naqa wenaúrakakaraq kemá emmá wakúyakaraune. ¹⁴emá maamin-ámáán-áímmá kéwarewaq miráuma akoqnáá kéinana kerátái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoma kumíní-kanaaraq wíno.

¹⁵Áánûqtuma Ítumo kumíní-kanaayataba tíniye. Áánûqtuma máqtemma íráqô-qtataakon áaikaraq wenamá máqte-qtataakomma yabíkái-naqiye. máqtemma anómma yabíkáa-kayukati yabíkái-naqiye. máqtemma uyátáraa-kayukati uyátárai-naqiye.

¹⁶wemá wenamá íma puí-náqiye. wemá ópí máin-aukapaq móra-waigoma waaqókáqá íma kanaaraq yíniye. móra-nakoma wemmá íma aónarena móra-nakoma íma kanaaraq aónaniye. yaaguyabí-yátáákáráq akoqnááqaraq íma ánatena wekáq waíno. miráuma waíno.

¹⁷oótamma taíbaq maráa-kayukama maará téq timá-yimiyo: “keráwáqtí taíbaq-otaqtabama keráwáqtí túma íma mamé úyoro. aati-aatimá mónekoma íma tíwáqnaa ínibo keráwáqá túyánámmá minnáraq ímaranomanibo Áánûqtukaq túyánámmá maráaro. wemá máqte-qtataaqa keqtáá mamá timuqá maraí-yátááqá kététiqtaae. ¹⁸maará té yemmá timá-yimiyo: “káqo-yu íráqôníq umáyikeraq

aati-aatimá keráwáqtí oótamma káqo-yute yainánôqtaba yokaa umá máero.” téaq timá-yimiyo. ¹⁹ mirá étama anaaékaqa yemá íráqô-qtataaqa mayánômma minná min-áúwáráímmá áraimma aati-aatimá matúq-matuq umá mániye.

²⁰ Tímotio, ení itáíq-itaiq umá mái-yataaqa Áánûqtuma emmá ámikaimma yabíqma arutao. paá-wataagaraq kaaqaari-áíkáráq

yirááten-aipikemma nékaq maéwaq min-áíqtábámá unítíqa ítiyo. yaímma-wayukama kaaqaari-áímmá yirááteqtabama “itaí-yátáaré” kétemanibo yeráwáqá kárabaae. ²¹ yaímma-wayukama kaaqaari-áíqtábá itáíq-itaiq kéetaboata Ítukaq itáíq-itaiq ínôqtabama ibáqyukaae. Áánûqtuni íráqô-qtatakoma keráwáqtê waíno.

2 Tímoti

*anaaeékaq-aubama Tímotinopaq
Póroma ánná-naupaq
Arómubaq agatáiyé.*

1 kemá Póroma Áánûqtuma kemmá aúyakaiye. kemá Ítu Káríqtoqtaba timátíkarai-naqune. Ítu Káríqtomma wennáboaqtaa ketáámá matúq-matuq umá máí-auwaraimma áaimma átáma Áánûqtuma keqtáámá timá akoqnáá umátíkaraiqtaba waabá-káyúkábímmá kétune. ²kemá ketáanikaa umá tíkái-naqa Tímoninopaq maamin-áúbámá kágayaune. ketiborátámá Áánûqtugaraq kerátái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoma yenákátí íráqô-qtataakaraq paru-yátáákáráq kaayoné-yátáákáráq emá mayaíkáae téqa kétune.

³Áánûqtukaq kemá téq “timuqá kémaraune” kétune. kéma Áánûqtun-aurakaq tigaemá íkéitaq wení mayaímá títaubikoma waráanikaa umá kemá kémayaune. wágáawabi nókáamma wekácq nunamupí “tíkáiyé” kéteq eqtábágárácq nunamummá kétune. ⁴ení aqnuyábámá taákaq yokécq emmá aónaiyaba ôriq umá kétikaiye. miráinaq kemá timuqá maqmá ánatannune. ⁵kemá itáunama Ítuqtaba itáíq-itaiq umá akoqnáá ónnama mórai q umá Yúnitima enanógarácq Aróitima enaráárógárácq yenákámá itáíq-itaiq uráayaniq kéone. ⁶ánibo mi-kánáárácq kemá tiyáamma emmá ánekukauna-taoqa emá Áánûqtunopake-qtataaqa matáánama minnáma yáqtoqma akoqnáá uwo téq kétima-amune. ⁷Aokaq-Áágómmá Áánûqtuma emmá ámikaimma keqtáámá mamá ikatíq í-yátááríq íkéiyé. ímiye. Aokaq-Áágómá keqtáámá akoqnááma tímítaqtaa ketáámá waayúkama tirummá

yiméqtaa ketábátáá túgoni akai-yátááqá íkéwaraunatae.

⁸káqo-yubaq uyátárai-nakoqtaba timá-yiminema ikatíq íma éwaq kemmá uyátárai-nakoni ánná-nakoqtabama íma agae-agae uwo. ímiye. Áánûqtuni átê-wataayaba emmá táí-yataaqa waayúkama amíyamma paá matéwaq Áánûqtuni akoqnáayaba kamuqá itaao. ⁹Áánûqtuma ketáái kúmiq-yataapike tiwíkenataa keqtáámá mamá wení waayúkataa aúkáiyé. ketáámá íráqô-qtataariq únnayabataa íma tiwíkaitaaiwo wemá wenamááríq íráqô-napoana wemmá paá kákaitanaboana tiwíkaiqtaae. maa-márámá íma abarokácq uráitanama naayóbácq Áánûqtuni wenaúyanápímmá wení íráqô-qtataakoma Ítu Káríqtopitaa tímikaine. ¹⁰miráimanibo Ítuma keqtááyábá pukái-naqa ketáámá aónaraunaboqtaa íbêqa Áánûqtuni íráqô-qtataaqa káonaunatae. Ítu Káríqtoma puí-yátáákóní akoqnááma mamá paábaq yuwéna aúgen-auwaraimma tiráátiraiqtaae. minnáma matúq-matuq umá máí-auwaraiqtabataa Áánûqtuni átê-wataabiqtaa kétunatae. ¹¹kemá waabá-káyúkábí átê-wataama kéteq yiráátenunayaba Áánûqtuma timátíkaraiye. ¹²miráuraiqtababoaq íbêqa kemá ánná-naupaq tútiq-yataapi máunamanibo íma yukáune. kemá itáíq-itaiq únna-naqa Áánûqtuqtaba kéitaunayaba kemá itáunama mi-máyáímmá wemá tímikaimma kanaarácq wemá kawáá kéinana Ítuma kuminí-kanaaraq wíniye. ¹³abo árain-aimma aráátunnama yáqtoraa. min-áímmá kéwarewaq káqo-yuma áyaqa kéyime Ítuqtaba itáíq-itaiq uwo. ketáái itáíq-itaiq í-yátáákárácq tíyaqa amí-yátáákárácq Ítu Káríqtogaraq yagaroqtamá máeta ketááyôpaq kéyeye. ¹⁴minnáyaba Áánûqtuni Aokaq-Áágómá tirunóbácq

máiyē. emmá áwáqnaa ínakawaq min-íráqó-kátáamá yáqtoraa.

¹⁵emá kéitaane min-nákámá Pigératiyaa Emáágénitigaraq máqtemma Étia-marupake-kayukama yemá yinaaemma umátikaraae. ¹⁶uyátárai-nakoni paru-yátááqá Onetíporatigaraq wení aara íyápóbi waíno. itaao. Onetíporatima agae-agae íma éna taíbaq-yupaama ya kétimonena timuq-yatáápí matíkaraiye. ¹⁷wemá Arómuq yayamá íréna kemmá tibáá éq éna ánná-naupaqa maakáq máunaraq ya timónaraiye. ¹⁸emá kétaane ôriq umá kemmá íráqôniq umátikaraiye. Ítuma kumína-yupaama uyátárai-nakoma wemmá paru-yátáápíkē yaináino.

2emá ketáaniko, akoqnáámo Ítu Káríqtoma wení íráqô-qtataapike ámímma mayaa. ²máqten-aimma waabá-káyúkábí yiráátúnna emá áqa íturaune. min-áímmá matéwaq náawanabi emá kamuqá itáiyimína-wayukama yimiyo. miráinata yemá kanaarác káqo-yuma maamin-áímmá yiráátinoe.

³emmá íráqôn-aaiq-i-nakokaa umá aú-aiqa íno. ⁴abo áaiq-i-nakoma wení anó-kawaa-nakoma amuqá maraíkáae téna mirá kéiyē. minnáyaba wemá waayúkagaraq moneqtabagaraq wenaúyánámmá mamá awígíôq íkeiyē. ⁵itaao. móra-nakoma uyaatí-ámáán-áímmá íwarenama wemá kanaarác íma uyaatimá uyátēna amuq-yatááqá ímayaniye. ⁶móra káqon-aimma itaao. móra-nakoma akoqnáá umá yómmá yoráina-waigoma wemá uyátá-maqma íráqôn-aawaqa yópíkē mayáino. ⁷kemá timá-amuna-aiqtabama aúyánámmá itaao. abo uyátárai-nakoma áwáqnaa ína máqten-aimma itánóne.

⁸átē-wataama Ítu Káríqtoqtaba aúyánápí mayaa. Ítuma wemá Tébitin-annabike abarokác uréna pukáipike Áánúqtuma wemmá mamá

itó-umakaraiye. miráitaq kemá waabá-káyúkábí átē-wataama weqtábá timá yímikaune. ⁹kemá átē-wataama Ítuqtaba waabá-káyúkábí túnnay-ataboata ánnáma tímikaamanibo Áánúqtuni watáama íma ánnáma ámikaae. íbēqa kemá ámáan-aimma arátí-nakaa umá tú-tiqa kémayaune. ¹⁰mi-káyúkámá Áánúqtuma wetábá aúyaqmakai-kayukayaba kemá mirá kēeq tú-tiqa mayáúne. Ítu Káríqtoma yeráwákárác yíwíqma Áánúqtumma yauwéqma amínata yemá tágama-yataaqa matúq-matuq umá mayánoe. ¹¹maanná árain-aine.

ketáámá wetē yagaroqtamá puyéqtaama wetē yagaroqtamá mánunatae. ¹²ketáámá kanaarác tú-tiqa mamé kéuyeqtaama anaaékaqa wetē yabíqma mánunatae. ániibo ketáámá wemmá tinaaemma umá áménanataama wegárác mórai q umá keqtáámá anaaemma umátikaniqtaae.

¹³wemá wení áaiqtaba íma kanaarác paábaq awétátuwanipoana ketáámá kúmiq-yataariq únnaataama wemá itáiq-itaiq umá akoqnáá-naqa paá kémaiye.

¹⁴maamin-áímmá ení waayúkama timá-yimiyo. kékén-áímmá uyátárai-nakon áwíkaq timá-yimiyo. paá aayabámá áaiq-aimma ítero. mirámô o-wáigómá íma móra-waigoma áwáqnaa kéibo aamá itáa-kayukama paá mamá táiq kéumayikaiye. ¹⁵ení mayairákémmá Áánúqtumma mamá amuqá marakáigóniq umá maqmá aónaao. mayái-nákómá wení mayaiyábámá wenaúyánánóbáqá kanaarác téna “kemá íráqô-mayaima kémayaune” tiníkáá umá mááo. Áánúqtuni watáagoni áaimma arupú umá yiráátiiyo. ¹⁶emá aíbôq-aikoma Áánúqtuqtaba íma wáin-aipikemma

nékaq mááo. ¹⁷ aíbôq-aikoma náomma kamá anóniq iníkáá kéiyé. yirááte-kayukama yeráwápíké maami-kááyáq-nákámá aíbôq-aimma yiráátéyamma Áiménéiyatiyaa Pairíqta-tima min-nákámá mááye. ¹⁸ yenákámá árain-amma yuwéta yaímma itáíq-itaiq kéo-kayukati yúyánámmá mamá táwíq kéoye. min-nákórátámá téta “ketáámá áqa atóbaraunatae” tiráiyé. ¹⁹ miráimanibo Áánûqtuni árain-aikoma akoqnáá-nakaa umá íma kutíniye. wení ábôqtaraq wáin-aubagoma maará kétiye: “uyátárai-nakoma náayuwabi wení waayúkama máaqtabama kéitaiye” ánibo “náawabi téna ‘kemá uyátárai-nakon-amune’ ténama wemá kúmiq-yataapikemma waeraíno.” téna min-áúbágómá kétiye.

²⁰ itaao. anó-naupaqa ókon-okomma táápeqa kéwaiye. yaímma áwáarara kain-óqtákáké tarôq owata yaímmama yaataké tarôq owata yaímmama mararáké tarôq urááe. yaímma-taapeqa aati-aatimá aáwaqa maqnéta ánibo yaímma íraqô-taapeqa paá móra-mora anón-aigtaba aáwaqa maqnarááe. ²¹ miraráá umá móra-nakoma kaaqaari-áíqtábá íma iténa kúmiq-yataakoqtaba nékaq máina-waigoma wení uyátárai-nakoma aokaq-máyáimá kanaaráq amínana mayániye. ²² aúranannama káe táí-auyanamma kéitaannama paábaq iyabótuwewaqa kateko-yátááqtábágáráq Ítuqtabagaraq aúyánámmá itaao. káqo-yuma arummá keyimewaqa kaayoné-yátááqá yimiyo. náayuwabi uyátárai-nakoma ôriq umá yemmá yíwáqnaa íkáae tíya-yuti aanábóíq umá mááo. ²³ miráimanibo aamá íma ítaraa-kayukama yeqtí unítíq-aipikemma nékaq mááo. emá ítaraane mirán-áikómá ááiq-yataaqa mamá abarokáq kéiyé. ²⁴ uyátárai-nakoma áwáqnaa ína-nakoma wemá ááiq-aimma íma tínimanibo wemá paá

máqte-kayukama kaayoné umáyikaino. wemá íraqômma yirááti-naqa máena máqte-tupaama aamá yauwéqma kétena timá tágayimiyaba yokaa íno. ²⁵ mi-káyúkámá náayuwabi wenáama aratíya-yuma wemá kaayoné umá mamá arútáyikainatama anaaékaqa Áánûqtu ayuwéta yemá yeqtí kúmiq-yataapikemma yuwéta árain-aqtabawaa miráimma waránô? ²⁶ naayóbáqá Tááqtaama yemmá waíwaakaa umá yáqtokaitata wenaúyánámmá yemá wakááne. miráitata yemá Tááqtaani wakápike péqma yutínoe.

3 aákaq maraao. aqtó-kánáaráqá taíbaq ummaa-yátááqá abarokáq íniye. ² waayúkama paá yetábá yúyánámmá itánoe. yemá taíbaq-otamma mamá áikuyaba yikáinata yeqtí yúma maméta uwínoe. yemá káqowa-kaqowamma áyoqa ayánoe. yeqtí yinóboyuti yáama íma itánoe. káqo-yuma yemmá nóinawabi yimíyaqtabama yemá téta “paátataare” tínoe. Áánûqtumma yemá yikaq íma múte akéta ³ kaayoné íma ínoe. yemá káqo-yuma íma paru-yátááríq umáyikanomanibo kaaqaari-áímmá káqo-yuyaba tínoe. yemá áwáábíqa kéta ááíqa ínoe. íraqóniq í-yátábámá ítama táíq kéeta ⁴ káqo-yuma makatínoe. yemá áwáábíq-araaq-wayukama máeta yeqtí yúma maméta anókariq umá wínoe. yemá yeqtí yúyánámmá Áánûqtukaq íma maránôbo yemá paá yeqtí yúgoma mamá yimuqá maraíyábá yúyánámmá maránôe. ⁵ yemá téta monoq-wáyúkámá máamanibo Áánûqtuni watáama íma mayéta itáíq-itaiq ínoe. mirá-káyúkábikémmá nékaq mááo. ⁶ yaímma-wayukama aaranaammá netuqyaammá kúmiq-yataariq éta yikaí-yátááríq o-yútí naaúpaq uréta makatínoe. ⁷ maamin-nóinímmá

káqo-kaqon-aiqtaba kéitaamanibo árain-aiqtabama íma kanaaráq kéítaae. ⁸mi-káyúkámá yemá miráuma Yáanayaa Yáábarama Mótetimma yinnaemma umákáraayaniq umá maami-káyúkáyábá emmá timá-amune-yuma yemá árain-aiqtaba íma kéyikaiye. yeráwáqtí yúyánákómá táíq kéítata Áánûqtukaqa itáíq-itaiq í-yátáápkémmá paábaq yuwéta kégoe. ⁹missing?

¹⁰ ánibo emá kemá aráátúnna-aimma wakáane. ketáaimma aónaraane. emá káonaanaq kemá Ítukaq itáíq-itaiq kéúnaa emá kétimone. móraiq umá kemá únnaiq uráne. emá káonaanaq kemá kaayoné-náqá kémaeq káqo-yuma tirummá kéyimune. emá kemmá timónaraanaq ¹¹ waayúkama táwîgoniq umátíkamma paá matáune. kemá tú-tiqa mayáunama emá timónaraane. maami-máqté-tútíqá í-yátááqá Áátiokibakaraq Aikóniabakaraq Arítaraabakaraq matáunama aónaraanamanibo uyátárai-nakoma tíwáqnaa itaq íma pukáune. ¹² máqtemma náayubi Ítu Káríqtogaraq yagaroqtamá mórabí katekoíq ónnáe tíya-yuma waayúkama mamá táíq umáyiketa yemá káqo-yuma kémakateta yenamááríq yetábágáráq makatínoe. ¹³ missing? ¹⁴ miráimanibo emá árain-akaq emmá aráátiraunataa ítaraane. minnýyaba paá máeq itáíq-itaiq umá akoqnáá uwo. emmá aráátiraa-yuyabama emá kéyumonaane. ¹⁵ minnágaraq káonaane. emá pááqyamma máegaraq Áánûqtuni aokaq-wátááyábá wannaabí agamatán-áímmá aónaraanae. maaminnámo agamatán-áíkkómá emmá itai-yátááqá kanaaráq amíniye. miráinata waayúkama Ítu Káríqtoqtaba itáíq-itaiq íyanama mín-itái-yátáákkómá yemmá Áánûqtunopaq yiwíqme uwíniye. ¹⁶ máqtemma wannaabí

agamatán-áíkkómá Áánûqtunopake kéyena árai-qtataakoqtaba kétiraatiqtaae. íma arupú-yataakoqtabama kanaaráq kétiraatena waayúkama Áánûqtun-aurakaq katekoíq ínôqtaba yiráátiniye. ¹⁷ maaminnámo agamatán-áíkkómá Áánûqtuni mayái-wáyúkámá máqtemma íraqô-mayaima mayánôqtaba yokaa kéumayikaiye.

4 Áánûqtun-aurakakaraq Ítu Káríqton-aurakakaraq kétima-amune. Ítu Káríqtoma máqtemma waayúkama pukáa-kayukagaraq yúwaraa-kayukagaraq máqtemma yainániye. Ítuma kuma keqtááráq yabi ínipoaq akoqnáá umá emmá kétima-amune. ² átê-wataama Ítuqtaba waabá-káyúkátí yúrikaq kétéwaq káqo-yuma íma iyúwénata emmá timá yaqtóráaro. íraqômma watáa te-wái-kánááwábi táí-kanaarakaraq paá átê-wataama abarokáq tiyo. ení waayúkama íma arupú kéiyaama mamá arútáyikao. miráinaawaq arupú ínôqtaba umá yíqtaaiq kéewaqa kaayoné umá yiráátíyo. ³ mi-kánáámá ínatama waayúkama árain-aimma íma itánômanibo yemá paá yeqtí yúyánákómá ínnaiq kéiyata káqo-kaqo-yiraati-wayukama yemá itánáae tíyan-aimma timá-yimiyata itánoe. ⁴ yemá árain-aimma yuwéta paá-aiqtaba itánoe. ⁵ miráimanibo emá enamááríqqa yáqtoqma akoqnáá uwo. aú-aiqa paá kémayewaqa átê-wataama waabá-káyúkátí yúrikaq timá-yimíyo. máqte-qtataaqa Áánûqtuma wení mayái-nákkóqtábá mayáikáae téna timá mirá uwo.

⁶ ketábá-kánáágómá waaqókáríq kéita kemá Áánûqtukaq amí-yátáákkáá ónúne. íbêq-kanaama yemá kemmá tókamiyaq puyónúne. ⁷ kemá Ítuqtaba íraqôn-aiqa uráune. mín-ááíkkómá ánatagitaq kemá wekáq itáíq-itaiq

umá yáqtoqma akoqnáá uráune.
⁸miráipoana uyátaina-nakoni
 amuq-yatááqá kerátái uyátárai-nakoma
 kemmá timíniye. min-ámúq-yátááqá
 minná Áánûqtun-aubaq katekoíq
 ónúne. kerátái uyátárai-naqa arupú
 umá yainái-nákómá min-ámúq-yátááqá
 wemá kumína-yupaama kemmá
 timíniye. kegáráq tébakaq-wayukama
 wemá kumíníqtaba ôriq umá
 kénykaitata awé o-yúmá yekáráq
 íráqô-meyamma timíníqtaae.

⁹emá ketôpaq páátákáá yínônyaba
 maqmá aónaao. ¹⁰abo Tímatima
 wemá maa-márábí-qtátááqtábá
 aúyánámmá mayéna kemmá tiyuwéna
 Tetarónáíkaq kóuraye. Karétenima
 wemá Karétiani-marabaq kóuraye.
 ánibo Tááítati wemá Taamétia-marabaq
 kóuraye. ¹¹Arúke wenamá ketê
 máiyé. emá Máákimma ko awíqme etê
 yekaa. miráinana wemá mayaíma
 áwáqnaa umá kanaarácq mayániye.
¹²kemá Tíkikatimma Ipítiani-marabaq
 timákaunana kóuraye. ¹³emó kényema
 ketí kúberai-unakaraq mamé iyo.
 Káápatini-naupaqa Taróqaati-marukaq
 ketí kúberai-unamma makáupo.
 ketí wannaagáráq mamé iyo.
 méme aúwaratirake-kannaama
 minnáyatabama kemmá ôriq umá
 kétikaiye.

¹⁴Érékáánara wemá áwáarara
 kain-óqtá-máyái-nákómá kemmá mamá
 táíq umátíkaraye. uyátárai-nakoma
 minnáyaba táí-meyamma anónnáma
 amíniye. ¹⁵emá enamááriq
 min-nákóqtábámá atéqma arutaa.
 min-áté-wátáámá túnna-aikotaama
 wemá mamá anómma áyámma uráiyé.

¹⁶áqnáábaq-yupaama kemá aabi
 matíkáawaq yauwéqma túnna-yupaama
 móra-waigoma ketê íma máqe-uraye.
 ímiye. máqtemma kemmá tiyuwéta
 wéyáwé uráámanibo Áánûqtu
 minnáyaba yemmá táwí-meyamma
 yimíyábá íyimikaae téq kétune.
¹⁷miráimanibo uyátárai-nakoma ketê
 máena kemmá akoqnáá umátíkaraye.
 miráitaq kemá waabá-káyúkátí
 yúrakaqa maamin-áté-wátáámá
 Ítuqtaba kanaarácq timá yímikaupo
 máqtemma náayubi Áánûqtuqtaba
 íma ítaraa-yuma mi-kátáámá
 ítaraae. anón-abaaq-putiraa-kakoni
 (arááyane) óyaupike kemmá witikéna
 uyátárai-nakoma kawáá umátíkaraye.
¹⁸mórai q umá uyátárai-nakoma
 waátá-yataapikemma tíwíkена wení
 yabíkái-marupa q tíwíqme uwíniye.
 wenáwíqa múte matúq-matuq umá
 yaúyóro. miráuma waíno.

¹⁹Patírayaa Akírama ye-
 áúkákárácq Onetíporatini aara
 iyápóyabagaraq keráwáqtôpaqa
 miráoro-maaraoro-aimma ketí-
 matikaune. ²⁰Korítiani-marabaq
 Irááqtima máqe-uraye. Taropíma wemá
 karímá máyáitapoq kemá wemmá
 Mairítati-marukaq ayuwéq iráune.

²¹yaugiqá íurainaraq emá
 ketôpaq páátákáá maqmá aóné
 iyo. Yúburatigaraq Púretigaraq
 Aráinatigaraq Karótiagaraq yemá
 máqtemma keqftíbaqawaayuma enôpaq
 miráono-maaraono-aimma kétimakaao.

²²enaágote uyátárai-nakoma maíno.
 Áánûqtuni íráqô-qtataakoma
 keráwáqtê waíno.
 kemá Póroe.

Tááítati

*itáíq-itaiq íyábá áanikoraa-nakonopaq
Póroma kéitana Tímoti agatáiyie.*

1 kemá Póroma Áánûqtuni mayai-náqá kemá Ítu Káríqtoma timátłkarai-naqune. Áánûqtuma wetábá aúyáq-makai-kayukayopaq timátłkaraiye. yemá yeráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá yíwáqnaa kéunata akoqnáá kéoe. yemá árainaiq inôqtaba yíwáqnaa kéune. ²matúq-matuq umá mái-auwaraimma ketáámá awé kéunataama wenáaimma mimórá-áráin-áiné. minnáyaba Áánûqtuma naayóbáqá timá akoqnáá umákain-aimma timátuwena wemá aati-aatimá kaaqaari-áímmá íketiye. ³Áánûqtuma awaaméqá umákai-kanaaraq wení átê-wataama keqtáá tímikaiqtae. ketáái atóbatatikai-naqa Áánûqtuma min-átê-wátáámá waabá-káyúkábí timá-yimenunayaba kemmá wakútkaraiye.

⁴Tááítatima ketáaniko, ketibotáámá Áánûqtugaraq keqtáá yawéqma tiwiraíyábá kukáin-naqa Ítugaraq yenákatí íráqô-qtataakogaraq kaayoné-yátáákókráq emmá ámétaao.

⁵Tááítatio, Karíti-marupaqa emá máqte-qtataaqa mamá arupú íkáae téq kemá emmá ayúkaune. máqtemma móra-mora-marupaqa Ítuni waayúkama móra-iyakaq maréta kémae-yuti kawáá-wáyúkámá yiwiraíkáae téq emmá ayúkaune. ⁶yemá mi-káwáá-wáyúkámá yeqtí otaammá íma waéna yemá kímora-inimma máráaro. yeqtí iyápó-annama Ítuqtaba itáíq-itaiq umá máero. min-íyápó-ánnámá yeqtábámá tawí-aaiqtababi ámaán-aimma arátéqtaba waayúkama yúbi kanaaráq íma maráiyán-o-iyapoma máero.

⁷kawáá-nákómá Áánûqtuni mayaiyábá kawáá kéiyie. minnáyaba wemá arupú umá uréire kéina kúmiq-yataariq íma íno. wenaúma íma maména úino. wemá páátákáá áyamma íma íno. wemá taíbaq aíbôq-nomma íma naíno. wemá íma áwáábíq kaíno. wemá moneqtabama aúyanámmá íma itáíno. mirá finimanibo ⁸wemá namuq-wáyúkámá yíwáqnaa umá wení naaúpaq yiwíqma yikaíno. íráqô-qtataaqtaba wemá akaíno. wení aúgomma yáqtoraino. wemá máqte-qtataariq ínénama aúyanámmá ítama arútátuwena miraíno. wemá íráqômma yainai-náqá maíno. wemá Áánûqtuqtaba aokariq umá maíno. ⁹wemá árain-aimma kemá emmá aráátúnna yáqtoqma akoqnáá íno. miraínana wení yirááti-yataakoma arupú ínana káqo-kayukama umá yíqtaaiq éna wemá árain-aimma paábaq awétátuwaiya-kayukama yetáama kanaaráq aúyaqtuwaniye.

¹⁰taíbaq-wayukama kemá yiráátúnna-aimma waránôqtaba kaúbíq kéowaq minnáyaba kemá tirummá kéiyie. yemá paá-aimma kététa káqo-kayukama makáqma kéyiwiraae. yaímma maami-káyúkábímmá paá-aimma téta yúma karaí-áímmá kéte. ¹¹yetáama timá aúyaraao. abo waagógáráq aara iyápógaraq yeqtí itáíq-itaiq umá mái-yataaqa yemá mamá keyawarapaae. moneqa mayánae tétaboata yemá íma tewáin-áíkráq kététa keyiraate.

¹²Karíti-marupakemma mórama yeqtí amuné-nákómá maará téna tiráine: “Karíti-marupaq-wayukama yemá aati-aatimá kaaqaari-áímmá kéte. yemá táwí-wayuka maéta pirúq náaruq íkákáá umá máae. paá aáwaqa naíyábá yúyanámmá kéitaae.” téna tiráine.

¹³mirámô tiráimma minná áraimiye. miraínaa emá Karíti-wayukati

íarutain-aiiqtaba akoqnáá umá timá-yimeaq yeqtí itáíq-itaiq í-yátááqá arupú umáyikaa. ¹⁴yáimma Ítíráaeo-wayukama kaaqaari-áímmá timá-yimen-aiqtabama yemmá íma iyúwénata ítáaro. itáíq-itaiq íkéo-kayukati yúyánápiékén-ámáán-áímmá yemmá íma iyúwénata wáráaro. ¹⁵mi-káyúkámá náayubi yeqtí yúyánákómá íráqòniq kéitanama máqte-qtataakoma yúrakaaq íráqòniq umá abarokáq kéíye. miráimanibo mi-káyúkámá náayuwabi Áánûqtuqtaba íma itáíq-itaiq o-yúmá yeqtí yúyánákómá miráuma waátáaraa kéíye. yeqtí yúyánákómá námòma kauraiye. yigaemá íyátábámá íkéítaae. ¹⁶yemá téta “Áánûqtuqtaba kéitaunatae” kététemanibo yeráwáqá nòrawabi o-qtátáákómá keqtáá tiráátimma yeráwáqtí yáagoma paá kaaqaari-áíné. táwí-aikaraq kéeta Áánûqtuni ámáan-aimma kárate. yemá máqtemma íráqò-qtataariq kanaarácq íkéoe.

2 Tááítatio, emá arupú ína-yataaqtaba yiráátiyo. ²anónuqma-wayukama timá yímînatawaq yemá taíbaq aíbòq-nomma íma naaro. timá yímînatawaq yemá karuwaaq éta yúyánámmá ítama arútáaro. timá yímînatawaq yemá itáíq-itaiq umá maétawaq yíbbáqawaaraa-kayukama yirummá yimí-yátáápi Ítukaq yáqtoqtoraaaro.

³araaqná-noinikaraq timá yímînatawaq yemá nòrawabi íya-qaqtaapimma Áánûqtuni áaikaraq yiráátero. yemá waayúkama mamá táíq umáyikai-aimma íma tero. yemá aíbòq-nokoni akoqnáágon aménáápáqá íma máero. min-árááqngómá yemá paá íráqò-qtataaqtaba yiráá tíyata ⁴yemá aúgen-noinimma yeqtiwaikónábi yeqtí iyápó-annama yirummá amí-ááímmá yiráátero. ⁵yemá aúgen-noinimma yúyánámmá ítama arutéta Áánûqtun-

aurakaq íráqòniq íyábá yiráátero. yeqtí yúgomma yáqtoraaaro. yemá yiwaikóqtábá íráqòn-inimma maéta yeqtí iyápó-annayaba íráqòn-inimma maéta kaayoné íyábá yiráátero. yemá yeqtiwaikómá akáina-yataariq oro. aúgen-noinimma máqtemma mi-qtátááriqo íyatama káqo-kayukama Áánûqtuni átê-wataayaba íma timá táíq umátikanoqtaae.

⁶mórai q umá emá awaayati-wáyúkámá akoqnáá umá timá yímînatawaq yeqtí yúgomma yáqtoqma akoqnáá oro. yemá yeqtí yúraqa akoqnáama mamá yabíyero. yeqtí yúgoma kanaarácq wakúyakaiyanawaq abo yeqtúgoma yetáama wáráaro. ⁷Tááítatio, emá enamááriq íráqòn-akaq kémae-qtataakoni awaaméqá mááo. yemmá yiráátinama árain-aikoma yúwénana abarokáq waínaa karuwaaq uwo. ⁸ení watáama arupú umá áraimma tinatamá móra-waigoma minnáyatata íma kanaarácq timá táíq umákaniye. miráinana móra-waigoma ení watáagoqtaba timá táíq énama wemá agaeyábá íniye.

⁹mayái-wáyúkámá páaqyan-iwiqa wáitata meyámmá íma máyáa-kayukayabama maará téaq timá-yimiyo. yemá paá yeqtí kawáá-nákón áama waréta máqte-qtataariq íyaqtabama yimuqá maqyíkáaro. mi-máyái-wáyúkámá Ítukaq itáíq-itaiq o-káyúkámá agaren áaimma ítero. ¹⁰yemá moyámmá íma máyáaro. yemá máqte-tupaama yeqtí kawáá-nákóni anaaemma kéwaraiyatama waayúkama yetáaimma keyimonetama “atóbamatikai-naqa Áánûqtuqtaba yirááten-aimma íráqò-qtataare” téta tínoe.

¹¹Áánûqtuma wení íráqò-qtataaq páaq uráinapoana máqte-kayukama kúmiq-yataapike yiwíqma paábaq yínîqtaba Ítumma timákaraiye.

¹²Îtuma tirááténataa “máqte-tupaama Áánûqtuqtaba taákaq máráaro.” téna tiráiyé. ketáái túgoma akáina-yataaqa warai-ááímmá paábaq yúwáaro. minnáyabagaraq Îtuma tiráátiraiqtaae. mirá íyonunataamanibo ketáámá íraqôn-akaq kémaunayabataa tiráátiraiqtaae. mirá éqtaama ketáámá maakáq maa-márábí máeqtaama ketáái túraq yabíkéqtaae Áánûqtun-aama kéwaraunatae. ¹³Íbêqa ketáámá mi-qtátáákómá keqtáá mamá íraqôniq umátikani-qtataaqtaba awétáá kéunatae. minnáe. ketáái anón-Aanuqtuma keqtáá yawéqma tiwíkai-naqa Ítugaraq wení tágama-yataapi yenákámá abarokáq íyóye. ¹⁴Îtuma wenamááriq wenaúma yúwáitata ikámôwana wemá kaapaq-yátáq pukuráiyé. wemá miráuraiqtaba keqtáámá ketáái kúmiq-yataapikemma tiwíkaiipoaqtaae Áánûqtuqtabama kanaaráq aokaríq umá mánunatae. Áánûqtuma wenamá wenna auránúnayabataa wemmá kákaiye. abo ketáámá wení íraqôn-auyanamma waréqtaae timuqá kémareqtaae mirá ónúnayabataa wemmá kákaiye.

¹⁵maamin-áímmá yemá náayuwabi Ítuqtaba itáiq-itaiq kéoyuma timá-yimiyo. yemmá umá yíqtaaiq kéewaqa mamá arupú umáyikaa. emá mirámo ínônayaba mútúq-naapaamma matáane. miráinata máqte-kayukama emmá yikaq ákáaro.

3 itáiq-itaiq kéoyukama maamináyaba timá yaákaq umá yimiyo. máqte-kayukama yemá yabíkáa-kayukati yiménáápáq paá máero. timá yímínatawaq máqtemma arupú-mayaima mayánôqtaba yokaa umá máero. ²timá yímínatawaq káqo-kayukayaba táí-aimma ítero. unítíq-aimma ítinomanibo kaayoné umá káqo-kayukama yemmá múte yeqtímúraapaq yíkáaro.

³móra-taoqa ketáámá máqtemma neginaagí uráunatae. ketáámá maararáa uráunatae. Áánûqtuni aammá íma wakáunataamanibo waátágoni aammá wakáunatae. aati-aatimá ketáái túgoni akai-yátááqá maréqtaae yaímma waátá-yataaqtabataa timuqá makáunatae. yaímma-wayukati yineqá táwí-yataaqa páaq íyátábámá tíkaraiqtaae. káqo-yuti mi-qtátááqtabá ketáámá túrananna uráunatae. káqo-kayukama keqtáámá ítama táíq umátikaawaqtaae ketáágáráq yemmá ítama táíq umáyikaraunatae. ⁴miráitana atóbamatikai-naqa Áánûqtuma wení kaayoné-yátáákaráq akai-yátáákomá keqtááyôpaq irááyamma ⁵Áánûqtuma keqtáámá waátágoni aapaké tiwíkaiqtaae. ketáámá kateko-yátááriq únayabataa íma tiwíkaiqtaamanibo wení paru-yátáápike keqtáá yawéqma tiwíkaiqtaae. keqtáá tete umátikáaraqnaraa umá ketáái kúmiqa paábaq matukáiyé. miráitaqtaae ketáámá aúge-tuwaraimma Aokaq-Áánápó matáunatae. ⁶Îtuma keqtáá yawéqma tiwíkai-nakoqtaba Áánûqtuma wení Aokaq-Áágómá keqtáámá ôriq umá tímikaiqtaae. ⁷Áánûqtuma wení íraqô-qtataaqnapo ketáái kúmiqa paábaq matuwéna awikátukaiye. wenaúrakaq ketáámá kateko-wáyúkámá aúkáunatae. abo Ítuma pukáitababoqtaae ketáámá wení íraqôn-aanimaakaa umá maéqtaae aboní máqte-qtataaqa mayánúnataama matúq-matuq umá máí-auwaraimma mayánúnatae. ⁸maamin-áímmá áraipooa emá ókaraq-okaraq umá yiráátikaae téq kétune. miráinata itáiq-itaiq kéoyukama waayúkama yíwáqnaa í-máyáimá kémayeta íraqôniq umáyíkáaro. ⁹timá yímínatawaq yemá yeqtí yítaubikoni yíwíqtabama paá-aimma ítero. timá yímínatawaq yemá ámánaiqtabama unítíq ááiq-

aimma íteta nóbíq-naabiq-aimma ítero. mirá kéowanama yaímma-kanaama paá-aukaapi kéyawitata waayúkama íma yíwáqnaa kéoe. ¹⁰móra-waigoma Ítuqtaba móra-iyakaq maréta kémae-kayukama yatáq yikanena maqmá aónáinaama emá min-nákómmá mórabarabi kaayapáq timá ááqa yórénana íma itáinaama min-nákómá anaaémma umá ameyaq wenôpakemmma nékaq mááo. ¹¹abo miraráá i-nákómá wení aúyánákómá kaé kááitana wení kúmiq-yataakoma tiráátiqtaama wemá fkarutaiye.

¹²kemá Ááqtaminabi Tíkikati wemmma enôpaq kétimakaune. wemá enôpaq ko yamá wínaama Nikááporitibaq emá yínônayaba maqmá aónaao. mibáqá yaugi-kánáábímmá kemá ko mánune. ¹³Tínatima ámaán-amma ítarai-nakaraq Aapórogoraq yenákámá ayáqtááq-amma áaimma átáma wíyéta

kéiyaama yenákámá nóiqtababi íyamma yíwáqnaa umá yimiyo.

¹⁴kerátái waayúkama timá yímínatawaq yemá káqo-kayukama nóiqtababi íyamma yíwáqnaa oro. kerátái waayúkama káqo-kayukama yíwáqnaa íyábámá yeqtí íráqôn-aaimma yiráátero. itaao. yaagómá íráqôn-aaimma wáiq-tagoma íráqôn-aramma kéiyaiye. móraiq umá waayúkama yemá íráqôn-aaimma wái-yuma yemá íráqô-mayaima kémayaae.

¹⁵máqtemma náayuwabi keté maakáq máa-yuma yemá miráono-maaraono-aimma enôpaq yúwáawana kéuwiye. ketáái miráo-maaraono-aimma ketáái aanábómmá itáiq-itaiq umá ketáátê yagaroqtamá kémae-yubaq yuwáunanataa kéuwiye.

Áánûqtuni íráqô-qtataakoma keráwáqtê waíno. kemá Póroe.

Pírímoni

*yenáká mimórá-máyái-nákónôpaq
Pórogaraq Tímotiqte ánná-naupaq
Arómubaq agatááye.*

1 kemá Póroma Tímotiqte maan-
áúbámá agatuwáuyana Pírímoni
enôpaqa kéwiye. Ítu Káríqtoqtaba ánná-
naupaq máeq watáama kágayaune.
kemá átê-wataama tiqté kénaunata
minnýaba yáqtoqma ánnáma
tímikaae. Tímotima ketíbâpoaqtaa
wetê kerátámá Pírímonimma enôpaq
kágayaue. emá mórai q umá kerátáqté
mayáimá kémayaane. ²kerátámá aamá
yuwéka Áápíagaraq Áákipatigaraq
máqtemma Ítuqtaba móra-iyakaq
maréta ení-naupaq áikuyo-kayukama
miráo-maaraa-aimma kétima-yikauye.
Áápíama ketáái tímanaakotao,
Áákipatio, miráuma Ítuni ááiqtaba ááiqa
i-káá-náqá máqtemma keráwáqtôpaq
kágayaune. ³Áánûqtuma ketibotáámá
ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtote yemá
yimuqá matikéta yeqtí kaayoné-yátááqá
yeqtí íráqô-qtataakaraq tímíno.

⁴Pírímonio, kemá ketí Áánûqtukaq
nunamummá kéteqa eqtábá timuqá
ôriq umá kémareq kêtune. ⁵emá
uyátárai-naqa Ítukaq itáiq-itaiq umá
wení waayúkayopaq enarummá
kéyimenaq minnýaba timuqá
kémaraakane. ⁶ení itáiq-itaiq
ónnayabama kemá nunamummá
kêtune minná káqo-kayukama Ítuqtaba
itáiq-itaiq o-yúmá yagarotqaréta
íráqô-qtataaqtaba íyaqtama ketáámá
Ítu Káríqtoqtabama kanaaráq ónúntae.
⁷owé. ketíbâko, emá Áánûqtuni
waayúkama arummá amí-yátááqá
mamá akoqnáá kéone. minnýaba
kemá anó-timuq-yataaqa kémayaune.
arummá âmê-kayukama amuqá

maqyikáana-yataakoma kemmá mamá
akoqnáá kéumatikaiye.

⁸kemá móra itái-yátááqá emmá
ítama káonaune. Ítu Káríqtoma
ketí anó-napoq kemá kanaaráq
eqtábámá akoqnáá-aimma téq
yabírákaraanaa móra-yataariq
íkáae kêtune. ⁹kemá Póroma Ítu
Káríqton-aama kêtunna-nakoma
kemá Ítuqtabae téq íbêqa ánnáma
kéune. miráimanibo kemá eqtábámá
minná mayao maanná mayao
íma timákanune. kemá paá eqtábá
kétikaipoaq ekáq móra-yataaqtaba
ítama aónanune. ¹⁰abo Onetímatiqtaba
emmá ítama káonaune. wemá
miráuma ketí iyápóboana kemá wení
aboámúne. ánná-naupaqa kemá
wemmá awíqma Áánûqtuni waayúkabi
má ayúkaune. ¹¹naayóbáqá wemá
íma íráqô-mayai-naqa enaúrakaaq
máqe-uraimanibo íbêqa wemá
ketúrakakaraq enaúrakakaraqa íráqôniq
kéiye. kanaaráq emmá áwáqnaa kéena
kemmá tíwáqnaa kéiye.

¹²⁻¹⁴kema átê-wataama íbêqa kéteq
minnárake ánnáma matáune. kemá
maamibáq máunaboa emá kanaaráq
íma tíwáqnaa ínóne. miráitaq kemá
ení kayóq-náqá Onetímatimma ôriq
umá timuqá kémaraakunana wemá
maakáq máena kawáá kéumatikaiye.
miráinana wemá minnýaba ení
márûqa mayániye. miráínaq emá
áqnáabaq kanaaráré ítirenabimma
kemá Onetímatimma íma yáqtoranune.
kemmá tíwáqnaa iyábámá emmá
akoqnáá-aimma ítimakanune. miráinana
emá enamáárfiq íráqô-qtataapike
kemmá tíwáqnaa ínóne. miráitaq
kemá yawwéqma timákaunana enôpaq
kéwiye.

¹⁵áraíne. naayóbáqá Onetímatima
emmá ayuwéna péqmarena
kóuraipoana íbêqa wemá ókaraq
íma ení kayóq-náqá mánibo wemá

miráuma ketáái aanábóé. miráipoana ení aanábómá auréna wemá kanaaráq aati-aatimá etê mániye. ¹⁶ Onetímatima wemá mórama meyámmá íma mayéna paá kayóq-náqíye. miráimanibo wegáráq miráuma Ítu Káríqtoqtabama ákáina-abaqawaaraa-naqíye. kemá weqtábámá timuqá kêmaraakaunaboa emá weqtábámá amuqá marakánóne. wemá keqnáámmá ení kayóqá mayánímanibo íbêqa wemá Ítu Káríqtoqtabama enábâqawaamiye.

¹⁷ minnáyaba egáráq kegáráq mimórâ-túyánámmá wáinakama Onetímatimma yawwéqma timákáanana miráuma wemá enôpaq kemmá tiwiráanaiq umá yawwéqma awiránóne. ¹⁸ ániibo wemá yaímma otaammá kuyákárainimma epímmá wení aqtábááma wáinaama ketôpaq aamá yúwénana ínaq kenamáárríq kemá aqtábááma yawwéqma emmá aménúne. ¹⁹ maamin-áímmá kemá kenamáárríq ketiyáápike kágayaune: “kemá Póroma anónnáma aménúne.” téq kágayaune. emá ení aúwaraimma kekáqá aqtábááma wáíye. minnáyaba taákaq maránúnô? ²⁰ owé. ketíbâko, kemá emmá ítama aónáúnaiq

uyátárain-akoqtabama uwo. minnáyaba kerátámá Ítu Káríqtoni ábâqawaaraa umá máuyapoa emá ketí tirummá mamá amuqá marakaa. ²¹ kemá maamin-áímmá yuwaúnana enôpaq kéwimma minná kemá kéitaune. kemá eqtábá maamin-áímmá túnnama waránóne. ániibo emá ketáama pááqyamma íma kéwaraapo emá áráimma kéwaraane. ²² ániibo emá ení naaúpaqa móra-maruqa kemmá mamá yokaa umátikaao. emá uyátárai-nakokaq nunamupí keqtábá kétepoana itaúnama Áánúqtuma kemmá enôpaq timátikainaq iréq emmá yakáoneq etê mánune.

²³ Ipááparatima aamá yuwéna miráono-maaraono téna amí-áímmá enôpaq yúwáitana kéwiye. Ítu Káríqtoni anaaé kéwaraipoana wegáráqá ketê ánnábi máíye. ²⁴ máqtemma maa-káyúkámá mimórâ-máyáímá ketê kémayaae Máákima Ááritítáákatima Tímatima Arúkema yegáráqá miráono-maaraono-aimma enôpaqa yúwáawana kéwiye.

²⁵ uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni íraqô-qtataakoma keráwáqtê waíno. kemá Póroe.

Íbaru

*aúbama Ítíráaeo-wayukama
Ítukaq itáíq-itaiq kéo-yubaq*

1 taíbaq-marupaqa taígani-aipaqa naayóbaqá Áánûqtu watáama títaubikoma timá yímikaiye. wení amuné-wáyúkábí timá yímikaiye. ²Íbêqa írêq-yupaama Áánûqtuma watáama wení áanikopi timá tímikaiq-taae. wenáanikaraq máqte-qtataaqa maragaráq wíyòkaraq taròq uráimma Áánûqtu maami máqte-qtataaqa wenáanikoma ámikaiye. ³Áánûqtu ómmá máitana wenáanikoma wenáuyawaare. Áánûqtu wenáanima wenáaimma matáitana wení watáagoma akoqnáá kéitana mútûq máá-marabima wení akoqnáágoni aménáápáqá wáíye. kúmiq-yataaqa mamá paábaqa mamá tiyuwénataa wemá áqnáabaq uyátárai-nakoni ayáánurapaqa maráq máqe-uraiye.

**áanikoma Áánûqtuma
wení márûpake
kaqtó-wayukama uyátáraiye.**

⁴Ítuma aboánáwíkaqa matáitana maamin-áwíqá áqnáabaq máíye. Áánûqtu wení márûpake kaqtó-wayukama yetíwíqa anaáepaq mááe. ⁵mórama kaqtó-nákóqtábá wenôpaqa Áánûqtu mirá-tiraiyo? “emá ketáanikoe. íbêq-yupaama kemá tiráunaboa ketáaniko emmá mamá paáq urááne. kemá enabóúne. emá ketáanimone.” téna mirá Áánûqtu móra kaqtó-nakoma wení márûpaq timá ámikaiyo? ímiye. ⁶Áánûqtuma wení áqnáabaq-iyapoma

áwíqmena maa-márábí kúmitana agamatán-áipí wé tiráíye: “Áánûqtu wení máqtemma kaqtó-wayukama wení márûpake wekáq yiraiyutaúamá áyáaro.” téna Áánûqtu tiráíye. ⁷Áánûqtuni agamatán-áúbá-wánnáábí kaqtó-wayukayaba wení márûpaqa kétiye. “wení kaqtó-wayukama uwááraa káuqyikena marabí-káyúkáyábá yíwáqnaa íyábá ira utakáá káuqyikaiye.” téna ⁸áaqibo wenáanitaba kétiye: “Áánûqtuo, ení akoqnáama máqte-tupaa watúq-watuq kéíye. ení maa-mará yabíqma íraqòniq umá kémaene. ⁹Íraqòmma yanaí-yátáákón áaimma kákaimanibo táwíqtaba íma kákaiye. miráipoana ení Áánûqtuma mú mikákáá uyátárai-nakoma íraqò-maqtawema aqnókáqá atí-akarainikaa umá emá mamá múma anón-amuq-yataapi máqe-uraane.” téna tiráíye. ¹⁰aúba-wannaabi ókaraq kétiye: “uyátárai-nako, áqnáabaq-kanaama maa-mará taròq umá wíyòmma enayáápike taròq umákaane. ¹¹wíyòkaraq maa-marágáráq mamá táwítawaa umáginibo emá aati-aati-yúpáámá paá mánone. wíyòkaraq maa-marágáráq mamá naayón-únáákáqtòraa umáginana ¹²unáákáqtòma yatánáátá umáginikaa waéqma ínóne. áaqibo emá íma waéqma miráinonamanibo matúq-matuq umá paá mánoe.” mirá téna Áánûqtuni aúba-wannaabi kétiye. ¹³abo Áánûqtu wení kaqtó-nakoma mórama wé téna timá ámikaiyo?

“emá ketiyáánurapaq maraq mááo. abo anaaékaq ení namuro-wáyúkámá ení aménáápáqá maránúne.” Áánûqtuma móra kaqtó-nakoma mirá téna timá ámikaiyo? imiye. ¹⁴máqte kaqtó-wayukama Áánûqtunopake aágoma mááe. máqtemma náayuwabi wenáamo yabiyína-waigo yiwirání-kayukama yemmá yíwáqnaa ínena kétéma-yikaiye.

Áánûqtu ketáámô tiwiráníqtaama anó-qtataare.

2 maami árain-aimma ítáanataa yáq-toqma akoqnáá éta íma yuwákétaa ketáá kónunatae. yuwéta Áánûqtuni aipiké paábaq kóyabae. ²Áánûqtuni márûpaq kaqtó-wayukati watáama árainma wáqe-uraiye. abo náawabi maamin áama ímo ítáina-nakoabi ímo waráina-waigoma wení ápéqa mamá táigoma umákena pááq íniye. ³abo ketáámô ketáái anómo kuqti-wiráníqtaama íma yáqtoqma ketáái táígon-anonnama kanaaráq yuwíqtuwe kónunataabiyo? uyátárai-nakoma wenamááríq áqnaabaq timá-timenataa maaminámo kuqtiwiráníqtaba wenáama ítáíya-kayukama ketáá timónama áraine timá tímikaiqtae. yeráwáqá timónamataa áraine tíyana ⁴Áánûqtuma anó-maiyaiqokaraqa timónamataa áraine tíno. Áánûqtuni akoqnáá-aikogaraq kéqoke-kaqoke mamá pááq uráitana Áánûqtuma ákaimma wení Aágoma yaimma aarawaamá mamá yímikaiye.

Ítuma ketáá kuqtiwirání-waigoni wenáúwáyama máíye.

⁵Áánûqtuni márûpake kaqtó-wayukayaba téna wení aúge-marayabataa túnnayaba “yabíyéro” ítima yímikaiye. ⁶Áánûqtuni aúba-wannaabi móra-nakoma Tébiti ibi mirá téna:

“o Áánûqtuo, waayábámá nóina téaq aúyánápímmá kéitaano? waayúka-araaqtaba nóina téaq weqtábámá kéyabi eno? ⁷pááqya-kanaama waayúkati áwîqa Áánûqtuni márûpake kaqtó-wayukati yíwíkoni yinaaépaq makááne. emá anómma tágama-yataaqa káme. waagónáwîqa múte kéyauyone.

⁸emá máqte-qtataaqa wenaítaupi maráánana

wemá mi-máqte-qtátáákáq yabíkáiye.” téna tiraíye. árainma Áánûqtuma máqte-qtataaqa wenaítaupitaa makáimanibo ketáámá íma íbêqa káonaunatae. waayúka-araakoma maa-marábí yabíkáiye. ⁹ááqibo Ítuma káonaunatae. wemá Áánûqtuni márûpaq kaqtó-wayukati yiménáápáqá wenáwîqa pááqya-kanaama wáqe-uraiye. aú-tiqtababoana Áánûqtuma tágama-yataaqa aména anón-awiqa ámikaiye. miráuma Áánûqtuni íráqôniq umá Ítuma máqte-kayukayaba pukéna íráqôniq umáyikaraiye. ¹⁰Áánûqtuma máqte-qtataakoni áaimma máena maami-máqte-qtátááqá tarôq uráíye. wemá taígani-kayukama yiwíqma tágama-yataaqa yimíníqtaba kákaiye. miráitana anón-au-tíqa aménama maamin-áú-tíqtábámá yiwíqme wí-yátááqá mútûq pááq umá Ítuma ámikaimma áqnaabaq-kanoqa yauwéqma kuqtiwiráníqtabataa kumíniye. Ítuma wenamá waayúkama Áánûqtunopaga yabíkáá-yuma ¹¹we mamá íráqôniq umáyikaraiye. miráuma-yikarai-naqa íráqôniq umá yíkarai-kayukaraq wegáráq yagaroqtamá yiboámá mimóráe. miráipoana Ítuma maami íráqô-kayukayaba “ketúnabaro” téna yáyama tíyátábá minnýyaba íma agaé kéíye. ¹²agamatán-áipí mirá téna:

“Áánûqtuo, enáwîqtabama ketúnabakaq ténúnama

áiqma kuqtááyan-aukaapimma enáwîqa múte yaúma ibí tenúne.”

téna kétiye. ¹³ óq-wataama téna:

“Áánûqtu kemá weqtábá onana wé tiwíqma mamá aakaq tíkániye.”

ókaraq téna:

“kemá Áánûqtuma tímikaini-iyaporawate máune.”

téna kétiye. ¹⁴ miráuma maamin-íyápóráwáqtábá yeráwáqá yúgaraq

naagáráq máapoana Ítuma yeráwáqtí yúraa umá waayúkati yáaikka umá

paá máqe-uraimma puínéna uráiyé. miráuraimma Tááqtaama mamá

táwîq-umaqtuwanune téna aúgaraq naagáráq kukáiyé. Tááqtaani

akoqnáárake aarawaamá pukááe. aarawaamá puíyábá ikatíq uráamanibo

Ítu puyéna waayúkati watúq-watuq umá ikatí-yatááqá puí-yataaqtaba

umáyikaraiye. ¹⁵ missing? ¹⁶ miráuma Áánûqtuni kaqtó-wayukama yíwáqnaa

íkeimanibo Áabaraani áráabitima yíwáqnaa kéiyé. ¹⁷ minnágón áaimma

máqte-qtataakoma mórai q umá wenaúnabakaa uráiyé. yeráwáqtí mú

mikákáá anó-monoq-naqa Áánûqtu áwáqnaa umá aurániipoana wé

mamá wenaúnabakaa aúqyíkaraiye. wenaúnabakaa káuqyikaipoana

waayúkayaba yabi-í-náqá áyaqa yímena yeqtí kúmiq-yataaqa mamá

paábaq yuwéna awikáqtuwaniye. ¹⁸ wemá wenamáárfiq makáténa

aíq-yataaqa matáipoana íbêqa kanaaráq wemmô makatíya-kayukama kanaaráq

yíwáqnaa íniye.

Ítuni anón-awikoma

Mótetin-awiqa uyátaráiyé.

3 Ítu Kárfiqtobi ketúnabaro, Áánûqtuni márúpaqtaba yááyarai-kayukama Ítumma aónaaro! wenamá ketáái mú mikákáá anó-monoq-naqa mániqtabae

téna timákaraiye. ketáái itáíq-itaiq umáe uí-yatááqá matáunanataa

minnáyaba timákaraiye. ² wemá kanaaráq aammá waqmá Áánûqtukaq

itáíq-itaiq umá yabi íniipoana Áánûqtu mi-máyáiyábá wemmá mamá páaq

umákaraiye. Móteti miráurainiq umá Áánûqtuni waayúka aúkáapi

itáíq-itaiq umá yabíkáine. ³ itáaro. awaaméq-áiné. anón-awiqa naammô

umáraini-awigoma áwîqa mú mikáq uyátá-maqma naakóni áwîre. mimórai q

umá Ítuma wení tágama-yataaqa uyátá-maqma Mótetini tágama-yataare.

⁴ máqten-naama wáati tarôq oné. ááqibo Áánûqtu wenamá máqte-qtataaqa

paá tarôq uráiyé. ⁵ abo Móteti Áánûqtuni waayúkama aúkáapimma máqe-uraiye.

wemá Áánûqtuni mayái-nákómá máena wemá Áánûqtuni anaaékaq-wataama

tiráiyé. ⁶ ááqibo Ítu Kárfiqtoma itáíq-itaiq umá yabi-í-yatááqá

áanikokaa Áánûqtun-annagoni naakáq yabíkáiyé. ketáámá íma ikatíq owéta

ketáá Áánûqtun awé éqtaama ketáámá Áánûqtuni naakáá umá kémaunatae.

aammá íma itáiyá-wayukama íma agái-yatááqá mayánoe.

⁷ Áánûqtuni Aágoma mirá kétiye:

“Áánûqtuni áama íbêqa kéitema

⁸ íma áyapimma aráapaaro. ááqibo

naayóbáqá ketíyaqa koko-márúkáq

Áánûqtuma ámiqtukeqa mibáq

wemmá makáqma urááe.

⁹ mibáq ketítaubikoma kemmá makaténa

maqmá káonaae. abo kaayaq-wáyúká-kárfítimáátimá (40 karitimaatiráqá)

keráwáqá máqtemma kemá mayáuna aónaraae.

¹⁰ miráipona kemá tíyamma kéitaq tiráune

‘yeráwáqô itáa-yuyanamma aati-aatimá táwî-yuyanamma kéiteta ketáaimma

íkéitae’

téq tiráune.

¹¹ kemá ítama moyáqá kéyeqa árain-aimma tiráune téna ‘yeráwáqá áraikapoaq íma ketôpaqa uyábéqma

aagamá mánoe.’ téq tiráune.”

téna Áánûqtuni Aágoma kétiye.

¹² ketúnabaro, atéráaro. móra-nakoma keráwápiké íma arummá táwîgoni auyánápi íma íno. Áánûqtu paá mái-nakoma máqtemma káonena waéqma wekák íkewaraiye. ¹³ ááqibo máqte-tupaama wenáwaqnaa-

wenawaqnaa ímmá íbêqa maamin íbêq-yupaa paá wáiyee. miráitana kúmiq-yataakoni kaaqaari-áímmá tirummá mamá akoqnáá umá óqtakaa íumaginiye. ¹⁴ áqnáabaq

Ítuqtaba kéonanataa tiwirániqtaae. aqtó-kánáárqá Ítuma tiwiránaqtaa Ítu Káríqtote yagaroqtamá mánunatae.

¹⁵ Áánûqtuni aúba-wannaabi mirá kétiye:

“Áánûqtun áama íbêqa keráwáqá kéiteqa

ketirupimmô maréqa íma mamá óqtakaa oro.

keqnáámmá títaubikomma

Áánûqtumma íma awéqtaqtuwaaro!”

téna aúba-wannaabi kétiye. ¹⁶ ááqibo náawaq Áánûqtun áama kéitena íma kéwaraiyo? máqte-kayukama Móteti yíwíqmena Íqtíbibake írái-yuma yeráwáqá ítaraae. ¹⁷ kaayaqté-kaayaqte tiyááka (40)-karitimaatibimma Áánûqtu

náayuyabaq íyámma umáyíkaraiyo? wemá kúmiq-yataariq o-káyúkámá íyámma umáyíkaraiye. kokoq-

márúpáqá púyôwana kokoq-márúpáqá máqe-uraa-kayukayaba Áánûqtuma áyámma umáyíkaraiye. ¹⁸ Áánûqtuma

náayuyabawaq yanaan-áímmá téna “ketí aagai-márúpáqá íuyabereq aagamá mánoe” tirááyô? mi-káyúkámá wenáámo aratê-kayukayaba tiráiyee.

¹⁹ miráitaqtaa ketáá kéitaune yemá

Áánûqtun-aama yirummá íkámepoana minnýaba wení aagai-márúpáqá íma uínóe.

Áánûqtuni aarawaamá aagaímô mayánôqtabae.

4 Áánûqtuni akoqnáá árain-aimma uyábéqma wetê aagánúnayataba maamin-áráin-áímmá íma ánataginiye. miráipoana atéráaro. móra-nakoma keráwápiké mi aagai-yátááqá íma mayáinabo. ² naayóbáqá Mótetini waayúkama Áánûqtuni íráqô-kataama itéq oniq umá ítama ketáábikeqtaa Áánûqtuni watáama ítaraunatae. yeráwáqá ítaraamanibo maaminnýaba íma yúyánámmá ítaraapoana Áánûqtu íma yíwáqnaa kanaaráq uráiyee. ³ ketáámá tirummá améqtaama Áánûqtute uyábéqma káágaunatae. naayóbáqá Áánûqtuma min-áágáiyábá wemá tiráiyee:

“kema ítama moyáqá kéyeqa

árain-aimma tiráune téna

‘yeráwáqá áraikapoaq

íma ketôpaqa uyábéqma aagamá mánoe.”

téq tiráune. maa-márámá tarôq umáqtúwáitana wení mayaímá ánatagitana mirá téna tiráiyee.

⁴ Áánûqtun aúba-wannaabi téna:

“abapaké kaayaq-yúpáámá Áánûqtu

wení mayaímá yáqtorena aagaráiyee.”

téna kétiye. ⁵ mimórá-wátááyábá we kétiye:

“yeráwáqá áraikapoaq

íma ketôpaqa uyábéqma aagamá mánoe.”

téna kétiye. ⁶ áqnáabaq-wayukama Áánûqtuni átê-wataama yirummá íamiketaboata Áánûqtute yeráwáqá íma uyábereta aagaímá matáámiye. ááqibo

óq-wayukama Áánûqtu “kanaaráré” titata uyábéqma wetê kanaaráq aagaráranoe. ⁷ ááqibo móra-kanaama

páaq éna mi-kánááyábámá

íbêq-yupaama Áánûqtuma mirá téna áayaraiye. mirá-timatuwena anaaékaq netuq-káritímáátíráqá Áánûqtu Tébitikaq timá ámitana Tébiti mirá téna:

“Áánûqtun áamo íbêq-yupaama keráwáqá kéiteqa

ketirupimmô maréqa

íma mamá óqtakaa oro!”

téna Tébiti tiráiyé. ⁸Yótuama wení waayúkama yiwiráinatamo Áánûqtuni aagáiraq miráinana Áánûqtuma káqon íbêq-yupaama íma tíniye.

⁹⁻¹⁰miráinaqtaa ketáá kéitaunatae.

Áánûqtuni waayúkayabama móra-aagai-kanaama páaq ínanama náawabi Áánûqtute umma aagánimma wení

mayáiyábá Áánûqtuma wení mayáiyábá aagaráinikaa umá aagániye. ¹¹ketáá

íma yeráwáqá naayóbáqá uráániq umá aammá aratéqtaa íma yeráwákáá táwíq

umágéqtaa íuyabekanikaa íonatae. ááqibo tirummá améqtaa akoqnáá

éqtaama uyáberanunatae. Áánûqtute umma aagánúnatae.

¹²Áánûqtuni watáama aágaraq akoqnááqaraq máiyé. púráámá kaayaq-átóbákékáá

Áánûqtuni watáagoma áa kénaiye. minnágoma waayúkati aágogaraq

arun-íyápógóní aúkáapi kábamiye. mimórai q umá minnágoma arúbaraikaraq

abikugúgóní aúkáapi kábamiye. miráipoana Áánûqtuni watáagoma

máqte-tuyanakaraq máqten-akai-yataaqa kényainaiye.

¹³íma móra-yataakoma Áánûqtuni aúrapi yawáá kéiyé. máqte-qtataaqa abarokáq

wenamáa abarokáq páaq kéiyé. maami-kátáágómá tiníkáá umá Áánûqtukaqa

máqte-qtataaqa páaq éta abarokáq mirá-inoe.

Ítuma ketáái mú mikákáá anó-monoq-nakoe.

¹⁴máqte-qtataaaqtaba ketáá téqtaa tirummá améqtaa mimórá-yátááqá yáq-

toqma akoqnáá ónátae. ketáái anómma mú mikákáá anó-monoq-nakoma

Ítuma Áánûqtumma áanikoma wemá Áánûqtunopaqa uyábékaiye. ¹⁵ketáái

mú mikákáá anó-monoq-nakoma ketáái aqnú-qtátááqtábá aruqtabá

umátikaninakaa máiyé. wemá makáqma keqtaáráa uráimanibo kúmiq-yataaqa

íma uráiyé. ¹⁶miráinaqtaa akoqnáá umá Áánûqtun amakaq ónátae. wetéma

anómma íraqô-qtataaqa wáiyé. wemá aruq-qtatáákáráq kaayoné-yátáákáráq

ketáámá kéonanataa timíníqtae. miráipoqtaa akoqnáá umá

timuq-yatáápíké wenamaqtaá wení anómma íraqô-qtataakaq ónátae.

mú mikákáá anó-monoq-nakoma Ítuma kanaaráq yauwéqma tiwirániqtae.

5 máqtemma mú mikákáá anó-monoq-nakoma máqte-kayukabike

móra-nakoma wé timákéna wení mayaímá Áánûqtun-aiyataboana

waayúkama yíwáqnaa íniye. wemá móra-mayaima máqten-amuq-yataaqa

Áánûqtukaq aména waayúkati kúmiq-yataaqa yuwéna mamá paá

umáyíkaraiye. ²paá-wayukama kaayoné umá yímikaiye. aamá aratí-

wáyúkágáráq áá ítai-wayukagaraq áyaqa kényimiye. ³mú mikákáá

anó-monoq-nakoma wenamááríq aqnú-qtátááríq uráipoana wemá wení

kúmiq-yataaqtabama amuq-yatááqá Áánûqtukaq ámiqtuwenao.

⁴móra-nakoma wenamááríq wenáwíqqa múte kényayenama íma mú mikákáá

anó-monoq-nakoma aayubíniye. ááqibo Áánûqtuma min-nákómmá ááyena

Êroni Mótetini ábâkoma wemmá áayarainikaa uráiyé.

⁵maamiráitana Ítuma mú mikákáá anó-monoq-nakoma ayúkaiye.

miráitana Áánûqtu mi-máyáimá aména timá ámikaiye:

“emá ketáanimone.
íbéq-yupaama kemá enaboámá
aúkáuene.”

téna timá ámikaiye. ⁶mamá óqa téna
móra-taoqa tiráiyé:

“emá anó-monoq-wayukama
matúq-matuq ínóne.

Merekítarekiraa anó-monoq-nakoraa
matúq-matuq umá mánone.”

téna tiráiyé. ⁷naayóbáqá Ítuma
waayúkaraamo maa-márábímô
máenama wemá Áánûqtukaq nunamupí
ítama aónaraiye. Áánûqtu kanaaráq
wemó puína-taoqa awiránitana Ítuma
anókaq nunamupí téna ááyama
ibiqá yakáiyé. wenáuyánámmá
Áánûqtumma ámikena Áánûqtuni
aménáápqá makáipoana Áánûqtu wení
nunamummá ítaraiye. ⁸Ítuma Áánûqtun
áanikoma máqe-uraimanibo áiqnapo
Áánûqtuni aammá waráiyábá ítama
ánataraiye. ⁹wekáq mútúq mamá pááq
uráiyé. áqnáabaq-naqa Áánûqtunopaq
yauwéqmataa tiwiránîqtaba máena
wenanaae waráiya-kayukama
matúq-matuq umá Áánûqtunopaq
yauwéqma umánoe. ¹⁰abo Áánûqtu
wemá mamá pááq umárena mú mikákáá
anó-monoq-nakoma Merekítareki
wekáá uráiyé.

ketáá íma áráabi-iyaporaá onataao.

¹¹Ítuma ketáái anó-monoq-naqtaba
yaímma tiráunatae. keráwáqá yaákare
túyánámmá kéitaapoana ketáámá
taíгани-qtataaqtaba kêtunataamanibo
ímiye. ¹²íbéqa keráwáqá kanaaráa
máekaq aúba-wayukama aayúbóro
ááqibo keráwáqá kenamáárfiq óqa
aúba-naqtaba kéoe. keráwáqá
Áánûqtuni áqnáabaq-wataagomma
íkítaae. akoqnáá-aawaqa íma pááq
uráimanibo íbéqa paá anóani náaqtaba
kéoe. ¹³móra-waimo náamma náinama
iyápóraa éna íráqô-qtataaqtababi
táwî-yataaqtaba auyánámmá íma

kanaaráq itániye. ¹⁴akoqnáá-aawaqa
waayúkauraqti aáware. waayúkama
yúyánámmá yokaa étama átê-
yataakaraq táwî-yataaqtabagaraq
kéiteta íráqôn-aikaraq kaaqaari-áikaráq
yúyánápímmá kanaaráq kéitaae.

ketáái aamó itái-yátááqá yáqtoqma akoqnáá ónátáe.

6áqnáabaq timá-timena tirááti-
yataaqa Ítuqtaba ítátukainaboaqtaa
mé wíyaqtaakoma yokaa ónátáe.
ítáaro. móra-nakoma naakóní
ábômma íma ókaraq-okaraq umá
atáiyé. ábômma ayáánaiq umáraa
mayaípíkémá íma Áánûqtuqtaba
waéqma Áánûqtuma tirummá améqtaa
ókaraq-okaraq íma kéutaunataamanibo
kímorabaq kémiraunatae. ²maami
máqté-maqte-nomma peraiyátábámá
ayáamma maraiyátábámá pukáiyapike
atóbamayikayatabama Áánûqtuni
matúq-matuq umá yainai-yátááqtabámá
maamirá-qtátááqtabámá kéitaapoana
aati-aatimá túyánámmá íitanatae.
³ááqibo mé wíyaqtaakoma yokaa
ónátáe. Áánûqtuma “kanaararé”
tínaqtaama ko yokaa ónúntae.
yaímma-wayukama Áánûqtun-aabike
paábaq arábaguraa. ⁴⁻⁶naayóbáqá
Áánûqtuni ómmá yúyánápímmá
pááq urááe. yímikái-qtataaqtaba
Áánûqtunopake pááqyamma matukááe.
Áánûqtuni Aágoma yetirunóbáqá mamá
yáikaiye. Áánûqtuni átê-wataama
akoqnáágoma yínîqtaba ítaraae.
Áánûqtun-aabike maa-káyúkámá
móragaraq yeqtí mayaíbikémá íma
Áánûqtuqtaba waéqma kanaaráq
aúgeniq íinoe. kanaaráq mirá étama
árainma ókaraq Ítu Káríqtoma wemmá
kaapaq-yátáq abarokáq ikákaanikaa
kéopoana wení aagai-yátááqá
móragaraq uíniye.

⁷ítáaro. awaaméq-áiné. mararáq aaqá
kéyítana íráqônîq umá kéwaiye. abo

mi-márágómá íráqôn-aawaqa yíména aarawaamá yíwáqnaa kéiyé. Áánûqtu mararáq íráqôniq kéumayikaiye. ⁸maragómá áwáábíq-yataakaraqo námagaraa-karaqo wáinanama íma íráqô-marama wáiyé. Áánûqtu aúyánápí táíq ínaa mamá kanaaráríq íumakena anaaékaq iragómá káginiye. ketáámá mararáá umá máunatae.

⁹ketí aanábô, ketáá mirá téqtaamanibo keráwáqtí íráqôn-aimma kéitaunatae. yauwéqma kuqtiwirániqtaba keráwáqá uyátá-maqma íráqô-qtataaqa matááe. ¹⁰Áánûqtuma aati-aatimá waayúkaraga arupú-yataariq kéiyé. wemá keráwáqtí íráqôn-aiiqtabama íma awimmá kániye. keráwáqtí wemmá amí-yátáápkémmá keráwáqá wení waayúkama yíwáqnaa kéoe. owé. keráwáqá paá yemmá yíwáqnaa uqté kéuyowana Áánûqtuma minnáyabama íma awimmá kégaiye. ¹¹keráwáqá máqtemma móra-mora-yuma keráwáqtí karuwaaq-yátáákáráq itáíq-itaiq í-yátáákáráq yáqtoqma akoqnáá oro. mirá kéiyana keráwáqá awé kéo-qtataakoma áraimma abarokáq íniye. ¹²keráwáqá kaúbíq-wayukaraa íyábá ketáá íkétikaiqtaamanibo aamá itaf-wáyúkáráá umá yaákare awé umá máero. miráiyana naayóbáqá Áánûqtuma yimínín-aimma timá yíkaraiqtaba wení iyápó-annama keráwáqá miraráá umá mayánoe.

**Áánûqtuni akoqnáá
árain-aiqtaba ketáá waqmá
akoqnáá umá kanaarág ónátae.**

¹³naayóbáqá Áánûqtuma Áabaraamma árain-aimma akoqnáá umá timá ámikaiye. íma móra-awikoma Áánûqtun-awikoma uyátá-maqma wáipoana Áánûqtu wenamááríq wenáwíqa yamá akoqnáá umá tiráiyé. miráitana Áánûqtu

maamin-aráín-áímmá Áabaraamma timá ámikaiye:

¹⁴“ketí waaroqá améq ayáqtááq-iyapo-annama aménúne.” téna timá ámikaiye. ¹⁵Áabaraama yaákama awé uráipoana anaaékaq Áánûqtuni árain-aimma matáiyé.

¹⁶móra-nakoma áraimma yanaan-áímmá kémayena wemá mú maqmá uyátárai-nakonin áwíqtaba kétiye. kémaiyenama min-áíkkómá mamá káqo-yuti yáama mamá káraapamayikaiye.

¹⁷mayánô-kayukaraq Áánûqtuni akoqnáá-arain-aimma “íma waeránúne” téna kéyiratena wení yanaan-áíkkáráq árain-akoqnaa-aikaraq mamá aráápapa uráiyé. ¹⁸mi-kááyáq-áíkkómá íma kanaarág waeráyóye. Áánûqtu kaaqaarimá kanaarág íma tíniye. miráinaqtaa akoqnáá-aimma maéqtaa Áánûqtunopaq weté uyábéqma aagamá mánunatae. Áánûqtuni yanaan-áíkkómá akoqnáá umátikainaqtaa ketáámá awé únna-yataaqa waaqókáríq immá kéiteqtaa kéyaqtoraunatae.

¹⁹⁻²⁰ketáámá awé únna-yataakotaama akoqnáá umá aráápai-yataare. óqtakoma móra-yataaqa nokaqá aráápai-itana ító ínkaa miraráá umá ketáái akoqnáá aráápai-nakoma tirun-íyápómá káraapaiye. mú mikákáá anó-monoq-nakoma aokaq-náúpáqá anó-tabaraabe-oqtagoni anaaépaq uyábéráinikaa umá Ítuma umátikenataa Áánûqtunopaq wenokáá áqnaábariq umá uyábékaiye. Merekítarekiraa umá pááq uráimma matúq-matuq umá mú mikákáá anó-monoq-naqa mániye.

**Merekítareki mú mikákáá
anó-monoq-nakoe.**

7 Merekítareki wemá anómma yabíkái-nakoma (kíni) Téiramapaq máqe-uráiyé. wegáráq mú mikákáá

Áánûqtuni anó-monoq-nakoe. naayóbáqá Áabaraama máqtemma anómma yabíkáa-kayukama yíkamena yauwéqma wení márûpaqa kóuraiye. aakaq aúyaqma Merekítareki Áabaraamma aónena waaroqá ámikaiye. ²abo Áabaraama Merekítareki tiyáákabikemma móra ámikaiye. Merekítareki wenáwîqa kaayaq-ááíné. mórama kateko-yátáákóní anó-nakoni káqon-awîqa Téiramapaq-ano-naqa wenáaimma kaayoné-yátáákóní anó-naqa wáíye. ³Merekítarekini anóaboagaraq iyápó-annagaraq íma mááe. anóama marákárai-kanaagaraq puínî-kanaayatabama móra-nakoma íma ítaraiye. wemá Áánûqtun áanikoraa umá máena wemá mú mikákáá anó-monoq-naqa matúq-matuq umá máíye.

⁴aónaao! maamin-náqá mú mikákáá anómma máqe-uraiye. áqnáabaq-annabike anó-nakoma Áabaraama Merekítarekima áapike máyáimma tiyáákabike mórama ámikaiye. ⁵anó-monoq-wayukama Aríbae-annabike tiyáákabike mórama Ítiráaeo-wayukabike maténa yeqtí áamámma mirá téna timá yímikaiye. mimórá-máráráké-káyúkábíké yemá áwîkaamanibo yeráwákáráq Áabaraani iyápó-annama mááe. ⁶Merekítareki Aríbae-annabike íma máimanibo Áabaraama Áánûqtu wení árain-aimma timá ámikai-nakoma wepíké maténa Merekítareki waaroqá ámikaiye. ⁷minnnáma ketáámá ítaqtukaunatae. waaroqá ámikai-nakoma anómma uyátá-maqma móra-waima matáínîq umá máíye. ⁸anó-monoq-wayukayataba Aríbae-annabike yemá móra tiyáákabike matáámanibo yeráwáqá puyí-wáyúká áátuqma mááe. ááqibo Merekítareki móra tiyáákabike matáíye. weqtábá Áánûqtun aúba-wannaabi kétiye

wemá paá máíye. ⁹maamin-áímmá waéqma áaimma miráuma wáíye kétunatae. Áabaraama wemô meyánîq móra tiyáákabike éna Aríbae wepí mamá meyánîq uráíye. ¹⁰Merekítareki mi-túpáá Áabaraama aonéna Aríbae aboán ayááqtapi máqe-uráíye.

**aúge anó-monoq-nakoma
naayó anó-monoq-nakoma
paá umáyikaraiye.**

¹¹naayóbáqá Ítiráaeo-wayukama ámáan-aimma Aríbae-annabike maténa anó-monoq-wayuka máqe-uraae. yé mayái máyáamma kúmiq-yataaqa íma matukáápoana mórama anó-monoq-naqa Merekítarekiraa páaq uráimma wé mamá Éroniraa umá máqe urááyô? ímiye. ¹²abo anó-monoq-wayukamo waeráiyana miráipoana ámáan-aikaraq waerániye. ¹³Ítuqtaba mi-kátáá-wátáá Áánûqtu tiráimma wemá káqon-annabikene. wenánnábíkémá móra-nakoma anó-monoq-naqa íma máíye. ¹⁴ketáá aónaqtukaunatae. wemá Yútaa-wayukabike móra-annama máqe-uraiye. abo Mótetima wení watáabi anó-monoq-wayukayataba min-ánnátí yíwîqtaba ítaraiye.

**Merekítarekikaa Ítuma
anó-monoq-nakoma
matúq-matuq umá máíye.**

¹⁵káqon anó-monoq-naqa Merekítarekiraa páaq kéipoana uyátá-maqma abarokáq páaq kéíye. ¹⁶ámáakaraq wenánnagaraq miráipoana íma anó-monoq-nakoma máqe-uraiye. máátoqo mái-yataakoni akoqnááyaba miráipoana wemá anó-monoq-nakoma ayúkáiye. ¹⁷weqtábá Áánûqtuni aúba-wannaabi téna: “Merekítarekiraa anó-monoq-nakorraa matúq-matuq umá emá mánone.” téna kétiye. ¹⁸naayón-ámáámmá íma

mamá arútááwaniq owana Áánûqtu paábaq yuwéna ¹⁹Mótetini ámáamma ítama arútááwaniq máqte-qtataaqa mútûq pááq íyábá íma kanaaráq uráíye. miráipoana Áánûqtu aúgen-amma uyátá-maqma íráqôn-amma wé itáimma minnánapo wemmá waaqókák ketáámá kanaaráq yenúnatae.

²⁰ anó-monoq-wayukaraqa naayóbáqá Áánûqtuni yanaan-áímmá yetê íma wáqe-uraimanibo Áánûqtuni yanaan-áímmá íbêqa wáíye. ²¹ Áánûqtuni yanaan-áínápó Ítuma anó-monoq-nakoma aúkáitana maami yanaan-áímmá Áánûqtu timá ámikaiye: “kemá uyátárai-nakoma yanaan-áímmá kêtunama ketúyánápké íma waeránúne. emá anó-monoq-nakoma matúq-matuq umá mánone.” téna timá ámikaiye. ²² miráuma Ítuma aúgemma anóna-anon-aiqtaba akoqnáá-awaameqa máíye. ²³ naayóbáqá waamá púyo-kanaagaraq máqe-uraapoata netuqyaan-ánó-mónóq-wáyúkámá máqe-uraamanibo pukurááwata yeqtí mayaímá paá íma máqe-uraae. ²⁴ áaqibo Ítuma anó-monoq-naqa matúq-matuq umá máipoana wení mayaímá aati-aatimá tíwáqnaa kéiqtaae. ²⁵ Áánûqtunopaq keyewana Ítuma tíwáqnaa kéíye. aarawaamá Áánûqtuni waaqókák Ítuma áwíkaq íyana yemmá Ítuma kanaaráq matúq-matuq umá yiwirániye. nunamupí Áánûqtukaq ítáinana tíwáqnaa íniqtabae téna Ítuma matúq-matuq umá máíye.

**Ítuma mú mikákáá
anó-monoq-nakoma kanaaráq
tíwáqnaa íniqtaae.**

²⁶ maamiráuma mú mikákáá anó-monoq-nakoma kanaaráq tíwáqnaa íniqtaae. Ítuma kateko-yátááqtábá aokaq-naré. agaemá í-yátááqá wepí íma wáíye. kebó-yátáákáráq kúmiq-yataakaraq íuraiye. wemmá

kúmiq-wayukabike ókaq yaráqma Áánûqtu akéna wenáwíqa máqtemma uyátá-maqma Áánûqtuni márûpaqa Áánûqtu makáíye. ²⁷ wemá óq-ano-monoq-wayukaraa íma máqe-uráíye. óq-ano-monoq-wayukama máqte-tupaama yeqtí kúmiqtabagaraq waayúkagoni kúmiqtabagaraq máqte-tupaama Áánûqtukaq ámiqma kánataae. áaqibo Ítuma íma mirá kéíye. Ítuma ámiqma ánataitana wenaúma máqte-kayukayaba kímorabaq uráipoana keqnaammá ókaraq agamá amuq-yatááqá íbêqa ketáámá kanaaráq keyuwaunatae. ²⁸ naayóbáqá Mótetini ámáan-aikoma anó-monoq-wayukama yááyama yegáráq kateko-yátááqtábá mútûq íma pááq urááe. anaaékaqa Áánûqtuni yanaan-áímmá wáitata wenáanimma ááyama kateko-yátááqtábá wegáráq mútûq pááq uráimma matúq-matuq umá máíye.

**Ítuma árai-monoq-naopaqa
anó-monoq-nakoma máqe-uráíye.**

8 minnáyaba kêtunatae. mú mikákáá anó-monoq-nakoni yanaa-nákóní ayáánurapaq-amakaq Áánûqtuni márûpaqa Ítuma maraq máqe-uráíye. paábaq-yataaqa Áánûqtu wenamáa íni-qtataaqtaba Ítuma árai-monoq-naopaqa Áánûqtuni márûkaqa mú mikákáá anó-monoq-nakaa kaqtó kéíye. min-áráí-mónóq-námmá maa-márábí móra-nakoma íma tarôq umákaimanibo Áánûqtu wenamáa tarôq umákaiye. ² missing?

³ máqtemma mú mikákáá anó-monoq-wayukama yenamáa ááyama améta waíwaamma Áánûqtukaq agatááe. ketáái mú mikákáá anó-monoq-nakoma wegáráq amíni-qtataaqa mirá íno. ⁴ Ítuma maa-márábí máinanama móra anó-monoq-nakoma íma pááq íniye. nôraq itanábiyo? Íbaru-wayukati

anó-monoq-wayukama ámáaqtabama agamá amuq-yatááqá paá kéoe. ⁵maa-márábí anó-monoq-wayukama yeqtí mayaímá paá amammá Áánûqtuni márûpaq-yataaqtabama wááe. miráuma naayóbáqá Mótetima monoq-námmá tabarááberaq-namma wé inéna itana Áánûqtu timá ámikaiye: “amammá yabíqma aruté máqte-qtataaqa tarôq umá anuraqá áráátúnna-amamma emá waraao.” téna Áánûqtu timá ámikaiye. ⁶mimórai q umá maa-márábí anó-monoq-wayukati mayaímá Ítuni mayaímá wáqe-uraimma paá-amane. mi-máyáíqómá káqo-monoq-wayukati mayaímá uyátaraiye. wemá anóná-anon-aikoni aúkáapi-naqa máiye. min-ánóná-ánón-áíqómá anaaékaq iréna naayón-ánón-áíqommá uyátaraiye. akoqnáá-arain-aikoma naayón-ákóqnáá-áráín-áímmá uyátaraiye.

**áúgena-aikoma
naayón-áímmá uyátaraiye.**

⁷árai-kataama Áánûqtu Mótetimma timá ámikaimanibo min-áqnáábáq-áímmá arútágitana ókaraq árain-aimma Áánûqtu íma pááq umá tiráíye. ⁸abo Áánûqtuma aarawaatí aqnúníq í-yátááqá pááq owana minnáyaba óqa tiráíye:

“uyátarai-nakoma kétune.
‘ítáaro! mi-kánáá pááq ínaq
aúgemma anóná-anon-aimma
Ítiráaeo-wayukagaraq
wayukagaraq
téite ónúntae.

Yúta-

⁹maamin-áímmá yetítaubikote Íqtíbibake yeqtí yiyáákaq yáqtoqma yiwíqmeq kéweq maamin-áímmá téite únna-aiqtaa íma wániye. maami anóná-anon-aiqtabama yeráwáqá íma matúq-matuq umá íma yabíqma itáíq-itaiq uráápoana yemmá íyimonaraune.”

téna uyátarai-nakoma tiráíye. ¹⁰naayó-kánáámá ánatainana aúgemma anóná-anon-aimma Ítiráaeo-wayukate téite ónúntae:

“ketí aúgen-amaan-aimma yirupí yiménúnama yeqtí yúyánápi agamaránúne. kéq kenamá yeqtí maníkómá máenata yeráwáqá ketí waayúkama mánoe. máqtemma kemmá yeqtúyánápi ítama ánatatuwane.

¹¹miráipoana yeráwápi ké móra-nakoma íma móra-mora-naqa mamá aráátinimanibo

íma móra-mora aúnbakaq mamá téna ‘emá uyátarai-nakoma aúyánámmá ítaao.’

téna ítiniye.

máqtemma paá-wayukagaraq anó-kayukagaraq kemmá akoqnáá umá timónanoe.

¹²yeqtí kúmiq-yataakaraq kebó-yátááqáráqtábámá túyánámmá

móragaraq íma itánúne.

yeqtí táí-yataaqtabama tíyaqa káyimune.”

téna Áánûqtu tiráíye. ¹³wemá aúgemma anóná-anon-aimma téna áqnáabaq-aikoma naayómmá aúkuraiye. máqte-qtataakoma mamá naayómmá aúkínana pááqya-kanaabi aúyokiniye.

**naayó mú mikákáá anó-nakoma
amí-yátááqá maqmá wáíwaakoni
naebíké ámikaiye.**

9 áqnáabaq anóná-anona Áánûqtuma tiráíye. ámáan-aikoma monoq-ámáán-áíqtábámá anó-monoq-naqtaba Áánûqtunopaqtaba iténa tiráíye. ²anón-owa-namma umá yaúmakaae. móra anó-namma aráqmata-naupaqa wáqe-uraiye. mipí aokaq-yátááqá ókáráq yaaregáráq aáwakaraq Áánûqtuma áméma wáqe-uraae.

mimórá aráqmata-naupaqa “paábaq Áánûqtuqtaba” téta tirááe. ³anó-tabaraabe min-áráqmátá-náúpákáráq móra pááqyan-araqmata-naupakaraq aúkáapimma wáqe-uráíye. mi-pááqyámmá “aati-aatimá paábaq Áánûqtu wenamáaqtabae” téta tirááe. ⁴mipí ákûq-umumma í-yáárégáráq Áánûqtuni anóná-anon-aimma óqtan-anaakaraq íráqô-kaapaa-anagaraq mútûq-aayapa yawááq umá ánáákumakae. kétébi kaumo-yátááqá wáqe-uráae. minná íráqô-kaapaa-taapepimma wíyôpaken-aawaqa Áánûqtu Mótetimma ámitana Éroni yátágoma wekáq árumma utamá ána yaitana kaayaq-óqtá-kánnáábí Móteti agatáíye. ⁵ketímûraaqa íráqô-kamma Áánûqtunopake yirááténa yeqti yááyakoma ámûraaqa kúmiqa paá umáyíkaraiapaqa yaí káqmareta móra-mora umá máqe-uráae. maami-káqá mútûq-aaimma íma timá ámiqma ánataráíye.

⁶mi-qtátááqá yokaa-yokaa uráitana anó-monoq-wayuka oqta-áwáátáq-náúpáqá aati-aatimá monoq-máyáiyátábá uyákéberaae. ⁷mú mikákáá anó-monoq-nakoma wenamáa naaúnurapaq kanaaráq uyákéberáíye. máqte-karitimaatima kímora-yupaa wemá uyábékéna naaégáráq maména maami amuq-yatááqá Áánûqtukaq ámikáíye. miráuma aarawaatí kúmikaraq wení kúmikaraq paá umáyikaniye. ⁸mútûq yokaa ínóqtaba Áánûqtuni Aágoma kétéraatiye. anón-owa-namma wení mayaígáráq paá wáimma Áánûqtunopakaraq íma agaro umá oqtamá ítaiye. ⁹maamin-ówá-mónóq-námmá awaaméqá maa-kánááyábá nóinaq tiráátiniq-taabiyo? minná káqo-kaqo-kamma ikámma Áánûqtukaqa ámiqtukaiqtaba káqo-qtataaqa agayétama íma

yetirummá mamá kanaaráq yokaa ínoe. ¹⁰maamirá-qtátááqá aáwaqa néta nommá néta aiyábámá nommá peréta iyábámá paá ámáamma wááe. miráí-yataaqa naayón-ámááqqtábámá waitata Áánûqtu anaaékaq íráqômma uyátá-maqma-amma waékáíye.

Ítu Káríqto keqtááyábá naaemá ámikáíye.

¹¹Ítu Káríqto wemá íráqô-qtataaqtaba íbêqa wenókáá máena mú mikákáá anó-monoq-nakoma minnáyaba kukáíye. árain-owa-namma wemá kéena uyátá-maqma anóne. waayúka iyáánoo íma tarôq urááe. maa-márábí tarôq í-yátááqá íwaimanibo árai-monoq-naupare. ¹²Ítu Káríqto Áánûqtunopaca uyábéráíma kímora-taoqa máqtemma keqtááyábá uyábékuráíye. méme-naaagaraq purumakaa-nááégáráq ímataibo ímiye. wení naaegómá wenamáa maténa ketáái kúmiqa mamá yawwéqma matúq-matuq umá máiyaba tiwiráníqtaae. ¹³naayóbáqá mémegoni naaegáráq purumakaakóní naaegáráq purumakaakóní áráaqa irábí agáyáawana wení kaítogoma waayúkabaq popoq umá waayúkati paákaq yúmá tete umáyikéna ¹⁴áaqibo íbêqa Ítu Káríqtoni naaegómá tirunóbáqá mú mikákáá anómma tete kéíye. Ítu Káríqto táí-yataaqa wepí íma wáitana Áánûqtun Aágoma matúq-matuq umá kémaitana wení akoqnáama ámikaipoana Ítuma wenaúmá Áánûqtukaq amí-yátááqá mútûq páaq umá máí-yataaqa ámikáíye. ketáái mayaímá íma Áánûqtunnama wáitana minnáyaba wení naaegómá ketirutáa kéíye. miráinaqtaa mayaímá paá máena-Aanqtun-opake kanaaráq mayánátae.

**Ítu Káríqto wení naaegómá
aúgen-anona-anona
mamá akoqnáá kéiyé.**

¹⁵ Ítuma wení naaegóbóana aúgen-anona-anona wenôpake pááq uráiyé. miráuma yaímma náayuwabi Áánûqtu yááyarai-yuma wení matúq-matuq umá mái-waaroqa akoqnáá umá tétama yemá kanaaráq mayánoe. Ítuma puyéna waayúkama yeqtí táwí-yataaqa aménáápáqá naayón-ánóná-ánón-áímmá pááq éna yeqtí táwí-yataapike yemmá yáinikena wakúyikaraiye.

¹⁶⁻¹⁷ Ítáaro. móra-nakoma wení máqte-qtataaqa náa-taorabi amínénama wannaabí kágamaraiye. waayúkama ítátuweta min-nákómá puínata mi-kánnáámá yorautí-yátáárfiq ínoe. paá máinanama íma pááq ínimanibo anaaékaq wemá puínana mamá pááq íniye. ¹⁸ miráráá umá paá-naaegogaraq naayón-ánón-ánón-áímmá pááq uráimma waayúkama amí-wámmá ikákáae. ¹⁹ naayóbáqá Móteti waayúkama ámáan-aimma timá-yimena purumakaakóní naaegárq nokárq popoq umá ákû-ayaunapogaraq tipi-típigoni karogaron-áyáúnápógárq yamátuwena ámáan-aikokaraq waayúkagaraq yemmá popoq umáyikaraiye. ²⁰ miráuma tiráiyé: “naaenápó anóná-anon-aimma Áánûqtu maamin-áwááméqá waqmá mamá akoqnáá íniye.” téna Móteti tiráiyé. ²¹ mimórai q umá Móteti naaegógárq owá-nákáq máqte-monoq-yataakaq popoq uráiyé. ²² ámáan-aikaq taígani-qtataaqa naaenápó mamá kuyúqtukaiye. naaegómá wenamáa aqtímena kúmiqa mamá Áánûqtu yuwéna awikáqtukaiye.

**Ítu Káríqto wenamáárfiqa
ketáái kúmiqa kémaqtuwaiye.**

²³ kuyúqtuwaiyaba maamiráuma amí-yátááqá naaegógárq umáq-tukaamanibo mirái-qtataaqa paá amammá árai-qtataaqa Áánûqtuni márûkaq wáiyé. Áánûqtuni márûkaq-yataaqtabama uyátá-maqma íraqòmma amí-yátááqá ítama aónaraiye. ²⁴ ketáá itánátae. Ítu Káríqto aokaq-naúpáqá waayúka íumakaa-naupaqa árai-nakoni amakaqa uyábékaimanibo Áánûqtuni márûpaqa wenamáárfiq uyábékaiye. uyábékéna íbêq-kanaama wemá Áánûqtunopaqa keqtááyábá itó-uma máiyé. ²⁵ Íbaru-wayukati mú mikákáá anó-monoq-naqa naaúnarupaqa móra-tawigoni naaegógárq mamá móra-mora-karitimaatiraq uyábékaiye. áaqibo Ítu Káríqto wenaúma netuqyaa-kánáámá wetábá íámikaine. ²⁶ abo wemá netuqyaa-kánáámá mirá énamoena netuqyaa-kánáámá maramá tarôq urái-kanaaraq aú-aiqa mayániye. awaaraq-kánáábí ánatai-kanaama aqtórárfiq kéinana Ítu Káríqto kúmiqa matuwániipoana kímora-taoqa kuména wanaúma ikámikáae téna yímikaiye. ²⁷ máqte-kayukama kímora-taoqa púyonanataa Áánûqtu anaaékaq máqtemma yainániye. ²⁸ mimórai q umá Ítu Káríqto máqte-kayukati kúmiqa matuwániqtaba kímora-taoqa wemá wenaúma ikámikáae téna yímikaiye. marabí yauwéqma móragaraq kúmiqtaba íkuminibo wení waayúkama weqtábá awé umá márai yana kumma yiwirániye.

**naayóbáqá amé-wao-qtataaqa
Áánûqtukaq anó-monoq-wayukama
ámiqma kúmiqa íma
kanaaráq maqtukáae.**

10 naayón-ámáámmá Mótetini-
kanaama árain-amaanakoni

amakáá umá pááq íniqtaba min-ámáákóní mayaímá íma ánatariye. móraiq umá taítawaa-wamma ikámma Áánûqtukaq ókara-okara umá máqte-karitimaatima ámitana naayón-ámáákómá íma aarawaamá mamá mútûq arupú umá pááq umá ánatano. ²aaqáo. ámáakoma íma mútûq arupú éna pááq umá ánataginata íma óqa amí-yátááqá agayánoe. abo waayúkama yeqtí kúmiqa paábaq kóinata agaéyátábá íma íyapimma pááq ínatamoetama máqtemma taítawaa-wamma ókara-okara íma agamá ámiqma ánataginoe. ³máqte-karitimaatima amí-yátááqá kágayaawana yeqtí kúmikoma paá yaákaq kéiyé. ⁴mémegoni naaegógáráq purumakaakóní naaegógáráq kúmiqa íma kanaaráq maqtuwánoe. ⁵miráitana marabí kuména Ítu Káriqto Áánûqtuma timá ámikaiye:

“emmá amí-wámmá agayaí-yááréráq agamá amíyábá kúmiqa kématuwaiqtaba emmá íkákaiye.

móra aúma yokaa umá tímikaiye.

⁶missing?

⁷abo ké mirá téq kétune.

‘Áánûqtuo, emá nóinawabi tiráánaiq ónááq

minnýaba kukáune.

mi-kátáámá naayón-ámáán-áímmá agamatá-kánnáábí keqtábá tiráimma miraráá umá kemá máeq mirá kéune.”

téna Ítu Káriqto Áánûqtumma timá ámikaiye. ⁸áqnáabaq tiráiyé:

“taítawaa-wamma ikámma amí-yátááqá agayaí-yakaraq máqtemma taítawaa-wamma amí-yátááqá agayaí-yááréráq améta kúmiqa matuwaíyábá emmá íkákaiye.”

téna tiráiyé. áaqíbo naayón-ámáápí “ámikai-kamma agáyáaro” tiráiyé.

⁹anaaékaq ókaraq téna: “nóinawabi tiráánaiq ónááq minnýaba kukáune.”

téna tiráiyé. miráitana Áánûqtu naayóbáqá ámikai-kamma paábaq yuwéna mamá Ítu Káriqtoma kímora amí-yátááqá aúgeniq uráiyé. ¹⁰Ítu Káriqto Áánûqtukaq téna “nóiqtababi tinnamá mirá-onune.” téna tiráipoana wenaúma ámiqma minnýabae téna ketáái kúmiqa kímora-taoqa maqtukáiyé.

Ítu Káriqtoma kúmiqa kanaaráq maqtukáiyé.

¹¹Íbaru anó-monoq-wayukama máqte-tupaama mayaíyátábá kéeta taígani-taoqa amí-yátááqá Áánûqtukaq kámebo maa mirá umá amí-yátáákómá íma kanaaráq kúmiqa maqtukáiyé. ¹²áaqíbo Ítu Káriqto kímora-taoqa íráq-qtataaqa ámiqma kúmiqa matúq-matuq umá matuwéna Áánûqtuni ayáánurapaqa maraq máqe-uráiyé. ¹³mibáqá wé awé umá maínana Áánûqtu wení namuro-wáyúká mamá aítauqa aménáápáqá yíkaraiye. ¹⁴kímora amí-yátááqá wemá aarawaamá yeqtí kúmiq-yataaqa matuwéna yemá mútûq arupú umá paá ánatayikena Ítuma uréna miráumaraa matúq-matuq umá yeqtí kúmiq-yataapike kéwakuyikáiyé.

¹⁵Áánûqtun Aágoma timá abarokáq umáqtuwena áqnáabaq tiráiyé:

¹⁶“mi-kánáámá áqnáabaq ánataginana aúgemma anóná-anon-arain-aimma yeráwáqtê maránúne. minnáe. ketí aúgen-amaan-aimma yirupí yiménúnama

yeqtí yúyánápí agamaránúne.”

téna Áánûqtun Aágoma tiráiyé. ¹⁷mirá-timaqtuwena óqa mamá téna: “yeqtí kúmikaraq táwî-yataaqa okáráq móra-garaq íma túyánámmá itáyikanune.”

téna tiráiyé. ¹⁸abo Áánûqtu kúmiqa matukáipoana kúmiq-yataaqtaba ketáái agamá amé-waona-yataaqa ókaraq íma yayániye.

**ketáámá Áánûqtukaq tirummá
améta wení waaqókaq ónúntaa.**

¹⁹ miráuma ketúnabaro, Ítuma pukáipoana naaúnurapaq Áánûqtunopaq máena ketáámá abáqtikainaqtaa kanaaraq uyábera-nunatae. ²⁰ Áánûqtunopaq aúgen-amma matúq-matuq umá máiyataba mamá páaq umá tabaráábebi yarótámaraa umá keqtáá tímikaiye, wenaúma tabarááberaa umá wáiyé. ²¹ ketáái mú mikákáá anó-monoq-naqa Áánûqtuni waayúkama keyabiye poaqtaa ²² ketáámá agaemá tirunóbáqá íma waínaqtaa áraimma tirummá améqtaa ketáái araaqtáma íwái-nokaraq tete umátuweqtaa maamin-áwááméq-yátáákáráq Áánûqtunopaq waaqókáq ko mánátae. auyánámmá ámiqma wetê awé-í-yátááqá akoqnáá umá ógiqma wenôpaqa ko mánátae. ²³ Áánûqtu itáiq-itaiq umá yabi ínipoana wení árain-aimma yabiqma káonaunaboanataa íráqô-qtataaqa awé únna-yataaqa minnáyabataa ketáá yáqtoranatae. ²⁴ ketáá wenaóna-wenaona umá yabiqma maéqtaa káqowa-kaqowamma kaayoné-yátááqá yiráátima yíwáqnaa iyábá íráqô-mayaima mayánátae. ²⁵ yaímma-wayukama oníq umá íma mórabi yorupamá miráumaraa íma mánátae. uyátárai-nakoni kanaagómá waaqókáriq kéipoana aamá timá yokirétaa móra-akaq mirá-onatae.

**ketáámá tirummá ámiqma
akoqnáá ónátae.**

²⁶ ketáámá Áánûqtuni árain-aimma ítareqtaamanibo aati-aatimá kebó-yátáákáráq kúmiq-yataakaraq páaq éqtaama mórana agamá amé-wao-qtataakaa umá kúmiq-yataaqa matuwáníqtaba íma wáiyé. ²⁷ maaminnáyaba yuwé táaqa káinaq

Áánûqtuni yainá-yátááriq éna wení namuro-wáyúkámá máqtemma anón-irabi kautínoe.

²⁸ Mótetini kanaaraq ámaán-aiko téna kaayarábi kaumo-wáimô tétamo móra-nakoma ámaamma aratínnama wemmá timá móra-akaq maréta ikáqtuwanoe. móra-nakoma Mótetini ámaamma mamá paábaq-paabaq ínatama íyaqa íameta wemmá ikáqtuwanoe.

²⁹ móra-nakoma Áánûqtuni ánikoma márúte aménáápáq yuwáinatama wení anónnáma uyátá-maqma anómma wániye.

Áánûqtuni anóná-anon-aiqtabama ánikoni naagómá maan-nákóni táwí-kumiqa matukáitana

wemá iténa “páaqyan-awiqa yéna anón-awiqa íkéyaiye” mirá téna maamirán-áuyánáná kéitaiyo? Áánûqtun Aágoni kaayoné-yátááqá wemá timá agaebí mayákaraiyo? maaminnáyaba túyánápi máráaro. móra-nakoma Mótetini ámaán-aikoma araténa

anómma anónnáma mayánímanibo maamin-nákóni anómma uyátá-maqma táígon-anonnama yayániye.

³⁰ min-nákómá tiráimma ketáá kéitau-natae. minná: “anónnáma ápéqa yimí-yátááqá ketí mayáimá wáiyé. anónnáma yeqtí meyámmá yawéqma yiménúne.” téna tiráiyé: “uyátárai-nakoma wení waayúkama yainániye.” téna tiráiyé. paá mái-Aanuqtu ayáápi yáqtorainaq-taama ³¹ minnáyaba ikatíqa ôriq umá ónátae.

**ketirutáá Áánûqtukaq ámiqma
yáqtoqma maígáae.**

³² Íbaru-wayukao, keráwáqtí naayó-qtátááqtábá túyánámmá ítáaro! mi táoqa Áánûqtuni ókómmá túyánápi tágaitana taígani-qtataaqtaba

tiqtaba éq anómma tú-tiqtaba urááe. ³³yaímma-taoqa máqte-kayukati yúrapí mamá itó-umatiketa táwî-aimma timátiketa mamá táíq umátiketa ínômanibo yaímma-taoqa aarawaatê mimórai q umá yíwáqnaa íyábá yokaa urááe. ³⁴keráwáqá tiruqtabá ánná-naupa q máíya-kayukama keráwáqá aónéra móra uyátá-maqma íráqô-qtataaqa matúq-matuq umá máí-yataaqa umátokaae. miráípoata yeráwáqtí máqtemma maa-marábí wái-qtataaqa aúqmayetaa timuqá maqmá máqe-uraae. ³⁵abo ikatíq íoro! anaaéka q anón-apeqa wániye. ³⁶paá waqmá Áánûqtu wemô ínna-yataaqa minnámo máena-yataaqa paá mikáq yáqtoqma miráiq-mirai q oro. anaaéka q wemá timá akoqnáá umákai-qtataaqa keráwáqá mayánoe. ³⁷Áánûqtun aúba-wannaabi téna:

“pááqya-kanaama móra-nako kumónáe tínna-nakoma kumíniye. páátákáá kumíniye. ³⁸ketí kateko-wáyúkámá yirukaráq yúyánákáráq yiméta mánoe. ááqibo yaímma ketí waayúkabikemmo tinaaémo umátimetama weqtábámá íma timuqá maqyikánúne.” téna Áánûqtun-auba-wannaabi mirá kėtiye. ³⁹ketáámá aamá íma ítáa-kayukaraa umá íma waéqma Áánûqtunopake aúyokonunatae. ímiye. ketáámá itáíq-itai q umá yabíqma máraananataa kuqtiwiráníqtaae.

matúq-matuq umá yabi-í-yátááqá

11 Áánûqtuqtaba aúyánámmá itáíq-itai q umá yabi-í-yátááqá minnáe. máqte-qtataaqa ketáámá Áánûqtuka q awé únnayaba íkáonauna-yataaqa ínîqtabataa awé kéunatae. ²naayóbáq-wáyúkámá Áánûqtuma matúq-matuq umá yabíyéwana Áánûqtu weqtábámá yimuqá maqyíkaraiye.

³matúq-matuq umá yabi-í-yátáákaráq ketáámá kéitaune. Áánûqtu maa-marágáráq wíyôkaraq wenáanapo tarôq umákaiye. miráuma íbêqa káonauna-yataaqa kanaaráq ítaa aónéwauna-yataa qnapo tarôq uráíye.

Éboyaa Ínokiya Nóaa

⁴matúq-matuq umá yabi-í-yátááqnápó Êbo agamá amé-wao-qtataaqa Áánûqtuka q ámikaiye. Êbo wení amí-yátáákómá Kááinani amí-yátáákómmá uyátáraiye. matúq-matuq umá yabíkáiqtataboana Áánûqtu wenáyábámá amuqá marákáraiye. Êbo wení kateko-ááíqtábámá wení Áánûqtu wenamáárfíq amuqá marákaraiye. Êbo pukuráimanibo wení matúq-matuq umá yabi-í-yátááqá ketáá túyánákáq taáka q makáunatae.

⁵Ínoki wení matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana wemá waéqma káqoníq umá ípukuraiye. wemmá Áánûqtu múte awíq-mataipoana móra-nakoma abáá-imanibo íkaonaiye. Áánûqtuni aúba-wannaabi weqtábá Áánûqtu amuqá marakéna naayóbáq múte awíq-mataiye. ⁶móra-nakoma wení matúq-matuq umá yabi-í-yátááqá íma wáitana Áánûqtuma íma kanaaráq amuqá kémarakaiye. móra-nakoma Áánûqtunopaq wé íyábá kákaitana kaayaq-yátááqá Áánûqtuqtaba aúyánápi mayaígáae. minnáe. Áánûqtuma áraimma maéna Áánûqtu máqtemma weqtábá abáá íyana weqtí ápéqa yimínata aúyánápi mayaígáae.

⁷Áánûqtu Nóaamma nói-qtataa qtaba pááq íniye timá ámikaiye. Nóaa matúq-matuq umá yabíkáiipoana Áánûqtuni watáama iténa wakáíye. anón-unopi-kaare tarôq uráíye. únópi-káárébí wemá wení aara-íyápóté uyábereta anó-nomma aúgípíke Áánûqtu yeráwáqá yiwíkaiye.

matúq-matuq umá yabi-í-yátááqtábá Nóaa wenamáa máipoana maa-márábí-káyúkámá iyuwéna yawááq umá yíkaqtukaiye. Nóaa wení matúq-matuq umá yabi-í-yátááqtábá weqtábá kateko-kánóré Áánûqtu tiráiyé.

Áabaraama

⁸ Áánûqtu Áabaraamma ááyaitana wemá wataáama wakáiyé. wení naakumó yuwéna Áánûqtuma tin-áúgé-márúkákáq uráiyé. Áánûqtu aúge-naakumo akoqnáá umá téna aménúne tiráipoana Áabaraama kóuraiyé. wení matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana wemá waqma náakaraq yamáune téna íma ítaraiyé. ⁹ min-áúgé-márúqá Áánûqtu téna aménúne tiráipaqa ko máqe-uráiyé. mikákáq kárágáaqa máqe-uráiyé. Ááítekikaraq Yáakobogaraq owá-náúpáqá máqe-uráae. yenákámá mimórá akoqnáá árain-aimma Áánûqtu timá yíkaraiyé. ¹⁰ Áabaraani anó-maruqa Áánûqtu ámúraaq-aaikaraq matúq-matuq umá ámúraaq tarôq íniyé.

¹¹ Térai Áabaraani ánáako araaqná kagéna iyápóma íma kanaaráq marákááwaniq énanibo Áánûqtu akoqnáá-arain-aimma timá-yikena iyápóma yiménúne tiráiyé. Áánûqtuni máqten-aimma Áabaraama aúyánápi ítaraiyé. wení matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana Áabaraama abóará ayúkáiye. ¹² anónuqma kágipike min-iyápómá marákáraiye. min-ánnábíké taígani Ibaru-wayukama pááq uráamma miráuma wíyókáá éta kegébaraa urááe.

¹³ Áabaraani ánnáma matúq-matuq umá yabi-í-yátáákáráq pukurááe. maamin-íráqó-qtátááqá Áánûqtu árain-aikaraq akoqnáá umá timá yímikaitata mi-káyúkámá íma aónaraabo pááq ínítqaba nékaq aónéta yimuqá makááe. yúyánápi

téta: “kárágáaqa ya máunatae. pááqya-kanaama maa-márábí kémaunatae.” téta yúyánápi tirááe. ¹⁴ yemá mirá-káyúkámá yúyánápi téta yeqtí árai-maruqta abááiq-abaaiq ommá íaonarae kéitaunatae. ¹⁵ yemá íma yeqtí naakumoyábámó yúyánámmá itétama yeqtí naakumóbáq yauwéqma kanaaráq uwínoe. ¹⁶ ááqibo uyátá-maqma-nakumoyaba abáá umá mayánéta Áánûqtuni márúkaa-nakumoe. yeqtábámá Áánûqtu íma agaé umáyikena téna yeqtí Áánûqtu máune. yeqtábá anó-maruqa yokaa-yokaa umá yíkaraiyé.

¹⁷⁻¹⁸ naayóbáqá Áánûqtu Áabaraama makaténa

wenáanikomma Ááíteki “ikámma agamá amé-wao-qtataakaa uwo” titana Áabaraama wení matúq-matuq umá

yabi-í-yátáápóana wemá yokaa éna amíné uráiyé.

Áánûqtuni akoqnáá-arain-aimma “Ááítekipikemma taíganin-anna-wayukama máqe-uráae” téna

Áabaraama timá ámikaimanibo wemá yokaa-yokaa éna wení iyápó ikámma agamá amé-waonikaa umá amíné uráiyé.

¹⁹ aúyánápi téna “Áánûqtu ketáanikoma Ááíteki puínabike kanaaráq itó-iniye.” mimórá-áúyánámmá itáitqaba Ááíteki pukáipike Áabaraama awíkaiye.

Ááítekiyaa Yáakoboyaa Yótêbi

²⁰ Yáakoboyaa Ítauqta wenaabóamá Ááíteki akoqnáá-arain-aimma waaroqá timáyikena: “anaaékaqa yimuq-yatááqá maayáyóye.” téna timá yíkaraiyé. wení matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana anaaékaqo pááq ínítqaba kanaaráq timá yíkaraiyé.

²¹ mimóráiq umá Yótèbi wenáaniko-rata Yáakoboma móra-mora waaroqá timá yímíqtuwena anaaékaq pukáiyè. wení uréire íyátáráq aagebéna Áánûqtukaq taígani íráqô-qtataaqa Áánûqtuqtaba “tíkáiyè” tiráine. paá wení matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana wenáanikoni kanaa-yúpáámá kanaarác “tíkáiyè” timá yíkaraiye.

²² Yótèbi wemó wení puí-kánáá awaarác itana Ítiráaeo-wayukayaba Íqtíbike yéta tiráiyè. miráuwomaraauwo-aimma wení ayáátámma náarabi uqmá utáníqtaba tiráiyè. wení matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana tiráine.

Móteti

²³ Mótetimo kaumo-wíyópi páaq itana wenanóboma wemmá yabírakarae. yenáká yabíraketa aónááyamma kína íráqôn-iyapoma máqe-uraipoana anómma yabíkái-nakoni ámáamma inaamaí-íyápómá máqtepaq yíkamini-waigoni ámáamma íma waqmá íma íkatíq urááye. yenákátí matúq-matuq umá yabi-í-yátáákárác máqe-uraaye.

²⁴ Móteti múte anómo káurena wemá Péro Íqtíbi mi-márúkóní anó-naqa wení ayáámukoma Móteti wenánini ítígáae téna áaqa íkaraiye. wení matúq-matuq umá yabi-í-yátáákómá anómma aúkaiye. ²⁵ wemá íma kúmiq-yataakaraq kebó-yátáákárác abáá éna awaarác-yúpáámô amuq-yatáápímmá mániqtaba kéiyè. ímiye. Áánûqtuni waayúkate yeqtí yútikaraq ínítqaba uyátá-maqma kákaiye. ²⁶ auyánápi ítama Metáiyaqtabama agaémô éna uyátá-maqma Íqtíbi-marabi-qtataaqa íráqómma wáqe-uraiye. miráipoana Móteti wení anaaékaq ápéqtaba mayániye.

²⁷ wení matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana Móteti Íqtíbipake koéna anómma yabíkái-nakoma áyamma umákáiqtaba íma íkatíq uráiyè. íma ko yawwéqma íniye. Áánûqtumma wenamááríq aonarenaboana uráiyè. ²⁸ naayóbáqá Móteti kótai-kanaagoni aammá wení matúq-matuq umá yabi-í-yátáápi tiráiyè. Ítiráaeo-wayukama naaemá oqtaráq popoq umákaiyanama puí-káqtó-nákómá Áánûqtunopake yeqtí áqnáabaq-aanikomma íikaminiye. ²⁹ aaq íráqma-taoqa Ítiráaeo-wayukama anó-karogaro-nomma káqnáma kokoq umágitata matúq-matuq umá yabi-í-yátáákárác aqtamá kóta-maqtuweta kówana yetinaae waqmá ommá Íqtíbi-wayukama aqtánáae temánibo nokómá mamá yawáaq-umaqtukaiye.

³⁰ Ítiráaeo-wayukati matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana Yériko-tíqa yawarápama kumá-uraiye. abapaké kaayaq-yúpáámá Ítiráaeo-wayukama yaútu-yautu umá uréire owana yawarápama kumá-uraiye. ³¹ móra-taoqa mórana aakaq-nónímmá Aréaabi timá-yimi-kayukama Áánûqtuma íkewarai-kayukama yíwáqnaa umá yíkaraimanibo wení matúq-matuq umá yabi-í-yátááqtábábóana Áánûqtuqtaba íma ítaraa-kayukama yeté íikakaae.

³² ókaraq ténú? Akítianiqtabama Pérakiqtabama Táamutoniqtabama Yépataaqtabama Tébitiqtabama Táamuyoqtabama aamá itaí-wáyúkáyátábá óq-wataagoni kanaamá íma wáiyè.

³³ taígani-marukaq ááíqa éta yeqtí matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana ááíqtaba uyátáraae. kateko-ámmá wakáápoata Áánûqtuni íráqô-qtataaqa wení akoqnáá-arain-aikaraq timá yímimma yemmá matááe.

arááyakoni óyauqa aúyaqtuweta

³⁴ iramá putíqtuweta

waqtáámmá yigaibánôpikemma
yiwíkaiye.

yemá aqnúnîq umá máqe-uraamanibo

yemá akoqnáa-wayukama aúkááe.

akoqnáa umá kárágáaq-wayukati áái-q-
wayukama

uyátáraae.

³⁵ matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana

yaímma aarama yeqtí pukáá-kayukama

pukáápike yauwéqma matááe. yaímma-

wayukama yíkamoata pukááe. Áánûq-

tuma anaaéma umá améta abo yeqtí

namuro-wáyúkámá iyuwéta íkoinopoata

yúyánápí téta puíyapike itó-uma matúq-

matuq umá mái-yataaqa uyátá-maqma

mayánoe.

³⁶ yaímmama yimíqmíq-áímmá yeqtí
namuromá

kéteqtaba matéta ánná matááe.

yaímmama ánná atáá-ataa umá

ánná-naupaq yíkaraae.

³⁷ káqomma óqtatama iyaabóma
yíkameta

waqtáánápó yigaibamá ábákaa urááe.

tipi-típigoni áuwaratigaraq

mémegoni aúwaratigaraq kéyauteta

ánnábi kémaae-kayukama

yú-aiqa kémayaa-kayukama

otaammá kuyíkaraa-kayukama máqe-
uraae.

³⁸ yemá mú mikákáá íráqô-kayukama

maa-márábí káyúkáráá íuraae.

kaqmáápakaraq anubakaráq uréire
kéeta

muriánóbakaráq kekoq anóbakaráq

mipí yúwataae.

³⁹ abó! náaraq kanaawaq yeqtí

matúq-matuq umá yabi-í-yátááqá

wáqe uráíyô! ááqibo Áánûqtuni

íráqô-qtataaqa akoqnáa-arain-

aimma timá yímikaitata

yemá ímataae. ⁴⁰ Áánûqtu

káqon-augen-auyanamma

keqtááyábámá mamá pááq

uráipoana maami itaí-wáyúkámá

naayóbáqá kémaeta ketáágáráq

mútûq pááq umá ánataginoe.

Áánûqtuma wenaúgen-auyanamma

miráuma wáíye.

Ítuma túyánámmá amétaa miráráa ketáá ónátae.

12 ketáá nôraq kéuno?
maami-ááráwáámô naayóbáqá

máqe-uraama yeqtí áaimma páá

keqtáábáq ôriq umá taígani-kayukama

ikúma yaútuma konnákáá kéoe.

máqte-qtataakogaraq wéyáwé

umágitana kúmikogaraq yáqtoqma

yatítinaraimma maami-qtátááqá paábaq

koíno. ketáái tíyaqa yáqtoqma akoqnáá

éqta uyaatí-yátáápike kúmiqtabama

uyátáananataa páátákáá uyátá-maqma

ónátae. ² Ítu Káríqtoq túraqtaa

karáqma arupú umá minnáyaba

ónátae. ketáái matúq-matuq umá

yabi-í-yátáákón áaimma áaipakaraq

aqtóbakaráq Ítuma máíye. kaapaq-yámá

yínipoana íma ayúkuraiye. ímiye.

Áánûqtuni amuq-yatááqá anaaékaq

mayánipoana wemá kaapaq-yaráq

agaemá íyéna aúyánápí íitaraiye. íbêqa

Áánûqtuni ayáánurapaq wemá maraq

máíye.

Áánûqtu ketáámá áyamma umátikenataa arupú-amma tiráátiraiqtae.

³ ítáaro. kúmiq-wayuka wemma

awáákéta aíqa mayámíkaamanibo

Ítuma wení matúq-matuq umá yabi-

í-yátááqá Áánûqtutaba uyátá-maqma

anómma ayúkáiye. Ítumma túyánápí

maréra aqnúnîq éra íma yuwaaro!

⁴ keráwáqá kúmiqtaba ááiqa ománibo

min-áíqtabámá keráwáqtí naaegómá

íma kukáiye. ⁵ Áánûqtu mamá timá

akoqnáá ámiqma keráwáqá mi-kátáámá

tiwikarâô? Áánûqtu nóinabi máqtemma

wenáanimaaaqa maaminnáyaba timá tímikaiyo?

“ketáanimaaro,

uyátárai-nakoma táigoniq umátikena

yíkaniqtaba atéráaro!

emmá aáqa yoráinayaba

íma komá yamátuwe kóaa!

⁶ aúyánákákq itaao.

uyátárai-nakoma maa-káyúkámá

náyubi táigoniq uráamma

mamá arútáyikena

yeqtábá òriq umá kákaiye.

máqtemma wenáanimaaaqa tebúqa yíminiye.”

téna tiráiyé. ⁷ keráwáqá yabíqma

akoqnáá éra Áánûqtuma ayuwáiyana

keráwáqtôpaq yíno. keráwáqtí tú-tiqa

wáitana Áánûqtu wenáanikokaa umá

mamá kárutaiye. máqtemma yiboámá

yeqtí yáanima mamá kárutaiye.

⁸ móra-iyapogoma aboámá íma

táigoniq uráamma arútáyikaraune

ténama wemá árain-aanima íma

máamanibo aguyáán-iyapoma máiyé.

⁹ itáaro! ketáái marabí-kétibótáá

ketáámá táigoniq únayabataa

mamá kárutatikaawaqtaa yeqtíwíqa

múte kényayunatae. aágoni aboámá

wenaménáápáq uyátá-maqma òriq umá

mánátae. abo wenôpake matúq-matuq

umá mái-yataaqa kémayaunatae.

¹⁰ paá pááqya-kanaama keráwáqtí

marabí-kétibótáá táigoniq únayabataa

mamá kárutatiketa yetáákaqa

katekoíq kéoe. ááqibo Áánûqtu ketáái

íraqô-qtataaqtaba tíwáqnaa umáe

kéuiye. wení aokaq kateko-yátááqá

keqtááyátábá akáinana yainánipoana

wemá keqtáámá táigoniq umátikenataa

mamá kárutatikae. ¹¹ ketibotáá táigoniq

umátikenataa mamá arútátikanipoaqtaa

mi-kánááráqá timuqá íkémaraunatae.

ááqibo anaaékaq arútáyikai-kayukama

kaayoné-ápéqá mayéta yetí kanaaraqá

kateko umá mánoe.

ketáá tiyáátama kumá akoqnáá ónátae.

¹² keráwáqtí tiyáátama akáginaq múte arútáaro! keráwáqtí tiraayumá yátagi-naq akoqnáá oro! ¹³ aamma arupú umá oro. miráinata waayúkama yiraayumá yátágina-yuma aapaké íma waeránô-manibo mamá atóbanoe.

¹⁴ máqte-kayukate kaayoné-yátááqá abáá oro. kateko-wáyúkámá mamá ayúboro. kaayoné-yátáákáráq

kateko-yátáákáráq maaminnâ iyoreq

uyátárai-nakoma íma kanaaraq

aónanoe. ¹⁵ móra-nakoma Áánûqtuni

íraqô-qtataapike waékiyabama

atéráaro! móra-nakoma ikaaq-ánáyúkáá

waayúkabi uwaaq-yátááqá mamá

ayubíyábá atéráaro! ¹⁶ Étáu pááqyan-

aawaqa mamé iréna wení áqnáaekoni

waaroqá aboánôpake máqtepaq

meyánîq uráiyé. Íbaru-wayukao,

keráwáqtí áqnáaekoni waaroqá

Áánûqtunopake pááqya-qtataaqtaba

íma wanamí-kenami oro. Étáu uráinikaa

íoro. ¹⁷ túyánámmá itáaro. anaaékaq

Étáu wenábóání waaroqá móragaraq

ákárainanibo wenaboámá káubiq

éna íamikaiye. wemá miráiqtaba íma

kanaaraq waéqma ibiqá òriq umá

yaráimanibo áqnáaekoni waaroqá íma

kanaaraq matáiyé.

ketáámá íraqôn-anubaqa áwíqa Tááíoni yaayáqinoe.

¹⁸ keráwáqá ánekuqma Tááíoni-

anubaq Ítiráaeo-wayukaraa íma ya

áíkutaae. aokaq-ánúbóata waayúkama

ínekuinoe. Tááíoni-anubaq iragáráq

kumayukómá aabutámmá auréna

tutúwáá aqa yéna abotáyákáráq

¹⁹ wíyonaaraa-aagaraq móraiqtaba téta

íma ya áíkutaae. mi táoqa waayúkama

wíyon-aama kéiteta ókaraq íma

itaí-yááqá yawíkáiyé. ²⁰ móra-aimma

yé ítaraama mirá-uraiye: “móra-nakobi

wáiwaakoma min-ánúráq ánekuiyama máqtemma óqtatanapo iyaabóma yíkamonatae.” téna min-áímmá tiráíye. min-áíqtábá waayúka yáaqa ôriq umá karááe. ²¹mi yáaqa kái-yátááqá aónaawana Móteti tiráíye: “kegáráq táaqa kaitaqá ateqte kéune.” téna Móteti tiráíye. íbêqa miráráá íyábá íma yagáíkuoye.

²²áaqibo ítáaro. mi-máqté-qtátááqtábá íma ya áíkutaee. Tááíoni-anubaq paá mái-Aanuqtuma wení márúkaqa wení Yérútáárebaqa taígani-taigani kaqtó-wayukagaraq yorupamá minnáyaba Tááíoni-anubaq yimuq-yatáápíké ya áíkutaee. ²³Áánúqtuni márúkaq agamaréna yepáq yorupamá áíkugowana Áánúqtu máqte-kayukati yainai-náqá wenôpaqa ya áíkuteta áqnáaema kateko-wáyúkámá mútúq páaq umá kánateta yetôpaqa ya áíkutaee. ²⁴Ítuma aúkáapi-naqa aúgemma anóná-anon-aiqtaba akoqnáá umá tirái-nakoma wenôpaqa ya áíkuteta wení naaegómá popoq umá naaeráq ya áíkutaee. Ítuma wení naaegón áaikoma uyátá-maqma íráqô-qtataaqa tiwíqmenataa Èboni naaegómá kótámakuraiye.

ketáá ateránatae.

²⁵aamá tinná-nako tinn-aimma íkéite-keite íoro. min-nákómá wenáagaraq maa-marábí-káyúkáyábá Áánúqtuma timáyikena yaímma wemma íkéite-ikeite umá máeta íbekuraee. miráitata móra aamá tinná-nakoma Áánúqtuni márûpake tinn-aimma íkéite-ikeite umá uyátá-maqma ókaraq íbékonunatae. ²⁶naayóbáqá wemá téna wenáagoma maramá waráá-waraa uráimanibo íbêqa óqa akoqnáá árain-aimma tiráíye. minná: “paá íma maramá waraa

ónúnamanibo maa-márágáráq yanáá-márúkáráq kímora-taoqa waráá-waraa ónúne.” téna tiráíye. ²⁷kímora-taoqa miráuma tiráátiraiqtaae. minná paá máqtemma tarôq urái-qtataaqa waráá-waraa umá aweqtánimanibo tébakaq íaonaraa-qtataaqa paá wánoe.

²⁸⁻²⁹aúge-maruqa keqtáá tiména íma kanaaráq waráá-waraa ínipoaqtae minnáyaba “tíkáiye” tenúnatae. “tíkáiye” Áánúqtukaq tinnaiq ónátae. ketáaikotaa wemá akáinaiq ónátae. ketáái Áánúqtuma anón-iraraa umá máqtemma táigo-qtataaqa kánimma miráráá máíye. abo wenáwíqa múte yaaguyabéqtaa kaayoné umá maéqtaa nunamummá ténátae.

túnabakaa umá tíkáinaiq umá máero.

13 Ítu Káríqtoqaq túnabakaa umá tikáinaiq umá aati-aati máero. ²túyánámmá ítama kárágáaq-wayukama íráqôniq umá naaópaq yíkáaro. yaímmama maamiráamá íyamma íma ítareta kaqtó-wayukama Áánúqtunopake yíyamma mirá-inoe. ³ánná-naupaq-wayukama keráwáqá yeqtí aúkáapikaa máerá yemma túyánámmá ítáaro. yútiq-wayukagaraq karí-wáyúkágáráq yeqtí aúkáapikaa máerá túyánámmá ítáaro.

⁴ye-áúkákáq máqtemma mamá kanaa ónátae. ánáakogaraq awaílkógáráq weqtábá-weqtaba yabíqma matúq-matuq umá ónátae. anu-ánû uréire étamo ye-áúkákô yainéta íyamma ápéqa anaáekaq Áánúqtu yimíniye.

móneqtabama páaqyan-awiqa yamámiyo. keráwáqtí máqte-qtataaqa kenamááríq yimuq-yatáápí máaro. aanibo téna Áánúqtu timá tímikaiqtaae: “kenamáaraq íma tiyuwánúne.” téna timá tímikáíye. ⁵missing? ⁶ketáá árain-arutaa maéta ténátae:

“uyátárai-nakoma kemmá tíwáqnaa í-náré.

ké íma ikatíq ónúne.

marabí-káyúkámá keqtábá
nónraq kanaarác umátikano?”
téqtaa tenúnatae.

**naayóbáqá anó-kayukati
yáaimma waránátae.**

⁷naayóbáqá anó-kayukama
Áánûqtuni watáama timá tímikaama
minnáyaba túyánámmá ítáaro.
náaraq umá máeta puyéta uráanabiyo
yauwéqma túyánámmá itéra yeqtí
matúq-matuq umá yabi-í-yátááqá
mimórai q umá oro. ⁸énaikaraq
íbêkaraq matúq-matuq umá Ítu Káríqto
mimórai q umá maíye. ⁹ókon-okomma
yirááti-yataakaraq káqo-kayukati
yirááti-yataakaraq kateko-ápíké íma
yuwáiyana tíwíqma áwabaqa tikaíno.
Áánûqtuni íráqô-qtataaqnapo ketáái
timammá akoqnáá umá pááq-umaginoe.
wenámáakoni íráqô-qtataaaqnapo
uyátá-maqma íráqôni q kéibo
aáwakon-aimma ímiye. áamámma
aáwakoni áamámma waayúkama íma
yíwáqnaa kéíye.

**áme-wao-qtataaqtaba
Áánûqtu kákaiye.**

¹⁰anó-monoq-wayukama naayóbáq
agamá amé-wao-qtataaqa owá-náúpáqá
amí-yááreráqá matáámanibo
aúgemma amé-wao-qtataaqa íma
kanaarác mayánoe. ¹¹mú mikákáá
anó-monoq-nakoma waíwaakoni
naaemá aokaq naaúnurapaq
Áánûqtunopaqa máqe-uraimma
mamá uyábékema kúmiqtabama
agamá amé-wao-qtataaqa Áánûqtukaq
ámikaiye. ááqibo waíwaakoni aúma
máápaqa kuru aaumépaq agatááe.
¹²miráuraani q umá Ítuma wegáráq
máápaqa kuru aaumépaq púitana
wení naaenápó waayúkati kúmiq
maqtukáíye. ¹³wemá miráuraini q umá
íbêqa matáin-agaema wegáráq ketáámá
Íbaru-wayukati kuru aaumépaq wemmá

wáqma ko mayánatae. ¹⁴ketáái árain-
ano-maruqa maa-marábí íma wáíye.
Áánûqtuni kateko-márúqá yínîqtaba
awé umá máunatae. ¹⁵aati-aatimá
amé-wao-qtataakaa umá ketáái timuqá
maréqtaa Ítuqtabama wenáwíqa
múte yamá Áánûqtukaq ténátae.
aati-aatimá Ítun áwíkaq tóyaupike
“tíkáiye” ténátae. ¹⁶íráqôni q íyábá
ítiwikaaro! wenáwaqnaa-wenawaqnaa
íyábá ítiwikaaro! miraráá umá
amé-wao-qtataaqtaba Áánûqtuma
kákaiye.

¹⁷keráwáqtí anó-kayukati aamma
wáraaro! yeráwáqá nóiqtababi tíyani q
oro. anaaékaqa yeqtí mayáimá
máqte-qtataari q urááqtaba Áánûqtukaq
timá-amenatae. miráipoana aati-aatimá
keráwáqtí timakómá yabíkáiye.
keráwáqá waráiyana yimuq-yatáápi
yabítikanoe. íma waráiyana tirummá
íyéta íyabítikanoe.

nunamummá tíwáqnaa-tiwanaae.

¹⁸keqtááyábá nunamummá tíq-ti q
oro. ketáái túyánámmá Áánûqtukaq
arupúma umá wáiyaba kéitaunatae.
máqte-tupaama kateko-yátááqá
tíkainai q ónúnatae. ¹⁹mi-qtátááqá
akoqnáá umá mirá-oro téna
miráiyataba awaaraq-kánáábí kemmá
Áánûqtu móragaraq keráwáqtôpaq
wakútikaniye.

²⁰ketáái uyátarai-nakoma Ítu
Káríqtoma Áánûqtu wemmá
pukáipike itó-umakaraiye. Ítuma
tipi-típigoni íráqô-kawaa-naqa ááyena
wé pukáitaboana Áánûqtuni
anóná-anon-aimma matúq-matuq umá
umánataqtukaiye. kaayoné-yátááqtabá
Áánûqtu máena ²¹máqtemma
íráqô-qtataaqa wení auyánáqtabá
íyamma kanaarác timíniye. Áánûqtu Ítu
Káríqtonapo keqtáábimá máqtemma
íráqô-qtataaqa akáinai q íniye. Ítu
Káríqtoqaq Áánûqtuni tágama-yataaqa

matúq-matuq umá wáíye. miráuma waíno.

yaímma-aqto-aíne.

²²ketúnabaro, maamin-áípíké akoqnáama mamá awé umá ítama oro. maamin-áúbá agatáuna íma ayáqtáaq-aubae. ²³kemá timá-timenaa kéune. ketáái tíbâqa Tímoti

ánná-naupake ayúbákaawana abo awaaraq-kánáábí yínakama ketê máinaqa keráwáqá ko tímónayuye.

²⁴keráwáqtí anó-kayukagaraq Áánûqtuni waayúkagaraq yeráwáqá ketí watáa yímero. Ítari-wayukama keráwáqá yetáama timá tíkaraae. ²⁵Áánûqtuma wenamáakoni íraqò-qtataaqa keráwáqtê waíno!

Yèmiti

1 min-áúbá-wánnáámá kemá Yèmitima Áánûqtuyaa uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni mayái-nákómá agatáune. Áánûqtuni Ítiráeo-wayukama máqte-marabaqa wéyáwé umá máa-kayukayopaq kágayaune.

²ketfbâqawaaraa-kayukao, káqo-kaqon-ummaa-yataaqa keráwáqtôpaq paá umátikainaq abo keráwáqá paá yaákama máero. maamin-úmmáá-yátááqá keráwáqtôpaq ínama keráwáqá uyátárai-nakon-aama yáqtoqma akoqnáá éqa miráráá íyana keráwáqtí tirukómá uyátá-maqma akoqnáá aurániye. minnáyaba áqa káonaae. ³missing? ⁴keráwáqá yáqtotukeq keráwáqtí íráqôn-aaimma uyátá-maqma anóniq ínaqa móra íráqô-qtataaqa Áánûqtuqtaba íma ayawáá yánoe. ⁵keráwápiké móra-nakoma akoqnáá umá íráqôn-auyanaqtabamo kéenama Áánûqtukaq ítama aónáinana wemmá amíniye. Áánûqtuma wení íráqô-qtataapike amuqá maqma keráwáqá máqtemma timínéna kéieye. ⁶keráwáqá minnáyabamo ítama káoneqa íma kaayaq-túyánámmá itéraq tñômanibo paá wekáq tirummá áméro. waayúkama kaayaq-yúyánámmá únómmá uwáágoma awekárááq iníkáá umá mi-káyúkámá mááe. ⁷miráráá káyúkámá kaayaq-yúyánámmá wáina-yuma yemá uyátárai-nakonopake íma móra-yataaqa mayánoe. ⁸ímiye. yemá paá aati-aatimá yíkái-qtataaqtataba íma kéitaae.

⁹móra-nakoma íma oótamma makáina-nakomma Áánûqtuma wení aúyánámmá wekáq kémaraiipoana min-áwáyóq-nákómá kanaaráq amuq-yatáápí mániye. ¹⁰Áánûqtuma móra oótamma makái-nakomma wenáwíqqa mé kumínanama

minnáyabama anaaékaq wemá amuqá marániye. taákaq máráaro. oótamma aati-aatimá íma wániye. ímiye. wíráati-yataakoma ayákama púínikaa umá oótamma paá naaenómá augéna kabiráginiye. ¹¹aabaúmmá kéutena aaqá kégautowana áápepaaqa kokoq umá kááyakena wíráati-yataakon arammá popoq marabí kéieye. mirá kéitanama íma íráqô-qtataaqa pááq umá wániye. móraiq umá min-nákómá tafbaq-otamma makáina-nakoma wení oótaqtataba kénana páátákáá wenuwaraimma ánataginiye.

¹²ummaa-yátááqô móra-nakokaq yínnama wemmá íma uyátainanama wenarukómá íráqôninq íniye. uyátárai-nakon áaimma miráuma yáqtoqma akoqnáá énama anaaékaq amuq-yatááqá mayániye. min-ámúq-yátááqtábá uyátárai-nakoma akoqnáá umá tiráiyee: “mi-káyúkámá keqtábá yikáina-wayukama amuq-yatááqá yiménúne.” téna tiráiyee. ¹³yaímma makatí-yátááqá keráwáqtôpaq yínaqa túyánápímmá maará umá ítero: “maami-mákátí-yátááqá Áánûqtuma timákaitana iráiyee:” téqa ítero. máqte-kayukama Áánûqtumma íma kanaaráq makatíyana Áánûqtuma aati-aatimá máqtemma íma kémakatiye. ¹⁴móra-nakomma makátímma wení táwí-auyanakoma wemmá keyabitiye. ¹⁵táwí-yuyanakoma yemmá yabitináta kúmiq-yataariq pááq ínoe. abo yeqti kúmiq-yataariq étama puínoe.

¹⁶ketí tkái-tibaqawaaraa-kayukao, táwí-auyanamma ayuwáiyana keráwáqá makatíniye. ¹⁷máqten-iraqo-qtataaqa máqten-amuq-yataakaraq Áánûqtunopake keqtááyôpaq kéieye. Áánûqtuma wemá okóní áaine. miráimanibo aabaúráá wíyokaa íma máiyee. aabaúgógáráq wíyokogaraq yenákámá yáutu-yautu kéoyapoata máqten-imamma waéqma keyautoe.

miráimanibo Áánûqtu íma waékaipoana wení ópí móra-amamma íma wáíye. ¹⁸Áánûqtuma keqtááyábá wení iyápó-annaraa ígáae téna wení árain-aimma tímikaiqtaae. wení máqte-annabike ketáámá áqnáae-iyapo-annaraa umá máunatae.

¹⁹tíkái-tibaqawaaraa-kayukao, maan-áímmá taákaq máráaro. keráwáqá máqtemma aati-aatimá wataáyaba itéraq yokaa oro. miráimanibo keráwáqtí táama kéteqa áqnáabaqa túyánápí itéq tero. íma páátákáá tíyamma oro. ²⁰keráwáqá tíyamma máyáama íma Áánûqtuni aammá kéwaraae. ²¹keráwáqtí táwí-aaimma paábaqtae iyaabótúwáaro. keráwáqá kenamááríq Áánûqtuni aménáápáq maréraq mi-kátáámá wemá keqtirupi máráin-aimma wáraaro. maamirán-áínápó Áánûqtuma keráwáqtí tirun-íyápógómmá awiráinana ípuiniye.

²²keráwáqá Áánûqtun-aama íma paá taáqnapo itánômanibo yaaguyaqmá nóinabi tinnaiq oro. ²³náawabi Áánûqtun-aama iténa ímo miráinama wemá kaapópíké wenóíqa aónainikaa íniye. ²⁴wenóíqo aónatuwena koénama wenóíqtabama aónaimma awikátukaiye. ²⁵aá ítarai-nakoma Áánûqtun ámáan-aimma aónaimma minná íráqô-kaapore. maamirán-ámáán-áímmá wenamáa túyawaa tuqmá-yátááqá kétimiqtaae. máqtemma aá itáa-wayukama Áánûqtun ámáan-aimma kéwaraae. yeráwáqá nóinabi itáama íma kéyuwikaee. yeráwáqá aati-aatimá aanaúramma waqmá mirá kéopoata yemá máqte-qtataariqo kéeetama yimuqá kémaraae.

²⁶móra-nakoma wenaúyánápí téna “kemá Áánûqtuni aammá kéwaraune” timánibo wenamáábíma íma kawáá ená wemá wetábá kaaqaari-áímmá kétiye. wenaúyánákómá Áánûqtuqtaba

íma arupú kéíye. ²⁷arupú-auyanamma Áánûqtuqtaba minnáe. keqtoq-íníkaráq iyápógaraq yetínóbo pukáiyamma yíwáqnaa oro. abo keráwáqá táwí-aaiqtaba nékaq máero.

2 ketíbâqawaaraa-kayukao, Ítu Káríq-toqtaba itáíq-itaiq umá yaqtóráaro. wemá tágama-yataaq ógikai-nakoe. keráwáqá oótamma makáa-kayukayaba íráqôniq kéumayikaamanibo áwáyoq-wayukayaba tinaaémma kéumayikeq ommá táwí-aaimma paá kéoe. ²ítáaro. móra-nakoma keráwáqá áíkuma máan-aukaapimma íráqôn-unakaqtogaraq wíráati-yataakaraq maréna kéinana móra-nakoma yakáq-yakaq-unakaqtoma maréna kéinaqa ³máka-nakama móraiq íráqôniq paá umayíkáaro. keráwáqá oótamma makáin-naqtabama téq “emá maan-íráqôn-ábíqtátáráq maráq mááo” “itéraq ánibo áwáyoq-naqtabama “emá merapáq itó-uma mááo” abo “marabí maraq mááo” téraq ítero. ⁴keráwáqá maamirán-áímmá téq oweqa keqtúyánápíké táwí-aaimma keyainaae.

⁵ketíbâqawaaraa-kayukao, itáaro. oótamma íma makáa-kayukama Áánûqtuma “íráqô-meyamma yiménúne” téna tiráíye. wení yabíkái-marupaq yeqtí yíwíqa máikaae téna minnáyaba máqtemma wekáq yirummá ámê-kayukama wemá akoqnáá umá timá yímikaiye. ⁶miráimanibo keráwáqá oótamma íma makáa-kayukayaba tinaaémma kéoe. itáaro. nói-kayukawaq keráwáqá táígomma umátiketawaq tiwíqmeta túbimma maránô? yemá oótamma makáa-kayukae. ⁷yemá Ítu Káríqtoni íráqôn-awiqtaba táwí-aaimma kéte-kayukae.

⁸keráwáre maamin-ámáán-áímmá tirummá amíyátábá Áánûqtuni aúba-wannaabi agatáimma keráwáqá maamin-áímmá wáraaro. mirá téna

“keráwáqá ketábáráá tíkáiniq umá káqo-kayukayaba tikáino.” téna kétiye. ⁹keráwáqá oótamma makáiyakayukama yetíwíqa múte kéyauyeq áwáyoq-wayukati yíwíqa íma múte yaúyomma keráwáqá kúmiq-yataariq kéoe. ¹⁰náawabi kímora-amaan-aimma akátínnama wemá otaammá kéguye. ¹¹Áánûqtu téna “kumari-áímmá íma tarôq oro” wemá ókaraq téna “waayúkama íma yíkamma púyôro” téna tiráiyee. abo íma kumari-áímmá éqo waayúkama yíkamma púyômma Áánûqtun-aurakaq tigaemá kéiyee. kímora ámáan-aimma íma waráanay-ataboia Áánûqtun ámáan-aimma emá akátaane. ¹²min-ámáán-áímmá káqo-kayukayaba tirummá amíyanama min-ámáán-áíkkómá timátikainaqtaa túwawaaq tuqmá Áánûqtun-aurakaq tigaemá íma éqtaa kónunatae. keráwáqtí máqten-aimma tíyakaraq máqte-qtataariq o-káráq min-ámáán-áímmá wáráaro. anaaékaq Áánûqtu min-ámáán-áíkkáq keráwáqá yainániye. ¹³keráwáqá káqo-kayukama íma paru umáyikaiyanama Áánûqtuma keráwáqá wení paru-yátáápkémmá ítiminiye. miráimanibo keráwáqá káqo-kayukama paru umáyikaiyanama Áánûqtuma wení paru-yátáápké mirá-umatikaniye.

¹⁴tíbâqawaaraa-kayukao, ketáámá paá tóyaukaken-aimma téqtaa “ketáá Ítukaq itáíq-itaiq umá kéyaqtoraunatae.” téqtaa kêtunataamanibo ketáámá nóinnabi wemá tiníq ítaa únnama ketáái watáama íma arupú-áiné. ¹⁵yaímma keqtiwaráánábi keqtinaanoráánábi Ítukaq yirummá amíya-kayukama yeqtí unáákáqtóaa yeqtí aáwakaraq íma wáinaqa ¹⁶maamin-áímmá téraq “keráwáqá tíyaqa yaáka máero. tú yawáaq umá kokoq í-únákáqtó kúberera íráqôniq umá aáwaqa naaro” téraq mirán-áímmá íma timá

yíkáaro. maamirán-áímmô kétemma íma yíwáqnaa kéoe. ¹⁷keráwáqtí itáíq-itaiq-yataakoma mórariq kéiyee. keráwáqtí itáíq-itaiq-yataakoma káqo-kayukayaba íma éta paátataakaa wáiyee. ¹⁸yaímma keráwápké téta “emá itáíq-itaiq í-ááímmá mayáanaq kemá káqo-kayukayaba íráqô-qtataariq kéune” téta tínoe. kemá Yèmitima yawuwéqma tenúne: “móra-nakoma wení itáíq-itaiq í-yátááqá wáinama káqo-kayukayaba íráqô-qtataaqa ínnama wení itáíq-itaiq í-ááímmá ketáámá káonaunatae. ¹⁹keráwáqá téq “Áánûqtuma wemá wenamáa árai-manikoma máiyee” temmá kéte. árain-aimanibo waátáikogaraq mimórá-áímmá ítama ikatíq umá aqtete kéoe. ²⁰afbôq-wayukao, keráwáqá kêtimonaune. itáíq-itaiq kéomanibo minnáyaba íma éta keráwáqtí itáíq-itaiq-yataaqa paátataakaa kéiyee. ²¹maamin-kátáámá taákaq máráaro. naayóbáqá ketáái títaubikoma Áabaraama Áánûqtumma amuqá amígáae téna wemá Áánûqtu timá-amin-aimma mirá-uraine. minnáe. wenáanikoma áwíqa Ááíteki wemmá óqta-taareraq wayakéna ikamínéna itana Áánûqtu téna “aaqáo” tiráine. Áabaraama miráráa uráiqtaboana Áánûqtun-aurakaq arupú uráiyee. ²²keráwáqá kéitao? Áabaraama itáíq-itaiq uráiqtaboana Áánûqtuma timá-amin-aimma mirá-uraiye. Áabaraama wemá minnáyaba uráiqtaboaaqtaa ketáámá téqtaa “Áabaraama wení itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa anómma máqe-uraiye.” téqtaa kétaunatae. ²³miráitana Áánûqtuni aúba-wannaabi maará kétiye: “Áabaraama Áánûqtun-aama itáíq-itaiq umá ítaraiipoana Áánûqtun-aurakaq kateko-náqá máqe-uraiye.

abo weqtábámá ‘Áánûqtuni aanábóé’
tirááe.”

mirá téna Áánûqtuni a*ba-wannaabi
kétiye. ²⁴miráitana móra-nakoma
paá óyauk*ke téna “kemá Ítukaq
itáiq-itaiq umá kéyaqtoraune”
ténama Áánûqtun-aurakaq wemá
íma kateko-náré. ímiye. min-n*kómá
Áánûqtun-aama timá-amin-aimma mirá
kéenama wemá Áánûqtun-aurakaq
kateko-náré.

²⁵mórai q umá naayóbáqá
mórama aakaq-nóíníqtábá wenáwíqá
Aréaabie. maami-Y*qtááéó-íníkomá
min Ítiráaeo-kaqto-wayukama
Yótua timáyíkáí-kayukama yemmá
maan-íníkomá yíwáqnaa uráíye.
yemmá káqon-amma yiráátitata
min-ámmá waráiyata yeqtí
namu*o-wáyúkámá íma yibáá éta
yíkaminoe. min-íníkomá aakabá
yáutu-yautu-inimma máqe-uraimaniboa
wemá Yótua timáyíkáí-kayukama
yeqtí namuro-wáyúkábíké nékaq
mayuwénaboana Áánûqtun-aurakaq
wemá kateko-ínímmá aúká*ye.
²⁶ítáaro. aúgoma aáma íma
wáinanama aráákagurain-*ue.
mórai q umá itáiq-itaiq o-káyúkámá
káqo-kayukayaba *áqòni q íumayikaama
yeqtí itáiq-itaiq-yataaqa arááq-yuraa
*áíye.

3 ketíbâqawaaraa-kayukao,
netuqyaammá keráwápíkemmá
aúba yirááti-wayukama íma aúráaro.
Áánûqtu aúba yirááti-wayukama
pááqya-paru-yataakaraq yainániye.
²ítáaro. máqte-kayukataa nóinabi
téqtaa túnnayaba íkarutaunatae. ketáá
ítaa arútáanama ketáái kateko-yát*áqá
ánataginimanibo ketáámá máqtemma
ketáái kateko-yátááqá únnayabataama
íkánatagiye. móra-nakoma wení kateko-
yátááqá ánataginana wenaúyawaakoma
máqten-aayapaq arupú umá yabi íniye.
³ketáámá oótima yabi ténátaama

wení óyaupi akoqnáá-annama
(téini) kégumaraunatae. mirá
únnayabatama wíinna-ayapaq ketáá
yabi tenanataá min-ánón-ótímá
wíkáae téqtaa kéunatae. ⁴ketáámá
anón-unopi-kaarema yabi ténátaama
móra-nakoma áwíqme wí-yátaráq
kéyaqtoraiye. uwááma keyoraitana-
manibo mi-tátánápó móra-nakoma
nopi-káárémá wíinna-ayapaq wíkáae
téna miráitana kéwiye. ⁵mórai q umá
amáábíyataba wáíye. pááqyamma
wáimanibo netuq-áímmá kégarena
ketútaa múte keyaiye. miráipoaq
keráwápíkemmá netuqyaammá
yirááti-wayukama íauraaro. itáaro.
pááqyan-autamma ínna-waigoma
máqte-karaamma kanaaráq kamá
iqtubíniye. ⁶timáábígoma miráuma
iraráá kéíye. káqo-káqo-tai-aimma
kanaaráq tíniye. timáábígotaama
tái-aimma kétitanama máqte-tugotaa
táwíq umákana ketáái íráqôn-aaimma
mamá táwí-tawaa umátuwaigaae téna
mirá kéíye. min-íramá timáábígotai
tái-aimma Tááqtaanopake kéíye.
⁷abááq-wámmá waayúkama kanaaráq
awíma kaayoné umáyikanoe.
numagárq abááq-wákaráq tafwakaraq
noyáákaraq máqtemma awíma
kaayoné kéoe. ⁸miráimanibo
máqte-kayukama amáábíma íma
kanaaráq awíma kaayoné umákanoe.
ketáái yabi í-yátááqá aménáápáqá
íma máitana táwí-yataakoma
uwaatagáákáá-qtátááqá ógikaiye.
⁹ketáái timáábínapo ketibotáá
uyátárai-nakon-awíqa ketáámá múte
kéyaueqtaa ketáái timáábínapo
káqo-kayukama yiwéqnéqtaa
kéunataama yemmá keqtáaráá umá
Áánûqtu wetábá wekáá umá taròq
uráíye. ¹⁰mimórá-tóyúpíkétáá
íráqôn-aikaraqa táwí-aikaraq kētu-
nataamanibo miráráátáá únnataama
táwí-aaine. ¹¹ketíbâqawaayuo,

poqnokómá non-úrákógáráq
 únókógáráq mi-mórábíké íkégumiye.
 ímiye. ¹²mórai q umá ina-yágó íma
 eqá káyubiye. túti-annagoma íma
 konnóqa káyubiye. ímiye. únókómá
 íma non-úrámá káyubiye. mórai q
 umá mimórá tóyáúpíké íráqôn-aikaraq
 táwî-aikaraq kêtunataamanibo
 táwî-aaine. miráipoaq netuqyaammá
 keráwápkémmá yirááti-wayukama íma
 aúráaro.

¹³móra itaí-nákómá wení
 íráqôn-aaimma tiráátínaqtaa kanaaráq
 aónanunatae. wemá óq-wayukati
 aménáápáqá máena wenaúma
 íma múte yauyénamanibo wení
 mayáimá íráqôni q kítaqtaa ketáámá
 káonaunatae. ¹⁴keráwáqô, keráwáqtí
 týaqnobaqa táí-tiyamma kémaraao?
 keráwáqá kárún-ainaq te-káyúkáwáq
 kémaeyo? aúyabayaba-wayukawaq
 kémaeyo? keráwáqá mirámô kéeq
 oweqa keráwáqtábá téq “kemá aá
 ítarauna-naqune” ítero. maamin-áímmá
 kaaqaari-áíné. ¹⁵maamin-áímmá
 Áánûqtunopake íma kégumimanibo
 maa-márábíké paá kéiyé. Tááqtaayaa
 táí-aagonopake kéiyé. ¹⁶waayúkama
 yetíwíqa mamá anóniq íkáae téta
 kárún-aaimmo kététa abo unítíqa
 týanama káqo-kaqomma táwî-aaimma
 pááq íniye. ¹⁷miráimanibo itaí-yátááqá
 Áánûqtunopakemma minnáe. mútúqa
 íráqôni q umá wáena táígokaraq íma
 wáiyé. min-ítaí-yátááqá kaayonégáráq
 parugáráq wáiyé. aamá ítama
 akoqnáa kéiyé. máqte-kayukama
 íráqôni q kéumyikena arupú keena
 íma kaayaq-óyáúríq kéiyé. Áánûqtuni
 itaí-yátáákómá miráráa kéiyé.

¹⁸mi-káyúkámá kaayonégáráq
 kémaeta yeqtí kaayoné-yátáákómá
 wéyáwé ínata kaayoné-yátáákóní
 arammá waayúkama Áánûqtun-aurakaq
 kateko-wáyúkáé.

4 áaikaraq unítíq-aikaraq náakakenaq
 kéiyó? keqtirunóbáké kéiyé.
 mi-qtátááqá keqtúgoma tíkáiinna
 keqtúyánámmá keyabitenapoana
 keqtirunóbáqá aati-aatimá ááíqa
 kéiyé. ²keráwáqá maami-qtátááqtábá
 kétékaimanibo íma kanaaráq
 mayánôpoaq keráwáqá waayúkama
 yikamiyataba yokaa kéoe. káqo-
 kayukati taítawaa-yataaqtaaba keráwáqá
 túrananna káamanibo íma mayépoaq
 unítíq-aimma kéteq ááíqa kéoe. ítáaro.
 keráwáqá Áánûqtukaq íma ítama
 káonepoaq keráwáqá tíkái-qtataaqa íke-
 mayaae. ³keráwáqtí táwî-tuyanakake
 Áánûqtukaq ítama káoneqa keráwáqá
 íma wenôpake mayánoe. keráwáqá
 kenamáa keráwáqtábá máqte-qtataaqa
 ítama káonaae. ⁴waayúkao,
 itáíq-itaiq-yataaqa íma kéyaqtoraae.
 maa-márábí-qtátáákóní aanábómá
 máeq Áánûqtuni namuro-wáyúkámá
 máae. móra-nakoma téna “kemá
 maa-márábí-qtátááqá kétékaiye”
 tinnama aati-aatimá mirá kétena wemá
 Áánûqtuni namuro-náqá káukiye.
⁵Áánûqtuni aúba-wannaabi mirá
 téna kétiye: “Áánûqtuni Aágoma
 keqtáábí makáimma wemá miráuma
 kárún-aimma tin-nákóráa uráiyé.” téna
 íma paátataakaan-aaine. ⁶miráimanibo
 Áánûqtuma wení íráqô-qtataapike
 akoqnáa umá timá tímikaiqtaae. wení
 aúba-wannaabi mirá téna kétiye:
 “yetúma múte yaúyo-kayukama
 Áánûqtuma yemmá waéqma yinaaéma
 kéumayikenamanibo
 yetúma íma múte yaúyo-kayukaraq
 wení íráqô-qtataapike kéyimiye.”
 téna kétiye. ⁷miráipoaq keráwáqá
 kenamááríq Áánûqtun aménáápáq
 maréq wenáama wáráaro. Tááqtaamma
 awéqtáiyana keráwáqtôpake
 péqmarena paábaq uyaa tímáginíye.
⁸Áánûqtunopaq waaqókáq íyanama
 wemá keráwáqtôpaq waaqókáq yíniye.

keráwáqá kúmiq-yataariqo kéeqa paábaq tinaaéma umáméro. ⁹keráwáqtí kúmiqtaba íma timuqá maréqanibo paá ummaa-tírúkáráq máero. minnáyaba íma wíráa ínômanibo tiruqtábá oro. ¹⁰uyátárai-nakoni aménáápáq maíyana wemá keráwáqá múte yauyíniye.

¹¹ketíbâqawaaraa-kayukao, keiyáá móra-mora-yuma móra-mora-yute táwî-aimma yeqtábá ítero. náawabi wenábâqawaaraa-naqa keyainenama táwî-aimma weqtábá tinnana wemá Áánûqtun ámáan-aimma keyainenama táwî-aimma weqtábá kétiye. wemá ámáan-aimma keyainenama wemá téna “kemá ámáan-aikoma uyátáraune.” téna kétiye. ¹²ítáaro. Áánûqtuma wenamáa ámáan-aimma kêtimitaamanibo keráwáqá kenamááriq keqtí ámáan-aimma timínéqtaa kéoe. Áánûqtuma wenamáa wemá kanaarác aúwaraimma timénataa wenamáa kanaarác ánatatikaniqtae. keráwáqá “Áánûqtumune” téraq kéteo? abo íma tíbâqawaaraa-kayukama yaínáaro. ¹³keráwáqá maan-áikáámô téq oweqa “íbéq-kanaaraq ketáámá maabác ónúntae. aabáyaama ketáámá mibác ónúntae. ketáámá kímora-karitimaatima mibác maéqtaa netuq-mónéqá páác ónúntae.” maamiráráá téq oweqa keráwáqá ketáama ítáaro. ¹⁴keráwáqá nói-qtataaraq aabáyaama páác inimma íma ítarae. keráwáqtí túwaraimma konnákóráá umá páácya-kanaama maéna kóiniye. ¹⁵keráwáqá maará téraq tero: “uyátárai-nakomma akáínaiq umá ketáámá paá máeqtaa ketáámá maamirá éqta merará éqta ónúntae.” miráá téraq tero. ¹⁶miráimanibo íbéqa keráwáqtí túma múte keyauyeq keráwáqá miráíno-qtataaqtabagaraq íma miráíno-qtataaqtabagaraq paá kéte mirá kéeq Áánûqtuni amenáápáq íma maíyamma minná táwî-aaine.

¹⁷ítáaro. móra-nakoma íráqôn-aaimma aónarena mirá íma innama min-nákómá kúmiq-yataariq kéiye.

5 íbéqa keráwáqá ótamma makáa-kayukao, ketáama ítáaro. mi-kánáámá yínnama keráwáqá táwîq-totiq maréq ibiqá yaránóe. ²keráwáqtí ótamma kabiréna unáákáqtóma kawaanogómá kégaranana ³akoqnáan-otamma naenómá augéna keráwáqtábá tiráátinoqtae irámô árainikaan-aiqa miráráá umá táí-meyamma keráwáqtôpaqa yíniye. kenamáa keráwáqtí taíganin-otamma káikuyoe. ⁴keráwáqtí yópímmô mayaimá máyáa-kayukama makáqma yiwíkeq yemmá íma meyáníq kéopoata yeráwáqá anókaq ááyataa umá keráwáqtí táwî-aaiqtaba kéte. yeráwáqtí ááyataa-aikoma Áánûqtuni aápi ko kéberaitana wemá uyátárai-naqa máqten-akoqnaagaraq máiye. ⁵maamárábí keráwáqá taíganin-otamma káikuyeq taíganin-aawaqa naréqa íma kammáa káeq mayái matááe. keráwáqá mirá kéeq mimórá táoqa yaímma-wayukama timáyíkáawata waayúkama yíkakaae. ⁶missing?

⁷keqtíbâqtiwaama Ítuqtaba mááe. miráinaq uyátárai-nakomo kumíyábá awé uréraq tú pukáinabaq máero. móra-nakoma yómmá yoqmakéna aaqá iyábá aú pukáipaq awé iníq umáaraa máero. ⁸keráwáqá tú pukáinabaq awé oro. mi-qtátááqá yínnama íanonobo paá akoqnáá umá awé oro. uyátárai-nakomo kumí-kánáámá waaqókáríq kéiye.

⁹keqtíbâqawaayuo, móra-nakoma Káríqton-annabike-nakoqtabama táwî-tawaa-aimma weqtábá ítero. mirámô éq oweqa Áánûqtuma keráwáqá yaináinaq tigeayábá ínoe. taákaq máráaro. uyátárai-nakoma ketáái yainá-náqá waaqókác kéyena yokaa umá yaberániye. ¹⁰keqtíbâqawaayuo,

Áánûqtuni amuné-wáyúkámá naayóbáqá uyátárai-nakon áwíkaq tirááne. yetáaiqtaba wannaabí agatáamma min-ááímmá wáráaro. yeráwáqá yú pukáipaq yeqtí yíqa í-yátáapí awé urááe. ¹¹mi-káyúkámá yáqtoqma akoqnáá umá yú pukáipaq awé uráa-kayukama yeqtábá kétaunatae: “yeráwáqá Áánûqtuma íraqóniq umáyíkaraiye.” téqtaa kétaunatae. min-nákómá Yóbu weqtábá ítarae. naayóbáqá Tááqtaama wemmá táwíq kéumakaitana Yóbu Áánûqtumma íma anaaemma ámikaimanibo aú pukuráipaq awé uráine. anaaékaqa Yóbu anónuqma aúráitana Áánûqtuma wemmá áwáqnaa uráiyee. uyátárai-nakoma wení paru-yátááqá wáitana wenarukómá keqtáyátábá òriq kéiyee.

¹²ketíbâqawaayuo, ítáaro. keráwáqá árain-aimma akoqnáá umá kéteqa íma Áánûqtuni márûkoni áwíkarraq maa-márágón áwíkarraq káqo-kaqo-qtataakon áwíkarraq yamá keráwáqtí akoqnáá-aimma ítero. keráwáqá yauwéqma kéteqa paá “owé” abo “ímiye” tero. móra-yataakon áwíkaq kéteraq túyánápí kéteqa “mi-qtátáákómá akoqnáá umátikaniye” tíyamma minnáyaba Áánûqtuma keráwáqá yainániye.

¹³keráwápké móra-nakoma árupunaa íyana ummaa-yátáapí máenama nunamummá tíno. keráwápké móra-nakoma amuqô kémarenama uyátárai-nakon áwíqa múte ibí timá yauyíno. ¹⁴keráwápké móra-nakoma karímô kémayenama itáiq-itaiq o-yúttí kawáá-wáyúkámá

yeqtábá yígáae téna yááyainata yeráwáqá nunamummá má kétimaketa matawémma uyátárai-nakon áwíkaq marakánoe. ¹⁵ánibo yeráwáqá Ítukaq itáiq-itaiq umá yáqtoqma akoqnáá kéeta nunamummá tíyanama miráuma mi-kári-náqá auwiráiyana Áánûqtukaq íniye. miráinana uyátárai-nakoma wemmá móragaraq atóbayakaniye. min-nákópimmô kúmiqo wáinanama uyátárai-nakoma wení kúmiq-yataaqa paábaq matuwéna awikátuwaniye. ¹⁶keráwáqtí kúmiq-yataaqtaba móra-mora-yuma móra-mora-yute abarokáq timá páaq oro. wetê-kete nunamummá tero. miráinana Áánûqtuma keráwáqá atóbatikaniye. min-nákómá Áánûqtun-aurakaq kateko-naré wemá nunamummá timmá akoqnáá kéiyee. ¹⁷Íráiya paá keqtáaráá-kánóré. wemá nunamupí “aaqá íyuwo” téna titana maa-marábí kaumo-káritímáátigáraq abapaké móra-wiyopimma aaqá íuraiye. ¹⁸ókaraq nunamummá titana aaqá wíyôpake kuména keqnáámmá yópké aáwaqa utaráiyee.

¹⁹keqtíbâqawaayuo, keráwápké móra-nakomma árain-aipike yabitimátuwaiyanama mórama itáiq-itaiq umá maína-nakoma yauwéqma awíqme yíno. ²⁰minná taákaq máráaro. náawabi mórama kúmiq-nakoma wení táwí-aipike waéqma ayuwáinana mi-kúmiq-nákóní arun-íyápógómá mamá íraqóniq kéumakena íma puínana Áánûqtuma wení taígani kúmiq-yataaqa paábaq matuwéna awikátuwaniye.

1 Pítáa

*Ítiráaeo-wayukama máqte-marabaq
wéyáwé umáguraa-kayukayopaq
Pítaama mórama Ítu Káríqtomi
timáyíkarai-kayukabike-nakoma
kétitana Táératima agatáíye.*

1 kemá Pítaama keráwáqá máqtemma káqo-kaqo-marabaq namuq-wáyúkaráá umá Pááqtati-marabaq máa-yugaraq Karétia-marabaq máa-yugaraq Kaaparótia-marabaq máa-yugaraq Étia-marabaq máa-yugaraq Pítinia-marabaq máa-yugaraq máqtemma keráwáqtôpaqa kágayaune.

²ketibotáámá Áánúqtuma wenaúyánápike keráwáqá wetáábá aokariq umá máigaae téna aúyaqtikaraiye. Aokaq-Áágómá keráwáqtí tirunóbáq kémayaitapoaq keráwáqá aokaq-wáyúkámá káuraae. Ítu Káríqtoma keráwáqá wení naaenápó tete umátíkaraiqtaba keráwáqá wanáama wáráaro. wení íráqô-qtatakekararaq wení kaayoné-yátáákékáráq uyátá-maqma taíbaq ókaraq-okaraq keráwáqá timíno.

³Áanuqtuma uyátárain-naqa Ítu Káríqtomma aboákáq wení anó-paru-yataaqtaba “tíkáíye” kétunatae. wení paru-yátááqnápómá aúgen-auwaraimma matéqtaa íma aónáunayabataa íráqô-qtataaqa yíníqtaba kanaarác awé ónúntae. Áánúqtuma Ítu Káríqtomma pukáipike mamá itó-umakaraiqtataboaqtaa ketáámá miráuma kanaarác akoqnáá umá awé ónúntae. ⁴miráuma kéítaunatae. anón-iraqo-qtataaqa keqtááyábá Áánúqtuma wení márûpaq tíkaraiqtaae. maami-qtátáákómá íma kabiréna íma aqnúníq éna ínî-qtataaqa wáíye. ⁵wení akoqnáágararaq Áánúqtuma keqtáá Ítukaq itáíq-itaiq únna-yutaa

yabí tíkarainanataa min-áwáátáqá Ítuma yauwéqma kumíniye. mi-kánáágóní aqtó-kánáaráqá Ítu Káríqtoma yokaa kéonanataa kukéna keqtáámá wetáábá tiwiráníqtaae.

⁶miráinaq keráwáqá minnáyaba timuqá kanaarác maránoe. paá pááqya-kanaabimma keráwáqtí tú-tiqa í-yátáákáráq ummaa-yátáákáráq maa-márábímmá mayánoe.

⁷maamin-úmmáá-yátáákómá keráwáqtí íráqôn-aaikomma maqmá timónaniye. miráuma áwáarara kain-óqtákómmá iranápó agamakéta námô ai-wáígómmá mamá paábaq kéyuweta áwáarara kai-wáígómmá máráníq umá miraráá umá keráwáqtí itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqtaba Áánúqtuma maqmá timónaniye. keráwáqtí itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa uyátá-maqma anómma áwáarara kain-óqtákóqtábámá wáíye. áwáarara kain-óqtámá waayúkama yawarápatuwanoe. keráwáqá maqmá timónatuwainanama Ítu Káríqtoma kukénama keráwáqá matúq-matuq umá yaaguyabí-yátáákáráq tágama-yataakaraq timíniye.

⁸kemá Pítaama kenamááriq Ítumma aónaraune. keráwáqá maa-márábímmá íma aónaraamanibo wemmá keráwáqá tirummá káme. ibékaraqa keráwáqá wemmá íma káonaamanibo wekác itáíq-itaiq kéoe. miráiqtapoaq keráwáqá timuq-yatáákáké kétagaae. ánibo min-ánó-tímúq-yátááqátábámá kanaarác móra-aimma íma tenúnatae. ⁹keráwáqtí itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqtataboaq áqa íráqô-meyamma kémayaae. keráwáqá itáíq-itáíq umá yáqtoraaqtataboana Áánúqtuma keráwáqtí tirun-íyápógómmá wení márûpaq awíqmema uýyábá kákaiye.

¹⁰naayóbáqá Áánúqtuni amuné-wáyúkámá Áánúqtuma wení íráqô-qtataaqa timíníqtaae téta yemá

tirááne. Áánûqtuma náaraq umáwaq keqtáamá tiwiráníyô téta yemá abáá íq-íq urááne. ¹¹ Ítu Káríqtoni Aágoma yeráwápí wáitata yemá min-Áágóqtábá ítama aónaraane: “náawaq kukénawaq maa-márábí-káyúkámá mamá atóbamayikaniyo? náa-taoraq wemá kumíníyô?” téta yemá ítama aónaraane. ániibo naayóábáqá yemá amuné-áímmá Ítu Káríqtoqtaba tirááne: “Metáíya kukéna anómma aú-aíqa í-yátááqá mayániye. anaaékaqa Áánûqtu wemmá pukáinabike mamá itó-umakainana anómma tágama-yataaqa mayániye.” téna Aágoma timá yímikaine. ¹² Áánûqtu wení amuné-wáyúkáráqá yeqtí kanaaráqtábámá íma tiráimibo anaaékaq-yupaayaba tiráine. min-ámúné-wáyúkámá keráwáqtábágáráq ketáái íbêq-kanaayabagaraqtaba tirááne.

íbêqa yeráwáqá náayuwabi Ítuqtaba átê-wataama te-yúmá Aokaq-Áágómmá Áánûqtuma timáyíkáitata wení mimórá-wátáámá kéte. owé. mi-kátáámá ketáámá áqa kéitaunanataa yemá Áánûqtunopake kaqtó-wayukama yemá itaíyábámá ôriq umá kényikaiye.

¹³ miráinaq keráwáqtí túyánápímmá íráqôn-aaíqtaba yokaa oro. kamuqá kéitera q máero. Ítu Káríqtoma yawuwéqma kumíní-kanaaraqa Áánûqtuma wení íráqô-qtataakake keráwáqá timínimma minnýyaba awé oro. ¹⁴ wení árain-iyapora umá Áánûqtun-aama wáráaro. keráwáqá keqtúgoni akaí-yátááqá íma wáráaro. mi-tíkái-yátááqá keráwáqá wakáamanibo íbêqa arútarain-aqtaba keráwáqá kéitaae.

¹⁵ Áánûqtuma keráwáqá tááyarainaq wemá árain-iraqo-qtataaqtabama aokaríq umá máíye. miráinaq máqtemma keráwáqtí táaimma Áánûqtuqtaba mamá aokaríq

oro. ¹⁶ Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáagómá kétéiye: “kemá aokaríq kéunaboqa keráwáqá aokaríq umá máero.” téna Áánûqtuma wení agamatá-kánnáabi kétéiye.

¹⁷ keráwáqá Áánûqtukaq nunamumma kéteqa “ketibotááo” téq tiráamanibo wemá máqte-kayukama mimóráíq umá kényainaitana minnýyabama móra-waigoma íma wení aanábómá máíye. íbêqa máqten-aukapaq wéyáwé kéeq keráwáqtí naa márúkakemma yuwéq népaq mááe. íbêq-kanaama waátá-kanaama wáinaqa keráwáqtí táaiqtaba atéráaro. Áánûqtumma amuqá mamá íma marakaíyábámá keráwáqá ikatíq oro.

¹⁸ keráwáqtí títaubikoni ámáan-aikaraq yáaikaraq yeqtí aménáápáq máqe-uraamanibo keráwáqá mi-qtátááqá kéwareq Áánûqtun-aurakaq kanaarq íma kateko umá máqe-uraae. Ítu Káríqtoma keráwáqá meyaníq uréna maamin-áqnún-ámáán-áíkoní aménáápákémmá keráwáqá tiwíkáíye. wemá mónekakekaraq áwáarara kain-óqtákákékáráq keráwáqá meyaníq uráíyo? ímiye. ¹⁹ wemá wení naenápó keráwáqá meyaníq uráíye. típi-típi-araakaa umá abumá íma wáimma Áánûqtukaq amí-yááréráq máráanikaa umá Ítuma miráráá umá máqe-uráíye.

²⁰ maa-márámá Áánûqtu íma tarôq urénama ákaq téna “Ítu Káríqtoma mirá-iniye” tiráine. íbêqa ketáái kanaamá aqtó-kánááráqá Ítu Káríqtoma abarokáq uráíye. wemá keráwáqtábámá kukéna pukáipike itó-uráíye. ²¹ Ítu Káríqtotababoqa keráwáqá Áánûqtumma kamuqá ítáyaminoe. wemá Ítu Káríqtomma pukáipike mamá itó-umakarena tágama-yataaqa ámikaiye. miráipoaq

keráwáqá Áánûqtukaq itáíq-itaiq kanaarâq kéeq matúq-matuq umá mái-auwaraimma íbêqa íma káoneqa kanaarâq awé ínoe. ²²keráwáqá Ítu Káritomma anaaé wakáaqtaboana keráwáqtí tirun-íyápógómmá Ítuma mamá íráqôniq umá pááq uráíye. keráwáqtí tirun-íyápógóní abumá íma wáíye. íbêqa keráwáqtí tîbâqawaaraa-kayukama áraimma kanaarâq tirummá yimínoe. miráuma tirun-íyápórakémmá keráwáqá móra-mora-yuma tirummá yímero. ²³ítáaro. keráwáqá aúgen-auwaraimma áqa matááe. min-áúwáráíkomá íma waayúkagoni ányukakemma pááq uráíye. min-ánáyúkómá anaaékaqa puíniye. ímibo keráwáqtí aúgen-auwaraimma Áánûqtuni matúq-matuq umá mái-wataama min-ánáyúkákémmá pááq uráíye. ánibo keráwáqtí aúgen-auwaraikogaraq matúq-matuq umá mániye. ²⁴minnáyaba Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí kétéiye: “máqte-kayukama ókáráákáá kéoe. ánibo yeqtí tágama-yataakoma ón-arakaa kéoe. ókómá aayámmá kamágitana ókóní arakómá apibí umá kégumawiye. ²⁵miráimanibo uyátárain-nakoni watáagoma watúq-watuq umá wáíye.” téna Áánûqtuni wannaagómá kétéiye. uyátárai-nakoni watáagoma nói-kataabiyo? Ítuqtaba átê-wataama ketáámá timá tímikauna-aine. mi-kátáánápó keráwáqá aúgen-auwaraimma kémayaae.

2 miráinaq máqte-tawi-yataaq paábaq yúwáaro. kaaqaari-áímmá ítero. kaayaq-tóyáúqá íma wáinaraq karun-áímmá ítero. anón-aimma íma téq agamá káútdôro. ²miráimanibo keráwáqá aqnún-íyápógómá náaqtaba áama yainikáá umá keráwáqá máero. keráwáqá íráqô-naanoqtaba taa

yánimma minná Áánûqtuni watáae. keráwáqá miráuma wení watáama kánaamma keráwáqá ábu kamá yokaa ínoe. miráiyanaoana Áánûqtuma keráwáqá tiwiráinana keráwáqtí tirun-íyápógómá íma puíniye. ³minnáyaba Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá kétéiye: “keráwáqá uyátárai-nakoni kaayoné-yátáákómá mamá aónaraae.” téna Áánûqtuni watáagoqtaba kétéiye.

⁴Ítu Káritqtoni aúrikaq yero. wemá Áánûqtuni-naupaq matúq-matuq umá mái-aboqtama máíye. waayúkama wemmá awéqtátukaamanibo Áánûqtuma wemmá auyárákáitana Áánûqtun-aurakaqa anón-nare.

⁵Áánûqtuma keráwáqá ayuwáiyanaawaq wemmá keráwáqnapó wení anó-monoq-namma tarôq umáraino. keráwáqá matúq-matuq umá mái-arukaa umá máeq Áánûqtuqtaba aokaríq umá anó-monoq-wayukaraa umá mánoe. mi-qtátááqá Ítu Káritqoma mamá íráqôniq umá pááq uráí-qtataaqa Áánûqtukaq amínoe. Ítuma mirá-uráiqtataboana Áánûqtuma keráwáqtí amí-yátááqtábá amuqá marániye. ⁶Áánûqtuni agamatá-kánnáábí kétéiye: “aónaaro. kemá Tááíoni-marukaq óq-tamma kémarauene.

min-íráqón-óqtámmá matáunama wenámûraaq naammá yemá ínoe. náawabi min-óqtákáq itáíq-itaiq ínanama Áánûqtuma wemmá íráqôniq umákainayabama wemá agaemá íma íniye.”

téna Ítukaq itáíq-itaiq íyátábá kétéiye. ⁷mi-káyúkámá Ítu Káritqokaq itáíq-itaiq kéo-yuma weqtábá téta “áraimma anón-iraqo-qtataare” téta kéte. miráimanibo náayuwabi Ítu Káritqokaq itáíq-itaiq íma íya-yuma yemá yawarápanoe. Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí kétéiye:

“min-óqtámmá naammá o-káyúkámá
paábaq awéqtátuwaamma
yemá mamá akoqnáá-oqamma
aúrakareta
wenámúraaq naamma kéoe.”

téna ókaraq kétiye:

⁸“wemá yítauqa mamá yurarái-
óqtámiye.

wemá waayúkama mamá márúte
yuwánin-oqamiye.”

téna kétiye. Ítuma óqtaoata
waayúkama yemá yítauqa yuraránoe.
Áánúqtun-aama íma warétama Ítumma
awéqtátuwetama yemá yawarápanoe.
mirá-qtátááqá Áánúqtun-aama íma
kéwaraa-kayukaraqa abarokáq íniye.

⁹miráimanibo Áánúqtu keráwáqá
aúyaqmakain-annama mááe. keráwáqá
miráuma anómma yabíkái-nakoni
anó-monoq-wayukaraa umá mááe.
keráwáqá Áánúqtuqtaba aokaríq
umá máan-annae. keráwáqá
taígani-kayukabikemma Áánúqtuma
keráwáqá anómma kateko-yátááqá
keráwáqtabá mirá-umatikaiqtaba
maa-marábí-káyúkámá timá-yimigaae
téna keráwáqá tiwíkaiye. wemá
keráwáqá keráwáqti waátágoni
kumayu-ááfkáké tááyama wení
tágama-yataakoni ókákq keráwáqá
tíkaraiye.

¹⁰naayóbáqá keráwáqá íma Áánúq-
tuni waayúkama máqe-uraamanibo
fbêqa keráwáqá Áánúqtuni waayúkama
mááe. naayóbáqá Áánúqtuni
paru-yátáákómmá íma matáamanibo
fbêqa wení paru-yátáákómmá
kémayaae.

¹¹tíkái-kayukao, keráwáqá káqo-
kaqo-marabaqa namuq-wáyúkáráá
umá mááe. kemá inaa kétima-timune.
keqtúgoni akaí-yátáákóní anaaé
waraíyábámá nékaq máaro.
waayúkámá náayuwabi yeqtí yúgoni
akaí-yátááqá kéwaraawana yeqtí
yúgoni akaí-yátáákógáráq yeqtí

yirun-íyápógógáráq ááiqa kéoe.
¹²keráwáqá Áánúqtukaq íma itáíq-itaiq
o-káyúkátí aúkáapimma máeqa
íraqôn-aaimma wáráaro. mirámô
kéiyatama keráwáqá kétimonetama
yaináí-kánáámá yínatama yemá íbêqa
waátá-yataariq kéo-qtataaqtabama
túbimma íma maránoe. ímiye. yemá
keráwáqti íraqôn-aiiqtaba Áánúqtukaq
“tíkáiye” téta tínoe.

¹³uyátárai-nakoma mirá-tiraiqtaba
keráwáqá náápaakoni aménáápáq
máaro. anómma yabíkái-nakoma
maa-maráráqtabá áqnáae-naapaamma
matáipoaq wenáama wáráaro.

¹⁴anómma kámááni-wayukama yeqtí
yáama wáráaro. anómma yabíkái-
nakoma yemmá timáyikáitata yemá
náayuwabi waátá-aaima tarôq o-yúmá
tái-meyamma keyime yemá náayuwabi
íraqôn-aaima tarôq o-yúmá yeqtí
yíwíqa múte keyauyoe.

¹⁵Áánúqtuni
aúyánámmá waráiyanaama keráwáqti
íraqôn-aikoma min-áífbóq-wáyúkámá
náayuwabi keráwáqá túbi maránéta
íyamma yeqtí yóyauqa aúyaraniye.

¹⁶keráwáqá Áánúqtuni aúyánákáké
paá umáguraamanibo otaa-qtátááríq
oqtábámá íma paá umáguraae. paá wení
kaqtó-wayukayaba mirá-umaguraae.

¹⁷máqte-kayukama tikaq múte yíkáaro.
keráwáqti túbáqawaaraa-kayukama
tirummá yímero. Áánúqtumma timuqá
íma marakaíyábámá ikatíq oro.
miráinaq anómma yabíkái-nakomma
yaaguyábóro.

¹⁸kaqtó-wayukao, keráwáqti
kawáá-wáyúkátí náápaakon aménáápáq
máeraq yemmá múte tikaq yíkáaro.
yemá kaayoné kéetabi áwáábíqa
kégaiyaqa keráwáqá paá yemmá
yaaguyábóro.

¹⁹tái-kawaa-nakoma
keráwáqá táí-tu-tiqa í-yátááqá
kétiminaqa taákaq maráaro. keráwáqá
tú-tiqa Áánúqtuni aúyánámmá
waráaqtaba kémayaapoana Áánúqtuma

keráwáqá íraqôniq umátikaniye.
²⁰ miráimanibo keráwáqá otaamma
 kuíyata tú-tiqa í-yátááqá timíyamma
 Áánûqtuma minnáyabama íma íraqôniq
 umátikaniye. miráuma paá keráwáqá
 arutáiyaqtaba tú-tiqa timíyaq keráwáqá
 paá kémayaiyama Áánûqtu keráwáqá
 íraqô-meyamma timíniye.

²¹ Ítu Káriqto keráwáqá tááyarena
 “tú-tiqa kemá mayaúnaiq umá
 mayánoe” téna tiráiyé. mirá-itanapoana
 Ítu Káriqtoma wenamáárfiq keráwáqtábá
 aú-aiqa paá matáimma keráwáqtí
 awaaméqá wemá máiyé. ániibo
 wemá keráwáqtábá wenanaae
 waraígáae téna kétéyé. ²² Ítu Káriqtoma
 aati-aatimá kúmiq-yataariq íuraiye.
 weni óyaupikemma kaaqaari-áikómá
 aati-aatimá íma iráiyé. ²³ yemá
 wemmá anón-aimma téta agamá
 kégautowanama wemá yemmá
 anónnáma íma anón-aimma téna agamá
 káutaiye. wemá aú-aiqa kémayenama
 mi-káyúkámá wemmá ayáá
 ayákáa-yuma íma iyáábûqa yíkaraiye.
 ímiye. wemá Áánûqtuma kateko-náqá
 arupú umá yainai-nákóqtábá kamuqá
 ítaraiye. ²⁴ Ítu Káriqtoma kaapaq-yátáq
 pukáimma ketáái kúmiq-yataakaraq
 ketáái táí-meyamma wenaúraq
 matáiyé. wemá mirámô uráimma
 keqtááyábámá kúmiq-yataariq íyábámá
 pukáa-kayukaraa ígáae téna ákaraiye.
 keqtááyábá Áánûqtun-aurakaq mûtúq
 kateko íyábá ákaraiye.

ániibo íbêqa ketáái kúmiq-
 yataaqtabama Ítu Káriqtoni abunápó
 keqtáámá mamá atóbatamataraiqtaae.
²⁵ keráwáqá naayóbáqá tipi-típima
 aúyokinikaa umá keráwáqtí aamma
 íma wáitaq uréire uráamanibo
 íbêqa keráwáqá yawuwéqma
 tipi-típi-kawaa-naqa wemá keráwáqtí
 tirun-íyápógómmá yabíkáí-waigonopaq
 irááe.

3 keráwáqá aaraukárfiq uréna-iniko,
 keráwáqtí tiwaikóni náapaakoni
 amenáápáq máero. enawaikómá
 Áánûqtun-aayaba íma kéwarenama
 ení íraqôn-aimma káonena anaaékaqa
 wemá Áánûqtun-aayaba itáiq-itaiq
 íniyô? enáaikoma áraimma íraqôniq
 kéinaamma enáaiqtaba tíyábá íma
 ínóne. ² miráinata yemá emmá
 aónaiyamma emá Áánûqtumma
 amuqá marakaiyábá kéinanama yemá
 enáaiqtaba otaammá íma wáinata
 aónanoe. ³ keráwáqá ketúraqa áwáarara
 kain-únákáqtówábi konaaririmá
 íma umátóráaro. ayáqtáá-kanaama
 keráwáqá tiqnótáugomma mamá
 íraqôniq kéeq tiyáápimma
 waatammá kéeq anón-oqtan-awiqa
 yaan-únákáqtómá kémareq ommá
 paá amegaa-túraqtábá konaaririmá
 kéoe. ⁴ ímibo keráwáqá kenamáárfiq
 keqtí tirunóbáqtábá konaaririmá oro.
 kaayoné kéeraq áráwáá umá máero.
 mi-kónáárfiqómá aati-aatimá wáinana
 Áánûqtuma maaminnáyaba kákaiye.
⁵ min-nóinimmá naayóbáqá yemá
 Áánûqtuqtaba aokárfiq umá máeta
 weqtábá kamuqá itáyamikaae. mirá
 o-wáígómá yemmá mamá waayúkati
 yúrikaqa íraqôniq umáyíkaraiye.
⁶ Téraima awaikómá Áabaraani anaaé
 wakáiniq umá yemá yeqtiwaikóni
 yinaae wakááe. Téraima Áabaraaqtaba
 “ketí uyátárai-nako” tiráine.
 keráwáqá aaraukárfiq uráa-noinimma
 keráwáqtí táaikoma íraqôniq kéinaq
 ummaa-yátááqá kémayeq ikatíq íma
 ommá keráwáqá miráuma Téraomo
 ayáámûmaakaa kauraae.

⁷ keráwáqá aaraukárfiq uráiya-
 kayukama keráwáqtí tínaaqmaate
 kémaeqa yemmá múte tikaq
 yíkáaro. aaranaammá yeqtí yúgoma
 waatí yúgoqtabama uyátá-maqma
 aqnúníq kéimanibo yemá Áánûqtuni
 íraqô-qtataakokaraq matúq-matúq umá

mái-yuwaraiaraq waatê mimóráíq umá mayánoe. keráwáqtí tínaaqmaaqá íma múte tikaq yikáiyana keráwáqtí nunamukómmá Áánûqtukaq akoqnáá íniye.

⁸maamin-áqtó-áikaráq kétima-timune. keráwáqá máqtemma móra-mora-yuma keqtirumma kéyimeraq mimóra-túyánákáq máero. týyaq kéyimero. ániibo keqtíwíq íma yanaa máráaro. ⁹waayúkama mamá táíq kéumatikaiyaqa anónnáma yemá mamá táíq íumayikaaro. yemá keráwáqá táí-aimma kétima-tikaiyaqa anónnáma yemá táí-aimma íma timá yíkáaro. ímibo yemá íráqôniq umáyikáaro miráin-oqtaba keráwáqá Áánûqtu táayaraiye. mirá kéiyana Áánûqtu keráwáqá íráqôniq umátikaniye. ¹⁰Áánûqtuni wannaagómá kétéye:

“náawabi wemá íráqôniq umá máena wemá amuqá maqmá máiyaba kákainanama táí-aimma íma téna wení óyaupikemma kaaqaari-áímmá íma yíno.

¹¹wemá táí-aaimma tarôq í-yátáápíkémá waeréna íráqôn-aaimma tarôq íno. káqo-kayukate kaayoné umá máí-amma abáá éna

wemá min-ámmá waqména uwíq-uwíq íno.

¹²miráitana uyátárai-nakoni aúrakoma arútáiniq o-yúmá kéyimonena minnáyabama amuqá kémaraíye.

uyátárai-nakoma yeqtí nunamummá kéitaimanibo

táwí-aaimma tarôq o-yúyôpakemma waeréna

áyamma kéitana anaaéma kéumayikaiye.”

téna kétéye.

¹³keráwáqá arutáinaiq íyábá karuwaaqá kéiyatama waayúkama

yenamáa keráwáqá íma mamá táíq umátikanomanibo ¹⁴yaímma-taoqa

keráwáqá arutáinaiq íyatababoaq tú-tiqa kémayaiyana Áánûqtuma

keráwáqá íráqôniq umátikaniye. miráinaq waayúkayabama íma

ikatíqa éraq netuq-túyánámmá íma itánômanibo ¹⁵Ítu Káríqtoma

Áánûqtuni aokaq-náqá múte tikaq kákeraq keqtirummá wemmá áméro.

yaímma-wayukama keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqtábá ítama timónáiyaq

yemá timá-yiminoqtabama aati-aatimá yokaa oro. ¹⁶keráwáqtí

itáíq-itaiq í-yátááqtábá kétima-yimeqa kaayoné kéeraq keráwáqá ítama

aónaiya-yuma yemá múte tikaq yíkáaro. keráwáqá nóinawabi

arutáinaiq uréqa paá taíbaq-tuyanamma íma itánoe. keráwáqá Ítu Káríqtoni

íráqôn-aaimma kéwaraiyatama yaímma-wayukama keráwáqtí

íráqôn-aaiqtaba kaaqaari-áímmá týamma anaaékaqa yemá yigaeyábá

ínoe. ¹⁷otaammá kúyoqtabama tú-tiqa mayái-yátááqá minná

íma arútái-qtataaqa wáimanibo Áánûqtuni aúyánákómá téna

“arútái-qtataaqtabama tú-tiqa máyáaro” kétimma minná íráqô-qtataare.

¹⁸Ítu Káríqtoma otaammá íma kutáimanibo yemá wemmá aú-aiqa

ámikaae. miráimanibo ketáámá kúmiq-wayukayataba wemá pukáíye.

keqtáámá yauwéqma Áánûqtunopaq tiwíqmenataa uwíniqtaba wemá paá

kímora-taoqa pukáíye. wenaúgoma pukáimanibo wení aágoma

aúgen-auwaraimma matáíye.

¹⁹Ítuma pukáípike itó-urenama wemá min-áámá púitata ánná

umákaraapaq kukéna Áánûqtuni watáama abarokáq timá yímikaiye.

²⁰min-áámá minná naayóbáqá Nóaani kanaarqá Áánûqtun-aama íma anaaé

wakáa-kayukati yaáe. mi-kánáaráqá

Nóaama únópí-káárémá tarôq kéitanama Áánûqtuma aú pukáipaq awé umá máqe-uraimanibo waayúkama yeqtí kúmiq-yataapikemma íma waékááe. anaaékaqa nommá aúgítata abapaké kaumo-wáyúkámá yenamáa nommá aúgipikemma atóbaraae. tébakaq pukurááe.

²¹ min-nókómá minná Ítuqtaba nommá peraígóní amané. ketáámá Ítuqtaba nommá peráunataama minnágoma káqo-yuma keyiraatimma Nóaagaraq wení aara iyápóma atóbaraanikaa umá keqtáámá Ítuma mamá kátobamatikaiqtaae. Ítuqtaba nommá peraímá paá túma tete íyábá íma wáíye. ímibo minnágoni áaimma minná ketáámá Áánûqtukaq nunamummá túnnataama Áánûqtun-aurakaq tigaemá íyátábáámá ketáái kúmiq-yataaq íkewáíye. Ítu Káríqtoma pukáipike itá-uraiqtataboana Ítuqtaba nommá peraígómá keqtáámá mamá kanaaráq atóbatatikaniqtaae. ²² íbêqa Ítu Káríqtoma Áánûqtuni márûpaq máena wemá Áánûqtuni ayáánurapaq maraq máíye. mibákémmá máqtemma Áánûqtuni kaqtó-wayukagaraq máqtemma náápaakaraq máqten-akoqnaagaraq wemá keyabiqiyikáíye.

4 Ítu Káríqtoma keráwáqtábá aú-aíqa matáíye. miráinaq keráwákáráq tú-tíqa mayánôqtaba yokaa oro. keráwáqá Ítu Káríqtoni anaaé kéwaraaqtababoq tú-tíqa matáawana kúmiq-yataakoni akoqnáágoma keráwáqá íma kéuyataíye. ² miráuma íbêkakemma Áánûqtuni aúyánámmá kéwareraq máero. keráwáqtí túgoni akáí-yátáákóní anaaé miráuma íwaraaro.

³ naayóbáqá keráwáqá Áánûqtukaq íma itáíq-itaiq o-káyúkámá miráoniq umá mirá-uraae. kebó-yátááríq keráwáqá urááe. keráwáqá

aíbôq-nokakemma aíbôriq urááe. keráwáqá aábêguye kéeq aíbôq-nomma taíbaq nánôqtaba maqmá aónaraae. keráwáqá óqtakaa-qtataarabi yaaráa-qtátáákáqá nunamummá tiréq ókon-okomma táí-yataariq urááe. ⁴ íbêqa Ítukaq íma itáíq-itaiq kéo-yutema keráwáqá yeráwáqtí táí-aaiqtaba yagaroqtaíyábámá íma kêtikaitanaboana yemmá mamá iyánáaq kéumayikaae. miraítata yemá keráwáqá anón-aimma kétimatiketa agamá kégautoe. ⁵ miráimanibo anaaékaqa yemá yeqtí táwí-aaiqtaba Áánûqtukaq aamá maránóe. Áánûqtuma yú waráa-kayukagaraq pukáa-kayukagaraq yainánîqtaba yokaa kéíye. ⁶ miráitanaboana Ítu Káríqtoma pukáa-kayukama ánná umáyíkkaraapaq kukéna átê-wataama timá yímikáíye. yemá pukáawata wemá yemmá móraiq umá máqte-kayuka umá yainániye. miráimanibo Ítu Káríqtoma yeqtôpaq kukéna timá yímikáíye. miráuraiqtaba yemá kanaaráq mánoe. Áánûqtuma wení Aágopi paá kémainiq umá móraiq umá yemá yaágopi aúgen-auwaraikaraq kanaaráq mánoe.

⁷ máqte-qtataakoma ánatai-kanaagoma aqtóráríq kéíye. túbanaaq umá máeraq arupú umá túyánámmá ítáaro. mirá kéeqa Áánûqtukaq nunamummá kanaaráq tíq-tíq ínoe. ⁸ keráwáqá móra-mora-yuma tírummá ôriq umá yimínôqtaba taákaq máráaro. keráwáqá áqnáabariq umá miráíyaqtaba keráwáqtí otaammá oyaaq umá matuwéq tiwikátuwanoe. ⁹ keráwáqá móra-mora-yuma yemmá yiwíqmera q keráwáqtí naaúpaq kéweraq minnáyaba timuqá máráaro.

¹⁰ Áánûqtuma keráwáqá móra-mora-yuma aokaq-ákóqnáámá tímikáíye. miráinaq min-ákóqnáárakémmá keráwáqá waayúkama yíwáqnaa kéeraq miráuma Áánûqtuma keráwáqá

tímikai-qtataaqa yetê yaináaro.
¹¹ náawabi Áánûqtuqtaba watáama
 waabá-káyúkátí yúbáq tínénama
 Áánûqtuni watáa-aatuqma tíno.
 náawabi kaqtó éna Áánûqtuqtaba
 mayaímá kémayenama Áánûqtuni
 akoqnáarake kaqtó íno. miráuma Ítu
 Káríqton-awikaq máqte-qtataariq
 ínôqtaba keráwáqá kéiyata
 waayúkama Áánûqtuni áwíqa
 múte yaúyóro. tágama-yataakaraq
 akoqnáa-yataakaraqa wennámá
 watúq-watuq umá wáiyé. miráuma
 waíno.

¹² íbêqa tíkái-aanabo, tú-tiqa
 í-yátáákómá iraráa kégena keráwáqá
 maqmá timónaraimma minnáyaba íma
 ikatíq oro. ímibo tú-tiqa-yataakoma
 yínîqtaba kéitaae. ¹³ keráwáqá Ítu
 Káríqtoni aú-aiq-yataaqa yainánôqtaba
 timuqá máráaro. ánibo wemá
 tágama-yataakaraq kumínaqa
 keráwáqá timuq-yatááqnapó ógiranoe.
¹⁴ keráwáqá Ítu Káríqtoni anaaé
 wáraaqtababoaqta waayúkama
 keráwáqtábá timá táíq íyamma
 Áánûqtuma keráwáqá íraqôniq
 umátikaniye. miráitana Áánûqtuni
 Aágogaraq tágama-yataakogaraq
 keráwákáq kéwaiye. ¹⁵ ketáama
 maannáyaba íma wáiyé. minná
 waayúkama yú-tiqa mamá yímikeq
 yíkamma kúpuyeq moyámmá kémayeq
 káqo-kayukama ummaa-yátááqá
 yimíyábámá mirá-yútíq-yátááqátábámá
 íma kétune. ímiye. aati-aatimá
 keráwáqá mirá-qtataariq íoro.
¹⁶ miráimanibo keráwáqá Ítu
 Káríqton-annabi máatababoaq tú-tiqa
 í-yátááqá kémayeqa minnáyabama
 netuq-áímmá ítero. ímibo. yemá Ítu
 Káríqtoni áwíqtababoata keráwáqá
 tú-tiqa í-yátááqá kétimiyaqa keráwáqá
 Áánûqtuni áwíqa múte yaúyóro.

¹⁷ Áánûqtuma maa-marábí-káyúkámá
 yainái-kánáaráqá áqnáabaqa wemá

wení waayúkama yainániye. miráinana
 Áánûqtuni yainái-yátáákómá keqtáaráq
 áaimma atáinanama mi-káyúkámá
 náayuwabi wení átê-wataama íma
 itáíq-itaiq kéo-yuraq nói-qtataaraq páaq
 ínío? minnáyaba Áánûqtuni watáama
 agamatá-kánnáágómá kétiye:

“Áánûqtuma íraqô-kayukama mamá
 atóbamayikanimma

íma oyaq kéimanibo

mi-káyúkámá

náayuwabi

kúmiq-yataariq éta

Áánûqtukaq itáíq-itaiq íma kéo-yuraqa

nói-qtataaraq páaq ínío?”

téna kétiye. ¹⁸ missing?

¹⁹ miráinaq

keráwáqá

náayuwabi Áánûqtuni aúyánámmá

wáraaqtababoaq tú-tiqa kémayeqa

arutáina-yataariq íq-íq oro. keráwáqá

kenamááríq tarôq umátíkarai-nakomma

améraq weqtábá kamuqá itáaro. wemá

wení timá akoqnáa umákain-aimma

aati-aatimá mirá kéiyé.

5 Ítuni waayúkabimma kawáá-

wáyúkámá máa-yugaraq íbêqa

kemá kétima-timune. keráwáqá

oníq umá kemá Ítuni waayúkaraq

kawáá-náqá máune. Ítu Káríqtoma

aú-aiqa matáimma kemá aónaraune.

ánibo wemá yauwéqma kumínaqa

kegaráq wení tágama-yataaqa

yáíkaaq umá mayánúne. ² Áánûqtuni

tipi-típiraa-kayukama wemá keráwáqá

tímikaimma yabíqyikáaro. mirá

kéeraq minnáyaba timuqá máráaro.

Áánûqtuma tímikai-mayaima

kémayeraq paá moneqtaba íma

mi-máyáimá mayánômanibo

karuwaaq umá máyáaro. ³ kawáá

umáyíkaiyaq-kayukama yemmá íma

akoqnáa-aimma téq wakúyikanomanibo

keráwáqá máqte-qtataaqtabama yeqtí

awaméqá máiyatawaq yegaráqá

keráwáqá íyaniq umá mórai qoro.

⁴ miráinana anómma kawáá-náqá

Ítuma kumínaqa keráwáqá anómma

yabíkáa-kayukati íráqô-meyamma kámokaa umá áwáarara káina-kamoqa mayáiyana mi-kámókóní áwáarara káina-yataakoma íma ayumíniye.

⁵maabugô, keráwáqá waayúka-uraqti náápaakon aménáápáq máero. keráwáqá máqtemma keqti tíwíqa márúte móra-mora-yuti timénáápáq maréraq móra-mora-yuti kaqtó-naqa máaro. minnáyaba Áánûqtuni agamatá-kánnáábí kétiye:

“mi-káyúkámá yeqtíwíqa yanaa múte yaúyo-yuma

Áánûqtuma kéyiweqtaimanibo mi-káyúkámá yeqtíwíqa márúte yúwáa-yuma yemmá

Áánûqtuma wení íráqô-qtataakomma kényimiye.”

téna kétiye.

⁶miráinaq keráwáqá kenamáárríq Áánûqtuni akoqnáá-ayaakoni aménáápáq maráiyana wemá tirái-kanaaraqa keráwáqá múte yawwíniye. ⁷wemá keráwáqá áyaqa kétémiye. miráinaq keráwáqá wemmá ayuwáyanama keráwáqti taíbaq-tuyanamma paá mayániye.

⁸arútama kéitera q yokaa oro. áwáábíq-araayakoma uréire kéena wemá upúqma náníq-qtataaqtaba abáá iníkáá umá keráwáqti namuro-náqá Tááqtaama mirá kéiye.

⁹miráipoaq keráwáqá itáíq-itaiq í-yátááqtabámá akoqnáá kéeraq wemmá awéqtátuwaaro. taákaq máráaro. Ítuqtaba keráwáqti túbâqawaayuma mimórá-yú-áíqá í-yátááqá yeqti itáíq-itaiq í-yátááqátábá kémayaae.

¹⁰keráwáqá maami-tú-tíqá í-yátááqá pááqya-kanaama paá máyáaro. miráitana mikáké Áánûqtuma íráqô-qtataakoni áaikoma keráwáqá mamá akoqnáá umátikena abaúmma ánûqa yamátikaniye. wemá keráwáqá mamá mútûq íráqôniq umá ánataníye. Áánûqtuma wení watúq-watuq umá tágama-yataaqa Ítu Káríqtoqaraq yagaroqtamá yáíkaaq ígáae téna keráwáqá tááyaraiye. ¹¹Áánûqtukaq máqten-akoqnaama wáíye. miráuma waíno.

¹²Táératima maamin-áwááráq-áúbámá kennámá agatáíye. Ítuqtaba wemá ketí tima-tíbáqáwáámíye. maamin-áúbágómá keráwáqá umá tíqtaaiq iníqtaba keráwáqtoqpaq yuwáuyana kéwiye. mi-kánáágómá Áánûqtuni íráqô-qtataakoqtaba árain-aimma kétiye. miráinaq keráwáqá maami-kánáágómá yaqtóráaro.

¹³keráwáqti túbâqawaaraa-kayukama maakáqá Pébírôníkkaa-marukaq máa-yuma keráwáqtoqpaq miráo-maarao-aimma yúwáawana kéwiye. Áánûqtuma keráwáqá aúyakainíq umá mimóráíq umá yemmá aúyakaiye. ketáaníkoma Máákigaraq keráwáqtoqpaq miráo-maarao-aimma yúwáitana kéwiye. ¹⁴keráwáqá wenaóné-wenaone kéeqa móra-mora-yuma tiyááma wenamí-kanamin éraq tótó umáyíkáaro.

kaayoné-yátáákómá keráwáqá máqtemma náayuwabi Ítu Káríqtoni waayúkabi máa-yubaq waíno. kemá Pítáae.

2 Pítáa

*náayuwabi Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq
kéo-kayukayopaq Pítaama
anaaékaq-aubama agatáíye.*

1 kemá Tááímoni Pítáa mórama Ítu Káríqtoni kaqtó-naqa máunana kemmá wemá tímátíkáitaq mi-káyúkámá yemá náayuwabi ketáátê mimórá itáíq-itaiq umá yáqtorai-i-yataaqa matááe. keti-botáámá Áánûqtugaraq keqtáámá mamá atóbamatikanin-naqa Ítu Káríqtogaraq yenákámá kateko kéoyaqtababoaqta ketáámá itáíq-itaiq umá yáqtorai-i-yataaqa kémayaunatae.

² Áánûqtuni íraqô-qtataakoma taíbaq uyátá-maqma wení kaayoné-yátáákókaráq mayaígáae téq kêtune. maami-kááyáq-yátááqá Áánûqtugaraq ketáái uyátárain-naqa Ítu Káríqtoma yenákátí uyátá-maqma itái-yátáápike kéíye.

³ Áánûqtuma wení aokaq-ákóqnááraké ketáámá weqtábá aokariq umá mánatae túnnataama kétimiqtae. áqnáabaqa wetábá wení itái-yátááqá keqtáámá tímikaiqtae. wemá keqtáá tááyaraitana wení arútái-qtataakoma keqtáámá wenôpaq yabítiráíye.

⁴ mikákémmá keqtáámá wení anómma timá akoqnáá umákain-aimma tímikaiye. maami timá akoqnáá umákain-ainapoma ketáái túgoni akai-yátááqá waraíyábá puí-yátááqá yínaqtaama ketáámá yubíqtuwe kóonunatae. maami puí-yátááqá minnáe. Áánûqtunopakemma nékaq mánoe. Áánûqtuma keqtáámá wení aokaq-ááíkákekáráq tímikaiqtae.

⁵ miráuma keráwáqá itáíq-itaiq kéeraq yaqtoráaro. keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátáákómá arutáina-yataakaq arúbainana arutáina-yataakoma

itái-yátáákáq arúbaaro. ⁶ ániibo keráwáqtí itái-yátáákómá maan-ááikáq arúbaaro. minná keráwáqtí túgoma íraqô-tuyanamma mamá arutáiyana waraíno. mirá kéeq keráwáqá akoqnáá umá máaro. ániibo keráwáqá mirá kéeraq Áánûqtuqtabama aokariq umá máaro. ⁷ mirá kéeraq Ítukaq itáíq-itaiq o-yúmá tirummá yímero. ániibo mirá kéeraq káqo-yugaraq tirummá yímero.

⁸ keráwáqá maami-qtátááqtábámá anóniq-anóniq umáe kéuiyanama ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtuqtabagaraq keráwáqtí itái-yátáákómá uyátá-maqma anóniq umá abarokáq íniye. minnáyababoaq keráwáqá káqo-yuma mamá íraqôniq kéumayikaiyana keráwáqtí íraqôn-aaikoma arammá íma abarokáq íniye. ⁹ náawabi wemá mirá íma ínna-waigoma wemá miráuma aúramma karoparáin-nakoma nékaq wái-qtataaqa íma aónai-nakaa kéíye. wemá Ítu Káríqtoma wení arunóbáqá tete umáraa wení kúmiq-yataaqa watúwáiqtabama awimmá kégamatuwaiye. ¹⁰ miráinaq ketíbâqawaayuo, keráwáqtí íraqón-aainapo Áánûqtu áraimma keráwáqá tááyarena aúyaqmakainiq umá káqo-yuma yiráátinoqtaba maqmá aónaaro. mirámô keráwáqá éqa aammá íma arábanoe. ¹¹ miráinaq Áánûqtuni watúq-watuq umá wái-marupaq keráwáqtí uínô-kanaama pááq ínana keráwáqá kanaaráq paá uínoe. mibáqá ketáái uyátárai-naqa keqtáá mamá atóbamatikanin-naqa Ítu Káríqtoma kéyabi-íye.

¹² miráinaq kemá maami-qtátááqtábámá keráwáqá ókaraq timá taáqa yoránúne. keráwáqá áqa ítareq árain-aimma mataaqtaba kéyaqtoraa-manibo ¹³ kemá maa-marábímmá máeqa kemá keráwáqá taáqa timá yoránáae téq túyánámmá kéitaune.

¹⁴kemá itáunama maamin-námmá pááqya-kanaabimma mamá paábaq maránúne. maamin-námmá ketí túmiye. minnáyaba uyátárai-naqa Ítu Káríqtoma timá tímikaiye. ¹⁵miráuma kemá maami-qtátááqá wannaabí kágayaunama kemá púyónaqa keráwáqá íma tiwimmá kaaro.

¹⁶ketáámá áqa keráwáqá Ítu Káríqtoqtaba wení akoqnááyaba timá tímikaunatae. ketáámá keráwáqá timá-timeq wemá yauwéqma kumíniye. miráunama min-áímmá íma maníqá wáimanibo min-áíkkómá áraimma pááq ínín-aine. ketáámá kenamááriq Ítuni anó-qtataaqa aónaraunatae. ¹⁷ketáámá wemmá aónaunana tágama-yataakaraq yaagumá Áánûqtuma aboánôpake matáíye. ánibo aamá mú mikákáá yanaapáq tágama-yataapike kemá itáunana wemmá timá ámikaiye: “maamin-náqá kenamáa tíkái-ketaanikoe. weqtábá timuqá kémaraune.” téna aagómá tiráíye. ¹⁸ketáámá Áánûqtuqtaba aokaq-ánúrúqá wetê mibáq yagaroqtamá máqe-urauna-yutaa min-ááqómá Áánûqtuni márûpake timmá ítaraunatae. ¹⁹maami-qtátááqá ketáámá káoneqtaa ítareqtaaboqtaa Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáama naayóbáqá tirááqtabataa akoqnáá umá itáíq-itaiq kéunatae. yeqtí yáayabama túyánámmá ítáaro. minnáma miráuma ketáái kumayúq-márábí ómmá kamá tágainikaa kéíye. Áánûqtuni amuné-wáyúkámá tiráan-aimma yorautíq-yorautiq kéíyanawaqa iraqtáiraqtama nokáapaq áwáarara kai-kíyókógáráq tirunóbáqá kamá táganiye. ²⁰áaqibo maannáma taákaq máráaro. Áánûqtuni amuné-wáyúkámá tiráan-aikon-aaimma Áánûqtuni agamatá-kánnáábí wáimma máqte-kayukama yenamáa íma kanaaráq itánoe. ímiye. ²¹mi-kátáámá

Áánûqtuni amuné-wáyúkámá tiráamma yeqtí yúyánápiékémmá íma tirááne. ímibo Aokaq-Áágómá yemmá yíwáqnaa itata Áánûqtuni auyánápiké tirááne. miráipoata máqte-kayukama yenamáa wenáaimma íma kanaaráq itánoe.

2 Áánûqtuni amuné-wáyúkátí kanaaráqá yaímma kaaqaari-ámúné-wáyúkágáráq máqe-uraane. mórai q umá keráwáqtí aúkkáapimma kaaqaari-yíráátí-wáyúkámá yínoe. íma árai-kataama maméta yínoe. maamin-áínápó yemá keráwáqtí itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa yawarápanoqtaba maqmá aónanoe. anó-nakoma kaapaq-yátáq yeráwáqá mayániq uráiqtabama wemmá mamá aúyoqtuwanoe. yemá mirá kéeta yemmá páátákáá yawarápaginiye. ²miráimanibo taígani-kayukama yeqtí kebó-yátáákóní aammá waránoe. waayúkama kebó-yátááqátábóata yemá Ítuni árain-akoqtaba timá táíq ínoe. ³mi-káyúkámá keráwáqtí móneqtaba kéyikainataboata yeqtí yúyánápiké kaaqaari-áímmá tínoe. miráimanibo naayóbáqá Áánûqtuma mirá-káyúkámá mamá yawááq-umayikaraiipoana yemmá Áánûqtu yawarápaniye.

⁴ítáaro. kaqtó-wayukagaraq Áánûqtunopake kúmiq-yataariq owana Áánûqtuma yemmá áitanobaq mamá iyúkaiye. mibáq yemá kumayupí ánná kúyikaitata mááe. yemá mibáq matúq-matuq kéíyan-awaataq yaináí-kánáámá kumíniye. ⁵mi-káyúkámá naayóbáqá Nóaani kanaaráqá yegáráq Áánûqtuni yaináí-yátáápiékémmá íma yubíqtuweta kóuraane. ímibo waayúkama táíq umá máqe-uraawanaboana Áánûqtuma maa-márábímmá nonápó mamá yawááq-uráíye. maami-nómmá aúgipikemma paá Nóaagaraq abapaké kaayaqá wení aara iyápógaraq Áánûqtuma mamá atóbamayikaraine. Nóaama waayúkama Áánûqtuni

watáama arutáinaiq ínôqtaba timá yímikaitababoana Áánûqtu wemmá mamá atóbamakaraine.

⁶anó-maruqa Tótômabakaraq Komóraabakaraq Áánûqtuma iranápó yawarápatukaine. waayúkati táí-aaíqtababoana wemá mirá-uraine. mirámô uráimma táí-aaimma tarôq o-káyúkáráqá nóinawabi abarokáq ínîqtaba awaaméqá wáena kéyiraatiye. ⁷mi-kánááráqá Áánûqtuma Arótimma mamá atóbamakaraine. Arótima íráqô-napoana waayúkama maami-kááyáq-márúkáqá kebó-yátááriq oqtábámá wemá ôriq umá arummá umáyikaraine. ⁸min-íráqón-náqá Arótima wemá mi-káyúkátí aúkáapimma máitana Áánûqtun-aurakaqa wení otaammá íma wáqe-uraimma mi-tái-wáyúkátí táwî-aaimma máqte-tupaama káonena kéitena wemá mamá aú-aiqa matáine. ⁹miráimanibo uyátárai-nakoma íráqô-kayukama yemma makáqma aónai-yataakoma yaútûraa kéumayikaitanama wemá mamá atóbamayikaniqtaba kéitaiye. wemá táí-wayukama yemmá táí-meyamma yímíqme kéuwinana min-áwáátáqá yaináí-kánáámá yínîqtaba kéitaiye. ¹⁰áqnáabaqa wemá mi-káyúkámá táí-kebo-yataaqtaba yúránánnámá káeta Áánûqtuni náápaqtabama yeqtí yúyánápímmá téta “paá pááqya-qtataare” téta te-yúmá yemmá áqnáabaqa táí-meyamma yimíniye.

maami-kááqááíí-yíráátí-wáyúkámá íma ikatíqqa éta yeqtí yúma múte kéyauyoe. yemá tágama-yataaqa Áánûqtunopake máyáa-yuma yemmá anón-aimma téta agamá kautíyábámá íma ikatíq kéoe. ¹¹kaqtó-wayukama Áánûqtunopakemmma yeqtí akoqnáágoma uyátá-maqma anómma kaaqaari-yíráátí-wáyúkáyábámá wáimanibo yemá uyátárai-nakon

aúbáqá anón-aimma téta agamá kautínôqtaba kaqtó-wayukama uyátárai-nakoni akoqnáágoma mú mikákáá uyátá-maqma wáipoana wení kaqtó-wayukama yeqtí akoqnáágomma wenaúbáqá aráátiyaba ikatíq kéoe. ¹²maami-káyúkátí yáaikoma miráuma abááq-wáíwákóní yáaikoraa kéíye. yeqtí yúwaraikoni áaikoma minnáe. yáqtoketa kéyikamoe. yemá íma ítáa-qtataaqtaba anón-aimma téta agamá kégautoe. ánibo yemá abááq-wáíwákóráá umá yemá yawarápaginoe. ¹³yemá yeqtí táí-aaíqtabama yú-tíqqa í-yátááqá mayánoe. yemá yeqtí yúgoni akai-yátááqá kéwareta yeqtí kebó-áímmá abarokáq tarôq kéoe. mi-káyúkámá yemá kaayaq-yóyáúkáráq máa-yuma keráwáqtê yagaroqtamá aáwaqa kéneqa keráwáqtí tigae-yátááqá yemá mamá kétimewata keráwáqtí aáwakaqtabama táwî-aaimma óq-waayukama kéte. ¹⁴yemá paá aaranaatê kúmiq-yataariq kéeta yemá yeqtí yúgoni akai-yátááqá waránôqtabama aati-aatimá íma kanaaráq yimuqa yaráíye. yemá aqnú-káyúkámá yemmá makátêwata yetê yagaroqtaréta yeqtí táí-amma kéwaraae. yemá aúyababa-araaq-wayukama máawana Áánûqtuma yemmá yawááq kéumayikaiye. ¹⁵yemá arupú-amma yuwéta aammá arábaraae. íbêqa yemá Pótorimma áanima kaaqaari-ámúné-náqá Péiraani aammá kéwaraae. min-nákómá wemá otaammá kúyôqtabama móneqa mayéwaine. ¹⁶minnáyabama Áánûqtuma wemmá aamá awáágúraiye. wemá oótiraa-kakomma waayúkati yáama ámitana mi-kákómá Péiraamma aa urápíké watáama timá ámikaine. ánibo Péiraamma timá ámínanawaq wení aíbôq-aaimma “yuwáino” téna mi-kákómá timá ámitana tiráine. ¹⁷miráimanibo maami-tái-wáyúkámá

keráwáqtí aúkáapimma yeqtí aíbôq-aaimma íma kéyuwaae. maiq-nómmá káqnáginikaa umá mirá kéoe. konnámá uwáá yoqmá móra-mara íníkáá umá yemá mirá kéoe. kumayupí maragómmá mémánóbáqá Áánûqtuma yeqtí márûqa yokaa kéumayikaiye. ¹⁸yemá yeqtí táí-aaíqtabama anókaq ááyama téta yúma mamé uí-áímmá kéte. yemá náayuwabi táí-amma paábaq yuwánéta maqmá aónaa-yuma yemá yúránánnámá aí-áímmá téta makáqma kéyimonaae. ¹⁹yemá yú awaatuqmá paá umáginon-aimma kétémanibo kúmiq-yataakoni akoqnáágoni aménáápáqá ánná-wayukaraa umá mááe. ítáaro. móra-yataakoma waayúkagomma uyátana wení akoqnáágoni aménáápáq yiwíqma yíkáimma mi-káyúkámá íma yú awaatuqmá paá kéumago. ímiye. yemá mi-qtátáákóní ánná-wayuka mááe. ²⁰waayúkama ketáái uyátárai-naqa mamá atóbamatikanin-naqtaama Ítu Káríqtomma kéitetaboata táwî-aaikoma yemmá yaútúma ikúyikainabike yubíqtuweta kóíya-yuma móragaraq maami-táwî-ákkómmá íma ayuwáiyana yemmá uyátaino. ²¹mi-káyúkámá náayuwabi yemá Áánûqtuni arútáin-aqtaba íma ítáa-yuma yemmá uyátá-maqma taíbaq paru-yátáákómá kéyimiye. yemá wení arútáin-aqtaba kététemanibo wení aokaq wakúyikarain-aipikemma yinaaéma kéo-kayukayabama paru-yátááqá íyiminiye. ²²mi-kátáámá naayóbáqá tiráan-aimma yeráwáqtábá wáíye. minná “iyákkómá yeqtí múmá yawuégma kéíye. ániibo pógoma nommá pétuwetama yawuégmeta yobí kowammá wáékááq-waekaaq kéoe.” téna min-áímmá Áánûqtuni agamatá-kánnáábí kétiye.

3 ketí tíkáin-aanabo, maaminnáma ketí anaaékaq-aubae. maami-kááyáq-áúbánápómá arutáinaiq ínôqtaba kemá keráwáqá túyánámmá ítama arupú ígáae téq kétune. ániibo ketáái uyátárai-naqa ketáa mamá atóbamatikanin-naqa Ítu Káríqtoma wení timáyíkarai-kayukati yáanapo keráwákáq timá tímikain-aimma taákaq maraígáae téq kétune. ²missing?

³áqnáabaqa maannáyaba taákaq máráaro. aqtó-kánáaráqá yaímma-wayukama paá yeqtí yúgoni akaí-ááímmá waránoe. yemá keráwáqá aábê-aimma timá-tiketa ⁴maará téta tínoe: “wemá ‘yawuégma kumónúne’ téna aamá timá akoqnáá umákaimma íyabiyo? náakarq máíyo? ketibotáámá áqa puyéqéta owana máqte-qtataakoma maramá pááq kéitana wáqe-uraimma mórai q umá wáíye.” téta yemá tínoe.

⁵miráimanibo maami-káyúkámá naayóbáqá Áánûqtuma aamá kétéitana maa-márámá pááq uráíqtabama yemá yaákaq ínôqtabama íma kéyikaiye. nokáké maramá tarôq umaráítana maragómá nopíké utaráíye. ⁶naayóbáqá maramá tarôq umákaitana ayáqtáá-kanaama kóitana anaaékaqa Áánûqtuma nommá yúwáitana auténa maa-márámá yawááq-urena miráuma naayó-márágáráq wení táí-wayukagaraq yawarápatukaiye. ⁷íbêqa Áánûqtuma wemá yaináí-kánáyábá awé kéíye. wemá maa-márágáráq wíyôpakaraq wakúyikainata mikáq máiyana min-áwáátáqá yaináí-kánáámá pááq íniye. mi-kánáaráqá wemá maa-márágáráq wíyôpakaraq iranápó yawarápatuwainata táí-wayukama yemmá yainéna mamá yawarápamayikaniye.

⁸tíkáin-aanabo, maannáyabama íma tiwimmá kaaro. ítáaro. móra-wagaagaraq taígani-karitimaatima (1,000) uyátárai-nakotema

móraiq kéiye. wetábámá
taígani-karitimaatigaraq (1,000)
móra-wagaagaraq mórai q kéiye.

⁹uyátárai-nakoma wení timá
akoqnáá umákain-aiqtabama íma
káwikaiye. yaímma-wayukama mirá
téta yúyánámmá kéitaamanibo wemá
íma káwikaiye. ímibo wemá aú
pukáipaq awé i-náqíye. ánibo wemá
waayúkayaba yeqtí kúmiq-yataapike
waeraígaáe téna yiwé kéiye. yemmá
yawarápaiyabama íma kákaitanaboana
Áánûqtuma yiwé kéiye.

¹⁰miráimanibo uyátárai-nakoni
yainá-kánáágómá miráuma
moyán-nákáá umá “íma kumíniye” téq
túyánámmá itáiyán-awaataq kumíniye.
mi-kánááráqá wíyômma anókaq
áama káayena panane umáginíye.
aabaúgógáráq wiyókágáráq wíyôkog-
araq iramá kamá káuma ánataginoe.
maa-márágáráq máqte-qtataakaraq
maa-márábí wáimma iramá kamá
káuma ánataginoe.

¹¹keráwáqá itáiyana máqte-
qtataakoma miráuma ánataginimma
íbêqa keráwáqtí táaikoma náaraq
íníyô? Áánûqtuqtaba aokaq-wáyúkámá
wenáwíkaq máqte-qtataariq oníq
umá keráwáqá mirá-oro. ¹²keráwáqá
mi-kánááyábá awé kéeqa mi-kánááyábá
kumíkáae téraq keráwáqtí mayaígómmá
mirá-oro. mi-kánááráq wíyômma iramá
kamá káuma ánataginana aabaúgógáráq
wiyôkogaraq wiyókógáráq iramá kamá
yaeq-yaeq umáginoe. ¹³miráimanibo
“aúge-kiyokaraq aúge-maragaraq
wániye” téna Áánûqtuma keqtáámá
timá akoqnáá umátikaraiqtaae.
mibáqá máqte-qtataakaraq máqte-
kayukagaraqa Áánûqtun-aurakaqa
kateko umá mánoe.

¹⁴ketí aanábó-wáyúkáo,
keráwáqá mi-kánáámá awé kéeqa
móra-mora-yuma kaayoné-yátáápí
maero. Áánûqtumma ôriq umá timuqá
marakaíyábá maqmá aónaaro. kúmiq-
yataariq í éq otaammá íkuinoqtabama
maqmá aónaaro. ¹⁵taákaq máráaro.
ketáái uyátárai-nakoma keráwáqá
mamá atóbamatikaniqtaba kákaitana
wemá aú pukáipaq awé kéiye. ketáái
tíkái-tibaqawaaraa-naqa Póroma
maamináyabama keráwáqtôpaq
Áánûqtuni itái-yátáápkémmá áqa
agamá tímikaiye. ¹⁶Póroma wení
máqten-aubabimma uyátárai-nakoni
yauwéqma kumíní-kanayaba kágayaiye.
yaímma-yataaqa agatái-waigoma ítama
tágaiyabama íma oyaaq kéiye. yaímma-
aama íma ítáa-kayukama yemá Ítukaq
itáíq-itaiq íyábámá íma akoqnáá kéeta
wenáagomma wáeqma kaaqaari kéte.
káqon-aikaraq Áánûqtuni watáama
agamatá-kánáábímmá kaaqaari tiráae.
mirá kéeta yemá yanamááríq yeqtí
yúraqa yawarapai-yataaqa mamakáae.

¹⁷ketí aanábó-wáyúkáo, keráwáqá
áqa minnáyaba kéitaae. miráinaqa
atéráaro. Áánûqtuma keráwáqá
abaúmá ánûqa yamátikai-
qtataapikemma káqo-kayukama íma
iyuwáiyatawaq yemá yeqtí otaakáráq
íarutainíq íya-qtataaqnapoma keráwáqá
íyabitero. ¹⁸ímibo uyátárai-naqa Ítu
Káríqtoni íráqô-qtataakoqtabagaraq
itái-yátááqtábágáráq ítame uíq-uíq oro.
wekáqá tágama-yataaqa íbêqa
aati-aatimá wáimma watúq-watuq umá
wániye. miráuma wáino.
kemá Pítaae.

1 Yóáne

1 Aagómá maa-márámá íma pááq uráitana wemá máqe-uráiyē. ketáá wenáama ítareqtaa wemmá ketáái túrannapotaa aónareqtaa tiyáákakeqtaa wenaneqá ánekukaunatae. Aagómá wenáaimma matúq-matuq umá mái-auwaraimma wáiyē. ²maami matúq-matuq umá mái-auwarai-naqa wemmá ketáá aónaraaboqtaa ketáá keráwáqá kétima-timunatae. Ítu Káríqto matúq-matuq umá mái-auwarai-naqa naayóbáqá aboátē máqena wanamááríq kumma tiráátiraiqtaae. ³miráipoana ketáá móra-tuyanakaq ketibotêtaagaraq wanáaniko Ítu Káríqtogaraq yokéqtaa nóinabi aónareqtaa ítarauna-yataaqa timá tímikaunatae. ketáámá kétima-yimunataama minnâ keráwákáráq mimórâ-túyánákáq maraígáae téqtaa kétunatae. ⁴keráwáqtí timuq-yatáákómá mútúq pááq íniye téqtaa maami-qtátááqá keráwáqtópaq kágayaunatae. ⁵ketáámá maamin-áímmá Áánûqtuni áanikonopake ítareqtaa keráwáqá kétima-timunataama minnâ mirá-uráiyē. Áánûqtuma ómmá máiyē. wepímmá móra pááqyamma íma kumayuq-yátááqá wáiyē. ⁶abo ketáá téqtaa “Áánûqtugaraq móra-tuyanakaq kémaraunatae” tennatáámánibo ketáá kumayuq-ápí Áánûqtu íma máikaq uréire kéeqtaa minnâ kaaqaarimá kéteqtaa íma árain-apimma kémaunatae. ⁷aanibo ópí tágaipin-amma Áánûqtu máikaq uréire kéeqtaa miráonataama ketáámá kímora-tuyanakaq maqmá yáátáá kéumayaunanataa áanikom Ítuni naagómá ketáái kúmiq-yataaqa tete umá ketirunóbáqtáá mamá aúgen-auge kéumatikaiqtaae. ⁸“kepíqtáá íma kúmiq-yataaqa wáiyē”

tennatáámá minnâ kenamááríqtaa ketáái tíyakomma kaaqaari kétima-kaunanana árain-aain-aimma kepíqtáá íma wáiyē. ⁹ketáá Áánûqtuma paá timá ámenunataama, nói-kumiq-yataarirabi ketáámá uráunataama miráinana wemá ketáái kúmiq-yataaqa mamá awikáqtuwainanama ketáái kúmiq-yataakoni anónnáma íma paá wániye. Áánûqtu aati-aatimá yabíqma kateko umá máinapoana ketáái tái-yataaqa wemá tete umá tirunóbáké paábaq kématuwena aúgen-auge kéumatikaiqtae. ¹⁰Áánûqtu maará kétiye. “máqte-kayukama kúmiq-yataariq urááe.” téna kétiye. áaqibo ketáá téqtaa “kúmiq-yataariq íuraunatae” téqtaama aanibo min-áímmá minnâ “Áánûqtuma kaaqaari-naré” téqtaa kétunanataa Áánûqtuni watáagoma kepíqtáá íma kéwaiye.

2 pááqya-noiyapo, kúmiq-yataariq íigaae téq kemá maami-qtátááqá kágayaune. áaqibo kúmiq-yataariq íyana móra-nakoma tíwáqnaa ínîn-naqa Ítu Káríqtomiye. wemá wenamá íma kúmiq-yataariq uráibo kateko-yátáákón áai-nakoboana ketáái táayabo ínîn-naqa máiyē. ²kenamá ketáái kúmiq-yataaqtaba ípukaibo máqtemma maa-márabi-káyúkátí kúmiq-yataaqtaba pukáiyē. miráipoana Ítuma ketáái kúmiq-yataakoni ápéqa máiyē. ³Áánûqtuni ámáan-aimma itéqtaa miráonataama ketáámá árainimma kanaarác aónanunatae. Áánûqtumma káonaunatae. ⁴móra-nakoma téna “kemá wemmá aónaraune” ténamanibo wenámáan-aimma iténa mirá íkéena wemá kaaqaari-náqá máitana árain-aain-aimma wepímmá íkéwaiye. ⁵áaqibo móra-nakoma wenámáan-aimma iténa mirá kéitanama wepímmá Áánûqtuni akái-yátááqá ógiqma pááq umá wániye. ⁶móra-nakoma téna “kemá

wepí kémaune” ténama wemá Ítu Káríqtoma máqe-urainikaa móraiq umá maíno. ⁷tíkái-kayukao, kemá maan-ámáán-áímmá íma aúgen-amaan-aimma kágatimune. ááqibo maaminná naayón-ámáán-áímmá kágatimune. keráwáqá naayóbáké ítameq utáámibo ⁸maamin-aúgén-ámáán-áímmá árainmma Ítupi miráurainikaa umá íbêqa keráwápí mirá kéiye. kumayuq-yátáákómá kéyatamakítana ókómá keráwápí ógíqma pááq umá wáipoana mirárará umá maamin-ámáán-áímmá aúgema wáíye. minná árain-okoma íbêqa kétagaiye. ⁹móra-nakoma téna “kemá ókóní aapí kémaune” kétenamanibo Ítu Káríqtomma arummá amî-naqa áyámma kéumakenama wemá paá kumayupí máíye. ¹⁰ááqibo wení ábâkoraa-naqa Ítu Káríqtomma arummá amî-nakomma kákainanama ókóní-aapi kémaitana wemá waayúkama otaa-qtátááriq íkéumayikaiye. ¹¹ááqibo wení ábâkoraa-naqa Ítu Káríqtoni aanábómá áyámma kéumakenama kumayupí kémaiye. kumayuq-yátáákómá aúramma kégaropa-makaipoana wemá náakarabi uréire kéena íkaonaiye. ¹²pááqya-noiyapo, Ítu Káríqtoma keráwáqtábá pukáipoana keráwáqtí kúmiq-yataaqa áqa mamá yukéna awikátukaiye. ¹³ketibóutaa, áaimma áqtaraikake máqe-urainaaq Ítu Káríqtomma wemmá káonaapoqa keráwáqtôpaq kemá kágayaune. maabuibóákaao, keráwáqá mamá Táí-nakomma márúte yukáápoaq kemá keráwáqtôpaq kágayaune. pááqya-noiyapo, keráwáqá ketibotáá Áánûqtomma káonaapoqa keráwáqtôpaq kemá kágayaune. ¹⁴ketibóutaa, áaimma áqtaraikake máqe-urai-naqa Ítu Káríqtomma wemmá aónaraapoqa keráwátôpaq kemá agatáune. maabuibóákaao,

Áánûqtun áabi keráwáqá akoqnáá uréq Táigo-nakoma uyáqtá-maqma máápoaq keráwáqtôpaq kemá agatáune. ¹⁵maa-márágón áaikokaraq maa-márábi-qtátáábágárq ítikaino. móra-nakoma maa-márábín-ámmá kéwaraitanama ketibotáái akaí-yátááqá arupimmá íma wáíye. ¹⁶wenaúgon amuq-yatáákárq aúrananna aí-yátáákárq aweké kuí-yátáákárq Áánûqtunopake íma iráibo mirái-qtataaqa maa-márábíké-qtátáaré. ¹⁷máqtemma maa-márágóní waayúkama yúrananna káetama maami-qtátáákárq maa-márágóní waayúkagaraq paábaq yátamakinoe. ááqibo móra-nakoma Áánûqtun aúyánámmá warénama matúq-matuq umá paá mániye. Ítu Káríqtoni webóé. ¹⁸pááqya-noiyapo, maannáma aqtó-kánáárq íye. keráwáqá ítaraae. Ítu Káríqtoni anómma webó-náqá íniye. íbêqa netuqyaa Ítu Káríqtoni webó-wáyúkámá áqa irááe. miráitaqtaa káonaunatae. mi-kánáámá aqtó-kánáárq íye. ¹⁹Ítu Káríqtoni webó-wáyúkámá yaímma keqtáábíké kóuraamanibo yeráwáqá íma keqtááráá umá máqe-uraae. yeráwáqá keqtáágárq móra-yuyanakaq marétaraatati ketáátê máneta oné. ááqibo tiyuwéta keqtáábíké káouraapoata íma ketáái árai-kayukama kétiraateqtaae. ²⁰ááqibo keráwáqá máqte-kayukabike Aokaq-nákómá tiwíkaipoaq máqte-qtataaqa árainmma kéitaae. ²¹árain-aain-aimma íma kéitaawapoaq íkagatimunabo árain-aain-aimma keráwáqá áqa kéitaawapoaq kemá kágatimune. keráwáqá kéitaae. árain-aipikemma móra kaaqaari-áímmá íma kanaaráq pááq kéiye. ²²nááwaq kaaqaari-náqá máíyo? “Ítuma íma Káríqtoma máíye” téna aboáqtábágárq áanikoqtabagaraq wakaráína-naqa

wemá kaaqaari-náqá Ítu Káríqtoni webó-naré. ²³náawabi Áánûqtuni áanikoqtaba wakaráinama Áánûqtu wetê imaipoana kéqo-keq-yataariq íumakaniye. náawabi áanikomma arummá kámenama aboámá wetê máíye. ²⁴aamá áaimma áqtaraikake íturaamma tirupí yuwáiyana maíno. tirupí yuwáiyana kémainaraq keráwáqá mórabi áanikopikaraq aboápikáraq mánoe. ²⁵Ítu Káríqto timá akoqnáá umá tiráíye. “matúq-matuq umá máí-auwaraimma timínénataa keqtáámá timá akoqnáá umátikaraiq-taae. kaaqaari-wáyúkámá keráwáqá árain-apike ²⁶tiwíqma paábaq tiyuwánéta kéoe. minnáyaba kemá kágatimune. ²⁷ááqibo Aokaq-Áágómmá tímikaitana paá keráwápí ku máipoaq keráwáqá káqomma tirááti-naqtaba ítikaniye. wenamáa máqte-qtataqtaba kétiraatena kétima-timenataa aanibo nóinabi kétiraatena kétima-timenataa iqtáámá árain-aain-aimma wáíye. kaaqaari-áímmá íma wáíye. ááqibo Aokaq-Áágó nóinabi tiráátiniq umá Ítu Káríqtopi máero. ²⁸pááqya-noiyapo, Ítu Káríqtopi kémaiñana wemá yínaqtaa wemmá káoneqtaama mikáq wenaúbáq tigae-tigae íeqtaa kanaarác itó-uma mánunatae. ²⁹keráwáqá aónaraae. Áánûqtupimma kúmiq-yataaqa íma wáíye. kateko-yátáákón áaimma máíye. mórai q umá kateko-yátáákón áai-kayukama yeráwáqá Áánûqtu aúgemma maqyíkáráíye.

Áánûqtun-araabitie.

3 keqtááyábá akai-yátááqá abó “íráqõne” téqtaa ketáámá wenáráabitie tenúnatae. miráipoata yeráwáqá Áánûqtuma íkaonaapoata maa-márábí-káyúkámá ketáágárác ítimonaraaqtaae. ²tíkai-kayukao, íbêqa Áánûqtuni áráabititaa máunataamanibo anaaékaq nóikaakanaq mánunataabiyo?

íbêqa ketáá íma íturaunataamanibo ketáá íturaunataama wemmá aónaraunaboqtaa weráá umá mánunatae. mikáq wenáaimma mútûq kanaarác aónanunatae. ³máqtemmá wekác yirumá kámeta awé íya-kayukama Íturaa-kayukama yeráwáqá kúmiq-yataakon-aaq íkatéta nékaq mááe. ⁴móra-nakoma kúmiq-yataariq kéena wemá aamá aúmatan-aimma keyawitiye. kúmiq-yataaqa maannámiye. Áánûqtuni ámáan-aimma yawiténama kúmiq-yataaqa mi wáíye. ⁵keráwáqá aónaraae. wemá aúgaraq-naqa aúkáiimma wemá ketáái kúmiq-yataaqa matuwáinayataba kukáíye. Ítupimma íma kúmiq-yataaqa wáíye. ⁶morá-nakoma Ítu Káríqtopimmo kémaenama kúmiq-yataariq íma umáena wíniye. ááqibo kúmiq-yataariq umáena kéwenama wemmá íma ítarena íaonaraiye. ⁷pááqya-nóiyapo, móra-nakomma íyuwaiyanawaq árain-apike tiwíqma paábaq tiyuwaíno. náawabi kúmiq-yataariq íumaena wína-nakoma Ítuma kateko umá máinikaa umá mániye. ⁸náawabi kúmiq-yataariq umáena wína-nakoma wemá Tááqtaani áaimma kémayaiye. Tááqtaama áqnáabaq áaimma áqtaraikake aati-aatimá kúmiq-yataariq umáena kéuiye. miráipoana Áánûqtun-aanikoma Tááqtaani mayáimá matuwáinayataba kukáíye. ⁹ááqibo náawa-naawanabi Áánûqtuma marákáraitanama aati-aatimá íma wení kúmiq-yataariq umáena kéuiye. Áánûqtuni kateko-yátáákón ayu-qtataáqá wepí máipoana wemmá Áánûqtu marákáraitanama kúmiq-yataariq íma kanaarác umáena kéuiye. ¹⁰miráinaqtaa náayubi Áánûqtuni áráabiti máewata náayubi Tááqtaani áráabiti maíyamma yimónanunatae. náayubi íma kateko

umá máeta kúmiq-yataariq umáe uyetáma yemá Ítumma yirumma áme-kayukayaba íkéyikaitata yeráwáqá Áánûqtuni áráabiti íma máae.

weqtábá kákaina weqtábá kákaina umá máero.

¹¹ maamin-áímmá áqnábake minnámo ítaraamma weqtábá kákaina weqtábá kákaina umá mánatae. ¹² ketáá íma Kááinaraa umá mánatae. anómma Táí-nakoni iyápómá wenábâkomma ikákaimma nôraq itanawáq wemmá ikákaiyo? minná wení mayaígómá táigoni itana ábâkoni mayaígómá íráqõniq itanabóana ikákaiye. ¹³ ketíbâqawaayuo, maa-márábí-káyúkámá íyammo kéumatikayama íma iyánaaq oro. ¹⁴ máqtemma Ítun anaaé wáráa-kayukama keqtáámá kêtikaipoaqtaa aónaraunataama tirun-iyápómá puí-yátáákómmá yátamaqtuweqtaa matúq-matuq umá máí-auwaraiqtaa yabékuraunatae. ááqibo náayubi Ítun anaaé wáráa-kayukayaba íkeyikaipoata yemá puí-yátáápí paá máae. ¹⁵ móra-nakoma náawabi Ítun anaaé wáráin-abakoraa-naqa áyámma kéumakenama auyánápí ikámma púimma wemá yíkaminakaa-nare. keráwáqá aónaraae. waayúkama yíkamiya-kayuka matúq-matuq umá máí-auwaraimma ímatokaae. ¹⁶ maaminnâ nónabi akaí-yátáákón áaiqtaba tiráátiraiqtaae. Ítu Káriqtoma keqtááyábáe téna pukáiyee. miránaqtaa ketáámá ketáái aanábó-yátábátáá kanaarâq puyónatae. ¹⁷ móra-nakoma náawabi áwáqnaa í-yátááqá matokáinama Ítun anaaé wáráa-kayukabike móra-nakoma náawabi áwáqnaa í-yátááqtabá kákaitana aónaraimanibo weqtábá wenáyakoma auyakuraitana íámikaimma Áánûqtuni akaí-yátááqá wepímmá kémaiyo? ¹⁸ ketí

paáqya-noiyapo, ketáái tikaí-yátáákómá wataama paá tóyaukaken-aimma íwaino. ketáái tikaí-yátááqá áráimma yiráátéqtaa máqte-qtataariq ónátæ.

Áánûqtun aúbáq ikatíq íena itó-uma akoqnáá umá mániye.

¹⁹ máqte-qtataariq onna-yátáákótáá ketáái tikaí-yátááqá áraimma yiráátéqtaa miráona-yataakotaa Áánûqtun aúbáq akoqnáá umá kanaarâq itó kéunatae. ²⁰ ketáámá kenamááriq ketúyánákótáá ketúbi maránimma minnáyabagaraq Áánûqtuma kéitaiye. Áánûqtu ketúyánákótáá uyátá-maqma máitaqtaa káonaunatae. wemá máqte-qtataaqtaba kéitaiye. ²¹ tikaí-kayukao, ketúyánákótáá ketúbi ímarainaqtaama Áánûqtuni aúbáq akoqnáá umá kanaarâq itó-onunatae. ²² wenámáan-aimma kéíteqtaa miráonaboanataa aati-aatimá amuqá maráina-yataariq-aatuqma onanátáámá nói-qtataaqtababi itána-yataaqtaa wenôpake paá mayánúnatae. ²³ maaminnâ wení amáan-aimma mirá-uraiye. áqnáabaqa wenáanikoma Ítu Káriqtokaq tirummá améro. ááqibo “kâqomma weqtábá kákaina weqtábá kákaina umá máero.” téna Ítuma wemá timá tímikainiqtaa ónátæ. ²⁴ náawabi maami-kááyáq-ámáán-áíkarátá kéitena miráina wemá Áánûqtupi kémaitana Áánûqtu wepí kémaiye. Áánûqtu wení Aágoma timá tímikaiqtaama “Áánûqtu keqtáábí kémai iyabiyo” téna kêtiraatiqtaae.

Áánûqtuni árain-aagogaraq waátâgaraq.

4 tikaí-kayukao, íma máqten-aagokaqa tirummá améro. maqmá aóna-aona umá aonáiyana Áánûqtunopake kéí-nare. netuqyaammá kaaqaari-áíkarâq-wáyúkámá maa-márábímmá uréire kéoe.

tái-aagoma yirunóbáqá máitana mipíké
 tái-aimma kéiye. ²miráuma aágoma
 Áánûqtunopakenabiyaa maqma
 aóna-aono oro. maamin-áágómá téna
 “Ítu Káríqtoma aúgaraq-naqa aúkéna
 Áánûqtunopake kukáiyé” ténama
 wemá Áánûqtunopake kéiye. ³áaqibo
 maamin-áágómá téna “Ítu Káríqtoma
 aúgaraq-naqa aúkéna Áánûqtunopake
 íkukaiye” ténama wemá waátæ.
 Áánûqtunopake fírena wemá Ítu
 Káríqtoni anómma webó-nákónôpake
 kéiye. minnáyaba “keráwáqá ateráaro”
 téq timá tímikaunaae. “Ítu Káríqtoni
 webó-náqá yíniye” tiráunama áqa ya
 máiyé. ⁴pááqya-noiyapo, keráwáqá
 Áánûqtu matíkaraiipoaq wenaráabiti
 máæe. keráwápí mái-nakoma uyátá-
 maqma maa-márábí-náqá máipoana
 keráwáqá maamin-tái-áágómá yemma
 uyátamakuraae. ⁵yemá Ítu Káríqtoni
 webó-wáyúkámá maa-márágóní
 waayúkamoee. maa-márágóní
 waayúkama máapoata yeráwáqá aamá
 temmá maa-márágóní waayúkama
 kéitaae. ⁶áaqibo ketáámá Áánûqtu
 matíkaraiipoaqtaa wenaráabiti
 máunatae. náayubi Áánûqtumma
 aónaa-kayukama ketáái táama kéitaae.
 aanibo náayubi Áánûqtuma íma
 maqyíkárí-kayukama ketáái táama
 íkeitaae. miráítaqtaa káonaunatae.
 móra-nakoma árain-aagogaraq-narabi
 kaaqaari-áágógáráq-narábiyo.

Áánûqtuma akaí-yátáákón áaine.

⁷tíkái-kayukao, ketáámá weqtábá
 kákaina weqtábá kákaina ónátae.
 akaí-yátááqá Áánûqtunopake kéiye.
 náawabi káqowaqtaba ákáin-nakoma
 wemmá Áánûqtu marákáitana
 Áánûqtumma káonaiye. ⁸Áánûqtuma
 akaí-yátáákón áaimma máipoana
 náawabi káqowaqtaba íakaina-nakoma
 Áánûqtumma íkáonaiye. ⁹kímora
 wenáanikomma maa-márábí

timákaitana aúgen-auwaraimma
 keqtááyábá mayaígáæe téna kukáiyé.
¹⁰ketáá káonaunatae. áraimma
 akaí-yátááqá ketáái tikaí-yátááqá
 Áánûqtuqtaba íwáimanibo wení
 uyátá-maqma akaí-yátááqá keqtááyábá
 áraimma akaí-yátááqá wáiyé. minná
 wemá wenáanima timákáitana
 kumma kaapaq-yátaráq képuyena
 ketáái kúmiq-yataaq meyaníq
 kéumatikaiqtae. maaminná áraimma
 akaí-yátááqá wáqe-uraiye. ¹¹tíkái-
 kayukao, Áánûqtummo miraráá umá
 kákaina mórai q umá ketáá weqtábá
 kákaina weqtába kákaina ónátae.
¹²móra-nakoma íma Áánûqtumma
 aúrapike aónaraimanibo ketáá weqtábá
 kákaina weqtábá kakáina onanatóámá
 Áánûqtu kepíqtáá kémainanama
 wení akaí-yátáákómá kepíqtáá mútûq
 pááq umá ánataginiye. ¹³Áánûqtu
 wení Aokaq-Áámá tiyúwáitaqtae
 yáatáá umá kémayaunaboanatae
 wepí kémaunanatae wemá kepíqtáá
 kémaiye. ¹⁴ketáámá Ítu Káríqtomma
 aónareqtaaboatae timá tímikaunatae.
 aboámá wenáanima Ítumma
 timákáitana maa-márábí-káyúkámá
 táayabo ínenatae kukáiyé. ¹⁵náawabi
 Ítuqtaba “Áánûqtun-aanimiye” téna
 arummá kámena tin-nákópí Áánûqtuma
 máitana wemá Áánûqtupi máiyé.
¹⁶ketáámá káoneqtae tirummá
 kámunatae. Áánûqtu keqtááyábá
 ôriq éna kákaiye. Áánûqtuma
 akaí-yátáákón-áaiipoana akaí-yátááqá
 máiyé. miráipoana náawabi
 akaí-yátáápí kémaina-nakoma minná
 wemá Áánûqtupi kémainanama Áánûqtuma
 wepí kémaiye. ¹⁷yaináí-yúpááráq
 onanatóámá táaqa íkáinanatae
 akaí-yátááqá kepíqtáá mútûq pááq umá
 ánataginiye. áaqibo maa-márábí-káráq
 káqowaqtaba Ítuma ákáiniq umá
 mórai q umá káqowaqtabatae tikaíkáæe.
¹⁸akaí-yátááqá wárainanama áaqa

íkaniye. ááqibo akaí-yátááqá mútúq pááq umá ánataguraitana ikatíq-yataaqa páabaq waqmá kéyuwaiye. móra-nakopimma ikatíq-yataaqa wárainanama agaegóní anónnáma táí-apeqtaba awé íniye. ááqibo náawabi ikatíq kéenama wení akaí-yátááqá mútúq íma pááq uráiyé. ¹⁹ áqnáabaqa Áánûqtu keqtááyábá ákaraiipoaqtaa ketáá weqtábátáá kanaaráq tikaikáae. ²⁰ móra-nako téna “Áánûqtutaba kétékaiye” kétenamanibo wemá ábâkoraa-naqa áyámma kéumakena wemá min-nákómá kaaqaari kétéye. wemmá káonenama wení ábâko-raanataba ikákainanama Áánûqtumma íaonai-waigoma Áánûqtutaba kanaaráq akániyo? ímiye. ²¹ Ítu Káríqtoma maan-ámáán-áímmá tímikaiqtae. náawabi Áánûqtutaba kákainanama wenanaae wáráa-kayukayabagaraq akaíno.

**Ítumma arummá ámîn-nakoma
maa-márábi-qtátááqá
márúte kéyuwaiye.**

5 máqtemma náayubi Ítuqtaba “Káríqtoe minnáma Áánûqtu timákaraiye” téta tíya-kayukama minná Áánûqtu maqyíkaraiye. náayubi aboáqtábá yikáínatama aboá maqyíkarai-kayukagaraq kényikaiye. ² ketáá káonaunatae. minná ketáámá Áánûqtutaba tikáínaqtaa wení ámáán-aimma taákaq maréqtaama ketáá wenarábitiyabataa tikaikáae. ³ ketáá Áánûqtutabataa tikáínaqtaama wení ámáán-aimma matoránátae. maamin-ámáán-áímma íma ummaa kényaiye. ⁴ máqtemma Áánûqtu maqyíkarai-kayukama maa-márábi-qtátááqá kanaaráqá márúte ibáq kéyuwaae. ketáái tirummá amí-yátáákómá maa-márábi-qtátááqá uyátá-maqama kétémiqtae. ⁵ náawaq maa-márábi-qtátááqá kanaaráq

márúte kéyuwaiyo? móra náawabi “Ítuma Áánûqtun-aanikoe” téna arummá ámîn-nakoma wemá maa-márábi-qtátááqá uyátewae kénye.

**Áánûqtuma áanikoqtaba
abarokáq kétéye.**

⁶ Ítu Káríqtoma nokaráq naeegaráqtábá iráiyé. wenamá noqtábá íraibo nokaráq nae-yátábágáráq iráiyé. káqomma Aokaq-Áágómá Ítu Káríqtomma káonena kétéye. ááqibo Aokaq-Áágómá árain-aain-aíne. ⁷⁻⁸ kaumo-yátáákómá Ítuqtaba árain-aimma kété. yeráwáqá Aokaq-Áágógáráq nokaráq naeegógáráq wáae. árain-aimma Ítuqtaba kététa mimórá-yúyánákáq makéta kété. ⁹ ketáámá nóinainabi waayúkama temmá tirummá kámunatae. ááqibo Áánûqtu nóinainabi tiráin-aikoma waayúkama tiráán-aimma uyátá-maqma kétena maamin-áímmá Áánûqtuma timátukaimma minná wenáanikoqtaba tiráiyé. ¹⁰ maamin-áímmá Áánûqtuma timátukaimma máqtemma Ítumma arummá ámê-kayukabi wáiyé. náawabi Áánûqtu tin-áikáq íma arummá aménama Áánûqtutaba “wemá kaaqaari-naré” kétena Áánûqtu nóinainabi áanikoqtaba tin-áímmá arummá íámíqmena kényiye. ¹¹ ááqibo minná árain-aimma Áánûqtu timmá mirá-uraiye. matúq-matuq umá mái-auwaraimma Áánûqtu tímikaiqtaama maamin-áúwáráímmá áanikopi wáiyé. ¹² náawabi móra-nakoma áanikomma arummá aménama wemá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayániye. náawabi áanikomma arummá íkámenama matúq-matuq umá mái-auwaraimma ímayaniye.

matúq-matuq umá mái-auwaraine.

¹³ keráwáqá náayubi Áánûqtun-aanikon-awikaq tirummá

ámê-kayukabaq kemá maa-qtátááqá agatáune. matúq-matuq umá mái-auwaraimma áraimma ítareq matáapoq keráwáqtábá agatáune. ¹⁴wenáúyánákák maréqtaa ketáámá Áánúqtukaqtaa nóiqtababi ítáananataama ketáá áraimma káonaunatae. wemá ketáái táaraq itániye. ¹⁵ketáái táaraq kéitaiqtaa ketáá káonaunatae. nóiqtababi wekák ítáananataama wemá áqa kétimiqtaae. ¹⁶ábâkoraanakoma kúmiq-yataariq kéinaa káonema mi-kúmíq-yátáákómá yawááq umá matúq-matuq umá mái-yataapi ikewinaqa keráwáqá Áánúqtukaq itaiyana matúq-matuq umá puí-yátáápíkémá Áánúqtuma mamá wemmá aúgen-auwaraimma amíniye. móra-kumiq-yataakoma matúq-matuq umá puí-yátáápi áwíqmena wíniye. minnáyaba “nunamummá tiyo” íketune. máqtemma otaammá kuí-yátááqá minnâ kúmiq-yataare. ááqibo ókon-oko-kumiq-yataakoma íma mamá puí-yátáápi awíqme wíniye. ¹⁷máqtemma otáá-qtátááqá

minnâ kúmiq-yataare. ááqibo ókon-oko-kumiq-yataakoma matúq-matuq umá puí-yátáápi íma kéwiye. ¹⁸ketáá káonaunatae. náawabi Áánúqtu matíkárai-nakoma kúmiq-yataaqa íma umáena kéiye. aanibo Áánúqtun-aanikoma wemá kawáá kéumatikaiqtaaboana Táí-nakoma wemmá íma kanaaráq táí-yataariq kéumakaiye. ¹⁹ketáá káonaunatae. Áánúqtun árábititaa máunataamanibo tébakaq-wayukama máqtemma maa-márábi-qtátáákáráq Táí-nakoma nôrabi ónááe ti-qtátááqá mirá kéumayikaiye. ²⁰ááqibo káonaunatae. minnâ Áánúqtun-aanikoma iréna tiráátiraiqtaae. náawabi árain-Aanuqtuma máima ketáámá árain-Aanuqtupi wenáanikoma Ítu Káríqtopi máunatae. maaminnâ árain-Aanuqtugaraq maaminnâ árain-auwaraimma matúq-matuq umá mái-auwaraine. ²¹pááqya-noiyapo, kaaqaari Áánúqtunopakema nékaq máero. kemá Yóáne.

2 Yóóane

Yóóane páátima monoq-wáyúkámá máa-marukaqa áwíkaan-inikoma páátibi agamá kááyaiye.

1 kemá móra anó-monoq-nakonopake áwíkaan-inikokaq áwíkai-iniko ení iyápógaraq árain-aain-aikaraq kemá keráwáqtábá kétikaiye. íma kemá kenamáamibo máqtemma aarawaamá árain-aain-aimma ítaraa-kayukama keráwáqtábá ôriq éna kényikaiye. ²maami árain-aimma keqtáábí wáena taákaq-taakaq ínipoana aati-aatimá keqtáábí watúq-watuq umá wániye. ³ketibotáá Áánûqtuma áanikogaraq Ítu Káríqto yeqti aokaq íráqô-qtataakaraq arummá yimí-yátáákáráq kaayoné-yátáákáráq keqtáábí wáiro. miráinata maami-qtátááqá árain-aain-aikaraq akaí-yátáákáráq mayánátae.

⁴kemá itáunama maamin-nóiyápómá árain-amaan-aimma kéwaraawaq timuqá ôriq umá kémaraune. miráuma ketibotáá timá tímikainiqtaa umá kéwaraae. ⁵tíkáin-iniko, móra ámáan-aimma kágayaune. íbêqa aúgen-amaan-aimma íkagatimupo maaminnáma naayóbáqá áaimma áqtaraikake Ítunopake ítaraae. minná káqowaqtaba kákaina káqowaqtaba kákaina ónátae. ⁶akaí-yátáákómá mirá kéiyee. minná Áánûqtun ámáan-aimma waránátae. mimórá-ámáan-áimmá áaimma áqtaraikake ítaraae. minná we-

qtábá kákaina weqtábá kákaina ónátae. ⁷miráipoata netuqyaa-káyúkámá keqtáá kaaqaari-áimmá timá-timinetataa maa-márábí uréire kéeta ye mirá kéte “Ítu Káríqto íma aúma mamá pááq íné kukáiyee.” téta waayúkama kaaqaari kététa yemá Ítumma webómá kágáyakaae. ⁸atêqma máero! keráwáqá íma mi-qtátááqá yúwáaro. ketáámá maaminnáyabataa mayaimá matáunaboaq íráqô-qtataaqa Áánûqtu timá akoqnáá umá timínna-yataaqa íma mayáínoe. ⁹morá-nakoma Ítu Káríqtoni arááti-yataapi íma maéna ááqibo áwábaq kóinanama Áánûqtu mibáq wetê íma máiyee. móra-nakoma Ítu Káríqtoni arááti-yataaqa ítarana Áánûqtugaraq áanikogaraq mibáq wetê máiyee. ¹⁰móra-nakoma keráwáqtôpaq íréna “Ítuma Áánûqtunopake aúgaraq íkukaiye” téna tin-náqá wemmá íma keráwáqti naaúpaqa íawiqme íréraq miráono-maaraono téq ítimakaaro. ¹¹aanibo keráwáqá mirá timákeqa keráwáqá wení ábárawaao máeqa wení táí-yataapi mánoe.

¹²kemá netuqyaan-áimmá agamá timá-timenaq únmananibo kemá íma wannaabímmá agayánúne. paá kenamááríq uréq wenóikaq-wenoikaq káoneqtaa tóyaupike timá-timenunaboana ketáái timuq-yatáápiqtáá mánunatae. ¹³ketímanaakoni iyápóma yiwíkaan-noiyapoma keráwáqtábá miráo-maraao téta kétimatikaae. áqa kínnae. kemá Yóóane.

3 Yóóane

1 móra anó-monoq-nakonopake Káéatikaq tíkái-naqa Káéatio, náawanabi kemmá árain-aain-aikaraq ôriq umá kétikaiye. ²tíkái-nako, kemá nunamummá timákaunana máqte-qtataakaraq enáugogaraq íráqôniq umá mirá kéitakaa kemá aónaraunama enarun-íyápógómá íráqôniq kéiyé. ³yaímma Ítun anaáemo kéwaraa-kayukama uréire éaq éta má-tima-timemma “emá árain-aimma kéwaraane” téta tewapóaq kemá emmá timuqá ôriq umá kémarakaune. ⁴árain-aipimmo ketí iyápó-annamo ítaraanata uréire kéiyanaama kemmá íma móra-yataakoma mamá timuq-yatáákómmá uyátá-maqma wániye. ⁵tíkái-nako, maa-káyúkámá naayóbáqá íkeyimonaanamanibo áaqíbo íráqôniq umá yabíqyíkaraane. ⁶yemá máqtemma yirummá ámê-kayukama emá íráqôniq umá yabíqyikaanayaba timá yímikaiye. emô íráqô-qtataaqa kéyime. timáyikaanayaba Áánúqtun-aurakaqa íráqôniq kéiyé. ⁷uyátárai-nakotabae téta uréire kéowatamanibo oótanaa óqtamma paá Ítuma arummá ámê-kayukabike matááe. óq-wayukabike íma matááe. ⁸ketáá kenamááríq yiwíqmataa ketáái waayúkaíq umátaa árain-aikoni mayaimá yegáráq kémayaunatae. ⁹kemá káqon-aubama agatuwáunana Ítun-anaaemo wáraa-kayukabaq wimánibo Tiótarapima wemá wenáakaq waabá-káyúkátí yúraakaqa

“anómma mánaae” ténaboana keqtáámá ítiwirainenataa kéiyé. ¹⁰kemô yéqa má-tima-timenune wemá yaímma-yataariq kéitaba wemá táí-aimma keqtábá kétena Ítuni aamô maméta ye-káyúkámá íkeyiwiraiye. óqo yeqtí naaúpaqo yiwíqmeta íné o-káyúkámá mamá aammá káunikena “íma yiwíqme yero” téna aammá áunikaraiye. óqo yiwíqmeta íné o-káyúkámá yemmá monoq-wáyúkábíké kéwaqtuwaiye. ¹¹tíkái-nako, táí-yataakoni amé mékaan íuwo. paá íráqô-qtataakoni amé mékaa uwo. áaqíbo íráqô-qtataariq o-káyúkámá minná keráwáqá Áánúqtun-araaqa mááe. aanibo táígo-qtataariqo íya-kayukama minná yeráwáqá Áánúqtuma árainaimma aati-aatimá íkaonaae. ¹²Timítarima máqte-kayukati yúraakaqa íráqô-naqa máitana wení íráqô-mayaima wenáaiqtaba kétiraatiye. ketáámá mórai q umá íráqôn-aimma weqtábá kétunataama minná árain-aimma túnna-taama keráwáqá ítaraae. ¹³kemá taíganin-aimma agayánáaq únmananibo íma kenamááríq kemá wannabí agayánúne. ¹⁴miráitaq kemá túyánámmá itáúnama páátákáá timónéq aanibo keráwákárq mi-qtátáátábá mórabí máeqtaa wataá-wataa tenúnatae. ¹⁵kaayone-yátáaqá keráwáqtê wáino. ketáái aanábóráq ketí miráoro-maaraoro-aimma móra-mora-yuma timá yímero. kemá Yóóane.

Yúti

1 kemá Yútie. kemá Ítu Káriqtoni mayái-nápóaq kemá Ítuni ábâkoma Yêmitimma ábâkomune. kemá maami-páátímá Áánûqtuma yááyarai-kayukayopaq kágayaune. mi-káyúkámá náayubi ketibotáámá Áánûqtuma wení akái-yátáápí kémaewana Ítu Káriqtoma yabíq yíkaraiye.

² Áánûqtuma paru-yátáákáráq tiména kaayoné-yátáákáráq tiména akái-yátáákáráqá keráwáqá timíniye. mi-qtátáákómá keráwáqtôpaq ókaraq-okaraq páaq íniye. minnáyaba ôriq umá keráwáqtábá kétikaiye.

kaaqaari-áímmá yirááti-wayukati yáaimma.

³ ketí aanábó-wáyúkáo, áqnáabaqa kemá túyánámmá ítátuweq keráwáqtôpaq aúbama agamá Áánûqtuni yawéqma máqtemma tiwíránénataa iqtábá min-áímmá agayánáá kéunamanibo keráwáqtí itáíq-itaiq umá mái-yataaqa Áánûqtuma wení waayúkama tímikaimma minnáyaba yáqtoqma akoqnáá ígáae téq kemá keráwáqtôpaq kágayaune. minná ⁴ yaímma-wayukama keráwáqtí aúkáapi aúpáq yamááwaqtaa íkáonaunatae. mi-káyúkámá íma Áánûqtuni waayúkama mááe. Áánûqtuma wenámáakoni íráqô-qtataaqtaba yemá aagómmá mamá kéwaeraae. yemá mirá kéopoataa yeqtí táí-yaaimma paátataare ténátaae. Ítu Káriqtoma ketáái kawáá-náqá ketáái uyátárai-nakoma wemmá yemá káwetatuwaae. naayóbáqá Áánûqtuni agamatá-kánnáábí téna mirá-káyúkámá Áánûqtuma mamá yawááq-umayikaniye. ⁵ keráwáqá maamin-áímmá ítama arútaraamanibo kemá keqnáámmá timá taákaq ónúne.

uyátárai-nakoma Ítiráaeo-wayukama Íqtîbibake yawéqma yiwíkaimanibo anaaékaqa mi-káyúkámá wekáq arummá íma ámikaa-kayukama yemmá yíkamitata puqmá ánataguraae. ⁶ taákaq máráaro. naayóbáqá Áánûqtuni kaqtó-wayukama yaímma móra-awaataq yimuqá maqmá íma máqe-uraabo Áánûqtuni marúpake yuwéta kóuraae. uyátá-maqma anón-naapaamma mayánáae téta owana yemmá Áánûqtuma kumayuqnóbáqá aménáápáq mibáq akoqnáá-annama kú-yikaraiye. Áánûqtuma anó-kanaaraqa wemá yemmá mamá yawááq-umayikaniye. ⁷ táí-wayukama Tótômbakaraq Komóraabakaraq káqomma waaqókáq móra-marukaq-wayukayabagaraq taákaq máráaro. mi-márúpáké-káyúkámá Áánûqtuni kaqtó-wayukama oníkáá éta kumari-ááímmá tarôq kéowanaboana aati-aatimá matúq-matuq umá káíq-kaiq inírábí kautínoe. máqtemma kaaqaari-áímmá yirááti-wayukama Áánûqtuma yeqtí táí-meyamma yimíníqtaba máqte-kayukaraq abarokáq timá kétagaiye.

⁸ miráuma mirá-káyúkama máqte-maqte kaikáá umá káonaawana minnágoma mamá íyaqnoabaqa yíkáiniq itata yeqtí yúbima táí-yaaimma mamá tarôq kéoe. Áánûqtuni náápaaqtabama pááqya-qtataarabiya téta yúyánámmá kéitaae. Áánûqtunopaq-wayukayaba aamá timá márúte táíq kéumayiketa kéoe. ⁹ uyátá-maqma anó-kaqto-naqa Mááíkoroma wegáráq íma mirá-uraiye. Tááqtaate wenáubi-kenaubi maréta Mótetini aráaq-auma náawaq mayáníyô téta minnáyaba tirááye. ááqibo Mááíkoroma wemá náapaakaraq-naqa íma kanaaráq máenaboana Tááqtaama timá márúte yukáimanibo wemá tiráine: “uyátárai-nakoma emmá timá márúte táíq umákaniye.” téna

Mááikoroma tiráiyē. ¹⁰ miráimanbo mi kaaqaari-áímmá yirááti-wayukama móra-yataakoni áaimma íaonaraa-qtataakoqtabagaraq táí-aimma kéte. aónaa-qtataaqa aónaraamma miráuma pó-iyakoni yáaikka umá káonaaē. ániibo mirán-ááíkkómá yemmá mamá táíq kéumayikaiye. ¹¹ táí-meyamma óriq umá mayainóē. Kááinani áaikaan-aimma kéwaraae. yemá waayúkama yiráátéta paá meyáqtbá yeqtí yúma yiméwata kéqoke-tai-aaimma taróq éta Béiraaraa kéoe. Áánûqtuni anaaéma íwáreta Kóraama miráurainikaa kéeta mirá-qtátááriq kéeqtaboata yemá táíq kéumagoe. ¹² aanábómá áíkkuteraq mórabiē aáwaqa kéneqa mi-kaaqaari-áímmá yirááti-wayukama yigaemá íma wáiniq umá táí-yataariq aborokáq kéopoata ananna-yátááqá yemá yubáirainikaa úma mááē. yeqtí yúyaba-aatuqma yúyánámmá kéiteta uwáágoma konnámmá mamá paábaq yúwáitana aaqá íma yinikáá umá mááē. yeqtí watáágoma miráuma aaqá íma yinikáá kéumagiye. miráuma yaagómá arammá iyái-kánááráqá arammá íma íyáinikaa umá mááē. yemá miráuma yaamá aayákagitatapoata ánûkaraq áaipike yayútuwaanikaa umá mááē. yeqtí watáágoma miráuma arammá íma íyáinikaa kéumagiye. ¹³ únókómá anón-iyaraa kémetaitana yeqtí otaa-qtátáákkómá ananna-agaregóráá umá ámúraaq mayaq-mayaq iníkáá umá mááē. ániibo yemá miráuma aabayákáké wiyókómá paá uréire umáginikaa kéoe. yeqtí yirááti-yataakoma arupú umá íma kéyiraate. yeqtí márûqa anó-kumayuqnobaq Áánûqtuma yeráwáqtbáé téna yíkaraine minnáyaba mi-káyúkama mibáq matúq-matuq umá mánoē.

tái-meyamma yemá mayánóē.

¹⁴ Énôkima abapaké kaayaq-nápóana wemá Áátaani anaaé pááq-urena wemá mirá-káyúkáyábá naayóbáqá amuné kuténa wemá maará-tiraine: “aónaaro. uyátárai-nakoma wení taíbaq netuqyaa aokaq-káqtó-wáyúkáté kumíniye. ¹⁵ wemá máqte-kaaqaari-aimma yirááti-wayukama ítama yaíqtuwena táí-meyamma yimíniye. waayúkama yinaaéma umáketa yeqtí táí-yuyanamma wáráa-kayukama wemá mamá anónnáma táí-meyamma yiména kúmiq-yataariq uráa-waigoni anónnáma táí-meyamma yiména táí-aimma téta Áánûqtumma timá táíq uráapoana anónnáma táí-meyamma yimíniye.” téna Énôkima tiráine. ¹⁶ máqtemma mirá-káyúkámá náru-narumma kéteta káqo-kayukayaba kaaqaari-yúbí kémareta yeqtí táí-yuwanakomma anaaé kéwaraae. yúma maméta kéuyeta yaímma-wayukama matawémma umátuweta yimíqmíq kéeta yemmá yikái-qtataaqa kémayaaē.

keráwáqtí tirummá amí-yátááqá yáqtoqma akoqnáá oro.

¹⁷ miráimanibo ketí aanábô, taákaq máráaro. keráwáqá keqnáámmá Ítu Káriqtoma yiwí kai-kayuka timá tímikaan-aimma taákaq máráaro. ¹⁸ yemá maará téta keráwáqá timá tímikaane: “anaaékaqa aqtó-kánáámá pááq ínata yaímma-wayukama aábē-aimma tíma-tikanoe. mi-káyúkámá táí-yataaqtaba kéyikainataboata yemá mirá-inoē.” téta Ítuma yiwíkai-kayukama tirááē. ¹⁹ yemá mi-káyúkámá otaa-káyúkáē. yeqtí yúgoni akái-yátááq áatuqma kéwáreta Áánûqtuni Aokaq-Áágómmá íma kéwaraae. ²⁰ miráimanibo keráwáqá ketí aanábô, aati-aatimá keráwáqtí itáiq-itaiq umá yabi-í-yátááqá mamá

akoqnáá umáe úyoro. mirá kéeraq
 aati-aatimá Áánûqtuni Aokaq-Áágóní
 akoqnáágaraq nunamummá tero.
²¹ ketáái uyátárai-nakoma Ítu
 Káríqtoma paru-yátááqá matokáipoana
 matúq-matuq umá mái-auwaraimma
 timíniye. maamin-áúwáraíqtábá awé
 uréqa Ánûqtuni akái-yátáápi máero.

²² yaímma-wayukama Áánûqtuqtaba
 kaayaq-yúyánámmá itáaqtaba
 keráwáqá paru-yátááqá yímero.
²³ yemá miráuma irabíkáá mááe.
 ánibo keráwáqá páátákáá yauwéqma
 yiwíráaro. keráwákárq irabí tíwíqme
 wíyábámá káqo-kayukayaba táaqa
 kégainamanibo paru-yátááqá paá
 yímero: miráimanibo yeqtí yúrananna
 aí-yátáákómá mamá yeqtí unáákáqtôma
 námô ainíkáá kéobo minnýyaba yeqtí
 unáákátôgaraq kúmiq-yataatabagaraq
 ítama táíq umáyíkáaro.

nunamummá té

Áánûqtun-awiqa múte yawíyé.

²⁴ Áánûqtuma kanaarq keráwáqá
 kawáá umátíkarainaq keráwáqá íma
 paábaq kumáwinoe. wemá kanaarq
 kúmiq-yataaqa íma waéna wení
 tágama-yataapi tikániye. miráinaq
 keráwáqá timuqá ôriq umá maránóe.
²⁵ Áánûqtu-aatuqma wenamá ketáá
 yauwéqma tiwiránín-naqa Ítu Káríqtoni
 mayáíráké ketáái uyátárai-nare.
 Áánûqtuma wení áwíqa múte
 yauyónátaae. wení tágama-yataakaraq
 wení anó-qtataakaraq wení akoqnáá-
 yataakaraq wení náápaakaraq áaimma
 átárai-kanaarake íbêq-kanaaraqa
 anaaékakaraqa aati-aatimá paá mánóe.
 miráuma waíno.

Arébárétiani

1 naayóbáqá maamin-áikómá áupáq wáqe-uraiye. miráitana Ítu Káriq-toma mamá abarokáq páaq uráiyē. minnáma Áánûqtuma Ítumma aráátiraiye. Ítuni mayái-wáyúkámá keqtáámá tiráátínana mi-qtátááqá anaaékaqa páaq íniye. wemá keqtááyábá ítama arutaígáae téna tímikaiqtaae. móra kaqtónakoma Áánûqtunopake wemá tímákáitana kemá Yóáanekaq kukáiyē. kemá Ítuni mayáinápóana wemá watáama timá tímikaiye. ²ánibo kemá Yóáanema kemá mi-qtátááqá máqtemma aónatuwe abarokáq Áánûqtun-aama timá kétagaune. mi-kátáámá Ítu Káriqtoqtaba “árainē” kétune. ³naayubi yoraútínanakoma itaíya-kayukagaraq Áánûqtuni maami-ámúnē-áímmá yeráwáqá nónabí tinná éta yeqtábá Áánûqtuma amuqá kémayikaiye. abo mi-kánáámá awaaraq-kánnáábí páaq ínanama Áánûqtu “mirá ónúne” tirái-qtataaqa miráinima wemá paá mirá-íniye.

Yóáanema abapaké kaayaq-áyú-wáyúkábá watáama agatáiyē.

⁴kemá Yóáanema abapaké kaayaq-áyú-wáyúkámá Étia-aukapaq máa-kayukayopaq maan-áímmá kágáyaune. íbêqa Áánûqtuma máiyē. naayóbákáráqá máqe-uraiye. anaaékaqaq wemá paá maéna wení íráqô-qtataaqa kaayonē-yátáákáráq keráwáqá Áánûqtuma Ítu Káriqtogaraq tímikaaye. abapaké kaayaq-áágógáráqá aúrapaq Áánûqtuni náapaan-abiqtatararaq máena yemá Áánûqtuni íráqô-qtataaqa kaayonē-yátáákáráq tímikaae. ⁵Ítu Káriqtoma Áánûqtuni máqten-aimma arupú umá tîn-náqiyē. wemá pukáipike áqnáabaq itó-urainaiye. maa-márábí mú mikákáá

anó-naqa máiyē. wemá keqtááyábá ákáitana wení naaenápó ketáái kúmiq-yataapike matukáiyē. ⁶wemá miráurái-waigoma keqtáámá mamá wenabomá Áánûqtuni anó-monoqwayukaraa umátíkáráiqtaae. Ítukaq tágama-yataakaraq akoqnáá-yataakaraq matúq-matuq umá waíno. miráuma waíno. ⁷aónaaro. wemá konnákóní aúkáapi kumínéna kéiyē. miráinata máqte-kayukama yeqtúrapike aónainoe. máqte-kayukama wemmá waqtáámmá agaiβéta ikákaa-kayukama yegáráq wemmá aónainoe. máqtemma maa-márábí-káyúkama weqtábá yogapómmá éta ibiqá yaránóe. owé. mirá-qtátááqá páaq íniye. ⁸Áánûqtuma uyátárai-nakoma maará téna: “kenamáa kemá áqnáabakaraq anaaemma kemúne.” téna kétiye. wenamáa Áánûqtuma íbêkaraq naayóbákáráqá anaaékaqaq paá máiyē. wemá máqten-akoqnaama matokáiyē.

Yóáanema Waayúkagon-Araaqa aónaraiye.

⁹kemá Yóáanema Ítuqtaba keráwáqtí tíbâqune. kegáráq keráwákáráqá ketáámá Ítuni waayúkamunataae. kemá keráwáqtē yagaróqtamá ummaayátááqá tíqa í-kánáámá Áánûqtuni yabíkái-qtataakaraq aménáápáqá máunatae. ánibo ketáámá awé kéeqtaa Ítuqtaba akoqnáá kéunatae. kemá Áánûqtun-aama kéteqa kemá Ítukaq tirummá kámunatapoana yemá kemmá waqmá móra-marukaqa únómmá yaúturaitana áwíqa Páátamoti tikaraae. ¹⁰uyátárai-nakoni kanaaráqá Aágoma Áánûqtunopake kemmá mamá akoqnáá kéitana tinaaépakema móra-aimma itaúnana akoqnáá umá kaapáúkoraa táayaraiye. ¹¹min-áikómá mirá tiráiyē: “máqte-qtataaqa aónáánama minná wannaabí agamá abapaké kaayaq-áyú áikuyo-kayukabaq yuwaa. miráuma

Ipítiani-marabakaraq Támánabakaraq Págámabakaraq Táfyátáerabakaraq Tááritibakaraq Pírárépiabakaraq Áréórátíabakaraq aúbama agamá yuwaao.” téna tiráiyé. ¹² abo náawa kétéyaa téq waéqma aónáúnama kain-ómmá abapaké kaayaq-yááréráq tágagitaq aónaraune. ¹³ ániibo kemá aónáúnama mi-táárégóní aúkáapimma móra-naqa itó-uma máqe-uráiyé. wemá ayáqtááq-unakaqtoma umá aítaupaqa yuyu umárena wenaúkáapimma áwáarara kain-ámúránámá umá yaútú makaiyé. ¹⁴ aqnótáugoma wayámmá wáqe-uráiyé. miráuma tipi-típigoni áyáuraa éna wayá-kónnákáá uráiyé. miráitana aúrakoma iragóráá kamá tágaraiyé. ¹⁵ ániibo aítaukoma tágaguraima miráuma óqtakoma óniq-irabi kamá kawaabába inikáá uráiyé. miráitana áa áyái-waigoma miráuma anó-nomma aúgín-aikaan-aimma tiráiyé. ¹⁶ wemá abapaké kaayaq-wíyóqá ayáánurapaqa matokáiyé. ániibo mórama tokóru-yakaa-puma téba-tebaq-aama wenóyaupike ku tayaráiyé. ániibo wení óikoma tágama aaqá kain-í-káá uráiyé. ¹⁷ kemá wemmá aónatuweq wení aítaupi tipaqagéq puki-nákóráá uráune. miráitana wemá ayáánuranapo kekáq tinekuyena tiráiyé: “emá ikatíq íuwo. kemá áqnáabaq-nakaraq anaaékaq-nakaraq kemúne. ¹⁸ kemá aúwarai-naqune. naayóbáqá kemá pukáunamanibo timónaao. kemá aati-aatimá matúq-matuq umá máune. owé. áita-marupakaraq puígáráqá ketí náápaamma aménáápáqá wáitaq kíma kemá kéyoraune. ¹⁹ miráinaa máqtemma kaikáá aónáána-yataakoma íbêqo aónáana-yataakaraq anaaékaq pááq ínî-qtataaqtabagaraq agayaa. ²⁰ abapaké kaayaq-wíyóqá tiyáánurapaq wáitaa aóne mi kain-ómmá abapaké kaayaq-yááréráq waéqma itái-áípóana

áaimma miráuma wáiyé. abapaké kaayaq-wíyóqá minná abapaké kaayaqá áikuyo-kayukati kaqtó-wayukama Áánûqtunopake maéta abapaké kaayaq-yááréráq minná abapaké kaayaqá áikuyo-kayukarare.” téna Ítuma Yóáanemma tiráiyé.

watáama Ipítianiq áikuyo-kayukayatabae.

2 óq-aimma tiráiyé: “Ipítianiq áikuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake maan-áikómá wekáq agayaa. abapaké kaayaq-wíyóqá ayáánuranapo yabíkái-naqa wemá abapaké kaayaq-káin-ókomá yaaregóní aúkáapi uréire kéeq wení amuné-áímmá mirá-uráiyé. ² máqte-qtataariq ónna-aaima aónatuweq akoqnáá-mayaima mayáanama aónaraune. keráwáqá itáiq-itaiq umá yabíyemma káonaune. táí-wayukayabama keráwáqá íkéyikaae. máqtemma mi-káyúkámá maará téta ‘Ítuni timáyikarai-kayukaqtaae’ téta kétémanibo yeráwáqá íma mááe. miráitaa keráwáqá yaímma kéite yetí yáaimma aónatuwaiq yemá paá kaaqari-wáyúkámá mááe. ³ ketíwíqtaba keráwáqá yáqtoreq itó-uma akoqnáá éra íma tîbð karááe. minnáma káonaune. ⁴ miráimanibo móra-yataaqa íma íráqðniq kéoe. naayóbáqá tirummá kanaaráq íráqðniq umá tímikaamanibo íbêqa ímiye. ⁵ naayóbáqá keráwáqá íráqðniq uráámma íbêqa kétéwikatuweq paábaq kóuraae. miráinaq keráwáqá yauwéqma naayóbáqá íráqðniq uráániq umá tirummá waeráaro. miráinaq tirummá íma waeráiyaq kemá ketôpaq iréq keráwáqtí ókóní yaaremmá mamá paábaq yuwánúne. ⁶ miráimanibo mirán-íráqðn-ááímmá keráwápímmá paá wáiyé. Níkórááitini waayúkabimma webómá agayikéwae kéoe. kegáráqá kemá yeqtí yáaiqtaba webómá

kágayikaune. ⁷móra-nakoma aáqa wárainanama maamin-áímmá ítama arutaíno. Aágoma Áánûqtunopake áíkuyo-kayukabaq kétima-yimiye. ‘móra-nakoma ááíqa umá uyátáinaqa kemá min-náqá ayúwáanana matúq-matuq umá mái-yataaqa amí-yábfíké aáwaqa kemá aménúne. mi-támá Áánûqtuni yópi wáíye.’ téna Aágoma kétima-yimiye.” téna Ítuma Yóáanemma kainapákáá timá ámikaiye. óq-aimma tiráíye:

**watáama Támánabaq
áíkuyo-kayukayatabae.**

⁸“Támánabaq áíkuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake min-áíkmá wekáq agayaa. áqnáabaq-nakaraq anaaé-nakaraq naayóbáqá pukáimanibo íbêqa paá mái-nakoma wení amuné-áímmá mirá-uráíye: ⁹keráwákáqá ummaa-yátááqá tíqa í-kánáámá páaq íma káonaune. áníbo keráwáqá áwáyoq-wayukaraa ommá kétimonaune. miráimanibo keráwáqá taígani-qtataaqa makááe. mi-káyúkama akáyáámá timá tíkáama kéitaune. áníbo mi-káyúkámá mirá kéte. ‘ketáámá Ítiráaeo-wayukataa máunatae.’ téta kétémanibo yemá íma mááe. ímiye. yemá paá Tááqtaani áíkuyo-kayukabike mááe. ¹⁰anaaékaqa tíqa í-yátááqá mayánómma minnáyaba ikatíqa íoro. ítáaro. Tááqtaama keráwáqti aúkáapike yaímma-wayukama ánná yiminímma keráwáqá makáqma aónaniye. miráinaq ummaa-yátááqá tíqa í-kánáámá tiyááka-kanaabi mayánoe. miráimanibo keráwáqá tirummá amí-yátááqá paá yáqtokaiyana keráwáqti puí-kánááráq wínaq kemá anónnáma íráqô-meyamma matúq-matuq umá mái-yataaqa timénúne. ¹¹áníbo náawabi aáqa wáinanama maamin-áímmá ítama arutaíno. Aágoma Áánûqtunopake áíkuyo-kayukabaq kétiye. ‘móra-

nakoma ááíqa umá uyátenama yawéqma puí-kánááráqá wemmá íma mamá táíq íniye.’ téna Aágoma kétima-yimiye.” téna Ítuma Yóáanemma kainapákáá timá ámikaiye. óq-aimma tiráíye:

**watáama Págamabaq
áíkuyo-kayukayatabae.**

¹²“Págamabaq áíkuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake min-áíkmá wekáq agayaa. min-nákmá tokóru-yakaa-puma téba-tebaqa áama yawíqmatama matokái-nakoni amuné-áímmá mirá-uráíye: ¹³kemá keráwáqti márúqa káonaune. mi-márúkáqá Tááqtaani náápaan-abiqtataraq wáíye. miráimanibo keráwáqá ketíwíqqa yáqtoqma akoqnáá uréq kekáqá tirummá kétimeraq kekáq tirummá amíyamma íma aúpáqá kéyuwaae. móra-naqa Ááqtipaatima keqtábá téwai-nakoma keráwáqte máqe-uráíye. áraimma wemá ketáama wárái-naqiye. áníbo keráwáqti aúkáapi mi-márúkáqá Tááqtaama máitaq Ááqtipaatima ikámôwana pukáíye. mi-kánááráqá keráwáqá íma anaaé umátikaraae. ¹⁴miráimanibo yaímma-yataaqa íma íráqôniq kéoe. keráwápímmá yaímma-wayukama Págamabaqa máeta yemá Péiraama áaimma yáqtoqma akoqnáá kéoe. Péiraani áaimma mirá-uráíye. naayóbáqá wemá Péirakimma aráátiráíye. anaaékaq Péiraakini kaaqaari-áímmá Ítiráaeo-wayukama yiráá téna ‘maníkkákáq waí-waamma agamá ákúq umákáá-kamma kanaaráq nánoe’ kétena ‘kumari-ááímmá kanaaráq ínoe’ téna kúmiq-yataaqa urááe. ¹⁵mirá kéowata yaímma keráwápí máe-kayukama Níkorááitin-anna-wayukati táí-wataama ítama akoqnáá kéoe. ¹⁶miráinaqa keráwáqá tirummá waéráaro. ímo

miráinaqa páaqya-kanaabi keráwákáq yénúne. ánibo kemá tokóru-yakaa-puma tóyaupi matokáuna-punapo mikáyúkátê áaiqa ónúne.¹⁷ ánibo náawabi ááqa wáinanama maan-áímmá ítama arutaíno. Aágoma Áánûqtunopake áíkuyo-kayukabaq kétiye. ‘náawabi Tááqtaama uyátáinaqa wemmá mórama wíyôpake aáwaqa aúpáq wáimma aménúne. miráinaq kemá móra waayán-óqtámmá aménúne. min-óqtákáqá aúgen-awíqa agamaránúne. min-áwíqá íma móra-nakoma aónaniye. min-óqtámmô mayáina-nakoma wenamá kanaarác aónaniye.’ téna Aágoma kétima-yimiye.” téna Ítuma óq-aimma Yóáanemma timá ámikaiye.

**watáama Táíyátáérabaq
áíkuyo-kayukayatabae.**

¹⁸“Táíyátáérabaq áíkuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake min-áikómá wekác agayaa. Áánûqtun áanikoma wenaúrakoma miráuma ira autakáá kéitana títaukoma miráuma óqtakaa óniq-irabi áwáarara karáíye. mirá-nákóní amuné-áímmá keráwáqtôpaq mirá-uráíye: ¹⁹keráwáqá máqte-qtataariq on-ááímmá káonatuwaune. keráwáqá waayúkama tirummá keyimeq máqte-mayaima kaayoné umá mamá yíwáqnaa kéoe. kekácáq itáíq-itaiq umá yabíkáae. kemá káonaune. áqnáabaqa máqte-qtataakon áaimma miráuraamma íraqôniq uráámanibo íbêqa uyátá-maqma íraqôniq kéoe. ²⁰miráimanibo móra-yataaqa íma íraqôniq kéoe. keráwáqá móra-inimma Yéteberimma ayúwáawana keráwáqtê máíye. min-íníkmá ‘amuné-ínímúne’ kétimanibo wemá ketí mayái-wáyúkábímmá kumari-ááímmá waraígáae téna keyiraatena maníkmákác agamá ákúq umákáá-kamma naígáae téna

keyiraatiye. mirán-ááímmá minná kaaqaari kétima-yikaiye. ²¹kemá kanáá améq wení kúmiq-yataapike waeraíkáae téq túnnamanibo wení kumari-áuyánámmá yuwánîn-aaqa paá kéitena arummá íma waékáíye. ²²ítáaro. kemá aíqa í-yátáákárác karígárác min-íníkmá aménúne. ánibo náayuwabi min-íníkmá kumari-ááímmá waré máíya-kayukama yirummá íma waeréta yinaaéma íumakaiyaqa kanaarác mi-káyúkama anómma yíqa í-yátáákárác ummaa-yátááq mórai q umá yemmá yiménúne. ²³máqtemma wení iyápógaraq karínápó yikamonata puínoe. miráinata máqtemma áíkuyo-kayukama aónainoe. kemá máqte-kayukati yúyánákárác yirummá yaímma káonaune. ánibo keráwáqá móra-mora-yuti táaiqtaba meymmá timénúne. ²⁴miráimanibo tébakaq-noininaukaqa Táíyátáérabaq máe-kayukayaba kétune. keráwáqá min-íníkmá yiráati-yataaqa íma waréra Tááqtaani arunóbác máin-aaímma íma ítaraiyamma kemá káqon-ummaa-yataaqa keráwápímmá íma maránúne. ²⁵miráimanibo mi-qtátááqá keráwáqá yáqtoraiyama mi-túpáámá kemá yénúna-kanaaraq yáqtoqma akoqnáá umá máero. ²⁶ánibo móra-nakoma áaiqa umá uyátana wemá ketáaimma waqmé wéqéna wení kanaarácáq mó ánatainaqa kemá náápaamma ketibomá tiména mórai q umá wemmá aménana maa-marábí-wáyúkama wenáménáápác mánoe. ²⁷mútúq-yanapo mara táwéraq púbúyainikaa umá miraráá umá wení akoqnááma wániye. ²⁸miráinaqa kemá nokáapaq-wiyoqa anón-akoqnaakoni awaaméqá aménúne. ²⁹náawabi ááqa wáinanama maamin-áímmá Aágoma áíkuyo-kayukabaq tin-áímmá ítama arutaíno.

**watáama Tááritibaq
áikuyo-kayukayabatae.**

3 Tááritibaq áikuyo-kayukati
kaqtó-nakoma Áánûqtunopake
maan-áikómá wekâq agayaa.
min-nákómá abapaké kaayaq-
áágómá Áánûqtunopake abapaké
kaayaq-wíyókárâq kématorenena
wení amuné-áímmá mirá-uráiyé.
keráwáqtí máqte-qtataariq on-ááímmá
káonatuwaune. keráwáqtábámá
yemá maará téta kéte. ‘maamin-
áikúyó-káyúkárâq matúq-matuq
í-yátááqá wáiyé.’ téta miráimanibo
ímiye. keráwáqá pukurááe. ²keráwáqá
itó éra tú wáí-yátááqá yúwáaro.
keráwáqtí máqten-aaimma paá wáena
puñíqtababoa keráwáqá mamá
akoqnáá oro. máqte-qtataaqa keráwáqá
miráuraamma ketí Áánûqtun-aurakaqa
móra arupú-yataariq owaq íaonaraune.
³naayóbáqa maamin átê-wataama
ítama yáqtokaiyama minnáyaba
tirummá waéqma kéitera yabíqma
akoqnáá oro. ániibo íma itó éqa
miráuma moyá-nákórâá umá kemá
yennamá keráwáqá mi-kánáámá
ítimonanoé. ⁴Tááritibaq keráwáqá
yaímma-wayukama yíkaráamanibo
yeráwáqtí unáákáqtóma kúmiq-
yataaqtaba paí íma auqyíkaráiyé.
yemá mi-káyúkâma kanaarâq
mayánôpoata waayán-únákáqtómá
mamaréta ketê uréire ínoé. ⁵ániibo
náawabi ááíqa umá uyátainaq
min-nákómá waayán-únákáqtómá
umákanune. miráinaq matúq-matuq
í-áwíq-wánnáábíkémá wenáwíqa íma
yawígáguyonune. ímiye. ketibon
aúrakâqa wenáwíqa múte yauyéq
Áánûqtuni kaqtó-wayukati aúbákárâq
áwíqa múte yauyónúne. ⁶náawabi
aáqa wáinanama maan-áímmá Aágoma
áikuyo-kayukabâq tin-áímmá ítama

arutáino.” téna Ítuma Yóaanemma timá
ámikáiyé. óq-aaimma tiráiyé:

**watáama Pírárépiabaq
áikuyo-kayukayatabae.**

⁷“Pírárépiabaq áikuyo-kayukati
kaqtó-nakoma Áánûqtunopake maan-
áikómá wekâq agayaa. aokaq-náqá
árain-aai-naqa kíma Tébitin-annayaba
yokáiyé. mi-náápáákárâq oqtamá
ítuwaanana móra-nakoma íma
keqnáámmá aúyaqmaraniye. ániibo
oqtamá aúyaqmaranana móra-nakoma
keqnáámmá íma ítuwaniye. min-aókâq
árain-aai-nakoni amuné-áímmá mirá-
uráiyé. ⁸máqten-aaimma keráwáqá
miráomma kemá káonatuwaune.
ániibo keráwáqá aónaaro. keráwáqtí
túbáqá kemá oqtamá makáunana
ítuwe wáimma móra-nakoma kanaarâq
íma aúyaraniye. kemá káonaune.
keráwápímmá pááqyamma akoqnááma
wáitaq ketáama kéware ketíwíqa íma
kéwakaraae. ⁹miráimanibo Tááqtaani
áikuyo-kayukabikemma yemá mirá
kéte. ‘ketáámá Ítiráaeo-wayukamune’
kétemanibo íma máeta itáaro. kemá
mi-káyúkâma mamá keráwáqtí títaupi
yiraayutaúmmá má-ayikaanata kemá
keráwáqtábá tikáanna aónanoé.
¹⁰máqte-marabi-kayukama makâqma
móra aíqa í-kánáámá maa-márâbâq
yíniye. keráwáqá ketáama yáqtoqma
yaákare tiwé uráipoaq mi aíqa
í-kánáábímmá kemá yayáa tikánúne.
¹¹kemá pááqya-kanaabi keráwákâqá
yenúne. keráwáqá matoráiya-qtataaqa
yáqtoqma akoqnáá oro. móra-nakoma
keráwáqtí íráqô-meyamma paábaq
matuwaíyábá yáqtoqma akoqnáá oro.
¹²ániibo móra-nakoma ááíqa umá
uyátainaq kemá wemmá mamá ketí
Áánûqtuni aokaq-nákóní arúkâá umá
itó-umakaanana aokaq-náúkémá íma
yáubatuwena keqnáámmá máapaqa
kóiniye. wekâqá ketí Áánûqtun-awíqa

agamaréq ketiboní márûkoni áwîqa agamaránúne. mi-márúkón áwîqa aúge-maruqa Yérútáare. mi-márúkómá ketí Áánûqtunopake kumínimma wení márúkake yuwéna ketí aúge-tiwikote kumíniye. ¹³ ániibo náawabi aáqa wáinanama maamin-áímmá Aágoma áíkuyo-kayukabaq tin-áímmá ítama arutaíno.” téna Ítuma Yóáanemmma timá ámikaiye. Ítuma óq-aimma tiráiyé:

**watáama Árérátíabaq
áíkuyo-kayukayabatae.**

¹⁴ “Árérátíabaq áíkuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake maan-áíkmá wekâq min-nâkómá árain-aikon áaimma máena Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yáqtorena wemá Áánûqtuma máqte-qtataaqa tarôq uráiwai- waigoni áaimma máiyé. min-nâkóní amuné-áímmá keráwáqtôpaq miráuraiye: ¹⁵ keráwáqá máqte-qtataariq on-ááímmá kemá káonatuwaune. keráwáqá íma yaugikáá kéeq iraráá kégeq ímá kéoe. yaímma-wayukama yaugikáá o-káyúkámá keqtábá yúyánámmá ketaamanibo yemá kemmá tiwéqtáma keyuwaawana minnâgoma íma kárutaiye. yaímma káqo-kayukama kokoq umá Aokaq-Áágóqtábá kaiteta ketáaimma kéwarae. minnâ íraqône. miráimanibo keráwáqá aúkâamakaariq umá máa-yuma ôriq umá táigoniq kéoe. keqtábá itáíq-itaiq kéunataae kétémanibo keráwáqá Aokaq-Áágómmá márute awéqtama keyuweq ketáaimma íkewarae. kemá keráwáqá kokoq kéeraq Aokaq-Áágóqtábá kéitera q ketáaimma waraígáae téq kéténe. ¹⁶ miráimanibo keqtábá keráwáqá ira-úrâmmá íma kégeq yaugiqá íma kéumagoe. keráwáqa paá pááqyamma iraráá kégaapoq ketóyaupike wiráátima wirakánáá kéune. ¹⁷ keráwáqá maará téq kéte. ‘ketáámá netuqyaan-ótámmá maréqtae

máqte-qtataaqa netuqyaa makáunatae. ketáámá móra-yataaqtabama íma aqtórâriq kéunatae.’ kétémanibo keráwáqá táí-yataapi mááe. keráwáqá áwáyoq-wayukama maéq túramma karopágitâq tiwapáá mááe. miráitaq kenamááriq maami-qtátááqá íma kanaarâq káonaae. ¹⁸ miráitaq maami-túyánámmá keráwáqá kétémmé. oótamma mamá íraqônîq ínéta paá agamá táwî-aayapaqa apibí kéumatuwai-yataaqa keqtôpake máyáaro. mayéqa keráwáqá móra-yataaqtabama íma tikánoe. tigaemá tiwaapáayaba waayán-únákáqtómá íma kúmiq-yataako paí auráinaq keqtôpake máyáaro. keráwáqtí karopáiyábá atóba-i-yataaqa keqtôpake máyáaro. mayéqa keráwáqá kanaarâq aónanoe. ¹⁹ kemá mi-káyúkámá tíkâimma yútiqa yímîqma anaaékaqa akoqnáá auránóe. kéqokeq-yaaimma mamá kárutayikaune. miráinaq keráwáqá tiyáátamma kuyeraq tirumma waéráaro. ²⁰ itáaro. kemá oqtaráqá itó-uma pagé-page kéténe. náawabi ketáá iténa oqtamá ítikainaqa wení naaúpaq wenôpaq uyábéma weté nanúne. weté aáwaqa naanana wemá keté nániye. ²¹ ániibo náawabi ááíqa umá uyátainaqa wemmá timá áménana wemá keté ketí náápaan-abiqtatarâq marâq maína mórai q umá naayóbâqá kemá ááíqa umá uyátámatuweq ketiboní náápaan-abiqtatarâq weté marâq máqe-uraune. ²² náawabi Aáqa wáinanama maamin-áímmá Aágoma áíkuyo-kayukabaq tin-áímmá ítama arutaíno.” téna Ítuma Yóáanemmma kainapákáá timá ámikaiye.

**Áánûqtuni márûkaq
wenáwîqa múte yaútaae.**

4 minnáma ánatagitana kemá Yóáanema aónáunama oqtamá ítuwe Áánûqtuni márûkaq wáqe-uráiyé.

mimórá-áágómá kaapáúkaa
kabámaraitaq itaúnama timá
tímkaiye: “maakáq uyuwo. anaaékaq
pááq-ino-qtataaqa aráátenune.”
téna tiráíye. ²páátákáá Aágoma
Áánûqtunopake ketê máqe-uraimma
Áánûqtuni márûqa aónáúnama mórana
náápaan-abiqtatama wáqe-uraitana
móra-naqa mikáq maraq máqe-uraiye.
³min-nákómá maraq máqe-uraimma
aónáúnana miráuma kawaa-óqtákáá
umá karogaromá tágaguraiye.
móra-aabotayakoma wení náápaan-
abiqtataraga ikúyakaraitaq aónáúnama
miráuma yaayána-oqtakoraa umá
tágaguraiye. ⁴miráuma móra-wayuka
umá abapaké kaayaqté-kaayaqte
náápaan-abiqtatagoma anó-naapaan-
abiqtatagoni amakaqá yaúturaitana
min-ábíqtátáráqá anó-kayukama
móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte
anó-kayukama mikáq-maraq máqe-
uraae. min anó-kayukama Áánûqtuma
kéwaraa-kayukama kawáá kéoe.
yeráwáqá waayán-únákáqtómá umá-
toreta áwáarara kai-kámóqá yiqnókáqá
kúbeqtokaee. ⁵anón-abiqtatarake
aabayú yóráitana áama kítitana
wíyôn-aama tiráíye. anón-abiqtatagoni
aúbáqá abapaké kaayaq-ómmá
kúraqtoakaawana kainíkáá kéeta
wáqe-uraae. mi abapaké kaayaq-ómmá
kúraqtoakaama yetáaimma abapaké
kaayaqá aágoma Áánûqtunopake
wáíye. ⁶anó-naapaan-abiqtatagoni
aúbáqá móra-yataaqa wáqe-uraimma
miráuma anó-kayukama kaapókáá umá
tágaguraiye.

ánibo anó-naapaan-abiqtatagoni
aúkáapimma kaayaqté-kaayaqte-
kamma maéwae kéo-kamma
máqe-uraae. yeqtí yúrakoma netuqyaa
wáena yóiparaa yinaaépaqa yawáaq-
uraiye. ⁷áqnáabaq maéwae kéo-kamma
áwáábiq anó-putiraa (arááyane) uráíye.
anaae maéwae kéo-kamma miráuma

awaiq-púrúmákáákóráá uráíye.
mamá mikáq maéwae kéo-kamma
miráuma waayúka óíkaa uráíye. mamá
írêq-kamma akikígómá arabêna uréire
iníkáá uráíye. ⁸mi kaayaqté-kaayaqte
maéwae kéo-kamma máqtemma
móra-mora-waigoma abapaké móra
yááyamma wáqe-uraiye. miráuraitana
netuqyaa-yúrámmá yúbaqa yirunóbáq
amegaráq yawáaq-uraiye. ánibo
wáqáágaragaraq nokáakaraqa maará téta
tíq-tíq kéoe:
“aokaré. aokaré. aokaré.

uyátárain-Aanuqtuma máqten-
akoqnaama yokáimma naayóbáqá
wemá máqe-uraimma íbêqa máena
anaaeqaqá íniye.”

téta yemá í-aageta mirá kéte.
⁹mi maéwae kéo-kamma yemá
Áánûqtukaq náápaan-abiqtatarag
yaaguyabí-yataaqtaba wení
tágama-yataaqtaba téta wemmá
matúq-matuq umá mái-nakoma
“tíkáíye” tirááe. ¹⁰ánibo maéwae
kéo-kamma maará téta móra-wayuka
kaayaqté-kaayaqte anó-kayukama
matúq-matuq mái-Aanuqtuma
náápaan-abiqtatarag wenaúbáq tipaké
agéq mimórá táoqa yeqtí áwáarara
kai-kámóqá náápaan-abiqtatagon aúbáq
kéíyaabotuweta maará téta kéte:

¹¹“ketáái uyátaráana-nako! ketáái
Áánûqtuo!

ení auyánánápó máqte-qtataaqa tarôq
uráánae.

máqte-qtataaqa emá tarôq uráanaboana
tágama-yataakaraq yaaguyabí-
yataakaraqa akoqnáágarag emá
kanaaráq mayánóne.”

maará téta tirááe.

**móra aúba-wannaama
aúyaqmakaawana
Yóóanema aónaraiye.**

5 ánibo ayáánurapaqa Áánûqtuma
náápaan-abiqtatarag maraq

máin-aukapaqa aónáúnana móra aúba-wannaama wáqe-uraiye. mi-kánnáágóni arunóbáqá amegaarákáráqá agamatán-áímmá wáqe-uraiye. ániibo abapaké kaayaq-aráátá-káwéqá minnánapo arááparaiye. ² ániibo móra akoqnáá-kaqto-nakoma Áánûqtunopake anókaq ááyama téna tiráiyé: “náawaq íráqô-naqa máenawaq kanaráq maa-kánnáámá maténa káwékomma aukáqma agatáníyô?” téna Áánûqtunopake kaqtó-nakoma tiráiyé. ³ miráimanibo mórama Áánûqtuni márúkake-nakowabi mórama maa-márábiké-nákówábi mara-áménáápáké-nákómá íma kanaaráq maami-kánnáámá agatétabi yorautíniye. ⁴ abáá ománibo móra-nakoma íráqô-naqa kanaaráq máimma íaonaraapoana móra-nakoma mi-kánnáámá íma kanaaráq agaténa yoráutaiye. minnáyaba kemá tirummá itaq ibiqá yakáune. ⁵ ániibo móra-wayuka kaayaqté-kaayaqte anó-kayukabike kemmá timá tímikaiye: “emá íma ibiqá yaraao. ítáaro. móra-nakoma Yútaa-wayukabike áwáábíq-putiraa umá (arááyane) ááiqa uyátaráiyé. wemá Tébitin-annabike áai-nare. wemá wenamá káwéqa aukátuwena maami-kánnáámá agatániye.” téna móra anó-nakoma Ítuqtaba kemmá timá tímikaiye.

Yóáanema tip-típi-araaqa aónaraiye.

⁶ náapaan-abiqtatagaraq kaayaqté-kaayaqte maéwae kéo-kamma aúkápimma anó-kayukagaraq mórama tipi-típi-araaqa aónaraune. ikámaraawana púnikaa umá íto-uma máqe-uraiye. mi-típí-típí-aráákómá aqnókáq abapaké kaayaq-áwáyáámmá waéna abapaké kaayaq-áurámmá wáqe-uraiye. minnáma yetáaimma abapaké kaayaq-áágómá Áánûqtunopake máqte-marabaq timáyíkaraiye. ⁷ wemá

náapaan-abiqtataraq uyáyoqmena uténa min-nákóma mibáq maraq máin-ayaanurapake mi-kánnáámá matáiyé. ⁸ wemá maami-kánnáámá maténa kaayaqté-kaayaqte maéwae kéo-kamma móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte anó-kayukagaraq tipi-típi-araakoni aúbáq yipaq agoaq aónaraune. máqtemma anó-kayukama móra-mora-yuma ímá yawáamma matoréta móra kugáíqma áwáarara kain-óqtákáá matokááe. ániibo kugáíqma-yataapimma átê-akuq-umuma ógikaiye. yetáaimma Áánûqtuni aokaq-wáyúkátí nunamummá wáiyé. ⁹ ániibo yemá aúgen-ima maará téta tirááe:

“emá íráqô-naqa kanaaráq máanaboana maami-kánnáámá kanaaráq mayé káwéqa aukáqtuwanone.

yé ikámôwaa pukáane.

keqtáá ení naaenápó meyanîq uráanae. waayúkama máqten-annabike máqten-aaipe máqten-aukaq-yugaraq máqte-marukake-kayukama

¹⁰ emá mamá yemmá ketáái Áánûqtuni anó-monoq-wayukama aúqyíkaraanama maa-márábí yabi ínoe.”

téta tirááe.

tipi-típi-araakon áwíqa máqtemma múte yaguyakááe.

¹¹ kemá Yóáanema keqnáámmá aónáúnama maéwae kéo-kamma móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte-wayukagaraq taígani kegéba ayuraa kaqtó-wayukagaraq Áánûqtunopake náapaan-abiqtatama ikúma yaútureta yáama íturaune. ¹² yemá ááyama anókaq téta tirááe:

“maa-típí-típí-arááqá naayóbáqá íkámôwana pukáimma wemá kanaaráq akoqnááma mayéna máqten-iraqo-qtataaqa mayéna itaf-yátááqá mayéna náapaamma

mayéna yaagumá mayéna
tágama-yataaqa mayéna aúgau
mayéna wemá kanaarác
mayániye.”

téta tirááe. ¹³ áníbo kemá Yóáane
máqte-qtataaqa Áánûqtuma tarôq
urái-qtataakoni yáama Ítaraunama
máqte-qtataaqa Áánûqtuni márûkaq
wái-qtataaqa maa-márábí wái-qtataaqa
mara-áménáápáq wái-qtataaqa
únópí wái-qtataaqa máqte-qtataaqa
máqten-aukapaq máqten-aukapakoni
arunóbákárác wái-qtataakoma itaúnata
maará téta tirááe:

“náápaan-abiqtataraq maraq
mái-nakokaq tipi-típi-araakote
kenákárác ketáámá túgau aqmá
ketáámá yaagumá kémauna
kenákátí tágama-yataaqtaba
kenákátí akoqnáá-yataaqtabagaraq
matúq-matuq umá kétunatae.”

téta máqtemma tirááe. ¹⁴ miráinata
kaayaqté-kaayaqte maéwae kéo-kamma
maará tirááe: “árainma waíno.” tíyata
móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte
anó-kayukama yipaq agéta Áánûqtuyaa
Ítuma yenákárác nunamummá kéteta
yenákátí yíwíqa múte yaútae.

**tipi-típi-araaqa Ítuma abapaké
móra-kaweqa yamá
aráápamaraan-aba-wannaama
aukákaiye.**

6 kemá Yóáane aónáunana
tipi-típi-araakoma abapaké kaayaq-
káwéqá yamá aráápamata-kannaama
maténa áqnáabaq móra-kaweqa
aukákaiye. aukáitaq itaúnama
kaayaqté-kaayaqte máqe-urai-kapike
móra-maqe-urai-kakoma aamá
ti-wáígómá wíyôn-araa téna tiráaiye:
“maabác iyo.” ² titaq keqnáámmá
aónáunama waayán-ótímá móra-naqa
min-ótí ámûraaq aónaraune. min-ótí
ámûraaq mái-nakoma imá matóráitata
móra uyátáni-kamoqa ámikaamma

miráuma móra-nakoma ááiqa umá
uyátarai-naqa améwaokaa-kamoqa
ámikaae. miráitana wemá ááiqaq
kóurena netuqyaan-ááiqa umá
uyátaniye. ³ áníbo tipi-típi-araakoma
mikáké kaayaq-káwéqá aukáitaq
itaúnana anaaé máqe-urai-kama
ááyama tiráaiye: “maabác iyo.” titaq
⁴ aónáunana káqomma karogaron-ótímá
imaamu-wámá páaq uráiyé. miráitana
móra-naqa ámûraaq mái-nakoma
wemá akoqnááma maténa maa-márábí-
káyúkátí kaayoné-yátááqá paábaq
matuwáinata yegárác káqo-kayukama
yíkaminoe. miráinata wemmá ááiqa
í-tókórú-yákáá-púmá ámikaae. ⁵ áníbo
tipi-típi-araakoma kaumo-káwéqá yamá
aráápamata-kannaama aukáqtúwáitaq
itaúnana mamá mikác máqe-urai-kama
ááyama tiráaiye: “maabác iyo” titaq
keqnáámmá aónáunama abúqtán-ótí
ámûraaq mái-nakoma móra yainái-
yátááqá (tikérima) ayáápí matokáiyé.
⁶ áníbo kemá itaúnama maéwae
kéo-kakon aukáapike móra-aikoma
aamá téna maará-tiraiye: “móra
kamáabauma móra-taoq-meyanawíqa
kéaae. móra kaatopébauma
móra-taoq-meyanawíqa kéaae. abo
matawékaraq wááéni-nomma íma táwíq
oro.” téna matawékaraq wááéni-nomma
Áánûqtukaq amí-yátááríq umá ámenibo
“íma táwíq oro” tiráaiye.

⁷ tipi-típi-araakoma kaayaqté-
kaayaqte-kaweqa min-áúbá-wánnaráq
aráápamatama aukátúwáitaq
itaúnana írêq-maewae-keo-kamma
ááyama tiráaiye: “maabác iyo.” titaq
keqnáámmá ⁸ aónáunama eqábu-otima
min-ótí ámûraaq mái-nakoni áwíqa
“puí-yátááqá” téta ááyaraawaq
aónaraune. áníbo anaaé waqmé
“aítabaq” pukáa-kayukati márûpaq
iráiyé. yenákámá “puí-yátááqá
aítabakaraq” náápaamma mamá
aarawaamá máqte-marabake

kaayaqté-kaayaqtepike móra-aayapaq-wayukama yíkaminoe. yeráwáqá tokóru-yakaa-punapo puyéta yáama keyainata puyéta karímá kémayeta puyéta marabín-ábááq-wámmá yíkamma puínoe. ⁹tipi-típi-araakoma móra-tiyaapaq-kaweqa yamá aráápamata-kannaama aukátúwáitaq aónáúnama yaímma pukáa-kayukati yimammá aónáúnata Áánûqtukaq amí-yátááq-yááréráqá aménáápáqá máqe-uraae. naayóbáqá mi-káyúkámá Áánûqtun-aama yáqtoqma akoqnáá uréta timáe uréire kéowata namuro-wáyúkámá yíkamowata pukááne. ¹⁰min-ímákómá yááyama anókaq tirááe: “uyátaráana-nako, aokaq abo árai-naqa é máane. ániibo náaraq umá kanaaq yáwínaaq maa-márábí káyúkama mamá yainé tíkakaa-waigoni anónnáma yemmá ánná yimínónô?” téta tirááe. ¹¹ániibo máqtemma ayáqtááqa waayán-únákáqtómá keyimena maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá pááqya-kanaama aagaaro. anaaékaqa keráwáqtí namuro-wáyúkámá keráwáqtí móra-mayai-wayukagaraq túbâqawaayugaraq yíkamowata pukáániq mórai q umá tókamowaq keráwáqá pukááe. anaaékaqa yeráwáqá yoráuma kanaaráq ánatagiyana namuro-wáyúkámá yeráwáqtí anónnáma mayánoe.

¹²ániibo tipi-típi-araakoma abapaké móra-kaweqa yamé aráápamata-kannaama aukáqtúwáita keqnáámmá aónáúnama maa-márábímmá anó-maruma yuráiyee. ániibo aabaúgómá mamá waéqma abutámmá aúqma naayó-tópóqón-únákáá uráiyee. ániibo wíyôkoma mamá karogaromá auréna naaegóráá uráiyee. ¹³ániibo aabayákákémá wiyóqá yaráqmena marabí kuturáama miráuma kaben arammá ábu íkaraitana uwáágoma yoqmá arari umátúwáinikaa

umá arammá marabí kuturááe. ¹⁴aabayákógáráq ánatama yuwiqá yawátama útínikaa umá útúmena kóuraiye. ániibo máqtemma anugógáráq únópi máqten-aukapaq yaúturai-marukogaraq arari umá yarákááe. ¹⁵maa-márábí anómma yabikáa-wayukama anó-kamaani-kayukagaraq áái q-wayukati kawáá-wáyúkágáráq oótamma netuqyaa makáa-kayukagaraq yíwíqá wái-kayukagaraq kaqtó-mayai mayáa-kayukama ápéqa íma mayéta ápéqa mayéta o-káyúkágáráq muríanóbáq abo anón-anugoni óqtan-ainobaq máqtemma aúpáq aúyokaae. ¹⁶ániibo anón-anugoraq anón-oqtakokaq kááyeta maará-tiraae: “mapámera tímúraataa ya yawááq éra áúgugu umátíkáaro! anó-naapaan-abiqtataraq mái-nakoni aúrakaqtaba tipi-típi-araakoni áyaqtaba áúgugu umátíkáaro! ¹⁷yenákátí anó-yiyamma yínna-taoqa íbêqa pááq kéipoata náawaq kanaaráq itó-uma akoqnáá kéena minnágoma uyátaniyo?” téta tirááe.

Ítiráaeobake netuqyaa-káyúkámá Áánûqtuni awaaméqá matááe.

7 minnáma ánatagitaq aónáúnama kaayaqté-kaayaqte Áánûqtunopake kaqtó-wayukama maa-márágóní téba-tebaq itó-uraae. yemá maa-márágóní kaayaqté-kaayaqte-aayakaq yáqtokaama móra maa-máráwábi únónábi yaawábi uwáá yoqmá íma matuwániye. ²ániibo káqomma Áánûqtuni kaqtó-nakomma aónáúnana aabaúmá utain-áukápáké iráiyee. matúq-matuq umá mái-Aanuqtuma wení awaaméqá mamé iráimma wemá anókaq ááyama kaayaqté-kaayaqtema Áánûqtunopake kaqtó-wayukama akoqnááma matéta maa-márágáráq únókáráq mamá táiq ínéta o-yúyábá téna ³wé mirá-tiraiye: “keráwáqá

kabe-kabe umá maa-maráwábi únónábi yaayúrabi íma mamá táiq oro. áqnáabaq ketáái Áánúqtuni mayai-wáyúkátí yúwáayakaq awaaméq-yátááriq umá yikánúnatae.” téna tiráíye. ⁴ánibo kemá itaúnata aarawaamá awaaméqá máyáamma yoraútówaq itaraune. miráuma Ítiráaeo-wayukabike máqten-annabike netuqyaa-káyúkáráq (144,000) awaaméqá makááe. ⁵miráitana Yútaan-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Arúbenin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Káátin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) ⁶Áátan-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Náábatarin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Manáátaan-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) ⁷Tímionin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Aríbaen-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Íqtakaan-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) ⁸Tébirunin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Yótêbin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Péqtiaamanin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) máqtemma mi-káyúkámá Áánúqtuni awaaméqá matááe.

**netuqyaa-káyúkámá
Áánúqtun anaé wakááe.**

⁹minnáma ánatagitana keqnáámma aónáúnama netuqyaamma aarawaamá áíkutaama móra-nakoma yemma kanaaráq íma yorautíniye. máqtemma mi-nóinín-aúkákáq máqte-marabakema ókon-okon-augaraq máqten-aipike-kayukama máqe-uraae. yemá máqtemma anó-naapaan-abiqtatagon-aubaqa tipi-típi-araakon-aubaqa itó-uraae. yemá ayáqtááqa waayán-únákáqtómá umáreta iyáápinma kóbén ánáraa-qtataaqa matoréta

máqe-uraae. ¹⁰yemá anókaq ááyama téta tirááe: “ketáái Áánúqtuma anó-naapaan-abiqtataraq máitana tipi-típi-araakoma yenákáraké keqtáá yawéqma tiwiráí-yátááqá kéíye.” téta tirááe. ¹¹ánibo máqtemma Áánúqtunopake kaqtó-wayukama náápaan-abiqtataraq yaútúmareta móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte anó-kayukagaraq kaayaqté-kaayaqte maéwae kéo-kakaraq ikúma yaútúraae. náápaan-abiqtataraq yipaq agéta Áánúqtukaq nunamummá maará téta tirááe:

¹²“áraíne. mirá waíno.

ketáái Áánúqtuqtaba aúgaugaraq timukáráq matúq-matuq umá kémaraunatae.

wenaúyánápiké tágagitababoaqtaa máqte-qtataaqa aúyánápi kéitaipoaqttaa wenáwíqa matúq-matuq umá yauyónúnatae.

wemmá mútúq-yaaguyabi-yataaqa áméro.

máqten-akoqnaagon áaimma máena wenáwíqa matúq-matuq umá yauyónúnatae.

áraiqtabae. minnáma waíno.”
téta tirááe.

**íbêqa min-ánná-wáyúkátí
yíqa í-yátááqá ánatagiye.**

¹³ánibo mórama anó-nakoma timá tímikaimma: “mi-káyúkámá ayáqtááqa waayán-únákáqtóma umátokaamma yemá náayubiyo? ániibo yemá náan-aukapakenaq irááo?” titaq ¹⁴kemá yuwéqma maará téq timá ámikaune: “ketí anóko, enamááriq emá káonaane.” túnana wemá timá tímikaiye: “yemá mamin-ánnámá aíqa í-kánáábiké anómma yútiq-yataaqa mayéta ummaa-yátááqá matááe. ániibo yemá tipi-típi-araakoni naaeráké yeqtí unáákáqtóma tete uráawana yeqtí unáákáqtógoma waayámma aúkáiye.

¹⁵ miráipoata yemá Áánûqtuni náápaan-
abiqtagoni aúbáqá itó kéoe.

ánibo wágááwa nokáámma
wení aokaq-náúpáqá wekák
nunamummá kéitaae.

miráitana Áánûqtuma náápaan-
abiqtataraq máena wemamáárríq
yemmá mayi yuwániye.

¹⁶ miráinata yemmá ókaraq yáama íma
yéna keqnáámmá nonáá iyikena
ínoe.

ánibo aaqá íma kautéta móra-
yataakoma yúraqa íma amanna
kuyikániye.

¹⁷ tipi-típi-araakoma náápaan aúkáapi
mái-nakoma yeqtí kawáá-náqá
mániye.

wemá poqnommá wáinabaq yiwíqme
wínata nokópíké aúwaraimma
mayánoe.

miráiyana Áánûqtuma wenamáárríq
yúrapike máqte-yiqnuma
ayúnikaniye.”

téna anó-nakoma timá tímikaiye.

**tipi-típi-araaqa Ítuma
abapaké kaayaq-káwéqá
yamáta-kannaama aukákákiye.**

8 tipi-típi-araakoma abapaké
kaayaq-káwéqá yamá aráápamata-
kannaama aukáqtúwáitanama mikáké
Áánûqtuni márûpaq pááqyamma
ayáqtáá-kanaama íma aamá pááq
uráiyé. ²kemá Yóáane aónáúnata
abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámá
Áánûqtun aúbáq abapaké
kaayaq-wéróq-ánámá yímikaae.

³ánibo káqomma Áánûqtunopake
kaqtó-nakoma Áánûqtukaq
amí-yátááqá ámê-qtaregoni waaqókáq
ya itó-uraiye. wemá áwáarara
kai-yáwáámmá íráqôn-akuqa í-yátááqá
matokáiyé. yemá íráqô-kuyumma
í-kánámá ámikaamma Áánûqtuni
aokaq-ááráwáátí nunamummá mamá
yorupamá náápaan-abiqtataraq

maraq mái-nakoni aúbáq áwáarara
kain-óqtá-tááréráq agamá ákûq
umákanena uráiyé. ⁴ánibo íráqô-kuyun
í-kánágóní úmûkogaraq Áánûqtuni
aokaq-ááráwáátí nunamukógáráq
yanaa uténa Áánûqtun-aubake
kaqtó-nakoni ayáápike yuwéta
Áánûqtunopaq yanaa utarááye. ⁵mi-
káqtó-nákómá íráqôn-aku-kana-taapeqa
maténa Áánûqtukaq agamá ákûq
umákai-irabike íráámma kúrakena
mi-táápápímmá maqmá ógiqmarena
maa-márábí iyaabótúwáitana kukáiyé.
iyaabótúwáitana wiyôn-aama téna áa
kááyaitana abayú kéyoraitana márúma
yokáiyé.

**kaayaqté-kaayaqte
Áánûqtunopake kaqtó-nakoma
werôq-anabike werôqa yurááe.**

⁶abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámá
Áánûqtunopake abapaké kaayaq-
wéróq-ánámá matóráama werôqa
yínéta mamá yokaa urááe. ⁷ánibo
áqnáabaq móra-kaqto-nakoma wení
werôqa yitana kaágáráq iragógáráq
naaégáráq marabí iyaabótúwáawana
kuqturááe. máqte-tama kaumo-áúkápáq
móra-aayapaq iragómá kágitana
máqten-aaepaaqa iragómá karáiyé.
⁸anaaékaq-kaqto-nakoma wení
werôq-anabike werôqa yumátúwáitata
anón-anuma iramá kainíkáá umá
iyaabótúwáawana únópi kukéta
kaumo-áúkápáq móra-aukapaqa
waéqma naemá aukáiyé. ⁹únópi
máqten-auwaraiq-kamma máimma
kaumo ánnáiq owana móra-annama
pukurááe. únópi-káárégómá kaumo
ánnáiq owana móra-unopi-kaare-
annama mamá yokíkuraiye.
¹⁰má mikák-káqtó-nákómá wení
werôq-anabike werôqa yumátúwáitana
mórama wiyókómá iraráá kamá ómmá
kúraqmena wiyôpake marabí kukéta
máqte-nokoma kaumo ánnáiq owana

móra-anna-nopikaraq poqnopikáráq kurturáye. ¹¹wiyóqá wíyôpake yaráqmena kúmî-waigon áwîqa “aabígararaq-irae.” minnâgon-aaimma nopí kukétaboata ikaaqa kétéye. kaumo ánnáiq owana móra-anna-nomma waéqma ikaa-ánnáiq urétaboata netuqyaammá mi-nómmá yaqnaa-káyúkámá pukááe. ¹²ánibo káqo-kaqto-nakoma wení werôq-anabike werôqa yumátúwáitana aabaúmá wíyômma máqtemma wiyóqá mamá kaumo ánnáiq owana móra-annaiq mirá-uraae. móra-aukapaq aabaúgaráq móra-aukapaq wíyôkaraq máqte-wiyokogaraq móra-aukapaq kumayuqá aúkááe. miráitana wágáá-kanaagaraq nokáa-kanaama kaumo-kánáábíké móra-aayapaq íma tágaraiye. ¹³miráimma ánatagitaq kemá aónáúnana mórana anón-akikigoma méyábáq aabayákáq arabéna uréire uráiyé. miráitaq itáúnana anókaq ááyama tiráiyé: “tirunô. tirunô. maa-márábi máa-noinin-aukaqa tirummá mayikáune. miráitata káqomma kaumo-káqtó-wáyúkámá Áánûqtunopake yeqtí werôq-anabike werôqa yónáae temmá anómma yútiq-yataaqa aarawaabí páaq íniye.” téna anókaq ááyama tiráiyé.

**óqa kaumo-káqtó-wáyúkámá
Áánûqtunopake yeqtí
werôq-anabike werôqa yurááe.**

9 móra-tiyaapaq-kaqto-nakoma Áánûqtunopake wení werôq-anabike werôqa yitana mórana wiyókómá wíyôpake yuwéna marabí kukáitaq aónaraune. ánibo áitabaq abéyúmmá íma wáiq kíma ámikkae. ²miráitana wemá min-áitábáq ítuwaitana úmûmma utaimmá anón-iragoni úmûkaa utaráiyé. min-áitánóbáké utain-úmúkómá abaúgaráq uwáágokaraq mamá kumayuqá aúkááye. ³netuqyaa-tái-wámmá pítaaq

min-úmúpíké yuwéna marabí kukááe. miráitata yemá akoqnáama matáama miráuma uwabaaikóní akoqnáaraq umá matááe. ⁴ánibo yemá maará téta aamá matááe: “karaatataáqá íma namá ánatera máqte-qtataaqa maa-márábi karútaina-yataarabi yaamé íma namá ánataaro. miráimanibo mi-káyúkámá yúwáayakaq Áánûqtuni awaaméq-yátááqá íma matáiya-kayukama yenamáa yúpuoyo. ⁵maa-káyúkámá yíqa í-yátááqá móratiyaapaq-wiyokon-arupi yimínômanibo yemmá íma yíkamma púyo.” téna maan-áímmá matááe. ánibo mi-kákómá waayúkama anómma yíqa yímikaimma miráuma uwabaaikómá yúputata yíqtaba oníkáá uráiyé. ⁶mi-kánáaráqá waayúkama puíáqtábá abáá-inomanibo íanonoe. mi-kánáaráqá áraimma puí-yátááqtábá ôriq umá yikánímanibo puí-yátáákómá yeqtôpake péqmare kóiniye. ⁷kemá mi-pítááqá aónáúnama oótigoma ááiqá ínena yokaa iníkáá urááe. yeqtí yiqnókómá áwáarara kain-óqtákáá-kámóqá urááe. yóikoma miráuma waayúka ólkaa uráiyé. ⁸yiqnótáugoma ayáqtááqa miráuma aaratí yiqnótáuraa uráiyé. ánibo yíwáyaakoma miráuma anón-awaabiq-putigoni (arááyane) áwáyaakaa uráiyé. ⁹yíqtaaraqa aakaqá akoqnáá umá (káápaaraa) kúberaawana yaáyákoma miráuma netuqyaan-áyárémmá oótigoma kúma ááikaq yabitimáena kéwitana kabámínikaa umá wenáama anókariq uráiyé. ¹⁰yemá uwabaaikóní améráakaa umá uwaaqá yiméráan aqtórâq wáqe-uraiye. yetiméráapi waayúkama yúpui-akoqnaama móra-tiyaapaq-wiyokoni-arupi wáqe-uraiye. ¹¹yeqtí yabíkái-naqa wemá min-áitábáq abéyúmmá íma waéna kaqtó-naqiye. Íbaru-wayukati yáabimma mi-káqtó-nákóní áwîqa Áábaronie. ánibo Karíki-aipimma

Aapóronie. ¹² áqnáae-tiru-kanaama ánataguraimanibo kaayaq-tírú-kánáámá aanaaékaq pááq íniye.

abapaké móra-kaqto-nakoma wení werôq-anabike werôqa yuráiyie.

¹³ abapaké móra-kaqto-nakoma wení werôq-anabike werôqa yumátúwáitaq itaúnana kímora-ama kaayaqté-kaayaqte-yaummatapike kaayaqté-kaayaqte óqtan-awayaakoni aúkáapimma Áánûqtukaq amí-yátááqá ámê-taareraqa áwáarara kain-ótáq-tááremá Áánûqtun aúbáq min-ámá

¹⁴ abapaké móra-kaqto-nakomma timá-amitana wení werôq-anama matórái-waigoma timá ámikaiye: “Áánûqtunopake kaayaqté-kaayaqte kaqtó-wayukama anó-nomma Yúpárêti-nokaq ánnáma matáamma emá kanaaráq iyúwénata kóro.” téna timá ámikaiye. ¹⁵ wemá Áánûqtuni kaayaqté-kaayaqte-kaqto-wayukama iyúkaimma yemá yokaa éta máqtemma aarawaamá mamá kaumo ánáaiq owata móra-annama yíkamiyata puínoe. mi-káqtó-wáyúkámá yemá mi-kánááyábá mi-túpááyábá mi-kíyóqtábá min-áúqtábá yokaa uráaqtataboata yemmá iyúkaiye.

¹⁶ ániibo oóti ámúraaqa áaiq-wayukama máa-kayukama netuqyaa táwígani (200 mírioni) kegébâ ayuraa pááq uráiyie. miráitaq nôraq umábiyo téq ítaraune.

¹⁷ ániibo kemá miráuma kaikáá umá min-ótímá aónáúnata waayúkama min-ótí ámúraaqa máe-kayukati yúyawaakoma mirá-uraiye. waayúkama akoqnáá-puyaqa kúbekaama iragóráá tágama yóíkomma eqábuma miráuma-wayukama máqe-uraae. máqten-otigoni aqnómmá miráuma anón-awaabiq-putima (arááyane) aqnókáá uráiyie. ániibo yóyaupike abááq-írágógáráq úmûkogaraq uwaaq-áitógáráq yá-uraae.

¹⁸ maami-káúmó-táwí-yátáákáké

máqte-kayukama kaumo ánnáiq owana móra-annama yíkamowata pukááe. miráowana min-írágógáráq úmûkogaraq uwaaq-áitógáráq oótigoni yóyaupike pááq-umayikaraae. ¹⁹ máqten-otigoni akoqnááma yóyaupikaraq yiméráapikaraq wáqe-uraae. yiméráakoma miráuma iraaabayaakáá uráitana óq-aqnomma wáqe-uraiye. miráitata minnárike waayúkama kényupuiye. ²⁰ máqtemma káqo-kayukama maami-káúmó-táwí-yátáápkémmá ípukaama yemá yirummá íwaereta yemá iyáánapo tarôq o-qtátáákómá yinaaemma íyumakaraae. ímiye. yemá waátágoqaq aágokaraq tíq-tiq kéeta yemá mi-qtátáákómá áwáarara kain-óqtánápógáráq paá óqtanapogaraq yaanapógáráq iyáánapo tarôq o-qtátáákókáq yúyánámmá kémaraae. mi-qtátáákómá aúramma íaonena aamá íitena uréire íurai-qtataaqa máqtemma yaaguyakááe. ²¹ mi-káyúkámá yaímma-wayukama yíkamma puyéta uwaatagáánîq éta kebó-yátááqá waréta moyámmá mayéta uráamanibo mi-qtátáákóqtábá íma yirummá éta waékááe.

Áánûqtunopake kaqtó-nakoma Yóáanemma aúba-wannaama ámitana naráiyie.

10 mirái-qtataaqa ánatagitaq aónáúnana mórama akoqnáá-kaqto-naqa Áánûqtuni márûpake kukáiyie. wenaúraqa konnámmá aqména aabotáyákómá aqnókáqá yaútúraiye. óíkoma tágama aakáá karáitana áitaukoma miráuma arúmmá kamá yaútínikaa uráiyie. ² wemá pááqyan-auga-wannaama ayáápimma matokáitana min-áúbá-wánnáágómá agátátuwe wáqe-uraiye. wemá ayáánurapaq-aitauqa árûqma únópi maréna ayáánepaq-aitauqa árûqma paá marabáq makáiyie. ³ ániibo wemá

anókaq wááqa yimmá miráuma anón-awaabiq-putiraa (arááyane) umá wááqa yuráiyee. wemá miráuma wááqa yitana abapaké kaayaq-wíyón-áámá kabámitata tirááe. ⁴mi-wíyón-áámá timátúwáitaq kemá min-áímmô timmá agayánáae téq únana Áánûqtuni márûpake móra-aikoma maará-tiraiye: “min-áímmá abapaké kaayaq-wíyón-áárá timmá minnáma aúyánápi matorao. aúba-wannaabimma íagayao.” téna tiráiyee. ⁵ánibo mi-kaqtó-nákómmá keqnáámmá kemá aónarauna-waigoma únópikáráq marabákáráq itó-uma máena ayáánuramma múte yaútaiye. ⁶miráitana wemá matúq-matuq umá kémai-nakoqtaba mi-kaqtó-náqá wenáiyaba tikáiyana akoqnáá umákaikaae téna tiráiyee. Áánûqtu wíyôma máqte-qtataaqa mipí wáitana maragáráq máqte-qtataaqa mibáq wáitana únókáráq máqte-qtataaqa mipí wáitana wemá tarôq uráiyee. Áánûqtuni kaqtó-nakoma tiráiyee: “awé-í-kánáámá ánataguraiye. ⁷anaaékaqa abapaké kaayaq-káqtó-nákómá Áánûqtunopake wení werôq-anabike werôqa yumátúwáitana wááqa yínéna ínna-taoqa Áánûqtuni aúpáq-áuyánámmá wení amuné-wáyúkámá átê-wataabi timá yímikaimma abarokáq páaq ínana tiráátiniye. ⁸ánibo min-áíkmá Áánûqtuni márûpake ókaraq timá tímikainiq umá keqnáámmá tiráiyee: “Áánûqtuni kaqtó-naqa únópikáráq marabákáráq itó-uma mái-nakoni ayáápi min-áúbá-wánnáámá agátatuwena wáimma ko-mayao.” téna timá tímikaiye. ⁹mikáké kemá Áánûqtuni kaqtó-nakoni amakaq uréq timá ámikaune: “mi-pááqyán-áúbá-wánnáámá timiyo.” túnana wemá tiráiyee: “maaminná emá maté naao. áyaqnoabaq ikaa tínimanibo óyaukaq átê umá kopaaq áteráa íniye.” téna timá

tímikaiye. ¹⁰wemá mirá-timatuwaitaq Áánûqtuni kaqtó-nakoni ayáápike pááqya-kanaama mamá naráune. naúnama tóyaukaqa miráuma kopaaq átê uráimanibo nawíkatuwaunana tíyaqnoabaq ikaa tiráiyee. ¹¹wemá maará téna timá tímikaiye: “emá keqnáámmá Áánûqtuni amuné-áímmá máqten-anna-wayukayopaq máqte-marabaq máqten-aipi anómma yabíkáiya-kayukabakaraq mó timá-yimiyo.” téna tiráiyee.

kaayaq-nákórátá wataama tirááye.

11 kemmá ayáqtáaq maqmá aónai-yatama tímikaamma timá tímikaae: “emá itó-ure Áánûqtuni aokaq-náupákáráq Áánûqtukaq amí-yátáaqá ámê-taaregaraq máqte-wayukama Áánûqtukaq nunamummá mibáq kéitaa mi-tátánápó maqmá aónaao. ²miráimanibo aokaq-nákóní naamátûpaq íma maqmá aónaao. naamátûpaq mi-márúqá Yéqtaaeo-wayukama íma Íbaru-wayukama máewata yiyáapi yímikaae. mi-káyúkámá Yerútáárebaq aokaq-márúqá kaayaq-wáyúká umá kaayaq-wíyókón arupi yatámmeta uréire ínoe. ³miráinaq kaayaq-nákórátá keqtábá áraimma tíya-nakama apekiráq-únákáqtó kúbereta yenákámá amuné-áímmá kaayaq-wáyúká umá kaayaq-wíyókón arupi (1,260 de) yiyúwáanata tíyóye. ⁴yenákámá miráuma kaayaq-órbétí-yaráa óyana ómmá kaayaq-yááréráq máqte-marabaq-wayukati uyátárai-nakoni aúbáq itó-uraaye. ⁵ánibo yaímma-wayukama yenákámá táigoma yikaíkáae téta yenákátí yóyaupike iramá yá-awitata yenákátí namuro-wáyúkámá kamá kautíniye. owé. móra-nakoma yenákámá mamá táiq ínnaa áaiqtaba miraráa umá wemá puíniye. ⁶yenákámá akoqnáama yokááypoata aabayámmá

yáqtoqma Áánûqtuni amuné-áímmá tíya-taoqa aaqá íma yíniye. ániibo yenákámá akoqnáama yokááyapoata máqte-nomma mamá kanaaráq waéqma naaemá auréta maa-márábí-káyúkámá máqte-qtataariq umá mamá kanaaráq táíq íyóye. máqte-tupaama yenákámá mirá-qtátááriq óyáae tétama kanaaráq paá mirá-iyoye. ⁷yenákámá timá ánatatuwaiyanama min-ábááq-wákómá abéyúmmá íma wáin-aitanobake uwíniye. uténa yenákáqtê ááiqa mú-iniye. miráéna yenákámá uyáténa yíkaminata puíyóye. ⁸miráínana yenákátí arááq-yuma mi anó-marukoni anón-api pareráq íyóye. yenákátí anó-naqa mimórá-márúkák qaapaq-yátáq pukáitaq yenákátí arááq-yuma pareráq íyóye. Tótôma-marukaa Íqtíbi-marukaagaraq mi-márúkáré. ⁹waayúkama ókon-okoyugaraq máqte-marabakemma máqten-aikaraq yaímma máqten-annabike-kayukama min-nákátí arááq-yuma kaumo-kánáámá karagébama-yuramma aónanoe. miráínata yemá íma iyuwáiyata min-nákámá íma mamá utánoe. ¹⁰ániibo maa-márábí-káyúkámá min-nákámô puyóyaqtabama ôriq umá yimuqá maréta imá yéta anón-aawaqa agamá mutaammá maqmá néta aiqta-táúmá yoqmá yeqtí aanábó-wáyúkámá yiméta ínoe. ániibo mi-kááyáq-ámúné-nákórátámá aarawaamá maa-márábí máa-kayukama yíqa í-yátááqá yímikaipoata íyámma umáyikaraae. ¹¹kaumo-kánáámá (3 1/2) ánatagitana Áánûqtuma wení aama yímena yúwaraimma yepí maréna itata yenákámá itó íyata waayúkama keyimoneta ôriq umá yáaqa kániye. ¹²yenákámá itáiyana móra-aikoma Áánûqtuni márûpake anókaq yááyama tíniye: “kenákámá maabáq úyokao.” téna tíniye. yenákámá Áánûqtuni márûpaq uyéta konnápí uyáberaiyata

máqtemma namuro-wáyúkámá yimónáiyata uwíyóye. ¹³mirámô kéina mikáq anó-maruma yéna tiyáákaiyapake móra-aayapaq táwíq umátuwaniye. ániibo netuqyaa-káyúkámá (7,000) yíkaminata puínoe. miráitata tébakaq-wayukama paá máe-kayukama anómma yáaqa káinata Áánûqtuma wení márûkaq mái-naqa wenáwíqa múte yauwínoe. ¹⁴kaayaqá anón-ummaa-yataaqa miráráá umá ánataginiye. páaqya-kanaabi kaumo-úmmáá-yátááqá páaq íniye.

**abapaké kaayaq-káqtó-nákómá
Áánûqtunopake wení
werôq-anabike werôqa yuráiyé.**

¹⁵abapaké kaayaq-káqtó-nákómá Áánûqtunopake wení werôq-anabike werôqa yumátúwáitana Áánûqtuni márûpaq aagómá anókaq tirááe: “maa-márámá Áánûqtunagaraq wemá mamá timákarai-nakonama kauraiye. ániibo maa-márámá matúq-matuq umá yabi íniye.” téta tirááe. ¹⁶ániibo móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte anó-kayukama yeqtí náápaa-yibiqtataraq Áánûqtuni aúbáq yipaq ayéta Áánûqtukaq nunamummá mirá téta ¹⁷tirááe:

“uyátárain-Aanuqtuo, eqtábá ketáámá timuqá kémarauatae. máqten-akoqnaama yokáne. íbêqa emá maé naayóbákáráqá máqe-uraane.

ení anón-akoqnaarake emá maa-márámá áaimma átama yabi éwaniq kéone.

¹⁸maa-márábí-káyúkámá íyámma uráá-manibo ení áyámma páaq kéiyé.

íbêqa pukáa-kayukama ítama yainái-kánáámá páaq kéiyé.

íbêqa ení mayái-wáyúkágáráq ení amuné-wáyúkágáráq ení aokaq-wáyúkágáráq máqtemma wenáwíqa yaaguyábô-kayukama

yíwîqa wái-kayukama
yíwîqa íwai-kayukagaraq
anónnáma íraqô-meyamma
yimínónna-kanaaraqiyé.

íbêqa maa-márámá mamá táíq éwao-
kayukama yemmá mamá táíq í-
kánáaráqiyé.”

téta tirááe. ¹⁹yemá mirá-timatuweta
yemá Áánûqtuni márûpaq aokaq-
námá ítuwaawana óqtan-anaamma
Áánûqtuni aúmatan-aimma Móteti
agatáimma wení aokaq-náúpáq wáitata
máqtemma aónaraae. áñibo aabayúma
kamá yupayo umá wéyáwé kéitana
áama kááyaitana wíyôn-aama kéitana
márúma kéyoraitana kaábaramma
kukáiyé.

aaragótê anó-kumurokoma

12 móra anón-awaameqa
Áánûqtuni márûpaq pááq
uráiyé. minnágoma mirá-uráiyé.
móra-inimma máena aneqá aabaúma
maqma atáá-uma wáqtô íyáanikaa
uráiyé. miráitana wíyômme aítaukoni
aménáápáqá wáqe-uráiyé. áñibo
aqnókáqá tiyááka umá kaayaq-wíyóqá
kámokaa umá aqtokáiyé. ²wemá
ámûkaraq máqe-uraitana iyápo
akaí-áíqá uráiyé. miráitana aíqa
ôriq itana wááqa kéyena iyápo
akánéna uráiyé. ³miráitana Áánûqtuni
márûpaq káqon-awaameqa pááq
uráiyé. min-áwááméqá mirá-uráiyé.
mórama anó-karogaro-kumuromma
máqe-uráiyé. minnáma abapaké
kaayaq-áqnómmá waéna tiyááka-
awayammaa aqnókáq wáqe-uráiyé.
áñibo abapaké kaayaq-náápáá-kámóqá
máqten-aqnoqaqa wáqe-uráiyé.
⁴améráakoma kaumo-wíyókáwápíké
mórama wíyókake kuyúqma
márúte marabí iyaabótukaee.
mi-kúmúrókómmá iyápo akánéna
in-íníkní aúbáq itó-uma máena
min-íníkní iyápo akánaq min-íyápo

ikámma nánáae téna awé uráiyé.
⁵min-íníkní iyápo inaamaí
marákárayé. min-íyápógómá
anaaékaqa akoqnáá-yatanapo
aarawaamá yabíqikaniye. áñibo
min-íníkní iyápo ákátuwaitata
páátákáá min-íyápómá awíqmeta yanaa
kóuraae. yemá Áánûqtukaq awíqma
uyéta wení náápaan-abiqtataraq
utááe. ⁶áñibo min-íníkní péqmarena
waayúka íma máa-kaqmaapaq
kóuráiyé. min-áúkápáqá Áánûqtuma
mamá mi-márúqá yokaa umákaraitata
kawáá umákareta aáwaqa maténa
miráuma netuqyaa-kánáámá (1,260
de) min-íníkní máqe-uráiyé.
⁷Áánûqtuni márûpaq anón-aiiqa
pááq uráiyé. Mááíkorogaraq wení
kaqtó-wayukagaraq anó-kumurokomma
ááiqa urááe. mi-kúmúrókógáráq wení
kaqtó-wayukate ááiqa uráánamanibo
⁸yeqtí akoqnááma íma wáqe-uráipoata
ááiqa íma uyátáraae. miráipoata
Mááíkoroma ókaraq Áánûqtuni
márûpaqa wenôpaq íma máqe-uráiyé.
⁹áñibo anó-kumurokoma wemá
naayóbáqá min-íráákábáyáámá áwîqa
Tááqtae máqe-uráiyé. wemá máqte-
marabi-kayukama kaaqaari-áímmá
timá-yimena makatéwaine. abo
min-ánó-kúmúrókómá wení kaqtó-
wayukagaraq Áánûqtuni márûpake
márúte iyaabótúwáawata maa-márábí
kukááe. ¹⁰mikáké Áánûqtuni márûpaqa
móra-aimma itaúnana anókaq
ááyama maará-tiráiyé: “íbêqa ketáái
Áánûqtuma wení akoqnáá-kanaagaraq
wení yabí i-kanaagaraq pááq immá
keqtáá yawéqma kétiwirai-taokaraq
abarokáq pááq kéiyé. Áánûqtuma
mamá timákarai-nakoni anó-
naapaamma kéiyé. min-nákómá
ketáái tábqawaaraayuma mamá yúbi
makái-nakoma ketáái Áánûqtuni
aúbáq wágááwabi nokáamma yúbi
makái-nakomma íbêqa Áánûqtuni

márúkake márúte kéiyabotuwaae.
¹¹ ketáái tibâqawaaraayuti yúbi
makáe-nakoma íma makatítatapoata
wemmá uyátáraae. tipi-típi-araakoni
naeráké akoqnáama mayéta yetáama
ítuqtaba téta yemá puíyábá íma
kéqaraapoata ááiqa uyátáraae.
¹² kerúwáqá máqtemma Áánûqtuni
márûpaq máa-kayukaa timuqá
máráaro. minnýaba Tááqtaama wení
kanaamá pááqyamma awaarariq íníníq
kéitanaboana wemá anón-ayakaraq
marabí-káyúkáyôpaq kukáíye.” téna
min-áíkomá Áánûqtuni márûpake
tiráíye. ¹³ min-ánó-kúmúrókómá
iyaabótúwáwana kégumenama
aónaimma maa-márábí máqe-urena
min-íníkmá inaamaí marákárain-
inikoni anaaé wakáíye. ¹⁴ miráitana
min-íníkmá anón-akikigoni
máka-aayamma ámikaae. anó-
kumuroqtaba wemá arabêna
wenamáapaq kaqmáaq-marabaq
waayúka íma máapaq mánena kóuráíye.
min-áúkápáqá aáwakaqa íraqôniq umá
kawáá uréta kaumo-kárítímáátígáraq
abapaké móra-wiyomma mibáq
máqe-uráíye. ¹⁵ mi-kúmúrókómá wení
óyaupike nommá wiqmá yukáíye.
witúwáitana mi-nókómá anó-nokaa
auména kégoena min-íníkmá
waqména kóuráíye. mi-kúmúrókómá
min-íníqtábá nawíkainana puíkáae
téna uráíye. ¹⁶ miráitana maragómá
min-ínímmá áwáqnaa uráíye.
maragómá kekoqá magéna óyaukaa
min-ánón-nókómá anó-kumurokon
óyaupike yi-nómmá nawíkatukaiye.
¹⁷ ánibo anó-kumurokoma
min-íníkmá áyamma umákéna
wení yaímma-iyapo-annate ááiqa
mó-umayikanena uráíye. mi-káyúkámá
yemá Áánûqtuni ámáan-aimma
kéwaretá Ítun-aayaba kététa anaaé
waréwaone. ¹⁸ min-ánó-kúmúrókómá
únókóni aqtamáábaq itó-uráíye.

kaayaq-ábáaq-wámmá utarááye.

13 miráitana abáaq-wámmá
aónáunana únópíké utaréna
tiyááka-awaayakaraq abapaké kaayaq-
áqnómmá wáqe-uráíye. mi-kákóní
áwáayakaqa tiyááka-naapaa-kamoqa
wáqe-uráíye. yiqnókáq táí-awikaraq
akáyáán-áímmá Áánûqtuqtaba
wáqe-uráíye. ² mi-kámmá aónáunama
anón-awaabiq-putiraa kapoq-kápoqa
uráíye. aítaukoma anón-awaabiq-iyakaa
uráíye. óyaukoma anómma
áwáábíq-putiraakaakoni (arááyane)”
akáá umá máíyo? náawaq kanaaraq
wemmá ááiqa umákaniyo?” téta tirááe.
³⁻⁴ missing?

⁵ miráitana Áánûqtuma yúwáitana
min-ábáaq-wákmá akáyáán-áímmá
Áánûqtuqtaba timmá wení
akoqnáárake kaayaq-wáyúká umá
kaayaqté-kaayaqte-wiyomma maéna
mirá-uráíye. ⁶ óyauqa ógaakéna
Áánûqtuqtaba akáyáán-áímmá
timákéna Áánûqtuni áwíqtaba wení
márûpaqa maéwao-kayukatabagaraq
akáyáán-áímmá tirááe. ⁷ miráitana
Áánûqtuma min-ábáaq-wákmá
ayúwáitana Áánûqtuni aokaq-
wáyúkámá wení aménáápáqá máewana
ókon-okon-augaraq-wayukaraq
máqte-marabake-kayukagaraq
máqten-aikaraq-wayukagaraq máqte-
kamaanigaraq min-ábáaq-wákmá
akoqnáama aménáápáqá máqte-
kayukama máqe-uráíye. ⁸ máqtemma
marabí-káyúkámá yeqtí yíwíqa
matúq-matuq umá máí-wannaama
Áánûqtuma maa-márámá tarôq
kéitana wáqe-urai-kannaabimma íma
wáinna-yuma yemá abáaq-wákmá
wekák nunamummá tínoe.
mi-kánnáámá naayóbáqá tipi-típigoni
áraaqa ikámôwana pukái-waigoni
aúba-wannae. ⁹ náawabi aáqa

wáinna-nakoma maamin-áímmá ítama akoqnáá íno.

¹⁰keráwáqá tiyúwáinaq ánná umátikaiyama kanaarác keráwáqá ánná ínoe. keráwáqá tokóru-yakaa-punapo ikamíneta íyanama keráwáqá tokóru-yakaa-punapo tókaminoe. miráipoana Áánúqtuni aokaq-wáyúkámá yeqtí itáíq-itaiq í-yátááqá akoqnáá umá yáqtokero.

¹¹káqomma móra-abaaq-wama aónáúnana marabíké abarokác uráíye. min-ábááq-nákóní aqnópíké utaaín-áwááyákómá tipi-típi-awaayakoraa uráitana anó-kumurokoraa aamá tiráíye. ¹²maamin-ábááq-wákómá áqnáaen-abaaq-waakoni akoqnááma aménápáqá máqe-uraiye. anaáékaq-abaaq-wakoma maa-márábí-káyúkámá mamá aúqyíkáitata áqnáabaq-wakoma maa-márábí-káyúkámá mamá aúqyíkáitata áqnáabaq-wakoma nunamummá kéte. áqnáaen-abaaq-wama ikámôwana náomma kamá atóbarai-wakoe. ¹³anaáékaq yiráin-abaaq-wakoma anón-awaameqa ôriq umá tarôq kéíye. móra-anon-awaameqa mirá kéíye. aarawaatí yúrapimma wíyôpake iramá mamá aúqmáráitana kamáena marabí kukáíye. ¹⁴miráitana min-ábááq-wámá Áánúqtu yúwáitana anón-awaameqnapo taígani-kayukama makákáíye. min-áwááméq-yátááqá áqnáae-abaaq-wakoni aúbáq tarôq uráíye. máqte-marabi-kayukama áqnáae-abaaq-waqtaba timá yímitana “wení amammá tarôq oro.” tiráíye. mirá kéeq wemmá tokóru-yakaa-punapo náomma karáine atóbarai-kamma yaaguyabíyátábá tiráíye. ¹⁵miráitana Áánúqtuma yúwáitana min-ábááq-wámá aáma min-ámápí ámitana aamá kanaarác tínata náayuwabi min-ámákác íma nunamummá tíyataboata yíkamiyata puínoe. ¹⁶máqte-kayukama yíwíqa íwai-kayukagaraq yíwíqa

wái-kayukagaraq oótamma makáa-kayukagaraq áwáyoq-kayukagaraq máqte mayái máyáa-kayukama ápéqa matáa-kayukagaraq ápéqa ímataa-kayukagaraq máqte-kayukama anaáékaq-abaaq-wakoma mamá aúqyíkama móra-awaameq-aubama iyáánurapakaraq yúwáayakaq matááe. ¹⁷miráinana náanakoabi abááq-wákóní awaaméq-áúbámá íma maténama wemá íma meyámmá mayéna móra-yataaqa íma meyáníq kanaarác íniye. abááq-wákóní awaaméq-áúbámá mirá kéíye. wenáwíre. náápaamma wenáwíkon awaaméré. ¹⁸awaaméq-áuyábámá aupaq-ááíkmá mamá ôriq umá tágama-itai-yataaqtaba kákaiye. náawabi aá kéitaina-nakoma máinama abááq-wákóní náápaayaba aúyánápí maíno. mi-náápáámmá móra-nakonae. abapaké móra abapaké móragaraq abapaké móragarare (666).

yeráwáqá taíganimma

(144,000) aúgen-ima tirááe.

14 kemá aónáúnana Tááíoni-anuraqa tipi-típi-araakoma ító-uraitata aarawaamá taíganimma (144,000) ító-uma máqe-uraae. tipi-típi-araakoni áwíkarác aboán áwíqa yúwáayakaqa máqe-uraae. ²kemá itaúnana Áánúqtuni márûpake móra-aikoma téna noniya áaraa kétena anómma wíyôn-araa tiráíye. min-áímmá itaúnama imá teníkáá umá náríq-naraaq-yataakoma áama tiráíye. ³náápaan-abiqtatagoni aúbáq wáin-aukapaq máeta kaayaqté-kaayaqté maéwae kéo-kakoni aúbákárác móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqté anó-kayukati yúbákárác mi-táígání-káyúkámá (144,000) marabíké yíwíkai-kayukama aúgen-ima tirááe. min-ímá káqo-kayukama íma kanaarác kéte. ⁴maami-káyúkámá aaranaatéma

mórabi máqe-uraae. yeráwáqá tipi-típi-araakoma winnápáq waqméta uréire kéoe. marabí máa-kayukati aúkáapike yíwíkена yeráwáqá áqnáábariq umá Áánûqtukaq tipi-típi-araakokaraq yimi-yátáaré. ⁵yeráwáqá yóyaupike kaaqaari-áímmá íma téta móra-otaamma Áánûqtun-aurakaq yepímmá íma wáíye.

kaumomá Áánûqtuni márûpake kaqtó-wayukama

⁶miráitaq kemá aónáunana Áánûqtunopake mórama kaqtó-nakoma yanaa arabéna uráíye. wemá átê-wataama matúq-matuq umá mái-wataagaraq uréna maa-márabí-káyúkámá timá-yiminena máqte-kamaanigaraq ókon-okon-augaraq-wayukagaraq máqten-aikaraq-wayukagaraq máqten-anna-wayukama timá yímikáíye. ⁷anókaq ááyama téna maará-tiraiye: “waayúkama yainánîq-kanaama pááq uráibo Áánûqtuqtaba ikatîq éraq wení anó-qtataaqtaba wenáwîqa múte yaúyóro. Áánûqtuma wení márûpaqa maragáráq únókáráq poqnokáráq tarôq urái-nakomma wekâq nunamummá tero.” téna mi-káqtó-nákómá Áánûqtunopake tiráíye. ⁸Áánûqtunopake irái-kaqto-nakoni anaaé móra-kaqto-nako iréna mirá téna tiráíye: “Pébîrônîqa anó-maruqa yawarâpamataae. Pébîrônî-wayukama yeqtí táwî-aaimma máqten-aukapaq-wayukama yiráátiraae. mirápoata máqten-aukapaq-wayukama aúqyílkáama Áánûqtuni áyamma matááe.” téna mi-káqtó-nákómá tiráíye. ⁹yenákátí yinaaeéma káqo-kaqto-nakoma Áánûqtunopake iréna maará téna anókaq ááyama tiráíye: “móra-nakoma abááq-wákókâq wení amakókárâq nunamummá tinnama abááq-wákóní awaaméq-áúbámá aúwáayakaq mayénama ¹⁰min-nákómá

Áánûqtuni akoqnáá-ayamma mayániye. min-nákómá Áánûqtuni aokaq-káqtó-wayúkáyôpaq tipi-típi-araakonopakaraq iranápó uwaaq-áítókógárâq irá aráinana aîqa ôriq umá íniye. ¹¹mi-káyúkámá abááq-wákókâq wení amakókâq nunamummá tiyama yúwáayakaq abááq-wákóní awaaméq-áúbámá mayétama mirárâá umá yíqa ínoe. yíqa íq-iq ínoe. minnáyaba úmúmma yíqa ínna-waigoqtaba watúq-watuq umá uwíniye.” téna mi-káqtó-nákómá tiráíye. ¹²miráitana mi-káyúkámá náayuwabi Áánûqtuni ámán-aimma waréta Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq íya-yuma akoqnáá umá yáqtokero. ¹³mikáké móra-aimma Áánûqtuni márûpake itaúnana min-áímmá téna tiráíye: “aúbabi agayaa. yemá íbêq-kanaarake Ítu Káríqtoma wekâqtábá éta pukáíya-kayukama yimuqá kémaraae. Aokaq-Áágómá minnáyaba ‘owé’ kétéíye. íbêqa yeqtí akoqnáá-mayaiyataba kanaaráq agánoe. yeráwáqá yeqtí íráqôn-aikaraq wínoe.” mi-káqtó-nákómá tiráíye.

marabíké aáwaqa mayái-kánáámá abarokâq uráíye.

¹⁴ánibo aónáunana waayá-kónnámá wáqe-uraitana mi-kónnákâq Waayúkaqon Áráakaa-naqa máqe-uráíye. min-nákóní aqnókâqá náápaa-kamoqa aqtokéna ayáápimma ánanaiq púráá-qtátááqá matokáíye. ¹⁵ánibo mórama kaqtó-nakoma Áánûqtunopake aokaq-náupáké yaúbama kukéna anókaq ááyama konnákâq mái-nakomma maará téna timá ámikáíye: “ení púráá-qtátááqnápó marabíkén-ááwáqá yuraraao. yorupái-kánáámá abarokâq uráitana marabíkén-ááwákómá ábu karáíye.” téna titana ¹⁶min-nákómá konnákâq máena wení púráá-qtátáánápó marabíké ábukain aáwaqa yurákáíye.

¹⁷ keqnáámmá aónáúnana káqo-kaqto-nakoma aokaq-náúpáké Áánûqtuni márûpaqa ayáápimma púrâá-qtátâákárâq matoréna kukáíye. ¹⁸ ániibo káqomma Áánûqtuni kaqtó-nakoma Áánûqtukaq amí-yátâáqá âmê-taarerake kukáíye. wemá iratábá akoqnááma matáíye. anókaq ááyama min-nákómá áanaíq púrâá-qtátâáqá yokái-nakomma timá ámikáíye: “maa-márâbín-ááwâqá ábu karáípoata ánnâbîke arammá yuraraao.” téna tiráíye. ¹⁹ abo ánnâbîke arammá yurâqma iyaabóma ánáapi kaqmá anommá paábaqtaa urááe. kaqmá ánáamma wenáaimma Áánûqtuni áyáne. ²⁰ kaqmá ánáamma Ítiráaeo-wayukama nunamummá te-márûpáké népaq matéta arammá káábaraae. min-árâmmá wenáaimma Áánûqtuni áyamma matáá-kayukae. yemmá káraapaawata naaegómá ôriq umá ko yááya uráíye. máqten-aayapaq yawâaqmena kéwena oótiqon aqnókâq utáíye.

**Áánûqtunopake abapaké
kaayaq-káqtó-wáyúkámá
aqtórâq-tái-yátâáqá matááe.**

15 miráitaq kemá aónáúnana Áánûqtuni márûpaqa anón-awaameqa abarokâq kéita netuqyaa-tááqá itaraune. Áánûqtunopake abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámá aqtórâq-tái-yátâáqá abapaké kaayaqá matokáama minnáma Áánûqtuni áyamma matokááe. ² ániibo mórâma únókâá-qtátâáqá kaapókárâq iragárâq awígíyôq uráíye. non áwabaq ááiqa umá uyátâraa-kayukama máqe-uraae. yeráwâqá abáâq-wakomma wení amakókâq nunamummá íteta wenáwíkon náápaamma yemá ímataapoata ááiqa umá uyátâraae. iyáápi naríq-naraaq-yataaqa Áánûqtu yímimma matokááe. ³ tipí-tipí-araakoni imá Áánûqtuni mayái-nâqá Mótetini

igárâqá tirááe. min-ígóní aamá mirá-uráíye:

“uyátârai-Aanuqtuo, máqten-akoqnaama ennáe.

anó-qtataaqa emá ónnayaba ketáámá taáqa kéitaunatae.

enáaimma áraikaraq íráqôniq umá kéyainaiye.

máqte-kamaanima yabíkáana-wai máane.

⁴ náawaq enáaqa íma ikatíníyô?

náawaq kanaarâq enáwíqa íma múte yauwíníyô?

emá enamáa aokaq-nâqóne.

máqten-anna-wayukama éta enatúbâq nunamummá tínoe.

arupú-yataakaraq kateko-yátâákárâq emá ónnayaba abarokâq páâq uráíye.

maa-qtátâáqtbá náawaq enáwíqa íma múte yauwíníyô?”

téta imá tirááe. ⁵ ánatagitaq kemá aónáúnana Áánûqtuni márûpaq tabaráábe-nakon arunóbâqá Áánûqtunopakaraq íguráíye. ⁶ miráitana Áánûqtunopake abapaké kaayaq-tái-yátâákárâq marabí páâq ínî-qtataaqa yeráwâqá taaberáábe-naupake

yáubaraae. waayá-káqtómá itokéta áwáararaa kai-qtátâáqá yímûranna urááe. ⁷ kaayaqté-kaayaqtema maéwae

kéo-kama yeráwâqtí aúkâapikemma mórâma abapaké kaayaq-táápéqá arunóbâqá matúq-matuq umá

mái-Aanuqtuni áyamma ógiqma wána abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkammá yímikáíye. ⁸ Áánûqtuni akoqnâágaraq

wení tágama-yataakaraq mi-náúpâqá úmûkaa umá ógikáíye. mirá kéiqtaba

aokaq-náúpâqá mórâ-nakoma íma kanaarâq uyáberanimanibo paá

máráiyana Áánûqtuni abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámá yeráwâqtí

abapaké kaayaq-âqtórâq-tái-yátâáqá mamá ánatatukae.

**Áánûqtuni áyamma
abapaké kaayaq-táápépi**

16 kemá Yóáane ítaraunana aokaq-náúpáké anókaq ááyama abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkammá yááyama tiráiyé: “maami-tááépéqá Áánûqtuni áyamma ógikaimma mamá marabí aqtítuwaiyana kumíno.” téna tiráiyé. ² ániibo áqnáabaq-kaqto-nakoma iréna Áánûqtuni áyamma ógikaiq-taapeqa mamá marabí aqtítuwaitana kukáiyé. abááq-wákóni amakókáq nunamummá tiráa-kayukama abááq-wákóni awaaméq-áúbámá matáa-kayukagaraq yineqá yíkaraq anó-naomma pááq uráiyé.

³ anaáékaqa kaayaq-káqtó-nákómá iréna wení táápeqa únópi aqtítuwaitana únókómmá waéqma pukái-nakoni naagóráá itana únópi-kámá máqtepaq pukááé.

⁴ anaáékaqa kaumomá kaqtó-nakoma iréna wení táápeqa mamá anó-nopikaraq poqnopikáráq aqtítuwaitana mi-nókáwákómá waéqma naaemá aúkáiyé. ⁵ ániibo maami-nókáq-káqtó-nákómá yabíkéna maará téna tiráiyé: “naayóbáqá máqe-urena íbêqa máanama emá aokaríq kée táí-wayukama yaináánama arupú uráiyé. ⁶ maami-káyúkámá ení aokaq-wáyúkágáráq ení amuné-wáyúkágáráq yíkamma púyô-naaema yayaráiyé. ániibo íbêqa yeráwáqtí anónnáma yímikaiye. yeráwáqá naaemá yaqnéta minná yeráwáqtí táí-mayane.” téna tiráiyé. ⁷ ániibo kemá Yóáane ítaraunana Áánûqtukaq amí-yátááqá ámê-taarerake anókaq ááyama tiráiyé: “owé. uyátárain-Aanuqtuo, máqten-akoqnaama ennáé. enáaimma áraikaraq íráqôniq umá keyainaiye.” téna tiráiyé.

⁸ ániibo kaayaqté-kaayaqte-kaqto-nakoma iréna wení táápeqa mamá aabaúbí aqtítuwaitana Áánûqtuma aabaúgómmá paá yúwáitana waayúkama irá kamá káutaiye. ⁹ ániibo maamin-ábáúgóni kokokómá irá kamá káúti-kayukama yeráwáqá Áánûqtuni áwîqtaba akáyáán-áímmá tirááé. maami-tái-yátááqá maa-marábí pááq immá Áánûqtun aménáápátáá wáqe-uraimanibo yirummá íma waéqma Áánûqtuni áwîqa íma múte yaaguyakááé.

¹⁰ ániibo móra-tiyaapaq-kaqto-nakoma iréna wení táápeqa mamá abááq-wákóni náápaan-abiqtataraq aqtítuwaitana wení yabíkái-maruqa waayúkabaq kumayuqá aúkáiyé. yíqa ôriq kéitataboata yimáábîmma ukákááé. ¹¹ yeráwáqtí yúgoma yíqa éna náomma kaitata Áánûqtuni áwîqtaba akáyáán-áímmá tirááé. yeráwáqtí waátá-yataaqtaba kúmiq-yataapikaraqa yemá íma waéqma yúyánámmá ítaraae.

¹² ániibo abapaké móra-kaqto-nakoma iréna wení táápeqa maténa Yúpárêti anó-nopi aqtítuwaitana maami-nókómá káqnáguraitana aabaúmá utain-áyápáké anómma yabíkáa-kayukama yínôqtaba aammá yokaa uráiyé. ¹³ kemá Yóáane aónáúnana anó-kumurokoni abááq-wákóni kaaqaari-ámúné-nákóni yóyauqnobake kaumomá aágoma táí-aama táora-kama yaúbama irááé. ¹⁴ mi-káúmómá ókon-oko-kaataae. uyátárai-nakoma máqten-akoqnaagaraq wení anó-kanaama abarokáq kéitata kéqo-keq-awaameqa mi-káúmómá tarôq kéoe. máqte-marabaq wéyáwé umá anómma yabíkáa-kayukama yorupamá yiketa Áánûqtuma mútûq-akoqnaama wái-nakoni kanaaráqá ááiqpa pááq íniye.

¹⁵ ítáaro. kemá móra moyá-nákóráá umá keráwáqtôpaq yayamá yénúne. móra-nakoma kawáá umá unáákáqtôma aneqá umátorena íma awapáá uréire

inna-nakoma agaé íma éna amuqá marániye.

¹⁶aágoma táoraan-aama máqtemma yabíkáa-kayukama yíwíqma áikuyikaitata min-áyápáq Íbaru-aipimma Áámagéroni mirá téta tirááe.

¹⁷mikáké abapaké kaayaq-káqtó-nákómá írena wení táápeqa mamá uwáábaq aqtítuwaitana aokaq-náupákémá anókaq ááyama maará téna tiráiyé: “kánataiyé.” téna tiráiyé. ¹⁸miráitana wíyôn-aama téna aabayúma kéyoraitana anómma márú yuráiyé. mi-márúmá yuráimma naayóbáqá ma-márábímmá márúma yéwainikaq íma uráibo anó-maruma yuráiyé.

¹⁹maamin-ánó-márúqá kaumobí yáíkaaq umá abákaitana máqten-ayapaq waayúkati anó-maruqa yawítiraiye. miráitana uyátárai-nakoma Pébírôniq anó-maruqtaba aákaq itana mi-káyúkámá wení akoqnáa-ayamma matááe. ²⁰ánibo máqte-maruqa únómmá yátugitana máqten-anugaraq aúyoreqena uráiyé. ²¹miráitana kaáqa anómma máagaruraa-kaaqa Áánûqtuni márúpake kukéna waayúkamma kuma yíkakaiye. min-áqtórâq-tái-yátááqá ôriq kéumayikaitapoata Áánûqtuqtaba akáyáán-áímmá tirááe.

aakaq-íníkmá tái-meyamma matáiyé.

17 mórana abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkábíké wení abapaké kaayaq-táápéqá maména kéyena maará téna timá tímikaiye: “íyo. aakaq-íníkmá anó-nokoni ámûraaq máena wení tái-meyamma mayánimma aráátenune. ²marabíké anómma yabíkáa-kayukama maami-áákáq-íníkgárâq kumari-yátáárîqa urááe. miráitata taígani marabí-káyúkátí yúranannama nommá naa-káyúkárâa aúqyíkaraiyé.” téna timá tímikaiye.

³Áánûqtuni aágoma kemmá yamamá akoqnáa kéitana mi-káqtó-nákómá Áánûqtunopake tíwíqmena kaqmáapaq uráiyé. min-áyápáqá aónáúnana mórana karogoron-ábááq-wámmá wení ámûraaq mórana aakaq-nóinímmá máqe-uraitana min-ábááq-wákóní aneqá Áánûqtuqtaba taiganin-akayaan-awiqa wáqe-uráae. maamin-ábááq-wákómá abapaké kaayaq-áqnómmá wáitana tiyááka-awayaamma wáqe-uráiyé. ⁴maamin-íníkmá

tokô-karogaron-unakaqtoma umátorena maamin-únákátórâqá pááqyan-oqtama ôriq umá áwáarara kégaitana íráqôniq uráiyé. maamin-íníkmá ayáápipimma áwáarara kain-áwímmá matokáitana maamin-áwíbmá wení kumari-kébó-yátááqá táwíq uráimma ógiqma wáqe-uráiyé. ⁵min-íníkmá áwáayakaq móra-awiqa aúpâq-ááikárâq wáqe-uráiyé. Pébírôniq anó-maruqa máqtemma aakaq-nóinímmá tái-aaikoti yinóae téna wáqe-uráiyé. ⁶ánibo maamin-íníkmá Áánûqtuni aokaq-wáyúkágárâq Ítu Káriqtoqtaba pukáa-kayukagaraq yeráwâqtí naaemá naréna maamin-íníkmá nommá naan-íníkmá uráiyé.

ánibo kemá Yóáane maami-qtátááqá káoneq ôriq umá iyánâaq uráune. ⁷ánibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma keté yi-wáígmá timá tímikaiye: “nôraq itaawâq iyánâaq kéono? maamin-ábááq-wákómá abapaké kaayaq-áqnómmá wáitana tiyááka-awayaamma wáitana maamin-ínímá ámûraaq máitana yenákáyábá aúpâq-ááímmá timá-amenune. ⁸maamin-ábááq-wámmá aónaraanama naayóbáqá máqe-uraimanibo íbêqa íma máiyé. miráimanibo anaaékaqa anón-aitanobake utaréna yawítíma ánataniye. mi-márábí-káyúkámá yeqtí yíwíqa maa-márámá tarôq kéitana wáqe-urai-kanaabimma íma Áánûqtuma

agatáina-yuma maamin-ábááq-wámmá máqe-uraimanibo íbêqa íma máebo anaaékaqa abarokáq ínata káoneta iyánáaq òriq umá ínoe.

⁹ maamináyataba òriq umá tágama-itai-yataaqo kákaiye. abapaké kaayaq-áqnoómmá aónaraanama abapaké kaayaq-ánón-ánúráqá maamin-íníkmómá maraq máena abapaké kaayaq-ánón-ánúráqá maamin-íníkmómá maraq máena abapaké kaayaqá anómma yabíkáa-kayukae. ¹⁰ ániibo abapaké kaayaqá anómma yabíkáa-kayukabike móra-tiyaapaq ánatagoana mórama íbêqa máitana mórama anaaékaqa abarokáq umá pááqya-kanaama mániye. ¹¹ ániibo maamin-ábááq-wámmá naayóbáqá máqe-urena íbêqa íma máimma minnáma abapaké kaumo-ánómmá yabíkáa-naqa máena abapaké kaayaqá anómma yabíkáan-annabikaraq máiye.

¹² ániibo abááq-wákóní tiyááka-awayaamma tiyááka anómma yabíkáa-kayukae. min-ánnámá yeqtí náápaamma yabíkáiqtaba íma matétamanibo anaaékaqa maamin-ábááq-nákógáráq náápaamma móra-aabaubi mayánoe.

¹³ min-ánó-káyúkámá máqtemma yeráwáqá mimórá-yúyánámmá taròq éta yeráwáqtí akoqnáama náápaakaraq abááq-wámmá káme.

¹⁴ miráinata yeráwáqá máqtemma tipi-típkoni áráakomma ááiqa umákaiyana tipi-típkoni áráakoma ááiqa umá yeráwáqá uyátaniye. minná tipi-típi-araakoma máqtemma uyátáraa-kayukati uyátarái-nakoe. máqtemma anómma yabíkáa-kayukati anómma yabíkái-nakoe. mi-káyúkámá tipi-típi-araakote aúyâq márâa-kayukae téta itáiq-itaiq umá yáqtoraa-kayukae téta yeqtábá tiráae.” téna kaqtó-nakoma Áánúqtunopake timá tímikaiye.

¹⁵ óq-aimma timá tímikaiye: “aakaq-ínímmá non ámúraq maraq máitaa aónaraane. maami-nómmá waayúkae. máqte-kamaanibike ayú-wáyúkámá ókon-okon-aikaraq-kayukagaraq mááe. ¹⁶ ániibo tiyááka-awayaamma aónaraanama abááq-wákógáráq yagarotaréta aakaq-íníkmómá yiyamma yíkamiyeta wení máqte-qtataaqa unáákáqtógaraq matuwáiyana wenaúma néta wemmi iranápó agamá kautínoe. ¹⁷ maami-qtátááqá uráa-kayukama Áánúqtuma yúyánápi maráinata yemá Áánúqtuma akáina-yataaqa éta yé mamá móra-yuyanakaq maréta yeqtí akoqnáa-naapaamma abááq-wámmá amíyana mi-kánáaráqá Áánúqtuma tiráin-aimma abarokáq íniye.

¹⁸ ániibo min-ínímá aónaraanama anó-marure. anómma yabíkáa-kayukama máqtemma min-ánó-márúkóní aménáápáqá mááe.” téna mi-káqtó-nákómá Áánúqtunopake timá tímikaiye.

Pébíróniq anó-maruqa táiq umáguraiye.

18 mirái-qtataaqa ánatagitaq aónáúnana Áánúqtuni márúpaqe móra-kaqto-nakoma anó-naapaakaraq wení tágama-yataaqa máqte-marabaq kamá tágaguraiye. ² anókaq ááyama tiráiyé:

“yawarápamataae. yawarápamataae. anó-maruqa Pébíróniq wení waayúka-garaq yawarápamataae.

íbêqa maami-márúkómá waátama kémain-aukapaqa mamá aúkáiyé. káqo-kaqon-aagoma numagáráq táigon-aikaraq íyíkáawata mibáq kémaae.

³ ítáaro. waayúkama máqte-marabake min-íníkmómá kumari-ááiqtábá yúrananna uráae. ániibo anómma yabíkáa-kayukama min-íníkmótéma kumari-yátááqá taròq uráae.

wenaúranannama wéyáwé kéitana
minnáyaba marabí meyaníq
o-káyúkámá oótamma netuqyaaníq
umá matááe.”

téna mi-káqtó-nákómá anókaq ááyama
tiráíye. ⁴ áníbo kemá Yóáane ítaraunana
Áánúqtuni márûpake óq-aagoma ako-
qnáá umá tiráíye:

“ketí waayúkao, népaq min-ínkónôpake
yá oro.

wení kúmiq-yataakaraqo yagaroqtamá
máeq oweqa wení táí-meyamma
mayánóe.

⁵ min-ínkómá wení kúmiq-yataakoma
Áánúqtuni márûpaq uyátámakitana
wení táí-aiiqtaba Áánúqtuma aákaq
uráíye.

⁶ keráwáqá umátikaina-yataaqa wemmá
mórai q umákáaro.

yagaroqtaráina-yataaqa umátikainaqa
wemmá mórai q umá
yagaroqtaráina-yataaqa umákáaro.

wení anónnáma yagaroqtamá ógiqma
weqtábá umákáaro.

⁷ ôriq umá koóna-yaona-unakaqtoma
umátorena kumari-yátááqtábábóa
ôriq umá aíqa í-yátáákáráq
aru-qtátááqá áméro.

wení aúyánápí maará téna kétiye.

‘kemá anómma yabíkái-inikoraa umá
máune. kemá íma keqto-íníné. kemá
tirummá íkéiye.’

téna aúyánápí kétiye.

⁸ miráinata wení máqte-tai-meyamma
kímora-taoq mayéta puí-
yátáákáráq yoaa-yátáákáráq
ayawaa-yátáákáráq mayániye.

iranápó wemmá agamá kautíniye.

minná uyátárai-nakoma Áánúqtuma
akoqnáá máena yainániye.”

téna Áánúqtuni márûpake tiráíye.

⁹ áníbo marabíké anómma yabíkáa-
kayukama maamin-ínkógáráq kumari-
yátááqá uráa-kayukama wemmá káinna-
umumma aónanoe. úmúmma káoneta
yeráwáqá ibiqá kéyareta yaáqa yabití-

noe. ¹⁰ miráitata yeráwáqá wení aíqtaba
yaáqa kégainata nékaq yéta maará tínoe:
“tirunô. tirunô. Pébírôniqtaba tirunô.

akoqnáá márûqanopo paá
kímora-aabaubi táí-meyamma
yiráíye.”

téta tínoe. ¹¹ miráitata waayúkama
oótamma ókaraq íma meyaníq ínopoata
maa-márabí meyaníq o-káyúkámá
weqtábá yoaa yíyú ínoe. ¹² maami-
máqtén-ótámmá áwáarara kai-qtátááqá
íráqôn-oqtanabi íráqô-karunaama
áwáarara kai-tábáráábémá tokônabi
karogarmá íráqômma waayá-
tábáráábégáráq yaímma abááq-wákóni
áwayaakake tarôq uráa-qtataakaraq
yaímma íráqô-tarake-qtataaqa tarôq
urááe. ¹³ áníbo yaímma-otamma
naí-wínábi yaímma ákû-kanama
irabí agamá ákûq í-yátááqá yaímma
íráqô-kuyumma í-nókáráq yaímma
wááéni-nokaraq íráqôn-aawakaraq
yaímma yeráwáqtí tipi-típigaraq
oótiwabi yabitíana waéqmena
wí-yátáákáráq mayái-wáyúkágáráq
íma ápéqa matáa-kayukama
taíbaq-yataaqa ókaraq móra-nakoma
íma meyaníq íniye. ¹⁴ miráinata
oóqta-mayaima máyáa-kayukama
maará téta tínoe: “máqte-qtataakaq
keráwáqá túyánámmá máráawana
tíkáimma keráwáqtôpake aúyokuraae.
máqten-otamma mi-qtátááqá
aónánaama íráqôniq immá íbêqa
yawítíguraapoq ókaraq íma aónanoe.”

téta tínoe. ¹⁵ miráinata meyaníq
o-káyúkámá mi-márúkáké oótamma
netuqyaammá matáa-kayukama wení
aíqtaba yoaa númámá éta ibiqá
yaráíyátábá yáaqa káinata nékaq itó éta
tínoe:

¹⁶ “tirunô. tirunô. anó-maruqtaba
tirunô.

naayóbáqá wemá íráqô-toko-karogaron-
unakaqtoma umátorena pááqyan-

oqtama áwáarara kai-qtátááqnápó
anéqa umá yawááq éwaine.

¹⁷ íbêqa kímora-aabaubi wení taíbaq-
otamma yawítíguraiye.”

téta tínoe. miráitata anó-kayukama
únópi-káárémá awétameta náo-
kayukagaraq únópi-káárébi mayaimá
kémayaa-kayukagaraq yaímma
únópi kéo-kayukagaraq nékaq itó
éta ¹⁸ Pébírôniq-marukoni úmúmma
káoneta yemá anókaq ááyama tirááe:
“náa-marukoqa Pébírôniq anó-marukaa
umá wáiyó?” téta yeráwáqá tirááe.

¹⁹ miráitata yeráwáqá káíttôgaraq mamá
yeráwáqti yiqnópi kébereta ibiqá ôriq
umá keyareta maará téta tirááe:

“tirunô. tirunô. anó-maruqtaba tirunô.
máqtemma únópi uréire kéi-
kaaregomma aboáníq uráa-yuma
anón-oqtamma maami-márúpíké
mayéwaimanibo kímora-aabaubi
yawaráparaae.”

téta tirááe.

²⁰ Áánûqtuni márûpaq-wayukao,
Áánûqtuni aokaq-wáyúkáo,
timáyikarai-kayukao, Áánûqtuni
amuné-wáyúkáo, timuqá máráaro. wení
anónnáma tiwíkaiye. keráwáqtábá
Áánûqtuma keyainena táí-meyamma
wenôpaq timákaraiye.

²¹ maamin-áímmá ánatagitana
Áánûqtunopake akoqnáa-kaqto-nakoma
mórama ummaa-óqtámá múte yaútena
únópi iyaabótuwena tiráíye:

“maamiraráa akoqnáa umá
Pébírôniq anó-maruqa Áánûqtu
yubáqtuwainaq ókaraq mi-márúqá
iáónanoe.

²² miráinata naríq-naraaq-aimma timá
itaí-yátáákáráq kaapáun-aagaraq
puyaq áama ókaraq mi-márúkáké
íma itánoe.

máqte-mayaigon-aaimma ítaraa-
kayukama mibáq ókaraq
iáónanoe.

aáwaqa kárain-aama ókaraq mibáqá íma
itánoe.

²³ ómmá kamá aati-aatimá íma mibáq
táganiye.

ókaraq aúgeniq umá ye áúkáríq íyéta
íyan-aimma mibáq íma itánoe.

wení meyaníq o-káyúkámá naayóbáqá
maa-márábí anó-kayukama máq-
uraae.

waayúkama máqte-marabake kaaqaari-
áímmá téta Pébírôni-wayukama
uwaatagáán-áímmá timá yímiketa
makákááe.

²⁴ maami-márúkákáq Áánûqtuni
amuné-wáyúkátí naaegáráq
wení aokaq-wáyúkátí naaegáráq
máqtemma maa-márábí
yíkakaa-kayukati naaegáráq
aónanoe.”

téna akoqnáa-kaqto-nakoma
Áánûqtunopake tiráíye.

máqtemma Áánûqtuni márûpake Áánûqtun áwíqa múte yaútaae.

19 anaaékaqa kemá Yóáane
ítaraunana Áánûqtuni márûpake
anókaq ááyama netuqyaa-káyúkábíké
maará téta tirááe:

“Áánûqtun áwíqa múte yaúyoro.
keqtáa yawuqma kétiwirai-nakoe.
tágama-yataakaraq akoqnáama wennáe.

² áraikaraq arupúkaraq keyainaiye.
min-íníkomá wení kumari-yátááqnápó
maa-márábí-káyúkámá mamá táíq
uráitana Áánûqtu wemmá yáíkaíye.
miráitana Áánûqtu anónnáma wení
mayai-wáyúkámá yíkakiqtaba
min-íníkomá táí-meyamma
ámikaiye.”

téta tirááe. ³ ánibo yeráwáqá móragaraq
tirááe:

“Áánûqtun áwíqa múte yaúyoro.
owé. matúq-matuq umá anó-marukoma
ôriq umá úmúmma kéíye.”

téta tirááe. ⁴ ánibo móra-wayuka umá
kaayaqté-kaayaqte anó-kayukagaraq

kaayaqté-kaayaqte maéwae
kéo-kakogaraq yeráwáqá máqtemma
Áánûqtuni aúbáq yipaq agéta
nunamummá tirááe. Áánûqtuma wení
náápaan-abiqtataraq máitata wekák
maará téta tirááe:

“áramma waíno. Áánûqtun áwíqá múte
yaúyoro.”

⁵ mikáké Áánûqtuni náápaan-
abiqtatarake móra-aikoma
tiráiyé:

“máqtemma Áánûqtuni mayái-wáyúkáo,
Áánûqtun áwíqá múte yaúyoro.

máqtemma mi-káyúkámá yíwíkaraq íma
yíwíqá máe-kayukagaraq keráwáre.
Áánûqtun áwíqá múte yaúyoro.”
téna tiráiyé.

tipi-típigoni áráaqa Ítuma aarukárfiq wáiyé.

⁶ ániibo kemá Yóáane ítaraunana
taíbaq-aikoma non-iyaa áara téta
wíyôn-aagaraq kítitata maará téta
tirááe:

“Áánûqtun áwíqá múte yaúyoro.

uyátárai-nakoma ketáái Áánûqtu
máqten-akoqnaagaraq áaimma
átama yabi ínena kéiyé.

⁷ ketáámá íráqô-tiyaqa maréqtaa timuqá
máráanatao.

tipi-típi-araakoma Ítuma wení
aarukárfiq í-yátááqá kéipoaqtaa
wení tágama-yataakaq aónaaro.

ketáámá wenánaakaa yokaa
uráananataa

⁸ Áánûqtu keqtaámá áwáarara
karáina-waayan-unakaqtoma
umátikaniqtaae.”

téta tirááe. maamirán-únákáqtómá
Áánûqtuni aokaq-wáyúkámá
kúberewaone yeqtí kateko-yátááqá
uráaqtaboata kéguberae.

⁹ ániibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma
ketê i-wáigómá timá tímikaiye:
“maamin-áimmá aúbama agayaa.
tipi-típi-araakoni aarukák-ááwáqtábá

yááyaa-kayukama yimuqá kémaraae.”
téna timá tímikaiye. ¹⁰ wekák
nunamummá timákanaae téq
kemá wanaítaupi tipaq aguráune.
miráimanibo wemá timá tímikaiye:
“íma miraráá uwo. Áánûqtukaq
wenamá nunamummá tiyo. egáráq
enábâqawaaraayuma Ítuqtaba
itáiq-itaiq oníkáá umá kegáráq paá
Áánûqtuni mayái-náqá máune. ketáá
máqtemma árain-aimma Ítuma
tiráátiqtaa mayéqtaaraa mórabi
kéunatae.” téna tiráiyé.

maamin-áimmá Ítuma tirááitrain-
aimma Áánûqtuni amuné-wáyúkámá
tiráan-aikaraq Aábike mimórámá
mi-kááyáq-áimmá páaq urááye.

móra-nakoma waayán-ótígóni ámûraq máqe-uraiye.

¹¹ kemá Yóáane aónáunana oqtamá
íyénikaa umá Áánûqtuni márûpi
aónaraune. mibáq waayán-ótímá
móra-nakoma ámûraq máqe-uraiye.
ámûraq mái-nakoma itáiq-itaiq
umá yáqtorai-nakoe árai-nakoe
weqtábá tirááe. arupúkaraq keyainena
arupú-aiqtaba ááiqá kéiyé.

¹² wenaúrakoma íráráá kégaitana wení
aqnókáqá netuqyaa-náápáá-kámóqá
wáqe-uraiye. móra-awíqá aneqá
agamakáimma móra-nakoma
wanáaimma kanaaráq íma kéitaiye.

wenamáa wenáaimma kéitaiye. ¹³ wení
unáákáqtóma naegómá yawááq
uráitata áwíqá yamá ámikaamma
maará téta tirááe: “Áánûqtuni
watáae.” téta tirááe. ¹⁴ Áánûqtuni
márûpake ááiq-i-wayukama yeráwáqtí
waayán-ótígóni ámûraq máeta
yeráwáqtí yineqá waayán-únákátó
umátoreta min-nákóni anaáe waqméta
urááe. ¹⁵ áqnáabaq yeráwáqtí anómma
wi-nákóni óyaupike áama ôriq
umá naimmá tokóru-yakaaa-puma
yayaitana minnánapo Ítuqtaba íma

ítáan-araukaqa yíkaminiye. ánibo wemá akoqnáá-yatanapo aarawaamá yabíkéna wemá wenamááriq ánná-aramma yatámma anommá kaqmá yayáinana miraráá umá wení namuro-wáyúkámá yatamíniye. máqten-akoqnaama matáin-Aanuqtu wení áyámma mirá umáyikaniye. ¹⁶ ánibo maamin-nákóní árúkaq kúberai-unakaqtorakaraq móra-awiqa maará téna wáqe-uraiye: “yabíkáa-kayukati yabíkái-nakoe. uyátaráa-kayukati uyátarái-nakoe.” téna agatáiyé. ¹⁷⁻¹⁸ ánibo kemá Yóáane aónaraunana mórama Áánûqtunopake kaqtó-nakoma aaqá kaipí itó éna anókaq ááyama yanaa arabé uréire o-númámá timá yímikaiye: “yayorupamá Áánûqtuni anón-aawakaq áíkuyoro. anómma yabíkáa-kayukati yúgaraq ááiq-i-wayukati kawáá-wáyúkátí yúgaraq yama naaro. akoqnáá-wayukati yúgaraq oótigoni yú-garaq oóti ámûraaq máe-kayukati yúgaraq naaro. máqtemma yíwîkaraq-wayukama íma yíwîqa máe-wayukagaraq mayái-wáyúkámá ápéqa mayáa-kayukama ápéqa ímayaa-kayukagaraq yeqtí yúma yama naaro.” téna anókaq ááyama timá yímikaiye.

¹⁹ miráita kemá aónaraunana min-ábáaq-wákómá maa-marábí anómma yabíkáa-kayukagaraq yeqtí ááiq-i-wayukagaraq máqtemma yama áikuteta oótigoni ámûraaq máqe-urai-nakomma wení ááiq-i-wayukagaraq ááiq ínéta yokaa urááe. ²⁰ miráimanibo abáaq-wákógáráq kaaqaari-ámúné-nákótê anón-awaameqa abáaq-wákóní aúbáq tarôq urái-nakoma ánnáma umáyîkaraiye. anón-awaameqa máqte-kayukama abáaq-wákóní awaaméq-áúbámá matáa-kayukama wení amakókáq nunamummá tiráa-kayukama wé

makákáiyé. yenákámá íbukaabo yúwaraikaraq nokaayúnóbáqá iyaabótukaae. mi-nókááyúmmá iragáráq uwaa-áitókáráq kégaiye. ²¹ miráitana anó-naqa oótigoni ámûraaq máqe-urai-nakoma tokóru-yamma wenóyaupike yayaitana minnánapo tébakaq-wayukama yíkamitata pukááe. maami-káyúkátí yúgoni amaqá máqte-numagoma nétáá-nétáá umá namá ógikaae.

Tááqtaama taíganin-auqa (1,000 karitimaatima) ánnáma uráiyé.

20 kemá Yóáane aónaraunana mórama Áánûqtuni márúpake kaqtó-nakoma kukáiyé. ánibo min-nákóní ayáápimma akoqnáá ánnáma (téini) matoréna abeyúmmá íma wáin-aitanobaq kíma matokáiyé. ² miráitana naayó-kúmúrókómá áwîqa Tááqtaama min-nákómá yáqtokena akoqnáá-annarake atáá-uyakaitana taíganin-auqa (1,000-karitimaatima) anó-kumurokoma miráuma máqe-uraiye. ³ ánibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma wemmá yaúma abeyúmmá íma wáin-aitanobaq iyaabó-tuwena yawááq umá aráápatukaiye. miráuma Tááqtaama móragaraq kaaqaari-áímmá waayúkama íma timá yímikaiye. miráinata taíganin-auqa (1,000-karitimaatima) maínata anaaékaq pááqya-kanaama ayúwáiyana uréire iniye.

⁴ ánibo kemá aónaraunana yaímma náápaan-abiqtataraq yainái-wáyúkámá Áánûqtu aúyáq yíkái-kayukama maraq máqe-uraae. miráita yaímma-wayukama Ítuqtaba Áánûqtuni watáayabagaraq tiráápoata yetiqnómá arákáawaq yeqtí yirun-íyápómá aónaraune. mi-káyúkámá abáaq-wákókárábi wení amakókáq nunamummá ítéta wení awaaméq-áúbámá yúwáayakarabi iyáákaqa íma

matáápoata pukáápike aúwaraimma mayéta Ítu Káríqtogaraq taiganin-auqa (1,000-karitimaatima) yabíkááe. ⁵ánibo tébakaq pukáa-kayukama íma yú waráamanibo taiganin-auqa (1,000-karitimaatima) yáwítata aúwaraimma matááe. mi-kánááráq áqnáabariq umá pukáápike itó-i-kanaae. ⁶mi-káyúkámá pukáapikemma áqnáabariq umá itó-uraiya-kayukama yimuqá kémareta aokaríq umá mááe. anaaékaqa mórama puí-yátáákóní akoqnáama aménáápáqá íma mánomanibo Áánûqtugaraq Ítugaraq yenákátí anó-monoq-wayukama maéta yeráwáqá Ítugaraq taiganin-auqa (1,000-karitimaatima) yabi ínoe.

Tááqtaama táí-meyamma matáíye.

⁷anaaékaqa taiganin-auqa (1,000-karitimaatima) ánatainana Tááqtaama ánnáma ayútuwena ⁸máqten-ayapaq-marabaq waayúkama áiqma yorupa ínata ááiqa yokaa ínoe. yorupa-káyúkámá anómma yabíkái-naqa áwíqa Agóga wení waátá-marukoni waayúkaraa mánoe. mi-márúkón áwíqa Méíggogae. Tááqtaani áái-q-i-wayukama únókóní kegébaraa umá taigani mánoe. ⁹miráinata yeráwáqá máqte-marabaq araaraa kéeta Áánûqtuni waayúkati káimma Áánûqtu ákáin-ano-maruqtabagaraq yeráwáqá yáuturaae. miráimanibo Áánûqtuni márûpake iragómá kukéna maamin-áái-q-í-wáyúkammá kamá ánataraae. ¹⁰ánibo Tááqtaama maami-káyúkámá kaaqaari-áímmá timá yímikaitana Tááqtaamma Áánûqtuma yáuma nokaayúnóbáq iragógáráq uwaa-áitógómá kéi-nokaayunobaq iyaabótukaiye. mibáq abááq-wákáráq kaaqaari-ámúné-nákáráqá mááyakaq Tááqtaama kúmitata yeráwáqá kaumotá umá wágááwabi nokáamma yíqa ôriq umá maqtúq-matuq kéinata mánoe.

anómma yainái-kánáámá abarokáq uráíye.

¹¹kemá Yóáane aónaraunana anómma waayán-ábíqtátámá wáqe-uráíye. min-nákómá mikáq máqe-uraitana wenôpake maragáráq aabayákáráq ikatíq éta aúyoreqeta urááe. yeqtimáákaq íma wáqe-uráíye. ¹²ánibo pukáa-kayukama yíwíqa wái-kayukagaraq yíwíqa íma wái-kayukagaraq abíqtátágóní aúbáq itó-uraawaq aónaraune. káqon-auba-wannaama matúq-matuq í-áwíkaráq agátataae. mi-kánnáábí káonena pukáa-kayukama nôrawabi uráa-qtataakomma yeráwáqá yainániye. aúba-wannaama áqa agátataae. ¹³máqtemma únópi pukáamma únókómá yeráwáqá yawéqma yukáíye. áítanobaqa pukuráa-kayukama yeráwákáráq yawéqma yiréta máqtemma nôrawabi uráa-qtataaqtaba yáikáíye. ¹⁴miráitana áítayamma yéta puí-yátáákáráq yáuma nokaayúnóbáq iramá uwaa-áitógáráq kékainobaq iyaabótukaiye. minnáma anaaékaq yawéqma kaayaq táoriq umá pukáa-kanaae. ¹⁵ánibo aamá yaínái-nakoma matúq-matuq umá mái-wannaabimma aónaimma móra-waigoni áwíqa íma wáqe-uraitana wemmá yáuma nokaayúnóbáq irá kégainobaq iyaabótukaiye.

aúge-maragaraq wíyôkaraq

21 kemá Yóáane aónaraunama aúge-maragaraq wíyôkaraq wáqe-uráíye. áqnáabaq-maragaraq aabayákáráq yáwítana únómmá ókaraq íma wáqe-uráíye. ²miráita aokaq-márúqá aónaraunama mi-márúkóní áwíqa aúge-Yerutaare wáqe-uráíye. Áánûqtuni márûpake kukéna aaragómá waamá mayánéna iníkáá umá wenaneqá matawékaraq

kétagaiye. ³ánibo ítaraunana náápaan-abiqtatarake móra-aimma maará téna anókaq ááyama tiráiyé: “aónaaro. íbèqa Áánûqtuni amááqa waayúkabi wáiyé. wemá yeté mániye. yeráwáqá wení aarawaamá maíyana Áánûqtuma wenamááriq yeráwáqtí aúkáapimma mániye. ⁴miráinata Áánûqtuma wenamááriq yeráwáqtí máqte-yiqnuma mamá kokoq umáyikaneta naayó-qtátááqá yáuráipoata ókaraq ípuyeta ókaraq yoaa núnu íéta ókaraq ibiqá íma yaréta ókaraq yú-yiqa íma íniye.” téna min-áikómá tiráiyé.

⁵ánibo anó-naapaan-abiqtataraq mái-nakoma maará téna tiráiyé: “aónaaro. máqte-qtataaqa aúgemma tarôq kéune.” téna ókaraq tiráiyé: “maamin-áímmá wannaabí agayao. máqte-kayukama maamin-áímmá mayáiyana akoqnáá umáyikaniye. árain-aimiye.” téna tiráiyé. ⁶ánibo wemá óqa maará téna timá tímikaiye: “maami-qtátááqá abarokáq umá kánataiyé. máqte-qtataaqtaba kemá kenamááriq áqnábariq éq aqtórákáráq máune. náawanabi nonáá ákáinama watúq-watuq umá wái-poqnopike paá aménúne. ⁷ánibo móra-nakoma ááíqa umá uyátainikaa umá ketáama waráinna-nakoma maami-qtátááqá wemá mayániye. kemá wení Áánûqtu máenana wemá ketáanima mániye. ⁸ánibo yaímma-wayukama náayuwabi yáaqa kéikateta itáíq-itaiq umá íyáqtoraa-kayukama táí-aaimma tarôq íya-kayukagaraq yíkamma utái-wáyúkágáráq kumari-yátáákáráq íya-kayukagaraq iraaq-wáyúkágáráq awéqa íya-kayukagaraq kaaqaari-áímmá tiráiya-kayukagaraq máqtemma yeráwáqá nokaayunóbáqá mánoe. iramá uwaaq-áitógáráq kégai-nobaq mánoe. minnáma anaaékaq-pui-yataare.

aúge-Yerutaare.

⁹ánibo mórama abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámá Áánûqtunopake wení táápepimma waayúkama mamá táíq í-yátáákáráq kaayaqte-kaayaqte-yataaqa anaaékaq mamá abarokáq ínena miráitana ketópaq Yóáaneqaq íréna maará téna timá tímikaiye: “iyo. tipi-típi-araakoni aúgen-inimma mayáanikaa umá wení waayúkama yiwíráimma aráátenune.” téna timá tímikaiye. ¹⁰ánibo ketaágoma kemmá mamá akoqnáá kéitana ayáqtááq-anubaq tíwíqmena aúgemma aokaq-márúqá áwíqa Yérútáárebaq Áánûqtuni márûpake kúmimma tiráátiraiye. ¹¹maamin-áúgé-márúpímmá Áánûqtuni tágama-yataakoma íráqôn-oqtakoma áwáarara kainíkáá umá tágaraiye. ¹²ánibo maami-márúqá anómma ayáqtáá-kuruma wáitana mi-kúrúgómá títaupake kaayaq-óqtámá wáqe-uraiye. miráitana títaupake kaayaq-káqtó-wáyúkámá Áánûqtunopake móra-mora umá máqten-oqtaraqa máqe-uraawana títaupake kaayaq-Ítirááéó-ánná-wáyúkátí yíwíqa móra-mora umá máqten-oqtaraqa wáqe-uraiye. ¹³maami-márúkóní kururáqá aabaúmá utain-áúkápáq kaumo-óqtámá wáitana aabaúmá kubéráipaqa kaumo-óqtámá wáitana téba-teba-aukapaqa miráuma kaumo-óqtámá wáqe-uraiye. ¹⁴ánibo maami-márúkómá títaupake kaayaqá anón-oqta-karaaqa aménáápáqá wáitana min-óqtákáqá móra-mora umá títaupake kayaaqá tipi-típi-araakoni tímáyikaraa-kayukati yíwíqa wáqe-uraiye.

¹⁵ánibo mi-káqtó-nákómá aamá kétima-timena ayáápimma maami-ánó-márúqá oqtagáráq kurugáráq maqmá aónanimma áwáarara kai-tátámá matoréna

máqe-uráiye. ¹⁶ maami-márúqá máqten-
 aukapaqa móraiq umá yáumatamma
 wáqe-uráiye. Áánûqtuni kaqtó-nakoma
 maami-márúqá maqmá aónaraimma
 ayáqtááqa nékaq anó-maruqa (2,415
 km) wáqe-uráiye. kokupaqá móraiq
 umá (2,415 km) wáqe-uráiye. ¹⁷ ániibo
 maami-kúrúma yanaammô utáimma
 wayúkama miráoniq umá maqmá
 aónaraimma ayáqtááqa (144 m)
 wáqe-uráiye. ¹⁸ maami-márúkóní
 kurumá íráqôn-oqtakake tarôq uréna
 kuru aúkáapimma mi-márúqá áwáarara
 kégaitana nokóráá uráiye. ¹⁹ miráitana
 maami-kúrúgóní aménáápáqá
 títaupake kaayaq-íráqôn-óqtákáq
 anón-oqtan-awiqa pááqyan-oqtama
 áwáarara kégai-qtataaqa aráápa-
 makaiye. áqnáabaq-oqta-karaaqa
 mara-áyán-óqtámmá wáqe-uráiye.
 mamá mikáq-óqtá-karááqá tokôn-
 oqtama wáqe-uráiye. anaaékaqa
 awígíioq naráin-oqtakaraq yaaénagaraq
²⁰ abutákáráq kawaan-áigáráq
 eqábugaraq tubú áyáuraakaraq
 waayákáráq karogarokáráq
 kaqma-wáyúkáákáráq múma aqtóráqá
 írêq-oqta-karaaqa ikuron arakáá
 uráiye. ²¹ máqtemma títaupake kayaaq-
 óqtáráqá wayámmá anó-puyakaakake
 tarôq uréna mi-márúkóní anón-amma
 áwáarara kégaitana aónama yútníkaa
 umá umákaiye. ²² ániibo kemá Yóáane
 aónaraunama anó-monoq-namma
 mi-márúkáqá íma wáqe-uráiye. ímiye.
 Áánûqtuma máqten-akoqnaagaraq tipi-
 típi-araakoma Ítute yenamáá yenákámá
 anó-monoq-nakaa umá máqe-uraaye.
²³ Áánûqtuni tágama-yataakoma
 mi-márúkáqá aakáá kamá tágékaitana
 tipi-típi-araakoma mi-márúkóní
 ókáá kéiyé. aati-aatimá tágaiikaiq
 kéipoana aabaúkáráq wíyôkaraqtaba
 íiyé. ²⁴ miráinata waayúkama
 máqte-marabake mi-tágámá-yátááqá
 aónéta yetáaimma yabi ínoe. marabíké

anómma yabíkáa-kayukama yeráwáqti
 kateko-yátááqá akoqnáá-yataakaraq
 méta mi-márúkáqá uyáberanoé. ²⁵ mi-
 márúkáqá wágááama oqtamá íma umá
 áuyaranoé. ániibo aati-aatimá mibáq
 kumayuqá íma aurániye. ²⁶ miráinata
 máqte-kamaanima yeráwáqti tágama-
 yataaqa yaagumá-yataakaraq ma méta
 mi-márúkáq uyáberanoé. ²⁷ ániibo
 máqtemma íma arutáinna-yataakaraq
 naayó-máníkónôpake-qtataakaraq
 mi-márúkáq ma méta íma
 kanaaráq uyáberanoé. waayúkama
 kaaqaari-áimmá téta Áánûqtun-aama
 íkéwaraa-kayukama íma kanaaráq
 uyáberanomanibo mi-káyúkámá
 tipi-típi-araakoni aúba-wannaabi
 matúq-matuq í-yíwíkaráq yetíwíqa
 agamakáina-wayukama kanaaráq
 mi-márúpáqá uyáberanoé.

matúq-matuq umá mái-yagaraq

matúq-matuq umá mái-nomma

22 ¹⁻² kemá Yóáane kaqtó-
 nakoma Áánûqtunopake
 mórama anó-nomma matúq-matuq
 umá mái-nomma tiráátiraiye.
 maami-nókómá yóíqa aónai-yataaqa
 kaapókáá uráiye. Áánûqtuyaa
 tipi-típi-araakoni náápaan-abiqtatarake
 maami-nókómá kukéna mi-márúkóní
 anón-akoni aúkáapimma kukáiyé.
 mi-márúkóní anón-akoni aúkáapimma
 téba-teba-aukapaqa matúq-matuq umá
 mái-yama wáena máqte-karitimaatigoni
 móra-mora-wiyokaqa arammá kéiyaiye.
 ániibo mi-tágóní ánagoma aarawaamá
 mamá yeráwáqá íráqôniq uráiye.
³ mi-márúkáqá mórama Áánûqtuma
 íma ákáina-yataaqa íma wániye.
 mi-márúkóní aúkáapimma
 Áánûqtuyaa tipi-típi-araakoni
 náápaan-abiqtatama wániye.
 Áánûqtuni mayái-wáyúkámá wekáq
 nunamummá tínoe. ⁴ Áánûqtun óipi
 yeráwáqá aónanoé. ániibo wenáwíqa

yeráwáqtí yúwáayakaq agamarániye.
⁵kumayuqá íma auráinana ókáráq
 aaqá kaiyábágáráqtábá mibáq
 íma iyé. ímiye. uyátárai-nakoma
 Áánûqtuma wení tágama-yataakoma
 yeqtôpaq tágayikainata yeráwáqá wetê
 matúq-matuq umá yabi ínoe.

Îtuma yauwéqma kumíniye.

⁶ánibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma
 timá tímikaiye: “áre. maan-áímmá
 waayúkama mayétama umáyikaniye.
 árain-aine. uyátárai-nakoma Áánûqtu
 wenaágoma wení amuné-wáyúkámá
 káyimítata wataáma tirááe. móra
 kaqtó-nakoma wenôpake timá káitana
 máqte-qtataaqa páaqya-kanaabi
 abarokáq ínîqtaba wení mayái-
 wáyúkámá yiráátiraiye.” téna timá
 tímikaiye.

⁷ánibo Îtuma téna tiráiyé:
 “aónaaro. kemá páaqya-kanaabi
 keráwáqtôpaq yayamá yénúne. ánibo
 yeráwáqá náayuwabi maami-kánnáábí
 wáin-amune-aimma mayétama
 mi-káyúkámá yimuqá kémaraae.” téna
 Îtuma tiráiyé.

⁸Yóáane kemá marái-qtataaqa
 itéq aónaraune. ánatatuweqa
 maami-qtátááqá tiráátirai-kaqto-nakoni
 aítaupi tipaq atéq nunamummá
 wekáq áaimma átáma ténáae
 túnnamanibo ⁹wemá timá tímikaiye:
 “emá íma mirá uwo. kemá etêgaraq
 amuné-wáyúkágáráq enábâqawaaraa-
 kayukagaraq maami-kánnáábí
 wáin-aimma kéwaraa-kayukagaraq paá
 mayái-náqúne. Áánûqtuma wenamá
 wekáq nunamummá tiyo.” téna

¹⁰ánibo ókaraq timá tímikaiye:
 “Áánûqtuni amuné-áímmá
 maami-kánnáábí wáimma íma
 mamá áuyoqtuwaao. ímibo abarokáq
 ínî-kanaama waaqókáríq kéiyé.

¹¹náayuwabi táí-yaaimma tárôq
 kéiya-yuma móragaraq paá tarôq

oro. náayuwabi kumari-yááímmá
 tarôq kéiya-yuma móragaraq
 paá tarôq oro. ánibo náayuwabi
 íráqô-qtataariq kéiya-yuma móragaraq
 paá íráqô-qtataariq oro. náayuwabi
 aokaq kéiya-yuma móragaraq paá
 aokaq oro.

¹²Îtuma téna tiráiyé: “aónaaro. kemá
 páaqya-kanaabi kumónúne. kemá
 máqte-kayukati meyámmá maméq
 kumónúne. ánibo kemá yauwéqma
 máqte-kayukama móra-mora umá
 nôrawabi uráan-awaataqa yiménúne.
¹³kemá máqte-qtataaqtabama
 áqnáabakaraq írêkaraq kemá
 máqte-qtataaqtabama áaikaraq aqtógáráq
 kemá máune.” téna Îtuma tiráiyé.

¹⁴aarawaamá yeráwáqtí kúmiq-
 yataaqa paábaq matawáiya-kayukama
 unáákáqtôma tete okáá umá yimuqá
 kémaraae. yeráwáqá kanaarâq
 matúq-matuq umá mái-yagoni
 arammá kéneta yeráwáqá kanaarâq
 maami-márúkóní oqtaráqá uyáberanoe.
¹⁵miráimanibo kebó-yátááríq
 o-káyúkámá uwaatagáá-káyúkágáráq
 kumari-yátááríq o-káyúkágáráq
 waayúkama yíkamma pukáiya-
 kayukagaraq maníkkókáq nunamummá
 tiráiya-kayukagaraq kaaqaari-áíqtábá
 yimuqá kémaraa-kayukagaraq
 kaaqaari-áímmá te-káyúkágáráq
 máapaq mánoe.

¹⁶Îtuma mirá téna tiráiyé:
 “kéma Îtuma ketí kaqtó-nakomma
 timákaunana maamin-áímmá maména
 keráwáqtôpaq kukéna itáíq-itaiq
 í-wáyúkámá mórabi áíkutaawana
 kétima-timiye. kemá Tébitin-
 annabiken-anure. Tébitin-annabiken
 árâakogaraq kemá máune. miráuma
 nokáápaq-wiyoqa kamá kêtagaune.”
 téna Îtuma tiráiyé.

¹⁷ánibo Áánûqtuni Aokaq-Áágógáráq
 tipi-típi-araakoma Îtuni waayúkagaraq
 aaramá mayáanikaa umá yiwíkai-

kayukama “yero” téta náayuwabi
maamin-áímmá ítaraa-kayukagaraq
“yero” téta tero.

owé. móra-nakoma nonáá ákáinana
yínaqa matúq-matuq-nomma paá
aménúne.

¹⁸ Áánûqtuni amuné-áímmá
maami-kánnáábí ítaraa-kayukama
kemá Yóáane kékén-áímmá máqtemma
kétima-yimune. móra-waigoma
maamin-áíkkóní ámûraaq óq-aimma
ténama mi-tái-méyámmá maami-
kánnáábí tirái-meyamma min-nákómá
mayániye. ¹⁹ ániibo móra-nakoma
maami-kánnáábíké móra-aimma mamá

paábaq yuwáinna-nakoma Áánûqtu
téna “maami-kánnáábí tirái-maruqa íma
mayéna matúq-matuq umá mái-yagoni
arammá íma nániye.” téna Áánûqtu
tiráíye.

²⁰ maamin-nákómá téna
“maamirái-qtataaqa áraine.” téna wemá
tiráíye: “owé. kemá pááqya-kanaabi
kumónúne.” téna tiráíye.

Yóáane téna “waíno. uyátaráana-
nako, iyo.” téna tiráíye.

²¹ uyátárai-nakoma Ítuni íraqô-
qtataaqa máqte-kayukate waíno. áre.
miráuma waíno.